

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Phil. 843

(Aristot.)
Lorinus

4^c

A. gr. b. 222

4

duct. Gr. Vet. 80. p. 53.
ad Arist. 1-5.

Collegi Soc Jesu Monachij Anno 1619. *Ø*
R. P.

IOANNIS
LORINI AVENIO-
NENSIS SOCIETATIS IESV,
IN VNIVERSAM ARISTO-
TELIS LOGICAM.

COMMENTARII CVM AN-
NEXIS DISPUTATIONIBVS

Romæ ab eodem olim prælecti,

ET NUNC PRIMUM AD INSTANTIAM CEL-
BRVM VIROVM IN LYCEVM EDITI.

COLONIAE,
Sumptibus PETRI CHOLINI,
ANNO MDCXX.

REVERENDISSIMO,

NOB. ET AMPLISSIMO DOMINO.

D. IOANNI CHOLINO,

S. TH. D. PRÆPOSITO BON-
nensi, Archidiacono S. Ecclesiæ Colonienf.
Eiusdemque & Cathedralis Leodienf. Cano-
nico: Ser.^{mo} ac R.^{mo} Principi FERDINANDO,
Archiepiscopo & Electori Colon. à Secretis
Consilij, &c. Domino patruo suo, vti
Patri, amantissimo Colen-
dissimoque.

PETRVS CHOLINVS NEPOS
salutem precatur, ac felicitatem perpet.

Beneficij inter duos Legem
eiusmodi esse decet, arbitrio
L. Annæi Senecæ, vt alter
datum studiosa obliuione
negligat; alter Accepti me-
moriâ quotidianâ in se re-
cordatione resuscitet. Huic

EPISTOLA

verò quisquis tunc alius de Cæsarei Præceptoris schola responderit, R.^{ma} D. vestra usque adeo magnificè obsecuta est: ut ne ipse quidem absolutissimus morum Doctor, atque plus posse videretur ad humanæ gratitudinis complementum exigere. Triginta enim ecce, anni, & ultra, elapsi sunt, ex quo R.^{ma} D. vestra secundis auspicijs Romam ad R. P. IOANNIS LORINI, viri per doctorum hominum ora celebratissimi, publicum Lyceum appulit, ut Philosophiam, non illam Ethnicorum erroribus deformatam, sed Christianæ Fidei illustratam certitudine, perdisceret: Cuius quidem consilij optabili euentu fraudari non potuit, cum talia secum attulisset siue ingenij talenta, siue industria adiumenta, quibus facillimè cæteris in eiusdem studij stadio agonizantibus, palmam præriperet. Et totidem propè annos supputo; quod hanc ipsam ex ore LORINI descriptam Philosophiã, Typis exornari, & in lucem prodire desiderabat; Ea potissimum mente, quantum apparet, ut Editionis huius beneficio, optimi Præceptoris fama diffunderetur, & inclaresceret: fieretque cum Ipsi, tum alijs manifestum, non minus bene *Joannem Lorinum* de *Joanne Cholino*,
quam

DEDICATORIA.

quam de Alexandro aliquando Aristotelem
meruisse. Et sane sine nequo ac macula prodijisset.
Illa cuiusmodi inest, qualis in vrbe Romana, cum
gloria, & communi audientium applausu eo
tempore docebatur, omnibus numeris absolu-
tissima. Sed relictata fuit partim pertinax, vt ita
loqui liceat, Authoris modestia, qui scripta sua
nunquam nisi inuitus permisit in oculos &
manus vulgi incurrere, ne prophana gloriola
vicem à lectoribus quærere videretur; Partim
locupletissime ipsius commentationes in Scri-
pturam sacram, quæ eundem iam dudum à Phi-
losophicis Lucubrationibus abstractum in
præiens, vique, sic totum occupant, vt ad vete-
ris istius laboris reuolutionem, recognitio-
nemque, horæ, vires, & ipsa ferè ætas deficiat.
Interea igitur, cum pari nihilominus auditate
nec pauci nec contemnendi viri à Typographis
Philosophicum hoc opus postulare non desi-
sterent iniquum scilicet iudicantes, inter cæte-
ra Lorini volumina, solum istud, quasi abor-
tuum & laudis lucisque fruitione indignum
supprimi. Vnde tamen præuidebatur in Magi-
stros patres ac discipulos Philosophiæ, præcla-
ra ad sublimiores disciplinas subsidia reducere
posse.

EPISTOLA

posse. Tandē Reuerend. D. vestra me suscitare,
me hortari ac stimulare coepit, donec Typos,
curas, operas, ac facultates meas ad excusationem
dictorum Commentariorum converterem. Et
nunquid ad consilium impulsū que tanti Pa-
trui ac Benefactoris, cuius alioquin meritis
omnem vitæ ac negotiorum meorum ratio-
nem attemperare cōsueui, tergiverſarem? Nun-
quid tam excellentis obsequij & honoris occa-
sionem, quem LORINO impendendum præui-
debam, alijs à me neglectam relinquerem? Ego
verò Reuerend.^{us} & Amplif. Domine, Iam iam
hanc promptus arripui: audiui libens, titulo
IOANNIS LORINI, meam quoque officinam
si velim, cohonestatum iri, ideoque quā cor-
dato animo, tam alacri studio paucis ante men-
sibus Impressionem M. S. Exemplaris auspica-
tus sum. Et Logicæ imprimis (quæ Physicam
ac Metaphysicam paucis post mensibus pari in-
dustria euulgandas, doctrinæ lege præcurrit)
propitio Deo, faustum spero, finem imposui.
An verò, voto & expectationi Reuerend.^{us} D.
vestræ responderim, æstiment ij, quorum lu-
dicia nec odij nec amoris affectibus adulteran-
tur. Cæterorum veluti nec blandimenta expe-
cto:

DEDICATORIA.

Et oīta nec cauillationes respicio. Pręclarę cum
Logica actum putabo, si Author foetum hunc
suum ordine temporis nouissimę quidem edi-
tum, sed tamen prius conceptum formatumq̃;
recognoscere, fouere, & in classem germanorū
Operum suorum admittere dignabitur: Reue-
rendi verō etiam D. vestrae eundem sub tutela
amplissimi Nominis sui quasi sub Aiadis cuius-
dā chypeo à maleuolorum telis seruauerit. Por-
rò ubi totum exemplar hoc, prout suis singula-
rim vñbus preparatum offertur, euoluerit, aut
suis iussibus factum restari velit: aut nouis ite-
rum mandatis Nepotis ac Clientis sui prompti-
tudinem experiri. Seruire non desinam, donec
perspectum mihi sit, incomparabili suo
Petrus Cholinus Patruo
placuisse. Valeat.

INTRO-

INTRODVCTIO IN ARISTOTELIS LOGICAM.

ANTE QVAM ad vniuersa huius facultatis explicationem veniamus, veterem atque laudabilem consuetudinem secutus, à breui quadam atque compendiaria eiusdem Isagoge atque Introductione mihi incipiendum esse duxi. Sic enim ex veteribus obseruaui. Auerr. in Epit. Logic. D. Thom. in comp. Dial. Porphyrius in sua Isagoge, & Boëtius pluribus huius argumenti voluminibus. Caterum quoniam Dialectica manus est, tres cognoscences Intellectus nostri operationes dirigere, sicut & ceterarum omnium artium aliquam naturam defectam corrigere, ut tradidit Aristoteles 7. Polit. cap. 17. Ideò hanc totam Tractationem nostram ita partiemur, ut seorsim expendantur qua singulis operationibus propria sunt, quæq; ijsdem communia, si tamen prius aliquid de ijs prefati fuerimus, quæ vel ad aliquam saltem huius scientiæ notionem faciunt, & propterea à Græcis Prolegomena appellantur, quo fiet, ut quinque partibus tota res absoluat. A

PRIMA PARS.

De ijs qua spectant ad Prolegomena.

CAPVT I.

De nominibus huius artis.

PRIMUM, quod de re quapiam ante omnia sciri dicitur, ut docet Aristoteles 1. Post. text. 2. & 23. est nominis prænotio. rei enim nomine ignorato, res ipsa ut intelligatur, fieri non potest. Duo autem celeberrima huius artis nomina circumferuntur, Logica & Dialectica, utrumq; à Græcis mutuatum. Logica dicitur ἀπὸ τοῦ λόγος quod vertere potest, Rationalem, siue per λόγος intelligas, Rationem ipsam, siue per λόγος intelligas, ut alias omittam huius vocabuli acceptiones, & quidem à Ratione Logica nomen accepit, quanquam eiusdem cognoscences

dirigit operationes; ab Argumentatione verò, tanquam à notissima & potissima totius artis parte, Dialectica verò ἀπὸ τῆς διαλέξεως deriuatur, quod vertere potest, disputationē, nimirum propter argumentationem quæ disputationi seruit. Alia nomina quæ multa à multis congeruntur, quædam huius facultatis attributa explicant, de quibus suo loco fusius.

CAPVT II.

An sit Logica, seu an sit necessaria?

Sequitur ut videamus an sit Logica, et si verò expendemus quid sit, qualis sit, & propter quid sit. Quæ quatuor de re omni quæ in quæstionem veniat, quærit vult Aristoteles locis suprà citatis. Cum autem quærimus, an sit Logica? idem est, quod quærere, an sit necessaria? Sciendum est. duplicem esse Logicam, Naturalem & Artificialem. Naturalis nihil aliud est, quam lumen Intellectus ad res bene cognoscen-

Logica
vnde di
ctum.

das cuique à natura inditum. De qua Aristot. 1. Rhet. ad Theod. ca. 1. & de hac nulla est questio. Artificiosa autē esse, & necessaria esse, vel ex eo probatur: quod sine ea nemo scire dicendus est, quoniam is scientiam tenere non dicitur, qui se non scire sciat, quod sine sciendi instrumentis, quæ traduntur à Logica, cōsequi nemo potest. Obijciat: Ergo nec Logicam sine Logica discere quis potuit. Siquidem nihil sine sciendi modo, qui Logica est, teste Aristotele 2. Meta. text. 15. sciri potest. Respondeo, Satis esse ad artem Dialecticæ comparandam eam, quæ à natura cuique indita est. Quod verò attinet ad Authorem ac repertorem Dialecticæ, non eadem omnium est sententia. Certum est multa illi Aristotelem incrementa & ornamenta addidisse. De qua re alio loco pluribus.

CAPVT III.

Quid sit, qualis sit, & propter quid sit Logica.

Est habitus Intellectiuis, instrumentalis, directiuis cognoscentis Intellectus nostri operationum. Dixi, habitus intellectiuis, quoniam fiti sunt, & in voluntate saltem habitus. Instrumentalis, ad distinctionem à quinque habitibus Intellectus, quos enumerat Aristoteles 6. Ethic. cap. 3. Intellectus, arte, scientia, prudentia, & sapientia, & his partib. definitionis Dialecticæ genus cōtinetur. Dixi etiā directiuis, &c. ad constituendā differentiam. Hic autem non disputamus, an sit philosophia practica vel speculativa, quæ etiā ad genus Dialecticæ pertinent. De his enim alibi commodius. Quod attinet ad questionem Qualis sit, ea partim ex iam dictis dissoluta est, vbi videlicet Dialecticā necessariam esse, atque adē vtilem probatum est: Partim verò aliās dissoluetur, vbi docebimus vnum esse habitum. Quod attinet ad questionē Propter quid sit; Dialectica, vt ex differentia in definitione tradita patet, refertur ad dirigendas Intellectus cognoscentis operationes.

SECUNDA PARS.

De his quæ spectant ad primam Intellectus operationem.

Operationes Intellectus cognoscentis tres sunt, Simplicium apprehensio, iudicium & discursus. Prima est, cum rem aliquā simplici cognitione actiua affirmatiua & negatiua, apprehendimus, & dicitur simplex operatio; non quod sit tantum rerum simplicium, potest enim & compositarum esse, sed ob eam quam diximus causam. Secunda est, cum duos conceptus ita copulamur, vt alterum de altero affirmemus, quod componi dicitur: aut negemus, quod diuidere appellatur. Nec vocatur hæc operatio compositio, quod sit de rebus tantum compositis, potest enim & de simplicibus esse, sed ob eam quam diximus causam; & quoniam compositionis modo efficitur. Tertia operatio est, cum ex vno iudicio alterum vi illationis & cōsequentiæ inferimus. Primæ operationi seruit definitio & diuisio. Secundæ propositio seu enunciatio. Tertiæ argumentatio, & orationibus simul quoddam aliud sciendi instrumentum, quod methodus appellatur. Cæterum quia definitio & diuisio, ac multo etiam magis reliqua instrumenta ex simplicibus constant terminis, ideò de ijs primò dicendum est.

CAPVT I.

Quid sit terminus & quod duplex.

Non agimus de Termino quem Aristoteles 1. Prior. in ordine ad propositionē definit, qui est vel subiectum, vel prædicatum, sed de eo qui reliquis instrumentis cum definitione & diuisione communis sit. Est ergo Terminus signum ad placitum orationis simplicis constitutum. Signum ad placitum, ponitur loco generis; orationis simplicis, loco differentię. Est autem notandum, *Signum in genere esse I. duplex.* Formale & Instrumentale. Formale est species siue sensibilis, siue intelligibilis, qua potentia cognoscitiua informatur ac veluti figuratur. Instrumentale est, quod præter sui cognitionem, vt pleriq; in locis definit Augustin. potissimum verò de principio Dialecticæ, in alterius cognitionem ducit, & propriè signi nomen habet. Differunt autem hæc duo, quod primum formale, non sit necesse cognoscere, vt signi munere fungatur; secundū verò cognosci debet. *Secundū, signum aliud est naturale, aliud ex impositione. Naturale, vt*

II.

SEL.

vehigiū, sumus. Ex impositione, vt hederā, signū vini vendibilis. Signū formale est tantum naturale; Instrumētale verò, tū naturale, tum ex impositione esse potest. Tertiū, signum instrumētale ex impositione vel rebus conuenit, vt hederā; vel vocibus, & de hoc ultimo signo nobis est sermo, eaq; genus in hac definitione. Quod attinet ad differētiā huius definitionis, diximus, orationis, vt comprehenderemus omnes partes orationis, vt prapositionis, coniuñctionis, verbi; &c. Hæc enim est non propositionem per se componunt, tamen orationis partes sunt. Diximus, simplicis, ad excludendas propositiones siue simplices, ex quibus vna componi potest hypothetica, siue etiam hypotheticas, ex quibus alia etiam hypothetica, seu magis composita componi potest. Obiectio. In hac propositione blitri est duarum syllabarum, blitri componit orationem tanquam terminus, & tamen nihil significat. Ergo malè dictum fuit Terminum esse signum. Respondeo. Huius propositionis subiectum non esse blitri, sed quandam aliam particulam, quā idud blitri ostenditur, sicut si diceremus: O est circulus, istius propositionis non esset subiectum O, sed hæc particula, (hæc figura) eodem modo istius propositionis subiectum est, hæc vox. Et hinc est quod Dialectici vulgò dicunt, orationis totius significationē, ex partium pendere significatione, quod falsum esset, si singulæ partes aliquid non significarent. Simile est in his dicendi formis: scribo est verbum tertie coniugationis. Ibi enim non sumitur verbum pro sua significatione, sed quatenus vox quædam est.

Diuisiones Terminorum.

Tripliciter diuidi potest terminus, vel ex parte materialis siue subiecti, vel ex parte formalis siue significationis, vel ex parte plurium terminorum inter se collatorum. *Ab parte subiecti* fit prima diuisio. Terminus est metalis, vocalis, & scriptus. Metalis qui mente concipitur. Vocalis qui voce exprimitur. Scriptus, qui scripto. Metalis bipartito diuiditur. Primo in vltimatum & non vltimatum. Secunde in directum &

reflectū. Vltimatus est conceptus rei; & vocatur *vltimatus*, quia in eo mens conquisit. Non *vltimatus*, est conceptus vocis, qui vocem quidem naturaliter significat; ipse tamen sicut & vox ordinatur ad rem significandā ex hominum impositione, & propterea dicitur non vltimatus. *Directus* dicitur, vel qui est de re ipsa secundū se vti quæ primò & directè formamus. *Reflectus* qui est de re prout illi aduenit ex præcedēte intellectu operatione, vel certè qui fertur circa præcedentē operationem, quo nimirum cognoscimus nos cognoscere. Ex parte formæ seu significationis duo attendi possunt. Res significata, & modus significandi. Ratione modi significandi fit secunda diuisio. *Terminus alius* est Categoriematicus, alius Syncategoriematicus. *Categoriematicus* est is, qui rē per se significat, vt homo, vnde Marc. Tull. 4. Tull. Categoriematica ea dicit esse, quæ de quodā aut quibuscūdam dicuntur. *Syncategoriematicus* per se propriè nihil significat, sed cum altero termino coniunctus, vt omnis, nullus, Obijcies. Audita hæc voce, omnis, non solum formo conceptum vocis, sed alicuius etiam rei, nimirū vniuersalitatis, ergo est terminus Categoriematicus. Respondeo. Præter conceptum vocis sine dubio concipi etiam quandam modum realem, qui tamen, quia non exercet significationē suam nisi vt applicatus est rebus, propterea non dicitur Categoriematicus, sed Syncategoriematicus. Addunt alij terminū mixtum, qui nimirū nec fit propriè Categoriematicus nec Syncategoriematicus, sed vtriusque rationem participat, qualia sunt omnia adverbia, vt malè, iuste, &c. sed hic terminus reduci potest ad Categoriematicum. *Categoriematicus iterum subdividitur*, in abstractum & concretum, absolutum & connotatiuum, denominantem & denominatiuum; adiectiuium & substantiuium, personalem & materiale, complexum & incomplexum. *Abstractus* est, qui significat rem per modū simplicis, & à quo alius denominatur, vt Albedo. *Concretum* significat per modum compositi, & ab alio denominatur vt albus, iustus, homo, &c. Obijcies Deus est simplicissimus,

2. Dixi-
so.

cissimus, & tamen est nomen concretum, ergo. Respondeo, Propterea dixi, significare per modum compositi, non verò significare rem compositam. Vnde humanitas, etsi sit quid compositum, non tamen dicitur terminus concretus, quia significat rem per modum simplicis formæ. *Absolutus* est, qui significat per modum per se existentis, siue verè ita sit à parte rei, siue nō ita sit, Exemplum primi, vt homo. Secundi, vt albedo. *Connotatiuus* est is qui significat per modū adiacentis vel inherētis, idque aut propriè, vt albus, aut impropriè, vt corporeus, &c. Primus vocatur intrinsecus, secundus extrinsecus. Obijcies. Prout res se habet in esse, ita & in significari. Ergo quod reuera non adiacet à parte rei, nō potest significari per modum adiacentis; & quod à parte rei nō est simplex, non potest significari per modum simplicis, & vice versà, quod est compositum, nō potest significari per modum simplicis. Respondeo, Satis esse, si significatio nihil dicat contrarium naturæ rei, vnde isti termini nō dicunt rem esse simplicem vel compositam, quemadmodum etiam docet Aristoteles 1. Post. text. 39. posse esse demonstrationem de accidentibus secundum se, etsi accideret à parte rei non sit abstractum à substantia. *Notandum* verò, terminum abstractum esse etiam absolutum; nam significat per modum per se existentis, non tamen omnis absolutus est abstractus; nam homo, verbi gratia, est terminus absolutus, non tamē abstractus. Item omnis connotatiuus est concretus, significat enim per modum cōpositionis, non tamen omnis concretus est connotatiuus, nam homo est terminus concretus, non tamen connotatiuus. *Denominans* est is à quo formaliter & vt sic alter denominatur, & potest esse vel abstractus vel concretus, nā & à cādore dicitur quis candidus, & à candido candidatus. *Denominatiuus* est, qui ab aliquo vocabulo voce & significatione denominatur, vt: iustus à iustitia, quæ Rhetores *ὀψύς*, hoc est coniugata appellant, quamvis non idem planè sint. Dixi vocē & significatione, quia alterum ex his non sufficit, vnde virtus & studiosus non

dicuntur denominatiui; etsi enim studiosus dicatur à virtute secundum significationem, non tamen secundum vocem. Potest autem esse denominatiuus terminus concretus & cōnotatiuus. *Substantiuus* quid sit notum est, tamen non omnis substantiuus terminus est absolutus vel abstractus, nam pater, verbi gratia, est substantiuus terminus, nec tamē abstractus vel absolutus. Eodē modo nota est termini adiectiui significatione, nō est tamen omnis terminus connotatiuus etiam adiectiuus, vt patet in eodem exemplo. *Personalis* est, qui significat rem cui per se significandæ impositus est, vt: homo est substantia, *Materialis* est, qui sumitur tantum pro voce, vt: homo est nōmē. *Complexus* est, qui ex pluribus componitur non solū voce, vt Marcus Tull. Cic. nec tantum re, id est, vt æquiualeat pluribus cōceptibus, vt nemo, quod idem significat ac nullus homo; sed ex pluribus re & voce, vt homo albus. *Incomplexus* est simplex & vnum quid significans. Et hæc de secunda diuisione.

Ex parte rei significatæ fit tertia diuisio. *Terminus est vniuersalis vel particularis*. Collectiuus seu diuisiuus, Transcendens seu supertranscendens, positiuus seu negatiuus; vniuocus, æquiuocus vel analogus: primæ aut secundæ intentionis. *Vniuersalis* est, qui de pluribus seorsim dicitur secundum eandem rationem, vt homo de Petro, Paulo, &c. *Particularis*, qui vnum tantum significat. Et hic terminus vel significat vñ determinatè, & vocatur singularis, vt Petrus; vel demonstratiuè, vt hic homo; vel vagè, vt quidā homo: vel ex suppositione, vt Nicomachi filius. Sic patri Aristotelis alius non fuit filius. *Collectiuus* est, qui plura significat per modum vnius, vt populus, vrbs. *Diuisiuus*, qui de pluribus dicitur, diuisiuè & non totaliter, vt Petrus & Paulus trahunt nauem. Obijcies: Hoc nomen Deus ex modo significandi non dicitur de vno tantum. Ergo est terminus vniuersalis. Sed hoc repugnat, alioquin enim diceretur Deus de multis dijs. Respondeo Etiam ex modo significandi vnum terminū Deus significare aliquid singulare, nam repugnat contipi Deum esse communicabilem pluribus.

1. Diuis.
60.

pluribus dijs. *Transcendens* significat res omnes, veras, illimitatam habentes significationem, nimirum rem, ens, vnum, bonum, aliquid, & verum, vt autor est D. Thom. quæst. 1. de verit. art. 1. & opus. de natura Genetis, quæst. 39. quæ omnia à diuisione continentur *Reman.* *Superrtranscendens* significat res etiam non veras, vt imaginabile, opinabile, cognoscibile, &c. *Terminus positum* significat rem aliquam vere habentem esse. *Negativum* significat negationem, vel in subiecto determinato, vt cæcus, surdus, claudus, &c. & vocatur priuatiuus, de quo in postprædicamentis fusiis, vel in quocunq; subiecto, vt non videns, non audiens, &c. de quo in libris perihermenias. *Æquiuocum* est, qui habet nomen commune, rationem verò diuersam, vt canis. *Vniuersum* est, qui habet nomen commune, & rationem eandem. *Analogum* est, qui habet nomen commune, rationem verò per nomen significatam, partim eandem, partim diuersam. Eandem verò aut secundum attributionem vnius ad alterum, vt sanum, aut secundum proportionem & similitudinem, vt principium respectu puncti, fontis, cordis, &c. Analoga secundum proportionem apud Aristotelem hoc sibi nomen peculiariter retinent, nunc tamen apud Philosophos, Analoga secundum attributionem simpliciter analoga dicuntur. Notandum verò, hoc esse commune *Æquiuocis* & *Analogis*, quod utrumq; conceptum non vltimum habet eundem, vltimatus verò plures id est, conceptus vocis in Analogis vnus id est, idem & in *Æquiuocis*; conceptus tamen rei importatur per nomen in vtroque multiplex est. Terminus primæ intentionis est is, qui significat res ipsas vt sunt in se, verbi gratia, homo. Terminus secundæ intentionis, qui significat res prout obiectiue sunt in intellectu, seu prout illis aduenit aliquid ex operatione intellectus, vt esse Genus, esse Speciem, &c.

4. Dicitur
sa.

Ex parte plurium terminorum inter se collatorum fit quædam diuisio. Termini alij sunt pertinentes, alij impertinentes. Pertinentes sunt, cum vnus ex alio inferatur, vel utitur, mutuo; vel synonymi sunt, vel se ha-

bet vnus vt superior respectu alterius. Impertinentes verò sunt aut disparati, aut contrarij, aut priuatiui, aut relatiui, aut contradictoriij. Priuatiui, vt cæcus & videns. Contrarij vt calor & frigus. Contradictoriij, vt homo non homo. Relatiui, vt pater, filius. Disparati, vt homo & equus, qui disparati dicuntur, quoniam nec simul, nec vicissim eidem conuenire possunt. Primi illi termini vocantur pertinentes sequela, secundi pertinentes repugnantia. Impertinentes sunt, qui nec mutuo se inferunt, & eidem inesse possunt, vt rubrū & dulce,

CAPVT II.

De Prædicabilibus seu Vniuersalibus.

Quoniam definitio, vt suo loco videbitur, genere constat & differentia, & id quod definitur species est, de qua etiam prædicari possunt tum propria tum communia accidentia, quia etiam diuisio fit per species aut differentias, aut propria aut communia accidentia: ideo viam ad hæc instrumenta paranti, de his prius dicendum est: etsi non formaliter, vt prædicabilia sunt, hoc est, vt habent rationem prædicati. Quod verò ad cætera etiam instrumenta sciendi, vtilis maxime sit prædicabilium cognitio, adeò clarū est, vt probatione non indigeat. Supponi autem debet in initio dari vniuersale in prædicando, quoniam est propriū intellectus obiectum, & propterea ab Aristotele dicitur 1. Post. t. 3. sub fin. simpliciter intelligibile, & est necessaria conditio obiecti scientiæ, teste Aristotele 1. Post. text. 22. & denique est genus saltem Analogum ad hæc quinque prædicabilia. Loquetur autem de vniuersali in prædicando, quoniam & alijs quoque modis vniuersale dicitur, nempe in causando, in essendo, in significando, & in representando. In causando, quod multorum causa est, vt Deus, sol, &c. In essendo, quod multas perfectiones cōnnet, vel naturā dicit cōmunē. In representando, quod multa repræsentat, vt species intelligibiles, & idea artificis. In significando, vt terminus quem Grammatici vocant appellatiuum, vt homo, substantia, &c. Supponimus ergò hoc vniuersale dari, quod fit

opera Intellectus abstrahentis condiciones individuas à singularibus; vel naturā abstractam conferētis cum suis inferioribus, & est tantum obiectiue in Intellectu. Definatur verò Vniuersale, quod est aptum dici de multis vniuoce. Dixi, aptum, quoniam fortè non est necesse, vt sub se contineat plura actu inferiora.

DE GENERE.

GENUS est vniuersale aptum dici de multis differentibus specie, in quid. Huius definitionis genus est vniuersale. De pluribus verò dici, differentibus specie, in quid est differentia. Differunt autem specie, naturæ & species diuersæ. Dici in quid est respondere ad quætionem quid res sit, vel dicere aliquid pertinens ad quidditatē rei. Porro Genus est triplex. Supremum, infimum, & medium. Supremum, quod nulum supra se genus habet, vt substantia, &c. Infimum, quod infimas tantum sub se species continet, Medium, quod & genus supra se aliud habet, & species interioras sub se, vt animal est genus interioris seu medium, quia supra se habet corpus animatum, & infra se brutum, quod est species interiora, nam dicitur de multis speciebus, brutum verò dicitur genus infimum, quia sub se habet tantum species infimas, quæ nimirum non etiam sunt genera. Tamen genus vt supra se habet aliud genus, non habet formaliter rationem generis, sed speciei.

DE SPECIE.

SPecies est vniuersale aptum dici de multis differentibus numero in quid. Omnes partes huius definitionis patent ex definitione generis. Præter illa, de pluribus numero, nam plura dicuntur differre numero, quæ enumerando sumuntur vt distincta. Species duplex dicitur esse. Interiora, seu subalterna, & infima. Illa est quæ infra se habet alias species, vt animal. Infima, quæ immediatè dicitur de pluribus differentibus numero, vt homo. Addi potest & species summa: vel suprema, quæ immediatè supra se habet tantum genus, vt corpus. Omnibus speciebus commune est & proprium esse sub genere. Definitio verò tradita soli infimæ conuenit, quæ etiam

species specialissima vocatur, ob quod genus maximè perficiat, ac velut pulchrum faciat.

DE DIFFERENTIA.

Differentia vt ipsum nominis *τὸ μὲν* denotat, est id, quod species vna differt ab altera, & definatur: Vniuersale quod dicitur de pluribus differentibus numero in quale quid, nam definitio, quæ à Porphyrio traditur, conuenit tantum differentia subalternæ, Dixi enim differentiam esse, quæ dicitur de pluribus differentibus specie. Sciendum enim est, differentiam aliam esse subalternam, aliā infimam. Subalterna est, quæ speciei subalternæ conuenit, Infima quæ infimæ.

Addi etiā potest differentia suprema, quæ speciei conuenit, quam supremam vocauimus. In hac definitione locū generis habet vniuersale, aptum dici de multis. Differentia est, dici de pluribus in quale quid. Dici autem in quale quid, est respondere ad quætionem qualis sit res essentialiter loquendo, & propterea vocatur hæc differentia maximè propria, est enim alia, quæ vocatur propria & communis, quæ spectat ad sequentia prædicabilia. Huius ergo differentia maximè propria, etiam potissimum sunt officia. *Primo* diuidere genus. *Secundò* constituere speciem. *Tertiò* ponere discrimen inter speciem vnam ab alia, vt Rationale diuidit animal, constituit hominem, eundemque à bruto differre facit.

DE PROPRIO.

PROPRIMUM quatuor modis dicitur. *Primo*, Quod conuenit omni sed non soli, vt esse bipedem. *Secundò*, Quod conuenit soli sed non omni, vt esse Dialecticum. *Tertiò*, Quod soli & omni sed non semper conuenit, vt esse canum. *Quartò*, Quod conuenit omni & soli & semper, vt esse risibile, & hoc vltimū est maximè proprium, pertinetque ad hoc quartum prædicabile. Cætera ad quintum. Definiri autem potest Proprium, quod dicitur immediatè de specie, cui soli & omni & semper conuenit, & cum qua idē sit conuertitur.

DE ACCIDENTE.

ACCIDENS duobus præcipue modis dicitur. *Primo*, id omne quod est extra essentiam

tiam rei, quæ modo non modo proprium, sed etiam substantia potest interitum appellari accidens, quia nimirum aliqua est extra rationem alterius, & proprium non dicit quidditatem rei. *Secundo*, Accidens prout constituit quantum prædicabile, est quod potest adesse & abesse præter subiecti interitum, vel quod potest concipi esse in subiecto, vel abesse à subiecto sine subiecti corruptione, hoc est, sine detrimento essentiali; immò verò concipi potest substantiam cum opposito illius, ut eorvus cum albedine, cygnus cum nigredine. Est autem duplex accidens. Separabile, & Inseparabile, hoc est quod à subiecto tolli potest, vel auferri. Exemplum secundum, ut albedo in cygno.

C A P V T III.

De Prædicamentis.

Species & genera inuicem ordinata sub aliquo supremo genere seriem quandam constituunt, quæ prædicamentum seu Categoria dicitur. Prædicamenta numero sunt omnino decem, iuxta varios simplices, reales & còpletos essendi, vel prædicandi modos. Dixi simplices: ad excludenda entia per accidens, qualia sunt omnia còcreta, quæ substantia constant & accidunt, ut albū. Realis, ad excludenda entia Rationis, ut genus, species, &c. Còpletos, ad excludenda entia imperfecta, quæ aut reduciunt, aut ad laus in prædicamento solū ponuntur, quales sunt differentia, & principia rerū, & partes, ut rationale, punctū, materia seu forma, &c. Comprehenduntur autem memoriz causa hæc decem prædicamenta hoc versu:

Arbor, sex pueri, ardor, refrigerat, vñs.

Ruri, eras flabo, nec tunicatus ero.

DE SVBSTANTIA.

Substantia alia est prima, alia secunda. **S**orsus autem sum à diuisione, quoniam suprema genera cum nullum supra se genus habeant, ac proinde contrahente etiam differentia careant, propriè per definitionem explicari non possunt, sed vel per diuisionem, vel descriptionem. *Prima substantia* est, quæ nec est in subiecto, nec de subiecto dicitur. *Secunda*, quæ non est in subiecto, de subiecto tamen dicitur. *Prima* sunt indiuidua omnia substantia. Ad *Secundam* pertinent omnia genera & species

substantiales, ut homo, leo, &c. Describi autem potest, *Substantia* ens per se existens, quod quia primariò conuenit primè, idè dicitur substantia propriè & maximè. Vtrique substantia communis est hæc proprietas, non esse in subiecto. Præterea nihil illis esse contrarium. *Tertiò*. Non suscipere magis vel minus. *Secundè* proprium est, dici de subiecto. *Primo*, esse susceptiuam contrarietatis successiue. Deniq; significare hoc aliquid, vel substantiam determinatam, quamque vel digito demonstrare possis. In hoc prædicamento ponitur omnis substantia finita, completa, corporea & incorporea, corruptibilis, & incorruptibilis. Finita, ad excludendum Deū infinitum, qui nullis Categoriz terminis circumscribitur. Corporea & incorporea, ad comprehendendos Angelos, quicquid Aristoteles idem de hac re senserit. Corruptibilis & incorruptibilis, ad comprehendendos celos, quæcunque etiam Aristot. de hac re fuerit sententia. Completa, propter eam quam dixi causam, dum de prædicamentis in genere loquerer.

DE QVANTITATE.

Quantitas alia est Continua, alia discretæ. *Continua* est, cuius partes communi termino copulantur, ut linea. *Discretæ*, cuius partes diuisæ sunt, & nullo termino connexæ, ut numerus. Rursum Quantitas aut est permanens, aut fluens. *Permanens*, ut linea, corpus, *Fluens*, ut tempus. *Continuæ quantitatium* species sunt, linea, superficies, corpus, & ut quidam volunt, locus, motus, & pondus. Linea est longitudo sine latitudine. Superficies est longitudo & latitudo sine profunditate. Corpus est longitudo, latitudo & profunditas. Locus est superficies ambiens corpus. Tempus est duratio motus. Pondus est mensura grauium & leuium. Motus est res in fieri successiue. Ex his speciebus linea, superficies, corpus, locus, pondus, sunt quantitates permanentes, reliquæ fluentes. *Discretæ quantitatium* species sunt, numerus, & ut alijs placeat, Oratio. Numerus est collectio pluriū unitatū ex continua diuisione resultantū. Oratio est collectio plurium syllabarum, quæ longa aut breui temporis mora mensuratur.

suratur. Ex his numerus est permanens, Oratio fluens. Proprium Quantitatis est, *Primo*. Nihil illi esse contrarium. *Secundo*. Non suscipere magis & minus. *Tertio*. Ut secundum eam dicantur res æquales, aut inæquales. *Quarto*. Ut substantiæ tribuat extensionem, in quo videtur propria quantitatis ratio & formalis consistere. *Quinto*. Ut eidem quantitati det esse diuisibile. *Ultimo*. Ut sit mensura.

DE AD ALIQUID,

seu de Relatione.

Melius explicatur Relatio per relationem, unde relativa dicuntur esse, quorum esse est ad aliud. In rebus quatuor sunt consideranda: Subiectum, fundamentum, terminus, ordo, ut in similitudine inter duo alba, subiectum erit paries, fundamentum est albedo. Termini sunt duo parietes, ordo est habitudo unus ad alterum. Dicitur relatio in realem & rationis. Realem est quæ a parte rei reperitur, sine ulla intellectus operatione, qualis est inter patrem & filium. Rationis, quæ non est nisi accedente aliqua intellectus operatione, qualis est relatio subiecti & prædicati, generis & speciei, &c. Iterum realis alia est secundum esse, alia secundum dici. Relatio secundum esse est, quæ planè accidit subiecto, & cuius totum esse est ad aliud, & hæc pertinet ad hoc prædicamentum. Relatio secundum dici, quam alij cum transcendentali confundunt, est, quæ est quodammodo de subiecti essentia, ita ut sine eo perfecte intelligi non possit, & hæc vocatur per omnia prædicamenta. Relativorum proprium est: *Primo*. Dici reciprocè seu ad convergentiã, ut pater est filij pater, filius est patris filius. *Secundo*. Ut sint simul natura, ut pater & filius. *Tertio*. Ut unum ponatur in definitione alterius, ut si definias, patrem, necessariò definias filium.

DE QUALITATE.

Qualitatis à qua formaliter denominamur quales, species sunt quatuor: Habitus & dispositio: Potentia naturalis & impotentia: Passibilis qualitas, & passio: Forma & figura. Habitus est qualitas bonè vel malè afficiens subiectum, & difficile ab eodem mobilis, ut scientia: Dispositio

hoc differt ab habitu, quod facile à subiecto remoueri possit, ut aegritudo, sanitas, &c. Potentia naturalis est qualitas, qua subiectum facile redditur ad agendum, vel resistendum naturaliter, ut fortitudo naturalis, intellectus, voluntas. Impotentia, qua naturaliter subiectum difficile operatur, aut facile cedit, ut mollities, qualitas adamantis, ut sanguine hircino frangi possit. Passibilis qualitas est, quæ afficit subiectum modo sensibili & permanenter, quales sunt sensitiuæ qualitates, ut sapores, odores, &c. Passio est qualitas etiam sensum afficiens, sed non permanens, ac per modum transeuntis, ut rubor qui ex verecundia contrahitur. Forma & figura autem idem significant, nempe extrinseca delineamenta rerum, siue naturalium siue artificialium & mathematicarum, vel certè forma de naturalibus, figura de artificialibus & mathematicis. Proprium est qualitati, *Primo*. Ut illi aliquid sit contrarium, ut calor & frigus. *Secundo*. Ut recipiat magis & minus, ut frigus remissum & intensum. Denique proprium est qualitati, ut ab ea dicantur res similes vel dissimiles, ut duo alba dicuntur similia.

DE ACTIONE.

Actio est actus ab agente profectus, à quo tanquã à forma extrinseca dicitur agere, seu quod idem est, denominatur agens; unde agere non est aliquid recipere in se formaliter loquendo, sed efficere in alio. Actio duplex est. Immanens & transiens. Immanens dicitur, ea quæ in eodè principio recipitur, unde fuit, ut intellectio. Transiens, quæ in aliud extrinsecum subiectum, ut scriptio. Actionis proprium est, ut illi aliquid sit contrarium, quales sunt calefactio & refrigeratio, nimirum quia res quæ suat inuicem sunt contrariæ. Item proprium est ob eandem causam actionis, ut suscipiat magis & minus.

DE PASSIONE.

Idem est realiter quod actio, unde & easdem proprietates habet, formaliter autem est actus in patiente receptus; & potest dici duplex esse, sicut & actio; immanens aut transiens, immanens, cum actus recipi.

recipitur in principio, unde fluxit actio, *Transiens*, quando fuit in alio.

DE VBI.

Vbi est esse in loco, seu quidā modus locati ad locū. Locus autem, vt diximus, est superficies ambiēs. Differētiæ vbi sunt sursum, deorsum, antē, retrō, dextrum & sinistrum, quæ vulgō positiones dicuntur.

DE QUANDO.

Quando est esse in tempore, seu ordo rei temporariæ ad tempus. Huius differētiæ sunt eadem quæ temporis. Præteritum, præsens, futurum, atque eiusdem species, vt hora, dies, mensis, annus, &c.

DE SITV.

Situs supra Vbi addit ordinem partium locati ad partes loci. Huius differētiæ sunt stare, sedere, cubare, &c.

DE HABERE.

Habere significat adiacentiam vestium ad vestitum, aut id quod induitur vestibus, vt esse calceatum, armatum, &c. Alio autem modo æquiuocē dicitur Habere de rebus omnium Prædicamentorum, quo modo dicimus habere qualitatem, vel quantitatem, domum, amicos, &c. Atque hæc de Prædicamentis, nam quæ ab Aristotele dicuntur de Antepredicamentis, explicata sunt dum ageremus de Terminis, quæ opportuna huic loco videbantur, vt quid sit Æquiuocum, vel Analogum, &c. Quod autē attinet ad Postpredicamenta, etiam explicata sunt quæ de oppositis ab eodem dicuntur. Quæ verò ibidem de motu dicuntur non sunt necessaria. *Solum ergo notandum est*, Possē aliquid altero prius dici his terē modis. *Primo*. Tempore, quomodo prior fuit Adam Christo. *Secundo*. Ad quod non sequitur subsistendi consequentia, vel postea vno non sequitur poni alterum, quomodo se habent superius & inferius, vt animal & homo. *Tertio*. Perfectione, vt Substantia prior est Accidēte. *Quarto*. Ordine, vt elementa geometrica demonstrationibus. *Primo*. Natura, cum duo quidem simul sunt tempore, vnum tamen est causā alterius, vt rationale & risibile. Simul verò esse dicuntur aut tempore, aut natura. *Primo*, vt quæ simul orta sunt. *Secundo*, & relatiua, quia si

mul sunt natura. *Demum*, simul sunt, quæ ex æquo diuiduntur gen⁹, vt rationale & brutum.

CAPVT IV.

De Diuisione.

EX Terminis simplicibus componuntur vt diximus, sciendi instrumenta, ex quibus primum locū tenet diuisiō, tum quia ad primam operationem Intellectus pertinet, tum quia inuestigandæ definitioni seruit, nec verum est quod quidam dicunt spectare ad secundam operationem Intellectus, quod affirmando aut negando in diuisione progrediamur; nam siue affirmat; aut negat; in simplici Intellectus operatione totum aliquid partiri possumus. De diuisione Aristoteles nullibi ex professo disserit, sed sparsim tantum & obiter, sicut & de definitione. Cuius causam Albertus reddit initio prædicabilium; quod facilia essent quæ de illis tradenda viderentur. Alij verò, quod diuisionis autor putetur esse Plato, qui sæpē de ea docet, & eadem vtitur præsertim in Sophista, in Phædro, Ciuili & alijs Dialogis. Vnde Alexand. Aphrod. 1. Prior. sept. 2. ca. 1. Platonem tēret ita Diuisionem magnificasse, vt solam Dialecticæ & Philosophiæ triumphum appellaret, & vt alij referunt, propterea à Prometheo mortalibus data dicitur, simul cum splendidissimo igne. Quod sicut ignis separat quæ eiusdem generis ab ijs quæ diuersi, sic & diuisiō. Tamen ex Arist. colligi de Diuisione præcepta possunt ex 1. Pr. c. 32. 2. Post. c. 5. 1. de part. animalū c. 2. & 3. & 4. & Top. 6. Ipse verò & Philosophos reprehēdit, quod Diuisione aptē nō vterentur, in 1. Phys. passim & Diuisione inter definiendū vtitur 2. de anima, in 1. & 3. Phys. agens de motu. De definitione autem idē fortassis non egit ex professo, quod ea Socratis inuētum fuerit, vt testatur Aristoteles 5. de hist. animalium cap. 1. 1. Met. cap. 6. & lib. 13. ca. 4. & alijs locis; volebat autem Aristoteles ad id quod dicitur agere. Vnde 2. Elench. cap. vlt. Syllogismi se inuentorem prædicat, de quo multis & ex professo disseruit, quoniā de eo nulla vel pauca ab alijs tradita reperisset. Quamuis Laert. testis est scripsisse Aristotelem librum de definiendo &

*Simul est
se qua di-
cuntur.*

*Primo
quod mo-
do dica-
tur.*

de & diuidendo, qui tamen ad nos non peruenit. De diuisione legitur Boët. lib. de diuisionibus, & interpretes Aristotelis 1. Prior. sept. 2. cap. 3. De qua aliqua fusius hoc loco dicentur, quoniam alia nulla de ea disputandi sese alibi offeret occasio. De definitione autem agemus cum Aristotele in lib. de Demonstratione. *Notandum est* Orationem, quæ genus est, ad diuisionem & reliqua instrumenta esse quid compositum ex terminis simplicibus, vel quod idem est, esse signum ad placitum, cuius partes per se aliquid significant. *Notandum est primum*, Diuisionem esse sciendi instrumentum colligi ex Aristotele 2. Post. cap. 5. Ex Porphyrio in proœmio prædicationum. Ex D. Augustino. lib. 2. de ordine. Ex Cic. lib. 1. de fin. Ex Boëtio in Top. Ciceronis; nam quod Aristoteles 7. Met. text. 48. sola enumeret sciendi instrumenta, Demonstrationem & Definitionem, & 1. Prior. cap. 22. in Diuisionem inuehi videatur, non facit, quo minus ex illius sententia sit diuissio instrumentum sciendi, siquidem 7. Met. perfectissima sciendi numerat instrumenta, nullum tamen excludendo. Lib. autem 1. Prior. eos reprehendit, qui ad medijs inuentionem, diuisionem ineptè adhibebant. *Notandum secundum*, Diuisionis munus esse partes in toto confusè contentas, & veluti latentes, in medium proferre atque distinguere, ut rei natura sic magis elucescat, sicuti fracta luce nucleus. Est ergo Diuissio Oratio, quæ quæ in toto continentur, distinguuntur ac separantur. *Notandum tertium*, Sicuti partium componentium & totius variæ sunt rationes & modi, sic etiam & diuisionis. *Duplex autem in genere* potissimum diuissio est, Vocis & Rei. De priore videndus est Aristoteles 1. Top. cap. 13. & præter ea quæ dicta sunt de Terminis Analogis & Æquiuocis, & suo etiam loco fusius dicentur, nihil præterea dicendum video. *Diuisio rei adhuc potest esse duplex*. Aut enim est partium quæ in toto veluti per se continentur, aut partium & rerum, quæ extrinsece toti cuiusdam conueniunt. *Diuisio prima in partes per se contentas*, est quadruplex, Physica, Integralis seu Quantitativa,

Metaphysica, & Logica seu Vniuersalis. *Physica*, est diuissio in partes naturæ rei reales & physicas, ut cum diuiditur homo in corpus & animam, corpus in materiam & formam. *Integralis*, cum secatur res in partes integrantes, quantitativas, ut cum secatur homo in caput, brachia, &c. *Metaphysica*, est in partes metaphysicas & essentialiales, ut si diuidatur homo in animal & rationale, seu in gradum genericum & differentiam propriam. *Logica*, est diuissio totius vniuersalis & superioris in sua singularia, ut si diuidatur homo in Petrum, Paulum, &c. Ad hanc diuisionem reuocatur ea, quæ genus per differentias diuiditur, & transcendens in sua inferiora, & analogi in analogata. Denique omnis diuissio superioris in sua inferiora. *Addunt* alij diuisionem causæ in suos effectus, qualis est ea quæ est 2. de anima: Anima est, quæ viuimus, sentimus, & intelligimus. & diuisionem effectus in causas; ut si dicemus, Accidentia quædam ex semine, quædam ex putrida materia, quædam utroque modo procreantur. *Diuisio partium extrinsecarum*, seu accidentalium est, vel subiecti in accidentia, vel accidentis in subiecta, vel accidentis in accidentia. Exemplum *prima diuisionis*, ut hominum alius doctus, alius ignarus. *Secunda*, Albi aliud paries, aliud cygnus, &c. *Tertia*, Rubri aliud amarum, aliud dulce. Obijciens: In hac diuisione colorati aliud est album, aliud nigrum, partes sunt per se contentæ sub toto, & tamen est diuissio accidentis in accidentia. Respondeo, Non esse diuisionem accidentis in accidentia, nisi quatenus omnia sunt accidentia, sed est diuissio Logica totius seu vniuersalis in suas species. Obseruandum autem est circa istas diuisiones, in sola diuisione Logica posse totum de qualis parte prædicari, ut Petrus est homo, non verò dicimus anima est homo, vel corpus est homo, &c. nec homo est genus, siue species est genus; nec homo est pes, vel caput.

Notandum quod, Bonæ & legitimæ diuisionis hæc esse leges & regulas. *Prima* hæc est. Ut in quàm paucissima membra fiat diuissio, Sic Aristot. 1. de part. animalium cap.

cap. 3. & Boët. lib. de diuisionibus. Fit enim Diuisio intelligentiæ & memoriæ causa, non tamen displicet Auerois consilium, qui primi Coll. cap. 1. monet, vtẽdum esse pluribus diuisionibus propter debilitatem, vt ipse loquitur, discretiũ Scholarium. In eadem sententia, quod nimirum per paucissima membra fieri debeat diuisio, fuit Plato, teste Simplicio cap. de qual. is enim diuisionem omnem à binario proficisci volebat. *Secunda est.* Diuisio debet fieri in membra opposita & ratione saltem distincta, vt testantur Aristoteles & Boët. in iisdem locis; quod ita esse patet Inductione in quatuor primis diuisionib⁹, in quibus nec vna pars de altera, nec omnes de toto dicuntur. Quod verò attinet ad diuisiones accidentales, cum assignatur diuisio subiecti in accidentia, ita vt per eam indicentur esse subiecta distincta, debet esse inter membra diuisionis distinctio realis, vnde non placet Aristoteli & Boët. hæc diuisio, Animalũ aliud est sentiens, aliud rationale, aliud album; quoniam vtrumq; membrum eidem subiecto conuenire potest. Cum enim essetur diuisio ad significanda distincta prædicata for mala, sufficit, vt vnum ex membris non sit formaliter aliud, etiam si omnia eidem realiter conueniant, vt boni aliud honestum, aliud vile, aliud delectabile. Et apud Cic. 1. Tusc. quest. 4. qui ad ludos venerunt, alij spe victoriæ, alij quæstus facienda cupiditate, alij visendi studio ducuntur. Quibus in diuisionibus & membra per se formaliter distinguuntur, & plura tamen eidem conuenire possunt. *Tertio est.* Vt vnum membrum sub alio non cõtineatur. Quoniam mala esset hæc diuisio: Animalium aliud sentit, aliud est rationale. *Quarto.* Vt vnum membrum diuisionis non conuertatur cum diuiso, sicut mala est hæc diuisio: Hominum alius est rationalis, alius est grammaticus. *Quinto:* Diuisio debet fieri in quàmproxima membra; hæc traditur ab Aristotele 2. Post. cap. 3. & 14. & à Boëtio supra. Sicut malè diuideret, qui corporis diceret aliud esse hominem, aliud leonem. Vbi autem totius membra plurima & penè infinita sunt, iuuerit po-

sitium terminum accipere cum illius contradictorio, vt hominum alius est Petrus, alius non est Petrus; quod idem obseruandum erit, vbi nos positius differentiæ latebunt, vt substantia alia est corporea, alia incorporea. Alioquin diuisio per contradictorium damnatur ab Aristot. 6. Top. cap. 3. 1. de part. animalium cap. 3. & à Boët. loco citato. Et hæc quidem leges & obseruentur, dicetur diuisio bona, si minus, mala, non autem vera aut falsa. Ex quo etiã colligitur, quod initio diximus, non pertinere diuisionem ad secundam operationem Intellectus.

Notandum quintò, de modis argumentandi per Diuisionem: Proprium locum diuisioni Topic. esse, tamen hæc pauca breuiter memora accipi possunt. *Primã regula,* seu *primò.* A diuiso affirmato licet argumentari ad membrum aliquod sub diuisione, ad nullum verò determinatè, vt est animal, ergo est homo, vel brutum; non autem ergo est homo, vel ergo est brutum. *Secundò.* A membro aliquo negato non licet argumentari ad negationem diuisi seu totius, vt non est homo, ergo non est animal. *Tertiò.* Ab affirmatione membri licet argumentari ad affirmationem totius; vt est homo, ergo est animal. *Quartò.* A negatione diuisi licet argumentari ad negationem omnium membrorum, vt non est animal, ergo nec homo, nec brutum. *Quintò.* Ab affirmatione omnium membrorum licet argumentari ad affirmationem totius; vt est honestum, vtile, delectabile, ergo est bonum. *Sextò.* A negatione omnium membrorum licet argumentari ad negationem totius; vt non est par nec impar, ergo non est numerus. *Septimò.* Si affirmetur totum & negetur aliquod membrum, potest affirmari aliud, si sunt tantum duo, vel aliquod aliud proportionahter, si plura fuerint membra; vt est animal & non est homo, ergo est brutum vel est bonum, & non est honestum, nec vile, ergo delectabile, vel est bonum, & non est delectabile, ergo vel vile, vel honestum. *Octimò.* Ab affirmato membro vno, valet ad negationem oppositi, vt est homo, ergo non est brutum. Oppositi inquam, ad modũ supra explicatum, id est,

ut vnum predicatum, vel membrum di-
viſi non ſit formaliter aliud. Vnde quam-
vis ex eo quod aliquid ſit honeſtum non
ſequatur non eſſe delectabile, vel utile, re-
aliter loquendo, tamen ex eo quod ali-
quid ſit honeſtum, formaliter & ut ſic non
eſt delectabile aut utile. Vnde bene ſequi-
tur, eſt honeſtum, ergo non eſt delecta-
bile.

DE DEFINITIONE.

Notandum primò. Definitionem eſſe ſci-
endi instrumentum patere ex dictis
in cap. præcedenti. Tamen interdum A-
riſtoteles uſurpat definitionem, ut per ſe
non eſt diſtinctum ſciendi instrumentum,
ſed pars veluti quædam alterius, nimirum
ut eſt principium ſeu medium Demon-
ſtrationis, ac proinde de ea loquitur, ut eſt
propoſitio quædam, ut patet ex 1. Poſt.
cap. 3. & lib. 2. cap. 10. & hoc non perti-
net ad primam operationem Intellectus.
Pertinere autem ad primam operationem
Intellectus paſſim affirmat Ariſtoteles lib.
1. Poſt. affirmans definitionem nihil di-
cere eſſe aut non eſſe. & 1. Periherm. cap.
4. & 7. Met. cap. 12. & 6. Top. cap. 2. ſu-
mit definitionem, ut eſt prædicatum quod-
dam & extra propoſitionem.

Notandum ſecundò. Definitio duplex eſt.
Vocis & rei. Illa appellatur Etymologia
ſeu Notatio & Interpretatio nominis, ut
ſi lepore dicas diſtū q̄ leues pedes habeat,
Definitio Rei, eſt iterum duplex. Alia pro-
pria, alia impropria. *Impropria* vocatur
descriptio, quæ eſt per cauſas extrinſecas
& accidentia, ut ſi dicas; homo eſt res à
Deo optimo facta ad æternam beatitudi-
nem, vel homo eſt ſubſtantia riſibilis, apta
ad capeſſendas diſciplinæ. *Propria* defini-
tur ab Ariſtotele 2. Poſt. cap. 10. Oratio
explanans naturam & quidditatem rei.
Quæ idcirco vocat 5. Met. t. 17. & 1. Top.
c. 4. ὁπρ, quod latine dicimus ſinitionem
ſeu diſſinitionem, ſeu quia certis quibuſ-
dam velut terminis & cancellis rei natu-
ram circumſcribit, ſumpta ſimilitudine ab
agrorum ſinibus, ut autor eſt Quintil. lib.
17. cap. 8. vel quia mentis noſtræ con-
ceptus tū demum terminatur, cum rei na-

turam & quidditatem intrinſecam perſo-
ſtigauit.

Notandum tertio. Definitio propria eſt
duplex. *Phyſica & Metaphyſica.* *Phyſica* eſt
per materiam & formā, ut homo eſt quid
conſiſtans corpore & anima rationali. *Me-
taphyſica* eſt, quæ traditur per gradus quid-
ditatiuos, & eſſentiales, genus & differen-
tia, n. ut homo eſt animal rationale.

Notandum quarto. Definiri poſſunt ſo-
lummodo entia finita, completa, & deter-
minata, & ſimplicia. *Finita*, quoniam de-
ſinitio ſignificat id, quod rei fines certos
adhibet, vnde Deus definiri non poſſeſt.
Completa, Quia quod definitur, genere cō-
ſtare debet & differentiâ, res autem incom-
pleta non eſt huiusmodi, ut diximus agen-
tes de Prædicamentis. *Determinata*, hoc eſt,
ut res quæ definitur, non modo non ſit
transcendens, ſed ſub certo entium termi-
no, hoc eſt, ſub prædicamento collocetur,
quo ſit, ut genera ſuprema ſeu prædica-
menta definiri non poſſint. *Simplicia* ad ex-
cludenda entia per accidens, qualia ſunt
concreta accidentia, quæ quoniâ ex duo-
bus conſtant diuerſis generibus; vnū com-
mune non habent, quod in definitione ac-
cipi poſſit, ut album, quod dicit & ſubſtan-
tiam & qualitatem.

Notandum quinto. Definitio ut ſit bona, ex
Ariſtotele 6. Top. tria potiſſimum requi-
rit. *Primò*, ut ſit clarior definito; nam mu-
nus illius eſt, definitum explicare. *Secundò*,
ut nihil in ea vel redundet, vel deſideretur,
ſeu ut nihil ſuperflui contineat, aut in ea
aliquid deſit. *Tertiò*, ut reciproce cum
definito, poſſeſt enim definitio continere
omnia quæ ſunt in definito, & tamen ali-
quid adhuc habere ſuperflui: vnde diſtin-
cta eſt conditio à ſuperiore. Ex hiſ ſequi-
tur, huiusmodi eſſe debere definitionem,
ut ex ea rei definitæ paſſiones cognosci &
difficultates, quæ contra rei naturam ſerri
poſſent, diſſolui poſſent, quod tradit Ari-
ſtoteles in 4. Phyſ. in definitione loci.

Notandum ſextò. Definitionis inuenien-
dæ modum duplicem assignari ab Ariſto-
tele 2. Poſt. text. 7. *Primus* eſt, quem nos
Diuiſionis appellare poſſumus, eſtq̄; cum
propoſita re quæ ſit definienda, aſſumitur

ſupre-

Que con-
ſtituit
tam
defini-
tionem.

Leges bonæ
Defini-
tionis.

Duplex
modus in-
ueniendæ
Defini-
tionis.

Supremum illius genus, & diuiditur in sua membra & species vsq; ad eam speciem, quæ definienda proponitur, vt si definiendus sit homo, sumenda erit substantia, quæ si diuidatur; hoc modo cõstructur definitio: Substantia alia est corporea alia incorporea. Corporea alia est viuens; alia non viuens. Viuens alia est sentiens, alia sensus expertus. Sentiens alia rationalis, alia ratione carens. Ex his omnibus diuisionibus si eligantur quæ homini conueniunt, reiectis ijs quæ eidem non competunt, conserget hominis definitio, hoc modo: Homo est substantia non incorporea, ergo corporea. Rursum, Est corpus & non vita carens, ergo viuens. Est viuens & non sensus expertus, ergo sentiens. Est sentiens, & non ratione carens, ergo rationalis: Igitur homo est substantia corporea viuens, sentiens & rationalis; qui modus vocatur diuisionis, quod à supremo vt diximus genere ad rem quæ definienda est per diuisionem descendimus. & hic definiendi modus tunc maximè obseruari debet, cum ignoramus proximum rei genus & differentiam, alioqui quo definitio breuior sit, à proximo genere incipienda est, addita generi differentia. Vel etiam hoc modo vtimur, cum rem per suas omnes causas & modia nosse volumus, quod etiam traditur ab Aristotele 1. Post. text. 33. & deinceps: *Secundus modus*, qui vocari potest compositionis, hac ratione fit. Si definiendus homo, accipiantur quæ sub homine sunt singularia, Petrus, Paulus, &c. & inspiciatur propter quid Petrus, Paulus & cetera indiuidua sint homines, & quibus in rebus illis cum alijs indiuiduis aliarum specierum animalis, tunc id per quod sint homines, & id in quo conueniant cum alijs indiuiduis aliarum specierum, constitueret hominis definitionem. nam verbi gratia, comperimus Petrum & Paulum, &c. esse homines, quia rationales, cum alijs indiuiduis aliorum animalium conuenire quod sentiant, quod sint substantia, & sint corpora, &c. sicq; hominē definiemus substantia sentiente, viuente, & rationale. Ex his duobus modis prior quidē accuratio est & certior, ideoque Aristoteli magis fa-

miliaris, vt patet ex definitione animæ in lib. 2. & ex definitione motus in 3. Physic. Posterior, qui compositionis dicitur, quod ab inferioribus, ad superiora ascendentes, rem magis ac magis veluti componamus, nobis notior est, & à Socrate apud Platonem identidem vsurpatur.

Notandum vltimè. Argumenta quæ à definitione petantur pauca & facilia esse, nam ab affirmatione definitionis valet ad affirmationem definiti, & vice versa ab affirmatione definiti, ad affirmationem definitionis, vt est animal rationale, ergo est homo, & contra. Sic etiam à negatione vnius valet ad negationem alterius. Reliqua quæ de Definitione tradi possunt, in libros de Demonstratone reijcienda sunt.

TERTIA PARS.

De his quæ spectant ad secundam operationem Intellectus.

Secunda operatio Intellectus est, in qua aliquid iudicando de aliquo aut affirmatur aut negatur, quod fit per propositionem. De qua antequam dicamus, agendū erit de Terminis ex quibus conficitur, qui alterius sint rationis ab his de quibus haecenus egimus. Supponendum autem est, propositionem esse Orationem, in qua verum aut falsum significatur. Oratio est genus; quid verò illa sit, patet ex dictis præsertim, de Termino complexo, à quo parum aut nihil differt. Verum & falsum, prout significatur in Definitione, tenet locum differentiarum. *Est autem verum*, aliud transcendentale, hoc est, rebus omnibus conueniens, quod consistit in conformitate rei ad suas causas & principia, siue ad Ideas diuinas, & de hoc non loquimur. *Aliud verum* est in cognitione & indiuiduo, cum videlicet, vt testatur Aristoteles in Antepredicamentis & 4. Met. text. 27. Ita res intelligitur & tale de re iudicium fertur, prout se habet à parte rei, vt propositio hæc est vera, homo est animal, quia à parte rei ita est, vnde solet definiri *conformitas Intellectus ad rem intellectam*. Porro vt propositio significet verū aut falsum, debet in ea accipi modus verbi indicatiuus, nam ceteri nihil veritatis aut falsitatis continent, sed quædam tantum animi affectiones exprimunt.

Propositio quidē

Verum duplex.

Quid verum?

CAPVT I.

De partibus & terminis propositionis.

Terminus
quid?

Terminus est, in quē resoluuntur propositiones tanquam in subiectum & prædicatum, vel in id quod de aliquo dicitur, & id de quo aliud, quod Ammon. præfat. in lib. Periherm. ad prædicatum vocat. Additur præterea Copula, quod hæc duo inter se copulet & coniungat, & solet vocari propositionis forma, subiectum autem & prædicatum eiusdem materia. Quia verò subiectum & prædicatum sunt nomen vel verbum, ideo de illis primo loco dicendum est.

DE NOMINE.

Nomen
quid?

Nomen est vox significatiua ad placitū sine tēpore, finita, & recta, cuius nulla pars aliquid seorsum significat. Huius Definitionis genus est, Vox significatiua ad placitum. Suppono enim nomen & verbum esse etiam Terminos superius à nobis definitos. Reliqua habent locum differentiarum. Sine tēpore, vt distinguatur à verbo. *Significare verò cum tempore, significare tempus, connotare tempus, non idem sunt.* Significare cum tempore, est significare actionem, prout fit in tempore, vt scribere. Significare tempus, est significare speciem aut partem tēporis, vt dies, mensis, &c. Connotare tēpus, est significare aliquid, quod determinatum tempus habet, vt lectio, prandium, cœna, &c. Solum ergo verbum est quod significat cum tempore. Nomen verò & tempus significat, & connotat. *Finita*, ad excludendum nomen infinitum, quod non simpliciter, sed cum addito nomine appellatur infinitum: & tanquam inutile à propositionibus reijci solet. *Recta*, ad excludendos casus obliquos, nisi fortè aliquando rectorum locum subeant, vt lapidem quem reprobauerunt: quem scribo librum, bonus est. *Cum nulla pars*, &c. quoniam aliquando nomen quidem partes habet, quæ significent aliquid, non tamen eo modo, quo vnum nomen componunt, vt suspiramus. Aliquando tamen in lata significatione nomen vsurpatur pro verbo, vt patet ex 1. Periherm. cap. 3. & 4.

DE VERBO.

Verbum sumitur interdum pro quavis

diuisione aliquid significaste, vt est apud Quintil. lib. 1. cap. 9. Vt verò hic à nobis sumitur, ita definiti potest: *Verbum est vox significatiua ad placitum, significans in Verbum tempore; finita & recta, cuius nulla pars seorsum aliquid significat, & est eorum quæ de alio dicuntur nota.* Huius definitionis particulæ omnes ex nominis definitione facile intelligi possunt. Et quidem debet Verbum esse vox recta; ad excludendos quos vocamus Verbi casus, quales sunt omnes modi præter Indicatum; in quo solum, vt supra diximus, verum & falsum propriè significari potest. Tum etiam ad excludenda tempora, præteritum & futurum, quæ ex se non significant verum aut falsum, nisi in ordine ad præsens. nam, vt inquit Aristoteles lib. 1. Periherm. homo erit albus, ideo verum est, quia aliquando verum erit dicere, homo est albus, de præsentis. Item homo fuit niger, ideo verum est, quia fuit aliquando verum, dicere de præsentis, homo est niger. *Sola vltima particula eget explanatione.* Cuius sensus hic est, vt suum significatum tribuat rei, de qua prædicatur; vnde verbi gratia, Disputa Petre, hoc verbum non tribuit rei significationem, sed si dicam, Petrus disputat. Per hanc particulam volunt quidam excludi participia; sed satis iam censentur exclusæ per illam aliam particulam, *significans in tempore*, quamuis dissentiat in hac re Sor. nam ambulans verbi gratia, disputas, &c. significat tantum actum illum connotando subiecto, in quo inest, sicut viuens, intelligens, &c. significat actum interiorem potentie interioris, non includendo tempus determinatum. Vnde participium coniungi potest cum omnibus differentiis tēporis, vt: homo est ambulans, fuit vel erit. Quare reuocanda sunt participia ad nomina. Non est tamen inutilis hæc vltima particula, quamuis eam Petrus Hisp. in verbi definitione non ponat, quoniam per eam significat non modo verbum significare aliquid, sed esse etiam copulam & nexum propositionis. *Duo enim sunt consideranda in Verbo. Primum* significatio rei alius, ratione cuius habet se verbum vt Categoriæ & prædicati. *Secundò*, Quod signi.

significet inesse predicatum rei, ratione cuius se habet ut copula, & terminus Syntagmatis. Cum ergo dicimus, & est corū quā de altero dicuntur nota, hoc secundum in definitione significari volumus. Et vocatur etiam forma propositionis. Quia verò potest ratio & mens nostra, à verbo prædicare rationem Copulæ à ratione rei significatæ, hinc est quod aliquando verbum dicatur absolui à tempore. Verbi gratia, homo est animal, hæc enim propositio vocari solet sempiternæ veritatis, quoniam Verbum, est, abstrahit in hac propositione ab omni tempore, & tantum significat copulam & nexum, quo prædicatum animal coniungitur cum subiecto homo, nec habet suam propriam significatōem realem, ut videlicet sumatur pro existentia. Vnde siue homines sint in rerum natura, siue nullus, hæc propositio adhuc erit vera, & antequam vilis homo esset, adhuc dicebatur esse vera, & propterea dicitur esse sempiternæ veritatis. Et ex his patet tertia pars propositionis quam diximus esse copulam.

CAPVT II.

De affectionibus Terminum.

QUædammodū in præcedente parte Cōcedij huius nostri, de simplicib⁹ terminis atque eorundem affectionibus diximus, antequam de instrumentis quæ ex his componuntur ageremus: Sic etiam hoc loco faciendum est, ut postquam quid sint propositionis termini, ex quibus ipsa componitur, vidimus, de eorundem affectionibus aliquid dicamus. Sunt autem Terminorum propositionis affectiones: Suppositio, Status, Ampliatio, Restrictio, Diminutio, Appellatio, & Alienatio.

DE SUPPOSITIONE.

Suppositio est vsus vocis pro eo quod significat. Et est in genere duplex. Materialis & Formalis. *Materialis* est, cū sumitur vox pro seipsa, cū enim, vocibus utamur, ipsæ etiam sibi ipsis mutuo seruiunt, ut melius earum vis & significatio intelligatur. Verbi gratia, ut homo est vox. *Si hoc materialis iterum duplex est.* Intrinseca & Extrinseca. *Int* est, cū vox exprimitur, & sumitur pro se, ut naturaliter per aliam vocem signifi-

carur, ut in dicto exemplo, homo est vox. *Ista vero est*, cū sumitur vox pro seipsa, ut significatur per vocem aliam non naturaliter, sed ob aliquid, quod per mentis operationem voci aduenit, ut: homo est subiectum, species, &c. *Formalis* est, cū sumitur vox seu terminus pro re significata, & non pro se. Cū enim, ut inquit Aristoteles I. Elench. cap. 1. Res ad scholas adducere non possumus, vocibus utimur inter explicandas res propter ipsas. *Scimus* ad. Omnia materiali, formalis est duplex. Impropria & Propria. *Impropria*, cū significatur res metaphoricè & figuratè, ut vicir leo de tribu Iuda. *Propria*, cū supponitur vox pro re, cui primariò & per se significandæ imposita est, ut: leo est fortissimus. *Tertiò*, *Formalis propria*, omnia impropria, quæ ad Grammaticos & Rhetores pertinet, est duplex, Simplex & Personalis. *Simplex*, cū sumitur pro suo tantum immediato significato, ut homo est species; nec enim homo potest pro suis inferioribus supponere: Alioquin diceremus, Petrus est species, &c. quod falsum est. *Personalis*, cū vox supponitur pro quocunq; significato, & contento sub immediato, ut: homo est animal, nam dicitur & de Petro, & de Paulo, &c. immediatè & propriè tantum. *Additur ad hanc Divisionem* Suppositio absoluta, cū nomē supponit pro immediato significato & mediatis simul, ut homo est animal, hic enim homo supponit pro natura communi, & pro hoc & illo homine & reliquis individuis. *Notandum autem*, quod simplex, personalis & absoluta suppositio habeat se ut extremi & medium. Simplex enim & personalis opponuntur, quia simplex pro immediato tantum significato, Personalis pro mediato tantum, Absoluta pro utroque supponitur. *Quartò*, Suppositio alia est naturalis, alia accidentalis. *Naturalis* est, cū vox sumitur pro omnibus suis significatis, ut homo est animal. Supponit enim homo pro hominibus singularibus, qui sunt, fuerunt, vel erunt, aut esse possunt. *Accidentalis*, cū vox supponit pro aliquibus tantum, ut: omnis homo hac hora occupat lectum, vel omnes homines qui hac hora

suppositio quid est duplex

actū sunt. *Quintū*. Alia est confusa, alia distributiva, alia determinata. Alia est copulata: Ad intelligentiam horum sciendum est, quid sit Descensus, quoniam hæ suppositiones per illum explicantur: *Est ergo Descensus explicatio termini* pro suis significatis, pro quibus actū sumitur. *Est autem quadruplex*. Copulativus. Copulatus, Disiunctivus, & Disiunctus. *Copulativus* est, cum particula, (&) connectit propositiones, seu propositionum significata quæ sub toto aliquo continentur. Hæc propositio, omnis homo est animal, per descensum copulativum sic explicabitur, hic homo est animal, & ille homo est animal, &c. *Copulatus* sit etiam per particulam (&) non copulativè, sed copulativè sumptam & connectentem, nō propositiones, sed partes propositionis, ut ista propositio: Duodecim sunt Apostoli, ita explicabitur: Petrus est Apostolus, Andreas est Apostolus, &c. ubi particula, &, non connectit propositiones integras contentas sub præcedente, quæ expucatur, sed illius terminum. *Disiunctivus*, sit per particulam (vel) quæ necit propositiones integras, ut homo est doctus, ita explicatur, hic homo est doctus, vel hic homo est doctus, vel ille, &c. *Disiunctus*, sit eodem modo per particulam (vel) necitatem tantum partem propositionis, ut ad videndum necessarius est oculus sic explicatur: Ad videndum necessarius est vel hic oculus, vel ille oculus, vel dexter, vel sinister. Falsum enim esset dicere, ad videndum necessarius est hic oculus, nam per alterum videre possumus. *Hic positis*. *Confusa Suppositio*, sit per descensum disiunctum, Determinata per disiunctivum. Distributiva per copulativum, Copulata per copulativum. *Sextū*. *Distributiva alia dicitur esse* pro singulis generum, alia pro generibus singulorum, ubi per genera intelligimus species, per singula individua. *Posterior* verò est, cum supponit vox pro omnibus speciebus immediatè, ut omne animal definitum à Physico, est univèrsale, id est, hoc animal univèrsale, & hoc animal univèrsale sunt. *Prior* est, cum sumitur pro omnibus individuis, ut: omne animal moritur, id est hoc particulatè, & il-

lud particulatè, & sic de cæteris. *Ultimū*. *Distributiva Suppositio alia dicitur esse* simpliciter distributiva, & est quæ sumitur pro suis significatis sine vlla exceptione, ut: omnis homo est animal, & cum exceptione, cum nimirum aliqua exceptio subintelligitur, quæ etiam propter hoc vocatur accommodata, ut: omne animal fuit in area Noë, intelligitur enim excipiendo Aquatilia, & quæ ex putrefactione sunt.

DE STATU.

Reliqua quæ sequuntur, sunt veluti quedam accidentia suppositionis, de quibus videndus est Aristoteles 1. Elench. cap. 3. *Statu*, est acceptio termini pro omnibus significatis, quæ secundum exigentiam temporis sunt. *Vnde est triplex*, sicut & tempus, præteritum, præsens, & futurum, ut homo ambulat, homo ambulavit, homo ambulabit. Advertendum verò, tunc terminum habere statum, cum nec ampliatur, nec restringitur, nec alienatur, nec diminuitur, quod melius ex singularum harum affectione, significatione & explicatione patebit. Item: cum terminus est de præfenti, & non absoluitur à tempore, dicitur esse status.

DE AMPLIATIONE.

Ampliatio est extensio termini ad plures differentias termini, quā importetur per copulam principalem, ut diligens fiet actus, id est, non modo qui est, sed etiam qui erit. *Duplex est Ampliatio*. Prima Temporum. Secunda Suppositorum. Exemplum primæ, ut Ioannes fuit bonus; qui est, vel fuit. Convenit autem tantum singularibus. Secunda est temporum & suppositorum, & convenit communibus. Additur & tertia Ampliatio, quæ vocatur Temporum & Formarum, & reperitur in Connotativis terminis, ut dulce fuit amarum, hoc est, id quod est dulce, vel fuit. *Rursus Ampliatio* Temporum est quintuplex. Sicut & quinque à Logicis inducuntur rationes temporis, Præteritum, Præsens, Futurum, Possibile & Imaginabile, unde prima erit ampliatio ratione temporis præteriti, secunda, ratione futuri, &c.

DE RESTRICTIONE.

Restriccio est terminus per quem amplior

Descensus quid? & quadruplex.

Statu quid? & quotuplex?

Ampliatio quid?

rei significatio magis se magis restringitur: ut cum ei q ex se aliquid indeterminatè significat, apponit aliquid aliud, per quod iam non in indeterminata significatione, sed in restricta & magis limitata accipitur, ut: homo iustus. ibi enim homo, qui ex se pro multis indeterminatè sumebatur, per hoc prædicatum, iustus restringitur, ut pro determinato homine accipitur nimirum pro iusto. Unde est coarctatio ab ampliori ad minorem Suppositio- nem. *Fit autem Restrictio his modis, Primo.* Addito nomine substantivo ut Deus pater, ubi pater restringit terminum præcedentem, & ponitur in recto. *Secundo.* Addito substantivo in obliquo, ut: homines deuoti B. Virgini facile saluabuntur, ubi B. Virg. restringit præcedentem terminum, sic etiã equus hominis currit. *Tertio.* Addito adiectiuo, ut vir sapiens amat scientiam. ubi sapiens restringit præcedentem terminum. *Obseruandum est autem,* cum terminus restrictus sit inferior respectu termini ampli, ut ex vno in alium argumetemur, obseruandas esse leges argumentandi à superiori ad inferiora & contrà, nam ab amplo ad restrictum non valet, sed à restricto ad amplum, ut: homo potest disputare, ergo disputat non valet, sed disputat, ergo potest disputare, bene sequitur.

DE ALIENATIONE.

Alienatio est distractio à propria ad impropria suppositione, ut homo est pictus: duo leones sunt in bello, intelligendo homines duos fortes. *Fit autem secundo,* cum terminus ad aliam differentiam temporis distrahitur, quia quæ per copulam principalem significabatur, ut homo qui fuit doctus, currit, ubi doctus distrahitur ad eum qui fuit, cum tamen principalis copula currit, sit de presenti. Eodem modo homo est mortuus, siquidem illud mortuus sumatur participialiter, ut sit sensus, homo qui fuit obiit. hic enim cum copula est, sit de presenti, sit tamen distractio ad præteritum. Quod si sumatur mortuus, ut nomen est, sic erit alienatio primo modo, similis illi homo est pictus. *Tertio fit Alienatio* per copulam de presenti, cum termini sunt repugnantes, ut: cæci vi-

dent, claudi ambulant, id est, qui fuerant cæci vident; cum tamen copula sit de presenti: Quia tamen modus magis verus est, ratione subiectæ materiæ, quam simpliciter. Unde in hoc sicut etiam & in alijs, consulenda sunt aures, & habenda ratio communis modi loquendi.

DE DIMINVTIONE.

Diminutio est, cum particula aliqua integram & absolutam Terminum suppositionem diminuit, ut: homo est albus secundum dentes. ubi illud secundum dentes diminuit absolutam significationem albi, & propterea à *diminutio ad absolutum*, nō licet argumentari, quæ appellatur fallacia à dicto secundum quid ad dictum simpliciter, ut: homo est albus secundum dentes, ergo est albus, non sequitur.

DE APPELLATIONE.

Legem Aristotelem a. Periberm. cap. 1. & L. Elench. cap. 4. Est autem Appellatio applicatio significati formalis vnius termini, ad immediatum significatum alterius. Unde reperiri tantum potest in his terminis, quorum vnus se habet ad alterum ut denominans & denominatum. Itaque terminus appellans semper est connotatiuus, ut homo est albus, albus dicitur appellare super hominem. Potest tamen terminus appellatus esse etiam connotatiuus, absolutus & substantiuus. Absolutus & substantiuus, ut homo albus. Connotatiuus, ut album, coloratum. Tunc tamen terminus appellatus respectu appellantis se habet per modum absoluti termini & substantiuui, quia nimirum appellantem veluti sustentat. *Duplex est Appellatio. Realis & Rationis;* seu primæ & secundæ intentionis, prout nimirum termini appellantes sunt primæ vel secundæ intentionis, vel significant aliquid reale vel rationis. Porro *Appellatio fit. Primo.* Cum ponitur terminus ex parte eiusdem extremi cum alio termino, tunc enim fit applicatio super significatum formale alterius termini, ut: Petrus est Logicus magus. hic magnus applicatur super Logicum, & idcirco applicat significatum suum semper magnitudinem super Logicum, non autem super Petrum, cui non additur, aut applicatur.

Appellatio quid sit

Quomodo appellatur?

tur. *Secundū* Si non fiat applicatio super terminum qui est alterum extremum propositionis, nempe ad prædicatum, tunc applicatio fit super materiale, ut hic Logic⁹ est magnus, ubi magnus appellat super materiale, id est, super suppositum. Si tamen formale significatum vnius sit de intrinseca ratione alterius, tunc appellatio fiet super formale, ut: album est coloratum, quia coloratum est de ratione albi. *Tertiū*. Cum terminus in abstracto subiicitur prædicato; terminus albus qui additur, applicat super formale significatum; ut albedo intenditur, id est, albedo quatenus albedo est, seu quatenus forma quædam accidentalis, & hoc ex eo nascitur, quia terminus abstractus ex modo suæ significationis habet quod significet formam, & pro formali sumatur. *Quartū* Numeri primitivi additi termino substantivo multiplicat formas & supposita, ut tres homines, id est, tres naturæ, & tria individua, quomodo si diceremus, tres dii, significaremus tres naturas distinctas & tria distincta supposita. *Quintū* Numeri primitivi additi terminis adiectiuis, multiplicent tantum supposita, ut tres albi, id est, tres habentes albedinē, siue in singulis singulæ sine albedines distinctæ, siue vna tantum. Qua etiam ratione in diuinis dici possunt tres sapientes, tres boni, &c. hoc est, tres personæ habentes eandem sapientiam & bonitatem. *Addunt alij*, cum terminus significat interiores actus animæ nostræ, appellare super formale significatum, ut video currentem, id est, quatenus currentes est, quæ tamen regula interdum fallit, ut amo regem, nō significat in quantum rex est, sed hominem illum qui rex est. *Addunt etiam alij*, appellare terminum super formale significatum, cum significatum terminum appellantis tribui tantum potest immediato significato termini appellati, ut homo est species, sed hoc iam pertinet ad suppositionem.

DE QVIBUSDAM ALIIS

affectionibus.

Superfuit nonnullæ aliæ affectiones, quæ magis iam ad propositionem acce-

dere videntur, magisq; eam ingredi. *Sunt* autem, *materiæ extrinseca*, quæritas & qualitas. *Materiæ extrinseca*, quia extrinseca est, à nobis ponitur inter affectiones. *Estque triplex*. Necessaria, Contingens & Remota. *Remota*, est inter terminos disparatos, ut inter hominem & equum. *Contingens*, quæ dicit posse esse & non esse, & alio nomine possibilis vocatur, sumpta possibilis significatione propriè & in rigore, alioqui enim possibile se habet, ut superius quid ad necessarium & contingens, ut homo albus. *Necessaria est*, cum prædicatum per se & necessariò inest subiecto, ut homo est animal; ad quam materiam, quoniam oppositorum eadem est ratio, reuocari potest ea in qua prædicatum quod per se rei convenit, de re negetur, ut: homo non est animal. *Quantitas est*, cum propositio dicitur vniuersalis, aut particularis, siue singularis, vel indefinita. *Vniuersalis*, quæ habet notam vniuersalitatis; ut omnis homo est animal, vel nullus homo est animal. *Singularis*, cuius subiectum est singulare; ut Petrus est homo. *Particularis*, quæ habet notam particularitatis, ut quidam homo. *Indefinita* denique, quæ caret signo, ut homo currit, homo est animal. Et quidem si propositio sit in materia necessaria, æquiualebit propositioni vniuersali, ut homo est animal, id est, omnis homo. Si autem sit de contingenti, æquiualebit particulari, ut homo currit, id est, quidam homo. *Qualitas est duplex*. Affirmatio vel negatio, veritas vel falsitas. *Affirmatio est*, cum verbum principale in propositione affirmatur, ut homo est animal. Vnde hæc propositio, hominem non esse animal, est impossibile, etiam affirmatiua est, quamuis in ea sit negatio, quoniam verbum principale est affirmatum. *Negatiua est*, cum adhibetur negatio, aut cum præponitur signum negatiuum subiecto, ut nullus homo est animal, ex terminis enim & signis quantitatiuis, quidam infert & significat qualitatem affirmatiuam, ut omnis, quidam. Alius verò negatiuam, ut nullus, & quidam non. Quid autem sit propositio vera vel falsa, patet ex definitione propositionis.

CAPVT

Diviso
proposi-
tionum.

CAPVT III.

Aggplex sit Propositio?

PROPOSITIO ex parte quantitatis alia est
vniuersalis, alia particularis, alia inde-
finita. *Secundò* ex parte qualitatis, alia est
affirmatiua, alia negatiua. *Tertiò*. Ex parte
eiusdem qualitatis alia est vera, alia falsa.
Quartò. Ex parte significati alia dicitur
æquiuoca & propositio pluris, alia vniuo-
ca seu vna. Illa plura significat, hæc autem
vnum quid. *Quintò*. Omisſa æquiuoca,
*vniuo*ca alia est de inesse; cum nimirum
simpliciter dicitur aliquid rei inesse aut
non inesse; vt homo est albus, animal, &c.
Alia est de modo, seu modalis, quando ex-
primuntur modus quo res inſit, vel non in-
ſit, vt homo necessariò est animal. *Sextò*.
Alia est simplex & categorica, cum vnum
de vno prædicatur; quauis Arist. Catego-
ricà interdù vsurper pro ea, quæ est tantù
affirmatiua, vt 1. Post. t. 40. & 41. in in-
itio. *Alia dicitur cõiunctione vna*, seu hy-
pothetica, in qua multa de aliquo prædi-
catur, vel plures propositiones in vnâ con-
iunguntur, quæ dicitur Hypothetica. *Septi-
mò*. Ex parte terminorũ alia dicitur esse de
secundo adiacente, alia de tertio. *Prior est*, cū
ad subiectum additur solũ verbum substanti-
uum, vt homo est. *Posterior est*, ū tria ista
distinctè ponuntur, subiectum, prædica-
tum, & copula, vel cū ad subiectum ap-
ponitur verbum adiectiuum, vt: homo est
animal, vel homo legit, vel homo scribit.
Illam vocat Auerr. propositionem de bi-
nario seu binariam. Ammon. de prædica-
to. Istam Auerr. de ternatio, seu ternari-
am. Ammon. propositionē à prædicato.
Obijcies. Adiacere dicit respectum ad ali-
ud, ergo propositio de secundo adiacente
erit, quæ secundo adiacet. Quare primum
aliquid dari dicitur, quod adiaceat, & ali-
ud, respectu cuius fieri dicatur adiacentia.
Ergo tria necessariò erunt in proposi-
tione de secundo adiacente, quod tamen ne-
gamus. Respondeo. *Primò* Hæc esse lo-
quendi modum, qui satis est, vt vsurpetur,
prout vulgo intelligitur. *Secundò*. Adiace-
re hoc loco idem significat, quod iacere &
poni in propositione, & proprietè dicetur
propositio de secundo adiacente, in qua

duo veluti iacent & ponuntur. *Octauò*. Alia
est directa, alia indirecta. *Directa*, quæ &
naturalis dicitur est, cum inter prædica-
tum & subiectum naturalis ordo prædi-
cationis & subiectionis seruatur, vnde ni-
mirum prædicetur quod prædicatus subij-
ciatur, quod subijci debet. Debet autem
prædicatio naturalis esse superioris de in-
feriore, accidentis de subiecto, causæ de
effectu, denique omnis eius quod se ha-
bet per modum formæ & constitutus, de
eo quod informatur & constituitur, vt ho-
mo est animal, homo est albus, risibile est
rationale. *Indirecta*, cum hic ordo non ser-
uatur, vt animal est homo, album est ho-
mo, rationale est risibile. *Vbi obſeruandum*,
quod quamuis in materia necessariis, pro-
positio directa, indefinita, æquualet vni-
uersali vt dictum est, non tamen indirec-
ta, vt homo est animal, æquualet isti om-
nis homo est animal, non tamen animal
est homo, illi propositioni, omne animal
est homo, sed quoddam animal est homo. **IX.**
Nona. Ex parte materia diuiditur propositio
in necessariā, cõingentem & remotā,
quæ quid significent, patet ex dictis. *Ad-
dunt alij* propositionem finitam & infinitā,
sed quoniā infinita inuicilis est, sicut & de
nomine & verbo infinitis diximus, idcõ
mittatur hæc diuisio. Atq; ex dictis expli-
ca: & manet omnes ferè species propositio-
nis. Peculiarem verò difficultatem ha-
bent propositiones de inesse, modalis, &
hypothetica, de quib; scorsim dicendũ est.

CAPVT IV.

De propositione de inesse.

HOC solũ in propositione de Inesse
considerandum est. quod vna ad aliã,
& plures inter se certam quandam habi-
tudinem habent. Sicut enim de terminis
dicebamus, alios esse pertinentes, alios
impertinentes, ita ex propositionibus quæ
dam dicuntur impertinentes, quædã per-
tinentes. *Impertinentes sunt*, quæ nec inui-
cem repugnant, nec inuicem se inferunt.
Pertinentes, in quibus verumque repetitur,
& proprietè dicuntur pertinentes sequela
& repugnantia. *Pertinentes sequela*, aut sunt
conuertibiles, aut non. Conuertibiles, aut
sunt identicæ in quibus idem de eodem

prædicatur; ut homo est homo, vel sunt synonymæ, ut Cicerò est magnus Orator. Tullius est magnus Orator. *Aut sunt convertibiles ex parte utriusque; extremi, ut homo est risibilis, rationale est admirativum. Aut quando ex parte subiecti, utriusque; propositionis est convertentia, ut: homo est substantia, rationale est animal. Vel etiam ex parte prædicati, ut: Petrus est homo, Martinus & Ioannes est risibilis. Aut quando inter eas est æquipollentia. Denique, cum una convertitur in alteram, quæ vulgò appellatur conversio. *Perinentes repugnantia sunt, quæ aliquam inter se oppositionem habent. Atque de his primo loco dicendum est.**

DE OPPOSITIONE

Oppositio quid? quomplex?

Oppositio est duarum propositionum absolutarum, seu de inesse, eodem subiecto & prædicato constantium, secundum quantitatem vel qualitatem repugnantia. Dixi eodem prædicato & subiecto. Quia oppositio debet esse respectu eiusdem. *Secundo notandum est Oppositionis species quatuor esse, prout varijs modis inter se habere se possunt, secundum quantitatem, vel qualitatem propositionis. Prima species est contrarietas, cum eadem est in duabus propositionibus univærsalis quantitas; id est, cum utraque est univærsalis, sed diversa qualitas, id est, cum una affirmat altera negat, ut omnis homo est albus, nullus homo est albus. *Secunda species est contradictoria, cum diversa est quantitas; diversa item & qualitas, id est, cum una est univærsalis affirmativa, altera particularis negativa, ut: omnis homo est albus, quidam homo non est albus. Tertia subcontraria, quando quantitas eadem est, sed particularis, & qualitas diversa, id est, cum utraque est propositio particularis, sed una affirmativa altera negativa, ut: quidam homo est albus, quidam homo non est albus. Quarta, cum dispar tantum est quantitas, eadem verò qualitas, id est, cum una est univærsalis, altera particularis, sed utraque aut affirmat, aut negat. Notandum tertio. Has species oppositionis, quod ad veritatem vel falsitatem attinet, sic se habere. Primo, Contraria propositiones ex modo & forma**

Primo regula de Contrarijs.

prædicandi possunt simul esse falsæ, non autem veræ, ut: omnis homo est albus, nullus homo est albus. Simul falsæ esse possunt, nam falsæ est prior, si quidam non sit albus; posterior, si quidam sit albus. *Quod si materia sit necessaria, per accidens, ut dicunt Dialectici, altera necessarii erit vera, altera falsa, ut: omnis homo est animal, nullus homo est animal. Si tamen directæ sint propositiones, nam si sint indirectæ, poterunt simul esse falsæ, ut: nullum animal est rationale, omne animal est rationale. Sic etiam in materia remota, altera erit vel falsa vel vera, ut: omnis homo est lapis, nullus homo est lapis. Et quidem cum materia est necessaria, affirmativa vera est, negativa falsa. Cum autem est remota, falsa est affirmativa, vera autem negativa, ut patet in exemplo. Obijcies. Cum propositiones contrariæ in materia necessaria nunquam sint simul falsæ, sed una vera, altera falsa. In materia contingenti simul dicantur esse falsæ; cur non simpliciter dicimus, non posse esse simul falsas; Ex accidenti autem esse, quod interdum esse possint. *Respondet, Si rem ipsam spectemus, huius rei discrimen vix ullum assignari posse, nisi forte in gratiam Dialecticorum dicamus, idem dici simpliciter, posse esse falsas, quod in materia tantum contingenti verum est, quoniam latius hæc materia patet & plures in ea formari possunt propositiones. Secundo. Propositiones contradictoriæ nunquam possunt esse simul veræ vel falsæ, sed una est vera, altera falsa. Ad hæc propositiones reuocari debent propositiones de subiecto singulari, quarum una affirmat, altera negat, ut: Petrus est albus, Petrus non est albus. Item propositiones de subiecto collectivo, quod æquivaler singulari, ut: omnes Apostoli sunt duodecim, omnes Apostoli non sunt duodecim. Tertia. Subcontrariæ possunt simul esse veræ sed non falsæ; nisi ratione materiæ necessariæ & remotæ, ut: quidam homo est albus, quidam homo non est albus, potest utraque simul esse vera; prior quidem etiam si unus detur tantum homo qui sit albus; posterior, si unus detur qui non sit albus. Quarta. Propositiones subalterne possunt**

Secunda regula de Contradictorijs.

Tertia de Subcontrarijs.

Quarta de Subal-

poſſunt eſſe ſimul vera, vel ſimul falſa, id eſt, ſi propoſitio vniuerſalis ſit vera; erit etiam particularis; ſi falſa, etiam particularis, licet non è contrà. *Notandum quariò.* Ex diſtinctione ſequitur primò. Ex veritate vnius propoſitionis contrariæ, colligi poteſt falſitas alterius, non tamen ex falſitate falſitas; vt: omnis homo eſt albus; ſi eſt vera propoſitio benè ſequitur: ergò falſa eſt, nullus homo eſt albus. non tamen, ſi hæc omnis homo eſt albus, falſa eſt, falſa item erit illa, nullus homo eſt albus. Nam poteſt eſſe falſum, omnem hominem eſſe album, & ſimul verum, quendam hominem eſſe album; quod tamen negat illa propoſitio, nullus homo eſt albus. *Secundò.* Ex veritate vnius contradiſtorix, ſequitur falſitas alterius, & ex falſitate vnius, veritas alterius, quia vtrique non poteſt eſſe ſimul vera vel falſa. *Tertiò.* Ex falſitate Subcontrariæ, alterius veritas colligi poteſt, vt quidam homo non eſt albus, ſi eſt falſa propoſitio, benè ſequitur, ergò quidam homo eſt albus, eſt vera propoſitio; nò tamen ex veritate ſequitur falſitas, vt quidam homo eſt albus, vera eſt propoſitio, ergò quidam homo non eſt albus, eſt falſa, non ſequitur: Ratio eſt. Quoniam diximus, poſſe Subcontrarias eſſe ſimul veras. *Quariò.* Ex veritate vnius Subalterne ſequitur veritas alterius, & ex falſitate falſitas; nimirum ex veritate vniuerſalis, vel falſitate, veritas aut falſitas particularis. *Notandum quintò.* Inter has ſpecies Oppoſitionis: Contrariæ & Contradiſtorix ſunt maximè oppoſitæ: Vtra tamen maior ſit in lib. Periherm. videbimus. Subcontrariæ & Subalterne vix videntur habere rationem oppoſitionis. nam de Subcontraria inquit Ariſtoteles 2. Prior. cap. 35. eſſe potius voce quam re oppoſitam. Subalterna verò non habet oppoſitionem in qualitate, quæ tamen præcipua eſt; & ſola propriè oppoſitio dici poteſt. Vnde 1. Periherm. cap. 5. tres tantum primas ſpecies Ariſtoteles enumerat.

DE EQUIPOLLENTIA.

Sequitur modo vt agamus de propoſitionibus pertinētibus ſequela, quarum videlicet vna aliâ inferit. *Eſt autem æqui-*

pollentia, cum duæ propoſitiones ſibi æquivalent propter variam ſigni affirmatiui, vel negatiui mutationem, cum videlicet, hoc ſignum, non, aut ponitur poſt ſignum affirmatiuum, aut præponitur; ſit enim ratione iſtus variæ collocaſionis, vt propoſitio vniuerſalis, habens ſignum iſtud appoſitum, æquiualeat interdum alteri vniuerſali, vel particulari particulari, vel affirmatiua affirmatiuæ, vel deniq; negatiua negatiuæ, quæ vocari poteſt æquipollentia ratione quantitatis, vel qualitatis ſeu ratione vtriuſq; *æſt primò.* Si particula Nò, ponatur poſt ſignum affirmatiuum, & poſt ſubiectum, vt (omnis homo eſt animal.) Si particula Non ponatur poſt omnis homo, vt dicamus, omnis homo non eſt animal, æquipollebit hæc propoſitio ratione ſolius quantitatis propoſitioni contrariæ, primæ illius, omnis homo eſt animal, nam idem eſt dicere, omnis homo non eſt animal, & dicere, nullus homo eſt animal; vbi eſt æquipollentia ratione quantitatis. nam vtrique eſt vniuerſalis, ſed vtrique eſt negatiua. Si autem particula Non præponatur ſigno affirmatiuo, vt in hac propoſitione, omnis homo eſt animal; ſi ponatur Non, antè omnis; Si autem ſecundò ponatur negatio poſt ſubiectum ſignatiui, tollit quantitatem & qualitatem, vt omnis homo eſt animal, ſi ponatur negatio poſt ſubiectum negatiui, id eſt, poſt omnis homo, vt dicamus omnis homo non eſt animal, tunc idem valebit hæc propoſitio, quod prima, & præcedentis contradiſtoria, vt quidam homo non eſt animal, nam omnis homo erat ſignum vniuerſale & affirmatiuum, quidam verò non, eſt particulare & negatiuum: Item ſi ponatur (Non) ante terminum quidam, vt: non quidam homo eſt bonus; tollit propoſitionis illi, cui addita eſt particula Non, id eſt, quidam homo eſt bonus, quantitatem & qualitatem, facitque propoſitionem vniuerſali negatiuæ æquipollentem, id eſt, nullus homo eſt bonus. Præterea ſi ponatur Non, antè quidam non, ſignum particulare negatiuum tollit quantitatem & qualitatem, facitque propoſitionem ex negatiua particulari affirmatiuam vniuerſalem, nam

Æqui-
pollen-
tia quid
ſit?

non quidam homo non est bonus, æquipollet isti, omnis homo est bonus. Præterea si ponatur Non, ante subiectum signatum signo vniuersali negatio, tollit propositionis vniuersalis negatiuæ quantitatem vniuersalem & negatiuæ, vt: nullus homo est bonus; si præponatur Non, vt dicamus non nullus est bonus, idem valet, quod quidam homo est bonus. *Ratio istius omnium est.* Quoniam negatio vt vulgò dicitur est naturæ malignantis, id est, id omne tollit & negat quod post se reperit, vnde quia quando præponitur, inuenit post se quantitatem & qualitatem, idem vtrumque tollit: & quia cum postponitur solam reperit qualitatem, idem solam illam etiam negat. Accedit etiam quod dicit Ammon. 1. Periherm. cap. 5. Signum in propositione esse potissimum partem, quæ sit, vt, cum præponitur negatio signo, hoc vtrumque quod diximus faciat; non autem cum postponitur. *Observandum etiam est*, apud Latinos, duas negationes magis affirmare; quamuis apud Græcos magis negent. Nihilominus non negauerim apud Rhetores præsertim Latinos plures negationes ornatus interduum causâ magis negare, vt nullus homo, nullo tempore, nullo loco, nullo momento quiescit, id est, aliquo tempore, &c. *Notandum est secundò.* Has esse Regulas Æquipollentiæ. *Prima.* Propositiones Contrariæ & Subcontrariæ inuicem sibi æquipollent, si negatio postponatur. Exemplum in Contrariis. Hæ sunt contrariæ, omnis homo est albus, nullus homo est albus, prior æquipollet secundæ, si negatio signato subiecto postposita fuerit, nempe si dicamus, omnis homo non est albus, idem enim est quod nullus homo est albus, & vice versa secunda æquualetbit primæ, si eodem modo negatio postposita fuerit, vt nullus homo non est albus, idem enim est quod omnis homo est albus. Subcontrariarum esto hoc exemplum. Istæ sunt subcontrariæ, omnis homo est albus, quidam homo non est albus. Prima æquipolletbit secundæ postposita negatione, hoc modo, omnis homo non est albus; idem enim est quod quidam homo non est albus; & contrâ, secunda

æquipollet primæ, postposita etiam negatione, vt: quidam homo non est non albus, id est, omnis homo est albus. *Secundò.* Contradictoriæ æquipollent, si negatio præponatur; Verbi gratia, hæ sunt Contradictoriæ, omnis homo est albus, quidam homo non est albus. Prima æquipolletbit secundæ, si negatio præponatur, vt non omnis homo est albus, idem enim est, quod quidam homo non est albus, & contrâ, secunda æquualetbit primæ præposita negatione, nam non quidam homo non est albus, idem est quod omnis homo est albus. *Tertiò.* Subalternæ sibi æquipollent, si negatio tum præponatur, tum postponatur; Verbi gratia, hæ sunt Subalternæ, omnis homo est albus, quidam homo est albus, prima æquipollet secundæ, posita negatione ante & post subiectum negatum, vt non omnis homo non est albus, id est, quidam homo est albus, & contrâ secunda æquipollet primæ, seruata eadem lege, vt non quidam homo non est albus, id est, omnis homo est albus. Has omnes regulas memoriæ causâ hoc versu Dialectici comprehendunt:

Præ contradiç. post. contrâ. præ. postq; subalter.
Cuius sensus hic est. Cum negatio præponitur sit æquipollentia, in Contradictoriis; cum postponitur, in Contrariis, cum & postponitur & præponitur, in Subalternis. *Addunt alij* hos duos alios æquipollentiæ modos. *Primò*, vt propositio vniuersalis æquipollet congregacioni omnium singularium, vt: omnis homo est albus, id est, hic homo & ille, & ille, &c. *Secundò.* Propositionem particularem æquipollet disiunctioni omnium suorum inferiorum, vt: quidam homo est albus, id est, vel hic homo vel ille, vel ille, &c.

DE CONVERSIONE.

Conuersio est alia propositionum pertinentium sequela affectio, & potest describi quid finiri, *Id est vniuersalis propositionis in altera, præueniens ex transmutatione terminorum*, vt id sit in altera subiectum, quod erat in altera prædicatum, & contrâ seruata eadem qualitate, id est, affirmatiua vel negatiua, vt vtrique sit vel affirmatiua, vel negatiua, vt nullus homo est lapis, nullus lapis

*Regula
æquipol
lentiæ.
I.*

lapis est homo, & debet in eiusmodi conuersione necessaria esse consequentia vnius ex altera.

Notandū Secunda. Triplex est conuersio Simplex vel Simplexiter per accidens, seu in parte: Per contrapositionem siue infinita. *Prima est simplex*, cum præter conditiones dictas seruat eadem quantitas, id est, ut utraque sit vniuersalis vel particularis, ut nullus lapis est homo, nullus homo est lapis. Quoddā animal est substantia, quoddam substantia est animal. *Secunda est*, cum non seruat eadem quantitas, sed vniuersalis conuertitur in particularem, ut nullus homo est lapis, quidam lapis non est homo, & propterea vocatur conuersio in parte. *Tertia est* per contrapositionem, cum seruat eadem quantitas, & qualitas terminis finiti transmutatur in infinitos, & propterea dicitur conuersio infinita; ut nullus homo est lapis, nullus non lapis est non homo. *Notandum Tertiū. Quomodo fiat*, & in quibus propositionibus conuersio hoc versu comprehenditur:

Simpliciter feci, conuertitur sine per Acti

Affo per tota sic se conuersio tota.

Quibus versibus addūtur alij duo nempe

Afferio A, negat si, sunt vniuersaliter amba,

Afferio I, negat O, sunt particulariter amba.

Quibus vitiis verisus designantur vocales quatuor A, E, I, O. A, est nota propositionis vniuersalis affirmatiuæ. E, est nota vniuersalis negatiuæ. I, particularis affirmatiuæ. O, particularis negatiuæ. Præcedentium verò versuum hæc est sententia, quæ his tribus regulis comprehenditur. *Prima.* Propositio vniuersalis negatiua conuertitur simplici conuersione, in vniuersalem negatiuam, & particularis affirmatiua in particularem affirmatiuam simpliciter, & hoc significant prima illa verba, *Simpliciter feci.* *Secunda.* Propositio vniuersalis negatiua conuertitur in particularem negatiuam per accidens, & vniuersalis affirmatiua in particularem affirmatiuam per accidens, & hoc significant illa verba *Sine per Acti.* *Tertia.* Vniuersalis affirmatiua in vniuersalem affirmatiuam conuertitur per contrapositionem, & particularis negatiua in particularem negatiuam per

contrapositionem, & hoc significatur illis verbis, *Affo per tota.* Exemplum primæ, ut nullus lapis est homo, ergo nullus homo est lapis, vbi vniuersalis negatiua in vniuersalem negatiuam conuertitur simpliciter, seruat enim eadem quantitas. Sic etiam quidam lapis est magnes, ergo quidam magnes est lapis, vbi eadem quoque quantitas seruat. Exemplum secundæ, nullum animal est incorporeum, ergo quoddam incorporeum non est animal, vbi mutatur quantitas. Item omne animal est substantia, ergo quoddam substantia est animal, vbi etiā mutatur quantitas. Exemplum tertiæ, omnis homo est animal, omne non animal est non homo, vbi seruata eadem quantitate, fit transmutatio à terminis finitis ad infinitos. Item quidam homo est animal, ergo quoddam non animal est non homo. Hinc sequitur propositionem vniuersalem negatiuam, duobus modis conuerti posse. *Primū*, simpliciter. *Secundū*, Per accidens. *Secundū sequitur*, Particularem affirmatiuam vno tantum modo conuerti, nimirum simpliciter. *Tertiū*, vniuersalem affirmatiuam, duobus modis conuerti, per accidens & per contrapositionem. *Quartū*, Particularem negatiuam, per contrapositionem conuerti, & quidem quod ad particularem propositionem attinet, non potest conuerti in vniuersalem, alioqui scilicet in eam falsitas inesset, ut quidam homo est albus; ergo omne album est homo, falsum est. Item quidam homo non est Diuasticus; ergo nullus homo est Diuasticus. Nihilominus nihil obstat videri, quominus particularis propositio affirmatiua possit conuerti per contrapositionem, ut aliquis homo est substantia; ergo aliqua non substantia est non homo, nam accidens est non substantia, & est non homo. Item aliquis homo est albus, ergo aliquod non album est non homo, videlicet sorvus. Quod attinet ad propositionem vniuersalem negatiuam, notandum est, non posse conuerti per contrapositionem, ut nullus homo est lapis, ergo nullus non lapis est non homo, nam leo est non lapis, & tamen est non homo. *Primum* circa conuersionem per contrapositionem obseruandum est, ut

est, ut subiectum propositionis conuertenda, supponat pro se existenti. Idem videndum est an subiectum propositionis, quæseri debet ex conuertente supponat pro re existenti, alioqui non poterit fieri bona conuersio. Vnde non valet, chimera non est bona, ergo aliquid non bonum. non est non chimera; nullum enim datur bonum existens, quod sit non chimera. Item non valet omnis leo est ens, ergo omne non ens est non leo; nam non ens non existit, ac proinde non est non leo. Hæc vulgò Dialectici. Dicit tamen posset, huiusmodi Conuersiones veras esse & bonas, si habeatur tantum ratio verbi prout est copula, quomodo dicerelicet, chimera est non leo, ubi non significatur quod chimera existat. Et hæc omnia ex Aristotele eliciuntur. Nihilominus addi possunt alia quædam Regulæ propositionum de aliquo termino singulari, nam præcedentes sunt de propositionibus habentibus terminos communes, videlicet, ut nomen communis distinguatur contra determinatum aliquod & certum singulare, seu ut opponitur singulari. *Primò ergo.* Si propositio consistit utroque termino singulari, tam affirmatiua quam negatiua simpliciter conuertitur, ut Ioannes est hic Dialecticus, ergo hic Dialecticus est Ioannes. Item Petrus non est Paulus, ergo Paulus non est Petrus. *Secundò.* Si prædicatum sit commune, subiectum verò singulare, Conuersio fiet per accidens; affirmatiua propositionis in particularem, ut Ioannes est Dialecticus, ergo quidam Dialecticus est Ioannes; negatiua verò tum in particularem, tum in vniuersalem, ut Ioannes non est lapis, ergo aliquis lapis non est Ioannes, & ergo nullus lapis est Ioannes. *Tertiò.* Si subiectum sit commune, prædicatum verò singulare; propositio vniuersalis tum affirmatiua, tum negatiua conuertetur per accidens, seu in particularem, ut omnis Philosophus est Socrates, ergo Socrates est Philosophus. Item, nullus furor est Socrates, ergo Socrates non est Scarpinellus. *Quartò.* Negatiua particularis, id est, cuius subiectum sit particulare, & prædicatum singulare, non

conuertitur, ut aliquis Physicus non est Socrates, ergo Socrates non est Physicus, non valet.

CAPVT V.

De Propositionibus Modalibus.

Propositio modalis est, ut diximus, quæ modus exprimitur, quæ res alicui infirmit, vel non infirmit, de qua Aristoteles 2. Periherm. cap. 3. *Modus autem est ven limitans quid? Modus quid?* significatur secundum habitudinē prædicati ad subiectum. Nam limitatio potest fieri, vel *ratione subiecti tantum*, ut homo velox currit, ubi velox limitat subiectum tantum homo. *Aut ratione prædicati tantum*, ut Petrus est homo iustus, ubi prædicatum homo limitatur per hoc nomen iustus. *Aut ratione temporis consignificati per copulam*, ut Petrus hodie scribit, ubi hodie limitat tempus consignificatum per terminū, scribit. *Aut integram propositionem ratione conformitatis*, vel diffinitatis, quæ in veritate aut falsitate consistit, ut verum est hominem esse animal; ubi verum limitat totam hanc propositionem, homo est animal. Et de his limitationibus ac modis hoc loco non agimus, sed ex supra dictis quid unusquisque sit, facile patet. *Secundò notandum.* Modus est triplex, iuxta triplicem propositionis materiam. Remotus qui dicitur impossibilis, Necessarius & Contingens, qui etiam possibile appellatur: Quibus addi possunt possibile non, & impossibile non. *Obijciat.* Hominem esse album est contingens, est propositio necessaria, ergo nulla datur propositio contingens: Huius obiectionis solutio ex his quæ mox subiiciuntur, petenda erit. *Notandum tertio.* In propositione modalis duo sunt, Propositio simplex, & modus. Illa appellatur dictum. Iste modus dupliciter adhiberi potest, vel adverbialiter, ut necessario, vel nominaliter, ut necessarium est: Melius tamen explicari possunt propositiones modales sumendo modum nominaliter. *Notandum quartò.* Qualitatem propositionum attendi penes modum, ut nimirum propositio modalis sit affirmatiua, cuius modus est affirmatiuus, negatiua cuius modus est negatiuus, etiam si dictum sit affirmatiuum, vel ne-

*Regula
proposi-
tionum
de termi-
no singu-
lari.*

vel negatiuum, vt necesse est hominem non esse lapidem; propositio est affirmatiua, quia modus est affirmatiuus; quamuis dictum sit negatiuum. *Ex modo* verò dictis necesse est affirmatiuus, & possibile. Negatiuus, impossibile, & possibile non. *Præterea*, Veritas & falsitas ex modo etiam petitur, vt videlicet dicatur propositio vera, cum modus illi dicto apponitur, cui apponi debet, vel contrà, vt hominem esse lapidem est impossibile, est propositio vera, quamuis dictum sit falsum, & hominem esse lapidem necesse est, est falsa; quia modus apponitur dicto, cui apponi non deberet. Hinc sequitur propositionem de necessario, in materia necessaria esse veram, in materia remota falsam. *Secundò*. Propositionem de possibili in materia necessaria & contingenti esse veram; si possibile lato modo sumatur, in remota verò falsam. *Tertiò* Propositionem de possibili sumpta possibilis significatione propriè, vt est id, quod potest esse & non esse, in necessaria & remota materia esse falsam, in contingenti veram. *Notandū quinquè*. Quantitas propositionis ex modo etiam sumitur, vnde vniuersalis affirmatiua est, quæ habet modum necesse; negatiua vniuersalis, quæ habet modum impossibilem. Particularis affirmatiua, quæ habet possibile, particularis denique negatiua, quæ habet possibile non. *Notandum sex:è*. Hinc patet quænam oppositio reperiatur in propositionibus modalibus, nam contrarietas est inter propositiones de necessario & impossibili; æquivalent enim vniuersali affirmatiuæ, & vniuersali negatiuæ, seu his terminis, omnis & nullus, *Subcontraria* oppositio est inter propositionem de possibili & possibili non, nam istæ respondent propositioni particulari affirmatiuæ & particulari negatiuæ, siue his terminis, quidam & quidam non. *Contradictoria* est inter propositionem de necessario & possibili non, æquivalent enim propositioni vniuersali, & particulari negatiuæ. Sic etiā contradictio reperitur inter propositionem de impossibili & de possibili, nam æquivalent propositioni vniuersali negatiuæ & particulari affirmatiuæ. *Denique Sub-*

alterna sunt propositiones de necessario & possibili; idem enim sunt, quod vniuersalis propositio affirmatiua & particularis affirmatiua. Item subalterne sunt propositiones de impossibili & de possibili non. Nā similes sunt propositioni vniuersali negatiuæ, & particulari negatiuæ.

Notandum septimò. Æquipollentiā in propositionibus modalibus tam ratione dicti, quam ratione modi reperiri, & eadem leges obseruandæ sunt, quæ de simplicium æquipollentia traditæ sunt, si hoc vnum tamen obseruetur, vt negatio quæ præponenda est, ponatur ante copulam modi, vt possibile est hominem esse album, hoc modo præponenda erit negatio, non est possibile hominem esse album, non autem sic; possibile est hominem non esse album. Quæ autem postponenda est, ponenda erit ante copulam dicti, ita vt cum illo coniungatur; alioquin potius censebitur præponi quam postponi, vt possibile est hominem esse album. Sic constituenda est negatio: possibile est hominem non esse album, non autem: possibile non est, hominem esse album; perinde enim esset, ac si dicerem, non possibile est hominem esse album, vbi aptè præponitur negatio, idem autem valent hæc duæ propositiones: possibile non est hominem esse album, & non possibile est hominem esse album.

Notandum octauò. Æquipollentiā potest considerari tripliciter. *Primò*. *Indifferenter* in modalibus, id est, in quibus dictū est simplex, non habens notam vniuersalitatis, vel particularitatis. *Secundò*. *In modalibus*, quarum dicta sunt de subiecto singulari, & in hoc duplici genere eadem planè est ratio, quæ de simplicium æquipollentia, sicut & de earundem oppositione. *Tertiò* *In modalibus*, quæ sunt de dictis vniuersalibus seu particularibus; & in his sola hæc differentia est, quod duplicis quantitatis habenda est ratio, id est, quantitatis quæ est in modo, & quantitatis quæ est in dicto. Solum subiiciam exemplum Contradictoriarum. Hæc sunt contradictoria: Necesse est hominem esse album, possibile est hominem non esse album. Prima secundæ æquipollebit, si negatio præponatur

D

natur

Oppositio
in propositionibus
modalibus.

natur modo, ut: non necesse est hominem esse album, id est, possibile est hominem non esse album, quæ est contradictoria primæ, quia negatio cadens super modum vniuersalem affirmatiuum, necesse, facit modum particularem negatiuum, id est, possibile non. Item contradictoriæ sunt: Impossibile est hominem esse album, possibile est hominem esse album. Prima secundæ æquipollet, si præponatur negatio modo, ut: non impossibile est hominem esse album, id est, possibile est hominem esse album, quæ erat contradictoria primæ, quia negatio præposita tollit quantitatem vniuersalem & negationem modi impossibile, ideoque affert quantitatem particularem & qualitatem affirmatiuam, id est, modum possibile.

Ultimò notandum, De conuersione propositionum modalium, idem ferè sentiendum esse, quod de simplicium conuersione. Quia verò quedam sunt difficultates præsertim circa propositiones de contingenti & de possibili, & de necessario inter se, & ut conferuntur cum propositionibus de inesse, de quibus Aristoteles 1. Prior. cap. 3. Ideò cum commodè hic solui non possint, in eum locum reijciendæ videntur. Atque hæc de modalibus.

CAPVT VI.

De propositione Hypothesica.

Propositio
Hypothesica
quid sit?

Propositio Hypothesica est, quæ ex pluribus componitur, & dicitur coniunctio vna, ut Petrus attendit, & Paulus dormit. Vnde requirit copulam, quæ connectat propositiones simplices, aut etiā plures hypotheticas, ex quibus vna composita, vel magis composita resultet.

Notandum secundò Sicuti copula multiplex est, ita & propositiones hypotheticæ. Est autem præsertim quintuplex. *Prima dicitur Copulativa*, nimirum particula &, aut alia æquiualens illi. Vnde confurgit prima species hypotheticæ, quæ copulatiua appellatur, ut homo orat. & homo plorat. *Se u d dicitur Copula disiunctiua* nimirum particula V. l.; ex qua fit secunda species, quæ disiunctiua dicitur, ut: omne animal vel est rationis capax, vel est rationis expertus. *Tertia dicitur Copula illatiua*, id

est, ergo vel igitur, ex qua constituitur tertia species, quæ vocatur illatiua, ut: dies est, ergo lux est. *Quarta Conditionalis*, nimirum particula si, unde fit quarta species, ut si palpitat cor in animali, viuunt. *Quinta Causalis*, per particulam quia, ut: quia animal est, sentit. Hæc vulgò hypotheticæ propositiones appellantur, reuera tamè tres ultimæ potius sunt argumentationes quàm propositiones. In quibus quæ præcedit, vocatur Antecedens, quæ sequitur Consequens.

Notandum Tertio, Quantitas in propositionibus Hypotheticis pendet ex quantitate simplicium: Siquidem non aliud habet Hypothesica subiectum & prædicatum, quam quod est in singulis simplicibus. Desumitur porro qualitas ex ordine quem habet prædicatum ad subiectum, si nimirum illi insit vniuersalis aut particularis. *Secundò*, Qualitas affirmationis & negationis ex copula sumitur, ut si homo non est rationalis, non est risibilis. *Quæ* propositio est affirmatiua, quia copula connectens propositiones est affirmatiua, etiam si propositiones simplices sint negatiuæ, contra verò, non si homo est coloratus, est albus; propositio est negatiua, quia copula connectens simplices propositiones est negatiua, licet simplices propositiones sint affirmatiuæ. *Vbi etiam notandum est*, quod vis huius vitimæ propositionis negatiuæ non est quod neget simplices esse veras, sed quod non possint inter se eo modo coniungi quo accipiuntur, nam non ideo homo est albus, quia coloratus est, etsi verum sit hominem esse coloratum, & hominem esse album. *Tertio*, Qualitas veritatis & falsitatis petitur à copula, si enim signum copulatiuum verum significet, erit propositio vera, si falsum, falsa. *Accipienda tamen sunt explanationis causa hæc regulæ*. *Prima*, Copulatiua est vera, si omnes simplices veræ fuerint, falsa, si vel vna fuerit falsa, ut hic homo est animal, & ille, & ille, &c. falsa ye d, hic homo est albus, &c. *Secundò*, Disiunctiua est vera, si vna tantum sit vera, ut omne animal vel est rationale, vel irrationale, si enim detur tantum vnum animal, quod sit rationale, vera erit propositio. *Tertio*,

Vtilla.

Ut illatio sit vera, requiritur bonitas in illatione, & ut simplices propositiones sint veræ, ut dictum est, ergo lux est. *Quaritur.* Conditionalis, quia nihil ponit in esse, non debet habere simplices veras, sed sufficit quod illatio sit bona, ut si volat, habet pennas. *Oritur.* Illationem esse bonam, non est esse veram; Similiter esse malā, non est esse falsam. Respondeo. Propositionem illationem implicite affirmare illationem esse bonam, unde si bona est, erit vera; si mala, falsa, ipsa tamen illatio, ut sit formaliter loquendo non dicitur vera, vel falsa, sed bona vel mala, siquidem ex talio potest sequi verum, ut iura v. debimus. *Quid.* In causali propositione debet illatio esse bona, & simplices debent esse veræ, & præcedens debet esse causa subsequens, ut quia homo est animal sentit, vera est propositio, quia verum est, hominem esse animal, & verum est hominem sentire, & bene sequitur ex eo quod est animal sentiens, denique animal est causa homini, cur sentiat. Falsa autem erit hæc propositio causalis, quia homo insensibilis est, est rationalis, quia etiam cetera adstant, hoc unum tamen desideratur, quod esse insensibilem non est causa homini, ut sit rationalis.

Notandum. *Quaritur.* Materia in Hypothesis eadem est, quæ tunc in pluribus, aliqua tamen est differentia, quæ ut intelligatur, hæc regula accipienda jure. *Primo.* Copulativa est necessaria, cuius omnes propositiones sunt necessariae, falsa, si vel una non sit necessaria, ut homo est substantia & est animal, & est irrationalis, falsa est propositio, quia una simplex talis est, cuius loco si ponas hanc, & est rationalis, erit vera. *Secundo.* Copulativa est contingens, cuius omnes simplices, vel aliqua contingens est, ut Petrus est bonus & doctus, vel homo est animal & doctus. *Tertio.* Copulativa est impossibilis, cuius vel omnes vel una simplex est impossibilis, ut Petrus sensu & ratione caret, vel Petrus est animal rationis expertus. *Primo.* Disiunctiva propositio est necessaria, cuius propositiones simplices eadem convenire non possunt, ut animal aut est rationale, aut irrationale. *Secundo.* Contingens est, cuius propositiones simplices

aut eadem non conveniunt, aut raro, ut Christo servandum est vel mundo, & aut scientiæ ignorandæ sunt, aut scholæ aduendæ. *Tertio.* Impossibilis est, cuius nulla pars eadem convenire potest, ut homo aut est lapis aut brutum. *Tertio.* Ad illationem impeditur est quælibet materia, quoniam non consistit in talitate aut veritate simplicium. *Quaritur.* Conditionalis necessaria est, si illatio iure necessaria, quamvis partes sint contingentes, ut si currit, movetur. *Secundo.* Est contingens, si illatio fuerit contingens, ut si ita docet, et ita doctus. *Tertio.* Est impossibilis, si illatio fuerit impossibilis, ut si homo est, est rationis expertus. *Quid.* Causalis est necessaria, cum una pars sit necessaria causa alterius, ut quia homo est animal, sentit. *Secundo.* Est contingens cum una pars est contingens causa alterius, ut quia ingenio valet, evadit doctus. *Tertio.* Est impossibilis, cum una non potest esse causa alterius, ut quia ignis calidus est, frigidat. Atque hæc de hypotheticis, omnibusque propositionum formis, nam quæ de exponibilibus dici solent, & quæ sub his continentur, exceptis, exclusivis, reuplicativis, comparativis, & superlativis, quæ etiam omnes vocantur probationes terminorum, minus utilia sunt, & de his legi possunt, quæ breviter habentur apud Boet. lib. 3. a cap. 7. vique in necem, & sic absoluta sunt quæ ad eandem intellectus operationem pertinent.

QUARTA PARS.

De his quæ spectant ad tertiam operationem intellectus.

Hic genus de prima & secunda operatione intellectus, sequitur ut ea consideremus, quæ tertie operationi dirigendæ interviunt, id autem potissimum est Argumentatio seu discursus, quod homo in esse hominis potissimum constituitur, cum ceteras operationes rationis communes etiam habeat cum Angelis. Primum igitur de Argumentatione in genere, tunc vero ad singulas illius species deinceps, idque eo brevius, quod longior Aristoteles ac prolixior in præceptis de Syllogismo tradendis fuit. Quæ causa tunc

nonnullis, ut Dialecticæ saltem Aristotelicæ subiectum esse dicerent Argumentationem aut Syllogismum, de qua re alio loco.

CAPVT I.

Quid sit Argumentatio, atque de legibus bonæ Consequentia.

*Argumentatio
quid?*

Argumentatio est oratio, in qua ex eo quod est magis notum, id quod est minus notum inferitur. *Oratio* est genus, nec enim loquimur de materiali tantum vel scripta, nam scripta impertinens est ad institutum nostrum. Mentalis autem est ea, quæ voce exprimitur. Cætera locum tenent differentia, quibus indicatur tria ad argumentationem esse necessaria. *Propositionem* ex qua fiat illatio: *Propositionem* quæ inferatur ex alia: & *Iudicium* quo vnū iudicetur inferri ex alio. *Primum* appellatur Antecedens, siue vna sit tantum propositio, siue plures. *Secundum* dicitur Consequens. *Tertium* autem significatum per particulam illatiuam, ergo. Et sicut secunda operatio erat, cum inuenta aliqua connectione inter simplices terminos apprehensa, vel disconuenientia inter eosdem, vnum affirmabamus de altero & negabamus; ita tertia operatio est cum reperia in secunda operatione conuenientia, vel disconuenientia vnius propositionis cum altera, vnam ex alia iudicando inferimus, ut quia experientia video id quod est risibile, esse etiam admiratiuum, hanc argumentationem conficio: homo est risibilis, ergo admiratiuus.

*Illatio
duplex.*

Notandum secundò. Illatio duplex esse potest, Materialis & formalis. Formalis est, quæ mente & ratione perficitur, per aptam terminorum dispositionem, quod in certa figura & modo sit, de qua postea. *Materialis est,* quæ in re ipsa reperitur, & cui deinde formalis applicari potest, siue bona sit, siue mala: Quo fit, ut possit esse illatio formalis bona, materialis tamen mala. Quare tradendæ nobis sunt certæ aliquot regulæ quibus discernamus, quando nam illatio materialis bona sit, vel mala.

*Regula
bonæ con-
sequen-
tiæ.*

Prima regula. Ex antecedente vero, verū tantum sequi potest, ex falso tamen verum interdum inferri. Sic Aristoteles, 2. Prior,

cap. 2. 1. *Poster. cap. 8. 1. 8. Top. cap. 4. 6. 5.* Huius ratio est petita ex Metaphys. nam verum habet rationem Entis, falsum non Entis, ex Ente autem, ut sit, non potest sequi non Ens, tamen admissio aliquo, quod verè non sit, perinde tamē ac si verum sit, potest inferri ex eo aliquid, quod verè sit; & eadem ratio est de Antecedenti, Contingenti, vel Impossibili. Nam ex Contingenti potest sequi necessarium; ut, *Equus est albus, ergo est corpus.* Item ex Impossibili sequi potest necessarium, ut *homo est leo, ergo animal.* Similiter quid habet Aristoteles 1. de Celo, cap. 12. 6. 9. Met. cap. 4. De Antecedente aut contingenti, quod ex eo sequi possit necessarium, aut etiam de Antecedente impossibili, tradit Aristoteles 1. Prior, cap. 12. 8. Phys. cap. 5. 6. 9. Met. 6. 4. An autem ex Impossibili quidvis sequi possit, Summulistæ; Nymphus affirmat. 1. Prior, cap. 2. Negat Sor. lib. 3. sum. cap. 8. lect. 2. & quidem benè. Alioquin tolleretur de medio Syllogismus ab Impossibili. Item duo contradictoria aptè & verè inferrentur, aliaque sequerentur inconuenientia, de quibus Sor. ibid. Aliam rationem affert Card. lib. 14 de Subs. quia, inquit, in falso inest aliquid veri, vnde nihil mirum; si ex eo verum inferri possit, verbi gratia, in hac propositione, homo est asinus, verum est, quod sentiat, quod in hac propositione virtute includitur. Quantum valeat hæc ratio, non laboro in præsentia.

Secunda Regula. Falsum ex falso tantum sequi potest. Sic Aristoteles 8. Top. cap. 4. 6. 5. 6. locis supra citatis. Ratio ex dictis etiam facile colligitur. Adde quod commune axioma est: Ex Antecedente vero non posse consequi falsum: Quare ex falso Antecedente tantum falsum sequitur.

Tertia. Quod repugnat Consequentia, etiam antecedenti repugnat. Ratio: Quia quod tollit veritatem consequentis, tollit etiam veritatem Antecedentis. Alioquin consequens posset esse falsum, & Antecedens verum: quod est contra dictas duas Regulas. Nam nec ex vero sequi potest falsum, & falsum tantum ex falso sequitur.

Quarta. Quod repugnat Antecedenti, non etiam Consequentia repugnat. Ratio:

Quia

Quia non quod tollit veritatem Antecedentis, tollit etiam veritatem Consequentis; nam ex falso sequi potest verum. Exemplum, vt: omne animal est rationale, ergo homo est animal; nam hæc propositio: Aliquis equus non est rationalis, repugnat Antecedenti, non autem Consequentis; siquidem, quod homo sit rationalis, non facit, vt illi repugnet, quod equus non sit rationalis. Lege Aristot. 1. *Prior. c. 28.*

Quinta. Ex quo sequitur Antecedens, sequitur etiam Consequens; non contrā: ex quo sequitur Consequens, sequitur etiā Antecedens. *Ratio prima partis:* Quia Consequens in virtute continetur sub Antecedente. quare ex quo Antecedens sequitur, id etiam quod sub eo est sequitur, vt: omne animal currit, ergo homo currit, omne animal est viuens, ergo homo est viuens. *Ratio tertia partis:* Quia Antecedens non semper adæquatè comprehendit consequens, sed latius interdum patet, vt omne animal currit; ergo homo currit, homo est rationalis, ergo est admiratiuus; non tamen sequitur: animal est viuens, ergo viuens est rationale. Lege Aristotelem 1. *Prior. cap. 33. & 38.* vbi etiam addit, quod sequitur ex Consequenti, etiam ex Antecedenti sequi: sed non contra, quod sequitur ex Antecedenti, sequi ex Consequenti. Ratio est: quia quod continetur sub Consequente, continetur etiam sub Antecedente, sicut ipsummet Consequens sub Antecedente continetur, vt: homo est animal, ergo est viuens. Est viuens, ergo est corpus. Est corpus, ergo substantia. Quem argumentationis modum testatur Cic. 2. *de dinat.* vocari coaceruationem, à Græcis enim dicitur *συνεπιπνυσι*, & 2. *Acad. quæst.* vitiosum esse modum, non quod si aptè coordinentur plures illationes, non benè vltima concludat, sed quia ob multitudinem propositionum fieri aliquando potest, vt falsæ nonnullæ intermiscantur. Quo modo Stoici argumentari solebant. Hoc loco solet à quibusdam agi de eo argumentationis genere, quod aduersarium vtrinque concludit, siue vnū affirmet, siue alterum, & propterea *Dilemma* appellatur. Quo reuocatur argumeta-

tiones, quæ ex propositionibus sunt, quas *seipsas falsificantes* appellant, vt: ego mentior: aut etiam *seipsas impossibilisantes*; ex quibus concludunt nonnulli posse contradictoria benè inferri, quod tamen nullo modo admittendum est; & de his videatur Sor. loco citato, & præterea lib. de propositionibus insolubilibus, vbi malè affirmat, posse per huiusmodi argumentationes ritè inferri contradictoria. Dilemmatum autem exempla lege apud Laetium lib. 9. apud Aristotelem 9. *Ethic. c. 1. 2. Rhet. cap. 23. 2. Blanch. cap. 5. Cic. 1. de Inuent. & 4. Acad. Gell. lib. 5. cap. 10. lib. 8. cap. 2. lib. 9. cap. 16. Lactant. lib. 9. de falsa sap. c. 6. Eras. lib. de generibus argumentationum Rhet. Politianum, in *Miscellaneis*. Inter quæ celeberrimum illud Euagoræ & Protagoræ.*

CAPVT II.

De speciebus Argumentationis, & de imperfectis.

MISSA Argumentationis diuisione, in *mentalem, scriptam & vocalem*, quæ ex dictis de simplicibus terminis patet; ommissa item argumentatione *materiali & formali*, de qua cap. superiori dictum est, cum de consequentia materiali & formali ageremus, (nec enim arbitror, quod nonnullis videtur, latius patere consequentiam argumentationis. Siquidem non video quid aliud sit consequentia, quam argumentatio.) Argumentatio in quatuor species diuiditur, *Syllogismum, Enthymema, Inductionem & Exemplum*. Quæ diuisio saltem est generis analogi in suas analogas species: quicquid contrarium sentiat ex recentionibus quidam, Nunsius in sua *Introductione*, & quidā alij apud Rodolph. Agric. nam variæ sunt in singulis his formis vnum ex alio inferendi rationes; nam Inductio à toto ad partem: Exemplum à parte ad partem progreditur; vt docet Aristoteles 2. *Prior. cap. 24. & 1. Rhet. ad Theodect. cap. 2.* Aliquando tamen duas solas species enumerat Aristoteles, vt 1. *Rhet. cap. 2. & 1. Top. cap. 2.* Syllogismum scilicet & Inductionem; quia Enthymema est imperfectum quidam Syllogismus; Exemplum verò inchoata quæ-

Series
quid?

Dilem.
ma,

dam Inductio. Antequam autem de Syllogismo dicamus, cuius præcipua ad nos consideratio spectat, de tribus alijs speciebus breuiter nos expediemus.

DE ENTHYMATE.

Enthymema, vt nomen sonat est animi conceptio, dicitur n. ἐνθύμημα, quod mente & cogitatione aliquid veritate significat, vt etiã obseruauit Boët. lib. 5. Immo Aristoteles ipse. *Señ. 18. problem. quæ. 3.* Vnde Quintil. lib. 5. cap. 3. Enthymema. *Commentum* vertit. Est autem Enthymema ex duabus tantum propositionibus constans oratio, quarum Antecedens est vniuersalis, & quia tertia deest, vt Syllogismus efficiatur, ac veluti in mente inclusa manet, propterea Enthymema dictum est, & ab Aristotele truncatus Syllogismus

Enthymema quid?

2. *Prior. c. 17.* & Boët 2. lib. de differentijs Top. Enthymema, inquit, est oratio in qua non omnibus antea propositionibus constitutis infertur festinata conclusio. Hinc etiã est quod omnem sententiam Enthymema appellat Cic. in Top. Cuius ratio esse potest, quia vt est apud Aristotelem 2. *Rhet. cap.* Sententia dicitur esse Enunciatio de re vniuersali, amplectenda vel fugienda, quæ vel pars integrans Enthymematis est, vel eiusdem pars subiecta, id est, species. Et quia inter sententias quæ simul rationem eius quod in ea dicitur includit, maxime laudatur, vtpote quæ plurimum habeat acuminis, quæ est potissima laus sententiarum, idè absolute loquendo, Cic. Enthymema sententiam appellat; & vice versa sententiam, Enthymema. Quomodo dum oratorem absolute dicimus, nobilissimum intelligi volumus, puta Demosthenem, &c. Exemplum sententiarum quæ Enthymematis pars integralis esse dicitur sit hoc: *Hominiibus inimicitia immortales fouenda non sunt.* Exemplum autem sententiarum, quæ simul Enthymema est sit hoc: *Hominiibus immortalibus inimicitia immortales fouenda non sunt,* vbi dictio illa (mortalibus) rationem inuoluit præcedentis sententiarum, nam idè immortales hominibus inimicitia fouendæ non sunt, quia mortales.

Sententia quid?

Notandum secundò. Enthymema non est consequentia formalis per se, sed materia-

lis tantum. Vt autem formalis sit, in formam Syllogisticam redigendus est, quod quemadmodum fieri debeat, vbi de ipsa Syllogismi forma dictum fuerit, explicabitur: vbi etiam de reductione cæterarum specierum. Atque hæc de Enthymemate satis sint dicta, & pari etiam breuitate de sequentibus dicemus, quoniam ex Aristotele 1. *Poster. cap. 1. & 2. Prior. cap. 29.* potius sunt. Enthymema, Inductio & Exemplum Rhetoricæ, quam Physicæ rationes.

DE INDUCTIONE.

Socrates primus Inductionis inuentor fuisse dicitur, ab Aristotele 1. *Met. cap. 6. & lib. 13. cap. 4. & 1. Top. cap. 10.* Primus enim Socrates vniuersalia quærisse fertur, & definiuisse, vniuersalia verò ex singularem Inductione colliguntur, qui appellatur, *ascensum*. Contra verò *descensum*, quod ad rem præsentem attingit appellatur, cum ab vniuersali ad singularem descendimus & per eum ad probandam propositionis vniuersalis salutarem, instantiam, vt dicitur, damus, quæ est, cum in aliquo particulari non ita rem habere offendimus, sicut per vniuersalem propositionem prædicatur.

Ascensum & Descensum quid?

Quare inmerito Laurentius Valla lib. 3. de *Dialect. cap. 28.* Inductionem respicit tanquam inutilem argumentationem, nam esse vtilem docet Aristoteles 2. *Prior. cap. 29. 2. Poster. tit. 4. 1. Ethic. cap. 7. & in proæmio Met. 2. Phys. in initio. & lib. 5. cap. 2. & 2. de gen. animal.* & passim alibi Inductione vitur. Cuius utilitates duas præcipue esse tradit, tum ad principiorum leuem aliquam probationem, aut certè explicationem, tum ad definitiones inueniendas, quæ causa Socrati fuit, vt diximus, vt Inductionem maxime familiarem haberet, & Aristoteles in lib. 3. de *gen. animalium. & 8. Phys. cap. 3.* monet, sensui interdum magis esse credendum, quo Inductio vitur, quam Intellectui. Adhibuit præterea Plato non raras Inductiones præsertim in Phædone Cic. etiam in Manilianæ. Poëtis denique frequentissima est, & imprimis Cuid. 4. *trist. Eleg. 3.*

Instantiam dicitur quid?

Inductio vitur utrum?

Notandum secundò. Inductio est oratio quæ à singularibus ad vniuersalia progredimur, ita Aristoteles 1. *Top. cap. 10.* Ad quam

Inductio quid?

quam definitionem sapienter alij addiderunt: à singularibus sufficienter enumeratis. Quoniam nec id Aristoteles omisit. nam 2. Prior. cap. 29. & 30. cauet Inductionem fieri nō recessus omnibus singularibus. Id autem intelligendum est, vel adu vel potentia, hoc est, ut vel omnia planè enumerentur, aut certe aliquibus veritate adiungamus, & sic de cæteris. Quo loquendi modo vitur Aristoteles 1. Post. text. 1. cap. 5. & 6. Prædicam. 2. Top. 6. 2. & Plato in Gorgia. Galenus etiam id faciendum docet. 2. lib. de simplicibus medicamentorum facultate. cap. 40. Exemplum Inductionis, ut: Nec Cræso aurum, nec Achilles vires nec eloquentia Demostheni, nec Alexandro gloria felicitatem asserre poterunt, & sic de cæteris, ergo nulli homini vlla res caduca beatitudinem parere potest.

Illatio in Inductione fieri debet de Individuo. Notandum tertio. Ut rectè fiat per Inductionem i. latio, debet distributiue & non collectiue fieri. Quam ob causam mala est hæc illatio: Hæc gutta nō cauat lapidem, neque hæc, neque illa, & sic de cæteris, ergo nulla, dicendum enim fuit, ergo nulla scorum, omnes enim simul cauant lapidem. Item mala est hæc illatio: homo naturæ vitibus potest deuitare hoc peccatū veniale, & hoc & illud, & sic de cæteris, ergo omnia: dicendum enim fuit, ergo quodlibet scorum.

Notandum quarto. Inductio non est consequentia formalis, nisi ad Syllogismum reuocetur, de qua re postea. Ut autem sit bona illatio, secundo loco obseruandum id est: ut singularia quæ enumerantur, si per se nota non sunt, ita ut in singulis per se aliquod principium, ratione cuius aliquid de illis prædicamus, quæ ex singulorum enumeratione conficitur, necessaria non sit Argumentatio, sed interdum erit probabilis: interdum etiam sophistica & falsa, ut hic ignis calefacit, & ille ignis calefacit, & sic de cæteris: Ergo omnis ignis calefacit, valet consequentia, quoniamprehendimus esse in igne aliquod principium, quod per se sit causa in hoc & illo calefactionis, & propterea rectè colligimus vniuersalem propositionem, ergo omnis ignis calefacit. Quam

Argumentationem male negat, inquit Aristoteles 2. Top. cap. 2. qui aliquam instantiam non dat.

DE EXEMPLO.

Exemplum ex Aristotele 2. Rhet. cap. 11. Exemplum est illatio à singulari ad singulare, & plura 2. Prior. cap. 30. Exemplum, inquit, est, cū quid ex vna propositione aliam inferimus propter similitudinem, vnde vocat Argumentationem à parte ad partem, & Alpharabius in sua Dialectica dicit Exemplum esse à particulari ad particulare. Et Boët. Exemplum vocat, cū per particulare propositum, particulare quoddam intendimus ostendere. Ex quo sequitur rectè ab Aristotele 1. Rhet. 6. 1. Inductionem imperfectam appellari. De hac re lege Quintil. lib. 5. cap. 11.

Notandum secundum. Duplex Exemplum esse dicitur. Primum Ex rei gestæ autoritate, quod Rhetores ab historia vocant. Secundum, Ex re conficta, quod iterum duplex est. Aut parabola aut apologus. Exemplum ab historia est: Dionysio custodia non fuit concedenda, quia hic acceptus Persis tyrannidem occupauit. Exemplum parabolæ: Quæ admodum agricola maximo cum labore terram excolit, ac terra semina mandat, & magna deinde cum voluptate fructus colligit: ita qui sciendijs addiscendis operam namat, magna deinde cum lætitia, gloriam qua inde venit reportabit. Exemplum apologi est titulum illud apud Aristotelem 2. Rhet. cap. 20. de Theficor. qui ut Imeris persuaderet, ne Phalaridi creato Imperatori custodias daret, vsus exemplo est equi, cuius cū pascua Ceruus quondam depopularetur; hominemque adisset, ut se contra ceruum vicisceretur, conuenit cum utroque de sella & signo, ut homo equo conscenso & insignato incurrens in ceruum, hasta eum confoderet, quo factum fuit, ut loco capiendæ de ceruo vindictæ in seruicem equus redigeretur.

Notandum Tertium. Exemplum tribus constat, duobus singularibus ut minimum, & termino quodā communi in quo utrumque conueniat, quale est illud Aristotelis, Thebanos contra Phocenses bellum gerere non audent, ergo neque Athenienses decet, bellum Theban.

Thebani inferre. Vt autem Exemplum vim habeat, addi debet quartus quidam alius terminus extrinsecus, qui temper saltē includitur vel supprimitur, vt in eodem exemplo, iste terminus, quia confines sunt, tum primi tum secundi.

Notandum *Agarid.* Exemplum non est consequentia formalis, nisi ad Syllogismum reducat, de quo postea.

CAPVT III.

De Syllogismo.

Syllogismus
quid?

Syllogismus (qui est teste Boët. 2. de differentiis Top. Omnis probationis caput) est oratio illativa, in qua quibuscumque positis, aliud quid ex necessitate accidit, ab ijs quae posita sunt, eo quod haec sint. Sic Aristoteles 1. Prior. cap. 1. Huius definitionis genus est oratio illativa. Quamquam enim Aristoteles solam orationē in definitione posuit, tamē quia oratio remotum tantum genus est, hanc particulam addendam censuimus, praeterquam quod nonnulli, quod apud Aristotelem Graeci est λόγος, argumentationem reddunt, de qua re ibid. agemus. Cetera sunt loco differentiae: *Quibusdam*, &c. debent enim in Syllogismo ante conclusionem plures esse propositiones, hoc enim differt Syllogismus inter cetera ab alijs argumentationum formis. *Positum*, id est, aut concessis, vt quidā volūt, aut dispositis secundum certam quandam formam. Per hanc tamen particulam Alex. & Doctores Louanienſes reiſci putant ab hac Syllogismi definitione Hypotheticos Syllogismos, nam per *Positum* idem esse volunt, quod *non Suppositum*. Sed de hac re cum eo peruentum fuerit ex instituto dicemus. Interim tamen nobis videtur posse Hypotheticos Syllogismos sub hac definitione recte comprehendī, quod inter alia docet Boët. lib. 1. de differentiis Top. Et vt plurimum si per *positum* intelligere velimus *suppositum*, quae exorta tamen videtur esse expositio, excluderentur duntaxat Syllogismi conditionales. Aliud quid hoc est Conclusio, seu quod per praemissas probatum est; nam semper est quid distinctum ab illis. Ex necessitate. Dicitur hoc ad denotandam consequentiae bonitatem, seu quod consequentia formalis esse debeat. *Non quod*

haec sint, id est, vi praemissarum, propter aptam earum collocationem.

Notandum secundum. In Syllogismo duo *Partes Syllogismi.* sunt: *Materis & forma.* Materia duplex: *Proxima & Remota.* Proxima, sunt propositiones quae sunt vel necessariae, vel contingentes, vel remotae. Remota sunt tres termini. *Medius, Maior & Minor.* Quorum omnium haec potest esse ratio. Per Syllogismum debet quaestio aliqua probari quaestio duobus conſtat terminis, *praedicatio & subiectio.* Vt igitur quaestio probetur, assumi debet alius terminus, qui cum duobus praecedentibus vel coniungatur, vel separatur, & hic vocatur *medius terminus.* Et quia cum utroque termino in vna propositione apte coniungi nequit, dux debent esse propositiones, quae quaestioni probandae inseruiant, quae quaestio integra tantum manet in Conclusionē, ac proinde tertia quaedam alia propositio est necessaria.

Notandum tertium. Terminus qui bis ponitur in praemissis, vt ex dictis colligi potest appellatur *medius* siue *medium*, nec ponitur vnquam in conclusionē, ille autem qui in maiore propositione ponitur, & etiā in conclusionē, vocatur *maior extremitas*, vel *maior terminus.* Denique qui ponitur in minore propositione, & in conclusionē, vocatur *minor*, & quidem maior extremitas semper in conclusionē si directa sit, praedicatur; minor autem subiicitur. Vnde malē quidam maiorem extremitatem esse dixerunt, quae de medio praedicatur. Ideoque maiorem appellari, quod praedicari nobilius quid sit, quam subiici. Eſt enim id verum sit in prima figura. non tamen in ceteris, in quibus aut mediū semper praedicatur, aut semper subiicitur.

Notandum quartum. Forma Syllogismi est *Forma* apta dispositio praemissarum in figura & Syllogismo. Figura est apta collocatio terminorum secundum subiectionem & praedicationem. Modus apta dispositio praemissarum secundum quantitatem & qualitatem.

Notandum quintum. Quoniam triplex esse potest Medij cum terminis habitudo secundum praedicationem vel subiectionem; *triplex*

triplex etiam figura confurgit. Aut enim primo Medium partim subijcitur in prima propositione, partim prædicatur in minori, & est *prima figura*, vt: *omnis virtus est laudanda, Iustitia est virtus, ergo Iustitia est laudanda.* Quæstio probanda erat, *Iustitia est laudanda*, quæ subiecto & prædicato constat; medium est *virtus*, quod medium in maiori subijcitur maiori extremitati, id est, laudanda, in minore autem idem medium prædicatur de minore extremitate, nempe de Iustitia. *Secundò.* Potest medium in utraque propositione prædicari, & est secunda figura, vt: *nullus lapis est sensibilis, omnis homo est sensibilis, ergo nullus homo est lapis.* Quæstio probanda fuit, *nullus homo est lapis*, cuius subiectum est *homo*, prædicatum *Lapis*, medium est *sensibilis*, quod interdum in maiore prædicatur de maiori extremitate, scilicet, de lapide, in minore autem de minore extremitate, nempe de homine. *Tertiò* potest medium in utraque propositione subijci, vt: *omnis homo est visibilis, omnis homo est rationalis, ergo aliquod rationale est visibile.* Huius Syllogismi quæstio probanda fuit, *aliquod rationale est visibile*, cuius subiectum est *rationalis*, prædicatum *visibile*, medium est *homo*, qui in maiore subijcitur maiori extremo, hoc est, prædicato quæstionis, in minore autem subijcitur minori extremo, id est, subiecto eiusdem quæstionis.

Modi figurarum. Notandum sexiò. Modi omnes omnium figurarum his versibus comprehenduntur; quos mox subijciemus; ad quorum intelligentiam notandum est quod antè diximus, vocalem A esse notam propositionis vniuersalis affirmatiuæ, & vniuersalis negatiuæ, I particularis affirmatiuæ. O particularis negatiuæ. Item in singulis horum ipsorum vocabulis habenda est ratio trium tantum primarum syllabarum, quarum prima designat maiorem, secunda minorem, tertia conclusionem. Ex his etiam versibus quidam pertinent ad primam figuram, nempe duo primi, alij ad secundam, nempe quatuor primæ dictiones tertij versus. Reliquæ dictiones ad tertiam. Obseruandum etiam est, quosdam vocari modos *directos*, alios *indirectos*. *Directi* sunt

in quibus maior extremitas prædicatur in Conclusionem de minore, *Indirecti* autem in quibus minor de maiori. Nec idem esse modum indirectum & inutilem, vt paulò post. Et colligi potest ex Aristotele 1. *Prior. cap. 7.* De triplici autem figura meminit Aristoteles *eodem lib. cap. 22.* Deniq; quod maius extremum sit id quod prædicatur in Conclusionem directam, refert Alex. ex quorundam sententia. 1. *Prior. cap. 5.* Vbi tamen ipse & Auerroes malunt maius extremum dici, quod situ & positione primum locum obtinet. Quæ sententia non videtur esse vera. nam sæpè apud Aristotelem eiusque interpretes obseruare est, non semper maiorem propositionem, in qua maius extremum sedem habet, priore loco collocari, sed eam quæ secundum rei materiam minor est, in qua nimirum minor extremitas ponitur. Quare maior propositio ea semper dicatur esse, in qua maius extremum cum medio coniungitur, minor in qua minus cum medio. Porro, versus quibus dictarum figurarum modi continentur; hi sunt:

Barbara, Celarent, Darij, Ferio, Baralipton, Celantes, Dabuij, Fapesmo, Frisemonum, Cesare, Camestres, Festino, Baroco, Darapti, Felapton, Disamis, Darisi, Bocardo, Ferison.

CAPVT IV.

*De sufficientia modorum, & de Regulis
cum proprijs tunc communibus
cuique figura.*

Modus, vt diximus, est dispositio præmissarum secundum quantitatem & qualitatem. Sexdecim autem potissimum modis potest quantitas & qualitas fieri combinatio. *Primò.* Vt utraque propositio sit vniuersalis affirmatiua. *Secundò.* Utraque vniuersalis negatiua. *Tertiò.* Vna vniuersalis affirmatiua, altera vniuersalis negatiua. *Quarò.* Vna vniuersalis negatiua, altera affirmatiua. *Quintò.* Prima vniuersalis affirmatiua, altera particularis affirmatiua. *Sexiò.* Prima vniuersalis affirmatiua, secunda particularis negatiua. *Septimò.* Prima vniuersalis negatiua, secunda particularis affirmatiua. *Octauò.* Prima vniuersalis negatiua, secunda particularis negatiua. *Nonò.* Utraque particularis affirmatiua,

Modi Syllogismorum quatuor

matia. Decimè Veraque particularis negatiua. *Vndecimè*. Vna particularis affirmatiua, alia particularis negatiua. *Dodecimè*. Vna particularis negatiua, secunda particularis affirmatiua. *Decimotertiè*. Prima particularis affirmatiua, secunda vniuersalis affirmatiua. *Decimoquartè*. Prima particularis affirmatiua, secunda vniuersalis negatiua. *Decimoquinquè*. Prima particularis negatiua, altera vniuersalis affirmatiua. *Decimosexto*. Prima particularis negatiua, secunda vniuersalis negatiua. Quas omnes combinationes harum literarum notis præ oculis habere possumus.

AA, EE, AE, EA, AI, AO, EI, EO,

1 2 3 4 5 6 7 8
II, OO, IO, OI, IA, IE, OA, OE,

9 10 11 12 13 14 15 16
Ex his combinationibus, quibus plures fingi non possunt, nisi, quod aliqui alij faciunt, conferamus propositionem indefinitam cum vniuersali ratione affirmatiua, vel negationis, tum enim essent triginta sex, vel nisi etiam conferamus propositiones singulares cum vniuersalibus, quo pacto combinationum numerus extra sexagenarium excreceret: nam indefinitæ propositiones, ratione materiae contingentes, aut necessitæ, sunt vel vniuersales, vel particulares, singulares verò propositiones in solis *Syllogismis Expositivis* quos vocant, reperiuntur, de quibus non agemus. Ex his, inquam, combinationibus novem solæ utiles sunt, vt ex sequentibus regulis patebit.

Regulam Prima Regula. *Ex paribus particularibus nihil in ulla figura in forma seu formalis conclusio sequitur. Colligitur ex Aristot. 1. Prior. cap. 7.* Ratio est: Quoniam ex vi unionis duorum extremorum cum medio, non sequitur unio extremorum inter se. Exemplum, vt aliquod viuens est animal, aliquod viuens est planta, ergo aliqua planta est animal, non sequitur. Propter hanc regulam inutiles censentur quatuor combinationes II, OO, IO, OI.

II. Secunda Regula. *Ex paribus negativis, id est, quæ vim tantum negandi habent, nihil sequitur in omni figura.* Ratio: Quia cum duæ negatiuæ dicant disconuenientiam

non possunt affirmatiuam Conclusionem interire, nec etiam negatiuam. Ex eo enim quod duo distinguatur à tertio, non sequitur inter se distingui. Hæc ratio est D. Theopasti. 47. Exemplum, vt: nullus homo est equus, nullum brutum est homo, ergo nullum brutum est equus, non sequitur. *Obijciat*. Bona est huius Syllogismi illatio: *Omne quod non est animal non est homo, lapis non est animal, ergo non est homo.* Respondet, Quod maior propositio æquualet huic affirmatiuæ, *omni homo est animal.* Sub qua propositione si præcedentis Syllogismi minor subsamatur, fiet Syllogismus in secunda figura in modo *Camestres* Propter hanc Regulam nihil valent hæ combinationes. EE, EO, OE, OO, quam vltimam combinationem OO, alia de causa in præcedente etiam regula reieciimus. Sic ergo 7. ablatae sunt, restant ergo tantum nouem. **III.**

Tertia Regula. *Conclusio sequitur debilitatem partem, in ratione quantitatis, tum ratione qualitatis*: hoc est, si qua ex præmissis fuerit particularis, & conclusio particularis erit. Si qua negatiua, etiam & conclusio. An autem id verum sit in Syllogismis ratione modorum, quia multæ difficultates examinandæ sunt, in lib. Prior. nihil hoc loco dicemus. Ratio est. Quia Conclusio ex præmissis quodammodo efficitur, siue sit tantum effectus, siue etiam pars Syllogismi. Hæc est autem effectus Conditio, vt causæ debilitatem & imperfectionem sequatur.

IV. Quarta Regula. Medium in altera præmissarum saltem completè distribuendum est, id est, vniuersè sumendum pro omni eo, pro quo sumi potest. Item: *Medium quod non fuit distributum in Antecedente, nec in Consequente distribui debet.* Defectu primæ non valet hic Syllogismus: *omne animal fuit in arca Noë, Bucephalus est animal, ergo Bucephalus fuit in arca Noë*, nam in minore propositione, animal, quod est medium, non fuit distributum, in maiore aut non fuit completè & perfecte distributum, id est, pro singulis speciebus & indiuiduis animalium, seu quod dicebamus pro singulis generibus, sed tantum pro generibus singulorum. Defectu secundæ non valet: *omne animal fuit, omne animal*

eſt ſubſtantia, ergo omnis ſubſtantia ſenſus, nā ſubſtantia quę in minore nō diſtribuitur, in conſiſtentiā diſtribuitur. Et hæc de regulis pertinetibus ad omnes figuras in cōmuni.

Quod verò ad ſingulas attinet, ſingula ungulos habeant modos ſuos, vt ante diximus. Prima nouē, qui comprehendunt quatuor ſunt directi, ceteri indirecti. Secunda habet quatuor, comprehenſos quatuor diſtinctionibus tertij verſus. Tertia habet ſex reliquos. An autem in ſecunda & tertia figura præter directos ſint modi indirecti, controuerſia eſt inter Dialecticos. Nyphus & Burleus affirmant, ceteri communiter negant, & quidē merito, nā quos illi alios modos indirectos inuehant, non diſſerunt à directis earundem figurarum modis, niſi ſola diſtinctione vel præmiſſarum trāſpoſitione, vt videlicet maior fiat, quæ antè erat minor, & contrā, vel cōcluſionū conuerſione. *Quamvis ergo non ſint modi indirecti in ſecunda & tertia figura, omnes tamen ſi cum modis primis, quatuor primæ figuræ conſeruentur, imperfecti dicuntur, & propterea omnes vñ cū quinque indirectis primæ figuræ, vt perfectam habeant inferendi vim, ad quatuor illos primæ figuræ modos reducuntur; de qua re paulo poſt.*

Quod verò attinet ad primam figuram: Primò, hoc eſt peculiare primæ figuræ: vt maxime nitatur omnis eius probandi vis duplici huic principio, *Dici de omni, & Dici de nullo*. Eſt autem duplicis rationis hoc principium duplex. Nam alterum vocatur *Posterius ſiſticum*, pertinet ad libros Poſter. & ad Syllogiſmum demonſtratiuum. Alterum dicitur *Prioriſticum* ſpectans ad lib. Priorum, & proprium Syllogiſmo in cōmuni ſeu ratione formæ, qui ad hos libros ſpectat, ſcilicet, Priorū. Diſcrimen verò inter utrumque ponere, non eſt huius loci. Senſus autem huius principij eſt, quod quicquid affirmatur de ſubiecto aut negatur, etiam affirmetur vel negetur de eius ſubiecto, vt quia ſubſtantia dicitur vniuerſaliter de animali, & homo continetur ſub animali, dicitur etiā ſubſtantia de homine hoc modo, *omnis animal eſt ſubſtantia*:

omnis homo eſt animal, ergo omnis homo eſt ſubſtantia. Item, quia eſſe vniuersaliter negatur vniuerſaliter de lapide, & Smaragdus contrahitur ſub lapide, etiā de Smaragdo negabitur, hoc modo, *nullos lapis eſt viuens, omnis Smaragdus eſt lapis, ergo nullus Smaragdus eſt viuens*. Huius principij prima pars refertur ad primū primæ figuræ Barbarā, & ad tertium Darij. Secunda pars ad ſecundum, Celarent, & ad quartū Ferio: vocatur etiam hoc principium regulatum omnium figurarum, quia ratione illius indirecti modi primæ figuræ, & omnes indirecti ceterarum ad quatuor primos primæ figuræ reuocantur.

Secundò, proprium eſt primæ figuræ, vt in ea omnes inferri Concluſiones poſſint, id eſt, affirmatiua vniuerſalis, affirmatiua particularis, vniuerſalis negatiua, & particularis negatiua. *Tertiò ex Ariſtotele 1. Prior. cap. 4. Ex maiore particulari in prima figura nihil ſequitur, vt quædam ſubſtantia eſt viuens, omnis lapis eſt ſubſtantia, ergo quidam lapis eſt viuens*. Item, *quoddam animal eſt rationale, omnis leo eſt animal, ergo quidam leo eſt rationalis*. *Quartò*, Ex eodem Ariſtotele *ibid.* Et hoc etiam primæ cum tertia conuenit, ſicut præcedens cum ſecunda; *Ex minori negatiua nihil ſequitur, vt: omnis homo eſt animal, nullus equus eſt homo, ergo nullus equus eſt animal*. Item *omnis homo eſt viuens, nulla planta eſt homo, ergo nulla planta eſt viuens*. Et hæc duæ vltimę regulæ intelligendæ ſunt in modis directis, nā in indirectis ex minore negatiua inferitur Concluſio, & vitatur illud inaccommodum falſæ illationis, quia ſit particularis Concluſio per conuerſionem, vt: *quædam ſubſtantia non eſt corporea, omnis lapis eſt ſubſtantia, ergo quoddam corpus non eſt lapis*.

Quod attinet ad ſecundā figuram. Primò Proprium eſt illi, vt nitatur illi principio: *Quod repugnat Conſequenti, repugnat etiam Antecedenti*, vel quod idem eſt: *Ex oppoſito Conſequentis, licet inferre oppoſitum Antecedentis*, vt: *omne animal mouetur, ergo omnis homo mouetur*. Si hæc propoſitio, *aliquis homo non mouetur*, tollit veritatē illius Conſequentis, *omnis homo mouetur*, tollit etiam veritatē Antecedentis, *omne ani-*

Secunda proprietas primæ figuræ.

IV.

Proprietas ſecundæ figuræ.

Figura Syllogiſmorum.

1. Proprietas primæ figuræ. Quid ſi Dici de omni, & Dici de nullo?

- II. *mal monetur. Secundò Ex Aristotele 1. Prior. cap. 5. Ex particulari maiore nihil sequitur, vt: quoddam animal est rationale, omnis homo est rationalis, ergo quidam homo non est animal. Tertiò ibid. Ex puris affirmatiuis nihil sequitur, vt: omnis liberalitas est habitus, omnis Intemperantia est habitus, ergo omnis liberalitas est Intemperantia. Quarò. In secunda figura solum inferri potest Conclusio negatiua, tum vniuersalis tum particularis.*
- III.
- IV.

Proprietas
tertia
figura.

Tertiaz figuræ proprium est: *Primò, vt nitatur illi principio: Quæ sunt eadem vni tertio, sunt eadem inter se. Quod est axioma Mathematicorum, & apud Eucl. lib. 1. Secundò, Ex Aristotele 1. Prior. cap. 6. Vt Conclusio semper sit particularis, aut affirmatiua, aut negatiua; vnde non valet, omnis virtus est habitus, omnis virtus est qualitas, ergo omnis qualitas est habitus. Tertiò. Ex minore negatiua nihil sequitur, vt: omnis homo est substantia, nullus homo est irrationalis, ergo quoddam irrationale non est substantia.*

Notandum primò. Addi ad has figuras à Galeno aliam quartam, cum medium in maiore prædicatur & in minore subijci-
tur; sed inutilis est hæc figura, vt aliàs pluribus. Nam differt tantum à prima præmissarum transpositione.

Notandum secundò. Quod ex his figuris prima est perfectissima, & maximè idonea Syllogismo Demonstratiuo. Ex Aristotele 2. Post. cap. 11. Nam vt diximus, omnem Conclusionem, & omne problema inferri, sola etiam modos perfectos continet. Denique in ea sola medium habet veram medij rationem, tum in situ, tum in officio. Secunda autem figura secundum locum tenet, quia medium in vtraque præmissarum prædicatur: Nobilius autem est prædicari quam subijci, vnde infimum locum habet tertia, in qua medium semper subijci-
tur.

Notandum tertio. Cum Syllogismus non solum in recto, sed etiam ex obliquo fieri possit; ne decipiamur hæc esse præ oculis habenda. *Primò.* In modis negatiuis, si tantum affirmatiua sit de obliquo, nulla erit consequentia, vt: *nulla causa prima est ani-*

mal, formica est causa prima, ergo formica non est animal. Secundò. Si etiam modus sit negatiuius, & negatiua præmissa sit ex obliquo, poterit bona esse illatio; vt: *brutus non inest ratio; equus est brutum; ergo equo non inest ratio. Tertiò.* Si modus sit affirmatiuius, & vtrisque ex præmissis, ex medio vel extremo obliquo, nihil sequitur, vt: *omni homini inest memoria, omni homini inest color, ergo cuiusdam color inest memoria. Item. Cuiusque regis est distribuere magistratus, Parastus est regis, ergo Parastus est distribuere magistratus.*

CAPVT V.

De Reductione modorum indiractorum prima figura & imperfectorum aliarum figurarum, ad quatuor primos prima figura & quomodo possit ostendi recte illatio imperfectorum modorum.

Diximus capite præcedenti in prima figura quatuor esse directos, qui etiam ostendi possunt, & explicari per principia illa duo, *Dici de omni, & Dici de nullo*, quibus innititur, non tamen illis eget, vt eorum probatio vim maiorem habeat, id enim faciunt in actu, vt dicunt, exercito, quod per illa principia in actu signato seu explicitè significatur. Alij autem omnes modi non solum expositione, sed etiam probatione egent; quam desumere possunt ex quatuor primis modis si ad eos reducantur.

Notandum secundò. Tripliciter ostendi potest modos omnes à primis quatuor rectè inferri. *Primò.* Ex iisdem propositionibus & terminis conuersa Conclusionem aut vna vel vtraque præmissarum; aut solum transpositis præmissis illos reducendo ad quatuor modos primæ figuræ. *Secundò.* Ad Impossibile. *Tertiò.* Per Syllogismum Expositorium siue Ostensiuum. Quod ad primam attinet, Obseruandum est, quod omnes modi præter *Baroco & Bocardo*, ad primos quatuor dicta prima ratione reuocantur. Præterea sciendum est, quod omnes modi, qui incipiunt à litera B, reuocantur ad primum modum *Barbara*, qui verò inchoantur à C, ad *Celarent*, qui à D, ad *Darij*, qui à F, ad *Ferio*. Deinde in quibus est litera S, debent reduci per

Syllogismi quomodo ad primam figuram reduci debent.

ei per simplicem conuersionem eius propositionis, in qua litera S locum habet. In quibus verò est litera P, debent reduci per Conuersionem in parte, illius propositionis in qua dicta litera est. Denique in quibus est litera M, debet fieri reductio per transpositionem præmissarum, vt subeat maior in locū minoris, & minor ponatur loco maioris. Hinc sequitur ad *Barbara* reuocari *Baralipson*, *Bocardo* & *Baroco*. Ad *Celareti*, *Celantes* & *Casare* & *Camestres*. Ad *Darii*, *Dabitiis*, *Darapti*, *Disamis*, & *Datili*. Ad *Ferio*, *Friseomerum*, *Festino*, *Felapton* & *Ferison*. Item secundo sequitur, Per simplicem Conuersionem debere reduci *Casare*, conuersa maiore vniuersali negatiua simpliciter. *Camestres*, vniuersali minore negatiua. *Disamis*, conuersa particulari affirmatiua in particularem affirmatiuam. *Friseomerum*, conuersa etiam particulari affirmatiua maiore. Tertiò sequitur, Reduci ad primam figuram *Darapti*, conuersa minore propositione vniuersali in parte; *Felapton*, conuersa etiam minore vniuersali in parte.

Modi indirecti
primæ figuræ.

Modi indirecti primæ figuræ ad quatuor primos sic reduci possunt. Primò *Baralipson* ad *Barbara*, si conuertatur Conclusio particularis affirmatiuæ, in parte, id est, in vniuersalem affirmatiuam, vt *omne animal est substantia*; *omnis homo est animal*, ergo aliqua substantia est homo sic fiet reductio, si dicamus, *omnis homo est substantia*. Secundò *Celantes* ad *Celarent* reducitur, si Conclusio simpliciter conuertatur hoc modo: *nullum animal est lapis*, *omnis homo est animal*, ergo *nullus lapis est homo*, sic fiet reductio si dicamus, *ergo nullus homo est lapis*. Tertiò *Dabitiis* ad *Darii*, conuersa Conclusione simpliciter, vt: *omne corpus est substantia*, quoddam animal est corpus, ergo quoddam substantia est animal, fiet reductio, dicendo, ergo quoddam animal est substantia. Quartò *Fabesmo* ad *Ferio*; si maior propositio conuertatur in parte, minor simpliciter, & transponantur propositiones, id est, vt ex minore fiat maior, & contra, vt: *omne corpus est substantia*, *nullum accidens est corpus*, ergo quoddam substantia non est accidens, sic fiet reductio: *nullum corpus est accidens*, quoddam substantia est cor-

pus, ergo quoddam substantia non est accidens. Quintò *Friseomerum* ad *Ferio*, si conuertatur maior particularis affirmatiua simpliciter, & transponantur propositiones, vt: *quoddam corpus est substantia*, *nullum accidens est corpus*, ergo quoddam substantia non est accidens, sic fiet reductio; *nullum corpus est accidens*, quoddam substantia est corpus, ergo quoddam substantia non est accidens.

Secundò, Modi secundæ figuræ, sic reducuntur ad quatuor primæ. Primò *Casare* cunda si ad *Celarent*, si conuertatur maior vniuersalis negatiua simpliciter, vt: *nullus lapis est viuens*, *omnis equus est viuens*, ergo *nullus equus est lapis*. Sic fiet reductio: *nullum viuens est lapis*, *omnis equus est viuens*, ergo *nullus equus est lapis*. Secundò *Camestres* ad *Celarent*, si fiat transpositio præmissarum, & minor vniuersalis negatiua, atque Conclusio vniuersalis etiam negatiua simpliciter conuertantur, vt: *omnis equus est viuens*, *nullus lapis est viuens*, ergo *nullus lapis est equus*, sic fiet reductio; *nullum viuens est lapis*, *omnis equus est viuens*, ergo *nullus equus est lapis*. Tertiò *Festino* ad *Ferio*, conuersa maiore vniuersali negatiua simpliciter, vt: *nullus lapis est viuens*, quidam equus est viuens, ergo quidam equus non est lapis, sic fiet reductio: *nullum viuens est lapis*, quidam equus est viuens, ergo quidam equus non est lapis. Quartò *Baroco*, hoc modo reduci non potest, vt infra dicam.

Tertiò, Modi tertiæ figuræ ita reducuntur. Primò *Darapti*, ad *Darii*, minor propositio vniuersalis affirmatiua conuertatur in parte, vt: *omnis homo est animal*, *omnis homo est substantia*, ergo quoddam substantia est animal, sic fiet reductio: *omnis homo est animal*, quoddam substantia est homo, ergo quoddam substantia est animal. Secundò *Felapton* ad *Ferio*, conuersa item minore vniuersali affirmatiua in parte, vt: *nullus homo est irrationalis*, *omnis homo est risibilis*, ergo quoddam risibile non est irrationale, sic fiet reductio: *nullus homo est irrationalis*, quoddam risibile est homo, ergo quoddam risibile non est irrationale. Tertiò *Disamis* ad *Darii*, conuersa maiore particulari affirmatiua & Conclusionem particulari item affirmatiua, & transpositis præmissis, vt: *quoddam substantia*

Modi tertiæ figuræ.

est corporea, omnis substantia est ens, ergo quod idem ens est corporeum, sic fiet reductio: omnis substantia est ens: quoddam corporeum est substantia, ergo quoddam corporeum est ens. Quariò. Darii ad Darii, conuersa minore particulari affirmatiua simpliciter, vt: omne corpus est substantia, quoddam corpus est ens, ergo quoddam ens est substantia, sic fiet reductio: omne corpus est substantia, quoddam ens est corpus, ergo quoddam ens est substantia. Quinò. Bocardo non reducitur hoc modo, propter causam quam infra dicemus. Sextò. Ferison, reuocatur ad Ferio, conuersa minore particulari affirmatiua simpliciter, vt: nullus homo est irrationalis, quidam homo est risibilis, ergo quoddam risibile non est irrationalis, sic fiet reductio, nullus homo est irrationalis, quoddam risibile est homo, ergo quoddam risibile non est irrationalis.

**Ratio
horum
omnium.**

Ratio horum omnium est illa Regula, de qua supra diximus: *Quicquid sequitur ex Consequenti bona Consequenti, sequitur etiam ex Antecedenti.* Et: *Ex quocumque sequitur Antecedens, sequitur etiam Consequens.* Vnde fit, vt quicquid sequitur ex propositione conuertente, etiam sequatur ex conuersa, quoniam conuertens se habet ad conuersam, vt Antecedens ad Consequens, & hinc etiam fit, vt ex quo sequitur conuersa, sequatur etiam & conuertens: Atque simul & semel hac ratione data sunt à nobis omnium modorum cuiusvis figuræ exempla.

SECUNDVS MODVS ostendenda & probanda recta Syllogis- morum illationis,

**Reductio
ad impos-
sibile in
prima fi-
gura.**

EST ad Impossibile, qui etiam propter *Baroco* & *Bocardo* potissimum inuentus sit, quoniam modi illi non possunt præcedenti ratione ostendi, tamen in omnibus etiam modis indirectis primæ figuræ & cæteris aliarum figurarum locum habere potest. In prima ergo figura fiet hæc reductio ad Impossibile, si nimirum negata fuerit consequentia, nam hæc reductio tum tantum fit nõ solum in hac figura, sed etiam in cæteris. Fiet inquam Reductio in prima figura, si concessis præmissis sumatur contradictorium Conclusionis negatæ, & construat alius Syllogismus, in quo di-

ctum contradictorium habeat locum maioris propositionis retenta eadem maiore præcedentis Syllogismi, sic enim inferetur contradictoriū minoris propositionis quæ in Syllogismo præcedente concessa fuerat, vt si negetur Conclusio huius modi *Baralipon*; omne animal est substantia, omnis homo est animal, ergo quoddam substantia est homo. Accipiatur contradictorium huius conclusionis, nulla substantia est homo, sic fiet Syllogismus ducens ad Impossibile in *Celarent*; nulla substantia est homo, omne animal est substantia, ergo aliquis homo non est animal. At hoc est contradictorium minoris propositionis concessæ in Syllogismo, omnis homo est animal, &c. Et hæc eadem ratio seruari debet in alijs modis, nisi quod in *Celantes*, contradictoria Conclusionis debet sumi pro minori, & minor Syllogismi illius pro maiori, vt: nullus homo est lapis, omne rationale est homo; ergo nullus lapis est rationalis. Sumatur contradictoriū Conclusionis, aliquis lapis est rationalis, fiatq; minor propositio in hoc Syllogismo, omne rationale est homo, aliquis lapis est rationalis, ergo aliquis lapis est homo. Et per conuersionem huius propositionis sequetur, ergo aliquis homo est lapis, quod est contradictorium maioris concessæ in præcedente Syllogismo, nullus homo est lapis. *Secundò. In secunda figura* debet sumi contradictorium Conclusionis pro minore cum eadē maiore, ex quibus inferetur Contradictoriū minoris in præcedente Syllogismo concessæ, vt nullū irrationale est risibile, omnis homo est risibilis, ergo nullus homo est irrationalis. Si negetur Conclusio, sumatur contradictoriū eius, aliquis homo est irrationalis, sic fiet Syllogismus, nullum irrationale est risibile, aliquis homo est irrationalis, ergo aliquis homo non est risibilis, quod est contradictorium minoris concessæ, omnis homo est risibilis. Eadem ratio in cæteris obseruanda est.

*In secunda
figura.*

Tertiò. In tertia figura sumi debet contradictorium Conclusionis pro maiore propositione cum eadem minore, sicque inferetur contradictorium maioris concessæ, vt

*In tertia
figura.*

in Po.

in *Baroco*: aliquis lapis non est animal, omnis lapis est corpus, ergo aliqu corpus non est animal. Si negetur Conclusio, sumatur contradictorium eius, id est, omne corpus est animal, & facta ex illo maiore propositione, sic construat Syllogismus, omne corpus est animal, omnis lapis est corpus, ergo omnis lapis est animal, quod est contradictorium maioris concessæ, aliquis lapis non est animal. Ex his patet, quomodo duo illi modi *Baroco* & *Baroco*, per Impossible reuocanti sint ad *Barbara*, nec enim vt diximus reuocati possunt prima illa reductione, nam vterque habet propositionem negatiuam particularem, alteram autem vniuersalem affirmatiuam, negatiua verò particularis non potest conuerri, nec simpliciter, nec in parte. At verò vniuersalis affirmatiua conuertenda esset in particularem affirmatiuam, quia in affirmatiuam si conuerteretur, essent propositiones omnes vniuersales, si autem conuerteretur in particularem, Syllogismus esset ex duobus particularibus, quod fieri non potest.

Quinq; autem modi Indirecti ad quos modos primæ figuræ reduci debeant, solet his dictis iudicari: *Nesciatis, odiabam, letare, Romanis*, in quib; animaduertendū est, litteram A, significare modum *Barbara*, E, *Celarent*, I, *Derj*, O, *Ferjo*. Prima dictio continet quinque syllabas, quibus signifi- catur quinque modos primæ figuræ indirectos reducendos ad quatuor primos, vt prima syllaba *Nes*, significat *Baralipso*, qui est primus inter indirectos reducendum esse ad *Celarent*, & sic de cæteris. Potest hoc idem significari hoc versu:

Phæbifer axis obis terras, æthra;que, quæstamus.
Vbi idē artificium cernitur, & primæ duæ dictiones sunt pro quinque indirectis primæ figuræ, duæ secundæ pro secunda figura, vltimæ duæ pro tertia. Fundamentum autem & ratio reductionis ad Impossible est, quia duo contradictoria non possunt esse simul vera aut falsa, quare si Syllogismi conclusio falsa est, eius contradictorium verum erit. Item cum consequentia non est bona, potest dari antecedens verum & consequens falsum, quare contradictorium

consequentis poterit esse verum cum Antecedente. Cum igitur sumpto contradictorio Conclusionis inferatur Antecedens contradictorium, sequitur Antecedens prius fuisse verum, nec potuisse negari consequentiam. Denique quæ dictæ sunt de duplici hac probatione per conuersionem & ad Impossible, possunt memoriæ causa in verbis comprehendendi. Prior quidem modus hoc disticho:

S' vult simpliciter verti, P' verò per acci.

M' vult transponi, C' per Impossible duci.

Quibus vltimis verbis significatur, cum in aliqua dictione ex verbis qui modos figurarum continent, occurrit littera C in medio dictionis, esse modos illos probandos per Impossible. Probatio autem per Impossible, quemadmodum in hac quoque figura fieri debeat, hoc disticho denotatur:

Maior sit minor & si contradictio maior,

Dempto Celantes, cum quo peruertitur ordo.

Qui duo versus sunt pro modis indirectis primæ figuræ: Pro secunda figura versus:

Seruat maiorem, variatq; secunda minorem.

Pro tertia figura:

Tertia maiorem variat, seruatque minorem.

Tertius modus probandi imperfectorum Syllogismorum, est per Syllogismum Expositiuium, pro quo sciendum est hunc Syllogismum consistere medio termino singulari, quem Alex. 1. Prior. cap. 2. & 6. appellat *Demonstrationem sensibilem*. Quia autem termino singulari naturale est subijci, non autem prædicari, & quia in tertia figura semper medium subijcitur; hinc est quod Aristoteles hoc tantum modo vsus est ad reducendos modos tertiæ figuræ, cū tamen & in omnibus figuris locum habere possit hic Syllogismus, & probari earūdem figurarum Syllogismi per illum, & primo quidem, si vtrique præmissa sit singularis, duplex modus dicti Syllogismi in prima figura esse potest. *Tris in secunda, duo in tertia.* In prima primus modus erit ex vtraque affirmatiua, vt: Petrus est Dialecticus, hic homo est Petrus, ergo hic homo est Dialecticus. Secundus modus prima figuræ, cū maior est negatiua, minor affirmatiua, vt: Petrus non est mercator, hic homo

Syllogismum Expositiuium.

Enda-
mentum
Reductio-
nis ad
Impossible.
hic.

homo est Petrus, ergo hic homo non est mercator. *In secunda figura Primus modus* est ex utraque affirmatiua, nec n. locum habent in hoc Syllogismorum genere, quæ supra traditæ sunt regulæ ad omnes figuras, quæ tantum sunt de termino cõmuni, vt Marc. Tull. est Cicero, hic homo est Cicero, ergo hic homo est Mare. Tul. *Secundus modus* ex negatiua & affirmatiua, vt: Ioannes non est Paulus, hic homo est Paulus, ergo hic homo non est Ioannes. *Tertius modus* ex affirmatiua & negatiua, vt: Aristoteles est filius Nicomachi, hic homo nõ est filius Nicomachi, ergo hic homo non est Aristoteles. *In tertia figura primus modus* est ex utraque affirmatiua, vt: Beatissima Maria est mater, beatissima Maria est virgo, ergo quædam virgo est mater. *Secundus modus* ex negatiua & affirmatiua, vt: beata Maria non habuit peccatum, beata Maria est homo, ergo quidam homo non habuit peccatum. Vbi etiam notandum est, quod si *terminus minor* sit singularis per primum modum in tertia figura potest fieri illatio affirmatiua, per secundum negatiua, vt videri potest in exemplis. Si autem solum medium sit terminus singularis, poterit Syllogismus Expositorius in omnibus modis primæ figuræ fieri, in quibus tamen semper maior erit singularis propter medium singulare quod subiicitur. Poterit etiã fieri in omnibus modis secundæ figuræ, qui sunt negatiui, & in quibusdam alijs qui sunt affirmatiui, vt primus sit ex utraque affirmatiua vniuersali, inferens vniuersalem, vt: omne astrum faciens diem est hic Sol; omnis planeta qui est in quarto cælo, est astrum faciens diem. Secundus ex vniuersali & particulari affirmatiua inferens particularem. Tertius ex particulari & vniuersali inferens vniuersalem; vbi etiam vt semel monuimus, non obseruantur regulæ illæ communes, quarum vna est, vt Conclusio sequatur debiliorem partem. Quartus ex utraque affirmatiua inferens particularem affirmatiua. *Ultimò. In tertia figura* possunt esse dicti tantum duo modi.

*Adre-
ducitur.*

Observandum est autem, quod vt dicebamus, possunt isti Syllogismi reduci ad diti-

ctos modos primæ figuræ, isti inquam Syllogismi secundæ figuræ affirmatiui, vt primus & tertius ad primum, secundus & quartus ad tertium, facta solum conuersione maioris propositionis, id est, vniuersalis affirmatiui in vniuersalem affirmatiuam, etiam si supra dixerimus, vniuersalem affirmatiuam conuerti per accidens & per contrapositionem, nam loquebamur in ordine ad Syllogismos de termino cõmuni, & conuersa particulari affirmatiua in particularem affirmatiuam, ex iisdem etiam affirmatiuis Syllogismis secundæ figuræ primus & tertius ad impossibile in *Boetio* reuocari possunt, secundus & quartus in *Ferison* sumi pro contradictorio Conclusionis pro maiore propositione, & conuersa minore particulari in vniuersalem, sed id non videtur esse necessarium, quia satis sunt manifesti isti Syllogismi Expositorii, vt meritò ab Alex. demonstrationes sensibiles appellati sint, tamen contra proteruos vti possumus illa ratione seducendi. Hi omnes Syllogismi expositorii nituntur hoc principio. *Quæcumque sunt vni tertio eadem, sunt eadem inter se; Contra quæ sunt diuersa in vno tertio, sunt eadem diuersa inter se,* quod intelligendum est, vt medius terminus ita sit singularis & indiuiduus, vt pluribus communicari non possit, nec sit idem omnino cum ijs pluribus, vnde non valet: essentia diuina est pater, essentia diuina est filius, ergo filius est pater, etiam enim medium huius Syllogismi, nempe essentia diuina sit terminus singularis: Item pater & filius: in diuinis tamen ita est singularis essentia diuina, vt & pluribus communicetur, & cum illis idem planè sit, q. tamen naturali lumine cognosci non potuit. Lege *Scor. primo sentent. dist. secunda, prima Durand. quæst. prima, dist. 33. quæst. 1.* Ocã, *tertia parte Logic. c. 6.*

His positis, Reductio Syllogismorum, qui sunt in figuris de termino cõmuni, reductio sit per Syllogismos Expositorios, cum nimirum inferimus alicuius communis seu superioris demonstrare volumus, vt sit hic Syllogismus in *Darapti*: omnis homo est rationalis, omnis homo est risibilis, ergo quoddam risibile est rationale.

Si ne-

Si negetur hæc cōsequentia, sic probatur: omnis homo est rationalis, ergo hic homo est rationalis, item omnis homo est risibilis, ergo hic homo est risibilis. Tunc autem extruetur Syllogismus Expōsitōrius; hic homo est rationalis, hic homo est risibilis, ergo quoddam risibile est rationale, nam sicut Antecedens secundi Syllogismi, sequitur ex Antecedente primi Syllogismi, ita Consequens ex Consequenti. Vel etiam, vt probatio ista fiat, negata Conclusio Syllogismi sumatur sub medio maioris aliquod singulare, ratione cuius propositio illa vera sit, vt quidam homo est albus, omnis homo est albus, ergo quoddam animal est album. Si negetur Conclusio, sumatur sub medio, quod fuit homo, hoc singulare, vt Antonius, ratione cuius vera sit maior, & subsumatur Antonius est albus, Antonius est animal, ergo quoddam animal est album. Atque hæc de reductione & probatione Syllogismo sum imperfectorum.

CA P V T VI.

De Reduſſione argumentationum imperfectarum ad Syllogismum.

ANtequam hinc discedamus quoniam in reductione versamur, agendum est de Imperfectis argumentationis formis, vt ostendamus, quemadmodum in formā Syllogisticam redigi possint, quod supra polliciti sumus. *Est ergo notandum primo,* Quod harum argumentationum Conclusiones etiam ad formam Syllogismi redactæ semper sunt eadem, & cum deſit vna propositio, vt ad Syllogismum hæc argumentationes tranſeant, videndum est, quænam illa sit, maior ne an minor.

Notandum secundo. Si in Antecedens id sit prædicatum, quod etiam in Conſequentē prædicatur, tunc minor propositio deſt, unde Antecedens habebit locum maioris, nam maior propositio est, vt ex dictis patet, quæ maius habet extremum; maius verò extremum in Syllogismo, illud semper est, quod in Conclusionē aut quæſtione probanda prædicati vices gerit. *Secundò.* Si idem sit subiectum in Antecedente, quod in Conſequentē, tunc deſt maior propositio, proindeq; Antecedens illud locū obtinebit minoris propositionis, quoniā ha-

bet id q in Syllogismo est minus extremum, nempe subiectum Conclusionis, aut quæſtionis probandæ. Exēpla infra afferemus.

Notandum tertio. In quavis ſpecie argumentationis tres sunt termini, interens, illatus, & is de quo fit illatio. Illatus tantum est in Conſequentē; de quo inferuntur in Antecedente & Conſequentē; Inferens autē qui & Communis dici poteſt. non poteſt eſſe in vtroque tam in Antecedente, quā in Conſequentē; alioquin idem eſſet in Conclusionē & in præmiſſis, quare loquimur tantum de argumentationibus quæ sunt in tribus terminis.

DE ENTHYMEMATE.

DE Reduſſione Enthymematis agit Ariſtoteles 2. Prior. cap. 34. Poteſt autem ad omnes figuras reuocari, habita ratione multiplicis Antecedentis & Conſequentis varietatis. *Primo* tamen ad primam tantum reuocandum eſt, ſi maior deſit, & Cō. Si maior ſequens ſit affirmatiuum vniuerſale; quia in ſecūda ſigu. omnes illationes ſunt negatiuæ; la tertia omnes particulares, verbi gratia equus currit, ergo equus mouetur; hic ſubiectū Cōſequentis eſt etiā ſubiectū Antecedentis; deſt ergo maior. Sic autem fiet Syllogismus addita maiore, omne currens mouetur, omnis equus currit, ergo omnis equus mouetur. *Secundò.* Ad ſecundam tantum reuocabitur, ſi Antecedens ſit negatiuum, quia cūm deſit maior, Antecedens negatiuum debet eſſe minor, at neque in prima, neque in tertia, minor poteſt eſſe negatiua; verbi gratia, nulla ſpongia eſt animal, ergo nulla ſpongia eſt brutum. vbi cūm idem ſit vtrobiq; ſubiectum, maior deſt. Sic ergo fiet Syllogismus in Cameſſes, omne brutum eſt animal, nulla ſpongia eſt animal, ergo nulla ſpongia eſt brutum. *Tertio.* Ad primam & ſecundam tantum, ſi Antecedens ſit affirmatiuum, Conſequentis negatiuum vniuerſale: quia in tertia nihil vniuerſaliter cōcluditur, verbi gratia, omnis homo eſt animal, ergo nullus homo eſt inſenſibilis, vbi vtrobiq; eſt idem ſubiectum, ac propterea maior deſt. Exemplum primæ figuræ in Celarent, nullum animal eſt inſenſibile, omnis homo eſt animal, ergo nullus homo eſt inſenſibilis. Exemplum ſecundæ

Imperfecte argumentationis vniuersalis perſonæ.

Si desit
minor
quomo-
doredu-
citur.

de in Cesare, nullū insensibile est animal; omnis homo est animal, ergo nullus homo est insensibilis, & hæc cum maior deest. *Secundū. Si desit minor*, poterit etiam Reductio fieri ad omnes figuras habita etiam ratione varietatis, quæ est in Antecedente & Consequente. *Primū autem, ad primam tantum fiet Reductio*, si Consequens sit universale affirmatiuū, quia huiusmodi Conclusio esse tantum potest in prima figura, ut: omne animal currit, ergo omnis homo currit, ubi utraque propositio habet idem prædicatū, ac proinde Antecedens in Syllogismo erit maior, quia maius extremum in maiore esse debet: Est autem maius extremum, quod in Conclusionē, seu quæstione probanda, prædicatur. Sic ergo fiet Syllogismus, omne animal currit, omnis homo est animal, ergo omnis homo currit. *Secundū ad tertiam tantum*, si Antecedens fuerit particulare, quia maior propositio, cuius locum habere debet Antecedens, tantum reperitur in tertia figura, verbi gratia, aliquod animal spirat, ergo aliquod corpus spirat, ubi utrobique est idem prædicatum. Sic autē fiet Syllogismus in *Disiunctis*; aliquod animal spirat, omne animal est corpus, ergo aliquod corpus spirat. *Tertio ad primam & tertiam*, si Antecedens fuerit universale, Consequens particulare, quia in secunda nunquam est Conclusio particularis, cū minor est universalis; sicut etiam in prima figura modis directis. *Ad primam*, si medium in minore prædicatur, ut: omnis equus hianit, ergo aliqua substantia hianit, sic fiet Syllogismus in *Disiunctis*, omnis equus hianit, aliqua substantia est equus, ergo aliqua substantia hianit. *Ad tertiam*, si medium subiiciatur in minore, ut: omnis equus hianit; aliquis equus est substantia, ergo aliqua substantia hianit, qui est modus *Disiunctis*. *Denique ad secundā*, ut nullum viriū est laudandum, ergo nulla auaritia est laudanda; hoc modo, nullū vitium est laudandum, omnis auaritia est vitium, ergo nulla auaritia est laudanda.

Notandum Quartū. In vniuersum sic accipiendum est, Cū medium semper sit in Antecedente, si sit subiectum, reuocandum erit Enthymema, ad primam vel tertiam,

quia in secunda semper prædicatur. *Si autem medium* in Antecedente sit prædicatum, ad primam vel secundam, quia in tertia semper subiicitur. *Tertio si termini consequentis* habent ad medium rationem subiecti & prædicati, ad primam tantum, ut animal est substantia, ergo homo est substantia, hic animal sumitur pro medio ad probandum, hominem esse substantiam; sic autem se habet animal ad substantiam, maius extremū, ut illi subiiciatur, ad hominem verò minus extremum, ut de illo prædicetur. *Denique si rationem* habent subiecti tantum duæ extremitates, ad secundam reuocatur, ut: nullus liber est seruus, ergo nullus improbus est liber, nam respectu huius termini medij seruus, improbus & liber habent rationem subiecti, hoc modo: Nullus liber est seruus, omnis improbus est seruus, ergo nullus improbus est liber. *Si autem termini respectu* medijs se habeant ut prædicata, reducitur Enthymema ad tertiam figuram, quia in ea medium semper subiicitur, ut homo currit, ergo aliquod animal currit, ubi homo est medium respectu currit, & animal, quod utrumque de homine prædicatur.

DE INDUCTIONE

Exemple

I Legendus est Aristoteles 2. Prior. cap. 29. & 30. Ex quo pauca quædam colligi possunt. Quod attinet ad inductionem, cū semper in Antecedente & Consequente idem sit prædicatum, idē deest minor propositio. Debet autem illa sumi loco maioris; & consue maior ex subiecto Antecedentis, & prædicato Consequentis; ut ignis, ær, aqua, terra, sunt corpora simplicia, ergo omne elementum est corpus simplex. sic fiet Syllogismus, Ignis, ær, aqua & terra sunt corpora simplicia, sed omne elementum est ignis, ær, aqua, & terra, ergo omne elementum est corpus simplex, qui est in prima figura; sic etiam in tertia, ignis, ær, sunt corpora simplicia, Ignis, ær, sunt omnia elementa, ergo omne elementum est corpus simplex, ubi in tertia figura Conclusio videtur esse vniuersalis, habet tamē vim particularis, quia plura collectiue sumpta sumuntur loco vniuersalis.

*Inductio
quomodo?
fiet Syllo-
gismus.*

2222

Ex-
p-
l-
m.

Agad attinet ad Exemplum. Cū sit argumentatio à parte ad partem, reducetur primò immediatè ad tertiam figuram, cū mediare ad alias: vt Thebanos cōtra Phocenses bellum inferre non decet, Thebani & Phocenses sunt finitimi, ergo quibuscūq; finitimis non conuenit bellum contra se inferre. *Tunc autem fiet Reductio ad primū,* nullos finitimos decet bellum gerere contra finitimos, Athenienses & Thebani sūt finitimi, ergo Athenienses & Thebanos bellum contra se gerere non conuenit. In primo autem exemplo erat hæc argumentatio: Thebanis contra Phocenses non conuenit bellum facere, quia finitimi, ergo nec Atheniensibus contra Thebanos, quia etiam finitimi.

C A P V T V I I.

De Inventionis Medij.

SEd reuertamur ad propositum, super-
tētem, vt postquam de forma Syllo-
gismi & omnibus quæ ad illum spectant,
diximus, tradamus quoque rationem me-
dij inueniendi, hoc est, quomodo propo-
sitio quapiam quæstione, quæ in propo-
sitione includatur, siue ea sit vniuersalis
affirmatiua, aut negatiua, siue etiam par-
ticularis affirmatiua, aut negatiua, aptè
eam inferre in singulis figuris per aliquod
medium possimus.

Notandum primò. Terminos triplicem inter se habere possunt habitudinem. Primò. Vt sint repugnantes, id est, vt vnus de alio affirmari nequeat, nec alterum alter inferre, aut vicissim inferri. *Secundò.* Vt vnus ad alium sit vt Antecedens, id est, vt possit alius de ipso prædicari, & affirmatiuè inferre, quod cernitur in inferiore respectu sui superioris, & in conuertibili respectu alterius conuertibilis, etiamsi hi termini conuertibiles mutuò sibi possint esse & Consequens & Antecedens. Et fortasse idè vocatur terminus Antecedens, quia in propositione affirmatiua, id de quo fit prædicatio, antecedit. & priore loco ponitur tanquam subiectum. *Tertiò.* Vt vnus ad alium se habeat vt Consequens, id est, tanquam is terminus qui de alio prædicatur, & ad quem si superius sit, non possit fieri illatio, vt: est animal, ergo est homo,

non valet, quia animal se habet vt Consequens; & Consequentis locum habet, verbi gratia, vt homo est animal, & fortasse etiam dicitur Consequens, quia secundum locum obtinet in propositione.

Notandum secundò. Vt propositio vniuersalis affirmatiua per Syllogismum inferatur, quod tantum in prima figura fieri potest, primoque eius modo, *debet sumi medium quod sit Antecedens* ad prædicatum, id est, minus latè patens quam prædicatum, vel cum eo conuertibile, & Cōsequens ad subiectum, hoc est latius patens quam subiectum, vel etiam conuertibile cum illo, vt si probada sit hæc propositio, omnis homo est substantia, sumatur pro medio animal, & sic fiet Syllogismus, omne animal est substantia, omnis homo est animal, ergo omnis homo est substantia. Vbi (animal) mediū est Antecedens ad prædicatum propositæ quæstionis substantia, minus enim latè patet, & est Consequens ad subiectū, homo, nam est illius genus. *Idem sciendum erit, si inferenda sit propositio particularis affirmatiua.* in prima itē figura, vt si probanda sit eadē propositio facta particularis, id est, quidā homo est substantia, sumendo idem mediū, animal ita fiet Syllogismus, omne animal est substantia, quidā homo est animal, ergo quidam homo est substantia. *Potest autem exemplum dari de medio quod sit conuertibile:* verbi gratia, omne animal est sensibile, omnis homo est animal, ergo omnis homo est sensibilis, vbi animal medium conuertitur etiā cum prædicato, & simul etiā habet se respectu illius vt Antecedens. *Si autem in prima figura velimus indirectè concludere particularem affirmatiuam,* debet oppositum seruari, vt videlicet sumatur mediū, qd sit Antecedens respectu subiecti, & Consequens respectu prædicati. *Secunda Regula. In tertia figura particularis affirmatiua,* nam in secunda nō infertur vlla affirmatiua, concludi poterit si assumatur medium Antecedens ad prædicatum & subiectum, id est, quod minus latè pateat subiecto & prædicato; quia in tertia figura medium debet subijci utrique in utraque præmissa, vt si probandum sit, aliqua substantia est incorruptibilis, sumetur

tur pro medio, spiritus, hoc modo: omnis spiritus est incorruptibilis, omnis spiritus est substantia, ergo quædam substantia est incorruptibilis, ubi substantia & incorruptibilis latius patent quam spiritus, ac proinde se habent ut Consequens respectu illius, illæ verò ut Antecedens. *Tertia Regula. Vniuersalis negatiua potest concludi in prima, & secunda figura. In prima si medii fueris* Consequens subiecti, id est, latius patens, & extraneum seu repugnans respectu prædicati, ut si probandum sit, nullus homo est lapis, sumatur pro medio animal, hoc modo; nullum animal est lapis, omnis homo est animal, ergo nullus homo est lapis: ubi animal latius patet quam homo, quare respectu illius est Consequens, & repugnat prædicato, lapis. *In secunda autem figura, aut etiam indirectè in prima, si medium sit repugnans subiecto, & Consequens prædicato, ut si probanda sit dicta præcedens propositio, sumatur pro medio inanimatum, quod subiecto (homo) est repugnans, & lapidi prædicato est Consequens; latius enim pater.* Sic enim fiet Syllogismus, omnis lapis est inanimatus, nullus homo est inanimatus, ergo nullus homo est lapis. In prima autem indirectè hoc modo, nullus homo est inanimatus, omnis lapis est inanimatus, ergo nullus lapis est homo, ubi Conclusio est indirecta, si conferatur cum Conclusionem præcedentis Syllogismi. Simpliciter tamen est directa, quia maius extremum prædicatur de minori. *Quarta Regula. Ut particularis negatiua concludatur, quod fieri potest in omnibus figuris, in prima quidem debet medium esse repugnans prædicato, & Antecedens subiecto, id est, minus latè patens, ut si probandum sit in *Ferio*, aliquod animal non esse hominem; sumatur brutum pro medio, quod ad animal prædicatum se habet ut Antecedens, est enim eius species, & respectu subiecti, nimirum homo, est repugnans, sic enim fiet Syllogismus, nullum brutum est homo, quoddam animal est brutum, ergo quoddam animal non est homo. *In secunda idem obseruandum est, ut in *Festimo*, nullus homo est brutum, quoddam animal est brutum, et-**

go quoddam animal non est homo. *In tertia, in *Elapion* seruata eadem ratione, nullum brutum est homo, omne brutum est animal, ergo aliquod animal non est homo. *As his sequitur, quænam ex omnibus propositionibus sit magis, ut dicunt syllogizabilis, id est, quæ pluribus modis concludi possit, nam maximè talis est particularis negatiua. Tribus enim modis in prima figura, inferri potest, *Ferio, Festimo, Frijesamorum. In secunda duobus modis, *Festimo & Baroco. In tertia tribus, *Felapton, Bocardo, Ferifon. Secundum locum tenet particularis affirmatiua, nā in prima tribus modis, *Darij, Dabitis, Baralipron. In tertia tribus etiam modis, *Dar: pri, Disamis, Datific. In secunda nulla affirmatiua habet locum. Tertiū vniuersalis negatiua, quæ per tertiam inferri nequit, cuius omnes Conclusiones particulares sunt, in prima autem dupliciter, *Celarent, & Celantes. In secunda etiā, *Cesare & Camestres. Vltimum locum habet vniuersalis affirmatiua, quæ tantum in prima & primo eiusdem modo inferri potest: ideoque ille modus debet esse perfectissimus, & maximè accommodatus ad Demonstrationes. Hæc omnia præcepta colliguntur ex Aristotele 1. Prior. cap. 25. & 29. quæ per literas explicat. Alij autem excogitauerunt hæc vocabula: *Fecana, Cagati, Desenes, Hebare, Gadaco, Gebali stāt sed nō cōfiliū Fehar, Hrdam, Hecar, Quorum artificium legite apud Toletum: Solum obseruandum est, vthinas literas significare, cuiusmodi propositio esse debeat, ut A vniuersalem affirmatiuam, &c. Reliqua autem his alijs verbis explicari possunt:**********

(sit extra.
*Predicat A, subit E, D sequens, C præ, Doque
 F sequitur, G præcedit, H sit final extra.*

Sensus est, A est prædicatum, E est subiectum extra viciu locum, D est medium, Consequens ad prædicatum, C est medium, Antecedens ad prædicatum, D est extra seu repugnans prædicato, E est medium Consequens respectu subiecti, G Antecedens respectu eiusdem, H quæ repugnant subiecto, verbi gratia, Fecana significat ad probandam vniuersalem affirmatiuam, medium debere esse Consequens

Hæc Regula sol-
 lis, nisi in-
 telliga-
 tur quan-
 do propo-
 sitiones
 sunt ne-
 gatiue.

Facilior
via medi
inveni-
endi.

sequens ad subiectum, quia est litera E, & Antecedens respectu prædicati, quia est litera C, & sic de cæteris. *Nihilominus facilius via Medij inveniendus est hoc*, Si affirmativam propositionem inferre volumus, querendum est aliquid, quod esse possit causa, cur id insit subiecto, quod inesse in propositione dicitur, eodemque modo si concludenda sit negativa, & si causam reperire non possumus, queratur effectus aut signum quoddam, verbi gratia: Si probare volumus, omnem virtutem esse appetendam, videatur quæ eî causa possit, cur aliquid appetendum sit, erit enim, vel quod sit honestum, vel quod sit utile, vel delectabile, &c. tunc enim sic argumetabimur; omne honestum est appetendû, omnis virtus est honesta, ergo omnis virtus est appetenda. Nihil tamen æquè iuvat, quam animi quædam promptitudo, & simplicitas seu solertia, de qua Aristoteles 2. *Post. cap. vi.*

CAPVT VIII.

De alijs speciebus Syllogismi.

De propo-
sitione
Hypothet-
ica.

HActen^o de Categoriis ratione forme: De Hypotheticis autem id accipiendû est, esse eandem rationem, quæ est de alijs, inest tam: n pecuharis quædam ratio inferendi, propter propositiones Hypotheticas plures vel unam tantum, una enim sufficit, ut Syllogismus esse dicatur Hypotheticus, imò verò si plures sunt Hypotheticæ, non tam erit vnus Syllogismus, quam multorum cumulus & coaceruatio, ut si dicam^o, omnis homo est risibilis, & omnis leo est rugibilis, sed omne risibile est rationale, & omne rugibile irrationale, ergo omnis homo est rationalis, & omnis leo irrationalis, quod si una tantum sit propositio, quæ ut plurimum primo loco ponitur, erit Syllogismus Hypotheticus vnus, & varius pro ratione & diuersitate propositionum. Atque ut de Conditionali dicamus, quatuor modis potest fieri. *Primò*. Cum minor affirmatur, & ex ea inferitur Conclusio negans, ut si dies est, non est nox, sed dies est, ergo non est nox. *Secundò*. Cum ex negatione inferatur affirmata Conclusio, ut si non est nox, est dies, sed non est nox, ergo est dies. *Tertiò*. Cum ex affirmatione affirmatio, ut si sol

lucet, dies est, sed sol lucet, ergo dies est. *Quartò*. Cum ex negatione negatio, ut si sol non lucet, non est dies, sed non lucet, ergo. *Idem iudicium est de Syllogismo Causali*. Illatus enim potius est argumentatio quædam explicata. *Quod attinet ad Distinctionem*: Simaior sit affirmativa, potest primo fieri, ut expositione vnus inferamus ablationem alteri^o, ut homo vel citrationalis vel irrationalis, sed est rationalis, ergo non irrationalis. *Secundò ex negatione* vnus positio alterius, ut non est irrationalis, ergo est rationalis. *Tertiò*. Simaior sit negatiua potest primo fieri, ut ex affirmatione vnus negatur alteri^o, vel contra. *Quod attinet ad modales*, dicemus cum Aristotele 1. *Prior. 2. cap. 9. v. que ad 23.* Vbi de peculiaribus quibusdã difficultatibus, hoc solum monendum est, si vel vna tantum sit modalis, totum Syllogismum appellari modalem. De exponentibus & de Obliquis, alijsque huiusmodi, quoniam parum utilitatis continent, nihil dicemus, sed legatur *Sot. &c. Ultimò, ex his quæ habemus dicta sunt*, colliguntur ea, quæ de Syllogismorum potestate traduntur, de quibus Aristoteles 2. *Prior. cap. 18. 19. & 20. Primo potissimum est*. Quod syllogismus plura concludat, id est, propositionem subalternantem & subalternatam. *Secundò*. Quod ex falso verum inferat. *Tertiò*. Quod per circulem seu conuersionem. *Quartò*. Ad Impossibile. *Quintò*. Quod ex oppositis inferat Conclusionem, in qua idem de seipso negetur, ut si nullus homo est animal, omnis homo est animal, ergo nullus homo est homo. Qui Syllogismus non est propriè dicendus Syllogismus, quicquid alij Aristotelem dissentire velint, nam eodem teste, ad primam figuram redigi non potest. Præterea duobus tantum constat terminis, aliæque multa in eo pescantur contra leges Syllogismi.

De mon-
dalibus.

Primo
Potestas
Syllogis-
morum.

CAPVT IX.

De speciebus Syllogismi ex parte
materie.

Materiam Syllogismi hic sumimus eam, cui forma Syllogistica applicatur, estque triplex: necessaria, probabilis, & falsa, aut apparens tantum. *Quo fit, ut rari-
us etiam huius materie triplex etiam Sylo-*

Conditio-
nalis qua-
tenus mo-
dis fit.

gimus species constitutor, ab Aristotele 1. *Top. cap. 1.* Necessarius, Probabilis, qui & Dialecticus, & Sophisticus. Quibus addi potest Pseudographus, seu falsus. De his igitur aliquid breviter seorsum dicendum est.

DE SYLLOGISMO

Necessarius.

Syllogismus necessarius, qui etiam Demonstratio appellatur, est, qui ex necessariis necessariam infert Conclusionem, si enim non sit necessaria consequentia, quāvis præmissæ necessariæ sint, si id quod necessarium est assumatur solum tanquam probabile, non erit Demonstratio, sed Topica potius & probabilis ratio.

Notandum secundo. Demonstratio duplex est.

Propter quid & quia. *Ista ostendit tantum propositionis veritatem, seu quod sit*, id quod per propositionē enunciat, ideoque appellatur Demonstratio quia est, seu demonstratio quod est. *Demonstratio propter quid* idē dicitur, quia præter propositionis veritatem ostendit præterea causam, cur in sit subiecto id quod de illo prædicatur. *Demonstratio quia est ab effectu*, aut ut quibusdam placet, etiam à causâ remota. Quod si verum est, quadruplex erit Demonstratio quia. Ab effectu, à causâ finali, ab efficiente, & à materiali. Hæ egim sunt causæ remotæ & extrinsecæ. *Sic autem Demonstrationem* propter quid appellare volumus eam omnem quæ per causam est, quadruplex esse poterit, addita causâ formali. Si autem causa nō proximè attingat effectum, tunc dicitur esse etiam demonstratio propter quid, sed non adeo perfecta: perfectissima autem est, quæ per definitionem, seu causam formalem subiecti eiusdem passionem demonstrat; & idcirco eam Aristoteles 8. *Top. cap. 40.* vocat, Philosophema, id est rationem philosophicam, & 1. *Post. c. 2.* Demonstrationē simpliciter. *Quo etiam loco* eam definit Syllogismum facientem scire, nam scire, inquit, est rem per causā cognoscere. *definit etiam alio modo Syllogismum ex veris*, necessariis, primis, immediatis, prioribus & notioribus; causamque Conclusionis continentibus procedentē, de qua definitione

pluribus ibi dicitur tamē, ut obiter dicamus. *Demonstratio ex necessariis constare*, quia et si necessarium ex non necessariis inferri potest, non tamen tanquā ex causâ essendi & cognoscēdi inferri potest. *Dicitur præterea ex immediatis*, id est, in demonstrabilibus siue quæ vitra demonstrari nō possint, eo quod causa careant, vel quia iam sumuntur, ut præmonstrata, id enim ad Demonstrationem sufficere tradit Aristoteles 1. *Top. cap. 1.* Denique ex prioribus & notioribus, nempe nativis, quia Demonstratio procedit per causam. 1. *Post. cap. 2.* Causa autem effectu & prior & notior est.

DE SYLLOGISMO

Dialectico.

Syllogismus probabilis seu Dialecticus, sumptō Dialecticæ nomine pro parte tantum Topica, est qui ex probabilibus constat. *Probabile autem est*, cuius nec evidentia, nec certitudo habetur & cui sua quisque opinione refragari potest. *Porro Aristoteles 2. Top. cap. 1.* Probabile definit, quod omnibus aut plurimis aut sapientibus, atque his vel omnibus, vel spectatissimis, aut plurimis videtur. Ad quam definitionem addendum censeo, modo id quod videtur etiam spectatissimis Philosophis, non sit Paradoxon & præter cæterorum omnium opinionem.

Notandum secundo. Ex Aristotele 1. *Post. cap. 26.* quædam sunt probabilia immediate, quædam mediate. Sicut inquit, & in demonstrationibus, vel necessariis propositionibus quædam necessaria esse possunt mediate, vel immediate. *Immediatè probabile*, quod vel cognitis duntaxat terminis, id est, eorū significatione esse cognoscitur verisimile, ut mater diligit filios, obsequiū amicos parit, &c. Et hæc principia quæ in exemplis posuimus, aliaque similia sunt de genere eorum, quæ omnibus videntur. *Secundò.* Ex his quæ plurimis, ut iniurias esse viciscendas. *Tertiò.* Ex his quæ sapientibus omnibus, ut præstantiora bona esse animi, quam externa vel corporis. *Quartò.* Ex his quæ plurimis; ut amicos esse immortales. *Quintò.* Ex his quæ spectatissimis, ut mundum corpisse in tempore; sic enim Plato. quamvis id

Probabile quid?

iam

iam non probabile tantum, sed indubita-
ta fide tenendum est, quod etiam Platonē
S. S. Partes observant ex sacris Bibliorum
voluminib⁹ hausisse. Si quid autē spectat
simis aliquibus Philosophis esse videtur
probabile, quod cū omnium opinione re-
pugnat, iā definit esse probabile, cuiusmo-
di illud est Zenonis, nihil posse moveri,
Parmenidis & Melissi, omnia esse vñū. *Me-
diatē probabilis sunt illa*, quę vt suā nobis ve-
rissimilitudinē probent, aliqua extrinsecus
ratione egent, vt aqua est summē frigida.
In primo genere probabilium plurimum
momenti habet autoritas, sapientium
præsertim. In secundo autem non aded,
nisi argumentorum robor accedat.

Notandum tertio. Quæstio quæ per Syl-
logismum probabilem probanda propo-
nitur vocati solet problema, vt i. *Top.* c.
9. cap. vñ 3. & 8. *hoc ponit discrimen* inter
problema, propositionem, & assumptio-
nem; nam propositio, inquit, est interro-
gatio probabilis, quæ vnā tantum par-
tem interrogat eius quod probandum
est, omnibusque, vel plurimis videtur,
vt: an liberi sint diligendi, idque ea de
causa, vt ex concessa à respondente effica-
cius struat argumentum, & Rodolph. Ag-
ric. lib. 2. de inuent. *Dialest.* cap. 6. Proposi-
tio, inquit, seu quæstio est cum interroga-
tione dicta Enunciatio. Hanc eandem
propositionem iam concessam assumptio-
nem appellat Aristoteles, quasi sumptam
ad probandum. *Denique problema* ea pro-
positio est, quæ vtrunque dubium habet
assensum, propter rationes, vel auctorita-
tem, quæ ab vtraque parte sunt, vt: an bea-
tudo sit in intellectu, an in Voluntate.
Nihilominus iam obtinuit vsus, vt per
propositionem quamuis præmissam sine
differentia sumamus, aut maiorem si ab-
solutè ponatur. *Assumptio* verò usurpatur
communiter pro minori.

Notandum quarto. Inter huius facultatis
partes, ea non infimè vilitatis est, quæ
modum tradis argumentorum inuenien-
dorum, quibus vtramuis partem probabi-
litate sueri, aut impugnare possumus, &

Argumentum quod vulgo vocatur pars Topica. *Est autem ar-*
gumentum finitorem, Marc. Tull. in *Par. pro-*

babile inuentum ad faciendum fidem. *Lo-*
cus autem est argumenti sedes, seu vnde eru-
untur argumenta, nam sicut inquit eorum
rerum quæ absconditæ sunt, demonstrare
loco facilis est inuentio, ita etiam facile
erit argumenta inuenire eorum locis non
ignoratis, & Rod. Ag. lib. 1. cap. 2. de *In-*
uent. esse locum commune notam, cuius
admonitum quid in vnaqueque re proba-
bile sit potest inueniri, & Boët. lib. de *diff.*
Top. dicit id esse à quo ad quæstionē pro-
positam conueniens traditur argumentū.
Denique Aristor. 2. *Rhet.* cap. vñ. vocat
elementum, quod sicut in naturalibus, ita
& in Dialecticis multorum sit locus, causa
& origo, quod idem dicit Alex. 1. *Top.*
& Theophrastus lib. 5. de *differen.* Quia
verò hæc de locis tractatio longa est & ta-
cilis, atque à dicendis magistris tradi vt plu-
rimū solent, ea tantum in communi ape-
riam, ex quibus magis vulgarū locorum
cognitio peti possit, præsertim cū hæc ipsa
locorum cognitio tantum parum momen-
ti asserat ad inueniendā media, quibus Syl-
logismos Demonstratiuos consiciamus, nā
vt inquit Aristoteles 1. *Poster.* cap. 26. quæ
necessaria sunt, eadem interdum multis
esse videntur probabilis, & 2. *Poster.* vbi
de inuentione præcipit, lectorem reijciat ad
ea quæ in *Top.* de locis disserit, & 3. *Top.*
in *Inuent.* indicat, quæ à se de locis dicta
fuerant esse ad Demonstrationem vtilia,
siquidem communia inquit hæc sunt Dia-
lectico & Philosopho, id est, ratione pro-
babili vtræque & necessaria.

DE LOCIS.

Quid sit Locus iam dictum est. Super-
est ergo videamus, quomplex, quāque
varius sit. *Primo ergo in genere diuiditur lo-*
cus in locum maximam, & locū qui dicitur
differentia maxima. Ita Boët. 2. de *differen.*
Top. *Locus maxima est is*, quē supra imme-
diatum appellauimus, denique maxima,
quoniam multa sub se continet, quibus fi-
dem subministrat, vt inquit Boët. *eodem*
loco & in *Top.* Cic. Huiusmodi est iste lo-
cus, quæcunque habent rationem conten-
tam in definitione, ijs conuenit & definitio,
nec definitum, sub quo loco plurimas con-
tinen-

einentur, quæ inde probationis vim sumunt. *Locus differentia maxima*, est veluti receptaculum ac sedes maximarum, qualis est locus definitionis, & appellatur locus differentia maxima, non quod ali-quod commune contrahat, tanquam differentia: Sed quia diuersis locorum veluti clatibus, diuersas attribuit appellationes, vnde dicitur locus definitionis, vel à definitione, locus causarum, &c.

Secundo diuiditur Locus in Intrinsecum & Extrinsecum: illum vocat Aristoteles 1. *Rhet. cap. 2.* vnde argumenta artificiosa eruantur, & Cic. *in Part.* eadem argumenta insita appellat. Quæ autem ex locis extrinsecis petuntur, ab Aristotele *ibid.* dicuntur artis expertia, à Marc. Tull. remota atque assumpta, *tum loco citat. tum etiam in Top.* Tertium quendam locum addunt alij, sicuti Themist. quem dici volunt mixtu, qualis inquit, est à coniugatis, à Comparatione, &c. Sed facile potest hic locus ad alterum ex dictis membris reuocari, neque præter duos dictos locos alterius cuiusquam meminit vel Cicero, vel ipse Aristoteles, quæ tamen Cic. *initio Top.* primum facit locorum inuentorem, quod sibi etiam attribuit 2. *Elench. cap. 9.*

Tertiò. Quoruplex sit locus in particulari, non eadem est omnium sententia, nam Boët. 2. *de different. Top. ex Themist.* vno modo, Rodolph. Agric. *lib. 1. cap. 14.* alio modo, alijsque alij rationibus numerum hunc colligunt, de qua re legi potest Alex. & Niphus, hæc tamen mihi optima videtur esse ratio inuestigandi numeri.

Locus, vt diximus, est argumenti sedes, siue vnde argumentum trahitur ad actionem aliquam probandam. Rursum quæstio duo habet, subiectum & prædicatum; & probandum est inesse subiecto aut non inesse, quod per propositionem affirmatur, aut negatur; quicquid autem est in re, aut est intrinsecum, aut extrinsecum; si intrinsecum, aut pertinet ad essentiam, aut fluens ab essentia, aut spectans ad integritatem. Si extrinsecum, aut est accidens commune, aut planè extra rem. Atque ex hac attributorum distinctione, facile est omnes locos ad certum numerum

reuocare. *Primum locus*, si loquamur de extrinsecis erit à minis Erymologia, vt homo es, ergo humore orisum esse memineris, atque mortalem esse. *Secundus*. Ab autoritate vel humana vel diuina, quam diuina necessarii ex se argumenti loco est, vt: omnium opinio est ex duobus bonis maius esse deligendum, ergo ex bonis animi ea sunt maximi facièda quæ sunt præstantiora. *Tertius*. A descriptione, vt: homo est animal corpore erecto, sursum ergo mentem voluntatemque debet attollere, & terrena despicere. *Quartus*. A coniugatis, vt prudenter est administranda Reipub. ergo à prudentibus. *Quintus*. A circumstantijs, vt à loco, Romæ es, vbi plurimum viget religio, ergo religiosum te esse conuenit. *A tempore*, vt Aristoteles Platonis fuit discipulus, ergo Platonis tempore fuit. *A comitatu*, vt improborum hominum consuetudine delectaris, ergo aut improbus es aut non diu bonus eris. *Secundò. Si aliqua sunt extrinseca sed rei inherensia*. *Sextus locus* erit ab accidentibus, vt Petrus est lati pectoris, ergo fortis est. *Septimus*. A consequentibus, vel antecedentibus, vt maiores tui pietatis studiosi fuerunt, ergo pius esse debes, & Aristoteles viginti annis Platonem audiuit, ergo summus quidam Philosophus fuit Plato, vel etiam, si operam diligentem studijs impenderit, gloria magna manebit. *Octauus*. A simili vel dissimili, vt ad nauis gubernandam nec diuitis nec nobilis habetur ratio, sed periti nauarchi, ergo ad Ecclesiam ritè administrandam ratio duntaxat est. Item, non sicut perstringitur oculorum acies nimio splendore lucis, ita mens rerum altissimarum contemplatione, quo exemplo vtitur Aristoteles 3. *de anima l. 2. c. 7. Nonus*. Ab oppositis. *A disparatis* quidem, vt iustitia est virtus moralis, ergo non est scientia. *A contradietorijs*, mundi ordo indicat esse aliquem à quo guberetur, non ergo diuinam prouidentiam aliquid effugit. *A contrarijs*: certa quia grauissima infimum locum occupat, ergo supremum ignis, quia leuissimus. Sic Aristoteles 2. *de Cælo. Text. 18 & 37. A primarijs*. Auditus magis est necessarius ad

I. *Locus extrinsecus.*

II.

III.

IV.

V.

VI.

VII.

VIII.

IX.

capella-

Bonus
quid?

expensandas disciplinas quam visus, ergo animus apti sunt ad disciplinas sardi quam cœci. *A. valentinus*, vt Aristoteles fuit discipulus Platonis, ergo eodem tempore.

Tertio. Si pertineat aliquid ad rem intrinsecam, id est, cum in fieri, tam vt res in esse constituitur. *Decimus* locus ad causis, vti materia, homo sortitus est corpus pulcherrimum, ergo anima longè debet esse pulchrior. *A. ferus*. Homo animū habet ratione præditū, ergo aptus est ad disciplinam. *Ab officio*. Omnes homines eundem habet conditorem Deū, ergo æquè omnes sunt nobiles. *A. sue*. Homo ad contuendū Deum creatus est, ergo nobilissimus est. *Pudicimus*. Ab effectis, quatenus ex intrinseca rei perfectione proveniunt, vt: mens nostra res vniuersales intelligit, nec necessariò pendet à phantasmate, ergo immortalis est. Ita Aristoteles 2. de anima. text. 11. & 13. *Duo*.

XI.

XII.

XIII.

XIV.

Decimus. A partibus integrantibus, vt: caput in supremo loco est, ergo ratio principem in homine locum habere debet. *Decimūtertium*. A partibus subiectis, vt: homo sentit & brutum, ergo omne animal. *Denique*. A genere, vt: animal sentit, ergo homo. Huc reuocari possunt loci à differentia, quatenus partem essentialē dicit, & idem re est cum specie.

DE SYLLOGISMO.

Sophisticus & Pseudographus.

Sophisticus Syllogismus est is, qui ex omnino falsis, vti similis tamē apparentiam aliquam habentibus, constat. vel certè cū est ex probabilibus, non tamen probabilem infert Conclusionem, vt inferre videtur. Sic Aristoteles 1. *Top. cap. 1. & lib. 6. cap. 4.* Dicitur autem Syllogismus Sophisticus, quod eo Sophista vteretur. Quod nomen quamuis olim in laude fuerit, vt significaret sapientem, aut in quampiam artem peritum, vt videre est apud Auctores, vnde dicti sunt Sapientes illi apud Chaldaeos Gymnosophistæ, & Libanius cognominatus est Sophista, tamen q̃ specie veri sæpè qui sapientes videbantur, homines eluderent, coepit in malam partem vsurpari. Vnde Marc. Tull. 4. *Acad. Sophistas* eos dicit appellatos esse, qui ostentationis aut quæstus causâ philosophaban-

tur. Et Aristoteles 1. *Elench. cap. 3.* qui ex simulata sapientia quæstum faciebant. & Xenophon in *Symposio* Sophistas vocetantum & non veris aut probabilibus conceptibus sua probare scribit. Legendus Plato in *Soph.* vbi pulchrè Sophistam suis coloribus depingit. Hinc factum est, vt Sophisma Cicero interpretetur Cavillationem, seu fallacem Conclusionem, quod maximè probat Sen. lib. 29. *Epist. cap. 112.* & Quintil. lib. 7. cap. 14. Sophisticam artem cavilatricem interpretatur. Contra quam scripsit Aristoteles duos *Elench. lib.* hoc est, reprehensionis, id enim inter alia illius significat.

Notandum secundò. Non esse idem Sophisticum & Pseudographum Syllogisum; nam *Pseudographum* 1. *Elench. cap. 8. & 10.* dicit Aristoteles eū esse, qui propositionibus vtitur perinde ac si necessariæ essent, cum ne probabiles quidem sint. Vnde quoque appellatur est Pseudographus, quasi falsum describens, & Demonstrationem quam præ se fert, mentiens. Vnde sequitur opponi è regione hūc Syllogismum Demonstrationi; & sicut Demonstrationis effectus est scientia; ita istius error, quem Aristoteles 1. *Post.* ignorantiam prauæ dispositionis vocat; *Syllogismus autem Topicus* opponitur Sophistico & contra. Porro hic Syllogismus Pseudographus solet vt plurimum aiti Scientiarum principijs, veris illis quidem, sed latius quam par sit, sumptis, vt si quis ita argumentetur; omnes linee ductæ à puncto ad circumferentiā sunt æquales, chorda & arcus ducuntur à puncto ad circumferentiā, ergo sunt æquales. In hoc Syllogismo sumitur principium Geometricū, sed ad plura extensum, quam debeat, est enim duntaxat verum in rectis lineis, nō autem in curuis. Nihilominus videtur, Aristoteles confundere vtrumque Syllogismum, vt vterque simpliciter Sophisticus appelletur.

Notandum tertio. Syllogismus Sophisticus triplex potissimum esse potest. *Primus peccans in materijs*, vt qui videt, habet sensum, beatæ mentes vident Deum, ergo habent sensum, Vel: Quicquid non ami-

Pseudographus quid?

Pseudographus opponitur Demonstrationi.

isti habet, thesaurum non amisisti, ergo thesaurum habes. *Secundus. Peccans in forma*, qualis erit dictus duplex Syllogismus, si propositionis significatum, quod multiplex est; in Syllogismo sumatur, tunc enim constabit Syllogismus pluribus quibus terminis. *Tertius. Peccans in utroque*, ut: quod ego sum, tu non es, ego sum animal, ergo tu non es animal. Ex his Syllogismis Aristoteles 1. *Elench. cap. 1.* Solum primum vocari vult Syllogismum, quia formam retinet, quæ Syllogismi potissima pars est: Ideoque illo sæpius Sophistæ utuntur, quia non ita sæpè error contingit in materia atque in forma, & facilius error in materia deprehenditur. Cæterum quod attinet ad fallacias, quæ ex parte formæ tendi possunt, satis ex dictis de forma Syllogismi patet. Quod verò attinet ad fallacias ex parte materiæ, etiam ex dictis de Terminis eorumque affectionibus liquere potest. Nihilominus præcipuas stringemus.

- Fallacia qua sunt in voce*
- I. *Notandum quare.* Fallaciz quæ & metæ seu fines dicuntur, aut in voce consistunt, aut in re. Si in voce, hæc sunt, *Prima. Equivocatio*; ut canis latrat, quoddam fidus est canis, ergo quoddam fidus latrat, vel qui surgebat stat, sedens surgebat ergo sedens stat, ubi peccatur ratione ampliationis, nam in minore sumebatur sedens pro eo qui est, vel erat, in Conclusionem pro eo tantum, qui est. *Secunda. Amphibologia*, ut: qd est Aristotelis, possidetur ab Aristotele, hic liber est Aristotelis, ergo hic liber possidetur ab Aristotele. Vel. *Ad id accidit Romanis vincere posse. Tertia. A sensu compositio* ad sensum diversum & contra, cum nimirum ex eo quod coniunctè intellectum est, idem disjunctè inferimus, ut: non potest sedens stare, ergo qui sedet non potest stare. *Quarta. Accentus, vel ratione spiritus*, ut: qd amatur, hamo capitur, vinum amatur, ergo vinum hamo capitur, vel ratione quantitatis, ut: pendere ab homine malum est, ergo pendere homines malum est, vel ratione diptibogæ, ut equus & æquus. *Quinta. Figura dictionis*, scilicet propter similitudinem vocum, ut quia vapulare & verberare eisdem sunt coniugationis, exi-

stimer quis ad idem predicamentum pertinere. De his Aristoteles 1. *Elench. cap. 3.* ubi observandum est, quædam esse verba, quæ occultè negationem involvant, quod sit, ut signa negatiua illis apposita, non negatiuam, sed affirmatiuam propositionem faciant, qualia sunt, differt, distat, nequit. *Tudenum valet*, nullum rudibile differt ab asino, omnis homo differt à rudibili, ergo nullus homo differt ab asino. *Extra dictionem & fallacie in re hæc sunt*, de quibus Aristoteles 1. *Elench. cap. 4.* *Prima. Accidentis*, vel subiecti, eum quicquid vni tribuitur, alteri etiam tribuendum putatur, sumpto accidentis nomine latè, ut homo est albus, ergo est qualitas, quia albedo est qualitas: Vel Petrus est homo, ergo est species, quia homo est species. *Secunda.* A dicto secundum quid ad dictum simpliciter, Æthiops est albus secundum dentes, ergo est albus. *Tertia. Ignorantia Elenchi*, id est, cum capitur quis à Sophista, qd ea putet esse contradictoria, quæ reuera non sunt. *Est u. Elenchus Syllogismus ducens ad impossibile*, seu ad Contradictoria, ut homo est maior formica, homo est minor monte, ergo homo est maior & minor. *Quarta. Consequentis*, cum ex positione consequentis poni concluditur Antecedens, & ex destructione Antecedentis, consequentis destructio, ut si paulò ante pluit, terra madefacta est, ergo si madefacta est, paulò ante pluit. Hæc fallaciam Aristoteles 1. *Elench. cap. 5.* contineri dicit sub fallacia Accidentis. *Sexta. Petitio principij*, Cum Cōclusio ad seipsam probandā assumitur, & propterea peti dicitur principij, quia Cōclusio ut probanda principio positā est, ut si probare velim hominē rationis capacem, dicam, homo est rationis capax, quia est rationis capax, quæ ratio probandi fatua est. *Potest autē id fieri testē, ac non vno tantum modo*, ex Aristotele 3. *Top. cap. 5.* *Primi si Synonyma* per Synonyma probentur, voluptas est summum bonum, quia iucunditas est summum bonum. *Aut si definitum* per definitionem, ut: homo est optimi tactus, quia animal rationale est optimi tactus. *Vel si particulare per universale probatur*, ut: contrarius eadem

Fallacia qua sunt in re.
I.

II.

III.

Elench. quid?

IV.

Quomodo fiat petitio principij ordinata.

est diſciplinā, quia & oppoſitorum. *Adus etiam ſi Concluſio probatur*, per partes in præmiſſis poſitas, vt: Metalis Philoſophia eſt de virtute, & eſt de vitio, ergo eſt de virtute & vitio. *Deniq;* ſi vnum relativorum per alterum probetur, vt Ariſtoteles Platonis diſcipulus fuit, quia illius magiſter fuit Plato. Hæc autem intelligenda ſunt principij petitionem includere, ex parte potius reſpondentis, quam ex rei natura, cum videlicet ſatis iſ indicat notā ſibi eſſe rei definitionem aut partes, aliæque huiusmodi, alioquin enim ex rei natura ſumi interdum poſſet definitio ad probandum definitum. Poſſunt uſ p. xterea argumēta tati à partibus ad totum, alijsque modis, quibus principij inelle petitionem Ariſtoteles adſerere videtur. *Sciendum autem eſt*, eſſe præterea principij petitionem, cum ex æquē ignotis aliquod probamus, ita Ariſt. 1. *Elench. cap. 3. 2. Poſt. ſext. 5.* vt Ioannes eſt bonus, quia Deo gratus. Non ſolum autem locum habet principij petitiō in Syllogiſmīs probabilibus, ſed etiā in Demonſtratiōis, vt teſtatur Ariſt. 2. *Poſt. 3. 3. 7.* Vnde rectē Caiet. 8. 9. monet, poſſe idem cenſeri in Syllogiſmo Topico, non eſſe principij petitionem, quod in Demonſtratiōe ſit, vt ſi demonſtrare volēs à nominis notatione argumentetur. *Sexta fallacia. Non cauſa vt cauſa*, id eſt, Cum cauſas Concluſionis propoſitioni tribuitur, quæ illius falſitatis cauſa non eſt, de qua re Ariſtoteles 2. *Prior.* vbi hanc fallaciam vocat, non penes hoc, & 1. *Elen. cap. 4.* vt: tollenda Dialecſtica eſt, quia multi ea uſi, multos ꝑcepti ſunt, nō enim id ſequitur. Sed potius tollendos eſſe perverſos homines, qui vt inquit Ariſtoteles, quod erat inſtrumentum à natura traditum ad ſciendum, inſtrumentum fecerunt erroris. *Septima fallacia. Multiplex Interrogatio*, tanquam vna, cuique vna reſponſione ſatiſfieri nequeat, vt: an homo & leo ſit animal rationale. His alijsque fallacijs conātur Sophiſtæ teſte Ariſt. 1. *Elench. cap. 9. 12. 13.* homines inducere ad falſum, inopinabile, negationem, vel Soloceciſmum, vt patere poſſet ex ſingulis fallacijs enumeratis, vnde etiam earum præceda ſolutio eſt.

QVINTA PARS.

De Methodo.

Vltimum Dialecſtica inſtrumentum, quod tribus ſimul intellectus operatiōibus deſeruit, eſt methodus. Eſt autē ne gent quidā eſſe diſtinctum inſtrumentum, nihilominus poſitur ſecundū communem opinionem inter diſtincta, neque enim de methodo loquimur, quæ in ſignis conſtituendis neceſſaria eſt, ſed de ea qua certam viam & rationem tradit, qua in ſcientijs progredi debeamus. Priorē quidē modo, non id quidem dubium eſt, quando idem ſit methodus, quod ſingula, vel inſtrumenta, vel quæ de ijs præcipiuntur, quodlibet enim ſuis partibus conſtat, & apta earundem collocatione. *Præmiſſis autem ex Veteribus Ariſtotelis interpretibus*, nullus huius inſtrumenti nominatim meminit, niſi fortē reſolūtiōis nomine, quæ methodi poſſiſſima pars eſt. ipſam intell. gere placeat, quam reſoluit Euſtrat. 2. *Poſt. in Initio cap. 1.* inter inſtrumenta ſciendi numerat, Diuiſionem, Deſinitionem, & Demonſtrationem. *Poſſiſſimum autem elici ex Ariſtotele 2. Metaph. ſext. 15.* vbi Dialecſticam appellat ſciendi modum, imō etiam id videtur Cic. agnoſciſſe, qui 1. de Orat. beneficio inquit Logicæ omnium ſciētiarum præcepta quæ antea diſperſa, conſuſa & inordinata erant, diſtincta & in ordinem fuerunt adducta, atque eodem ratione ſciētiæ conſcriptæ. Quo magis mirandum eſt, quosdam id Rhetoricæ tribuere, cum ne ſummus quidem Rhetor ſuæ id ſcultari arroget.

Notandū ſecundū. Methodus dicitur latine via quædā brevis, ſumpta ſimilitudine dux ab itineribus. Sicut enim brevis atq; compediola via citō nos eo perducit quo tendimus, ita Methodus quæ in ſcientijs cōprehenduntur, ſacili atque breui quadam ratione complectitur. *Vnde deſignari poſſet*, eorum quæ in diſciplinīs traduntur, apta diſpoſitio ſecundum prius & poſterius.

Notandum terciū. Ordo in genere duplex eſt poſſiſſimus, Naturæ & Doctrinæ, vt rempotis ordinem omittamus, qui ad hiftoriam pertinet. Colligitur ex Ariſt. 1. *Phyſ. cap. 1. 1. Poſt. cap. 2. 3. 8. Phyſ. cap. 7. Rar-*

G 2

ſum,

Methodi definitio.

Ordo duplex.

sum, ordo natura duplex est, perfectionis & generationis, Ordo generationis est, ab imperfectioribus ad perfectiora, vt à causis ad effectus, quo reuocatur ordo cōpositionis, à partibus integrantibus ad totius constitutionem. Vel ordo diuisionis à superioribus ad inferiora, nimirum, tanquā ab imperfectioribus ad perfectiora. Ordo perfectionis est à perfectioribus ad minus perfecta, verbi gratia, ab effectis ad causas. Quo etiam referri potest ordo collectionis, resolutionis & dignitatis. Ordo resolutionis est, à toto ad partes, vel etiam ab effectis ad causas. Collectionis, ab inferioribus ad superiora. Dignitatis, ab eo quod est magis dignum ad id quod minus. De ordine Compositionis & Resolutionis lege Aristotelem 7. Met. text. 23.

Notandum quare Ordo Compositionis prout in scientijs reperitur est, cum à rebus minimis & simplicioribus tā diu progredimur, donec rei de qua queritur, absoluta & integra constitutio inuenta sit. Quo ordine si animaduertitis, vñ in hoc compendio superius, primò incipiendo à terminis, ex quibus propositio, tum ad propositiones, ex quibus Syllogismus. Dñ autem singula quæq; minutatim perpenduntur querendum de illis est, an sint, quid sint, qualia & propter quid; vt docet Aristoteles 1. Post. cap. 2. & 23. vbi tamen id opus fuerit. Ordo Diuisionis oppositus est. Est enim, cum rem primum ruditer & cōfuse explicamus, postea verò ad singulorum oppositionem, ex quibus constituitur, descendimus vt si primo quid sit animal in consuso explicetur, dein tribuamus animal in animā & corpus, corpus in partes suas integrantes animam in suas potētiās. Ordo resolutionis est, cum proposito aliquo veluti supremo fine, ea postea explicatur, quæ ad illum feruat. Hæc diuisio Methodi in has tres veluti species, desumpta est ex Galeno initio Artis paræ.

Notandum quomodo. Duobus modis parari scientia potest. Inuentione seu proprio Marte, & disciplina. Vnde non eadem vtrobiusque vtendum est methodo. nam si scientiā quis prius inueniat, methodo resolutionis potissimum vtiatur, quæ ideo dicitur So-

crati fuisse maximè familiaris apud Platōem, quod is nihil se scire profiteretur, similisq; ideo esset is qui aliquid primò Inuentione addiscunt, & propterea Aristoteles docet, principia esse inuenienda hac methodo 2. Post. cap. 8. & 10. & 1. Met. cap. 1. Si autem disciplina & auscultatione scientiæ acquirantur, necessaria erit methodus compositionis, imitatur enim Aris naturā, quæ natura solet à simplicioribus & imperfectioribus ad magis composita & perfecta gradum facere, vt docet Aristot. 2. de gen. animal. cap. 31. Seruit tamen peculiariter hæc methodus Scientijs speculatiuis, quanquam tum harum tum artium omnium certa quædam sit procedendi ratio, vt Aristot. 2. Met. text. 12. 16. & 2. Ethic. cap. 3. Ordo diuisionis solet maximè vsui esse rebus particularibus in quauis sciētia examinanda. Denique methodus Resolutionis potissimum cernitur in Scientijs practicis, Illæ enim cum de re facienda vel agenda disputent, proposito eo quod agendum, faciendumque est, tanquam supremo fine de ijs differit, quæ ad dictum finem maximè conferant. In his enim maximè locum habet Deliberatio, seu Consultatio, quæ sit ordine resolutorio, testis Aristot. 3. Ethic. c. 6. Ex his sequitur rectè nos in definitione dixisse, methodum esse apud dispositionem eorum quæ in disciplinis traduntur secundum prius & posterius. A qua definitione non multum recedit illa quæ est Alexand. apud Simplic. 1. Phys. Methodus est habitus speculandi, quæ sub ipsa sunt.

Notandum sexto. Hoc etiam pertinet ad methodū, vt in rebus particularibus quæ in quæstionē veniunt, vel primo nostra stabiliamus, tunc aliena refutemus: quod facit Aristot. cum alibi sapē, tum potissimum 3. Phys. cap. 2. Vel primum aliena refellamus, nostra postea confirmemus, quod facit Aristot. 1. Phys. cap. 2. vbi de princip. 2. de anima. cap. 2. & lib. 2. in initio, vbi de natura animæ. Vel denique ante omnia proponantur opinionēs, si quæ sunt, allatis ytrinque earum fundamentis, vt sic quod verum est decernatur, quod faciendū precipit Aristot. 3. Met. in initio idque quæritur potissimum rationibus suadet. Primum. Quæ alio-

alioqui quæstionis vinculum dissolui nequiret, ignorare videlicet illius nodo. *Secundū.* Quia similes ijs essemus, qui quo sibi eundum sit ignorant. *Tertiū.* Quia nos etiam lateret, si nemine consecuti essemus, necne. Ex quo recte Albertus colligit ibid. illū qui id non obseruat, & in termino peccare & in via *agere*. Quia æqui iudices non essemus, si nempe sententiam causa indicta & non auditis prius pro utraq; parte rationibus ferre vellemus, quod idem repetit Aristot. 1. *de solo.* *lax.* 101. *Ubi loco obseruandum est,* ne aggerendis quibuslibet opinionibus animi firmus, curare n. quid quisque dicat, amantis est, teste Aristot. 1. *Esu.* *cap.* 9. & 3. *de part. animalium.* Denique *magis facienda est* apta in Sciētijs methodus, eum enim qui res loco & tempore ordinare sciat, sapientem appellat Aristot. 1. *Met.* & Plato in Phædro & Philebo diuinum. *Notandum etiam est,* eodem reſſeri siue nostra prius confirmemus, aut aliena refellamus, nam vt tradunt Rhetores, non est distincta in oratione pars suorum Confirmatio & alienorum confutatio, Argue hæc de Methodo.

MODVS DISPVTDI

De modo quem Philosophi inter se conuerſantes obseruare debent.

LOco equidem, vt mihi videtur, de disputandis regulis in præſentia agimus, vbi de regulis Syllogismi legitimum dictum est. Disputationis ergo ſais debet eſſe veritas, ſeu veritatis, cognitio, quod ipſum per ſe nomen importare videtur, nam diſputare eſt veluti vera à falſis ſecernere atque vt ita dicam reſecare, ſicut etiā diſſere-cti malis reiectis feminibus eorum, quæ falſa, ſunt bona virorum ſemina iacere. vtrique tum diſputanti tum reſpondenti propoſita eſſe debet morum quædam ſua-uitas, atq; moderatio, nam vt inquit Cic. primo de ſin. Eſt diſſentientium inter ſe reprehentiones non ſint vituperandæ, maledicta tamen, cõrumeliz, iracundiæ con-ſertationeſque in diſputando pertinaces indignæ Philoſophia videri ſolent. De his præceptis lege Ariſtot. 2. *Prim.* *cap.* 24. 25. & 31. & poſſimum 1. *Top.* in initio. *Aggredietur ad argumentationem,* eam ſibi ex pro-

poſitis theſibus impugnamdam ſumere de-beret, quæ aut aperte falſa, aut minus certa, aut plures contra ſe rationes habet, tum verò inſpiciendum eſt illi diligenter, quopotiſſimum fundamēto nitatur, vt omnes argumentationum ſuarum machinas ad illud evertendum dirigat. Item ſi philoſophica quæſtio eſt, videndum aum repugnet Ariſtotelis, ſi naturalis an experientia, an illa cum alijs cohzreat. Argumenta autem petenda erunt ex locis traditis, malim autem ex re quam ex autoritate duci, ſi quidem autoritas teſte Auſtor. 1. *Top.* *cap.* 8. & 9. minima omnium probabilitarum eſt, diuinam ſemper excipio. *Secundū.* Si argumentari velit per Syllogiſmum, curandum eſt, vt iſ in recta forma ſit, ſin autem Enthymematicè argumentetur, idque vel directæ vel indirectæ ratione, id eſt, vel argumento, vt ita dicam poſitiue, vel quoaduerſarius ad incommodum trahatur, vt ſi contra Epicurum argumentetur quis, voluptatem non eſſe ſummum bonum, id faciet, vel quia id rationi non eſt conſonum, vel quia ſi qua voluptas eſſet ſummū bonum, maximè ea quæ eſt abſurdum, ergo. Cum autem primum textit argumentationem, debet diſtinctè proponere id, contra quod argumentaturus eſt, dicens intēdo probare hoc vel illud, & ſic argumētor. *Tertiū.* Debet ſemper id directè probare, & ponere in Concluſione, quod proximè fueſit negarum. Debet etiam ex proprijs, id eſt, rei de qua agitur accõmodatis principijs aduerſarij tellere. nam vt tradit Ariſt. 1. *Poſt.* 1. 28 non rectè argumē-tatur contra Geomet. qui principijs non Geometricis vitur. *Aggred.* Si quando placet ſtatim in initio reſpondentem interrogare, quod tamen apud antiquos quidem in uſu erat, non item hoc noſtro tempore, debet ea quærere, quibus inſirmari poſſit aduerſarij theſis. Si enim non fueſit reſpoſum ſecundum animi ſui ſententiam, poterit licitè de alijs interrogare, quæ ſi primum argumētans tanquā vera ſumpſiſſet, periculum fuiſſet, ne ijs negatis alio diuertendum eſſet, ea autem talia eſſe debent, quæ nō ſit ſtatim tanquam maximè

aduersantia aduersarius sibi negaturus. Ita Aristoteles 8. *Top. cap. 1.* Quod si respondens aliquid aperte verum neget, poterit conuinci alijs quibuldam propositionibus, quas facile concessurus est, aut etiam concessit. Ita Aristoteles aduersus Veteres Philosophos 1. *Phys. cap. 2.* 4. *Metaph. cap. 4.* Vel deniq; petatur Infantia, vt monet Aristoteles 2. *Top. cap. 2.* & lib. 8. *cap. 2.* Et si ignoretur ratio, ob quam aliquid negetur, petatur ab Aduersario, debet autem paratus esse qui argumetur, vt quidquid negetur, in promptu habeat, quæ contra opponat. *Quintò.* Debet distinctè nominare id quod est probaturus, id est, aut maiorem aut minorem, si Syllogismus est, aut Antecedens, vel Consequentiam, si Enthymema. Quod attinet ad Respondentem. *Primò.* Veritatis tantum patrocinium suscipiat, nisi forte exercitationis tantum causa oppositum faciat, quod raro esse debet, ne quis audiat, putet perinde rem defendi, atque tractari videtur. Ita Aristoteles 8. *Top. cap. 3.* vbi etiam notat. videndum esse respondentem, vt quæ inter respondendum affert, inuicem cohercant, quod difficile est obseruare ei, qui falsum defendat, vnde tritum illud, mendacem oportet esse memorem. Et Aristoteles 1. *Prior. cap. 33.* huius veluti causam assignat, nam plura inquit falsis repugnant, quam veris. *Secundò.* Argumentum fideliter iisdem ferè verbis repetat, hæc enim est maxima respondentis laus, dum autem argumento satis facit, vtatur his verbis, Concedo, nego, distinguo, transeat, & respondeo, vbi argumentum totum semel reperierit, si non est ad rem, statim dicat, concedo totum, vel transeat. Si autem est ad rem & est Syllogismus, si non fuerit in forma, concessis premissis potest negari Conclusio, si autem est in forma, vbi semel repetitum est argumentum, nihil respondendo, debet iterum repeti & tunc ad singula responderi; si quidæ maior aut minor vera fuerit, dicat, concedo maiorem, vel minorem; si falsa nego, si ambigua, distinguo, & tunc applicet membra distinctionis, id est, in hoc sensu concedo, vel nego, vbi etiam si propositionis vim aut sententiam non intelligit, potest ab Aduersario

illius explicationem exigere, vt monet Aristoteles 8. *Top. cap. 3.* Si fuerit Enthymema, & prior propositio falsa videtur, dicat, nego Antecedens, vel distinguo, si ambigua. *Consequens autem nunquam negare aut concedere debet*, sed consequentiam, quia consequentia significat propositionem ex Antecedente illatam, siue vera illa sit, siue falsa. Vnde si rectè non inferitur, etiam si vera sit propositio, negatur rectè consequentia. Si autem benè inferitur, etsi Antecedens falsum sit, si tamè concessum est, concedenda item est consequentia.

DE RATIONE

studendi.

Libet hic duo tantum verba de ratione studendi facere. *Studiose Philosophia quatuor potissimum sunt necessaria.* Exercitatio, Lectio, Speculatio & Scriptio. *Exercitatio consistit potissimum in disputatione*, de qua id verè dici potest quod de stylo in Rhetor. Cicero 1. de Orat. Optimum esse philosophandi magistrum. De hac exercitatione nonnulla tradit Aristoteles 8. *Top. cap. 5.* vbi id videtur maximè esse vtile, si proposita quauis quæstione, rationes quæque excogitet, atque earundem solutiones pro utraq; parte, sic enim expeditio erit tum ad argumentandum, tum ad respondendum. *Quod attinet ad lectionem*, Aristoteles maximè præ manibus est habendus, vt quod de Oratoribus dico, tum demum magnos illos euadere, cum primū Ciceronis lectio eis grata esse cœpit. Quia autem in Aristotele multa dicuntur obscure, quod is de industria fecit, vt testatur Interpretes, aut etiam inutile, quod vt Strabo testatur; tēporum iniuria multa eius scripta intercederint, atque nonnullorum deinde opera veluti resarcita sint, ideo Interpres adhibendi erunt, Græci potissimum, quia Græci scriptores mentē melius sine dubio assecuti sunt. Videndum præterea est, num ex propria sententia, aut aliorum quapiā dicat Aristot. quod fiet collatis mutuo eadē de re locis; num etiam exempli tantum loco, nam solet dum exempla profert, vulgatam vt plurimum sequi opinionem, vt testatur Alex. 1. *Prior. cap. 6.* & D. Thom. 2. Verum quoniam Magistri partes sunt optima

Respon-
dens.

tanta quæque ex optimo quoque Authore colligere, præcipuus Auditoris esse labor debet, in euoluendis quæ ab ipso audita scripto tradiderit. Si quid verò ab ea lectione vacui temporis fuerit, addi poterit unus aut alterius ex melioribus interpretibus lectio.

Quæ ad speculationem attinet, primas ea in philosophando habet, unde vltimo Metaphys. sub fin. dicit Aristoteles, esse eam optimum quid & maximè delectabile, in qua etiam hominum ac Dei beatitudo sita sit. Debet ergo primum inspicere propositæ quæstionis sententia, quid nimirum id sit, in quo Controuersæ cardo vertatur, quod sit potissimum sententiæ quæ à Magistro defenditur fundamentum, quodnam illud quo opposita vitur sententiæ, & quemadmodum refellatur. Etsi enim turpe est, ita alicuius esse ad dictum sententiæ, nulla ut ratione ab ea discat, tamen dū quis magistro operam dat, illi prouidentum diligenter est, ut illius sententiam optime & teneat, & defendat, unde Cic. 1. de natura Deorum, nec verò inquit probare soleo, quod de Pythag. accepimus, quos ferunt, si quid affirmarent in disputando, cū ex ipso quæreretur, cur ita esset, respondere solitos, ipse dixit, ipse autem erat Pythagoras, tantum opinio præiudicata poterat, ut etiam sine ratione valeret autoritas, quod nostræ duntaxat fidei tribuendum esset docet Greg. Nazianz. 1. Orat. in Iulianum Apostatam, qui id nobis paucum probro atque Pythagoræ similibus obiebat.

De vsu quarundam distinctionum.

Aristotelis Interpretes, ut lucem scriptus Aristotelis afferret, has excogitarunt distinctiones, licet enim Aristotele testeeap. de Inventione, nonare vocabula, ubi id vel necessitas vel magna postulat utilitas, eas autem tantum afferam, quæ maximè disputantium vsu terūt, ne eorum ignorantia interrumpi Auditorū intelligentiā contingat. *Prima. Re & Ratione*, id est, vel à parte rei vel sola intellectus operatione. *Distinguntur aut re aliquæ tripliciter: Aut realiter*, tanquā res à se,

id est, distinctis existentibus, ut: Petrus & Paulus, *formaliter*, id est, distinctis existentibus, etiam si eadem sit existentia, ut actio & passio, *modaliter*, id est, tanquam modus à re, ut quæritas & figura. *Ratione, vel ratiocinante*, id est, quæ plant distinguit distinctione; *aut ratiocinata*, id est, quæ quāvis à ratione fiat, inest tamē à parte rei aliquid fundamentum, quod multis æquiualeat, ut sapientia & bonitas in Deo. *Secundò. Materialiter & Formaliter*, ut album materialiter significat corpus, formaliter albedinem, ut patet ex dictis de denominatiuis. *Tertio. Per se & per accidens*, ut medicus sanat, & medicus ædificat, quod est Arist. 2. Phys. illud enim per se quatenus medicus, hoc verò per accidens ut ædificans. *Quartò. Subiectiue & obiectiue*, ut sciētia in intellectu quatenus habitus quidam est, anima ut intelligitur est obiectiue. *Quintò. Primò & Secundò intentionaliter*, ut homo quatenus natura humana, & quatenus species. *Sexto. Formaliter & Virtualiter*, ut sol dicitur calidus & ignis calidus. Iste formaliter, ille virtualiter; Et hinc nate sunt, quas Medici & Physici vocant formales aut virtuales. *Septimo. In actu signato vel exercitio*, id est, expresso & sub formalibus verbis rem significantibus, & impletè & quatenus id in re sit, vel exercetur, quod formaliter atque expressis verbis significabatur. *Octauo. Actus & Potentia*, id est, quod actus est, vel esse tantū potest. *Nono. Secundum naturam*, vel nos prius & notius, quod ex dictis de methodis patet. *Primò. Quo & quod*, ut: ignis est calefaciens, ut quod, calor ut quæ. Hinc etiam aliud subiectum dicitur Inhabitionis, cui nimirum forma inhaeret per se, aliud denominationis, cui non inhaeret formaliter, sed tamen ab illa tale denominatur, ut album est in corpore seu in materia, totum tamen compositum denominatur album, ut homo. Huc accedere potest *Simplexiter & secundum quid*, ut homo albus secundum dentes, & homo albus. Et hæc distinctiones nostro instituto sufficiunt, quæ etiam exactius explicabuntur, tum in progressu, tum verò in Metaphysica.

Fine Introductiois.

IN LOGICAS INSTITV- tiones Prooemium.

Quamvis autem scientia non modo ipsa alicuius cognitionē tradat, sed ipsa quoque certum aliquod ens sit, debet illius natura & quidditas intelligi, quod cum non pertineat ad Metaphysicum, cuius non est singulas rerum quidditates explicare, videbitur fortasse illius ipsius facultatis, quæ de re quæpiam est, seipsam veluti prodere atque explicare, nisi, quod magis crediderim id proprium esse velimus illius quem peritum vocant. nam qui singulis traditurus scientiis singula obiecta est, omnium debet rerum cognomine apprime esse perpolitus. Primus ergo nosser labor esse debebit, ut naturam nostræ facultatis melius introspiciamus, quærendo an illa sit, quid sit, qualis, & propter quid. Quæ quatuor de re omni quæ in quæstionem veniunt inuestiganda esse docet Aristoteles. *Poster. text. 43. cap. 23.* Sic autem nõ incurratur peccatum illud quo cauetur, ne id quærat quod debet præcognosci, qualis est quæstio, an sit, & quid sit. nam id intelligendum est de scientia in ordine ad proprium obiectum, nõ autem, ut seipsam ipsa considerat, vel quod vero similis esse diximus, ut hæc à perito quærantur & explicantur: Vel quia has quatuor quæstiones: Nominis prænotio debet antecedere, auctore Aristotele in eisdem locis. Et quia ex nominis ignoracione multi solent errores emergere, ut docet Aristoteles. *1. Ethic. 1. Demum*, quia nominis notitia est omnis cognominis principium & origo, ut Themist. *1. Post. text. 2.* Idem de huius nostræ facultatis nominibus pauca præmittentur. Atque hæc omnia quæ tum in hac nostra, tum in qualibet alia ante quærantur, quam ad rerum sub illis contentatum cognitionē veniatur, vocantur à Grecis Aristotelis Interpretibus Prolegomena, & ab Ammo. in prædicamentis *ὑποπρολογισμὸν*, quæsi ante dicta, vel ante autem præmissa.

DE NOMINIBVS HVIVS facultatis.

Omissis pluribus nominibus, quæ à Philosophis huic nostræ facultati, siue illi finis ratio habeatur, siue officij aut materiz, siue attributorum aliorum, assignari solent, vnde verbi gratia dicitur à Platonis, verum à falso, bonum à malo discernens ab alijs rationalis, instrumentalis, modus sciendi, &c. *Duo potissimum sunt*, quæ & vsu magis trita, & maiorem requirunt explanationem, Dialectica & Logica. *Quod attinet ad nomen Dialectica*, dicitur Dialectica *ἢ τὸ διὰ λόγων*, quod disputare est. Vnde Quintil. *lib. 2. cap. 21.* disputatricem vertit. Cicero disertatricem. D. August. *lib. 1. contra Cresconium cap. 14.* disputatoriam, si tamē inquit, id vsus permittat. Quāvis non proximè *ἢ τὸ διὰ λόγων* sed *ἢ τὸ τοῖς διὰ λόγων* siue *διὰ λόγων*, quæ disputationem significant, hoc nomen deducit. Fuit hæc nomen Dialecticæ, teste Boët. in Top. Cic. & in Porph. huic acti impositum à primis illis inuentoribus, Logica autem à veteribus Peripateticis. *Porrò quid propriè Dialectica*, ex ijs quæ in hac arte significet, siue an pro tota, vel pro illius aliqua tantum parte sumatur, & hæc quænam tandem sit, est apud Auctores controuersa. Alex. initio Top. & Boëtius in Top. Cic. Galeus *lib. 2. de plantis*, Hipp. & Plat. Simplicius *1. Phys. text. 8.* dicunt sumi ab Aristot. Dialecticæ nomen pro parte tantum Topica. *Huius fortè ratio esse potest*, quia auctore Platone in Alcib. *1. διὰ λόγων* est interrogacione & responsione uti, omne autem problema dialecticum interrogacione, responsioneq; comprehenditur, *1. Top. cap. 8.* Potest etiam id probari ex omnibus ijs locis in quibus Aristoteles Dialecticam Rhetoricæ facit *1. Rhet. cap. 2.* vnde ait circa *τὰ παραπρὸς*, id est, circa probabilia quod Topicæ artis proprium est. Idem etiam colligi potest ex alijs locis in quibus

ita Syllogismum Dialecticum cum Demonstratione comparat, ut hunc circa necessaria, illam circa probabilia versari dicat, ut i. *Prior. cap. 1.1. Top. cap. 1.1. Post. sext. 24.1. Met. text. 2. Nec tamen verum est*, quod Alex. tradit, & sentire etiam videtur Simplicius; sumi ab Aristotele tantum Dialecticam pro parte Topica, nam r. *Rhet. cap. 2. differtis verbis dicit*; Dialecticam aut totam, aut eius partem circa omnem Syllogismum versari, immediate autem ante Demonstratiui meminerat. Si autem de alijs Philosophis, quæ eorum de hac re sententia fuerit, nostrum desideretur iudicium, puto Platonem non modo pro Metaphysica in Sophista & Phæd. alijsque locis; sed etiam pro tota hac nostra arte, tum Utente, tum Docente hoc Dialecticæ nomen usurpasse, quod immeritò negant Cœl. Rodig. lib. 7. cap. 30. Marfilius Ficius argumentum in Euthydemum, & in Phæd. & in Plotinum 1. *Ænead. lib. 3. cap. 4. Quod enim pro Utente quidem hoc nomen usurpauerit, testatur Proclus lib. 1. in Eucl. cap. 14. Boëtius in Top. Cic. Am. in practica. Philop. 1. Prior. & pater, vel ex Parmenide; ubi hanc facultatem garrulitatem appellat, & 6. de Republica, Socratem introducit dicentem, nullam se aliam tenere sententiam præter eam, quæ probabiliter potest, vel analyticè disputare. Quod etiam Docentem Dialecticam appellauerit, testatur Am. & Philop. locis citatis & quod non tantum pro Diuisione, ubi illi Alexand. assignit 1. *Top.* testatur Alcinous lib. de doct. Plato cap. 3. ubi dicit, Ratiocinationem Platoni maxime probatam fuisse; & Bessario Cardinali contra aduersarium Platonis lib. 2. quando etiam idem Alcinous docet Philosophiam à Platone distributam esse in Speculatiuam, Activam, & Rationalem, id est, Dialecticam. Denique Definitionem à Platone fuisse cognitam, patet ex lib. 7. de Republ. & alijs locis. Stoici, ut refert Cic. in Top. Dialecticæ nomine partem analyticam significari volebant, ut autem scribit Alex. aut Philosophiam totam, aut nobilissimam eius partem Metaphysicam, vel eius etiam totam discutiendi artem Diog. La. in Zenon. vol-*

à Stoicis Dialecticā appellatam esse eam, quæ in responsione & interrogatione occupatur, id est, Topicam.

Nihilominus vsus iam obituit, ut Dialecticæ nomine tota hæc ars nostra intelligatur, cuius esse ratio potest, quod per διαλογισθαι apud Platonem in Alcib. 2. ratione vi significet, tota autem ars ad rationem dirigendam refertur. Fuit tamen, si disputationis ratio habeatur dicta Dialectica, quod is videatur esse potissimus eius finis. Quod attinet ad nomen Logica, dicitur logica λόγος τὸ λόγος, quod inter cætera quatuor potissimum apud Aristotelem significat, autore Alexand. vocabulum λόγος. *Primò*, Sermonem, quæ maximè trita est huius vocabuli significatio, *Secundò*, Ratiocinationem, *Tertiò*, Definitionē. *Quartò*, Rationem ipsam & mentem. Quas omnes significationes præter secundam, asserti Plato in Thet. *Dicitur Logica* λόγος τὸ λόγος, ut sermonem significat quasi Sermocinalis, quomodo cōmune est hoc nomen illi cum Grammatica, Rhetor. Poëtica, & in hac significatione Logicam dictam putat. D. Tho. 1. *Periherm.* in initio non quod circa voces ex professo versetur, sed quia ijs tanquam notioribus ad sua tradenda præcepta vitur. *Magis propriè dicatur Logica*, λόγος τὸ λόγος, ut sermonem significat, sed mentalem, Quomodo Am. & Porph. ab Aristotele τὸ λόγος cap. de quantitate usurpatum censent. De quo mentali sermone Porphy. multis disputat lib. de abst. ab usu animalium, & Galen. in Parenesi ad sententias. Ex quibus quidam fieri collegerant, distinctam quandam mentis operationem, quam mentalem locutionem appellarunt. De qua re alibi. *Dicitur secundo Logica* λόγος τὸ λόγος, ut ratiocinationem significat. Sic enim M. Tull. lib. de Fato. Obscura, inquit questio, quam πῶς διὰ τοῦτο appellat, quæ tota est Logica, quam discutiendi rationem voco. *Tertiò*, *Dicitur Logica*, ut λόγος significat definitionem. Vnde vocari solet ars definiendi; vel quia nobilissimum illius instrumentum, & quo maximè rem scimus, ut nonnullis placet est definitio. *Quartò*, *Dicitur Logica*, ut λόγος rationem significat. Vnde

λόγος 4. significat.

de ut ex Ale. retulimus, Philosophia Plato in Speculatiua, Actiua, & Rationalem diuidebat. Per rationalem hanc artem intelligens. *Possit vero rationalis dici vel quod circa rationis entia versetur*, ut Thomistis placeat, *vel quia rationis seu mentis & intellectus operationes dirigit*. Quamvis autem apud Peripatet. ut Boet. dicentem audistis, tota ars Logica dicatur, quod etiam testari videtur Diog. lib. 5. & de Stoicis lib. 7. Ac de iisdem Plutarchus lib. 1. de plac. Philo, De Platone autē Marsilius in Euthyd. vbi Logica, inquit, Platoni est ars nominum, orationum, & argumentationum propriitates considerans. Quamvis inquam sic à veteribus Philosophis Logica nomen usurpetur, imò verò ab Interpretibus etiam Aristotelis, Ammonio & Porphy. Auer. 2. super Log. Aib. tract. 1. cap. 10. & 30. & passim ab alijs. *Nihilominus nunquam Aristotel. quod legere me meminerim, hoc nomine artem absolute auncupat, sed semper cum addito, rationes Logicas sepe vocat, idque non vnum significans. Primum enim dicimus apud Aristot. rationes Logicas, quarum probabilitas in voce potius & ratione ficta, quam à parterei fundamentū habet. Ita intelligit Aristotelem Simplic. ex Alex. 3. Phys. text. 19. Secunda. Quae progrediuntur ex communibus, alioquin veris: 1. Simplicius 3. Phys. text. 40. Auer. 1. de cel. text. 70. D. Tho. Philop. Euth. 1. Post. text. 39. & 43. & patere praeterea potest ex lib. 2. de generatione animalium, cap. 6. Tertio. Quae non probant id ad quod assumuntur. 2. Post. text. 8. ut interpretantur D. Tho. Philop. eo loco. Quarto. Quae digne sunt ratione vel consideratione & solutione. Ita Philop. 3. Phys. text. 19. Quinto. Quae terminis Logicis constant, verbi gratia genere, differentia, &c. Ita Auer. 1. Phys. comm. 30. Sexto. Quae ex falsis. 2. Met. text. 4. 1. de anima text. 11. Vbi etiam vanas rationes vocat. Ultimo. Quae ex probabilibus ad utramque partem. 1. Phys. text. 42. & 3. Phys. text. 19. Ex quibus colligitur, Logica nomen etiam ad probabilia extendi, cum tamen Alex. Aristotelem velit, Logica nomine eam partem intelligere, quae libros Prior. & Post. continet. Per Dialecticam autem*

eam quae libros Topicae & partem tentatiuam, id est, quae continet captiosarum rationum praeccepta, qui sunt lib. Elench. *Nec tamen negauerim, quin valde saepe sumatur hoc nomen pro parte Topicae, & quia pars Analytica seu Demonstratiua, cum est rebus applicata, certas constituit scientias, Physicam verbi gratia, si physicae rationes fuerint, & sic de ceteris. Topica autem rebus applicata, nihil determinate significat, id est, nullum habitum, vel scientiam determinatam. hinc fit, ut rationes probabiles simpliciter dicantur Logicae sumendo Logicae nomen pro ea parte, quae disputandi, probabiliter praeccepta tradit. Et haec de distinctione atque acceptis horti vocabulorum, quae nunc pro eodem sumuntur, ut vel ex dictis liquet, & praeterea annotauit Petron lib. 2. de Dial. Valla lib. 3. c. 4. Vines lib. 3. de causa corruptarum artium. Rodolph. lib. 1. Vnde male Ant. Bernard. Mirand. haec duo ita distinguit, ut Dialecticam dicat esse habitum instrumentarium continentem libros Top. & Elench. Logicam habitum scientificum, seu scientiam, quae contineat partem, quae est de Demonstratione, id asserit in insit. super Dial. & in comment. & lib. 3. Apolog. sess. 10. 11. & 12. De qua re infra. Nunc ordine sequitur, ut queramus, An sit Dialectica, vel quia eadem rationes sunt, quibus Dialectica & scientia omnis de medio tollitur, idem communes etiam erunt rationes, quibus tum illam, tum scientiam in genere dari probabitur, praestus. de scientia. Id etiam patebit ex his quae subijciuntur de necessitate & utilitate. Dicemus ergo de partura & quidditate Dialecticis, de quaestione quid sit, quod absoluetur quaestione de obiecto, ex qua etiam deducetur quodnam illius sit genus & differentia. Secunda. Agemus de quaestione qualis sit, nempe, an sit necessaria, vel utilis, an vna, vel multiplex. Denique de quaestione propter quid sit, id est, de illius causis, praesertim autem finali & efficiente. Vnde tribus omnino partibus omnes haec quaestiones comprehenduntur.*

PRIMA

Rationes Logicae quae simpliciter dicuntur.

PRIMA PARS.

De quidditate & natura Logica.

QVÆSTIO I.

De obiecto.

RECTE Am. præfat. in Porphy. *cuiusvis habitus & facultatis definitio nem ex fine & obiecto peri duci.* nam qualis res fuerit, de qua habitus disputabit, tale etiam & illius genus, talis etiam & illius differentia. Siquidem ex Aristotele 2. de anima, habitus speciatim ex actibus. Actus autem ex obiectis. Sed quia hæc quæstio proxima est, hoc ordine progrediemur. *Primo.* Præmittemus veluti fundamenti loco quædam notabilia. *Secundo.* Recitabimus quæ de hac re sunt opinioniones, adhibita simul minus verarum censura. *Denique,* quid nobis videatur appetimus.

Notandum ergo primo. Id quod hic quærimus est, quatenam illud sit, de quo propriè dicatur Dialectica disputare, sicut tunc quærimus, de qua re.

Notandum secundo. Res quæ in facultate aliqua tractatur, appellari solet, Materia, subiectum, obiectum, genus, seu genus obiectum, vel genus subiectum. *Dicitur materia,* quia sicut in rebus naturalibus supponitur semper materia actionum, ita omnibus demonstrationibus, atque omni probationum generi supponi debet aliqua res, de qua huiusmodi probationes sint, atque in ea veluti recipiantur. Vnde Aristoteles 1. *Post. 101. 2.* Subiectum docuisse debere præcognitum. *Dicitur subiectum* non in hæzitionis, illud enim est intellectus ipse, in quo scientia hæret tanquam in subiecto, omnesque illius probationes, sed subiectum attributionis, id est, circa quod passionem & attributa ostenduntur. Vtrumque autem nomen, rei quæ in scientia consideratur, tribuitur, quia sicut ex materia, vel subiecto, & ex forma per se & substantiali fit totum quoddam per se in Physicis, ita ex hoc obiecto, & ratione illius formali. Vnde Auerr. 1. *Phys. tem. 65.* vocat hanc rem compositam. *Dicitur obiectum,* quia sicut in potentijs obiectum

est id, quod illas terminat & perficit, & unde unitatem & distinctionem sumunt, & ratione cuius potentia operatur, tali & tali modo, verbi gratia, color, vel lumen respectu visus, sonus respectu auditus, ita etiam res tractata in Scientia, quâdo cognita à nobis fuerit, animum nostrum quodammodo terminat atque quietat. Ita D. Thom. 1. *parte, quæst. 1. 101. 7. in corpore. Dicitur Genes 1. Post. 1. 25. & 43.* quia Scientia est obiecti sui species, & species specierum considerare, ut non semel Aristoteles tradit in Metaphys. Alij vocant etiâ oppositum, videlicet propter relationem, quæ est scibilis ad scientiam. Alia nomina nec multum utilia, nec diffinitiva sunt. *Solum addendum est,* quod notat Themist. 4. *Phys. tem. 129.* Iam apud Aristotelem pro eodem finem & subiectum, quod in speculatiuis scientijs verum est, nam *obiectum est res,* quæ consideratur, *finis ipsa res,* ut cognita. In practicis autem, seruata proportionem etiam verum est, & propterea 6. *Ethic. cap. 4.* dicit Aristoteles artem esse circa generationem, & productionem, is autem etiam finis est.

Notandum secundo. Obiectum aliud dicitur esse materiale, aliud formale. *Materiale,* est res ipsa entitativè sumpta, & dicitur obiectum, quod. *Formale,* est ratio sub qua, & secundum quam res illa consideratur, & appellatur obiectum quo. A quo obiecto scientia suam sumit unitatem & distinctionem. Fieri enim potest, ut plurimi habitus habeant idem obiectum materiale, qui tamen diuersi sunt, quia diuersum habent formale, verbi gratia, de eodem homine agit Physica, Medicina, Ethica, &c. *primo,* ut est corpus quoddam naturale; *secunda,* ut est sanabilis secundum corpus; *tertia,* ut secundum animum.

Notandum quarta. Obiectum aliud est parziale, aliud principale, aliud actuale, aliud virtuale, aliud adæquatum. *Parziale,* est pars quædam illius totius, quod scientia quæpiâ considerat, ut in Physica dicta. *Principale,* est nobilissima eiusdem obiecti pars, ut in phys. homo. *Actuale,* est cuius passionem actu considerantur, seu illa omnia, quæ de re quam scire oporteat,

considerantur, ut in Physica sunt elementa. *Viruale*, est cuius passionēs & alia quæ de obiecto in scientia cognoscant, nō actu traduntur, sed ex ijs de quibus actu agitur, colligi potest eiusdem cognitio. Quod ut plurimum euenire solet in obiectis analogis, verbi gratia, si liberorum de Cælo dicatur obiectum esse vniuersum erit obiectum viruale, quia illius passionēs, & quæ ad ipsum spectant, non actu & distincte, sed ex suarum partium cognitione petitis, cælorum, elementorum, &c. Idem est de Ente obiecto Metaphysicæ. Hanc distinctionem obiecti Actualis & Virtualis, habet Mirandol. in exordio suæ institutionis & Angelus Thyuus, in præcognitionibus Logicæ. *Obiectum adequatum est*, quod nec scientiam excedit, nec ab ea exceditur. Vnde Cic. 1. de Inuent. artis inquit materia est, in qua omnis ars & ea facultas quæ conficitur, ex arte versatur. *Melino Aristoteles adequati obiecti conditiones* tradit, ut saltem colligi potest ex 1. Post. 1. 43. Debet enim obiectum esse vnum quid, id est, vnius rationis saltem Analogum, debent illius partes, tum integritates tum præcipue subiectæ, id est, species considerari. Denique eiusdem principia seu causæ, & passionēs siue proprietates. Ac de principiis quidem & causis expressè id tradit Aristoteles. 11. Met. cap. 6. De speciebus 4. Met. text. 3. De passionibus ibid. *Observandum est* autem loqui nos semper de obiecto proximo, id enim propriè est, quod ab arte consideratur, remotum verò idèò remotum dicitur, quia extrinsecum est, & illius ratio solum reperitur in scientiis practiciis, quarum finis est alio referri, nam verbi gratia, Ethicæ obiectum proximum sunt virtutes & vitia, extrinsecum causa & remotum homo ipse, prout rectè operatur. Lege Zimaram contradiç. 3. 1. Post. & in tali verbo sub digress. de subiecto Medic.

Notandum præterea. Cum multæ sint de obiecto Dialecticæ opiniones, possunt tamen omnes ad quinque classes reuocari.

Prima, est eorum qui nullum determinatum obiectum Logicæ tribuunt. *Secunda*, Eorum qui voces. *Tertia*, Illorū qui rem aliquam determinatam. *Quarta*, Eorum,

qui Ens rationis. *Quinta*, Eorum qui aliquid mixtū ex Ente reali & rationis. Neque tamen singulas ac minutissimas quasque opiniones recitabimus, sed quæ in scholis celebriores sunt, memores eius, quod ex Aristot. retulimus tract. de Method. tum non esse curandum quid quisque dicat, tum plurimum referre rationes pro quavis parte in medium producere, nam ut inquit Cic lib. 1. de Div. Nihil tam absurde dici potest, quod non dicatur ab aliquo Philosophorū. *Iam verò prima classis vnicam continet opinionem*, scilicet quod nullum sit determinatum Dialecticæ obiectum. Quod quamvis via vltus conceptis verbis asserat, colligi tamen potest ex Mirandol. locis citatis. Clarius etiam aliquando loquitur Rod. lib. 2. de Inuent. cap. 5. & 6 Zabarella 1. de materia Logicæ, cap. 17. & 19. *Hæc opinio* nullam quæ alicuius momenti sit rationem habet, solum nititur auctoritate Aristotelis, ijs in locis, vbi Dialecticam pro parte Top. ab eo sumptam esse diximus. Quare vel hoc tantum nomine, refellitur hæc opinio, quod solum de parte Topica loquatur. *Præterquæ* remota tantā materia sint res omnes. Quod etiam fateretur Alardus Rod. Interpres.

Secunda classis, Vna etiam tantum opinione continetur. In quam Græci ferè omnes inclinari videntur. Porph. Simplic. Dexippus in prædic. Philop. Alex. in lib. Prior. Am. etiā in prædic. id asserere videtur, ex quo tamen si benè legatur, oppositum potius colligitur, nam in caput de Equiuocis, si nudi, inquit, essent nostri conceptus, & à corpore soluti animi, res inter se significare cōceptus valerēt, quasi dicat, vocibus solummodo nos uti tanquam conditione sine qua non, nimirum ad exprimenda animi nostri sensa. Hæc opinio asseritur à Mirandol. in sua institutione & à Flamin. quæst. vlt. Log. & est Nominalium omnium, qui quod nimium nomina & voces consecrarentur, hoc sibi nomen acquisuerunt: Esti eorum princeps Ocam aliter scasisse videtur, ut paulò post. *Contra hanc opinionem* est quod ex Am. retulimus, nam voces sunt tantum conditio sine qua non. *Secundò*, Quia Logicæ est tradere modum

Conditio
res obiecti
dicitur.

dum sciendi qui idem sit apud omnes, huiusmodi autem non sunt voces, Alcinous lib. de doct. Plut. cap. 2. vult Platonicos in eadem fuisse sententia, sed possunt omnes hi autores, præsertim Græci intelligi ad sensum dictum.

Tertia classis. Tres potissimum habet opinionones. *Prima.* Objectum esse Ens rationis quod tamen sit Ens reale, Ita Burieus in Porphyrium, sed hæc opinio falsum supponit, de quo infra. *Secundò.* Esse verum sit, quod supponit, adhuc tamen questio esse potest, an Ens rationis dicendum sit obiectum, de quo item infra. *Secunda opinio.* Obiectum esse notiones rerum, siue apprehensiones, non autem res ipsas apprehensas. *Tertia.* Esse ipsasmet Intellectus operationes. Cuius viriusque opinionis Autores & rationes suo loco subiiciuntur.

Quarta classis. Continet hæc classis multas opinionones, de quibus etiam suus proprius locus infra erit.

Quinta. Vnam continet Iandun. 2. Met. quest. vltima. Et inquit, magis sit Dialectica de Entibus realibus quam de Ente rationis. *Hæc opinio per se satis absurda est.* Nam ex Ente rationis, & ex Ente reali non potest vnum quid per se fieri, quia plusquam toto genere differunt. Lege Zimam super quest. Iandun. Ex his opinionibus quæ per se saltim videbantur & absurdæ, iam sunt à nobis refutata: Inter illas tamen celeberrimæ sunt magisq; difficiles. Tertia tertæ classis, & opinionones quartæ classis, quas antequam examinemus, necesse est, ut de operationibus Intellectus, de Ente rationis, atque de Scientiæ instrumentis aliquid dicamus.

DE OPERATIONIBVS

Intellectus.

Prima propositio. Operationes cognoscentes Intellectus tres sunt. Dixi Cognoscentes, nam agnoscunt Thomistæ aliam operationem Intellectus, quam vocant Imperium; alij locutionem mentalem: alij methodum, seu ordinationem quandam trium cognoscentium operationum inter se, alij alias. Quæ omnia in præ-

sentia discutere non vacat, tum præsertim proprius locus sit in lib. de anima. *Distinctiones,* quævis enim tollant nonnulli de medio tertiam operationem Intellectus, ita ut non sit distincta à secunda; quod colligat ex Aristot. 3. de anima text. 21. *tamen & probabile est esse distinctam;* & quamvis distincta non sit, certum est proprium quendam ac peculiarem procedendi modum habere, qui peculiari directione egeat, quod satis est instituto nostro. De priore autem illo in lib. de anima dicemus. *Immo autem loco Aristotelis responderi potest,* enumerare Aristotelem primas tantum duas operationes, quia operationes Intellectus conferebat inter se, quatenus in his falsitas inest aut veritas, ad hoc autem sufficiebat de duabus tantum meminisse.

Secunda propositio. Prima operatio dicitur simplicium apprehensio, quia nihil in ea negatur, aut affirmatur, non quod sit tantum de rebus, quæ à parte rei simplices sint. *Secunda* dicitur Compositio, vel Divisio, esseq; potest de simplicibus & compositis, quia de virisq; aliquid iudicando affirmare aut negare possumus.

Obijciat. Potest quis aliquid de altero negare, incipiendo tum primum operari per secundam operationem: Cum ergo Divisio supponat compositionem, sequitur in prima fuisse aliquam compositionem, nã secunda supprimit primam. *Respondet,* Vel semper præcedere aliquam actualem affirmationem, antequam aliquid negemus: Vel certe implicite includitur. Vnde docet Aristoteles 1. *Post. text. 40.* affirmationem esse priorem negat. Itaque Compositio, quæ præintelligitur Divisioni non est prima, sed secundæ operationis. *Tertia operatio* consistit in illatione, cum ex vno iudicio, seu ex re vna iudicata altera item iudicatum nouo quodam iudicii genere inferimus. *Possunt autem hæc omnes operationes, vel directe fieri,* cum nempe rem quamvis directe intelligimus, vel *reflexe,* quod male negat Ægid. in *Præam. Post.* de quo in lib. de anima, cum videlicet intelligimus nos intelligere, ita ut præcedens operatio fiat obiectum sequentis. *Ex his sequitur primam operationem posse esse sine secun-*

da & tertia, secundam non quidem sine prima sed sine tertia, tertiam autem utramque præcedentem includere.

Tertia Propositio. In his opinionibus error inueniri potest, seu falsitas, vel obscuritas. *Falsitas* in prima est tantum passiva, sicut & veritas. Voco autem passivam ipsam solam conformitatem rei intellectæ ad seipsam, ut est à parte rei, quod significat Aristot. 6. *Metaphys.* text. 8. 6. *Ethic. cap. 2. & 3. 3. de anima text. 21. 22. & 26. Et docetur; assima*, quia Intellectus quodammodo tantum patitur, dum informatur similitudine rei intellectæ, quæ si apud rem repræsentet, aut apud viui rei similitudo cum alterius similitudine in apprehensione coniungatur, vera dicitur esse apprehensio, secus autem si euenerit, falsa. Quæ falsitas & veritas in ipsi etiam sensitiuis potentis potest reperiri, teste Aristotele 3. *de anima*, text. 26. In secunda autem & tertia opinione reperitur veritas & falsitas actiua, nempe cum Intellectus veluti agens, atque aliquod efficiendo iudicat rem ita habere, vel non habere. Confirmatur ex Aristot. 9. *Met.* t. 22. ubi docet reperiri in simplici apprehensione non falsitatem, sed ignorantem: de qua re testè Caiec. in *proemio prædic.* oriri dicens hanc ignorantem, eo quod obiecta quæ apprehendi possunt, sint per vniuersum confusè dispersa.

Quarta Propositio. Hos errores, qui in opinionibus Intellectus esse possunt, Dialectica est corrigere; quod omnes concedunt, etsi de modo quod fiat, discrepent, & est expressa Aristotelis sententia 2. *Met.* t. 15. 1. *Top. cap. 9. & 12.* & confirmatur, nam cum cuiusvis artis sit, aliquid naturæ opus perficere, ex 1. *Polis. cap. 17.* non potest ad alteram scientiam, quam ad Dialecticam id spectare quod dicimus.

DE ENTE

Rationis.

DE Ente rationis disputat Metaphysicus quatenus participat aliquid de natura entis. *Physici etiam est agere de ente rationis*, quatenus sit Intellectus opera. Scientiarum etiam omnium, quatenus sunt relationes quædam peculiare consequentes ad obiecta sua. *Ad Logicum autem per-*

tinet, quatenus aliquo modo vsui esse potest, ad dirigendas Intellectus operationes.

Prima Propositio. Ens rationis triplex in communi dicitur, Effectiue, Subiectiue, & Obiectiue. *Effectiue dicitur id omne*, quod ab Intellectu fit, quales sunt operationes Intellectus, quæ sunt aliquid reale. *Subiectiue dicitur id quod est in ratione sine in Intellectu in hæsiue*, & tanquam in subiecto, ut res corporea in corporea, & hoc etiam est Ens reale, de quibus duobus non agimus, *Obiectiue est*, quod Intellectui obijciatur, atque ab eo cognoscitur, *quod iterum multiplex est*, nam vel idem est à parte rei, sicut cognoscitur, & est Ens reale, ut homo cognitus & à parte rei, vel non est à parte rei, sicut dum cognoscitur. *Et hoc iterum his modis contingere potest.* 1. Ut à parte rei sit aliquid tantum virtualiter continens id quod est obiectum in Intellectu, aut etiam in sensu. Quomodo colores qui apparent in Iride, in collo columbæ, & per vitrum plenum aqua dici possunt entia rationis, quia color qui videtur, vel intelligitur non est à parte rei talis, sed est solum fundamentum in re, continens virtualiter huiusmodi colores, nimirum radij solis & lumen. *Secundò.* Potest habere id quod obiectiue est in Intellectu fundamentum à parte rei permanens, quod neque virtualiter contineat, neque id quod intelligitur sit illius pars, sed tantum quod aptum sit mouere Intellectum nostrum ut intelligat, cuiusmodi sunt priuationes, quarum fundamentum est subiectum priuatum aliquo habitu quem habere potest, ut cæcitas, cuius fundamentum est homo non videns, sed videre potens. *Tertiò.* Cuius nullum est fundamentum proximum, permanens à parte rei, sed solum cõsequitur ad actualem operationem potentia cognoscitiua, & hoc est Ens rationis de quo hic loquimur, nam ut videbimus, illius fundamentum proximum est tantum operatio aliqua cognoscitiua, vel alterius etiam appetitiua potentia, secundum alios, remotum autem potest esse res cognita. Vnde non loquimur de Ente rationis, cuius nullum planè est fundamentum à parte rei, qualia sunt entia fictitia, ut chimæra.

Secundum la propositione. Ens rationis ut à nobis sumitur, potest esse ex eo solummodo, quod ad rem ut cognitam, vel sensu perceptam, necessariò sequitur, id est, ad rem prout cognoscitur, vel etiam prout sentitur, vel denique ut est volita, sequitur necessariò Ens quoddam, quod rationis appellamus, verbi gratia, esse cognitum, volitum, &c. *Nec est opus*, ut per se flexam operationem Intellectus cognoscatur illud esse cognitum, vel volitum. Hæc est sententia Hieruzi, *trakt. de 2. innot.* & *quodlib. 3. quest. 1. art. 1.* Est etiam Nic. Boletii *lib. de relatione.* Pet. Nigri in clypeo Thomist. *quest. 4.* Leon. Franci *trakt. de secundis innot.* & sine dubio colligitur ex D. Tho. ijssque omnibus qui censent uniuersale fieri per simplicem & absolutam operationem, de qua re infra. Est autem hæc opinio contra Durand. 1. *dist. 19. quest. 1.* vbi dicit esse Ens rationis solum extrinsecam denominationem, qua nimirum dicitur, verbi gratia, res intellecta ab intellectu intelligente. sicut dicitur columna mihi dextra, à me qui illi dexter sum. Eadem est opinio Nominaliū, Scot. & Am. Andreæ in principio prædicab. *quæst. de vniuersali.* Est etiam contra Mirandulanum *sect. 5. comm. su. in instir. Dial.* qui asserit secundas intentiones, seu entia rationis, aut nihil plane esse, aut entia realia, quod idem asseruat Burleus in Porp. *suppositio* ergo quod Ens rationis aliquid sit dictum à reali, quod omnes communiter cōcedunt. *Potest quod illa notum modo sit quoniam diximus*, id est, quod non necessariò requirat alium modum. *Fundamentum autem est hoc.* Sicut se habet Intellectus, ut actu intelligēs ad rem intellectam ut actu obijcitur Intellectui, ita res actu obiecta & intellecta ad intellectum actu intelligentem: Sed posita re actu obiecta Intellectui, Intellectus habet relationem ad illam. Ergo posito Intellectu actu intelligente, habebis res actu intellecta relationem ad Intellectum. *Vnde resiste Hieruzi. cap. 15. trakt. de secundis innot.* Impossibile inquit esse, obiectum non habere habitudinem ad intellectum, hic autem nulla est actio Intellectus reflexa, consurgit ergo hæc relatio rei intel-

lectæ ad intellectum intelligentem absolute & necessariò, sine actione reflexa. *Confirmatur primò.* Dux quantitates cubitales prout cognitæ sunt, & habent esse obiectum in intellectu, sunt inter se æquales, ut inquam sunt cognitæ, ergo est quidam relatio consequens rem prout est cognita, hæc autem non est realis, ut infra dicemus. Ergo rationis. *Confirmatur secundò.* Quia 5. *Met. text. 20. Id quod terminat relationem realem alterius*, habet saltem relationem rationis ad illud, sed res cognita terminat relationem Intellectus cognoscētis, habet ergo ad illud saltem relationem rationis. *Confirmatur tertio.* Quia hic sunt omnia, quæ requiruntur ad relationem, subiectum, fundamentum, & terminus. Subiectum est rei cognitæ, fundamentum est ipsa cognitio; terminus res eadem cognita & Intellectus cognoscens. *Confirmatur quarto.* Quia secundum aduersarios, cum accedit reflexa Intellectus cognitio, reperit illam ordinem qui est rei cognitæ ad cognoscentem: Vnde non potest Intellectus reflexe intelligens, quoniam modo pro libertate sua hoc Ens apprehendere, sed prout consecutum fuerit ad intellectiōnem præcedentem. *Confirmatur quop. autem, Scoti, distict. 45.* Vbi concedit etiam ad actus voluntatis & imaginatiuæ consequi hos respectus rationis. *Et in genere loquendo*, consequitur hoc ens rationis omnem operationem immanentem potentiarum quas vocat vitalium. Qui respectus dicuntur entia rationis, quoniam proprio nomine caremus, quo singulos qui singulas sequuntur dictarum potentiarum operationes, appellamus. Qui tamen censent fieri hos respectus per reflexam Intellectus operationem, ideo hæc omnia appellabunt entia rationis, quia pendēt in esse suo à reflexa Intellectus operatione, quod tamen est contra nos.

Tertia Propositio. Potest nihilominus Intellectus reflexa sua operatione hos dictos respectus considerare; tunc autem etiam necessariò consequuntur similes quidam alij respectus ipsi, quos propositione præcedente ad rem quamvis Intellectam consequi etiam diximus. Debet autem em-

and

ninò Intellectus uti hac reflexa intellecti-
one, ut possit rebus cognitis has rationis
relationes tribuere, easque ab illis deno-
minare, atque quodammodo facere en-
ta rationis in concreto, sic albedinem, ut
tribuamus subiecto, debemus prius concipere. Quod si volunt Aduersarij, ut vel-
le videtur Scotus, & Anton. Andreas locis
citatis non discedant à nobis. *Obijciat.*
Ens rationis dicitur tantum habere esse
obiectiuè; ergo tantum est, cum obijci-
tur, seu cum cognoscitur; ergo debet cog-
noscì ut sit. *Respondet.* Dicitur ens ratio-
nis esse obiectiuè, quia solum consequi-
tur ad rem intellectam; nec enim potest
habere esse subiectiuè non in intellectu,
quia non denominat illud; nec enim dicitur
Intellectus cognitus à relatione cogni-
ti, nec etiam est in respectu subiectiuè, quia
non est aliquid reale inherens. *Obijciat se-
cundò.* Quod sequitur necessariò ad rem
aliquam & naturaliter, est quid reale; hu-
iusmodi autem est ens rationis, ergo, &c.
Respondet. Ad relationem realem ex Ari-
stotele 5. *Phys.* prærequiritur mutatio ali-
qua realis, hic autem nulla relatio realis
facta est, nec est necessarium, quod sequi-
tur aliquid reale, ipsum etiam esse reale, ut
pateret in cæcitare, & priuationibus. *Quæro
concludendum est.* Ens rationis, nec esse ens
reale, nec omninò nihil. Quod Heru-loc.
citat. *esse ens rationis nihil non negat, sed
pessime*, id est, non dicit negationem om-
nis entis, sed potius supponit aliquid ens
tandquam fundamentum.

Quarta Propositio. Ens rationis & secun-
da intentio partim sunt idem, partim ve-
rò non idem. *Sunt idem*, quatenus intentio
seu esse intentionale sumitur pro eo quod
est distinctum ab esse reali. Quamvis alio
etiam modo dicantur habere esse inten-
tionale, quæ realia quidem sunt, sed enti-
tatis magis spiritualis, cuiusmodi sùt spe-
cies sensibiles & intelligibiles, de qua re
hoc loco non loquimur. *Non sunt autem i-
dem*, quatenus intentio significat termi-
num cognitionis nostræ, ut nimirum est
obiectum intellectus nostri, nam ut dixi-
mus non oportet, Ens rationis ut sit actu
à nobis cognosci. *Sciendum autem est*, in-

centrationem propriam dici de rebus moralibus, & significat desiderium voluntatis, & simul etiam rem desideratam; vnde translatum hoc nomen ad intellectum, significat tum intellectionem, tum rem intellectam. *Intellectio vocatur* intentio formalis formans ad distinct. Speciei intelligibilis, quæ dicitur intentio formalis formata; *Res intellecta vocatur* intentio obiectiua, & quia duplex potest esse obiectum, Res & Ens rationis, hinc fit ut duplex sit intentio obiectiua, prima & secunda. *Prima* est rei, secundam Entis rationis. *Duplex etiam est intentio formalis*, prima & secunda. *Prima*, qua cognoscitur res. *Secunda*, qua reflexè cognoscitur Ens rationis, & dicitur secunda, tum illa, cum obiectiua, habita ratione distincti respectus, ut ad rem consequitur. Quare quamvis sequi possint infiniti respectus propter infinitas reflexas intellectiones, dicuntur tamen omnes tum respectus tum intellectiones, intentio secunda vel formalis, vel obiectiua. Legite Heruzum *trakt. de 2. intent. cap. 11.* Caiet. de ente & essentia, *cap. 1. D. Tho. de veris. quæst. 21. art. 5.* & iterum Caiet. *1. part. quæst. 48. art. 2.* Ex his sequitur, falsas esse has opiniones. *Primò* Dicentium, secundas intentiones esse ipsasmet operationes Intellectus. Quam refert Heruzus *quodlib. 3. quæst. 1. art. 1.* Ad quam reuocari possunt ea, quæ dicit esse ipsosmet Conceptus mentis, prout sunt similitudo rei intellectæ. *Item eorum*, qui dicunt esse species intelligibiles, ut representantes obiectum. Primam autem opinionem docete videtur Soninus *quæst. 1. de Logic.*

Quinta Propositio. Hinc orta sunt quæ dicuntur nomina primæ & secundæ intentionis, vel etiam ut Grammatici dicunt, primæ & secundæ impositionis. *Nomina primæ intentionis*, sunt rebus ipsis imposita; etiam si interdum fæctitici sùt, nam possunt illis directè intelligi. *Nomina secundæ intentionis*, sunt imposita entibus rationis, seu secundò intellectis, & indirectè. Ita Boët. in prædic. *Aut etiam dicuntur nomina primæ & secundæ intentionis*, quia primas aut secundas intentiones significant. Ita D. Tho. *opusc. de natur. generis, cap. 12. & opusc.*

2. de vniuersalibus, & *quæst.* de potentia, *quæst.* 7. art. 9. Hinc etiam orta est vulgariſſima Dialecticorum diſtinctio, *primò & ſecundò intentionaliuer*, id eſt. pro natura & re ſubſtrata, vel pro notionē ipſa, quæ rei tribuitur. Hæc entia rationis vocant Græci fabricam animi, Arabes, ſecundò intellecta, Latini conceptus & notionēs animi, reſpectus rerum cognitarum, Accidentia, & Entia rationis, Lege Burleum initio 1. *Periberm.* vbi rectè de hac duplici diſtinctione nominum, primæ & ſecundæ intentionis.

Ultima Propoſitio. Ex his reſpectibus rationis, ſeu ſecundis intentionibus (nam pro eodem vtrumque ſumimus ad modum explicatum) quædam ſequuntur rem cognitam *immediatè*, vt hic reſpectus; eſſe cognitum, &c. quædam *immediatè*, vt reſpectus generis, quædam ſignificant aliquid priuariuum, vt eſſe abſtractum, quædam aliquid poſitiuum, vt eſſe ſubiectum, prædicatum, &c. quædam ſunt communes tribus operationibus, vt eſſe cognitum, quædam primæ tantum, vt eſſe apprehenſum, quædam ſecundæ tantum, vt eſſe ſubiectum, prædicatum, &c. quædam tertiz, vt eſſe Antecedens, eſſe Conſequens, &c. Denique quædam conueniunt rei vni cognitæ in ordine ad intellectum, vt eſſe cognitum; quædam autem vni rei cognitæ in ordine ad aliam, vt eſſe prædicatum, eſſe ſubiectum, &c. Quod idem certum poteſt inter ipſasmet relationes; vna enim reſpectu alterius poteſt habere, verbi gratia, rationem prædicati aut ſubiecti. Atque hæc de Ente rationis. Plura enim ex Metaphyſicâ & Phyſicâ petenda ſunt, & nos etiam infra nonnulla dicemus, capite de Relatione.

DE INSTRUMENTIS ſciendi.

Quoniam Dialectica, vt ſæpè dictum eſt ex Ariſtotele, tum alibi, tum 2. *Met.* 15. ſit habitus directius operationum intellectus, quædam requirit instrumenta quibus id rectè exequatur, ſive illa entia rationis eſſe dicantur, ſive etiam ipſasmet operationes. *Sunt autem quinque poſitiſſimum.* Diuiſio, Definicio, Propoſitio, Argumen-

tatio & Methodus, quorum vltimum omnibus ſeruit tribus operationibus. Prima duo primæ, tertium ſecundæ, quartum tertiz, vt etiam diximus in Compendio, & hoc quidem ſecundum omnium opinionem. Euſtrat. enim 2. *Peſſ.* in initio & *text.* 23. hæc quatuor enumerat: Diuiſionem, Definitionem, Demonſtrationem, & Reſolutionem. Quæ opinio videtur fuiſſe Platonis, vt reſert Ammon, in prædic. Qui tamen Plato alterum adhuc instrumentum adiunxit, vt annotat Ale. nempe Inductionem. Iudicat id etiam Porphy. in proemio *Iſag.* ſuam dicens tractationem de prædicabilibus vtilem eſſe ad Diuiſiones, definitiones, & demonſtrationes, nempe ad vniuerſam Dialecticam dicere voluit. Ab his non diſſentit Galenus initio artis paruz. *Hic ſolum notandum eſt*, hæc quæ numerauimus, non dici propriè instrumenta, quemadmodum neque regulas, verbi gratia pingēdi, rectè dixit, eſſe instrumenta artis pingendæ; erunt ergo instrumenta hæc eadem prout rebus applicantur. Atque hæc de ijs quæ dicenda erant.

OPINIO. QVOD

Ent Rationis ſit ſubiectum.

Hic primo loco reiſciendæ nobis videntur eæ opiniones, quæ aſſerunt certum tantum aliquod Ens rationis eſſe obiectum, vt quod ſit demonſtratio, cui ſabere videtur Alex. Simpl. Am. & Philop. initio prior. *Secundæ.* Quæ dicit eſſe Syllogiſmum, quam reſert Alb. *tracſ.* 5. prædicab. *cap.* 4. & videtur ſignificari à Scoto *quæſt.* 1. prædicab. & videtur eſſe *Ægid.* in prædicab. & in libros Prior. *Item qui id argumentationi tribuunt*, quod aptè aſſerit Alb. citans Auic. Aſgaſellem & Alphab. Quæ omnes opiniones, & ſi quæ ſunt huiusmodi, idèd inquam, reiſciendæ ſunt, quia non loquuntur de adæquato ſubiecto, poſſunt tamen carens verè cenſeri, ſi de Dialectica tantum Ariſtotelis ſermo habeatur, id eſt, de ea quam ipſe tradidit. Sic enim ſuppoſito quod Ens rationis ſit obiectum Logicæ, Demonſtratio dicitur eſſe obiectum, quia eſt nobiliſſima illius pars, Ariſtoteles enim teſtis eſt initio 1. *Prior.* reſerri omnia

ad Demonstrationem. *Syllogismus* etiam dicitur *Obiectum*, atque eodem modo *Argumentatio*, quia hæc potissimum, & sæpe tantum considerata sunt ab Aristotele, ut ipse scribit 2. *Elench. cap. ult.* Qui autem censent *Ens* rationis, ut omnibus operationibus Intellectus dirigendus convenit, esse obiectum, ij vulgo esse dicunt D. Tho. *opusc. 42. & 44. 1. Post. lect. 20. opusc. 56. in fin. & opusc. 70. quest. 5.* Heruzus *tract. de secundis intem. circa finem, Soto quest. vltima pro. Concl. 1. & ad 3. Sonfin. in predic. Cartesian. & Thomistæ communiter, Lincon. 1. Post. text. 27.* Zimara verbo, absurdum, &c. & in *quest. laudum 2. Met. annotatione vltima.* vbi dicit esse opinionem omnium esse sententium. Citatur etiam Auer. in epit. *Logicæ cap. ult. & in præd. & 4. Met. comm. 2.* Albert. *tract. 1. Met. cap. 1. Egid. initio Elench. Auer. in Logic. cap. 1. 2 & 3. & tract. 1. Met. cap. 2.* & est Larinorum sæpe omnium saltem quoad modum loquendi. *Rationes præcipue hæc sunt. Primò* Dialectica est de omnibus rebus, seu de omni ente, ex Aristotele 4. *Met. text. 5.* sed non est de rebus realibus, ergo de ente rationis. *Secundò* Quæcunque ab ea explicantur, videntur esse entia rationis, ut prædicabilia, prædicam. propositio, definitio, &c. Vnde non dicit Dialectica facias hoc, vel illo modo, istam, aut illam aliam operationem, sed considerat, quid sit propositio, quid definitio, quid Syllogismus, &c. quæ sunt entia rationis. *Tertiò*, Logica non est scientia realis, nam non numeratur ab Aristotele 6. *Metaphys. text. 2.* vbi dicens quod *Metaphysica* est de ente ut ens est, subdit, alias scientias, quandam entis partem quam considerent, sibi assumere, vbi etiam enumerat scientias, nihil dicens de Logica. Idem videre est *lib. 11. Met. sum. 1. cap. 1. & sum. 3. cap. 3. Confirmatur.* Omnes aliæ scientiæ sunt de Ente reali, æquum igitur est, ut una detur quæ sit de Ente rationis; nulla autem alia est præter Logicam, ergo. *Quartò* Dialectica dirigit operationes; sed hoc melius facit per entia rationis, ergo est obiectum. *Probatur Maior.* Nam *Ens* rationis, ut dictum est, consequitur operationem Intellectus, ac proinde se habet ut

opus quoddam eius, at melius cognoscitur opus quam operatio ipsa, verbi gratia, domus, quam ædificatio. Item melius dirigitur stylus eum conformando umbræ, quæ illum sequitur, quam tam diu illum contorquendo, donec rectum feceris.

OPINIO.

Quod operationes intellectus sint obiectum.

NON est hac opinio ut videtur nona, eius n. claris verbis meminit Heruzus, *tract. de secundis intentionibus*, & illam nonnulli graues Auctores non obscure significant, D. Thom. qui vel sententiam priorem mutauit, vel hoc modo intelligendam esse voluit, præterquam quod opuscul. illud quatum dubitatur, an illum habeat auctorem, *quest. autem quinta opusc. 70. quest. nihil tale dicit.* D. inquam Tho. 1. *Post.* sæpe in initio, vbi artes necessarias esse dixit, & repertas ad dirigendas operationes humanas, Eadem, inquit, ratione, ars quædam necessaria est, quæ sit directiua ipsius rationis, per quam homo facilius & ordinatè procedat. hæc ars est Logica, rationalis scientia, quæ non solum rationalis est ex eo, quod est secundum rationem, quod est omnibus attribus commune, sed etiam ex hoc, quod circa ipsum actum rationis, sicut circa propriam materiam versatur. Et quamuis 1. *Periherm. lect. 1.* Postquam dixit esse Dialecticam circa operationes Intellectus, subdit, circa ea dico, quæ consequuntur operationes intellectus, quæ sunt secundæ intentiones, vbi videtur explicare quod 1. *Post.* dictum fuit. *Tamen quod est diligenter notandum*, pro eodem utrumque sumpsit D. Thom. operationes & secundas intentiones prout sunt formales. *Quod confirmatur.* Quoniam Scotus *quest. 1. prædicab. postquam dixit de secundis intentionibus agere Dialecticam, dicit, se per eas intelligere animi actiones & mentis nostræ conceptus* : in quo etiam sensu non incommode intelligi possunt aliqui, quos pro præcedente opinione retulimus, nam Philop. in *Prior. & Alex. & Eust. 2. Poster. comm. 324.* Am. etiam in *Periherm. & Algasen cap. 2.* Logice dicunt: versari Dialecticam circa Demonstrationem vel Ar-

gumentationem, &c. quæ sunt operationes Intellectus. *Eadem etiã videtur esse sententia*, quam secundo loco ad tertiam classem supra retulimus, nimirum dicentium, obiectum esse ipsas notiones & apprehensiones, quod aptè docet Ocam in sua Log. ad cap. vsq; 12. sic interpretans termini distinctionem, de quo termino Logicam agere dixerat. Vnde malè eam Nominales ad suam sententiam de vocibus traxerunt. *Idem sentis Egid. 1. Post. 1. 27.* ubi expresse mouens *hanc quest.* dicit obiectum esse operationes Intellectus non secundum se, sic enim inquit ad naturalem Philosophi pertinet, sed ut sunt instrumentum sciendi. Rationes infra referemus.

QVID TENENDVM SIT.

Prima Propositio. Inter omnes recitatas opiniones maximè videtur probabilis, si vltimam accipias; eam quæ asserit, Ens rationis ut directum operationum Intellectus, esse Dialecticæ obiectum. *Ratio.* Quia illustres multos pro se auctores habet, inter quos clarissimè loquitur Auic. *loci citat.* dicens, Dialecticam esse circa secundas intentiones, & circa ea quæ rebus accidunt, ut sunt in Intellectu. Sic etiam D. Thom. et si, ut vidimus, non vsquequam verè interpretantur sui discipuli. *Præterea* Zimara testatur esse maximè communem & rectè sentientium opinionem. *Denique* modus quo dicta sententia explicatur, satis perspicuus est, nec sunt infirmæ, quas à se habet rationes.

Secunda Propositio. Etiam si Ens rationis dirigeret operationes Intellectus, non esset nihilominus dicendū obiectum Dialecticæ. Quod tamen fundamenti loco sumunt aduersarij. *Probatnr primò.* Nam in omnibus artibus, quod inducit finem suū in materiam aliquam, non dicitur artis illius, sed potius ea materia in quam dictus finis inducitur. Ergo ipsæmet operationes Intellectus, quæ dirigi dicuntur per Ens rationis, erunt materia Dialecticæ, non autē Ens rationis. *Confirmatur.* Sicut se habet Moralis Philosophia ad dirigendas operationes voluntatis; ita Dialectica ad dirigendas operationes Intellectus, sed mo-

ralis Philosophiæ non sunt obiectum virtutes & vitia, sed ipsæmet operationes honestæ, quæ præceptis de Virtutibus & vitijs diriguntur. *Confirmatur.* Quamuis enim, verbi gratia, non possimus scribere, nisi aptato per cultum calamo, non tamè culter dicitur scribere, sed calamus. Ita ergo quamuis Ens rationis dirigeret operationes Intellectus, non ipsum tamen, sed operationes essent illæ quæ ad cognoscendum nos iuuant immediatè. *Confirmatur ad hominem.* Nam facultas quæ esset de styli aut columnarum directione per vmbra, nō diceretur habere vmbra pro obiecto, sed stylum aut columnas, ergo, &c. *Confirmatur.* Nam Ens rationis est velut signum quoddam consequens operationes ipsas, ergo ipsum refertur ad operationes tanquam ad suum significatum; Ergo præcepta de Ente rationis refertur ad operationes; sed illud est obiectum quo refertur omnia, ut ex 1. *Post. text. 43.* Ergo ipsæ operationes sunt obiectum. *Denique confirmatur.* Per aduersarios ostenditur Ens rationis esse rectum, quia consequitur talem operationem: Ergo se habet Ens rationis, ut passio quædam demonstrata de operationibus ut subiecto: sed id est obiectum, cuius passionem demonstrantur, ex 1. *Post. text. 43.* Ergo operationes ipsæ sunt obiectum.

Tertia Propositio. Operationes Intellectus possunt dirigi sine Ente rationis. *Probatnr primò.* Quia sunt ante Ens rationis, & ut sic possunt esse bonæ aut malæ; si nimirum seruetur in ijs conformitas, quæ à parte rei est, prædicando quod à parte rei aptum est ut prædicet, subiiciendo quod subiiciendum est. *Vnde ab eo res habet suam rectitudinem*, vnde habet & suum esse. Cum ergo operationes priores sint Enti rationis, suæ etiam rectitudinem ante illud habebunt. *Secundò.* Operationes voluntatis dirigi possunt sine Ente rationis, ergo & Intellectus. *Probatnr.* Quia vel utraq; operationes æquè sunt notæ, vel certè notiores sunt operationes Intellectus quam voluntatis; nihil enim est volitum, ut inquit Morales Philosophi & Theologi, quod non antè fuerit cognitum.

Quarta Propositio. Melius diriguntur operationes intellectus sine Ente rationis. *Probat*ur primò Quia ut dictum est, prior est operatio quàm Ens rationis; & sicut se habet res ad esse, ita & ad rectè esse. Quare si negetur Ens rationis esse rectum, non erit vnde probari possit, nisi quia ad rectam operationem intellectus sequitur. *Confirmatur.* Nam Ens rationis difficillimè cognoscitur propter exiguam suam ac penè nullam entitatem. Vnde ex veteribus Philosophis, Græcis præsertim, vix vllus meminit Entis rationis, ubi de operationum directione intellectus mentio incidit. Quin etiam illud omnino è medio sustulerunt. *Ens autem reale* est proprium & directum obiectum intellectus. *Secundò* Melius moralis philosophia dirigit operationes Voluntatis sine Ente rationis; imò nec per illud quidem dirigit, ergo & Dialectica sine Ente rationis melius. *Confirmatur.* Nam multi planè ignorant Ens rationis, vel etiam negantes, rectas tamen exercent operationes. *Confirmatur secundò ad hominem.* Nam melius & naturalius dirigitur umbra per stylum, quam vice versa per umbram stylus. *Confirmatur tertio* ex Boëtio in Porphyrio, à se translatum. Sic enim inquit, Dialecticam Veteres reppererunt: observando suos discursus & operationes, utrumnam illæ cum rebus consentirent; sicque præcepta operationum in ordinem redegerunt. Alij autem post consecuti Philosophi observaverunt hæc Entia rationis, quæ confurgunt ad dictas regulas rationis. *Confirmatur quarto*, etiam ad hominem opus operantis est quid notissimum; at operationes intellectus cum sint immanentes, sunt etiam opus quoddam; Ens verò rationis est quid indirectè consequens velut umbra. *Dices, verum quidem est.* Inventores Dialecticæ operationibus ipsam secutum se & non Ente rationis usus esse; tamen ubi iam constituta Dialectica est, facilius compendio tradi illius præcepta per Entia rationis, quam per ipsamet operationes. *Respondet*, Rationes factas hoc etiam convincere, melius tradi præcepta dirigendarum operationum per ipsamet operationes quam per Entia rationis. *Hic*

ergo modus observandus est, quem tradit Boëtius, nimirum quomodo rectè fieri debeat operatio secundum naturalem & realem suum modum, tunc enim operari volentes inspicere debemus ad ideam veluti quandam & similitudinem rectæ operationis realis traditam. *Cõfirmatur.* Quia quæcunque traduntur in Dialectica, conveniunt operationibus ipsis realibus, non autem entibus rationis, ut: quod Syllogismus tribus debeat consistere terminis, quod propositio affirmet, vel neget: Modus etiam hæc explicandi est realis, nempe per prædicare, affirmare, &c. nec Ens rationis est id quod affirmatur, prædicatur, &c.

Quinta Propositio. Hinc sequitur obiectum Dialecticæ esse ipsamet operationes. *Probat*ur primò ex dictis in præcedentibus, præsertim autè propositione secunda. *Secundò* Quia in scientiis & artibus idem est obiectum & finis extrinsecus; quod patet vel ex eo, quia ex Aristotele 1. *Post. text.* 43. id est obiectum, quo omnia referuntur; hæc autem est ratio finis; finis enim dicitur, quo omnia referuntur: sit etiam Scientia propter obiectum; & est obiectum veluti terminus & finis scientiæ. Vnde rectè annotat Niphus 1. *Periberm in initio*, Aristotelem solere semper in principio suorum librorum obiectum appellare intentionem, intento autem & finis idem sunt. *Confirmatur.* Nam etiam in potentij hoc cernitur, verbi gratia, potentia visus finis est videre colorem, aut lumen, quæ eadem sunt obiectum illius. *Sic etiam Moralis Philosophia finis est*, actiones humanas rectas facere, quæ eadem illius obiectum sunt. *In speculativis quoque scientijs*, idem est ludicium, nam Physicæ scientiæ est cognitio corporis naturalis; idem autem est obiectum illius. *Denique confirmatur* Autoritate Aristotelis, apud quem teste Themistio, ut supra diximus, idem est obiectum & finis. *Nunc autem finis Dialecticæ*, omnium consensu est dirigere operationes intellectus, sunt ergo operationes intellectus obiectum. *Confirmatur.* Nam ad operationes omnia quæ traduntur in Dialectica, referuntur, ut principia, partes, & passionem. Hæc autem sunt condiciones obiecti, ut

Sententia Præceptoris de obiecto.

supra

suprà dictum est. Ergo. *Probatur Maior.* Nam Ens rationis multas potest habere passiones. Quia de omni Ente rationis particulari prædicatur Ens rationis in communi essentialiter & quidditatiuè; at subiectum non prædicatur quidditatiuè de passione, ergo. Quod autem operationum principia, partes & passiones tradantur in Dialectica, patere potest Inductione facta per omnes libros Aristotelis. *Obijciens.* Materia & finis ex Aristotele 2. *Phys.* non coincidunt: ergo non potest id esse obiectum & materia quod est finis. *Respondens.* Duplex materia quod attinet ad rem præsentem, est, ex qua & circa quam, id est, ex qua res constituitur & componitur & circa quam potentia aliqua, aut habitus versatur. Aristoteles 2. *Phys.* loquitur de materia ex qua, non autem de materia circa quam. *Obijciens.* Eiusdem est rectas facere operationes, cuius est simpliciter facere operationes, sed scientiarum est facere operationes reales, ergo eandem est, illas rectas facere. *Et confirmatur.* Quia ad operationes rectè faciendas necessariae sunt res aliquæ, sunt enim reales operationes, at Dialectica non considerat res. Ergo. *Respondens.* Dialecticæ esse tradere modum in communi rectè efficiendi operationes, quæ deinde quolibet Scientia suis particularibus obiectis applicat, & ita cõsiderat Dialectica aliquas res in communi, ut doceat quomodo fieri debeant operationes circa materiam necessariam, contingentem, &c. Vnde etiam petitur confirmatio nostræ opinionis; nam ad quamlibet materiam, siue necessariam, siue cõingentem, siue remotam & falsam, eadem consequi possunt Entia rationis: cum ergo Dialectici sit præscribere operationibus rectis & perfectis suam materiam, non poterit id facere per Ens rationis. Et hinc etiam patet ad confirmationem obiectionis.

Obijciens Tertio. Artis obiectum non est operatio circa aliquam rem, sed ipsamet res circa quam est operatio, ut artis ædificandi non est obiectum ædificatio, sed ipsum ædificium, Ergo in Dialectica non erit obiectum ipsa operatio. *Respondens.* Hinc potius oppositum sequi, ideò enim ædi-

ficiu est obiectum, quia coincidit cum sine extrinseco artis, sic ergo Dialecticæ obiectum erit operatio ipsa, quia est finis extrinsecus Dialecticæ. *Hoc solum est discrimen,* quod quia operatio Intellectus est immanens, non habet quo alio & extrinsecè referatur, ac proinde dicitur ipsamet esse obiectum, quia ipsamet est opus & operatio simul, artis verò ædificandi operatio, quia extrinseca est & transiens, refertur ad opus extrinsecum.

Obijciens Ultimo. Hinc sequitur Dialecticam subalternari Physicæ, nam considerat operationes animæ ut dirigibiles, quod est addere conditionem quandam accidentalem supra obiectum partis physicæ quæ est de anima, & illius operationibus. *Respondens.* Requirit præterea ad scientiarum subalternationem, (ut suo loco) ut subalternata supponat principia subalternantis, atque ex ijs progrediatur. Iam verò Dialectica supponit leuem & rudem tantum operationum cognitionem, quæ naturali lumine haberi potest.

Sexta Propositio. Si loquamur de Dialectica in communi, ut totā artem comprehendit, illius obiectu sunt tres Intellectus operationes. Quia unaquæque per se, ut ante dictum est, propria eget directione, etiam si una ordinari possit ad aliam, quod operationibus ipsis accidit. Quod obiectu si vocare velimus, quod recentiores quidā faciunt, modum cognoscendi vel sciendi; ut Mirand. supra loquens de Logica, non magnopere repugnabit. *Vnde cum vocatur Dialectica modus sciendi,* hæc appellatio nō est formalis & propria, sed petita ex obiecto, ut annotat Fonseca 2. *Met. cap. 3. quæst. 1. sect. 2.* ac proinde purat artem nostram Logicam modum sciendi, nempe ab obiecto de quo agit, sicut appellantur libri Metaphysicæ, quia sunt de obiecto, quod est post res naturales. *Vnde Scotus quæst. 1. prædicab. negat esse directam hanc prædicationem ex formalem:* Logica est modus sciendi, sed potius dicendum, inquit, in obliquo fuit; Logica considerat modum sciendi. Quamvis Aristoteles hoc loquendi modo utatur 2. *Met. text. 15.* hanc nostram artem modum sciendi appellans: Et in a-

his quoque similibus utitur hoc loquendi modo, ut cum in *lib. Periberm.* vocat nomen, vocem, verbum, &c. quæ vox non est genus & prædicatum essentiale, sed tantum materia, si Am. Magentino & Pselio credimus.

Septima Propositio. Si sermo sit de Dialectica quam nobis Aristoteles tradidit, dici potest, illius obiectum esse tertiam operationem, siue Argumentationem cum Alb. siue Syllogismum cum Scoto, siue etiam Demonstrationem cum Græcis & alijs. Nam *Syllogismus*, quæ potissima est Argumentationis species, atque inter Syllogismos Demonstrationem potissimè consideravit Aristoteles, ut patet ex 2. *Elench.* cap. vii. De Syllogismis enim inquit, omnino nihil habuimus prius aliud quicquā quod diceremus, quam mora perquirentes multo tempore insudauerimus. Scribit nihilominus Diog. extitisse suo tempore multa Aristotelis alijs de rebus ad Logicam pertinentibus volumina, de qua re magis infra dicemus.

Octava Propositio. Quemadmodum Logica agat de vocibus, & de rebus supra diximus. Nam de vocibus tanquam conditione necessaria ad sua declaranda præcepta. De rebus autem, ut de materia remota, Vel in communi tantum, ut sua posset præcepta exemplis declarare. De Ente autem rationis magis ex professo ad illum spectat differere, quatenus videlicet ut Heræus notat dicere solitos qui nostram opinionem defendebant, habent illa attributionem quandam ad per se subiectum Dialecticæ, id est, ad operationes. Consequuntur enim illas, tanquam passiones & propria illius accidentia, et si ut extrinseca, nec ad illarum perfectionem intrinsecè pertinentia. Considerat etiam Dialectica hæc entia rationis, prout illa denominat partes, vel species proprii obiecti. Hinc enim est, quod considerat, quid sit esse subiectum, quid prædicatum, quid medius terminus, quæ sunt denominationes quædā ab Ente rationis. Id etiā facit moralis Philosophia, quā tamen nemo unquam dixit versari circa Entia rationis; considerat enim rem prout est volita ut finis, medium deliberatum,

consultatum, imperatum, &c. Idem etiam faciunt reliquæ omnes Scientiæ, quo videlicet commodius exprimant res de quibus tractant, nihil tamen curantes quid sint entia rationis, neque ea adhibentes ad dirigendas operationes.

SOLVITIO RATIONVM

precedenti opinionis.

Ad primam. Aristoteles eo loco loquitur de Dialectica Utente, atque etiam de quadam eius parte nempe Topica; Vnde illam confert cum Sophistica. Denique agit ibi de Ente reali. Quia utramque illam partem in hoc confert cum Metaphysica, quod agant de omni re.

Ad secundam cum sua prima confirmatione. Dialecticæ in prædicab. prædicam. alijsque huiusmodi quæ considerat, habet rationem modi illius realis, qui reperitur in reali prædicatione & alijs, nihil curans entia rationis, quæ deinde consequuntur. *Ad secundam confirmat.* Nullam oportet esse scientiam quæ propriè sit ac solum de Ente rationis, sed quæ sunt de suis obiectis realibus, sunt etiam de Entibus rationis indirectè consequentibus. Vnde non potest considerari Ens rationis per se, cum non sit per se, sed necessario annexum operationi reali ad quam indirectè consequitur.

Ad Tertiam, loquitur Arist. de sciētijs, quæ Intellectum propriè & directè perficiunt, siue practicum, siue speculativum. Logica autem est instrumentum ad dictas scientias. vel etiam res eo loco Aristoteles, ut annotat Fonseca ad quatuor, intelligit prout distinguuntur à sermone & oratione mentali, quam propriè Dialectica considerat. Idem enim est sermo mentalis hoc loco, quod conceptus & operatio mentis, Vnde etiam Logicā appellatam esse quasi sermocinalem, & nos supra monuimus, & idem autor observat.

Ad quartam. Probatur est à nobis, melius dirigi operationes per præcepta quæ de illis secundum se traduntur, quā per Entia rationis, negamus etiā semper esse notius opus aliquod operatione per quam fit, ut patet in specie intelligibili, & in habitibus. Quod utrumque & sit operatione

Intel.

Conclu-
sionem
quæ-
sit.

Intellectus, & difficilis percipitur, quam ipsa Intellectus operatio, ita ut nonnullis etiam esse negetur. Ut summum ergo verum habet illa propositio de operationibus extrinsecis, verbi gratia, de domo, scriptura, &c. Adde quod ipsamet operatio intellectus cum sit immanens, simul etiam est opus illius. *Ex his ergo sequitur obiectum Dialecticæ esse ipsas operationes Intellectus*, sub hac formalitate, ut sunt dirigibiles, seu quatenus ab ea traditur realis modus illas dirigendi. *quia hic modus magis naturalis, & magis etiam nobis obuius & facilis, quam eas operationes per Entia rationis dirigere.* Et quamvis per Ens rationis melius adhuc dirigerentur operationes, essent nihilominus simpliciter dicendæ obiectum. Quia in artibus & scientiis non est obiectum, quod finem inducit in materiam; sed id in quod finis inducitur, atque in his idem est finis extrinsecus & obiectum, ut satis à nobis probatum est.

QUESTIO II.

Quod sit genus Dialecticæ?

EX præcedenti quæstione colligi potest, quoniam sit Dialecticæ differentia, quodnam etiam proximum illius genus, quia tamen quæstio esse solet potissimum de Scientia & Arte, vix ex his habitibus ratio Dialecticæ conveniat: Ideo aliquid hoc loco dicendum videtur. *Supponendum autem incho est, esse Dialecticam determinatū quendam & certum habitū. Est n. habitus genus remotū Dialecticæ.* Quod est contra quorundam opinionem, cuius Alb. meminit *tract. 1. prædic. c. 1.* Imo etiam D. Hieron. in proem. in Cant. Cantic. Sic inquit: Nonnulli sanè apud Græcos etiam Logiceen, quam nos Rationalem possumus dicere, quarto in numero posuerunt (videlicet cum Physica, Metaphysica, & Mathematica, quas eo loco recensebat) Alij non extrinsecus eam, sed per has tres quas supra memorauimus disciplinas innexam, conseruatamque per omne corpus esse dixerūt, quia verborum, dictorumque rationes, proprietates, improprietates, genera, species in omnibus sūt. Voluit autem fortasse D. Hieron. M. Tull. indicare, qui s. Tusc. circa medium dicit, fuscā esse Dialecticam per omnes Philo-

sophiæ partes. *Probant hi Auctores hanc sententiam.* Quia in quavis scientia proprius est sciendi modus, ergo Dialectica in omnibus scientiis est immersa. Quod etiam significare videtur Aristoteles 1. de part. animalium, cap. 1. & Plato 7. de Republ. vocans Dialecticam omnium Scientiarum apicem, ita ut reliquæ scientiæ consuetudine potius quadam esse dicantur scientiæ, quam quod reuera huiusmodi sint sine Dialectica. Nomine porro Dialecticæ, teste Marfil. Fic. & Plot. intelligit Plato facultatem nostram, quæ ab ipsamet Metaphysicis nihil differat. Sed de hac re postea ex instituto dicem⁹, ubi de diuisione, vnitatem, & multiplicitate disputabimus. Interim autem supponatur esse id verum de Dialectica quam Vttem, vel melius potius vtitatem appellant. *Obijciat.* In omnibus artibus non est diuersus habitus de modo, quo sciamus rem esse faciendam, & quo res illa eadem fiat; Ergo non erit diuersus habitus qui tradat modum sciendi, & res cognoscat. *Respondet.* Quicquid sit de Antecedente (fortasse enim aliquis præterea habitus est in potentijs & organis, quibus res aliqua ex arte fit, præter eum qui est in Intellectu, & rei faciendæ modum præscribit) quicquid inquam sit de Antecedente, negatur Consequentia. *Nam artes respiciunt opus quoddam extrinsecum*, Dialectica autem solum cognoscendi modum intrinsecum, quem deinde sibi quæque scientia applicat. Quod melius ex sequentibus patebit eo loco quem diximus. *Hoc supposito*, quæstio potissimum esse solet de Scientia & Arte, quæ perfectè præscribi non potest, antequam quid Scientia sit & quid ars in tractatione de scientia cognouerimus, ubi etiam dicendum erit, quid requiratur ad habitum practicū & speculatiuum. Interim tamen ne vos suspensos teneam, dicam breuiter quid sentiendum sit.

AN LOGICA SIT scientia?

Prima Propositio. Si obiectum Dialecticæ dicatur esse Ens rationis, non est dicenda Dialectica Scientia. *Quia scientia est tantum de Ente reali.* 1. *Post. text. 5.* Scire est rem per causam cognoscere. 3. *de anima, text.*

ma. text. 38. Scientia secatur ut res. 4. *Met. text. 1. & lib. 12.* summæ tertiæ cap. 1. Metaphysica versatur circa Ens ut Ens, cæteræ verò scientiæ abscindunt quandam partem Entis. Ex 6. *Met. text. 1. & 2.* enumerans scientias, solum realium meminit. Et 2. *Post. text. 7.* dicit definitionem non posse esse non Entis; omnis autem scientia, ex eodem *text. 26.* est per definitionem. Idem docet, 6. *Eth. cap. 3.* & alijs locis. *Nec valet quod quidam dicunt*, intelligenda hæc esse de Scientia reali, non autem de Scientia rationis; *Nusquam enim meminit Aristoteles huius distinctionis*; quod tamen facere debuit, sicut & Entis realis & rationis meminit. Quod docet Iand. 6. *Met.* Nihilominus si scientiæ nomine intelligatur certa quædam cognitio, negari non debet, quin sit Dialectica scientia, nam quæ ab ea traduntur certa sunt, & indubitata, & cum sit modus sciendi, si certa non esset, scientiarum omnium certitudo periclitaretur.

Secunda Propositio. Si operationes, quod probabilius esse diximus, obiectum sunt Dialecticæ, non est tamen propterea scientia dicenda Dialectica. Quia ad rationem perfectæ & propriè dictæ scientiæ, requiritur ut sit sui gratia, & alio non referatur; Quod ex citatis locis Aristotelis partim colligi potest, partim etiam alijs in locis hoc ipsum idem expressit; Vnde quod dicit. *Post. text. 5.* *Scire esse rem per causam cognoscere*, ob quam res est: hoc satis aperte significat quod volumus. *Is enim tantum debet rei causam*, ob quam res est cognoscere, qui illam secundum se, & ut constituit rei quidditatem, seu principium passionū secundum se cognoscit. *Et propterea 2. Met. text. 3.* Si, inquit, practici rem quomodo se habeant cognoscant, non tamen considerant causam per se, sed ad aliud. Item 2. *Met. text. 3.* dicit finem Scientiæ esse scire; Et 2. *Post. text. 27.* dicit Artem esse circa generationem, Scientiam circa Ens, *hoc est*, ut omnes eo loco interpretantur, Scientia est circa speculabilia & quæ alio non referuntur. *Denique alioquin artes quoque dicendæ essent scientiæ*; nihil enim illis aliud deest, quam non referri alio. Continent enim certam rerum sua-

rum cognitionem, etiam per causam, quævis non modo scientifico, ut ante diximus ex Aristot. Et hæc Illatio est Alex. in *initio Pr. Hanc opinionem tenent omnes: ferè Greci.* Am. in *prædic. Philop. & Alex. in l. Prior. Them. 1. Post. cap. 2. Iand. 6. Met. quæst. 4. Egid. 1. Elench. & præfat. in lib. de Demonstratione. Et ratio, inquit, est*, quia Logica non est propter res scitas, sed propter modum nostrum sciendi. *Est etiam eorum omnium*, qui dicunt Dialecticam esse artem, aut quæpiam alium habitum. *Qui autem contra sentira videntur*, possunt intelligi ad modum primæ propositionis, ut sumatur scientia pro cognitione certa, quod multo adhuc magis convenit Dialecticæ, si illius obiectum sunt operationes. *Vnde verè habet Dialectica suo modo demonstrationes*, & suorum cognitionem per causam. Ita possumus interpretari D. Thomam 4. *Met. lect. 4. Scotum quæst. 1. prædicab. & alios*, Sic etiam interpretari licet Aristotelem, dum 1. *Prior. cap. 1. & 2. & 2. Poster. text. 26. ad finem*, vocat Demonstrativam scientiam, id est, præcepta quæ de Demonstratione dantur: *Eodem enim modo potuit dicere Syllogisticam scientiam*, definitivam scientiam, id est, certam eorum cognitionem. *Quo etiam modo ipsas quoque artes Mathematicas*, 1. *Met. text. 1. & 4.* vocat Philosophus scientias. Quod Alex. annotavit 6. *Met. text. 11. Confirmatur denique Auctoritate Aristot. qui Rhet. c. 4.* Tollunt, inquit, naturam Dialecticæ, qui eam ut Scientiam pertrahant. Et 2. *Met. text 15.* cum eam aut potius eius obiectum, Sciendi modum vocat, distinguens contra Scientiam, & dicens, frustra queri scientiam sine sciendi modo, aperte significat non esse Dialecticam scientiam. *Obijcies.* Scientia certa, seu cognitio certa est de rebus necessarijs; at operationes quas dirigit Dialectica non sunt necessariae, sed pro nostro arbitratu fieri possunt. Ergo. Maior est Aristotelis 6. *Eth. cap. 3. Et 1. mag. mor. 33.* ubi dicit scientiam & cognitionem certam, esse de re vniuersali, & quæ aliter habere non possit. *Respondes primò.* Dici potest Aristotelem loqui de scientia perfecta. *Secundò.* Etiam operationes ut quibusdam Regulis diriguntur à Dialectica, certæ sunt

sunt & immutabiles, quâvis liberum nobis sit hoc vel illo modo operari, si tamen rectè operari velimus, modum verum & notum à Dialectica præscriptum sequi debemus. Rationes omnes quæ probant Dialecticam esse scientiam, solum efficiunt, quod nos prima propositione diximus. Lege Ant. Bern. Mirand. lib. 4. *Apol. sect. 1.*

AN LOGICA

fit Ars.

PRIMA PROPOSITIO. Si Artis nomine intelligamus quamvis disciplinam in communi, quomodo septem dicuntur esse artes liberales. Lingua, Tropus, Ratio, Numerus, Tonus, Angulus, Attra, id est, Grammatica, Rhetorica, Dialectica, Arithmetica, Musica, Geometria, & Astrologia. Quas enumerat & explicat D. Thomas *op. 70. & 1. 2. quæst. 37. art. 3.* Quo etiam modo artis nomen usurpat illustrat in *cap. 1. Ethic. Quintil. lib. 2. cap. 18. Rod. lib. 2. cap. 2. & passim alij.* Hoc, inquam, modo potest appellari ars Dialectica. Vel etiam alio modo, ut ars se extendit ad eos habitus, qui sunt principium non modo effectus, id est, operis externi, sed etiam actionis, id est, quæ non relinquunt post se opus extrinsecum. Quo utroque modo usurpare videtur Artis nomen Aristoteles *lib. 1. mag. moral. cap. ultimo.* Sic enim Dialectica est principium operationum intellectus nostri, ut rectè fieri possint, nec sunt eiusmodi, quod opus post se relinquunt, qualis etiam est ars cytharizandi, saltandi, &c. *A quibus tamen in multis differt Dialectica.* Est enim Dialectica circa opus intrinsecum & receptum in eodem principio, unde fluxit operatio. Atque hoc tantum probant rationes, quibus contendunt Mirand. initio institutionis suæ, Zabar. *lib. 1. de natura Logicæ, cap. 1.* Etiam, *quæst. penult.* Atque alij nonnulli, quibus illi contendunt Dialecticam esse Artem.

SECUNDA PROPOSITIO. Si sumatur propriè Artis nomen prout significat habitum quandam factiivum, id est, qui post se opus aliquod relinquat, hoc modo non potest Dialectica ars dici. Sic autem usurpat Artis nomen Aristoteles *6. Ethic. cap. 4. Et confirma-*

mur. Nam quædam quæ Artes dicuntur vulgò, idèd propriè Artes à Aristotele esse censentur, quod et si operationem quandam extrinsecam respiciant, nullum tamen post se opus relinquunt, qualis est ars cytharizandi, ut docet Aristoteles *1. mag. mor. cap. 33. Confirmatur secundò.* Quia nec propriè facit Dialectica Syllogismus, sed modum tradit illos conficiendi; Et quamvis illos faceret, tunc anima res aliquas cõsiderare deberet, nec tamen Ars esset appellanda. *Vnde Dialecticè, ut pro parte Topica sumitur, eaque ut Vtens est, negat Aristoteles 1. Rhet. cap. 4. esse Artem. Confirmatur tertio.* Quia Dialectica considerat in communi, quæ spectant ad operationes; atque modo quodam scientifico & demonstrativo, Ars autem & circa particularia versatur, nec curat res per causas cognoscere. *Obijcies.* Aristoteles *6. Ethic. cap. 3.* enumerat quinq; Intellectus habitus; Scientiam, Artem, Intellectum, Prudentiam, & Sapientiam: at per nos, non est Dialectica ars, vel scientia, nec potest esse Intellectus, quia in est de rebus per se notis, atque de primis principiis, ut docet Aristoteles eodem loco *cap. 6. & 2. Post. text. ult. & 1. Met. in initio.* Nec potest esse Prudentia; hæc enim ad mores refertur, ut est apud Aristotelem *6. Ethic. c. 5. Nec demum Sapientia;* cum quia Intellectum & Scientiam comprehenditur, quia est rerum notissimarum & primarum causarum. *6. Ethic. cap. 7. & 1. Met. in initio.* Ergo nullus erit habitus. *Respondet.* Propterea quidam, ut Balduinus, quæsitio An Logica sit Scientia, arbitratur Dialecticam esse facultatem, quod asserere videtur Aristot. *1. Rhet. cap. 4.* illam vñ cum Rhetorica nominat. *Sive enim, quod significat facultatem: Cuius facultatis munus est, ut dici potest ibidem, & Alex. initio Prior.* ut sit habitus ad contraria, qualis esse videtur nostra Dialectica, potest enim in utramq; partem probabiliter disputare. *Sed id rectè dici nequit.* Tum quia id ut plurimum locum habere potest in vna Dialecticæ parte, nempe in Topica; tum quia illa ipsa pars non disputat probabiliter in utramque partem, sed præcepta solum tradit, quemadmodum id rectè

K

ser;

fieri possit, quæ præcepta & vera sunt & certa. *Uxeres.* Quis ergo tandem habitus erit Dialecticus? *Respondes,* Dicendum esse habitum instrumentalem, quia partim accedit ad Scientiam ratione certitudinis & euidentiæ, partim autem ad artem, quia est de obiecto quadam ratione factibili, & quia aliò ordinatur: sed ab utroque tamen per se est distinctus. *Cæsurum* Aristoteles 6. *Ethic. cap. 3.* solum meminit eorum habituum, qui sunt propriæ & perfectæ Intellectus nostri virtutes. *Vnde nec memini opiniois,* cui salum subesse potest, nec cuiusdam alterius habitus, cuius 2. *Poster. text. ult.* mentionem facit, appellatq; rationem, siue ratiocinationem, quisquis tandem ille sit, de quo eo loco. Pari igitur ratione nō meminit habitus huius instrumentalis, sicut nec facultatis, quam Balda tamen & alij volunt esse habitum distinctum, quia habitus instrumentalis non tam perit Intellectum directè & propriè, quam indirectè & consequenter, modum præscribendo cæteris habitibus, ut illum propriè perficiat. Nec tamen tacuit Aristoteles alijs in locis hunc instrumentalem habitum, videlicet dum 2. *Met. text. 15.* appellauit Dialecticam aut obiectum illius, & ipsam consequenter, sciendi modum, & *lib. 1. Top. cap. 9.* & 12. dicit problemata Logica esse instrumentalia, quædā autem alia speculatiua & practica. Denique testatur Zimara theor. 9. diuississe Stoicos Philosophiam in Speculatiuam, Astriam, & Organicam, per Organicam sine dubio Dialecticam intelligentes. Sic etiam loquuntur Interpretes, Alex. & Philop. initio *Prior.* & idem Alex. 1. *Top. cap. 9.* Am. *prolog. in prædic.* Simplic. *ibid.* Auer. *epit. Met. & Logica, D. Tho. ep. 70. & 1. 2. quæst. 37. art. 3. ad tertium.* Lege Zimaram in tabula, verbo, absurdum est, verbo, artes, & verbo, Scientiarum genera. *Obijcies.* Artes quæ sunt sub Architectonicis, id est, quæ seruiunt superioribus, qualis est frenetactoria respectu equestris, &c. referuntur ad architectonicas: tanquā instrumenta quædam, nec tamen propterea amittunt artis nomen. Ergo quamuis Dialectica referatur ad alias Scientias &

artes, non tamen propterea Scientiæ, vel Artis nomen amittet. *Respondes,* Non potest Dialectica utrumque nomen & rationem retinere, vnde quia natura sua refertur ad illos habitus, & alios quoscuque cognoscituros, idè rationem quandam habitus diuersam habere dicenda est.

AN DIALECTICA SIT Philosophia Practica an Speculatiua?

Vtrumque in quæst. anneximus; quia Diuisio in habitum practicum & speculatiuum est Diuisio Philosophiæ, non est autè quæstio de nomine tantum, ut vult Auicenna, & apud Alb. Alpharab. quamuis idem sit quætere, an sit Dialectica & quibus alius habitus Philosophiæ pars, quod quætere, An sit scientia: ut ex antiquorum opinione refert Am. *inuis. prædicab. & Alex. 1. Top.* Propterea enim Stoici Philosophiam & Philosophiæ rationem Dialecticæ attribuebant, quod eam scientiam esse censerent, ut refert Plutarch. *lib. de pl. Philosophorum.* & Alex. 1. *Top.* fortasse non adeò præcise scientiæ nomen usurpantes. *Quæd si ius sit,* iam patet, quid ad quæstionem respondendum sit: Cum enim dictū sit non esse scientiam Dialecticam: Consequens est, ut nec Philosophiæ pars, nec Speculatiua, nec Practica appelletur, quia tamen id aliquam habet difficultatē, paucis quid dicendum sit, aperiendum est. nam exacta rei huius cognitio, non nisi cognitio, quid sit esse practicum & speculatiuum, & quæ sit scientiæ Diuisio, quidque ad Philosophiā requiratur, haberi potest. Quibus de rebus omnibus proprius disserendi locus est in tractatione de Scientia.

Prima Propositio. Si per praxim more Aristotelis intelligamus id, quod est commune actioni & factioni, non est Dialectica practica, *non quidem, si de factione sermo sit;* hinc enim est, quæ aut opus post se relinquit, aut certe ad finem externum ordinatur, ut ars ædificandi ad domum, ars cytharizandi ad actum quædam cytharizandi, quamuis post se quædam actionem relinquat, *non autem si de actione sermo sit;* quia actionis nomine Aristot. ut patet, non est opinio, in-

tellectus

intellexit eas tantum, quæ sunt propriè immanentes, & intrinsecæ; atq; ab alijs principijs & potentijs perfectæ quæ ab Intellectu, vel saltem ordinatæ ad aliam quandâ potentiam distinctam ab Intellectu; quod dico propter quosdam actus, qui quamvis sunt in Intellectu, dicuntur nihilominus esse practici, quia ad actionem & potentiam ab Intellectu distinctam ordinantur, qui est consultatio, Imperium, &c. Colligitur ex Aristotele 6. Met. text. 2. lib. 11. *primæ* 3. cap. 1. 6. Ethic. cap. 2. 6. 5. 1. mag. moral. cap. 33. Et ex Al. x. 2. Metaph. text. 3. Idem etiam tenent, Albert. tract. 1. Logicæ, cap. 4. Scotus quæst. 4. Prolog. art. 1. Heruzus quodlib. 1. quæst. 10. 1. Capreolus in Prolog. Sum. Sontinas 6. Met. quæst. 2. Et est hæc opinio contra Nominales, contra Gregorium Arim. in Prolog. quæst. 1. art. 5. Gabriel. quæst. 10. 6. 11. Prolog. Ocam 1. distinct. 25. quæst. 6. Aureoli apud Capreolum in prolog. quæst. 2. Mirandul. 5. apol. lect. 13. 6. in comm. scilicet. 4. contra Scalig. exercit. 106. num. 3. Iand. 6. Met. quæst. 5. Qui omnes volunt praxin propriè convenire actibus etiam Intellectus, imò verò cunctis potentis, quæ à voluntate imperium accipiat. Et propterea concludunt Dialecticâ esse practicam, etiam circa actû Intellectus versetur. Quod maximè dicit propter Consultationem, quæ certum est esse actû Intellectus, & simul esse praxin. Sed nos ad id iâ respondimus. Quod autè propriè apud Aristot. dicatur praxis, ut est nomen contractum ad actionem, & distinctum à factione, quam *ποίησις* vocat Aristoteles, Probat ex eodem 1. mag. mor. cap. 5. 6. 33. ubi indicat esse actionem eam quæ virtutis propria est, vel vitij, seu quæ rectè rationi subest. Et 6. Metaph. text. 1. Idem est agibile & eligibile, inquit. Et 5. de anima, text. 46. 6. 47. 6. 48. 6. 49. dicit esse actionem de fugiendis aut amplectendis rebus, & alijs locis de quibus alibi fortasse commodius.

Secunda Propositio. Non est Dialectica Speculativa. Idem probari potest, ex ijs locis, quibus probatum est non esse practicam. Aristoteles enim 1. Top. cap. 9. 6. 11. distinguit problemata logica à Specu-

lativis & practicis. *Ratio autem est*, quia speculativus habitus est sui gratia. Hæc propositio est contra Alb. tract. 1. Log. & 4. Arim. initio Log. & Sontino. 6. Met. text. 2. Ant. And. 6. Met. lib. 3. Sorio quæst. 4. proleg. Scot. in prolog. quæst. 4. Porro nihilominus dicit, quodam ratione esse speculativa magis etiâ quam practica, quatenus est positivum vñi in scientijs speculativis, & quatenus modum tradit *causa investiganda*, quod solis speculativis scientijs convenit per se, vi nimirum causis, seu versari circa causæ cognitionem. Et demique: Si speculativæ finem esse dicamus, non solum per se cognitionem veritatis, sed actum internû Intellectus. Quod indicat D. Tho. prima secundæ, quæst. 17. Et Fran. Suarez lib. de Dialecticæ Logica, ad 4. Argumentum Balduini.

Tertia Propositio. Male minus dici potest Dialecticâ simul speculativam & practicam, quod ex Nominalibus & Recentioribus quidâ dicebant; Habitus enim dividitur in speculativum & practicum tanquam in differentias disparatas & essentialis. Hæc est autem natura huiusmodi differentiarum, ut vni atque eidem convenire nequeant. Quod de naturalibus habitibus dictum volo. Quæstio enim esse solet de Theologia. Et probabilior esse videtur pars affirmans, ut nempe simul sit practica & speculativa. Est enim ratio discursus, quo utitur Theologia, naturalis sit, tamen ratione principiorum quibus nititur, supernaturalis est. Illa enim per fidem tantum habetur. Potest tamen dici esse simul Dialecticam, practicam, & speculativam, ad modum supra explicatum. Sicut etiam diximus dici posse Artem, & Scientiam; etiam neutra formaliter & per se sit. Obijciat. Intellectus aut est speculativus, aut factivus, aut practicus, ergo omnis habitus qui in ipso est vñus ex his rationem habere debet. Respondet. Non esse hæc divisionem essentialem Intellectus, sed tantum subiecti in accidentis, atque nec quidem omnia. Vnde facultas, opinio, & alia huiusmodi nec sunt practici, nec factivi, nec speculativi habitus. Et confirmatur ex Aristot. 1. Top. ubi ponit tanquam membrum distin-

Quam problema Logicū à practico & speculatiuo. *Potest etiam secundo dici*, omnem Intellectum esse vnum ex dictis, sumendo nomen practici largè prout videtur id omne significare, quod quoquo modo à nobis fieri potest. *Obijcies secundo*. Aristotel. 6. Met. text. 2. *et*. 11. *Met. summa* 3. cap. 1. probat naturalem scientiam esse speculatiuam; quia neq; est factiua, neque actiua; at si quispiam alius habitus dari posset, malè profecto argumentaretur. Ergo. *Respondet*. Sermonem esse Aristoteli de habitibus perfectis, quos certum est esse, aut practicos, aut speculatiuos, aut factiuos. Quare rectè Aristoteles concludit, naturalem Scientiam, quæ habitus quidam perfectus est, esse speculatiuam. Quia neque factiua, neq; actiua esse potest, *non est autem Dialectica habitus perfectus*. Notandum cum de practico & speculatiuo sermo est, attendi debere finem cuiusque introsecum, atque vt loquuntur finem scientiæ, id est, quò natura sua alter ex his habitibus refertur, nimirum an ad solam cognitionem veritatis, vel etiam ad opus & actionem. *Non autem curandum est*, quis sit finis scientis & extrinsecus, nempe quo is qui scientiam aliquā acquirit, referat eisdem scientiæ cognitionem.

Quarta Propositio. Ex dictis sequitur non esse Dialecticam in Philosophiæ partibus numerandam, quod, inquam, sequitur tum ex Aristot. tum ex Interpretibus. *Et quidem si Philosophia sumatur pro habitibus*, tum practicis, tum speculatiuis, id apertè patet. Sic autem vsurpare videtur Aristot. 6. Met. text. 1. *et* lib. 11. *summa* 1. cap. 1. Multo autem minus dicitur Dialectica Philosophia, si hoc nomen Philosophiæ pro speculationis tantum habitu vsurpetur, quod indicat Aristoteles 2. Met. text. 3. dicens, esse Philosophiam sui gratia. Et rectè se habet, inquit, Philosophiam scientiam veritatis contemplatricem appellasse. *Nec tertio dici potest Philosophia*, vt significat Scientiam de substantia, ita Aristoteles 4. Met. text. 7. *Nec denique*, vt tantum pro Metaphysica. Sic Aristot. 4. Met. text. 5. 7. 8. Ex quibus acceptionibus ea maximè videtur probari Aristoteli, quæ Philosophiam pro Sci-

entiæ veritatis contemplatricè significare. Neque etiam præterea, quod ad alios attinet, dici potest Dialectica Philosophia, si Philosophiam esse intelligamus quandam cognitionem, quæ hominem propriè & per se perficiat. Nam non tam id facit Dialectica, vt rectè hominem possint perficere. *Confirmatur*. Nam Dialectica est facta per omnes Scientias, non ergo potest esse pars Philosophiæ, nam pars extra partem est.

Ultima Propositio. Si Philosophia sumatur pro quauis certa rei alicuius cognitione, & secundum vulgarem illius acceptionem, nihil prohibet appellari eam Philosophiam. Vnde Aristoteles 1. Top. cap. 12. vbi problemata naturalia & moralia atq; Logica enumerauit: De his, inquit, secundum veritatem ad Philosophiam negotiari pertinet, vbi indicat Philosophiam sub se comprehendere etiam Logicam. *Nunc etiam factum est*, vt Stoici teste Diogene. Philosophiam partireatur in Physicā, Moralem & Logicam. Et Plato, vt Euseb. ex Attico quodam Platónico lib. 11. *de preparatis* *Euang. cap. 1.* refert, Eadem ratione Philosophiam tribuebat. Immo etiam & Aristot. si Eusebio eidem credimus; quamuis quem ille citat Aristoteles, non hic noscitur Scagiritæ, sed alius quispiam ex Peripatetica familia esse putandus est. Citat enim Eusebius huius Aristot. quem Peripateticum appellat *librum 7. de Philosophia*. Quod tamen opus inter Aristotelis volumina ab ijs, qui diligentissimè omnia persequuntur, non reperitur. Nec credendum Alberto est, qui eam contendit esse Aristotelis Diuisionem. *Quare non est amplectenda Alberti sententia*, nec etiam alibi, aut aliorum, qui volunt propriè esse Dialecticam Speculatiuam philosophiam, vt laud. in *proem. lib. de animo*, vbi Philosophiam diuidit in Organicam & nō Organicam. Am. & Simplic. in *predic. Buran. m. 1. Eriani. Zimara theor. 9. Galenus lib. quod optime medicus sit Philosophus. et lib. de historia philosophica*, atq; alij. *Qui censeri possunt*, quos fortasse locuti sunt de communis & vniuersæ Philosophiæ diuisione, quæ etiam habet

tor apud D. August. 8. de *Civitas Dei*, cap. 4. *lib. 11. cap. 15. passim*, qui Philosophiam diuidit in naturæ obſcuritatē, diſſerendi ſubtilitatē, vitam & mores. *Obijcies*. Po- teſt idem eſſe pars & inſtrumētum, ut ma- nus eſt pars, & inſtrumētum hominis, quod exemplum aſſert Socrates in prædicabil. Plato etiam teſte Am. in prædic. & Philop. 1. *Prior*. vtebatur exemplo ſexta- rij, quæ & ſimul eſſet mēſura, & pars men- ſuræ minoris, & conſequenter ſimul in- ſtrumētum & pars. *Reſpondeo*. Quicquid ſit de Antecedente. Nam Philop. dicit eſſe manum partem corporis, & inſtrumē- tum animæ. Rectius autem dixiſſet eſſe partem totius hominis, & inſtrumētum eiſdem; Conſequentia negatur. Suprà e- nim probatum eſt, non poſſe eſſe propriè partem; quia omnibus Philoſophiæ parti- bus veluti immerſa in eſt. Sed de his, ut an- tea diximus, magis ex profeſſo in tract. de Scientia. Ex dictis ergo ſatiſſeri poteſt quæſtioni, quæ ſecundo loco propoſita eſt, quid ſit nimirum Dialecticæ; hæc enim eſt definitio Dialecticæ.

DEFINITIO DIA- LECTICÆ.

Dialectica eſt habitus Intellectus, cog- noſcitiuus, certus, & euidentis, ſed in- ſtrumētalis; directiuus triū Intellectus no- ſtri cognoſcitiuarum operationum. Quin- que primæ partes conſtituunt genus proxi- mum Dialecticæ, reliquæ differentiam. *Dicitur habitus intellectus*, ad diſtinctionem habituum, qui in alijs potentijs reperiuntur. *Cognoſcitiuus*. Quia quemadmodum alia eſſe dicuntur in Intellectu operatio- nes, præter quinque cognoſcitiuas, ita for- tē nihil obſtat, quo minus alij ſint habi- tus præter cognoſcitiuos. *Certus*, ad di- ſtinctionem opinionis, eorumq; habituum, quibus inſeſſe falſitas poteſt. *Euidens*, ad diſtinctionem fidei, ſive humanæ, ſive diuinæ. *Directiuus*, ad diſtinctionē à quin- que habitibus, qui ab Ariſtotele nūme- rantur, 6 *lib. cap. 6*. præſertim autem ab arte & ſcientia, de quibus maior & pene ſola eſſe ſolet controuerſia. *Cetera par- tes tenent locum differentia, & ſimul expli-*

sant Dialecticæ obiectum; quod ſunt o- perationes cognoſcitiuæ. Præterea eiſdem officium, quod eſt tradere modum quo o- perationes rectè fieri queant. Denique ſinis intrinſecus, qui eſt tradere præcepta de diri- gendis operationibus. *Nam extrinſecus*, ut de eo etiam, quando Intrinſeci mentio incidit, ſimul dicamus, eſt ipſamet ope- ratio directæ, ſeu modus rectæ operatio- nis; coincidunt enim obiectum & ſinis ex- trinſecus. Alio modo quoque dici poſſet ſinis extrinſecus ipſamet cognitio circa ipſamet res aliquas determinatas, ut be- nē ſit. Nam tota Logica tādē eo tendit, ut per eam rectè intelligendo circa res de- terminatas operari poſſimus. Hæc diſtin- ctio ſinis Intrinſeci & Extrinſeci elicitur ex Ariſtot. 1. *Top. c. 2*. Et expreſſè habetur apud Gal. *lib. de Immed. Medic. cap. 8*. ubi in- trinſecum vocat proprium, Extrinſecum improprium. Hoc autē modo ſumptus ſi- nis hic duplex, videtur habere præſertim locum in ſcientijs ſeu artibus, quas *ſenæ- ſimæ* Græci vocant, vel cōiecturales, qua- rum non eſt ſemper finem illum Extrinſe- cum acquirere: ſed modum duntaxat tra- dere, quo is acquiri poſſit. Qua ratione non eſt medicinz ſemper ſanare. Vnde il- lud: Non eſt in Medico ſemper reſeruetur ut æger. Sed præſcribere modum accom- modatum ſanitati acquirendæ. Quod idē cernere eſt in arte & alijs huiſmodi. Sic etiam Dialecticæ ſinis eſt tradere modum benē intelligendi, non autem actū benē intelligere. *Atque hæc de definitione*, quæ ſo- la nobis eſſentialis, & omnibus numeris abſoluta eſſe videtur. *Quæ autem circumſeruntur apud alios auctores*, potius ſunt de- ſcriptiones quædam, & quarundam eius proprietatum exempla, quam legitimæ eiſdem Definitiones. Quæ illa eſt 1. *Top. cap. 1*. Dialectica eſt methodus vel ars ratiocinandi de quauis re propoſita ex pro- babilibus. Qualis item illa eſt Cic. eſt ars diſſerendi. Et D. Aug. 2. de *Ord. cap. 3*. Eſt diſciplina diſciplinarum, quæ ſola ſapien- tes efficiunt. Qualis illa Deſtorum Lou- nienſium. Eſt ars aut ſcientia verum à falſo diſcernens, & ex notis in cognitionem in- cognitæ Intellectum ducens. Qualis

item D. Tho. plerisque locis, *Est Scientia actum rationis directus*, quæ definitio proximè ad nostram accedit. Qualis denique illa apud D. Idid. lib. 2. Etymolog. Est scientia definiendi, inquirendi & disputandi, & aliz multæ.

SECUNDA PARS.

Qualis sit Dialectica?

QVÆSTIO I.

An sit necessaria & utilis?

POST Explicationem definitionis, sequitur ut de Dialecticæ affectionibus & qualitatibus dicamus, quæ ut alia omittā, ad duo potissimum capita reuocari possunt. Ad necessitatem, & utilitatem simul atque ad vnitatem. Vbi dicemus de Diuisione Logicæ.

Notandum primò. Duplex est Dialectica: Naturalis & Artificialis; *Naturalis non est habitus quidā*, quo in genere probatur de omni infra in suo loco, nempe nullum esse posse nobis à natura inditum, sed est lumen ipsum Intellectus, quod cum natura nobis ingeneratum est, & quo iuamur ad intelligendum, & discurrendum. Huius Dialecticæ meminit Aristoteles, sicut & Rhet. 1. Rhet. cap. 1. & 1. *Elench. cap. 8. & 11. Artificialis est habitus studio & industria humana acquisitus*, quo in certam quandam formam & rationem rediguntur ea, quæ alij temerè & fortuito in intelligendo obseruant, reddita singulorum propria causa. Quare lumen illud naturale potius dicendum est vis quædam practica, vel consiliatiua, aut etiam solertia quædam naturalis. Hanc distinctionem duplicis istius Dialecticæ habet Auer. 1. *Prior. cap. 12.* Et Arm. in *sua Log. cap. 2.* de qua paulò post.

Notandum secundò. Necessarium esse duplex; Ad se, & ad aliud. *Necessarium ad se est*, quod habet necessarias sui esse causas, ut Deus Opt. Max. Et homo quatenus dicitur esse animal rationale. Et sic in cæteris essentis rerum. *Necessarium ad aliud est*, cuius necessitas consideratur in ordine ad aliquid aliud. *Et hoc rursus duplex ex Aristotele 7. Met. cap. 5.* Simpliciter, & ad bene esse. *Simpliciter est*, sine quo finis rei ad quem refertur obtineri acquirit, ut ad be-

tam vitam necessaria est vita studiosa. *Necessarium ad bene esse*, quod iuuat plurimum quidem ad finem consequendum, non est tamen simpliciter necessarium, ita ut non possit sine eo haberi finis, ut ad beatam vitam virginitas aut paupertas voluntaria.

Notandum tertio. Cum Dialectica ut supra diximus, sit habitus quidam instrumentalissimus necessitas spectatur potissimum in ordine ad scientias, quarum est Instrumentum. *Questio ergo est*, An ad illas acquirendas omnino necessaria sit, vel solummodo ad bene esse. Vbi etiam aduertendum est: Sicut de Logica artificiosa sermo nobis est, ita etiam & de Scientiæ artificialibus & perfectis.

QVOD DIALECTICA

fit Utilis.

Prima Propositio. Quod Dialectica sit utilis & proinde necessaria ad bene esse, nemo est qui negabit, nisi fortasse propter partem Sophisticam, ratione cuius malè apud quosdam audire solet Dialectica. Vnde Eccles. 17. Qui Sophisticè loquitur, peribilis est. Vnde ipsius Epicuri vitium esse facti sunt. Et Aristippus princeps Cyrenaicorum, ut est apud Diog. Quod & D. Aug. testatur lib. 1. contra Cresc. c. 12. *Porro de utilitatibus Dialecticæ*, ne singulas enumeremus, legite Interpretes in *praefat.* præsertim in *Prædicab. Prædicam. lib. Prior. & Poster.* Et Franc. Surella lib. de *util. Logica*, ubi antiquorum etiam testimonio, atque rationes non malas conuertat. *Qui autem negarunt utilem esse Dialecticam*, imò verò planè de medio iussulerunt; id potius exercitationis causa putandi sunt fecisse, quam quod tenera ita sentirent. De quibus leg. 6. *Imp. lib. 1.* contra Math. cap. 28. Satis etiam multa de utilitate Dialecticæ à nobis dicta sunt antea.

Secunda Propositio. Ad scientias perfectè acquirendas necessaria simpliciter est Artificialis Dialectica. *Est Aristoteles sententia 2. Met. text. 19.* ubi hæc verba habet: Quapropter, inquit, oportet peritum esse quomodo singula admittenda sunt: quoniam absurdum est, simul scientiam & modum sciendi querere, acutum autem accipere facile

facile est, q. d. qui alijs scientijs acquirendis operam dant sine Dialectica duplicem necessitatio laborem suscipiunt, vt simul & particularia principia accipere, & omnes differendi formas examinare cogantur. Hinc est, quod sæpè Veteres Philosophi Dialectica ignorationis reprehendant, vt *1. Met. text. 4. & 8.* vbi inquit, Priores autem Dialecticæ erant expertes. Et *lib. 12. cap. 4. 1. de part. animalium, cap. 1. Phys. text. 10. & 20. & 22.* Idem D. Tho. docet *opif. 56. & 70. Alb. tract. 1. Leg. cap. 3. Boët. in Porphy. Am. & Simplic. in predicam. Am. sua Leg. cap. 2. Algazel. cap. 4. Aver. in ep. Leg. Ratio est: Quia debet sciens esse sine formidine, putareque non posse rem aliter habere. *1. Post. text. 5. & 50.* Debet etiam scire se bene scire, & bene inferre, quod certe non poterit, nisi quemadmodum sciendum sit, ante noverit. Hunc autem modum tradit Dialectica: Vnde sæpè propter ignorationem rectè inferendi modum incurrerunt Veteres Philosophi in paralogismos, qui tamen prima fronte videntur esse apertæ rationis; vt Zeno probans quatuor rationibus motum non esse, vt est apud Aristotelem *6. Phys. text. 77.* Quales & fuerunt aliorum rationes, qui bus continuam ex indivisibilibus constare opinati sunt; de quibus idem Aristoteles *6. Phys. & lib. de lineis inseparabilibus.* Et propterea dicebat Aver. esse scientias sine Dialectica veluti ligneum quendam cultum. Et Alb. similes eos esse dicebat, qui Dialecticam ignorantes scire se aliquid crederent, igni comburenti, aut securi locanti, quod verumque nescir, nec se id facere, nec quemadmodum id faciat. Galenus etiam *lib. de constantia artis Medicinæ, cap. 10. & lib. An sanguis sit in arterijs,* hoc argumento Aristratum Dialecticam de medio tollentem condeciebat. Aut ex quolibet quidlibet sequitur, aut non. Si primum, sic argumentor. Cygnus est albus, corvus est niger, ergo Aristratum est stultus. Si secundum. Necessaria ergo est Dialectica, quæ viam & rationem rectæ illationis docet. Et propterea Aristoteles *2. Post. text. 5.* monet Syllogismi definitionem, scilicet esse sumendam ante omnem partem Syl-*

logismi, id est, esse tenenda præcepta de Syllogismo, antequam ad aliquam rem particularem inferendam descendamus. *Sed nihil melius quàm D. Aug. 12. de ord. s. 13.* Quando inquit, ad alia fabricanda transijt, nisi ipsa sui prius quàm machinamenta quædam distingueret, noraret, dirigeret, præderetque ipsam disciplinam, quam Dialecticam vocant. hæc docet docere sola scientes facere non solum vult, sed etiã potest. Idem ferè ad verbum Boët. *lib. 1. in Top. Cir. Et confirmatur ex D. Hier. præfat. in Ezech.* vbi ad cõtrouersias dirimendas plurimum valere Dialecticam dicit, ac penè etiam esse necessariam. Quod & D. Aug. *1. lib. de doct. Christiana.* D. Aug. contra Petil. *lib. 3. cap. 16.* vbi se purgat contra Petil. quod veluti probro vertebat Augustino, quod Dialecticis rationibus se conuinceret, lege etiam Sene. *ep. 40. & 50. Nec opinio est contra Iam. 2. Met. quæst. 12.* atque contra quosdam alios recentiores, quibus fauere videtur Philop. *præfat. in lib. Post. Quorum rationes eo omnes reformatur;* quod multi ante Dialecticis inuentionem multas tenuerint Scientias, vt Zeno atq; celeberrimi illi tota Græcia sapientes. *Sed facile est respondere.* Vel enim scientias ceteras perfectè sibi comparant: & sic necessaria illis fuit Dialectica, cuius non fuit primus autor Aristotel. vt postea dicemus; vel certe imperfectam tantum rerum cognitionem habuerunt, quod testari Aristotelem supra vidimus, dum eos quod ignorarent Dialecticam in multis hallucinatos esse scribit. *Ex dist. sequitur esse Dialecticam addiscendam ante ceteras scientias.* Quod Aristoteles significat loco sæpè cit. *2. Met. text. 15. & 4. Met. text. 2.* vbi inquit, oportet accedere nimirum ad sententias, hæc id est. resolutiua, seu cogitationem de Syllogismo Demonstratiua & edoctum, sed nequaquam dum audiant, quærere. *Contrarium huius docti* quidam apud Am. volentes principium in discendis scientijs sumendum esse à Physica. Alij à morali Philosophia, Mirand. quoque iudicat primam discendam esse Metaphysicam siquidem, in comm. suæ institutionis, *sect. 4. & lib. 3. ap. sect. 5. & lib. 4. sect. 4.* significat esse Diale-

Dialecticam subalternatam Metaphysicæ, ex quo sequitur debere prius Metaphysicam addiscere. Denique Plato 7. de *Republ.* iubebat pueros statim in initio doceri Mathematicas disciplinas, ad Dialecticam autem quemquam accedere cauebat ante trigessimum annum, inde verò à quinquagesimo anno doceri volebat Metaphysicam, & Theologiam. *Reliqua de ordine tradendarum Scientiarum alio fortasse loco dicemus.* Nunc certum est ob rationes dictas præcedere debere Dialecticam, & quidem quod attinet ad Mathematicas, consulebat Plato utilitati Reipublicæ; ideoque nolebat pueros natura sua satis litigiosos & contentiosos imbui Dialectica. Et præterea quia Mathematicæ sunt quibusuis perfaciles, atque ea tempestate maximè erant triuiales. Vnde ut notat David in Porphyry, non tam est dicenda Philosophiæ pars, Scientia de rebus Mathematicis, quam quædam veluti Propædia, id est, quædam præparatio, aut methodus ad Philosophiam comparandam. Quod idem satis indicat Plato eodem loco. Et Alex. 1. *Prior. in initio.* Quocirca passim Aristoteles non modo in *lib. Phys. & Metaphys.* sed etiam in Logics exempla adhibet ex Mathematica petita. Imò etiam fertur Plato pro foribus sui Gymnasij ascripisse. Nullus imperitus Geometriæ scholam ingreditur. *Sed est difficilior Obiectio.* Videtur enim sequi esse Dialecticam sibi ipsi necessariam. *Nam ut dictum est,* non potest certa haberi cognitio sine modo sciendi, ergo neque poterit Dialectica certam nobis de rebus suis tradere cognitionem, sine quadam alia Dialectica; atque de illa rursum idem dici potest: Quare videtur abundum esse in infinitum. *Respondet primò.* Sicut Virtutum, ita & Scientiarum inditi sunt nobis à natura quidam veluti igituli, & ipsummet lumen naturale, natura sua propensum est, ad quædam faciliè & nullo negotio cognoscenda. Sunt enim quædam quæ dicuntur prima principia, per se notissima, ut patet ex 2. *Met. text. 5.* Imò etiam potest quis discursus quosdam facere veros & certos, ut patet ex 2. *Phys. text. 6.* ubi dicit Aristoteles

ridiculum esse quædam velle demonstrari, ut quod sit natura, videlicet, quia facillimè potest quivis hos discursus facere. *Secundò.* Sicut omnes aliæ Scienciæ ex Arist. 1. *Met. cap. 1. & 1. Top. cap. 10. & 2 post text. vii.* inueniuntur sunt experientia & Inductione, ita Aristoteles 1. *Rhet. cap. 1.* Hic autem modus fuit; vt colligi potest ex Boetio in Porphyry, à se translatus: *Primò,* corporum homines res aliquas determinatas cognoscere, vnam ex alijs inferre, postea à animaduertentur hos suos discursus cum rebus ipsis consentire, atque etiam multorum sapientum iudicio confirmari, quorum Autoritas facit plurimum ad scientias in initio addiscendas, discitentem enim, ut Aristoteles 1. *Elench. cap. 2.* oportet credere. Deinde quoniam ex multorum collectione, Inductione quadam, vniuersalem propositionem intulerunt, statuerunt esse hoc & illo modo in posterum intelligendum, verò ubi ad alia intelligenda se conuerterant, studebant, vt modum illum suum intelligendi, ad ante traditum modum conformarent. Et si enim sæpè circa res aliquas particulares certi essent se bene intelligere; tamen id erat tantum ratione materiæ; necdum sciebant, an modus ille intelligendi, quo vsi erant circa hanc rem particularem, si applicaretur cuius alteri rei, posset eos ad rectam rei eiusdem cognitionem ducere. Denique ex isto modo intelligendi, qui notissimus est, & ad modum dictum inuentus, postea progredientes venerunt ad inuestigationem aliorum modorum intelligendi magis obscurorum & ignotorum, sicque omnia præcepta in ordinem redegerunt, quæ ad totam hanc facultatem pertinent. *Vnde sequitur, primò* fuisse quodammodo reliquas scientias priores Dialectica, nempe ratione materiæ, & rerum cognitarum, simpliciter tamen posteriores sunt, quatenus eandem res modo scientifico addisci debent. *Secundò sequitur* Ad artem Dialecticam inueniendam satis fuisse naturalem illam, de qua diximus, hoc est lumen naturale, adhibita intellectus reflexione quadam suprâ suismet operationes. Non autem satis illa fuit ad ceteras scientias, quia illis necessarius est modus

des sciendi certus, & determinatus, & ipse directe versatur circa rerū cognitionem sine reflexione ad suammet cognitionem; an nimirum habeant rectum modum cognoscendi, quia illum modum non ipse faciunt, sed à Dialectica factum supponunt. Itaque haec reflexio, quae in Dialectica reperitur, non est ea quam supra diximus requiri ad Entis rationis constitutionem, neque etiam ut ipsum Ens rationis cognoscatur, sed est consideratio quadam realium operationum. Et confirmatur à simili in voluntate, quae & videtur se velle, & uno actu voluntatis omnes suas volitiones velle potest. Sic etiam in arte fabrilis maleus malleum cudit. Et confirmatur etiam Authortate Aristotelis 1. de anima, text. 85. ubi docet, Rectum esse iudicē sui & obliqui. Tertio sequitur posse dici Dialecticam ratione modi illius cognoscendi magis manifesti seipsum praecessisse, quatenus ex illius inventionem gradum fecit ad investigationē modorū sciendi minus notorum; quod non est abissimile, & confirmari potest similitudine ducta ex rebus naturalibus, quae peralata ab imperfectioribus ad perfectiora tendit. Quarto sequitur, fuisse Dialecticam quadam ratione inventu difficiliorē, quam scientias reliquas, tum quia ex ceterarum rerum cognitione derivata est illius inventio, tum quia opus fuit reflexa quadam Intellectus conversione ad suammet operationes. Obijciat, Videtur hinc effici esse Dialecticam reliquis scientijs nobiliorem, quia eas dirigit ac veluti praecepta dat: hoc enim modo artes architectonicas nobiliores esse constat ijs quae sub ipsis constitutae sunt. Confirmatur, Quia est de nobiliore obiecto Dialectica quam pleraeque aliae scientiae, est enim de operationibus Intellectus, cum aliae aut sint de accedente tantum, ut Mathematicae de quantitate, aut de substantijs, seu affectionibus substantiarum, sed inanimatarum. Respondet. Dialectica modum praescribit alijs scientijs; non tanquam Ars imperans, sed tanquam instrumentum dirigens, habetque se instar Praedagogi, qui Principis alicuius viri mores informat. Dignor etiam ratio est inter Architectonicā, & quae sub ipsa sunt

artes, & Dialecticam, scientiasque ceteras, nam architectonicae artes sub se dirigunt, ut illas illorumque finem ad suum finem, perfectionemque referant. non item Dialectica, sed potius servit utilitati scientiarum ceterarum, Ad confirmationem dicitur, Esti aliarum scientiarum obiecta multa minus sint nobilia obiecto Dialecticae, est tamen modus, quo circa illa versantur longe nobilior, quia est sui gratias vel certe est applicativus modus sciendi a Logica traditus tanquam instrumenti.

QUESTIO II.

De Unitate & Divisione Dialecticae.

Vnitus Dialectica quod ad duo potest considerari. Primo. Quod sit habitus quidam determinatus, quod supra probatum est. Secundo. Quomodo hic habitus sit unus? Id est, an sit simplex quaedam qualitas inclinans intellectum ad omnes conclusiones, quae in ea inferuntur. Cum rei explicatio ex tract. de scientia peti debet, ubi id in uniuersum de scientia quaeri solet, nobis tamen in praesentia probabilius esse videtur, non esse Dialecticam simplicem quandam qualitatem, atque simplicem habitum, sed multos, qui aggregatione sua unam artem, vel scientiam constituunt, ratione unius obiecti formalis. Quod enim sint plures habitus, vel ex eo patet, quia sunt plures Demonstrationes, quorum autem proprium suum effectum habet, qui est scientia: Tot ergo Scientiae, totque habitus sunt, quot & Demonstrationes. Quod attinet ad Divisionem & multipliciorem, an videlicet, uniusmodi sit Dialectica, an potius ipsa tota secundum diuersas rationes multiplex dici possit, & quas etiam ipsa partes habeat, superest, ut explicetur. Prima Diuisio. Dialectica alia est naturalis, alia est artificialis. Quae diuisio non est artis quam tradimus, tamen ponitur primo loco ad statuendum id, de quo est sermo, nam loquimur de ipsa arte Dialectica. De hac diuisione satis dictum est in praecedentibus. Et colligitur ex Aristotele 1. Rhet. cap. 1. & Elench. cap. 8. & 11. & ex Auic. in sua Log. cap. 2. Auer. in 1. Prior. cap. 12. & Alb. tract. 1. Log. cap. 3. Secunda Diuisio. In Gram-

Grammaticam, Rhetoricam, Poëticam, & hanc nostram artem. Quæ etiam diuisio ponenda fuit ad separanda membra quæ ad rem non faciunt. Huius membri D. Tho. in 1. *Perib. r. m.* Am. Mag. Auer. Auic. Sed *hæc Diuisio petita est ex Etymologia distinctionis λόγος*, vt sermonem significat, ita vt hæc omnes dicantur Logica, id est, sermocinales. *Tertia Diuisio. In Topicam, & Analyticam.* Per *Topicam* intelligunt nonnulli partem Inuentiuam. Per *Analyticam* partem Iudicatiuam. Quæ videtur Stoicorum fuisse diuisio. Et est apud Cic. in *Top.* & Boët. in *Porph.* aliisque. Sed Mirand. in ex. suæ institut. & lib. 4. ap. *sect. 8.* & lib. 5. ad finem. & lib. 7. *sect. 2.* & lib. 8. *sect. 10.* & 12. partem *Topicam* videtur sumere pro *Dialectica*, analyticam pro *Logica*; ita vt distincti sint habitus pars *Top.* & *Analytica*, seu etiam *Dialectica* & *Logica*. Vult autem ad habitum *Logicæ* referri partem *Topicam*, facereque vnum habitum cum illa, quatenus docet modum disputandi probabiliter, vt sit *Logica* habitus tradens præcepta de omni modo differendi & cognoscendi in communi: Atque partem illam *Top.* non vult ipse vocari *Topicam* simpliciter, sed illum habitum, qui probabiliter & actu disputat de rebus. Sed hanc opinionem paulo infra diligentius examinabimus. Vnde dicimus, *Topicam* esse eam, quæ modum tradit probabiliter disputandi, & vocari Inuentiuam propter locorum multitudinem, quos pertractat, & propter aliam causam quam etiam infra. *Analyticam* autem quæ continet libros *Prior.* & *Posterior.* dicitur Iudicatiua, quia versatur circa Iudicium formæ & materiæ Syllogismi in communi, quamuis vtrique pars iudicio utatur & inuentione. De quo pluribus in lib. *Prior.* *De arte diuisio.* In eam quæ est de *Incomplexis*, id est, de modo cognoscendi sine vlla copula, verbi gratia, de *Definitione* & *Diuisione*; Et in eam quæ est de *Complexis*, id est, de *propositione* & *Syllogismo*. Hæc diuisio est *Arabum*, quod sequitur *Alb. 1. predicab. cap. 1. 6.* & 7. *Quinta est Stoic.* apud *Diog. lib. 7.* In eam quæ est de vocibus, & de rebus. *Sexta est Epicureorum, in Sophisticam & Cano-*

nicam. Illam planè reiciebant. Per *Canonicam* autem intelligebant modum sciendi & loquendi, vt ex *Diog. lib. 9.* & duabus *Epist.* *Epicuri* apud eundem. *Septima, in artem nouam & viderem.* Per veterem intelligunt quidam eam partem, quæ versatur circa prædicab. prædicam. & lib. *Perib. r. m.* fortasse quod hæc ante *Aristotelem* satis perspicue essent pertractata. Per nouam autem eam quæ est de *Syllogismo*; cuius veluti noua inuentio ad *Aristot.* referatur. Quod sibi arrogare videtur 2. *Elench. cap. vi.* & indicat *Cic. 1.* Acad. dicens artem *Syllogismi* post *Socratem* esse inuentam, quod *Socrati* minimè probaretur. Hinc est, quod *Burl. Am. And.* & alij eiusdem farinae homines, suos in dictis lib. *Commentarios* inscripserunt, in artem veterem. Alij dictam volunt *Artem veterem*, quæ aliquam duntaxat artis partem continet. *Nouam* quæ omnes, totamque artem, nam inquirunt partes toto sunt priores atque quodammodo magis veteres; ita *Autor Compilatorum Louan.* in lib. *Prior.* *Barthella* & *autores eorundem s.* in prædicab. & *Iulius Velsius* tract. de sensu composito & diuisio. *Octaua Diuisio. In docentem & videntem*, quæ *Mirand. sect. 8. comm. in instit.* dicit, à *Peripatetica* disciplina abhorre: sed satis aperte colligitur ex *Aristotele 1. Top. cap. 2.* & 9. vbi dicit, addisci *Logicam* vt ea utamur. Et *Auer. in Paraph. Logica*, inquit, completur vsu & cognitione. *D. Tho. 4. Met. lect. 4.* Idemque *Auer. 2. Met. text. 15.* *Docentem* appellat modum sciendi; & lib. 7. *text. 2.* *Videntem* vocat videntem. Item 1. *Phys. text. 25.* & 7. *Met. text. 3.* Quid autem hæc diuisione intelligatur, dissidentes inter se sunt opiniones *Autorum.* *Prima opinio*, Per *Videntem* intelligit vniuersalem; Per *Docentem* particularem; sed de hac diuisione mox dicemus. *Falsum autem est dici Docentem vniuersalem*, & *Videntem* particularem, nam vtrique docens est. *Secunda opinio*. Per *Docentem* intelligi *Dialecticam* vt est de operationibus *Intellectus* secundum se; Per *Videntem* eandem vt est de operationibus vt dirigibiles sunt. Sed falsum est pertinere ad *Dialecticam* agere de operationibus secundum se, id enim pro-

primum est naturalis Philosophi, & quamvis id faceret, utraque tamen Dialectica docens dicenda esset, quoniam utraque præcepta tradit. *Tertia Opinio*, D. Tho. 4. *Met. lect. 4.* Et Scot. *quest. 1. Log.* dicit, Docentem quæ Demonstrare docet & definire, Vtrem quæ probabiliter disputat de quavis re. Quam opinionem quatenus falsa est refellemus vñ cum sequentes; ipsorum tamen autorum mentē conabimur in propositionibus nostris ad veritatem trahere. *Quarta Opinio*. Docentem esse quæ ex proprijs principijs nos docet omnem cognoscendi & differendi modum, vtem quæ probabiliter disputat de quavis re ita, ut hic vltus probabiliter differendi proprius sit Dialecticæ. Hæc videtur esse opinio Mirand. cuius paulo ante meminimus. *¶ lib. apol. sect. 12.* ipsos libros *Top.* qui doceant probabiliter disputare refert ad Dialecticam. Quamvis oppositum ut supra dixi alibi docuerit. Videtur inclinare in hanc sententiam *Conseca lib. 2. Met. cap. 3. quest. 1. sect. 6.* Quæ Opinio quoniam apud Recentiores celebris est, nobis videtur esse diligenter excutienda.

Prima Propositio. Tota Ars nostra prout præcipit de modo differendi, alijsque ad ipsam pertinentibus, simul vtitur modo differendi. Nam probat Dialectica sua omnia modo scientificis, & per Demonstrationes, quare hoc modo potest dici simul docens & vten; vtitur enim eo ipso differendi modo quem tradit. Et in hoc non potest esse locus opinionibus.

Secunda Propositio. Non omnis differendi vltus pertinet ad Artem nostram. Patet. Alioquin enim non esset distincta Dialectica à cæteris habitibus; & hoc etiam nemo est qui neget.

Tertia Propositio. Quatenus Dialectica præcepta de differendo tradit, ijsdemque vtitur, non potest dici esse triplex habitus. Probatur. Quia non possunt hæc separari, doctrina de modo differendi, & ipsemet differendi modus, quo doctrina traditur. Obijciat. Atqui distincti sunt habitus, tū is quo cognoscimus præcepta artis, tum ille, quo artis opus exercemus, vtenes præceptis ipsis, verbis gratia, in arte ædificandi.

Respondet. Id esse, quoniam præter habitum cognitionis præceptorum qui est in Intellectu, debet etiā esse quædam in membris & potentijs habitus ad rectè & facilius opus exercendū, quam nonnulli volunt esse habitum; quod nō necessarium in Dialectica, quia operationes Intellectus in ipsomet Intellectu consummatur, & cognito modo bene operandi in promptu est facile operari.

Quarta Propositio. Dialectica Vtens non est ea quæ dat modum probabiliter differendi, sed tota ipsa Ars partim Vtens, partim Docens appellatur. Immo verò quatenus traduntur præcepta probabiliter differendi non est vti, sed docere. *Vnde Dialectica docens est*, quam alij à rebus auarum appellant. Vtens, quam rebus consummā dicunt. Et rectius tamen Auer. vtitata appellatur. nam scientia quæ sibi applicat modū sciendi, est ea quæ propriè dicitur Vtens, nam vtitur Dialectica Docente. Ipsa igitur Dialectica applicata Scientiæ, dicitur potius Exercita & vtitata. Hoc indicat Aristoteles 1. *Top. cap. 9.* ubi dicit, addisci Logicam ut ea vtiatur. *¶ 2. Met. text. 15.* cum eandem vocat sciendi modum. Et propterea Plato Dialecticam quæ in rebus versatur, solebat dialecticam simpliciter appellare; sed alio etiam nomine Metaphysicam, ut Philop. & Am. in *intro. Prior. & Poster. & Plotin. Arn. 1. lib. 3. cap. 4. & 5.* & Auer. 1. *Phys. text. 45.* Et Caiet. *prima secundæ. quest. 57. art. 6.* Id etiam testatur Origenes *hom. 1. in Cant. Cant.* vnde Stoici Dialecticum scientem appellabāt & Metaphysicum. *Quod autem Dialectica sit dare modum probabiliter disputandi*, ratione cuius dicitur vti Docens, & non Vtens, probatur. Quia eiusdem etiam est dare modum disputandi de rebus necessarijs in communi loquendo. Cæterum hanc partem Topicam rectè monet Auer. esse necessariam inuentioni scientiarum, scientijs autem inuentis non quidem necessariam sed vtilem, quia in inueniendis scientijs progressio fit ab imperfectis ad perfectiora, cuiusmodi sunt probabilis respectu necessario- rum, scientia autem iam inuenta, rationes probabiles iuvant illam, vnde sæpe

Aristoteles adhibet ad res suas probandas rationes probabiles.

Quinta Propositio. Non pertinet ad Dialecticam actu disputare de rebus probabilibus; neque datur quispiam habitus distinctus, cuius sit id prestare. Quod verumque dicit Mirand. hunc habitum vocans Dialecticam, sed reductiue est omnium & singularum scientiarum, vel artium probabilibus rationibus uti. *Habet hac propositio tria membra.* Et tertium quidem ex prioribus duobus pendet. *Probat ergo primum,* quod non fit Dialecticæ, &c. *Primum.* Nam Dialectica non versatur circa res particulares, sed illæ sunt eius duntaxat remota tantum materia, ut supra. *Secundo.* Quia non est Dialecticæ agere de rebus necessarijs, ergo nec de rebus probabilibus. *Secundum probatur. Primum.* Quia etiam sequeretur dari vnum quendam habitum scientiæ, qui esset de rebus omnibus necessarijs, sic autem tolleretur scientiarum distinctio. *Secundo.* Quia res particulares probabiles pendent ex particularibus quibusdam principijs, & particulari cognitione rerum particularium. Ergo rationes probabiles particulares referri debent ad habitus particulares, qui sunt de rebus particularibus; sicut scientiæ particulares dicuntur esse, quæ sunt de rebus particularibus necessarijs. *Ex his sequitur 3. membrum,* quod nempe reductiue pertineat ad particulares habitus scientificos; ut etiam rationibus probabilibus. *Obijciens.* Septem habetur apud Aristotelem, esse Dialecticæ agere de rebus omnibus probabiliter, ideoque vocat eam facultatem, quod significat habitum, seu potentiam ad contraria, id est, ad affirmandum, vel negandum. *ut i. Rhet. cap. 1. Et confirmatur.* Quia ob eandem causam ponitur distinctus quidam habitus Rhetor. cuius est appositè dicere ad persuadendum verumque parrem. *Denique.* Quia Aristoteles in *Top.* explicat multa problemata, multa principia rerum particularium. *Respondet.* Aristoteles intelligendus est de parte *Topica* Viente, vel *Vitæ*. *Ad primum confirmationem.* Dico Rhetoricam, si credimus Autoribus supra citatis secunda divisione, esse quæ-

dam partem Dialecticæ, quare Arist. i. *Rhet. cap. 2.* eam appellat veluti propaginem quandam Dialecticæ. Et hinc orta est celebris illa Zenonis collatio, inter Dialecticam & Rhetoricam, ut Dialecticam pugno similem diceret, Rhetoricam manu in palmam deductæ, videlicet, quod quæ Dialecticus arguitur, & subtilius atque magis concisè, eadem Rhetor fufus & explicatius edidit. Tamè eadem Rhetorica non est distinctus habitus, cuius sit disputare actu de probabilibus, sed quatenus modum tradit elocutionis, & ornatæ orationis. *Ad secundam confirmationem.* Id fecit Aristoteles exempli tantum loco; *Vel etiam dicere possumus* quod supra observatum est, ad explicationem rationum Logicarum, appellari Dialecticam habitum, qui etiam de facto probabilibus rationibus utitur, quia modus disputandi ex necessarijs per se applicatur rebus, facit distinctas scientias, non autem modus probabiliter disputandi, applicatus rebus facit per se necessariò distinctos habitus; & potissimum hic locum habet in rationibus probabilibus valdè communibus. Et hoc est quod docere videtur Caiet. loco citato. Atque ad hunc sensum explicare possumus D. Thomam & Scotum.

Ultima Propositio. Disputare de omni re probabiliter est illius, quem vocant peritum, qui sicut omnium rerum cognitionem tenet, ita de omnibus potest probabiliter disputare. *Et confirmatur etiam dist.* Alioquin enim etiam vnam totam esse scientiam dicendum esset. *Concludamus ergo Dialecticam Docentem,* esse omnia præcepta, quæ de rectè intelligendo ab arte traduntur. *Vientem autem,* vel potius *Vitæ*, esse particulares habitus, prout assumunt & applicant præcepta ista ad res particulares.

Nota Divisio. Dialectica alia est particularis, alia vniuersalis. Colligitur ex Aristotele i. *de part. animalium, cap. 1.* Et expressè habetur apud Auer. *prolog. magno lib. 1. p. 1. 2. Met. 10m. 15. 7. Met. text. 2. 6. lib. 12. in Proem. 1. Phys. cap. 2. 6. 35 lib. 2. Phys. text. 16. lib. 2. text. 70. 1. de Anima, text. 5. de part. animalium, in principio, & in lib. 1. 3. & apud*

Alpharab.

Alpharab. referente Auerroc in prolog. Di-
cendum autem est, quicquid nonnullis Re-
centioribus videatur, quibus videtur fa-
uere Alpharab. non esse vniuersalem, &
particularem Dialecticam vnum habi-
tum, seu vnam artem, sed *vniuersalem esse*
hanc nostram Artem, cuius est tradere mo-
dum in communi rectè intelligendi, rectè
definiendi, rectè concludendi, &c. *Parti-*
cularem esse quendam peculiarem modum, qui
in quavis scientia, & habitu diuersus est
ratione diuersæ & particularis materię.
Probat, Dialectica est Ars vniuersalis, er-
go dat modum sciendi tantum vniuersa-
lem. *Confirmatur* ex Aristot. 1. de part. ani-
malium, c. 1. Ex quo colligitur modos parti-
culares esse scientiarum particularium,
illos autem eosdem tradere esse illius quę
peritum appellant, sic enim habet Aristot.
In omni contemplandi genere duos esse
habitus constat, quorum alteram scientiã
rei appellasse, alteram quasi peritiã quan-
dam, bene est; hominis n. perit: officium, est
indicare perspicientem posse, quidnam re-
ctè aut non rectè ab eo qui docet exponi-
tur, quippe cum & hominẽ omninò peri-
tum talem esse existimemus, & peritiã ip-
sam non nisi facultatem hu. us officij esse
statuamus. *Quibus verbis innuitur præterea*
ratio, nam non potest quis tradere in modum
particularem procedendi in quavis parti-
culari scientia, nisi eiusdem obiectum antè
nouerit. *De re sequetur*, Si Dialecticę
sit tradere hos modos particulares, eandẽ
quoq; cum particularibus scientijs coin-
cidere, atque adeo vnicam scientiam con-
ficere. *Confirmatur etiam*. Sequeretur enim
esse addiscendas alias scientias antè Dia-
lecticam; esse item Dialecticam subter-
naram alijs scientijs. nam quod sit, verbi
gratia, in Physica definiendum per mate-
riam & formam, non aliter probari potest,
quam cognito, quod entia naturalia ma-
teria consent & forma, & præterea quod
hæ partes sint essentielles. *Confirmatur vlti-*
mò. Nullibi enim Aristoteles in Logica,
nec quicquam alius Logicę scriptor, mo-
dos hos particulares explicauit, sed Ari-
stot. quidem in initio alicuius tractatus
eu scientię particularis, vt 1. Phys., cap. 1.

1. de anima, cap. 1. 1. Met. c. 2. 1. de part. anima-
lium, cap. 1. 2. Ethic. cap. 3. Quod etiam ser-
uauit Auer. in prolog. mag. Obijcies. 4. Met.
text. 2. dicitur ad eandem Scientiam per-
tinere, agere de speciebus obiecti, & spe-
ciebus specierum; Ergo cum pertineat ad
Dialecticam agere de modo sciendi in
communi, eiusdem erit de particularibus
modis. *Confirmatur primò*. Omnes enim
particulares modi habent rationem for-
malem obiecti Dialecticę, quod est opera-
tiones ipsę vt dirigibiles, siue modus sci-
endi. *Confirmatur secundò*. Nam eiusdem
Moralis Philosophię est, operationes vo-
luntatis, & in communi & in particulari
dirigere. *Confirmatur terciò*. Nam Aristot.
2. Prior. cap. 16. tradit modum Syllogis-
mi Physiognomici; at hæc est quædam
particularis ratio sciendi. *Respondet*. Eiusdẽ
esse scientię agere de speciebus obiecti, &
specierum speciebus, quatenus participat
communem rationem generis obiecti, vnde
nemppẽ dixerit Metaphysicam, cuius
causa protulit propositionem Aristoteles,
tractare de particularibus omnibus Enti-
bus & quidditatibus, vt sunt formaliter
particulares quædam entitates. *Ad pri-*
mam confirmationem Respondet, Particulares
illos modos particularium scientiarum,
differe rãtum materialiter, vnde quatenus
habent rationem modi communis, tradi à Dia-
lectica ad illam pertinent, verbi gratia,
docet Dialectica debere definitionem ex
partibus essentialibus confici, docet Phy-
sicus ex materia & forma. Quatenus ergo
hic modus Physici, est per partes essentia-
les, refertur ad Dialecticam, quatenus au-
tem materialiter loquendo, est ex materia
& forma, pertinet ad Physicum. *Ad secun-*
dam Confirmationem Respondet, Eandem
esse rationem morales Philosophię, nam
modum communem tradit dirigendam
voluntatis operationum, quem particula-
res operationes quatenus participant, per-
tinent ad moralem Philosophiam. *Ad vlti-*
mam Confirmationem. Multi Interpretes
caput illud vltimum expungendum cen-
sent ex lib. 2. Prior. *Dicitamen potest*, exem-
pli loco Aristotelem aliquid dicere voluisse,
quoniam sermo illi fuerat de medijs in-

ventionem. Itaq; *Dialectica universalis est*, quæ modum docet in communi definiendi, & alia cognitionis genera rectè efficiendi. *Particularis autem*, ut rectè docet Fonseca Met. 2. cap. 3. *quæst. 3. sect. 8. ad primum*, est applicatio præceptorum Logicæ ad particularem aliquam materiam. *Alias Divisiones minores*, & minoris momenti consulto prætereo. *Omnium autem optima esse videtur ista*, quam tradit D. Tho. 1. *Post. lect. 1.* & Dominus de Flandria in *comm. D. Tho. quæst. 2. art. 1. nempe ut triparsito dividatur Dialectica*, nimirum ratione trium operationum Intellectus, cum enim operatio Intellectus cognoscitiva ut dirigibilis est, sit obiectum Dialecticæ, & cum illa sit triplex, tres etiam principales erunt eiusdem partes, quoniam ex Aristotele, secantur scientiæ sicut & res. *Prima igitur pars erit ea qua de ijs ager*, quæ ad primam operationem spectant, *secunda de ijs qua ad secundam*, *tertia de ijs qua ad tertiam*. Quamvis Aristoteles de tertia tantum, vel præsertim saltem egit, ut sæpe dictum est, idèò omnia quæ ab ipso dicuntur tandem referuntur ad tertiam operationem; etiam si possint ex ijs peti, quæ singulis dirigendis utilis sunt. Quare D. Tho. librum prædic. refert ad primam operationem; *libros Periherm.* ad secundam; reliquos omnes ad tertiam, cum tamen liber prædicamentorum sit potius fortasse quædam Introductio ad totam Artem, ut suo loco dicetur. Quæ verò præcipiuntur in *lib. Periherm.* sunt in ordine ad tertiam operationem. *Hinc sequitur*, ut sit perfecta atque omnibus suis partibus absoluta Dialectica, videti, desiderari tractationem quandam eorum quæ ad primam operationem secundum se dirigendam spectant, cuiusmodi sunt præcepta de definitione, de qua testatur Diogenes scripsisse Aristotelem opus integrum; quod tamen ad nos non pervenit, vel certè si Averroei credimus in *prolog. Poster.* distulit Aristot. eam tractationem in *lib. 2. Poster.* quod definitio magnam haberet cum demonstratione, altero sciendi perfectio instrumentum, cognitionem; & quod illa eadem, et si propriè primam tantum operationem perficiat, tamen & assumitur ut medi-

um in Demonstratione & sæpe per Discursum & Syllogismum investigatur. *Ad secundam autem operationem in se & secundum se dirigendam*, alia etiam quædam præcepta deesse videntur, quibus nimirum doceatur, quo pacto rectum Iudicium, scorsim à Discursu & argumentatione fieri debeat. Quæ tamen quia pauca sunt, & non multum discrepantia ab ijs, quæ de eadem opinione petipi possunt in ordine ad tertiam, hinc est quod sufficere videntur quæ de secunda in ordine ad tertiam accepimus. *Quod autem ad tertiam operationem attinet*, de qua quæ traduntur à Dialecticis, vocant, ut supra diximus novam Dialecticam, quod præter eos quos eo loco citavimus, etià annotat Dominus de Flandria *Tres à D. Tho. asseruntur partes, videlicet, de Syllogismo probabili, necessario, & Sophistico*. Cum enim, inquit, imitetur ars naturam; sicut in naturalibus, quædam actiones sunt, quæ semper & necessariò eodem modo fiunt, qualis est orbium celestium motus; *alia quæ ut plurimum ita fiunt*, non tamen semper & necessariò, ut quod homo nascatur, qui nos habet in manibus digitos; *Denique alia sunt*, quæ defectum aliquem includunt, ut si ex semine monstrum gignatur. *Ita etiam alia sunt Intellectus nostri operationes*, quæ semper ex necessarijs necessarium inferunt. *Alia quæ ut plurimum aliquid verè inferunt*, sed non necessariò, quales sunt rationes probabiles. *Alia denique quæ defectum includunt*, quales sunt Sophisticæ. *Et propter rationes primarum operationum*, Prima pars est de Demonstrativo Syllogismo. *Ratione secundarum*, secunda pars de probabili; *Ratione vltimarum*, tertia pars est de Syllogismo Sophistico. *Potius addere D. Thom.* quod etiam infra facit, aliam quandam partem ratione solius formæ Syllogisticæ, quæ comprehenditur *libris Prior.* *Præterea quoniam, ut vltim diximus*, aliud quoddam instrumentum est serviens triplici operationi, cuius præter loca citata, meminit non obscurè Aristoteles 1. *Top. cap. 1.* Idcirco, ut perfecta sit Dialectica, requiri videtur tractatio de Methodo. *Atque ex his habetur Divisio totius Dialecticæ*, non modo secundum se, sed etiam Aristotelicæ. Nam quod

quod alif addunt esse tradenda præcepta de locutione mentali, frivolum est, cum sit per se distincta operatio cognoscitiva, posset tamen aliquid de ea elici ex Aver. *epi. Log. c. de Rhet. Demonstrativa*. Libellus autem Porph. de quinque vocibus est solummodo, ut ipse Titulus præfert, *Isagogæ quædã & Introductio ad totã Artem*.

TERTIA PARS.

Propter quid sit Dialectica, fuit de causis eiusdem.

HÆC est ultima pars questionum notarum proemialium, in qua explicatam Dialecticæ naturã & passionibus, restat, ut de eiusdem causis aliquid dicamus. *Sunt autem cause quatuor numero*. Materia, Forma, Finis, Efficiens. De Materia factum sunt, quæ diximus dum ageremus de obiecto Dialecticæ, quod est materia attributionis; nam materia subiectionis, seu subiectum, quam solam materiam habent accidentia, est intellectus noster, cui inhaeret Dialectica, sicut & reliqui omnes habitus intellectivi. *Forma est quid effect*, patet ex dictis de obiecto formali, atque eiusdem sine intrinseco & officio. *Finem præterea sparsim explicavimus*, dum diximus esse intrinsecum quidem tradere præcepta de recte intelligendo. Extrinsecum rectas ipsas operationes. *Ex quo deducimus*, non esse Dialecticæ finem, ut Græci volunt, Demonstrationem, nisi fortè de Aristotelica sermo sit, nec etiam ignorum ex noto inferre, ut vult Avic. *cap. 2. Log. & Algaz. cap. 3.* omittunt edim tam hi, quam illi definitionem, divisionem & alia. Nec præterea unis est, discernere verum à falso; sicut in sua Dialecticæ Definitione ponunt Doctores Louanienses, nam in prima operatione, nec verum, nec falsum est. Denique non est finis rationes invenire, & indicare, ut velle videtur Boët. in proem; in Porphy. à se translatus: Sed ut diximus, est operationes ipsas dirigere. *Item verò causa efficiens duobus modis considerari potest. Aut enim questio est*, quidnam in homine sit, quod habitum istum efficiat, & hoc sine controuersa aliud nihil est, quam intellectus, seu potentia cognoscitiva. *Aut questio est de Invenire Dialecticæ*. nam cum

inveniri debuit, quæ fuerit ratio inveniendi necessaria, suprà diximus.

QVÆSTIO.

De Invenire Dialecticæ.

Aver. *prof. in Phys.* scribit Aristotelem invenisse, amplificasse, atque etiam perfecisse Dialecticam. Quod video plerisque non usquequaque probari, nec sanè iniuria, nam Socr. apud Platonem dial. de summo bono Autor est, Prometheum fuisse Dialecticam à Dijs immortalibus subtraxisse. Euseb. *Cæs. 11. de prepar. Evang. cap. 2.* Dialecticæ sicut & cæterarum scientiarum omnium primam originem refert ad Hebræos, atque ab his ad Ægyptios, ab istis rursus ad Græcos dimanasse. Diog. *lib. 1. & 2. & Gal. lib. 2.* de historia philosophica, ad Zenonem referunt inventionem Dialecticæ. Imò etiam Alb. *2. Post. tract. 1. cap. 1.* ad finem, narrat fragmenta quædam ex lib. Zenonis excerpta ad suas manus pervenisse. Præterea Diog. *lib. 3.* vult Dialecticã à Platone Physicæ antiquæ atque Ethicæ à Socr. inventæ adiunctam fuisse. Idem refert de Plat. *Isid. 2. Etymol. cap. 22.* Et Speusippus Platonis ex sorore nepos. *lib. de definitionibus Platonis.* Denique Alc. & Bessario, ex Peripat. quoque, *Am. in prædicab. & Philop. 1. Prior. Ad 2. de Archyta* celebris est Autorum opinio, scripsisse librum illum de Prædic. mentis. Adde quod Euclidis præclarissimæ extant Demonstrationes, multique ante Aristotelem, ut suprà, plerasque scientias tenebant, Aristoteles ipse non id derogat Socrati. *Met. text. 6. & lib. 13. sum. 2. cap. 1.*

Prima Propositio. Si de usu artis Dialecticæ sermo sit, non est dubium, quin ante tempora Aristotelis multi sint Dialectici vti. Quod videtur indicare Plato, et simul etiam significet fuisse multos illius imperitos. Sic enim loquitur *7. de Repub.* neque enim imaginem amplius, eius de quo agimus, sed rem ipsam aspicies, id est, ut interpretatur Photius; non adumbratam Logicam, sed meis scriptis expressam. Atque ut de Platone potissimum loquamur, testis est Bessario *lib. 1. cura cælam.* Plat. *cap. 5.* Demonstrationem vltam fuisse à Plat. in Tim. Phædro, Phil. Soph.

10. de *Repub. dial. de leg.* &c. De Sophistico Syllogismo extare præcepta in Sophista & Euthyd. De Diuisione in Phæd. De Syllogismo Topico in Parm. & Cratyl. De definitione passim. Alc. de doct. Plus dicit Platonem modis primæ figuræ vsum esse in Alcib. secundæ & tertie in Parm. Am. in prædicab. monet librum prædicabilium à verbo esse translatum ex doctrina Platonis. Simplic. in prædic. notat Platonem scripsisse librum de communibus sermonibus & prædic. Denique Them. apud Philop. Syllogismi inuentorem Platonem quodammodo facit.

Secunda Propositio. Non habuit tota Ars vnicum solummodo Inuentorem. Nam principia Artis Syllogistica, atque potissimum Topiceum Syllogismum reperit Auctore Ari. 2. *Elench. c. vii.* Thibias, Trasim. & Theodorus, vel vt alijs placet, Zeno, vel Protag. Definitio Socrati ascribitur ab Aristotele 1. *Met. text. 6.* & lib. 8. *Met. text. 6.* & lib. 13. *sum. 2. cap. 1.* Dionysio ad Platonē refertur, quod non raro indicat Aristotel. præsertim 2. *Prior. & Post.* vbi de Syllogistico Diuisione, iuxta Interpretum opinionem, & Alex. id agere testatur *int. l. Prior.* vbi etiam Platonis sententiam fuisse dicit, Diuisionem esse veluti solam Dialecticā, & Philosophiæ triumphum. Artis Demonstrandi & resoluendi Autorem facit Platonem Laert. & Philop. Aristotelem denique Syllogismi in communi.

Tertia Propositio. Simpliciter loquendo prima initia Dialecticæ ad Hebræos sunt referenda. Id testatur Cres. loco citat. & est communis Philosophorum omnium sententia, non modo de Dialectica loquendo, sed de omnibus præterea sciētijs, quod ipsa etiam ratio satis per se suadet.

Quarta Propositio. Dicit nihilominus potest fuisse Aristot. Dialecticæ inuentor. præsertim, si sermo sit de potissima illius parte, quia ille quo, inquit Cic. nemo doctior, nemo acutior, nemo in rebus vel inueniendis, vel iudicandis, cum omnis ratio differēdi duas habeat partes, vnā inueniendi, alteram iudicandi, vtriusq; princeps fuit, omnesq; Dialecticæ partes in lucidā artem reuocauit; cū videlicet, qui vel ante Aristot.

fuerant, vel illius proximè seculum attingerēt, aut nihil, aut pauca admodum, idq; sparsim & confusè de Dialectica præcepta nobis scripto tradiderūt. Quo nomine gratias sibi Aristot. haberi modestè vult 2. *Elem. cap. vii.* Alex. verò maiores illi debere dicit, quā vlla ratione cōprehendi queant. Non igitur sine causa Sacrosancta instituit Ecclesiā, vt vnus præ cæteris Aristot. studiosorū manibus teneretur, q̄ inter cæteros proximè ad veritatem accesserit, atq; optima methodo præcepta nobis de vniuersa Philosophia reliquerit. Vnde Auer. in *proem. Met.* miraculosum esse scribit, quod à 1500. annis, qui ab Aristotelis tempore ad suum vsque fluxerunt, nullus in eo deprehensus fuerit. Quod ante Auer. sed apud eundem tamen Alex. testatus est. 12. *Met. text. 18.* & 1. de *gen. animal.* Auer. laudandum, inquit, esse Deum, qui eam Aristoteli dignitatem appropriauerit, ad quam nullus hominum peruenire potuerit, & 3. de *anima, som. 14.* regulam atq; exemplar Aristotelē appellat ad demonstrandā vltimā perfectionem in materijs. Quæ laudes etsi modū excedere videntur; nobis tamen argumento sunt quanti præstantissimi Philosophi Aristotelem semper fecerint, imò verò D. Hier. scribēs Eustochio virgini, dicere nō dubitat, fuisse Aristotelē prodigium, grandeq; miraculum in tota natura, cui penè videatur insusum, quicquid naturaliter est capax generis humanū. Nec me latet, D. Aug. Iustinum martyrem, aliosq; Patres solere præferre Aristoteli Platonem, sed id fortasse fecerunt, vel quod maiore habeat Plato in dicendo lepore, vt nonnulli obseruant, vel quod cum Ægyptum vsq; Plato esset peregrinatus, multa inde ex sacris voluminibus in suos libros transcripsit, quæ fidei nostræ magis sunt cōsentanea, quale illud est de conditione mundi, atque etiam de Trinitatis mysterio, quod sæpè Patres obseruant, præsertim August. Clemens Alexandrinus, Iustinus & Theodoretus. Hoc solum Philosophiæ studiosis dolendum est, quod cum 70. libris tantum de Dialectica scripsit Aristoteles, teste Diogene; vix tamen 17. ad nos perueniunt.

Finis questionum præliminarium.

IN POR.

IN PORPHYRIUM PRO- legomena.

Sapienter Aristotelis Interpretes, cuiusvis libri aliquot monent quaestiones
Sane esse explicandas, quam ad Textus explicationem veniatur, qua solent
esse sex, aut septem numero. De Autore, quis nempe is sit, De Inscriptione, De
Obiecto, De Fine, vel Utilitate, De Ordine, quem habet liber in tota arte. Deni-
que de eiusdem divisione. Hoc inter ceteros precipit Am. in *pradicab. & pradi-*
camentis. Boet dial. 1. in Porph. Simpl. in pradicamenta, Philop in lib. Priorum.

DE AVTORE LIBRI.

Divus August. 2. *retract. cap. 21.* duos
commemorat Porphyrios, utrumque
Philosophum, utrumque Christiani no-
minis hostem acerrimum, ut dubitari me-
rito possit, quisnam ex ijs huius libri nostri
autor existerit, praesertim cum illius cu-
ius celeberrima memoria fuit, Siculū ap-
pelleret, cum tamen Phoenicius hic noster seu
Tyrus fuisse dicatur, Qui etiam solus est,
de quo Autores mentionē faciunt, quiq;
contra fidem Christianam, multa non tam
edidit, quā euomuit volumina. *Nihilomi-*
nus dicendum est, esse Porphyrium libri istius
Autorem Phoeniciū illum & Tyrium,
quod ipse libri Titulus praefert. Flo-
ruit Porphyrius aetate Origenis, ut scribit
Eusebius *Ecclēstastica historia lib. 6. cap. 15.*
vnā cum Ammon. seniore Alexandrino,
sub Aureliano, Alexandro, & Severo Im-
peratoribus, vsq; ad 17. annū Diocletiani,
qui fuit à Christi ortu circiter trecentēsim⁹,
Hic à fide ad Paganismum prolapsus est, &
nescio ob quam causam a Christianis Cae-
sares Palæstinæ cæsus fuisset, ut haberet
lib. 7. hist. trip. Vfus est Praeceptore Longi-
no, qui illū Porphyrium appellavit ab in-
signi Regio, id est, purpura, quæ Græcè di-
citur πορφυρα, vel ob insignem illius do-
ctrinam, vel certe qui prius Malci illi no-
men erat, & Syria linguā Regem significat.
Habit praeterea Praeceptorem Plotinum
summum Platonicum, cuius ipse etiā vi-
tam conscripsit, quæ fortè causa est, cur
Am. hunc librum dicat ex Platone penè ad
verbum esse transscriptum, Quod tamen

non videtur omninò verum, cum apertè
Porphyrius profiteatur, extremo proce-
mio, se Peripateticos maximè sequi velle,
hi autem non Platonem, sed Aristotelem
Autorem habuerunt. Sub illius doctrina
duo celeberrimi meruerunt, Iamblichus,
& Chrysaorus, cuius hortatu serar autem
nobis Patricius Romanus cum in Sicilia
degeret Porphyrius, hunc librum conscrip-
psit, quo melius Chrysaorus Aristot. Præ-
dicamenta intelligeret. Itaque idcirco vo-
catur à D. Augustin. Siculus, non quod inde
oriundus fuerit, sed vel quia vitam ibi
aliquandiu traduxit, vel certè quia eò in
exilium pulsus est, deinde verò à Constan-
tino Imperatore liberatus. Ceterum quod
hic liber à Porphyrio conscriptus fue-
rit, probant Ammonius & Boetius, tum
quia sapit Porphyrii stylium, tum etiā quia
illius idem meminit alijs suis in operi-
bus. De hoc Autore legat vitam Plotini
ab ipsomet conscriptam. Eunapium in vi-
tis Philosophorum; Suidam, D. Augustin.
cum loco citato, & alibi, tum praesertim
19. de Civitate Dei, cap. 15. aliosque quam-
plurimos Patres, qui passim in eum, illius-
que errores inuehuntur. Quamvis autem
fuerit hic Autor Apostata, & Christianæ
desertor fidei, censuit nihilominus Eccle-
sia, esse proponendum hunc librum Stu-
diosis Christianis, quia nihil continet,
quod nō sit ex Aristotele, aut Platone de-
promptum. Et quia quicquid in Gentili-
um libris rectè & verè dictum reperitur,
id omne tāquam ab iniustis possessoribus,
nobis nostro iure repetere licet, ut D. Aug.
lib. 4. confess. cap. 19. Et confirmat exem-

90
Flo filiorum Israel qui ex Aegypto fugientes, aurum & argentum, aliasque Aegyptiorum opes secum asportauerunt. Imo D. Hieron. contra Iouin. quod præterea refert Rufinus apol. in D. Hieron. dicit à dicto Magistro suo introductum se ad Dialecticam fuisse per Porphyrij Isagogē.

DE INSCRIPTIONE.

INscribitur hic liber *ἡσυχαστική*, id est, Introductio, sic enim habetur in Græcis, vel quia nouerat Chrysostorus, cui hic liber scribebatur, ad quid introduceret: vel dicitur simpliciter hic liber Introductio per excellentiam, ut Am. quomodo Oratorem simpliciter appellantes Demosthenem intelligere volumus. *Est enim Introductio ad logicam, & consequenter ad uniuersam Philosophiam*, quæ ut Am. est ars artium, & scientia scientiarum. Ex Latinis tamen postea quidam inscripserunt Introductionem de uniuersalibus, alij de prædicabilibus, alij de quinque uocibus, propter varias opiniones de eiusdem libri obiecto.

DE OBIECTO LIBRI.

OBiectum huius libri sunt quinque uoces. Genus, Species, &c. siue explicatio tantum, quid nominis harum uocum. Ita Ammonius, Boët. Auer. tum in principio, tum in fine sui comment. & prolog. lib. Posterior. ubi etiam Pausanias, & Gersonites in prædicabilibus, cuius Commentaria annexa sunt Commentarijs Auer. Ratio est. Quia hic liber est tantum Introductio quadam, cuius est explicare solummodo significationem uocum, quod etiam fateretur Porphyrius monens sibi abstinendum esse à grauioribus questionibus. Vnde nihil demonstrat, aut accuratè probat, ut iidem Doctores obseruant. *Hinc sequitur primum. Non esse obiectum uniuersale*, ut sentit Scotus q. 7. Am. And. quest. 1. Soto quest. 6. Barl. in hunc librum, & Doctores Louanienfer, *nem nibilibus de uniuersali* neque enim vel definit, vel dimidit. *Sequitur secundum. Non esse obiectum Prædicabile*, ut uult Alb. gratia Dei, & alij, cum propter iam dictas causas, tum quia prædicabile supponit cognitionem uniuersalis. Denique *quæ ratio utrique com-*

munis est, quia hic liber potissimum ordinatur ad prædicamenta, Prædicabile autem ut sic, & uolueritale, ut habet dici de pluribus, referuntur ad secundam operationem. *Itaque sunt quidem hæc uoces, quæ explicantur*, materialiter uniuersalia & prædicabilia, non tamen formaliter ut sic, & secundum naturam uniuersalis & prædicabilis considerandam, sed tantum leuiter explicantur per Dici, vel Prædicari, quia hoc modo commodius percipi poterat dictarum uocum notio.

DE UTILITATE, VEL necessitate.

SEquitur ex dictis esse utilem hunc librum, quia simul & breuiter explicatur, de quibus alibi spassim Aristoteles, *tamen cognitio exacta eorum quæ explicantur*, simpliciter est necessaria, *nam cum in his liber*. Cuius oppositum, de libro inquam loquendo, uelle uidetur Alpharab. apud Auer. in hunc librum. *Et confirmatur*. Quia in hoc libro est tantum explicatio uocum, quæ prærequiritur, non autem assumitur ut necessarium quod ad ipsam artem, seu scientiam. Quod autem cognitio contentorum in hoc libro sit necessaria, docet Boët. Am. & Alb. *trist. 2. cap. 1.* dicens, *necessarium, & inuitabile esse cognoscere quid sit genus ad Categorias, definitiones, & diuisiones*. Quod idem docet Porphyrius in proemio, addens, & ad Demonstrationem. Quare male Auer. in fine comm. in hunc librum, idcirco non dicit hunc librum non esse necessarium, quia quæ in eo continentur, aut sunt quid commune parti Demonstrationis, aut parti Topicæ, siueque inquit, vel ad librum de Demonstratione, vel ad libros Topicos sunt referenda; *nam cum ualeat hæc ratio*, quia nec ad Demonstrationem, nec ad Topicum Syllogismum, præciue aut simul tantum, sed ad alia pleraque necessaria est horum notitia; & propterea Aristoteles spassim, multisque in locis horum cognitionem tradidit, ut de Uniuersali, *Post. sec. 11. 2. 3. & 39.* De prædicabili aliquid colligi potest ex lib. *Periberm.* ubi de prædicato, subiecto, & præpositionibus, & ex lib. *Post.* ubi de mo-

dis dicendi, seu predicandi per se, vel per Accidens. De quinque autem predicabilibus 1. *Top. cap. 4.* Lege de horum necessitate Interpretes in hunc librum, sed potissimum Boëtium *dialog. 1.* in Porphy. à Victorino translata, à columna quarta usque ad nonam.

AN HIC LIBER SIT
Parti Dialecticæ.

Respondeo, Non esse, quia est Introductio, id est, nominum, seu vocum explicatio, quæ non ingreditur Artem ipsam tanquam prior, sed ab ea supponitur; ut docet The. 1. *Post. cap. 2.* Et colligitur ex Aristotele ibidem, & clarius 2. *Post. text. 7.* Idem docet Am. in fine Proemii, Averroes, D. Thomas 1. *Post. lect. 1.* Caietan. in hunc librum, Boëtius loco citato, alijque, qui volunt librum predicamentorum esse primam partem Dialecticæ. Cui igitur Boët. *dialog. 1. columna 6.* vocat hunc librum primam partem Logicæ, usurpauit partis nomen in ampla significatione, nempe pro eo libro, qui primo loco ponitur. Quare reducitur hic liber ad Logicam, non tanquam pars, sed tanquam Introductio. Quod si sermo sit de exacta explicatione eorum, quæ hic leuiter explicantur, sensus refertur eam debere ad primam partem Dialecticæ vnde cum explicatione rerum omnium, quæ primæ operationi per se deferuntur. Non igitur rectè Mirand. *lib. 4. apol. sect. 3.* vult præponi huic libro, imo etiam libro predicamentorum, quem tamen de medio tollit, libros peribermias. Cuius ratio est, quia non potest, inquit, ordine doctrinæ præcedere cognitio vniuersalis & predicabilis, cognitionem nominis & verbi. Et quia nullus fuisse Aristoteles, si de re ante libros Topicos, ubi hæc videtur explicare, non dixisset. Sed factis est solutio, Aristoteles enim omnia per se retulit ad tertiam operationem, ideoque de Nominis & Verbi egit, non ut sunt quidam termini superiores ad has voces, sed ut acta propositionem ingrediuntur.

DE DIVISIONE.

Tres habet partes hic liber. Prima est Prooemium. In secunda agit de singulis his

quinque vocibus. In tertia explicat, in quo conueniant, & differant hæ voces. Quam vltimam partem non est necesse cum Am. iterum bipartire diuidere, tum in eam partem in qua explicet, quid sit omnibus simul commune; tum in illam alteram, in qua voces sigillatim inter se conferat, hæc enim omnia eodem spectant.

PROOEMIUM

in Porphyrium.

CAPVT I.

EX his quæ diximus in questione prooemiali, satis explicatum manet Porphyrij prooemium, in quo hæc facit. primo reddit causam ob quam adductus fuerit ad hunc librum conscribendum, videlicet ad intelligentiam potissimum libri Aristotelis de Prædicamentis. Simul etiam docet, quam sit hæc tractatio utilis, non modo ad Prædicamenta, sed etiam ad Definitionem, Diuisionem, & Demonstrationem. Secundo, Monet sibi esse prætermittendas difficiliore de vniuersalibus quæstiones, quia scribat modo Introductionis. Denique proficitur se Peripateticos maxime sequi velle; de ijsque tantum probabiliter, atque pingui Minerua agere. (Magis probabiliter) græcè est λογικότερον, id est, magis Logicè, id est, minus exactè, ac modo quodam probabili, prout id omne probabile dicitur, quod ex communibus petitur; ut etiam supra annotauimus, dum ageremus de rationibus Logicis. Aut denique ut Am. interpretatur, magis Logicè dicturum se proponit, quia dicturus est de ijs, quæ tum prædicantur, tum subiiciuntur, quæ loci habent in Enunciationibus, hæc autem ad Logicum maxime spectant. (Peripatetici.) vnde dicti sint Peripatetici, & quam potissimum Philosophorum sectam significent, non conuenit inter Autores. Primo, dicunt quidam appellatos esse Peripateticos ἀπὸ τῆς περιπατῆς, id est, deambulatione, in quo Plato, Xenocrates, vel etiam Aristoteles docere soliti essent, ita Vuitio, libro de consolatione & disciplina: Rob. Cacciciolus lib. de iudiciis diuinorum, &c. Dantes Algerius, lib. de Symposio Italicè scripto, & Guarinus in vita Aristotelis. Se-

conditio acri & ueris, id est circumambulatio, quod scholas Aristoteles omnes circumire solebat ad veritatem indagandam, & falsitatem fugiendam. Ita dicti Aut. & Conciliatior differunt. 124. Fortè autem id potius de circumcursatione animi, quàm corporis intelligendum est. *Tertiò* Quod Alexandro Imperatori malè affecto atq; deambulanti docendo adlisteret. Ita Diog. lib. 5. *Agarò*. Quod deambulando Aristoteles doceret. Ita Cic. 1. Acad. quem postea Latini omnes secuti sunt. *Agarò*. Ut scribit Am. in prædic. & prædicamenta, & Nic. Leonicus, dial. Peripateticus, & Fran. Sured. libro de Inuentore Dialecticæ. Dicti sunt Peripatetici *Primò* à Platone, qui corpus deambulatione exercendo, animum simul disputando exercebat. Mortuo verò Platone, Xenocrates, & Aristoteles, præstantissimi sui discipuli, Gymnasio successerunt. Et Xenocrates quidem in Academia docebat etiam deambulando; Aristoteles idem quoq; faciendo in Lyceo. Sed postea qui Xenocrati adhaeruerunt, reuerto nomine non ab actione, sed à loco dicti sunt Academici. Qui verò Aristotelem sectati sunt, ab actione Peripatetici sunt dicti. *Vnde simpliciter Peripateticorum nomine Aristotelis discipuli intelliguntur.* Quare Am. hoc loco Peripateticos Aristotelicos uerit. Idem testatur Cicero loco citato & 1. de natura Deorum, D. Augustinus 3. de Ciuitate Dei, cap. 12. & omnes iam communiter.

TRACTATUS de Vniuersalibus.

ET si verè & rectè Porphyrius quaestiones de Vniuersalibus monet esse difficiliore, quam ut in præsentia explicari possint, quia ut Alb. sunt supra vires Logicæ, earumq; cognitio ex Phys. aut Metaphysica petenda est, tamen quia sæpè necessariò incidit mentio de Vniuersalibus, non modo in hac prædicabilium explicatione, sed passim in Logica, & tota Philosophia, operæ pretium esse duxi, si qua fieri poterit breuitate atque perspicuitate, pauca de multis quæ necessaria videbuntur, in præsentia pertractemus, nacti præ-

sertim occasionem ex quaestionibus, quas de Vniuersali proponit Porphyr. in proemio, intractasq; relinquit. hanc enim methodum in posterum seruabimus, ut post explicationem contextus, quaestiones quæ ex eo emergunt, statim subiiciamus. Vbi tamen aliud non exegerit perturbatus Autoris ordo, vel rerum pertractandarum prolixitas. *De Vniuersalibus igitur hac potissimum expendatur;* quæ sint vniuersales acceptiones, an sit, & quid sit, quas habeat affectiones, quomodo fiat, quam habeat habitudinem ad sua inferiora, quam etià ipsum vniuersale in communi, ad quinq; prædicabilia, aliâque id generis, ex quibus simul & semel propofitis à Porphyrio quaestionibus satisfiet.

QVÆSTIO I. De acceptionibus Vniuersalis.

ANtequam ad rei de qua quaeritur, explicationem descendatur, debet prius, si quæ inest in nomine rei: quæ explicanda est, æquiuocatio aut ambiguitas distinguenda, ut docet Aristoteles 7. de celo, text. 110. *Et 1. Eleuch. cap. de æquiuoc.* De varijs autem acceptionibus Vniuersalis, legite D. Tho. *quaest. 7. de Veritate, art. 6. ad 7.* Sonfin. hoc loco, Capre. 3. *sect. dist. 5. quaest. 3.* Angelum Thium in præcognitionibus Porphyrij. *Primò* igitur Vniuersale in genere loquendo. Aliud dicitur esse Complexum, aliud Incomplexum, ut Alb. *tract. 1. prædicab. cap. 5.* & Achillinus *tract. de Vniuersalibus. Complexum*, est propositio affecta signo vniuersali, ut: omnis homo est animal, & de hac acceptione nihil ad nos. *Incomplexum* est terminus simplex. *Hoc autem est multiplex.* *Vnde secundò*, Vniuersale Incomplexum quoddam esse dicitur in essendo, vel multa veluti esse, multas entitates & perfectiones continens. Qua ratione hic mundus vocatur Vniuersum; homo quidam veluti μικρόκοσμος, id est, paruus mundus; & Deus à Platone anima mundi. Vel quod verè existat in rerum natura quiddam vniuersale ad modum quo ceteræ res singulares dicuntur existere. Atq; hanc Platonis fuisse de Vniuersali opinionem, quod Ideam appellaret, multi volunt. *Vel*

denique quod sit à parte rei gradus quidam essentialis, & formalis, communis multis, minoremque propterea unitatem habens quam numeralem. *Tertio*. Dicitur Vniuersale in causando; quod videlicet multorum est causa, vt Deus, cælum, &c. Quare malè Ang. Thius negat huiusmodi causas esse dicendas vniuersales, sed remotas; falsum enim est, hanc quam vocamus causam vniuersalem esse remotam. Vnde illud de Deo: neque enim est longè ab vno quoque nostrum, in ipso enim mouemur & sumus, & immediatè concurrat ad omnes effectus. Hanc Vniuersalis acceptiorem agnouit Alex. 6. *Met. text. 3. Quid*. Dicitur Vniuersale in representando, quod videlicet sit veluti imago atque simulacrum, multa nostro Intellectui representans, cuiusmodi est secundum vulgarem Philosophorum opinionem, species intelligibilis, quæ etiam dicitur species impressa, vel etiam, quam alij vocant, species expressa, siue verbum mentis, id est, conceptus ipse Intellectus, prout est similitudo multarum. *Quinto*. Dicitur Vniuersale in significando, id est, voces significantes multa, vt populus, & termini collectiui. Denique de Vniuersali in prædicando. Quæ autem ex his omnibus acceptiombus ad rem nostram faciunt, dum sunt potissimum: Vniuersale in essendo, modo vltimo explicato, & hoc vltimum Vniuersale in prædicando. Cætera autem Vniuersalia ad Physicum, Metaphysicum, seu Grammaticos pertinent, & infra etiã magis ex professo reijcientur; cum agemus de natura Vniuersalis. Non existimo autem fuisse Platonem in ea sententia, vt crederet Vniuersale esse Ideam illam per se existentem; quod tamen illi passim ascribitur ab Aristotele & alijs, tum quia hoc vniuersale planè videtur refutare in Tim. & Parm. tum quia illum ab hac iniuria vindicat D. Augustinus lib. 83. *questionum*, quæst. 6. lib. 5. de *Genesi* ad lit. c. 15. lib. 7. de *Ciuitate Dei*, cap. 28 & lib. 12. c. 26. Euf. libris de præparat. Evangelica plerisque in locis. Marfil. in 1. *sentent. quæst.* 1. Marfil. Ficinus in loca Platonis citata. Sen. lib. 8. *epistolarum* epist. 66. Qui omnes contem-

dunt Ideas Platoni nihil aliud esse, quam similitudines quasdam rerum omnium in mente diuini, quæ etiam Theologi secundum nostrum concipiendi modum in Deo ponere non dubitant. Alij tamen dicunt, non fuisse Platonem primum Inuentorem harum Idearum. nam multò ante illum Trismegistus illas agnouit, atque in Dei filio posuit, Dialog. *Pemander. & ser.* 2. & 8. Volunt ergo iidem Platonem per Ideas intellexisse quædam Indiuidua quarumuis specierum, sed incorruptibilia, idque eam ob causam, vt posset de rebus esse scientia, quæ de corruptibilibus esse nequit. Sed hoc etiam de Platone credendum non est, nam omne indiuiduum eiusdem est naturæ cum specie sua; si ergo species rerum sunt corruptibiles, necesse est etiam, quoduis indiuiduum esse corruptioni obnoxium. Existimo igitur non dissensisse Platonem ab Aristotele, quod ad Vniuersale attinet; quanuis enim cum Aristoteles ac si ita sentiret, vt secundum primum modum Platonem explicandi diximus, arguerit, & propterea eam impugnauit. 1. *Post. passim*, 1. de *anima*, 1. 8. 1. *Met.* 1. 5. & lib. 7. *super 1. Ethic. cap.* 6. Nihilominus potius putandus est modum loquendi Platonis parum apud alios vltatum, quicquid multis errandi causam præbere poterat, reuera impugnasse. Quod testatur Simplicius in *Physicam*, & 1. de cælo in fine. Vel etiam sæpè Aristotelis, secus est interpretatus Philosophorum opinionem quam habent, vt notat idem Simplic. loco citato, Euf. 1. *Ethic.* vbi Aristoteles loquitur de Ideas bonitatis. D. August. 9. de *Ciuitate Dei*, vbi agit de opinione Stoicorum, de passionibus animi, & D. Tho. lib. 4. de *regimine principum*, cap. 4. videlicet vt commodius Philosophos refelleret. De Vniuersali igitur ijs præsertim modis quos dixi, quatenus conferunt ad dirigendas Intellectus operationes, ad Logicam spectat disputare: Et si id negare videatur Mirandul. in *com. scilicet* 6.

QVAESTIO II.

An sit Vniuersale? & quid sit?

HAEC duo simul tractanda esse videntur, quod vnum videlicet scorsim ab

alio rectè intelligi aequat. *Prima Opinio est Protagoras* apud Aristotelem 4. *Met. text. 15.* & Heracliti atque Cratylī apud eundem eodem loco *text. 22.* Pythri vel Pythronis apud Simplic. in prædicamenta. Epicuri apud D. Thom. *opusc. 55.* & Antisthenis, ut testatur Am. qui quod scientiam de medio tollerent, omnia etiam esse dicebant singularia dumtaxat & sensibilia. *Secunda Opinio.* Esse vniuersale species intelligibiles, seu impressas. *Tertia Opinio.* Esse species expressas, seu Conceptus. Ita docere videtur Ocam 1. *part. Logica, cap. 14.* & 25. De qua opinione, alijsq; modis qui ad eam referri possunt, lege eundem ibi. *quodlib. 3. quest. 2.* & *quodlib. 4. quest. 19.* Et Gabriellem 1. *diff. 2. quest. 8.* *Quarta Opinio.* Esse tantum voces ipsas, ita vt hæc vox (homo) dicatur vniuersalis, prout immediatè tantum significat hunc, vel illum hominem. Tribuitur communiter Nominalibus, & est præterea Nizolij lib. 1. *de rebus ratione philosophandi, cap. 4.* & 5. quia, inquit, omnia optimè saluantur per sola nomina collectiua. *Quinta Opinio* Scoti in prædicabilia *quest. 1.* & 2. *sent. diff. 3. quest. 1.* & 7. *et 7. Met. quest. 16.* Arn. And. ibid. *quest. etiam 16.* & in prædic. Arn. Tromberti 7. *Met. qua. 8.* & est communis omnium Scottistarum. *Dari videlicet à parte rei vniuersum quoddam*, minorem vnitatem numericam; & consequenter esse vniuersale in rebus ipsis ante omnem Intellectus operationem. Quod idem sentire videtur Alb. *tract. 2. in prædicab.* Daniel Barbarus in *prædicabilia com. 9.* Ang. Thius in *prolog. Porphyrii.* Paulus Venetus *quest. de vniuersalibus, &c. Sexta Opinio.* Non dari vniuersale sine Intellectus operatione, sed solum fundamentum illius in rebus ipsis. Est communis opinio Arn. 5. *Met. cap. 5.* D. Tho. *de Ente & essentia cap. 4. 1. part. quest. 85.* Capreoli 1. *sent. diff. 5. quest. 3.* Conciliatoris *differentia tertia*, Caietani hoc loco & alibi.

Prima Propositio. Certum est dari aliquo modo vniuersale. Est Aristotelis loco citato, & 1. *Periherm. cap. 5. 1. Post. text. 5. 11. 23. 39. 43. 1. Phys. in Prior. 1. Met. text. 6.* & *passim alibi.* Ratio est opposita fundamentis contrariis opinionibus, datur enim scien-

tia; ut hæc non potest esse de singularibus & corruptibilibus. Quod vtrumque suo loco probabitur. *Confirmatur.* Nam cum prædico, verbi gratia, hominem de Petro, Paulo, &c. fit prædicatio alicuius communis, &c. ergo. Hinc refutata manet prima, secunda, & tertia opinio. Nam nec species intelligibilis, nec conceptus, nec voces prædicantur de rebus, ut cum prædico hominem de Petro.

Secunda Propositio. Datur in rebus ante operationem Intellectus vnitatem quædam minor numerali, quæ formalis dici potest. *Probat.* Certum est ex Metaphysica gradus quidditativos, & essentiales, ornesque Metaphysicos, esse tantum formaliter distinctos, ergo in Petro, verbi gratia, sicut aliud est formaliter esse animal, aliud esse rationale; ita aliud est natura humana, aliud quid est indiuiduatio ipsa: ergo natura humana, ut distincta ab indiuiduatione, non est vna numero, nam hæc vnitatem eadem est cum indiuiduatione; & tamen est vna, ergo est vna ratio formalis. *Confirmatur.* A parte rei magis conueniunt inter se Petrus & Paulus, quam Petrus & Bucephalus; ergo ratione alicuius magis vnus, in his duobus quam in alijs duobus. Sed ratio illa vna non est vna numero, est enim in Petro & Paulo, ergo est vna ratio formalis. Vnde Aristoteles 5. *Met.* dicit similitudinem omnem fundari in vnitatem, sed similitudo semper est inter duo vt minimum, ergo fundatur in vnitatem communi duobus. *Confirmatur secundo.* Idem enim secundum Theologos implicat esse plures Deos, quia per idem Deus est Deus & vnus, ergo in rebus creatis non potest idem esse conceptus rei illam quidditatiue constituens, & conceptus illam eandem singularem faciens. *Confirmatur tertio.* Sic enim compositio ex genere & differentia realis esse dicitur; quia vnus est extra rationem formalem alterius. *Probat.* *secundo* Authoritate non modo Auctorum citat, pro secunda sententia, sed præterea Senlig. ex eo 107. num 22. D. Thom. *quest. de natura generis.* vbi docet, *quod non habere vnitatem propriam.* Et lib. 2. *contra Gent.* cap. 55. rationes argumentos 5. dicit Singu-

hæc & Vniuersale esse passiones Entis. Quod quomodo intelligendum sit, paulo post dicitur. *Et lib. 4. cap. 14 contra Gens.* dicit esse materiam vnâ in omnibus hominibus, distinctam tamen per accidentia quædam particularia, & *quest. de generat. art. 1. ad 9. & 19. & 1. part. quest. 3. art. 3. in corp.* Caiet. de *Secundo & essentia, quest. 6.* dicit naturam secundum se habere vnitatem distinctam à Numerali. D. verò Tho. qui *cap. 4.* dixerat, nec Vnitatem habere nec pluralitatem, interpretatur de Vnitatis & pluralitate numerica. Soro *quest. 2. de Vniuersali, & in Antepredicamenta.* Burleus ibi *dem, & c. de substantia.* Imò verò Aristoteles 1. *Met. text. 8. & 12.* vbi dicit, aliquid esse vnum numero, aliquid vnum specie, vel genere: Quod quo etiam modo intelligendum sit, infra dicitur. *Et lib. 7. text. 48.* Si Idea, inquit, esset homo, esset tertius homo, videlicet, primus esset singularis homo, secundus vnus homo vnitatis formalis, seu specie. & *text. 51.* Ratio, inquit, animalis eadem est in homine, equo, &c. 2. *de anima, text. 23.* Eadem, inquit, natura est Diaphaneitatis in aëre & aqua. *cap. 2.* Antepredicamentorum diuidit id quod est, in id quod non dicitur de subiecto, & id quod de subiecto dicitur, vel quod Vnitatem habet, aptam dici de multis. *Et capite de Substantia,* confert secundam cum prima in ratione substantiæ, vult ergo secundam esse quid reale. *Confirmatur denique.* Nam gradus præcise à singularitate est realis, erga habet Vnitatem, nam Ens & Vnum conuertuntur. Illa autem vt dictum est, non est numeralis, ergo aliqua alia. Idem probat Land. 3. *Met. quest. 9. 10. & 12.* vbi ostendit Vniuersalia esse principia quædam realia; est foris quo ad loquendi modum, non bene dicat, *1. de anima, quest. 8.* Accedit etiam necessitas Autoritas omnium, qui distinctionem formalem graduum quidditatorum, & Metaphysicalem admittunt. Obijciat. Omne quod in re est, est singulare, ergo est vnum numero. *Probatur Autodemo.* Omne quod est in parte rei, existit, sed existere est tantum singulatum. *Respondet.* Suppono existentiam & essentiam

esse saltem formaliter distincta. Item ad distinctionem formalem non requiritur, vt vnum ab alio secundum realem existentiam præcindatur. nam verbi gratia, in Petro distinguuntur hæc, esse corpus, esse animal, esse rationale; & tamen vnicam hæc omnia habent existentiam, & realiter idem sunt. *Dico igitur,* quod eth natura humana, & gradus illi vnitatem formalem habentes, non existant nisi vt sunt in re singulari: tamen secundum essentiam & quidditatem suam, non habent quod existant, & tamen vt sic sunt reales modi, ergo vt sic habent suam vnitatem. *Confirmatur.* Quia sunt etiam multa, quæ quamuis distinguantur realiter, non tamen possunt habere existentiam per se, vt suo loco in Metaphysica probabitur. Et hoc videtur indicare Aristoteles lib. 1. *de anima, text. 8.* dum ait, animal & quoduis aliud commune, aut nihil esse, aut posterius esse. Nihil enim est quo ad existentiam. Est autem posterius, id est, existit ratione singularium, quæ quodammodo esse dicuntur post gradum substantificum formale. vnde Aristoteles, quoties videtur negare in rebus gradum istum formalem, qui ab alijs Vniuersalis dicitur, sed male, vt postea dicam, semper disputat contra Platonem sentientem, dari Ideas ad modum supra explicatum, vt acutè notat Scalig. loco citato. Sic etiam Aristoteles *cap. de substantia dicit,* secundas substantias, quæ sunt gradus isti formales fundamentaliter loquendo, existere per primas, ipsique sublati corrumpi.

Tertia Propositio. Hæc Vnitas formalis non est dicenda Vnitas specifica, aut generica, quarens hæc formaliter dicunt rationem Vniuersalis. *Et communiter,* non est simpliciter dicenda Vnitas vniuersalis, proutque simpliciter negandum est, esse Vniuersale à parte rei. Hæc propositio sub hoc loquendi modo est contra Scotum & suos, atque etiam contra Scalig. loco citato. Nam fortasse quo ad rem ipsam non dissentias D. Thom. & Scotus. Quod obferuas Scotus. *Probatur propositio.* Esse vniuersale vt sic, vel formaliter dicit esse quid vnum extra multa, sed vnitatis formalis di-

ca non

ita non est quid vnum extra multa, ergo non est vniuersalis. *Dices.* Hæc vnitas non includit rationem indiuiduorum & singularitatis, ergo est extra Indiuidua; & vt sic est vna, vt probatum, ergo est vnum quid extra multa. *Respondes.* Vnitas formalis est vnum quid extra multa non positiuè, sed negatiuè, id est, extra rationem singularium, & de illius ratione non est singularitas, non tamen concipitur, vt quid vnum indiuisibile, extra illa multa indiuidua, vnde repugnat, esse quid vnum extra multa & commune, & simul esse in multis contrariè. Quare se habet vnitas hæc formalis, vt quid medium inter Vnitatem numeralem, & rem contrariam ad vnum, & inter Vnitatem vniuersalem, quæ dicit rationem vnus extra multa, nam de priori vnitate, numerica & singulari participat, quod fit tantum in singularibus, & non extra illa. De alia autem Vnitate, quod multis conueniat. Ex quo sequitur, vt hæc vnitas formalis in ordine ad duplicem dictam Vnitatem, vniuersalem & singularem, sit quodammodo Vnitas negatiua, quia neutram Vnitatem includit. In ordine tamen ad se; sicut est realis & entitativa Vnitas, ita etiam Vnitatem habet realem & positiuam: Et hoc fortasse est, quod dicunt Capreol. Caiet. & alij esse naturam quæ singularibus à parte rei conuenit, vnā per abnegationē, per indeterminationem, & impotentiam. Quod quia Antonius Trombetta Scoto sufficere dicit, non erit in hac re dissensio inter Thomistas & Scotistas, quamuis vt dixi, malè Scotistæ illam Vnitatem dicant vniuersalem. Itaq; natura ipsa secundum se, aliam habet vnitatem ab vnitate vniuersali, aliam ab vnitate singulari & numerica; nec tamen quod ex dictis sequitur, dicenda est species, vel genus, sed vnitas. secundum quid, quia non se habet per modum indiuisibilis, sed dicit multa habentia cōuenientiam in vna ratione quidditatiuā, quatenus yerbi gratia, eadem est natura hominis in Petro & in Paulo, vnde Petrus simul habet & vnitatem formalem, & vnitatem singularem, non tamen habet simul vnitatem singularem & vniuersalem, quia ista

duo posteriora sunt opposita; illa verò duo priora tantum disparata & diuersa. *Obijciat.* Omne quod est vnum, aut est vnum numero, aut specie, aut genere, ergo hæc vnitas formalis aliquam ex his vnitatibus rationem habere debet. *Respondes.* Vnitas specificæ & genericæ formaliter loquendo, est tantum vnitas rationis; quia vniuersale fit tantum per rationem. Quare vnitas realis est tantum aut numerica, aut formalis; sed formalis est, vel fundamentum vnitatis specificæ, vel vnitatis genericæ. Quare cum dicitur, omne vnum esse vnum numero, genere, vel specie: si realiter loqui volumus, dicitur id intelligi non formaliter, sed fundamentaliter. Quo etiam modo D. Thom. suprā dicebat, Vniuersalitatem esse passionem Entis.

Aggria Propositio. Vniuersale vt est formaliter vnum quid extra multa & abstractum à conditionibus indiuiduantibus, siue ab ipsis Indiuiduis, non est à parte rei, nisi vt modo dicebamus, fundamentaliter. Quod etiam significare potest secundum aliorum expositionē locus, 1. de anim. 3. Vniuersale autē nihil est, aut posterius est. Vbi The. vocat vniuersale fabricam mentis; id autē fit, quia potest ratio gradū illum formale qui est in re considerare, vt est quodammodo positiuè extra re, sicut visus percipit colorem, qui est in pomo, coniunctus cum sapore eiusdem, sapere non percepto. Quo exemplo vtitur D. Tho. 1. part. quæst. 85. art. 2. & art. 3. ad 1. & 1. 2. quæst. 29. art. 6. in corpore. & op. 55. & 56. & 1. de anima, lect. 3. Hæc, inquit, in Vniuersali tria sunt consideranda; natura secundum se, vniuersalitas secundum se, & res sub vniuersalitate. *Primum non est*, vt sic, vniuersale; sed est vnitas formalis, vel si ita loqui placeret, vniuersale fundamentaliter. *Secundum*, non est etiam vniuersale, sed est ratio ob quam aliquid dicitur vniuersale, sicut albedo non est alba, sed est ratio alteri cur album dicatur. *Tertium* igitur est id, quod dicitur vniuersale, sicut res informata albedine, alba appellatur.

Quinta Propositio. Vniuersale prout dicit formaliter rationē prædicabilis, id est, eius quod se habet vt superius, & prædicatum,

aut

ut actuale, aut aptitudinale, respectu inferiorum multò minus est à parte rei. Nā prater dictam operationem Intellectus, quæ ad Vniuersale præcedenti modo cōsideratum erat necessaria, requiritur quædam alia, quæ reflexa, & comparatiua dicitur. Et hoc Vniuersale vocant Scotistæ Vniuersale perfectum, & Vniuersale Logicum, & hoc sine dubio illud tantum est, de quo Porphyrius in hoc libro secundum opinionem Alb. & communiter Dialectici: Quamuis etiam supponant præcedens Vniuersale, quia hoc posterius supponit illud prius, & hoc ne Scotus quidem negat, ut patet ex *quæstione tertia ad primam*, ubi aperte docet, fieri Vniuersale per operationem Intellectus, & esse quandam secundam intentionem. Atque sub hac ratione, vel certe saltem sub præcedente semper de finit Aristoteles Vniuersale, ut i Periberm. cap. 5. 1. *Post. tex. 25. 28. & 29. 1. de part. animalium, cap. 4. & alibi sæpe.*

Sexta Propositio. Vniuersale utroque modo vicinè dictum, si conferatur ad Intellectum & animum, est veluti quoddam ipsius Accidens; sicut quoduis aliud Ens rationis. Si autem spectetur in ordine ad rem substratam, & fundamentum; dici potest & Substantia & Accidens, sicut & res ipsa. Ita D. Thom. *opul. 55. & 56. & Auer. 1. de anima, text. 8* qui etiam alibi sæpe docet, etsi quo ad Metaphysicum, & naturalem Philosophum, quicquid est, vel sit substantia, vel accidens, non tamen quo ad Logicum, sed posset dici Ens rationis & substantia & accidens in lata significatione. Atque hæc de hac quæstione. Rationes contra dicta de Vnitatis formalis, ex his quæ diximus, facile solui possunt, quæ sunt apud Capreol. loco citato, & apud Ocam i *paris Logica, cap. 15.* & apud Boëtium in Metaphysica.

QVÆSTIO III. Quomodo fiat Vniuersale?

LOquimur de vniuersali formaliter. Pro cuius rei intelligentia, *Notandum primò*, Esse potissimum quæstionem, an fiat per abstractiuam cognitionem, an per cōparatiuam. *Notandum secundò*, Abstractio

duplex est; Realis, & Rationis. *Realis*, est actio qua duo realiter inuicem separantur, & de hac non est sermo. *Abstractio rationis*, est operatio quædam Intellectus, quæ etiā aliqua suo modo separatur, & potest referri, vel ad speciem intelligibilem, quatenus ea dicitur abstrahi à phantasmatibus, de qua re Physici. Vel potest considerari in ordine ad rem cognitam. Illa prima fit ab Intellectu agente, hæc autem à possibili. *Notandum terriò* Abstractio rationis rei cognitæ est duplex, Vna formalis, Altera vniuersalis. *Formalis*, cum vnum sine alio quocunque modo intelligitur, & vocatur prædicta, id est, quæ præcisè vnum sine alio concipitur; alia appellatur *Vniuersalis*, cum intelligimus Vniuersale separatim ab inferioribus, quatenus inferiora potentia sub illo continentur; & vocatur alio nomine *Confusa & totalis*. Cuius distinctionis meminit D. Tho. 3. *Met. lect. 2. & 1. parti. quæst. 4. art. 3. Notandum quariò*. Quid intelligatur per Comparatiuam operationem, non est idem omnium modus explicandi. Quidam enim solum intelligunt reflexam Intellectus operationem supra præcedentem actum abstractiuam & absolutam. Alij intelligunt collationem ad inferiora. & in hoc sensu videtur proponi quæstio. nam reflexus potest etiam esse in prima operatione. *Notandum quiniò*. Vniuersale; ut ex dictis colligitur, triplex potest dici. *Primò*, *Improprium* & quod simpliciter Vniuersale dici non debet, id est, Vnitatis formalis. *Secundò*, *Proprium*, hoc est, Vniuersale, quatenus dicit naturam abstractam à conditionibus indiuiduantibus. *Tertiò*, *maximè proprium*, & simpliciter Logicum, nempe illud quod habet rationem prædicabilis, non remota, ut duo illa præcedentia, sed proximā. Hinc fonte orta est celebris illa vniuersalis Diuisio, apud Euf. 1. *Ethic. c. 6 & Am. in predicab. ut Vniuersale aliud sit in multis; aliud post multa*. Post multa, inquam, duobus vicinis modis dictis. Quibus etiam addebant alij Vniuersale ante multa, intelligentes Ideas Platonicas, vel certe Ideas in mente trina, aut artificis. Quo etiam allusisse videtur Chaldaei, ut refert

tert Aug. Eugub. lib. 1. de personi Philo-
phia, cap. 10. qui vniuersalia dicebant alia
esse separata, alia diuina & artificum.

Prima Propositio. Vniuersale Improprium
non sit opera Intellectus. *Pater.* Quia pro-
batum est esse à parte rei, & etiam de eo
propriè hoc loco non est sermo: Quam-
uis ut est obiectiue in Intellectu, conse-
quatur quoddam Ens rationis, sicut & ad
alia omnia quæ cognoscuntur.

Secunda Propositio. Vniuersale secundo
modo, sit per solam abstractiuam, & abso-
lutam Intellectus operationem. *Pater* vel
ex notione Vniuersalis. Nihilominus sæpè
ante hanc abstractionem præcedere potest dis-
cursus Intellectus, quatenus videlicet ex
eo, quod videmus in Petro, Paulo, &c. esse
similem naturam humanam, & vnam for-
maliter. Deinde separamus vnam naturam
per modum vniuersi positiui & indiuisibilis
extra singularia. *Quod autem natura sic ab-
stracta dicenda sit vniuersalis, Probat.* Quia
hæc natura est apta esse in multis, at hæc
est definitio Vniuersalis. 1. *Periberm.* cap. 5.
2. *Post.* text. 25. 1. de part. animalium, cap. 4.
3. *Met.* text. 45. & passim *Confirmatur.* Nam
tunc natura non est contraria ad singula-
ria, & est ab illis separata, ergo est vniuer-
salis. Nec tamen propterea dicitur Intel-
lectus hoc modo abstractus mendacium
committere, quia ut colligitur ex 2. *Phys.*
text. 18. & 3. de anima, text. 38. Abstrahen-
tium non est mendacium, & est simile in
obiectis sensibilibus, quorum vnum ab v-
na potentia scorsim percipitur, quamuis
in re ipsa sit cum alio coniunctum, ut pa-
ret in dulcedine lactis, & albedinis eius-
dem in ordine ad visum, & saporem.

Tertia Propositio. Vniuersale tertio mo-
do, ut habet rationem prædicabilis, sit per
actum Comparatiuum, id est, per Colla-
tionem naturæ abstractæ per absolutam
operationem ad inferiora, considerando
ipsam, ut de illis dicitur, vel actum multis,
vel in potentia. *Priori autem modo,* non e-
rat natura prædicabilis, nisi in potentia
& negatiue. *Ratio est.* Quia Vniuersale for-
maliter, ut habens denominationem V-
niuersalis, dicitur necessariò per ordinem
ad singularia, quia hæc sunt correlatiua,

ergo ut sic denominatur per ordinem ad
illa. Itaque erat quidem Vniuersale per ab-
solutam abstractionem, sine vlla formali
reflexione; ut ante dictum est de quouis
Ente rationis, non potuit autem dici for-
maliter Vniuersale, sub ratione prædicabi-
lis, nisi accedente comparatiua Intellectus
operatione.

Quarta Propositio. Ex his conciliari pos-
sunt duæ oppositæ Autorum sententiæ.
Quarum altera assertis, fieri Vniuersale per
absolutam, altera per comparatiuam In-
tellectus operationem. Primam tenere vi-
detur D. Thom. 1. part. quæst. 16. art. 3. ad
2. quæst. 85. art. 1. & art. 3. ad 4. opus. 42. cap.
5. opus. 44. cap. 1. opus. 55. & 56. lib. de En-
te & Essentia, cap. 4. 7. Met. lib. 13. Auer. 2.
de anima, text. 8. vbi tamen indicat fieri V-
niuersale per solum intellectum agentem
& separatum, quod non curamus. Et lib. 2.
text. 10. & lib. 3. text. 8. Durand. 1. sect. diff.
5. quæst. 3. & 2. sect. diff. 3. quæst. 7. Dom. de
fiantia 7. Met. quæst. 16. art. 1. & lib. 3. quæst.
3. art. 2. Soto hoc loco, quæst. 2. & 3. de V-
niuersalibus. Capreolus, Caiet. & alij Tho-
mistæ. Secundam opinionem tenet Scot.
7. Met. quæst. 18. Am. And. quæst. 17. ibid.
Ant. Trombetta quæst. 2. art. 1. Doctores
Louanienses cap. de Genere, & communi-
ter Scotistæ omnes. Imò etiam D. Thom.
indicat hanc sententiam 1. *Periberm.* lib.
10. 1. part. quæst. 28. art. 1. in op. & ad 4. vbi
clare loquitur. Et Caiet. ibid. Præterea D.
Thom. quæst. 7. de potentia, art. 1. opus. 48.
cap. 1. & 2. 4. Met. text. 5. Conciliatio au-
tem in hoc consistit, quia prima opinio
est vera, si loquatur de natura, ut solū con-
cipitur abstracta à singularibus per mo-
dum vniuersi, sic enim vna est obiectiue, &
præscindens ab inferioribus, & communi-
cabilis multis. Improprie tamen loqui vi-
detur Caiet. vocans naturam ut sic, Vni-
uersale in prædicando, nisi fortè intelligat
in potentia. Secunda opinio falsa est, si id
neget, vera autem, si concedat non
dici hoc Vniuersale prædicabile,
nisi prout comparatiue con-
cipitur ut ordinatum
ad inferiora.

QVÆSTIO

QVÆSTIO IV.

De proprietatibus Vniuersalis.

Possunt ex D. Thom. *op. 55. & 56. h.* potissimum proprietates elici. *Prima.* Eadem natura est contracta & indiuiduata in singularibus, & eadem est vniuersalis. Vnde Boët. apud eundem D. Thom. idem, inquit, est Vniuersale dum intelligitur, & idem est singulare dum sentitur, loquitur enim de Vniuersali quod sit à nobis, ex abstractione à rebus sensibilibus. *Secunda proprietas.* Vniuersale non est in anima secundum substantiam, vel secundum naturam quæ sit vniuersalis; subiectiue loquendo, sed species intelligibilis, quæ in essendo quidem est singularis, in representando verò Vniuersalis, subiectiue est in anima. Vnde Aristoteles 3. *de anima, sect. 38.* lapis, inquit, non est in anima, sed forma, vel species quæ est in essendo, ut dixi, singularis est, Vniuersalis autem in representando secundum communem opinionem. Itaque natura illa solum est obiectiue in intellectu, sicut & ipsamet vniuersalitas, quia est Ens rationis. *Tertia proprietas.* Vniuersale est vnum respectu suorum inferiorum alio quodam modo, quam materia respectu formarum contentarum. Nam materia dicitur vna, non quod contineat plures formas in se, qui fuit error quorundam Philosophorum, sed quia cum omnium ex se priuationem dicat, illis sublati per diuinam potentiam, statim in vnam entitatem coalescerent diuersæ partes materię; quod tamen suo loco examinabitur pēdente ex illa questione, an habeat materia partes ex se, & per se sine quantitate, saltem partes entitativas. Hæc proprietas traditur ab Auē. 1. *Met. sect. 17.* *Quarta proprietas.* Quæ est desumpta ex Boëtio, ut testatur D. Tho. Vniuersale simul totum est in pluribus. Si eadem eadem cora suscipit diuersas subinde figuras. Hoc autem intelligendum est, ut totum sic quidem, sed non totaliter, id est, non secundum totam amplitudinem, & totum dicitur esse ratione eiusdem naturæ in pluribus. *Quinta proprietas.* De Vniuersali non verificatur accidens commune ut sic, verbi gratia, esse album, non

eius datur materia quæ sit alba; nec homo dicitur albus, nisi ratione particularis alicuius hominis albi. *Sexta proprietas.* Ex Aristor. 1. *Post. text. 43.* Vniuersale neque est hic, neque nunc, sed semper & vbiq. Quam proprietatem D. Tho. multis in locis interpretatur, ut 1. *Post. lect. 42. quest. 5. de potentia, art. 9. 1. part. quest. 2. art. 4. ad 1. quest. 16. art. 7. ad 2. quest. de veritat. 1. art. 5. ad 13. & 14. & alibi.* Ut sensus sit, esse semper & vbiq. non positiue, sed negatiue, id est, Vniuersale ut sic, non habet vnde determinetur ad hoc tempus, & ad hunc locum. *Si Ratio est.* Quia hæ sunt circumstantiæ & accidentia rei singularis. Hinc etiam fit, ut dicatur Vniuersale incorruptibile; nam sicut actio est tantum rerum singularium, ex 2. *Polit. cap. 6. ex 6. Ethic. cap. 7. ex pream. 1. Met. & lib. 7. text. 28.* ita & passio est tantum rerum singularium. Ex dictis proprietatibus, foret prima, tertia, quarta, & quinta etiam tribui Vniuersali fundamentaliter. *Septima proprietas.* Vniuersale est proprium obiectum Intellectus, ita D. Tho. 1. *part. quest. 85. art. 1. & sæpe alias cum suis.* Quod si ita intelligatur, ut videntur multi Thomistarum, non intelligi ab intellectu, nisi Vniuersale; falsum est, ut suo loco videbimus. Si autem dicatur Vniuersale propriū obiectum Intellectus, quia illius cognominē maximē perficitur, hoc modo concedi potest. *Octaua propositio.* Vniuersale est obiectum Scientiæ, vel quod consideratur à Scientia, Vniuersale esse debet. Est Aristotelis, cum alibi, tum 1. *Post. 1. 43. Ratio est.* Quia de corruptibilibus nequit esse scientia, neque etiam de singularibus incorruptibilibus, quia ratione eorum non potest Demonstratio procedere ex propositionibus de prædicato per se, & Vniuersali, ut Aristoteles 1. *Post.* Excipitur solus Deus, quia essentialiter & quidditatiue est vnus, ita ut implicet, concipi posse plures. *Ultima proprietas.* Vniuersale est aptum prædicari de multis. Ita Aristoteles loco citat. præsertim 1. *Periberm. cap. 5.* quod respectu quidem Vniuersalis fundamentaliter, & Vniuersalis abstracti est passio quædam, sed respectu Vniuersalis, quod simpliciter

Vniuersale cum dicatur incorruptibile.

dicitur Vniuersale Logicum, est ipſus ratio formalis & quidditativa, vt nemp̃, aptum eſſe dici de multis, ſignificat comparationem ad inferiora; actuale illam quidem, quæ tamen dicitur aptitudinalis reſpectu inferiorum, quæ verſaltem poſſit eſſe multa, requiritur. Ex dictis ſoluitur facili quaſtiones, propoſitæ à Porphyrio. *Prima erat*, An Vniuerſalia, ſeu genera & ſpecies, ſubſtantit vel ſint in ſolis modis intellectibus. *Dicendum enim eſt*. Simpliciter loquendo & formaliter eſſe tantum in intellectu, fundamentaliter autem in rebus ipſis. *Secunda erat*, An ſint corporalia, an incorporalia. *Cui Reſpondeo*, Neutrum per ſe eſſe, ſed partim ſunt corporalia ratione naturæ corporalis à qua abſtrahuntur: partim incorporalia ratione etiam naturæ incorporeæ; partim denique neutrum omnino ſunt, cuiusmodi eſt genus ipſum ſubſtantitæ. *Tertia erat*, An ſint ſeparata, vel in ſenſibus poſita. *Ad quam reſpondeo*, ea eodem modo, partim eſſe ſenſibilia, partim inſenſibilia. Hæc autem omnia quaſiuit Porphyrius de ſpeciebus & generibus tantum, quia vt Aib. in 1. tract. cap. 2. alia Vniuerſalia, Differentia, Propriū, &c. dicuntur in quale; Genus & Species in quid, quæ autem dicuntur in quid, magis videntur habere ex ſe ſubſtentiā. *Ratio præterea eſt* Quia alia Vniuerſalia ad hæc duo prima reuocantur, quod etiam ex dicendis patebit.

Q V Æ S T I O V.

An Vniuerſale requirat ſub ſe plura actū.

HÆc quaſtio locum habet præſertim in Genere & Specie, quæ quia conueniunt in ratione Vniuerſalis, cenſus quæ de Vniuerſali ſeparatim examinari quaſtio ſolet, hanc hoc loco pertractare, vbi de Vniuerſali in communi agitur. *Poteſt autem prima eſſe Opinio*, quæ ſecit D. Thom. opus 1.5. camque Auer. tribuit, *Vniuerſale ex ſe*, nec vnum etiam ſingulare actū requirere. *Quæ opinio nulla ratione nititur*. *De Genere autem eſt prima Opinio*, requirere plures ſpecies actū. Eſt D. Thomæ 1. ſentent. diſt. 19. quaſt. 4. art. 2. 2. Poſt. leſt. 12.

Boet. lib. 6. *Diſtinctionibus*, cap. 4. & 12. *Ab. tract. 1. cap. 2. & 6. quæ multæ cap. 3. ſibi contradicere videatur*. Alex. & Auer. 3. *Metaph. & lib 7. cap. 12. Nyphi 4. Top. cap. 3. Sonſit hic cap. de Genere*, Caietani ibid. *Secunda Opinio*, quæ eſt apud Ant. And. in cap. de *Specie*, Non requirere plures etiam in potentia. Quia Genus eſt correlatiuum Speciei, ergo latis eſt, ſi vel vnica ſit ſpecies, ſicut pater quia eſt correlatiuum filio, ſatis eſt, ſi vel vnum habeat filium. *Tertia Opinio* Scoti hic quaſt. 18. *Egid. cap. de Specie*, & 1. *Poſt. cap. 5. Ant. And. loco citato*, Ioannis Anglici in quaſt. 18. Scoti. *Gratia Dei*, hic leſt. 4. dub. 2. & omnium Scotistarum; requiri plures ſpecies aptitudinis tantum. *De Specie prima Opinio* eſt Auer. 2. de *calo*, text. 49. *Ab. tract. 4. cap. 6. quæ multæ cap. 1. & 5. non ſibi videatur conſistere*, Porphy. diſt. in *Categ. cap. 49.* & aliorum; requiri plura indiuidua actū. *Secunda Opinio*, quæ id negat, adſeritque ſufficere vnum actū indiuiduum, eſt Them. in paraph. 1. *Poſt. cap. 13. Simplic. in prædicamentis*, D. Thom. in ſum. *Logica. cap. de Specie*, 1. *Pertharm. leſt. 10. & 1. ſentent. diſt. 19. quaſt. 4. art. 2. & 1. part. quaſt. 6. art. 9. Scoti hic quaſt. 18. Caietani cap. de Specie*, Auer. 1. *part. Log. videtur etiam Auer. à ſeipſo diſſentire 1. Poſt. 1. 40. nam docet Demonſtratione eſſe poſſe ut Solis Luna, &c. Demonſtratio v. d. eſt tantum de Vniuerſalibus*. Legit Zimaram ſuper 12. quaſt. *Landun. in 3. Metaphyſ. Notandum primum* . . . oſtendimus diſputare quæ Vniuerſali, aut in ſe, aut in ordine ad vniuerſum, eiſque perfectionem. *Notandum ſecundum*. Aliud eſt potentia, aliud aptitudo. *Potencia* in communiter ſignificat rem eſſe poſſe, & actū eſſe debere; & propterea appellatur potentia Phyſica. *Aptitudo autem* quid poſt. *tenia Logica* ſignificat non repugnare aliquid eſſe, quæ actū futurum nō ſit, & ſolet dici cum addito potentia Logica, ſive non repugnantia. *Phyſica* Et hinc natum eſt tritum illud axioma: *Erruſtra eſt potentia quæ nō reuocatur ad actum*. Quod autem dicitur iſta potentia Logica quam diximus, nec ſit merum ſigmentum, vt quidam putant; poteſt probari hoc modo. Nam Porphy. cap. de *Specie*, aut Plato & al. dicit de indiuiduis non eſſe.

esse Scientiam, quia sunt infinita: Profecto non est perfectio infinita, ergo potentia, non Physica, quidem nunquam reuocabitur in actum, nec datur huiusmodi potentia ad infinitum, teste Aristotele 2. *Phys. text. 24*. Ergo in potentia Logica. Quia non repugnat plura & plura in infinitum individua dari. Item 2. *de anima text. 4*. Si inquit Aristoteles, applicaretur eadem semper anima, existeret in infinitum at hoc non potest intelligi nisi de potentia Logica, ut in 3. *Met. text. 28*. Quantum dicitur esse diuisibile in ea quae insunt at quantitas caeli non est diuisibilis actu, nec etiam potentia Physica, alioqui corruptibile esset, ergo id intelligendum est de potentia Logica. Meminit etiam huius potentiae Auer. 1. *Post. text. 40*. Simplic. in *Ante. predic. in illam reg.* Diuersorum generum, & c. & 1. *de celo text. 91. 92. 93*. Philop. 2. *Phys. text. 16*. Arim. 2. *f. dist. 1. quest. 2*. Præterea omnes Auctores secundæ sententiæ. Lego Zimaramibet. 40.

Prima Propositio. Vniuersale necessarium requirit aliquod singulare. Est contra primam opinionem. Ratio est. Quia Vniuersale & singulare sunt correlatiua, ergo non potest dari vniuersale, quin detur aliquod singulare. *Secunda.* Vniuersale non habet entitatem nisi ab aliqua re quæ actu sit à qua abstrahitur; debet ergo vnum saltem singulare esse.

Secunda Propositio. Vniuersale, siue Species, siue Genus, secundum id quod includit naturam & res subiecta notioni, potest intelligi esse in vno etiam tantum inferiori, etiam si alia non sint. Verbi gratia, Esse naturam corpoream, viuentem & sentientem, potest perfecte reperiri in solo homine, etiam si nullum aliud sit animal. Item esse substantiam sentientem & rationalem, potest perfecte reperiri in solo Petro, quamuis nullus præterea in rerum natura sit homo.

Tertia Propositio. Si Vniuersale consideretur formaliter secundum notionem suam, ratione cuius dicitur quandam potentialitatem, hoc modo, ut hæc potentia actetur perfecte, requirit plura inferiora, nec numerum, si per omnia possibilis, quia saltem

de speciebus imperfectis rerum naturalium, constat non esse necessarium, ut habeant esse in rerum natura, aut saltem non pro omni tempore. Imò de perfectis etiam dubitant Theologi, an omnes possibiles species perfectæ sint conditæ a Deo; nonnulli etiam, an omnes gradus generitærum omnium; & in hoc sensu videntur locuti Doctores Louanenses.

Quarta Propositio. Certum est Solem & Lunam, aliq; huiusmodi, esse species habentes hæc tantum singularia, quæ a parte rei solum sunt vnum numero. Quod autem hæc sit verè species, probatur ex Aristotele 1. *Post. text. 40*. vbi docet, de his esse Demonstrationes & Scientiam, at Demonstratio eodem Autore, & Scientia, non potest esse nisi de Vniuersalibus, ut ibid. habetur, & 7. *Met. text. 34 & 35*. *Confirmatur.* Quia multa Individua actu non sunt de perfectione Vniuersi, sed tantum requiruntur per accidens ratione generationis, & corruptionis, per se, & primò loquendo.

Notandum tamen primò hic. Videri Aristotelem de Intelligentijs docere, plures numero non posse constituere rationem specierum diuersarum, quia singulæ per idem simpliciter sunt, & sunt hoc, id est, Individuum Item eadem est in illis quidditas & habens quidditatem Vt colligitur ex 12. *Met. text. 30*. & lib. 8. *text. 16*. Præterea D. Tho. 1. *part. quest. 13. & quest. 50*. & quodlib. 2. *art. 4*. docet, repugnare esse plura Individua eiusdem vnus naturæ Angelicæ. Vnde Caiet. dicit in Angelis reperiri tantum negatiuè speciem, non positiuè, id est, naturam istius Angeli, verbi gratia Gabrielis, est huiusmodi, non quæ sit comunicabilis multis Angelis singularibus; sed si per impossibile essent plures, de illis diceretur. Cæterum Aristotelis opinio; si tamen illius opinio est, de qua re in Metaphysica, erronea est. nam pares facit Angelos Deo ipsi. Opinio etiam quam defendit Scotus, non repugnare eandem naturam Angelicam pluribus communicari, nobis videtur esse lōgè probabilior: Imò forè de facto dantur Angeli plures vnus & eiusdem speciei. De qua re Theologi est disputare.

Notandum secundò circa eandem Propositionem. Esse quædam alia Individua quorum vnum solum de facto est in rerum natura; cui quia corruptibile est, vicissim aliud & aliud succedit; cuiusmodi est avis phoenix, nisi tamen fabulosa sunt, quæ de illa narratur. Dicitur enim sexcentos sexaginta annos vivere, tumque demum ex casta & Thuris fureculis constructo nido, & operto, vel repleto odoribus, super emori; atque ex eius medullis & ossibus aliam donud nasci. Lege Scriptores naturalis historię præsertim Aristot. in *historia animalium*. Et Senecam ibid. Et Plin. lib. 7. c. 48. & lib. 10. c. 2. Ab hoc igitur Individuo vno, potest ratio speciei abstrahi, sicut ac multo etiã magis à Sole, Luna, &c.

Quinta Propositio. Genus habet de facto plures species. *Ratio est.* Quia species sunt de perfectione Vniuersi, & hoc modo intelligendi sunt loci Aristotelis 4. Top. cap. 3. & 6. & ubicunque id supponere videtur. Quod si velint asserere Autores secundæ Opinionis non dissentimus. Et ad hunc sensum intelligi potest quod dicit Aristoteles 1. de celo, text. 18. Si detur vnum contrarium, dari debere & alterum; ibi enim inuestigauit numerum Elementorum, & quintæ quam vocat essentialiæ. Simpliciter tamen noluit Aristoteles illam propositionem esse veram, nam in postprædicamentis cap. de Oppositis dicit, non si vnum contrarium est, necessario dari & alterum.

Sexta Propositio. Genus vt sit verum Vniuersale, satis est vt vnicam sub se actu speciem habeat, modo plures sint in potentia Logica. *Ratio est.* Quia Vniuersale ex se tantum definitur id, quod est aptum esse in multis, vt patet ex 7. Met. text. 45. *Confirmatur* ex Aristotele 1. Post. text. 12. & 13. Est error, cum posito vno tantum singulari, id est, tantum vna species, (vt interpretantur omnes, etiam D. Thom.) Demonstratio fit de ipso singulari, id est, de specie. Nam cum, inquit, Aristoteles, non proceditur ex prædicatis per se primò, seu quod idem est, non fit prædicatum de primo subiecto, verbi gratia. Si, inquit, daretur tantum Scalenum, malè fieret Demonstratio de illa specie, qua ostenderetur hæc

passio habere tres angulos æquales duobus rectis, id n. primò & per se cõuenit triangulo, quod est genus ad Scalenum, signum ergo est secundum Aristotelem, posse genus conservari in vna specie. Item lib. 2. Post. text. 17. Genus, inquit, est, quod se habet in plus secundum potentiam, non ergo requirit actu plures species. *Confirmatur secundò ad hominem.* Nam concedunt aduersarij & bene, posse speciem conservari in vno Individuo eadẽ ratio est generis respectu suorum inferiorum, quæ species, respectu suorum inferiorum, ergo poterit etiam genus conservari sub vnicâ specie. *Respondent Aduersarij.* Non esse eandem rationem, nam genus habet aptitudinem essentialiẽ ad plures differentias, & communiter ad plures species, quas differentię constituunt, non autem species ad Individua, non modo quia Individua non sunt de perfectione Vniuersi; sed etiam quia hæc contradiçio speciei, fit per quædam accidentia. *Sed contra.* Nam quicquid sit de alijs, profecto in ratione Vniuersalis communi vtrique, nihil aliud includitur; nisi esse aptum ad multa, ergo neutrum per se requirit multa. Quod autem dicunt, genus habere potentiam essentialiẽ ad differentias; infra magis explicabitur, *tract. de Genere*, in præsentia autem negatur, in eo sensu quem debent intendere, videlicet esse de ratione generis vt sit, actu contrahi per multas differentias. *Obijciat.* Omnis species constituitur per differentiam, ergo vna saltem alia esse debet species, à qua dicatur differre. *Respondet.* Satis est, si aliæ aut aliæ sint aptitudine. *Obijciat secundò.* Vniuersale fit per abstractionem; sed ab vno singulari non potest fieri abstractio alicuius communis, ergo. *Respondet primò.* Si fuit facta abstractio à multis singularibus actu existentibus; si deinde per potentiam Dei auferantur omnia præter vnum, remanebit verè ratio illa Vniuersalis, vt multis cõmunicabilis. Si autem fingamus fieri de nouo certum aliquod Individuũ, & vnum tantum distinctum specie ab alijs, poterit fieri abstractio ab illo, alijsq; quæ vt possibilia apprehendimus, & eadem ratio est, si fingemus,

Alia ratio.

Obijciat.

Solutio.

remum, fuisse tantum conditam unam speciem animalis, nam tunc posset fieri abstractio ab illa specie, apprehendendo naturam vel communicabilem multis alijs, quæ cuiusmodi esset, nosset aut ipse Deus, aut Angelus, aut Beatus. Denique posita *universa species*, ille gradus, qui est immediatè ante illud, per quem ultimati & quidditati res in sua specie constituitur, potest abstrahi, & esse fundamentum sufficiens generis, verbi gratia, quia homo ultimati est homo per esse rationale, sentiens quod immediatè ante rationale est in homine, est fundamentum hominis abstractibilis, id est, animalis, etiam si de facto ex animalibus solus homo esse ponatur in rerum natura. Ex his patet, quomodo respondendam sit ad omnes rationes, quæ pro reiectis opinionibus asserri possunt. Nominatum autem ad fundamentum secundæ opinionis, quæ erat de Genere, Dicendum est, Esse dispartem rationem generis collatam suis inferioribus, atque adedò omnis Universalis, & alterius cuiuscunque relationis, seu termini relativi, ut conferatur cum alio suo termino correlativo, nam Universale vel Universale est, cum latius patere debeat quàm unum singulare, non potest unico esse contentum. At patet per se tantum refertur ad filium; quare etsi vnicus filialis, nec sint plures possibiles, vera tamen certatur patris ad filium relatio, ut patet ex divinis. Obijcies Universale dicit ordinem ad singularem, ergo Universale actu dicit ordinem ad singulare actu. Respondet, Universale actu potest duobus modis dici: Vel quod habeat terminos suos actu existentes: Vel quod actu habeat rationem Universalis. Primo modo concedo consequentiam, secundo nego. Nā esse Universale actu nihil aliud est, quàm esse potentia in multis. Et hoc est commune omnibus ijs, quæ includunt potentiam aliquam, seu potentialibus rebus, ut earum actu sint, quatenus dicunt potentia.

QVÆSTIO VI.

Quomodo prædicatur Universalis de suis singularibus?

HÆC questio utilis etiam est ad intelligendam omnem prædicationem nõ

solum secundarum intentionum de se invicem, sed etiam primarum. De qua re lege Hier. *tract. de secundis intentionibus*, & Soto hoc loco *questi. 3. de Universalibus. Notandum primum*. In Universalis (ut suprà) tria possunt considerari. Primum, Est ipsa natura. Secundum Est formalis secunda intentio, seu ipsa universalitas. Tertium Est natura ipsa sub illa notione. Ratione igitur prædicationis potest attendi comparatio aut penes naturam vel de natura prædicatur; seu penes primam intentionem, prout de prima dicitur. Secundò. Quatenus secunda de secunda intentione prædicatur. Tertio. Hoc veluti mixtum ex prima & secunda, de alio item mixto dicitur. *Notandum secundò*. Possit prædicationem fieri in his omnibus terminis: Aut in abstracto, Aut in concreto, id est, ut aut abstractum de abstracto, aut concretum de concreto prædicetur.

Primo Propositione. Si loquamur de primis intentionibus, prædicatione abstracti de concreto, seu concreti de abstracto, falsa est; ut si dicas, homo est humanitas; animalitas est animal. Nam Concretum se habet ut totum, Abstractum se habet ut pars; totius autem de parte prædicatione, aut partis de toto, non est vera.

Secunda Propositione. Concretum de concreto prædicari potest, ut homo est animal. Quia Concretum supponit pro supposito, id est, pro habente naturam. Unde cum dico, homo est animal, sensus est, homo est habens animalitatem. Et confirmatur. Quia quod Concretum inferius explicite dicit, hoc totum superius implicitè involvit, nam animal dicit habens animalitatem, quod ut sic verum est de equo, leone, &c.

Tertia Propositione. Abstracti de Abstracto falsa est prædicatione; ut humanitas est animalitas. Ratio. Quia hæc supponitur pro solo formali significato; & hunc sensum faciunt huiusmodi prædicationes, vnam formalitatem esse aliam, quod est falsum. Ita docet Scotus 1. *sent. dist. 2. questi. 2. & dist. 5. questi. 1.* ubi etià supponit quod verum est; dari præter distinctionem realem & rationis, distinctionem formalem: quod

Primo intentio,

est probandum in Metaphysica. Sed breuiter ita potest ostendi. Quia ea distinguuntur formaliter à parte rei, quorum vnum ab altero separari potest; & quorum vnū ab altero contrahitur; hoc autem modo se habent, verbi gratia, humanitas & animalitas. Et confirmatur ex Aristotele, *quest. 3. Phys.* docet actionem & passionem esse subiecto & re idem, formalitate autem & quidditate distincta, vnde faciunt prædicamenta distincta: Idem simile docet 1. *Phys.* de materia & priuatione. Vtrumque oppositum sentit hoc loco Soto; nempe esse rectam prædicationem abstracti de abstracto, nec dari distinctionem formalem, qui tamen sibi contradicere videtur in *cap. de Proprio*, de Quantitate, de Relatione, & 1. *Phys. quest. 3.* Cum igitur Aristoteles 5. & 6. *Metaphys.* omnia dicit aut esse realia, aut rationis, & distinguere, aut ratione; non excludit, vt Soto argumentatur, distinctionem formalem, sed per rem & distinctionem realem, intelligit id omne quod est à parte rei, & à parte etiam rei distinguatur sine Intellectus nostri opera. *Hic notandum primò.* Quod sicut animal, verbi gratia, dicit prædicatum commune ad equum, leonem, &c. ita etiam videtur abstrahi posse quidam gradus formalis in abstracto animalitatis, qui sit communis equitati, humanitati, & leonitati, quomodo poterit tantū esse prædicatio abstracti de abstracto, id est, animalitatis de humanitate. Nihilominus, quia terminus abstractus vt sic, & ex modo significandi solū per se significat & præcisè formalitatem ipsam; & quia vna formalitas non est formaliter alia, idē absolūtē loquendo falsa est huiusmodi prædicatio. *Notandum secundò.* In accidentibus potest esse vera dicta prædicatio. Quia sunt Entia diminuta, & veluti partialia, quo fit, vt propriè significari possint in abstracto, vnde rectè dicimus, color est albedo. Sed quia Substantiæ ex se habent quod significant per modum per se stantis & totius completi, hinc est quod prædicatio in abstracto non potest esse formalis, sed tantum inductæ sunt denominationes in abstracto, ad significandam distinctam formalitatem.

Quarta Propositio. Si termini sint mixti, id est, si vnus sit primæ intentionis, alter secundæ, verbi gratia, subiectum primæ, & prædicatum secundæ, falsa est vnus de altero prædicatio in abstracto. *Ratio est eadem que superius.* Quia huiusmodi prædicatio facit sensum formalem, vt si dicamus, animalitas est genereitas, sensus est; quod formaliter natura, & secunda intentio, sit secunda intentio, quod falsum est. Si autem fiat prædicatio in concreto, poterit esse vera, vt animal est genus, vbi prædicatum est secundæ intentionis. Si autem modo posito prædicatum sit primæ intentionis, erit indirecta, & falsa prædicatio, vt si dicamus, Genus est animal, nam secunda intentio quæ formaliter significatur & primariò, per hoc concretum genus se habet per modum cuiusdam accidentis & formæ; tunc autem est prædicatio indirecta, cum subiectum de suo accidente prædicatur & forma, vt si dicam album est paries. Si denique fiat prædicatio concreti in abstracto, vel contrā, abstracti de concreto, si abstractum sit secundæ intentionis, falsa erit prædicatio; vt animal est genereitas; quod si abstractum sit primæ intentionis, poterit esse vera prædicatio, sed non completè & formaliter; vt si dicam, animalitas est genus; sicut ante dicebamus, posse animalitatem habere quādam rationem superioris ad alia, non est tamen simpliciter & completè vera hæc prædicatio, quia Vniuersale vt sic, dicit quiddam per modum totius & integri, abstractus verò terminus designat partem & formam. Quia etiam ratione concedi vtcunque potest, quædam entia partialia & diminuta rationem habere speciei, aut generis, vt materia in ordine ad hanc, & illam animam, in ordine ad sensitivam, vegetatiuam, &c.

Quinta Propositio. Si vterque terminus sit secundæ intentionis, non est vera prædicatio abstracti de abstracto, aut abstracti de concreto, aut concreti de abstracto; vt specieitas est genereitas, vel genus est specieitas. *Ratio etiam eadem est.* Quia hæc prædicationes important sensum formalem; falsum autem est, vnam relationem,

Termini mixti.

feu

suu notionem esse formaliter aliam; potest tamen recta esse predicatio concreti de concreto; ut genus est Vniuersale, &c.

QUESTIO VII.

De Numero Vniuersalium, qui sint?

PORPHYRIUS initio proemij, & in toto discursu tractationis, & in fine eiusdem, quinque duntaxat enumerat predicabilia, seu vniuersalia, Genus, Speciem, Differentiam, Proprium, & Accidens. Potest ergo esse questio: An sint, vel pauciora, vel plura. Quod enim sint pauciora videtur ostendi posse. *Primò*. Nam omne predicabile, aut est substantiale; aut est accidentale, duo igitur erunt tantum predicabilia. Item. *Secundò*. Omne predicatum aut est intrinsecum, aut extrinsecum, ergo adhuc duo etiam tantum erunt predicabilia. Quod autem fiat plura videtur sic probari posse. *Primò*. Nam Individuum de multis dici potest. Sicut a. homo in quantum Species dicitur de hoc & illo homine tamquam de proprijs Individuis. Ita etiam ratio individui dici potest de hoc & illo particulari individuo. *Secundò*. Ratio Accidentis videtur esse multiplex; nam aliud predicatur in quale; aliud ratione quantitatis, alia denique ratione aliorum accidentium, quæ novem predicamenta constituent. Propter hanc causam Caiet. cap. de Specie, affirmat Individuum esse 6. predicabile. *Præterea*. *Tertiò*. Alia videtur esse ratio generis supremi, alia interiecti, seu subalterni. Quæ ratio Anic. mouit tertia parte Logica, vt assereret ex supremo, & interiecto genere duo constitui predicabilia; adhuc materia, forma, anima, corpus, & huiusmodi partialia entia de multis dicuntur, ergo sunt Vniuersalia: non genus, vel Species, aut Differentia, ergo distincta Vniuersalia sunt.

Prima Propositio. Non sunt pauciora Vniuersalia his quinque. Ratio tum ex resolutione eorum quæ dicuntur esse Vniuersalia, tum ex sufficiencia huius quinarij numeri petenda est; de qua paulò post. Quod igitur attingat ad ea quæ dicuntur esse Vniuersalia, inter hæc quinque non possunt esse hæc octauum duo, Essentiale, &

Accidentale; vel Intrinsecum, & Extrinsecum. Quoniam horum quolibet in ordine ad sua inferiora nullam habet rationem vniuocam, quod tamen est de ratione Vniuersalis propriè dicti.

Secunda Propositio. Non sunt plura Vniuersalia ratione generis interiecti & supremi. *Ratio est*. Quia utrumque eundem habet predicandi modum, id est, tamquam pars quædam essentia utrumque predicatur. Esse autem mediatum genus, vel immediatum, est planè per accidens. & confirmatur. Alioqui enim dicendum esset ratione Speciei, & Differentiæ interiectæ, vel infimæ esse diuersa Vniuersalia; quod ne ipse quidem Anic. concedit. *Obijciunt*. Modus predicandi sequitur modum essendi, sed modi essendi sunt plures, ergo & modi predicandi, ergo & predicabilia, quæ aliud nihil sunt quam modi predicandi. *Omnia solutione Soti* ad hoc argumentum, quæ videtur principium petere, *Respondio*. Non esse necessaria tot predicabilia, quot sunt modi essendi rerum, & in particulari accidentium, de quibus proposita sunt dubitatio in initio questionis. *Nam hoc modo deberet dici*, esse diuersum genus, seu diuersum Vniuersale generis, prout in substantia reperitur notio generis, & in accidentibus, quod nullus dicit. Sensus ergo illius maxime est iste, quod in communiloquendo, id quod de alio predicatur, eodem predicatur, quantum se habet res, id est, vel substantialiter, vel accidentaliter, quamuis hæc ipsa collata ad sua inferiora non habeant veram rationem Vniuersalis, quia vt dictum est, non sunt vniuoca. *Præterea non diffuso*, an accidentis collatum cum nouè predicamentis vltimis sit quid vniuocum, quod sentit Soto cap. 4. *Predicamentorum, quæst. 2.* Et Paulus Venerius in *predicamentis ex Passor*. Nam quicquid sit de hac re, tunc Accidens habet rationem Generis, vel absolutè, vt iidem Auctores volunt, vel certè reductiue; quia iidem dicunt, differentiæ contrahentes illud Accidens commune, non sunt vt sic, ita per se distinctæ, vt non includant essentialiter Accidens, quod dicitur esse ipsorum genus, cum tamen debeant differentis

omnes esse extra essentiam generis, & vicissim ipsum extra essentiam differentiarum. Quo nomine tum à prædicabilibus, tum à prædicamentis excluduntur transcendentia. Quod autem hoc Accidens sit quantitas, illud qualitas, &c. in ratione modi prædicandi se habet tantum materialiter; nam omnia hæc si sint Accidentia communia, eadem ratione prædicantur de suis subiectis: Quod si conferantur Accidentia cum suis inferioribus subordinatim, & essentialiter sub se positiss; iam sunt vel genera, vel species.

Tertia Propositio. Probabilis est opinio Caietani, Individuum esse distinctum quoddam Vniuersale ab enumeratis. Nam primo, Non est quid transcendens, quia non dicitur de omni re. *Secundò,* Verè dicitur de pluribus. *Tertiò,* Etiam si sit esse quid incompletum, non habet tamen ad quod ex dictis quinque prædicabilibus reuocari possit, sicut quæstione præcedente dixi de quibusdam Entibus diminutis, vt materia, forma, anima, &c. vbi etiam interim satisfit illi obiectioni in initio quæstionis de iisdem Entibus diminutis: *Vi autem hoc melius ostendatur; afferenda est ratio sufficientia quinque prædicabilium,* omissis autem alijs rationibus, de quibus Ammon. & cæteri Interpretes, hæc communiter tanquàm optima assignari solet. Omnis prædicatio non Identica, non repugnans, & non indirecta, id est, in qua non prædicatur idem de eodem, in qua prædicatur de re id quod illi conuenit, denique in qua id quod prædicatur, habet rationem cuiusdam formæ, & perfectiui; vel vt Porphyrius loquitur *cap. de Specie;* in qua æqua de æquis; vel maiora de minoribus prædicantur, id est, superiora de inferioribus, quorum respectu se habent vt forma, vt 2. *Phys. text. 28. & 7. Met. l. 21.* Omnis, inquam, huiusmodi prædicatio aut est essentialis, aut accidentalis. Si essentialis, aut prædicatum se habet vt tota essentia, & est species; aut vt pars, idque vel vt materialis, & communis, & est genus; Aut vt formalis & constahens, & est differentia. Si accidentalis; aut est reciproca, & continens id quod omni, soli, & semper conuenit, sicutque ab essentia; & est

proprium; aut non est reciproca prædicatio; & est Accidens commune. Lege *Auic. 1. part. Log. cap. 4.* Iam Individuum ad nulum ex his modis prædicandi referri potest: Si tamen consideretur Individuum, vt absolute prædicatur de aliqua prima substantia; vel etiam de aliquo determinato Accidente; nam si consideretur in abstracto indiuiduatio ipsa, & in concreto Individuum, potest tunc essentialiter fieri prædicatio indiuiduationis de hac & illa; & Individui in concreto de hoc & illo Individuo etiam in concreto, tuncque habebit Individuum quandam rationem speciei respectu inferiorum, sicut anima rationalis, respectu animæ Petri, & Pauli. Sed vt dixi, si consideretur Individuum vt absolute dicitur de Petro, & Paulo, &c. hoc inquam modo habet rationem prædicationis distinctam ab omnibus alijs; nam neque ad genus; neque ad speciem; neque ad differentiam potest hic prædicandi modus reuocari; quia esse Individuum non est quid essentialè, vel pertinens ad constitutionem totius essentia; qualia sunt hæc quæ enumerauimus, Genus, Species, Differentia, &c. Nec etiam pertinet hic prædicandi modus ad Præprium, vel Accidens. Quia prædicatio Individui non est prædicatio in quale, nec est quid fluens ab essentia, nec potest adesse & abesse, præter eius de quo dicitur corruptionem; non modo physicam & realem, sed etiam secundum conceptum, neque enim potest concipi formaliter Petrus sine sua Indiuiduatione. *Confirmatur Autoritate D. Thomæ qui 1. part. quæst. 3. art. 4. ad 3.* docet in humanis rationem personæ nec esse Genus, nec Speciem; imò etiam apertè videtur docere hanc sententiam *quæst. 9. de potentia, art. 2.* quo loco dicit, Individuum prædicari de pluribus non modo secundum vocem, sed etiam secundum rationem significaram per vocem, id est, secundum illum modum particularitatis, & indiuiduationis. *Obijciens.* Ergò diminutus est Porphyrius, qui quinque solum enumerat? Caiet. Porphyrium excusat, quia, inquit, id initio libri non est pollicitus, sed tantum de his quinque agere

*Ratio
sufficientia
quinque
prædicabilium.*

indist.

instituit. Verum, ut id excuset Porphyrius ab infidelitate promissi non seruari, non tamen facit, quo minus mancus fuisse dicatur, dum de quinque tantum sibi agendum proposuit. Quare quamvis parum referat, quid de hac re senserit Porphyrius; cui opponi merito D. Thomæ autoritas potest, forte tamē huius distincti prædicabilis non meminit; quia non est necessarium ad Definitiones, vel Demonstrationes; & proinde nec ad scientiam, quo scire omnia ordinantur. Neque etiam per se in prædicamento, ponitur ratio Individuationis, sed solum reductiue. Tunc autem hoc modo, poterit colligi sufficientia, horum sex prædicabilium: Omnis prædicatio aut ad essentiam pertinet, aut non pertinet; si primum, vel ipsa essentia, vel pars essentia, sicque est species, genus, aut differentia; vel est quidam modus essentia; & hinc oritur ratio Individui; si secundum, aut est Proprium, aut Accidens eo modo quo supra. Itaque simpliciter loquendo dicitur esse tantum quinque prædicabilia propter causam paulo ante dictam.

QUESTIO VIII.

Quid Vniuersale se habeat ut genus, & ut species prædicabilium?

Notandum primum, Vniuersale in communis loquendo, dicit sine dubio quandam rationem abstractentem à singularibus; & inferioribus; & differentiam tamen ad effectum, ut species, aut huiusmodi differentibus, vel in multis subiectis, aut in specie, quare ut sic, se habet ut quid commune ad quatuor prædicabilia.

Notandum secundum. Dubium esse potest, an hæc ratio communis Vniuersalis se habeat ut genus respectu prædicabilium; videtur enim quod non possit, quia genus quod est primum prædicabile, continet omne id quod est genus; ergo continet etiam Vniuersale, prout est genus; non potest ergo ab Vniuersali ipsum genus contineri, tanquam à genere, alioquin idem esset continens & contentum. Propter hoc argumentum quidam conueniunt, si genus communissimum, & latissimum sumatur, non continere sub se genus, sed etiam ipsam materiam

Vniuersale, Porphyrium autem definiuit se Genus, quod dicitur naturā aliquam realem affectam notionem generis, quare ut sic contineri possit tanquam species sub communissimo genere; & quod idem sit atque Vniuersale. Sed non satis intelligit, quid sibi velit hæc opinio. Nam de hinc Porphyrius id Genus, quod de multis specie differatibus, quocunque modo dicitur.

Notandum tertium. Sicut actio generis, & generis quoque electus Entis rationis, potest denominatiue dici de rebus; sic etiam potest nuncius Entis rationis de altero dici denominatiue, ita ut unum se habeat respectu alterius, ad modum cuiusdam nature substractæ illi alteri Enti rationis.

Primum Propositio. Vniuersale ut est, quid commune ad quinque prædicabilia, dicitur naturam aliquam: in confuso, & quidvis aliud ut apertum est effectum multis; seu (quod idem est) dicit sub eadem aliquod: quod quocunque eodem modo sit, additis conditionibus Vniuersalis formaliter, & notionaliter sumpti; sic coloratum in communi dicit, quatenus quocunque coloris affectum, & sic coloratum ut coloratum formaliter, dicit hoc determinatum. Eius coloris, ratione cuius de quouis colorato dicitur esse sensualiter. Ita etiam Vniuersale formaliter dicit notionem, ut est in quantis re indifferenter, & ut sic formaliter & quidditativè dicitur de hoc & illo Vniuersali determinatio. Unde sicut intellectus ab ipso sensu rebus naturæ vnde abstractit, ita etiam ab hac & illa ratione Vniuersalis vnam potest communem abstractere.

Secunda Propositio. Genus primum prædicabile respectu Vniuersalis, dici potest illius species quodammodo respectu autem suorum inferiorum est Genus. Nec id videtur absurdum. Nam id non fit ratione eiusdem, sed diversorum; quo etiam modo Genus subalternum partim est Genus, partim Species. Et præterea Genus respectu inferiorum est essentialiter Genus; respectu autem Vniuersalis est Species denominatiue; habet enim se Genus respectu Vniuersalis, ad modum aliarum naturarum, quibus attribuitur denominatiue ratio Genis, ut animal tantum denomi-

natiue est Genus. *Et confirmatur.* Nam etia Species est distinctum quoddam prædicabile, & tamen Speciei denominatio, ipsi etiam Generi, & alijs prædicabilibus in ordine ad Vniuersale tribuitur. Vnde ratio Generis si consideretur, vt est, verbi gratia, in substantia, & in hoc aut illo Accidente; vel etiam in determinata aliqua substantia; se habet veluti multiplex quoddam Individuum. Vt ergo consideratur hæc particularis ratio Generis, quæ est in hac particulari natura; & alia etiam particularis quæ est in alia, &c. quatenus conueniunt in hac vna & communi ratione, quæ est demonstrare res, vt de multis specie distinctis dicuntur; hoc inquam modo abstractibilis est vna ratio, quæ respectu dictarum particularium se habeat veluti species quædam; & quia iterum tam illi quod dicitur de multis specie differentiibus, quam illi quod dicitur de pluribus differentiibus numero, est hæc communis, dici de multis, potest abstracti ratio quædam vtrique communis; quæ vtriusque respectu habeat se vt Genus. Tunc autem illa ratio communis Vniuersalis, dicitur Genus non essentialiter, sed à relatione quadam quæ ipsi tãquam accidens quoddam superuenit eo modo, quo animali accedit denominatio Generis. Hinc fit, vt ipsa relatio Generis dicatur Genus, non vt quod, sed vt quo, id est, vt ratio per quam aliud tale denominatur, sicut albedo non est alba vt quod, sed vt quo, id est ratio, ob quam album denominetur; & ita in proposito, Vniuersale habet quod dicatur esse Genus à relatione Generis quæ illi per reflexionem quãdam superuenit, & à qua concipitur denominari vt Genus. Itaque simpliciter loquendo Vniuersale non est dicendum esse Genus respectu prædicabilium, quia se habet vt quid Connoratiuum; dicit enim naturã & relationem rationis, Connoratiuum autem non potest propriè esse Genus, vt colligitur ex Aristotele 7. Met. text. 18. & 19. Idem docet Boetius in cap de Genere, & ibid. Alb. negantes propterea posse Genus verã definitione definirẽ, de quate paulò post. Nihilominus si accipiat nuda notio Vni-

uersalis, potest vecunq; dici Genus respectu prædicabilium, quia dicitur quidditatiue de hac & illa particulari notione quæ in quouis prædicabili est. *Confirmatur ex dictis* de omnibus prædicabilibus quatenus habent rationem quandam speciei respectu Vniuersalis. *Ad rationem igitur initio propositam dicendum est,* quod Vniuersale continet Genus sub se quidditatiue tanquam Speciem, sicut animal continet hominem sub se; ipsum autem Vniuersale dicitur quodammodo contineri sub Genere, Demonstratione quadam extrinseca, ab Individuis quadam veluti notione Generis; quæ proinde illi tribuitur, atque cæteris naturis quæ Genera appellantur.

Q V E S T I O IX.

An ratio Vniuersalis se habeat Vniuersaliter
vel Analogicè ad quinque prædicabilia?

D ictum est, Vniuersale respectu quinque prædicabilium, habere se quadam ratione vt Genus, quæ nunc potest, An hæc ratio sit communis quinque prædicabilibus vniuersaliter, an analogicè? *ibi supponendum est tãquam certum,* quod etiam in præcedentibus indicauimus, rationem Vniuersalis, Generis, Speciei, & aliorum respectu Substantiæ & Accidentis dici posse vniuersaliter.

Prima Propositio. Ratio Vniuersalis Analogicè dicitur de Genere, Specie, & alijs prædicabilibus. Nam primò & per se, & quidditatiue dicitur de Genere, & Specie secundariò & ratione istorum de alijs prædicabilibus. *Ratio est.* Quia non est idem modus in his quinque prædicabilibus Nam Genus & Species prædicantur simpliciter in quid, Differentia in quale quid, reliqua autem in quale simpliciter. *Secundò.* Non habet Differentia & Proprium immediata sub se inferiora, sed mediante vel Genere, vel Specie. Differentia enim prædicatur de Specie, vel interiecta, vel infima, eodemq; modo Proprium; & consequenter media species de plurib; sub specie carentis. Accidentis verò est immediata dicitur de Individuis, habet tamen prædicationem solummodo denominatiuam,

ac po.

1. Conclusio.

2. Conclusio.

ne, proinde non habet propriè loquendo interiora, huiusmodi enim sunt tantum illa, de quibus fit quiddam prædicatio, & quæ etiam eisdem sunt ordinis, cuiusmodi ut patet non sunt Accidentis & subiecta; nam subiecta sunt de genere substantiæ: cum autem Accidentis habet sub se eisdem ordinis inferiora, tum indiu rationem Generis aut Speciei, nec est ut sic quintum prædicabile. Hanc sententiam tenet Alb. *tratt. 1. cap. 9.* Doctores Louanenses, Verosimiles, & alij. Opposita sententia est Scoti *quæst. 1. prædicab. Soto cap. de Genere, versu suo, & Sossio. eodem loco.*

QVÆSTIO X.

Quid sit quod definitur in Definitione Vniuersali?

Tria sunt in Vniuersali. Primum, Est ipsa natura. Secundum, Est formalis notio. Tertium, Est veluti compositum quid ex utroque. *Aggestigimur* est, quidam ex istis tribus habens formaliter rationem definiti. Quod quis commune est omni Vniuersali, merito hæc loco à nobis dispatatur, ubi agimus de Vniuersali in communi, quatenus alij permixti in *cap. de Genere* hæc questionem reijciunt. *Prima opinio* est Occam. *cap. 20. Logica, & communiter* Nominalium definitum, verbi gratia, Generis esse hunc terminum, Genus, per quem terminum intelligit Occam conceptum ipsius Generis, qui est operatio mentis, ita ut designari Genus, ut id quod prædicatur de multis differensibus specie, sit designari Genus, ut conceptus Generis prædicatus de conceptu Speciei, ut idem dicatur significare conceptus Generis, quod conceptus Speciei. *Secunda opinio* est Scoti *quæst. 14. & D. Thomæ de Ente & Essentia cap. 4.* ut illum quidem Caiet. pro se interpretatur, qui hoc opinionem sequitur *e. de Genere, & Am. And. quæst. 1. cap. de Genere. & Gratia Dei ibid.* designari solam notionem. *Probatur primò hac opinio.* Prædicari nihil aliud est, quam relatio quedam, quæ prædicatum refertur ad subiectum, ita ut Genus nihil aliud sit, quam relatio quedam, quæ vnum per Intellectum refertur ad aliud, eamque ad sibi subiectum per eandem,

Intellectum. Secundò, In definitione Vniuersalis, seu Generis, nihil est quod sit commune omni Genri, præter solam notionem; ac designatur Genus, quod est commune omni Geneti, ergo definitur ipsa notio. Tertio, Vnum non prædicatur de altero nisi propter notionem; ergo ipsa notio est quæ definitur: Nec valet, inquit Scotus, dicere, definiti rem; ut subest notioni; quia definitio debet esse vnius rei simpliciter; res autem sub notione non est quid simplex. Unde non rectè videtur Soto hanc Scoti opinionem. Eadem enim opinio est Danielis Barbar. *com. 9. de Genere. Tertia opinio.* Id quod definitur formaliter ut quæ, esse ipsam intentionem, tum definitionem supponere pro natura ipsa, sic cum designatur, verbi gratia, album esse discrepatum visus; id quod definitur formaliter ut quæ, est ipsa albedo; id tamen pro quo supponit definitio, est subiectum affectum albedine, non enim albedo est, quæ visum discrepat, sed res albedine informata. Hæc opinio est Burl. *cap. de Genere.* Et Soto hoc loco. Quam etiam indicat D. Thom. *de Ente & Essentia cap. 4. quarta opinio.* Quod definitur, esse formaliter & ut quod, naturam ipsam, non tamen simpliciter, sed cum hac conditione, quatenus videlicet subest secundæ notioni. *Differit igitur hæc opinio à precedenti,* quod præcedens vult notionem esse rationem formalem nature, ut prædicetur, & consequenter definiti etiam formaliter. Hæc autem opinio vult solum esse conditionem quandam, ideoque simpliciter loquendo non definit formaliter notionem ipsam, sed tantum naturam. Est Capreol. *1. s. 1. diff. 1. quæst. 2. art. 2. ad 3.* argumentatur Gregorius Arim. contra quartam Conclusionem. Et Sossio. in *cap. de Genere*, quæ etiam subinducat D. Thom. loco citato *de Ente & Essentia. Notandum hic,* id debere habere locum definiti in quouis Vniuersali, quod de altero prædicatur, nam hoc modo tum ipsum Vniuersale in communi, tum quævis illius Species definitur. Et quatenus prædicari ut hæc, sit relatio quedam rationis, rei quæ subest prædicationi actuali factæ per Intellectum ad ipsum

Intellectum prædicantem; & quamvis etiam esse prædicatum ut sic, dicat relationem ad Intellectum, qui prædicauit; & prædicabile dicat etiam quendam respectum rationis ad Intellectum potentem prædicare; tamen id quod prædicatur, est res ipsa; ratio autem curvum de altero prædicatur, est, quia vnum a parte rei alteri inest, quæ causa est, cur Aristoteles 1. *Prior. cap. 1.* pro eodem sumat prædicari de omni, & omni inesse, & pro diuersa ratione inexistendi, diuersus etiam est modus prædicandi.

Prima Propositio. Definitio Vniuersalis, si solum dicat formalem illam Vnitatem de qua supra diximus; & quæ fundamentaliter dicitur Vniuersale, soli eidem naturæ conuenit; sed tunc prædicari de multis debet tantum in definitione Intellectus, remote & fundamentaliter.

Secunda Propositio. Id quod definitur, loquendo de Vniuersali formaliter, non potest esse primum & per se aggregatum ex natura, & notione. *Ratio est.* Quia ex his duobus non potest fieri vnum per se, sed consurgit aliquid per accidens, multo magis quam ex Accidente & Substantia; nam hæc saltem conueniunt in ratione Entis re. illis, natura autem est quid reale, notio est Ens rationis; quæ longè magis sunt disparata, quam duo Entia realia. Quod autem in Entis per Accidens non sit definitio, docet Aristoteles 6. *Met. text. vlt. & lib. 7. text. 32.* Et ratio etiam est, Quia definitio debet constare ex partibus eiusdem ordinis; cuiusmodi non sunt quæ plus quam genere discrepant.

Tertia Propositio. Non potest locum definiti habere conceptus, neque etiam notio. *Ratio est.* Quia id solum definitur quod prædicatur; neutrum autem propriè prædicatur, ut cū dicimus; homo est animal; non potest sensus esse, conceptionem animalis esse conceptionem hominis; vel notionem illam formalem quæ generi tribuitur seu animali, esse notionem formalem speciei quæ homini tribuitur.

Quarta Propositio. Definitum Vniuersale & cuiusvis illius speciei, est natura ipsa, ut subest secundæ intentioni, seu notioni.

In hoc conueniunt duæ postrema sententiæ, *Ratio est.* Quia natura per se, & secundum se non habet rationem Vniuersalis, ergo cū definitur Vniuersale, non potest sola natura ut sic, esse definitum. *Et confirmatur.* Quia Vniuersale se habet per modum cuiusdam concreti; dicit enim ipsam tanquam subiectum, & notionem ipsam tanquam Accidens quoddam, quo informatur illa natura. Vnde sicut album non potest definiti ratione solius rei quæ dicitur alba, præter se sumptæ, sed debet definiti res ut affecta albedine, ita etiam cū definitur Vniuersale, locum definiti tenebit natura ut affecta vniuersalitatæ notione. *Ex duabus tamē his opinionibus mihi magis placet penultima,* ut dicamus notionem esse rationem formalem, non autem tantum conditionem sine qua non. Nam sicut se habet Accidens in definitione Concreti, ita se habet notio in definitione Vniuersalis; ut enim dictum est, se habet notio per modum Accidentis respectu naturæ, sed in definitione Concreti, quamvis definitio verificetur absolute & simpliciter de subiecto ipso, tamen Accidens in abstracto, & forma illa accidentalis habet in definitione locum rationis formalis, quia ipsa est, quæ formaliter est ratio, cur definitio de subiecto verificetur, verbi gratia, album est disgregatum visus; definitio hæc de subiecto verificatur absolute, & subiectum est definitum ut quod; nam non albedo, sed subiectum est id quod disgregat visum; tamen ratio formalis ob quam subiectum visum disgregat, est forma albedinis, quare albedini tanquam rationi formali, & non solum tanquam conditioni sine qua non, conuenit hæc definitio, sed eodem modo, quamvis natura secundum se non prædicatur, tamen ipsa verè est quæ prædicatur; & non nisi quatenus formaliter affecta est notione, ergo ipsa quidem natura erit definitum ut quod, non tamen habebit locum definiti tanquam ratio formalis. Et hoc indicare videtur Porphyrius c. de *Genere*, postremis verbis, dum inquit, nihil igitur superfluum, neque minus continet Generis dicta descriptio notionis; est me non lateat posse notionis dictio-

utrum alium sensum facere. Notandum autem est, Vniuersale quod tantum est per intellectum duobus modis esse, vt alias quoque dictum est. Nam vel est abstractum, dicentes naturam vnā seueratā a singulis, vel consideratur vt est formaliter predicabile. Vt quoque modo si definiendum sit definiti locum habebit, vt quod, ipsa natura vt autem ratio formalis notio ipsa siue predicabilitatis, siue etiam vnus abstrahit, & quomodo dictum sit Periphrasice definiti Vniuersalia, quatenus sunt predicabiles per se tamen hoc modo id intelligi, vt illa sentiet Vniuersalia definiti per predicabilitatem, vt aptitudinem & potentiam dicit, tanquam per passionem Vniuersalis abstracti, ita vt definitum sit, natura ipsa & notio abstracta. Quod tamen explicatur per predicabilitatem, tanquam per passionem quandam; Vniuersalis enim abstracti passio quondam velati est esse predicabile.

Obijciat. Dictum est ex Aristotele 1. Prior. cap. 2. Idem esse alio de omni, & omni in esse, seu rationem, quae vnus de alio prae-dicatur, esse quia vnus alteri inest, ergo non est dicenda notio ipsa ratio formalis cur vnus de alio praedicatur, atque ita natura ipsa omnibus modis dicitur esse definitum.

Respondet. Esse quidem naturam ipsam fundamentum, & veluti rationem formalem praedicationis; sed remotam, proxima autem sola est notio.

Ad primum argumentum pro secunda opinionione Respondet. In hac definitione Vniuersalis, siue Generis aut Speciei, non est ipsam praedicari vt dicit relationem, neque etiam vt dicit actuale praedicationem. Quare in definitionibus Porphyrij, praedicari debet intelligi non in actu, sed potestate. Neque etiam definitur velatio praedicationis in potentia, sed definitum vt quod, est natura ipsa simul cum notione vnus abstracti, rationem autem definiti tanquam rationis formalis habet ipsa predicabilitas, & hoc loquendo vt dixi, de definitionibus Porphyrij. Si enim loquamur de Vniuersali abstracto, locum definiti habet natura sola vt quod, ratio autem forma-

lis erit ipsamet notio.

Ad secundum. Notio ipsa (vt supra) potest conuenire vniuerse omni illi Enti quod denominatur Vniuersale, siue Genus, siue Species, non tamen potest natura ipsa, quae in confuso includitur in definitione Vniuersalis esse vna vniuerse communis omni particulari rei, quae Vniuersalis, seu Genus, aut Species appellatur, non solum quia Eius etiam rationis per reflexionem potest huiusmodi appellationes recipere, Enti autem rationis & reali nihil potest esse vniuerse, sed etiam, vt probabiliter habet opinio, quia Entibus realibus nihil est commune vniuerse, id est, substantiae saltem & accidenti, quod aperte docet Aristoteles 4. Met. text. 2. Et Porphyrius cap. de Specie. Satis ergo est, quod cum definitur Vniuersale, ratio ipsa notio communis sit rei omni, quae Vniuersalis denominatur. *Ad confirmatur exemplo* Cōcretorum prout definiuntur. Quando enim definitur album, disgregatum visus, locum definiti vt quod habet, quicquid albedinem recipit, etiam ipsa superficies, quibus omnibus nihil est commune vniuerse, sed satis est, quod ratio formalis quae habet locum definiti, id est, albedo, sit vnus & eiusdem rationis in illis omnibus. Quare cum Genus, verbi gratia, dicitur de multis, quatenus illa vocantur Genera, habet rationem praedicari accidentalis, & dicitur in quale, quia notio est quoddam veluti accidens natura, inueniuntur. Cum autem Genus dicitur de proprijs suis inferioribus, id est, speciebus, praedicatur in quid & vniuerse.

Ad tertium. Concedo notionem habere locum definiti, vt est ratio formalis, nomen definitum vt quod, & simpliciter id de quo definitio verificatur, est ipsamet natura, sola, si de vniuersali abstracto sermo sit, vel simul cum notione abstracti, si loquamur de vniuersali vt praedicabile est. Nec valet quod obijciat Scotus, non posse dici, definitum hic naturam vt subest notioni, quoniam hoc totum est quid per accidens, nam quia vniuersale etiam secundum Scotum, debet esse illo modo vnus per accidens. Quare ad modum vnus per accidens definit.

definiri debet. *Ad de quod simpliciter loquendo non est dicendum unum per accidens*, quia non definitur hic natura, ut secundum se, sed cum hoc addito, nempe cum notione, quo modo scientia omnes subalternatæ recte definiunt sua subiecta, quæ tamen ad subiectum subalternantur, addunt quandam conditionem accidentalem, ut musica, numerum sonorum, optica lineam visivalem, &c.

Ex diffin. de Universalis sequitur 1. Universale siue abstractum, siue ut formaliter est prædicabile, aliquo modo dari, ut possit de rebus esse scientia. 2. Sed tamen fieri solummodo opera intellectus, illud quidem absoluta, istud comparativa. 3. Et utrumque requirit inferiora, non quidem actus, sed certe potestate plura. 4. De quibus cum prædicatur, dicitur in concreto, id est, natura ipsa in concreto, ut affecta notione. 5. Habet etiam hoc universale quinque potissimum species à Porphyrio enumeratas, de quibus ratione notionis, dicitur tanquam genus Analogum. 6. Potest nihilominus individuum etiam dici universale, absolute loquendo, nec habita Porphyrij ratione. Et quod de Individuo dicimus, id de quovis alio intrinseco substantia modo dicendum videtur, ut de existentia, de suppositralitate, aut personalitate, & alijs huiusmodi. 7. Denique, cum definitur universale siue in communi, siue aliqua eius species, id quod definitur, ut quod, est natura ipsa, ratio autem formalis, sub qua definitur, vel quod etiam definitur est notio.

IN CAPVT DE GENERE.

Capit. 2. Ciceronianus unico capite comprehendit, quæ ad Genus & Speciem spectant, quoniam hæc sunt correlatiua. Nihilominus reliqui omnes passim vna esse Porphyrio duo distinguunt capita, & nominatim Boët. l. i. in Porph. à se tractatæ, veluti occurrentis huic tantæ obiectioni, *Quamvis id, inquit, in se sit, esse nimirum Genus & Specie correlatiua, sunt nihilominus hæc seorsim pertractanda, quia diversa in suis naturis eorum consideratio & discretio est. Et confirmatur.* Alioqui etiam de Differentia, simul dicendum fuit, nam Differentia

habitudinem dicit & relationem, tum ad Genus quod diuidit, tum ad Speciem quæ constituit. Merito autem primo loco de Genere disputat Porphyrius. *Primum*, Quia ut Aristoteles prius Genus Specie secundum naturam Recte dixit secundum naturam, nam formaretur ut Genus est, simul est cum Specie, quod est alterum illius correlatiuum, quemadmodum patet secundum acceptam, & quatenus est generans, est prior pater filio, non tamen ut formaliter pater est. Quo etiam exemplo idem Aristoteles. *Secundo*, Quia Genus inter propriè dicta Universalia habet rationem cuiusdam magis Universalis. *Tertio*, Quia est prius omnibus alijs speciebus Universalium, illo enim sublati, cetera etiam de medio tolluntur. *Denique*, Genus est id quod primum occurrit in prædicamentis Aristotelis, quod potissimum hæc tractatio refertur. Ceterum diuiditur hoc caput in duas partes. In prima ponuntur tres Generis acceptationes. In secunda, ea sumpta quæ ad rem facit, subiicitur Generis descriptio.

PRIMA PARS CAPITIS.

PONIT Porphyrius *huius tres Generis acceptationes. Prima est*. Significat Genus multitudinem quandam aliquorum inter se affectorum sub vno aliquo principio, quo modo appellatur Romanorum genus, quod à Romulo originem ducit. *Secunda est*. Significat Genus ipsummet principium, ut Romulus dicitur Genus Romanorum: aut etiam locus aliquis, ex quo quis sit ortundus, ut Athenæ dicuntur genus Platonis. *Tertia*, Significat Genus id cui Species subiicitur, quia Genus est veluti principium multarum specierum, quarum etiam specierum collectio, potest dici Genus, ut ad suum illud principium refertur.

EXPLICATIO VOCABULORUM.

Videtur autem.] Hoc loquendi modo videtur sæpe Arist. & Græci Interpretes, nec non etiam interdum Latini, in rebus quoque de quibus minimè dubitant. Simpliciter. *Gi* accè è τῶν, quod multa significat, de quibus legendus Aristoteles hoc loco & Teletus, *hæc tamen maxime ad rem huius di-*

Monis acceptiones facimus. Primo Id significat, quod vno modo, atque absque equivocatione, & absque, ut Am. loquitur, perplexitate sumitur, quæ videtur propria huius dictionis significatio hoc loco, quo etiam modo hanc usurpat Aristoteles non raro 4. Met. *Secundo*, Apud D: a'cticos simpliciter significat, idem quod sine addito. Qua ratione niuem dicimus simpliciter albam, Æthiopem cum addito & secundum quid, id est, secundum dentes. *Tertio*, Idem significat quod universaliter. Ita Porph. paulo post *e. de Differ. Quarto*, Significat (simpliciter) suppositionem simplicem; quæ alio modo dicitur immobilis, id est, per immediatum tantum significato. ut homo est species. (*Romanorum*.) Ita Boët. Romanus veritatis; cum tamen Græcè sit, Herculeorum. Dicitur autem Romulus principium Romanorum per se, locus a rem principium per accidens; quia per se fuit illa derivatio Romanorum à Romulo; per accidens autem omnino locus hic aut ille. *Hæc autem videtur promptissima significatio* Græcè *πρῶτος*, id est, significatio ad manum, id est, novissima & vulgarissima. Quæ verba refert Boëtius ad secundam significationem, vel ad principium multitudinis, quia inquit prænomen, hæc, sicut & quodvis aliud prænomen referri debet ad ea quæ proximè antecedunt, illud autem est secunda significatio. Ammonius tamen quem sequitur quidam recentior Caspar Philalopandus, male refert ad primam significationem; illa enim est notior & vulgarior; nam posteriora sunt nobis notiora prioribus. Nec est verum quod dicit Boët. semper referendum esse prænomen ad id quod proximè anteponitur, quod multis exemplis probatissimorum Autorum ostendi posset, vnicuique contentum; quod est apud Cic. *dial. de Amic.* Cave, inquit, interponas, ne istum quidem ipsum, quem Apollo, ut ais, sapientissimum iudicavit (de Socrate autem loquitur) huius facta, id est, Caronis, cuius tamen prior loco meminerat, illius, id est, Socratis dicta laudentur.

NOTANDA CIRCA
hanc partem.

Notandum est. Desumptas esse has Genetis acceptiones ex Aristotele 5. Met. *cap. de Genere, seu text. 33. ubi etiam hæc addit. ut Genus* generationem ipsam significet specie eorundem continuum. Vocat autem nostrum Genus materiam, & subiectum Differentiarum; de qua re paulo post in disputatione. *Sunt autem & alia acceptiones*; nam Grammatici Genus significat affectionem quandam vocis, quæ articulis exprimitur. *Secundo*, Apud Rhetor. causæ qualitatē designat unde Genus delicti, demonstrativum, &c. *Tertio*, Vulgo significat Genus quamlibet rem determinatè alicuius naturæ ab alijs rebus. unde dicitur genere differre etiam non raro apud Arist. & alios, quæ sola specie differunt, quam significationem indicat Arist. 5. Met. loco citato. *Quarto*, Dicitur à Physicis Genus materia ex qua aliquid componitur, aut etiam quodlibet subiectum recipiens formas, in qua significatione superficies appellatur genus colorum, vel aliarum qualitarum. *Quinto*, Significat obiectum scientiæ. *Primo*, Significat gradum Metaphys. communem & quidditativum, quod est fundamentum huius nostri generis Logici. *Meminit tamen Porphyrius trium tantum acceptionum generis*, ut observat Albert. quia quod etiam ipsemet Porph. non tacuit; acceptio propria Generis Logici desumitur ab illa duplici natura, & genus est principium specierum; & collectio specierum sub hoc genere differt à quantis alia multitudinem specierum sub alio genere. Quo videtur M. T. allusisse *ita Genus definitum in Top.* Genus est quod sui similes communione quadam, specie autem inter se differentes, duas aut plures continet partes.

SECUNDA PARS CAPITIS.

*A*fferit Porph. Generis propriè dicti descriptionem, ut illud sit quod dicitur de pluribus specie differens in quid. Per quam definitionem d'fert Genus à cæteris speciebus predicabiliū. Nam omne quod predicatur aut de vno solum dicitur, ut Individuum, aut de pluribus; ut hæc quinque species. *Differt Genus ab Individuo*; quia de pluribus dicitur. *A Specie & à Proprio*, quia

Species de pluribus numero; Proprium de una specie & illa mediâte de pluribus numero. *A Differentia & Accidente*, quia quâvis utrumque de pluribus specie dici possit, non tamen in quid, sed in quale. In quid autem dicitur Genus, quia interroganti quid res sit, respondemus per Genus. *Ex his concluditur*, nihil excedens, aut deficiens continere hanc Generis notionalis descriptionem.

EXPLICATIO VOCABULORUM.

Describentes. Sic etiam infra ad finem capitis, hanc Generis explicationem descriptionem appellat. Vnde quidâ colligunt non propriè definiti, sed describit tantum Genus; de qua re in disputatione. *Et quale quid est coram, dicimus nigrum*. Sumitur hoc loco, quale quid in voce raturum, & non secundum vocem, inquit Alb. neque enim Accidentis commune cuius exemplum hic ponitur; imò verò nec Accidentis Proprium prædicari dicendum est in quale quid, nam hoc est peculiare Differentiæ: Itaq; per quale quid intelligit quale si: Eos. Vnde in codice Græco, οὐκ ἔστιν, scribitur duplicem accentum; vnum circumflexum in penultima, alterum acutum in vltima propter sequentē encliticam; & propterea significat illud τὶ non quid, sed aliquid, tunc enim notaretur accentu acuto.

De pluribus differentiis specie. Hæc dictio (pluribus) non debet intelligi comparativè, alioqui hunc sensum faceret hoc definitio: Genus dicitur de ijs quæ differunt plusquam specie; quod tamen falsum est. Et si enim inter Genera supremum & interiectum dicantur etiam de ijs quæ simul sunt genera, ac profect differunt plusquam specie, tamen edacquiri debet hæc definitio Generis infimo, quod immediatè dicitur de solum specie differentibus.

NOTANDA CIRCA

hanc partem.

Notandum primò. Colligunt nonnulli ut etiâ diximus, ex eo qd Porph. se describere dicat genus, esse generis explicationē non definitionem, sed descriptionem. No-

tandum secundò. *Triplex est Genus*, Supremum, Medium & Infimum. *Infimum est* quod tantum de pluribus specie differentibus, quæ non iterum alias sub se species continent, dicitur. Huius Generis meminit Burleus in hoc cap. not. 2. quamvis alij passim tantum loquantur de supremo & medio. *Notandum tertio*, Quod Porphyrius dicit Individuum de vno prædicari, intelligendum est de prædicatione imperfecta, nam simpliciter loquendo negat Aristoteles in *Antepredicamentis*, &c. de *Substantia* & 1. *Peribero*, cap. 4. Individuum prædicari. Cuius rationem optimam affert Alb. tract. de *Genere*, cap. 4. quia id de altero prædicatur, quod alteri inest; ut etiam ex Aristotele notavimus supra 1. *Prior*. c. 1. Nihil autem in se ipso esse propriè dicitur, ex Aristotele 4. *Phys.* Cum hoc tamen verum est, quod supra diximus, esse abstractibilem rationē Individuationis quæ de multis dici possit. Cæterum cum eodem loco Porphyrius ea quæ prædicantur, aut de vno prædicari affirmat, aut de pluribus; intelligendum est mediâte, vel immediatè; Differentia enim & Proprium de specie dicuntur, illis autem medianibus etiam de pluribus numero differentibus. *Notandum quare*. Cum dicit Porphyrius differre Genus à Differentia & Accidente, quod illa dicatur in quale quid, Genus autem in quid; Idem dicere potuit & de Proprio, prædicatur enim & ipsum in quale; sui rationem contentus alio discrimine, quod est inter Genus & Proprium, quoniam Proprium est immediatè de specie; mediâte tamen de pluribus numero differentibus dicitur Genus verò de pluribus specie, quamvis negari non possit Proprium convenire etiam speciebus interiectis. *Notandum quare*. Cum dicit Porphyrius dici Differentiam de pluribus specie differentibus; locutus videtur, vel secundum vulgatè quorundam opinionem, vel etiam ut quidam volunt, secundum propriam & suam, nō dari in rerum natura differentias ultimas, vel convertibiles cum specie, sed communes tantum & intermedias, quarum multarum aggregatione infima speciei quidditas constituitur; de qua re in cap. de Differentia.

Differētia. Notandum fuit, Quod dicit Porphyrius dici Genus in quid, quia per illud respondemus ad quæstionem quid sit res assumptum videtur ex Aristot. 1. Top. cap. 4. ubi de genere disputat de Proprio, de Accidente, & Definitione. Notandum vltimò. Circa id quod dicit Porphyrius hanc Definitionem nec esse superfluum, nec deficientem, tunc ex Ammonio Definitio coarctat definitum, cum ipsa est superabundans & superflua, vt homo est animal rationale grammaticum, hæc definitio superflua est, aliquid continens plus quam essentia. Vnde facit, vt non conueniat toti definito, id est, omni homini. Contra verò cum definitio deficit, abundare facit, & quodammodo extendit, & ampliat ipsum definitum; vt homo est animal mortale, hic quia non adsunt omnia quæ pertinent ad quidditatem hominis, fit vt id quod definitur dici possit de alijs rebus quæ non sunt homines. Quæ verò profertur Porphyrius hanc suam generis explicationem, nec redundatam, nec maculam esse; id nobis examinandum est disputatione sequente.

DISPUTATIO IN cap. de Genere.

QVÆSTIO PRIMA.

An Generis explicatio sit definitio vel descriptio.

Prima opinio est Scoti quæst. 15. Anton. And. Danielis Barbari hic, &c. esse veram & propriam definitionem. *Secunda opinio*, esse tantum descriptionem. Est Boet. dial. 1. in Porph. à Victorino translaturum, & lib. 2. suæ translationis. Alb. in cap. de Genere. Anm. Burlei. Aueri. & apud eundem Lonigeroni, & est certior opinio. *Sapientandum est*, aliud esse definitionem, aliud descriptionem, quod negare videtur Rod. 1. de lauent. Definitio enim est explicatio quidditatis rei per partes quidditativas; Descriptio autem eiusdem explicatio per accidentia quædam aut proprias affectiones, vel etiam per communia tantum prædicata quidditativa.

Prima Propositio. Definitio est tantum esse

potest de Ente reali, quod requirere videtur Aristot. plerisque locis. 2. Met. 2. Post. &c. non potest dici Genus propriè definiti; sicut nec vlla alia notio, vel ens rationis. Et de hoc nemo est quod sciam, qui dubitet. Quod frustra tam multis probare nititur Philalpendus.

Secunda Propositio. Si habeatur sola ratio notionis quam dicit genus, dici potest definiti. Hoc enim modo supra diximus posse genus habere supra se vniuersale tãquam genus, quod tamen hic explicatur per propriam passionem. habet enim locum generis dici de pluribus, quæ est passio vniuersalis abstracti. Si autem de vniuersali Logico secum sit, est ipsius quidditas.

Tertia Propositio. Si vniuersale accipiatur prout dicit naturam in confuso cum notione, nõ potest hoc modo propriè definiti; Tum quia non habet vt sit supra se genus. Quam rationem afferre videtur Am. & Alb. tum quia Genus pro natura sumptum, non potest dicere rationem vltimam communem omnibus naturis quæ genera appellantur.

Quarta Propositio. Simpliciter loquendo & absolute; debet dici Descriptio. Tum propter causas dictas, tum quia id Porph. profiteri videtur, vocans aperte descriptionem, tum denique, quia hoc sufficit introductioni, in qua non est explicanda exactè rerum quidditas, sed quædam solummodo adumbrata assertio rei explicatio. Atque ex his faciliè solui possunt quæcumque pro prima opinione afferuntur.

QVÆSTIO SECVNDA.

Quid habeat locum magis communis prædicati in hac definitione?

EX his quæ dicta sunt tract. de vniuersali patet, quid habeat in hac definitione definiti locum: *illud enim est natura ipsa* prout subest secundæ intentioni. Querimus autem quid locum habeat communis prædicati, quia conclusum est superiore quæst. nõ habere genus supra se propriè aliud genus. Quidam dicunt commune prædicatum esse vniuersale, quod nõ explicat quidem seu in actu signato; sed implicite

ponatur in illis verbis, qui dicuntur de multis nam hæc est vniuersalis illius definitio: licet etiam Autore Arist. 6. Top. loco generis in definitione ponere ipsam generis definitionem, vt si hominem definitis volentes, dicamus, est substantia corporea, viuens, sentiens, idem enim est atque si dixissemus, homo est animal. Alij autem volentes etiam vniuersale esse commune prædicatum, dicunt poni ipsum vniuersale implicite per suam passionem, quæ est prædicari de multis: sicut si Petrum definire vellemus; & diceremus esse animal risibile, aut esse videns rationale, ponitur enim tum passio pro differentia; tum etiã passio pro genere. Alij volent prædicatum commune esse ipsam prædicabile, quia Porphyr. definit genus per prædicare de multis.

Prima Propositio. Locum communis prædicati habent siue dubio verba illa (quod dicitur de multis) Nam hæc eadem verba ponuntur in definitione aliorum prædicabilium. Ex Porph. ratione horum verborum genus contulit cum alijs prædicabilibus ratione alicuius communis.

Secunda Propositio. An illis verbis significetur vniuersale aut prædicabile, parum refert, vtrumque enim recte dici potest. Si enim velimus vniuersale habere locum communis prædicati, tum hæc verba aut significabunt passionem quandam rursus, quatenus est vniuersale quid abstractum, & in multis; nec mirum id est. Quia cum hæc explicatio generis sit descriptio, non ita accurate distinguenda fuerunt, quæ propriè locum generis habeant aut differentie. Vel certe hæc eadem verba significant ipsammet quidditatem, quatenus est prædicabile.

QUESTIO TERTIA.

Circa illam particulam (de pluribus specie differentibus) quomodo de speciebus genus prædicari possit?

¶ Jam agimus de genere secundum habitudinem ad species. vbi nihil est quod quaeramus. An plures actu requiratur, quod solent hoc loco interpretes disputare, negantem enim partem tenuimus supra tract. de vniuersalibus. Quæstio igitur est, quo

modo genus de suis speciebus siue actum siue potentia sub se contentis prædicari possit? Ratio verò dubitandi hæc est potissima. *Primo.* Genus est pars speciei, at partis de toto prædicatio non est legitima, malè enim quis dicat, homo est caput. Quod autem genus sit pars speciei, patet vel ex hoc communi dicto, componi speciem ex genere & differentia, vnde propriè solummodo definitio specietum esse dicitur; omnis autem definitio duobus his partibus constat, genere & differentia. *Secundo.* Dicitur etiam genus de pluribus genere differentibus; vt substantia de corporea & incorporea, ergo malè definitur genus, id quod dicitur de pluribus specie differentibus. *Tertio.* Dicitur etiam genus de pluribus numero, vt animal de Petro & Paulo; de hoc homine & illo leone, ergo malè dicitur genus prædicari de pluribus specie differentibus.

Notandum primum. Prædicatio vnius de altero, aut sit immediata, aut mediata, id est, aut de eo quod immediatè sub ipso collocatur, aut etiam de ijs quæ sub immediatè collocato ponuntur.

Notandum secundum. Potest idem habere rationem superiorem & inferioris, respectu diuersorum. *Superioris* respectu aliquorum inferiorum. *Inferioris* respectu alicuius, quæ supra se sit, quò pacto aliquod idem potest simul esse maius & minus, maius respectu minoris, minus respectu maioris, vt homo maior est cane, minor elephante. Sic etiam idem potest esse simul genus & species, genus respectu aliarum specierum, aut infimarum, aut communium, species respectu alicuius superioris.

Notandum tertium. Hinc sequitur, aliud esse prædicari de generibus vt genera sunt, aliud autem de ijs quæ sunt genera. Hoc enim secundum esse potest, primum verò minime, nunquam enim genus prædicatur de pluribus genere differentibus, quatenus formaliter genere differunt.

Notandum quartum. Scire genus confert cum materia, nec tamen simpliciter dicendum est materia. Primum colligitur ex Porphyrio ex cap. de differentia, & ex Aristotele 7. Met. 1014. 21. & 10. 1014. 6. 9. 15.

¶ 16. *lib. 10. text. 24.* Secundum probatur ex eodem Aristotele, qui iisdem locis tantum dicit simile esse genus materiam; non autem genus simpliciter loquendo materiam appellat. Imò 5. *Met. text. 33.* inter acceptiones generis hanc ponit; ut significet materiam ex qua aliquid fit, quam distinguat ab ea acceptione in qua nos genus usurpamus, ut nimirum dicitur esse pars definitionis; *lib. 7. text. 35. 37.* ¶ 3. dicit omne Vniuersale continere materiam & formam, sed materia nihil formae continet, ut probandum est in *Physica*, *lib. 8. text. 15.* ¶ 16. dicit Genus esse materiam secundum Intellectum; non autem realem, quæ secundum sensum componit. ¶ 2. *Phys. text. 28.* omnes gradus essentialis reduci vult ad causam formalem. Sic docet *Alex. 8. Met. text. 15.* ¶ 16. *lib. 2. quest. naturalium, cap. vi.* D. Thom. 10. *Met. text. 29.* ¶ *lib. de Ente & Essentia, cap. 9.* alibi sup. Am. in cap. de genere, Boët. ibid. Aver. in cap. de differentia, ¶ 5. *Met. text. 17.* ¶ *lib. 7. text. 43.* ¶ *lib. 8. text. 6.* ¶ in *prop. in Metaphys. tract. 2. Alb. sup. de differentia in loca recitata ex Aristotele in Metaph. Egid. Rom. 7. Met. quest. 9.* Scotus 10. *Met. text. 24.* Soncin. *lib. 7. Met. quest. 20.* Achilinus *lib. 1. de El. dub. 11.* Zimara *contradict. 17. 1. Met. et 24. libri 10.* Ratio autem est; Quia Accidentia etiam habent genus, sed illud non est materia, ergo. Secundò, Animal, verbi gratia, quod est genus hominis, non significat tantum partem aliquam materiale, puta corpus ipsum, sed significat corpus & animam, & per modum subsistentiæ. Tertiò, In Angelis reperitur etiam ratio generis; imò etiam secundum quosundam, falsam tamen opinionem, in Deo ipsos, at in istis non habet locum materia. Quartò, Genus continet species saltem implicite, at materia nullo modo continet formas. Quintò, Se habet genus ut totum quoddam, unde & predicatur de specie, materia autem habet solum rationem partis, nec de altero predicatur nisi in obliquo. Sextò, Totum genus est in quavis specie; non autem materia est in quouis composito. Alias multas rationes, quas brevitate causa omitto, quibus ostendi-

tur differentia inter genus & materiam, vide præsertim apud *Alex. Aver. Egid. Achill.* locis citatis. Facit tamen id quod dicit Aristoteles, esse nimirum genus simile materię, ut explicanda nobis sit ratio huius similitudinis. In hoc igitur consistit. Primò, Quia sicut materia est commune subiectum formarum, & est communis multis compositis; ita genus est commune multis speciebus; ac veluti subiectum quoddam differentiarum. Secundò, Sicut materia est prior composito & ipsamet forma, ita genus prius est specie & differentia. Tertiò, Sicut materia est quid potentiale & imperfectum, cui addita forma facit totum quoddam substantiale; ita etiam genus, ut colligitur ex Aristotele 10. *Met. text. 24.* Quartò, Sicut materia est pars compositi, ita genus speciei. Quintò, Sicut materia est quoddam velut principium formarum; ita etiam genus est principium differentiarum.

Notandum quoniam. Hinc sequitur cur genus interdum absolute dicatur materia; & cur ex materia sumi. Nec enim id tantum quo ad vocem intelligendum est, ita ut nihil rei subfit. Quod sensisse viderur Ocam *cap. 20. Logica.* Est tamè adhuc dubitatio, quomodo dicatur ex materia sumi genus, vel ratione cuius modi. Nam primò Soncin. 10. *Met. quest. 25.* vult in substantijs compositis sumi simpliciter genus ex materia, quæ est pars compositi. In accidentibus autem ex materia, quatenus in ea accidens subiectatur, ita ut diuersitas generum accidentalium, ex vario ordine petatur formarum accidentalium ad subiectum, ut genus linea, genus huius quantitatatis; ex isto ordine quem habet quantitas ad materiam; ut eam extendat. Videretur fauere huic dicendi modo D. Thom. *lib. de Ente & Essentia, cap. 1. §. vii.* & alij in locis apud Capreol. 1. *fr. diff. 8. quest. 2. ad 3. contra primam conclusionem.* Sed non probatur nobis hæc sententia. Tum ob causas quas infra subiiciam; tum vel hoc solo nomine quod de spiritualibus creaturis nihil attingit. Secundò Dicunt alij sumi genus ex materia, quia per intellectum copiam speciem ipsam non autem reuera. Sicut

inquantitate, ante factam diuisionem, solum sunt partes per designationem; non autem reuera. Quod etiam confirmat Auctoritate Aristoteles *quæst. 2. Met. text. 15. & 16.* genus appellat materiam secundum intellectum. Atque hanc sententiam sequi videtur Alex. Sed nec verus est hic dicendi modus, quia negati non potest, gradum communem Metaphysicum, unà cum gradu contrahente facere à parte rei compositionem quidditativam. *Secundo*, Quia hac etiam ratione posset dici differentia materia. Quare dicendum est, genus in substantiis sumi ex toto. Nam Aristoteles 7. *Met. locis citatis* dicit Vniuersale esse velut quoddam totum partim materiam, partim formam continens. *Secundo*, Nam animal, verbi gratia, non significat per modum partis, sed per modum cuiusdam subsistentis & totius. Denique, non potest genus desumi ex materia prima, nā hæc participat etiam genera distincta; nec etiam potest sumi ex materia secunda, ista enim pro ratione diuersarum specierum diuersa etiam est, ut indicat Aristoteles 1. *de anima, text. 53.* Dicendum *secundo*, Non sumitur genus accidentium ex vario ordine ad materiam. Tum quia totum ipsum accidens, ex Aristotele 7. *Met. text. 2.* ordinem dicit ad materiam & subiectum, quia est Entis Ens, id est, Ens imperfectum. Tū quia potius dicendum esset, differentiam sumi ex vario ordine ad materiam. *Dicendum tertio*, Genus in communi loquendo, in hoc sensu dicitur ex materia desumi, quoniam, ut etiam dictum, significat aliquid commune imperfectum & potentiale, quibus conditionibus cōuenit illi proportionem quadam cum materia. & *secundo*: Quia in rebus materialibus id vnde genus sumitur, se habet respectu differentiarum velut dispositio quædam materialis, ut animalis genus est substantia viuens; differentia est natura sensitiua; substantia viuens se habet, ut dispositio quædam prærequisita ad naturam sensitiuam. Vnde orta est illa Philosophorum sententia: In semibryonem humanam prius introduci animam vegetatiuam tantum; postea illa propulsa, animam sensitiuam. Denique hæc

etiam reuera animam rationalem, Lege D. Thomæ. *quæst. de spirit. creaturis, art. 1. ad 24. Confirmatur idem.* Nam Aristoteles 1. *Met. text. 17. & lib. 7. text. 43. & lib. 8. text. 6. & 2. Phys. text. 23. & 16.* vocat genus formam, licet vniuersale; sicut etiam differentia dicitur forma, sed particularis. Quare si quando forte Aristot. absolute appellat genus materiam, ut 10. *Met. text. 24.* explicandus est per ea quæ alijs locis dicit, & præsertim ex 8. *Met. text. 15. & 16.* Quo loco appellat genus materiam non simpliciter, sed eum addito intelligibilem, id est, quæ per intellectum concipitur, velut habens potentiam quandam ad suas differentias, vel etiam, quia sæpe præsertim in Physicâ traduntur definitiones per materiam & formam, quæ habent quandam eum genere & differentia similitudinem, & absolute loquendo cum traditur definitio, dicitur tradi debere per genus & differentiam. *Confirmatur* Auctoritate D. Tho. locis citatis, & Zim. contradiçti. in *text. 14. 10. Met.*

Notandum secundò, Genus simul dicitur esse pars & totum. *Pars* in 5. *Met. text. 30.* idque quatenus præcisè concipitur ratione illius quidditatis & nature quam includit; ac veluti in abstracto, quatenus dicitur quandam perfectionem, quæ est alteri ratio ut tale ens esse dicatur, ut si concipitur animal ratione animalitatis. Propter quam causam dicit Aristoteles 4. *Top. cap. 2.* Genus non participare differentias. Dicitur autem idem genus totum, prout concipitur per modum cuiusdam subsistentis, atque in confuso continentis differentias, ut animal quatenus significat habens animalitatem, ut sic enim dicit quidvis habens animalitatem, vel brutā, vel rationalem. Idem dici potest proportionaliter de differentia: videlicet dici potest tum pars, tum totum quiddam. *Hinc possum*, cū certum sit genus prædicari de pluribus differentibus specie; *Dicendum est, non prædicari quatenus pars quoddam est, sed quatenus habet rationem totius.* Vnde quando in definitione hominis dicitur, hominem esse animal rationale, quatenus animal prædicatur, habet rationem totius in confuso continentis, etiam

etiam id quod est in homine, quatenus homo est, id est, rationalitatem. Quatenus autem ponitur vnà cum rationali tanquam quid cum illo componens quidditatem hominis; hoc modo habet rationem parit. *Confirmatur ex 2. Post. text. 2. vbi inquit* Aristoteles in definitione hominis quam ponit, animal bipes, non prædicatur animal de bipede, vel ut interpretantur Philop. Eust. Auer. D. Tho. Ægid. Lincon. Paulus Venerus & alij, nõ prædicatur pars de parte. Ex quo loco expressè etiam D. Thom. ibid. colligit non prædicari genus de differentia, quod Ægid. & Paulus Ven. interpretantur non concretuè, sed abstractuè. Idem ferè habet Aristoteles 3. Met. text. 10. *Rursus a. Post. text. 18. dicit genera componi ex indiuiduis specie primis, id est, ex speciebus, quas dicit esse quid simplex, genera autem quid compositum, & propterea facilius esse definire speciem quam genus, quod quomodo intelligendum sit, tractata de definitione diceretur* atque ita interpretantur hoc loco Aristotelem, Them. Philop. D. Thom. & alij. Idem docent Auer. 5. Met. cap. 6. D. Tho. de Seme et Essentia, cap. 3. & 4. opus. 1. cap. 92. opus. de natura generis, cap. 5. opus. 42. 1. part. quest. 50. art. 2. 7. Met. lect. 12. Capr. lococitato, Scotus 10. Met. text. 24. & ibi in cap. de genere. Am. And. ibid. Soto ibid. art. 2. 21. mara supra. Daniel Barb. com. 10. cap. de genere, Adhuicasts Benasaris questio. de notione Generis, apud Auer. 1. Tomo, &c.

Ex his patet responsio ad argumenta initio proposita. Ad 1. enim, non prædicatur genus vt pars, sed vt totum. Quia totalitas quæ ratio ear prædicatur, non autem ipsa simul de re prædicatur: alioquin cum dicimus, homo est animal, sensus esset, homo est omne animal, vel etiam, Species est genus.

Ad 2. Genus dicitur de genere differentibus, non quatenus genera sunt, sed quatenus species. Vnde si non amplius essent genera, eodem modo prædicarentur genera de illis tanquam de speciebus.

Ad 3. Prædicatur genus de pluribus differentibus numero nõ immediatè & tanquam de proprijs inferioribus, sed medi-

ante specie sub qua sunt indiuidua. *Obijciat.* Animal prædicatur de hoc animali, sed hic nulla intercedit species; ergo immediatè dicitur de differentibus numero. *Respondeo* cum Alb. tract. de specie, ca. 1. Hanc prædicationem esse immediatam, id est, media quadam animalis specie, quam hoc animal in confuso dicitur vt enim inquit Arist. 4. Top. c. 2. loco 14. sub finem, nullum est indiuiduum quod non sub aliqua specie contineatur. *Obijciat.* 1. de part. animalium cap. 4. vocat Arist. Socratem & Coriscum species, ergo dicitur genus etiã de pluribus numero tanquã de speciebus. *Respondet.* Vulgariter locutus est Arist. & non philosophicè, qui loquendi modus non est insolens apud Scriptores elegantes, præsertim Iuriconsultos. Vnde subdis Aristot. nullo speciei discrimine differunt, sed communiter per accidentia quadam. *Hæc etiã rationes ipsæmet species dicuntur interdum indiuidua; vt videtur ex 2. post. 18. Obijciat.* Ex 5. Metaph. ea differunt quæ aliquo differunt, sed plures species non differunt per aliquam speciem, ergo non dicitur genus de pluribus differentibus specie. *Respondet.* 1. Eodem modo argumentari licet contra definitionem speciei, dicitur enim illa de differentibus numero. *Vnde 1.* Est in rigore loquendo ea tantum differunt quæ aliquo differunt, tamen illa etiam differre dicuntur, quæ seipsis differunt; quare dici de pluribus specie differentibus, quam dici de pluribus & diuersis speciebus, sicut dici de pluribus differentibus numero; est dici de pluribus habentibus diuersas indiuiduationes.

Q U Æ S T I O I V.

Quomodo genus respicit speciem?

Id est, cum in specie sicut & in genere sint tria, natura, notio, & natura substantiæ actionis; questio est, quoniam ex his tribus modis habeat genus ad speciem habitudinem. Quidam n. sentiunt referri genus ad speciem ratione naturæ; nam prædicatur Genus genericè secundum entitatem, quam includit de natura specifica. *Secundo opinio.* Dicere genus ordinem ad speciem ratione actionis, quia genus & species sunt

fiat connectio; nulla autem alia esse videtur ratio huius mutue relationis, nisi notio ipsa superioris in genere, & inferioris in specie. *Ultimo opinio*, Vult referri speciem ad genus, & vice versa; ratione naturae ut subest secundae intentioni: & hæc videtur omnium optima esse. *Cuius probatio* & *explanatio potest ex dictis* in tractatu de Vniuersalibus: dum ageremus, quidnam illud sit, quod in Vniuersalium explicatione definiti locum habeat; sic enim in genere loquendo definitur natura ut subest secundae intentioni, nam etiam vnum Vniuersale prædicatur de suis inferioribus sub hac ratione: & consequenter refertur etiam inferiori ad suum superius, quatenus dicit naturam cum tali notione. *Ex his facile possunt conciliari præcedentes duo sententiae*. *Prima* enim si loquatur de eo quod est id quod prædicatur, & continet aliud sub se, tanquam id quod habet rationem subiecti quod vera est. *Secunda* item verum dicit; si vult notionem ipsam, si Vniuersali superiori est ratio formale car prædicatur, ita etiam inferiori esse rationem formalem cui subijciatur.

Q U Æ S T I O V.

An Genus dicatur de speciebus in quid?

Videtur quod non. *Primo*, Quia Genus est forma quædam speciei Autore Aristotele, præsertim 2. *Phys. text. 28.* vbi tamen idem dicit de differentia. ac forma habet rationem cuiusdam qualitatis, non ergo dicitur genus in quid. *Secundo*, Quia ex Aristotele 1. de *substantia*, & 7. *Met. text. 48.* dicitur genus in quale, non ergo in quid. *Tertio*, Dicitur etiam in quid ipsa differentia; ergo non est discrimen inter genus & differentiam. nam vtrumque à Porphyrio definitur id quod dicitur de pluribus specie differentibus. Antecedens probatur ex 2. *Poster. text. 17. et 21. lib. 4. Top. cap. 4. loc. 2. & lib. 7. cap. 2. loc. 31.* Immo etiam videtur indicare Aristoteles magis dicere differentiam quidditatem quam genus ipsum, 7. *Met. text. 57. Consumatur*. Nam ipsa etiam definitio maxime dicitur in quid; & dicitur de specie. *Agere*, Genus vix est mediata pars quidditatis; non ergo abso-

lutè dicitur in quid. *Nihilominus Genus dicitur in quid*, non modo docet Porphyrius in hoc capite; sed etiam Aristoteles passim, præsertim 1. *Top. cap. 4. & cap. de substantia in prædicamentis*. *Ratio autem est*, quam tum Porphyrius, tum Aristoteles, vnde Porphyrius mutuatus est, assertit; Quæstioni factæ quid res sit, respondemus per genus. Aliam rationem ex cogitauit Alb. *tract. de Genere, cap. versum per* dicens: Omne quod est superius, & per essentiam, definitionem, & nomen rei inest, esse quid eius, quatenus inquit (quid) significat quidditatem rei. Sed potest hæc ratio extendi etiam ad differentiam.

Notandum autem primo, Per quid, posse hæc potissimum queri. *Primo*, Entitatem rei: Quo pacto supra annotauimus, cum Porphyrius diceret, ad quæstionem quale quid sit coruus, responderi nigrum; intelligi debere, qualis res sit. *Secundo*, Quæri potest aliquid pertinens ad intrinsecam rei naturam; sed quod sit tantum pars aliqua quidditatis. *Tertio*, Potest queri tota quidditas & natura rei. Quæ quæstio videtur simpliciter & absolute explicari per quid; & hoc pacto sumit non raro hanc quæstionem quid res sit, Aristoteles in *lib. Poster.* potissimum autem *lib. 2. text. 1.* vbi ait, ipsum quod quid est, esse proprium designari; & cum ipso conuenit, definitum autem non continet vnicam quidditatis partem, sed totam. Et *text. 4.* negat dici genus & differentiam in quid; nempe ad sensum paulò ante dictum, id est, integraliter. Quod enim dicatur genus & differentia in quid, aperte significat, cum subdit, accipi debere in designatione omnia quæ sunt in quid; inter quæ meminit tum generis, tum differentiarum; vbi etiam conferendo adhuc partes definitionis ad ipsum quid, vbi dicit totam quidditatem; potius eas esse dicit in quid, quàm ipsummet quid. Et *text. 5.* docet definitionem tradi debere ex proprijs in quid, id est, ex proprio genere & differentia. Idem colligi potest ex *text. 17. 18. & sequentibus*.

Notandum secundo, Ad hoc ut aliquid dicatur in quid, debet significare per modum cuiusdam substantiæ, id est, non per modum

modum alteri inherentiis, & alterum ascientis & determinantis, sed per modum per se stantis & independentis, quo fit, ut pro eodem apud Aristotelem, aliosq; Philosophos sit substantia, & essentia rei; & quod quid erat esse rei.

Notandum tertio. Loquimur hic de prædicabilibus simplicibus & incomplexis. Quare excluditur ab hac tractatione ipsa definitio.

Notandum ultimum. Loquimur etiam de prædicatione in quid, formali & univoca. Propter quam causam, etiam si ipsum Ens communissimè sumptum dicatur in quid de quolibet Ente particulari; nihilominus non habet propriè rationem Generis secundum communioris opinionem.

Ex his patet solutio rationum dictarum.

Ad primum. Dicitur Genus forma; quia est perfectio quædam speciei, quamvis ob alias causas supra dictas appelletur interdum materia, vel dicatur sumi ex materia. *Ad secundum.* In primis idem argumentum valet contra definitionem speciei. Dicit enim Aristoteles *cap. de Substantia*, secundas substantias significare quale, sunt autem secundæ substantiæ non tantum genera, sed etiam species. Quare non dicit simpliciter Aristoteles prædicari secundas substantias in quale, sed significare quale, id est, significare quandam motionem Vniversalitatis, quæ veluti qualitas quædam superuenit ipsi substantiæ, ratione cuius non significat hoc aliquid, sicut prima substantia, id est, individuum & singularem substantiam. Sed de hoc iterum dicemus in *c. de substantia. Et confirmatur.* Quia ibid. paulo ante dixerat secundas substantias dici univocè & in quid. *Ad tertium.* Differentia dicitur in quid, quatenus significat partem aliquam essentialem rei, quia tamen non significat secundum modum substantiæ, idè non absolute dicitur in quid, sed in quale quid; significat enim quandam formam, & quandam perfectionem limitantem, & determinantem genus. Quod indicat Aristoteles 7. *Top. loco citato.* Quod enim in quale dicitur differentia, docet idem 4. *Top. cap. 6. s. Met. term. 10.* & infra nos etiam docebitur. Propter

ea D. Tho. in *sum. Log. cap. de Genere* scribitur genus dici ad modum nominis substantiæ, differentiam ad modum nominis adiectivi, idè dici hanc in quale, illud autem in quid. *Ad confirmationem.* Non loquimur, ut diximus, de prædicabilibus complexis, quale est definitio. Tamen Am. And. in *c. de Specie*, vult dici definitionem & in quid & in quale; quia constat genere quod dicitur in quid, & differentia quæ dicitur in quale. Quod est verum sit secundum rem ipsam; non est tamen hic loquendi modus vñtatus. Quare rectius Flaminius in *quest. Log. cap. 13.* sentit definitionem simpliciter & perfectissimè dici in quid: *Idem enim est definitio quod species.* nam idem est quod definitum, definitum autem est species. Porro species est quæ simpliciter subsistere dicitur, & sicut, inquit, concretum corpus habet omnem perfectionem à forma substantiali, præter hoc quod est subsistere. Quod probat Am. Philop. 1. *Phys.* imò etiam Alex. vult formam inesse materiæ in secundo modo dicendi per se. ita definitio habet omnem suam dignitatem à differentia; subsistentiam autem à genere. Ex quo sequitur tum genus si conferatur cum differentia melius dici in quid, quam ipsam differentiam. Tum etiam sequitur, optimè responderi ad questionem quid res sit, per definitionem; quia definitio idem est quod species, species autem perfectissimam habet subsistendi rationem. Hinc est quod Aristoteles initio 4. *Top.* principem locum tribuit generi in definitione, & non ipsi differentiæ. Cuius tamen oppositum dicere videtur 7. *Met. text. 37.* nempe propter alias perfectiones, quas includit differentia. *Ad quartam.* Alb. *tract. de Genere, cap. 3. sub fin.* dicit Genus significare totum, ipsius speciei, non tamen perfectum esse. Quod idem est, atque id quod supra diximus, prædicari genus de specie, sub ratione totius; & quatenus in confuso continet quicquid est in specie; atque totam quidditatem rei: Et hoc, inquit, Alb. est quod dicitur à multis; genus esse formam partis quæ non prædicatur, & formam totius quæ prædicatur, id est, genus ut pars non prædicatur, & ut sic, dicit formam quan-

dam parvalem; ut autem predicatur, habet rationem veluti formæ eiusdem totalis, id est, totius. Eodem redit quod alij dicunt; genus esse partem, sed per modum totius. Idem docet *Rod. lib. 2. de Invent.* ubi etiam hoc addit, genus explicitè solummodo dicere partem quæstionis quid est. *Concludendum igitur est*, Genus verè dici in quid de suis speciebus vniocè. *Sed obijciat.* 7. *Phys. text. 31.* & 2. *Post. text. 22.* dicit Aristoteles latere in genere æquivocationes, non ergo dicitur genus vniocè de suis inferioribus. *Respondet*, sensus est, esse sub genere multas species, sed non æquales & eiusdem perfectionis, quæ tamen imperfectio non facit, quo minus dicatur ex æquo genus de illis. Exemplum est in homine & bruto, de quibus vniocè dicitur animal, quamvis humana species sit perfectior quam bestia.

QVAESTIO VI.

quomodo Genus continet sub se dissimiles & species.

DE hac quæstione disputant Interpretes vñdum Porphyrio *cap. de differentiis*. Verum quia eadem ferè ratio est quæ genus continet tum species, tum differentias, & quia species continetur sub genere, quatenus ipsæ etiam differentias includunt, idcirco etiam hac in re secus, magis videtur opportunum hanc quætionem hoc loco pertractare. *Prima Opinio*, Caietani *cap. de differentiis*. Contineri differentias sub genere, etiam quæ sunt oppositæ actu, secundum coniectionem, non autem secundum inclusionem, id est, actu differentias reperiri in natura generica, & quodammodo illi inesse. Quæ ratione dicitur albedo & nigredo, esse in patiens, & simul esse possint, non enim, inquit, repugnat opposita eidem generi inesse; quia forte id implicet in vno singulari, vel individuo. Non dicuntur autem contineri differentia secundum inclusionem, quia non sunt de ratione generis; neque in illius quidditate includuntur. *Secunda Opinio* est Platonis, & refert Am. Omnes differentias esse actu in genere, quæcumque tandem illæ sint. & primum quidem proba-

bem, non esse oppositas differentias, nisi & quæ essent, maxime illæ, mortale & immortale: at non sunt oppositæ illæ, quia immortale rationale, hoc est Deus, conseruat mortale rationale, hoc est, homines contraria autem non se cõseruant, sed potius interiuunt. *Secundò*, Contendebant etiam oppositas differentias in eodem esse posse, quia non consideramus, dicebant illi, ut sunt in re aliqua corporea. Hanc opinionem idem Am. conatur conciliare cum opinione Aristotelis, dicens Platonem locutum esse de Vniuersali quod est in multis, id est, de Idea in mte diuina, quod si verum est, nihil falsi continet hæc opinio, hæc enim ratio non repugnat etiam in nobis & in intellectu nostra, esse ideas rerum contrarias. *Tertio Opinio*, Contineri differentias sub genere tantum potestare. Est Porphyrii *in cap. de differentiis*, Am. Boetii, & aliorum, & ut Aldo. est communis omnium Peripateticorum. *Addebat tamen emphatici non esse idem*. Nam aliqui dicunt, differentias esse sub genere potestare, ita ut nihil planè differentiarum concipiatur esse sub genere, sed ipsum dicant habere se ad illas; sicut materia ad formas, cui (ut supra) simile esse dicuntur genus. Alij autem dicunt esse differentias sub genere potestare, & in actu confuso, id est, secundum entitatem materiale, non autem formalem secundum proprias rationes, & ut differentia sunt inuicem distinctæ.

Notandum primò Hæc sunt inter se distincta, ut Aldo. notat: Contineri sub aliquo in actu distincto, in actu confuso, potestare, vel potestari. *Primum*, quod ad rem præsentem facit, est cum aliquid in alio est tanquam quid pertinet ad ipsum quidditatem, ut in animali actu distincta est natura sensitiua. *Secundum* est, cum aliqua sit sub aliquo materialiter tantum, & non secundum proprias & distinctas rationes, quæ ratione volunt nonnulli etiam esse in mixto, vel etiam partes quantitationis in continuo; quia non sunt in continuo, quatenus distinctæ partes sunt. *Tertium* est id ferè eum præcedentem, quod videtur dicere solam potestare, non autem actu.

Pro eodem tamen sumitur. Figuratum est, cum res aliqua nullo modo continetur sub alia, sed illa alia habet quandam aptitudinem & potentiam ad illam recipiendam. Hac ratione aer tenebrosus dicitur potentia lucidus; & materia habet potentiam ad formam.

Notandum secundum. Cum aliquid aliqua continet solum in potentia, non potest respectu illorum propriè totum appellari; nemo enim dixerit materiam primam esse totum respectu formarum, vel aërem respectu lucis.

Notandum tertium. Totum quod (ut diximus) debet aliquo modo suas partes continere, est simpliciter triplex. Per accident & per se. *Per accident est*, cum partes retineant suam propriam distinctionem, & suam formalem rationem, atque tantum concurrunt ad vnam efficiendum aggregatione quadam; quo modo aeris lapidum dicitur totum quiddam, & populus. *Totum per se est*, cum partes sunt inter se unitæ; quod dicitur fieri potest, vel per determinationem quandam & informationem realem vnius respectu alterius, realem, inquam, physicam, qualis est compositio materiæ & formæ, vel si per gradum Metaphys. qualis est unio & totū dicens unitatem formalem in re, quæ constat ex gradu generico formali fundamentaliter, & ex gradu formali qui est differentia etiam fundamentaliter. Vel tertio si hæc unio rationis cuiusdam termini connectentis partes inter se, cuiusmodi est totum quantitatiuum & integrū. Vel ultimo si hæc unio solūmodo per Intellectum quatenus nempe consideratur, ut conueniunt sub aliqua vna natura, & tale est totum vniuersale. Unde si Genus esse totum, quatenus consideratur hæc & illa natura specifica; ut est sub alia superiore. Idem est de Individuis respectu specierum.

Notandum quartum. Natura Generica potest tripliciter considerari. Primo, Cum perceptione ab inferioribus, seu ratione solus quidditatis quæ dicitur. Secundo, Ut est quid possibile, id est, ut dicitur gradum aliquem, qui est imperfectionis, & consideratur cum gradu differentie. Tertio, Quatenus genus ip-

suum in confuso respicit tam differentiarum species. Primo & secundo modo, est tantum pars. Tertio autem, est totum, & ut sic non tam est contrahibile, & determinabile, quam separabile per differentias; sicut respectu eiusdem hoc modo considerati, differentie non habent rationem contrahentis, sed separantis species, quæ sunt in confuso sub genere. Qua etiam ratione partes quæ in continuo esse dicuntur, habent respectu illius rationem non determinantis & contrahentis, sed separantis, & hoc modo loquimur hic de genere.

Notandum quintum. De modo continendi Generis, seu continentia generis etiam potentiali, diuersè loquuntur Auctores. Nam aliqui volunt Genus respectu differentiarum se habere ut continens in genere causæ formalis, ut Auer. 3. Met. text. 15. & Alb. Et si Auer. ut supra ostendimus, sæpè faciat genus simile materiæ. Alij autem volunt habere rationem continentis in genere causæ materialis.

Prima Propositio. Genus non continet differentias actu distincto; multo autem minus oppositas. *Prima pars patet in notabili.* Quia contineri actu distincto sub aliquo, est esse de ratione illius, huiusmodi autem non sunt differentie respectu generis. Secundo, Si actu differentie contineretur, falsum esset quod differentijs tribuitur, nempe, ut genus contrahatur & ut per differentiam superetur genus à specie, tunc enim potius genus superaret speciem, quia non modo vnam, sed plures differentias actu contineret: nec potest idem esse simul contrahens & contrahendum. *Secunda pars probatur ipsius rationibus, & præterea.* Quia non possunt opposita in eodem esse, quæ essent apud Porphyrium cap. de differentia, & ut Auer. 4. Met. text. 2. Differentie oppositæ non tantum sunt oppositæ contrariè, sed etiam negatiuè, quia vna dicit negationem & exclusionem alterius formaliter loquendo. Confirmatur ex Aristotele 4. Top. text. 2. loco 14. 7. Met. text. 42. ib. re. text. 24. Nec valet Caietani distinctio de Inclusionem & conuocatione. Nemini enim dubium esse potest, non esse differentias in genere tamòc inclusionis,

id est, non esse de quidditativa ratione generis, sed tantum de coniunctione, quod videlicet actu distincto essent sub genere. *Et confirmatur*, Nam Genus fit per abstractionem à speciebus, ratione eius in quæ conveniunt species, & non ratione eius in quo differunt, non ergo sunt differentiarum actu distincto sub genere.

Secunda Propositio. Si per esse in potentia sub aliquo intelligatur id quod dictum est in primo notabili, non sunt differentiarum tantum in potentia sub genere. *Ratio est*. Quia aliquo modo sunt sub genere, quod autem in potentia est, nullo modo est sub illo ut sic. *Confirmatur*, Quod habet in potentia ab aliquo, potest & haberi & non haberi, sed non possunt non esse sub genere differentiarum. *Confirmatur*, Alioquin etiam materia diceretur totum quoddam. Imò verò gradus genericus præcisè sumptus hoc modo contineret differentias; nam est perfectibilis per gradum differentiarum.

Tertia Propositio. Continet genus differentias & species potestate, seu in actu cōfuso, id est, secundum entitatem materialem, non autem quatenus concipiuntur, ut formaliter distincta. Nam leo, homo, &c. continentur sub animali, quatenus animalia sunt; non quatenus sunt hoc specie animal, id est, ratione differentiarum propriarum. *Simile potest esse in partibus quantitativis*; quæ in continuo continentur secundum vulgarem opinionem, non ut distinctæ partes, sed ratione suæ entitatis, id est, quatenus sunt qualitas quædam. *Confirmatur* ex Aristotele *in locis citatis*, tum 1. *Phys. text. 4.* ubi vocat Genus totum, & lib. 4. *text. 23.* homo, inquit, est in animali, & omnes species in genere. *Et lib. 7. text. 31.* & 2. *Post. text. 22.* latent, inquit, in genere æquivocationes, id est, secundum omnium interpretationem, differentiarum & species. *Et text. 18.* vocat Genus ipsum compositum ex speciebus. *Confirmatur idem Autoritate D. Thomæ de Ente & Essentia, cap. 3. & 1. 2. quæst. 67. art. 5.* Auct. 1. *Met. text. 17.* ubi vocat genus totum quoddam. *Probatum est* ex dictis in quæst. 3. *Tandem confirmatur*: Quia totum dicit relationem ad partes,

ergo aliquo modo eas continere debet non actu distincto, ut probatum est, nec solum potentia, quia hoc non est continere, nec est esse totum. Superest ergo, ut potestate contineat Genus in se differentias; nam species ipsas tanquam propria inferiora, sub se continet actu, si actu sunt, hoc ipsum autem nihil est aliud, quam differentias in genere contineri potestate. *Obijciat*, Si Genus est totum, ergo debet definiti per species & differentias, at hoc expectimur esse falsum, rectè enim & sufficienter definitur animal, substantia animata sentiens, nulla facta mentione hominis, vel bruti, rationalis, vel irrationalis. *Respondet*, Potest Genus dupliciter considerari, vel secundum naturam præcisam, & sic per se definitur sine speciebus & differentijs, vel ut est totum quoddam modo dicto, & sic si formaliter definitur, debent in definitione poni species, aut etiã differentiarum, unde dicemus, animal est natura sentiens, sub qua sunt homo, leo, &c. rationale, & irrationale, &c. Sic etiam lignum potest dupliciter considerari, vel ut est hæc natura, vel ut est totum quoddam constans partibus quantitativis, primo modo determinatur sine partibus, non autem secundo modo. *Obijciat secundò*, Quod est tale aliquid potestate, debet in actum reduci; nihil autem videtur esse per quod Genus in actum reduci possit, non est ergo Genus aliquid potestate. *Respondet* Scotus *cap. de differentia*, Potestatem in Genere non dicere ordinem ad actum, sed solum indeterminationem, ita ut esse potestate sit esse indeterminatum, hoc autem modo non intelligi propositionem illam vulgarem. *Dicit etiam potest*, tum hanc propositionem intelligi de potestate physica. Quare sicut Genus tantum est in potestate secundum intellectum, ita etiam reductio potestatis in actum, sit opera intellectus: tum etiam fieri hanc reductionem realiter, & fundamentaliter in singularibus diversarum specierum, in quibus gradus particularis differentiarum in actum quoddammodo reducitur potestatem, in gradu communi generico.

Secunda Propositio. Genus & confirmatur.

quam spiritibus, habet rationem totius cō-
tinepti formalis, seu in Genere causæ for-
malis. Hoc supra indicabam Alb. & Auc.
& probatur ex 2. *Phys. iuxta* 28. vbi partes
definitionis reuocantur ab Aristotele ad
causam formalem. Docet etiam D. Tho.
1. 2. *quest.* 13. *art.* 7. *ad* 2. vbi vocat Genus
formalius specie, nempe quia est magis V-
niuersale.

1. Quinta Propositio. Genus respectu dis-
tinctuarum, lo habet vt totum contingens in
genere causæ materialis. *Et patet.* Quia
Genus respectu differentiarum se habet
vt quid diuisibile & separabile, quod est
proprium rei materialis. Vnde 7 *Met. text.*
43. docet Aristoteles separari Genus per
differentias. Et D. Thom. ib. d. 6. 1. 2. loco
citato, & 2. *contra gentiles*, cap. 95. Hinc pa-
tet, quid sit dicendum de recitatis senten-
tijs. *Prima enim omnino falsa est. Secunda et-
iam*, nisi intelligi secundum Ammon. inter-
pretationem, defendi nequit, & falsum est
illius fundamentum, tum quod differen-
tiæ non sint oppositæ, tum etiam quod si
oppositæ sint, esse possint in eodem, sed
in corporeo, eadem enim esse implicatur,
tam in corporeo, & materiali, quam incor-
poreo & spirituali, saltem secundum po-
tentiam ordinariam, & conditionem na-
turalem rerum. an enim de potentia Dei
absoluta possint contraria eidem simul
in esse, aliter est loci. Nihil etiam valet
exemplum quo viuunt de rationali, im-
mortali, id est, Deo, conseruante rationa-
le mortale, id est, hominem.

Q V E S T O VII.

*Quomodo Genus prædicatur de
Differentijs*

Hæc quæstio est consecrarium quod-
dam præcedentis, se qui enim videtur,
non prædicari per se Genus de differen-
tijs, quia cum illis conseruitur in ratione
eque materialis, quod etiam paulo post
pluribus. Nihilominus Land. 3. *Met. quest.*
14. affirmat prædicari per se Genus de dif-
ferentijs, Eandem opinionem tribuit Zim-
in tab. verbo, differentia, Themist. 1. *Post.*
cap. 12. *Et probatur primo.* Si non prædicatur
Genus per se de differentijs, ergo per acci-

dens, aut igitur tanquam accidens de sub-
iecto, aut tanquam accidens de acciden-
te, vt si dicamus, homo est albus, & ruber
est dulce, sed neutro modo prædicatur ge-
nus de differentia, ergo per se. *Secundum.* Præ-
dicatur Genus per se de specie, species per
se de differentia, vt rationale est animal,
ergo prædicatur genus per se de differen-
tia. Verum vt diximus, non prædicari per
se de differentijs, sequitur ex dictis præ-
cedenti quæstione, & est communis om-
nium sententia, præsertim Alex. 6. *Top. cap.*
11. 3. *Met. text.* 10. Magni Syriani ibidem,
Auc. loco citato, Alb. c. de differentia, Sco-
ti, & D. Thomæ loco citato. Idem habet
ur apud Aristotelem 3. *Met. text.* 10. vbi
ex eo probat ens non esse Genus, quia ca-
ret differentijs, Genus autem non dicitur
de differentijs, idem enim, inquit, caret
differentijs, quia quid dicitur dicitur Eni
de omni re. Et lib. 11. cap. 1. differentia in-
quit, nulla genere participat Et 4. *Top. cap.*
2. dicit, Genus solummodo participare hæ-
re specie & Individuis. Et lib. 6. cap. 11. *Proba-
tur præterea ratione.* *Primo*, ex Alex. Genus
est vt quid compositum, & per modum
substantiæ, Differentia se habet per mo-
dum simplicis qualitatis, at non prædica-
tur compositum de simplici. Videtur ta-
men Alex. velle, summum Genus dici de
differentijs per se; sed omnium est eadem
ratio. *Secundo*, ex Scoto. Sequeretur con-
ceptum differentiarum non esse simpliciter
simplicem, sed esse composita diferen-
tia ex conceptu generis & suo, & sic dicitur
progressus in infinitum. *Quarta etiam*
posset de conceptu illo præcise differen-
tiæ, an dicatur Genus; & sic dicitur, rursum
erit composita conceptio illa differentiarum
ex duobus cōceptibus, *Tertio*, Ex D. Tho.
Si dicitur Genus per se de differentia, aut
in primo modo dicendi per se, aut in se-
cundo, non enim potest dici vt patet, in
tertio, vel quarto. Non enim primo, quod
est, cum definitio, aut aliquid quidditari-
um de alio dicitur, nam non est Genus de
definitione differentiarum, alioquin definire-
tur differentia, & consequenter aliam ha-
beret differentiam, quia omne quod defi-
nitur, genere constat & differentia, neque

In secundo modo dicendi per se, quod est, cum subiectum ponitur in definitione predicati, quomodo passio dicitur per se de subiecto, quia in passionis definitione ponitur ipsum subiectum. Nō inquit hoc secundo modo dicitur, quia differentia nō ponitur in definitione Generis. Imō secundum Aristotelem locis citatis, & secundum commune Philosophorum dictum, accidunt differentie Generi. *Agens*, Ex Alb. 3. Met. 1001. 10. Contrahens est extra rationem contrahibilis, & vice versa, sed hoc modo se habent genus & differentia, ergo. *Agens*, Ex eodem tract. ult. predicabil. si animal, verbi gratia, diceretur per se de rationali, idem esset dicere, homo est animal rationale, & est animal, quod est animal habens rationem, quod est mera nugatio. *Confirmatur*, Quia nō posset predicari Genus de villa specie, si enim ponatur includere genus quidditatiue differentias ipsas, cum predicatur de vna specie; de illa predicaret etiam alias differentias. *Sens*, Ex Magno Syriano. Genus dicitur quod dicitur de pluribus specie differentibus, ergo non dicitur de differentiis, vel certe differentis sunt species. *Plurimū* ex Anic. Quamuis Genus & differentia dicant totam speciem in confuso, tamen genus dicitur per modum materię, differentia per modū formę, sed non predicatur materiale de formali, ergo non predicatur de differentia genus. *Aliis rationibus omisso*. Hanc tamen potissimum dixi, quod comprobent assertionem nostram, de qua questione procedente, non contineri scilicet actu distincto differentias sub genere. *Ad argumenta*. *Ad primum*, Dicitur Accidens non modo id quod est quantum predicabile, & distinguitur a substantia, sed id etiam omne quod est extra alterius rationem, quo pacto nihil prohibet dicere genus predicari de differentiis per accidens, imō ut diximus, secundum Aristotelem accidunt differentie generibus. *Ad secundum*, Falsum est predicari per se speciem de differentia. Est enim indirecta predicatio, rationale est homo. Vbi nota, nos sperper loqui de differentia & genere secundum gradus prædictos non autem de-

nominatiue & in concreto. *In illis sequitur*, Genus esse quoddam Vniuersale quod dicitur de multis differentibus specie in quid, & quidem de specie dicitur, ut habet rationem totius, non autem ut tantum est pars, dicens explicite quidditatem partem speciei, quam cōponit vna cum altera parte, nempe cū gradu differentię, quā differentiam & species in se non continet actu, sed potentia tantum. Vnde non proprie dicitur de differentiis. In quid autem dicitur, tanquam pars quidditatis & ad questionem factam quid res sit. Denique non proprie dicitur definiti, & in illius descriptione locum habet communioris predicari de multis.

IN CAPVT DE Specie.

IN proœmio Porphyrij secundo loco, post Genus in enumerandis predicabilibus formis, posuit differentiam, nempe quia cum differentia vna cum Genere est pars speciei ac propterea prior est natura quam species, vnde merito quæri possit, cur hanc eandem methodum inter disputandum de singulis non obseruauerit. Huius rationem reddit Ammonius, Boetius, & Albertus. Quia genus & species sunt correlatiue, quæ ita comparata sunt, ut vnum sine alio intelligi nequeat. Quam causam indicat Porphyrius hoc loco. Anic. idē hoc factum putat, quia genus est quid magis intrinsecum speciei quam differentia, ut etiam probatum est, non predicatur per se genus de differentiis, sed de speciebus. Potest & hæc causa ostendi. Quia perfectiorem predicabilis, seu vniuersalis rationem habet species quam differentia. Denique quia proximè species sub genere in predicamento collocatur, refertur autem potissimum hic liber ad predicamentorum cognitionem. Alias rationes vide apud Alb. *Ceterum diuiditur hoc Caput tres in partes*. In prima, ponit Porphyrius speciei acceptiones, eiusque quæ ad rem præsentem faciunt definitionem. In secunda, explicat seriem predicamentalem ut melius intelligatur, quædam

quoniam de specie p[er]dicuntur. In tertia,
nonnulli differre de Individuo.

PRIMA PARS.

MEnoe Porph. verum quæ *cap. de genere*
dixerat, non eodem modo & simpli-
citer dici genus & specie, statim in initio
speciei acceptiones profert. *Dixerat autem*
periphrasim nominis. Prima est, ut species
significet formam, *Secunda*, ut significet
id quod subest generi. Nec mirum, inquit,
est, si hoc modo species à nobis explicetur.
hæc est rerum quæ sunt ad aliquid
natura, ut unum ad alterius explanatione
affirmatur. Tribus ergo modis hoc modo
sumpta species dicitur. *Primo*, Species di-
citur ea quæ subest generi, ut homo respec-
tu animalis. *Secundo*, De qua genus dici-
tur in quid. *Tertio*, Vt ipsa dicatur de plu-
ribus numero differentibus in quid. Hæc
ultima assignatio, inquit Porphyrius, con-
venit soli speciei specialissima, quæ ita est
species, ut non item sit genus. Dux pri-
ores conveniunt etiam speciei non specia-
lissima.

EXPLICATIO VOCAB.

I O R V M.

Forma. *Id est forma extrinseca*, non autem
essentialis & intrinseca: quomodo ani-
ma dicitur forma vivens, quia, inquit
Boetius, alterius negotij est, de forma sub
hac significatione disputare. Forma in-
quam extrinseca, quæ significat pulchri-
tudinem, id est, ut *Dr. Aug.* apud mem-
brorum compositione cum quadam fun-
dante colora. Vnde illud: *Factus inest*
pulchris, sequiturque *superbia forma*, *Lis est*
eum forma, magna pudicitia. *Significat*
niam species rem ipsam visam, quia obie-
ctum visus est color. Vnde 2. *Æneid.* *Non*
ultra hanc speciem, furcata mente Coram. *Prima*
quidam species. Albertus & alij legunt,
Primi quidem species. Alij autem, ut
Boetius in comment. primum quidem spe-
cies. Et quidem lectionem illam, Primi
quidem, elicit ex Euripide in Phœnissis,
And. Tiraquellus, & ex Scobæo ferm. 63.
Certè apud Porph. græcè habetur, *ὑπόνομ*,
quæ dictio potest coniungi, vel cum *ἄλλος*,
quæ significat speciem; & est neutrius ge-

neris: ut sensus sit, *palma quibus species*,
vel certè potest sumi adverbialiter, ut si-
gnificet primū seu inprimis, præsertim &c.
quæ mihi sententia magis probatur. Vix enim
potest elici notus sensus: prima quidem
species digna est imperio. Legimus autem
apud Hom. præcipuos quoque Græcū
principes formæ potissimum & pulchri-
tudinis nomine commendari, ut Achil-
lem, Vlyssēm, Menelaum, quos ille ap-
pellat formæ cuiusdam divini, ac Deo-
similes. Idem facit Virg. de *Æneid.* Eu-
ryalo & Iulo. Nam quod elegans corporis
constitutio, non sit in infimis bonis nume-
randa, testatur Aristoteles 1. Eth. dicens
Non omnino infelicem esse, qui specie
superfluum sit. Solet etiam esse signum
probitatis, & bonæ indolis, ut testatur i-
dem Aristoteles 2. de anima, & 1. *Met.* &
physic. Gal. lib. 11. quod moris animi sequen-
tur corporis temperamentum. Et quamvis
cetera patia sit, asserti tamen plurimum
ornamenti pulchritudo ut sit, quemad-
modum inquit ille, *Græci pulchra vana*
ant de corpore virtus. *Sub assignato genere.*
Id est, sub definito à nobis genere, & intel-
lige, est species sub genere immediatè,
sunt enim & Individua sub genere, verum
mediante specie. Longam insinuatur qua-
sitionem Caiet. Alb. & Doctores Lou-
anenses, Albertum interpretatur sub as-
signato genere, id est, sub certo & determina-
to genere. Tamen quicquid sit de re ipsa,
non videtur hunc sensum pati dictio græ-
cæ *ὑπόνομ*, id est, sub dato genere. De-
nique dicitur species sub genere, ut notant
Albert. & Dan. Barb. non tantum ordine,
sed etiam participatione, quia species, tan-
quam proprium generis inferius, totum
ipsius naturam participat. *Triangulum verb*
figura speciem. [Am. reprehendit eos, qui
hoc dictum volunt exempli tantum loco,
non quod ita tenenda sit. nam triangulum,
inquiunt, est prius quadrangulo, ergo non
potest figura esse trianguli genus, quia ge-
nus non prius de una quam de altera spe-
cie dicitur. *Probatum Almedena.* Quia tri-
angulum tribus tantum lineis continetur,
& intersecta diametro ex quadrangulo
constituitur duo triangula: signum est

ergo esse quadrangulum veluti compositum ex duobus triangulis, ac proinde prius est triangulum quam quadrangulum. Sed merito dixi, Am. hoc reprehendit. Et enim impertinens, siue vna species altera sit prior, quo ad entitatem materiam, siue non, ut patet in numeris; binarius enim ternarius, &c. habet species numeri, quorum tamen vnus prior est altero entitatis ut loquendo. Satis igitur est, quod quod dicuntur aliquis esse species, illius ex æquo quidditatem participant, cuiusmodi est triangulum & quadrangulum, si cum figura comparentur. Adde quod Eucl. 46. *liber.* ostendit describere quadrangulum sine triangulo. Quod vero attinet ad Aristotelem, interdum negare videtur trianguli genus esse figuram, ut 2. *de anima*, in definitione animæ, & 2. *de celo*, cap. 4. Concedit autem ei de quantitate in prædicamentis, quæ loca conciliari possunt ad modum dictum *Specialissime & quæ solum species*. Id est, quæ maximè est species, ut inquit Albert. quia significat species specialissima maximam respectu generis, ut ita dicam, pulchritudinem, de qua re mox dicemus.

NOTANDA CIRCA

Primum partem.

NOTandum primo Dicitur species philosophica à specie quæ vulgò pulchritudinem significat, Quasi à speciando, ob solèto & antiquo verbo, quod pulchrum facere significat, quia species philosophica, seu Logica dicit quandam perfectionem & pulchritudinem respectu generis, sicut enim Aristoteles 1. *Phys.* materiam appellat turpe, & formam pulchrum; ita genus quod à materia sumi dicitur, turpe appellari potest, differentia autem quæ à simili formæ est, pulchritudo; multo ergo maioris species, quæ genus superare dicitur per differentiam. Ideo Porphyrius duplici hac contentus acceptione fuit, quod satis esset prior illa ad explicandam speciei philosophicæ notionem; atque eandem ob causam, ut notat Albert. nihil de specie grammatica, neque etiam de specie quæ cognitioni seruit, quam vocant Philosophi

phi vel sensibilem, vel intelligibilem: a

Notandum secundum. Tres videntur à Porphyrio speciei definitiones tradi, ut observat Boët. & Am. satis quæ indicat ipse Porphyrius, dum ait, ultimam assignationem speciei, soli convenire specialissimæ, priores autem etiam non specialissimæ. Hoc tamen negat Avic. vulgò quæ ex duobus prioribus vnâ coalescere, quod siue vlla incommo dicit possit. Vnde Am. duas quidem priores illar distinctas facit, sed ut illorū æquivalentes & eandem subiecto esse dicit, quod idem quoque subdicat Boëtius.

Notandum tertium. Genus & species sunt correlatiuæ, idem secundum gradus naturales quos dicunt, sic enim prior est Genus specie, sed quatenus formaliter habet notionem generis & speciei; quo pacto patet est prior filio ut homo, & ut causa illius, non ramen formaliter ut pater, prior dici potest filio, ut filius est, sed de hac re 2. *cap. de Ad Aliquid*. Sicut etiam & de hoc quod docet Porphyrius vnum relativorum assumi ad alterius definitionem, quod inter se intelligendum est, ut restat Alb. docet *tract. de relati.* cap. 9. ut vnum designatur ad alterum, non autem per alterum, id est, ut designatur vnum per ordinem ad aliud.

SECUNDA PART.

UT ponat Porphyrius discrimen inter speciem specialissimam, & interiectam, utque ostendat, quamam de specie prædicentur, et enim species subiicibile quoddam respectu generis, ponit prædicamentorum lineam, seu coordinat. Dicit igitur in vnoquoque genere esse summum genus, quod appellatur generalissimum, & speciem infimam; & interiectas species. *Summum genus est*, quod non habet super se aliud genus, & non est species. *Species infima est*, quæ tantum est species, & habet ante se individua, de quibus propinquè dicitur, ut substantia est genus summum, corpus, interiectam leo, species infima. *Vnde sequitur habere genus summum* vnicam habitudinem, item & speciem. *Interiectam vero duplicem*, vnam ad genus superius, alteram

etiam ad subiectas species; Quod explicat Porphyrius facili exemplo petito ex familijs, in quibus sit quedam reductio ad illarum caput; quod quodammodo dici tantum potest pater, & in iisdem is in quem terminatur familiæ origo, dici potest solummodo filius; qui autem interpretatur, dici possunt tum superiorum filij, tum posteriorum patres. Quo pacto secundum veritatem ad Adamum, tanquam ad omnium primū parentem, cuiusvis humanæ familiæ trahitur origo. Improperie autem loquitur Martianus Capella, dum ad traditam definitionem Generis, subdit exemplum hominis respectu barbarorum, & pelioris cultus. Est autem, inquit, Porphyrius dissimilitudo, nam non potest dici esse vnum aliquod supremum genus ad omnes res, quod probat Autoritate Aristotelis; & ratione. Quia si quod esset, ens potissimum esset, verum non potest dici Ens esse genus; quia non prædicatur vniuersè de omnibus rebus. *Hinc refert, esse vno, summa rerum omnium genera, quæ prædicamenta vocantur, species esse quidem plures, quarum tamen nos lateat numerus; Individua verò esse infinita, de quibus idem, Autore Plat. non potest esse scientia, Secundo Inferri, Dupl. cem esse procedendi modum in generibus & speciebus. Alterum descendendo à supremo genere ad infimam speciem; Alterum ab infima specie ad supremū genus ascendendo. Secundo Inferri, Quæ de aliquo prædicantur esse debere aut superiora & maiora de inferioribus & minoribus, aut æqua de æquis & paribus, non autem inferiora de superioribus.*

EXPLICATIO VOCABULORVM.

IN vnoquoque prædicamento sunt quedam generalissima; Collectiue id intelligendum est. vt in singulis prædicamentis sita sint singula summa genera, nō autem quod in quolibet prædicamento plura sint generalissima. *ubi etiam observandū est cum Burleo, nomen superlativum duobus modis accipi posse, aut positivè, aut negativè. Positivè accipitur, cum significa-*

tur præter vnum aliquod nihil esse quod pettingat ad summitatem talis gradus, vel si dicamus, Deus est Opt. Max. id est, nullus ad Dei bonitatem pervenire potest, cuius etiam respectu dicitur, neminem præter Deum esse bonum. Negativè significat aliquid habere talem gradum, vt à nemine alio superetur; et si plura esse possint eiusdem quantitatis seu perfectionis, vt si dicatur aliquid esse maximè calidum, possunt enim plura esse etiam summe calida. Hoc modo dicitur in quolibet prædicamento esse genus generalissimum, cum tamen omnia decem habeant genera generalissima, & nullum est ex prædicamentis, quod ratione maximè istius alterum superet. *Substantia quidem est & ipsa genus, Aver. putat hoc dictum à Porphy. exempli tantum loco. Siquidem, vt suo loco videbimus, sentit hic autor supremi in prædicamento substantiæ generis locum habere non substantiam; sed corpus corruptibile, negat enim tum coelos tum intelligentias reponi in Categoria. Animatum corpus* id est, vno verbo vivens. Sic enim solemus quæ vno nomine carent, per plura aut eiusdem definitionem circumloqui. *Sub animali rationali, (sub quo homo.)* Creditur Porphyz. esse locus secundum Stoicos & Platon. quorum sententia fuit, coelos esse animatos, & intelligentias deosque ipsos esse animalia ratione prædita. De qua re Apuleius lib. de Deo, Socrates & Calcidius in Timæum Platonis. Ideoque volebant genus proximum hominis non esse animal, sed animal rationale; sub quo etiam & alia ponerentur, sed immortalia. *Hoc aliam* Vel est exemplum Individui accidentalit, aut vt alijs placet, Individui substantialit; ita tamen, vt sumatur materialiter pro subiecto. *In hoc Plat.* Locus est in Philebo, & dial. de Ente, & sub fin. Phædri. *quædammodum dicit Aristoteles, videlicet 4. 7. & 12. Met.*

NOTANDA CIRCA hanc partem.

Notandum primò, Colligitur ex hoc loco distinctio Generis in generalissimum, vel summum, & medium. Cuius di-

functionis meminit non raro Aristoteles, præsertim in 2. *Post. text. 3.* 3. *Met. text. II. lib. 7. text. 43.* 2. *Phys. text. 28.* omnibus his in locis secundum Auer. interpretatur, Quamquam generalissimum & interiectum etiam, vno nomine appellet sæpè genus remorum. Addere possumus & nos genus quod dicitur esse infimum, id est, quod sicut species infima dicitur à Porph. quæ tantum species dicitur; & propinque prædicatur de Individuis sub se positæ. Quod genus hancque illius appellationem indicat Aristoteles, appellans genus propinquum & primum, quod videlicet in definitione essentiali & completa ponitur.

Notandum secundo. Dicit Porphyrius speciem infimam vnicam habere habitudinem: quod tamen videtur & rationi & ipsimet Porph. repugnare, nam species infima, sine dubio, ut ipsemet Porphyrt. fateatur, respectum dicit ad genus, & alterum ad sua inferiora. Ergo duplex est habitudo; sed de hac re paulò infra in disputatione dicemus.

Notandum tertio. Evidens testimonium ex Porph. & Aristotele, ut eum ipse Porphyrt. interpretatur, contra Scorum colligitur, qui vult Ens esse genus ad decem prædicamenta, seu ad substantiam & accidentem, quod idem est. Dicit enim Porphyrt. id nullo modo asseri posse, quoniam non prædicatur Ens vniocè de his: Generis autem prædicatio de speciebus esse debet vniocæ, ut Arist. 4. *Top. cap. 3.* Quibus autem in locis id affirmet Aristoteles, iam indicauimus.

Notandum quarto. Colligitur etiam ex Autoritate Plat. non posse esse de Individuis scientiam. Ratio autem est, quia infinita sunt, quod ita accipi debet: non quod actus sint infinita, nisi forte secundum falsam illam Philosophorum opinionem, de mundi æternitate, in qua sententia non videtur fuisse Plato, sed quia sunt ex se determinata, id est, non eo quin. plura esse possint. Et propter alia de ijs non potest esse scientia; quibus in præsentia supersedendum est.

Notandum quinto. Colligitur ex hoc eodem loco duplex procedendi ratio; maxi-

mè utilis ad scientias, sapientis autem ad definitiones inuestigandas, Per collectionem seu compositionem, & per Divisionem. Quæ utraq; maximè fuit familiaris Platoni locis citatis, nec non Aristoteli probatur 2. *Post.* de qua diximus in Compendio, & suo fortasse loco tract. de definitione dicemus.

Notandum sexto. Dicit Porphyrius genus esse magis collectiuum quam species, quod dubitatione non caret. Nam id est magis collectiuum quod est magis vniuum & vnum, magis autem vnum quod est species quam genus, ergo. Hanc difficultatem infra in disputatione explicabimus.

Notandum septimo. Dicit Porphyrius participatione vnius speciei plures homines esse vnum hominem. Ex quæ sententia colligi potest, quod de vnitæte vniuersalitatis fundamentaliter tum formaliter supra diximus.

Notandum octauo. Dicit Porphyrius etiam in plures species diuisionem generis fieri. Ex quo loco videtur concludi contra id quod supra docuimus, posse genus in vnicæ specie conservari. Sed occurrendum est, Dicere tantum genus diuidi in plures, non autem dicere illas plures actus esse, vel potentia. Vbi etiam notandum est, si loquamur de vniuersali seu de genere & alijs vniuersalibus, ratione solius essentia, ne vnum quidem singulare actus existens requirit, quia vtræque propositiones quæ dicuntur à Philosophis sempiternæ veritatis, nimirum ratione essentia, nam ab æterno semper verum fuit, homo est animal rationale, & homo dici potest de Individuis, tamen ratione existentia dictum fuit supra, requiri tantum vnum singulare actus.

Notandum nono. Quod dicit Porphyrius prædicationem esse vnius de altero, aut esse maioris de minore, aut paris de pari non videtur esse verum, quia etiam accident prædicatur de subiecto, quod tamen neque propriè est superius subiecto, nec etiam cum eo conuertitur sic etiam prædicatur de numero quod sit par, quæ tamen prædicatio est alicuius inferioris de superiori. Respondent aliqui, Hanc Porphyrt. regulam esse

esse intelligendam de prædicatione per se in primo dicendi modo per se. *Restat aliquid profecto loqui tantum* Porphyrius de prædicatione directa, quia una res eiusdem prædicamenti de alia sub se recta dispositione, seu ductu categorico constituta prædicatur. Unde hanc Porphyrius regulam posuit, ubi de hac Categorice serie sermonem fecit. Quod referri potest, quod docet Aristoteles 1. *Post. text. 25.* rem unius generis de re alterius generis prædicari non posse. Quinc etiam rejicitur prædicatio quæ appellatur Identica, id est, eiusdem de se ipso.

Notandum vltimò. Quod dicit Porphyrius de iisdem prædicari genus, de quibus & species: desumptum videri ex Aristotele cap. 4. *interpretationum.* Et in hac regula fundatur dictum illud commune: Dicit de omni, & Dicit de nullo, de quo Aristoteles 1. *Prior.*

TERTIA PARS CAPITIS.

In hac vlt. parte agit Porphyrius de Individuo. Et quævis consera sint quæ hie dicuntur cum parte præcedenti, quia tamen diversam continent materiam, perspicuitatis causa distinguenda nobis hæc pars fuit. *Primo,* Dicit igitur Porphyrius Individuum esse quod de vno tantum prædicatur. *Item,* Individuum esse id, quod tot & tales habet affectiones & accidentia, quæ in nullam aliam rem simul convenire possunt. *Secundo,* Dicit esse Individuum, aut singulare, ut Socrates, aut Demonstratum, ut hic homo, aut ex suppositione, ut Sophronisci filius; id est, Socrates, si alius Sophronisco filius non fuit. *Tertio,* Dicit Porphyrius Individuum se habere ut partem Generis & Speciei.

EXPLICATIO VOCABULORUM.

Nihil aliud circa verba observandum occurrit, tantum quod Individui exemplum tradens, ponit hoc album, quod ut supra monuimus, vel significat Individuum accidentis, vel certe Individuum substantiæ, sumendo materialiter pro subiecto ipso albo.

NOTANDA CIRCA hanc partem.

Notandum primò. Dux Individui definitiones ex Porphyrio colliguntur. *Prima,* Quod Individuum de vno solo prædicetur, prædicatione scilicet indirecta, & identica. Quomodo autem ratio Individuationis de multis prædicari possit denominatione, supra diximus. *Secunda est,* Quod in Individuo sint talia accidentia, quæ omnia simul alteri inesse nequeant: Quæ omnia memorie causa hoc versu comprehenduntur.

Forma, figura, locus, tempus cū nomine, sanguis, Patria, sunt septē, quæ nō habet vnum ex alter. Est autem notandum duplex esse Individuum, *Substantiale, & Accidentale.* Vtrique utraque convenit definitio, posterior tamen magis convenit substantiali; quia ipsa est quæ recipit in se accidentia, quæ etiam accidens possit aliqua recipere per attributionem, non autem inhesionem propriè loquendo. Unde Aristoteles 7. *Met. text. 45.* prima, inquit, substantia est, quæ cuiusque propria est & ea habet quæ alijs non insunt. An autem per hæc accidentia habeat substantia individuationem, est questio Metaphysica, de qua ibi dicam.

Notandum secundò. Cum dicit Porphyrius Individuum esse partem speciei & generis, non loquitur de toto & parte integrali, sed vniuersali, & subiectiva. Priore enim modo potius genus, & quodammodo etiam species est pars integralis Individui quam contrā; quia Individuum dicit totum complementum & vltimum rei, ad quod concurrant tanquam partes genus & species.

Notandum quariò. Præter Individua, vel potius modos Individui enumeratos à Porphyrio, addunt nonnulli Individuum vagum, ut quidam homo, sed hæc ratio Individui non differt ab alijs. De quo tamen loquitur Caetan. volens esse distinctum prædicabile ab alijs; qui si loquatur ad modum supra explicatum; non dissentimus ab illo, tunc autem non tam dicitur Vagum, quam Individuum alio quodam nomine, Individuum enim vagum dicit aliquem modum singulariter existendi.

DISPUTATIO IN cap. de Specie.

QVÆSTIO PRIMA.

Quomodo Species sit correlativum generis?

Definiuit Porphyrius Speciem per genus, quia inquit, hæc sūt correlative, dubitatio est, quomodo Species sit correlativum generis, an adæquatum? an autem tantum primum? *potest enim quodlibet relativum*, huius duplicis generis relativum respicere; *ut potentia actum et obiectum, actum tanquam immediatum & primum, obiectum tanquam secundarium*, utrumque simul, tanquam adæquatum. *Prima opinio* Doctorum Louanienſium, Genus dicere ordinem ad speciem, tanquam ad relativum adæquatum; & quia potest etiam genus de Individuis prædicari, tanquam de ijs ad quæ ordinem etiam aliquem habet: propterea dicunt genus ut sic, habere quidam aliam vniuersalis rationem, distinctam, ita ut dicendum sit vniuersale distinctum, quod tamen, inquiunt, est inominatum. *Secunda opinio* aliorum apud eosdem Doctores, non modo adæquatum sed etiam primum relativum non esse speciem, sed subijcibile, de quo genus completè dicatur in quid, id est, tanquam pars quidditatis, in quo subijcibili conveniunt, tum Species, tum individua. *Tertia opinio*, Speciem esse primum relativum generis, non autem adæquatum, sed adæquatum esse species & individua.

Notandum est. Cum vnum relativum definitur, non est necessariò definiendum per adæquatum suum relativum, sed satis est si per primum & principale.

Notandum secundò. Genus habet sine dubio ordinem aliquem tum ad species, tum ad individua: Sed ad species immediatè, & tanquam ad primum relativum, ad individua mediatur & tanquam ad secundarium. *Hic posui, Dicendum est*, Genus habere sine dubio duplicem respectum, nam respicere aliquid mediatur & immediatè, non est idem planè respectus, tamen non est sufficiens hic duplex respectus ad constituenda duo distincta Vniuersalia, ita

ut Genus quatenus respiciat Individuum, dicatur esse distinctum Vniuersale à seipso, quatenus respicit species. *Probatur primò*, Quia hac etiam ratione diceretur Genus remotum; duplicem habere Vniuersalis rationem, nam duplicem habet respectum, vnum ad species sibi immediatè subiectas, alterum mediatur ad species remotiores à se, & etiam infimas, quod tamen nullus concedit. *Secundò*, Ratio utriusque est. Quia siue conferatur genus cum speciebus immediatè sub se positis, & cum alijs remotioribus, siue genus ad speciem, & Individua sub specie contenta; eundem continent prædicandi modum, tam enim genus de Individuis incompletè prædicatur in quid, quam de specie, imò verò ad prædicatur de Individuis, nisi intercederet species. Cum igitur definiatur genus, satis est, quod per suum primum & mediatur relativum definiatur, quod est species; qua deinde mediante ut dictum est, de Individuis contentis sub specie prædicatur.

QVÆSTIO SECVNDA.

An ratio Speciei magis conveniat media, an infima.

Debitat plurimum de hac re Avic. in *Log.* *Vi res autem paucis definatur, Notandum*, Posse nos loqui aut de nomine speciei, nominisq; notionem & deductionem; seu de ipsa secunda intentione speciei.

Prima Propositio. Si habeatur nominis ratio, sine dubio hoc nomen magis dicitur de infima, quam media. Nam dicitur Species, ut Grammatici, à speciendo & perficiendo, porro magis perficit infima species genus, ac veluti pulchrum facit, quam media.

Secunda Propositio. Si sermo sit de intentione, non est dubium quin prioritate naturæ prius conveniat speciei rationis ratio mediæ quæ infimæ. Siquidem natura prior est media species, quam infima.

Tertia Propositio. Simpliciter & absolute loquendo, potior est speciei rationem habet infima quam media. *Probatur primò*, Quia infima dicitur species absolute & simpliciter, Interiecta non nisi cum addito. *Quætanquam observandum est*, non modo apud alios Autores, sed apud Philosophos etiam

etiam interdum pro eodem accipi genus & speciem genere differre, aut conuenire. Quod posset multis exemplis etiam apud Aristotelem illustrari, sed satis est hac in re Themist. testimonium, 1. de anima, cap. 9. *Secundo.* Quia species infima verè sola rationem habet prædicabilis & vniuersalis distincta: media enim etiam genus est. Qui prædicandi modus in hoc consistit, vt sit prædicatio de pluribus in quid totaliter, id est, secundum totam & integram quidditatem, quem prædicandi modum non habet species interiecta, prout conferatur cum suis speciebus; de illis enim prædicatur, quemadmodum & quoduis aliud genus de suis speciebus, etsi quatenus totum quoddam est, non tamen ratione quidditatis totalis, sed prout tantummodo dicit partem quidditatis expressit.

QVÆSTIO TERTIA.

Quid magis conueniat Speciei Infimæ,

Subijci, vel prædicari.

NAM utrumque, teste Porphyrio, conuenit speciei infimæ. *Notandum est.* Aliud esse considerare, unde nomen derivatum sit aliud quid sit potissimum in re quæ tale est sortita nomen, verbi gratia, aliud perfectio est, unde imposuit nomen tibi animali, vt dicatur lepus, videlicet à leuibus pedibus. Itè unde dictus est lapis, à latendis pedibus. Aliud id quod præcipuum est, & essentiale in hoc viroque & animalibus. *Not.* Agric, à de inueni. vnde species ita denominari; & esse respectu generis solum propter hominis euryon, de quo diximus, nempe à specièndo; respectu autem inferiorum, vult habere rationem generis.

Prima Propositio. Nomen speciei primò est impositum, prout illa dicit ordinem ad genus. Est contra sortum, quod vel ex hoc abundè probatur. Quia notatio nominis speciei, respectu impositæ ad genus, quod specificatur & perficitur per speciem.

Secunda Propositio. Magis est de ratione speciei, prædicari de pluribus numero, quam subijci. *Probatur primò.* Quia vt sic formaliter habet quod sit, & dicitur Vniuersale, non autem ex eo quod subijciatur, imò potius inde habet oppositam V-

niuersali rationem, id est, esse quid singulare, & inferius. Vnde Individuum habet perfectam subijcibilis rationem, non tamen vniuersalis.

Tertis Propositio. Species potest quodam modo dici etiam vt subijciatur generi vniuersali quoddam, nõ formaliter quatenus subijciatur, sed quia non subijceretur immediatè generi, nisi haberet rationem Vniuersalis. Et propterea definitur genus, quod dicitur de pluribus distinctibus specie, debet ergo species quæ subijciatur, habere rationem Vniuersalis; alioqui posset rectè definiiri genus, vt dicitur de pluribus Individuis. Hinc sequitur contra quorundam opinionem, non posse Genus quatenus dictus de specie, ab eo abstrahere, quod species non sit quid Vniuersale, quia genus non dicitur de specie, quatenus solum gradum naturæ dicit species, sed quatenus formaliter species est.

Agens Propositio. Porphyrio agit de specie, vt est prædicabile & vniuersale quoddam. Tanta illam definit, tum quia hoc modo de alijs disputat. Quare male Caiet. dicit speciem esse Vniuersale per accidens, quam ipse rationem cap. de genere adiecit, vt probet, Vniuersale dici analogicè de quinque prædicabilibus, ita vt secundum ipsum per se tantum conueniat speciei subijci generi. Nec refert, quod etiam species sit correlatiuum generis, ideoque se de ipsa Porphyrio. secundo loco disputasse prohibetur, etsi enim id verum sit, non est tamen impedimento, quo minus simul, tum etiam præsertim de eadem actum sit, vt est prædicabile. *Obijciat.* Prædicatio speciei de Individuis nihil facit ad scientiam, quis vt teste Platone docuit Porphyrius, diuidentes genus in scientijs, considerandum est in infimis speciebus; quia de Individuis nõ est scientia; at species prout subijciatur generi plurimum confert ad scientiam, quia etiam de ea sola propriè est & scientia & definitio, ergo maximè egit Porphyrius de specie vt subiacet generi, non item vt prædicatur de multis Individuis. *Respondet.* Refertur præterea hæc tractatio Porphyrii, ac præsertim quidem, vt ipsemet indicat, ad prædicamentorum cognitionem.

Ceterum in Tercie prædicamentali proprius locus est: Individuis; de quibus species prædicatur. Adde quod quamvis prædicatio speciei de Individuis ipsa per se non sit definitiva, est tamen principium, & veluti ianua omnis scientiæ, nam ex multis singularibus fit collectio: universalis, quod docet Aristoteles 2. Post. text. vii.

QVÆSTIO QVARTA.

An Infima Species unicam habeat habitudinem ad genus & ad sua inferiora, id est, individua.

Loquimur de infima, nam interiectum duplicem habere docet Porphy. Non autem videtur recte ab eodem dici, unicam esse speciem infimam habitudinem, quia sine dubio aliud est, Speciem infimam subesse generi; aliud eandem prædicari de Individuis. Sicut eodem teste alia est habitudo speciei mediæ prout refertur ad suum genus superius, & prout constituitur cum ordine ad inferiores species; aliud ipsam eandem hoc aperte eodem loco docet. Cum autem nostræ appellandam esse duplicem habitudinem; huius ratio queritur. Caietanus dicit, quia habitudo speciei ad genus & ad individua coeunt in valem denominationem: ut quamvis sint diversi respectus, unus tamen ex altero intrinsece oritur. Ideoque non dicit duplicem habitudinem, non quod non sit duplex respectus, sed quia unus non est alteri extraneus: sed sic docetur. Nam eo ipso quod species generi subest, habet quod de multis prædicari possit, quod non est cernere in specie interiecta; secundum diversos illos respectus ad genus superius, & inferiores species, quia non ex eo quod species interiecta, genus est, habet formaliter quod sit species, alioquin genus generalissimum esset species: nec ulla ex eo quod species generi superiori subijciatur, habet quod sit genus; alias genus etiā esset species specialissima. Hanc rationem probare videtur Sonfin. & Am. And. hoc loco, dicentes: duplicem esse respectum; tamen non dici simpliciter esse habitudinem, quia sunt eiusdem ordinis & conditionis quasi concurrentes ad integrandam & constituendam speciem. Itaque non est in hac re.

tantum concurrendum ad nomen, ita ut dicatur non esse duplex habitudo; quia vnicum nomen speciei tribuitur, habenti dictos duos respectus, non autem speciei mediæ; ratione suorum respectuum, nam ut inquit Caietan. ridiculosa esset hæc solutio Logicalis dubitationis.

QVÆSTIO V.

An habundo speciei infima ad sua Individua oriatur ex habitudine ad genus?

Primo opinio est Alb. tract. 4. cap. 1. & Caiet. in cap. de specie. dub. 2. in 2. definitione, & dubio, an species infima duplicem habeat habitudinem. Docent hi Auctores prius respectum speciei ad Individua ex respectu eiusdem ad genus; ita ut istum sine illo non habeat. Secunda opinio tribuitur Avic. cap. de specie, & est Talei hoc loco, Speciem infimam non originaliter sed formaliter habere respectum ad Individua ex eo, quod generi subijciatur. Ratio est: Quia non prædicatur genus nisi de pluribus speciebus differentibus, ergo ut sic prius est subijci speciei generi, quam easde prædicari de Individuis, non quidem secundum eandem rationem, sed tantum secundum conceptum ædri, quia genus prædicatur de speciebus, quæ sunt quedam Universalis; non sunt autem Universalis nisi per ordinem ad inferiora: & c.

Notandum primum. Species est quædam prædicabile, habet tamen duplicem relationem ad inferiora, non potest ut est quid subijciibile, quia hæc duæ rationes sunt oppositæ. *Notandum secundum.* Potest species consistere cum genere, aut respectu solius gradus generis qui est pars speciei, aut quatenus genus est totum: quoddam in consensu continens species.

Notandum tertium. Non prædicatur genus de speciebus quæ non sunt Universalis, nam per hoc distinguitur genus à specie in ratione prædicabilis, quia species de pluribus sed singularibus dicitur, genus de pluribus sed universalibus prædicatur. Itæ prædicatio generis de speciebus prædicatio de specie ut species est, sed non potest species esse, nisi ut sit quoddam universale.

Notandum.

Metaphysica quare. In specie tria possunt considerari. *Natura abstracta* ab Individuis, *Subiicitibilis* respectu generis, & *Prædicabilis* respectu inferiorum.

Prima Propositio. Species non potest abstrahi ab inferioribus, & ad ea referri, nisi dicat respectum quendam ad genus, ut genus dicitur secundum naturam, &c. ut est pars. *Probatur.* Nam species dicitur eorum quidditatem & prædicationem de inferioribus in quid. compitum scilicet necessitudo debet includere gradum genericum tantquam partem suam quidditatis equalis, ut totam suam quidditatem de inferioribus prædicare possit. Et hoc modo concedi potest priorem esse relationem speciei ad genus tanquam partem, quam ad inferiora.

Secunda Propositio. Antequam species referatur ad genus ut ad eorum, potest adhuc ferri ad sua referri, & de illis prædicari. *Probatur.* Quia ut species hunc ordinem habeat ad inferiora, satis est quod tota quidditatem de suis Individuis prædicet, ad hoc autem sufficit speciem considerari ut constitutam ex gradu generico, tanquam parte aliqua, & ex gradu differentie, tanquam etiam parte aliqua. *Confirmatur ad hominem.* Nam secundum Albertum & Caietanum opinionem, non potest genus in unica specie conservari; tamen si fingamus solum hominem inter alia existere, adhuc vetè habebit homo rationem speciei respectu singularium hominum. nam eo modo ad illos tunc referetur, quod tunc referatur, & tamen tunc non haberet relationem ad genus, quia secundum illos non esset genus. Imò. verò addo, etiam si non esset gradus qui dicitur genericus communicabilis nisi uni tantum speciei, tamen vetè adhuc homo, vetè diceretur de pluribus hominibus; tanquam species de Individuis. Tunc tamen non esset dicendus homo, esse correlativum animarum tanquam species, quia nomine speciei, nunc intelligimus tum id quod prædicabile est de pluribus numero, quod etiam tunc retineret, tum præterea intelligimus nomine speciei aliquid quod subiceretur generi tanquam toti, & quia totum ad plures partes scilicet possibilem hominem dicit, propter

ea non haberet hunc ordinem ad genus, sed tunc tantum referretur species ad genus ratione gradus.

Tertia Propositio. Simpliciter loquendo, ad hoc ut per Intellectum fiat species, prima esse dicitur relatio abstracta. *Probatur.* Quia hoc est commune omni Vniuersali, ut ante omnia abstrahatur ab hoc & illo singulari, tunc autem species habebit rationem Vniuersalis, sed non completam, & prædicabilem.

Quarta Propositio. Posita dicta relatione abstracta, potest Intellectus pro libito referre speciem prius ad genus, vel ad inferiora. Nam potest considerare speciem ut subest generi, & vna cum alijs participat gradum communem, vel certe prius considerare eandem, ut referatur ad inferiora sua, & quibus abstracta sunt. Atque ex his patet, quid dicendum sit de opinionibus. Non enim nobis simpliciter esse verum. *Non prima.* Quia probatum est, posse referri ad inferiora speciem sine præcedente ordine, & relatione ad genus. *Nec etiam secunda.* Quia etiam non potest prædicari genus de specie, quæ non sit Vniuersalis, non tamen quantum de ea prædicatur est Vniuersalis. *Imò si quid ex istis prius dicendum est,* debet dici priorem esse posse relationem ad inferiora sua, quam ad genus, ut patet ex dictis.

QUESTIO SEXTA.

Quomodo dicatur Species minus collectiva.

in quo genere?

HOC docet Porphyrius secunda parte capituli. Quod merito dubitari potest quemadmodum verum sit. Nam ut bene argumentatur Caietanus, species est magis vna quam quid, quam genus. Quia dicit maximam adiunctam, nam extra speciem non est vlla quidditas. Quare est maxime vna, vnitatem quidditatis est maxime vna in se, ergo maxime vnitatis, licet quod est calidum in se, est maxime calefactum, ac esse maxime vnitatis, & esse maxime collectivum, idem est. *Respondetur.* Vnitivum & collectivum duobus modis dici potest, Intensive, vel Extensive. *Intensive* est, quod magis vnum. *Extensive*, quod plu-

ra. Spa.

na. Species igitur est magis collectiva intrinsece. Genus autem extrinsece, id est, Genus plura quidem colligit, colligit enim & Individua & species, sed non magis colligitur, contra vero species magis colligitur & unit, sed pauciora colligit nam tantum colligit Individua. Exemplum, inquit Caiet. peti possit à ducibus, quorum vnus exercitum habere potest minus numerosū, magis tamen vnitum & vnanimem, alter vero numerosiorem quidem, sed diffidij & factionibus plenum: Ille dicitur habere exercitum magis vnitum, & esse quodammodo magis collectivius intensiue, hic autem tantum dicitur magis collectivius extensiue. Hinc est: Quod species infima de qua loquimur, tum infima appellatur, tum etiam Græcis *ἑρμα*, id est, indiuisibilis & specialissima. Et hoc aperte indicauit Porphyrius eodem loco. Vbi enim hanc sententiam habet, sermo illi erat tum de descensu ab vno ad plura, tum de ascensu à pluribus ad vnum: In priore autem consideratione sine dubio magis cernitur vniticia species & collectiua quam genus. In posteriore autem magis genus quam species, quia descendendo, vbi vñtum est ad speciem, non est vltra diuidere speciem in plures quidditates, quare maxime vna est. At vero ascendendo, semper accipiuntur aliqua quæ plura sub se continent. Notandum tamen est, quod alia ratione possit dici speciem esse magis vniticiam quam genus, etiam extensiue, quatenus est natura completa continens omnes gradus superiores: genus autem ob contrariam rationem potest dici minus collectivum etiam extensiue, quia et si omnia inferiora continere potest, non tamen tanquam aliquid pertinens ad suam quidditatem. Hic amittit aliquæ quæstiones de specie, quarum solutio ex dictis alibi peti potest. Vt: An species conservari possit sub vnico Individuo? Quomodo species prædicetur in quid de suis inferioribus? Quomodo possit prædicari de differentia. Individuum quid sit, & quomodo de vno tantum prædicari dicatur, & quomodo etiam possit habere aliquam rationem vniuersalis. Desiquem mihi videatur pluribus explicanda

quæstus quedam aliquæ ab Alb. proponitur, curat vagæ? An possit species dici vaga, sicut dicitur Individuum vagum? Quicquid autem ille dicat, negando dici posse vagam, nihil est absurdi, vt quomodo Individuum vagum dicitur, quatenus significat singulare aliquod sub aliqua specie, sed indeterminatum, ita species quoque vaga dici possit, quatenus significat naturam aliquam specificam sub aliquo genere sed indeterminatam, vt quædam species animalis.

Cæterum ex dictis de specie hac summari colligi possunt. Species præsertim infima quæ maxime propriè species dicitur, est quæ sub genere posita de pluribus numero differenteribus in quid prædicatur. Quod vltimum illi per se cõuenit, quatenus est prædicabile distinctum idque hæc relatione ad genus, ad quod nihilominus se habet, cum dicat relationem tanquam relationum primarium, (sed non adequatum, respectu cuius & suorum inferiorum duplici quidem habet respectum, sed is non dicitur simpliciter loquendo duplex habitudo: quæ ex illis veluti integratur species, ita vt non habeat diuersam prædicabilis rationem.

IN CAPVT DE Differentia.

Non est, inquit, Boët. opus rationem reddere, cur de differentia possit speciem differatur, siquidem supra reddita ratio est, cur ante de specie quam de differentia agendum fuerit. Cur autem ante Proprium & Accidens, de eadē hoc loco disputetur: Ratio est, quia est pars essentialis speciei, ac prima, vt loquitur Aristoteles. Met. text. 19. qualitas. Proprium & Accidens sūt extra rei essentiam, æque secundæ (vt ita dicam) qualitates. Alia ratio, inquit, Boët. est, quoniam latus patet differentia quam Proprium. Dicitur enim differentia de pluribus specie differentibus; Proprium de vna tantum specie. Quod tamē discrimen nullum est, vt suo loco dicam, tam enim Proprium dicitur de pluribus specie differentibus, quam differentia, & differentia de vnica specie; sicut & proprium. Alias rationes vide apud Ant. And. & in capite

tres sunt partes. *Primâ*, Continet differentiarum diuisiones. *In secundâ*, explicatur officium differentiarum maximè propriarum, quæ ab illis verbis incipiunt. Cum igitur. *Denique in tertiâ*, ponuntur differentiarum definitiones, quæ inde inchoantur: Quas etiam determinantes.

PRIMA PARS.

DOcet *Primò* Porphyrius. *duplicem esse differentiam*, Communem, Propriam, & Propriissimam, ut sedere; similitas nasci, & rationale. *Secundò*, Docet primam & secundam, facere alterum seu alteratum, Tertiam autem facere aliud, ideoque specificam appellari, primas autem duas simpliciter differentias. Item primas duas causare alterationes & permutationes. Tertiam autem seruire diuisioni generis & definitioni constituendæ. *Tertiò*, Alia inquit Differentia est separabilis, alia inseparabilis. Separabilis, ut prima; Inseparabilis, ut secunda & tertia. *Rursum*, Alia est per accidens, alia est per se. Per accidens, ut prima & secunda. Per se, ut tertia. *Præterea*, Differentiarum quæ per se sunt, non intenduntur aut remittuntur, semper enim eadem est reiectentia. Quæ autem sunt per accidens, magis & minus recipiunt, ut esse coloratum.

EXPLICATIO VOCABV-
LORVM.

Propriissimè Boëtius in com. vertit; magis propriè, tamen in codice græco est *ἰδιαίτερα*, id est, maximè propriè, seu propriissimè. Vnde Auer. vocat hanc differentiam propriè propriam. Am. plusquam propriam. *Cæcitas oculorum*. Boët. in com. vertit cæcitas, Argyrop. cæcius color, quod sine dubio respondet dictioni græcæ, est enim laucotis. Potuit autem facilis error esse propter magnam convenientiam inter cæcitatem & coccitatem. Porro dicitur cæcius color, teste Marco Var. *lib. Etym.* quasi cælius, id est, cælestis. Vnde falsò quidam fabulantur dictum esse oculum cæsum; quod qui huiusmodi oculis sit præditus; ad eandem faciendam promptus sit, repugnat enim hoc

tum experientiarum, tum ipsi experimento, tum etiam Aristoteli in physilog. Ille vero quæ alterasum simpliciter differentia. Non quia simpliciter differre faciant; hoc enim pertinet ad differentiam non communem & propriam, quæ his verbis significatur, sed ad maximè propriam, quæ absolute & simpliciter loquendo aliud ab alio differre facit, & propterea dicitur à Porphyrio facere aliud. *Vocatur igitur prima & secunda simpliciter differentia*, tanquam minus perfectæ. *Observandum enim est*; nomen aliquod commune per se sumptum, aliquando significare rem in eo genere perfectissimam, ut Poeta Homerum, Orator Ciceronem, Demosthenem, Eas substantiam. Quod vulgò dicunt, nomen analogum per se sumptum sumi pro principali analogato aliquando autem propter oppositam causam dicitur nomen absolute de re imperfectissima in eo genere, ut animal absolute sumptum de bruto. Ita D. Thom. 1. 2. *quest. 111. art. 1. ad 3. 2. 2. quest. 9. art. 2. quest. 50. art. 2. ad 1. quest. 161. art. 1. 2. sunt. diff. 13. art. 3. ad 1. sunt. diff. 9. quest. 2. art. 1. ad 1. Et de veritate, quest. 6. art. 1. ad 9. & Caiet. hoc loco.*

NOTANDA CIRCA
hanc partem.

Notandum primò cum Auic. Alio modo hic diuidi à Porphyrio Differentiam ab eo quo supra diuisti genus & speciem. Ibi enim potius fuit vocis diuisio æquiuocæ in sua significata, hic autem potius est diuisio analogicæ in analogata. Nam vna ratio est faciendi vnum differre ab alio, communis communi differentiarum, propriarum, & maximè propriarum, sicut & ipsum nomen differentiarum est commune, quæ ratio magis propriè tribuitur differentiarum propriissimarum, cæteris autem per quandam habitudinem ad ipsam, in quo consistit ratio analogicæ.

Notandum secundò. An Porphyrius sub hac diuisione differentiarum comprehendat Proprium, quod est quartum prædicabile, dubitant Interpretes. Nam Soto id negat, Auic. & Caiet. affirmant. *Ratio autem pro Soto esse potest*. Quia Porphyrius exemplum ponit propriarum differentiarum, Accidens ali-

quod quod per se primò conuenit Indiuiduis, vt esse finum, cum tamen Propriū per se primò conueniat speciei. Nec potest dici comprehendi Proprium sub Accidente inseparabili, nam eiusdem exempla affert accidentia quæ conueniunt Indiuiduis per se primò, tum etiam quia infra cap. de Accidente docebit, Accidentis ali- quod esse inseparabile. *Confirmatur*, Nam Boët. dicit propriam differentiam conuenire tantum singularibus. *Secundò probatur*, Quia tradit Porphyrius accidens inseparabile, quod ipse vocat propriam differentiam, non dici per se; at proprium dicitur per se in secundo modo. *Tertiò*, Dicit Porphyrius intendi & remitti propriam differentiam, non potest autem hoc conuenire Proprio quarto modo, vt suo loco. *Denique*, quia Differentia quæ primò & per se speciem respicit, est maximè propria, ergo proptia differentia respicit tantum singularia. *Dicendum nihilominus*, etsi reuera perplexè loquatur Porphyrius. comprehendi Proprium quarto modo sub differentia propria, tum quia facit alterum, tum quia Porphyrius ad fin. cap. aptitudinem ad nauigandum appellat proprium hominis, & in hac parte capit is esse aptum ad disciplinas. *Vnde ad primum argumentum dicitur*, Loqui Porphyrium de differentia propria, prout est medium quod inter maximè propriam & communissimā, id est, quatenus nec ad essentiam pertinet, nec est cuiuslibet subiecto indifferenter cōmunis. Ad quod ostendendum satis ipsi fuerunt exempla, quæ quamuis Indiuiduis per se primò conueniant, tamen nec omni conueniunt, nec separabiliter. Quare noluit excludere Proprium quarto modo, sed tantum magis sensatis exemplis uti, & idem est dicendum de Boëtio. *Ad secundum dicitur*, Propria differentia non dicitur per se, vel ratione exemplorum traditorum, vel quia non omnis differentia propria dicitur per se, etsi aliqua dici possit, vel quatenus dici per se, significat esse de essentia rei, cuiusmodi non est propria differentia. *Ad tertium*, Idem est modus respondendi: Aliquæ enim differentia propriæ recipiunt magis & minus, nulla au-

tem maximè propria. Quod est dicere cū Caiet. permixtū & indefinitū. *Ad quartum*, Proprium quarto modo non respicit speciem primò & per se, quā illa primariò constituens, sed secundariò, quatenus fluens ab essentia.

Notandum tertiò. Potest Differentia sumi tripliciter. *Primò*, Vt dicit relationem diuersitatis oppositam unitati, vel in substantia, vel in accidente. *Secundò*, Pro forma causante diuersitatem, siue sit substantialis, siue accidentalis. *Tertiò*, Pro secunda intentione. Ex quo sequitur *primò*, Falsum esse quod Caiet. hic docet, Cū diuiditur Differentia, esse diuisionem notionis in notiones, est enim diuisio rei affectæ notionē. Quod satis etiam patet ex dictis de Vniuersali in communi, quæst. quid definiatur. *Secundò sequitur*, Sicut datur à parte rei diuersitas, sic dari etiam à parte rei unitatem formalem, de quo etiam supra.

Notandum quartò. Sub differentia maximè propria comprehenditur non modo forma substantialis, sed etiam accidentalis; nam in communi significat omnem differentiam essentialē. Vnde sicut in accidentibus est essentia, est etiam & differentia maximè propria: Imò verò vt aliàs quoque diximus, est propria ratio generis, speciei, & aliarum notionum. Nec re- fert, quod accidentia intenduntur & remittuntur, non autem differentia maximè propria, nam hæc intentio & remissio non est ratione essentia, quæ vt docet Aristoteles 8. Met. text. 10. se habet vt numerus, id est, consistit in Indiuisibili, vt sicut in numeris addita, vel detracta unitate, additio, vel detractio fit speciei diuersæ, sic etiam in omnibus rerum essentijs appositā, vel annexa quacunque entitate. Tamen quomodo id verum sit, postea dicitur.

Notandum quintò. Differentia communis, proptia, & maximè propria, aliquando sunt idem re, vt disgregatium visus respectu albedinis, parietis, & nuius, nam respectu albedinis est differentia maximè propria, respectu nuius est proptia, quia inseparabile, respectu parietis est commu-

Cuncta
sa.

nis. Quamvis sub his tribus rationibus diuersas habeat illa formales rationes. Quare malè inde Caietanus argumentabatur; diuisionem differentiarum fieri tantum ratione notionis, quoniam dicebat ille, eadem res potest in se suscipere has omnes tres rationes differentiarum. Aliquando autem hæ tres differentiarum sunt in rebus distinctis, vt rationalitas, risibilitas, & candor respectu hominis, si tamen vera est opinio, distinguunt realiter proprium ab essentia.

Notandum secundò. Ex 3. Met. text. 16. & lib. 10. text. 12. non esse idem diuersum & differens, nam differre dicuntur, quæ in aliquo vno vniuocè conueniunt, à se autem inuicem per suas essentielles differentias: Diuersa autem sunt, quæ se totis differunt, nec habent in quo vniuocè conueniant, cuiusmodi sunt decem summa genera, & ipsæmet differentiarum, nec enim habent, per quod differant, alioquin progredieremur in infinitum.

Obijciat. Multa dicuntur genere differre. *Respondet.* Si de innumis generibus sermo sit, impropria est locutio, quamvis sæpè pro specie genus sumitur, vel etiam pro genere interiecto: Vnde hoc modo differre nihil aliud est, quam de illis prædicari differentias constitutiuas generum diuersorum. Hac ratione dicemus hominem & sicum differre genere, quia de homine prædicatur natura sensitiua, quæ est differentia propria animalis: de sicu autem, esse naturam viventem, quæ est differentia propria plantarum.

Notandum tertio. Differentia maximè propria, dicitur facere aliud, communis & propria alterum: Quæ distinctio videtur petita ex Aristotele 2. Post text. 20. Non enim, inquit, secundum omnem differentiam alterum est. vbi, alterum, idem significat quod aliud est. Multæ enim differentiarum insunt eisdem specie, sed non secundum substantiam, neque per se.

Obijciat. Petrus dicitur esse aliud quid à Paulo, & tamen non differunt essentia. *Respondet.* Hoc pronomen (aliud) significat aliquando improprie, quicquid est diuersum, tamen proprie apud Philosophos & Theologos significat id quod est diuer-

sum ab altero secundum essentiam. Quod sit vt in diuinis non fit propria locutio, pater est aliud à filio, significaret enim esse alterius essentia à filio, cum tamen adiectiuè sumitur, significat eam diuersitatem, quæ à nomine substantiuo, cui coniungitur, importatur; vt pater aliud suppositum est à filio. Lege D. Thom. 1. 2. sent. dist. 21. quæst. 1. art. 1. Quo etiam loco nota cum Auc. & Caiet. Non esse idem facere aliud & inferre aliud; Aliud enim facit tantum differentia essentialis, seu maximè propria: Inferre autem aliud etiam differentia propria, cum enim fluat ex essentia, vbi diuersum est proprium quarto modo, (de hoc enim loquimur) ibi necessario inferitur diuersam esse essentiam.

SECUNDA PARS

Capitulum.

Explicat Porphyrius maximè propriæ differentiarum officium. Inquit enim aliam esse constitutiuam speciei, aliam esse diuisiuam generis, & quæ genus diuidit, esse eiusdem etiam generis veluti partem quandam, & supponere differentiam constituentem genus ipsum. Denique facere vt vna species ab alia diuidatur, id est, distinguatur.

EXPLICATIO VOCABULORVM.

Solum observandum est, quod suprà cap. de specie notauimus. Porphyrium dum rationale mortale, differentiam hominis constitutiuam facit, videti secuti aut Platonis opinionem, aut id etiam quod vulgus tunc sentiebat, vt inquit Am. And.

NOTANDA CIRCA

hanc partem.

Hoc etiam solum notandum est. Cum Porphyrius differentiam dicit Generis constitutiuam, non esse intelligendum de quouis genere; nam summum non potest proprie vlla differentia constitui, loquitur ergo tantum de eo genere quod simul est species.

TERTIA PARS CAPITIS.

Describit hæc differentiam; Et primò dicit esse, quæ species superat genus, vt ratio-

rationale mortale, quibus homo superat animal rationale. *Secundo*, Dicit prædicari differentiam de pluribus specie differentiis in quale quid, quia, inquit ad questionem qualis res sit, respondemus per differentiam, quod etiam explicat exemplo ex compositis naturalibus & artificiosis, in quibus quiddam est ut materia, aliud verò ut forma, sic quoque hic genus se habet ut materia, differentia ut forma, & quia forma significat qualitatem quandam; idè dicitur differentia in quale prædicari. *Tertiò*, Differentia est, quæ apta est dividere quæ sub eodem genere sunt. *Quartò*, Quæ singula differunt inuicem. *Ultimò*, Differentia est, quæ res inter se secernit, & in naturæ, seu essentia explanationem venit, & tanquam pars rem essentialiter constituit: Quam ultimam descriptionem ex actione esse dicit.

EXPLICATIO VOCABULORVM.

QUA *abundat Species à Genere*] id est, qua species genus excedit, ut vertit Argyrop. nostra autem hæc versio obscurior est, quod verbū verbo reddere Boët. voluerit. *Differentia est, quod aptum nomen est dividere quæ sub eodem genere sunt.* Albert. legit separare, unde inquit, merito Porphyrius separare dixit, & non dividere, quia divisio generis non est sicut compositi actus constantis ex partibus, sed tanquam totius cuiusdam potestati & confusi, ut potius quæ sub genere sunt, coniungi ac separari, quam dividi dicenda sint. Verum ut ita sit quod dicit Alb. consentanea est codici græco nostra lectio, verbum enim *το διαίρειν* significat proprie dividere, & non tantum separare. *Irrationale* non significat privationem, seu aliquid tantum privativum, sed positivam differentiam rationali oppositam, quæ tamen per privationem explicatur, quia commodius nullum aliud suppetit vocabulum, quod in alijs plerisque contingit, hoc enim modo dividitur substantia in corpoream & incorpoream, in animatam & inanimatam, &c. De qua re dicit Aristoteles 6. *Top. cap. 13*, quamvis suspicari quis

possit, secutum hac in re, ut in alijs plerisque Porphyrium Platonis dogmata, cuius dicitur hæc fuisse sententia, ut privatio naturam aliquam constitueret. Contra quem disputat Aristoteles 1. *de part. animalium*, cap. 3. & lib. 6. *Top. cap. 2.* & 1. *Phys.* Idem tribuitur Boëtio, contra quem vide Avic. cap. 10. *Log. Alb.* & Soto hoc loco.

NOTANDA CIRCA hanc partem.

Notandum primò. Ex eo quod Porphyrius dicit, superari à specie genus per differentiam, collegimus in disputatione de genere, non continere genus differentias actu, quod ipsum expressè hic docet ex communi omnium sententia Porphyrius. dicens, nec actu contineri differentias sub genere, quia sequeretur opposita sub eodem esse, nec omninò non continere, unde enim, inquit, haberet species differentias, cum ex nihilo fiat, nec idem haberetur à seipso?

Notandum secundò. Tres sunt actus & officia differentia, ut secunda parte capitis vidimus, dividere genus, constituere speciem, eandemque ab alijs distinguere. Hæc descriptiones respiciunt & deservuntur ex eisdem officijs differentia, quas Avic. cum alijs, quinque numero esse volunt, Caiet. autem 4. solum, ut quinta sit tantum explicatio quædam quattuor, quod parum refert. *Vnde prima explicat*, quomodo per differentiam species à genere differat. *Secundo*, Quomodo differentia dicatur de specie. *Tertia*, Quomodo dividat genus. *Quarta*, Quomodo speciem à specie distinguat. *Quinta*, Quomodo speciem essentialiter constituat.

Notandum tertio. Circa primam descriptionem apposuit Porphyrius illud de continentia generis, quomodo videlicet potestate differentias contineat, ut occurreret tacite obiectioni, dixerat enim superari à specie genus per differentiam. Et poterat quis argumentari, etiam sub genere esse differentiam eandem, quæ est in specie. *Respondetur*, Non eodem modo esse differentiam sub genere, & in specie. Nam in specie est actu distincto, sub genere autè potestate tantum.

Aligum.

Notandum quare. Merito Porphyrius ultimam descriptionem exactiorem vocat, quia sine illa non potest differentia propriam rationem suam continere, nam non omne id quo species superat genus, nec quod genus diuidit, nec quo differunt singula, potest appellari differentia maxime propria, nisi hoc addas, ut sit de essentia rei, verbi gratia, aptitudo ad nauigandum, omnia illa præstat quæ diximus. Ceterum, hæc multitudo descriptionum indicat posse differentiam perfecte definiri, quod ipse Porphyrius fatetur, dum alias minus exactas esse monet. Et ratio etiam est communis omni notioni, de qua supra diximus. Quia notio nec secundum se, nec ut simul naturam includit, definiri perfecte potest, & adhuc peculiaris quædam causa est in differentia, quia differentia non est differentia, nisi eo modo quo supra de genere diximus, posse supra se genus habere. Quare eadem ratione repellendi sunt Scotus & Am. And. contendentes, perfecte definiri differentiam, quia supra capite de genere eosdem idem de genere afferentes confutamus.

DISPUTATIO IN cap. de Differentia.

QVÆSTIO PRIMA. *Cur Differentia non faciat duo prædicabilia?*

Supponimus differentiam habere rationem prædicabilis & vniuersalis, etsi enim per se tantum de vna specie prædicatur, cuius est differentia, tamen consequenter de illis inferioribus prædicatur quæ sub specie continentur, alioquin eodem modo negandum esset, proprium esse prædicabile, quia ipsum etiam de vna per se specie dicitur. *Sed questio est*, Cur sicut species interiecta & infima constituent duo prædicabilia, quatenus media dicitur de pluribus differentibus specie: Infima de pluribus differentibus numero, non etiam dicatur differentia duplicem prædicabilis rationem habere; vnam, quatenus dicitur de pluribus specie differentibus, alteram, quatenus de pluribus numero differenti-

bus prædicatur? Hanc dubitationem excitat Sonf. sed non sufficienter soluit. Dicit enim causam esse, quia species interiecta est de conceptu speciei, de qua prædicatur, non autem est de conceptu generis infima species, ex quo potius oppositum sequi videretur. *Ratio igitur est*. Quia differentia habet tantum per se speciem constituere, & de ea in quale quid prædicari, siue species illa interiecta sit, siue infima, unde quod respectu vtriusque semper retinet eundem prædicandi modum, id est, partis essentialis, & in quale quid. At species interiecta, quatenus dicitur de pluribus specie differentibus, habet prædicationem in quid incompletam, & per modum partis, & de illius ratione est per se prædicari de pluribus speciebus: quatenus verò species infima dicitur de pluribus numero differentibus, habet quod prædicetur in quid completè, id est, per modum totius essentiae, & quod dicatur per se de pluribus numero, differentia autem accidit, constituere speciem, quæ sit interiecta, vel infima.

QVÆSTIO II.

An sit magis de ratione differentia constitutuæ speciem, vel diuidere genus?

Notandum. Duplicem habet differentia respectum, prout genus diuidit, & prout speciem constituit, qui tamen non est dictus duplex habitudo, sicut proportionaliter supra de specie infima diximus, quia ita differentia ex hoc duplici respectu constituitur, & integratur, atque species ex illo duplici respectu suo. Quare falsum est quod Alpharab. Avic. Alb. asserunt, nec non etiam indicat Am. differentia specificam constituentem infimam speciem, hoc tantum habere quod constituat, non autem quod genus diuidat. Propter quam causam inquit Am. sicut generis summi dantur tantum differentia diuisivæ, ita speciei infimæ dari tantum constitutivæ, nisi hoc modo Am. interpretari liceat, ut dicantur tantum constitutivæ respectu infimæ speciei, quæ vltimius diuidi nequit, falsum inquam est, quod isti di-

eunt, nam vt hoc tantum exemplo cōpro-
bem, profectō rationale non modo con-
stituit speciem humanam, sed etiam diui-
dit genus animalis, animal enim diuidi-
tur tum in rationale, tum in irrationale.
Hec posito questio est, quid sit magis de ra-
tione differentia? *Dicendum est*, Esse ma-
gis constituere quam diuidere. Est contra-
citas Autores, qui infimam differentiam
dicunt idē non esse definitam à Porphy-
quia degenerat à ratione differentia, quæ
est vt genus diuidat. *Probat*, Sic enim
differentia habet quod constituat essen-
tiam speciei, siue sit interiecta, siue media;
sic etiam habet rationem prædicabilis &
vniuersalis, quia de specie quam consti-
tuit, immediatē prædicatur, & catenus
quatenus eam constituit; postea verò me-
diante specie de alijs infensionibus dicitur.
Tamen non est negandū, natura prius esse
quod differentia genus ipsum diuidat, quā
speciem constituat; Nihil enim potest consti-
tui & determinari, nisi ante præsuppo-
natur quoddam commune, quod sit con-
trahendum & limitandum. Exemplum ef-
fe potest in materia & forma. Nam sicut
antequam essentialiter constituat compo-
situm, præsupponitur materia ipsa tanquā
limitanda & contrahenda per formam, &
sic magis est de ratione forme, ipsum compo-
situm constituere & diuidere, quam ma-
teriam veluti diuidere & separare. Ita et-
iam prius quidem est, genus tanquā quid
informe, contrahi & informari per diffe-
rentiam, nihilominus præcipua differen-
tia ratio non erit illa, sed totam speciem
constituere & perficere.

QVAESTIO III.

*Quomodo differentia dicatur de pluribus
specie differentibus?*

ET si vt notatum est, & Porph. ipse non
negat, nulla sit exacta differentia affig-
nata definitio, nihilominus si quæ exacta
reperiri potest, illa profectō esse debet, qua
dicitur differentia de pluribus prædicari,
quia per talem definitionem habet diffe-
rentia quod sit prædicabile & vniuersale.
Sed difficultatē habet hæc definitio, quia
solum competit differentia mediæ, infi-

ma enim non dicitur de pluribus specie
differentibus. Hæc dubitatio torset vete-
res Philosophos. Vnde in multis abierunt
sententias. *Prima est* Philop. 1. *Prior. cap. 1.*
com. 5. errasse in hac definitione Porphy-
rium. Quare sic ipse describit differentiam, sci-
licet, Differentia est quæ de pluribus nu-
mero, aut specie differentibus in quale
quid prædicatur. *Secunda* Simplicij in an-
teprædicam. in illud, *Dimerjorum generum*,
&c. qui etiam Iamblici affert autoritatem;
omnem differentiam etiam actu & de facto
de pluribus specie differentibus non dica-
tur, tamen quantum est ex se non repug-
nare, quo minus dicatur de pluribus spe-
cie differentibus; ita vt dicatur de pluri-
bus specie differentibus, per non repug-
nantiam: qui loquendi modus Caietano
non displicuit. Sed nō satis intelligi, quid
sibi velit hæc sententia. Aut enim est de
ratione differentia, dici de pluribus spe-
cie differentibus, aut non. Si primū, nulla
ergo esse potest quæ non de pluribus specie
differentibus prædicetur. Si secundū, quo-
modo id in definitione ponitur. *Confirmatur.*
Nam dicere, cuiuslibet differentia non
repugnare, vt de pluribus specie differen-
tibus prædicetur, est dicere, posse eandem
differentiam pluribus naturis distinctis
specie communicari; At hoc repugnat et-
iam per Dei potentiam, si de infima diffe-
rentia loquamur. Sicut non potest ratio
indiuia, saltem finita, cōmunicari plu-
ribus. *Tertia opinio est* Auic. Dici diferen-
tiam de pluribus specie differentibus præ-
dicari, non quod illa plura inter se specie
differant, sed ab alijs, nam rationale, verbi
gratia, quæ est infinita, dicitur de Petro,
Paulo, &c. qui non quidem inter se specie
differunt, sed ab alijs speciebus animalis.
Verum nimis extorta est hæc interpreta-
tio, quæ etiam ipsi Porphyrio repugnat,
nam cap. vii. dicit esse commune generi &
differentia prædicari de pluribus specie
differentibus, ergo eodē modo debet præ-
dicari differentia quo genus, sed genus verē
prædicatur de pluribus specie differenti-
bus. Præterea, eodem modo dicere posse-
mus; differentiam prædicari de pluribus
genere differentibus, nam Petrus & Paulus,

lus, per rationale quod de ipsis prædicatur, non modo differunt ab equo & leone speciebus animalis, sed etiam ab actione, quantitate, relatione, &c. *Agens si dicatur*, Dicitur de pluribus differentibus, sed sub eodem genere: hoc modo etiam species infima poterit dici prædicari de pluribus specie differentibus, quia Petrus, Paulus per rationale differt ab alijs speciebus. *Agens Opinio* negat explicari à Porphyrio. infimam differentiam in definitione, quia non est propriè differentia. Siquidem genus non diuidit, vel certè quia non constituit naturam aliquam, quam ulterius diuidat. Est Auctorum citat. Alpharab. Auic. Alb. quos etiam sequi videtur Caietan. pro se præterea asserens Auer. *Sed falsum huius opinionis* ex superiore questione satis patet. Satis enim est, quod differentia genus superius diuidat, & infimam speciem constituat. *Confirmatur*, Quia potissimum quod in differentia est, est constituere speciem, vltimus autem diuidere potius diminuit de perfectione differentie, quæ est vltimitas & perfectè constituere, unde per accidens est differentie in communi, quod species quam constituit, sit subalterna, vel infima; Quamvis perfectior differentia sit quæ infimam speciem constituit. *Confirmatur ad hominem*, contra Caiet. Quia sicut ipse vult, extraneam conditionem differentie esse, quod infimam speciem constituat, ita etiam dicam, ac multo etià magis extraneum esse, quod subalternam speciem constituat. *Agens Opinio*. Definiri differentiam intermediam, ac etiam differentiam infimam, non tamen hac præcisa definitione, sed sensum esse definitionis, non quod omnis differentia de pluribus specie differentibus dici debeat, sed si quæ species inter se differant, hoc habere per differentiam. Quomodo cum Aristotele 2. *Phys.* in initio definit naturam, principium motus & quietis, non vult naturam semper esse vtriusque principium in omni re quæ naturalis dicatur, sed tantum si quid moueatur id habere naturam, si quid quiescat, etiam naturam habere, unde cælum est corpus naturale, quod tamen semper mouetur, terra item quæ tamen secundum se

totam saltem quiescit. Sic etiam cum 2. *de anima*, text. 24. definit animam, qua viuimus, mouemur, sentimus, intelligimus, non est sensus, omnem animam omnia ista præstare, sed si quæ res moueatur, aut sentiat, aut intelligat, id ab anima habere. Acuta sanè est hæc sententia; eo tamen magis falsa, quia aperte repugnat Porphyrio, qui vult differentiam eo modo prædicari de pluribus specie differentibus, quo genus, ac genus positiuè semper prædicatur de pluribus specie differentibus, ergo etiam Porphyrii mens fuit definire differentiam, quæ de pluribus specie differentibus actu & semper prædicetur. Adde, hoc quod ipsi dicunt, non est, differentiam ut prædicabile est de pluribus dici, sed tantum plures species habere in se differentiam. *Sexta Opinio*. Non definiuisse Porphyrium infimam differentiam, quia non datur; sed tantum speciem infimam constitui complexu & aggregatione multarum differentiarum communiorum, ut hominem per rationale mortale. Hæc sententia est quorundam apud Alb. Boët. in Porphyrio. à Victorino translatus. *de Genere*, Am. proem. in Porphyrio. Dextipii lib. 1. prædicam. 26. Alex. 6. *Top.* loco 42. Iambli. apud Simpl. loco citat. quamvis cap. de substantia oppositum illi tribuere videatur. In eadem sententia dicitur esse Burleus, reuera tamen si bene legatur, tantum asserit quod sequens opinio, quam vtramque simul examinabimus. *Septima Opinio*. Dari quidem vltimas & infimas differentias, sed vel nullam, aut certè quam paucissimas nobis esse cognitatas, ideoque Porphyrium tantum definire voluisse notiones: Et hoc aperte docet Burleus, quod probat ex 2. *Post.* text. 2. ubi inquit Aristoteles, quamlibet definiti seu definitionis partem, latius patere quam definitum & definitionem. Addit Burl. satis esse, si in definitione vna cum genere altera tantam differentia ponatur, quia per genus res differre dicitur ab alijs diuersi generis, per differentiam ab ijs quæ sub eodem sunt genere. Denique si quando vltimæ ponantur, non tamen cum specie conuerti, quia etiam inter eas quæ nobis notæ sunt, maximè videtur esse vltimæ, non

nomen

tamen simpliciter sunt ultimæ. Primum quod docetur à Burleo, tradit etiam hoc loco Sonfin. & Caietanus.

Prima Propositio. Hæc definitio sine dubio non convenit differentiæ ultimæ. Hoc tenent omnes Autores, præter eos qui sunt à secunda & tertia opinione. Et præterea Scotus & Am. And. hoc loco. Quod autem additur, sicut suprà tradita est definitio in *cap. de specie*, solius infimæ speciei, cum tamen alia præter infimam sit, ita hoc loco assignatam solius mediæ differentiæ definitionem, esto alia sit præter illam, non est absolute loquendo verum, sed tamen quatenus hæc duo considerantur sub ratione prædicabilis. Nam Porphyrius *cap. de specie*, cum tres, ut ipse loquitur speciei assignationes protulisset, primas duas etiam non specialissimæ conuenire dixit, ita etiam in hoc cap. dum differentiam esse dixit, quæ genus diuidat, speciem constituat, de eiusdem essentia sit, eandemque ab alijs differre faciat, id dixit, quod æquæ conuenit infimæ & mediæ differentiæ. *Probat*ur Autoritate eiusdem Porphyrii. qui dial. de interrogatione & responsione aperte fatetur non fuisse à se hoc loco definitam omnem differentiam, quod satis etiam patet ex toto progressu huius capituli & ex hoc capite ultimo, præsertim ubi agit de communitatibus generis, & differentiæ, differentiæ & accidentis.

Secunda Propositio. Dantur differentie infimæ. Est communis opinio præter paucos illos Autores sextæ sententiæ. *Probat*ur Autoritate Aristotelis 1. *Top. cap. 3.* differentias genericas ad genus esse reuocandas, indicat ergo esse alias, quæ infimis speciebus per se conueniant; & lib. 4. *cap. 2. loco 20.* dicit differentiam aut de pluribus prædicari quam speciem, aut de æqualibus. 7. *Met. text. 42.* dicit, definitionem ex duobus constare, genere & propria differentia, & *text. 43.* expressè ultimam differentiam rei substantiam vocat, negatque esse alias differentias necessariò in definitione ponendas. 1. *de part. animalium, cap. 2. 2. Post. text. 4. & 21.* Idem docent præter citatos Autores, Alex. in loca Aristotelis citata, & 7. *Met. text. 36. & 37.* Boët. lib. de di-

uisponibus *cap. 4. Alb. tract. 3. de differentia*, D. Thom. 7. *Met. text. 43. & 2. Post. text. 13.* ubi explicat locum quendam Aristotelis, ex quo oppositum colligi posse videbatur. *Auer. 2. Met. text. 19. & lib. 7. text. 43. Ratio autem est.* Quia rei vnius vna est essentialis forma, & essentialis ac formalis effectus, ergo & differentia. *Confirmatur.* Nam differentia respondet formæ, sicut materiæ genus. 8. *Met. text. 6.* At probabilior est opinio, esse in re vnicam formam substantialem. *Confirmatur.* Habet se essentia ut numerus. 8. *Met. text. 10.* sed numeri vna est & simplex differentia, ita enim inquit Aristoteles, senarius non est sex unitates, sed simul sex. *Confirmatur.* Passio fuit ex essentia, & differentia rei, at nemo negat passionem reciprocari cum specie inima, ergo etiam differentia ex qua fuit. *Confirmatur.* Speciei mediæ unica per se conuenit differentia, etiam concessu aduersariorum, ergo & infimæ. *Dices*, Aristoteles 2. *Post. text. 2. & 17. 1. Top. cap. 3. lib. 4. cap. 1. lib. 6. cap. 3.* & alibi indicat in definitione esse ponendas plures differentias, definitionis partes latius parere quam definitum, differentiam non prædicari de specie, quia de pluribus prædicatur, quam species. Sed hæc omnia indicant, non dari infimas differentias. Vt his locis satisfaciam, sit tertia Propositio:

Tertia Propositio. Cum duplex sit definiendi modus, quod ad rem præsentem attinet, vnus politus in definitione pluribus differentiis; quarum quæuis per se latius patet quam definitum; alter, vnica sumpta quæ cum specie conuertatur; hic quidem posterior melior est & certior, sed difficilior, prior magis est obtusus & facilis, sed non ita accuratus. Aristoteles igitur præsertim in *Top.* ubi multa ad vulgi opinionem accommodatè præcipit, meminit ferè semper prioris definiendi modi: libris autem posterioribus eundem ut sufficientem ponit, non tamen reiecto posteriori; etiam vehementer approbato, ut patet ex locis quos pro nobis attulimus. Vel etiam quod sæpe alijs in rebus facit, sequi voluit opinionem, quæ suo tempore vigeat, non dari ultimas differentias. Quocirca 6. *Top.*

loco

Ar. 47. hanc questionem proponit, sed altaris bine inde rationibus insolutam relinquit. Libris verò Met. vbi magis scientificè progreditur, sæpè docet quod volumus. *Et lib. 7. text. 43.* dicamus, inquit, de definitione, ut non est dictum in analyticeis, id est, accuratius, quo eodem loco, & textu sequenti docet dari ultimas differentias. Ad Porphyrium quod atinet, is testatur citato dial. de inter. & respons. se tantum de differentiis ut plurimum receptis locutum esse, facit enim expressè hæc interrogationem, quando dixisti differentiam prædicari de pluribus specie differentibus in quale quid, rem uti se se habet explicuisti? Respondet, Non plene ita, sed ut in plurimum consuevit, dantur enim ultimæ differentie convertibiles cum suis speciebus. Ex quo sequitur, tum immerito Caiet & Sotum dicere Porphyrio ignotas fuisse ultimas differentias, tum quam ob causam solam mediam differentiam definiierit, tum denique dari ultimas differentias; unde etiam immerito Alb. ridet hanc nostram responsum, non esse definitas ultimas differentias, quod istæ nos ut plurimum lateant. De qua re lege Scalig. *exortio. 112.*

QVÆSTIO QVARTA.

An differentia intendatur, aut remittatur?

MAgis est hæc quæstio Metaphysica, quam Logica, tamen quia autor noster docet non intendi, vel remitti differentias maximè proprias, explicandum est breuiter, quemadmodum id verum sit. Etsi enim nullus quod Sciens, id neget; aliqui tamen nonnulla dicunt, ex quibus consequens est differentias maximè intendi & remitti. Arque ut de Auct. nihil dicam, cuius est sententia, formas elementorum magis & minus recipere, quod ad librum de generatione spectat; Caietanus 1. *part. quæst. 85. art. 7.* tueretur, animam rationalem, cum primum in corpus infunditur, aliam alia perfectiorem substantialiter esse. Eadem videtur sententia *cap. 2. f. diff. 32. quæst. 1.* Ferraricus 1. *contra Gentem, cap. 3. Ratio ipsorum est.* Quia anima ordinem di-

cit ad corpus ratione complexionis, sed hæc non consistit in indivisibili, ergo neq? anima ipsa. *Confirmatur ex 2. de anima, text. 27.* vbi Aristoteles inquit: Actus actiuorum in materia disposita recipit. *Confirmatur idem, ac potissimum quidem experientia,* cuius contendunt causam reddi non posse ad sola organa corporea, nisi intrinsecè dicatur anima ipsa esse perfectior. Volunt idem Auctores pro se esse, D. Thom. 1. *part. q. 2. secund. diff. 22. quæst. 2 art. 3.* Hinc facere videtur illud Salomonis de seipso; Puer autem erat ingeniosus, & fortiter erat animam bonam. Sed ne pluribus hæc disputem; Sentio, id nullo modo defendi posse, nec verò D. Thomam in ea esse sententia. Et quod ad rem nostram facit, ex illa opinione sequi differentias maximè proprias intendi & remitti, quod tamen ipsi non concedunt. *Probat hoc vltimum.* Quia substantia illi cui dat esse, dat etiam denominationem formalem & essentialem, si ergo ipsa in se intenditur & remittitur, dicetur, quod ex ipsa constituitur magis aut minus substantialiter tale, quare fiet quia calor in se habet gradus, plus, vel minus caloris in subiecto, ipsum denominat magis aut minus calidum, ita substantia magis vel minus perfecta, denominabit id cui tribuitur, magis vel minus essentialiter, seu substantialiter perfectum, unde dicetur homo alter altero magis homo. *Probat etiam primum.* Nam prius est animam habere suam entitatem, quam infundi à Deo in corpus, ergo prius est in se perfecta, quam ratione complexionis quæ est in corpore. *Confirmatur.* Quia si in corpore essent dispositiones ad stultitiam, stulta quoque dicenda esset substantialiter anima illa; quod dicere stultissimum est. *Confirmatur.* Nam eadem ratio est de quavis forma substantiali, siquidè omnis forma certas quasdam requirit in subiecto dispositiones, quæ quoque non constituent in indivisibili. Denique Aristoteles *cap. de substantia apertè docet,* nullam substantiã recipere magis & minus, omnis igitur maior perfectio quæ in humanis operibus reperitur, tota referenda est ad meliorem corporis habitudinem. Unde illud Arist.

tellis 2. *de anima*, text. 94. molles carne aptos esse ad disciplinas. In quam sententiam multa habet in problema. & physiognomia. Eadem hæ rationes idem evincunt de formis elementorum. De qua tamen res nihil in præsentia. Et in genere nullam differentiam maxime propriam etiam accidentium, intendi & remitti. *Probatur* ex ratione Porphyrij. Quia rerum essentia eodem se semper modo habet. Et ut Aristoteles 2. *Met. text.* 10. similis est numeris.

QVÆSTIO QVINTA.

An Genus dividendum sit immediatè per multas differentias

Dicitur Soto existimare, esse dividendum immediatè in plures differentias, quod tamen apud eum non reperitur. *Sed dicendum est*, Ut recta sit generis divisio, fieri immediatè debere in duas maxime communes & oppositas, ut docet Aristoteles 6. *Top. cap.* 3. *Auer.* 7. *Met. text.* 42. Quod etiam observavit Aristoteles dividens quantitatem in continuam & discretam. Si quando verò non habet altera ex his differentiis nomen proprium, vitandum erit terminis privativis, aut etiam contradictoriis, ut substantia alia corporea, alia incorporea; quod ubi hæc causa non subest, vitandum moner Aristoteles 1. *de part. cap.* 3. 1. *Top. cap.* 3. & Boet. *lib. de duobuslibris*. Legenda sunt quæ diximus in compendio de divisione. *Hinc sequitur refutatio opinionis* Spensippi, qui ut testatur Them. & Philop. 2. *Post. text.* 20. dicebant, non posse rectè de re ulla tradi definitionem, quia cum sit explicanda per differentiam, non potest rei differentia cognosci, nisi simul cognoscantur ea omnia, à quibus res differt, quæ pendet suæ infinita. *Ex diffis in quæ refutatur hæc sententia*. Atque ab Aristotele 2. *Post. text.* 20. Sufficit enim, si cognoscamus rem quæ definitur, esse sub opposito membro vnius differentiarum, quæ simul cum altera genus divisum tunc enim eadem opera cognoscetur, differre hanc rem ab omnibus alijs quæ sunt sub opposito membro, nec enim necesse illa omnia sigillatim & distinctè cognosci.

Alia quæstiones quæ hæc loca tractari pos-

sunt, posset hoc loco esse quæstio sexta. Quomodo differentia dicatur in quale quid. De qua cap. de genere dictum est. *Id solum est notandum*. Vocari ab Aristotele differentiam qualitatem. 1. *Met. text.* 26. 3. *Phys.* text. 28. Dicit etiam ab eodem, prædicari in quid. 2. *Post. text.* 20. 7. *Top. cap.* 4. & 8. *Præterea ratio est*; quia similis est differentia formæ, quæ qualitas dicitur, & est substantialis forma, & propterea in quid prædicatur. Vnde extrahit Bald. hoc loco, qui differentiam non ultimam dicit prædicari in quid & non in quale, differentia verò solam ultimam in quale, propter locum quendam Auer. 5. *Met. text.* 19. qui tamen in eodius est, ut notat Zimara in tabula, verbo, differentia, eumque ipse sequitur.

Septima quæstio esse potest. An differentia sumatur ex tota forma, vel ex ultima formæ entitate. Scimus enim 1. *sent. dist.* 3. *quæst.* 3. sentit non ultimam differentiam sumi à tota entitate formæ, ultimam autem ab ultima realitate formæ. Sed hæc quæstio pertinet ad Metaphys. De quò legi possunt, quæ obiter habet Fonseca *lib.* 4. *Met. cap.* 2. *quæst.* 3. *sect.* 1. & 2. Videtur autem certum, sumi differentiam quamcumque ab aliquo præciso gradu, quamvis in concreto dicere possit totum quod est in aliqua specie.

Octava quæstio esse potest. An superior differentia per se dicatur de inferiori? De qua disputandum est 7. *Met. Parat autem ex diffis cap. de genere*, non prædicari per se, quod etiam indicat Aristoteles 4. *Top. & 7. Met. locis citat. Confirmatur*. Quia si de rationali diceretur per se sentiens in hac prædicatione, homo est animal rationale, bis poneretur sentiens, semel in animali, & semel in rationali, si per se de animali dicitur sentiens.

Nonæ quæstio. An genus actu contineat differentias. Et desino. An de ijs per se prædicetur. De quibus cap. de genere.

Undecima. An differentiarum sint per se & verè oppositæ. *Dicendum enim est*. Esse inter se contrarias, ut testatur Aristoteles 10. *Met. text.* 24. non tamen contrarietate propriè dicta, quæ solum in accidentibus reperitur.

pariter. Substantiæ enim nihil est contrarium. Quod autem ad contrarietatem differenciarum oppositio referri debeat patet, quia non sunt oppositæ relativè, nec contradictoriè, nec privativè, nec sunt tantum disparatæ, quia maiorem opposicionem rationale & irrationale dicunt, quam aliquot differenciæ irrationales. *Hæc referri debet*, an possint differenciæ aliquæ sub eodem genere esse æquæ perfectæ, videtur enim id nullo modo dici posse, & patet ex analogia inter numeros.

Ex dictis ergo sequitur. Differentiæ esse id quod speciem constituit, & illa mediante de pluribus prædicatur; ita ut magis sit de illius ratione speciem constituere quam genus dividere, & eam rei essentiam ingreditur, debet necessariò in indivisibili consistere, eamque unicuique prædicabile, siue cum media, siue cum infima specie comparatur; quia eandem rationem differenciæ utrobique habet.

IN CAPVT DE Proprio.

Hæcenus Porphyrius de ijs prædicabilibus egit, quæ vel essentiam componunt, vel sunt ipsam essentia. Consequens videretur, ut de definitione differeret, quæ est explicatio essentia rei, continens speciem tanquam determinatam, genus autem & differentiam tanquam definiti partes. Unde id quidam hoc loco faciunt, id tamen prætermittit Porphyrius, tum quia solum de incomplexis prædicabilibus agere instituerat, tum quia nihil facit definitio ad scientiam prædicamentalem constituendam, quod tamen potissimum hæc tractatio reteritur. Postquam igitur de essentia, & essentia partibus disputavit, accedit ad ea quæ essentia iam constituta adveniunt. *Primo tamen loco de Proprio differtur*, quia ut inquit Boët. manat de essentialibus speciei. Explicat igitur Porph. hoc cap. Proprii acceptiones, definiens Proprium quarto modo esse maximè proprium, quodque constituat quarrum prædicabile, & quia hoc caput nihil præterea continet, non est plures in partes à nobis tribuatur. *Prima acceptio Proprii est.* Ut significet id quod

conuenit soli sed non omni, ut esse geometram. *Secunda*, Quod omni sed non soli, ut esse bipedem. *Tertia*, Quod soli omni, sed non semper, ut canescere in senectute, homini conuenit. *Quarta*, Quæ omni soli, & semper conuenit, ut homini esse risibile; et si enim non semper rideat, semper tamen aptus est ad ridendum.

EXPLICATIO VER-

B O R V M.

Vt homini modicum esse, vel geometram.

Hinc colligunt quidam non sumi ista pro aptitudine, quia sic conuenit quarto modo homini, sed tantum propensione quadam; quia nonnulli ad vnam artem potius quam ad aliam nati esse videntur. Verum dictiones græcæ significant actum ipsum, & hoc modo sine dubio est proprium primo modo, quæ etiam modo Proprium esse potest, prout dicit dictam illam propensionem, vel quatenus dicit informari his habitibus. *Esse bipedem*, Aristoteles sæpè bipedis nomine vitur pro differentia essentiali, ut cap. 3. *predic. lib. 1. de Interpret.*, cap. 4. & non semel 2. *Poster.* sed exempli tantum loco, non autem reuera intelligendus est, Homini in senectute canescere. Paulus Ven. intelligit canescere de potentia, quod tamen repugnat textui; nec vult tamen esse Proprium quarto modo, quia inquit, non semper potest homo canescere, sed statò tantum tempore, quando videlicet cerebrum non potest digerere humidum naturale, quo fit ut humidum putrescat, & albeat. Tamen si verum est quod Porphyrius indicat, soli homini conuenire, & si canescere significat potestatem ad canescendum; ut vult Ven. non video quominus Proprium quarto modo respectu hominis, atque risibile respectu eiusdem, nam semper homo potest canescere, suo tempore, & solus. Nihilominus non solum hominem canescere, sed etiam equum, testatur Aristoteles 1. *de gen. animalium*, cap. 3. et si dicat non omnino, sed similitudine quadam. Idem tradit de lupo & canibus. *Plin. lib. 11. naturalis hist. cap. 37.* De tempore autem canicie legendus est Aristoteles 5. *de generat. animalium*, cap. 4. *et scilicet. 10.*

problemata. 62. Mirum tamen est quod Plinius narrat *lib. 7. cap. 1.* ex Autoritate Iugoni Nicæensis, in Albania gigni quosdā à pueritia canos, & *cap. 2.* alios dicit esse, quos Thèfias appellat, in *pauore cum valde fuerit*, qui ducentos annos annos vident, & sint in iuventa candido capillo, ad senectutem autem dum accedunt, nigrescant. Quod idem de gruibz traditur. *Nō est non semper videat.* Imò verò Plinius *lib. 7. naturalis hist.* in præmio scribit, non concedi ulli homini ridere ante 41. diem, sed *cap. 16.* solum Zoroastrem memorat, ipso die quo genitus est risisse, & *c. 19.* Crassum autem Crassi in Parthis interempti nunquam risisse, ideoque appellatum fuisse Agelastion. Dicitur etiam Heraclitus semper fleuisse miseram hominum conditionem, & contra semper risisse Democritus. Deniq; Val. Max. narrat Philemoni euidam vim nimia risus vitam exhaustisse.

NOTANDA CIRCA

hanc partem.

Notandum *primò.* Aliter videtur apud Aristotelem in *Top.* Proprij nomen usurpari, nam *lib. 1. cap. 3.* sumit aliquando Proprium pro complexo totam re essentiam explicante, id est, pro definitione, sic enim *2. Post. text. 3.* dicens, solam definitionem cum definito reciprocari, ideoque illius Proprium esse. Ibid. etiam dicit, definitionem ex genere & differentia constantem componi ex Proptijs, ubi Proprij nomen ad definitionis quoque partes extenditur. *Secundò* sumit Proprij nomen pro eo quod cum re reciprocatur, non tamen dicitur in quid. Ita sæpè in *Top.* & præsertim *lib. 7. loc. 36.* Quo etiam loco hoc Proprium modo complexo sumit, quatenus æquivalens descriptioni. Nos tamen cum Porphy. de solo incompleto loquimur, nisi forte complexi nomine etiam intelligamus proprietatem, quæ sub disunctione alicui convenit, ut numero, esse parem, vel imparem.

Notandum secundò. Hoc Proprium Incomplexum aliter diuidit Aristot. *1. Top. cap. 4.* præut videlicet comprehendit omnes acceptiones à Porphyria explicatas, sic etiam *lib. 5. loc. 3.* hoc modo Proprium

diuidit. *Primò.* Quod absolute & simpliciter rei convenit, et homini aptitudo ad scientiam. *Secundò.* Quod aliquando convenit, ut dormire animali. *Tertiò.* Ad aliquid, id est, quod vni dicitur esse Propriū respectu alterius cui non convenit, ut homini esse bipedem respectu quadrupedū. *Tamen hæ quatuor acceptiones* Porphy. quæ clarius & distinctius Proprium explicans, facile ad tres illas revocari possunt. Nam *primum illud Proprium* apud Aristot. est Proprium quarto modo. *Secundum* est Proprium tertio modo. *Tertium autem*, si computat omni sed non soli, est Proprium secundo modo. Si soli sed nō omni, est Proprium primo modo. Cæterum hæc diuisio Proprij non est, ut Bur. dicit, æquiuoci in sua significata, sed ut Alb. docet, analogi in analogata. Idcō Aristoteles loco citato Proprium illud suum primum, quod est Proprium quarto modo apud Porphy. appellat simpliciter, absolute, & per se Proprium, significans alia esse tantum secundum quid Proprium.

De significanti autem huius diuisionis in hæ quatuor acceptiones, lege Albertum hīc.

Notandum tertio. In definitione Proprij esse suppleendum, quod initio capitis dicit Porphy. nempe esse id quod rei accidit; alioquin posset definitio definitioni essentiali convenire, siquidem soli, omni & semper convenit, & cum re cuius est conuertitur. Vnde *1. Top. cap. 4.* Aristot. Proprium, inquit, est, quod non indicat quid est esse rei, soli autē inest, & conversum de re prædicatur. Quod autem dicit non indicare Proprium, quid est esse rei, intelligendum est de significatione immediata & expressa; alioquin enim, ut suprà dixi capite de differentia, est Proprium non faciat aliud, ac propterea non significat quid esse rei, tamen infert aliud, ac præinde in hoc sensu indicat quid esse alterius, id est, implicite & mediate. Quod præterea aperte docet Aristot. *4. Phys.* tradens definitionem Logicæ. Sic etiam *1. de anima, text. 11.* plurimum valere dicit, rei proprietates ad quidditatem cognoscendam.

Notandum quarto. Quod dicit Porphy. proprium significare tantum potentiam,

dicens,

dicens, idem ratiabile esse proprietatem hominis, non quia homo actu semper rideat, sed quod aptus sit ad ridendum; non est absolute verum; siquidem aliquæ sunt proprietates, quæ in ipso actu consistant, cuiusmodi est perpetuitas motus in cælis. Quod etiam significat Alex. 1. *Top. cap. 4.*

DISPUTATIO IN Caput de Proprio.

Omissis aliquot questionibus, quæ sunt Proprio cum alijs predicabilibus communes: vt: An proprium habeat perfectam Vniuersalis rationem, quod dicit Alb. nos autem cum cæteris alijs negamus, quia non prædicatur immediate de inferioribus. Qualis etiam est: Cum proprium nõ modo infimæ speciei, sed interiectæ etiam, & generi conueniat, nõ constituitur distincta prædicabilia? *Ratio enim horum duorum eadem est,* quæ assignata est, dum de differentia ageremus. Ite questio illa, An proprium verè definiatur, dissoluta manet ex dictis de genere. Nec enim potest propriè definiri, ob causam dictam, vbi miror Am. And. qui cum asseueratè dicat, genus alijsque præcedentes species perfectè definiti, id tamè negat de proprio. *Omissis*, inquit, *his questionibus, alijsque similibus.* Supposito etiam quod detur Proprium; quod vel experientia patet, & euidenti ratione, & affirmat Aristoteles 4. *Phys.* in definitione loci, 1. *de anima*, text. u. lib. 2. text. 12. & 1. *de part. animalium*, cap. 12. Hæ sequentes questionibus aliquam potissimum difficultatem continent.

QVÆSTIO PRIMA.

Cui conueniat Proprium?

ID est, de qua re dici possit Proprium? seu quodnam sit proprii subiectum?

Prima Propositio. Proprium non conuenit Individui. *Ratio.* Quia proprium est quid fluens ex rei essentia; ex Individuo autem quatenus tale, non potest proprium profluere, quia non conuenit illi per se essentia, sed tantum ratione naturæ quam in se habet, tamen aliquando quæ aliquibus Individuis peculiariter sunt, solent appella-

ri propria, vt vidimus *c. de differentiis*, vt Lucullus apud Cic. 2. *Acad. quest.* editione 1. dicit, dilucidè tradi à polioribus Physicis, singularium etiam rerum, id est, individuarum singulas esse proprietates. *Ratio etiam est.* Quia Individuum solum esse potest proprium subiectum accidentium communium, vt Aristot. 10. *Met.* text. 35. & ibidem Auer. & D. Tho. & idem D. Tho. opus. 43. cap. 7. & de Ente & essentia, cap. 4. Alb. tract. 7. in predicab. Porphyz. in cap. de communisatribus & differentiis.

Secunda Propositio. Entis vt communissimè sumitur, non possunt propriè dici aliquæ esse passionēs aut proprietates. *Probat.* Quia ens hoc modo dictum, dicitur quidditatiuè de quouis habente entis rationem; ob quam causam negat Aristot. vt dixi in 3. *Met.* Ens esse genus, quia caret differentiis, & differentiis carere, quia de quouis Ente quidditatiuè prædicatur.

Tertia Propositio. Nullum analogum potest simpliciter dici habere proprietates, prout proprium hic dicitur tanquam prædicabile. *Ratio est.* Quia de ratione prædicabilis & Vniuersalis est, dici vniuoce de suis inferioribus, quod est contra rationem analogi.

Quarta Propositio. Proprium conuenit omni rei quæ dicit aliquam naturam simpliciter vnam, vel non æquiuocam, aut analogam. *Ratio est.* Quia ex quouis natura potest aliqua proprietas & passio fluere, & hoc requiritur vt sit proprium quarto modo sub ratione prædicabilis, alioquin quod Entis, quatenus dicit aliquid completum, esse possint aliquæ passionēs, docent cum Aristot. omnes Philosophi; enumerantes has Entis proprietates, vnum, verum, bonum.

Quinta Propositio. Proprium vt est quartum prædicabile, conuenit non modo speciei infimæ, sed etiam mediæ, atque etiam summo generi. Satis enim est ad rationem proprii, de subiecto suo immediate prædicari, & de cõtenti sub illo, secundum eundem prædicationis modum vniuoce prædicari, at hoc reperitur in his omnibus. Hinc est quod Aristoteles in prædicamentis semper assertit cuiuslibet prædicamenti

T 3 proprium

proprietates. Cum igitur dicitur proprium aduenire essentiae constituta, non debet essentia illa concipi ut constituta ex genere & differentia, sed satis est quod adueniat essentiae completa.

Sexta Propositio. Porphyrius rationem proprii solummodo explicauit, ut conuenit speciei infimae. Quia ut notant Albert. & Boet. *Species infima est id*, cuius ratione proprium perfecte dici possit, quia nomine proprii intelligi solet id, quod accedit ad essentiam completam, & quod uni soli conuenit: *Species vero infima* perfecta. Similiter inter omnia est completa in essentia, & cum ulterius diuidi non possit in plures quidditates, perfecte dicitur proprium ratione illius proprii, quia perfecte illi soli conuenit, quamuis etiam cuiuslibet alterius respectu, etiam summi generis dicitur proprium soli conuenire, quia quae sub genere continentur, non ponunt, ut dicunt in numerum, respectu essentiae generis & proprietatum, ita enim plures species simul sunt unum genus, sicut ut dicebat Porphyr. *cap. de specie*, plures homines sunt vnus homo; & propterea sicut proprium, quod conuenit speciei infimae, verè dicitur proprium, etiam si conueniat plurimis Individuis eiusdem speciei, quia illa Individua non ponunt in numero cum specie, ita etiam verè dicitur proprium quod conuenit alicui generi, et si conueniat pluribus speciebus contentis sub illo genere.

Septima Propositio. Proprium quod conuenit substantiae, non est substantia, sed accidens. *Hec est communis omnium opinio*, praeter unum Flamin. in *quæst. Log. cap. 3.* Qui contendit proprietates substantiae esse substantias, sed nulla quae alicuius momenti sit, ratione ductus, nec etiam pro illo facit Eust. 2. *Post. tom. 127.* Quare non alia indiget refutatione. Id solum concedi posset, de quibusdam quae substantiae conueniunt, tamquam intrinseci illius modi, qualis est existentia & subsistentia, quae si proprietates appellentur, quaestio erit tantum de nomine.

Octaua Propositio. Eidem uni rei possunt multa propria conuenire. Patet exemplo in omnibus rebus, ut in homine, esse rati-

bile, admiratiuum. Nec oppositum est apud Aristotelem *lib. 4. Top. cap. 3.* nam locus ille corruptus esse videtur. Et in veteribus codicibus graecis ita habetur, impossibile est, idem multorum esse proprium; quod tamen intelligendum est ad sensum praecedente propositione explicatum, id est, ut non possit idem esse proprium multis tanquam immediate subiectis.

Vltima Propositio. Proprium quarto modo non potest esse proprium alijs rebus, modis proprii. *Primo, secundo, tertio, et quarto.* Quia Proprium quarto modo adaequate respicit subiectum, cui conuenit essentia, ex qua ipsa fluit. Sicut ergo illi rei vnica est essentia, nec potest pluribus communicari, nisi quatenus illa se habent per modum vnus, ita non potest proprium quarto modo quod ab essentia fluit, ijs communicari, quibus essentia non comunicatur. Si tamen consideretur aliquod unum inferius, cui conueniat affectio essentiae, poterit hoc modo respectu illius dici proprium sub ratione alia, ut esse ratiabile respectu particularis hominis dici poterit proprium secundo modo, quia conuenit illi & semper; sic etiam proprium, quod conuenit naturae genericae respectu alicuius speciei dici poterit proprium secundo modo. Atque per haec conciliatur Butl. & Am. And. cum alijs. Quorum ille affirmat posse speciem quarto modo respectu diuersorum esse speciem sub alijs modis. Isti autem id negant; vtrique enim verum dicunt. Butleus si de mediato aliquo subiecto praecise loquatur, alij autem si de immediato subiecto. *Hinc tamen notandum est*, magis proprie solet appellari proprietates ea accidentia, quae conueniunt substantijs, & fluunt ex ipsarum essentia, quam affectiones illas quae promanant ex alijs accidentibus. Vnde sicut accidentia realiter distincta, accidunt substantijs, nec sunt semper substantiarum propriae passionibus, ita etiam diuersorum accidentium passionibus dici possunt accidere substantijs, quae tamen non habent pro proprio subiecto respectu cuius dicantur passionibus, ipsas substantias, sed accidentia.

QVAESTIO

QVÆSTIO SECUNDA.

An Proprium recipiat magis & minus?

Respondeo, Non recipere magis & minus, quatenus formaliter est Proprium *Ratio*. Quia de ratione Proprij est provenire ex rei essentia, sicut ergo essentia consistit in indivisibili, ita Proprium dicitur esse expertus intentionis & remissionis. Nihilominus duobus modis posset concedi Proprium intendi & remitti. *Primo*, Per accidens & ratione extrinsecæ operationis. Quo pacto videmus aliquos esse magis faciles ad risum, & id est quod supra dixi de differentia: dum ageremus de anima rationali contra Caietanum. *Secundo*, Entitativè & materialiter, id est, ratione accidentis quod intenditur & remittitur, cui conveniunt aliquæ proprietates, verbi gratia, albi proprium esse discregatium visus, nec enim est differentia magis propria, ut probat D. Thom. *opuf. 42. cap. 6.* Sicut igitur ipsa albedo entitativè intenditur & remittitur: non tamen quo ad propriam essentiam, ita servata proportionem esse discregatium visus, quæ est illius proprietates, intendi dicitur & remitti. Hoc autem peculiare est in proprietatibus substantiæ, ut neque etiam secundum entitatem, & gradus reales intendi possint, si verum est, substantias ipsas intendi non posse nec remitti. Contrarium sentire videtur Auer. Alb. Paul. Ven. & Burl. dicentes, etiam risibile sustinere magis & minus. Sed aperte id negat Porphyrt. *cap. de communislibus & differentijs*, quare cum *cap. de differentia*, proprias differentias affectui intendi & remitti, intelligendum est, non de Proprio quarto modo, sed quibusdam alijs accidentibus, quæ si cum communissimis conferantur, propria dicuntur, etsi revera non sint huiusmodi. lege Zimar *iberr. 4.*

QVÆSTIO TERTIA.

Quomodo se habet subiectum respectu Proprij?

ID est, in quo genere causæ cum Proprio conferatur. Auct. 4. Met. text. 2. affirmat se habere subiectum respectu proprii solum ut causam materialem: Quam sententiam fuscè explicat Zim. propositione 31. Probatur

Authoritate Aristotelis, qui 1. *Phys. text. 80.* materiam & subiectum confert in ordine ad accidentia materialia, at eiusdem sententiæ est libris de generat. animalium, in generatione humana habere tantum locum principij materialis, vel causæ. D. Thom. 1. *Phys. lect. 3. 1. part. quest. 77. art. 6. ad 3. opuf. 42. cap. 6. 1. sens. dist. 17. quest. 1. art. 2. ad 2. questionibus de malo, quest. 4. art. 2. ad 9.* docet habere subiectum respectu proprietatum rationem causæ formalis, finalis, & efficientis. Quod etiâ probat ibidem Caiet. 1. *part.* Etiam Am. Auer. qui inquit, solum locutus est in communi de subiecto in ordine ad accidentia, non autem in ordine ad talia accidentia. *Notandum est.* Subiectum aliud appellari inhesionis, aliud attributionis. *Subiectum inhesionis est*, cui accidens inhaeret. *Subiectum attributionis est*, de quo accidens prædicatur, ut albedo verè inest soli materiæ primæ, tamen attribuitur & prædicatur de toto composito. An autem aliqua sint accidentia, siue propria, siue communia, quæ subiectum inhesionis habeant totum compositum, quæstio est sed in lib. de anima examinanda. *Notandum secundò.* Aliud esse subiectum, cui inhaeret accidens. Aliud autem esse id ratione cuius accidens inhaeret. Etsi enim materiæ inhaereant accidentia, non tamen inhaerent, nisi ratione formæ, quæ talia accidentia requirit in subiecto, ut possit informare & conservari in materia. Quævis autem ista accidentia realiter distincta à forma, possint intendi & remitti; tamen ille ordo quem habet forma ad materiam cum talibus accidentibus requisitis, non recipit magis & minus.

Prima Propositio. Omne accidens quodcumque sit, dicit ordinem ad subiectum & materiam, tanquam ad causam materialem, & finalem, tanquam ad materialem, quia subiectum est materia recipiens accidens ipsum, quod est esse causam materialem, tanquam ad finalem, quia cum accidens sit ens imperfectum, ordinatur ex se ad substantiam tanquam ad finem, ut in ea inhaereat, & propterea appellatur Entis ens.

Secunda Propositio. Certum est subiectum respectu

respectu propriarum passionū habere peculiarem quendam ordinem & causalitatis modum, præter eum quem habet ad accidentia communia. *Hinc enim est, quod poni dicitur in definitione proprietatum suarum*, quia Proprium de ipso subiecto dicitur in secundo modo dicendi per se, ut Aristot. 1. *Post.* & D. Tho. *ibid.* lect. 10. Auer. 7. *Met. text.* 17.

Tertia Propositio. Hinc sequitur, ut bene D. Thom. dicit *opuf.* 48. *cap.* 6. non tantum se habere subiectum respectu Proprii, ut receptivum, nec tantum ut finem, quod habet respectu cuiuslibet alterius accidentis, sed etiam ut efficiens & imponens necessitatem tali enti ut sit. *Ratio etiam esse potest*: Quia quando aliqua sunt in invicem per se subordinata, id quod est prius se habet per modum causæ efficientis respectu posterioris. *Et confirmatur.* Quia passionēs non sunt ab agente naturali in re, nisi mediante forma quam producit, ergo forma se habet per modum causæ efficientis respectu passionum. Hæc tamen efficientia non est absolute appellanda efficientia, quasi forma habeat actionem quādam realem, qua producat passiones, hanc enim non est necesse dicere quod habeat; præterquā q̃ multi negant, posse substantiam esse immediatum principium effectuum rei alicuius. De qua re in *lib. de generat.* Sed est dicenda cum D. Thom. hæc efficientia ratio resultantia & emanatio quædam.

QVÆSTIO QVARTA.

An Proprium distinguatur realiter à subiecto?

HÆc quæstio, ut bene monet Soto *cap.* 2. excedit limites Logicos, unde nos etiam nihil hoc loco dicemus. Est enim gravissima controuersia inter D. Thom. & alios, An potentia animæ distinguatur ab anima nec ne. Sed proprius locus in libris de anima est.

QVÆSTIO QVINTA.

Quomplex sit Proprium?

LOquimur de Proprio quarto modo. Ut autem omittam materiales diuisiones, & quæ sunt omnino per accidens, quales

sunt quæ conveniunt rebus corruptibilibus, & incorruptilibus, corporeis & incorporeis & alias multas quæ hoc loco coaceruari solent. *Prima Diuisio* est in Proprium, quod dicit tantum potentiam, & in Proprium quod dicit actum. Prioris exemplum est verisibile; de quo tantum locutus esse videtur Porphy. etsi aliud non exclusit. Posterioris exemplum est, motus cælestis perpetuitas, ut supra notatur ex Alex. 1. *Tp.* *cap.* 4. *Secunda Diuisio.* Aliud Proprium est simplex, aliud veluti complexum & compositum. *Simplex*, ut esse risibile. *Complexum*, ut esse par, aut impar, esse rectum, vel curvum respectu lineæ. *Tertia Diuisio.* Alia distinguuntur realiter à suis subiectis, ut qualitas à materia, alia tantum formaliter, ut potentia animæ; Intellectus, memoria, &c. secundum satis probabile opinionem. De qua re hic disputat Soto q. 2. *Quarta Diuisio.* Aliud dicit quādam perfectionē, ut aptitudo ad sciētiam; aliud dicit imperfectionē, ut esse corruptibile. *Quinta Diuisio.* Aliud dicit solam formam simpliciter & per se, ut esse discursivum, aliud dicit formam in ordine ad materiam, ut potentia vegetativa, esse risibile. *Ubi tamen notandum est*, in materia illud accidens, quod necessario requiritur ad exercitium proprietatis dicentis ordinem ad ipsam, posse appellari Proprium, respectu totius, ut si soli homini proprium est canescere, seu posse canescere, illud accidens materiale, quod requiritur ad eandem efficiendam dici poterit proprium hominis. *Sexta Diuisio.* Aliud est proprium genericum, aliud specificum, siue species sit intermedia, siue infima.

Ex dictis sequitur, Propriū quod est quantum prædicabile, esse accidens fluens ex rei essentia, & quod reciprocè de subiecto prædicatur, quod subiectum esse potest quævis vna natura, modo sit vniuersalis, quamvis sit summum genus, habetque respectu proprii subiectum, causalitatem nō modo materiale & finalem, sed etiam quodammodo efficientem, formalem verò eo modo, quo materialem & finalem, id est, respectu cuiuslibet accidentis; quia videlicet ponitur in eius definitione. Denique

cum

quam fiat multa species Proprij, omnes tamen hoc habent commune, quod intendi & remitti propriè nequeunt, & prædicabilis rationem non nisi imperfectam habent & mediatam.

IN CAPVT DE Accidente.

Arist. 1. Top. cap. 4. monet prius aliarum vocum præmittendam explanationem fuisse, quam Accidentis notio exponeretur, ut patet ex definitione Accidentis, quæ ultimo loco ab Authore nostro ponitur, & est. *ibid. apud Arist.* Ratio etiam est, quia Accidens deterius omnibus præcedentibus prædicabilibus prædicationis rationem habet, unde supponit quodammodo essentiam ipsam, & quæ ex essentia fluit. Hoc caput breuissimum est, quare non est quod plures in partes diuidatur. Hæc autem sunt potissimum quæ à Porphyrio docentur. Primo definit Accidens, quod *adeſt & abeſt ſine ſubiecti corruptione*. Secundo diuiditur Accidens in *ſeparabile & inſeparabile*. Tertio dicit, cogitatione poſſe intelligi ſubiectū ſine accidente, quod *inſeparabile* appellatur. Quarto ponit ſecundam definitionem accidentis, quod *contingit eidem in eſſe & non in eſſe*. Quinto aſſert tertiam definitionem, quod *neque genus eſt, neque ſpecies, neque diſpoſitio, neque proprium, ſemper autem eſt in ſubiecto ſubiſtens*.

EXPLICATIO VER- BORVM.

*Nigrum verò eſſe inſeparabiliter cornu
& Aethiopi?*

Nigredo (quæ inſeparabiliter eſt in ſubiecto, Authore Ariſtotele lib. de cauſis prop. elementiorum, ſi tamen eius libri author eſt Ariſt.) ex eo fit, quia ſemen in matrice decoquitur ſorti decoctione, & ideo reſoluitur humidū clarum, & reſtat nigrum. Ideo igitur cornus inſeparabiliter niger eſt, nempe propter complexionem; Aethiopes verò tum propter hanc cauſam, tum etiam propter clima. Lege Ariſt. in lib. de coloribus. Tamen Alb. hic affirmat, quod ſi nidus coruorum eſſet in frigidiſ montibus, & ouum coram cir-

circumliniretur argento viuo, & humore viſcoſo anſeris & carti, qui eſt frigidiffimus, futuros tunc coruus albos, dicique ſe id expertum eſſe.

NOTANDA.

Notandū primo. Prima definitio Accidentis dicitur à nonnullis eſſe apud Ariſt. 1. Top. cap. 4. reuera tamen non prima, ſed ſecunda eſt, vult tamè Amm. And. eſſe definitionem Plat. in qua *adeſſe & abeſſe* non dicuntur accipi ſimul, ſed ſub diſtinctione, & ſucceſſiue; ſunt enim hæc inter ſe oppoſita, quod eidem ſimul in eſſe nequeant.

Notandum ſecundo. Videtur Porphy. perturbatum ordinem ſecurus, dum ante duas illas Accidentis definitiones, eiſdem ſubiecit diuiſionem. Sed id ideo fecit, ut definitionem primam explicaret, & vti etiam obiectioni occurreret, qua quis poterat contra definitionem argumentari. Dicitur vulgò Accidens eſſe quoddam inſeparabile, non ergo ad eſſe poteſt & abeſſe. Reſponderetur, eſſe quidem bonam illam Accidentis diuiſionem, tamè quamuis aliquod Accidens rei ipſa ſeparari non poſſit, cogitatione tamen & mente ſeparari poſſe. Cæterum hæc diuiſio eſt apud Ariſt. 5. Met. cap. vii.

Notandum tertio. Secunda definitio eſt, ut dixi, apud Ariſt. 1. Top. cap. 4. & 1. Phyſ. l. 28. quæ videtur quam præcedens eſſe melior; melius enim Accidentis natura explicatur per *in eſſe*, quam per *adeſſe*, quia Accidentis eſſentia ſaltem conſiſtit in aptitudinali in hærentia, vbi etiam verbum illud (*contingit*) explicat, quod dixi in præcedenti definitione *in eſſe & non in eſſe*, ſucceſſiue accipi debere.

Notandum quarto. Definitio tertia Accidentis eſt apud Ariſt. in Top. ſed inter cæteras minimè videtur eſſe accurata, quod idem Ariſt. reſtatur; traditur enim per negationem, quod eſt inſimum & improprium definiendi genus, quo etiam non entia definiiri poſſent: ut ſi dicere-
mus, Chimæram non eſſe hominem, nec equum, nec quicquam cæterorum. Vnde niſi aliud quid poſitiuum addatur, negatio eſt definitio, hic autè additur, quod
V ſemper

semper sit in subiecto subsistens, nō quod separari non possit, quia dum est, necessarium est & semper in subiecto. Legit Arist. 6. *Top. cap. 2.* Vbi dictam definiendi rationem rejicit, quia negatio potius quod res non sit explicat, quam quod sit. Nihilominus solemus huiusmodi definitiones adhibere, dum vel sem maximè imperfectam, vel perfectam explicare solemus. Vnde Arist. 7. *Met. 1.* inquit, neque est quod, neque quale, neque quantitas, nec quippiam ceterorum. Sic etiam Deū Opt. Max. definire volentes, Auctore B. Dionysio, lib. *De divinis nominibus*, dicere solemus, Nec esse substantiam, nec qualitatem, nec quantitatem, sed supra substantiam. Vbi miror Alex. qui hanc definitionem Accidentis maximè probat. Quia autem hæc definitio negationem includit aliorum prædicabilium, idēd Arist. agendum dixit de Accidente post alia prædicabilia.

Notandum quinto. Avic. & alij Arabes apud Alber. reprehendunt Porphyrium, quod non prius Accidentis acceptiones posuerit, quam ad definitionem eiusdem venerit. Cæteri & Avic. conantur excusare. Verum veniunt desideretur, subijciemus Accidentis acceptiones, quæ tamen satis colligi possunt ex his quæ dixit Porphyr. *cap. de differentiâ & propria.* Primo igitur Accidentis significat id omne quod alteri inhaeret, hoc est, adiacet, seu quod est distinctum à substantia, nec significat subsistendi modum. Ita D. Thom. *op. 48. cap. ult. Alb. & Scot. in loca.* Avic. *cap. 11. Log.* ubi etiam vult à Porphyrio sumi Accidentis, ut distinguatur contra substantiā. Et hoc modo potest Accidentis ratio, ut est prædicabile, cuilibet generi Entis convenire, etiam generi accidentium, sicut generis & aliorum prædicabilium rationem in ijs repetiri. Quod præterea expressè habet Arist. 1. *Top. cap. 4.* inquit: Omnia prædicata, et genus, differentiam &c. in omnibus prædicamentis repetiri. Facit nihilominus, & vult supra de Proprio dixi, non ita propriè dici vanum accidentis habere accidentia, atque substantiam, quia, ut Auer. monet 4. *Met. Tex. 14.* eandem accidentis quod accidenti accidit,

substantiæ accidit, cui prius accidens accidebat. Idem docet D. Thom. de *spiritualibus creat. art. 18. q. 2. part. quæst. 77. art. 1. ad Sum.* Secundo significat Accidentis quicquid est extra essentiam rei, quo pacto substantia etiam respectu alterius substantiæ potest appellari accidentis: quo etiam modo supra diximus ex Arist. accideret differentias generi. Tercio significat Accidentis casum fortuitum, cuiusque nulla sit determinata causa. Ita Arist. 5. *Met. Tex. 35. li. 6. Tex. 5. 1. par. ca. 24.* ut inuento thesauri. Quarto dicitur Accidentis id quod opponitur prædicato per se, siue cū quidditas prædicatur, siue etiam propria passio, siue denique, ut opponitur quatuor illis modis dicendi per se, de quibus Arist. 1. *Post.* Ita usurpat Arist. eodem lib. ca. 2. *op. 3.* dicens, Sophistarum artem versati circa accidentis. Quinto & ultimo propriè significat Accidentis id quod rei accidit, nec fuit ex essentia, nec reciproce dicitur de subiecto. An autem Porphyr. acceperit Accidentis hoc casu hoc modo, hoc est, prout etiam extenditur ad substantias, dicemus in Disputatione.

DISPUTATIO IN

Caput de Accidente.

QVÆSTIO PRIMÆ.

Quomodo Accidentis sit quidditas prædicabile.

MVLTA sunt Accidentis, ut in text. explicui, acceptiones. Quæstio est sub qua ex his Accidentis habeat prædicabilisationem. Avicenna aliique Arabes hoc nomine reprehendunt Porphyrium, quod de Accidente solum locus sit proxi à substantia distinguitur. Vnde volunt Accidentis, ut quantum prædicabile, comprehendere quamlibet prædicacionem accidentalem, quatenus hæc distinguitur à prædicacione essentiali. Eadem videtur esse sententia D. Thom. de *spiritualibus creat. art. 18. ut expressè cum interpretatur* sequitur Ferrar. *1. con. Gen. ca. 31.* & recentior Philalpan. *in hunc locum.* Quod etiam probat Av. Alex. 1. *metaphysicum quæst. 9. 17.* & Avic. *in hunc locum.* Confirmatur etiam Auctore

Authore Arist. qui e. *Top. cap. 4.* dicit omnia prædicata reperiri in omnibus prædicamentis, ergo etiam in substantia reperitur prædicatio accidental. s. quæ una de aliis prædicetur. Idem docet Alb. & Caiet. Contraria sententia videtur esse magis communis, & diserte eam defendit Birol. in hunc locum.

Dicendum est, sine dubio Porphy. esse hoc capite locum de Accidente quod à substantia distinguitur: Nam dixit, esse id quod contingit inesse, & non inesse, id est inhaerere, & non inhaerere, quod nullo modo substantiæ convenire potest. Videtur etiam eadem Arist. sententia; nam ut supra docuimus, fuit hæc definitio ex ipso decreta. Ratio etiam est, quia substantiæ de alia substantia prædicatio, si non sit essentialis & quidditativa, quomodo tunc refertur ad genus, speciem, vel differentiam, non est directa & naturalis. Quare quâvis dici possit, modo lato Accidentalitatis prædicatio, tamen non est dicenda huiusmodi prædicatio ad hoc prædicabile propriè pertinere, sed reductivè tantum, quia hæc prædicabilia omnia continent prædicationes naturales & directas.

QVÆSTIO SECUNDA.

De modo differat Proprium ab Accidente

Frustra dicat aliquis, instituitur hoc loco questio ista; siquidem ex utriusque definitione patet, quod sit inter utrumque discrimen. Nihilominus est quedam peculiaris difficultas, quæ hic videtur esse necessario explicanda: Cum enim dictum sit, Proprium esse id, quod ex se certum & determinatum sibi subiectum vendicat, videtur etiam Accidentis esse Proprium, eandem ob causam: nam requirit Accidentis quodlibet subiectum determinatum. Confirmatur, quia quodvis Accidentis definitur per subiectum. De Accidente etiam potest esse scientia & demonstratio: ac demonstratio est de Passione. seu Proprio, ut inquit Arist. 1. *Post. 2. 2.*

Notandum est. Hic querimus, an Accidentis dicat ordinem ad subiectum, quod respectu illius sit determinatum, & Proprium quarto modo,

Notandum secundo. Subiectum potest esse duplex: *22od. & 22go.* Per subiectum *22od.* hic tantum intelligimus id cui accidens inhaeret, & quod sustentat accidens. Per subiectum *22go.* intelligimus rationem quandam determinatam, propter quam hoc accidens inest subiecto.

Notandum tertio. Accidentis ad subiectum triplicem ordinem habet. Primo ut ad sustentans. Secundo tanquam actus ad potentiam. Tercio, tanquam effectus quidam ad causam efficientem, modo supra explicato Tract. de Proprio. Qui triplex ordo colligitur ex D. Thom. 7. 1. *de virt. art. 2.*

Notandum quarto. Constat, Accidentis respectu subiecti ut sustentatiui, nullum determinatum requirere. Verbi gratia, albedo potest esse in multis subiectis. Certum etiam est, ratione potentiae, et si subiectum materialiter idem sit, tamen diversa accidentia diversas in subiecto respicere potentias. Hoc patet ex *Arist. 12. Met. vbi dicit, particulares actus ordinem dicere ad particulares potentias, & 3. Phys. Tex. 10. dicit, potentiam ad sanitatem & infirmitatem esse diversas, quia diversi sunt isti actus. Difficultas solvi est de subiecto causalitatis, id est, an in subiecto sit aliquod principium, ad quod necessario sequitur Accidentis, quod appellare possumus, iuxta præcedentia, subiectum *22od.* Prima opinio est quorundam recentiorum, Accidentis intentionale, quales sunt species sensibiles, nullū huiusmodi subiectum requirere (nam exempli causa, species sensibilis albedinis potest esse & in aëre, & in aqua) accidens autem reale semper requirere tale aliquod subiectum, ut albedo postulat in subiecto certam aliquam temperiem & mixtionem, ex qua resultat. Rationes ipsorum sunt illæ quas in intro adduximus. Secunda opinio communis aliorum omnium, De qua rectè Caiet *de Ente & Essent. quest. vi.* qua negat quodlibet Accidentis, etiam reale, requirere subiectum determinatum. Ratio est, quia nō quodlibet Accidentis est in subiecto habente influxum respectu illius, ac veluti imponente necessitatem, ut D.*

V 2

Thomas

Thomas supra loquebatur, essendi.

Prima Propositio. Est Proprium & Accidens conueniant in hoc, quod sua accidens distinctum à substantia, tamen differunt primo, quia Proprium immediatè conuenit speciei, Accidens autem indiuiduo, ut supra ostendimus ex Arist. 10. Met. D. Thom. Porphy. &c. Secundo. Quia non potest Proprium eo modo separari à subiecto, quo Accidens potest, ut paulò infra videbimus. Tertio, Quia Proprium requirit subiectum, quod habeat veluti efficientiam respectu illius, & ex cuius essentia fluit, ut patet ex dictis de Proprio, & mox etiam magis dicitur.

Secunda Propositio. Aliqua Accidentia communia habet subiectum quoddam determinatum & proprium quarto modo. Ratio est, quia abedo, & albedo gratia, semper necessario resultat ex tali mixtione & temperie, ut bene aduersarij argumentabantur. Dicuntur nihilominus talia Accidentia communia respectu subiecti quod, quoniam ipsum non est aliquid determinatum, sed modò hoc, modò illud esse potest, ut patet in albedine. Quod si albedo, & alia huiusmodi accidentia conferantur cum subiecto quo, possunt dici propriè respectu illius.

Tertia Propositio. Non omne Accidens requirit determinatum subiectum. Quod patet; nam odor potest esse & in panno, & in aëre. Imò & quædam sunt subiecta, quæ respectu subiecti se habent merè passiuè, ut cælum respectu sui motus, si verum est, moueri cælum ab intelligentijs.

Quarta Propositio. Eadem videtur esse ratio Accidentis intentionalis & realis: nam rationes suprapositæ æque de utroque probant, & à posteriori, quodlibet Accidens intentionale prærequirit in subiecto, unde realiter fluit, diuersam mixtionem & temperiem in accidente reali, cuius est species intentionalis.

Quinta Propositio. Accidens quod determinat sibi subiectum, & contra, cum subiectum sibi determinat illud accidens, tum est proprium Accidens, ut visibile. Cum autem Accidens determinat sibi subie-

ctum, sed non contra, subiectum determinat sibi illud Accidens. Vel deniq; cum neque Accidens subiectum, nec subiectum sibi determinat Accidens, est tantum Accidens commune. Exemplum est in similitudine respectu nasi. Hæc distinctio est apud Arist. 7. Met. text. 2. Ad rationem igitur initio dictam patet, quid sit dicendum. Ad confirmationem, etiam sequeretur subiectum ut est sustentatiuum, aliquod de erminatum requiri, respectu cuiuslibet accidentis, quia etià ut sic ingreditur accidentis definitionem. Et consequenter demonstrationem, vel scientiam de accidente esse posse, quod tamen aduersarij non concedunt. Arist. autem, ut rectè obseruat Caieta. 1. post. cap. 1. per passionem non intelligit propriè dictam passionem, quæ est, Proprium quarto modo, sed quodlibet prædicatum, quod de re quauis prædicatur.

QVÆSTIO TERTIA.

Quodnam sit subiectum Accidentis?

IN disputatione de Proprio significauimus, materiam posse esse subiectum Proprij, quod multò magis verum videtur de Accidente. Sunt tamen qui dubitent, possitne Accidentis subiectum, prout de eo hic agitur, esse solum materia aut totum compositum? Hæc etiam supponendum est, non tantum res corporeas & materiales, sed etiam incorporeas posse esse subiectum Accidentis, quæstio est, an Accidens, de quo est sermo hic, conueniat corporeis tantum, an etiam & incorporeis? Opinio D. Thom. 2. contra Gentiles, ca. 81. & ibi, Ferr. &c. est, definitionem Accidentis solum conuenire composito ex materia & forma. Quod idem videtur confirmari posse autoritate Alex. 1. quæst. natural. cap. 17. & in antepæd quo loco id sentit Amm. & Philad. Potest hæc opinio duobus modis intelligi, Vel quod solum Accidens materiale inhaereat in toto composito, vel quod tantum definatur Accidens hic quatenus inherens toti composito. Dicendum est, Primum definitur hoc loco Accidens, quod conuenit rebus etià non materialibus. Probatæ exemplis Porphy.

Porph. in cap. de differentiis, & ca. de propria. verbi gratia, esse visibilem, esse geometriam, &c. Secundo dicendum est, etiam si Porphyrius egisset de accidentibus materialibus tantum, non continuo sequitur egisse tantum de illis quæ toti composito inhaerent; nam hoc ipsum est valde controuersum, & pars negans fortassis est verior, id est, posse etiam ipsi materiæ inherere Accidentia. Vltimo dicendum est: Locutus est Porphyrius de Accidentibus quæ toti composito tribuuntur, quod ad prædicationem spectat, siue accidentia ista de composito dicantur ratione materiæ, siue etiâ ratione partis spiritualis. Ratio est: Quia propriè solum prædicari solent Accidentia de iis quæ denominant: hæc autem propriè loquendo sunt composita ipsa. Et confirmatur; quia cap. 1. de communicatione docet Porph. accidentia primo & per se conuenire indiuiduis. Indiuiduum autem ut sic, totum compositum dicitur.

QVÆSTIO QVARTA.

An de essentia Accidentis sit inherentia in subiecto?

Videtur Porph. vtrumque affirmare, & esse de essentia, & non esse; nam extremo cap. dicit, Accidentis esse semper substantias in subiecto, unde sequi videtur, esse de essentia accidentis, semper inherere. Quo loco immeritò Auicenna reprehendit hanc definitionem, quod subsistere dicat oppositam rationem accidentis; cuius non est subsistere, sed inherere. Nam subsistere non significat hoc loco perse stare, sed in alio esse. Præterea dum dicitur in duabus primis definitionibus, Accidentis posse adesse & abesse, contingere inesse & non inesse, significare videtur, non esse de essentia Accidentis adesse & inesse, id est inherentiam ipsam. Respondet, Cum ait Porphyrius, Accidentis semper subsistere in subiecto, sensus est, quod naturaliter loquendo, ut sit in rerum natura, debet in subiecto inesse, quomodo potest dici quodlibet accidentis inseparabile. Cum autem dicit, posse adesse, & abesse, inesse, & non inesse, non est sensus quod possit abesse, & non inesse, conseruando suam

entitatem, sed posse adesse & inesse subiecto, communicando suum esse subiecto, & illud tantum conseruando in ipso. Abesse vero, & non inesse; quia vel potest nunquam subiecto suum esse communicare, vel quauis semel communicauerit, potest aliquando non communicare, non tamen illud in se retinendo. Et hæc satis sunt nostro instituto: nam questio proposita ad Metaphysicam pertinet, & si sequamur tantum naturale lumen, non absurdè sentit Auer. 7. Met. quæst. 1. esse de essentia accidentis adualem inherentiâ; quæ etiam Arist. esse videtur sententia. Si autem fide imbuti de accidentis natura loquamur, dicere possumus, vel esse quid de natura accidentis, aptitudinale inherentiâ, ut loquitur D. Thom. 4. diff. 12. quæst. 1. & omnes Thomistæ: vel cum Scoto, esse ipsammet essentiam accidentis, quod etiam affirmat Zonf. 7. Met.

QVÆSTIO QVINTA.

Circa duas definitiones Accidentis primas.

Definitum est Accidentis, tum quod potest adesse & abesse, tum quod contingit ir esse, & non inesse, præter subiecti corruptionem. Ratio dubitandi est, quæ ex ipso met Porphyrio colligitur, quia aliquando Accidentis dicitur esse inseparabile, non ergo aliquando Accidentis est, quod abesse possit præter subiecti corruptionem. Secundo quia experientia docet, multa esse accidentia quæ subiectis, quibus insunt, afferunt interitum, ut morbus & mors. Tercio videtur hæc definitio conuenire substantijs; nam anima rationalis adest & abest à materia præter materiæ corruptionem. Propterea Arabes reprehendunt hanc definitionem. Auer. autem affirmat primam definitionem omni Accidenti conuenire, secundam autem tantum separabilij, sed tamè nullo nisi sit fundamento. Caietanus & alij volunt utraq; definitionem vtrumque Accidentis esse comprehensum. De difficultate autem proposita prima est opinio eiusdem Caietani, hæc verba, *Adesse, & abesse, inesse, & non inesse* accipi debere non realiter, sed logicè.

accidens posse adesse & abesse, & realiter esse separabile, quia intendi potest & remitti sine subiecti corruptione. Videmus enim non modo vnum coruum esse magis nigrum altero, sed etiam vnum & eundem interdum magis, interdum minus esse nigrum. Albertus dicit omne accidens adesse & abesse, quia quamvis dicatur aliquod esse inseparabile, potest tamen reipsa separari, quoniam causa talis accidentis ab ipso distincta est, & tolli potest: unde, inquit, in partibus septentrionalibus corui albi videntur. Nihilominus ut nostram sententiam de his modis asseramus, fit tertia propositio.

Tertia Propositio. Fuit Accidens definitum ab Aristotele (est enim hæc definitio etiam Aristotelis) non modo separabile, sed etiam inseparabile. Ratio est, quia nulla alia est apud Aristotelem aut Porphyrium Accidentis definitio, & tertia illa cum sit merè negativa, etiam conuenit Accidenti separabili & inseparabili, quatenus utrumque nec est genus, nec differentia &c. & utriusque commune est esse aliquid semper in subiecto subsistens, nec verò subsistere ut Accidens inseparabile his definitionibus comprehendendi dicatur, quod intendatur vel remittatur; hoc enim non est Accidens simpliciter adesse, vel abesse, & antequam intendatur, vel remittatur, adhuc est verè Accidens, & est inseparabile. Ergo etiam ut sic, comprehendendi debet sub his definitionibus. Quod si verum est quod Albertus dicit, Accidens inseparabile postea aliquando realiter separari, iam non est amplius Accidens inseparabile; & dicere accidens inseparabile separari posse, est implicatio.

Quarta Propositio. Hæ definitiones comprehendunt utrumque Accidens, etiam inseparabile, de quo difficultas est, in hoc sensu, ut quodlibet Accidens, quantum ex se & natura sua, possit & in subiecto esse, & ab eodem realiter separari, quamvis aliquando contingat in aliquo determinato subiecto esse aliquam conditionem materialem, ratione cuius de

facto separari nequeat; ut nigredo ex se & natura sua est huiusmodi accidens, ut ipsum non repugnet tum afficere aliquod subiectum, tum etiam ab eodem separari, quamvis aliquando reperitur in tali aliquo subiecto, à quo propter conditionem materialem determinatam huius complexionis non possit re ipsa auelli, & in hoc plurimum differt Accidens inseparabile à Proprio, etiam realiter loquendo, quia Proprio est huiusmodi accidens, quod cum suat ex essentia rei, simul est inseparabiliter cum essentia, & quia repugnat tolli essentiam rei non interemptam, id est, esse rem sine sua essentia, ita etiam per se & intrinsecè repugnat esse rem sine proprietate essentiam consequente, & tolli proprietatem non ablata essentia unde fuit, & consequenter, re non corrupta. Hæc sententia est Them. 1. post. cap. 14. Alex. 1. Top. ca. 4. Et confirmatur ex eodem Arist. cum ibi, tum 1. Phys. 1. 28. & præterea ex cap. 1 lib. 1. Top. loco 3. & 4. ubi quaerens, an album sit genus niui, concludit non esse, quia, inquit, potest album inesse, & non inesse. Ergo vult Arist. hoc modo intelligi. Ex hoc loco sic argumentor: Album etsi sit inseparabile à niue, tamen quia ab ijs, in quibus reperitur, potest aliquando realiter separari, ideo concludit Aristor. non esse genus, sed tantum Accidens niui, quia potest inesse & non inesse. Ergo vult Aristoteles hoc modo intelligi Accidens adesse & abesse, quia ex natura sua non repugnat Accidens ita in subiecto esse, ut ab eodem abesse possit, etsi interdum ita in hæreat in aliquo subiecto, ut ab eo sit inseparabile, ut patet in exemplo niui. Idem dicere possumus de quibusdam Accidentibus, quæ quamvis secundum gradum aliquem summum subiectum de facto corrumpant, qualis est nimius calor, vel nimium frigus, tamen ex natura sua possunt vel minus intensa in eodem subiecto esse sine ulla illius corruptione, vel fortasse etiam in eod. gradu in aliquo alio subiecto, illud quoque non corruptione. Confirmatur à simili: Nam 7. Met. 1. 4. docet Arist. Accidens esse posterius tempore substantiæ &

tamen id absolutè & simpliciter loquendo falsum est, quia propriæ passionēs simul sunt tempore cum suo subiecto, etiā si subiectum habeat quandam prioritatem naturæ. Vt ergo sit verum dictum Aristotelis, debet intelligi per non repugnantia, hoc est, quod non repugnet accidenti ut sic, esse subiecto posterius. Imò vero non repugnat subiectum ita esse prius aliquo accidenti, ut non modo tempore illud antecedit, sed nunquam etiam illud in se recipiat. Ita igitur dicitur Accidens posse adesse, vel abesse, quia nulli accidenti, etiā inseparabili repugnat ex natura sua ita esse in subiecto, ut ab eodem separari nequeat, alioquin ubique esset, inseparabiliter esset.

Ad primum argumentum, Patet ex dictis; nam Accidēs est separabile ab aliquo subiecto, quantum est ex se & natura sua, quamvis per accidens & materialiter nō possit aliquando de facto separari. Cum ergo Porphyrius dicit, Accidens posse adesse & abesse, vel potest intelligi realiter, & tunc sensus erit, Nulli accidenti, quantum est ex se, repugnare, ut absit à subiecto cui prius inerat; tunc autem cum subdit, Accidens aliquod esse inseparabile, intellige, esse inseparabile non ex natura sua, sed ratione alicuius conditionis repetitæ in subiecto. Vel intelligi potest Porphyrius, Accidens posse adesse & abesse, hoc est, posse affirmari & negari de subiecto, etiā si realiter aliquando sit inseparabile; huiusmodi enim prædicationes nihil tollūt de essentia & quidditate subiecti; tunc autem cum addit, aliquod Accidens esse inseparabile, intelligi debet de inseparabilitate reali, ex parte, ut dixi, conditionis materialis. Et hæc posterior explicatio videtur esse magis ad mentem Porphyrii; sic enim seipsum explicat, dicens, intelligi posse eorum cum albedine. Et ratio etiam est, quia hic agit de Prædicabilibus, ut formaliter Prædicabilia sunt, & non secundum id quod illis convenit realiter. Id etiam quod dictum est in præcedenti explicatione, potest confirmari ex Arist. 1. Phys. Text. 28. Est enim, ut dixi, hæc explicatio magis ad rem ip-

sam & mentem Aristotelis; ibi enim dæ exemplum Accidentis separabilis, *scilicet*, de cuius ratione dicit esse id cui accidit, nempe nāsum, quia non potest in alio subiecto esse, nec ab illo realiter separari, & tamen certum est hoc accidens, si per se sumatur, ratione solius curvitaris non esse inseparabile à quolibet subiecto, nec etiam determinare sibi pro subiecto solū nāsum: Imò etiam idem illud subiectum non sibi necessario determinat tale accidens, quæ duæ conditiones requiruntur ad hoc, ut possit Accidens aliquod Porphyrium appellari, ut patet ex 7. Metaph. 2. Idem de hoc accidente dicit Alex. 1. Top. cap. 4.

Ad secundum. Respondet Burl. in hac definitione, hæc verba: *Præter subiecti corruptionem*, determinare verbum *abesse*, non autem verbum *adesse*, ut sensus sit; Accidens non quidem adesse, sed tamen abesse potest præter subiecti corruptionem. Sed frivola est hæc interpretatio, æque enim illimitatè ponitur in definitione, adesse præter subiecti corruptionem, & abesse. Vnde dicendum est primo, mortem, morbum, & alia huiusmodi prout formaliter dicunt solam privationem, non esse accidentia, privatio enim formaliter sumpta non est ens, quare prædicationes ipsarum privationum reducendæ sunt ad prædicabilia habituum oppositorum, hoc est privatio substantiæ ad substantiam, accidentis ad accidens. Secundo, si accipiantur ista eadem ratione qualitarum positivorum, quæ causant interitum, tunc idem est dicendum quod supra dixi de nimio calore, vel frigore. Adde quod quādiu sunt in subiecto, non corrumpunt illud. Ad illud autem de morte, si accipiat ut est privatio vitæ, præterquam quod privatio est, & non accidens positivum, tamen dicitur esse in subiecto sine subiecti corruptione, quia id quo propriè anima privatur & vita, est materia quæ incorrupta manet, quod si accipitur mors ut totum denominat, quatenus dicitur homo mortuus, etiam tunc mors nō continet prædicationem accidentalem, nam

ut sit vera propositio, *homo est mortuus*, debet suppositio hominis esse, non pro homine existente, sed pro homine qui fuit, Accidentalis autem predicatio est de subiecto actu existente, cui accidens inhæreat.

Ad tertium. Propter hoc argumentum D. Thom. ut supra diximus, i. *com. Gent. cap. xi ad 4.* & cum ipso Ferrar. volunt subiectum, cui adesse & à quo abesse dicitur Accidens, esse non materiam solum, sed totum compositum, ideoque etiam non definiri h. c. accidentia nisi corpora, quæ toti composito ex materia & forma conuenire possint. Verum hanc sententiã satis supra improbauius. Nunc autem quod ad argumentũ spectat, Respondeo: Ideo animam rationalem non habere definitionem accidentis, quia non perfecte inest subiecto, imò verò nullo modo, cū sit substantia, & non accidens. Ex dictis de accidente sequitur, Accidens, ut quantum prædicabile, esse id quod immediate prædicatur de Individuis, quibus inesse vel adesse, & à quibus abesse & non inesse potest, vel secundum abstractionem intellectus nō modo præcisiuam, sed etiam negatiuam, imò etiam cum affirmatione oppositi accidentis, vel Accidens est, quod non potest separari ab aliquo subiecto de facto realiter, tamen quantum est ex se & natura sua, nullum est quod non realiter separari possit, quia non habet necessariã cum subiecto connexionem. Potest autem Accidens conuenire subiecto etiam incorporeo, & corporeo, cum ratione formæ, cum ratione materiæ, quibus propriè Accidens immediate inhæreat. Denique de ratione accidentis est, nullum habere determinatum subiectum quod, & saltem de eius essentia, vel illius proprietatem esse, posse subiecto inhære.

IN CAPVT DE

Communibus.

HÆc habui quæ dicerem de quinque Vocibus, nam quæ capite sequenti continentur, vel, secundum aliorum partitionem, in alijs decem sequentibus capitibus, & nimis proluxa sunt. & minime, ut videtur, necessaria, Siquidem ex dictis

de vnoquoque Prædicabili seorsim & ngillarim patet, quo pacto vel inter se conueniant, vel inuicem discrepent, ne tamen intactum hoc caput planè reliquissẽ videamur, ea tantum breuiter notabimus quæ sunt magis scitu digna. Sciendum est ergo conferre primum Porphyrium omnia prædicabilia simul in his, in quibus conueniunt. Secundo, Comparat genus ratione communitaris & differentię ad alias quatuor species. Tertio Differentiã ad alias tres, prætermisso ordine, quem obseruaret dum de singulis disputaret, vel potius repetita methodo, qua in initio processij omnes ordine species prædicabiles enumeraras; differentiã enim prior natura est quam species, & præterea plura sunt quibus conueniat generi cum differentia, quam cum specie. Quarto, Conferre speciem ad proprium & Accidens. Quinto, proprium cum Accidente.

Circa communem tatem omnium prædicabilium, *Notandum est secundo*, id quod habetur in istis verbis: *Sed principaliter quidem de Individuis*, nempe Accidens primario & per se de indiuiduis prædicari, quod supra probauimus auctoritate Aristotelis 10. Met. 1. 35. *De substantia*, & auctoritate aliorum Philosophorum. Idem repetit Porphyrius infra in definitione Generis & Accidentis, quod intelligendum est de Accidentibus tantum realibus, nam Accidentia notionalia, siue notiones sæpè conueniunt primo & per se naturis, nō autem indiuiduis, ut nouæ species, & noui generis,

Notandum tertio, circa differentiam generis & Differentię, id quod continetur istis verbis: *Proprium est generi de pluribus prædicari quam differentia & species*; De specie id certum est, idemque habet paulò post in collatione generis cum specie. De differentia autem non videretur absolute verum; nam quatenus differentia potest genus non modo medium, sed etiam summum constituere, & quæ de multis prædicatur, atque genus ipsum. Id ergo solum verum erit de differentiis quatenus sunt generis diuisiuæ quod, veluti occurrens obiectioni, paulò infra indicat, dicens:

I

Optima

Oportet autem differentias decipere, quibus dividitur genus, et si tantum exemplum affertur in genere medio, hoc est animali. *Obijciat*: Species dicitur de individuis, genus de speciebus; sed plura sunt individua quam species, de pluribus ergo dicitur species quam genus. Hoc argumentum quasi præsentiens Porphyri, initio huius capituli, dicit esse quidem commune omnibus prædicabilibus de pluribus dici, genus tamen prædicari de his quæ sub se sunt speciebus & individuis.

Notandum quarto. Id quod est in illis verbis eodem loco: *Amplius genus continet differentiam potestate*, ubi etiam subdit, habere se genus ut materiam, differentiam ut formam, quod ante capite de differentia dixerat, & nos satis de hac sententia disputatione de genere.

Notandum quinto. Ibidem notanda sunt hæc verba: *Si omnes interimantur*, hoc est et si, inquit, de medio tollantur omnes differentie adhuc genus restabit, quod sanè intelligi potest de genere quoad suam existentiam; nam unam saltem differentiam requirit ut existat, quo pacto capite de Substantia dicit Arist. sublatis primis substantijs tolli & secundas. Et Porphyri, sub finem capituli inquit, Commune esse Proprio & Accidenti ut sine illis interimant ea in quibus esse considerantur. Si tamen sermo sit de Genere tantum secundum essentiam, potest sublata quavis differentia actuali formari vera generis notio tantumquam multis communicabilia.

Notandum sexto. Quod dicitur illis verbis ibid. *Differentie verò plures sunt*, id est, unus speciesi vnum genus est, multæ verò differentie, hoc enim non debet intelligi de differentiis subordinatis, nam species infima, & multæ aliæ supra infimam possunt habere differentias multas, nempe generum subalternatum posteriorum, quo pacto non negaret Porphyrius unius speciesi multa esse genera. Sed præterea falsum est, secundum veritatem unus speciesi multas esse differentias, non subalternatas, quod necessario asserere debet Porphyrius, ut sibi constet, id tamen, ut diximus, solum Porphyri dicit secundum

vulgi opinionem; nam alibi aperte falsum est dari infimas differentias.

Notandum septimo. Circa communiter Genus & Proprii, sensus illorum verborum est. *Genus & Proprii commune est sequi species*, nempe species inter tum Genus, tum Proprium: Si enim homo est, animal est, & si homo est, risibilis est. Eodem etiam loco nota quod dixit, Proprii prædicari æqualiter, hinc enim sequitur Proprium nec intendi, nec remitti.

Notandum octavo. Ibid. cum inquit, *Proprium de una solum specie dicitur esse Proprium*, debet intelligi ad modum in disputatione de proprio explicatum; absolute enim falsum est, Proprium soli vni specie inanimæ convenire.

Notandum nono. Circa illa verba: *Genus quæritur &c.* Notandum est, sensum horum omnium esse, quod cum sint quinque prædicabilia, si quodvis ad aliud comparatur, viginti fient comparationes, quia quater quinque vicenarium numerum faciunt. Vel quia idem est conferre Genus cum Differentia, & vicissim Differentiam cum Genere, & sic de alijs: Idem genus conferatur tantum cum quatuor Prædicabilibus, nec necesse est vicissim illa cum eodem conferri, Differentia cum tribus, Species cum duobus, Proprium cum uno, quare conlurgent decem tantum comparationes, quibus si adiungas illam quæ omnia simul conferuntur, undecim omnino erunt.

Notandum decimo. Circa illa verba: *Commune est differentia & species æqualiter participari.* Ergo differentia non intenditur & remittitur: Idem habet in communitate Differentia cum Proprio; imo in differentia Differentia & Accidentis, aperte dicit Differentiam esse inintelligibilem & inremissibilem.

Notandum undecimo. Notanda sunt illa verba (*in pluribus sæpe specialius*, nempe differentia est) sæpe dixi, indicans, quod sæpe notavimus, locutum fuisse Porphyri, de Differentia, eam definiendo, secundum communem opinionem, & secundum id quod ut plurimum est. Idem habet in differentia Differentia & Proprii.

Notandum

Notandum duodecimo. In communitate Speciei & Differentiæ, quod illis verbis continetur: *Species speciei non componitur.* Hinc infertur celebre illud axioma: non posse speciem aliquam unam ex duabus speciebus componi, quæ sunt sub eodem genere immediato, quamvis, ut hic etiam notat. Porph. possint aliqua diversarum specierum concurrere ad generationem distincti speciei, ut equa & asinus ad generationem muli, quod etiam intelligi debet de speciebus completis: nam materia & forma, quæ aliquo modo incompletæ sunt species, concurrunt ad unius compositionem.

Notandum decimotertio. In communitate Differentiæ & Proprii notandum est, quod dixi, Esse commune utrique æqualiter participari. Ergo nec Differentia nec Proprium intenditur vel remittitur. Idem habet de communitate Speciei & Proprii, ubi etiam addit, Accidens dici secundum maius & minus.

Notandum vltimo quod inquit: *Proprium* verò aliquando potestare, quibus verbis indicat, quod supra docuimus, non semper Proprium dicere qualitatem cum potentia, sed etiam aliquando consistere Proprii rationem in actu quodam, ut patet ex continuitate motus cælestis.

IN LIBRVM PRÆDICAMENTORVM ARISTOTELIS.

PROLEGOMENA.

Quod in libro Porphyrij mentionem fecimus, ut *Quæstiones tanquã fundameta quoddam præmitteremus*, quibus qua ab Authore dicenda erant, intelligeretur, idè nunc ac poriori etiam iure Aristotelem interpretari aggressi facere debemus, ut antequam ad textum explicationem veniamus, nonnullas quæstiones, quæ ad totum librum pertinent, explicemus, quæ, ut testantur Interpretes, Græci præsertim & Auerroes, esse potissimum solent de intentione, virtute, ordine, divisione, viâ doctrinæ, nomine. & Authore libri. Quibus cessi fortasse non eadem methodo discutiemus, addemus etiam, an pertineat ad Logicam hæc Prædicamentorum tractatio, & hæc omnes Quæstiones prima dispositionis nostræ pars continebit. Addemus in secunda parte quænam in Prædicamentis ponantur, quænam etiam ab iisdem excludantur. Denique quomodo colligi possit denarii Prædicamentorum numeri sufficiencia. &c.

PRIMA PARS.

De Authoritate libri.

QUÆSTIO PRIMA.

Notandum primo. Arist. Peripateticæ sectæ patens fuit, quæ secta unde nomen traxerit, & quam ob causam, supra dixi, explicans proœmium Porphyrij: nempe dicti sunt *Peripatetici*, αὐτὸ τὸ περιπατῆς, hoc est deambulando. Sciendum enim est alias fere omnes sectas nomen esse sortitas ob aliquam unam ex his causis, de quibus Amm. in proœmio ad hunc librum. Primo ab actione quadam, ut diximus, quam inter docendum observare solent.

Secundo ab Authore, hoc modo dicti sũt Platonici à Platone. Terrio à patria. Ita Cyrenæici dicti sunt à Cyrene oppido Lybiæ, unde Aristippus huius sectæ author erat. Quarto à loco in quo docebatur. Inde Stoici, à Stoa porticu, Academici ab Academia. Quinto ex viuendi modo, propterea Cynici vel ut Am. quod hi Philosophi canum more bonis blandiri solebant, malos autem mordere, & allatrare, vel ut Laſtant. Firm. quod canem in verecundia imitarentur. Sexto ab vltimo fine quem sibi secta proponebat. Inde secta *ἀσϋνική*, hoc est, voluptuaria, quia Epicurei summum bonum in volu-

proponerent, vel corporis, ut Cic. 1. *de fin.* & Laet. 1. *Instit. Christian.* cap. 4. Vel in voluptate animi, ut alijs placet. Septimo à modo Philosophandi. Inde Philosophi illi qui in rebus omnibus assensum suspendendum esse arbitrabantur, hi Ephedici, hoc est haesitantes dicti, de quibus Arist. 4. *Met.* c. 22. & Cic. in Acad.

Notandum secundum Libros Arist. ad 400. ferè enumerat in Aristotele Diogenes, nunc autem sunt 120. de quorum librorum corruptela & amissione multa habetur apud Amm. præter Strab. & Macrob. Solent autem omnes libri tripartitè potissimum diuidi, ut Am. eodem loco. Primo in particulares, ut sunt Epistolæ priuatis scriptæ. Secundo Vniuersales, qui commune aliquod argumentum tractant. Tertio Mixti, qui partim de re in vniuersum, partim etiam de rebus particularibus agunt, vel sunt libri *de hist. animalium*. Rursus. Secundo Vniuersales alij, appellantur Commentarij, & Memoratiui, in quibus nihil ex ætè disputat Arist. sed summa tantum rerum capita attingit, & in quos tanquam in aduersaria & locos communes refert, quæ apud alios Authores de re quapiam reperit. Sunt autem vel de re vna, vel de alijs rebus: Alij dicuntur *συγκαταμακται*, hoc est ordine quodam scripti. Tertio Synragmatici, vel Autoprosopici, hoc est ex propria Authoris persona, siue *παραμακται*, hoc est auscultatorij, vel *διαλογητοί*, hoc est collocutorij, & Exoterici, hoc est extranei. Quid autem hæc significant, paulò post dicetur. Quarto Autoprosopi diuiduntur in Contemplatiuos, Actiuos, & Instrumentarios. Quinto Contemplatiui in Physicos, Mathematicos, & Theologicos, seu Metaphysicos. Actiui in Ethica, Politica, Oeconomica. Instrumentarij sunt de rebus Logicis, quos diuidit Am. in eos qui præcedunt libros de Demonstratione, quos vocat finem totius *Dialecticæ*, & in eos qui sequuntur, in quibus ponit Rhetoricam & Poeticam Aristotelis. Hinc ferè ex Am. Alij communiter duas tantum in partes Aristotelis libros distribuunt: In Acroamaticos & Exotericos. Huius di-

uisionis meminit Cic. 5. *de fin.* lib. 4. *Epist. ad Attic.* Epist. 15. G. 1. in frag. *de substantia naturæ facul.* Clem. Alexandrin. 5. *Strom.* Plutarch. in *Alex.* Gell. lib. 2. cap. 4. & ex recentioribus Ioan. Sepulveda in *tertium lib. Poet.* ad c. 4. Fons. 1. *Met.* in *Proem. ca.* 2. Peret. lib. 2. *de pot. nat.* cap. 10. Pet. Perpin. in *Epist. ad M. Ant. Mureti.* quæ est inter epistolæ Mureti, vbi interrogat Muretum huius diuisionis causam, ablati dubitandi causis: ut omittam antiquiores interpretes, qui ferè omnes ad *instit.* 1. *Phys.* hanc distributionem agnoscunt, præsertim Simpl. & Them. Albi. D. Thom. Egid. Auer. Dubitatus autem, quid intelligatur per libros tum Exotericos, tum Acroamaticos? Hoc constat, meminisse Aristotelem non semel librorum Exotericorum, ut 1. *Eth.* cap. 13. 1. *ad End.* cap. 5. 1. *de anima* 1. 54. quibus locis & alijs vocatur *ἡσυχαστικὰ*, τὰ ἐν νοῦν λέγεις, hoc est *vulgares sermones*, tum, *circulares rationes* etiam vocat. De Acroamaticis autè non extat locus quod sciam apud Aristotelem. Prima Opinio dicit lib. Exotericos, qui sunt libri de rebus facilioribus. Indicat Arist. *Epist. ad Alex. Maced.* quæ est apud Plut. in *Alex.* apud Them. & Gell. loc. cit. vbi Arist. conquirenti Alexandro quod libros edidisset de Philosophia, ijsque de rebus quas se priuatim docuerat, respondit, hos libros & esse editos, & esse non editos, quia, inquit, non possunt intelligi nisi ab ijs qui nos audierint. Per quos libros Plutarchus intelligit Metaphysicos, Simpl. Physicos, in quibus titulus *De naturali assuetudine* præfertur, vel omnes libros accuratos, præsertim autem Physicos & Metaphysicos, ut Them. placet. Gell. loc. cit. per libros Acroamaticos intelligit eos qui continent doctrinam, quam Arist. delectat tantum, at quibus auditoribus in matutina deambulatione traderet. Exotericos autem qui doctrinam continent, quam idè in pomeridiana deambulatione cuius sine discrimine traderet. Secunda Opinio. Per Acroamaticos intelligit eos qui sunt de ijs tantum rebus quæ audiri debeant, probari non item multa Alb. tract. 1. in *Phys.* cap. 4. & Egid. *ibid.* Quasquam illi de *fin.*

In libris Physicis loquantur, causam reddentes, cui inscribantur *De naturali auscultatione*, nempe quia sunt de principij: quæ non demonstrantur. Tertia Opinio Auer- & Philosophorum, hi etiam loquantur de libris Physicis, idem esse libros de auscultatione, & Acroamaticos, quod de quavis re quæ sermone tractetur, videtur, quia sermo auditu percipitur. Accedit D. Thom. dicens, pro eodem semel libros *De auscultatione, & De doctrina*. Quarta Opinio Sepuluedæ, *le. cit.* dici libros Exotericos qui in aliquo libro tanquam ad rem præsentem non pertinentes citantur. Quinta Opinio, libros Acroamaticos esse eos, qui scribuntur de doctrina tradita ab Aristotele discipulis ad commune Gymnasium convenientibus, & tanquam proprijs auditoribus; Exotericos autem, qui privatæ alicui personæ de privato aliquo negotio ab eadem requisito eduntur, quasi extra Gymnasium & publicum auditorium. Sexta Opinio, appellari libros Exotericos quoscunque, in quibus Arist. aliorum personam inducit, quomodo Plato in suis Dialogis, & propterea appellabat Ammo. hos eosdem libros Dialogicos & Collocutorios, etiam si aliquando ex ædè scribantur, Acroamaticos autem esse eos in quibus ex propria personæ loquitur. Addit etiam, idè vocari exotericos, quia ad publicam utilitatem ordinantur. Viti- mus Opinio, Hanc divisionem librorum fuisse inductam ab Interpretibus, re autè verà apud Arist. non inveniri: quamvis enim, ut diximus, meminerit aliquando Exotericorum, nunquam tamen Acroamaticorum. Vnde volunt inscriptionem Physicam, *De naturali Auditu*, non esse Aristotelis. Verum quid de Inscriptione librorum physicorum censendum sit, suo loco dicemus. Quod autem attinet ad rem præsentem, facti sunt probabiles recitatæ omnes opinioniones, præter secundam & tertiam. Hæc etiam vltima, quæ est Perpin. & Peterij, maxime videtur probabilis, quod confirmo ex eo, quia Diog. accuratissime enumerans libros Aristotelis, nullam facit huius distributionis mentionem. Ratio est, quia si libri dicuntur A-

croamatici, quia sunt de sermone qui auditur, quatenus auscultatio aliquando sumitur pro doctrina, nihil prohibet omnes libros Aristotelis sic appellari, quamvis *auscultatio* apud Arist. *Met. l. 14.* significet aliquando doctrinam, non tamen prout hi libri distinguuntur in Acroamaticos & Exotericos.

Notandum tertio. Hi libri quo ordine disponi debeant, hoc est an primum locum *Contemplativus, Affini, vel Instrumentarij* tenere debeant, partim aliquid dixi in Prolegomenis, partim plura discantur *tract. de scient.* Vt ergo propius ad rem accedamus:

Notandum quarto De aliquo Aristotelis libro, sitne Aristotelis liber, necne, hæc solent esse dubitandi potissimæ rationes. Prima. Quod o ceteros huius nominis Græcia tulit, ut Diogen. Laërt. in *vita Aristotelis*; Plutar. in *vita Plat.* Amm. *loc. loc.* Secunda. Quod plurimi libri Aristotelis nomine circumferuntur, ut quæstiones facerent homines apud Ptolemaum Philadelphum, Egyptiorum Regem; qui ut suam illam toto orbe celeberrimam Bibliothecam instrueret, studio sistimè conquirebat Aristotelis libros. Quæ factum est ut multi Aristotelis libri clementi essent, idèoque solum resolutorij ad esse: dicerentur in diâa Bibliotheca, ut Am. Tertia. Quia multi ex discipulis Aristotelis magistrum amulati, idem argumentum tractare sunt aggressi, præsertim Theoph. Phasias, & Eudemus. Vltimo addi potest styli & inscriptionis ratio, nempe an in vno libro consentiant cum stylo aliorum librorum: Prima opinio Bald. *quest. 4. arg. 8.* in negas esse authorè huius libri Aristotelem, quem securus est illius discipulus Aug. (Thius in *suis Præcogitationes* potissime hæc sunt. Primo. Quia, inquit Bald. caret hic liber Proæmio, at Aristotelis præceptum est, *lib. 1. cap. 14.* in omni tractatione duas saltem partes esse debere Proæmii, & Tractatum ipsum. Secundo, Quia, inquit Au. huius libri stylus facilis est, præter Aristotelis morem. Terrio. Quia duo feruntur fuisse Arist. libri de Prædicamentis, ut testatur Sum. *Lex.*

Ant. Adrastii Aphrodisi, in libro quem scripsit *de ordine librorum Aristotelicorum*. Et Boët. *hic*. Non est ergo cur potius dicamus esse Aristotelis librum, quam alium qui non est. Ultimo; nam Architas ante Aristotelem librum scripsit *De predicamentis*, illum igitur potius huius libri Authorem fuisse sciendum est, quam Aristotelem. Refertur pro hac sententia Iamblichus, qui tamen potius est à secunda sententia, & dicemus.

Secunda Opinio est: ceterorum omnium, quod non etiam dissentient aduersarij, ideoq; vel hoc solū nomine eam amplecti debemus; nam in rebus quæ ad historiam & antiquitatem pertinent, fides maximè debet esse penes scriptores & historicos, omnes autem vno ore fateantur scripsisse Aristotelem librum *De Predicamentis*, unde in eum scripsit Commentaria Alex. Porph. Dexippus, Syrianus, Themistius, Athenodorus. Simplicius, Iamblichus, Lucius, Lycostatus, Ammonius, Adrastus, Maximus, Boëtius; ut omittam Arabes omnes & Latinos, qui Græcos hos secuti sunt. Et Boëtium. Primo qui Græcorū ætate floruit. Secundo probatur. Quia contra hunc librum scripserunt, teste Dexippo, Stoici, & Platonici. Quare rectè cum Boëtio nobis concludere licet: Aristotelis, nec vilius alterius hic liber est, id circò quod in omni Philosophia sibi ipse de huius operis disputatione consentit, & breuitas ipsa, atq; subtilitas ab Aristotele non discrepāt, alioquin interruptum imperfectumq; opus edidisse videretur, qd de Syllogismis scripsit, si aut de propositionibus, aut de primis vocibus tractatum prætermisisset, quibus ipsæ primæ propositiones continentur. Hæc Boëtius, ex quo testimonio triplex etiam ratio colligitur. Prima. Quod alibi Arist. huius operis meminerit, quod etiam testatur Simpl. & Amm. Fateor tamen difficile esse, reperire loca, in quibus id Arist. expresserit. Indicat tēdē 1. *de anima*, 2. 6. vbi inuestigans animæ definitionem, querendum esse dicit, an anima sit quid, hoc est substantia, an qualitas, an quantitas, aut quoddam, inquit, aliud diversorū præ-

dicamentorum; vbi cum diuisa prædicamenta dicit, innuit procul dubio librū, in quo hæc Prædicamentorum diuisio continetur. Id etiam indicat 2. *Phys.* in definitione Motus, alijsq; locis. Secunda Ratio quæ ex Boëtio colligitur. est, quia hic liber sapit breuitatem & subtilitatem styli Aristotelici. Idem dicit Simpl. Quia in re nemo dubitat, quin pluri sit faciendum Græcorum interpretum in Græca lingua veratorum iudicium, quam vnus aut alterius, qui haud scio quam multū Græce nouerint. Nihilominus fateor Aristotelem hoc in libro, solito esse faciliore, de qua re paulò post. Tertia Ratio ex Boëtio quia alioquin desideraretur in Aristotele opus maximè necessarium ad propositiones & Syllogismos. Hoc eodē argumento vtiur Simpl. nec modo id asserunt Philosophi, sed ex Rhetoribus etiam Quintil. lib. 3. 6. 7. & Mar. Victor in Cic. 1. *de inuent.* Ultimo, Probatur hæc sententia, nā quas initio diximus esse dubitandi rationes de aliquo Aristotelis opere, harum nulla in hoc libro locum habet, non quidem vltima, vt ex secunda ratione ante posita patet. Quod autem attinet ad primam, dicendum est, nullum alium Aristotelem de Categoricis scripsisse. Adde quod maxima fuit Aristarchi diligentia in censendis & discernendis germanis Aristotelis libris, quin etiā Demet. Phaler. qui Bibliothecæ Ptolomæi præfatus fuit, eamque quingentis millibus librorū exornauit, & cuius suasu missi sunt ab Eleazaro Pontifice Iudæorum et ab Ptolemæum. Septimo, illi tota ecclesia celeberrimi interpretes, vt sacros codices veteris Testamenti ex Hebræa in Græcam linguam conuerterent, quod, inquam, Demet. Phaleræus certa fama cognoscere potuit de libris Aristotelis, quinam genuini essent: nam fuit Demetrius Theopili discipulus, Theophilus autem Aristotelis in Gymnasio successor, vt Gell. lib. 13. cap. 5.

Ad primum argumentum respondet ipse Bald. ex Auer. primam partem huius libri esse veluti Proœmiū, quod tamen ipse infringere conatur. Sed quicquid sit de hac re, nō est necesse ex eo negari librū aliq-

habere

Indicat D. Thom. op. 4. cap. 1. Auer. in Epit. log. cap. vi.

Sexta Opinio elicitur ex D. Thom. 1. *Periberm.* & 1. *Poss. in init.* obiectum esse, *primam operationem intellectus.*

Septima opinio Inferitur ex quadam sententia, quam recitat Simplicius explicans diuisionem huius libri. Quidam enim, inquit, existimarunt esse hunc librum aliud nihil, nisi acutum quendam & cumulum variorum theorematum, tum logicorum, tum naturalium, tum moralium, tum denique theologialium, siue Metaphysicalium. Logica quidem Theoremata sunt, quae explicantur in equiuocis, analogis, vniuocis. Naturalia, quae explicantur in Postprædicamentis de motu. Moralia, quae de virtute & vicio dicuntur, tum in cap. de qual. tum in Postprædicamentis. cap. de oppos. Metaphysica sunt, quae continentur in tota tractatione. *Decem generum*, quae sunt veluti species entis.

Notandum primo. Ego prima operatio intellectus, sicut & reliquæ duæ, directione quadam, potest enim errare, in apprehendendo, vt dictum est in Prolegomenis ad totam Logicam.

Notandum secundo. Sicut ibidem dixi, potest prima operatio dupliciter spectari: Vel in se & seorsim, vel quatenus vtilis esse potest secundæ & tertiæ.

Notandum tertio. Constat inter omnes, referri hanc tractationem Prædicamentorum primo & per se ad directionem primæ operationis; inter eos, inquam, qui quoquomodo concedunt pertinere hunc librum ad Logicam, quod postea examinabimus. De qua re lege D. Thom. *locis cit.* & Doctores Louan. hic.

Prima Propositio. Obiectum huius libri non possunt esse voces, conceptus, intentiones, vel res secundum se. Pater probatio huius propositionis ex dictis in *Prolegomenis Quaestione de obiecto.* Eadem enim ratio est in scientiis totalis scientiæ, & partis eiusdem, vel certe eius quod ad scientiam pertinet. Quare non debet discrepare obiectum partis, vel eius quod ad scientiam pertinet, ab obiecto totalis scientiæ. Ratio vero breuiter est, quia nec intentio

nec conceptus, nec vox per se dirigit operationem. Et propria præterea ratio est, quia nihil horum propriè habet rationem prædicati, quo tamen modo considerantur Prædicamenta, saltem conditionaliter; nec Res possunt esse obiectum, quia eiusdem scientiæ est considerare species aliquas, cuius est & considerare genus. Est autem Metaphysicæ agere de Ente. Ratio etiam communis est huic tractationi cum tota logica, quia definitum est, obiectum Logicæ non esse Res ipsas.

Secunda Propositio. Prima operatio intellectus in se & secundum se considerata, non est propriè dicenda obiectum huius libri. Ratio est, quia in hoc libro agitur de Prædicamentis, quod vel nomen ipsum indicat, quatenus de altero dicuntur & prædicantur, et si, vt dixi, tantum conditionaliter. At in prima operatione nulla prædicatio attenditur. Ergo.

Tertia Propositio. Obiectum huius libri dici possunt Decem summa genera realia, seu decem res communes, quatenus leuis quædam ac rudis rerum cognitio maxime vtilis est ad apprehensionem, ad iudicium seu propositiones, ad Syllogismos & Demonstrationem. Ratio est, quia hoc est commune omni disciplinæ operatrici, vt quamuis non quærat perfectam subiecti cognitionem, seu materiæ circa quam, debeat tamè aliquam leuem saltem eiusdem cognitionem habere, vt patet in artibus fabrilibus. Et confirmatur ratione illa quam supra ex Boët. diximus, cum nempe huius libri author Arist. esse diceretur, ne videlicet ignorata natura rerum, non posset deinde tradi cognitio de propositionibus, quæ componuntur ex rebus simplicibus.

Quarta Propositio. Si attendatur finis vltimus, ad quem refertur hæc Prædicamentorum tractatio, dici potest obiectum huius libri esse primam operationem, non tamen nisi prout refertur ad tertiam, & specialiter ad Demonstrationem. Ratio est, quia vt dictum est in *Prolegomenis*, Aristotelicæ Dialecticæ finis est vel tertia operatio, vel Demonstratio, vt testatur 1. *Poss. 1. & 2. & 3. & 4. & 5. & 6. & 7. & 8. & 9. & 10. & 11. & 12. & 13. & 14. & 15. & 16. & 17. & 18. & 19. & 20. & 21. & 22. & 23. & 24. & 25. & 26. & 27. & 28. & 29. & 30. & 31. & 32. & 33. & 34. & 35. & 36. & 37. & 38. & 39. & 40. & 41. & 42. & 43. & 44. & 45. & 46. & 47. & 48. & 49. & 50. & 51. & 52. & 53. & 54. & 55. & 56. & 57. & 58. & 59. & 60. & 61. & 62. & 63. & 64. & 65. & 66. & 67. & 68. & 69. & 70. & 71. & 72. & 73. & 74. & 75. & 76. & 77. & 78. & 79. & 80. & 81. & 82. & 83. & 84. & 85. & 86. & 87. & 88. & 89. & 90. & 91. & 92. & 93. & 94. & 95. & 96. & 97. & 98. & 99. & 100.*

libro et si tradantur cognitiones rerum simplicium, quæ primario & per se primâ operari onem dirigere possunt, non tamē ibi sistitur, sed considerantur istæ eadem res, quatenus vna de altera prædicari possent, quod est, referri hanc tractationem ad alias operationes. Ex his patet quid dicendum sit ad argumenta, quæ pro alijs opinionib. asserti possent. Et item huius quæstionis decisio manifestior euadet ex quæstione, in qua examinabimus, An pertineat ad Logicam hic liber. Interim legat qui vult lac. Zabarell. *lib. 2. de nat. Log. cap. 2.*

QVÆSTIO TERTIA.

De Inscriptione huius libri.

Adrastus, teste Simplicio, *hic, & Porph. cap. 2. Dial.* voluit inscribi hunc librum *Ante Topica*, quia illius opinio fuit, libros Topicorū immediatē post hunc librum collocandos esse. Sed hoc fundamentum iam pridem à nobis euersum est, & magis etiam ex sequentibus factum esse patebit. Plotinus *lib. 1. Enn. 6.* disputans contra ea quæ hoc libro continentur, illum inscribit, *De summis decem generibus*. Idem tribuitur Dexippo. Alij sunt apud Authores huius libri inscriptiones, sed omnium optima illa esse videtur, ut titulus sit *liber de Categorijis, seu Prædicamentis*, quid tamen Categoriz nomine intelligatur, non constat apud Authores. Porphyrius refert Crassum Eberium nomine Categoriz intellexisse omnem dictionem significatiuam quæ de aliquo quouis modo prædicetur; quod optimē refellit Simplicius. Hinc enim sequeretur, penē infinitas esse Categoriz, imò etiam posse dici Socratem Categoriam vnam, potest enim saltem de seipso prædicari. Simplicius & Ammonius Categoriam volunt significare summum genus, quod etiam indicat Plot. *loc. cit.* appellans librum *De summis generibus*. Ut res melius intelligatur, sciendum est, Categoriam dici à *κατηγορίᾳ*, quod propriè *Accusare* significat, & *Categoria* etiam significat *accusationem*. Quod vocabulum ex causis forensicis ad Philosophiam prius Arist. transtulit teste Diogen. in *vita*

Zemonis, & Porphyrio, atque Ammonio, in hunc locum. Sic ut & idem Aristoteles pleraque alia vocabula innouauit, quale est illud *Entecheia*, quasi perfectè habēs. Volunt ergo Simplicius & Ammonius Categoriam summum genus, quia solum habet quod prædicetur, ac veluti quod accusationem inferioribus intenter; inferiora autem respectu generis summi, tantum habent quod subijciantur, ac veluti crimentantum sustineant. Videtur ad hanc sententiam accedere Architas, qui, ut supra dixi, librum suum *De Prædicamentis* inscripsit *κατὰ ὅλως λόγους*, hoc est *universales sermones*. Nihilominus Porph. cū *his, tū ca de Specie*, nomine Categoriz nō solū summa genera, sed totam coordinationē indiuiduorum & specierum sub summo genere intellexit. Et hæc videtur esse sententia Aristotelis 1. *Top. cap. 7. 1. Post t. 32.* vbi apertè nominat *coordinationes prædicamentales*. Et 3. *Met. cap. de vno*, vbi inquit, esse eadem quæ eandem habent prædicamenti figuram, id est, seriem & coordinationem. Idem habet 10. *Met. t. 13.* Dici etiam potest, sumptam esse Categoriam ab Aristotele, supposita tamen hac significatione, quatenus *κατηγορίᾳ* dicitur à præpositione *κατὰ*, quæ non tantum significat *contra*, sed etiam *de*, ut *Categoria* sit, *Prædicatio de altero*.

QVÆSTIO QVARTA.

An hic liber pertineat ad Logicam?

EX quæstione secūda facillè potest huic controuersiz satisfieri; nec sanè opus esset alia probatione, nisi vnus vel alter ex recentioribus contra conspirantē omnium sententiam docuisset, non spectare hunc librum ad Logicam. Hoc ex professo tradit Mirand. in *Instit. Log. & in Comm. eiusdem. & 8. lib. Apol.* præsertim autem *li. 3. sect. 2.* Rationes potissimæ sunt istæ. Prima, quia & nobis fatentibus, agitur hoc in libro de Entibus realibus. Ad quod probandum, omnia serè illius argumenta diriguntur. Sed eiusdem est agere de speciebus & genere continente species. Ergo Metaphysici est hæc Prædicamentorum tractare, cum ad eum spectet agere de

Y

Ente,

Ente. Secundo. Hic liber nihil continet, quod ad Dialecticam si conferatur, habeat se vel ut pars eius, vel ut principium, vel ut passio. Quicquid autem ad scientiam spectat, vnum ex his esse debet. Tercio. Quia scubi actum est de Prædicamentis, maximè in lib. 1. Met. ut eo in loco, inquit Mirandula, solum ponitur explicatio vocū. Igitur hic liber, in quo magis accuratè de Prædicamentis differitur, ad Metaphysicam referendus est. Hæc sunt summa capita rationum Mirandulæ. Quod si objicias: Atqui necessaria est cognitio Prædicamentorum ad rectè assignandas definitiones, diuisiones, &c. Respondet in suo *Com. scilicet* 9. idè Aristotelem seorsim vna in libro de Prædicamentis differuisse, qui quidem collocaudus sit post Logicam totam, immediatè autem ante Physicam, ut præhaberi possit aliqua rerum cognitio, quæ deinde utilis ad obiecta particularium scientiarum cognoscenda. Si autem, cum propria sit hæc tractatio Metaphysicæ, in libris Metaphysicis hic liber ponendus sit, locum illius proprium esse ante septimum. librum Metaphysicorum. Eadem videtur esse sententia P. Rami in *Animaduersionibus Aristotelis*, & Lud. Viuis, Bald. in *quæstio* 5. & Aug. Thius in *Bracog. in hunc librum*, affirmant, non esse quidem hunc librum Logicæ necessarium, esse tamen aliquo modo utilem, qui hætenus benedicunt. Pergit autem Bald. dicitque hunc librum nullo certo loco inter Logicos constitui debere Aug. autem vult primo loco ponendum esse. Hæc quæstio, quæ fufissimè solet à nonnullis disputari, ita breuiter à nobis expediri potest.

Notandum primo, Duo in hac quæstione inuolui: An hic liber sit necessarius, & an sit pars Logicæ?

Notandum secundo, Necessarium & partem possunt aut strictè & propriè, aut in ampla significatione. Id dicitur esse arti necessarium, atque eiusdem esse partem, cum fine quo non potest ars illa finem suum consequi, ut colligitur ex 3. *Cap. 6. de An. 1. 7. Met. 1. 23. & 2. Phys. 1. 21.*

Tum cum pars illa de realiqua disputet sub eadem ratione formali communis obiecti: Imperfectè autem aliquid dicitur, si scientia pars, vel necessarium, quod aliquo modo confert ad scientiam.

Prima Propositio. Sine dubio utilis est hæc tractatio ad Logicam. Hoc omnes affirmant, præter Auctores primæ opinionis, Mirandulam, Ramum, & Viuem, qui id præcisè negant. Et D. Aug. in lib. de Categ. hoc ostendit aliquibus rationibus: nam quod conueat hæc tractatio ad definitionem, patet ex 2. *Post. 1. 17. Ex 3. Phys. 1. 8. Ex secundo de Animal. 1. 2*. Ad diuisiones utilis etiam est, ut patet ex 2. *Phys. loco cit. & 5. Phys. 1. 9*. Tercio. Ad Propositiones, ut supra probatum est ex Boëtio. Et consequenter ad Syllogismos, ut etiam patet ex 1. *Top. cap. 7*.

Secunda Propositio. Non est hic liber simpliciter necessarius. Ratio est, quia descendit ad cognitionem rerum particularium; sufficit autem Logico, verbi gratia, de prima operatione percipere, (ad quam dicitur hic liber primariò referri) illius obiectum debere esse quidditatem, eamque constare ex partibus essentialibus, genere & differentia, aut æquivalentibus. Confirm. secundo. Nam morali Philosopho & ad dirigendas voluntatis operationes non est necesse disputare de particulari voluntatis obiecto. Et confirmatur tertio. Alioquin agendum etiam esset Dialectico de obiecto secundæ & tertie operationis. Denique quia operatio prima in se satis dirigi potest ex his, quæ docet Arist. 2. *Post. de definitione*. Vel cum tantum disputat Arist. de directione tertie, & de alijs prout ad hanc reseruat, satis sunt quæ ad primam operationem pertinent in libris *Perihermenias* explicata. Atque id cōmagis, quod continent illi libri simpliciora principia primæ operationis, quam hic liber, nempe Nomen & Verbum, ad quæ porius reuocanda sunt Prædicamenta, quatenus habent rationem prædicationis, quam contrā illa ad prædicamenta.

Tertia Propositio. Hic liber ratione obiecti materialis, quod continet, hoc est rationis generum.

generum realium, ut perfectè explicetur, & ex professo, pertinet ad Metaphysicam. Hoc satis probant argumenta Mirandulani.

Quarta Propositio. Logica ut aptè possit dirigere operationes intellectus, supponit leuem aliquam rerum cognitionem; hoc enim modo de Dialectica cum alijs scientijs collata dici potest, quod de omnibus vulgò dicitur, Mutuò se scientias inuare, adeoque quadam ratione præcedunt cæteræ scientiæ Dialecticæ, ut in Prolegomenis dictum est. Idèò autem hæc cognitio supponi debet à Logica, quia est vniuersalis modus, & instrumentum omniũ Scientiarum: quare debet saltem leuiter cognoscere quæ ab alijs scientijs cognosci possunt.

Quinta Propositio. Hæc de causa merito hic liber initio Logicæ ponitur, quia continet cognitionem eorum, quæ ad omnia Logicæ instrumenta plurimum conferre possunt, & quæ primo & post se maximè conducunt ad primam operationem, etiam hæc deinde ad alias referatur. Hæc est communis omnium sententia, & expressè Ammonij in præfat. in hunc lib. Quod in merito Mirandula negat lib. 5. apol. sect. 19. Ammonius enim disertis verbis dicit: Instrumentales Aristotelis libros, hoc est, eos qui sunt de Logica, hoc ordine esse dispositos, ut libri De Demonstratione sint omnium finis, illos autem aliqui partim præcedat, partim sequantur; inter eos verò qui præcedunt, primo loco ponit hunc librum.

Sexta Propositio. Potest hic liber appellari prima pars Logicæ, si de parte amplè loquamur, quatenus videtur id omne significare quod ad scientiam utile est. Idèò autem scorsim scriptus est hic liber, & positus initio Dialecticæ, quia si proprium locum in Metaphysica teneret, expectandum esset donec ad vltimam scientiam veniretur, quæ est Metaphysica, ex qua peteretur hæc rerum cognitio quæ est maximè utilis.

Septima Propositio. Absolutè & simpliciter loquendo satius est appellare hunc librum, *Introductionem Logicæ*. Colligitur ex dictis, & confirmatur, quia multa in

hac tractatione omissa sunt, quæ ad exactam prædicamentorũ cognitionem necessaria sunt, ut sunt de Intelligentijs, de Cælis, alijsque multis, secundum multorum opinionem. Multa etiam accommodatè ad Logicam dicuntur, cuiusmodi sunt de Aequiuocis, Vniuocis, Analogis. Et hoc expressè sensibile videtur Boët. qui cap. de qual. ante explicationem proprietatum, vocat hunc librum *Elementum, adiut, primum, & introitum ad altiora Philosophia*. Tandem multa dicit hoc in libro Arist. secundum vulgi opinionem, ut notauit Auer. 5. Met. t. 18. & in Epit. Log. & in serm. de reb. corrupt. & in serm. de prædicam. aperte fateatur non esse hunc librum necessariũ. Ex his sequitur Primo quomodo intelligendi sint Authores, cum dicunt esse hunc librum vel necessariũ, vel partem. Secundo, quomodo sit respondendum ad rationes Mirandulani. Tercio sequitur, primam partem Logicæ apud Aristotelem inchoari à libris Perihermenias, quævis si secundum se consideretur Dialecticæ, fortassis aliqua desideratur, quæ sit de simplicibus terminis, definitione, & diuisione, ut in Prolegomenis diximus. Vltimo sequitur, quid dicendum sit de ordine huius libri, & utilitate, quæ duo inter alia initio explicanda proposuimus.

QUESTIO QUINTA.

De via & modo doctrine Aristotelis.

Notandum primo Arist. in genere suæ seruat in suis operibus docendi viam, ut in rebus quam difficillimis brevis sit & concisus, in rebus contrà facilibus plus iusto longus & prolixus, vt inductione patet tum in libris Physicis & Metaphysicis, qui sunt reconditiore doctrine, tum in libris Ethicis, qui sunt de rebus facilioribus. Huius rei aliquot causæ ab Interpretibus redduntur. Prima apud Ammonium & Simplicium: quia noluit Aristoteles sapientiam omnibus esse obuiam, ne parui à vulgo fieret; quod indicat ipse in Epit. citata ad Alexandrum; quod ipsi veteres omnes Philosophos obseruasse testatur Gal. de vsu partium; Quo factum, est vt suã doctrinã æigmatibus & fabulis

Contegerent, ut Pythagoræ, teste Dioge. Laertio in *Pythag. & Platone*. Cic. *De nat. Deor.* & Macrobi. *lib. 1. in som. Scip. cap. 2.* Philo in *lib. quod omnia probum sit liber*. Bessar. *Card. lib. 1. cont. Calanum. Plat. cap. 20.* Secunda Ratio est apud Ammonium & Simplicium, ut studiosos magis inflammaret ad sapientiæ studium; quæ enim difficilia sunt, ubi fuerint semel animo comprehensa, tenacius hærent. Tercio. Quia multa Aristoteles primus inuenit, quæ sua ipsa difficultate non ita potuerunt clarè explicari. Quarto. Ex Ammonio, & Mirandula, *lib. 5. de conuers. sing. ceri. scilicet. 15.* quia quamplurima ab Aristotele tractata sunt, quæ si omnia sigillatim pluribus explicare uoluisset, in immensum illius opera excreuissent. Quinto. Erat Aristoteles, sicut & cæteri, gloriæ appetens, cumque multa addubicaret, perplexè loqui uoluit, ne ab alijs redargui posset. Indicat hanc causam *Euseb. 1. Eibic. cap. 6. D. Thom. 3. Metaph. 11. 1. de celo lect. 22. 1. de anima lect. 8.* Denique & est hæc ratio apud Ammonium & Simplicium, cum sapientiam, ut dixi, occultare decreuisset, noluit aliorum Philosophorum more fabulis & ænigmatibus uti, quæ in quamuis partem nullo negotio detorqueri possunt; sed concisâ dicendi forma, quæ non nisi ab intelligentibus potest comprehendi. Hinc est quod *3. Met. 15.* inuehitur in Philosophos, de qua re lege Macrobi. *loc. cit.* ubi docet, quatenus his fabulis & ænigmatibus Philosophis uti liceat. Propter hanc causam obseruat Simplicius alijque, magis, solere ab Aristotele reprehendi Philosophos, & imprimis Platonem hoc nomine, quâ quod in re ipsa ab ipsodem dissentiret. Quod igitur ad nostrum librum attinet, is uidetur esse reponendus inter eos, qui faciliori stylo scripti sunt, quod vel legenti paret. Et ratio est, quia, ut diximus, scriptus est hic liber more introductorio, ut tantum suppediret nobis Aristoteles quandam rerum intelligibilium suppellectile; ideoque secutus dicitur Aristoteles in his serè omnibus Architam, ut notat Simplicius. Multa etiam tradit secundum vulgi opinionem, ut ex Auerroë & alijs supra no-

tauius. Vnde aliquot recenset hic species prædicamentorum, quarum vel in Metaphysica non meminit, vel certè etiâ reijcit. Vbi notandum est, non videri sibi constare Simplicium, qui in *cap. de substant.* dicit Aristotelem hoc libro, nihil quærendo, vel dubitando, sed asserendo cum fiducia scientiæ omnia tractare, & procedere per ea quæ seimoni uerbisque sint maximè necessaria.

QVÆSTIO SEXTA.

De diuisione huius Libri.

Diuidunt Interpretes omnes hunc librum in tres partes. In prima ponuntur tres definitiones, diuisiones duæ, totidemque requiræ & vocantur *Antepredicamenta*, qua in re imitatus est Aristoteles Geometras, ut obseruat Ammonius, qui initio solent aliqua explicare quæ pertinent ad prima principia rerum demonstrandarum; ut quid sit punctum, quid linea &c. Quod etiam faciendum monet Arist. *8. Top. cap. vii.* Secunda pars versatur in ipsa tractatione *Predicamentorum*. Tertia, quam appellant *Postpredicamenta*, continet quarundam uocum declarationem quarum inter disputandum frequens mentio incidit. Quod si quæras: Quid ita Aristoteles hanc eandem explicationem non principio posuit? Vel, cur quæ in Antepredicamentis sunt, in ultimum locum reiecit? Respondet Porphyrius, Simplicius, & alij, quia quæ in initio explicantur, magis obicula erant, magisque necessaria ad Prædicamenta cognoscenda; quæ autem postremò ducentur, aliquantò nouiora, etsi non ita planè comperta, quin aliqua adhuc egerent explicatione.

Secunda pars.

Vidimus parte præcedente quæ ad huius libri notionem spectabant; sequitur ut ad rem ipsam magis descendentes, explicemus quænam in Categoria ponantur, quænam ab eadem excludantur, ubi ut certa ab incertis secernantur, primò agemus de ijs quæ sine controversia sunt extra Prædicamenta. Secundo. Examina-

bimus

bimus ea quæ peculiarem habent difficultatem.

QVÆSTIO PRIMA.

De iis quæ non ponuntur in Prædicamento.

DE hac re tum alij, cum præsertim Simplicius in ultimam diuisionem multa disputat, vindicans Aristotelem à multis aliorum Philosophorum argumentis.

Notandum Prædicamentum, seu Categoria significat essentialem coordinationem aliquorum inter se sub vno aliquo. Vnde factum est, vt prædicamentum absolute positum significet interdum solum prædicatum essentiale superioris de inferiori, vel æqualis de æquali, vt videre est apud Arist. 1. *Post.* c. 34.

Prima Propositio. Non entia, & entia fictitia non ponuntur in Prædicamento; Ratio est, quia Prædicamenta sunt veluti quædam species entis. Secundo. Non entia & entia fictitia sunt infinita & incerta, & nulli vñ sunt ad scientias.

Secunda Propositio. Negatio & priuatio non sunt in Prædicamento. Ratio, quia formaliter loquendo sunt nihil, seu non ens; reductiue tamen poni possunt in prædicamentis, quorum sunt negationes, vel priuationes. Quod Simplicius testatur fecisse Aristotelem in quodam libro huius argumenti, vel certe aliquem alium de schola Peripatetica.

Tertia Propositio. Entia rationis non sunt in Prædicamento: Primo, quia vagantur per omnia Prædicamenta. Secundo. Quia diuisio in decem Prædicamenta, ex Arist. in 3. *Met.* est entis realis. Imò lib. 6. c. 1. reijcit ens rationis à consideratione Metaphysica, quoniam illius obiectum est Ens vt Ens, hoc est reale. Et confirmatur; Quia sunt tantum ab intellectu, in quo solum sunt obiectiue. Denique confirmatur auctoritate Græcorum omnium, qui etsi dicant, Voces esse obiectum huius libri, loquuntur tamen de vocibus primæ impositionis, hoc est, quæ entia realia significant; quæ ipsæ voces cum formaliter sint entia rationis quatenus significantiæ sunt, eadem de causa non sunt in prædicamento.

Notandum tamen. Entia rationis esse conditiones quasdam sine quibus non ponantur res in prædicamento: ponuntur enim aut genera, aut species. Quemadmodum etiam modus indiuiduationis non ponitur directe in prædicamento, sed est tamen conditio cur prima substantia in ea ponatur. Hæc propositio est contra Buridanum in hunc librum, & contra Lamblichum: 6 *Met.* quæst. 9. quorum ille vult ponentia rationis in prædicamento Ad aliquid, iste autem & alij quidam nouum quoddam genus & prædicamentum confinxerunt pro entibus rationis, etsi idem dicat posse ad prædicamentum Relationis referri, contra quem lege Zimaram ibid. Refert autem Ammonius, posse dici reuocari hæc entia rationis ad prædicamenta rerum quas afficiunt. Et Dexip. lib. 1. cap. 34. & Simpl. dicunt Aristotelem in libro quodam de quibusdam regulis significandi egisse de hac entium rationis ad prædicamenta reductione.

Quarta Propositio. Transcendentia non ponuntur in prædicamento, hoc est, Ens, Vnum, Bonum, &c. Ratio est, quia sunt in omni prædicamento; nam substantia est Ens, Vnum, Bonum, &c. & sic de cæteris. Secundo. Quia Ens cæteraque transcendentia secundum probabilem opinionem dicuntur Analogicè de substantia & accidente, de qua re in *Met.* & hic Tolet.

Quinta Propositio. Differentiæ, partes, initia, modi, & viæ non ponuntur in prædicamento. Ratio communis his omnibus est; quia sunt entia incomplexa & imperfecta. *Differentiæ* quidem, quia dicunt tantum partem essentia: *Partes*, vt materia & forma, *Initia*, vt punctum, unitas, &c. *Modi*, vt in substantia, existentia, in quantitate, secundum communem opinionem, extensio; in qualitate, intensio, &c. *Viæ*, hoc est motus & mutationes, quas expressè hic Am. dicit non poni in prædicamento per se, sed reduci ad eas res, quarum sunt viæ, hoc est productio, seu mutatio. Ratio autem peculiaris de differentia est, quia, vt dixi *tractatu de differentia*, prædicatur in quale; at quæcunque sunt

directè in prædicamento, aut prædicatur in quid, aut recipiunt prædicationem in quid. Quare falsa est ratio quorundam apud Ammonium *ca. de substantiis*. non poni differentias directè in prædicamento, quia quædam sunt quidem substantiales, aliz tamen potius sunt accidentales, aliz autem mixtæ ex substantia & accidente, verationale, differentiz qualitarum, differentiz elementorum; nec etiam valet aliorum ratio apud Simplicium, esse differentias compositas ex accidente & substantia, ideoque non poni in prædicamento; nam fundamenta harum opinionum falsissima sunt. Dicit: Genus ponitur in prædicamento. Ergo & Differentia. Probatur consequentia. Nam si accipias genus præcisò gradu communi, habet tantum rationem partis, quare ut sic non ponitur in prædicamento. Si autem ut in concreto significat etiam differentiam, ponitur quidem in prædicamento, sed eandem ob causam poni dicenda erit & differentia, quæ est præcisò dicat tantum partem quidditatis, tamen in concreto significat etiam genus ipsum. Respondeo. Differentia ut in concreto sumitur, non ponitur quidem in prædicamento reductivè tanquàm pars, quia non dicit solam partem, nec tamen ponitur directè, quia semper significat & prædicatur per modum qualitatis. At quicquid in prædicamento directè ponitur, debet vel prædicari in quid, vel directè recipere in se prædicatum in quid. Quare ponitur differentia hoc modo sumpta ad latus, non directè, nec reductivè, ut patet ex serie Prædicamenti substantiæ, quæ est apud Porphyrium *ca. de Specie*. Addi etiam potest, quod Genus ponitur in prædicamento non quatenus Genus est, sed quatenus est Species, quamvis rationem summi generis habeat tantum Genus, non autem Species, quod tamen habet rationem Prædicamenti quatenus dicit materiam aliquam quæ univocè & in quid de inferioribus prædicatur.

Secunda Propositio. Substantiæ in abstracto prædicamentis significent totam naturam rei, non tamen ponuntur ut sic in prædicamento. Ratio est, quia sub hac

ratione non possunt esse substantiæ genera, vel species; non enim potest vnum de altero verè prædicari. Denique non habent substantiæ hoc modo modum substantiæ, qui est, per se standi. Quæ omnia patent ex dictis hic de universalibus, quo pacto vnum universale de suis inferioribus prædicetur.

Septima Propositio. Accidentia è contrariis prout in abstracto considerantur, solummodo propriè in prædicamento reponuntur, non autem in concreto. Ratio est, quia accidens in concreto duo significat: Subiectum, seu substantiam, & formam accidentalem. Quod autem ex substantia & accidente est compositum, non potest vnum per se efficere; quia quicquid advenit enti in actu constituto, facit ens per accidens, ut habetur 7. Metaph. 49. & 1. 2. 15. Quæ sententia non modo locum habet quando accidens advenit substantiæ, sed etiam quoties vnum ens completum & perfectum in suo genere alteri item completo advenire concipitur, aut etiam enti alterius generis. Ut enim fiat vnum ens per se, debet se habere alterum respectu alterius tanquam actus in ordine ad potentiam. Vnde Aristoteles docet, in omni prædicamento reperiri actum & potentiam, 5. Metaph. 17. 1. de anima 1. 6. Quod non debet ita intelligi, ut in quolibet prædicamento dicatur esse actus & potentia, quia quævis natura quæ in actu est, seu in re ipsa, quatenus hoc modo est, actu esse dicitur, & quia potest etiam esse in alio, dicitur esse in potentia. Verbi gratia, natura humana in Petro actu est, in Antichristo potentia. Nec etiam sensus huius sententiæ est, quia in quolibet prædicamento se habet vnum ut potentia, quia imperfectius est in ordine ad aliud, quod quia perfectius est, actus appellatur. Nec terro ideo dicitur, in quolibet prædicamento esse actus & potentia; quia omne id quod est in prædicamento, potest esse, & potest non esse, ut quatenus est, actu esse dicatur, quatenus autem vel cum est definire potest, vel cum non est, dicatur esse in potentia; quo modo sola corruptibilia in prædicamento collocantur, quæ interpretatio

pretatio est Zimaræ 30. & probat ex 3. *Phys.* 1.2 & 9. *Met.* 1. 16. ubi dicitur in rebus corruptibilibus idem esse, esse & posse. Sensus inquam huius recitatæ propositionis, est quoad duos priores modos, verus esse possit (nam tertio modo falsus est, ut infra videbimus) tamen ex mente Aristotelis, actum & potentiam in quolibet prædicamento esse, est, quicquid in prædicamento ponitur, ex genere consistere & differantia: nam genus se habet ut potentia & ut materia, differentia ut actus & forma, quod maximè confirm. *en.* 1. de anima. 8. 6. de qua rectè Land. 5. *Met.* 9. 3. Ceterum hanc nostram conclusionem docet D. Tho. *op.* 42. *cap.* 19. *Au.* 1. ca. 3. *Met.* P. Ven. in *Antepredicam.* & ca. de quæ.

Obijciat. Ergo hoc aggregatum, *Animal rationale*, ponitur in prædicamento, nam significat unum quid per se, quia alterum se habet ut actus, alterum ut potentia, & tamen Arist. in *Antepredicam.* in 16. *diff.* Eas sine complexione dividit in decem Prædicamenta. Respondeo. Ratione significari nihil obstat quo minus poni dicatur animal rationale in prædicamento, quia significat ipsum hominem. Verum quia modus significandi est ut significantur partes distinctæ, non potest hoc aggregatum poni in Prædicamento, nisi quatenus æquivalentes simplici, vel composito ex his duobus.

Notandum autem primo. Eandem esse rationem de terminis quibusdam complexis, qui ob penuriam nominum ponuntur pro terminis simplicibus, ut corpus animatum dicitur esse in prædicamento quatenus est idem quod vivens. Talia sunt etiam exempla Aristotelis, esse armarum, esse calcæarum. Dicuntur autem præterea sex ultima Prædicamenta esse quid complexum, quod accipi debet non ut in se sunt, sed quatenus conferuntur cum primis, ex quibus oriuntur & ex quibus quodammodo componi dicuntur.

Notandum secundo. Solent, præsertim Græci formas simplices accidentium explicare nominibus concretis, quod interdum etiam Latini faciunt. Tunc autem adhuc poni dicuntur accidentia non in

concreto, sed in abstracto, & cum etiam in concreto principaliter & formaliter significant formas ipsas accidentales, dicuntur interdum promiscuè poni concreta & abstracta, per concreta intelligendo formas ipsas. Ex his sequitur in prædicamento poni sola entia realia & completa. An autem hæc omnia ponantur, quæstio est. Dubitatur autem potissimè de incorruptilibus. Et quantum id solet examini in ca. de substantiis, tamen quia non solum de substantiis, verum etiam de accidentibus incorruptilibus dubitari potest, ideo hoc loco hanc quæstionem expediemus.

QVÆSTIO SECUNDA.

An Deus ponatur in prædicamento?

Primum locum inter incorruptibilia habet Deus Opt. Max. de quo tum secundum Aristotelem, tum multo magis secundum veritatem dicendum est, nullo modo propriè poni in prædicamento. Et quod ad veritatem quidem attinet, ratio est, quia est infinitus, est actus purissimus, est simplicissimus; denique est expertus omnis compositionis, quod quia Arist. etiam 12. *Met.* docere videtur, potest etiam hæc ratio pro Aristotele asserri. Lege D. Thom. 1. p. *quæst.* 3. *art.* 5. Hinc sequitur non rectè Gabrielem 1. *sent.* d. 3. *quæst.* 6. & Arim. *ibid.* *quæst.* 3. sensisse, Deum esse in prædicamento substantiæ, quod, ne quid gravius dicam, non vacat temeritate. Nec etiam placet Otcam & Scotus, qui etsi id non asserant, videntur tamen adversariorum rationibus tanquam insolubilibus manus dare. Hoc aperte docet D. Dionys. *lib.* de *Theol. Mystica*, & de *divin. nominib.* *cap.* 3. & 5. D. Aug. 7. de *Trinit.* *cap.* 5. Quod si aliquando videtur Deum sub prædicamento substantiæ ponere, id abusu & in lata significatione intelligendum est, propter analogiam quandam & similitudinem eorum, quæ in Deo sunt ad nomina prædicata. De qua re D. Thom. 1. p. *quæst.* 13. Ita verò locus est D. Aug. *lib.* 7. *sa.* 8. *ser.* 35. de *sent.* & 38. dicens quoque esse in Deo actionē & relationē, quæ nemo dubitat, si accipiatur ut sunt

ut sunt quædam accidentia, nullo modo in Deum cadere posse: quicquid enim in Deo est, substantialiter Deus est. Hoc ferè modo intelligendus est Arist. cū aliquando Deum appellat substantiam, eique tribuit genus, vel etiam definitionem, ut 2. post. 1. 1. & 7. 2. Top. cap. 2. lib. 3. cap. 1. loco 11. lib. 4. cap. 3. loco 17. & 20. lib. 5. cap. 1. & c. 2. loco 36. cap. 3. loco 71. & 1. E. h. cap. 6. Nam, ut dixi, vel abusive loquitur, vel exempli causa, vel ex Platonis sententia, ut quosdam velle diximus cap. de specie, sensisse Platonem. Quanquam is aperte in *Parmenone* id neget. Vel denique secundum vulgi sententiam, Themistius tamen ca. 9. 2. Post. videtur velle Deum propriè definire. Quod si ita est, genere perfectiōe constabit; sed non fuit quod id colligeret ex lib. 7. Etsi enim Arist. locutus sit ex propria sententia, tamen hoc tantum dicit aliud esse quære An Deus sit, aliud Quid sit. Per *Quid* intelligendam quamlibet descriptionem, & utrumque non secundum se, sed in ordine ad nos. Sicut enim de alijs rebus interdum tantū scimus An sint, interdum autem Quid sint, quæ duo verè sunt distincta in rebus ipsīs: Ita de Deo aliquando cognoscere possumus An sit, aliquando etiam, Quid sit; quamvis hæc in ipso sint planè idem. Non igitur rectè Ioan. Pic. Mirand. lib. 4. de *vanitate doctrinae*, cap. 1. & lib. 5. cap. 8. vult, Deum, secundum Arist. esse Animal. Lege Am Bern. Mirand. lib. 13. de *uersf. sing. cert. sect.* 15. & lib. 16. sect. 1. Denique potest utcumque dici cum D. Thom. *quest. 7. de potent. art. 3. ad 7. ult. & 1. sent. d. 8. quest. 4. questionacula 2.* Deum esse in prædicamento quodammodo reduciū, hoc est, quatenus est causa & principium omnis perfectiōis quæ est in prædicamentis. Simpliciter tamen & absolute satius est dicere, nullo modo esse in prædicamento, quomodo loquitur ipse in *sua Summa*.

QVÆSTIO TERTIA.

An intelligentia ponatur in prædicamento?

Substantiam speciemus, nullo modo ubi late licet; nam angeli sunt entia quædam finita, quæ conveniunt cum alijs substantijs in ratione substantiæ, differunt

autem per suas proprias differentias. Hinc sequitur falsam esse opinionē Mart. fil. 2. dist. 2. negantis compositionem essentialē in angelis, & Durandi 2. sent. li. 1. *quest. 3.* tollentis compositionem ex genere & differentia. De Aristotelis sententia magna dubitatio est, sed quia decisiō huius dubitationis pendet ex illa questione: An angelus, secundum Arist. sit actus primus nec ne, an à Deo pendeat in genere causæ non modo finalis, sed etiam efficientis, quæ proprium locum habet in Metaphysica: Ideo absolute loquendo de Aristotele, non videtur hæc questio hoc loco esse definienda. Solum sciendum est negare id Z. *maram th.* 10. 41. 62. 66. 103. 105. 116. Iand. 10. *Met.* 9. 22. Auer. in cap. de specie 2. cali. 1. 49. 10. *Met. Tex.* 12. in *destructione destructionum dist. 7.* Sim. 1. in hoc ca. Propter hanc causam, quia putat corruptibili & incorruptibili vnam rationem univocam dari non posse. Interim tamen quid de Arist. dicendum sit, quamvis non ex principijs & fundamentis, sic obiter accipiendum est.

Prima Propositio. Secundum Aristotele, absolute loquendo, quantum colligi potest ex varijs locis, ponuntur Angeli in prædicamento. Probatur, Quia 2. de anima. 1. 6. ut explicaret animæ definitionem, querendum dixit, An sit substantia, An aliud prædicamentum. At anima rationalis immortalis est, & propè accedit ad intelligentias, etsi simul habeat rationem formæ similem alijs formis rerum corruptibilium. Qui locus multò magis facit contra Auer. cuius opinio fuit, animam rationalem nihil aliud esse, quam formā assistentem, & intelligentiam. Præterea 1. Phys. 1. 13. disputans contra Parmen. qui sentiebat rerum naturalium vnicum esse principium immobile & incorruptibile, hoc modo ait: Vel est substantia, vel quantitas, vel in alio prædicamento. Ergo ut aliquid concludat Arist. ponit res incorruptibiles sub prædicamento. Item 5. Met. 2. 15. agens de substantia, exemplum ponit, *dæmonia*. Et 7. Met. 1. 5. & 6. & lib. 8. 1. 8. id idem aperte indicat, ubi lege Alexandrū. *Obijciunt, Primo Met. 1. 7. Compositio*

inquit, & incorruptibile genere differunt. Angeli sunt incorruptibiles, non igitur sunt sub eodem genere sub quo sunt res corruptibiles.

Secundo. Plerisque locis Arist. dicit in quolibet prædicamento esse actum & potentiam, at negat in 9. *Met.* 1. 17. reperiri in angelis potentiam, & lib. 12. *Met.* 1. 16. asserit in prædicamento esse actum & privationem, in angelis autem non potest privatio locum habere, alioquin essent corruptibiles.

Tertio. 8. *Met.* 1. 16. Quæ, inquit, non habent materiam, neque sensibilem, neque intelligibilem, illa sunt per idem Ens & Vnum, hoc est, non habent quod possint habere supra se genus, & per quod ab alijs differant. At certum est Angelos esse exemptos omnis materiæ. Carent igitur genere.

Quarto. 10. *Met.* 1. 12. Genere, inquit, differunt, quæ non sunt in materia, siue quæ in materia non conveniunt, & quorum non est communis generatio. Ergo esto, angeli possint esse in prædicamento, tamen non in eodem in quo ponuntur res corruptibiles. Hæc sunt præcipua loca quæ difficultatem faciunt.

Ad primum. Sensus est corruptibile & incorruptibile genere differre, hoc est genere interiecto, seu specie; Vt enim alias monuimus, nonnunquam pro eodem sumuntur genus & species. Quod autem ita sit intelligendus Arist. patet ex eo, quod ibi disputet contra Platonem inducentem Ideas. Si, inquit Arist. datur Idea hominis distincta à Socrate: Ergo Socrates specie differat ab illa Idea: nam est corruptibilis Socrates, Idea autem incorruptibilis. Corruptibile verò & incorruptibile genere differunt. Et confirmatur: Quia idem probat, quod corruptibile & incorruptibile contraria sunt; sed contraria sunt sub eodem genere, vt patet ex c. de oppos. Non ergo voluit, corruptibile & incorruptibile toto genere differre. Dices: Addit Arist. Differre plus quam specie. Ergo vult differre toto genere, ita vt sint distincta duo summa genera. Respondeo: Differunt plus quam specie, quia differunt genere

interiecto, & maxima differentia quæ esse potest: siquidem differunt oppositis differentijs, ita vt non possit vnum sub altero collocari. At quæ solum specie differunt, possunt & specie differre, quæ tantum sit species, & possunt eadem poni sub aliquo vno, & vna sub alia.

Ad secundum. Dicit Arist. reperiri privationem & formam in omnibus prædicamentis proportionaliter, vnde eodem loco admittit esse in sole & in circulo obliquo. Potest igitur admitti in angelis privatio, non in ordine ad esse, sed habita ratione operationum: siquidem potest angelus modo operari, cum ante non operaretur, vel cum modo operetur, paulò post desinere operari, & propterea 9. *Met.* 1. 17. expressè solum loquitur de potentia ad esse, quo pacto etiam 2. *Phys.* 1. 32. in genere dixit, incorruptilibus idem esse, esse & posse. Et 12. *Met.* 1. 10. negat in angelis esse potentiam physicam, hoc est, materiam. Sitamen per actum & potentiam, vt diximus supra, intelligamus genus & differentiam, non negavit Arist. esse in angelis actum & potentiam; Imò verò id indicat loco citato, præsertim 7. *Met.* dicens, hæc duo non eodem modo in omnibus reperiri; tum verò subdit exempla in rebus corruptibilibus, significans profectò etiam in incorruptilibus hæc duo reperiri.

Ad tertium. Loquitur Arist. eo loco de generibus generalissimis, quæ non habent materiam intelligibilem, hoc est, genus, vt supr. diximus *diffus. de genere*: Nec materiam sensibilem, quia, vt acutè notat Alex. non solum reperitur genus generalissimum in rebus sensibilibus & corruptibilibus, verum etiam in incorruptibilibus. Ex quo etiam nostra sententia confirmatur.

Ad quartum. Primo. Si per materiam intelligatur materia prima, hinc apertè sequitur quamplurima prædicamenta non esse distincta, imò verò duo tantum reperiri; nam omnia accidentia conveniunt in materia, quia ordinem dicunt ad illam, vt in ea recipiantur. Si autem malumus intelligere materiam secundam, se-

quitur longè plura esse prædicamenta quam quæ vulgò numerantur: Vnde calor erit aliud prædicamentum distinctum à calore solis, &c. quia aliud est subiectum secundum, seu materia secunda solis, aliud caloris. Non igitur potest intelligi Arist. de materia Physica reali, sed de materia analogica, & proportionali, vel de genere quod simile esse dicitur materię. Hinc est quod statim subdit: *Quorum alia est prædicationis figura.* Sunt igitur genere diuersa, quæ in materia non conueniunt; vel quæ supra se non habent aliud genus, & quorum non est communis generatio & transmutatio, hoc est, cum differentia quæ est in vno, non potest veluti transmutare alterum, vel non potest accidere alteri generi, tanquam ipsum contrahens & informans, sicut secundum factis probabilem opinionem, dicuntur materia cæli & horum inferiorum genere physico differre, quia non potest forma horum inferiorum & corruptibilem informare & recipi in materia superiorum, nec vicissim forma cælestium materiam horum inferiorum. Potest & hæc expositio non incommode afferri, vt dicamus

genere differre quæ non conueniunt in materia, non ibi sistendo, sed quorum non est communis transmutatio. Et in hoc sensu sola suprema genera dicuntur genere differre, quia non conueniunt in materia, ita vt possit vnum in aliud transmutari: nam ex quâto nõ potest fieri quale. Confirmatur hæc sententia de Intelligentijs autoritate ferè omnium Interpretum.

Secunda Propositio. Probabile est, si sermo sit de his quæ ab Arist. hoc in libro docentur, non poni Intelligentias in prædicamento. Ratio est, quia solum videtur esse locus de rebus corruptibilibus, vnde & hoc dicit ad finem capituli, esse maximè proprietatem substantiæ, vt vna & eadem numero possit in se contraria recipere; contraria autem propriè dicta res solum corruptibilis recipere potest. Hæc est sententia omnium ferè Græcorum, Iamblich. Syriani, & Boëtii apud Simplicium, Porphy. lib. de interrog. & respons. Dexippus &

Ammonius in hunc locum, & aliorum, quæ ita Aristotelem purgant à calumnij, aduersariorum, Plotini, Lycost. Athenod. Lucij, qui hoc nomine potissimum hunc librum labeſaſabant, quia in eo non ageretur de præstantissimæ substantiæ speciebus, id est, de Intelligentijs, alijsque incorruptibilibus. Boëtius etiam ex Latinis, cap. de substantiis. dicit loqui tantum Aristotelem hoc in capite de substantia composita ex materia & forma. Albert. ibid. & in diuis. vltim. Auer. locis cit. supra. Ratio autem potest esse, quia hic liber est tantum introductio quædam, in qua solent tractari tantum quæ faciliora sunt: sunt autem Intelligentiæ cognitu difficillimæ. Secundo. Propter illam quam diximus ab Arist. allatam substantiæ proprietatē.

Tertia Propositio. Idem est iudicium de accidentibus spiritualibus incorruptibilibus, vel etiam in communi de accidentibus spiritualibus, quæcunque finitilla. Ratio est, quia etiam sunt entia quædam determinata & quæ admittere possint hanc compositionem ex genere & differentiis.

QVÆSTIO QVARTA.

An cali ponantur in prædicamento?

DE re ipsa nullus potest esse controuersie locus; si enim Intelligentiæ ponuntur, entia multo perfectiora & simpliciora, priori iure etiā cæli in prædicamento collocabuntur. Hoc tamen negare videtur Auer. locis cit. volens esse distinctum quoddam genus etiam summum, pro corruptibilibus & incorruptibilibus, quem videntur sequi Z. m. c. 62. & Nyphus 10. Met. Simpl. etiam hic: Quanquam suspicer saltem Simpl. locum esse de mente Arist. in hoc libro.

Prima Propositio. Quare quod ad Aristotelem attinet, de quo omnis quæstio est, disendum, Primo videtur, absolute loquendo ponuntur cæli in prædicamento, secundum illius sententiam. Hoc probant rationes omnes factæ pro intelligentiis quæst. præcedentis. Præterea, quia; Physic. 13. definit Motum, quam definitionem omnes Interpretes volunt etiam in cælestem conuenire, & 2. de anima. t. 63. 28. inquit, aqua, calum perspicua sunt, nõ quæ-

venus talia, sed quatenus unam habent naturam. Denique, quorum accidentia conveniunt uniuocè in aliquo, possunt & substantiæ convenire: nec enim videtur maior esse ratio unius quam alterius. Sed celi & horum inferiorum accidentia sunt unius rationis, seu essentiae. Ergo & substantiæ ipsæ. Secundo. Probatur ex ijs omnibus locis, in quibus Arist. vult de cælo & astris esse scientiam. At scientia propriè dicta non potest esse nisi eorum quorum est definitio. Rursus definitio eorum tantum est quæ genere constant. Ergo cæli genere constant. Loca sunt præsertim ista 7. *Met.* 1. 35. ubi etiam aperte cælum vocat substantiam. 1. *Post.* 1. 18. & 12. 1. *de celo.* 1. 91. 92. 93. & in 94. dicit aliud esse cælum, aliud hoc cælum, ubi etiam ponit in cælis species quasdam. Quamvis autem concedatur cælum non esse compositum ex materia & forma, quo potissimum argumentum nituntur aduersarij, & ita sentit Auer. de quo suo loco: tamen negari non potest esse in cælo compositionem Metaphysicè ex materia & forma, vel genere & differentiis: quid id, ut dixi, etiam angelis tribuitur, qui longo intervallo sunt simplices. Hæc sententia est communis omnium Interpretum, præsertim autem D. Tho. 10. *Met.* lect. 16. & Doctorum Parisiensium. Obiectiones quæ contra hanc propositionem afferri possunt, difficiliore sunt ex locis quæ ratione præcedenti explicatis, præsertim ex 10. *Met.* 1. 16. ubi Arist. dicit, corruptibile & incorruptibile genere differre, & ex eo loco, ubi Arist. in prædicamentis dicit esse actum & potentiam; siue actum & priuationem. Lege *Alex.* 7. *Met.* 1. 35. *Them.* 1. p. sup. 13. Et eadem est sententia Architzæ & Platonis, teste Simplicio in hunc locum.

Secunda Propositio. Probabile est non poni cælum in prædicamento substantiæ, prout de prædicamentis hoc libro disputat Aristot. Hæc est sententia Græcorum citatorum, qui solum volunt actum esse hoc loco ab Aristotele de corruptibilibus substantijs. Ratio etiam potest ex vlt. proprietate substantiæ peti, quæ est, ut una & eadem numero contraria re-

cipere possit, quod, ut dixi, quæst. præcedenti, propriè loquendo solum potest convenire rebus corruptibilibus. Quæ tamen ratio non planè convincit: posset enim hoc modo faciliè ab aduersarijs eludi, si dicerent, convenire quidem id substantiæ, non tamen omni substantiæ, vel certè etiam omni substantiæ convenire, ita tamen, ut intelligatur non de contrarijs propriè, sed de his quæ aliquo modo contrarietatem habere dicuntur. Verum ipsi Græci volunt hanc proprietatem omni substantiæ primè convenire. Ideoque merito dictam ab Aristotele esse, maxime propriam affectionem. Ex quo concluditur actum esse tantum ab Aristotele de corruptibilibus substantijs. Adde, quod contrarietatem impropriè sumptam, possunt & alia præter substantiâ recipere, hoc est oppositionem relatiuam, privatiuam, &c.

Tertia Propositio. Hinc etiam pater quid sit dicendum de accidentibus corporeis incorruptibilibus: nam ponuntur etiam ipsa propriè in prædicamento. Secundum quidem veritatem absque ulla dubitatione, secundum verò Aristotelem ad eum modum, quo de substantijs diximus.

QVÆSTIO QVINTA.

Hæc distinctio requiritur ad diuersa prædicamenta

Diximus quænam in prædicamento locum habeant, quæque ab eodem reijciantur; sequitur ut ad ipsam prædicamentorum distinctionem, numerumque peruestigandum accedamus. Cum igitur plura esse prædicamenta dicantur, de quo tamen postea, quærimus, quænam esse debeat distinctio, quæ satis sit ad prædicamenta distincta efficienda? Supponendum est (quod alias obiter responsū, & proprius locus est in Metaph.) dari duplicem in genere loquendo distinctionem: Rei, & rationis, vel quæ à parte rei est, vel quæ tantum opera intellectus cōtingitur, siue sit aliquod fundamentum in re. ne planè confusa distinctio esse dicatur, siue nullū sit. Ommissa autè distinctione rationis, distinctio rei alia est realis, hoc est, rerū distinctas per se existētiās habentū, ut sunt duo individua hominis, duo albedines. Alia formalis, quæ

quæ est diuersarum essentiarum, etiam si non possint seorsim existere, etiam per potentiam Dei. Vltima est Modalis, hoc est, modi intrinseci à re cuius est modus.

Prima Propositio. Plura prædicamenta quam duo distinguuntur realiter. Est contra quamdam opinionem, cuius meminit Bicol. in *Ansepradisam*. dicentium, solam substantiam & qualitatem distingui realiter, sed supposita veritate, de qua in Physic. quantitatem distingui realiter à substantia, patet, ut minimum tria prædicamenta distingui realiter: Alij enim plura etiam distingui realiter admittunt, & inter cætera Relationem, de quo in *Tract. de Relatione*.

Secunda Propositio. Ad distinctionem prædicamentorum sufficit diuersitas formalitatum. Probat; nam ex Aristotele in 3. Phys. actio & passio sunt idem re & subiecto, & tamen actio & passio sunt distincta prædicamenta. Igitur distinguuntur tantum formaliter: nam quod hæc saltem distinctio requiratur, vel ex eo liquet, quoniam diuisio & distinctio prædicamentorum est diuisio & distinctio entis in entia realia. Ad hunc modum intelligi debet Arist. cum 2. *post. cap. 11.* dicit, debere summa genera esse impermixta, & cum *lib. 5. Met. & lib. 10.* alijsque locis passim affirmat, debere prædicamenta esse maxime diuersa. Hinc sequitur malè Durand. 1. *sent. d. 30. q. 2 ad 2. num. 20.* asserere, diuisionem in decem non esse entis extrinsecam secundum formales eorum rationes, quia, inquit, nullum prædicamentum in se constituitur, vel ab alio distinguitur, nisi concurrente operatione intellectus, dicunt enim rationem prædicabilitatis & prædicationis, sub ratione generis, speciei, & differentie, quæ est ratio rationis. Est tamen, inquit, fundamentum in rebus ipsis ex modis diuersis prædicandi, ob quod non est facta planè distinctio. Errat Durandus. Quia etiam si verum sit, prædicamentum, ut dicit formaliter rationem prædicabilitatis, esse solummodo huiusmodi per rationem, tamen diuersitas ipsa generum realium non fit opera intellectus, sed est de facto in rebus ipsis,

& prædicatio est de ratione rerum ipsarum.

QVÆSTIO SEXTA.

De numero prædicamentorum.

Prima Opinio. Est asserentium longe plura esse prædicamenta. Est illorum omnium, qui propter ea quæ à nobis reiecta sunt, hunc denarium numerum prædicamentorum reprehendebat, contra quos lege præsertim. *Simpl. præfatione in hunc librum.* Am. *ibid.* Dexip. & Porph..

Secunda Opinio. Pythagoræ & Specusippi, qui viginti faciebant rerum omnium, suprema initia, quæ *εσοixias*, id est, *coordinationes* appellabatur, ut refert Arist. 1. *Ethic. cap. 6. 1. Met. sum. 2. cap. 3.* decem erant rerum existentium & imperfectarum, decem autem rerum perfectarum, vel decem rerum bonarum, totidem rerum malarum. Ordo bonorum hæc continebat: *Vnum, maius, finitum, dextrum, quies, rectum, lux, impar, quadratum, bonum.* Ordo malorum hæc comprehendebat opposita: *Multiplex, scilicet, minima, infinitum, motus, curuum, tenebra, pars, altera pars longius malum.* De qua opinione vide Plur. de *Pla. Philosophum cap. 3. Cæl. Rodig. lib. 22. var. lect. cap. 7.* Ex hac sententia ortus creditur error Manichæorum, qui duo esse dicebant principia rerum omnium, æquæ prima, & æquæ potentia: Vnum rerum bonorum, aliterum rerum malorum. Quem errorem passim D. Aug. confutat: præsertim *libris duobus de Gen. contra Manichæos*. Aliæ sunt opiniones quæ affirmant pauciora prædicamenta, vnde est tertia opinio.

Tertia Opinio. Esse vnum tantum prædicamentum. Quam opinionem recitat absque nomine Porph. *cap. de specie*, ubi refellit eos qui dicebant Ens esse summum genus, ex quo sanè sequeretur hæc nostra decem prædicamenta potius commoderatis causis, quam re ipsa distincta esse: Tribuitur hæc opinio Platoni, cuius erat illud exemplum, quod ibidem ponit Porphyrius (supremi vnus principij, in familiaribus, quæ tandem omnes ad Iouem reuocabantur, quem idè Homerus Regem appellat & hominum & Deorum, & Virgil. *Diuum patrum, atque hominum Regem.* Hæc sententiam

Sententiam etiam absque nomine refert Philop. 1. *Pr. scilicet. 2. cap. 1.* Ad quam etiam reuocanda est, quæ ibid. ab eodem ponitur, vnum esse supremum genus. Eodem reuocari potest opinio, quam ponit ibid. Philop. dicentium rerum omnium vnum esse principium aliquod ex quatuor elementis. De qua re disputatum est in Physica: nam, inquit Philop. id vñ genus de decem prædicamentis, dubio procul prædicabatur, qui hoc sentiunt, quæ tamē cōsequentia nō videtur esse necessaria. Sequitur in hac videtur esse sententia, uti scilicet ex his quæ docet potest id facile contrā ipsum colligi, sentit enim Ens esse vniuersum, quid ad substantiam, quare non erūt decem prædicamenta, nisi commodioris distinctionis causa.

Quarta Opinio. Tribuitur Xenocrati, & Andronico, duo tantum esse summa genera: Substantiam, & Accidens, quia habet accidens, ut in communi sumitur rationem quandam vniuersam ad decem genera. Quæ ratio affertur à Soto in *Ante prædicamentis quæst. 2.* Est ipse non doceat duo tantum esse prædicamenta, idem quo ad hanc rationem opinatus est P. Ven. 2. *po. in l. 25.* & est aliquorum recentiorum opinio.

Quinta Opinio. Tribuitur Stoicis, esse solummodo quatuor prædicamenta, ita ut sex ultima ad prædicamentum Relationis referantur.

Sexta Opinio. Est Aristotelis, & communis, esse decem quæ vulgò enumerantur prædicamenta. Alias opiniones vide apud Plot. in *triplici tract. de decem summis generibus*, qui author. negat Platonem existimasse Ens esse summum genus.

Prima Propositio. Quid sentiendum sit de Ente ut confertur cum substantia & accidente, & de accidente in ordine ad nouem prædicamenta, non est huius loci definire. Tamen etiam si doremus dici Ens vniuersè de substantia & accidente, & accidens de nouem prædicamentis, non sequitur habere rationem generis. Ratio est, quia de ratione generis est, ut dicat cōceptum quandam prædictum ad inferioribus & differentiis, ita ut non sit de ratione

& quidditate differentiarum; sed Ens est de quidditate substantiæ & accidentis, etiam secundum proprias versusque differentias, & idem dicendum est de accidente in ordine ad nouem genera. Ergo neq. Ens in ordine ad substantiam habet rationem generis.

Secunda Propositio. Hæc diuisio decem prædicamentorum, quæ ab Aristotele traditur, & ante ipsum ab Archyta, & est ferè omnium Philosophorum, patitur non paruas difficultates, ita ut Simpl. prop. victus illis rationibus, fateatur non adesse exactam. Atque ut omittam alias dubitandi rationes, quæ sunt apud Simpl. & alios, hæc videntur esse possimæ. Primo. Quia si agere & pati faciūt distincta prædicamenta, Ergo etiam habere & haberi. Secundo. Esse candidum, verbi gratia, nō facit prædicamentum distinctum à candore, formaliter loquēdo. Ergo neq. esse locatum, & esse in tempore, quæ tamen dicere solum videntur Vbi & Quando. Tertio. Non est maior causa cur esse in loco faciat distinctum prædicamentum, quam esse in toto, esse in vase, & multi alij modi in alio essendi.

Tertia Propositio. Nihilominus quia vulgaris est & iam recepta hæc diuisio, à nobis etiam est comprobanda, præsertim cū sit difficile meliorem inuenire. Vnde rectè Simpl. in hæc verba concludit: *Magis indulgendum est ipsi difficultati, quam torpenter & prauis dictis contra eam contendendo, cum gravioribus aliter diuidentes culpas sint subiuri.*

Quarta Propositio. Potest hic numerus hac ratione colligi. Primo. Ex Alb. *tra. 1. in prædicamentis. cap. 7.* & ex D. Thom. *5. Metaph. l. 7.* Diuiditur hac diuisione Ens. Porro Ens perfectum & absolutum est substantia; Accidens autem est Ens incompletum, & dicens ordinem ad substantiam. Quare primum prædicamentum est Substantia. Accidens autem summa genera peti debent ex varia habitudine eiusdem ad substantiam. Iam verò accidentibus præsertim modis considerari potest: Vel ut se habent ad substantiam intrinsicè, vel extrinsicè, vel partim intrinsicè,

partim extrinsecū. Si primum; aut est accidens absolutum, aut relatiuum. Si intrinsecum absolutum, aut conuenit substantiæ ratione materiæ, & est secundum prædicamentum, hoc est *Quantitas*; aut ratione formæ, & est tertium, hoc est *Qualitas*. Nam pro varietate formarum diuersæ solent esse qualitates. Si est accidens intrinsecum respectiuium, consurgit quartum prædicamentum, hoc est, *Relatio*. Si secundum, vel est mensura, vel non est. Si est mensura, aut est mensura quantitatis, aut durationis. Si quantitatis, vel in ordine ad totum, & est quintum prædicamentum, hoc est, *Vbi*, vel in ordine ad partes, & est sextum, hoc est, *Situs*. Si est mensura durationis, est septimum, hoc est, *Quando*. Si denique non est mensura, est octauum, hoc est, *Habere*. Si tertium, oriuntur nonum & decimum, hoc est, *Agere* & *Passio*; nam actio oritur ex principio intrinsecō, & pergit ad extrinsecum, passio autem recipitur in aliquo extrinsecō. Hoc ordine enumerat Arist. prædicamenta in Antepædicamentis, quamuis in ipsa translatione aliter ipsa disposuerit, disputans de actione & passione ante vltima quatuor prædicamenta, quia & maiorem inter se affinitatem habebant, & peculiarem difficultatem, reliqua autem vt faciliora exemplis tantum illustrauit. Aliam rationem huius numeri habet Ammonius, quæ est huiusmodi: Quatuor prima prædicamenta sunt veluti simplices Entis species, sex vltima veluti composita ex præcedentibus. Omne Ens aut est per se, & est substantia; aut in alio, & est accidens. Ens quod est in alio, aut consistit in sola relatione ad aliud, & est Relatio; aut si in se est aliquid absolutum, est id cui per se conuenit diuisio, & est Quantitas, aut quod per aliud diuiditur, & est Qualitas. Reliqua sex hoc modo ex præcedentibus componuntur: Ex loco & tempore vnâ cum substantia fit Vbi, Situs, & Quando. Ex qualitate cum substantia fit Actio & Passio; nam principium agendi est ab aliqua qualitate, quæ prout in alio recipitur, causat passionem. Ex varia autem habitudine vnius substantiæ ad a-

liam, fit vltimum prædicamentum. Habere, prout videlicet vna substantia alteri adhzret. Alias rationes alij afferunt, præsertim Burh. & P. Ven. in hunc locum. Solent autem memoriæ causâ decem hæc genera hoc disticho comprehendere: *Arbor sex pueros ardore refrigerat viles. Ruri cyas stabo, nec iuuicatus ero.* Vbi singulæ dictiones singulis prædicamentis respondent. Potest etiam comprehendere hoc alio disticho, quicquid à prædicamento secluditur: *Complexum, conuincens, fictum, polysemum.* Id est, termini complexi, Syncategorematici, entia ficticia, æquiuoca, & analogæ, notiones, & Entia rationis, Deus, transcendentiæ, priuationes, & negationes, partes, & omnia entia incompleta. Ad rationes autem contra hunc numerum oppositas, nõ potest plene hoc loco satisfieri.

Vltima Propositio. Non modo res vna potest habere diuersorum prædicamentorum rationem, quia, vt diximus, sufficit ad distinctionem prædicamentorum diuersitas qualitatum, sed etiam potest vna & eadem res habere in se omnia prædicamenta. Exemplum: Petrus quatenus homo, est substantia, quatenus tricubitus, habet quantitatem; quatenus candidus, habet qualitatem; quatenus discipulus, habet relationem; quatenus scribit, habet actionem; quatenus vapulat, habet passionem; quatenus est in schola, habet vbi; quatenus est in anno 84. est in quando; quatenus sedet, habet situm; quatenus est togatus, habet Habere.

DE ANTEPRAEDICAMENTIS.

Hæc est prima pars libri Prædicamentorum. Quæ distinctio potius est ab Interpretibus introducta: nam in codicibus Græcis ponuntur in toto hoc libro 14. capita sub solo titulo Prædicamentorum. Cur autem præmiserit Arist. horum Antepædicamentorum explicationem, super de diuisione libri diximus. Sunt autem Antepædicamenta tria potissimè: *Definitio, Diuisio, & Regula*. Definitio triplex: Diuisiones & Regulæ duæ. Vel vt placet P. Ven. Antepædicamenta sunt quinque: *Æquiuoca,*

Aequiuoca, Vniuoca, Denominatiua, Prædicatiua & Subiectiua. De primis tribus assignantur tres diuisiones & regulæ. Quod autem attinet ad Aequiuoca, Vniuoca, & Denominatiua, ideo Arist. de illis disputat, quoniam, ut inquit Alb. & Burl. possunt res prædicabiles triplicem respectum habere. Aut enim conferuntur ad Ens, aut ad res eiusdem prædicamenti, aut denique ad res diversorum prædicamentorum. Propter primum respectum agendum fuit de æquiuocis, nam si habet Ens ad substantiâ, & accidenstanquam quid Aequiuocum, vel Analogum. Propter secundum agendum fuit de Vniuocis, quia quæ in vna serie vnius prædicamenti ponuntur, habent vniuocam prædicationem & subiectionem. Tandem propter tertium agendum fuit de Denominatiuis, quia prædicatio vnius prædicamenti de alio solum est Denominatiua. Ponit Caiet. hic aliam rationem, petitam ex apprehensione, seu prima operatione, ad quam illius sententiâ & D. Tho. hic liber potissimum refertur. Addi potest; disputare de istis Aristotelem, quia postea in prædicamentis diuisus erat commune esse omni substantiæ secundum vniuocè prædicari, multa esse quæ æquiuocè significant, qualiteratem esse idâ quo res denominantur quales. In nostra autem explicatione non sequemur diuisionem Textus in nostris codicibus positam, sed seorsim singula explicabuntur Antepædicamentâ.

TRACTATUS.

De Aequiuocis.

Primus de Aequiuocis disputat Arist. etiam nobilius quid sit Vniuoca quâ æquiuoca, quia, ut Simp. Aequiuoca sunt quid magis simplex, siquidem solû conueniunt in nomine. Vel etiam, ut notat Alb. quia Ens est primum & maxime commune prædicatum, quod tamen de suis inferioribus æquiuocè tantum, vel analogicè dicitur. Sic ergo Arist. æquiuoca definit, *Quorum nomen solum commune est secundum nomen substantiæ, ratio diuersa, ut animal de homine, vinum & pisse.*

Explicatio vocum:

Aequiuoca dicuntur) In plurali definit Arist. & in concreto: Quia, ut inquit

Porphyr. cap. 9. *in Dialogi in hunc librum*, non possunt æquiuoca in abstracto sine æquiuocis in concreto cognosci: & quia res vna vno nomine significata, non potest æquiuocationis rationem habere. Dixit autem Arist. Aequiuoca dicuntur, quod Græce est *ἰσώνυμα λέγεται*, i. e. dicitur, non solum quia apud Græcos nomen plurale gaudet verbo singulari, sed etiam, ut obseruat Am. etiam æquiuoca plura sint, tamen quatenus æquiuoca, vñ sunt ratione vnius nominis. Dixit etiam, dicuntur, quia res ipsæ secundum se non habent æquiuocationem, sed solum, ut nominibus significantur. Cæterum hoc nomen, *ἰσώνυμα*, semper Cic. vertit *ambigua*, cum tamen non idem significant *τὸ ἀμφίβολον* & *ἰσώνυμα*.

Nomen) Id est, quævis dictio significativa, & non solum nomen ut est peculiaris pars orationis, vteriam dicemus.

Solum) hoc est, ut cæteras significationes omittam, de quibus Simpl. Am. Boët. sine compari & coniugato, vel sine definitione, quam ut plurimum nomen solet significare, quomodo dicere solemus, in prandio habuisse aliquem solum panem, vel in bello relictum esse aliquem cum sola hasta, nempe intelligendo comparantes: ad hæc vel ad alia obsonia, vel ad alia arma.

Commune.) De huius distinctionis significatis consulendi sunt iidem Authores. Hic autem significat id quod ex æquo omnibus conuenit.

Substantia ratio diuersa.) Carpentarius vertit, *essentia ratio*. Perionius, *definitio natura*. Rectè uterque; nam hoc modo melius intelligitur hæc definitio, prout etiam conuenit accidentibus, latius enim quid patet naturæ & essentiæ significatio, quâ substantiæ, quæuis, vel altes diximus, solet apud Aristotelem: essentia & definitio rei appellari substantiæ. Id autem quod diximus, testantur omnes Interpretes, & Arist. ipse 1. Top. cap. 13. ubi affert exemplum acui, ut dicitur de *saporibus*, *odoribus*, &c. Notat autem Porphy. ut hoc ipsum magis confirmem, non fuisse in veteribus codicibus hoc nomen *substantia*, vnde, ut refert Simp. Boët. & Andron. id omiserunt. Retineo.

Retinendum nihilominus est hoc vocabulum, inquit Porphyrius, ut dictio illa alia, *ratio*, quæ per se multa significat, ad notam significationem limitetur, & quia eam retinuit Heimsinus & alij. Est autem obseruandum, per substantiæ seu essentiæ rationem non esse intelligendam solum propriè dictam significationem, sed extendi etiam debet ad descriptionem, multa enim sunt quæ cum definiri perfectè nequeant, æquiuocationis tamen ratione suscipiunt, ut indiuidua.

Secundum nomen verò.) Dexippus & Speusippus apud Simpl. asserunt, hæc verba redundare. Sed male: quia, ut bene argumentatur Simp. fieri potest ut æquiuoca collata secundum aliud aliquod nomen, iam non amplius habeant rationem æquiuocorum, ut quamuis canis marinus, celestis & domesticus collati cum hoc nomine *canis*, dicantur esse æquiuoca quædā, tamen si comparantur eidem cum nomine substantiæ, sunt vniuoeca.

Notandum his.

Notandum primo. Cur hæc definitio sit assignata in plurali & in connexo, diximus. Conuenit autem rebus ipsi, non quidem in se, sed quatenus vocibus significantur; nam vocæ non sunt ipsæ quæ dicuntur, hoc est, quæ propriè loquendo, quatenus tales sunt, habeant definitionem essentialem: & per hæc conciliari possunt Auer. & Græci, quorum ille vult definiri res, isti autem voces. Vtrumque enim verum esse potest hoc modo; nam res sunt quæ dicuntur & significantur, voces autem sunt quæ dicuntur & significant.

Notandum secundo. Ratio æquiuocorum orta est ex nominum penuria, ut testatur Arist. 2. *Elench.* quia enim diuersæ res diuersis nominibus significari non potuerunt, hinc factum est, ut vnum idemque nomen pluribus significandis imponeretur, propter quam causam in conceptionibus animi nostri non habet locum æquiuocatio; nam singulæ singulis rebus, proprijsque singularum conceptibus respondent.

Notandum tertio. *Æquiuoca in abstra-*

cto, vel potius æquiuocatio sic definiti potest cum Ammonio: Est respectus, secundum quem res conueniunt in vno nomine, rerum autem essentiæ differunt, quæ tamen, ut diximus, teste Porph. rectius explicata fuerunt in concreto. Quod etiam testatur Simpl. fecisse Platonem in Sophista.

Notandum quarto. Debet in æquiuocis vnum esse nomen. Secundo, diuersæ definitiones rerum. Tertio, debent res habere diuersas definitiones considerari, ut sub tali vno nomine dictarum diuersarum definitionum diuersitatem habeant; alioqui enim fieri poterit ut res duæ habentes idem nomen, vniuoecationem habeant, sicut Petrus & Paulus considerati sub nomine hominis, item canis marinus & celestis, si considerentur sub nomine substantiæ & Corporis, iam non sunt amplius æquiuoca.

Notandum quinto. Per nomen, ut diximus, non debet intelligi peculiaris orationis pars, sed quævis vox significatiua, ut notat Boët. Simpl. Am. & Porph. vnde etiam in verbis reperitur æquiuocatio, ut inquit Boët. *Complector te, vel à te.* Vnde per nomen accipienda est omnis rerum per vocem significatio.

Notandum sexto. Debet nomen esse vnum secundum vocem; nam hinc excluduntur quæ appellantur *polyonyma* & *heteronyma*. Illa sunt, quæ etsi plura sint secundum vocem, eandem tamen rem significant, ut ensis & gladius, vestis & indumentum, quæ à Grammaticis nonnunquam appellantur *Synonyma*, imò etiam ab Arist. in Poëtica; & dicuntur à Græcis *ἰσολόγιστα*, hoc est, *æquidicta*, de quibus non egit Arist. authore Simpl. quia nulli sunt ad prædicamenta vsui, tunc quia opponuntur æquiuocis, est autem oppositorum eadem disciplina. Idem iudicium esse debet de heteronymis, hoc est quæ non modo secundum vocem diuersa sunt, sed diuersas etiam res significant, ut homo lapis &c. opponuntur enim vniuoecis. De quibus Auic. & Algar. in *sua Logica*, & Damasc. lib. de prædicamentis, quem citat hic Alb. Denique, ut inquit Syrianus, spectant potius

potius hæc nomina ad ornatum & Rhetoricam, quam ad vsum philosophicum.

Obijciat, cum Lycastrato: Vox significat rem, sed res non est communis æquiuocis. Ergo nomen non est commune. Respondet, Nomen eo modo est commune, quomodo res significat, & vice versa, rem communem significat in nomine. Lege D. Thom. *Quodlib.* 4. & Alb. *hic*.

Notandum septimo. Debet nomen esse vnum secundum omnia accidentia grammatica, id est, secundum sonum siue accentum, secundum genus, secundum terminationem, secundum declinationem, &c. Huius enim defectu non potest propriè appellari nomen aliquod æquiuocum, & ut diximus in *Compendio*, solent hanc ob causam multæ fallaciæ oriri. Exempli sunt apud Simplicium, nos hoc vno erimus contenti. Cum Martialem Cæcilianus quidam *risisset* quod *scem* diceret, contra illum Mart. hoc lepido Epigrammate risit, quod est in lib. i.

Marialis.

Cum dixi scem, rides quasi barbara verba,

Et dixisti Cæciliæ inebes

Dicemus scem quæ cecum in arbore nasci

Dicemus scem Cæciliæ tuos

Vbi nomen *scem* non est æquiuocum, nam idem & est secundæ declinationis, masculini generis, prout significat morbum, & est quartæ declinationis, feminini generis, prout fructum significat.

Notandum octauo. Vitandi sunt in hac materia æquiuocorum duo extremi errores. Alter est Chrysippi apud Gellium *lib. 11. cap. 12.* dicentis omne nomen esse æquiuocum, quoniam, inquit, potest vnum & idem pluribus adaptari. Alter est Diodori qui dicitur Cæno, *ut ibid. Gell.* qui existimabat nullum plane nomen esse æquiuocum, quia nemo dicit aut sentit nisi vnum aliquod, nec debet alius secus rem intelligere, quam ab eo, qui rem pronulerit, fuerit intellectus. Sed errant grauiter ambo. Nam et si potest quodlibet nomen pro hominum arbitratu pluribus rebus significandis imponi, tamè vbi constet vnum nomen rei vni determinatè significandæ esse inditum, non est amplius dicendum esse æquiuocum, licet cum certum sit v-

num aliquando nomen pluribus rebus attributum esse, negari non potest quin contineat in se ambiguitatem seu æquiuocationem, etiam si verum sit quod Diodorus dicit, quod etià supra monuimus, in ipsis intellectus nostri cõceptibus nullam propriè iussè æquiuocationem. In hac eadè secunda sententiâ dicitur fuisse Pythagoras, quod sentiret omnia nomina à natura significare, de qua re in *lib. Peribærm.* & idcirco non egimus *in suo libro de prædicamentis* Archytas de æquiuocis, vniuocis, & Denominatiuis, ut referunt Simplicius & Dexip. quia vna eum Pythagora idem de vocibus opinabatur.

Notandum nono. Potest vnum & idem nomen æquiuocum fieri aliquando vniuocum, si videlicet accipitur pro re aliqua determinata. Vnde Arist. qui in definitione æquiuocorum posuit *animal* ve dicitur de homine viuo & picto, illud idem posuit in definitione Vniuocorum, ut dicitur de homine & bruto.

Notandum ultimo. Multæ sunt Acquiuocorum species, quæ tamen omnes ad has duas veluti classes reuocantur, hoc est, ad æquiuoca à *casu*, & à *consilio*, ut hic notant Interpretes. Acquiuoca à casu significant nomina pluribus rebus imposita temerè & fortuito, ut si quispiam Romæ appelleretur Carolus, & etiam in Hispania. Omissis his, æquiuoca à consilio sunt, cū nomen rebus imponitur cum deliberatione, & ob aliquam causam, & hoc vel ex parte rei cui nomen imponitur, vel propter aliquam affinitatem & cognationem, quæ sit in rebus taliter appellatis: quo pacto dicuntur sana corporis exercitatio, ambulatio, lotium, medicina &c. Vel ex parte imponētis, hoc est ob aliquam causam qua permotus is qui nomen vult inferre, tale rei nomen imposuit. Quod iterum multipliciter fieri potest, & idèd aliqua dicuntur esse æquiuoca à memoria; ut si quis ad conservandam maiorum memoriam, filio suo patris nomen imponat. Vel est æquiuocum ab amore, ut si quis marisfamilias ob pium affectum erga B. Virginem, filiz Mariæ nomen imponat. Vel etiam à spe, si quis sperans euasurum

aliquem in magnum oratorem, Ciceronē appelleret. Sed æquiuoca à consilio priore modo solēt vocari Analoga, de quib. quia peculiaris quædam difficultas est, et si tota hæc tractatio magis videatur esse Metaphysica, aliquid seorsim dicendum est; de æquiuocis enim nihil aliud explicandum superest.

DISPUTATIO DE Analogia.

Quoniam Æquiuoca continent sub se Analoga, vt diximus in explicatione textus, & testantur hic Interpretes, idē de his post explicationem horum Acquiuocorum aliquid agendum est.

QVÆSTIO PRIMA.

Quomplex sit Analogum

Notandum primo. Analogia est nomen Græcum, propriè autem si verbum verbo reddas, latine sonat, *similitudinem*, vel *proportionem*, & vsurpari vt plurimum solet pro similitudine, quæ est in proportionib. mathematicis, quomodo dici solet eam esse proportionem quatuor ad duo, quæ est octo ad quatuor. Supponit igitur semper vt minimum quatuor terminos, quamuis etiã significet ipsas proportionēs seorsim sumptas. Translatum autem est hoc nomen ad alias artes, vt apud Græmaticos dicitur esse analogia, quæ est secundum Marcum Varronem, similis nominis, secundum similem rationem declinatio, vt iustus & iustitia. Est etiam in arte poetica analogia, quomodo dicere solent, quod est Hesperus in die, id esse in vita senectutem. Tum in Rhetorica, vnde extant loci à proportionalitate; vt, si magni pueri habentur viri, ergo parui viri habebuntur pueri. Sic etiam in Ethica, vt Arist. 1. Eth. cap. 2. dicens, bonum habere analogiam; &, sicut se habet oculus ad corpus, ita mentem ad animum. Ad hæc in Logica, vt 2. Post. 1. 23. subiectorum analogorum, analoga & proportionalia esse dicuntur principia. Denique in Metaphysica, quæ ratione dicitur Ens esse quædam analogum. Vltimo significat Analogia, vt ex dictis colligi potest, quamuis

similitudinem, quæ inter aliqua reperitur.

Notandum secundo. Hoc nomen *Analogia*, vt voluit Interpretes, præsertim Simpl. & Porphyrius, sumitur ab Arist. prout significat proportionem & similitudinem, quod etiam probari potest ex 5. Met. 1. 12. vbi dicit, Analogiam esse gubernatores, & vt dicitur de nauī & de gubernatore Reipublicæ. 12. Met. 1. 22. ait, materiam, formam, & priuationem esse principia rerum secundum analogiam. 1. Eth. cap. 6. distinguit ea quæ habent ordinem ad vnum alius, quæ dicuntur habere habitudinem similitudinis & proportionis. Est enim hæc ab alijs vocentur analoga, & verè sint eiusmodi, tamē indicat his locis, sumptum fuisse analogiæ nomen ab ipso pro analogis, quæ solam dicunt proportionē. Alia verò appellari solēt Analoga vel inqualitatis, vel attributionis, vel ab vno ad vnum, vel duorum seu plurium ad vnum, vt videre est apud Arist. 1. Eth. ca. 1. 2. Met. 1. 2. & 1. Post. 1. 23.

Notandum tertio. Solēt Analoga hoc pacto diuidi. Primo. Dicunt quidā alia esse analoga Propria, alia Improptia. Propria sunt, cum ratio significata per nomē non inest formaliter in omnib. secundum eandem rationē. Vt etiam cum dicuntur res significare per nomē habere aliquā habitudinē ad id, quod principaliter per nomē significatur, et si non habeant formaliter rem significatā per nomen, vt Ens dicitur primo modo analogum in ordine ad substantiam & accidens. Secundo modo, *Seruum* dicitur de animalī, medicina, dicta ambulatio, &c. Improptia est, cum aliqua participant idem nomen, & rationē etiam per nomen significatam, ita tamen vt ex illis vna dicatur altera esse perfectior, quo pacto equus & homo, vt de illis dicitur animal, dicuntur esse analoga, quia vtrumque animal est, homo tamen perfectius. Secundo. Alij rectius diuidunt in Analogiam *Inequalitatis*, *Attributionis*, & *Proportionis*. Similem huic diuisionem habet D. Tho. 1. sent. d. 9. q. 5. art. 2. ad 1. vbi aliam dicit esse analogiam secundum rem, sed non secundum intentionē, vel, quod idem est, secundum existentiam, sed nō secundum

candum rationem & definitionē, & hæc est analogia inæqualitatis. Secunda est secundum intentionem, sed non secundum rem, & est cum res significata per nomen non inest formaliter omnibus significatis per illud nomen, quale est *sanum*, in ordine ad animal &c. Tertia, Est secundum res & intentionem, hoc est, cum inest formaliter res significata per nomen, ut Ens in ordine ad substantiam & accedens, vel substantia in ordine ad Deū & creaturas.

QVÆSTIO SECUNDA.

De Analogia Inæqualitatis.

Quid sit hæc Analogia, quæstione præcedenti dictum est. Est enim, cum aliqua participant idem nomen, & rem significatam per nomē in se formaliter habent, ita tamen, ut ratio illa rei significatæ, quamvis contracta sit ad res particulares, magis aut minus perfectas, tamē ex æquo omnibus conveniat. Vade sequitur, non tollere hæc Analogiam rationem vniocationis: Exemplum: *Animal*, ut dicitur de homine & equo, dicitur secundum idem nomen, & secundum significatum nominis, quod formaliter in utroq; est, & secundum eandem rationem essentialiter secundo. Quamvis quia differentia hominis est nobilior quam equi, dicatur homo perfectius animal quam equus; hinc est quod Arist. 7. *Phys.* 31. & 10. *Met.* 1. 26. inquit, In genere latere æquivocationes: quod nos suprà diximus *trab. de Gmere*. Hoc idem testatur Aver. 12. *Met. com.* 2. Et hæc Analogia solet à nonnullis appellari Analogia physica, sicut & discriminē quod reperitur inter aliquas species magis vel minus perfectas, diversitas specierū specifica, qua etiam ratione suprà diximus corruptibilia & incorruptibilia genere physico differre. Reperitur igitur hæc analogia etū in generib; respectu suarum specierum, cum in speciebus collatis cum suis individuis, tum deniq; in formis accidentalibus per ordinem ad suū subiectū: nam genus contractum ad speciem habentē differentia nobiliorem, dicitur secundū maiorem quandam perfectionem de illa specie, ut *Substantia* contracta ad spirituales, ut ad

angelos, corporalis *Substantia* obtrahitur ad viventem, vivens ad sentientē, sentiens ad rationalem; quis genus in specie contractum per differentia, realiter identificatur cum illa. Sic etiam *Homo* contractus quodāmodo ad hoc vel illud individū, quod melioribus dispositionibus præditum est, dicitur quadam ratione perfectior esse in vno, quam in alio, ita ut dicatur vnus esse perfectior homo quā alius, vel magis homo quam alius. Tandem accidentia dicuntur hoc modo in ordine ad varias subiecti dispositiones esse in vno, vel in alio perfectiora, etiam si secundū æquales gradus intensiōis in pluribus reperiantur: verbi gratia, Calor in aëre vtroq; & in calor ut octo in ferro, dicitur esse perfectior in ferro quā in aëre, non secundum se, sed propter meliorem ferri dispositionem, quam aëris, ob quam citius agere potest calor in ferro, quam in aëre, videlicet propter densitatem ferri.

QVÆSTIO TERTIA.

De Analogia Attributionis.

Iam accedimus ad species Analogicæ magis proprias, quæ nimirū cum vniocatione stare nequeunt, inter quas quia infimum locū habet Attributionis analogia, idē priorē loco de ea disputandū est. Est autem hæc Attributionis analogia quædam habitudo, quæ inter plura reperitur, quatenus inter se conferuntur, & ad vñ referuntur, ita tamen, ut non participant formalem rationem eius in quo comparantur. Exemplum est in *sono*, ut dicitur de animali, medicina, lotio, &c.

Secundo sciendum est, Analogicæ attributionis has potissimū esse divisiones. Prima, alia esse dicitur *vnius ad alterū*. Altera, *duorū seu plurū ad tertium*, seu, quod idē est, vna dicitur esse *ab vno ad vñ*, alia autem *multorum ad vñ*. Exemplum primæ, *Sanū*, quatenus dicitur de animali & alijs. nam omnia alia præter animal se habent per modum vnius, quatenus denominantur ab altero vno, quod est sanitas animalis. Exemplū secundæ est, *Sanitas*, vel *sanum*, ut dicitur de medicina, de ambulatione, & alijs præter animal, quatenus inter se conferuntur, quæ idē dicitur habere analogiā

duorum vel plurimum ad vnum tertium, quia sic inter se conferuntur, vt tandem ista ad vnum tertium referantur. Lege D. Thom. 1. p. q. 13. art. 5. Secunda diuisio est. Analogiæ secundum quatuor causas, vel secundum habitudines ad quatuor causas. De qua re Caiet. *opusculo de analogia Nominum*. Prima est, quæ reperitur in multis, prout referuntur ad causam efficientem, qualis est instrumentum medicorum & artis medicæ, quatenus hæc medici denominatione habent, prout referuntur ad Medicum ipsum, qui est causa efficiens. Secunda est. Analogicè in causa finali, vel multorum, quæ talia esse dicuntur, prout ad vnum finem referuntur. Exemplum est in portione, deambulatione, & alias huiusmodi salubribus rebus, prout referuntur ad sanitatem animalis. Tertia est in genere causæ materialis, & est illorum quæ talia esse dicuntur, prout habent habitudinem ad causam materiale, seu subiectum vni. Hoc modo dicitur *Ens* analogicè de substantia & accidente, quia competit accidenti *Entis* esse, prout habet habitudinem ad substantiam, tanquam materiam & subiectum. Quarta est in genere causæ formalis, vel potius exemplaris, & est quædam aliquid tale esse dicitur propter ordinem & attributionem ad aliquod exemplar, quomodo dicitur homo pictus esse homo, vel secundum aliquos dicuntur esse res bonæ vel veræ propter exemplar bonitatis & veritatis quod in illo est. Tres primæ species Analogiæ ex Causis desumptæ, sunt apud Aristotelem 4. Met. l. 2. cum quia non meminit quartæ, existimant quidam non esse propriam analogiam, in quibus est Aver. *in loco, & l. 1. q. 1*. Tertia diuisio est, in analogiam quæ conuenit multis secundum formalem rationem significatam per nomen analogum, & in eam quæ non conuenit multis. Verum hæc diuisio est per accides, quatenus euenire potest vt vna & eadem res non modo attributionis, sed etiam proportionis analogiam habeat, de qua paulo post, sicut est *Ens* in ordine ad substantiam & accides, vtrumque enim verè est *Ens*, & simul tamen habet accides analogiam ad sub-

stantiam attributionis, vt diximus.

Tercio. Sciendum est. Analogicæ attributionis hæc sunt præcipuæ proprietates. Prima, vt principale Analogum sit id, vnde alia recipiant suam denominationem, vt patet in omnibus *sanis*. collatis cum animali sano. Secunda. Vt ponatur in definitione aliorum analogorum, principale analogatum, si enim definire velis medicinam sanam, necessario tibi ponendum erit in definitione medicinæ animal sanum, ad quod medicina habet habitudinem prout sana est. Aliqui tamen observant, si quando contingat principale analogatum nobis esse ignotum, non esse opus vt in definitione ponatur, sed potius contrà, ponitur interdu id quod est minus principale, sed nobis notum, in definitione magis principalis ignoti. Vnde sit vt definire volentes substantiam prout nobis conuenit, non definimus per substantiam diuinam, quæ perfectior est, & principale analogatum, sed contrà potius, definire volentes diuinam substantiam, ad illius definitionem nostram adhibere solemus, quia res diuinæ non cognoscimus, nisi per habitudinem & similitudinem ad nostras, nec illis nomina imponitur, nisi quæ primariò indita sunt rebus nostris. De qua re D. Tho. 1. p. quæst. 13. de diuinis nominibus. q. 2. de virtutibus. art. 11. & 1. contragenerum. ca. 32. & 34. & ibid. Ferrar. Tertia. Proprietas Analogum absolutè positum stat & supponit pro principali analogato, vt qui absolutè *Ens* dicit, substantiam intelligit, vel etiam Deum, & qui *Sanum*, animal intelligit. Quarta. Proprietas, Analogum non dicitur conceptum aliquo obiectuum præcisum, hoc est non significat aliquid per se & in se vnum, seorsim ab iis quibus conuenit, sed in confuso includit omnia sua inferiora, ita vt non possumus designare quid sit determinatè iste conceptus, prout dicitur esse quid commune suis inferioribus, distinctum ab iisdem inferioribus. Verbi gratia, qui dicit *Ens*, non dicit conceptum aliquem qui sit vnus & distinctus, ac veluti ferretus & ferentus, à conceptu substantiæ & accidentis, etiam non vltimatè & perfectè, seu distinctè

quod tamen non est idem conceptu qui appellatur uniuocus, nam hic dicit ali- quid verè distinctum, quod intelligi potest sine suis inferioribus etiam in confuso inclusis, ut Animal solam dicit præcisè naturam sensitivam, sine villo ordine ad rationale, vel irrationale, quamvis prout concipitur formaliter ut uniuersale, non possit intelligi nisi simul in confuso intelligantur inferiora. Exemplum esse potest etiam in principio, prout dicitur de fonte, corde, & puncto, & alijs initijs, nam principium ut sic, nullum dicit conceptum distinctum à conceptu cordis, fortis, puncti, & aliorum, quibus ex æquo conveniat. Simile etiam esse potest in exercitu, qui non dicit nisi conceptum quandam consensum, sub quo continetur hic vel ille homo, nec dicit quid vnum commune cuilibet homini. Itaque analogum dicit quidem conceptum, qui si conferatur cū hoc particulari analogato, habet se ut quid superius, non tamen ut superius uniuocus, sed ut quid quod indeterminatè dicit hoc vel illud, cum utrumque tamen in suo conceptu includat. Quod quoniam diximus de Ente, sit dictum etiam exempli causa; quæstio enim propriè de hac re est in Metaphysica. Quinta, Proprietas, quæ ex præcedenti sequitur, est, ut analogum immediatè significet sua inferiora, quia non est distinctum quid ab illis. Hæc omnia quæ diximus de quarta & quinta proprietate, aperte docet Themistius 2. de anima 1. 10. cuius verba sunt hæc: *En namque quæ ita inter se habent, ut priora hæc posteriora sint illa, quanquam communem aliquam rationem habeant, quæ de ijs dicitur, sicut in omni neque ut illa aut genus sit, aut natura vna, ita ut sine ijs intelligi seorsim possint, de quibus iudicatur, dicimus.* Quamobrem huiusmodi definitiones admonitionem potius quamdam & enumerationem continent, quam simplicem & generalem quamdam rationem ostendant.

QVÆSTIO QVARTA.

De analogia Proportionis.

Analogia Proportionis sunt illa, de quibus nomen aliquod commune dicitur,

tur, ratio autem per nomen significata, in iisdem est secundum proportionem & similitudinem, ita ut vere illa ratio in illis esse dicatur, saltem ad eum modum, quod supra diximus non esse in Analogis attributionis significata. Diuiditur autem Analogia proportionis Primo in propriam & impropiam. Propria est, cum ratio significata per nomen verè & propriè inest analogatis. Impropria est, cum non inest propriè & realiter. Secundo. Impropria alia est metaphorica, alia est inter non entia. Metaphorica, ut Ridere de homine & de prato. hæc enim analogia de prato etiam dicitur secundum aliquam rationem quæ illi inest, ob quam ridere dicatur. Analogia inter non entia est, verbi gratia, hæc: Sicut se habet vnum contradictorium respectu alterius, ita privatio respectu habitus cui opponitur, & hæc analogia habent imperfectam analogiæ rationem. Tertio. Quædam sunt in quibus ratio significata per nomen, est realiter non in vno propter alterum, secundum nullam considerationem, ut principium de fonte, corde, puncto &c. Nec enim dicitur punctum principium propter habitudinem ad cor, vel ad fontem; Alia autem sunt quæ quoduis absolute sint, & dicantur talia sine ordine ad aliud, si tamen inter se conferantur, vnum magis dicitur esse tale, quam aliud, & vnam habet denominationem per ordinem ad aliud, ut dicitur. Substantiæ absolute de omnibus creaturis, & de Deo, si tamen conferantur creaturæ cum Deo, dicuntur secundum quid esse substantiæ, & per habitudinem ad Deum. Huius ratio assignari potest, quia quædam sunt quæ non modum habent analogiam Proportionis, sed etiam Attributionis, qualia sunt Substantia & Accidens ut comparantur cum Ente. Quarto. Alia est analogia, quæ nomine proprio exprimitur, ut, verbi gratia, Principium. Alia est innominata, seu carens nomine, quod fortassis etiam reperiri potest in analogia attributionis. Colligitur hæc diuisio ex Aristotele 2. Post. 1. 23. ubi dicit, sepium, spinas, &c. os habere quandam analogiam nomine carentem. Quinto. Alia dicitur esse ana-

22 33 logia

logia Simplex, alia autem Commutata. Simplex est, quæ sit inter terminos ordine dispositos, vt, sicut se habent quinque ad decem, ita viginti ad quadraginta: semper enim analogum proportionis est in quatuor terminis. Commutata est, cum sit ista comparatio & similitudo primi termini ad tertium, & secundi ad quartum. Vt si dicas, sicut se habent quinque ad viginti, ita decem ad quadraginta. Quod attinet ad proprietates, eadem sunt quæ & Analogorum Attributionis, nisi quod circa definitionem obseruandum est, non esse vnum analogum definiendum per aliud, nisi vbi analogia fuerint impropria & metaphorica; vt enim definias punctum quatenus principium est, non est necesse poni in illius definitione Fötem, vel Cor; si tamen definiendum sit quid sit *Ridere* in pratis, ponenda erit in definitione Ribilitas hominis.

QVÆSTIO QVINTA.

De comparatione Analogorum inter se.

Explicatum est quæ sint & quot sint species analogorum: restat vt videamus quomodo illa inter se conferantur in ratione analogiæ. Primo certum est, omni analogiæ esse commune vt nomen dicat idem, rationem autem partim eandem, partim diuersam. Secundo, Analoga Inæqualitatis minimè omnium participant rationem analogiæ. Ratio est, quoniam secum comparantur vniuocationem. Tercio, Analoga Proportionis maximè propriam habent analogiæ rationem, vnde & absolute loquendo analogi dicuntur, ipsumque analogiæ nomen per se illa tantummodo significat. Item quia hæc Analoga dicunt rationem, quæ singulis inest formaliter saltem, si propria fiat: Analoga autem attributionis potius appellari solent *æquiuoca*, vnde Arist. exemplum attulit de homine viuo & pecto, prout de illis animal dicitur, quæ tamen certum est habere quandam analogiam; vel dicuntur cum addito, *æquiuoca à consilio*, quamuis hæc ipsa non contineant omnia Analoga Attributionis, vt Alex. 4. Met. s. 2. Quarto, cum Analoga siue Attributionis, siue Proportionis me-

dium quid sint inter vniuoca & æquiuoca, (participant enim de æquiuocis, quod nomen dicant commune, & rationes diuersas, de vniuocis, quod nomen commune, & rationes partim easdem) propterea aliquando appellantur Analoga. *Æquiuoca*, aliquando autem *Vniuoca*. *Æquiuoca* quidem, vt ab Arist. 1. Phys. s. 13. & 16. vbi appellat *Ens multiplex*, seu *æquiuocum*, quod tamen explicans quemadmodum intelligeret. 2. *Elench.* c. 5. dicit *Ens* esse *æquiuocu* habita ratione diuersitatis 4. Met. s. 2. dicit, *Ens* esse quidē multiplex, seu multipliciter dici, nō tamen vniuocē. Idē dixit Porph. c. de specie. Ex quo sequitur, immeritō Scotū, vt notat etiam Caiet. op. de anal. nominum, negare ab Arist. appellari aliquando Analoga, æquiuoca, quod vt dicit 1. sent. d. 3. q. 3. Appellat etiā Aristoteles interdum Analoga, vniuoca, vt 2. Met. s. 4. dicens, *Ens & Vnum* esse vniuoca, nisi forte dicere voluit, esse vniuoca, vel æq; latē vtrumq; patere, Quinto, de Analogis siue Attributionis, siue Proportionis, potest esse scientia. Ita Arist. 4. Met. s. 2. & 2. Post. cap. 11. & 12. Et ratio est, quia, vt inquit Arist. ibidem, potest id quod est analogum, analogicē dictas habere passionēs, & medium in demonstratione esse potest quid analogum. Hęc sententia est contra Scotum 1. sent. dist. 3. q. 1. Contra quem Caietanus op. de analog. nominum. De qua re pluribus agemus in tractatu de scientia, vel in Metaphysica. Interim si verum est, *Ens* esse quid analogum, cum ipsum sit obiectum Metaphysicæ, patet vel ipsa experientia, scientiam esse de Analogo. Sexto, ab Aristotele in hac definitione *Æquiuocorum* comprehensa sunt omnia Analoga, minimè tamen omnium quæ sunt Inæqualitatis, & propt̄ dixerim nullo modo. Ita D. Thom. op. de predicam. cap. 7. Alb. sic. Alex. 4. Met. s. 2. quod etiam suprā probauimus auctoritate aliorum Interpretum. Vltimo, ex dictis colligitur, aliud esse æquiuocū merē & simpliciter, quod vocatur à casu, & à fortuna, de quo diximus in explicatione textus, & cuius meminit Aristoteles 1. Eth. cap. 6. & 7. Phys. s. 11. cum dicit, aliquas esse æqui-

se equivocationes multum distantes, quibus verbis simpliciter videntur intelligi hæc quæ nos vocamus purè æquiuoca. Aliud est non purum, sed quod dicitur à *confusio*, vel ex parte imponentis, de quo supra in explicatione textus; vel ex parte rerum quibus nomen impositum est. Sub hoc autem æquiuoco continentur Analogæ Inæqualitatis, quæ fortasse significantur ab Aristotele ibidem per æquiuocationes propinquas, quæ, inquit, non videntur esse æquiuocationes, cum tamen sint. Præterea continentur Analogæ tum Proportionis, tum Attributionis, quæ fortasse idem Aristot. intellexit per æquiuocationes, seu per ea quæ habent similitudinem quandam. Ex quibus omnibus potissimum Analogæ dicuntur, quæ sunt Proportionis.

DE VNIVOCIS.

Vniuoca, inquit Aristot. dicuntur, quorum & nomen commune est, & eadē secundum nomen substantiæ ratio, vt animal, homo, & bos.

EXPLICATIO VERBORVM.

(Vniuoca) Appellantur græci Synonyma, quasi, vt inquit Porphy. dicantur esse simul cum nomine, vel quæ simul cum nomine dicunt id quod nomen significat, nempe essentiam & rationē eandem, quæ est veluti correlatiuum cominis, implicite enim id nomen significat, quod explicitè definitio; quanquam dicuntur etiam, vt sup. notauimus, Synonyma plura nomina idem significatia, quasi dicas, *cognomina*, vel rei eiusdē nomina. Quo pacto præter Anethores citatos ysurpat etiā D. Aug.

(Sciendum nomen.) Porph. lib. ad Gedeonem, qui non extat, est tamen, vt Simplic. notat, alius ab eo qui inscribitur *de murt.* & *refferat*. hæc verba non legit, sed supplicanda vult esse. Nihilominus Iambli. & Alex. ea retinēt, & etiā apud Sim. & Syriā.

(Ratio substantia.) Porph. dictionem *substantia* omisit, tamen subintelligendā esse dixit, propter varias huius dictionis, *Rationis*, significaciones, quod etiam in definitione æquiuocationis notauimus Iambli. autem legit. Notandum autem sicut ibidem diximus, *rationem substantia* signifi-

care definitionem, vel descriptionem, imò verò *Ratio* absolute posita non rarò apud Aristotelem essentiā significat, vt 2. *Phys.* cap. 3. vbi dicit, partes esse in ratione, vel in definitione, & 5. *Met.* cap. 8. Quidditas, inquit, est, cuius ratio est definitio. & hæc cuiusque substantia esse dicitur. Idem habet li. 3. ad init. & lib. 4. ca. 7. ad fin. Ratio, inquit, quā nomen significat, est definitio.

Notanda.

Notandum primo. Simpl. Am. Boët. & alij obseruant, quæcunque dicta sunt de definitione æquiuocorum, eadem seruata proportionem esse intelligenda de hac definitione; hoc. n. solū æquiuoca ab vniuocis differūt, quod æquiuoca dicant rationes diuersas, vniuoca rationē eandem.

Notandum secundo. Ad æquiuocationem sufficit quæcunque diuersitas rationis, in rebus idem nomen participantibus; ad vniuocationem autem non sufficit quæcunque identitas, sed requiritur absoluta essentiæ per nomē significatæ unitas: malum enim, vt inquit Aristoteles, ex quocunque defectu, bonum autem ex integra causa confurgit. Et præterea requiritur ad perfectam vniuocationem vt ratio per nomen significata, eodem modo secundum essentiam à rebus nomen participantibus habeatur, nec requiritur vt æqualiter dicatur esse perfecta in inferioribus, ad hunc sensum, vt non possit dici vnum perfectius esse altero. Etenim vna animalis species sit perfectior quam alia, & dicatur vnum animal perfectius quam aliud; quia tamen id non est præcisè ob rationem animalis perfectius aut imperfectius quidditatiue participatam, idè non tollitur propter hanc causam vniuocatio, vt supra diximus. Vide de hoc D. Thom. 4. *Metaph.* lect. 1. 1. de celo 12. Quare nisi ad modum dictum intelligatur hæc Aui. & Alg. definitio, *Vniuoca sunt, quorum ratio est eadem æqualiter participata*, non est à nobis recipienda. Sic etiam non est audiendus Auer. 1. *Post.* ad explicationem illius principij, quod habet 2. 5. *Propter quod vnumquodq; tale, & illud magis.* Nec etiam Bald. ibid. dum dicunt, tolli

colli vniuocationem per participationem rei alicuius maiorem, vel minorem; id enim præter ea quæ diximus, aperte falsum est in Accidentibus quæ intenduntur & remittuntur. Ex hoc patet etiam explicatio loci illius 7. *Physicor. l. 31.* quem locum ita communiter omnes legunt, *sub genere latent æquiuocationes*, cum tamen id non habeat Arist. suis verbis, sed tantum; *Genus est quid unū, sed ob hoc latent multa*, cuius loci hic sensus est, secundū Simp. vult Arist. eo loco agere de cōparatione motuū inter se, docet igitur nō esse faciendā cōparationē inter ea quæ sunt diuersa specie, quāuis genere conueniant, quia non est, inquit, genus vnum quid, nec species quatenus conueniunt in genere. sed est faciendā cōparatio in specie infima, quia est simplicissima, nec ad illam aliam naturam distinctum à se ordinem dicit: Hinc autem arripita occasione, Aristot. digreditur ad explicandum errorem, qui contingere potest in cōparatione aliquorū, quæ quia habent similitudinem quandam, comparabilia esse videntur, nō sunt autem, quia æquiuoca sunt. Propter hanc autem doctrinam ab Aristotele traditam, Burl. hic affirmat, Genus non esse maximè propriè vniuocum quid, sed solam speciem infimam, quod tamen non est necesse nos dicere: Est enim sit species infima magis vnum quid, non tamè magis vniuocum, si conferatur hinc illa ad sua inferiora, & genus etiam ad sua inferiora.

Notandum tertio. In definitione Vniuocorum, quando dicitur, *rationem secundum nomen esse eandem*, potest id intelligi duobus modis. Primo. Quomodo libet, hoc est, ut quoties nomen aliquod de re aliqua dicitur, dicatur etiam & ratio per nomen significata; & si iterum idem nomen de alia re dicatur, dicatur etiam secundum eundem modum ratio per nomen significata, siue ratio illa sit de quidditate rei cui tribuitur, siue non sit. Secundo. Vt ratio quæ simul cum nomine de re dicitur, sit vel tota quidditas rei, vel pars quidditatis eiusdem. Denique ut sit de essentia rei. Secundum primum modum

possunt appellari vniuoca etiam accidentia, prout de subiectis dicuntur: nam albedo, verbi gratia, in concreto dicitur de pariete, de niue, & de alijs, non modo secundum nomen, sed etiam secundum rationem per nomen significatam, & eodē planè modo tam nomen quam ratio de vno dicitur atque de alijs. Secundum posteriorem modum conuenit hæc definitio ijs solis prædicatis, quæ de rebus essentialiter & quidditative dicuntur. An autem Arist. sub hac sua definitione vtrique hæc vniuoca cōprehendere voluerit, diuersæ sunt Authorum opiniones. Alb. Avic. & Algar. asserunt, omne accidēs quinti prædicabilis dici vniuocè de suis subiectis, ac proinde posse sub hac definitione vniuocorum comprehendere. Caiet. etsi vtramque hanc definitionis intelligentiam Aristotelis intentione dignam esse dicat, concludit tamen voluisse solum Aristotelem rerum vniuocarū definitionem tradere, quæ sunt de quidditate eorum de quibus dicuntur; nobis autem sic esse dicendum videtur. Primo, Arist. sine dubio vniuoca solum definiuit, quæ rebus de quibus dicuntur essentialiter insunt. Hæc docent Caiet. & Scotus, qui definitionem ita interpretantur: *ex eadem substantia ratio*, hoc est, quæ ratio est essentialis vniuocatis. Idem sentit And. And. & confirmatur ex Aristot. quia hoc loco ponit tantū exemplum huiusmodi vniuocorum, ut Animal quatenus de homine & boue dicitur, de quibus sine dubio essentialiter dicitur. Secundo dico: Modus quo accidens dicitur de suis subiectis, est eisdem rationis, & potest hoc modo appellari vniuocus; nam ut ante dicebamus, secundum eandem rationem, sicut & secundum idem nomen dicitur album de pariete, niue, & alijs; nihilominus non censetur idè accidentia esse vniuoca, quia non respiciunt subiecta tanquam propria inferiora. Vnde Arist. *cap. de substantia*, dicit, Secundam substantiam dici de suis inferioribus secundum nomen & rationem; Accidentia non item, sed tantum de subiecto: hæc est autem definitio vniuocorum. Idem dicit 2. *Top. cap. 2.* Tertio dico: Si consideretur acci-

Accident in ordine ad propria sua inferiora, potest habere respectu illorum vniuocam prædicationem. Patet ex his quæ sæpe diximus de accidentibus, in ordine ad sua inferiora, verè locum habere generis, differentiar, &c. Et præterea supra notauimus, in hac definitione vniuocorum, *rationem substantia* non significare substantiam, vt ab accidentibus distinguitur, sed solummodo definitionem, vel descriptionem. Quare nihil prohibet quo minus accidentia sub hac definitione vniuocorum comprehendantur.

Notandum vltimo. Vniuoca non solum supponunt plura coniunctiue & materialiter, sed etiam formaliter participantia rationem per nomē significatam. Equiuoca autem solum dicebant nomen, res autem non communicantes rationem eandem per nomen significatam. Et quidem ratio significata per nomen, quatenus est quid communicabile à multis, appellatur vniuocum, vniuocans, & participatū, quatenus autem multa sunt quæ eadem ratione participant, dicuntur vniuoca vniuocata & participantia; quæ vtraque in definitione Aristotelis, comprehensa esse docet Boëtius. Quamuis solum Aristoteles posuerit exemplum in vniuocis vniuocatis, hoc est, in homine & boue, vt participant rationem animalis, cuius rei, inquit Ant. And. ratio est, quia vniuoca sunt nobis notiora, fortassè tamen dum animal posuit, intellexit etiam vniuocum vniuocans, nam animal dicit rationem quandam communicabilem eodem modo multis.

DE DENOMINATIVIS.

Denominatiua definiuntur ab Aristotele, quæcunq; ab aliquo differentia casu, secundum nomen habent appellationem, vt fortis, à fortitudine.

EXPLICATIO VOCABULORVM.

Denominatiua.) Hanc dictionem alij mutant, illius loco substituunt definitionem coniugatorum, vt post dicemus,

Posuit autem Aristot. Denominatiua in plurali, non quod necesse sit denominationem inter plura reperiri, potest enim, vt notat Caiet. etiam in vna re esse; sed vel vt tenorem aliarum definitionum obseruaret, vel quia; vt Caiet. & Aug. *lib de prædicamentis*, potest denominatiua plura denominare: sic enim dicitur non solum homo sapiens, sed etiam sermo, consiliū, &c. Dicuntur autem Denominatiua græcè *Paronyma*, vel quasi mixta & *propè nomina*, quatenus Prepositio *ωπὲρ* significat *propè*, vel quasi *nomen ab alio*, prout etiam hanc habet significationem eadem Prepositio.

Differentia casu.) Intellige non declinationis, sed terminatione & desinentia.

Secundum nomen habent appellationem.) Argyrop. legit, *Nomina habent appellationem*, fortassè, magis vt quomodo intelligeret hæc verba, explicaret, quam quod veller verbum verbo reddere; hæc enim nostra lectio respondet Græcè. Potest autem hæc dictio: *Secundum nomen habent appellationem*, dupliciter intelligi; Aut enim *secundum nomen* refertur ad differentia casu, vt sensus sit, denominatiua esse, quæ secundum nomen differentia casu ab aliquo habent appellationem; vel cerè, vt referantur ad sequentia verba, hoc est, *Denominatiua sunt, quæ habent appellationem ab aliquo, cum ipsæ sint casu differentia*.

Notanda.

Notandum primo. Perionius ponit hoc loco pro hac definitione coniugatorum definitionem, quæ est apud Cicero-nem in Topicis: *Paronyma vocantur, quæ orta ab vno variè commutantur.* Quæ, inquit, definitio eadem est cum illa alia, sub expresso nomine Coniugatorum: *Coniugata dicuntur quæ sunt ex verbis eiusdem generis*, vt, sapiens, sapientia, sapienter. Tamen non sunt idem Denominatiua & Coniugata; nam coniugata reperiri possunt & inter nomina substantiua, & inter adiectiua, & primogenita, seu primitiua, & deductiua seu derivatiua; & possunt significare substantiam & accidentem. Denominatiua autem propriè & per se solum

Bb

reperiuntur.

reperiuntur in nominibus adiectiuis, quæ deducuntur à substantiuis, & primitiuis. Dico autem primitiua, non secundum solam vocem; sic enim substantiua ab adiectiuis deducuntur, vt fortitudo à forti, quod etiam testatur Valla li. i. *diff. Dialectica* 4. sed sermo nobis est de deriuatiuis secundum significationem & rem, propter quâ causam rectè Alb. occurrit objectioni, cur Arist. fortitudinem dixerit à forti deriuatam, cum tamen, secundum Grammaticos loquendo, vel secundum vocem, secus eueniat: ratio enim est quam iam assignauimus, attenditur enim per se deriuatio secundum rem. Tamen quia solent nobis esse nomina concreta, sicut & res per illa significat, notiora, idèò factum est vt interdum nomina substantiua ab adiectiuis deriuentur, cum tamè ex natura rei oppositum sit, quia nomen abstractum significat per se formam simplicem & nudam, prius autem est formam hoc modo esse, quam esse in subiecto, & actu informare, quod est significare concretum. Dixi verò per se solum reperiri denominatiua in adiectiuis, quia aliquando accidere potest, vt quoniâ nomen aliquod vnius tantum generis est, possit esse denominatiuum, etiam si sit nomen substantiuum, vt *Pater*. Reperitur propriè denominatiuorum ratio in accidentibus, vt diximus, nam significat nomen denominatiuum connotationem aliquam extrinsecam, vt docet Alb. hoc loco. *Auic. 1. 4. Logica*, Doctores Louanienfes. Est autem contra Caietanum & Soru, sed probatur ex Arist. primo: Quia in hac definitione solum ponit exempla in accidentibus. Secundo. Quia *capite de substantia* negat differentias predicari denominatiue, quia, inquit, prædicantur essentialiter, & 2. *Top. cap. 2.* negat, genus de specie dici denominatiue, quia, inquit, suscipit in se species nomen & definitionem generis. Propter hanc causam D. Tho. 1. p. q. 13. *art. 2.* & omnes Scholastici 1. *sent. d. 22.* vbi agunt de nominibus diuinis, nolunt hæc nomina *Bonus, sapiens, iustus* &c. quæ de creaturis denominatiue dicuntur, dici de Deo denominatiue, quia significat aliquid quod ipsi accipiunt, Deo autem nihil

accidit, sed quicquid in Deo est, essentialiter & quidditatiuè est ipse Deus. Posset nihilominus concedi in ampla significatione nomen denominatiuum aliquando significare aliquid quod non sit accidens, sed interdum aliquid essentialè, quamuis per modum propriæ denominationis, vnde D. Thom. 7. *Met. lect. 7.* faceret materiale dici denominatiue, & 1. p. q. 39. *art. 2.* & 7. *de potentia art. 7 ad secundum*, dicit quod terminus denominatiuus non semper sumitur à vera forma accidentali, sed ex eo quod se habet per modum formæ. Rectè quoq; Burh. hic notat, denominatiuum terminum duplicè esse, communiter & propriè acceptum. Communiter est, inquit, omnis terminus concretus, significans rem quæ non est de essentia, sive sit realis, sive intentionalis, sive accidens, sive substantia. Propriè autem, cum significat terminum concretum in forma accidentali.

Notandum tertio. Simplic. Boët. & Porphyres faciunt Denominatiuorum conditiones. Prima est, vt eorum sit participatio in aliquo vno. Secunda, vt vnum desumas appellationem à nomine alterius. Tertia, vt differant casu, vel terminatione. Quas conditiones vel tacitè indicauit Arist. vt vult Simplic. vel etiam expressit, vt inquit Amm. Primam quidem, cum dixit, Denominatiua esse, quæ habent appellationem ab aliquo, vel ab aliqua forma. Secundâ illis verbis: *quæ habent appellationem ab aliquo secundum nomen*. Terciam, cum dixit: *Differentia casu*. Hinc sequitur Primo non esse propriè denominatiua, quæ solum secundum vocem ab inuicem deriuantur, vt *Helena* & *Helenus*, *officium* & *officiosus*, *studium* & *studiosus*, nam hæc nullam dicunt participationem rei. Secundo, Non sunt denominatiua, quæ tantum habent conuenientiam in re, voce autem dissident, vt *virtus* & *studiosus*, quo etiam referri potest, cum aliqua re conueniunt, voce etiam, ita tamen vt non sit inter voces discrepantia, quo pacto *Musica* vt significat artem, & *Musica* vt significat mulierem, non dicatur propriè denominatiua, quia, vt patet, non est discrepantia in vocibus, hoc tamen vltimum negat *Ægid.* dicens, non esse

esse necessariam hanc conditionem, & Caetera. quia, inquit, accidit quod eadem dictio significet artem & mulierem; tamen quicquid sit de re ipsa, non potest id consentire Aristoteli dici. Apertè enim vult denominatiua habere appellationē ab aliquo, & esse differentia casu. Quartā aliam conditionem addit Amm. vt non conueniant planè in re, etiam si voce differant, & simul tamen habeant aliquā in voce consonantiā. Hoc modo, inquit Am. *παρθένος* & *παρθένη*, *πλάτεις* & *πλάτων* non dicuntur denominatiua, quia duo prima significant idem, hoc est, virginem, duo posteriora significant Platonem. Quintam aliam conditionem addunt Alb. Caiet. & alij Latini, quæ ex præcedenti sequitur, vt sit aliqua diuersitas in essentia, & propterea rectè sequitur quod diximus Not. Secundo, Propriè solum reperiri denominationem, cum forma aliqua accidentalis substantiæ tribuitur.

Notandum quarto. Tria reperiuntur in Denominatiuis. Primo, Forma accidentalis, & appellatur denominans. Secundo, Res quæ denominationem accipit, & vocatur denominatum, vel denominatiuū denominatum. Tertio, Nomen, ratione cuius fit appellatio, & dicitur denominatiuum denominationis. Exemplum est in candore, pariete, & candido. Ex his terminis denominans vt plurimum est nomen aliquod abstractum & absolutum, terminus denominatiuus concretum, vel denominatum, de quibus terminis dictum est in *Compendio*. Ex dictis sequitur in hac definitione locum definiti tenere res ipsas prout recipiunt denominationem & appellationem, hoc enim nō potest vocibus conuenire, quod satis patet ex dictis de *Æquiuocis*. Est contra Marsillum apud P. Ven. & contra eundē, Occam & Nominales. Quid autem per se dicat terminus denominatiuus, alij aliter loquuntur. Auer. 5. Met. 1. 14. dicit, significare terminum denominatiuum primo & per se formam accidentalem; connotatiuè & secundariò subiectum, vt candidum primo & per se significat candorem, secundariò autem & consequenter subiectum affectu candore,

Auer. apud Auer. ibid. oppositum dicitur vult enim primo & per se significari à termino significatiuo subiectum, secundariò autem formam, ita vt candidum primo dicat parietem, secundariò autem formam ipsam candoris. Vtraque opinio probabilis est, & controuersia tantum de modo loquendi: absolute tamen melior est dicendi modus Auer. qui denominatiuum ex se dicit formam quam alteri tribuit. Ergo primarium illius significatum est forma. Sic igitur potest intelligi definitio: *Denominatiua dicuntur qua habent appellationē ab aliquo*, vel quæ talia dicuntur ab aliqua forma accidentali, cum ipsa sint solo casu differētia, vel terminatione, à nomine significante formam illam.

Diuisio eorum qua dicuntur.

Absolute definitionibus, accedit Arist. ad diuisiones, tum eorum qua dicuntur, tum eorum qua sunt. Et quamuis hæc prima diuisio eorum qua dicuntur, quatenus conuenit cum definitionibus suprā traditis, in eo quod continet eorum qua dicuntur, id est, vocum diuisionem, vel rerum vocibus affectarum, propter quam causam vnā cum illis in hac distributione textus ponitur; tamen vt seruetur posita initio libri Antepredicamentorum diuisio, in definitiones, diuisiones, & regulas, satius est hanc diuisionem vnā cum sequenti coniungere, & seorsim cum illa collocare. lueat autem hæc diuisio, teste Simp. ad cognoscenda ea quæ in Prædicamento ponuntur. Vnde Arist. paulò post veluti subdiuidens nuper membrum huius diuisionis, id nempe quod continet ea quæ sine complexione dicuntur, illud ipsum in decem prædicamenta partitur. Quod etiam obseruant præter Porphyrium Ammon. Boët. & Albertus. Diuidit igitur Arist. ea quæ dicuntur, tum in ea qua sine complexione dicuntur, tum in illa qua sine complexione dicuntur.

Circa explicationem verborum nihil notatu dignum est.

Notaenda.

Notandum primo. Hæc diuisio est vocum, secundum Alexandrum apud Simplic. quanquam apud eundem velit

Bb 2

Boët.

Boët. existimasse Alexandrum, esse *Rerū* diuisionem. Hęc autem fuit Auer. opinio, cum Alexandro autem sentit Boët. & indicare videtur Arist. veluti ē regione opponens alteram diuisionem, nempe *Rerū que sunt*. Caietanus putat diuidi hoc loco res prout intellectu & voce dicuntur, quod idem sentit Am. & est probabile, nam dici & significari est rerum ipsarum, sed tamen per voces.

Notandum secundo. Dicitur *sine complexione* id. quod rem simplicem, vnamque significet, vt homo; dicitur *cum complexione* quod plures res designat, seu quod habet compositionem affirmationis & negationis. Potest autem aliquid cum complexione dici duobus modis, vt Boëtius & Porph. Primo, addita particula coniectiua, vt, Petrus & Paulus, vel cum aliud additur, quod significatur alteri inesse, vt Blasius *legit*. Addit secundo Simp. quando simul ponuntur plures partes orationis, siue nomina sint, siue verba, vt *homo, infus* *legit, orat, &c.*

Notandum tertio. Complexio & incomplexio multis modis esse potest. Primo, Voce tantum, vt *corpus animatum*; nam *æ*, quialet *viuenti, cussis & gladius*, nā significant idem. Secundo, Re tantum, vt *infus*, vel etiam si singamus litteram A sumi pro tota aliqua voce. Tertio, Et re & voce, vt *homo infus*, vel cum verbum additur, vt *homo legit*. Arist. posuit tantum exemplū eorum quæ dicuntur cum complexione in pluribus nominibus, tamen eadem ratio est cum etiam verbum additur.

Notandum quarto. Complexum re non ponitur in prædicamento, vt sunt nomina adiectiua, vt *infus*, verba etiā adiectiua, vt *legit*, & multo clarius verba quæ ad naturā spectare dicuntur, vt *pluu, tonat, mingit*.

Obijcies. Arist. Inter incomplexa ponit hæc verba: *Vincit*. Ergo voluit secundum priorem interpretationem poni posse in prædicamento. Resp. Simpl. Arist. verba ista pro formali & primario significato, vt *vincit* pro *victoria*, *currit* pro *cursu*, præsertim cum postea iungat ista verba nominibus quatenus faciunt cum ipsis compositionem; vt *homo currit, homo vincit*: a-

lioqui enim certum est verba ista significare simul subiectum affectum aliquam formam; vt *legit* significat in confuso hoc vel illud subiectum. Vel dicendum est, Aristotelem esse locutum explicitē de complexione quæ reperitur in propositionibus, quamuis hanc, quam modo diximus, non exclusit, præsertim propter causam dictam. Vnde Am. dicit hæc verba *legit, currit &c.* esse quidem voce simplicia, significato autem & re ipsa complexa; & ideo Aristotelem posuisse exempla in verbis tertiæ personæ, quia magis sapiunt simplicitatem, & incomplexionem, quia magis dicunt indeterminatum subiectum, quam primæ vel secundæ personæ verba.

Notandum vltimo. Prius posuit Arist. diuisionem incomplexorum, quia hæc sunt notiora, & quia statim illa est subdivisiurus.

Diuisio eorum que sunt.

Secunda diuisio, vel potius præcedentis subdivisio est, *in ea que sunt*. Posuit autem hanc diuisionem, vt minima potius diuisione Ens diuideret, quam maxima, vt inquit Simp. maxima enim diuisio est in decem summa genera. Diuidit igitur quadrupliciter *Ens*, siue *ea que sunt*; nam primo quedam sunt quæ de subiecto dicuntur, sed non sunt in subiecto, vt homo (substantia secunda.). Secundo, quæ in subiecto sunt, sed de subiecto non dicuntur, vt hoc album (Accidens particulare.). Tertio, quæ in subiecto sunt; & de subiecto dicuntur, vt album. Quarto, quæ nec in subiecto sunt, nec de subiecto dicuntur, vt hic homo. In subiecto autem aliquid esse dicitur, quod cum in aliquo sit, non sicut pars est, & impossibile est sine eo esse, in quo est.

EXPLICATIO VER-

BORVM.

Alia de subiecto aliquo dicuntur, in subiecto vero nullo sunt. Vt substantia secunda, quam explicauimus per negationem, & non per quid positium, quia, vt inquit Am. non omnis substantiam est subiectum, quod positiuē significat substantiam, vt

Deus

Deus Opt. Max. qui est non sit in subiecto, non tamen propriè appellari potest subiectum: subiecti enim ratio solum conuenit in ordine ad accidens, vel ad formam imperfectam; quicquid autem est in Deo, & perfectè & substantialiter est Deus ipse. Vel etiam per negationem id explicauit, quia optima diuisio & distinctio esse solet per membra contradictoria. Quamuis quæ ex parte dicitur substantia aliqua dici de subiecto, satis excludi dicitur Deus, qui de pluribus non dicitur.

Alia autem in subiecto sunt, de subiecto verò nullo dicuntur. Id est, Accidens particulare, quod idè statim post substantiam secundam ponitur, quia maximè illi opponitur; substantia enim secunda est, quæ in subiecto non est, & de subiecto dicitur; accidens autem particulare & in subiecto est, & de subiecto non dicitur.

Notanda:

Notandum primo. Quatuor membra posita ab Aristotele his respondent. Primum substantiæ secundæ, quia non est in subiecto, & de subiecto dicitur. Secundum accidenti particulari, quia illud est in subiecto, & de subiecto non dicitur. Tertium accidenti vniuersali, quia est in subiecto, & de subiecto dicitur. Quartum substantiæ primæ, quia nec est in subiecto, nec de subiecto dicitur. Ratio autè huius diuisionis est, quia quicquid est, aut substantia est, aut accidens. Rursus omne Ens aut est vniuersale, aut particulare. Cum ergo ex sex combinationibus, quæ fieri possunt, quatuor tantum viles esse possint, idè quatuor etiam tantum membra ab Aristotele posita ex hac diuisione colliguntur; neque enim potest aliquid simul esse & substantia & accidens, & vniuersale, & particulare, quas appellant Græci inconsistentes combinationes. Erig igitur aut substantia, aut accidens, aut substantia vniuersalis, aut particularis; aut accidens vniuersale, aut particulare.

Notandum secundo. Arist. loco istorum membrorum posuit istorum notiones, seu descriptiones, vt notat Boëtius. Nam substantia significat id quod non est in alio, tanquam in subiecto; Accidens quod

est in alio vt subiecto; Vniuersale id quod de subiecto dicitur; Particulare id quod non dicitur de subiecto. Cum autè Arist. dicit primam substantiam vel accidens particulare non dici de subiecto, loquitur de prædicatione naturali & directæ; nam vt cap. de specie cum Porphyrio vidimus, potest Individuum de varijs prædicari, videlicet identicè.

Notandum tertio. In hac diuisione implicantur aliz nonnullæ. Prima est Entis in substantiam & accidens. Secunda Entis in vniuersale & particulare. Tertia vniuersalis & particularis in substantiam & accidens, vt rectè annotauit Amm. Prima diuisio, secundum communiorè opinionem, est Analogi in Analogata, quod etià hic expressè docet P. Ven. de oris autem & Alb. vult esse Vniuersi in vniuocatum, de qua re in Metaphysica. Secunda est subiecti in accidentia; accidit enim substantiæ vel accidenti, quod sint vel vniuersalia vel particularia. Tertia est accidentis in subiecta; nam vniuersaliratis & particularitatis subiecta sunt vel substantia, vel accidens: tota tamen diuisio, si Simplicio credimus, potius est dicenda enumeratio quædam, quam exacta diuisio.

Notandum quarto. Alb. Burl. & Caiet. dicunt in hac diuisione eorum quæ de subiecto dicuntur, vel in subiecto sunt, aliter & aliter accipiendum esse subiectum. Cum enim aliqua dicuntur esse in subiecto, subiectum accipitur pro subiecto in hæzitionis; hoc est cui propriè aliquid in hæret tanquam accidens; vel etiam pro subiecto denominationis, siue illud simul sit cui accidens in hæret, siue non sit, modo tamen supponat partem, cui propriè in hæreat accidens. Quando autem dicitur aliqua dici de subiecto, per subiectum intelligi debet id, quod se habet vt inferius respectu prædicati, ita vt id quod dicitur prædicari de subiecto, se habeat tanquam vniuersale quoddam respectu illius: quod subiectum appellatur; siue illud subiectum recipiat accidens, quod in ipso in hæreat, siue non recipiat prædicatum, quod de subiecto dicitur, tanquam formam accidentalem. Hanc ob causam dicitur

Bb 3;

substan-

substantia secunda, & accidens vniuersale dici de subiecto, quia respiciunt ea de quibus dicuntur, tanquam inferiora, & tanquam subiectum quoddam prædicationis. Et si enim accidens quod dicitur de pluribus subiectis, sit etiam in illis, tamen quatenus est vniuersale quoddam, abstrahit ab eo quod sit in illis, alioqui substantia etiam secunda, cum dicatur de pluribus, deberet in illis inhaerere. Nihilominus Arist. per *subiectum de quo* videtur intellexisse id quod propriè sub aliquo collocatur, tanquam proprium illius inferius, & de quo fit prædicatio essentialis & quidditatiua. Vnde quando dicitur secunda substantia prædicari & dici de subiecto, sensus est, dici de aliquo suo inferiore, secundum nomen & rationem illi inferiori essentialem, vt Petrus est homo, animal, substantia &c. Eadem verò substantia non dicitur esse in subiecto, tum quòd prædicatum, quod de alio dicitur, illi verè non inest; nam vt inquit Arist. 1. *Pr.* dici de omni, & omni inesse, idem sunt; sed quia non inest in illo tanquam in subiecto inhaerentis; & tanquam prædicatum accidentale. Contrà verò quando accidens vniuersale dicitur de subiecto dici, & esse in subiecto, sensus est, dici de subiecto vel de aliquo inferiore proprio, in quo dici potest, vel inesse; omne enim verum prædicatum est in eo, de quo dicitur. Sed dicitur hoc idem accidens esse in subiecto, non respectu sui inferioris, quod nō potest esse subiectum inhaerentis, & cui non accidit, sed potius de illius essentia est. Dicitur ergo in subiecto etiam respectu substantiæ, quæ est subiectum inhaerentis. Vnde Arist. inquit: Scientia dicitur de subiecto, id est de Grammatica, & est in subiecto, hoc est, in anima. Ex his sequitur excludi ab hoc prædicandi modo de subiecto differentias essentielles, & in particulari etiam substantiales: Quamuis enim dicantur & secundum nomen, & secundum rationem, nec sint propriè loquendo in subiecto, inhaerentis videlicet; tamen quia de nullo dicuntur immediatè, tanquam proprio inferiore, idè etiam de subie-

cto non dicuntur. Et ita concedit Arist. 1. *de substantia*, dici differentias secundum nomen & rationem, & non esse in subiecto, non tamen propriè dici de subiecto. Adde quod hoc loco loquitur Arist. de his quæ rectam habent sedem in prædicamento; cuiusmodi non sunt differentiæ, vt bene notat Simpl. Boët. & Soto. Hic tamen obseruandum est, alibi apud Aristotelem pro eodem accipi, esse in subiecto, & dici de subiecto, loquendo de subiecto inhaerentis, vt 1. *Phys.* 1. q. 16. & 62. in quo *tex. ult.* inquit: Sola substantia de nullo alio dicitur subiecto, sed alia omnia de substantia.

Notandum quintò. Circa id quod dicit Arist. esse aliquid in subiecto, Porphy. nouem addert modos essendi in alio, quibus addunt alios duos Simpl. & Ammon. Siquidem aliquid dicitur esse in alio, Primo, Vt in tempore. Secundo, Vt in loco. Tertio, Vt in vase. Quarto, In toto. Quinto, In partibus. Sexto, In genere. Septimo, In specie; dicitur enim tum genus esse in specie, tum species in genere. Octauo, Vt in fine, quomodo media omnia, quæ ad finem aliquem conducunt, in eo esse dicuntur. Nono, Vt in principio mouente, seu vt in prima causa efficiëte, quomodo omnia sunt in Deo. Decimo, Vt in materia. Vndecimo, Vt in subiecto, quæ duo ita fortè differunt, quod esse in materia dicitur respectu formæ substantialis; esse in subiecto, respectu formæ accidentalis. Ex his vndecim modis Arist. 4. *Phys.* 1. 23. octo solum enumerat; nam esse in loco, & esse in vase, pro eodem sumit; sic etià esse in materia, & esse in subiecto; non meminit autè modi quo res dicitur esse in tempore, quia non egerat adhuc de tempore. Ex his iisdem modis solum Aristoteles hoc loco posuit modum quores est in subiecto, quia solus ad rem faciebat, & per illius definitionem excludi voluit reliquos omnes. Cum enim dixit *rem esse in subiecto, non sicut partem*, exclusit esse in toto, esse in genere, esse in specie. Cum dixit *esse in aliquo*, exclusit esse in partibus. Cum autem addidit, *id quod est in subiecto, impossibile esse, vt sit pars eo in quo est;* quibus

quibus verbis significat rem quæ est in subiecto, illi inherere; exclusiue modum quo res est in loco, in vase, in fine, in principio mouente, & quo forma dicitur esse in materia. Nec est necessaria Caietani expositio, qui formam excludi dicit ex eo, quod aliqua saltem est quæ possit sine eo esse, in quo est, nempe anima rationalis, quod, inquit (& mea sententia, non adeo rectè) non agnouisse Aristotelem; nam sufficienter exclusa intelligitur anima, sicut & quæuis alia forma substantialis, quia formæ omnes substantiales ita sunt in materia, vt vnà cum ipsa constituantur tanquam pars totum aliquod. Id autem quod est in alio tanquam in subiecto, negat Arist. esse partem. Sic etiam non est necessarium recurrere cum Caietano ad illam particulam, *In aliquo*, hoc est, inquit Caietan. in substantia completa, in qua non est anima rationalis, vel forma, est enim tantum in materia, sed accidens est in huiusmodi substantia; id enim accipit fundamenti loco, quod & maxime cōtrouersum est, & fortassis falsum, esse nimirum accidens in substantia completa tanquam in subiecto inhesionis. Hos omnes modos memoriz causa hic comprehendendo.

Intra pars, totū, species, genus, Aliquoq; forma, Rex in regno, res in fine, locoque locatur.

Notandum sexto. Cum inquit Arist. id quod est in aliquo vt in subiecto, non posse esse sine eo in quo est, simile est ei. quod suprà Porphyrius *cap. de accidente*, ex Arist. *Met. 1. Top. ca. 4.* dixit, Accidens semper esse in subiecto subsistens. Quod potest dupliciter intelligi. Primo, Vt accidens vt habeat esse, necessariò in subiecto insit, ita vt extra ipsum ne tantillum quidem coherere possit; & hoc verū est naturaliter loquendo, & de potentia Dei ordinaria, quam solum porruit Arist. agnoscere. Non est autem verum de absoluta, vel de supernaturali, quæ iam abiit ferè in ordinariam, propter quam causam non solet appellari miraculum, vt patet in speciebus Eucharistiz, quæ sunt sine subiecto. Potest nihilominus posita fide, ratio naturalis euidenter ostendere, nihil esse repugnans

in eo quod fides docet, quia natura docet id quod est prius, posse separari à suo posteriori. Talis autem est natura ipsa accidentis in se antequam concipiatur vt in subiecto actu inherens. Secundo, Potest intelligi, vt accidens etsi non possit naturaliter esse sine subiecto, possit tamen subiectum suum prius deserere, & immediatè alterum informare. Et hoc potest fieri à Deo. Si enim potest illud prius quod difficilius est, multò magis poterit hoc posterius quod est facilius. Nihilominus quidam sunt, qui etiam naturaliter id fieri posse, atque adeo etiam sæpè fieri dicunt, vt Porphyrius in *Dialogo. c. 34.* & Dexip. *c. 23.* quia, inquit, experimus ad nos vsque deferri odorem corporis allicuius odoriferi, relinquit igitur odor ille subiectum suum, & recipitur deinde in alio. Sed friuolum est hoc argumentum, cui rectè Amm. & Simplic. satisfaciunt; nam non, inquit, accidens quod erat in pomo, illud ipsum ad nos deferunt, sed effluunt ex subiecto illo odorifero tenues quædam partes substantiæ, quas exhalationes vocant, quæ simul secum deferunt illum odorem, qui ipsi actu ante inerat, & modo inest. Argumento est, aiunt, quod videmus pomum rugas & marcorem contrahere. Addi etiam potest & hæc experientia, nam hyberno tempore minus solent olere corpora, signum ergo est id ideo fieri, quia exhalationes quæ ex corpore emergunt, aëre, frigido arcensurs sunt enim exhalationes natura calidiores. Quæ ratio etsi fortassis vtplurimum valet, nihilominus nihil etiam prohibere videtur quo minus dicatur, corpus odoriferum ex sese producere odorem ipsum vel realiter, vel intentionaliter, de qua re in *lib. de anima*. Quod autem non possit accidens de subiecto in subiectum migrare, probat Am. ratione satis bonas nam aut eodem instanti temporis accidens hoc est in duobus subiectis; & hoc etsi fortassis per Dei potentiam esse potest, non tamen naturaliter; duo enim subiecta habentia accidens, duo habent accidentia. Aut in vno quidè instanti est in hoc subiecto, in alio verò est in alio subiecto, & sic

cum necessariò inter duo instantia mediet tempus aliquod, aliquod tempus erit quo accidens sit sine subiecto, quod aduersarij tamen negant.

Notandum vltimo. Quia Arist. in hac diuisione eorum quæ sunt, meminit tum rerû particularium quæ de subiecto nō dicuntur, tum vniuersalium quæ dicuntur, colligitur ex hoc loco Soto & Burl. dari in rebus ipsis vniuersale, quod etsi formaliter loquendo concedi non debeat, tamen si accipiat vniuersale fundamentaliter & de vnitæ formalis, faciet hic locus non parum pio nobis.

REGULA PRIMA.

EXactis definitionibus & diuisionibus, accedit Aristot., ad Regulas, in quibus explicat quæ pertinent ad subiectum & prædicatum, cum supra indicauerit, quod in prædicato ponitur esse vel subiectum, vel prædicatum; vel etiam dici potest, explicare Aristotelem duplicem categoriā: *Rectam*, quam appellat Amm. *profunditatem*, & *obliquam*, quam idem vocat *latitudinem*. De qua distinctione supr. aliquid diximus in Prolegem. Cæterum in hac prima Regula explicat potissimum quid sit dici de subiecto, cum paulò ante exposuerit quid sit esse in subiecto. Hæc est sententia Dexip. Porph. Simplicij. Addi potest, simul exponi rectam lineam prædicatorum, vt docent Am. Boët. & Latini. Quare non probatur nobis illorum opinio, qui volunt hic suppeditari ab Aristotele argumentandi modos: Etsi enim possint illi inde erui, non est tamen Aristotelis institutum hoc loco de argumentatione disputare. Dicit igitur Arist. *Cum alteram de altero prædicatur vt de subiecto, quæcumque de eo quod prædicatur dicuntur, etiam de subiecto*, vt quia homo dicitur de Socrate, & de homine animal, etiam & de Socrate dicitur animal.

Circa verba nihil notandum occurrit.

Notanda.

Notandum primo. Loquitur Arist. de prædicatione essentiali, secundum quam id quod prædicatur de altero, est de illius essentia & quidditate, ita vt prædicatio sit

superioris & vniuersalis de suo inferiori ratione prædicati quidditatiui. Ita Simpl. Porph. Dexip. Amm. omnes quæ Græci & Latini cum Auer. Hoc posito, primo colligitur solutio fallaciæ accidentis; nec enim valet: *Petrus est homo, Homo est species, Ergo Petrus est species*. Secundo, sequitur habere solummodo locum hanc regulam in genericis & speciebus, hæc enim sola sunt, quæ sub se propria habent inferiora, immediata, de quibus quidditatiuè prædicentur, suntq; ipsa sola quæ constituant rectam prædicati seriem, quæ hoc tantum habent vt subijciantur. Ita Simpl. Porph. Boët. Soto, & alij. Et Soto quidem notat hoc loco non agi de prædicatione differentiarum; de hac enim potius in secunda parte Regulæ sequentis. Et Am. Dexip. Auer. P. Ven. & alij recentiores refellunt, dum volunt poni in hac Regula differentias. Et confirmatur, Quia Aristoteles, vt vidimus, per dici de subiecto intellexit vniuersale, & non quodecumque, sed quod de inferioribus propriè sub se collocatis dicitur, quomodo sciẽtiam dici de subiecto docuit, non quouis, sed Grammaticæ, quod est proprium inferioris sciẽtiæ. De anima verò non dixit prædicari vt de subiecto, sed esse in subiecto. Ex quo multo magis sequitur, falsam esse opinionem Alb. Auic. Algaz. Andronici, apud Simpl. & Burl. qui omnes sentiunt, sermonem esse Aristoteli de quavis prædicatione quinque prædicabilium, verbi gratia, quia de Minoc dicitur iustitia, & de iustitia dicitur habitus, etiam & de eodem Minoc prædicabitur habitus: Etsi enim verè sint istæ prædicationes, non sunt tamen, vt Caietanus, inquit, ad rem, quia sermo nobis cum Aristotele est de prædicatione eorum quæ sub vno eodemque prædicato de alijs dicuntur. Nec aliud voluit Arist. cap. de substantiis, loquens de differentia, vt ibidem vidgemus.

Notandum secundo. Hinc colligitur primo. Dictum illud de omni cum prioribus, cum, tum posterioriticum, quod maxime conuenit primæ figuræ, & primo illius modo, in quo maior extremitas est in toto medio, & quia medium est etiam in

nota minore extremitate, etiam & maior extremitas ostenditur esse in tota minore. Secundo, Sequitur modus ille argumentandi, quem *Gradationem* appellant, seu, vt Cicero loquitur, *acrualem argumentationem*; Græcè enim dicitur *σκιρτης*, & est, cum certo quodam ordine dispositæ consecutiones, seu consequentiæ plures efficiunt vltimam aliquam illationem; ob quam causam dicitur etiam argumentū à primo ad vltimum, cuius primum inventorem faciunt Eubulidem, expolitorem verò Chrysippum, qui post Zenonem & Cleanthem Stoicam familiam maximè nobilitauit. Vnde illud Persij,

Inuentor Chrysippe tui finitor acerui.

Quod quidem genus argumentationis, si aptè omnes consequentiæ texantur, certissimum est & firmissimum. Quia tamè dum multæ simul collocantur, sit vt ob concitatum progressum aliquot minus idoneæ ponantur; ideo docet Cic. 2. *Acad.* fallacem esse talem argumentationem; sicut enim Stoici concludebant omne bonum esse honestum. Si bonum est, ergo optabile; si optabile, ergo expetendum; si expetendum, dignitatem habet; si dignitatem habet, laudabile; si laudabile, honestum. Si igitur bonum est, honestum est, vbi fallia est vltima consequentia, quia vna ex medijs illis fallia erat: Si expetendum est, dignitatem habet; multa enim expeti possunt, quæ omni dignitate carènt, qualia sunt bona vtilia & iucunda.

Notandum tertio. In hac Regula Dicit de subiecto, debet accipi eodem modo quem supra exposuimus, hoc est, de subiecto prædicationis, non in hæxionis; quod manifestè patet exemplo posito ab Aristotele, etsi aliquando idem significant Dicit de subiecto, & Esse in subiecto. Quod præter loca Aristotelis allata supra, & alia multa, apertissimè indicat 2. 9. 1. *Post.* vbi inquit Arist. Quæ non de subiecto dicuntur, per se dico, hoc est, per se existunt. & quod idem est, sunt substantia; quæ autem de subiecto, accidunt, videlicet, quia sunt in subiecto, nec in se sunt.

REGVLA SECVNDA.

Explicatur in hac Regula obliquus Categoriz ductus. Primo, Quod genera nō

subalternatiua posita diuersas habent specie differentias, vt aliz sunt animalis, aliz scientiæ differentiz. Secundo, Quod generum subalternatiua positorum eadem esse possint.

EXPLICATIO VERBORVM.

Diuersa sunt specie differentia. Retinenda est hæc lectio, non autem quæ ad marginem apposita est, hoc est, *diuersa est specie differentia*; quia nihil, inquit Caietanus, hic Aristoteli est cum specie. Legit autem Boët. in *Com. Diuersa secundum speciem differentia*. Græcè est, *diuersa est specie differentia*. Dicuntur autem specie diuerz differentiz, non quod specie differant, sed quia differunt non æquiuocè, sed secundum nomen & rationem diuersam, vnde *bipes*, verbi gratia, est differentia quædam animalis, & tamen dicitur, sed æquiuocè, de instrumentis, vt mensa, quæ vt sic, non specie differunt. Sic etiam genera differunt quæ sunt ipsamet summa genera diuersa, quæ tamen non habent differentias specie diuersas, vel specificas, sed diuersas rationes constitutiuas.

Nihil prohibet easdem esse differentias. Dixit Nihil prohibet, quia genera generalissima differunt, nec tamen habent easdem differentias; vel etiam quæ sub diuersis generibus ponuntur, etsi possint conuenire cum differentijs aliquibus constitutiuis generum superiorum, non tamè de diuisiuis, vt de volatili, & gressibili animali dicitur differentia constitutiuua animalis, non tamen eiusdem diuisiua. Quare rectè ad marginem posita est: *Nihil prohibet easdem esse differentias, nisi non omnes.*

Quotcumque predicati differentia totidem est subiecti. Id est: Quot differentiz constitutiuæ, non autem diuisiue. Vnde B. Et apud Simplic. *Tot erunt differentia predicati, quot subiecti*. Et Dext. & Simplicius intelligunt, iuxta præcedentia verba, hoc est, vt nihil prohibeat tot esse, ita vt non sit necesse tot esse subiectorum differentias constitutiuas & diuisiuas, quot sunt predicati. Et confirmatur, quia dicit Arist. Subalternorum generum differentias eadem

Cc

eadem

eisdem esse, quia superiora de ijs quæ sub ipsis sunt generibus predicantur. Hoc autem solum verum est de constitutivis differentijs.

Notanda.

Notandum primo, Possunt dici aliqua genere diversa tribus modis. Primo, Vt sint planè distincta genera, quæ distinctio solum reperitur in summis generibus. Et hoc referri potest cum aliqua ponuntur sub distinctis generibus, quo pacto vocat Arist. animal & scientiam genere diversas illud enim ponitur sub Substantia, scientia autem sub Qualitate. Vnde eodem sedit interpretatio Argysopoli & Perionij, qui vertunt : *Non diversorum generum, sed diversorum genere*, propter dictionem Græcam, quæ sine dubio priori illi versioni magis fauet. Secundo, Dicuntur genere diversa, quæ sunt sub eodem aliquo genere, tamen ex ipsis est vnum sub alio, vt animal & brutum sub corpore. Tertio, Cum etiam aliqua sunt sub aliquo genere, sed vnum non est sub altero, vt animal & planta sunt sub corpore, non tamen animal est sub planta.

Notandum secundo. Prima pars huius Regulæ est de diversis genere primo modo, vt notat Dexipp. & Simplic. contra Hermon. Et sensus est, quod quæ sunt genere diversa, nec in diuisivis differentijs, nec in constitutivis conveniunt, vt animal & scientia non conveniunt in differentijs constitutivis, nec diuisivis: aliz enim sunt substantiæ, quæ est genus animalis, diuisivæ & constitutiivæ differentiz, aliz verò scientiæ, quæ est sub qualitate. Vnde potius intelligitur dicta pars Regulæ de rebus contentis sub diversis generibus; siquidem, ve alias dictum est, non propriè convenit summis generibus habere differentias constitutivas. Secunda autem pars Regulæ intelligitur de diversis genere secundo modo, quia cum vnum est sub alio, possunt esse eadem differentiz constitutiivæ & superioris generis, sub quo vtrumque est, & etiam ipsorum generum inferiorum, vt Animal constituitur hæ differentiz, cor-

porum, vivens, sentiens, eadem etiam constituitur brutum, & animal, sub quo animal est brutum. Non tamen est verum de differentijs diuisivis, quia animal dividitur in rationale & irrationale, nec tamen de bruto dicitur rationale. Potest etiam dici de diversis genere tertio modo idem esse, vt de planta & animali, dicuntur constitutiivæ differentiz *Corporis*, quod est horum genus, non tamen diuisivæ eiusdem, quia corpus aliud est animatum, aliud inanimatum. Ceterum Arist. solum videtur esse locutus in secunda parte Regulæ de genere diversis secundo modo, quia genera subalterna vocat. quorum vnum est sub alio; cuiusmodi non sunt illa, quæ habent eandem sub se aliud genus, vnum tamen ex ipsis sub alio non continetur. *Legit Cassianum hic.* Denique possunt hoc modo habere differentiam diuisivam communem, vt volatile & gressibile sunt sub animali, quæ tamen habere possunt hanc differentiam diuisivam animalis, esse bipedes, vt Arist. 6. *Top. cap. 2. loc. 41.* vbi inquit Gressibile & volatile animal genera sunt non continentia se inuicem, & veriusque eorum bipes est differentia; nam hæc ambo sunt sub animali, videlicet, cuius animalis bipes est differentia diuisiva.

INCOMPLEXORVM DIVISIO
in Decem Prædicamenta.

Caietan. & Soto ex hoc loco quod nomen Codicis faciunt, caput 7. sumuntium volunt tractationis ipsorum prædicamentorum, fortasè quia iam videtur Aristoteles absolvisse tam Definitiones, tum Divisiones, tum Regulas; nihilominus alij omnes communiter volunt prædicamentorum tractationem iniretum sumere nisi à capite de substantiis; & quidem in codicibus Græcis, quæ solam habent capitulum distinctionem, vno capite comprehenduntur ista quæ hic explicantur: melius est ergo vt dicamus, Aristotelem velut treiumere membrum alterum illius divisionis, quæ ea quæ dicuntur prædictus est in complexa & incompleta,

nam hic diuidie incomplexa summa illa & maxima diuisione, de qua supra diximus, in decem Prædicamenta, sed illa tantum ponit allatis exemplis, & ex eo probat esse quædam simplicia & incomplexa, quia scilicet & secundum se nec affirmationem significant, nec negationem, quia nec verum, nec falsum denotant. Omnis autem affirmatio vel negatio vera est, aut falsa.

EXPLICATIO VERBORUM.

UT in figura.) id est, pingui Minerva, & quasi tantum exemplis, quomodo sepe loquitur.

Singula igitur eorum.) Notandus est hic locus, nam ut post dicemus, ex eo colligi potest hunc librum & esse Logicum, & ponendum esse ante librum de Interpret.

Omnis enim affirmatio.) Notandus etiam hic. De quo infra.

Notanda.

Notandum primo. Ponit hic Aristoteles numerum Prædicamentorum eo ordine, non quem sequitur in explicandis ipsis, sed quem supra diximus in Proleg. ad hunc librum. Quo loco etiam egimus de numero prædicamentorum, quam questionem solent hoc loco Interpretes examinare.

Notandum secundo. Hæc diuisio non est vocum solarum, ut volunt Alex. Boët. & nominales, quod cum iam sæpius dixerimus, non est quod amplius dicatur.

Notandum tertio. Medium quo probat Arist. prædicamenta quæ vocibus simplicibus explicantur, non esse quid secundum complexum, sed incomplexum, est tantum probabilis coniectura, ut notat Simplicius. nam non id solum est complexum, quod affirmat, vel negat, verum aut falsum significat, ut patet in omnibus orationibus omnium modorum præter Indicativum. Et præterea in pluribus vocibus simul sumptis, etiam extra orationem exprimentem sensum animi, vel conceptum aliquem. Fortasse tamen ita voluit Arist. hoc probare, quia hunc librum pos-

se referebat ad libros de Interpret. in quibus isti agendum est de propositionibus, quæ sunt vel affirmatiuæ orationes, vel negatiuæ, verum aut falsum significantes, ex quo rectè nonnulli colligunt, hunc librum & ad Logicam spectare, & primum locum inter libros Logicos obtinere.

Notandum quarto. Habet Arist. similem sententiam plerisque alijs locis, isti, quod *Omnis affirmatio vel negatio sit aut vera, aut falsa; & est principium Metaphysicum maxime commune, quod alijs verbis exprimitur: De quolibet verum est affirmare, vel negare.*

Notandum quinto. Hic multæ essent quæstiones examinandæ, quas vel partim antea discussimus, partim alium in locum reiecit, quales sunt istæ, Quot sint prædicamenta? Quæ distinctio inter illa requiratur? Quæ sit distinctio Entis in hæc prædicamenta? Quænam in prædicamentis locum habent? Et alie. Ad quam ultimam quæstionem hoc solū addendum videtur, quod ex Aristotele hoc loco dici potest, ut aliquid in prædicamento ponatur, octo condiciones requirit: tres ex parte vocis significantis rem, quinque ex parte rei ipsius, quæ omnes hoc distinctio comprehendendi possunt.

Vox sit, & simplex vox, & bene cõsona verbi, Entia per se, finita, realia, tota.

Prima conditio est ut vox sit *vna*, non tam voce, quam significatione; nam sæpe Arist. ut diximus, plures voces vsurpat pro re *vna*, ut esse calecatum &c. ubi etiam hæc conditio non significat debere esse vocem vniuocam, quia etiam voces significantes indiuidua significant aliquid quod in prædicamento ponitur. Secunda, ut sit *simplex*, unde excluduntur plures voces, quibus respondent distincti conceptus, non autem illi quibus vnius loco ob penuriam vocabulorum vtimur. Tertia, ut sit vox *rebus cõsona*, hoc est, ut habeat modū aptum significandi res; nam quæ ponitur in substantia, debet significare in concreto, quæ autem in prædicamentis accidentiū, in abstracto. Pauca tamen aliqua vocabula sunt, quæ etiam in abstracto sunt, significant tamē res in concreto, ut intelli-

intelligentia quæ tribuitur angelis. Sic etiam attributa quæ de Deo dicuntur, *Sapientia, iustitia, &c.* Quarta, ut sint *entia*, hoc est, ratione essentia; quia ens ut significat existentiam, potius reducitur ad prædicamentum in quo est essentia illa cuius est existentia, ut D. Thom. 9. de potentia. art. 4. 1. Met. lib. 2. ca. 1. font. d. 8. q. 2. Caiet. lib. de Ent. & essent. cap. 3. Sonf. 4. Met. 9. 12. Quinta. *Per se*, hoc est vnus natura; vnde excluduntur Entia per accidens. Sexta, *Realia*, vnde excluduntur Entia rationis. Septima, *finita*, vnde excluditur Deus, nec tamen excluditur quod est infinitum in toto & determinato genere, quare quamuis daretur linea aliqua infinita, tamen adhuc poneretur in prædicamento, quod dicit Arist. in lib. de lineis insecabilibus. Octaua, ut sint *tota*, hoc est completa, vnde excluduntur partes, initia &c.

Sequitur Tractatus De Prædicamentis.

IN CAPVT DE Substantia.

HÆC est secunda pars huius libri, in qua accedit ad explicationem singulorum prædicamentorum. Primum autem incipit à Substantia, quoniam substantia, teste Aristotele 7. Met. 1. 4. est prior accidente, ratione, cognitione, & tempore. *Ratione*, quia substantia est subiectum accidentis, vnde prius habet naturam suam & quidditatem, quod significat ratio, quæ accidens, quod non definitur nisi per ordinem ad substantiam *Cognitione*, quia fitur substantia prius habet suum esse & naturam, quam accidens, ita & cognoscibilitatem: nam sicut se habet res ad esse, ita & ad cognoscibilitatem *Tempore*, non quia aliquando fuerit substantia, quæ in prædicamento ponatur sine accidente, præsertim secundum opinionem Aristotelis de mundi æternitate; sed quia, ut notat Simplic. & Alexan. prior est substantia tempore eo accidente quod recipere potest, & quod amittere etiam potest. Vel potius, secundum veritatem, dicitur substantia esse prior tempore, quia aliqua est, quæ ante omne tempus fuit sine aliquo

accidente, hoc est, Deus Opt. Max. quamuis non ponatur in prædicamento. Hanc rationem ponit D. Tho. loco cit. & Porph. & Boët. & Plot. & Dexip. quæ etiam ratio Architam impulit ut à Substantia ordiretur. Diuiditur autem hoc caput in duas partes. In prima disputat de prima & secunda substantia, secundum ea quæ, ut ita dicam, sunt de illarum essentia. In secunda quæ ab illis verbis incipit: *Commune autem substantia*, ponit substantiæ proprietates.

PRIMA PARS CAPITIS.

IN hac prima parte sunt quatuor veluti partes; nam primo supposita diuisione in primam & secundam substantiam, dicit, primam substantiam esse illam, quæ proprie, principaliter, & maximè substantia dicitur, & quæ nec in subiecto est, nec de subiecto dicitur, secundam verò substantiam esse species quæ sunt in primis, hoc est, indiuiduis, & ipsarum specierum genera. Secundo ibi, *Manifestum est autem*, dicit rectè sic appellatam fuisse primam substantiam; nam genera & species dicuntur de primis substantijs tanquæ de subiecto, secundum nomen & rationem, accidentia autem si sint vniuersalia, dicuntur quidem de subiecto secundum nomen, non autem secundum rationem, ut coloratum de corpore: nam color non est de ratione corporis, quæ autem sunt accidentia particularia, ne secundum quidem nomen dicuntur, quia non dicitur de alio nisi quod est vniuersale. Tertio ibi, *Secundarum verò substantiarum*, comparat secundas substantias inter se. Primo, Genera & species, dicens, magis esse substantias species quam genera; quia magis accedunt species ad primas substantias quam genera, tum quia magis subiunguntur species quam genera: nam etiam generibus subiunguntur. Secundo, Comparat genera non subalternata inter se, & dicit vnum ex illis non esse magis substantiam quam aliud, quia æque accedunt vel recedunt ad primas substantias. Tertio, species infimas inter se, & etiam inter illas, vnam affirmat non esse magis substantiam quam aliam; vnde inquit,

gnit, non magis est equus iste propinquus equo, quam hic homo homini. Quarto, Comparat substantias primas inter se, dicitque unam non esse magis substantiam quam alteram: nihil enim, inquit, magis quidam homo substantia est, quam quidam equus. Quarto ibi, *Merito igitur*, Dicit secundas substantias fuisse merito appellatas secundas substantias, sicut supra dixerat de primis. Primo, quia secundæ substantiæ sunt post primas, quamvis præcedant species genera. Et ratio, inquit, est, quia si quærarur quid sit, verbi gratia, Socrates, melius responderetur per hominem, quam per animal. Sic etiam melius responderetur per secundam substantiam, quæ sit species vel genus, quam per ea quæ extranea sunt, id est, per accidentia, Denique quia se habent species & genera ad accidentia sicut primæ substantiæ ad omnia alia, vel sicut primæ substantiæ subijciuntur omnibus alijs, ita etiam secundæ subijciuntur accidentibus.

EXPLICATIO VERBORUM.

Substantia autem est. Ita habetur in codice Græco, Alb. tamen legit, *substantia autem quæ proprie & principaliter dicitur, est*, ita ut definiti vel descripti rationem habeat id totum quod illis verbis continetur, nempe substantia quæ proprie, & principaliter, & maxime dicitur. Ita etiam vertit Argyrop. Imò etiam addit maioris explicationis causa, postquam dixit: *Substantia autem quæ Græc. ea nimirum est*. Am. vult verba illa transponi ad modum explicationis allatum ab Alb. & Argyrop. Alb. vult poni illa verba, in quibus continetur definitum, ut diximus, per parenthesis, tamen rei sententia eodem videtur recidere.

Quæ proprie & principaliter Græc.) Græcè est *propriissimè & primum*; sic etiam vertit Argyrop. Quid autem hæc significant, quæ in hac nostra versione habemus, post dicemus. Dicitur autem prima substantia, primum substantia, secundum Porphyrum, quia primum est nomen sortita, sicut & est cognita. Aliqui tamen dicunt hæc omnia vocabula idem significare; est enim

familia scriptoribus, etiam Aristoteli pluribus verbis ad emphasin dictioni addendam significare.

Manifestum est ex ijs quæ dicta sunt.) Id est in Antepredicamentis; alioqui enim, inquit Simpl. mirum esset quomodo manifestum ex dictis esse diceret id quod modo describit.

Non ergo existentibus.) Verba quæ ad marginem ponuntur, & dicuntur in veteri Latina translatione fuisse, & codice Græco antiquo, quia continent antedictorum repetitionem, ne superfluis Aristoteles dicatur, notat Simpl. fortè in quibusdam codicibus fuisse lectionem illam ad marginem ascriptam, quam deinde scriba aliquis in membranam & contextum ipsum transtulerit.

Prima substantia eo quod alijs.) Ratione dat cur primæ substantiæ propriè substantiæ appellentur, videlicet, quia omnibus alijs subijciuntur; quam rationem postea ex Simplicio afferemus.

Aliorum verò omnium) Ostendit Aristoteles substantias secundas non esse accidentia, quoniam id alienum fortè videri poterat, eo quod postea dicturus erat, quod etià ante dixerat, secundas substantias pendere à primis: nam etiam accidentia pendunt à primis. Dicit igitur non habere eam dependentiam quæ habent accidentia, quia ipsam accidentia de illis prædicantur, ipsæ verò etsi de primis dicantur, tamen non sunt in illis tãquam in subiecto. Hoc notat Simpl. Am. Caiet. & alijs.

Notanda.

Notandum primo. Hæc divisio substantiæ ideò primo loco ponitur, quia suprema genera non possunt propriè definirî, cum careant genere, ut Porphy. Dexip. Simpl. Descriptio autem substantiæ colligi poterat ex dictis in Antepredicamentis, ubi dixerat, quædam nec esse in subiecto, nec dici de subiecto, quædam autem non esse in subiecto; dici tamen de subiecto. Cum enim commune sit utriq; substantiæ, non esse in subiecto; poterat substantia sic describi; *Eus quod non est in subiecto*. Tamen quia in prædicamento solum

Cc 3 ponuntur

*Substantia
quid?*

ponuntur substantiæ completæ, & consequenter ipsum summum genus debet esse quid completum, rectius in communi hoc modo substantia describetur: *Est id quod per se completè consistit.* A qua descriptione excluduntur non solum accidentia, quæ esse habent in alio, sed etiam partes substantiæ, siue essentielles Physicæ, siue essentielles Metaphysicæ, hoc est, materia, forma, gradus genericus, differentia &c. Ex quo sequitur errasse Platonem, qui ut ait Simplicius, existimabat materiam & formam esse æque completas substantias, atque id quod ex ipsis componitur. Sunt ergo substantiæ istæ incompletæ reputandæ ad prædicamentum substantiæ, & quidem forma & materia particulares ad primas substantias, vniuersales autem ad secundas. Vnde Aristot. *cap. de Relat.* huiusmodi partes communes vocat, ut caput, pedes &c. quæ sunt partes substantiales integrantes.

Notandum secundo. Hæc diuisio substantiæ in primam & secundam videtur quibusdam esse diuisio analogi in analogatum; nam substantia ut præscindit à prima & secunda, hoc est, ut abstrahit, dicit id quod est per se quomodocunque, seu quod non est in alio, quod deinde dicitur tum de eo quod est aptum esse per se, hoc est existere sine alterius ope; tum etiam dicitur de eo quod aptum est quidem esse per se, sed alio mediante, vnde prima substantia per se est, sed in seipsa; secunda autem est per se, hoc est non est in alio, & per se subsistit, sed non nisi mediante prima. D. Thom. *quest. 5. de potentia. art. 2.* & Scotus hic, dicunt esse istam diuisionem subiecti in accidentia: nam substantiæ secundum se sumptæ accedit quod sit prima, vel secunda, quod sit vniuersalis, vel particularis. Amm. dicit hanc non tam esse diuisionem, quam enumerationem quædam, seu enumeratorum ordinem; ut si quis dicat Orationes primum esse elementum, siue litteras, tum syllabas &c. Probabilior nobis videtur prima sententia, quamuis etiam verum sit, sumi hic secundam substantiam, ut est affecta vniuersalitate, & primam, quatenus habet

modum singulariter essendi; qui modus est veluti quoddam accidens.

Notandum tertio. Prima substantia dicitur propriè substantia, quia, ut inquit Simplicius, est omnium subiectum, non modo accidentium, sed etiam secundarum substantiarum, quam rationem apud Aristotelem ad finem huius primæ partis esse diximus. Vel secundo dicitur propriè substantia, ut vult Albertus, Ammonius, Andronicus, Caietanus, Soto, & alij, quia ipsa est quæ propriè subsistit, seu per se existit, vel, ut inquit Boëtius, quia ipsa est quæ primum sensibus nostris obijcitur, & ex cuius cognitione ad secundarum notitiam peruenimus; quo modo supra ex Porphyrio diximus appellari ab Aristotele hanc substantiam primam substantiam. Secundo, dicitur substantia prima principaliter substantia, eadem ferè de causa, quia illius est per se & primario subsistere atque subsistere, secundæ autem propter illam. Denique dicitur maximè substantia, quia maximè subsistat, & pluribus quam secunda substantia, cui etiam subsistit. Vel etiam, ut inquit Soto, quia quamuis aliquæ accidentia dicantur subsistere alijs accidentibus, ut superficies coloribus, tamen id non conuenit illis per se & perfectè, siquidem ipsamet superficies vnà cum coloribus est in substantia, illisque ipsa subest & subsistat.

Notandum quarto. Substantia prima describitur hoc loco ratione naturæ & modi particulariter essendi; nam prima substantia est natura quædam, quæ ob particularem modum quem habet, nec est in subiecto, nec de subiecto dicitur, qui tamen modus particularis potest secundum aliquam rationem communem, quæ in multis æqualiter reperitur, de multis dici, non autem ipsa natura, ut affecta modo particulari, quod patet ex dictis de vniuersalibus. Soto tamen & Caietanus volunt id quod definitur hoc loco, saltem ut rationem formalem, & ut quo, esse secundum aliquam intentionem, quod non videtur nobis esse necessarium; nam ipsamet modus particulariter

citer effendi est quid reale, quamvis explicetur per hanc negationem, nempe ut non dicatur de subiecto, quod etiam fundamentaliter intelligi potest de re ipsa, quatenus natura cum tali modo non est communicabilis multis, & consequenter non est fundamentum, propter quod rei aduenire possit ratio vniuersalis & prædicabilis. Denique prima substantia explicatur per duas negationes, *non dici de subiecto, & non esse in subiecto*, propter suam perfectionem; nam vt supra etiam monuimus, solent quæ perfectiora sunt negationibus interdum explicari, sicut contra quæ sunt imperfectiora, sicut D. Augustinus. vocat materiam primam propè nihil.

Notandum quinto. Apud Philosophos, & Scholasticos præsertim hæc sunt idem realiter, sed formaliter diuersa: *Existencia, suppositum, res, natura, subsistentia, seu hypostasis, persona, singulare, indiuiduum, prima substantia.* *Existencia* significat modum quendam rei prout est extra suas causas, siue prout habet esse actuale in æterum natura. *Suppositum*, vt D. Thom. 1. p. q. 3. art. 3. præter naturam & ea quæ sunt de essentia & quidditate naturæ, dicit materiam particularem, & accidentia indiuiduantia, vnde significat per modum totius, quomodo, inquit, homo significat suppositum, humanitas autem significat per modum partis formalis, & ideo 3. de anima. t. 9. Aliud, inquit Aristoteles, est calor, aliud natura caloris. Et 1. de anima. t. 64. soli homini tribuit operationes, vt videre, &c. non autem parti illius, aut naturæ abstractæ. *Res natura* apud D. Tho. 1. p. quest. 29. artic. 22. in corp. significat idem realiter quod suppositum, sed tamen cum hoc respectu, quatenus dicit aliquid quod supponitur naturæ communi, vt homo. *Subsistentia* & *hypostasis* sunt idem, sed tamen hoc respectu, quatenus significant rem esse per se, & non in alio. *Persona*, nihil aliud significat quam hæc eadem, sed in naturis rationalibus, hoc enim modo tantum de Deo, angelis, & hominibus dici potest

persona. Vnde Boëtius lib. de duabus naturis; Genera, inquit, & species sunt substantiæ, non tamen hypostases, quia quamvis subsistent, non tamen subsistunt. Nihilominus sicut potest dici secunda substantia per se stare & existere ratione primæ, ita etiam posset eadem ratione appellari hypostasis, quamvis hoc nomen solum vîrpari solent & tribui rebus singularibus. *Singulare* significat rationem existentem, sed cum respectu ad vniuersale, quatenus se habet vt quid contrahens naturam vniuersalem. *Indiuiduum* idem significat, sed quatenus dicit naturam indiuisibilem in plures alias partes quidditativas, vnde potest indiuiduum & singulare etiam dici de Deo, quatenus significat naturam vnā non communicabilem pluribus habentibus plures naturas. Dicitur *prima substantia*, quatenus significat idem quod præcedentia, sed prout natura subsistat omnibus accidentibus & omnibus accidentibus secundis. Hæc cum ita sint, possunt reperiri in accidentibus existencia, ratio singularis & indiuidui, Res naturæ; quia verò in accidentibus est existencia propria ipsorum, & vnum distinguitur ab alio tanquam quoddam singulare & indiuiduum, sic etiam significant aliquid quod subest naturæ communi. In substantiis autem solum reperiuntur ratio hypostasis, suppositi, & personæ, & propriè dicuntur tantum de completis substantiis, aliquo autem modo de incompletis: hoc enim modo dicitur anima rationalis esse quoddam suppositum, & habere subsistentiam & hypostasin. Et materia quoque prima, quæ saltem de potentia Dei esse potest sine forma. Quomodo autem res indiuiduetur, & quid propriè sit indiuiduum, suppositum, existencia &c. dicendum est in Metaphysica.

Notandum sexto. Putat Philalvand. non poni per se in prædicamento primas substantias & indiuidua, quia, inquit, infinita sunt, vt Porphyrius dixit cap. de specie, nec pertinent ad scientiam. Propter similitudinem rationem Albert. & Galetan. dicunt

posi

poni in prædicamento indiuidua vaga. Sed utraque opinio falsa est; nam cuilibet indiuiduo convenit ratio substantiæ primæ, & prima substantia significat aliquid verè completum. Denique eodem modo Indiuiduum vagum significat aliquid indeterminatum, quomodo Indiuidua dicuntur esse infinita, nec causa fuit explicandi prædicamenta solum propter scientiam.

Notandum septimo. Indiuidua substantiæ appellantur primæ, vel secundum opinionem vulgi, secundæ, ut volunt Græci Interpretes, siquidem secunda substantia prior est primæ; nam id est prius, ut dicitur in *Postprædicamentis*, cap. de priori. à quo nō convertitur subsistendi cōsequentia, id est cum non valet: *Est hoc, ergo illud*; sed potius contrā, *Est illud, ergo hoc*. Et sic in proposito verum est dicere: *Est hic homo, ergo est homo*, non tamen: *Est homo, ergo hic homo*. Idē inquit Amm. cum Arist. primam substantiam dixit propriè, principaliter, & maxime substantiam, non dixit esse huiusmodi, sed tantum dici. Cum autem descripsit eandem primam quæ neq; in subiecto est, neque de subiecto dicitur, dixit: *substantia prima est*. Esti autem verum sit, Aristotelem plerumque hoc in libro loqui secundum vulgi opinionem; tamen levis hæc est Amm. coniectura; nam sæpe Aristoteles etiam in rebus exploratis & certis hunc loquendi modum usurpat, ut aliquid afferat dici, quamvis reuera sit; sicut initio Porph. monuit, solere dicere aliquid videri, cum tamen ita sit. Melius igitur Latini dicunt, Indiuiduam substantiam appellatam esse primam, quia dicitur substantia à substando; singularis autem, & propriè & maxime substat, & prius, quam secunda. Potest etiam addi, Aristotelem hoc idē de singulari substantia dixisse, ut contrā Platonis Ideas ageret: qui illas volebat esse aliquid distinctum à singularibus, & maxime propriè subsistens, ut patet ex 5. Met. 1. 25. Et lib. 7. à 1. 43. Dicit igitur Aristoteles, esse quidem substantias universales quasdam substantias, non tamen maxime propriè substantias; vade & hoc nomen primum excogita-

uit secundarum substantiarum, quia universales substantiæ veluti secundæ substantiæ, primæ enim solæ sunt quæ propriè immediatè substant accidentibus, ut dicitur 10. Met. 1. 25. & supra vidimus cū Porph. cap. de *Communitatibus*.

Notandum octavo. Ex hoc sequitur, quam ob causam Aristoteles dixit, sublatis primis substantiis tolli omnia, hoc est tam accidentia, quam secundas substantias; intelligendum enim est secundum existentiam & secundum æquale substat. Cum enim accidentia non sint nisi quam diu sunt in substantia, nec secundæ substantiæ possint dici substat, nisi quia primæ substantiæ, idē si tollantur primæ, tolluntur & hæc omnia; alioquin si sermo sit de substantia ratione tantum essentiae, quamvis tollantur omnes primæ substantiæ, non propterea tamen tolluntur secundæ, sicut supra dixit Porphyr. de *communitatibus*, etiam sublatis indiuiduis non tolli species, nec sublatis speciebus & differentiis, genera. Quo etiam modo supra tract. de *universali*, diximus ex Aristotele 7. Post. 1. 43. Universale esse semper & ubique, vel ut D. Thom. ibi lect. 42. & q. 5. de potentia. art. 9. & 1. p. qu. 16. art. 7. ad 2. & op. 55. negatiuè, quia videlicet ex sua natura nō habet determinatum vel locum, vel tempus, Idem indicat Boët. hic.

Notandum nono. In primis substantiis dicuntur esse secundæ hic ab Aristot. cum tamen etiam sint & primæ in secundis. Quod ita intelligi debet; nam primæ sunt in secundis tanquam partes quædam substantiæ sub suo toto potestatiuo & universali. Sunt autem secundæ in primis tanquam in totis essentialibus & completis: nam componitur species, verbi gratia, & ex gradu generico & differentiæ, ita ut propterea dicatur genus esse in specie, sic etiam indiuiduum substantiæ veluti componitur ex tota natura specifica, & ex modo illo particulariter essendi, unde vocabat D. Thom. supra 1. p. art. 3. humanitatem partem quādam formalem, de qua re etiam diximus in Prædicabilibus.

Notandum decimo. Species hoc loco ab Aristotele dicitur esse magis substantia quam

quam genus, & indiuidua magis quam species, vel genera, cum tamen 8. Met. l. 2. oppositum dicere videatur. Est præterea ratio dubitandi, quia dicit, unam speciem non esse magis substantiam quam aliam, nec unum indiuiduum, vel unam primam substantiam magis quam primam aliam substantiam, nam certum est speciem alientis mixti subsistere pluribus accidentibus, subsistat homo quam ignis, & tamen dicta est substantia à subsistendo. Et idem est de indiuiduo vno vnius speciei, & de alio indiuiduo alterius speciei. Respondeo ad primum Alex. ibi & D. Tho. dicunt Aristotelem loqui contra Platonem, & supposita illius sententia hoc affirmare. Soro autem concedit secundas substantias & vniuersales magis dici substantias, quam primas, si habeatur ratio solius essentiae, prout est magis communicabilis. Ad secundum: Vel contulit Arist. species infimas, quæ sunt sub eodem genere, & æque distant à primis, vt indicat Boët. quomodo conferendæ erunt species simplices simul, & species mixtæ simul. Secundo locus est Arist. de speciebus infinitis, & de indiuiduis, quatenus sunt subiecta quædam sensibilia, vel proximè ad illa accedentia. Hoc dicit Simplicius. Vel denique idè species omnes infimæ dicuntur esse æque substantiæ, quia æque omnes assignantur ad explicationem quidditatis primarum substantiarum: Et hoc expressè habet Arist. *Obijciat*: Si dicitur secunda substantia, quia est post primam, & quid communis, seu superioris prima, eodem modo genera superiora inter eandem latitudinem eiusdem categoriæ dici debent tertia vel quarta substantia, secunda verò sola infima species. Respondeo. Nomen secundæ substantiæ excogitatum est ab Aristotele, vt comprehenderet omnes substantias vniuersales prout quidditatiuè dicuntur de primis, & quatenus non sunt propriè & per se primæ substantiæ, vt dicere videbatur Plato. Quare ita Arist. negat secundas substantias esse primo & per se substantias, vt interdum planè substantias esse negare videtur, vt 7. Met. l. 45.

Notandum vndecimo. Ex eo quod Arist. confert secundas substantias cum primis, & easdem inter se, colligit Burl. suam opinionem de vniuersali in rebus; nobis autem sufficit si inde pro nobis inferamus opinionem de vnitare formali.

Notandum duodecimo. Cum Arist. docet rationem accidentis non dici de subiecto, videtur sibi alijs in locis contradicere; nam 6. Ethic. cap. 1. inquit, candidum non modo dici de re candida secundum nomen, sed etiam secundum rationem. Et 1. Top. cap. 7. dicit, quod est, non solum in substantijs, sed etiam in accidentibus reperi. Ad primum locum respondetur: Candidum dicitur de re candida, hoc est, significat naturam suam & quidditatem inesse rei candidæ, non tamen dicitur secundum rationem, in hoc sensu, quod sit de quidditate rei quæ candida appellatur. Quod rectè dicit Burl. aliud esse aliquid dici de alio secundum definitionem, aliud autem dici ipsam definitionem. Dicitur igitur candidum de re candida secundum definitionem, non tamen ipsa definitio de re ipsa dicitur, quod alijs verbis explicat Alb. dicens, ipsam definitionem dici de re, non tamen prout est definitio.

Notandum vltimo. Cum inquit Arist. eorum quæ sunt in subiecto, multa nec secundum rationem, nec secundum nomen dici, sensus est, quod accidentia abstracta non dicuntur de subiecto; nec enim dicimus partem esse albedinem. Ita Simpl. Caiet. Soro, Burl. Vel sensus est, non dici multa secundum nomen, quia non habet derivationem & denominationem ab alio nomine, seu, quod idem est, non sunt denominata secundum rem & vocem, vt virtus & studiosus. Ita Boët. & Am. Addi potest, multa non dici secundum nomen, quia cum particularia sint, non habent quod prædicari possint, ne quidem secundum nomen, quod indicat Arist. dicens, hoc reperiri in multis.

SECUNDA PARS

Capitulum.

POnit in hac parte sex substantiæ proprietates, quæ esse possunt, vt Boëtius, Dd Ammon.

Ammon. & Simp. definitionis loco, quia summum genus defini non potest.

Prima Proprietas Communis est omni substantia ut non sit in subiecto. Primæ quidem id competit, quia in precedente parte descripta fuit, quæ nec est in subiecto, nec dicitur de subiecto. Quod autem secundæ etiam conveniat, probatur cum inductione, tum quia quæ sunt in subiecto, non dicuntur de illo secundum rationem. At secunda substantia hoc modo dicitur. Monet autem Aristoteles, primo hanc proprietatem non esse maximam, quia non convenit soli substantiæ; convenit enim præterea & differentiis; quod probatur tum inductione, tum ratione, quia dicuntur differentiæ secundum nomen & rationem. Item convenit hæc proprietas partibus, ut materiæ & formæ; quia etiam in alio sunt, non tamen ut in subiecto, nam supra dictum est, id esse in subiecto, quod in aliquo est, sed non ut pars.

Secunda Proprietas ibi: Inest autem substantiis, colligitur ex precedentibus, ut substantia dicatur univocæ; quod convenit & secundis substantiis & differentiis, non autem primæ, quæ de nullo subiecto dicitur.

Tertia ibi: Omnis autem substantia: Videtur, *omnis substantia*, significare hoc aliquid. Et quidem prima substantia id aperte significat, quia significat individuum quid & unum numero. Secunda verò secundum figuram appellationis, & ratione nominis; nempe quia etiam illæ habent nomina primarum substantiarum, absolute tamen loquendo non significant hoc aliquid, sed quale aliquid: nam non significant unum quid numero, sed aliquid commune & univocale, quod se habet per modum cuiusdam qualitatibus, nec tamen dicitur in quale simpliciter loquendo, hoc est, non significant tantum Accidens.

Quarta Proprietas ibi: Inest autem substantiis: etc. Proprium est substantiæ non habere contrarium. Probatur inductione in primis & secundis. Notat tamen Aristot. videri hanc proprietatem convenire quantitati, præterea definitæ & determinatæ,

hoc est, quæ certam aliquam quantitatem significat; nam bicubito nihil est contrarium; fortasse autem potest indeterminata quantitas habere contrarium, nam magno videtur esse contrarium parvum, & multo parum.

Quinta Proprietas ibi: Videtur autem. Nomen suscipit substantia magis & minus. Quæ proprietas intelligi, inquit, debet de primis substantiis collatis inter se, & de secundis eodem modo, si sint intus species; nam supra dictum est, secundam substantiam esse minus substantiam quam primam, genus quam speciem; ex primis, non esse unam substantiam magis quam aliam, & ex speciebus infimis eodem modo. Absolūtè tamen hæc proprietas substantiis convenit, quatenus magis & minus in formis accidentalibus repetiuntur: nec enim eo modo potest dici una substantia magis quam alia, quomodo dici potest unum album magis album quam aliud.

Sexta Proprietas ibi: Maxime proprium est. Maxima substantia proprietas est, ut una eademque numero possit contraria in se recipere; hoc enim nulli alteri rei convenit, quæ non sit substantia, ut inductione probatur. Quod si obijcias, unam eandemque orationem modo veram, modo falsam esse, ut *Socrates sedet*, vera est dum sedet, falsa autem si surgat: Respondet Aristoteles primo, non fieri mutationem in oratione ipsa ratione sui ipsius, sed ratione Socratis sedentis, velstantis. Secundo, non propriè & verè mutari orationem, quare nec propriè contraria recipit.

EXPLICATIO VERBORUM.

Nomen quidem de subiecto aliquando nihil prohibet. Id est, Eorum quæ in subiecto sunt (sunt autem hæc accidentia,) nihil prohibet nomen aliquando dici de subiecto, sicut & fieri potest ut dici nequeat, quemadmodum præcedente parte idem Aristot. observavit, quod intelligendum est iuxta traditas a nobis loci huius explicationes. Cum autem dicit, *secundarum substantiarum rationem dicit,*

per

per rationem intellige prædicatum quodcunque essentiale, non autem propriè dictam definitionem, nam & differentiam, secundum Aristotelem, dicuntur secundum rationem, & etiam ratio summi generis substantiæ, quod inter secundas substantias primum locum habet.

Non enim ita ea quæ sunt in subiecto dicuntur nempè suprà in Antepædicamentis in diuisione eorum quæ sunt.

Appellationis figura.) Id est ex modo vocis & nominis; nam secunda substantia cum idem nomen obtineat quod prima, videtur significare hoc aliquid, sicut & illa. Quidam tamen ita hoc interpretantur, quia ita solemus loqui de secundis substantijs, sicut & de primis: dicimus enim non solum Petrus venit, sed etiam, homo venit, sed hæc explicatio non est ad rem, hoc enim modo loquendi etiam in accidentibus vtitur, nam dicimus: Voca sedentem, vt inquit Aristoteles, 1. Top. cap. 6. Albertus refert aliam quandam explicationem dicentium, idè hoc dictum esse ab Aristotele, quia nomina sunt primo imposita primæ substantiæ, ita vt ab illis habuerint secundæ quodammodo appellationis figuram, nam hoc etiam parum ad rem facit.

Nihil enim significat aliud alium quam qualitatem.) Ex hoc loco colligunt quidam, denominatiua & conuocinatiua per se tantum dicere formam accidentalem. Ita Scotus, Ant. Anglon. in Antepædicam. Tamen ex hoc loco non potest id rectè colligi. Græcè enim est *quale*, vt etiam vertit Argyrop. quamuis non ignorem apud Græcos tum concretum tum abstractum pro eodem sumi. Quid autem sentiendum sit de proprio & formali significato Denominatiuorum, dictum est ante.

Dico autem non quod substantia est à substantia magis & minus) Verforius sic legit: *Nec substantiam dicimus à substantia non suscipere magis & minus*; quæ lectio verum dicit, non tamen consona est textui Græco, nam sic habet: *Non dico autem substantiam substantia non magis substantiam esse, posita autem verbi obliquior est,*

Maximè verò proprium substantia) Alii quod illud *maximè* referunt nō ad propriū, sed ad substantiam, vt sensus sit, substantiæ quæ maximè substantia est, proprium est &c. Tamen omnes communiter id referunt ad proprium, vt sensus sit, est maxima proprietas substantiæ.

Notanda.

Notandum primo. Imitatus est Arist. Architam in his proprietatibus tradendis, & apud eundem Iamblichū, easq; eo ordine posuit, vt ab imperfectioribus ad perfectiores progredieretur, donec absoluta vtunque videretur substantiæ ratio, nam ex his proprietatibus prima, secunda, quarta, & quinta conueniunt substantiæ, in secunda proprii significatione, sexta autem in quarta, & ex his iisdem tres priores, vt inquit Albertus, conueniunt substantiæ quatenus habet rationem quandam Prædicabilis, tres autem posteriores vt substantiæ accidentibus.

Notandum secundo Prima proprietas, vt non sit substantia in subiecto, conuenit substantiæ in secunda significatione Proprii, nam omni conuenit, sed non soli, conuenit enim etiam differentiis. Ex quo sequitur, non esse differentias substantias cōpletas, & de quibus per se sermo hic fit, tanquam de iis quæ in prædicamento rectè ponuntur. Hanc proprietatem præter rationem Aristotelis, hunc etiam in modum probasse dicitur Architas, vt refert Simplicius: Substantia autem est materia, aut forma, aut compositum. Si materia, est subiectum, & non in subiecto; Si forma, est quidem in materia, non tamen tanquam in subiecto, quia potius est in ea vt ipsam perficiat, quam vt inde perficiatur; accidens autem in subiecto est, quia ex se est Entis Ess. quod postulat esse in alio vt ipsum perficiatur. Multo verò minime compositum est in subiecto, quia est quid maximè completum. Ceterum quod ad formam attinet, quomodo aliter sit in materia, quā accidens in subiecto, suprà in Antepædicamentis, in diuisione eorum quæ sunt, aliquid diximus, quo loco plura Interpretes, & præsertim Caietanus, & Anselm. 1. de animam. ferè ad initium,

sed quod spectat ad differentias, refert ac refellit Simpl. plures veterum sententias, præsertim autem illam Boëthi, quod nec sint substantia, nec accidentis; ipse verò secutus Iambl. tenet esse quid veluti mediū inter substantiam & accidentis, quoniam dicuntur in quale quid, quod nisi ad modum explicatum *cap de differentia*, intelligatur, nulla ratione defendi potest, alioquin rectè sequeretur, ut benè argumentatur Alex. apud Simpl. esse aliqua ratione verè in subiecto differentiam, quatenus est accidentis. Ammonius recitat alias opinioniones, ut quod differentia aliquæ magis accedat ad substantiam, ut *rationalis*, aliquæ ad accidentis, ut *albedo cygni*. Denique quædam sint mediæ, ut differentia & formæ elementorum; Sed faciliè est has sententias refutare. Sunt igitur differentia, si de ijs quæ conveniunt substantijs sermo sit, substantia quædam, sed incomplete, quæ idè solum ad latus *Categorie* ponendæ sunt, vel *Generis*, quatenus diuisas sunt, vel *Speciei*, quatenus sunt constitutivæ. Ex quo conciliari possunt duæ contrariæ opinioniones quæ de hac re sint apud Simpl. Altera, quod differentia sint ordinandæ sub genere; altera verò quod sub specie.

Notandum tertio. Non esse in subiecto, & per se esse, idem sunt realiter, & verinque non est ipsamet quidditas substantia, sed proprietates quædam ex ipso fluens, hoc enim in numero ab Aristotele ponitur, quamvis ipsam quidditatem substantiaè aliter explicare non possimus, nisi per huiusmodi proprietates.

Notandum quarto. Proprietas illa substantia, quæ secundo loco ponitur, etiam convenit substantia in secundo modo Proprij, nempe ut dicatur substantia univoce, ita est intelligenda, ut dicatur substantia tantum univoce, ut observat Caietanus, nam accidentia & dicuntur univoce, si cum proprijs inferioribus conferantur; & denominatiue, si ad subiecta, seu substantias; nulla autem substantia propriè dicitur denominatiue, vteriam videbimus in Tractatu de Denominatiuo.

Notandum quinto. Tertia proprietas, quæ

est, ut substantia significet hoc aliquid, convenit in prima Proprij significatione, nam soli convenit, sed non omni hoc est, soli primæ, non autem secundæ. Significare autem hoc aliquid est, significare aliquid quod veluti sub sensum cadat, & digito demonstrari possit, ut notat Simpl. Et colligitur ex Aristotele *in hunc, tum 3. Met. 2. 20. & 2. Elench. ca. 3.* Secunda autem substantia dicitur significare quale aliquid. Vbi sciendum est quale formaliter significare qualitatem, & formam accidentalem quarti prædicamenti, transferatur nihilominus interdum ad significandum id, quod se habet per modum forme, quæcunque tandem illa sit; & ita significat secunda substantia quale aliquid, quia secunda substantia vna cum natura, includit, tanquam conditionem, propter quam prædicetur, modum universalitatis, qui se habet ut accidentis illius. Vel etiam idè Aristoteles dicit, secundas substantias non significare hoc aliquid, propter Platonem, qui Ideas suas universales volebat propriè significare *Hoc aliquid*. Hinc sequitur significare *Quale aliquid* non esse proprium substantia composita, ut inquit Alb. quatenus, inquit, ex genere constat & differentia; tunc enim nec summū genus diceretur in *Quale quid*, quod tamen est primum inter secundas substantias; & præterea posset substantia primæ hoc modo significare quale aliquid quomodo verò differentia significet quale aliquid, non ad hunc ipsum modum, & scilicet quadam distincta ratione diximus *cap de differentia*.

*Notandum sexto. Quarta proprietas, quæ est, ut non sit aliquid substantia contrarium, convenit substantia in secundo modo, nam convenit etiam differentiis, & partibus substantia, & etiam quantitativis alijsque. Sciendum autem loqui nos de contrarietate positiua, nam privatiuam in substantijs reperiri sæpè docet Arist. *in Physicis*. Secundo loquimur de contrarietate quæ sit inter substantias secundum se sumptas; nam ratione qualitatum contrariorum etiam sæpè docet Aristoteles, præsertim libro De generatione, vnam substantiam*

Substantiam alteri esse contrariam. Quare superiores illi Auctores male dicebant, differentias substantiarum esse qualitates, & hoc loco Alex. primas qualitates esse differentias elementorum. An tamen elementorum formæ habeant veram inter se contrarietatem, quod sensit Aver. & consequenter, an intendantur & remittantur, quod idem etiam docuit, non est præsentis loci certe Aristot. in vniuersam loquitur. Tertio, non loquimur de contrarietate Metaphysica, quomodo dicitur genus diuidi in contrarias differentias 10. Met. 1. 12. & interdum dicit Aristot. in omni summo genere esse aliquam primam contrarietatem, de qua re aliquid fortasse dicemus *infra de Oppositis*. Quarto non loquimur de contrarietate relativa: certum enim est eas inter substantias reperiri. Quinto non loquimur de contrarietate effectiua, vt dicitur nobis contrarium esse frigus. Sexto non loquimur de contrarietate morali, quo pacto qui inter se animis dissident, inuicem contrarij esse dicuntur. Ex quibus omnibus distinctionibus quam plurimæ obiectiones solui possunt, quarum aliquas affert Simplicius ex Plot. & Iambl. Sermo ergo est de contrarietate quæ est prima species oppositorum, & est aliquorum sub eodem genere manens inter se pugnantium, & sese mutuo expellentium. Vbi observandum est, hostiam in Sacramento Eucharistie, quia remanet quantitas sine subiecto, ideo dici ratione quantitatis non habere aliquid contrarium, quia quod est receptivum contrariorum, ipsi nihil est contrarium; quod etiam notat Albertus. Quod autem Aristoteles hic dicit quantitati indereminari aliquid esse contrarium, non est verum de perfecta contrarietate. siquidem magnum & paruum non contraria, sed relativa sunt, quod fatetur *cap. de Quantitate*.

Notandum septimo. Quinta proprietas, quæ est, vt substantia non suscipiat magis & minus, conuenit substantiæ etiam in secunda significatione Proprij. Quomodo autem id non repugnet his quæ supra dicta sunt ab Aristotele, vnam substantiam esse

magis substantiam quam aliam, ipsemet explicauit; id enim solum verum est ratione modi substandi, qui primo & per se conuenit primæ substantiæ, & per illam secundæ, & inter secundas magis conuenit speciei quam generi. Porro sciendum est substantiam vnam altera magis substantiam dici posse; primo, vt iam dictum est, ratione substandi, quod etiam habetur 7. Met. cap. 3. Secundo, quia nobilior est & perfectior, quomodo 2. Met. cap. 12. dicuntur intelligentiæ esse maximè substantiæ. Tertio, quia prædicatum aliquod substantiale magis immediatè de vno quam de alio dicitur; sic species magis dicitur substantia quam indiuiduum, omnia enim prædicata substantialia & essentialia primo & per se conueniunt speciei. Quarto, Inter indiuidua vna substantia prima potest dici magis substantia, propter perfectiores operationes ex parte meliorum dispositionum. Vnde Averroes in *Proemio Physic.* dicit, hominem æquiuocè dici de homine sapiente & illiterato, quomodo æquiuocè dicitur culter de ligneo & ferreo. Et Diogenes eos, qui sapientiæ non studerent, homines esse plane negabat. Nec tamen probanda est Caietani opinio, de qua alias diximus, qui 1. p. q. 85. artic. 7. eos cæcos esse dicit, qui non videant animam rationalem vnam altera perfectiorem esse. Quinto dicitur vna substantia magis quam alia, quæ notior est, vnde 2. de anima. cap. 2. corporeas substantias magis dicit esse substantias, quam incorporeas, & 3. Met. cap. 5. vocat etiam maximè substantias, & lib. 7. cap. 2. vocat Corpora manifestissimas substantias. Sexto diceretur substantia vna magis substantia quàm alia, si haberet latitudinem quandam graduum perfectionis, intra eandem speciem; quod quidem non affirmat Caietan. sed ex illius opinione sequitur, aperte autem docet Averroes de *formis elementorum*, quod tamen nullo modo dicendum est, saltem secundum Aristotelem hic.

Notandum octauo. Vltima proprietas, quæ est, Vt vna & eadem substantia contraria recipiat, dicitur esse maxima omnium, Et quidem, vt communiter volunt

Interpretes, in quarto modo Proprii, quia Aristoteles maximè propriam vocat, & in alijs Prædicamentis aliquam semper ponit quæ sit propria quarto modo, nulla autem hic esse potest præter istam. Aliqui tamen negant esse proprium quarto modo, præsertim Faber Stapul. qui in hoc sensu dicit hanc proprietatem esse maximam, quia maximè significat aliquid quod substantiæ convenit secundum rem, & quod soli substantiæ completè convenit. Prima autem & secunda, quarta & quinta conveniunt etiam differentijs, & alijs quæ nō sunt substantia Tertia verò soli quidam substantiæ completè convenit, sed potius denotat proprietatem aliquam notionalem, quam realem. Ex hac proprietate colligitur, non esse locutum Aristotelem hoc in Prædicamento de substantijs incorruptibilibus, unde Porph. Dexipp. & Simpl. nominatim hic excludunt cælum, quod contrarium non recipit, ut habetur 1. *de celis*. 2. 4. Secundo, Observandum est, substantiam esse susceptivam contrariorum, non omnium, sed aliquorum; unde nix non est susceptiva nigredinis, sed aliquorum aliorum contrariorum. Sic etiam satis est quod substantia successivè recipiat contraria; imò simul contraria in summo nulla substantia recipere potest. Tertio, Convenit etiam hæc proprietas substantijs secundis corruptibilibus, sed mediata prima. Quarto, Quod dicit Arist. de oratione, benè ipse solvit, quanquā addi potest, verum & falsum non esse contraria, sed privativa.

Notandum ultimo. Multæ quæstiones hoc loco explicari possent, ut quænam in hoc prædicamento ponantur? De qua dictum est in *Proleg.* Secundo, An hoc genus sit uniuocum? & dicendum est esse, contra Plot. *lib. 1. de summis generibus* ca. 2 & 3. Et contra Aucr. qui huius prædicamenti vult tantum genus esse, *Corpus corruptibile*, esse autem aliud ponendū pro incorruptibilibus. Sed nihil prohibet unum esse genus uniuocū ad corruptibile & incorruptibile, quamvis hic Arist. de corruptibili tantum loquatur. Ultimo, de serie & ordine huius Prædicamenti, cuius seriei modus

petendus est ex Porph. *in c. de specie*, quem imitantur hoc loco Am. & Simpl. Observandum solum est, loquaturne de substantia absolute, an de substantia de qua hic Arist. tunc enim plura vel pauciora membra in serie ponenda erunt. Lege Mirand. *lib. 13. de sing. cert. sect. 5.*

IN CAPVT DE Quantitate.

Architas, ut ait Simpl. egit primo de Qualitate, quam de Quantitate, quia rationem habuit substantiarum intelligibilium, quibus non quidem Quantitas, sed Qualitas convenit. Quod idem probatur Plotino. Atque ut alias causas omittam, de quibus idem Amm. Simpl. & Boët. hæc etiam reddi potest, tum quia convenit quantitas substantiæ ratione materiæ, qualitas ratione formæ. Prior autem est materia quam forma, & de substantia composita ex materia & forma solum disputat hoc in libro Aristot. Denique quia *cap. sup.* dixit, nonnullas affectiones substantiæ etiam convenire quantitati, ut, quod substantiæ nihil sit contrarium, quod non recipiat magis & minus, quod una numero possit contraria recipere. Cæterum habet hoc caput duas partes: In prima ponuntur tres divisiones Quantitatis. In posteriori eiusdem proprietates, quæ ibi incipit: *Amplius quam* 10 & c.

PRIMA PARS CAPITIS.

Prima divisio est: *Quantum aliud est Continuum, aliud Discretum.* Continuum est, cuius partes termino aliquo communi copulatæ sunt. Discretum autem, cuius contrà nullo termino connexæ sunt partes. Continui quanti species sunt *lines, superficies, corpus, locus, & tempus*, Discreti autem, *numerus & oratio*. Quod autem continuum quantum id sit quod dictum est, probat inductione per singulas species, & eodem modo de quanto discreto; nam linea, verbi gratia, habet partes puncto connexas, numerus verò, vtpura denarius, habet partes nullo termino copulatas, nam duo quaternarius, vel ternarius & septenarius

narius nullum habent terminum quo copulentur inter se. Secunda^{diu} diuifio est: *Quantitas aliud est, quod habet partes finem & positionem habentes, aliud quod non habet.* Primum exemplum est linea, superficies corpus, & locus. Secundi numerus, oratio, & tempus. Ad hoc autem vt dicatur quantitas habere partes quæ sunt in situ & positione, primo debent illæ partes esse quodammodo alicubi sitæ & positæ. Secundo debent posse distingui, ac veluti separari. Tertio debent esse coniunctæ. eiusmodi conditiones non habet Numerus; nam illius partes omnes sunt diuifæ & separatæ, quamuis possit aliquis in illis ordo confiderari: nam numerando, incipimus ab vno, progredimur ad duo &c. Eadem ratio est de Oratione, quæ syllabis constat longis aut breuib; nullo inter se nexu copulatis. Tempus autem etfi habeat partes copulatas, non tamen permanentes, vnde non possunt assignari & accipi illius partes. Tertia diuifio: *Quantitas aliud est propriè quantum, aliud per accidens.* Proprium, quod ratione sui quantum est, vt linea, superficies, &c. Per accidens, quod ratione alterius; sic enim diximus album multum esse, quia multa est superficies, cui albedo inhaeret.

EXPLICATIO VERBORVM.

Quantitas) Boët. in com. vertit. *Quantitas*, ex quo argumetur Burl. sicut & in c. 4. *Antepredicam.* sola abstracta accidentium per se poni in prædicamento, quod etfi verum sit, non tamen necessarium est hoc argumentum. Vt enim sæpe vidimus, apud Græcos præsertim confunduntur concretum & abstractum; hic autem est nomen concretum, sic & in tertia diuisione, vbi tamen Boëtius vertit etiam *quantitas*, cum sermo sit Aristoteli de quanto per accidens, quod nullo modo potest appellari quantitas in abstracto.

Est enim summe communem terminum primum.) Indicat Arist. communem illi loquendi modum Philosophorum, qui nolunt in quantitate esse terminos indiuisibiles actus, vel etiam partes actus, sed

tantum per designationem, hoc est, quia à nobis possunt concipi & designari tanquam partes distinctæ. Vnde idem dicit Arist. & de superficie in ordine ad corpus, & de linea in ordine ad superficiem, & de partibus quantitatis.

Multum album eo quod superficies &c.) Multum dixit Arist. pro eo quod est magnum; nam multitudo de numero dicitur, nō de quantitate continua.

Notanda.

Notandum primo. Grauiissimæ se hoc loco offerunt quæstiones, quæ quia melius in Physica & Metaphysica intelligi possunt, vbi propriè tractandæ sunt, ideo hic nihil de ijs accuratè dicemus. Prima est, an Quantitas realiter distinguatur à materia? Secunda, an sit infinita? Tertia, an constet ex indiuisibilib;? Quarta, an indiuisibilia & partes actu sint in quantitate? Quinta, quomodo dicatur Quantitas, id est, dimensiones infinitè esse in materia? Sexta, an Numerus prout reperiatur in rebus quantitatiuis, dicat aliquid distinctum à numero transcendentali? Septima, Quid sit Numerus formaliter, & an sit aliquid realiter?

Notandum secundo. Discreta quantitas etfi sit posterior quantitate continua, quatenus ex illius diuisione sit, teste Arist. 3. *Phys.* tamen alio modo est prior quæritas discreta continua, nempe in ratione mensuræ, secundum quam ratione multi volunt esse disputatum hoc loco ab Arist. de Quantitate; nam vnitas habet maximè rationem mensuræ, de cuius ratione est esse quid minimum & indiuisibile, cuiusmodi est vnitas. Vnde D. Tho. *sup. Boët. de Trin. q. 4. art. 2. ad 6.* dicit, Numerum materialiter posteriorem esse magnitudine, quia sit ex diuisione illius, formaliter anteriorem priorem in ratione mensuræ, & quia simplicior est, & abstractior, nempe quia non constat ex partibus habentibus positionem. Idcirco egit Arist. prius de Quantitate discreta, quam de continua.

Notandum tertio. Arist. inceptit à diuisione quantitatis, nō solum quia definiti non potest, vt potè summum genus, sed quia de Quantitate egit secundum maximè propriam

propriam affectionem illius mensuræ, quam mensuram explicat in speciebus quantitatis, unde & à discreta incæpit, ut paulò antè dictum est. Tamen quantitatem describit Aristoteles 5. Met. 1. 18. quæ est diuisibilis in ea quæ insunt, quorum utrumque vel vnumquodq; aptum est esse: quæ definitio non conuenit quantitati fluenti, ut etiam obsecrauit Alex. Potest igitur sic magis in communi describi: *Quantitas est quæ constat ex partibus, in quas diuidi potest.* Ex quo sequitur, rationem formalem quantitatis esse, constare ex partibus quantitatis, seu integrantibus, ex quo postea fit, tum ut quantitas extendi possit in ordine ad locum & situm, quæ appellatur extensio spatialis & localis, prior verò extensio intrinseca & formalis, quas tamen nonnulli dicunt esse rationes formales quantitatis. Propriè igitur solis rebus materialibus conuenit dici quanta, ratione huius accidentis, substantia autè secundum se sumpta solum metaphoricè quanta dicitur, vel quanta, quâtitate virtutis & perfectionis, non autem quantitate molis. Vnde D. Aug. 6. de Trin. cap. 8. In his, inquit, quæ non mole magna sunt, idem est melius esse quod maius esse.

Notandum quarto. An quantitas sit genus vniuocum ad continuum & discretum, pendet ex illa quæstione, an Numerus sit aliquid reale & quid distinctum à numero transcendentali? Denique an datur talis quantitas discreta? Si enim id affirmetur, dicendum etiam consequenter erit esse quantitatem genus vniuocum; nam utriq; conuenit formalis ratio quantitatis, scilicet esse id, quod ex partibus constat. Quare non est vera opinio Auer. dicentis 1. Met. 1. 40. & 1. post. 1. 7. 4. & 3. & quæstio 5. Logica. Quantitatem de continua & discreta dici æquiuocè. Tunc autè dicendum erit, Numerum esse non partes seiunctas, neque unitatem ultimam, ut quidam Thomistæ voluerunt; nam poterit quiuis, prout voluerit, quamlibet unitatem ultimo loco ponere. Nec denique, ut alias opiniones omittam, non est dicendum, rationem formalem numeri esse maiorem vel minorem accessum vel re-

cessum ad unitatem; hoc enim est quid negatiuum, aut certè quid per accidentis & materiale. Quare ratio formalis erit vniò quædam & collectio plurium unitatum. Vnde Boët. cap. 3. Arith. Numerus, inquit, est collectio plurium unitatum, in vnam eandemque formam. Et Arist. 5. Met. 1. 19. Non est, inquit, senarius bis vel ter, sed semel sex. Quod si Burl. significare voluit, dicens, non esse quærendum quænam sit forma Numeri, cum ipsemet sit forma quædam, bene dixit: Alioqui non potest esse verum, ita Numerum esse formam, ut non constet etiam ex alia parte essentiali, quæ se habet ut materia. Porro ex numeris quidam appellatur numerans, & est improprie numerus; nam significat animam ipsam, seu rationem numerantem. Alius dicitur numerus numeratus, & sunt res ipsæ quæ numerantur. Denique est numerus quo numeramus, & est species ipsa quantitatis, quæ species etiam sit assumatur ad aliquid mensurandum, pendeat necessariò ab intellectu, non tamen secundum rationem formalem à nobis dictâ. Et hæc dicta sicut secundum vulgarem opinionem.

Notandum quinto. Ex partibus quantitatis in communi, aliquæ dicuntur esse aliquotæ, aliæ non aliquotæ; seu, aliæ sunt dimetientes, aliæ non dimetientes. Primæ illæ sunt, cum ex sui replicatione totâ totius quantitatem expleat, ut in numeris, binarius est pars aliquota senarij, quia ter sumptus binarius, explet senarium. Eiusdem quaternarius vel quinarium non est pars aliquota, quia si aliquoties sumatur, superabitur senarius. Præterea aliquæ partes dicuntur esse communicantes, aliæ verò non communicantes, siue proportionales. Communicantes sunt partes aliquot determinatæ, ex quibus cum sint totæ, & non plures, coalescit tota quantitas; ut senarij partes communicantes sunt omnes unitates; In quantitate trium cubitorum, omnes tres cubiti sunt partes communicantes. Partes non communicantes sunt, quæ minores & minores semper in infinitum in quantitate sumuntur: Ut si diuidatur quantitas trium cubitorum in duas dimidietates, rursus

*Quantitas
quid sit?*

*Numerus
quid.*

*Numerus
triplex.*

sursum una dimidietas in alias duas par-
tes, & sic in infinitum. Et hoc modo om-
nis quantitas continua finita, est infinita,
ratione partium non communicantium,
seu proportionalium, quia in infinitum
diuisibilis est, finita autem est ratione
partium communicantium; quia has fi-
nitas habet & determinatas.

Notandum sexto. Quantitas eorum incorruptibilium & corruptibilium est eiusdem rationis, sunt & pleraque alia accidentia errorumque, ut tenet magis communis opinio, contra Auer. *Id de substantia orbis.* Quamvis ergo quantitas cœli non sit de facto diuisibilis, nisi à solo Deo; est enim incorruptibile cœlum, tamen habet verè rationem quantitaris, quia ex te & matura sua diuidi potest.

Notandum septimo. Quantitatis continuæ species hæc sunt sine controverſia: *Linea, ſuperficius, & corpus.* Eſt autem dubitatio de loco, tempore, motu, & pondere. Sic etiam quantitatis diſcretæ ſecundum communem opinionem, ſpecies eſt numerus, dubitandum autem eſt de oratione, de quibus omnibus ex profeſſo nihil hoc loco dicā, interim tamen teneatur communis opinio de Numero. Quod autem attinet ad Orationem, non videtur eſſe ſpecies quantitatis, quia vel in ea ſpectatur temporis quædam mora, in proferendis longis aut brevis ſyllabis, & hoc referendum eſt ad tempus; vel habetur ratio plurium ſyllabarum, ex quibus componitur oratio, & hoc ſapit naturam Numeri. Quod ſi dicas, ſyllabas antequam actu proferantur, eſſe in ſe longas, vel breves: Reſpondeo. Vel eſſe huiusmodi quatenus ordinem dicunt ad tempus, cuiusmodi etiam eſt actio; vel motus. Vel etiam non conveniſſe hoc ſyllabis ex natura ſua, ſed ex hominum impoſitione, de qua re in lib. de Interpretat. Præterea motus nō diſſert à termino ſuo, ſed ex illo habet ſuam ſucceſſionem. Sic etiam tempus eandem habet à motu. Denique pondus non diſſert à gravitate, vel levitare, quæ ſunt ſpecies quædam Qualitatis, vt docet Alex. hic. Quare Ariſt. 4. Met. l. 18. enumerans ſpecies Quantitatis, non ponit inter illas

Orationem, nec Pondus, nec etiā Locum;
is enim extrinsecē tantum differt à super-
ficie, de quo Aristoteles sub hac ratione
4. **Phys.** hanc autem, vult Burlesecundum
vulgū opinionem, prout sumitur locus
pro spatio. Ibidem etiam dicit Aristot.
Motum & Tempus esse quantaper acci-
dens ad modum explicatur.

Notandum est. Linea dicitur esse Lō Linea, Super-
gitudo sine superficie; Superficies, longi- ficia, Corpus,
tudo & latitudo sine profunditate; Cor-
pus, & longitudo, & latitudo, & profun-
ditas; vnde appellatur tria dimensio.
Quæ definitiones ortum habuerunt ex
eo quod Mathematici confluxerunt, &
tribuitur Platoni ab Aristotele 1. Post. ca. 4.
Lineam fieri ex fluxu puncti, superficiem
ex fluxu lineæ secundum suam longitudi-
nem, non in rectum protensam, sed à dex-
tera parte ad sinistram. Corpus denique ex
fluxu superficiei, versus terminum inferi.
Quod etiam testatur Auer. 1. post. in explic.
Moderum per se. Alij autem putant hæc de-
finitiones non esse exactas, sed potius ac-
cidentales descriptiones, vt P. Ven.
& Philop. 1. Post. c. 9. dicit esse falsum
quod ibidem ab Aristotele dicitur, Pun-
ctum posse substantiam lineæ, & fuisse tan-
tum positum exempli loco, & potius hæc
esse definitionem lineæ: Linea est quantitas
continua, secundum vnum modum diuisibilis.
Cæterum obseruandum est, Corpus tria
potissimum significare. Primo compo-
situm ex materia & forma, quod est species
substantiæ completæ, vel etiam summum
genus, secundum alios. Secundo sumitur
pro materia, seu parte materiali viuientis,
quod componi dicitur ex corpore & ani-
ma, & hoc modo est incompleta substan-
tia. Tercio, pro tria dimensione, & est
species propria quantitatis.

Notandum nono. Cum dicitur Quantitas continua habere partes termino communi copulatas, non est necesse ex eo inferre, esse in Quantitate continua vel terminos indiuisibiles, vel partes actu distinctas. Potest enim intelligi Aristotelech secundum communem loquendi modum, quo perinde ista concipimus atque si reuera in quantitate essent; quod dico propter quoddam

**Corpus tria
significat.**

qui hoc negant, in quibus videtur esse Porph. hoc loco, est nobis opposita sententia videatur probabilior.

Notandum decimo. Quantitas non tantum dat substantiæ extensionem, sed ipsa etiam illam quodammodo in se retinet, nam habet Quantitas partes extra partes, quam nos appellauimus extensionem intrinsecam & formalem. Ex quo sequitur, Quantitatem habere quandam rationem substantiæ & subiecti, propter quam potest esse loco substantiæ insistentis alijs accidentibus, ut patet in hostia consecrata. Sequitur etiam, posse vnam quantitatem denominatiue appellari *quantum*, quod non est in alijs accidentibus: nec enim dicitur albedinem esse coloratam, sicut dicimus lineam esse quantam. Vult tamen hic Burhanc non esse proprie dictam denominationem, quia ex Aristotele. *Top. cap. 4.* nullo genus prædicatur denominatiue de sua specie; unde, inquit, hæc denominatio potius est secundum vocem, quam rem, ita versensus sit, Lineam esse quantam, non quod habeat quantitatem tantam accidentis suum, sed quia cum ipsa etiam partes habeat, quanta esse dicitur. Eadem videtur esse sententia Stapul. Videtur nihilominus esse dicendum, hanc denominationem non fieri proprie ob rationem formalem Quantitatis, quæ denominatiue dicitur de suis speciebus, sed tantum ratione passionis cuiusdam Quantitatis, quæ est extensio quædam extrinseca, vel partium distantia ab inuicem; nam proprie dici aliquid denominatiue, est dicitur alicuius quod alteri accidat.

Notandum vndecimo. Circa illam diuisionem quantitatis constantis ex partibus habentibus positionem, & non constantibus, Positio, secundum Alberti significat. Primo, Respectum & ordinem ad rationem cuius dicitur positio; & sic est Relatio quædam. Secundo, Significat ordinationem ipsam partium in ordine ad totum; & sic pertinet ad *Quantitatem*. Tertio, Dicit ordinem partium in ordine ad locum, & partem loci; & sic est Situs.

Notandum vltimo. Circa vltimam diuisionem. Quanta per accidens dupliciter dicuntur apud Aristotelem *5. Met. 1. 10.* Primus est ille cuius hic meminit, ut dicatur aliquid quantum, quia est in subiecto & quanto; sic enim dicitur esse multum album, quia multum est superficies alba. Secundo, quando aliquid diuiditur ad diuisionem per se quanti, ita ut sit velot illius passio quædam. Hoc modo Motus & Tempus ab Aristotele ibidem dicuntur esse quanta; nam motus est idem cum ipso termino, & ab eo, ut dictum est, habet successionem suam, & diuisibilitatem; tempus autem à motu, cuius etiam passio quædam est.

SECUNDA PARS.

Capitulum.

EXplicat hic Aristoteles quantitatis proprietates. Prima est: *Quantitati nihil est contrarium.* Ex quidem, inquit, in quantitatibus definitis & determinatis id apparet; bicubito enim, verbi gratia, nihil est contrarium. Indeterminata verò qualitates, videntur illæ quidem inter se esse contrariæ, sunt tamen potius in prædicamento. Ad aliquid: nam dicitur aliquid magnum, aut paruum in comparatione vel relatione ad aliud. Alioquin si proprie hæc essent contraria, vnum & idem contraria reciperet, imò vnum idem quæ sibi esset contrarium: nam res vna si cum alia confertur, magna; si cum alia, parua est; & idem est de multo & paucio, nam, inquit, Athenis dicentur esse multi, fors autem in campo dicentur esse pauci.

Secunda Proprietas. Non recipit quantitatem magis vel minus. Probat inductione in quantitate continua, fluente, & permanente, & in quantitate etiam discreta.

Tertia Proprietas, quam maximam vocat: *Ut secundum quantitatem dicantur res esse æquales, vel inæquales;* nam id, inquit, non est repetire in alijs rebus quæ non sunt quantitates, non enim dicitur album nigro æquale, vel inæquale, sed.

simile, vel dissimile.

EXPL.

EXPLICATIO VER-

BORVM.

SED nihil est quod videtur simul contraria recipere posse.) Hinc ortum est illud axioma: *Nihil posse simul & semel in se contraria admittere.* Ex quo colligitur ad quod paulò ante cap. de substantia dicebamus, Substantiam posse contraria recipere non simul, sed successivè, quod etiam Aristoteles hic expressit. Intelligi autem id debet de contrariis in gradibus extensis, ratione quorum solum est propriè contrarietas, & de potentia Dei ordinaria: fortasse enim nihil vetat posse Deum in unum & idem subiectum contrarias qualitates conijcere.

Quæ enim plurimum a se invicem distant.) Notandus est hic locus, quia ex eo colligi solet contrariorum definitio; dicuntur autem esse ea quæ sub eodem genere maximè distant, quibus verbis addi debet, *ut sese invicem expellant.* Quamvis autem contrarietas ratione nominis maximè reperiatur in locis propter eorundem distantiam, non tamen ipsa maxima contrarietas in ipsis est, imò verò non est propriè contrarietas, nec semper nomen id maximè significat, unde derivatum est.

Proprium autem maximè quantitati est, quod æquale & inæquale dicitur.) Argyrop. legit: *Proprium quantitatis est maximè æqualitas & inæqualitas ut hoc æquale vel inæquale dicatur.* Quæ lectio rem quidem magis explicat, non est tamen ita textui consona sicut præcedens. Voluit autem, ut videretur, alludere Argyrop. ad id quod de qualitate dicit Aristoteles, *Esse proprium Qualitatis, simile vel dissimile dici secundum ipsam.*

Notanda.

Notandum primo. Paucas Aristoteles quantitatis proprietates persequitur, tot enim satis erant Logico, & quæ de quantitate dicuntur, satis erant obvia vulgo, quoniam, ut plerisque in locis testatur, solebant pueri in primis Mathematicis inibui. Dux autem primæ proprietates eædem sunt cum illis quas attribuit Arist. substantiæ. Et quidem quod ad primam

attinet, Quantitati nihil esse contrarium, intelligi debet de propria contrarietate, non autem de Metaphysica, quæ est per oppositas differentias, ut hoc etiam loco notat Simplicius. Obijcit tamen Arist. sursum & deorsum videri esse contraria, ad quod nihil respondet. Respondet autem Heron apud Porphyrium, Simplicium & Auer. hæc sursum, deorsum, ante, retro &c. convenire ubi, non autè Loco, & præterea 4. Phys. 1. 4. & 44. dicit contraria corpora moveri ad contraria loca. Respondendum igitur est: Siue de Loco, siue de ubi sermo sit (probabile enim est hæc duo ad unum predicamentum spectare) sursum & deorsum, dextrum & sinistrum &c. non esse contraria, sed relatiua; nam unum & idem potest dici esse sursum & deorsum simul; & ut ante dictum est, ad contraria non sufficit quævis distantia, sed opus est ut se illa mutuo expellant, ut patet ex 1. Phys. 1. 41. & lib. 3. 1. 64. ut etiam dicemus de oppositis. Dicuntur tamen alio modo loca contraria, propter contrarias qualitates quæ in ipsis sunt.

Notandum secundo. Quantitas potest dici habere aliqua contraria ratione quarundam qualitatum, quæ propriè ipsi quantitati tribuuntur; quomodo dicitur quantitas longa vel brevis, recta vel curva, quamvis prima illa potius sint relatiua quædam, hæc autem posteriora qualitates, ut testatur Porphyrius. Simplicius & Ammonius. Nec dissentit Boëtius, quem vult Burleus sentire hoc. Est autem observandum, longum & magnum, & multum dupliciter sumi posse. Primo ut longum dicitur dimensionem quandam, ut dicitur linea esse longitudo, siue latitudo, & sic longum absolute est quantitas, non autem relatiuum, sic enim linea quævis dicitur longa, etiam minima. Secundo, ut dicitur excessum quandam oppositum brevis, seu curvo, & sic est quid relatiuum. Eodem modo Multum accipi potest ut significat pluralitatem oppositâ unitati, & licet ipsamet quantitas absoluta discreta. Quomodo etiam minimus numerus dicitur multus. Tertio, ut dicitur excessum quandam, & oppositionem Paro, &c

Ec 2

sic

sic est relatiuum. Denique eadem ratio est de Magno, prout vel significat id quod opponitur Indiuisibili, diciturque indiuisibilitatem in Quantitate continua, & sic est ipsamet quantitas continua absoluta; vel quatenus dicit excessum quandam oppositum Paruo, & sic dicit aliquid relatiuum. Lege D. Thom. 5. Met. 1. 13.

Notandum tertio. Secundæ proprietatis eadem ferè ratio est quæ primæ; nam propriè loquendo, non dicitur vna quantitas magis quantitas quam alia, sed maior, quoniam loquendi modo ob nomen penuriam etiam utimur in qualitatibus ipsis in abstracto loquendo, non tamen in concreto: nec enim sicut dicimus aliquid esse magis calidum, vel minus, ita dicimus omne magis quantum, vel minus, sed maius aut minus quantum.

• *Obijcies.* Sicut per alterationem seu mutationem in qualitate acquiritur qualitas aliqua intensior, ita etiam per rarefactionem acquiritur quantitas intensior. Ita D. Thom. *prima secunda*, q. 5. *art. 2. ad primum*, dicens, in magnitudine duplex esse augmentum. Primum per additionem subiecti ad subiectum, id est, materiæ quantæ. Secundo per solam intensionem, abfque omni additione, sicut, inquit, in his quæ rarefiunt. Idem habet *secunda secunda*, q. 24. *art. 5. ad primum*. Respondet. Respondet solutio objectionis ex questione physica, quidnam per rarefactionem acquiritur. Da autem Thom. videtur sentire nihil quantitaris nouæ acquiri. Sed quicquid sit de hac re, durior videtur esse hic loquendi modus, egetque aliqua explicatione, de qua suo loco; Tamen hunc modum & rem ipsam sequitur Zon. hoc loco.

Notandum quarto. Circa vltimam proprietatem. Hæc æqualitas solum reperitur inter Quanta & inter Plura; vnde fundamentum æqualitatis, quæ formaliter Relatio est, est Quantitas, & quamuis vna quantitas nō diuisa reperiretur, huic tamen hæc proprietas conueniret, tum in ordine ad aliam quantitatem quæ communicari posset, vel etiam huic quantitati hæc proprietas in ordine ad partes eiusdē quanti inter se. Solet tamen æqualitas

etiam de alijs rebus minus propriè dici, quæ videlicet sunt eiusdem perfectionis, quam etiam Theologi vnā cum D. Aug. non negant esse in personis diuinis.

Notandum quinto. Præter has proprietates qualitatis est, vt dicatur *Quantitas esse diuisibilis*, quam diuisibilitatem ita intelligit Soto, vt quantitas extendendo substantiā tribuas illi partes extra alias partes, non autem quod possit res quantitate prædita diuidi. Sed non videtur in hoc consistere diuisibilitas; tum quia tribuere substantiæ partes, fatente etiam Soto, est ipsamet ratio formalis Quantitatis; tum quia hoc ipso q. Quantitas tribuit partes, sequitur quod res illis partibus constans, in eas possit parti. Vnde Arist. 5. Met. 1. 18. Quantitatem dixit esse eam, quæ diuisibilis sit in eas partes, ex quibus constat. Et in 6. Phys. pluribus docet, Quantitatem posse diuidi. Nec valet ratio quæ Sotum adduxit in suam sententiam, quia cæli quantitas diuidi non potest; intelligenda enim est hæc proprietas de diuisibilitate non quæ actu fiat, sed quæ ex natura sua fieri possit, seu, vt ait Caietan. 1. p. q. 7. ar. 3. per non repugnantiam, vel ex se, actu etiam diuidi, ac propterea posset Deus celi quantitatem realiter diuidere.

Notandum sexto. Alia etiam proprietas est, vt dicatur res aliqua *esse finita, vel infinita*; nam habere fines & terminos propriè dicitur de rebus quantitatibus, quamuis etiam transferri soleat ad alias res. Verum Quantitas debet habere hoc propriū, vt secundum illam dicantur res esse infinitæ; non absolute loquendo, sed conditionaliter, hoc est, si possit in rerum naturis reperiri aliquid infinitum, id haberet à quantitate, quod tamen reperiri posse negat Arist. 3. Phys. Quare cum dicit Arist. 1. Phys. 1. 5. Si esset principium rerum naturalium infinitum, id fore propter Quantitatem, loquitur conditionaliter, & contra Melissum, cuius sententia erat, Principium rerum naturalium esse substantiam infinitam; & esse vnum quid tantum; contra quem argumentans Aristoteles dicit sequi, non futurum vnum quid hoc principium,

cipium, sed simul substantiam & quantitatem, quia, inquit, ratio infiniti non virtus substantia, aut quali, sed quantitate. Sic etiam loquitur Arist. *lib. de lineis inæca.* dicens, lineam infinitam, si detur, veram lineam & quantitatis rationem esse habenturam. Et sic etiam loquitur D. Thom. *1. p. q. 7 art. 3.*

Notandum ultimo. Proprietas Quantitatis est alia, ut dicatur *esse mensura*, id est, ut possit assumi ad aliquid mensurandum; nam actualis mensuratio pendet ex intellectu & actione extrinseca. Requiritur autem ad mensuram, ut mensura habeat proportionem & adæquationem quandam cum re mensuranda, & ideo dicitur mensura maxime reperiri in unitate, quia proportio consistit in unitate quadam, & quia etiam mensura solet fieri per replicationem unius & eiusdem, quo patet hora vel vna solemus metiri tempus, & alia, quæ etsi sint secundum se diuisibilia, tamen ratione mensuræ dicuntur etiam indiuisibilia, quia consistunt in indiuisibili, hoc est, nec debent plus iusto extensescere, nec diminui, ut possint ad æqualem mensurare rem.

IN CAPVT DE Relatione.

Aristoteles *5 Met. text. 18.* disputat de Qualitate ante Relationem, & Architectas etiam, teste Simplicio, fortasse quia Qualitas nobilior accidens est quam Relatio; hæc enim, ut ait Auerr. *12. Met. c. 19.* est minima cuiusdam & exilis entitatis: tamen prius Aristot. hoc in loco de Relatione disserit, quia multa de Relatione in præcedentibus capitulis, & præsertim capite de Quantitate. Et quia etiam rem affectam quantitate statim consequuntur relationes quædam, æqualis, inæqualis, magni, parui &c. Quare quia toto genere prior est Relatio quam Qualitas (nā prius consequitur Relatio quam Quantitatem, quam Qualitatem): ideo merito de Relatione ante Qualitatem agitur. Vbi etiam patet, teste à Simplicio refelli Andronicum, qui Relationem ultimo loco post

post omnia prædicamenta ponebat, quia volebat Relationem tantum esse habitudinem quandam extrinsecam, consequenter omnia prædicamenta, quod illius fundamentum saluum est, ut videbimus. Huius capitis sunt duæ partes: In prima ponit definitionem Relatiuorum, & eorum quasdam proprietates. In secunda, proposita quadam dubitatione, offert meliorem definitionem, subiecta etiam alia proprietate.

PRIMA PARS CAPITIS.

Ad aliquid, inquit Aristoteles, dicuntur, quæ illud ipsum quod sunt, dicuntur esse aliorum, vel quomodo cunque esse ad alterum, ut maius dicitur respectu alterius maius. Secundo, Ponit primam proprietatem ibi: *Inest autem &c. Relatiuorum alicui aliquid inesse potest contrarium, non tamen omnibus:* ut Simile & Dissimile contraria sunt, duplo autem nihil videtur esse contrarium. Sic etiam virtus vitio contraria est. Tercio, Secunda proprietas est ibi: *Videntur autem &c. Ut relatiua magis & minus possint suscipere, ut simile & dissimile.* Quod etiam non omnibus conuenit, ut duplo non est quid magis duplicum. Quarto, Tertia proprietas, ibi: *Omnia autem &c. Ut relatiua dicantur ad conuertentia:* ut seruus domini seruus, & dominus serui dominus. Ut autem hæc proprietas possit in Relatiuis recte inesse, notat primo Arist. non fieri aliquando hanc reciprocaionem in eodem casu: non enim sicut dicimus scientiam esse scibilis scientiam, ita dicimus scibile esse scientiæ scibile, sed scientiā scibile. Secundo, debet fieri recta & idonea assignatio, ut Relatiuo *ala* non debet assignari *auis*, nam multa alas habent quæ non sunt aues, sed assignari debet alatum, ut dicatur *ala* esse alati *ala*. Tercio, com deest proprium nomen, debemus ipsi nouum excogitare; ut capiti non debet assignari pro correlatiuo animal: multa enim animalia capite carent, sed capitarum, ut dicatur caput capitati caput. Quarto, si fuerit data hæc recta assignatio, cum fiet reciprocatio, alias verò non, ut seruus non dicitur hominis seruus, sed domini; quia

Et 3 etiam

etiāsi verum sit seruum esse hominis seruum, non tamen verum est hominem esse serui hominem. Et cōfirmatur, Quia posito correlatiuo in recta assignatione, & ablato quocunque alio, verē cernitur inter illa reciprocatio & relatio; illo autem dempro, quibusuis alijs positis non obstitit reciprocatio, vt si auferas respectu Serui, Dominum. Quinto, Quarta proprietas est ibi: *Videndum autem &c. Vtrelatiua sint simul natura.* Quod tamen non in omnibus cernitur; non enim scientia & scibile, sensus & sensibile sunt simul natura. Primo, Quia antequam de re habeatur scientia, sunt multa scibilia, vt patet in nobis pueris & grandioris ætatis facis. Secūdo, Quia ablato animali, in quo videlicet solo esse potest scientia, remanent adhuc multa scibilia. Tercio, Ablato scibili, aufertur scientia, sed non contra, vt quadratura circuli est scibilis, necdum tamen ab illo habita est illius scientia. Idem probat Aristot. in sensu & sensibili, quia multa sensibilia sunt, antequam sit animal, & ablato animali & sensatione non tollitur sensibile.

EXPLICATIO VER- BORVM.

Ad aliquid &c.) Clarior est definitio quam habet Perionius: *Ea cum aliquo conferuntur, quorum vis omnis atque natura refertur ad alia, aut quoquo modo cum alio conferuntur.* Alb. autem, P. Ven. Caiet. & alij vim magnam ponunt in his verbis. Albert. enim illa dictione *Talia*, significari vult solum fundamentum Relationis esse posse accedens, de qua re dicemus in disputatione.

Vel quomodo libes aliter ad aliterum.) Quidam his verbis innui volunt, aliqua esse ex Relatiuis quæ non dicantur esse aliorū in genitiuo casu, de qua re etiam postea.

Sunt autem &c. accubitus.) Quia memorat Arist. positioaum, enumerat illarū species, quæ sunt: *Accubitus, sessio, statio,* & dicit illas in abstracto esse relationes: sic enim melius refertur intelliguntur ad subiectum, in concreto autem spectare

ad prædicamentum situs. Potest enim, vt hinc colligunt Porph. & Simpl. vna & eadem res secundum diuersas rationes in distinctis prædicamentis collocari; sed nos dicemus de hac re in prædicamento *Situs*.

Vt seruum domini seruum.) Significantius vertit Argyro. *Seruum veri seruum*, nam dominus dicitur etiam in ordine ad quasuis res quæ possidentur. Vnde Virg.

Romanos rerum dominos &c.

Et dictio *Seruum* proprie tantum dicitur in ordine ad seruum.)

Sed eo quod alata est.) Græcè est τρωτόν, quare malè Argyrop. vertit, *eo quod alata est*; nam Aies est nomen absolutum, non autem denominatiuum.

Vel hominem) id est, etiāsi singas auferri à domino vt sit homo, adhuc tamen habebit relationem ad seruum, quia non in quantum homo refertur ad seruum; & hoc loquendi modo non Aristoteles, sed etiam vulgò vt solent Philosophi ad inuestigandam rei alicuius quidditatem; supponit enim vnum ab alio auferri cogitatione saltē, etsi re ipsa non possit, vt cognoscatur quidditas esse independens ab alia re.

In paucis enim vel nullo.) Id est, vel nunquam, vel ratò potest esse scientia & scibile simul. Circa quæ verba, primo quod attinet ad exempla de scientia & scibili, sensu & sensibili, an ista secundum veritatem & Aristotelem sint proprie relatiua, dicemus in disputatione. Secundo vult Boëtius & Ammonius hæc verba ab Aristotele fuisse posita propter figmenta & Entia rationis, quæ simul sunt cum scientia, quæ de ipsis haberi potest, quia nunquam sunt nisi dum cognoscuntur; quia tamen quodlibet obiectum in quantum obiectum est natura saltē præcedit cognitionem & actum qui circa illam versatur, idē dixit Aristoteles. *Vel in nulla;* & ita Ens rationis sub ratione obiecti præcedit quodammodo cognitionē ipsam. Albert. hæc verba refert ad scientias practicas, cum quibus simul sunt res quæ cognoscuntur, vt cum scientia de domo faciendā, ipsamque domus cognitiā. Imò etiam, secundum alios, præcedit aliquādo scientia

scientia scibile, cum nimirū aliquid proprio Marte de nouo inuenitur; vt scientia de naue fabricanda prior est quam hoc scibile, nempe naui fabricabilis: non potest tamen negari, quin semper aliqua ratione cognitionem omnem intellectus obiectum ipsum antecedit, vt in hoc exemplo; Tabula aliqua super flumen enatans. Simplicius & alij Græci volunt hæc verba dicta esse propter Angelos, qui cum ab æterno fuerint, secundum Aristotelem, simul in illis fuit scientia cum rebus scibilibus. Quod etiam si sequamur fidem de conditis in tempore angelis, hæc ratione verum esse potest, quia vel fuerunt conditi ante hunc mundum, vt quibusdam placet, & illis impressæ fuerunt à Deo imagines rerum omnium; vel certe eodem tempore cum alijs rebus omnibus, & sic etiam illis fuerunt congenitæ hæc species, vt rectè D. Thom. ap. contra Scot.

Vt circuli quadratura, fessit scibile. Quadrare circulum est reperire in aliquo quadrangulo aream æqualem areæ circulo. Non est autem inuenire quadrangulum, quod coaptetur circulo; hoc enim fieri nequit in figuris diuersæ speciei, etiam rectilineis, quas tamen quadrari posse docet Eucl. 2. lib. Prop. 14. est autem questio grauis apud Mathematicos, tum an possit quadrari circulus, seu fieri tetragonismus; tum etiam an de facto fuerit inuenta tetragonismi demonstratio. Quod ad primum attinet, nihil affirmat, sed tantum sub conditione loquitur; si scibile sit. Existimantur autem quidam non esse possibile, propter loca quædam Aristotelis 7. Physic. 1. 2. & 3. vbi dicit, lineam rectam eius adæquari non posse. Ea Ammonius apud Simplicium 1. Physic. 2. 11. in hac videtur esse sententia. Zimara in contradiç. in textum decimum, 10. Metaphysic. sentit, Mathematicè quidem posse id demonstrari, non autem physicè. Aristoteles planè videtur sentire esse possibile. 1. Physic. 1. 11. In libro autem septimo solum asserit non fieri rectam compositionem, nisi inter res eiusdem speciei, & alio etiam loco diximus, quibusmo-

di non sunt linea curua & recta. Quod spectat ad secundum, Aristoteles plerisque locis memorat Antiphontem, Hippocratem, & Brisonem fuisse conatos id demonstrare, vt 2. Pr. cap. 37. 1. post. 1. 23. 1. Ele. ca. 10. 1. Physic. text. 11. Boëtius dicit iam sua tempestate fuisse inuentum tetragonismum. Iamblichus apud Simplicium 1. Physic. 1. 11. idem ait. Nostro etiam tempore Oronotius Delphinus professus est se id demonstrasse, et si reuera non sit assecutus. Lege Ioannem Butronem libro De quadratura circuli, & Pererium lib. 10. de principijs naturalium.

Amplius, animalis sublato. Id est: Non erit scientia, si tollatur de medio animal, in quo est subiectum. Hæc est clara verborum Aristotelis intelligentia, quæ obscura reddidit Argyrop. versio, dum plura interseruit quam in ipso textu sunt. Ex hoc autem loco quidam, vt notat Faber, collegerunt, secundum Aristotelem, animam nostram esse mortalem, quia videlicet Aristoteles dixit, pereunte animali, perire scientiam, quasi velit, facta dissolutione animæ à corpore, non amplius superesse animal, in qua tamen in hæc fuit est scientia. Sed quicquid sit de mente Aristotelis, quod ad immortalitatem animæ spectat, hic locus non euincit. Dubitant enim etiam inter Catholicos, an remaneat in anima separata à corpore scientia, quæ acquiratur hic. Et quamuis probabilior sit opinio quæ id asserit, tamen hoc modo non remanet scientia, quæ prius erat, nempe quo ad vsum scientiæ, qui est per organa corporea, & phantasmatata. Adde quod aliquando appellatur animal quicquid est viuens, etiam si non sit compositum ex corpore & anima.

Ignis enim, & aqua, & alia huiusmodi, ex quibus ipsum animal corras. Non dicit Aristoteles ad hunc, an potest esse animal constet ex his elementis; de hoc enim est grauis questio apud Physicos.

Notanda.

Notandum primo. Pauciora hic nobis erunt obseruanda, quia infinitum disputatio-

nem de Relatione seorsim inire, propter maximam tum difficultatem, tum etiam multam ad Philosophiam necessitatem. Est igitur tantum obseruandum quod necessarium est ad intelligentiam Aristotelis. Inscriptis Aristot hoc caput: *De his quæ ad aliquid, à qua locutione ne Quintilian. quidem abhorret.* Posuit autem in plurali, quia, ut inquit Boëtius & Ammonius, Non potest relatio nisi ad minimū inter duo reperiri. Alb. & apud illum Alex. dicunt, Platonem, sicut primus hoc prædicamentum ab alijs distinxit, ita etiā huius appellationis autorem primum fuisse. Inuenitur nihilominus aliquando hoc prædicamentum in singulari expressum, quod contra Porphyrium Achaicū, Iamblichum apud Simplicium & Ammonium ex ipsomet Aristotele & Archita probat. Ratio etiam est, quia quodlibet prædicamentum est quid vnum, Ergo potest vno nomine explicari.

Notandum secundo. Definitio hæc quæ initio ponitur, est Platonis, si Porphyrio & Boëtio credimus; nam id negat Simpl. asserens definitam fuisse Relationem non per dici, sed per esse; itaque eam, quæ hoc loco habetur, esse illam quæ Aristotelis tempore vulgò circumferebatur.

Notandum tertio. Affert Arist. exempla Relatiuorum tum in quantitate, tum in qualitate. Primo, ut ostendat plura esse relatiuorum fundamenta. Secundo, quia relatiua varium habent modum habitudinis & Relationis ad aliud, quæ varijs etiam exemplis explicandus fuit; siquidem primo quædam inter se referuntur in eodem casu, ut dimidium est dupli dimidiū, & contra, duplum est dimidiū duplum. Secundo, alia referuntur secundum diuersos casus; ut scientia est seibilis scientia, non autem seibile est scientiæ seibile, sed scientiā. Tertio, alia referuntur secundū nulum casum, ut magnum non dicitur parui magnum. Quarto quædam referuntur secundum idem planè nomen; ut simile est simili simile, & hæc vltima appellantur à Philosophis *Relatiua æquiparantia*, alia autem *disquiparantia*, de quibus in disputatione.

Relatiua æquiparantia.

Notandum quarto. Cum Aristoteles in hac prima parte Capitis non fuerit secundum propriam sententiam locutus, hinc est quod etiam proprietates, sicut & definitionem secundum vulgi opinionem attulerit, ut vult Ammonius. Et quidē quod ad primam spectat, Relatiuis nō propriè aliquid dicitur esse contrarium, quod expressit Aristoteles in cap. precedenti, dicens Magnum & Paruum non esse contraria, sed relatiua. Et ratio illius eodem loco optima est, quia vnum & idem habet oppositas relationes, cum tamen contraria simul recipere nequeat. Denique nō sunt Relatiua actiua, ita ut se expellerent mutuo possint, imò nulla actio vel motus est propriè ad Relationem tanquam ad terminum primum, ut docet Aristoteles 5. Phys. 110. dicens, non produci Relationem, sed comproduci. De secunda proprietate eadem ferè ratio est; nam non recipiunt propriè loquendo, Relatiua magis & minus, nisi forè ratione fundamentorum, quo etiam modo vni relationi alia contraria est, ut similitudo inter alba, similitudo inter nigra. Quare concludit Ammonius has duas proprietates potius fuisse adductas ab Aristotele tanquā quædam incommoda consequentia ex definitione tradita, quam quod essent veræ & propriæ affectiones. Dici etiam potest, cum definitio illa conueniat quibusuis Relatiuis, etiam secundum dici, & transcendentes, posse Relatiua tum suscipere magis & minus, tum esse illis aliquid contrarium. Vnde Arist. exemplum attulit in virtute & vicio.

SECUNDA PARS

Capitū.

Occasione cuiusdam dubitationis, affert Aristoteles hic legitimam Relatiuorum definitionem. Dubitatio autem est, si vera est allata definitio, sequitur, Substantiam ad aliam substantiam referri hoc autem est falsum; quasi dicat, quia relatio est accidens. Quod autem illud sequatur, probat; nam substantia aut est prima, vel singularis, aut est secunda, vel vniuersalis. Rursum vel est completa, vel incom-

incompleta, hæc est, aut significat substantiam perfectam, aut partem substantiæ, tum primæ, tum secundæ, quæ proportionaliter appellantur primæ & secundæ substantiæ. Prima substantia completa est, ut *Petrus*, prima substantia incompleta est, quædam manus, quædam caput. Et quævis non refertur ad aliud vel primam substantiam completam, vel incompletam, neque etiam secunda completa, tamen refertur ad aliud secunda incompleta. Dicimus enim non quidem hunc hominem esse cuiusdam hunc hominem, aut quædam manum cuiusdam quædam manum, aut hominem cuiusdam hominem, sed manum esse cuiusdam manum; sequitur ergo substantiam ad aliud referri. Idem ponit Aristoteles hanc meliorem definitionem: *Relativa sunt quibus ipsam esse est esse ad aliquid, & quodammodo se ad aliud habere.* Quæ definitio in hoc convenit cum priore, quod comprehendat omnia relativa, tamen in hoc differt, quod explicet Relativa secundum esse ipsorum, non autem secundum dici, seu, quod idem est, quod explicet ipsorum essentiam totas esse ad aliquid. Hinc infert hanc Relationis proprietatem: *Si unum definitè cognoscatur, cognoscitur & alterum;* quia cum totum esse unius sit ad alterum, non potest id quod refertur cognosci, nisi illud etiam ad quod refertur cognoscatur. Secundo, infert hanc proprietatem non convenire substantiis, quia potest definitè cognosci secunda substantia incompleta, petrus, manus, &c. absque eo quod definitè cognoscatur id cuius est definitè hæc pars. Non autem potest definitè cognosci duplum, nisi definitè etiam cognoscatur dimidium, cuius duplum est.

Circæ explicationem verborum nihil est notandum.

Notanda.

Notandum primo. Hæc secunda Relativorum definitio melior est prima: nam prior convenit omni relationi etiam transcendentali, & quia dicit per quod explicatur definitio præcedens, veluti supponit rem iam constitutam, & extrinsecus relationem esse autem, quod ponitur in secunda

definitione, significat ipsummet esse, & essentiam relativorum totam esse ad aliud.

Notandum secundo. Quod dicit Aristoteles. Cognito definitè uno relativorum, & alterum definitè cognosci, Averroës id refert ad definitionem, ut videlicet, unius definitio finalis eam alterius definitione cognoscatur, quod idem dicit Albertus. Caietanus id etiam refert ad existentiam, ut cognito uno relativo quod sit, cognoscatur etiam & alterum existere; quæ est Boëtij opinio, quamvis Caietanus etiam probet præcedentem. Burl. autem dicit, ex hoc non colligi debere, poni unum relativum in alterius definitione, sed tantum cognosci unius definitionem per alterius definitionem.

Notandum tertio. Quod dicit Aristoteles substantiam primam incompletam non dici ad aliud, sicut secundam incompletam, cum tamen se habeat secunda incompleta ad primam incompletam per modum cuiusdam speciei; quod autem speciei convenit, convenit etiam & individuo; Varie explicant Interpretes. Nobis tamen dicendum videtur, idem non dici primam substantiam incompletam ad aliud, quia includit terminum limitantem, seu impediens prædicationem. Vnde inquit Aristoteles, quædam substantia, ut manus, non dicitur cuiusdam quædam manus, quia prædicatio non convenit rei singulari, quatenus singularis est; non tamen negat Aristoteles esse etiam hanc substantiam ad aliud, eo modo quo est secunda incompleta, ut patet ex fine capituli. Ratio quoque est, quia, sicut caput est alicuius caput, ita etiam hoc caput est alicuius capiti caput.

DISPUTATIO IN

Caput ad Aliquid.

Sapienter Aristoteles ad finem capituli de Relatione difficile esse monet, quicquid vehementer de Relativis asserere, antequam illa sæpè sint pertractata; sunt enim adeo exilis ac debilis entitatis (ut Averroës ait) ut multi etiam illa de medio sustulerint. Quia tamen non est inute de ijs aliquid

dubitasse (vt Aristot. dicit) imò etiam ad totam Philosophiam pernecessarij, idè paucis à nobis de Relationum natura agendum erit. Explicabimus igitur primo, an sit relatio. Secundo, Quid sit, & ex quibusnam illius natura cõstituat. Tercio, Quotplex sit. Quarto, Quænam sint proprietates. Quinto, Scõsum aliquid de Relationibus rationis dicemus.

QVÆSTIO PRIMÆ

An sit Relatio

Hoc nomen tria significat. Primo, Quævis extrinsecam habitudinẽ & denominationem. Secundo, Respectum rationis. Tercio, Ordinem realem & mutuum inter aliqua. & in hac ultima acceptione, potissimum nobis est questio, quamvis etiam & de alijs aliquid dicemus.

Notandum secundo. In hac questione, An sit duo queri possunt. Primo, An reperiatur Relatio inter rerum natura. Secundo, An sit distinctum aliquod prædicamentum.

Prima Opinio apud Amm. & Simpl. est. Propter igitur, qui propter instabilitatem rerum omnium volebat omnia ad aliud referri, & ita se res habere, sicut cuiusque videntur. Contra quem Plato in *Theæteto*, & Arist. 4. *Met.* l. 19. Eadem fuit sententia recentiorum Academicorum, & scõz Pyrrhoniolorum, contra quos Cic. in *Academicis*. Huius sententia tam est inepsum fundamentum, vt eam refellere superuacaneum sit, & satis est vel illud quod obiicit Aristoteles, inde sequi, rem eandem simul esse & veram & falsam, quia contrariæ sunt eadem de re omniũ opiniones. Huc referri potest opinio Andronici, qui, vt ait Simplicius, asserbat Relationem vagari per omnia prædicamenta, idè quæ in vltimo loco esse reiiciendam post omnia alia. Item aliorum opinio apud Simp. qui volebant quidem distingui Relationẽ a Substantia, Quantitate, & Qualitate, non autem à cæteris vltimis sex Prædicamentis.

Secunda Opinio, Apud Amm. & Simpl. est Stoicorum, qui Relationem dicebant aliud nihil esse quam Ensrationalis, & Alibi ponit in eadem opinione Zenonẽ. Auctores etiam 12. *Met.* l. 19. meminit absque

authore, huius opinionis, dicent, quod sit propter debilitatem entitatis Relationis voluisse Relationem esse in secundo intellectũ, vel de genere entium rationis. Idẽ sensũ videtur Aureolus apud Arim. l. 1. *sen.* d. 28 q. 1. art. 2. & apud Cap. l. d. 23 q. 1. Nec tamen hæc videtur fuisse opinio Arim. cui tamen tribuitur. Auic. 3. *Met.* c. 10. alios refert pro hac sententia. Idem opinati sunt Nominales, præsertim Ocam, *Quodlib.* 6. q. 10. Pro hac sententia sunt hæc potissimum rationes. Primo, Omne ens reale habet aliquam causam sui productiuam, vt colligitur ex 12. *Met.* l. 37. Nihil enim potest seipsum ex nõ esse ad esse producere, sed Relatio nullam habet causam productiuam realem, vt colligitur ex 5. *Phys.* l. 10. Ergo nõ est Ens reale. Secundo, Sequeretur in aliqua vna re esse infinitas penè entitates, quia tot esse possunt in re vna alba similitudines, quot sunt alba quæ sunt; & certè nulla videtur accedere perfectio ægrotò ex eo quod alijs in morbum incidat. Tercio, Quia similitudo vni albo potius quam in alio, Ergo cũ nullum certum subiectũ assignari possit, non videtur esse aliquid reale Relatio.

Tertia Opinio Accedit ad præcedentem, nam dicit quidem esse aliquid reale, tamẽ secundum suum vltimum complementũ pendere ab operatione intellectus, sicut Numerus & Tempus, quod de Tempore aperte asserere videtur Arist. 4. *Phys.* l. 37. tempus pendere ab anima. Hæc est Auic. opinio 6. *Met.* l. 8. ubi inquit, Prædicamentorum quæ habent comparationẽ non supram rationẽ nisi anima esset. Et 12. *Met.* l. 19. 4. *Phys.* 85. l. 3. *paraph.* *Met.* column. 3. Rationes pro hac opinione sunt scõz eadem quæ pro præcedenti, & præsertim, quia non videtur Relatio concipi posse, nisi quatenus sit inter aliqua comparatio quẽdam, hoc autem pendet ab intellectu.

Quarta Opinio Relationem esse quid reale, quatenus est idem cum suo fundamento, non autem quatenus formaliter dicitur. Ad aliquid. Indicat hoc D. Thom. 1. *2. 2.* q. 20. & d. 26 q. 2. art. 2. & d. 30 q. 3. *sen.* d. 2. q. 3. de ver. q. 1. art. 5, ad 15. l. 2. q. 28. art. 1. & 11.

ibid. Caier. Zonf. 5. Met. 4. 26. Caus. 1. Imo etiam Caier. vult definitionem Relationis traditam ab Aristotele, quatenus Relativa dicuntur, ad, conuenire etiam Relationibus rationis.

Quinta opinio est Durandii. Item. d. 10. q. 2. & d. 33. q. 5. esse tantum denominationem extrinsecam. ita ut Socratem esse similem Platoni in albedine, nihil aliud sit, quam denominari Socratem album ab albedine, quam habet Socrates, sicut et Plato. Unde concludit Relationem esse solam denominationem respectivā, ex eo quod subiectum habet naturam vnā in se sic et alium subiectum. Hæc opinio videtur accedere ad errorem Porretani, qui dixit, Relationes diuinas nihil aliud esse, quam denominationes extrinsecas, vel affinitates, & extrinsecus affixas, vel tamē errorem retractauit in Concilio Breuensi, ut testatur D. Thom. l. 2. q. 38. art. 2.

Sexta opinio est aliquorum apud Bur-
Relationem esse solas voces, quia videli-
cet solent explicari per casus obliquos.

Flumina Opinio est, Relationes esse aliquid reale, & distinctum prædicamentum à ceteris. Et est Arist. *hic* *or* *s. Met.* & vbiq; ens diuidit in decem summa genera. Est etiam Archiræ & Platonis. Deniq; communis opinio.

Supponendum est Relationem dupli-
citer considerari posse. Primo, Vt in rebus
ipsis reperitur, & solet vocari *Relatio ex-
terna*. Secundo, Vt intellectus vnum com-
parat ad aliud, & vocatur *Relatio concepta*.
Et primo quidem modo rectius appellari
solet & exprimi hac dictione *Ad aliquid*,
posteriori vero modo significari videtur
nomine *Relationis*, quia hoc nomen signi-
ficat quandam comparisonem.

Prima Propositio. Dantur à parte rei Relationis reales, etiam ante villam intellectus operationem. Probatur primo, Quia nullo intellectu cogitante aliquis est pater, aliquis filius. Ergo datur relatio à parte rei. Hæc ratio est Auic. & Plot. i. *Gen. cap. 1.* Secundo, Ex Simplicio, Scientia est de rebus realibus, sed Mathematicæ verificantur circa cognitionem multarum relationum, vt de proportionibus nune-

torum, figurarum, & distantia syderum. Confirmatur. Ordo est de perfectione vniuersi, 12. Met. text. 52. At hic nihil aliud est quam Relatio quædam. Tertio, De fide certum est, tres diuinas personas non debere inter se distinguî, quam per oppositas relationes; nam quicquid est absolutum, id est indistinctum, & ipsamet essentia diuina, propter quam causam audet Burl. secundam sententiam heresis damnare. Probatur. Proprietates quæ Relatiuis assignantur, conueniunt rebus ipsis. Item Relatio vt sit, requirit existentiam subiecti, fundamenti, & termini; ac hæc omnia sunt realia. Iegē D. Thom. 1. p. q. 13. ar. 7. & quæst. 7. de potentia ar. 9. Scotus 25. d. 1. q. 5. Hinc sequitur, falsam esse secundam opinionē & sextam: nam eædem rationes probant Relationem non modo non esse Eius rationis, sed nec esse solas voces.

Secunda Propositio. Relatio non est tantum denominatio extrinseca, quæ à Durando ponitur. Ratio est, non modo quia hæc sententia accedit ad errorem Porre. cū id de Relationibus diuinis dici nequeat, sed etiam quia hic paries albus non dicitur similis alteri parieti: ea tantū de causa, quod albedinem habeat, sicut & ille alter; hoc enim est absolute quid; sed quia ratione similis albedinis habet respectum vnus paries ad alium. Quare hoc est quid posterius ad habere tantummodo albedinem.

Tertia Propositio. Relatio vt significatur per hunc terminum & dictionem *Relatio*, ad sui complementum videtur requirere operationem aliquam intellectus. Et ad hunc modum explicare possumus D. Thomam, cum dicit, Relationem vt dicitur, non esse quid reale. Ratio est, quia hoc nomen *Relatio*, vt ante diximus, significat quandam comparationem & ordinem ad eum, qui comparatur vnum et aliud. Hoc autem aliud nihil aliud est, quam intellectus comparans. Non autem secundum hanc rationem Relatio constituit prædicamentum, quia prædicamentum debet esse quid reale. Relatio vero secundum istam considerationem est

Relatio rationis. Simile esse potest in Tēpore, de quo dicit Aristoteles 4. *Phys.* s. 37: pendere ab anima, videlicet quatenus extrinsecus assumitur ad mensurandas aliquas actiones, quod fit per artificialem illius distributionem in horas, menses &c. cum tamen quatenus est intrinseca duratio motus, fit planè independentens ab anima. Quare longè melius Relatio ut est prædicamentum exprimitur per hanc distinctionem, *Ad Aliquid*, quam per *Relationem*, ut etiam observat Albert. Et hinc etiam est, quod Relatio secundum priorem modum dicitur à veteribus Relatio concepta, secundum posteriorem, relatio exercita.

Quarta Propositio sequitur ex dictis: Relationem etiam formaliter ut dicit *ad*; esse aliquid reale. Quod visus est negare D. Thom. qui tamen commodè intelligi potest, ut diximus, vel cerrè locutus est de distinctione reali, non autem formali. Probatur propositio. Nam Relatio formaliter ut Relatio, dicit præcisè respectū ad aliud. Ergo si ut sic non est aliquid reale, non erit formaliter aliquid reale. Confirmatur primo, Quia in divinis relationes nihil aliud dicunt, quam respectum ad aliud, & tamen certum est esse reales. Secundo. Hinc sequeretur Relationi rationis & Relationi reali dari aliquid commune uniuocum, quia tam vna quàm altera habet hunc respectum *ad*. Si ergo Relatio, ut dicit *ad*, nihil dicit positivum & reale; æque Relatio rationis est Relatio atque Relatio prædicamentalis, quod videtur Caietanum concedere, negat tamen, & rectè, Zonf. 4. *Met.* q. 5. Tertio, nā vera esset Dei relatio creaturis ad creaturas, non minus quam quælibet relatio cuiuslibet creaturæ ad aliam creaturam; quia, secundum aduersarios, relatio quatenus dicit *ad*, nihil positivum & reale includit, & tamen Deus quatenus creator, dicitur habere quēdam respectum saltem rationis ad creaturas. Ex quo sequitur, malè Arim. dicere *Sent.* d. 8. q. 3. Relationem non dicere aliquam perfectionem; eo enim ipso quod Relatio est Ens, etiam & bonum est, & consequenter perfectum.

Quinta Propositio. Relatio non vagatur per omnia prædicamenta, id est, non est formaliter omne prædicamentum, seu, quod idem est, non omnes res sunt quid respectuum, & habentes ordinem ad aliud, sed vnum est distinctum prædicamentum ab alijs, ratione huius ordinis & respectus. Sequitur hæc propositio ex dictis. Cum tamen multarum rationum & diversarum sint relationes, quænam ad prædicamentum propriè spectant, infra dicemus, ubi agemus de multiplici Relatione.

Obijciunt. Relatio dicit ordinem & respectum inter duo, ergo tam vnum refertur ad aliud, quam è contra aliud ad alterum. Ergo non potest vnum esse prædicamentum; quia non est maior ratio cur Relatio huius termini sit summum genus, quam relatio alterius. Et confirmatur. Relatio in communi dicit ordinem ad sua inferiora. Ergo ipsa etiam inferiora ad relationem. Cum ergo neutrum ex his duobus magis minus late pateat, non erit ratio cur dicatur potius vnum ex illis esse prædicamentum, quam aliud. Respondeo, primo. Ad prædicamentum Relationis, ut bene observat Burl. non spectant termini ipsi, nisi reductivè, quia dicunt aliquid concretum ex absoluto & respectivo, sicut ex Arist. 1. *Top.* cap. 4. quod nos etiam supra diximus, album nō ponitur in prædicamento propter suam duplex significationem. Sicut igitur sola albedo per se ponitur in prædicamento, ita etiam sola relatio in abstractio, ut nō ponitur pater per se in prædicamento, sed paternitas, & ideo relatio melius exprimitur per terminum ad aliquid, quatenus propositio *ad* significat viam aliquam & habitudinem, non termini viui ad terminum, sed ipsammet rationem, per quam vnus terminus ad alium refertur, & si quis velit *ad aliquid* significare terminos ipsos, ut videtur, velle Interpretes; tum dicemus explicatam fuisse relationem in concreto, utpote magis hoc modo notam. Secundo, hæc obiectio proposita, quæ vrait Burl. antiqua est, hoc modo solui potest: nam summum genus relationis est ratio quædam in communi, secundum quam aliqua

qua possunt in communi habere aliquam
habitudinem. Et quamvis in Relatiuis,
quæ inter se conferuntur, sit vna relatio in
vno partialis, distincta à relatione par-
tialiter, tamen ex his duabus parua-
libus fit vna completa, quæ habet ratio-
nem vel generis prædicamenti Relatio-
nis, vel speciei sub illorumque in Relatio-
ne non datur proprie aliquod individuū
singulare, in hoc sensu, vt in vna ali-
qua re perse sumpta sit respectus & relatio
sine consideratione ordinis ad aliud;
sed in hoc sensu potest dici dari individuū
in relatione, quatenus consideratur ali-
qua vna relatio vnus rationis, quæ est in-
ter duo, quatenus ex mutuo respectu duo-
rum confurgit hæc relatio inter has duas
res materiales, verbi gratia, similitudo in-
ter duo alba non est vna numero, ita vt sit
in vna re numero, sed quia est in tali ma-
teria determinata, nempe alborum par-
tialium. Exemplum esse potest in nume-
ris; nam in illis non potest dari proprie in-
diuiduum, quatenus indiuiduum dicitur
vnum quid singulare: nam ratio numeri
consistit in pluralitate, sed hoc modo in-
diuiduum datur in numeris, quatenus
consideratur, verbi gratia, binarius in duobus
lapidibus, lignis &c. Sic igitur ad ra-
tionem propositam respondemus, Relatio-
nem, quæ est summum genus, dicere
habitudinem in communi inter terminos
etiam in communi, & quamvis vnus ex
his terminis habeat quandam ordinem
ad alium, & alios etiam contra ad hunc,
tamen isti duo respectus parciales sunt, &
incompleti, nec vt sic per se ponuntur in
prædicamento nisi reductiue, sed sola ha-
bitudo constans ex duobus respectibus.

Obijciunt: Relationes causantur ex di-
versis fundamentis diversorum prædic-
amentorum, sed fundamenta sunt genere
diversa. Ergo et relatio. Respondetur: Re-
latio consistit solum formaliter in radice
et habitudine, quæ reperiri potest in rebus
diversorum generum, ipsa tamen relatio
vel abstinuit ab hoc vel illo genere. En-
tis, est unus et eisdem rationis. Nec est
absurdum eam unam et eandem causari in
rebus diversis, sicut calor produci ab

igne & à sole, idem est specie, animal pro-
ductum per generationem naturalem ab
alio animali, & ex putri materia est eius-
dem generis. Denique res creatæ & geni-
tæ sunt eiusdem speciei. Notandum autē
est circa præcedentem obiectionem, Etsi
solutio quæ tradita est, & videtur à Burl.
asserri, speciem aliquam veritatis habeat,
absolute tamen loquendo rectè defendi
nequit : nam quilibet terminus habet suā
relationem completam, etiam si alius ter-
minus ad ipsum non vicissim refertur,
verbi gratia, scientia realiter refertur ad
scibile, nec tamen contra scibile refertur
ad scientiam reali relatione, creatura etiā
ad creatorem habet realem respectum,
non tamen contra creator ad creaturam.
Dicendum igitur est, Relationem, quæ
est summum genus, dicere in communi &
abstrahendo rationem quæ aliquid ad aliud
refertur, siue illud aliud præcedens re-
feratur, siue non. Quod autem in eodem
argumento confirmationis loco poneba-
tur relationem ut genus est, referri ad sua
inferiora quæ æque late patent, atque re-
latio in communi, verum quidem est, ta-
men hic respectus ad inferiora nō est rea-
lis, sed rationis, sicut & generis & speciei
ad sua inferiora.

Ad primum argumentum secundæ opinionis, Respondeo, non esse necessarium, ut id omne quod est aliquid reale, habeat sui etiam causam productivam distinctā, ut patet in omnibus ijs quæ solius formaliter distinguuntur ab alio in modis, & in partibus æternis. S. ergo causâ productivâ Relationis non est alia, quam causâ quæ producit fundamentum, à quo non distinguitur realiter relatio, ut dicemus. Et hoc docet Aristoteles 5. Physic. 10. Lege etiam de hac re D. Thom. 1mo ibid. 1mo §. Metaph. de Relat. 1mo. 5. Metaph. 23. Zonar. in hoc cap. & quest. 2. 5. Met. Doct. Zonam. Simplex & Burl. in hunc locum. Addit tamen Zon. causam quæ aliquid de potentia in ætrem producit, accommodare se nature, formæ, & rei producendæ. Quare quia forma absoluta dicit aliquid quod est in subiecto ipso absolutum, debet mutatio realis fieri in subiecto. Quia verò rela-

eo subiectum ordinat ad aliud, satis si fiat mutatio realis in alio, verbi gratia, duo patientes sunt similes in albedine, facta mutatione in vno ex illis, ut si sit vel minus albus, vel niger, etiam & in alio patiente facta censetur mutatio, quia non erit amplius vlla similitudo, vel non tanta. Et hoc D. Thom. vocat *Relationem in radice*, dicens in patiente albo, antequam alius paries albus efficiatur, esse similitudinem. Et Cateranus vocat similitudinē incompletam, hoc est, quia fundamentum, quod est in subiecto, facit illud aptū ad recipiendam similitudinem, si idem fundamentum ponatur in alio. Vnde Aristoteles 5. *Phys.* 1.10 Contingit, inquit, altero mutationem patiente, verē dici alterum nihil mutationis subire. Et 11. *Met.* 10. 4. cap. 3. Etenim, inquit, altero mutato, verificatur alterum nullatenus mutatum. Intellige de mutatione & reali, nam de mutatione Metaphysica, vel nouæ alicuius entitatis & relationis id negari non potest. Exemplum esse potest in continuo, quod diuiditur: facta enim sola hac diuisione, statim partes separatæ accipiunt nouam quandam rationem & perfectionem, videlicet totius, Caiet 1. p. q. 28. art. 2.

Ad secundum argumentum. Non est absurdum concedere esse tot perfectiones in vna eademque re. Non tamen debet negari esse perfectiones, ut negare videtur Arimin. Sicut non est absurdum dicere in quanto continuo esse plures & plures partes in infinitum, præsertim cum relatio sit cuiusdam minimæ entitatis; nam mutatio Metaphysica, quam diximus, nō est alligata vlli distantie, siquidem contractus solus est necessarius in entibus absolutis, quæ de nouo fiunt.

Ad tertium & vltimum argumentum. Patet ex his quæ dicta sunt ad priorem obiectionem supra positam: nam cum duo sint similia, verē in quouis istorum terminorum est sua relatio, & relatio quæ est in hoc vno termino præcisè, tantum facit hunc terminum referri ad illum alium, quamuis deinde etiam alter ad hūc referatur; tamen hæc duæ relationes non

sunt diuersæ species, quod est commune omni relationi æquiparantiæ.

QVÆSTIO SECVNDA.

Quid sit Relatio. & de requisitis ad eandem

Arist. cap. de *Relationibus* duas affert Relationum definitiones, ex quibus sola secunda, ut diximus, explic. text. conuenit veræ & reali relationi, & est, ut ad aliquid fiat, quibus hoc ipsum est esse, ad aliquid quodammodo se habere. Quam etiam definitionem eo loco expolimus, solum addendum est per hanc dictionem *esse*, intelligi non existentiam, sed tantum essentiam. Item dictio *Ad aliquid aliter* accipitur in definito, aliter in definitione, seu in principio definitionis, & cum secundo loco ponitur. In principio enim siue ut significat definitum, *Ad aliquid* significat determinatum genus Relationis quod definitur, postea autem significat quodlibet subiectum, & quamlibet rem in qua reperitur relatio. Huius definitionis hic sensus est, relationem esse habitudinem quandam, ratione cuius res secundum suum totum esse ad aliud refertur.

Prima Propositio. Quæ definitio ut melius intelligatur, sciendum est ad relationem tria requiri: Subiectum, fundamentum, & terminum, potest enim relatio, sicut & quodlibet aliud accidens, dupliciter considerari, ut D. Tho. 1. p. q. 28. art. 2. & 3. p. q. 2. art. 7. ad 2. Vel ut accidens in communi, vel ut est tale accidens determinati generis. Relatio primo modo habet quod sit in subiecto, quia accidentis etiam est esse in subiecto, & idcirco pendet ut sic relatio à subiecto. Est autem subiectum id quod à relatione veluti à forma quadam sibi inherente denominatur: Quod verum est solummodo de relatione tum quæ in creaturis reperitur, tum quæ est in rebus. Primum diximus, propter relationes diuinas, quæ ad inens sunt ipsæmet personæ diuinæ, & sunt relationes substantiales. Quæ eadem personæ, sicut & Deus ipse, ad extra non possunt recipere aliquas relationes reales, ac proinde

proinde non possunt habere rationem subiecti respectu relationis, propter summam Dei simplicitatem, & infinitatem, secundum quam quicquid in ipso est, est substantialiter Deus. Lege ferr. 4. *contra Gent.* 14. Relatio autem ut est tale accidens, pendet à fundamento, & à termino; nam relatio dicit respectum vnius ad alterum propter aliquod accidens, aut aliquid aliud, quod est in re quæ refertur. Sic etiam quia dicit habitudinem ad aliud, necessarium requirit terminum, ut cygnus est similis nivi in albedine, subiectum huius relationis est cygnus, fundamentum est albedo, terminus est nix: nam cygnus à similitudine denominatur cygnus. Idem est similis alteri propter similitudinem quam in se habet. Denique ad aliud refertur. Est verò observandum ad relationem realem requiri distinctionem realem terminorum, ex quo sequitur eiusdem ad se ipsum esse tantum relationem rationis. Ita D. Thom. 1. p. q. 23. art. 1. ad 2. ubi dicit identitatem numeralem esse relationem rationis specificam & genericam realem. Item requiritur ad relationem realem distinctio realis fundamentorum, hoc est ut termini habeant fundamenta realiter distincta. Ita D. Tho. 1. p. q. 42. art. 1. ad quartum, & est contra Scotum 1. sent. d. 71. q. 1. & quodlib. 6. qui tamen nulla ratione firma nititur. Vnde si per impossibile esset una & eadem albedo numero in duobus parietibus, tamen non dicerentur isti duo parietes similes similitudine reali. Ratio est, quia relatio maxime pendet à fundamento: Ergo si unicum fundamentum est, etiam & relatio unica erit; & tamen relatio mutua, de qua solum loquimur, dicitur duas relationes ex parte utriusque termini. Ergo in utroque termino debet esse fundamentum distinctum & reale, si tamen relatio non sit mutua, satis erit quod fundamenta realiter sit in eo quod realiter refertur, sed utraque relatio necessario requirit distinctionem terminorum, quia omnis relatio est ad aliud.

Notandum autem, Relationem dicere dependentiam à fundamento, & quatenus etiam est accidens, & tale accidens, Qua-

tenus accidens est, quia non habet relationem realem in subiecto inhaerentiam, nisi propter fundamentum, ad quod sequitur, ut quia in pariete albo inhaeret realiter albedo, dicitur etiam consequenter inhaerere similitudo fundata super illa albedine, sed quatenus tale accidens est, habet peculiarem quandam dependentiam à fundamento, quia variato ac mutato tantisper fundamento, etiam relatio ipsa mutatur. Si autem consideretur in relatione inhaerentia formalis, hoc est quatenus dicitur relatio etiam formaliter ut relatio est, esse in re quæ refertur dicitur, non habet hanc à fundamento dependentiam; quia relatio ut formaliter relatio est, dicitur quādam perfectionem accidentalem, quæ est in aliquo, realis verò inhaerentia dicitur respectu forme accidentalis distinctæ realiter ab eo cui formaliter inhaeret, vel certe forme aliequius absolutæ, quamvis non sit realiter distincta; quomodo secundum probabilem opinionem omnes proprietates, vel saltem aliequæ sunt in subiecto inhaerentia, à quo tamen non distinguuntur realiter. Id autem quod est propriè respectivum, cum adueniat alteri accidenti, non potest propriè loquendo dici illi inhaerere. Denique relatio potissimum dependet à termino, quia illius ratio consistit in habitudine ad aliud. Vnde D. Tho. 1. p. dicit propriam rationem relationis accipi secundum comparisonem ad aliquid extrinsecum, non autem secundum comparisonem ad illud in quo est, cætera autem accidentia accipi secundum hæc posterioriorem comparisonem. Ex quo natum est illud, relationem ut relatio est dicere ad, & non intelligi de inhaerentia reali, nam relatio ut formaliter dicit ad, dicit respectum qui est in re quam aliud refertur facit. Hinc sequitur primo, cur dicatur relatio esse minima & maxime debilis entitatis, ut diximus ex Averroë, & idem est apud Albertum 5. Met. 1. 2. cap. 5. Nam substantia solummodo pendet à suis causis ut sit, accidens autem pendet etiam à subiecto, relatio autem quatenus tale accidens, & pendet à causis, & à subiecto, & à fundamento, & à termino. Lege Caelum.

Calet. 1. p. q. 76. art. 2. *versus* facit. & loc. cit. q. 28. art. 2. Secundo sequitur, cum in relatione sint hæc duo : *Effectus*, & *Effectus*, Porretanus, ut refert D. Thom. *quæst.* 28. & supra etiam dictum est, respiciens solè *ad*, dixit relationem esse quiddam extrinsecus veluti affixum & afficiens. Alij contra habentes rationem relationis prout dicimus, & consequenter loquentes tantum de inhaerentia reali, dixerunt nullam dari relationem, sed omne ens esse quid absolutum. Contra quos dicendum est, relationem etiam ut dicitur *ad*, dicere in inhaerentia formalis, quod videtur teste D. Thom. *contra Gent.* ca. 13. dicens, relationem ponere aliquid reale in eo quod denominat. A quo discedere videntur Caletan. loc. cit. & Zonf. 5. Met. q. 26. dicentes, Relationem prout dicitur *ad*, non dicere ullam perfectionem realem, quoniam, inquit, etiam reperitur in entibus rationis. Quod quidem verum est, nos autem hic tantum loquimur de relatione reali.

Secunda Propositio. Fundamentum relationis duo dicitur : Tum rationem fundandi, tum etiam rationem subiecti proximi. Ratio fundandi, quæ etiam solet appellari fundamentum proximum, est id, ratione cuius fundamentum, quod remotum appellatur, de rei vrad aliud referatur, verbi gratia, referatur paries albus ad aliud album, fundamentum remotum est albedo; ratio autem fundandi, seu fundamentum proximum est vnitatis quædam albedinis in hoc pariete, & in illo, nam hæc eadem albedo potest esse fundamentum oppositæ relationis, vel dissimilitudinis. Hoc idem fundamentum remotum habet rationem subiecti proximi relationis, ut in proposito exemplo, in albedine parietis dicitur esse similitudo, ratione cuius hic albus paries similis est alteri. Simile est quoad hoc in superficie, quæ cum sit accidens, dicitur tamen esse immediatè qualitaturn corporearum subiectum. Vnde sicut superficies hostiæ consecratæ dicitur esse alba, tanquam subiectum albedinis, ita etiam potest albedo vnius hostiæ dici alteri alterius hostiæ similis, Et ex

hoc valde confirmatur quod ante dicebamus de duplici inhaerentia, quamvis respectu accidentium abfolute habeat quandam peculiarem subiecti modum quantitas, quia est propria conditio materiz quatenus subiectum est. Confirmatur ex Aristotele 4. Met. s. 14. ubi inquit, accidens non esse accidentis accedens, nisi quia utrumque eidem accidit, id est subiectiz, ubi videtur significari duplex subiectum; Vnum remotum ratione inhaerentiz realis, alterum proximum propter inhaerentiam formalem.

Tertia Propositio. Si conferatur Relatio cum tribus dictis Subiecto, fundamento, & termino, habet à fundamento potissimum suam realitatem. Ratio est, quia relatio maxime est Ens, quatenus dicitur etiam in hoc autem habet potissimum à fundamento, mediante quo habet quod realiter inhaereat in subiecto. Confirmatur, quia positò termino cum fundamento reali, relatio erit realis, etiam si ille terminus, ad quem prior ille refertur, non sit realis, hoc est non habeat ipse relationem realem, per quam vicissim ad præcedentem referatur. Contrà verò etià si terminus sit realis, fundamentum verò sit ratiois, non erit relatio realis; verbi gratia, in visu si referatur ad rem visibilem, nam relatio visus est realis, quia fundamentum reale est, id est realiter dependere ab obiecto visibili, relatio autem visibilis visum est ratiois : quamvis enim visibile sit aliquid reale, tamen huius denominationis visibilis nullum est fundamentum reale. An autem hæ relationes non minus pertineant ad hoc prædicamentum, infra dicemus.

Quarta Propositio. Terminus non est mera conditio relationis, ut quidam dicunt, sed dependentia saltem & ordo eius quod refertur ad hunc terminum essentialis est & quidditativa. Ratio est, quia non potest concipi relatio siue habitudo ad aliud, Ergo ipsa habitudo & dependentia huius ab illo est de essentia & quidditate relationis. Confirmatur ex dictis propositione secunda, & potissimum D. Thomæ autoritate, relationis rationem accipit

ad aliquid extrā, hoc autem est terminus ipse. Confirmatur. Relatio specificatur à termino, ergo ordo ad terminum pertinet ad specificationem & essentiam ipsius relationis. Ex quo sequitur, si terminus sit aliquid rationis, non posse relationem appellari realem, ut relatio eiusdem ad seipsum, quia idem à seipso non differt nisi relatione rationis. Item scientiæ ad Ens rationis relatio est rationis, & non realis.

QVÆSTIO TERTIA.

Quot sint fundamenta Relationis?

QUærent alij in quibusnam prædicamenti reperitur relatio, ut Burl. hoc. Non est tamen idem querere hoc & illud, ut ex dicendis patebit. Arist. 5. Met. 3. 20. triplex facit relationum genus, propter triplicem rationem fundamentorum, super quæ fundantur relationes. Primum appellat relationem fundatam super quantitatem. Secundum super actionem & passionem. Tertium super rationem mensuræ, sed aduersus hanc divisionem sunt potissimum hæc difficultates. Primo, Similitudo in qualitatibus est vera & realis relatio, nec tamen apparet ad quodnam genus ex prædictis relatio reuocari possit. Secundo, Identitas specifica in substantijs videtur esse realis relatio, nec tamen est aliqua ex enumeratis. Tertio, Actio non est in agente, ex Aristotelem 3. Phys. Ergo non potest esse fundamentum relationis agentis. Confirmatur. Paternitas fundatur in actione generatiua, seu generatione, & tamen yere manet hæc relatio præterita & completa ista actione. Vltimo, Mensura & mensurabile videntur pertinere ad quantitatem; male ergo Aristot. hæc tanquam distincta fundamenta posuit.

Notandum est. Quæstio est de fundamentis relationis in communi, non autè præcisè de fundamentis relationum quæ in prædicamento ponuntur. Sicut nec Aristoteles 5. Met. in hoc sensu locutus esse videtur, præsertim cum posuerit tanquam fundamentum mensuram & mensurabile, in quibus non est semper relatio prædicamentalis.

Prima Propositio. Identitas in qualitatibus & substantijs, & omnis denique specifica aut generica rerum identitas est relatio realis. Ex hoc tertio membro duo priora sequuntur, illud verò asserit D. Thom. 1. p. q. 28. artic. 1. ad 2. & Caiet. ibid. q. 45. 1. p. art. 3. ad rationes Scoti. Zonf. 5. Met. q. 31. Avic. 3. Met. ca. 10. Ratio est, quia non minus cernuntur omnia quæ necessaria sunt ad relationem realem inter res conuenientes specie, aut genere, quam inter duas quantitates, seu duo quanta, quæ dicuntur esse æqualia relationi reali: Est enim fundamentum, hoc est natura in qua res conueniunt: Est subiectum, hoc est res ipsæ habentes talem naturam. Sunt denique termini prout similes sunt in natura. De primo verò membro propositionis vix est vllus qui dubitet; nā sicut duo parietes albi dicuntur esse similes ob eandem speciem albedinem, ita etiam ipsæ met albedines dici poterūt inter se similes, quia sunt eiusdem naturæ, & possunt habere rationem subiecti huius relationis, & termini quatenus vna alteri similis ad alteram refertur. Denique fundamentum est vnitas ipsa albedinis. De secundo membro, probatur eodem modo: nam ita conueniunt duæ substantiæ inter se, sicut duæ vel quantitates, vel qualitates, nec est ratio vlla qua probare possimus similitudinem in qualitatibus esse realem relationem, quia etiam simul probari nequeat similitudinem in substantijs esse veram & realem relationem. Huc accedit autoritas Doctorum citatorum.

Secunda Propositio. Similitudinis quæ repetitur inter quasvis res, fundamentum remotum est natura ipsa, in qua dicuntur res conuenire, proximum autem & ratio fundandi est vnitas, quæ etsi propriè sit principium numeri, tamen transcendentaliter loquendo potest vocari principium numeri transcendentalis, & consequenter id quod fundatur in hac vnitate, dici potest fundari in quantitate, transcendentaliter loquendo. Hoc modo intelligunt Aristotelem ferè communiter omnes, cū 5. Met. 3. 20. posuit relationis fundamentum vnitatem & quantitatem, præsertim Caietanus

vanus 1. p. q. 48. ar. 3. dicens, similitudinem qualitatum fundari in unitate, quæ est principium numeri, & sic interpretari possumus D. Thomam, cum negauit relationem fundari in substantia, 12. Met. l. 6. q. 9. quod etiam asserere visus est Aristoteles 12. Met. cap. 4. & 1. Elem. h. cap. 13. & 9. Met. dum non meminit substantiæ; nam sensus est, non fundari relationem super substantia immediatè & in se ac nudè considerata, sed quatenus substantia induit quandam rationem fundamentorum ab Aristotele 5. Met. positorum, vel prout habet rationem vnius, vel prout in ea consideratur quiddam simile quantitati, vel denique prout in ipsa est actio & passio, non tamen negari debet substantiam ipsam ante aliquod aliud accidens, præter rationem illam unitatis dictam, posse esse fundamentum relationis.

Tertia Propositio. Etiam reperitur ratio realis inter duas Relationes, verbi gratia, inter duas paternitates, filiationes. Hoc videtur negare D. Thom. de ver. q. 1. & 1. p. q. 41. art. 1. ad 4. 2. cont. gent. cap. 13. q. 7. de potentia. ar. 11. Zonl. 9. Met. quest. 29. lauell. ibid. & Caietanus 1. p. Ratio pro nostra sententia est, quia quicquid requiritur ad relationem realem, id totum reperitur inter duas relationes: nam duæ paternitates habent reale fundamentum, vel unitatem & conuenientiam in relatione, eadem paternitates sunt tum subiectum similitudinis, tum etiam termini. Et confirmatur; nam Mathematici definiunt proportionalitatem similitudinum in proportionibus, proportio autem ratio quædam est, ergo ratio relationi similis est. Hanc sententiam defendit Scotus 4. sent. d. 6 q. 10. Ammonius, Andronicus 5. Met. q. 14. & Burl. hoc cap.

Obijciens cum D. Thom. Hinc sequeretur, si ratio relationis fundamentum esse potest, dari progressus in infinitum; si quidem sicut inter duas paternitates dicimus dari relationem similitudinis; ita etiam inter duas similitudines dabitur ratio similitudinis, & iterum inter illas similitudines dabitur alia ratio similitudinis, & sic in infinitum. Respondeo,

Primo, Admittit hanc sequelam Burl. negatque id esse absurdum; sicut enim, inquit, dantur in continuo partes infinitæ, quarum quælibet quandam relationem habet ad aliam, & sunt consequenter infinitæ relationes, præsertim cum sint formalitates & entitates quædam exiles & imperfectæ; sed quia id per se videtur absurdum, præstat dicamus, non sequi dari hunc processum; nam cum dicis, erit etiam similitudo inter duas similitudines, ægo consequentiam, sed ipsæmet similitudines seipsis erunt similes, sicut suprà diximus quantitatem non modo dare tei vt partes habeat, sed ipsam etiam in se hoc retinere. Sic ergo similitudo dat aliori, vt simile appelletur; quare omnes similitudines seipsis similes sunt, quia sunt rationes cur alia res similes esse dicantur.

Quarta Propositio. Fundamenta quæ ab Aristotele ponuntur, potius sunt appellanda rationes fundandi, quam fundamenta. Ratio est, quia, vt probatur esse in argumentis, verè interqualitates & substantias, imò etiam, vt diximus, inter relationes reperitur ratio, quare quantitas, qualitas, substantia, ratio, sunt fundamenta. Aristoteles verò omisit substantiam, qualitatem, relationem &c. sed ad has rationes fundandi reducuntur omnes relationes, quæ reperiuntur in fundamentis alijs. Prima ergo ratio fundandi est unitas & quantitas, unitas inquam & quantitas transcendentalis: Ad hanc rationem fundandi reuocatur ratio identitatis, specifica & generica, æqualitas, similitudo, unitas in substantia &c. nam vt ait Arist. ibid. Eadem sunt, quorum vna est substantia, æqualia, quorum vna est quantitas; similia, quorum vna est qualitas. Ad quantitatem verò seu multitudinem referuntur oppositæ relationes, vt diuersitates generica, specifica, in substantijs, inæqualitas, dissimilitudo &c. Secunda ratio fundandi dicitur etiam actio & passio, circa quam notandum est, quod aliquando potest actio considerari, prout est in potentia tantum, & pro ipsomet principio actiuo; & sic relationem realem habet principium actiuum.

actuum ad principium passuum. Secundo, Potest considerari principium actuum in ordine ad actionem quæ esse potest actus, & hoc modo est relatio rationis ad actionem: Est enim id quod non est, sed esse potest, quomodo locus videtur Aristot. 2. *Phys.* 14. & 15. Tertio, Potest considerari principium actuum, quatenus actu agit, & principium passuum, quatenus actu patitur, siue etiam actus & passio prout actus sunt, & hac ratione est relatio realis inter ista, quomodo Aristotelem interpretatur loc. cit. Caietanus, dicens locum Arist. de agente ratione casualitatis. P. Ven. concedit causam & causatum potius esse referenda ad predicamentum actionis & passionis, quam ad predicamentum relationis; nam causatum non dicit ordinem ad causam, tanquam ad id ad quod referatur, sed potius dicit esse id quod est à causa, sic etiam causa non dicitur ad causatum, sed dicitur esse id à quo est causatum, quicquid tamen sit de hoc, negari non potest esse relationem realem transcendentalem. Quarto, Potest considerari principium actuum, ut conferatur ad actionem quæ præterit, ita tamen ut res per actionem facta permaneat; quomodo est in parte relatio paternitatis propter actionem generationis, quæ iam præterijt, & propter filium per illam generationem productum. Has duas vicinas relationes, hoc est agentis ut est actus, respectu etiam patientis prout est actus, & relationem principij productivi ad actionem quæ præterijt, & ad rem quæ est, dicit Soto 5. *Phys.* q. 2. art. 3. fundari in actione presente, vel præterita, ita ut sit tunc relatio aliqua in actu, cum illius fundamentum non est, ut relatio paternitatis, dum non est actio generativa, sed non est probabilis hæc opinio, vel hoc ipso nomine, quia absurdum est posse esse realem relationem cum non est illius fundamentum, cum non differat relatio realiter à suo fundamento, vel certe illud necessario supponat. Quare dicendum est relationem agentis actu ad patientem actu fundari in potentia productiva, rationem tamen fundandi esse actionem ipsam actualem. Ratio est, quia relatio in eo esse debet, in quo est

fundamentum. Sed potentia productiva est in re producente, non autem actio. Ergo fundamentum est potentia, non autem actio. Idem argumentum est de potentia productiva, quatenus agens referatur ad rem quæ est actione iam præterita, qualis est relatio paternitatis: nam istius relationis fundamentum est potentia generativa, cum tamen hac ratione & conditione, & veluti ratione fundandi proxima, nempe ut præcesserit actio, vel generatio. Et eadem ratio est de relatione eius quod patitur, id est potentia passiva est fundamentum illius, ratio verò fundandi passio vel actualis, vel quæ iam præterijt. Confirmantur hæc ex autoritate Zon. q. 25. 5. Met. & Scoti 4. *sent. dist. 6. quest. 10. dist. 15. quest. 1.* ubi dicit potentiam activam esse fundamentum relationis. Vnde cum Aristoteles 5. Met. tem. 20. dicit fundamentum esse actionem, vel passionem, intelligi debet de ratione fundandi, quæ non est necessario tunc cum relatio actus est, ut patet in relatione patris; vel, ut dicit Zon. noluit Aristoteles fundari relationes super actiones ipsas, sed sequi ex actione ipsa. Gregorius Arim. 1. *dist. 28. quest. 1.* dicit genuisse non esse fundamentum paternitatis, quævis nulla aut paternitas, aut pater sit, quin præcesserit genuisse. Burl. in cap. de Relat. dicit duplex esse genus Relativorum: Quædam enim sunt quæ pendent à fundamento quoad fieri, & quoad esse, aliz verò Relationes sunt quæ solum pendent à fundamento quoad fieri, non autem quoad esse, & permanentiam. Primum fundamentum appellat fundamentum remotum & mediatum, secundum autem proximum & immediatum; quamvis satius sit appellare rationem fundandi illud à quo relatio pender ut fiat, non autem ut sit & permaneat, sicut diximus de actione generationis respectu patris. Caiet. 1 p. q. 28. art. 1. & quest. 45. art. 3. rationem fundandi vocat id quod formaliter fundat, qui modus loquendi improprius est: nam potissimum id formaliter fundat, à quo pender relatio in esse suo & permanentia.

cuiusmodi non est ratio fundandi, sed fundamenti.

Notandum tamen, quod nomine potentie actiue non solum intelligi potest potentia, quæ est de genere qualitatis, sed etiam id quod principaliter habet rationem principij productiui, cuiusmodi est forma substantialis, si modo. tamen posita fuerit actio; nam si per impossibile tolleretur de medio ab homine potentia generatiua, quam mulier dicunt posse corrumpi, cum sit materialis, vel certè si separaretur à Deo, cum secundum Thomam realiter distinguatur ab anima, tamen is qui aliud genuit, adhuc retineret patris relationem. Ergo tunc fundamentum istius relationis cum aliquod actu esse debeat, sicut & ipsa relatio actu est, non esset potentia generatiua ablata, sed ipsa esset forma substantialis, quæ est principium agens. Et hoc multo clarius apparet in opinione Scoti, qui asserit substantiam esse immediatum principium productiuum substantiæ.

Obijcies. Relatio dicitur in & ad; sed non habet relatio quod sit in, nisi mediante fundamento, quod in subiecto inhæret. At substantia non potest esse id quod in alio inhæreat. Ergo non potest esse fundamentum relationis. Secundo, In relatione distinguitur fundamentum & subiectum. Sed substantia est subiectum, Ergo non est fundamentum. Ad primum Resp. Satis est si vel fundamentum ipsum, vel ratio fundandi sit in alio, unde notandum est in Relatione, quæ fundatur super actionem, esse triplex veluti fundamentum. Primum est remotissimum, id est, forma ipsa substantialis. Secundum est magis propinquum, sed adhuc remotum, & est potentia productiua. Tertium est ratio fundandi, quæ appellari potest cum Gregorio fundamentum proximum. Substantia igitur est quoddam fundamentum, nec tamen ipsa est in alio, sed secundum & tertium fundamentum. Secundum quidem in ipsomet agente, quod habet relationem, tertium autem in patiente, hoc est actio ipsa. Relationes verò quæ fundantur tantum in accidente, habent ut plurimum duplex fundamentum; tum ac-

cidens super quo fundatur relatio, tum rationem fundandi, quod utrumque habet esse in alio tanquam in subiecto. Ex quo sequitur, ad hoc ut aliquid fundetur in substantia, satis esse si vel fundamentum secundum, vel tertium sit in alio. Imò etiam in relatione, quæ fundatur in substantia, sed non mediante actione, ratio fundandi est in substantia, inhærentia non reali, sed formali, ut identitas & similitudo inter duos homines habet pro fundamento ipsasmet naturas humanas, rationem verò fundandi unitatem, quæ unitas se habet per modum cuiusdam aduenientis alteri, & quod in ipso est, non tamen sicut inhærens reali inhærentia, hæc enim propria est eorum, quæ propriam habent & realem existentiam, proinde solū conuenit entibus distinctis. realiter secundum probabilem opinionem.

Ad secundam obiectionem. Si sermo sit de subiecto inhærentiæ respectu inhærentiæ realis, non potest idem esse fundamentum & subiectum, quia subiectum est substantia, quatenus illi aliquid realiter inhæret, tanquam per se consideratæ & spoliatæ omni accidenti, fundamentum autem potest quidem esse substantia, sed ut inducit rationem quandam accidentis, quomodo non se habet ut subiectum inhærentiæ realis. Si verò loquamur de subiecto inhærentiæ formalis, possunt coincidere subiectum & fundamentum, nam substantia & est subiectum, & simul etiam fundamentum.

Tertio ratio fundandi est mensura, non quidem quantitatis per se loquendo, ut Burl. sed entitatis & perfectionis, quæ ab alijs appellatur mensura veritatis, non veritatis quæ reperitur in propositionibus, de qua questio esse solet an sit realis relatio, sed quatenus dicit veram quandam essentiam & perfectam, prout hæc ab alio pendet ad sui complementum, qualis dicitur esse relatio scientiæ ad scibile, creaturæ ad creatorem, de quibus infra.

Ex dictis sequitur omne genus relationis reuocari ad tria fundamenta, vel potius tres fundandi rationes ab Aristotele positas 5, *Meth.* 20. quod præter inductio-

cem,

nem, quæ vñ sumus, potest etiam sic breviter demonstrari: Nam aut refertur vna essentia ad aliam, vt similis vel dissimilis, & huius Relationis ratio fundandi est unitas, vel quantitas. Vel refertur effectus ad causam, & istius ratio fundandi est actio & passio. Denique potest aliquid referri ad aliud tanquam ad mensuram suæ perfectionis, & est ratio mensuræ.

Ad primum argumentum, Pater solutio ex prima & secunda propositione.

Ad secundum etiam pater ex secunda propositione.

Ad tertium & quartum, ex quarta, Adde quod D. Thom. 5. Met. l. 20. dicit similitudinem quæ reperitur in qualitatibus, fundari in unitate, vel qualitate esse fundamentum relationis, quatenus habet relationem quandam unitatis quæ est principium quantitatis, vel quatenus est principium actionis. Sic etiam Aristot. ibid. dicit eadem in substantia fundari in unitate, similia in qualitate fundari etiam in unitate, & sic de æqualibus in quantitate.

QVÆSTIO QVARTA.

Quomodo Relatio distinguitur à fundamento?

HOC est realiterne, an formaliter? Zonf. 5. Met. q. 28. dixit nihil se reperisse hac de re expressum ab Aristotele, Averr. D. Thomæ, alijsq. Peripateticis, tamen possint ex Authoribus hæc potissimum opinioniones colligi.

Prima est. Non distingui relationem à fundamento vel realiter, vel formaliter. Hæc opinio est eorum omnium consequenter, quos in questione prima diximus esse opinatos nullam dari realem relationem. Ad quam opinionem accedit Aureo. apud Cap. 1. sent. d. 30. q. 1. & Plor. in lib. de suis generibus cap. 6. Fundamentum illorum est; quia cum nihil sit reale relatio præter suum fundamentum, nullam potest ab eo distinctionem habere, nisi quam ratio confingit. Huc referri potest opinio Zonf. loco cit. qui vult solum distingui ratione & conceptu à fundamento, opinio relatio dicit quandam ordinem

ad terminum, non autem fundamentum si tamen Zonf. alijque id asserentes, velint esse distinctionem solum rationis, prout hæc opponitur distinctioni realis, ita tamen, vt sit distinctio rationis ratiocinatæ, vt loquuntur, non caret hæc opinio probabilitate.

Secunda opinio est Cap. loco cit. Caietan. 1. p. q. 28. art. 2. Qui volunt, distingui realiter à fundamento, idemque tribuunt D. Thom. quantumvis Caietanus dicat multos ex Thomistis aliò D. Thomæ trahere. Et Zonf. vt diximus, nihil de D. Thomæ opinione constare affirmat. Caiet. etiam 1. p. q. 17. art. 4. Relatio, inquit, vel est idem cum fundamento realiter, vel est naturalis eius quædam veluti passio. Soro in hoc cap. negat D. Thomæ id sensisse, sed idem distinguunt relationem formaliter, præsertim op. 48. c. De ad aliquid. & 5. Phys. lect. 3. & 3. p. q. 16. art. 6. ad 2. Hanc autem opinionem de distinctione reali defendit præsertim Iud. 5. Met. q. 24.

Tertis opinio. Sori 2. f. d. 1. q. 5. & 3. f. d. 1. diff. 3. & in quæstib. qu. 3. Quasdam relationes distingui realiter à fundamento, quasdam autem non. Distinguntur reales illæ, quarum fundamentum esse potest sine relatione; vt relatio albi ad aliud album: potest enim res habere fundamentum sine relatione, vt albedinem etiam si nulla alia res esset alba. Non distinguntur vero reales, quæ nullo modo esse possunt sine fundamento, nec potest fundamentum esse sine relatione, qualis, inquit, est relatio creaturæ ad creatorem. Hæc duæ opiniones in hoc conveniunt, quod dicant saltem aliquas relationes distingui realiter à fundamento.

Ultima opinio. Distingui solum formaliter relationem à suo fundamento. Hæc opinio est D. Thomæ, si credendum Soro. Idem videtur sentire Greg. & Ocam, & Zonf. si ad illum modum, quem diximus, illius opinio explicetur. Deniq. est communior opinio, quæ etiam tradi videtur à D. Aug. 5. Trin. cap. ult. & à B. Anselmo, in Monologio cap. 25.

Prima Propositio. Relatio non solum distinguitur ratione à fundamento, ius vt

nulla planè in re ipsa sit causa distinctionis. Ratio est; nam relatio est distinctum prædicamentum, & fundatur in rebus prædicamentorum distinctis. Ergo non potest tantum distingui ratione, quia prædicamenta, ut dictum est, debent distingui tanquam entitates diuersæ. Notandum autem est, distinctionem rationis duplicem solere appellari: Una est rationis ratiocinantis, vel rationis ponentis distinctione inter aliqua ex eo solum, quod illa concipit ut distincta, cum nullum sit fundamentum à parte rei cur id ita fiat, ut distinguitur idem à seipso, quatenus ratio concipit ut distincta. Alia dicitur distinctio rationis ratiocinantis, & hæc iterum duplex est: Una cum concipimus aliqua distincta, ut quod à partem distincta sunt, sed quia cū res illa sit maior alicuius perfectionis, potest esse in causa cur diuersa de re eadē concipiamus; præsertim cum ob debilitatem intellectus nostri non possumus vnum & adæquatum de re illa conceptum formare. Talis distinctio reperitur in attributis diuinis: nam summa Dei perfectio facit, ut concipiamus in ipso sapientiam, iustitiam &c. cum tamen natura Dei simplicissima non modo non postulet ut ita concipiatur, sed potius excludat istum conceptum, quod concipiamus hæc ut distincta, ita ut sentiamus esse ita distincta, ut à nobis concipiuntur. Altera distinctio rationis ratiocinantis à quibusdam ponitur esse ad hunc modum, ut non sit distinctio inter aliqua completa, nisi accedat intellectus nostri operatio quædam, nomen à parte rei postulat id de quo hoc modo distincta à nobis concipiuntur, ut hoc modo concipiuntur. Hæc ratione dicunt in homine verbi gratia, gradum substantiæ, corporis, viuētis, animalis, rationalis, entis &c. esse planè idem realiter, & solum distingui per operationem intellectus, cum tamen in re ipsa sit sufficiens fundamentum cur hæc ut distincta concipiuntur, & res ipsa ex natura sua postulet ut ita concipiatur. Sed non mihi videtur hæc distinctio vltima poni debere diuersa ab ea, quam alij appellant formalis. Vnde distinctio for-

malis, quæ ab istis appellatur illo nomine, non pendet illo modo ab intellectu; nam etiam secundum illos postulat res ex natura sua ut ita concipiatur, alioquin non video quæ maior compositio sit & distinctio attributorum in creaturis, quàm in Deo. Igitur non distinguitur tantum relatio à fundamento ratione ratiocinante, nec solummodo ratione ratiocinante in priori acceptione, quia sic non magis distingueretur relatio à fundamento, quàm vnum attributum Dei ab alio attributo Dei.

Secunda Propositio. Non distinguitur relatio realiter à fundamento. Hoc videtur planè asserere Arist. 1. Eth. c. 6. ubi appellat relationem substantiæ appendicem ac propaginem quandam, eiusdemque accedens, profectio non appellat accedens eo modo quo alia quam plurima substantiæ accidunt, ex eo quod illi insint & inherescent, sed quia videtur quadam ratione esse magis accedens, vel magis accedens, & esse quiddam veluti extrinsecus affixum & annexum. Sic etiam 5. Phys. 1. 10. c. 11. Met. sum. 4. c. 13. affirmat relationem non acquiri per ullam realem mutationem, sed consequi ad productionem realem alterius, & tamen si realiter distingueretur, non repugnaret, saltem de potentia Dei, vnum ex his seorsum ab alio realiter produci. Confirmatur; nam omnia videntur saluari optimè posse sine distinctione realialiunde verò absurdum per se satis esse videtur tam facile multiplicari posse tot entitates realiter distinctas, nullo autem negotio interiri & generatur relatio.

Tertia Propositio. Distinguitur igitur Relatio à fundamento solum formaliter; nam non distinguitur sola ratione ratiocinante, nec ratione ratiocinata in prima acceptione, nec realiter, ut iam diximus, nec denique tanquam modus à re cuius est modus, quæ vltima superesse videtur ex distinctionibus: Hoc enim nemo asserit, & satis manifestum est non se habere relationem ut modum alterius. Ergo distinguitur relatio ratione ratiocinata in posteriori significatione, quæ, mea quidem sententia, non differt à distinctione

ne formali, nec est independens ab operatione intellectus, ut pluribus videbimus in Metaphysica.

Obijciat. Accidens distinguitur realiter à substantia, præsertim verò relatiuum accidens; magis enim distat à substantia quam absolutum: In hoc enim convenit substantiæ cum accidente absoluto, quod utrumque est Ens absolutum. Confirmatur. Distinctio inter prædicamenta est realis. Sed relatio & fundamentum sunt diversorum prædicamentorum. Ergo. Respondeo, Sufficit distinctio formalis à substantia, atque etiam inter distincta prædicamenta, quod maxime patet ex opinione dicentium proprias passionem distinguere solum formaliter à subiecto, & præterea ex actione & passione, quæ sunt idæ re. Imò etiam cum actio & motus secundum communem opinionem non distinguatur re à termino suo, planè sequitur aliquod accidens non esse re distinctum à substantia, quia eiusdem actionis & motus terminus est substantia, nempe generationis. Ad confirmationem. Relatio magis differt à substantia, quàm aliud quodvis accidens absolutum à substantia, si habeatur tantum ratio horum modorum entis, qui sunt esse aliquod respectuum, vel absolutum: nam substantia convenit cum accidente absoluto in eo, quod est etiam quid absolutum. Differt autem à Relatione, quia relatio est ens aliquod relatiuum, tamen absolute loquendo ratione distinctionis entis ab ente, maior certatim à toto genere loquendo distinctio absoluti accidentis à substantia, quàm relatiui ab eodè.

Obijciat secundo. Fundamentum relationis manere potest subtrata relatione. Ergo distinguitur realiter à relatione: nam cum unum sine alio realiter esse potest, realiter distinguuntur. Confirmatur. Potest relatio intendi, diminui & remitti fundamentis; ut si sint duo, quorum unum sit album ut octo, alterum ut quatuor, erit aliqua similitudo inter ista, si tamen ab albo ut octo demantur duo gradus, exstabit maior similitudo, quam ante esset. Sed quod idem est re, non videtur simul posse intendi & remitti. Respondeo, ad

hæc omnia, sufficit distinctio formalis. Est enim tam exigua entitatis relatio, ut facta, vel minima mutatione in fundamentis, vel terminis, fiat & mutatio etiã in ipsa merè relatione. Nec est verum ea distinguuntur realiter, cum unum sine alio esse potest, ut patet in quantitate & figura; si quidem potest quantitas esse sine hac figura, nec tamen ab illa distinguitur realiter. Opus est igitur ut utrumque non repugnet seorsim & simul habere existentiam. Est autem hic notandum aliud esse aliqua distinguuntur realiter, aliud verò aliqua esse entia realia; nam esse entia realia, convenit etiam ijs quæ non distinguuntur realiter, ut sunt omnia prædicamenta. Sic etiam Relatio & fundamentum sunt entia realia, nec tamen distinguuntur realiter, quemadmodum aliud est aliqua esse entia rationis, aliud autem distinguuntur tantum ratione: nam attributa divina sola ratione saltem ratiocinata distinguuntur, nec tamen sunt entia rationis, nisi forte prout concipiuntur, & dicuntur esse distincta. Vade malè Scotus argumentatur: Distinguuntur tantum attributa divina ratione. Ergo sunt entia rationis. Ex quo etiam illud aliud, quod non longe ab errore abest, collegit, distinguuntur in Deo attributa formaliter. Lege Herm. quodlib. 1. q. 9. circa medium, qui nostram sententiam defendit, & alias obiectiones adversus illam pro opinione Scoti apud Petrum Tartarum in hæc. de Relat.

QVÆSTIO QVINTA.

An Relatio requirat terminos realiter distinctos?

ID est, an id quod ad aliud refertur, debeat refertur ad Ens reale? In questione secunda diximus tria requiri ad Relationem: Subiectum, fundamentum, & terminum. De primis duobus hæcenus, sequitur ut de dependentia relationis à termino dicamus. Et quamquam ibidem quoque dixerimus relationem requirere terminum realem, ut ipsa sit realis, tamen id paulò diligentius explicandum est; nec enim absolute verum est, nisi de Relatione prædicamentali, ut dicemus.

Notandum

Notandum primo. Terminus est id ad quod res aliqua refertur, & quod terminat alterius relationem. Potest autem dupliciter considerari terminus in relatione, seu, quod idem est, potest id quod terminat bifariam spectari: Vel in concreto, vel in abstracto. In abstracto est relatio quædam, quæ in termino reperitur, opposita relationi eius quod ad terminum illum refertur, ut potest filiatione cogitari ad paternitatem &c. In concreto est res ipsa, tali relatione tanquam forma quædam affecta, ut si referatur filius ad patrem.

Notandum secundo. Potest terminus duobus adhuc modis considerari etiam ut est in concreto. Primo, Ut habet rationem solummodo termini. Secundo, Ut habet rationem correlatiui. Habet rationem termini tunc tantum, quando consideratur solummodo ut terminans relationem alterius, seu ut id quod ab alio respicitur. Rationem correlatiui tunc habet terminus, quando præterea habet etiam respectum quendam, quo ad rem illam refertur, quæ ad se refertur, hæc enim sunt valde distincta, ut exemplis illustrari potest: siquidem refertur creatura ad creatorem tanquam ad terminum, non tanquam ad correlatiuum, loquendo ad minus de correlatiuo quatenus dicit relationem realem ad terminum qui ad se referebatur; non enim in Deo creatore est relatio realis ad creaturam. Eodem modo refertur scientia ad scibile, quod tamen scibile respectu scientie habet tantum rationem termini, non autem correlatiui, quia non est in ipso relatio realis, qua ad scientiam referatur; at, verò pater refertur ad filium tanquam ad terminum & correlatiuum, quia non tantum filius terminat relationem patris, sed ipse etiam vicissim relatione reali ad patrem refertur.

Notandum tertio. Non loquimur de Relatione mutua; certum enim est in hac utrumque terminum habere etiam rationem correlatiui, hoc enim vox ipsa mutua relationis significat.

Notandum quarto. Non est etiam nobis sermo de Relatione transcendentali, de qua postea vnà cum relatione mutua &

alijs dicemus *quæst. de multipl. relat.* Nunc certum est posse aliquid prædictum hac relatione referri ad aliud, quod sit non ens, ut ibi gratia, mutatio refertur ad priuationem, adus quo intelligitur ens rationis, aut ens fictitium ad eadem entia. Ratio huius esse potest, quia relatio transcendens, ut dicemus, est respectus qui rei tribuitur, quatenus illa est essentialiter quidem aliquid absolutum, connotat tamen ad suum esse completum respectum aliquem & ordinem ad aliquid. Igitur questio est de Relatione non mutua, quam quidam volunt esse predicamentalem, an videlicet id quod habet talem relationem, possit nominari & referri ad non ens. Dicendum enim est, si ipsa quidem sit relatio transcendentalis, de qua postea, eandem esse rationem atque de alijs relationibus transcendentalibus, de quibus nisi intelligatur Gregor. 1. f. d. 18. q. 3. *concl. 4.* falsum est quod absolute dicit posse relationem realem esse ad non ens: Quod ostendit exemplo imaginis ad imaginariæ. Præterea exemplo memorie ad res, quæ in memoria veniunt, quæ plerumque esse solent non entia, ut docet Aristoteles in *lib. de memoria & reminisc.* D. Aug. 10. de *Trin. cap. 10. & 11.* Item exemplo effectus ad causam finalem; nam finis ut finis non habet esse, ubi enim res quæ inchoatur est habita, definit ratio finis. Sed hæc exempla vel sunt de relationibus tantum transcendentalibus, vel certè de relationibus rationis, qualem multi volunt esse effectus ad causam finalem, quam Zon. 5. *Met. q. 3* & Lauellus 5. *Met. q. 6.* dicunt esse relationem realem, propter quoddam effectuale, quod ipsi fingunt habere finem prout est in anima, sed de hac re proprius locus est in physica.

Prima Propositio. Relatio realis predicamentalis non mutua necessario requirit terminum realem in concreto, id est, debet id ad quod res habens relationem refertur, esse aliquid reale. Ratio est, quia relatio pendet & quidem potissimè à termino. Ergo ut sit relatio realis predicamentalis, debet terminus etiam esse realis. Et confirmatur; opposita enim ratio est

enq id requirat relatio prædicamentalis non mutua, ab ea quam diximus faceret, ut relatio transcendentalis id non requirat. Relatio enim prædicamentalis dicitur formaliter accedens quoddam, quod rei superuenit tanquam ad extrinsecum, & quod non est de essentia illius, ac proinde ut faciat rem aliquam realiter relatam, debet realiter ad aliquid reale referri. Nō siq autem est de transcendentali, quia hæc relatio dicit rem absolutam secundum se, cum quodam tamen respectu ad quidvis aliud, siue sit reale, siue non.

Secunda Propositio. Relatio realis non necessar.º referatur ad rem; quæ & simul terminus realis sit, & simul habeat rationem termini correlatiui. Id est, non est necessarium ut id quod aliud terminat, habeat in se relationem realem, qua referatur ipsum quoque ad terminum, cuius relationem terminat, videlicet relatio creaturæ ad creatorem secundum multorum opinionem est prædicamentalis, & tamen quauis Deus sit terminus realis, terminans tamen hanc relationem in Deo creatore, non est relatio realis quæ ad creaturam referatur. Et hæc opinio significatur à D. Thom. 1.º p. q. 13. art. 7. & q. 28. art. 1. & à Cap. 1.º s. d. 30. q. 1. & à Scoto. 2.º s. d. 31. & à Zonf. 5.º Met. q. 27. & 29. & à Caiet. in D. Thomam. Notandum autem est D. Thomam 1.º p. q. 13. art. 7. appellare rationem rationis eam omnem quæ est inter ens & non ens, cum tamen certum sit posse huiusmodi relationem aliquando esse transcendentalem realem. Sed intelligendus est ad eum modum quo plerique pro eodem sumunt hæc nomina, scilicet relationem transcendentalem secundum dici & rationis.

QVÆSTIO SEXTA.

An possit aliquid vna & eadem relatione referri ad terminos speciei diuersos

Certum est Relationem vnius speciei requirere terminum etiam eiusdem speciei, hoc est, debere rem illam in qua est aliqua relatio, per eandem speciem relationem respicere (suum proprium terminum, ut docet D. Thom. 1.º p. q. 13. art. 2.

& Caiet. ibid. Imò etiam Arist. 5.º Met. 20. ubi inquit nullum relatiuum bis dici eadem ratione, hoc est nullum relatiuum eadem relatione ad terminos speciei diuersos referri. Nec est necessarium ut ille terminus, qui referatur ad alium, inueniat illum prædictum eadem relatione quam is habet. Imò hoc solum reperitur in Relatiuis æquiparantiæ, ut patet referatur ad filium, nec tamen in filio eadem relatio est quæ est in patre. At verosimile ad simile referatur. Dubium solum est de patre, matre, ac filio; nam referatur filius tum ad patrem, tum ad matrem. Quæritur ergo an eadem relatione referatur filius ad patrem & ad matrem? D. Thom. in 3.º p. q. 35. art. 5. d. 3. & 3.º s. d. 3. d. 8. art. 5. dicit esse diuersam relationem patris & matris ad filium secundum rationem, non autem secundum rem, ac proinde dicere debet filium habere duplicem relationem: Vnam ad patrem, alteram ad matrem, Caietan. ibid. dicit patrem & matrem habere paritales quasdam relationes, ac idem nō esse mirum si possit uterq; ad eundem terminum referre. Aristotelis autem dictum intelligendum esse de relationibus totalibus. Ferrar. 1.º contra gent. cap. 5. dicit esse eandem relationem materialiter, & secundum rem, non autem formaliter. Sed probabilius videtur esse distinctas relationes patris & matris ad filium, si vera est illa sententia de qua physici & medici, matrem non esse principium actiuum generationis, sed tantum passiuum; tunc enim diuersæ erunt rationes fundandi in patre & matre, & diuersa fundamenta, & consequenter etiam diuersæ relationes. Sicut etiam diuersa est relatio quam habet materia & forma respectu totius compositi, tunc autem dicendum etiam erit filium habere duas distinctas relationes ad patrem & ad matrem, quia respicit matrem tanquam principium actiuum. D. Thom. id defendit quod diximus de principio passiuo generationis. Tamen quod appellat solummodo relationes istas diuersas secundum rationem, nisi intelligat distinctionem secundum rationem ratione inanimatam, prout idem est cum distinctione formalis.

formali, ut ait Ferrar. 2. contra Gent. cap. 11. non potest bene defendi hæc sententia; nam à parte rei, etiam nullo intellectu cogitate, verè distinctum habet modum cauſandi pater & mater. Ergo etiam distinctam uterque relationem à parte rei.

QVÆSTIO SEPTIMA.

*An vnus Relatiuum possit eadem relatione
referri ad terminos numero
distinctos?*

ID est, an possit vnus terminus per eandem relationem vnus numero referri ad terminos numero differentes, verbi gratia, an possit pater per vnā relationem ad filios referri? Certum est desumi specificam diuersitatem relationum ex diuerso fundamento, & diuersa fundendi ratione, atque ex diuerso modo referendi, verbi gratia, in vna & eadem re numero, alia est relatio qua refertur pater ad filium; alia qua idem homo, qui est pater, refertur ad simile. Dubitauit ergo, an possit aliquid per vnā & eandem relationem numero referri ad plures terminos numero diuersos? Quidam sentiant eadem numero relatione referri terminum ad plures numero terminos, quod videtur sentire D. Thomas apud Zonf. 5. Met. quest. 32. Q. 3. quest. 35. art. 5. Nyphus 5. Met. diff. 13. Ratio est, primo, quia non potest duplex accidens eiusdem rationis esse in eodem subiecto. Ergo non possunt duæ relationes numero esse in eodem termino. Secundo sequeretur patrem habentem plures filios, posse appellari plures patres. Propter quam causam Thomistæ solent dicere patrem respectu plurium filiorum habere quidem diuersos respectus rationis, non autem plures relationes. Alij autem dicunt relationem quæ est in patre prout habet vnū filium, prout potest habere plures, extendi quodammodo ad plures, quomodo explicare solent intentionem quæ reperitur in scientia aliqua; dicunt enim scientiam perfectè per primam demonstrationem, postea verò accedente noua nouarum conclu-

sionum cognitione non acquiri alium habitum scientiæ, sed præcedentem eundem extendi ad sequentes demonstrationes. Sed probabilior est opinio, verè in termino relato ad plures numero terminos, esse plures etiam numero relationes. Hæc opinio est Scoti 3. s. d. 3. quest. vnica. Pet. Tartar. in cap. de Relat. Ant. Andron. 5. Met. quest. vi. Et ratio est, quia relatio dicit ordinem ad terminum. Ergo sicut distinguuntur specie propter distinctum specie terminum, ita etiam distinguui debet numero propter distinctos numero terminos. Confirmatur. Nam sicut dum est vnus tantum filius, est vna tantum numero relatio in patre fundata in potentia generatiua cum ratione fundandi, quæ fuit actio, ita etiam quando sunt plures filij actui, plures etiam sunt actiuarum generationes. Ergo etiam plures relationes numero. Item termini illi diuersi numero, verbi gratia, filij habent distinctas numero relationes ad patrem, ergo etiam in patre sunt relationes numero distinctæ; nam causa & causatum mutuo inter se referuntur, ergo causatum distinctum numero dicit ordinem ad causam, non quidem distinctam realiter numero, sed habentem diuersos respectus numero; nam respectu diuersorum effectuum & causatorum, habet diuersas numero causationes.

Ad primum argumentum. Respondeo. Vel loquitur Aristoteles tantum de diuersis materijs, siue subiectis, quæ non possunt esse in vna & eadem re. Vel secundo tantum loquitur de accidentibus absolutis. Vel tertio denique non de quibuscumque absolutis, sed de perfectis in sua specie. Quomodo solui solet illa dubitatio de intrusione & remissione, quomodo fieri possit additio gradus vnus ad alterum; nam non potest quidem in eodem subiecto duplex esse accidens & completum & perfectum, verbi gratia, duo calores vt octo, tamē possunt esse plures formæ accidentales numero, quatenus concurrunt ad complendum & perficiendum vnū numero accidens; tunc enim vt sunt in subiecto, nō sunt amplius

duo,

duo, vel tria, sed vnum numero. Itaque non est absurdum accidentia relativa plura, imò pene infinita esse in eodem subiecto, etiam ut distincta sunt.

Ad secundum argumentum. Negatur consequentia, nam ad pluralitatem consensorum, ut bene notat Tartaretus, non est satis pluralitas fundamentorum, sed etiam sequitur pluralitas suppositorum. Unde plures scientiæ quæ sunt in vno & eodem, non denominant plures scientes. Ita ergo quamvis sint plures paternitates in vno & eodem, non erunt plures patres, sed vnus idem habens plures paternitates.

QVÆSTIO OCTAVA.

An relatiuum terminetur ad aliquid absolutum ex respectuum?

Sensus est, an id quod terminat relationem alicuius, terminet ratione absoluti quod in se habet, an quatenus formati-er est quid respectuum; ut an filius terminet relationem patris, quatenus formati-er filius est, & ratione filiationis, propter quam ad patrem vicissim refertur, an ratione solius absoluti, quod est quid absolutiuium? Et notandum est quæstionem tam esse de eo quod terminat relationem, cum ipsum etiam habeat relationem realem, quam de eo quod terminat relationem realem alterius, nec tamen ipsum habet relationem ad illud quod terminat: Dictum enim est supra posse relationem aliquam realem terminari ad aliquem terminum non habentem relationem realem. Unde quæstio est, an terminus qui terminat relationem alterius, terminet quatenus est aliquid relatiuum, siue relatione rationis, ut patet in patre & filio, scientia & scibili.

Prima Opinio. Est Caietani, 1. p. quæst. 13. art. 7. terminari semper relationem ad terminum ratione respectui, non autem absoluti ratione eiusdem, siue hoc respectuum & hæc relatio terminum terminantis sit realis relatio, siue rationis. Et vult hanc opinionem communem esse omnium Peripateticorum & Philosophorum. Probatur primo, Relatiua defi-

niuntur quorum esse est ad aliud, sed hoc aliud est correlatiuum, siue terminus ratione sui respectui: Nam Aristoteles *cap. de Relatione* dicit seruum non referri ad dominum quatenus homo est, vel ob aliam illam rationem, sed quia dominus est. Et Auerroes in eundem locum dicit id, ad quod terminatur relatio, debere pertinere ad prædicamentum relationis. Sed ad prædicamentum relationis nihil nisi respectuum pertinet. Ergo terminus terminat quatenus est quid respectuum. Secundo. Debet vnum relatiuum siue terminus poni in definitione alterius, teste eodem Aristotele ibid. Sed nisi ponatur ratione respectui quod dicit, non poterunt interdum Relatiua defini, nec cognosci, verbi gratia, refertur creatura ad creatorem. Si ergo terminat creator relationem creaturæ non secundum quid respectuum, quamvis rationis, debet defini creatura per creatorem ratione absoluti ipsius creatoris. At creator ratione sui proprii absoluti non potest à nobis in hac vita cognosci. Ergo non posset assignari vera creaturæ ut creatura est definitio. Tercio, Vnum correlatiuum ponitur in definitione alterius, sed per se etiam terminus terminat ratione absoluti. Ergo ad definitionem vnius relationi præter correlatiuum debet poni etiam fundamentum, hoc est; illud absolutum. Quarto & vltimo. Relatio diuina est vera relatio, sed relatio non potest verè terminari ad aliquid absolutum. Ergo relatio simpliciter loquendo non terminatur ad aliquid absolutum. Maior huius argumenti videtur ab omnibus concedi. Minor est certa de fide: nam relatio diuina tantum refertur ad id cui opponitur, & à quo distinguitur. Sed hoc nullo modo potest esse quid absolutum, quia tam relatio, quam persona diuina per illam constituta est planè indistincta ab omni eo quod est in diuinis absolutum; hoc enim est essentia diuina, à qua nullo modo distinguitur personæ ipsæ.

Secunda Opinio. Est Zonæ, 5. Met. q. 30. præsertim in responsione ad secundum ar-

gumentum. Hic Author duo dicit. Primo, Terminari relationem ad aliquid absolutum, ut, inquit ille, patet non terminatur ad filiationem, sed ad fundamentū filiationis. Secundo, De relationibus quæ non sunt mutuae & reales, ex utraque parte, affirmat etiam, terminari ad aliquid absolutum, non tamen posse terminum terminare relationem, nisi habeat quendam respectum sibi rationis. Et quamvis in illa questione per se potissimum loquatur de his relationibus, quas appellat tertij ordinis, seu tertij fundamenti, vel mensuræ veritatis, tamen quantum colligi potest ex ijs quæ ibidem dicit, eandē vult esse rationem aliarum quoque relationum. Itaque secundum illum relationem scientiæ terminatur ad scibile, propter aliquod absolutum quod est in scibili, nec tamen scibile ratione eiusdem absoluti terminaret, nisi accederet quidam respectus rationis in scibili, propter quem scibile ad scientiam refertur. Quo loco etiā dicit non esse scibile relatum ad scientiā propter relationem scientiæ quæ scientiæ refertur ad scibile, quæ est opinio Caietani, & videtur significari à D. Thoma 1. p. art. 2. q. 6. ad 1. & q. 3. art. 7. in corpore, & ad quartum, de qua re paulo post.

Tertia opinio. Est Ferrari. 2. contra Gent. cap. 11. ubi dicit relationem non mutuam terminari ad aliquid absolutum, nihil autem affirmat de alijs.

Quarta opinio. Est Scoti 2. d. 30. q. 1. Relationem terminari ad aliquid absolutum. Ratio illius est hæc unica & infirma, quia debet vnum relatum definiti per alterum. Ergo debet accipi vnum relatum in definitione alterius, quatenus quadam ratione est quid prius illo quod definitur: nam ex Aristotele debet definitio tradi per priora, sed relatum quatenus formaliter est relatum, non est altero prius. Ergo debet terminare ratione absoluti, & non respectui.

Quinta opinio. Colligitur ex Tartareto in 1. cap. de Relat. art. 1. dubio 4. Qui dicit primo relationes quasdam terminari ad absolutum, & fundari in absoluto, ut, inquit, Similitudo inter duo alba. Secundo, alia,

inquit, sunt relationes fundatæ in aliquo respectu, & quæ etiam ad aliquid respectuum terminantur, qualis, inquit, est distinctio inter duas similitudines; vnius inter nigra, alterius inter alba. Tercio dicit alias relationes esse quæ fundantur in absoluto, & terminantur ad respectuum, ut relatio distinctionis albedinis à similitudine. Quarto dicit alias esse relationes quæ fundantur in respectu, & terminantur ad absolutum, talis est relatio distinctionis similitudinis ab albedine.

Prima Propositio. Terminus ut terminat relationem, non necessarium requirit respectum rationis, si realem non habet, verbi gratia ut scibile sit terminus relationis scientiæ, cum non habeat respectum realem ad scientiam, non est necessarium ut in illo concipiatur respectus rationis, propter quem referatur ad scientiam, ita ut non alter terminet relationem scientiæ. Probat, nam ante omnem cogitationem intellectus realis est relatio scientiæ ad scibile. Ergo hæc relatio ante omnem etiam cogitationem habet terminum suum ad quem terminetur, sed hic non est alius quam scibile. Ergo terminat scibile ante omnem cogitationem intellectus, & consequenter sine respectu rationis. Confirmatur, nam fatente etiam Zonf. scientiæ habet relationem realem ad scibile, sed ad relationem realem nullus respectus necessarius est. Ergo habet etiam realiter sine illo respectu rationis suum terminum: quod si velit Zonf. non posse scibile terminare relationem scientiæ sine respectu rationis, quem aptum sit scibile quod terminat relationem dictam habere, hoc modo id facile illi concedi potest; non tamen inde sequitur non terminare sine hoc respectu, imò cum ipse dicat terminare quatenus est quid absolutum, videtur consequenter loquendo debere excludere omnem respectum rationis.

Secunda Propositio. Relativum reale, quod refertur ad aliud, in quo non est relatio realis, seu relativum non mutuum, terminatur ad aliquid absolutum. Ratio, quia cum in hoc quod terminet nulla ponatur esse relatio realis, non potest terminare ratione:

ratione respectui realis, quia nihil tale includit. Et in hoc bene videtur sentire Ferrar. imò etiam non est opus ut hic terminus terminet ratione conceptus & relationis rationis, quia, ut diximus, hic respectus rationis aduenit rei post realem terminationem. Quod affirmare videtur D. Thom. q. 7. de potentia, art. 10. ad 4. ubi loquens de relatione Domini quæ in Deo reperitur, dicit appellari Deum Dominum, non ratione relationis Dominus, quæ reperitur in Domino respectu serui; nam Deus nullius relationis extrinsecæ capax est, sed quatenus, inquit, terminat verè relationem serui prout Dominum respicit, & ratione etiam potentie coercitius quæ in Domino reperitur. Idem etiam dici potest de relatione filiationis Christi respectu Dñæ Virginis: nam secundum D. Thomam 3. p. q. 35. art. 5. quamvis dicatur Christus realiter filius Dñæ Virginis, non tamen habet relationem realem filiationis respectu eiusdem, sed perinde realiter filius dicitur, quomodo & creator & Dominus.

Tertia Propositio. Nullus terminus terminat relationem alterius per relationem quæ in altero sit; verbi gratia non terminat scibile relationem scientiæ per ipsammet relationem realem scientiæ ad scibile. Hoc est contra Caetanum. Ratio est, quia relatio in eo esse debet quod denominat. Ergo relatio scientiæ solù in scientia est: nã scibile non denominatur scientia. Et confirmatur, quia hæ relationes sunt oppositæ. Ergo non possunt esse in vno & eodem respectu eiusdem. Non ergo potest in scibili esse relatio scientiæ. Vt ergo scibile referatur ad scientiam, cum non habeat ad illam relationem realem, referetur tantum, ut à nobis concipitur in re scibili respectus quidam ad scientiã. Hinc sequitur non alio modo esse mutuã relationem scientiæ & scibilis, nisi quem modo diximus, id est, si consideretur in scibili respectus quidam rationis. Quod si aliud velint Greg. 1. f. d. 28. q. 3. Caetan. & Zonf. supra, appellantes hanc relationem mutua, falsa est illorum sententia.

Quarta Propositio. Relationes mutue

reales, quantum est ex se, non terminantur ad respectuum, sed ad absolutum. Probatur primo. Quia, ut diximus, aliud est esse terminum, aliud esse correlatiuum. Esse enim terminum nihil aliud est, quam esse id quod ab altero respiciatur, & quod terminet alterius dependentiam. Esse verò correlatiuum, dicit præterea in se habere quandam relationem, propter quam ad aliud mutuo referatur quod terminat, & hoc est per accidens, ad relationem rationis. Exemplum esse potest: Cum iacitur sagitta, scopus in quem dirigitur sagitta, habet rationem scopi tantum, quatenus excipit sagittam, ac veluti terminat ictum sagittæ; quod autem ob sui duritiẽ retrò sagittam directam mittit, hoc est planè per accidens. Secundo, Probatur inductione: Nam filius habet tantum per se quod terminetur ad patrem, non quatenus pater est formaliter, sed quatenus à patre accepit esse, & quatenus pater genuit. Vnde si per impossibile concipi posset pater ut generans, & non ut habens relationem paternitatis, quæ consequitur, nihilominus terminaret relationem filiationis. Et confirmatur: Quia in relationibus non mutuis, quæ sunt verè relationes reales, id est supra probatum. Tertio Probatur. Relatio in communi dicit rationẽ quandam, qua res ad aliud referatur. Ergo in communi & ex natura sua tantum dicit terminari in aliquid absolutum. Alioqui cum terminari in aliquid respectuum dicat etiam in termino terminante aliquam relationem, non posset vnã ratio relationis in communi abstrahi à rationibus particularibus. Nam terminus hic habens relationem, per se intrinsecè terminatur ad terminum habentem relationem, & quatenus habet relationem. Ergo non poterit ratio relationis conservari, nisi inter duas relationes, quia non potest relatio per se conservari, nisi terminetur ad aliquid respectuum. Dixi quantum est ex se quia, sicut supra dictum est, posse aliquam relationem fundari in aliqua alia relatione, & esse inter duas relationes; ita etiam fieri potest ut relatio aliqua terminetur ad aliquid respectuum

Hb 3 verbi

Verbi gratia est similitudo inter duas paternitates, hæc paternitas terminatur ad aliam quæ est aliquid respectuum, tamè hoc est per accidens, quia non alio modo terminatur ad vnam paternitatem vna paternitas, quam terminetur vnum album simile ad aliud album, ratione absolute albedinis, nec enim vna paternitas terminat relationem alterius paternitatis similis ob relationem quam ipsa habet similitudinis, sed ob ipsammet paternitatem absolutam, vel ob vnitatem quæ est ratio fundandi.

Quinta Propositio. Quæ dicta sunt, intelligi debent de Relationibus quæ sunt inter creaturas, non autem de diuinis, illis præsertim, quæ appellantur Relationes ad intra; nam quæ sunt relationes ad extrâ, etiam ipsæ terminantur per se loquendo ad aliquid absolutum, quamuis sint tantum relationes rationis, verbi gratia relatio rationis creatoris, vel domini, terminatur ad creaturam, vel seruum, ratione esse absoluti quod habet creatura, non autem propter respectum & relationem realem, quam habet creatura ad creatorem. Probatur propositio: Est enim magna diuersitas Relationum diuinarum intrinsecarum à relationibus creaturarum; nam relationes diuinæ sunt subsistentes & substantiales, & sunt omnibus modis idem cum natura, in illis idem est relatiuum & relatio ipsa, terminus, fundamentum, & relatio, nempe terminus qui habet relationem, siue terminus qui est subiectum relationis. Denique cum tota distinctio personarum diuinarum sit ratione solius oppositionis relatiuæ quæ est inter ipsas, necessariò debet vna relatio terminari ad aliud quatenus relatiuum est. Et cum idem sint relatio & absolutum, non potest concipi relatio vt terminata ad absolutum, quia terminus est quid distinctum ab eo quod terminatur.

Ad primum argumentum. Patet ex dictis; nam in hac definitione Relatiuorum aliud supponit pro termino formaliter vt terminus est, non autem pro termino correlatiuo, vt patet in relatiuis non mutuis. Notandum est terminum posse du-

plicitè considerari. Vel ratione illius absolute, propter quod terminat relationem alterius, quod si in se & secundum se sumatur, pertinet ad diuersa prædicamenta. Vel quatenus habent terminare relationem alterius, & sic reductiue saltem dici possunt spectare ad prædicamentum relationis; & hoc tantum voluit Auerroes. Ad illud autem exemplum de domino & seruo, Respondeo, referri tantum ad rem quæ denominatur dominus, non tamen propter relationem illam formaliter sumptam, ita vt dominus non habeat terminare relationem serui nisi ratione domini, sed terminat dominus relationem serui propter suum fundamentum, quod fundamentum est distinctio rationis à quacunque aliare, quæ in domino esse concipitur.

Ad secundum argumentum, Resp. Creatura propriè tantum terminatur ad creatorem ratione absoluti, nempe actionis creaturæ, quæ est ipsemet Deus, quamuis non possit id rectè à nobis cognosci, nisi per aliquam habitudinem & respectum.

Ad tertium, Respondeo. Per se in definitione vnius relatiui non debet poni terminus vt dicit aliquod respectuum, sed tantum vt terminat, quia relatio hoc solum intrinsecè dicit esse rationem propter quam vnum ad aliud soletur, & terminetur. Quod autem soletur aliquando dici vnum relatiuum definiri per suum correlatiuum, hoc solet esse, quia non distinguendo has duas formalitates, termini vt terminus est, & vt est quid respectuum, pro eodem nonnunquam vsurpantur terminus & correlatiuum, præsertim quia in relationibus mutuis, quæ sunt nobis quæ ceteræ magis obuiæ & cognitæ, illud idem quod terminat relationem alterius, solet etiam esse correlatiuum eiusdem, & quia absolutum illud quod in vno termino est causa terminandi, solet annexam habere relationem ad terminum terminatum, verbi gratia in patre & filio.

Ad quartum, Respondeo. Patet ex dictis in vltima propositione. Confirmatur autem quæ dicta sunt ex Aristotele *cap. de Relatione*, vbi asserens hanc proprietatem Relati-

Relationis ut sint simul natura, exclusit Relationem quæ est inter scientiam & scibile, nempe quia scibile ita terminat relationem scientiæ, ut non simul habeat relationem realem, per quam ad scientiâ referatur; loquendo tamen in communi de quavis relatione reali, siue mutua, siue non, potest dici in hoc sensu concedi, terminari relatione ad aliquid respectu, quatenus non potest terminus concipi ut quid positum in definitione relationis, seu aliqua veluti correspondentia; & reciproca relatione ad id quod terminat, quomodo D. Thom. 2. contra Gent. cap. 11. ratio 2. inquit non posse intelligi aliquid dici relative ad alterum, nisi illud relative etiam dicatur ad ipsum, ut recte *ibid.* exponit Ferrar.

Obijct. Absolutum quod est in terminante, potest esse fundamentum diversarum relationum. Ergo ut terminet diversas relationes, non debet terminari ratione absoluti, quod idem est, sed ratione respectuorum diversorum; verbi gratia eadem albedo in pariete est fundamentum similitudinis & dissimilitudinis. Ergo relationem similitudinis quæ in altero est, terminat, quatenus est similis, relationem dissimilitudinis quatenus dissimilis est. Ergo terminat ratione respectuorum. Respondeo. Non debet in fundamento attendi sola entitas materialis, sed simul etiam ratio fundandi, quæ quia diversa est in eadem albedine respectu similis & dissimilis, diversarum etiam relationum esse potest terminus ut absolutum quid est, non autem respectuum; similitudinis enim fundamentum est albedo propter rationem fundandi, quæ est unitas, dissimilitudinis autem propter quantitatem, seu multipliciter, quæ est etiam ratio fundandi.

QVÆSTIO NONA.

De multiplici Relatione.

NON loquimur de multiplici relatione quæ est penes fundamenta diversa, vel penes terminos siue specie, siue etiam numero differētes, de hoc enim modo facta multa dicta sunt, sed sermo est de mul-

tiplici veluti acceptione relationis: quavis enim multa dicta sint in superioribus, quæ convenire possint prædicamentali relationi, & transcendentali, & etiam aliquo modo relationi rationis, tamē ut hæc ipsa diversitas relationum melius intelligatur, necessarii explicandæ sunt relationis secundum varias acceptiones divisiones, ut tandem statuamus quantum sit relatio prædicamentalis. *Prima divisio.* Relatio alia est realis, alia rationis. De relatione rationis infra dicemus. Realis est, quæ habet à parte rei saltem fundamentum reale.

Secunda divisio. Realis alia est substantifica, alia transcendentalis, alia prædicamentalis. De prædicamentali dicemus quæstione sequenti. Relatio substantifica est relatio quæ ex se est & intrinsecè est substantia, & facit substantiam, & talis tantum reperitur inter personas divinas. Transcendentalis est, quæ vagatur per omnia prædicamenta, vel multa, & est ordo quidam intrinsecus, & quodammodo essentialis rerum absolutarum, prout illæ dicunt naturam quidem absolutam, connotant tamen respectum ad aliud. Huius relationis nō est ita frequens mentio atque expressa apud veteres Authores. Caietanus solus, quod viderim, meminit huius relationis sub hoc nomine 1. p. q. 77. art. 4. ubi inquit, convenire hanc relationem entibus quæ imaginamur esse veluti media inter entia absoluta & totaliter relativa. Exemplum est in materia respectu formarum, saltem substantialium, ad quas habet materia respectum intrinsecum & essentialem. Ponit etiam Caietan. exemplum potentie prout refertur ad actum & obiectum, & in motu prout dicit ordinem ad terminum. Idem legendum est in libro de Ente & essentia. Gregorius 1. 1. 1. dist. 28. quæst. 3. significare videtur hanc relationem sub nomine communissimæ & largissimæ relationis, quomodo, inquit, nomina substantiarum dicuntur esse relativa, ut pes, manus &c. & nomina etiam qualitarum, ut potentia, habitus &c. quod Aristot. in cap. de Relatione significavit, hoc ipso exemplo utens substantiam.

*Relatio
divisiva.*

substantiarum incompletarum, comprehendendi quidem dicens illas sub definitione prioris relatiuorum, non autem sub posteriori. *Et cap. de qual.* in ultimis verbis, dicit, non esse absurdum rem eandem poni in prædicamento qualitatibus & relationis, ubi de scientia loquitur. Hæ ergo relationes transcendentales, dicunt respectum quendam intrinsecum, qui ipsi fundamento conuenit, ita ut non possit fundamentum sine illo concipi, qualem dicunt esse relationem & respectum materię ad formas. Et hæc doctrina, ut monet *ibid.* Caietanus, valde utilis est ad pleraque intelligenda, quæ de materia, forma, motu, aliisque generis eiusdem dici solent à Philosophis. Cõfirmatur quod sint huiusmodi Relationes; nam videmus alia prædicamenta euadere quodammodo transcendentia, ut substantia quatenus significat essentiam cuiusvis rei; quãtitas quatenus significat multitudinem quę in omni prædicamento reperitur; qualitas quatenus significat formam quæ de alio in quale prædicatur. Sed hoc habet peculiare relatio, quod vagari dicatur per omnia prædicamenta. Primo, Quia in omnibus ferè habet sua fundamenta. Secundo, quia relatio, ut iam dictum est, reperitur in omni prædicamento, ita ut tamen relatio illa pertineat ad illa prædicamenta. Denique relatio facit distinctum prædicamentum, quia ratione prædicamentalis, non autem transcendentalis.

Tertia diuisio. Apud Zonf. 5. *Met.* q. 30. Relatiua alia dicuntur esse per se, alia per accidens. Per se illa etiam dicuntur, quæ formaliter significat respectum, ut pater, filius, dominus, seruus. Per accidens, quæ non significant respectum, sed sunt res quibus respectus accidit, ut homo, paries, lignum &c. Colligitur ex Aristotele 5. *Met.* 1. 20. ubi rectè eam explicat Auert. potestque intelligi tam de relationibus realibus, quam rationis.

Quarta diuisio. Alia relatio dicitur esse secundum dici, alia secundum esse. Per relationem secundum dici nõ idem omnes intelligunt: Nonnulli dicunt relationem secundum dici esse omnem illam quæ est

non mutua, qualis esset relatio scibilis ad scientiam, creatoris ad creaturam. Alij autem intelligunt relationem rationis, quæ appelletur secundum dici, quia potius consistit in conceptione nostra & dictione, quam quod à parte rei sit vera relatio, & in hoc sensu relatio secundum esse erit omnis relatio realis. Hoc modo loqui videtur D. Thom. 1. p. q. 13. art. 7. ubi omnem relationem, quæ est inter ens & non ens, appellandam vult relationem rationis. Sic etiam loquitur Herm. *tract. de secund. intent. cap. 19. ad tertium.* Zonf. per relationem secundum esse intelligit ea omnia relatiua, quæ ex propria significatione sua vi appellations significant relationem aliquam; siue relatio sit realis, siue rationis. Hoc modo erit relatio secundum esse, patris & filij, generis & speciei, &c. Relationem autem secundum dici eam esse ait, quæ in ijs reperitur, in quibus nõ est relatio per se expressa, sed cum sint quid absolutum, habent tamen annexum quendam respectum. Talis est relatio scientię. Hoc expresse docet D. Thom. q. 7. *de potentia.* art. 10. ad 1. appellans relationem secundum esse eam, quæ est inter dextrum & sinistram, secundum dici eam, quæ est scientię ad scibile. Sic etiam loquitur Soto *in hoc capite.* Nihilominus videtur nunc vsus inualuisse ut accipiatur relatio secundum esse pro prædicamentali, & secundum dici pro transcendentali, quod significare videntur Caiet. & Greg. *loc. cit.* & Tartar. *in hoc ca.* Tunc autem relatio transcendentalis dicitur idè relatio secundum dici, quoniã nomen relationis, quod propriè tantum competit prædicamentali, est attributum & dictum de relatione transcendentali, quo minus propriè relatio est. Vnde Tartar. dicit relationem in transcendentalem & prædicamentalem & relationem secundum esse & secundum dici, esse diuisionem æquiuoci in æquiuocata, sicut diuisio hominis in viuum & pectum, qui tamen loquendi modus non est proprius, habeat enim hæ relationes maiorem quandam conuenientiam quam in solo nomine. Hoc modo etiam de diuisione secundum esse

esse & dici loqui videntur Interpretes, præsertim Simplicius, Ammonius & Boëtius. Imò verò non obscurè id indicat Aristoteles in duplici illa relationum definitione, quam in cap. de Ad aliquid tradit, in quarum prima relatiua desinit per di-
citur in secunda per esse. Igitur à nobis accipiat relatio secundum dici pro transcendentali, relatio secundum esse pro prædicamentali.

Quinta diuisio. Relatio alia est mutua, alia non mutua, de qua optimè D. Thom. 1. 2. q. 13. art. 7. Hæc diuisio non conuenit nisi alicui relationi, sed rebus pluribus inter se collatis: Dicitur enim relatio mutua, cum ea, inter quæ est relatio, mutuum habent respectum; non mutua, cum non habent. Aliæ autem diuisiones suprà assignatæ, possunt etiam de vna relatione dici, vt quod vna sit realis, vel rationis, vel transcendentalis, vel secundum esse, vel secundum dici &c. Colligitur hæc diuisio ex Aristotele 5. Met. t. 20. vbi relatiua tertij fundamenti, vel fundata in mensura, dicit sic se habere, vt vnum sit ordinatum ad aliud, non tamen è contrà. Sic etiã hanc diuisionem intelligunt omnes Interpretes, & tenet. 2. contra Gent. cap. 18. tamen Zon. 5. Met. q. 30. concl. 1. affirmat, relationem mutuum reperiri etiam in relationibus tertij fundamenti; nam non solum, inquit, refertur mensura ad mensuratum, sed etiam mensuratum ad mensuram, vt non tantum scientia ad scibile, tanquam ad mensuram suam, sed etiam scibile ad scientiam tanquam ad mensuratum Gregorius etiam 1. s. d. 28. q. 3. idem affirmat. Caietanus 1. p. q. 13. art. 7. inquit, Omnia relatiua realia secundum Aristotelem esse ex vtroque termino relatiua, hoc est habere mutuum relationem, sed propterea appellari non mutuum, quia aliquando vnum refertur per relationem realem, quam alterum habet ad se, quomodo, inquit, refertur scibile ad scientiam per realem relationem scientiæ ad scibile. D. verò Thomam, & alios dicere in vno ex istis extremis esse relationem rationis, quia apprehenditur illud extremum, quod non habet relationem realem in se, per

quam referatur, vt relatum ad aliud per relationem rationis, perinde atque si haberet in se relationem à qua formaliter denominaretur. Sed contra Caietanum satis multa dicta sunt suprà q. 8. vbi probatum est non posse vllum terminum referri ad alterum per relationem quæ in altero sit, & in particulari etiam id probatum est de scientia & scibili. Imò D. Thom. contr. Gent. cap. 3. dicit non posse vnum terminum ad alium referri per denominationem extrinsecam. Et confirmatur. Si scibile refertetur ad scientiam relatione aliqua reali, vel quatenus scibile est mensura, vel quatenus est mensurabile. Non quatenus est mensurabile; quia secundum Aristotelem ipsum non habet rationem mensuræ. Non quatenus mensura; quia, secundum Caietanum, refertur scibile ad scientiam eadem relatione qua scientia ad scibile. Sed scientia refertur ad scibile tanquam mensurabile ad mensuram. Ergo etiam & scibile. Præterea, si scibile refertur realiter ad scientiam, ergo realiter ordinatum est ad scientiam, sed hoc expressè negat Aristot. 5. Phys. t. 20. de relatiuis mensuræ; ait enim vnum tantum realiter ordinari ad aliud, non autem alterum, sed scientia realiter ordinatur ad scibile, non ergo scibile realiter refertur ad scientiam. Quomodo autem intelligatur hoc ipsum, quod dicit Aristot. ibid. referri vnum terminum relationis fundatæ in mensura ad alium terminum, quia ille terminus realiter ad ipsum referebatur, suprà exposuimus in hoc sensu quod id quod non realiter ad aliud refertur, idè dicatur referri, quia aliud ad se refertur, quoniam propter hanc causam potest à nobis concipi relatio quædam rationis in hoc termino. Tand. 5. Met. q. 26. vbi idem dixit quod Caietanus, affect & auiam explicationem huius dicti Aristotelis, nempe vt dicantur relatiua mutua, quæ distinctis exprimuntur nominibus, vt relatio patris & filij: dicantur autem non mutua, cum nomen vnius termini casu & deriuatione tractum est à nomine alterius, qualis, inquit, est relatio inter scientiam & scibile, inter creaturam & creatorem. Sed

videtur hæc explicatio friuola. Dicitur ergo esse ex relationibus realibus quoddam mutuas, quæ nimirum habent in utroque termino fundamentum eiusdem ordinis, hoc est cum vnum est ordinabile ad aliud, etiam si materialiter loquendo fundamenta sint diuersorum prædicamentorum. Talis dicitur esse relatio inter ea quæ fundantur in actione & passione, vel in quantitate & qualitate, & alijs, &c. Dicuntur autem relationes non mutuas, quando vnum non est ordinabile ad aliud. Talis est relatio omnis fundata in mensura, vt relatio scientiæ ad scibile, inter creatorem & creaturam. Ita D. Tho. q. 7. de potentia art. 7. & 10. Et Ferrar. 2. contra gent. cap. 11. Notandum autem circa relationem inter scientiam & scibile, inter sensum & sensibile, posse accipi scibile duobus modis. Vel quatenus dicitur obiectum potentiae, quod cõcurrit quoddammodo ad actum potentiae. Et hoc modo est relatio realis inter scientiam & scibile. Vel potest considerari sensum & sensibile, quatenus est terminus quidam scientiæ, & sic habet tantum relationem rationis, quia obiecto ex eo quod intellectum fit, nulla aduenit relatio realis, & in hac acceptione videtur vulgo accipi solere scibile & sensibile, pro eo nimirum quod sciri & sentiri potest. Aliqui dicunt si accipiaturs scientia & scibile quatenus sunt eiusdem prædicamenti, hoc modo posse inter illa esse relationem mutuam; vt si conferatur scientia de albedine cum albedine, quoniam pertinent ad idem prædicamentum qualitatis. Sed non probatur nobis hæc sententia; siquidem esse scibile quatenus scibile est; habet semper rationem mensuræ ad scientiam, non ergo potest respectu cuiuscunque scientiæ, hoc est quamuis sit eiusdem prædicamenti cum scientia, habere relationem eandem realem & mutuam, tamen quatenus scientia & hoc scibile pertinet ad prædicamentum qualitatis conueniunt in eo quod sunt qualitates, possunt dici habere inter se mutuam relationem fundatam in vnitare generica. Ad relationes mutuas & non mutuas referuntur, ad illas quidem omnes illas

quæ habent, vt diximus, fundamentum eiusdem ordinis; ad hanc autem in particulari reuocatur relatio creatoris ad creaturam; nec enim in creatore, ad quem realiter creatura refertur, vlla esse potest relatio realis, quæ etiam ipse ad creaturam referatur, vt communiter docent omnes Scholastici; præsertim D. Thom. 1. p. q. 13. art. 7. 3. p. quæst. 2. art. 2. contra gent. cap. 12. Scotus 1. sent. dist. 30. quæst. 1. & 2. & alibi. Præter hos paucos Gabriel, 1. s. dist. 30. q. 5. Marfil. 1. p. quæst. 30. Durand. 1. s. d. 3. o. q. 3. Gregorius, 1. s. dist. 28. quæst. 2. Vltimo notandum circa hanc diuisionem, relationes mutuas non modo reperi in relationibus realibus prædicamentalibus, sed etiam in relationibus transcendentalibus, vt in materia & forma, vt in capite & capitato, &c. & præterea in relationibus rationis, vt inter genus & speciem.

Sexta diuisio. Relatiua alia sunt æquiparantia, alia disquiparantia. Illa sunt quæ eodem nomine significantur, & habent fundamentum eiusdem planè rationis & speciei, & non tantum eiusdem ordinis, vt dicitur simile simili simile &c. Ista autem sunt, & quorum fundamenta sunt diuersæ speciei, & diuersis nominibus designantur; vt pater & filius, dominus & seruus. Quæ iterum subdividuntur, vt ex his relatiuis vnum appelleretur superpositionis, alterum suppositionis. Relatiuum superpositionis est, quod respectu alterius habet quandam superioritatem potestatis & dominijs, vt pater respectu filij. Terminus suppositionis est, qui significat inferioritatem, ac veluti subiectionem, qualis est filius respectu patris. Alij plures alias afferunt diuisiones, sed quæ sunt minoris momenti, quæ videre potes præsertim apud Tartarum in hoc caput. Scotus inter alios assert quoddam nouam diuisionem 3. s. dist. 2. q. 1. & in 4. s. dist. 6. quæst. 10. & d. 13. q. 1. & in quodlib. q. 11. art. 1. in relationem extrinsecam & intrinsecam aduenientem, seu in relationem extrinsecam & intrinsecam. Intrinsecam vocat eam quæ rei aduenit necessarîo; supposito fundamēto & termino, qualis est similitudinis in pariete albo,

suppo-

Supposito alio subiecto albo. Ex his relationibus quædam etiam est quæ necessario sequitur ad positionem fundamenti, qualis est relatio creaturæ ad creatorem, ita ut non possit fundamentum esse, quin necessario sequatur hæc relatio; & istam volebat Scotus non distingui realiter à fundamento, alias autem distingui. Relationes extrinsecas vocat, quæ nõ sequuntur posito fundamento & termino, sed eger aliquo alio extrinseco, verbi gratia, debita applicatione. Tales vult esse omnes relationes quæ sunt in sex ultimis prædicamentis: nam posito verbi gratia, corpore aliquo, & posito loco aliquo leetolymis, non necessario sequitur relatio corporis illius ad locum illū, sicuti necessario sequitur similitudo huius patris albi ad patrem album qui est Ierosolymis. De hac distinctione infra agentes de sex ultimis prædicamentis dicemus. Interim lege Heruum *quodlib. q. 2. Cap. 1. 4. f. d. 5. Zon. 1. Met. q. 39. Soto in hoc cap. 5. in cap. de actione, c. 5. Phys. q. 2. art. 2.* Libet etiam obiter id Soto obijcere; nam vel loquitur de fundamento remoto, vel de proximo. Si de remoto, nec etiam hæc relationes, quas vocant extrinsecas, necessario sequuntur posito fundamento & termino, sed necessaria præterea est ratio fundandi, seu fundamentum proximum. Si autem loquitur de fundamento proximo, non minus sequuntur ad positionem fundamenti & termini relationes quas vocat extrinsecas, quam relationes intrinsecas, ut ex eo quod corpus in hoc loco ponatur, statim consurgit relatio locati ad locum, seu relatio ubi. Igitur hæc divisio relationis in intrinsecam & extrinsecam, si ad hunc modum intelligatur, non est idonea, potest tamen in hoc alio sensu bona esse, si per relationem intrinsecam intelligamus eam, quæ aduenit rei propter fundamentum quod est forma quædam intrinseca rei. Hoc modo erit relatio intrinseca similitudinis unius albi ad alterum, quia resultat ex fundamento quod est forma quædam intrinsece inherens subiecto, extrinseca verò relatio erit quæ non convenit rei propter fundamentum,

quod sit forma quædam intrinseca, cuiusmodi est relatio patris ad filium, omnisque causæ efficientis ad effectum, si vera est illa sententia: Actionem non esse subiectivè in agente, sed in patiente, cum tamè agens dicatur verè habere relationem agentis.

QVÆSTIO DECIMA.

Hæc Relationes ad prædicamentū pertinent?

Haud dubitè sola prædicamentalis, quænam tamen ista sit, hoc demum quaeritur. Est verò potissimum dubitatio de relatione secundum dici, & derelatione non mutua, ubi supponendum est quod supra diximus ex autoritate Auer. id ad quod relatio terminatur, quædam ratione spectare ad prædicamentū relationis.

Prima Proposition. Genus ipsum summum relationis nihil aliud dicit, quam in communi rationem referendi. propter quam unum ad aliud ordinem habet, ita ut hæc ratio & hic ordo sit accidentaliter, nullo modo spectans ad rationem eius quod referri dicitur. Habet hoc genus sub se species distinctas propter distinctam referendi rationem, unde quavis ea, in quibus relatio reperitur, sint vel distinctæ species, vel distincti generis, tamè si nõ sit alia atque alia referendi ratio, non erit appellanda diversa specie relatio, verbi gratia, est similitudo inter duo alba, & duo alia alba, est etiam similitudo inter duo nigra, tamen quavis albedo & nigredo sint distinctæ species qualitates, nihilominus hæc similitudines non videntur differre specie. Imò, quod plus est, nisi aliquando res sint distincti generis & prædicamenti, adhuc tamen relatio, quæ in illis est, appellari poterit solo numero diversa. Quia hæc relationes idem habent specie fundamentum proximum, nempe unitatem similitudinis, manente verò eodem fundamento, manet univèrsale, sicut eodem mutato, statim mutatur univèrsale. Verbi gratia, similitudo quæ est inter qualitates, item æqualitas inter quantitates, identitas inter substantias, solo numero nobis videntur differre. Ratio est, quia idem est referendi modus, & eadè ratio quæ tū simile simili simile est, tum æquale æquali

æquale, tum una substantia eadem cum alia specie, vel genere. Denique eadem est in his omnibus identitatis ratio specificè, vel genericè. Ergo eadem est specie ratio.

Obijcies. Similitudo inter alba cum alia etiam similitudine inter alia alba, magis convenit cum similitudine alborum, quàm cum similitudine nigrosum. Ergo hæ similitudines differunt plus quam numero. Respondetur, Ex parte quidem rei materialis maior est vel convenientia, vel distinctio, tamen ratione eius quod se habet ut formale relationis, non est distinctio alia præter numericam; quia idem est referendi modus specie in his omnibus, nec est mirum quod possint aliqua solo numero differre, ut tamen unum pluribus nominibus differre dicatur numero quàm alterum. verbi gratia, producat in hoc tempore in aqua frigida calor, vult aut alter gradus, cessante hac actione, & redeunte aqua in pristinum frigiditatis statum, producat postea alio tempore calor, haud dubie calor ante productus, & calor postea productus numero differunt. Accipiant istis temporibus alia distincta substantia, ita ut in uno producat in tempore præcedente calor, & in alio tempore in alio etiam subiecto producat calor, hi calores erunt distincti solum numero; & tamen plures sunt causæ numericæ distinctionis horum calorum productorum diversis temporibus in diversis subiectis, quam calorum productorum diversis temporibus in eadem aqua. Ergo eodem modo, quamvis duæ similitudines inter alba numero differant, poterunt etiam numero solum differre similitudo inter alba, & similitudo inter nigra, quàmvis harum posteriorum similitudinum inter alba & nigra plures sint rationes distinctionis numericæ, quam similitudinum inter alba, quia similitudinum inter alba & nigra ratio distinctionis est non solum subiectum diversum, & termini diversi, sed etiam fundamenta materialiter & realiter loquendo specie distincta. Similitudinum autem inter alba causa distinctionis est subiectorum diversitas, & termini

eorum ac fundamentorum non quidem specificæ, sed numericæ tantum. Ad hanc autem relationem prædicamentalem omnia requiruntur, quæ ad relationem realem.

Secunda Propositio. Relatio secundum dici prout idem significare dicitur atque transcendentalis, non pertinet ad hoc prædicamentum. Ratio est, quia & transcendentalis appellatur & dicit respectum quendam intrinsicè pertinentem ad rem quæ refertur dicitur. Hæc propositio est contra Boët. Simpl. & P. Ven. qui dicunt etiam id quod in relatione secundum dici absolutum est, pertinere ad aliquod aliud prædicamentum, tamen respectum illum ut prædicat concipitur, sub ratione respectus spectare ad prædicamentum relationis, quia hic respectus facit ut res secundum suum esse sit ad aliud: Sed cum hic respectus, ut diximus, sit de ratione intrinseca rei quæ per se primo absoluta est, & connotat istum respectum, necessarium pertinere debet ad prædicamentum absoluti. Hoc docere videtur Ammonius, alij tamen, quibus sententia Auctorum citatorum magis placet, dicunt hunc respectum non esse de intrinseca ratione rei; quod si ita esset, profecto bene illi & consequenter dicerent spectare hunc respectum ad prædicamentum relationis, unde non est, inquit, scientia intrinseca & essentialiter ordinata ad aliud, sed est quid absolutum, ad quod consequitur ille respectus.

Tertia Propositio. Relatio realis prædicamentalis non mutua, si est aliquid accidentarium, ut verè est, pertinet ad hoc prædicamentum. Ratio est, quia dicit respectum rei ad aliud, & non est de ratione relationis terminari ad aliquid respectu, sed ad absolutum tantum. Ergo hic respectus cum reperitur etiam in relatione mutua, & sit tantum præcise de illius ratione, pertinet ad hoc prædicamentum. Huiusmodi est relatio scientiæ ad scibile, secundum multorum opinionem. Talis etiam est relatio creaturæ ad creatorem: secundum etiam multorum sententiam: Alij enim sunt quibus videtur esse essentialis.

signis & intrinseca relatio creaturæ ad creatorem, de quibus lege Fons. 4. Met. q. 1. se 2. 7. Quod etiam confirmatur celebri illa Indi cuiusdam sententia, qui cum Athenas perisset, quæreretque ex Socrate, quidnam faciendo, & quomodo sapiens esse posset, responderetque Socrates, si quemadmodum homini viuendum esset consideraret, ridendo subdidit, non posse res humanas rectè cognosci, nisi rerum prius diuinarum scientia haberetur: Hoc certe indicans, habere res humanas & creaturas intrinsecam quandam dependentiam à Deo creatore. Tamen alij, qui hoc negant, id explicant exemplo filij, quamuis enim is quatenus genitus est, à patre pendeat, non tamen propterea dicitur relatio, quam habet, illi esse intrinseca. Sic ergo quamuis creaturæ vt creatura est, & effecta à Deo, sit relatio intrinseca ad Deum vt creatantem, non tamen ipsi creaturæ secundum naturam suam:

QVÆSTIO VNDECIMA.

De proprietatibus Relatiuorum.

Aristoteles *incap. de Relatione* sex posissimum affert Relatiuorū proprietates. *Prima est*, vt Relatiua habeant contrarium. *Secunda*, Vt suscipiant magis & minus; qua proprietates, vt in explicatio: ne textus ex Ammonio diximus, potius affert Aristot. tanquam absurda quædā consecutaria traditæ primæ definitionis. Cum enim definitio illa etiam in Relatione secundum dici conueniat, sicut relatiua illa sunt aliquid per se primo absolutum; ita etiam non repugnat illa eadem habere contraria, & magis atque minus suscipere, vnde posuit exemplum Aristot. rei coloratæ, cui sine dubio aliquid est contrarium, quia aliquid etiam est absolutum. Eodem quoque loco exposuimus quomodo Relatiuis secundum esse possent hæ proprietates quadrare, nimirum ratione solius fundamenti: vbi etiam obseruandum est posse aliquando relatiua magis vel minus suscipere, etiam si neutrum propriè loquendo fundamentum recipiat, dici tamen solet vnum alteri esse magis minusue inæquale, æquale autem dici nõ

potest, quia æqualitas consistit in indiuisibili, inæqualitas autem sit per maiorem vel minorem recessum ab æqualitate. Itē in quantitatibus terminatis non reperitur hæc proprietas: non enim duplum vnum magis aut minus altero duplum est. Præterea sciendum est posse relatiua magis aut minus recipere, quamuis fundamentum aliquando magis recipiat, vel minus, hoc est potest aliquando similitudo vna maior appellari, etiam si fundamentum imminuatur, & contrā minor vocari, licet fundamentum intendatur; vt patet in duobus albis, quorum vnum habeat quatuor gradus albedinis, alterum vero octo: nam si albo vt octo detrahas vnum aut alterum gradum, maior confusget inter vtrumque album similitudo, cum tamen fundamentum sit diminutū. Denique notandum est etiam in relatiuis secundum dici, si habeatur ratio præcisè respectuum, nõn propriè recipiunt magis aut minus, hoc tamen solet de illis affirmari, quia idem est nomen impositū & absoluto, & respectiuo, vt scientia quatenus refertur ad scibile, idem nomen habet, quatenus ipsa etiam est quid absolutum. Sicut igitur quadam ratione intendi potest & remitti propter absolutum; ita etiam dici solet posse intendi & remitti propter respectiuum. *Tertia Proprietas*, Vt relatiua dicantur ad conuertentia; sic enim legi debet, non *ad conuertentiam*, sic enim græcè habet. Significat autem hoc verbum quod in græco est, Primo, idem quod recipi vocari. Ita Cic. 1. de diuin. Secundo, Idem quod vicissim & retro ac retrosum commutare, vt 3. de natura deorum. Ad hæc idem quod ex altera parte respondere, vt apud eundem 1. *At ad quæst.* vbi appellat Rhetoricam antistrophon Dialècticæ, quæ autē illam dixerat Aristot. 1. *Rhet. cap. 1.* Item, idem significat quod alterum alteri consequens, vt 6. *Tuscul.* Huius ergo proprietatis non est sensus, quod termini sint inter se conuertibiles, quomodo subiectum & passio dicuntur conuertibilia. Nec secundo sensus est, quod vnum inferat existentiam alterius, hoc enim spectat ad aliam proprie-

Li. 3. latens.

tatem. Nec tertio sensus est, quod relatiua mutuo inter se referantur, hoc enim tantum reperitur in relatiuis mutuis. Constat ergo hæc proprietas in dictione, vt ita loquar, & in appellatione; vt nimirum dicatur vnum ad aliud hoc modo, vt conuertat aliud, quemadmodum Caietanus loquitur, ad dicendum ad se, seu vt clarius explicetur. Constat in hoc hæc proprietas, vt terminus simul cum nomine alterius termini de seipso prædicetur, & cum reduplicatione, sicut dicimus seruus est domini seruus. Quod vt recte fiat, seruandæ sunt illæ conditiones, de bona nominum relatiuorum assignatione, de quibus diximus in explicatione textus. Vnde hæc proprietas non solum conuenit relationi prædicamentali, sed etiam transcendentali, & omnibus denominatiuis: dicimus enim caput esse capitati caput, iustitiam iusti iustitiam, vel iustum à iustitia iustum. Notandum autem cum Alberto & Caietano, hæc esse distincta: *Conuersionem, conuertibilitatem, & conuertentiam*. Conuersio est proprietas quædam propositionum, cum sit transpositio tum in qualitate, tum in quantitate, de qua in Comp. Conuertibilitas est proprietas quædam terminorum, cum ex vno aliud sequitur, & contra, vti, est homo, ergo est risibilis, & contra: Est risibilis, ergo est homo. Et conuertentia est id quod dictum est. *Quarta Proprietas est*, vt Relatiua sint simul natura. Potest autem in relatiuis considerari absolutum, & formaliter relatio, seu fundamentum, & formalis respectus. Debet hæc proprietas intelligi de relatiuis formaliter, non autem de fundamento, vel de absoluto: nam si habeatur ratio fundamenti, vel absoluti, potest vnum relatiuum esse prius natura quam alterum, vt pater quam filius, quatenus est causa filij, & quatenus generat; nam hoc ipsum esse causam dicit relationem quandam, quæ vt sic est simul natura cum causato. Si autem consideretur id propter quod conuenit rei vt causa sit, nempe fundamentum ipsum, sic res quæ est causa prior est quam res quæ est effectus. Ab hac proprietate exclusit Aristoteles scientiam &

scibile, quia, vt multis argumentis probauit, prius natura, quin etia tempore prius est scibile quam scientia. Vbi loquitur Arist. de re illa quæ sciri potest; si enim consideretur res illa eadem, quatenus habet hanc denominationem vt appelletur scibilis, cum id habeat per respectum rationis, simul res appellatur scibilis, & concipitur scientia esse, vel esse posse: nihil enim potest vocari scibile, nisi propter scientiam quæ de illo esse potest. Rursum si consideretur scibile quatenus est actuale obiectum, de quo actu habetur scientia, quia concurrit aliquo modo ad scientiam, habet etiam hanc eandem relationem realem, suntque tunc scientia & scibile simul natura, quia se habent tunc vt causa & causatum; si tamen consideretur scientia in ordine ad scibile quod esse potest, seu quod sciri potest. hoc modo non sunt simul natura scientia & scibile, sicut nec sensus & sensibile. vnde Arist. 2. de anima. 1. 141. & 142. inquit, sensum & sensibile in actu simul esse, non autem in potentia. Hæc proprietas conuenit solummodo relatiuis prædicamentalibus, quia de eorū tantum ratione est vt realia sint, siquidem potest transcendentaliter relatio esse ad terminum non realem, vt est relatio motus ad terminum à quo, vel ad priuationem. Intelligitur etiam de solis relatiuis mutuis, si sumantur relatiua formaliter vt relatiua sunt, hoc est, quatenus vtinque est respectus vnius ad alterum, sed quia non est necessarium vt terminetur relatio ad aliquod respectiuum, intelligenda est sic ista proprietas, vt relatiua dicantur esse simul natura, id est, relatiuum, & terminus cuius est relatiuum. Nec refert quod hæc proprietas relatiuis tribuatur in plurali, tum quia vtimur interdum plurali numero pro singulari, tum quia aliquando relatiui nomen usurpatur pro termino, & quia in illo termino, qui alterius relationem terminat, est fundamentum ad quod relatio consequitur, si mutua sit inter vtrumque terminum relatio, propterea dicuntur esse simul natura relatiua, quia relatio statim consequitur fundamentum alterius termini. Denique etiam

etiam in relationibus non mutuis accipiendi nomen relatiui formaliter, dici potest hoc modo esse simul natura, quāuis minus propriè, quatenus, vt dictū est, terminus non potest rectè conceipi vt terminans sine quadam correspondentia. *Quinta Proprietas*, Vt Relatiua sint simul cognitione. Sequitur ex præcedente, quia sicut se habet res ad esse, & ad cognosci. *Sexta Proprietas*, Ex vtraque dicta sequitur, vt nempe Vnum relatiuorum definiatur per alterum; sicut enim se habet res ad esse & ad cognosci, ita & ad definiti, de qua proprietate diximus q. 8. in responsione ad tertium argumentum. Definiri videtur vnum relatiuum per aliud, non quatenus formaliter relatiuum est, sed solum prout est terminus. Vnde hoc solum notandum superest, sicut rerum ita & definitionum triplex esse genus; quædam enim res sunt per se existentes, & absolute, quocirca ad illarum rerum definitionem satis sunt ea quæ ex principijs essentialibus generis proprii desumuntur. Talis est substantia potissimum completa, quam vt perfectè definias, nihil aliud desideratur, nisi vt genus in definitione ponas & differentia. Sicut præterea quædam aliæ res, quæ etsi ipsæ sint aliquid absolute, tamen quia sunt minus perfecta entia, nec per se existere possunt, vt rectè intelligatur, non sunt contentæ genere proprio & differentia, sed exigunt etiam vt in illarum definitione subiectū ponatur, quod definitionis genus appellari solet per additamentum. Talis est definitio accidentis, quod spectat ad alia prædicamenta præter prædicamentū relationis, vel illud etiam accidens, quod quamuis reperiatur in alijs prædicamentis, tamen si compareretur cum speciebus vel eiusdem, vel aliorum prædicamentorum, habet maiorem absoluti entis rationem. Quod dico propter ea accidentia, quæ quamuis non sint de genere relationis, & vt sic absoluta sint, non sunt tamen omnino absoluta, cum includant quendam respectum. Denique tertium genus rerum est, & istarum quas modo diximus, quæ nempe includunt aliquem respectum, & præterea sub-

stantiarum incompletarū etiam respectū quendam includentium. Et denique, & quidem potissimum accidentiū pertinentium ad prædicamentum relationis, quæ omnes res cū præter subiectum dicāt etiā ordinem ad aliud, debent etiam per ordinem ad illud aliud definiti; quia etiā terminus ipse entitatiuè sumptus non sit de quidditate relatiui, quia est oppositus relatiuo, & aliquid ab illo distinctum, tamen ordo ad illud, vt quæstione secunda diximus, est de essentia relatiui.

Obijcies. Si relatiuum definitur per alterum, sequitur committi in definiendo circulum & nugationem, quia hoc per illud definiatur, & illud etiam per illud aliud. Imò idem etiam erit seipso notius & minus notū; nam quod in alterius definitione ponitur, debet illo prius esse & notius, vt præcipit Arist. 6. Top. c. 3. Imò etiam adhuc sequitur idem defini per seipsum; vt enim ait Arist. 2. top. c. 2. licet loco nominis positi in definitione rei per nomē significatæ definitionē subijcere, quemadmodū si definias hominē animal rationale vice & loco animalis, substitui potest definitio animalis, dicendo hominem esse substantiam sentientem. Sic igitur cum dices patrem esse filij patrē, dicere quoq; poteris patrem esse id quod eius quod genitū est est principium generatiuum, seu pater. Resp. Alb. Ab illis regulis definitionis, de quibus Arist. 6. Top. c. 3. excipiuntur ibidē ea in quibus est ordo mutus & relatiuus; nam sicut in illis datur quidam veluti circulus in esse, ita etiam non est mirū si detur circulus & reciproca ratio definiendi vnum per alterum; quoniam sicut res se habet ad esse, ita & ad cognosci & defini, & sicut vnum non est altero prius natura, ita notius vel ignotius neutrum natura est, sed vtrumque æque vel cognitum, vel ignotum. Quamuis fieri aliquādo possit respectu nostri vt vnum magis distinctè cognoscatur quam alterum, Quod autem 2. Top. dicitur de definitione quæ nominis loco ponitur, potest etiā & in relatiuis obseruari, quamuis non sit improbable solum fuisse traditam eam legem pro definitione rerum absolutarū,

in quibus vitium hoc nugationis & definitionis eiusdem per seipsum non ita aperte committitur.

QVÆSTIO DVODECIMA, & vltima.

De Relationibus rationis.

HÆcenus diximus de Relatione reali, de qua ex ijs quæ explicata sunt possumus pleraque, seruata proportionem, ad relationes rationis accommodari. Vt tamen hac in parte nihil desideretur, operæ pretium duximus nonnulla etiam seorsum de hoc Relationum genere differere; sic enim fiet vt quæ de reali dicta sunt, facta vtriusque collatione melius cognoscantur: quæ enim opposita sunt, si iuxta se ponantur, magis elucescunt. Iandunus 5. Met. q. 6. & Burl. in *fini prædicam.* relationes rationis ad hoc prædicamentum referendas censuerunt, sed iam pridem explosa est hæc sententia, & omnium aliorum suffragijs & argumentis à nobis allatis in *proleg. ad hunc librum* Supponenda sunt ea omnia quæ tract. de Ente rationis, de illius acceptionibus, & ratione formali illius acceptionis diximus.

Relatio rationis quid?

Prima Propositio. Relatio rationis in communi loquendo, est respectus cuiusdā rei ad aliud, qui non habet esse à parte rei, nisi prout pendet ab actu aliquo intellectus nostri, aut alicuius alterius personæ. Vbi notandum est posse tribus modis considerari relationem rationis habere aliquod esse. Primo, formaliter & directe, cum opera intellectus concipitur comparatiuè hæc relatio, vel per noticiam comparatiuam, per quam multi contendunt solummodo habere esse Ens rationis, & de hac nulla potest esse dubitatio. Secundo, Quatenus respectus iste sequitur ad operationem intellectus, cum in illius cognitione aliqua res obiectiue est, quæ appellatur relatio rationis, quia ad actum rationis consequitur, quamuis directe & formaliter non habeat esse obiectiuum ista relatio; & hoc nos suprà diximus satis esse ad relationem rationis. Tertio, Potest appellari relatio rationis omnis respectus, qui ex actu alicuius potentie vitalis

cognoscitur, vel appetitur, ex eo quod fertur in aliquod obiectum, consequitur. Quæ relatio non habet alium essendi modum à præcedente; ita enim sequitur ad rem obiectiue se habentem in actu alicuius potentie, atque relatio illa quæ ex actu intellectus obiectiue sequebatur. Talis relatio est voliti, visi, imaginati, vt expressè docet Scot. 1. 1. d. 45. & appellatur relatio rationis non quod sequatur actum rationis, nec quod necessarius sit directus rationis actus, à quo habeat esse prout intelligitur; hæc. n. non esse necessaria, tract. de Ente rationis, probatū est, sed quia alio nomine proprio caremus. Et hæc quidem relationes sunt formales relationes rationis, hoc est, formaliter habent esse relationis rationis. Addi potest quantum genus, cum ea omnis relatio rationis vocatur, quæ est secundum dici, vel quæ est in termino terminante, prout is nullam dicitur relationem realem habere ad eum terminum qui terminatur, quomodo accipi à D. Thoma, & alijs hoc relationis rationis nomen diximus. Sed non est hæc relatio, si de relatione secundum dici sermo sit, prout illa idem est quod transcendens, talis, vilo modo appellanda relatio rationis: si autem de termino non habente relationem mutuum, non erit relatio rationis formaliter, sed tantum fundamentaliter. Formaliter autem non est hæc relatio rationis, nisi quando hic terminus, in quo non est relatio realis, concipitur ab intellectu, vt relatus ad præcedentem, sed appellatur relatio rationis ante istum respectum inductum ab intellectu; tum quia vt sit hic respectus, pendet ab intellectu, tum quia similis est quoad hoc iste terminus absolutus veræ & formali relationi rationis, quod nihil addat rei, neque formaliter, neque realiter distinctum, ex eo quod terminet relationem alterius, tū quia est fundamentum satis sufficiens, vt ex eo quod terminat alterius relationem, possimus in eo quendam respectum concipere ad terminum præcedentem. Huc referri possunt priuationes & negationes, quæ quamuis à parte rei sint fundamentaliter, tamen dicuntur esse entia rationis, quia

quia secundum præcisam illam rationem, quam dicunt, non habent esse, nisi quatenus concipiuntur.

Secunda Propositio. Relatio rationis cum sit relatio secundum quid, & cum conditione diminuta, ac penè æquiuocè relatio, tot modis dicitur relatio rationis, quot modis contingit deficere à conditionibus relationis realis. Ad relationem autem realem, si prædicamentalis sit, requiritur distinctio realis inter terminos, ut uterque sit positivus. Requiritur etiam distinctio realis fundamenti in utroque termino, si tamen sit relatio mutua. Denique debet saltem relatio transcendentalis habere fundamentum reale. Primum igitur genus relationis rationis erit inter terminos qui non sunt ens, ut inter duo entia fictitia, inter id quod præterijt & futurum est; quomodo dicitur Adam prior Antichristo: nam relatio realis debet necessariò esse saltem alicuius entis, quamvis terminari possit ad non ens, ut patet in relatione mutationis ad priuationem. Secundum genus est, quando extrema quidem realia sunt & fundamentum reale, sed non sunt distincta nec fundamenta, nec extrema. Talis est relatio eiusdem ad seipsum, vel diuersitatis à seipso; quāvis quod attinet ad relationem diuersitatis, valde probabile est omnem huiusmodi relationem esse tantum rationis, quia solam dicit negationem. Propterea dicit D. Thom. & Thomistæ, inter attributa diuina, si mutuo comparentur, & cum essentia Dei, non esse distinctionem nisi rationis, non quod intellectus cōtingat ea quæ in Deo non sunt, sed quia cum à parte rei nulla sit attributorum distinctio, sed tantum simplex Dei natura, æquiualens multis attributis distinctis, per rationem est, quod hæc in Deo ut distincta cōcipiantur. Ex quo tamen non licet postea argumentari, ut facit Scotus, hæc attributa quæ de Deo prædicantur, non esse in Deo realiter. Et si enim non sint distincta realiter, vera tamen & realis prædicatio est cuiusvis attributi, quod perfectionem dicat de Deo. Vnde concludi potest cum Theologis, attributa diuina esse in Deo

formaliter, non tamen distingui formaliter. Lege D. Thom. 1. 2. q. 1. art. 1. 4. & 5. & d. 33. q. 1. art. 1. 1. p. q. 13. art. 4. & q. 2. art. 2. Tercium genus relationis est, cum extrema sunt realiter distincta, non tamè est fundamentum in utroque extremo sufficiens, vel quia vnum extremum non est capax mutationis, vel certè quia vni extremo ex eo quod vnum ad ipsum referatur, nihil aduenit reale, vel denique quia in utroque extremo non est nisi vnum numero fundamentum. Exemplum primi sit relatio inter creatorem & creaturam: nā si Deus capax esset nouæ relationis, & noui fundamenti, verè ex eo quod creauit, noua illi adueniret relatio, sicut ex eo quod aliqua causa creata de nouo aliquid facit, noua illi aduenit relatio. Exemplum secundi est relatio inter scientiam & scibile; quamuis enim scibile sit extremum vnum reale, tamen ex eo quod ad ipsum scientia de nouo referatur, nihil illi de nouo aduenit. Exemplum tertij: Si per potentiam Dei in duobus parietibus eadem numero albedo poneretur, non tamè esset relatio realis similitudinis inter utrumque parietem, ut q. 2. supra ex D. Thoma contra Scotum diximus. Vnde infert D. Thom. 1. p. q. 42. art. 1. ad 4. æqualitatem, quæ inter personas diuinas reperitur non esse relationem realem, quia non sufficit distinctio personarum & subiectorum, sed requiritur præterea distinctio numeri alii saltem fundamentorum, quare rectè Magister concludit 1. 2. diff. 31. has relationes quæ Deo tribuuntur esse tantum secundum appellationem relationes. Lege D. Thom. de his omnibus relationibus 1. p. q. 1. art. 7. 1. 2. d. 26. q. 2. art. 1. & q. 7. de potentia art. 11. Multò verò magis sunt relationes rationis quæ fundamentum habent in re quidem remotum, sed proximum tantum in intellectu, ut sunt relationes generis, speciei &c. Multò verò maxime sunt relationes rationis, quæ nec in re quidem habent fundamentum remotum, qualis est relatio signi ex impositione.

Tertia Propositio. Proprietates quæ de reatiuis realibus supra allatæ sunt, possunt proportionè quadam etiam huic ge-

neri relationis convenire. **Primo.** Quod relatiuis sit aliquid contrarium, ut inter subiectum & predicatum, antecedens & consequens. In fictitijs quoque rebus confingi possunt opposiciones. **Secundo.** Quod recipiat magis & minus, ut dicitur genus magis vniuersale quam species. & eodem modo in fictitijs quoque id fingi potest. **Tertio.** Quod dicantur ad cōuertentia, ut genus est speciei genus. **Quarto.** Quod sint simul natura. **Quinto.** Quod simul cognitione. **Sexto.** Quod vnum definitur per alterum, ut patet in genere & specie. Præerea ex diuisionibus relatiuorum suprà traditis pleræque, etiam reperiuntur in relatiuis rationis. **Primo.** Quod aliquæ relationes sint mutue: Patet in genere & specie. Quod aliquæ non sint mutue, ut patet in relatione scibilis. **Secundo.** Quod aliquæ sint relationes æquiparantiz, ut dicitur diuersum diuersi diuersum. Aliæ disquiparantiz, ut genus speciei genus. **Tertio.** Quod aliquæ sint per se relationes, ut genus, quædam autem per accidens, ut animal, cui accidit esse genus. **Quarto.** Ut inquit D. Thom. q. 7. de potent. art. 10. d. 11. & Zon. 5. Met. q. 10. quædam sunt relationes rationis secundum esse, nempe cum ex se & primario signifi. aut relationem, non autem aliquid absolutum, ut genus, species &c. Relationes autē secundum dici vix videntur illæ assignari posse, quia relatio rationis si formaliter relatio rationis sit, per se primo dicit relationem, non autem quid absolutum, tamen ut monuimus. relatio secundum esse proprie vsurpari solet pro reali & prædicamentali, relatio secundum dici pro reali transcendentali, quamuis extendi possit ad relationes rationis, vel quæ formaliter relationes sunt, utpote quibus conuenit relatio per rationem & impositionem, ac veluti dictionem, id est si sint fundamentaliter relationes rationis, vel non mutue, quia etiā nō dicuntur relationes nisi propter operationem intellectus superuenientem.

IN CAPITE DE

Qualitate:

CVR de Qualitate post alia prædicam

menta sit agendum, liquet ex dictis de alijs prædicamentis. Cur autem prius de illa quam de sequentibus dicamus, ratio est, ut ait Arist. quia substantijs conuenit agere & pati propter qualitates & actiua & passiva, & quia cū prius dicendum fuisset de Qualitate quā de Quantitate, & de Relatione, nisi aliud obstat: ideo, viderimus, ordo postulabat ut ad illam quam primū accederemus. Duas potissimū partes habet hæc caput. In prima ponuntur species qualitatis, vbi tamen obiter sermo fit de Quali in concreto, quia hoc caput fuit inscriptum de Qualitate & quali. In secunda exponuntur proprietates qualitatis, & dissoluitur quædam dubitatio.

PRIMA PARS CAPITIS.

Qualitatis, à qua res denominatur quædam, hæ sunt potissimū species. Prima: habitus & dispositio. Ille est qualitas quædam permanens, & difficilē à subiecto mobilis, ut scientia & virtus. Ista est qualitas transiens, & facilē à subiecto amouibilis, ut sententia, pulchritudo &c. **Secunda Species est: Potentia & impotentia naturalis,** à qua in totum denominantur res propriæ aliquo nomine, cum tamen ipsæ qualitates nullum nomen propriū habeant, ut pugiles, ætiores: nec enim est impossibile facultati naturali, & consistunt in hoc istæ qualitates, ut ab eis habeat subiectum facit aliquid agere aut pati. Ponit autem Arist. hoc discrimen inter habitum & dispositionem, & hanc secundam speciem, quod hæc secunda sit nobis à natura, & sic principium agendi, aut patiendi, non autem prima. Item potest inquit Arist. habitus appellari etiam dispositio, quia qui illum habent, sunt secundum eundem quodammodo dispositi, non tamen appellari potest dispositio habitus. Et confirmatur, quod habitus consistat in illa permanentia quam dixi. quoniam eos à quibus habitus faciliē remouetur, solemus non tam habitu præditos, quam dispositos appellare. **Tertia Species est: passibilis qualitas & passio.** Dicuntur autem passibiles quantitates eæ, quæ inferuntur sensibus aut quam passionem, nō autē quod id faciant in subie-

cia.

Est, in quibus sunt: non enim dulcedo quæ est in melle, melli infert passionem. Dicuntur præterea passibiles qualitates & passionones, quæ ex aliqua passione sequuntur, ut color rubeus, qui ex verecundia nascitur, & pallidus, qui ex timore. Vnde inquit Arist. ex qualitates omnes, & illi colores qui ex naturali & innata aliqua passione oriuntur, diu possunt passibiles qualitates. Secundo, Cum aliqua passio est vehemens & permanens, vel innata & causata post ortum, vel in tempore, verbi gratia, per ægitudinem, solet tunc appellari passibilis qualitas, qualis est color qui ex calidiore aliqua calis plaga solet ab animalibus contrahi, vel ob morbum aliquem. Cum autem est brevis aliqua & repentina passio, solet eiusmodi qualitas simpliciter appellari passio. Tunc rubeus calor ex verecundia &c. necesse est ab huiusmodi qualitatibus absolute res denominantur quales. Tercio. Non modo in rebus corporeis, sed in anima etiam locum habet hæc qualitatum distinctio; amentia enim naturalis, est passibilis qualitas, amentia autem momentanea & ad tempus est passio, qualis causari solet ex iracundia; ita enim, ut in proverbio. *Furor brevis est.* Quarta. Species, est figura & forma. Figura, ut triangulum, & quæ ad huiusmodi figuram pertinent, rectitudo, vel curvitas. Forma autem, ut extrinseca delineamenta rerum naturalium, bouis, hominis &c. Concludit tandem hæc serè quatuor esse qualitaris species & modos, quibus alius fortasse adducit qualitates fit. Ad finem autem huius partis describit Quale in concreto, nempe quod huiusmodi denominatur à dictis qualitatibus speciebus, vel quomodolibet aliter: Sunt enim quedam quæ qualia appellantur, cum tamen formæ, à quibus denominantur, nomine careant, & contra habent qualitates interdum nomina, non autem ab illis res denominantur. Exempla sunt in pugile, qui denominatur à forma quadam quæ nomine caret, & virtus quæ denominationum non habet.

EXPLICATIO VERBORUM.

Secundum quam quales quidam esse dicuntur. Alij legunt: quales esse dicuntur. Ita

Caiet. Vnde etiam colligit rationem habitus solum reperiri in nominibus.

Dispositio.) Alij vertunt affectionem. Ita videtur sapientia numero Marc. Tull. dispositionis nomen usurpare. Et D. Aug. lib. de prædicamentis.

Si quis vel mediocriter sumas scientiam.) Hinc colligitur scientiam cuiuscunque tandem gradus sit, quantumvis exigui, retinere propriam habens rationem. Porro simpl. hanc particulam *mediocriter*, non modo refert ad subiectum, quod magis manifestum est: potest aliqua scientia prædictam, sed etiam ad ipsammet scientiam, cuius quedam species sunt, quæ primum in certitudine locum obtinent, nempe Mathematicæ, aliz medium, ut Physica, aliz infimum, ut moralis Philosophia.

Nisi grandis permutatio.) Indicat causas propter quas fieri possit scientiæ depredictio, quas primo poss. repetit, & nos infra etiam aliquid dicemus.

Nisi aliqua eorundem.) Dicit id quod ex natura sua est dispositio, per accidens & secundum loquendi modum appellari interdum habitum, ut etiam contra, quod ex natura sua habitus est, quia aliquando facit à subiecto remoueri, appellari dispositionem. Qui locus plurimum videtur facere pro sententiâ D. Tho. distingui specie habitum & dispositionem, de qua infra.

Asteriscus.) Perion. vertit acrimoniam. Argyr. ne verbum quidem de hac dictibimus. Est autem medius quidam sapor ex minore siccitate, & frigore largiore constans. ut Alex. in problem. græcè σπιρδόν.

Passibiles verò qualitates.) Afirmat quiddam esse qualitates passibiles, quia passionem causant & faciunt, alias autem, quia ex passione oriuntur, & proprio nomine appellantur passionones. Cum autem actio duplex sit: Vna realis & physica, cū sit productio à simili, ut calor à calore: Alia autem quæ à cirur intentionalis, qualis calor, per passibiles qualitates passionem causantes potissimum intelligit eas, quæ efficiunt actionem physicam & realem, vnde exemplum ponit in calore & sapore, & eadem esse ratio potest aliarum qualitarum sensibilium, prout ex

illis quædam secundum multorum opinionem sensationem causant per productionem realem similis qualitatis. Paret in sapore odore, & sono. De colore autem non idem affirmatis enim tantum percipitur per speciem intentionalem productam, vel certe prædicti alij modi qualitatium non percipiuntur nisi per realem contactum corporis in quo sunt. Quia igitur eadem ferè ratio erat cæterarum qualitatum, quæ causant realem passionem, & odoris, fuit contentus Arist. illo exemplo: nam odor & sapor habent easdem differentias proportionaliter, vt. 2. de anima. text. 93.

Non enim aliqua secundum ipsas dicuntur quales, nempe secundum passionem, idque si conferantur hæc qualitates cum alijs, & si simpliciter & absolute loquamur, cum enim qualitatem dixerit esse à qua res dicuntur quales, id omni qualitati conuenire debet.

Et circa vnumquodque constans forma.) Ambigua est hæc oratio propter dictionem *constans*, quæ vel potest adiectiue sumi & referri ad formam, vel potest referri ad vnumquodque. Tamen hanc dubitationem eximit lectio Græca, quam rectè Argyrop. & Perion. reddiderunt his verbis: *Et ea quæ in vnoquoque est forma.*

In plurimū.) Significat duplex genus denominationum, de quibus sup. diximus; tunc eorum quæ secundum rem & vocem sunt, tum quæ secundum rem tantum, tum denique quæ secundum vocem tantum.

Notanda.

Notandum primo. Achaicus & Aphrod. existimant virio libriorum factū esse vt hoc caput inscriberetur de qualitate & quali, seu de quali & qualitate, cum tantum inscribi debuerit de quali, sicut supra in cap. de Relatione inscriptio fuit. De his quæ ad aliquid, & in cap. de quanto, in concreto: Nihilominus Simplicius & Ammonius retinendam putant hanc inscriptionem; tum vt significaretur quorundam sententia, qui nullum discrimen ponebant inter qualitatem in abstracto, & in concreto, quales dicuntur fuisse stoici & Academici; tum quia existimabāt qui-

dam nullam dari qualitatem in abstracto, in quibus fertur fuisse Antiochus, cui cum Plato altercando diceret: Equum vides, equitatem non intueor, respondit: Habes id quo equus videtur, nempe oculum, sed quo qualitas spectatur & consideratur nondum obtines. Quare Plato primus hoc qualitatis nomen inuenit, vt ipse sibi arrogat in Theæteto. Et Cicero in quest. Acad. Qualitates, inquit, dixi quas Græci ποιότητες vocant, quod nomen non vulgè, sed Philosophorum est: fortassis quia vulgus assuetum cognoscendis tantum sensibilibus, talia autem sunt sola qualia in concreto. Voluit ergo Aristoteles hoc caput inscribere de qualitate & quali, vt & Platonem hac in re sequeretur, & qualitatem etiam in abstracto dari ostenderet, vnde & vtriusque descriptionem ponit.

Notandum secundo. Qualitas significat determinationem accidentalem, realem, intrinsecam, & propriam; quatenus est determinatio accidentalis, excluditur qualitas à forma substantiali & differentia, quæ ipsæ etiam qualitates dicuntur. Dicitur etiam determinatio realis propter secundas substantias, quæ quale aliquid significare dicuntur, hoc est notionem quandam communitatis. Dicitur etiam determinatio intrinseca, ad excludenda alia genera accidentium, quæ extrinsecam determinationem significant, vt quando, scilicet, vbi &c. Denique appellatur determinatio propria, quia quantitas et si aliquo modo determinet substantiam, ipsa tamen maximè indiget determinatione, per talem vel talem figuram. Vnde Arist. qualitatem esse dixit, à qua res dicitur esse qualis, hoc est absolute & simpliciter loquendo: Ab alijs enim accidentibus potius dicitur res qualis, cum addito, vt qualis in loco, tempore, sita &c. Est enim hoc nomen qualitatis, si in communi maxime sumatur, æquipocum, vel certe analogum, cuius multas significationes explicat Aristoteles 5. Met. 1. 19. Plotinus verò 1. de diff. & cap. 11. inquit, qualitatem esse vnam quandam additam essentij post ipsam essentiam rationem, per quam post

ea res quales cognominantur. Et D. Thom. 1. 2. q. 49. art. 2. dicit, formalem rationem qualitatis consistere in hoc ut subiectum modifiet, & qualem faciat; ubi multa habet D. Tho. de toto hoc cap. & speciebus qualitatis.

Obijciat. Quale est aliquid posterius qualitate. Ergo non bene definitur qualitas per quale. Item videtur committi ab Aristotele circulus, infra enim ipsum quale definitur per qualitatem. Respondet Simplicius, Boëtius, Auerroes, & alij non esse hanc propriam definitionem, non modo quia non habet locum in summis generibus definitio, sed quia explicatur qualitas per effectum suum, ideoque magis esse essentialem qualis definitionem quam postea tradit, quia explicatur per qualitatem, quæ ipsius essentia est & causa. Cum autem hæc duo vicissim conuertantur, non esse mirum si vnum in alterius definitione ponatur. Quod vltimum rectè quidem ab illis dicitur, tamen quod idem asserunt de definitione per effectum & essentialem, non assentior; nam definitio accidentis, tum maximè est essentialis, quando per subiectum definitur, ad quod intrinsecum ordinem habet. Talis autem est hæc descriptio qualitatis per quales; dicitur enim qualitas esse à quæres denominatur qualis, quare potest habere locum circulus in qualitate & quali, quia se habet accidens in concreto, si materialiter sumatur pro subiecto, quod significat, tanquam causa materialis accidentis; idem verò accidens in abstracto se habet ut causa formalis subiecti. Denique totum concretum ut dicit aliquid compositum ex subiecto & accidente, se habet tanquam causa finalis respectu accidentis; albedo enim, verbi gratia ordinatur tanquam ad finem ut album faciat.

Nonnullum tertio. Quia Aristoteles enumerans species qualitatis subdidit fortè aliquem alium esse qualitatis modum, hinc suspicari sunt aliqui plures esse qualitatis species, quam quæ ab eodem enumeratae sunt. Vnde Boëtius. Non omnes, inquit, hoc loco recensuit Aristoteles, quia non continet hic libes exactam

prædicamentorum tractationem, sed erat solummodo elementum quoddam, pons, aditus, introitus ad altiora Philosophia. Reliqui tamen omnes, & maximè Simplicius, & Ammonius, & D. Thom. 1. 2. q. 49. art. 2. volunt omnes fuisse qualitatis species comprehensas, id autem dixisse Aristotelem modestè tantum causa, ut quæ alios ad diligentiorum harum earundem rerum indagationem perurgeret, quare conantur pro sua quisque parte huius numeri sufficientiam assignare. Minimè autem omnium nobis probatur ratio Ammonij, ut legenti per se absurda esse videtur. Rectius aliquanto Simplicius, inquit enim qualitates omnes aut esse naturales, aut adventitias: Si adventitiæ sunt, differantque secundum magis & minus à subiecto amovibili, erit prima species qualitatis habitus & dispositio; si autem sint naturales, vel considerantur secundum potentiam & impotentiam, quibus ordinatur res ad efficiendum, vel patiendum, & est secunda species, potentia naturalis & imbecillitas: Vel considerantur secundum actum, & tunc aut intrinsecè, & ut ipse loquitur, secundum profundum conveniunt hæc qualitates rebus, & sic est tertia species passibilis qualitas, aut passio. Aut denique conveniunt rei secundum superficiem tantum, & est vltima species figura & forma, quæ tamen convenit rebus secundum extrinsecam superficiem. Nihilominus hanc quoque rationem huius qualitatum numeri refutat D. Thom. loco citato, quia ex qualitatibus naturalibus nonnullæ sunt habitus, quos tamen Simplicius ponebat in qualitatibus adventitijs, & inter adventitias multæ etiam sunt formæ & figuræ, atque etiam passibiles qualitates, quas Simplicius referebat ad naturales. Sic igitur D. Thomas hunc numerum colligit: Qualitas significat determinationem substantiam, hæc determinatio autem est in ordine ad naturam subiecti, & est prima species, habitus & dispositio, quibus natura secundum esse rectè aut male afficitur; Hinc enim est quod 7. Physic. 17. inquit Arist. habitus animæ & corporis esse dispositiones perfecti ad optimū,

Ratio Simplicij.

Ratio D. Thomæ.

vel rei in suo esse constitutæ ad vltioriẽ statum & perfectionem, quamvis aliquando possint esse aliqui male afficientes subiectũ ipsum. Potest secundo qualitas considerari vt determinans subiectum secundum actionẽ & passionẽ; in actione autẽ & passione vel attenditur principũ ipsum agendi & patiendi, & hinc efficitur secũda species potentie naturalis & impotentia. Vel consideratur terminus ipse actionis, & passio ipsa, & inde ortum habet tertia species passibilis qualitatıs & passionis. Deniq; potest considerari vt determinatio substantiaẽ quatenus quantatẽ habet, & sic est vltima species formæ & figuræ. Ex qua colligendi ratione inferri quoq; potest ordo inter has species. Prius enim quid est subiectum consideratũ secundum esse, quam secundum principũ agendi, aut patiendi, aut secundum terminum actionis & passionis, & quia ex rebus affectis qualitate solæ corporeæ sunt, in quibus inest quantitas, & consequenter quarta species, propterea infimum locum obinet hæc species. Sequitur ergo nõ esse plures qualitatıs species, vt Boet. volebat. Ex quo etiam facillè refellitur Tho. Bricotus, qui duas alias species qualitatıs addidit: Vnam quæ significaret habitudinẽ quandam partium qualitatıs vt qualitas est, quæ nomine quidem careat, sub se tamen cõprehendat intensum & remissum; hoc enim non tam est dicendum speciem esse distinctam, quam modum quandam qualitatıs, sicut nemini vnquam venit in mentem dicere, extensionẽ esse speciem distinctã quantitatis, quia est quidã modus eius intrinsecus, ita verò se habet intensio in qualitate, sicut extensio in quantitate. Multo autẽ absurdius est quod sexto loco ponit hanc qualitatıs speciẽ, quæ in hoc consistat, vt significet qualitatem prout illa cum sit aliquid essentialẽ dicatur in quale de alijs, quæ, inquit, etiã nomine carent, cõprehendit tamẽ sub se differentias maximẽ proprias, & concreta quædã denominata ab abstractis substantiarum, vt esse humanum, lapideum, nam hæc omnino pertinent ad substantias, non autem ad qualitatem, nisi fortè nomine

tenus, ob eam causam quæ supra diximus differentias prædicari in quale. Sciendum autem est etiam secundũ rem ipsam non videantur plures esse qualitatıs species; quod enim Boet. dicit in hac leui & facili tractatione fuisse omisissas alias, aliquid valeret si vel locum reperiret apud Arist. vbi alias reperirentur, vel certè ipse alias proferret, quamvis enim secundum rem ipsam non sint alias species qualitatıs, tamen hæc ipse, quas Arist. enumerat, multũ continent difficultatis, vt non sit improbabile, fuisse potius expositas qualitatıs species secundum quosdam modos accidentales, quam secundum essentielles & quidditativas differentias. Argumento est, quod vnã & eandem rem, mentionẽ faciẽs de pluribus speciebus, exempli loco ponit; siquidem calorem & refert ad habitum, & ad passibilem qualitatem, imò possumus in eodem calore considerare quandam rationem potentiaẽ, & quantum nullus sit ex Interpretibus qui hoc negotium susceperit, vt species distinctas qualitatıs ponat, fortè tamen posset hæc ratione non improbabiler colligi qualitatıs specierum numerus. Qualitas cum sit determinatio quædam substantiaẽ, vel refertur ad substantiam secundum determinationem ipsius esse, vel secundum determinationem ipsius operari & pati. Si primum, est prima species qualitatıs, quam quia aliud nomen non suppetit, appellare possumus habitum, modo id intelligatur esse huiusmodi habitum, qui solum determinet substantiam secundũ esse, & non secundum operari. Talis esse potest sanitas, pulchritudo, & inter habitus supernaturales talẽ vult esse D. Thom. gratiam, cuius non est operari, sed perficere animam secundum quoddam esse diuinum. Si secundum, vel dat operari simpliciter, hoc est vt seclusa illa qualitate res non habeat quod operari possit, & est secunda species, nempe potentia, vel impotentia, quatenus significat aliquid quod difficulter refertur. Ad quam speciem placet D. Thomæ & Schoasticis reuocare etiam habitus supernaturales operatiuos, quia in hoc similes sunt potentijs naturalis

suralibus, quod sicut non potest res sine potentia potens esse ad operandum, & operari ita quæ pertinet ad ordinem naturalem, ita non possumus nos sine hoc habitu elicere actionem ordinis supernaturalis; est tamen aliqua discrepantia, quod verè anima ipsa prædita habitu supernaturali, per suam potentiam vnà cum habitu operetur. Vel consideratur tanquam id quod de facto elicit operationē bene, vel malè non autem simpliciter, & sic est tertia species quæ appellatur habitus operatiuus, vt scientia, virtus &c. & ad hanc quoq; speciem quadam ratione reuocatur à Theologis habitus supernaturalis operatiuus, propter causam quā diximus, quia cum potentia ipsa operetur vnà cū habitu, nō videtur hic habitus dare rei in qua est operari posse simpliciter, sed bene. Nullo tamen modo potest eadē res con- strui vltimatè in duabus speciebus, vnde hæc duo conueniunt isti habitui supernaturali secundum quandam rationem & analogiam, & simpliciter loquendo ponendus erit in hac secunda specie, id est in habitu operatiuo. Ex quo etiā confirmatur quod diximus de distinctis speciebus ab Arist. Cum enim impossibile sit vnā & eandē rem vltimatè pertinere ad duas species, vel componi ex duabus specie essentialis, nō sunt purandæ species enumeratæ ab Aristotele esse essentia distinctæ. Denique si consideretur qualitas vt dicit quoddam accidens, quod constitit in ratione actualiter operante, non autē quod ipsum det alteri operari nisi accidentaliter; sic esse potest quarta species, quam, si placet, appellemus passibilem qualitatem, eo quod actione sua passionem quandam inferat: talis est calor, frigus, color &c. Si autem consideretur qualitas quatenus determinat rem prout habet quantitatem, sic est vltima species, quæ appellatur forma & figura, quæ species differt in hoc à prima, quod illa determinabat rem & esse rei proximè, hæc autem mediante quantitate. Ex hæc dicta sunt secundum probabilem opinionem nihil enim in hac re, de qua hactenus nullus, quod sciam, ex profecto disputauit, de hinc volo. Species

tamen ab Arist. enumeratæ videntur commode reuocari posse ad hanc nostram distinctionem. Prima quidem, si intelligatur de habitibus & dispositionibus quæ ex natura sua dant esse, hoc modo ad primam nostram speciem reuocabitur prima species Aristotelis. Si autem per habitum intelligatur is qui est operatiuus, reuocabitur ad aliā speciem à nobis positā, quam appellauimus habitum operatiuum. Secunda autem species Arist. refertur ad illam speciem, quam diximus dare posse operari simpliciter & omnino. Tertia species passibilis qualitatis & passionis refertur ad illam speciem, quæ ex natura sua habet quod sit principium operatiuum, quamuis non sit in subiecto. Quarta species reuocatur ad illam, quæ dat esse substantiæ, sed mediante quantitate. Itaque vna aliqua qualitas necessariò debet spectare ad aliquam vnā ex his speciebus, in qua sit essentialiter. Vnde sequitur quod quamuis in eadem qualitate spectari possint modi variarum specierum, tamen illi omnes non erunt essentialiter, sed veluti quidam modi eiusdem rei, & passionis quædam; sicut color, verbi gratia, habet ex natura sua quod det subiecto esse coloratum, & hoc est illi essentialiter, ac propterea pertinet ad illam speciem, quæ in hoc consistit, vt subiecto det esse immediatè, hoc est independentè à quantitate, non tantum conditione ex parte subiecti; sic enim omnes plene qualitate corporeæ dant esse subiecto mediante quantitate. Idem autem color prout afficit bene subiectum, & prout potest facilitè à subiecto remoueri, habet quandam rationem dispositionis, & quatenus id est productiuus speciei cuiusdam sensibilis, habet rationem vel potentiam, vel passibilem qualitatis, sed hæc non sunt de essentia illius primariæ, sed quædam tantum veluti passionis consequentes; & quod de hac qualitate dictum est, de alijs multis intelligi debet. Sciendum autem est circa has species, siue quæ à nobis positæ sunt, siue etiam ab Aristotele, dici de illis vniuersè rationem communem qualitatis, quod negare videtur Plotinus, *sen. l. lib. 6.*

Nec

Nec mouere quoque debet, quod addit Aristotel. qualitatem dici multipliciter: Hæc enim vox græca non significat semper dici aliquid æquiuocè, aut analogicè, sed pluribus modis. Denique circa has easdem species ea hic omitram, quæ tractanda sunt in libro de anima, aut Metaphysica, aut in lib. de generatione, cuiusmodi sunt quæ de habitibus, eorumque essentia & productione dici possent, quæ de qualitatibus actiuis, quæ denique de pulchritudine, vt dicit quandam perfectionem Metaphysicam.

Notandum quarto, circa primam speciem qualitatis. Primo, Variæ sunt habitus & dispositionis acceptiones, de quibus Aristoteles 5. *Met.* 28. & 29. nos habitus nomine nec intelligimus vltimum prædicamentum habere, nec possessionem, nec formam quamlibet per motum acquisitam, quo pacto dicit Aristotel. nonnunquam in libro de generatione, vbi sunt habitus, ibi cessare motum. Sed habitum hic vsurpamus prout significat qualitatem difficile à subiecto mobilem; sic enim nomine dispositionis non intelligimus quamlibet qualitatem, quæ in ampla significatione hoc nomine nuncupatur, sed qualitatem à subiecto facile mobilem, quam Aristoteles 5. *Met.* 29. appellat ordinem quandam habentis partes secundum potentiam, & secundum speciem. Quem locum Soto intelligit de habitibus corporeis & incorporeis, D. verò Thom. & Scot. *ibid.* & laue 1. in *Epi.* lib. 3. cap. 3. & Auerr. 5. *Met.* com. 24. pro dispositione, vt comprehendit etiam habitum qui dicitur significare ordinem habentis partes secundum potentiam, quatenus habitus est operariuus, & ordinatus ad actionem, & secundum speciem, prout species significat idem quod forma, quod etiam in alijs codicibus habetur. Est autè quaestio an habitus & dispositio sint vna & eadem species, an diuersæ? Vt deur enim quod sint eadem species. Primo, Quia magis & minus non differunt specie, vnde inquit Aristot. 6. *Eth.* cap. 1. calidum vnius diei non differt à calido diurno, sed esse permanens aut transiens est tantū

differt secundum magis vel minus diurnum. Secundo, Vna species non transiit in aliam, sed dispositio transiit in habitum. Ergo. Vnde Aristoteles inquit eum qui initio scientiam aliquam addiscit, appellari secundum illam dispositionem. Confirmatur. Opinio & error sunt quidā habitus, & tamen facile à subiecto remoueri possunt; Imò etiam habitus supernaturales habent perfectissimam rationem habitus, & tamen vel vno leuissimo peccato mortali tolluntur. Ergo sunt facile mobiles. Tertio, Sequetur passibilem qualitatem & passionem esse diuersas species: nam hæc Aristoteles distinguit secundum permanentiam & transitum. Hæc opinio est Iamblichi, Porphyrij, Simplicij, Ammonij, Boetij, Alberti, & multorum aliorum. Secunda opinio est D. Thomæ 1. 2. q. 49. artic. 2. & Caietani *ibid.* Soto hic, & omnium Thomistarum differt specie. Quæ res vt breuiter decidatur, sciendum est esse facile & difficile mobile, penes quæ omnis distinctio inter hæc duo attendi videtur, bifariam considerari potest. Primo per se intrinsecè quo ad aptitudinem, & secundum speciem, quomodo scientia dicitur esse difficile mobilis, quia intrinsecè ex huiusmodi causis consistat, propter quas ex natura sua difficile à subiecto remoueri potest. Secundo, Per accidens, extrinsecè, actu, & ex parte individui, siue ex parte conditionum accidentalium subiecti, vt calor ex natura sua à subiecto cui accidit, cuius non est propria passio, est facile mobilis, quia nulla est causa quæ illum necessariò diu, ac permanenter in illo retineat. Vnde fieri potest vt eadem res secundum vnā rationem dicatur habitus, & secundum aliam dispositio, quod ita alij explicant, quod vna res dicatur habitus secundum rem, & dispositio secundum modum, vel contrà, dispositio secundum rem, & habitus secundum modum; verbi gratia, calor est in laborante febre hectica dispositio secundum rem, habitus autem secundum modum. Frigus etiam in laborante paralyti est dispositio secundum rem, habitus secundum modum, quia febris hectica & paralytis

questio.

paralyfis nihil aliud sunt, quam confirmatus calor, & confirmatum frigus, quæ ideo confirmata sunt, quia reperiuntur ex parte subiecti conditiones quasdam à quibus vi detinentur, cum ex natura sua sint facili à subiecto mobiles. Scientia autem, quantumvis etiam minima, hoc est, vel per vnum actum tantum acquisita, appellatur essentialiter habitus, quia scientia ut scientia est, huiusmodi sui esse causas habet, ut quantum est ex se, facile remoueri non possit, ut sunt vis intellectus agentis & passibilis, claritas & euidencia rei cognitæ, certitudo eiusdem, infallibilitas instrumenti per quam acquiritur, quare appellatur habitus secundum rem. Quia tamen accidere potest ex parte conditionis alicuius subiecti ut non facile retineatur, dici potest dispositio secundum modum: Vnde Arist. in hoc cap. scientiam etiam mediocriter acquisitam habitum appellat. Et D. Thom. 1.2 q. 51 art. 3. fateatur per vnum actum acquiri posse scientiam habitum. Idem dico de opinione & errore; cum enim hæc valide infirmas & debiles sui esse causas habeant, sunt simpliciter appellanda dispositiones secundum rem, quia verò potest esse ex parte subiecti magna quædam pertinacia, & magna quædam affectio ad rem creditam, ideo appellari possunt habitus, sed secundum modum. Absolutè ergo habitus is est, qui ex natura sua & intrinsecè difficile remoueri potest, vnde & nomen inuenit. Græcè enim vocatur *ἔξις* ab *ἔξω*, quod inter cætera significat *coercere, retinere*. Scientiam est etiam habitum sumi vulgò pro quavis qualitate, quæ reperiatur etiam in rebus inanimatis, quomodo secutus Aristoteles vulgi loquendi modum, appellauit hoc loco calorem dispositionem, quæ tamen opponitur habitui, sic etiam Plot. En 2. lib. 6 cap. 1. Potest etiam habitus propriè significare qualitatem, quæ sit in rebus animatis, illisq; conueniat quatenus animata sunt; siue sint in parte cognoscitiua, siue etiam in parte appetitiua, & hæc videtur magis physica acceptio. Vnde Aristotel. hic tantum habitus exemplum posuit, scientia & virtus. Sic etiam in

Ethicis nomine habitus hoc tantum intelligitur; dicit enim esse id quod assuetudine & longo usu comparatur, quod in re tantum animatas cadit.

Prima Propositio. Si loquamur de habitu & dispositione in ampla significatione, certum est esse vnius & eiusdem speciei: sic enim calor quodammodo appellatur habitus, prout est intensus, idem est cum seipso, prout est remissus, & vocatur dispositio. Denique illa res quæ est dispositio secundum rem, sed habitus tantum secundum modum, idem est specie.

Secunda Propositio. Idem specie est scientia prout est imperfecta, & prout est perfecta, siue prout est intensa, & prout est remissa. Id aperte docet D. Thom. q. 7 de malo. art. 2. ad quartum, & art. 3 ad quartum, 1.2 q. 49 art. 2. ad 3. & quest. 88 art. 4. ad 4. Quibus locis dicit perinde differre solum imperfectam scientiam à perfecta, atque vnum à seipso puero.

Tertia Propositio. Si accipiat nomen habitus propriè, prout solum reperitur in rebus animatis, dicique qualitatè quandam intrinsecè difficile mobilem; hoc modo, quantumvis minima sit, specie differt à dispositione, quæ etiam si propriè loqui velimus, ut cum habitu confertur, locum solum habet in rebus animatis. Ratio est, quia quod ex se & natura sua est difficile mobile, aperte distinguitur specie ab eo quod ex natura sua facile amoueri potest. Vnde opinio, fides humana, & error nō tam sunt dicendi habitus, quam dispositiones: sunt enim natura sua huiusmodi, ut quia natura sua debili nidentur fundamento, facile quoq; destrui possint. Quapropter enumerans Arist. 6. Eth. ca. 3. habitus intellectus, nullum ex his ponit. Eodem modo virtus, si vera sit, ex natura sua, quantumvis minima, habet perfectā rationem habitus, sicut & scientia, nullo autem modo habitus virtutis dicendus est ea virtus, quæ umbram tantum speciemq; virtutis habet.

Ad primum argumentum. Patet ex dictis. Etenim magis & minus, & diuturnum parumque durans, si seorsim accipiuntur, non sunt satis ad faciendam specificam

distinctionem, si tamen huiusmodi sint, ut ex intrinseca natura rei oriantur, non tam faciunt species distinctas, quam indicant esse species distinctas, quod recte D. Tho. explicat 1. 2. q. 49. art. 2. ad 3.

Ad secundum. Nec etiam ex dispositione propriè sumpta transitur vnuquà ad habitum, sed ex qualitate tantum in sua specie imperfecta transitur ad perfectam. Appellatur autem imperfecta qualitas dispositio, perfecta habitus. Cum ergo Arist. ait, cum qui modicam scientiam habet non solere prædictum appellari habitu scientiæ, tantum significare voluit ex communi loquendi modo requiri ad habitum quod sit qualitas permanens; id enim ille dicitur non habere habitum, quia qualitatem habet imperfectam, cum tamen aliqui ex natura sua talis qualitas sit verus habitus; nec habeat ex intrinseca sua natura, quod separari facillè possit. Hinc est quod post inquit Aristot. scientiam corrumpi, aut ad corruptionem obiectorum quæ sciuntur, aut ad corruptionem subiecti scientis, quæ duo sano modo intelligenda sunt, quia certum est non requirere scientiam obiecti sui existentiam, & mortuo homine adhuc remanere potest in eius anima scientia acquisita. Intelligitur ergo Aristoteles de scientia prout actualis est, & de modo scientiæ quem habet hominem superest. Denique ibid. dicit tolli scientiam ob morbi alicuius maximam vini, unde proditum est memoriæ Messalam Coruinum, & nostra sætè tempestate Trapezuntium utrumque apprimè in arte dicendi & differendi versatum, gravissima cuiusdam morbi vi non modo scientiam omnem amisisse, sed in proprii quoque nominis obliuionem devenisse. Sic etiam de opinione dicendum est, quod eodem argumento obieciatur, non esse propriè habitum, sicut nec errorem. Tandem quod de caritate, alijsque donis supernaturalibus dicebatur, negari id quidè non potest quin ex natura sua, maximeque firmas esse sui causas, tamen quia à Deo solo effectivè pendent, huiusmodi habitus infundente, qui tam diu eos in anima nostra retinet & conservat, quam diu per-

nos non fterit. Sunt autem sensus hominis prout ad malum, ab adolescentia sua, idè sicut facillè peccatum committi in Deum potest, ita facillè etiam à subiecto huiusmodi habitus auferri potest.

Ad tertium argumentum. D. Thom. 1. 2. quæst. 49. art. 2. ad 3. inquit difficile & facile mobile solum causare differentiam specificam inter habitum & dispositionem. Et certè non videtur ponenda differentia specifica inter ruborem qui ex verecundia contrahitur, & inter quemvis alium ruborem, quamvis controuersia esse soleat an sit verus rubor, nec ne.

Notandum quinto. Circa secundam proprietatem. Impotentia non significat aliquid negativum, aut privativum solum, sed significat quandam potentiam ad agendum, vel resistendum, sed debilem, quomodo inter qualitates activas solent quædam vocari passivæ, ut humor & siccitas. Differt autem hæc species à prima. Primo. Quia hæc species est qualitas quædam à natura ingenta, prima autem, loquendo præsertim de habitu propriè dicto & operatio, vel de aliquo habitu non operatio qui acquiritur, non est à natura, sed per mutationem aliquam & actus de novo acquiritur. Hanc causam differentie affert Simpl. & satis indicat Arist. appellans potentiam & impotentiam naturalem. Secundo. Differt, quia hæc qualitas dat subiecto posse simpliciter, prior autem bene, vel malè. Tertiam affert Alex. apud Simpl. quod prima species tantum conveniat rebus animatis ut animatæ sunt, hæc autem rebus corporeis, sed merito hoc refellit D. Tho. 1. 2. q. 50. art. 1. potest etiam etiam potentia in rebus animatis reperiri, imò maxime propriè est in illis, & res corporeæ quæ dicunt ordinem ad substantiam in operari, potius sunt principia productiva rei, & pertinentia ad distinctam illam speciem qualitates, de qua diximus, quam potentia quædam ab illa re quæ ad substantiam ordinatur. Huc reuocantur omnes proprietates rerum, quæ ferè omnes, ut dictum est ca. de proprio, consistunt in quadam aptitudine. Secundo. Circa hanc speciem observandum.

dum est non significare potentiam eam potentiam quæ opponitur actui, & quæ una cum ipso est in omni prædicamento, sed significat aptitudinem positivam ad aliquid operandum, vel patiendum. Quare cessat argumentum Plotini 6. *Aen.* 1. 1. cap. 10. quod erat petitum ex potentia in dicta significatione. Nec denique significat potentia ut ad qualitatem pertinet, aptitudinem intrinsecam & essentiali, quæ reperitur in substantia, aut in alio prædicamento, propter quam causam dici solet potentiam materiæ esse essentiali. Tandem sciendum est potentiam & impotentiam non distingui specie, nisi forte materialiter, prout in una re consideratur potentia, in alia re impotentia; ut si considerarem mollitiem impotentiam, duritiem autem potentiam: Fieri enim potest ut res eadem & sit potentia, & impotentia. Est potentia, quatenus dicit aptitudinem quandam positivam; impotentia, quatenus illa aptitudo est imperfecta, ut patet in mollitie. Ex quo sequitur refelli faciè Alb. & Caiet. qui volunt esse distinctas species, ita ut proximum genus istarum duarum sit alia qualitas quæ appellatur nomine aptitudinis.

Notandum sexto, circa tertiam proprietatem. Passibile quatuor præsertim modis aliquid dici potest. Primo. Quia est subiectum aliquid potens recipere. Secundo. Quia est accidens potens hoc modo subiecto passionem asserre, quo pacto quodlibet accidens, & qualibet forma potest dici esse aliquid passibile. Tertio. Ut causare potest passionem in sensibus, & sic Arist. hic appellat sensibilem qualitatem. Quarto. Prout ex motione & passione quadam oritur, & hanc vocat Arist. passionem, ut rubor ex verecundia.

Obijcies. Non denominatur res qualis à passione, ut hic dicit Arist. Ergo non est qualitas. Ad hoc dictum est in explanatione textus, videlicet non dici rem qualem, comparativè loquendo. Vnde colligimus sine causa Amm. & Philalp. rejicere passionem ad prædicamentum passionis, quod est contra omnium opinionem.

Notandum septimo, circa quartam pro-

prietatem. Non videntur distinctæ species figura & forma, sed est una & eadem quæ dicitur forma, prout ab ea res aliqua formosa dicitur, figura autem ut convenit rebus quantis, seu rei abstractæ à substantia physica & naturali, quam appellat Aristoteles 5. *Met.* 1. 19. immobile physicum. Et Burl. vult, habere tantum locum formam in rebus animatis, quia, inquit, non propriè appellantur res inanimæ pulchre, aut deformes. Nec tamen mihi videtur id necessarium; eadem enim ratio est formæ & pulchritudinis in rebus inanimatis, atque in animatis. Quia verò Aristoteles 5. *Met.* 1. 19. dicit etiam in quantitate discreta locum habere figuram, vnde solent aliqui numeri appellari quadrati & triangulares, verbi gratia, novenarius, quia ex ter. tribus constat, dicitur esse triangularis numerus, quia illi tres ternarii se videntur habere atque tria latera. Quare aliqui inde anam artipuerunt dicendi formam referri ad quantitatem continuam, figuram autem ad discretam. Quicquid tamen sit de hac re, nullo modo nobis probatur Plot. qui lib. 3. *Aen.* 6. cap. 14. vult formam & figuram spectare ad prædicamentum quantitatis, quoniam, inquit, est modus quidam illius, modus autem ad prædicamentum pertinet rei cuius est modus; sic punctum, linea, superficies, vnitatis cum sint quidam modi & termini quantitatis, ad quantitatem spectant. Sed occurrendum est duplicem esse modum: Alius enim est intrinsecus, alius extrinsecus. De intrinseco valet Plotini argumentatio, non autem de extrinseco, cuiusmodi est figura; vnde sessio, statio &c. est quidam modus corporis, & distincti prædicamentum est à corpore, non alia sanè de causa, nisi quia modus extrinsecus est. Quod enim sit figura modus extrinsecus, vel ex eo patet, quia quaecumque quantitas potest figuram admittere & quacumque privari. Alia verò ex parte, si quæras quantum sit aliquid, nullo modo rectè respondeat esse triangulare, aut quadrangulare, sed ad questionem qualis sit res, & qualis quantitas rei.

Notandum ultimo, circa rarum & densum Arist. hoc loco videtur ea excludere à quali-

qualitate, & ea reuocare ad prædicamentum situs & positionis. Petri. verò in libro de 6. principijs. cap. 6. aperte contendit hæc esse de genere qualitatis. Albertus nititur utramque opinionem conciliare, dicens posse duobus modis hæc accidentia considerari: Vel quatenus dicunt distantiam patrum maiorem, vel minorem, & hoc modo esse de genere Situs; Vel quatenus significat idque primario, quandam qualitatem quæ sit vel figura quædam imperfecta, sicut sunt ea quæ ad quartam speciem reuocat Aristot. longum & curuum; Vel quatenus significat qualitatem, quæ sensui tactus passionem ingerit, & hoc modo pertinet ad tertiam speciem qualitatis. Non longè ab hac sententia abest Burl. Nihilominus quod ad Aristotelem attinet, eîsus variè hac de re loquatur 2. de part. animaliu. serè in initio, cap. 1. & 7. Phys. 1. & 2. de generat. 1. 8. asserit esse qualitates, & idem in locis Auer. cum alijs Interpretibus. Tunc autem qualisnam qualitas dicenda sit rarum vel densum, possumus cum Alberto vel hoc, vel illo modo loqui. Mihi tamen absolute videtur, si admittamus esse qualitates, referendas esse ad eas quæ subiecto dant esse, quamuis secundario habeat quod possit mouere & afficere sensum tactus. Quia verò solet hæc qualitas semper comitari motum rarefactionis, per quam aut acquiritur noua quantitas, aut quantitatis modus, id est extensio maior quoad locum, ideo sæpè solet rarum & densum ad quantitatem reuocari. Quod habet Auer. 4. Phys. 1. 48. & Aristot. 8. Phys. 1. 77. solus Zonaras. Met. 1. 4. ad 3. vult rarefactionem esse motum alterationis, ac proinde terminum illius esse raritatem & densitatem, quæ sint qualitates. Sed de hac re, & de natura raritatis & densitatis proprius dicendi locus est in physica. Porro est valde probabile Aristotelem hoc loco esse secutum veterum Philosophorum commune loquendi modum, Empedoclis, Democriti, & aliorum, qui nomine rari nihil aliud intelligebant, quam vacua quædam & inania spatia in corpore aliquo, in quibus interponi posset corpus aliquod ex-

trinsecum, quomodo appellare soleamus pumicem & spongiam rara corpora. Si autem per raritatem intelligatur quiddam diffusum per totum corpus, quod explicari potest nomine subtilitatis, sic propriè rarum de rebus dicitur, & in hoc sensu est quondam qualitate defendit lamblich. Porph. Simpl. Ad extremum sciendū est, cum rarum id esse dicitur quod habet distantes partes, non hoc ita accipi debere, vt non sint omnes rei quantæ partes vicissim mutuoque continuæ, & inter se distantes, sed quod res sub eadem materia, vel etiam quantitate, iuxta probabilem D. Thomæ opinionem possit maiorem vel minorem locum occupare.

SECUNDA PARS

Capitulum.

Ponit Aristoteles in hac parte Qualitatis proprietates, & soluit quandam dubitationem.

Prima Proprietas. Vt qualitas qualitati contraria sit, non solum in abstracto, sed etiam in concreto; nec enim solum calor frigidus, sed calidum quoque frigidum contrarium est. Monet autem non conuenire cuilibet qualitati hanc proprietatem: medij enim colores non sunt inter se contrarii. Tandem si vauum, inquit, contrationis est qualitas, etiam & alterum, vt si iustitia qualitas est, etiam & iniustitia qualitas erit, nam ad quod aliud prædicamentum referri possint, dici non potest.

Secunda Proprietas. Qualitas suscipit magis & minus. Sed videtur, inquit, hoc non omni qualitati conuenire; nam non videtur posse iustitia magis & minus suscipere, nec etiam similes aliz dispositiones, seu habitus in abstracto, concreta tamen suscipiunt magis & minus. Dicit autem ex propria sententia aperte quasdam qualitates non suscipere magis & minus, quoniam quibus, inquit, conueniat definitio trianguli & circuli, similiter sunt aut trianguli aut circuli. Quare inferri has quas dixit habere qualitates proprietates non esse veras proprietates, vel quantitate modo.

Terma

Tertia igitur & maximè propria qualitatis affectio est, vt secundum eam dicantur res similes, vel dissimiles. Sub finè capitis dissoluit dubitationem, ibi: *At verò non docet etc.* Dixerat enim cap. *præced.* scientiam esse eorum quæ ad aliquid sunt, hoc verò in cap. retulit inter qualitates. Resp. In multis qualitatibus genera esse ad aliquid, hoc est species interiectas, non autem species, id est infimas; sic enim scientiam dicimus esse alicuius scientiam, non autem grammaticam alicuius grammaticam. Secundo. Responder non esse inconueniens vt aliquid simul sit quale, & ad aliquid.

Circa explicationem verborum nihil aliud obseruandum est, nisi quod peti possint ex ijs nonnulla, quæ ad intentionem & remissionem faciunt, & ad inducendam relationem transcendentalem, de qua diximus. quod etiam in notandis videbimus.

Notanda.

Notandum primo. circa primam proprietatem. Conuenit hæc proprietas qualitati in primo proprii modo; dicitur enim de sola, sed non de omni, quod etiam Arist. notauit. & quod soli conueniat, patet ex capitulis *precedentibus de substantia, quantitate, & relati.* requiritur enim ad contraria propriè dicta, vt sub eodem genere posita maximè distent, seseque mutuo à subiecto pellant. Hinc primo sequitur iustitiam & iniustitiam, quæ ponuntur tantum exempli loco, non esse propriè contraria, si formaliter loquamur, sed tantum priuatiua. Secundo. Concreta non esse propriè contraria, quod tamen Aristotel. admittere videtur, nisi hoc modo quatenus illis insunt qualitates contrariæ, & sic denominari solent. Tertio. Non omnes qualitates esse contrarias, quod etiam, vt diximus, monet Aristoteles, sed circa exemplum de coloribus medijs sciendum est, quatenus plus aut minus vergit vnus ex illis ad vnum extremorū, sic posse vnum alteri contrarium appellari, vt pallorem rubedini, quia pallor accedit ad albedinem, rubor autem ad nigredinem. Vnde

Arist. *1. Phys.* medium, inquit, ad extrema est veluti contrarium.

Notandum secundo. Circa secundā proprietatem. Aristoteles tantum dicit secundum quorundam opinionem sola abstracta non recipere magis vel minus, sed concreta tantum; ita cum suprà dixerit qualitati vni in abstracto esse alterā contrariam, & etiam quali in concreto aliud quale in concreto contrarium, non videtur subesse causa, cur non idem in hac proprietate de vtriusque dixerit. Vnde malè quidam ex hoc argumentum petunt, vt probent qualitates in abstracto non suscipere magis & minus, sed tantum prout sunt in subiecto, & in concreto, de qua redicendum est alibi. Interim mihi indubitatum videtur, qualitates in abstracto hoc modo magis & minus suscipere, quatenus dicunt latitudinem quandam & amplitudinem graduum, sicut quantitas in abstracto habet latitudinem quandam & multipliciter partium. Quare sicut in abstracto quantitas maior esse dicitur, magisque vel extensa, vel minus, ita profecto vna qualitas in abstracto dicitur plures paucioresque gradus habere, ac proinde magis vel remissa, vel intensa. Non igitur fit intensio vel remissio per admixtionem contrarij, quia falsum est, vt cap. de substantia contra Ammonium diximus, non intendi aut remitti ea, nisi inter quæ cernitur contrarietas; intenditur enim lumen, scientia, virtus &c. Nec prætereà fit tantum intensio vel remissio per maiorem vt dicunt in subiecto radicationem eiusdem planè qualitatis, quia potest qualitas etiam extra subiectū habere latitudinem & amplitudinem graduum.

Obijci. Aristoteles hoc loco probat triangulum non recipere magis & minus, quia quibus inest illius definitio, etiam & ipse similiter inest; sed vbique est qualitas aliqua, etiam minima, ibidem est essentialis eius definitio. Resp. Locus sanè difficilis est, & fortasse loquitur ex opinione aliorum, sicut & suprà dixerat quibusdam videri non suscipere magis & minus accidentia in abstracto. Possumus ta-

Contraria
propriè dicta.
&c.

men rectius respondere, idèò triangulum non suscipere magis & minus, quia inest similiter in ijs omnibus, in quibus eorum definitio inest. Similiter inquam, hoc est, secundum eundem modum, non sic autè inest calor secundum eundem modum, quibus illius definitio convenit, quia reperitur latitudo in calore, quæ est quidam modus eius. Simile est in definitione animalis prout dicitur de homine & de bruto: quamvis enim utrumque essentialiter sit animal, tamen quia homo perfectius animal est, potest utrunque dici definitionem animalis perfectius prædicari de homine, quamvis in hoc sit discri-men, quod in substantijs non dicatur huiusmodi graduum latitudo, quæ in accidentibus reperitur.

Notandum tertio circa tertiam proprietatem. Maxime convenit qualitatibus, ut secundum eam dicantur res similes, aut dissimiles, sicut quantitati quod secundum eam dicantur res æquales, vel inæquales; quare quod de qualitate supra diximus transferri aliquando ad res aliorum prædicamentorum, hoc etiam de similitudine dicere licet, tamen verè habent hæc duo quandam rationem transcendentalem, & propriè sicut æqualitas solum in quantitate, ita similitudo solum est in qualitate, quam Boëtius definit rerum differententium eandem qualitatem. Nec est absurdum rem aliquam unius esse prædicamenti, proprietatem autem alterius prædicamenti, imò id sæpè fit, quanquam non tam similitudo actualis est proprietatis qualitatibus, quam esse talem rem, super qua possit fundari similitudinis relatio.

Notandum quarto. Circa primam dubitationis solutionem. Eandem repetit Arist. 4. Top. cap. 3. loco 49. ubi inquit: Si species aliqua sit ad aliquid, etiam & genus fore ad aliquid, non tamen econtra, ut disciplina, inquit, est ad aliquid, non tamè Grammatica. Contrarium huius habere videretur in lib. 4. cap. 1. ferè ad init. ubi inquit: Si genera sint ad aliquid, etiam & ea quæ sub illis sunt. Et 6. Top. cap. 4. loco 64. Et confirmatur ex regula illa antepædicamentali, quando unum de altero dici-

tur, quicquid de prædicato dicitur, etiam & de subiecto dicitur. Sensus est, cum genus dicatur intrinsecè de specie, quæ de genere dicentur, etiam & de specie. Confirmatur præterea: Sicut enim scientia dicit respectum ad scibile, ita grammatica dicit respectum ad obiectum circa quod versatur. Quidam respondent solum esse locutum Aristotelem de Relatione secundum dici, sed esto id concedatur, adhuc tamen propositæ rationes vrgent. Alij dicunt primam solutionem falsam esse, & de mente tantum esse veterum, ideoque secundam Aristotelem addidisse. Alij dicunt utramque solutionem falsam esse, proindeque etiam desumptam solum fuisse ex dictis veterum. Sic & cum scientiam posuit supra in Relatione, ex veterum sententia loquebatur. Adde quod in Topicis utramque in partem hanc questionem exagitat, & hæc solutio est probabilis. Addi potest, idèò scientiam dici ad aliquid, non autem grammaticam, quia scientiæ nomen huiusmodi est, quod relationem magis exprimat, dicitur enim, scientiam scibilis esse scientiam, nõ autè grammaticam grammaticabilis grammaticam. Bursi, de secunda solutione hoc etiam notat, videri solummodo sub conditione positam, hoc est, si idem potest & ad genus qualitatibus, & ad genus relationis pertinere, non etiam repugnat eandem scientiam esse & de genere qualitatibus, & de relationis. Absolutè autem loquendo, sine dubio scientia ad unum prædicamentum spectat solum; nempe ad qualitatibus, cuius si habitudo ad scibile intrinseca est, refertur illa relatio ad prædicamentum qualitatibus; est enim transcendentalis: Quæ opinio valdè probabilis est. Si verò extrinseca est & accidentalis, pertinet illa relatio ad prædicamentum relationis.

De sex ultimis Prædicamentis.

Quia Aristoteles hæc sex ultima prædicamenta exemplis tantum illustrat, nihilque diserte & expresse de illis disputat, nos antequam de singulis aliquid fortissimè dicamus, in genere explicabimus in quo consistat omnium illorum ratio. Idèò autem

autem hoc Aristoteles observavit, quia, ut diximus ex Amm. sunt hæc ultima predicamenta, veluti complexa ex quatuor primis, secundum variam illorum inter se habitudinē, verbi gratia, Vbi & Quando sunt quodammodo composita ex substantia & quantitate, actio & passio ex substantia & qualitate, Situs & Habere ex substantia & relatione, sumendo tamen relationis nomen amplē, & non præiōis ut est predicamentum, supposita quoque communi sententia illa, de loco & tempore, quod ad quantitatem pertineant. Vel ideo Arist. tam pauca de his egit, quia, ut ait Simpli. & Boët. de actione, passione, Vbi, & Quando potius naturalis Philosophi erat agere quam Logici. De Situ autem & Habere potius pertinet ad mechanicas artes, quamvis de Situ Arist. *sup. c. de Relat.* aliquid dixit. Nihilominus Simpl. scilicet in peculiari quodam tractatu post interpretationem predicamentorum instituit disputationem de ijs predicamentis, cui titulum fecit: *De sex principiis*, unde fuit Petr. mutatus est suum illum librum de sex principiis, qui ad Aristotelis predicamenta ascribi solet.

Notandum secundo. De difficultatibus quæ contrā hæc predicamenta fieri possunt, quibus probatur non esse predicamenta distincta, præter ea quæ in *Prolog.* diximus, nihil habeo in præsentia dicere. Sic etiam *sup. in cap. de Relat.* sufficienter refutata videtur Scoti sententia, appellantis hæc sex ultima predicamenta extrinsecas relationes, ex his verò quæ mox subiiciemus, id magis adhuc refelleretur. Non igitur sunt hæc predicamenta primo relationes solæ, quia sic pertinerent ad predicamentum relationis. Nec secundo sunt absolutum quid, & respectus, qui sit relatio secundum esse, quæ est Cap. sententia in 2. *diff. 2. q. 1. & d. 6.* vbi citat D. Thomam in *op. de Relat.* eandemque ut probabilem vocat Zon. *5. Met. q. 38. & 41.* vbi tamen, & quidem merito, dubitat an sit D. Thom. illius operis author. Ratio verò, cur hæc sententia nobis non probatur, est, quia sequeretur hæc predicamenta pertinere ad Relationem, si propriè lo-

qui velimus de Relatione secundum esse, quam solum dictum est suprà esse predicamentale. Confirmatur: Nam vbi datur motus localis, non tamē ad Relationē, ut dicitur *5. Phys. l. 10.* Nec tertio sunt formales quædam rationes, quæ adueniant rebus ratione formæ extrinsecæ, ut docere videtur Gilb. Nam non potest concipi quod esse in loco (est autem nihil aliud quam Vbi) sit aliud præter locum ipsum, & corpus & relationem consequentem ex hoc quod corpus sit in loco. Sicut etiam ex hoc quod recipiatur in subiecto, nulla nova forma aduenit, alioqui daretur processus in infinitum. Quare hæc predicamenta sunt aliquid absolutum per se & primariò, ita tamen, ut includant quendam respectum intrinsecum & transcendentelem, quod Arist. satis indicavit in *c. de Rel.* appellans sessionem, stationē, & accubationem relationes quasdam, sedere autem, stare &c. dicens non esse relationes: Si enim statio, sessio, & accubatio essent propriæ relationes, etiam concreta horum eorundem accidentium dicerentur verè & propriè relatiua; sicut quia paternitas est vera relatio, dicitur pater esse quid relationis. Vult ergo significare illa accidentia esse relatiua secundum dici, & transcendētia, addidit nihilominus sedere, iacere, stare nō esse relatiua, fortassis quia non ita præ se ferunt quod ad modū significandi spectat. Caiet. ad fin. horū sex predicamentorū affert quinque alias huius loci explicationes, sed neque necessarias, neque etiam valdè verisimiles. Simpl. verò hoc loco docet expressè hæc predicamenta non pertinere ad Relationem, tametsi adiunctum habeant respectum aliquem. Confirmatur: Nō sunt hæc predicamenta aliquid omnino absolutū, sic enim non differrent à quatuor primis predicamentis, nec etiā sunt absolutū & respectu simul respectu in quā quod concipiatur tanquam quid extrinsecū & accidentale, alioquin resularet aliquod ens per accidens. Sunt igitur formæ quædam absolutæ, sed eñotantes respectū, sicut de materia dici solet esse substantiam, sed eñ respectu tamē quodā intrinsecō & essentiali.

Quare

Quare vocantur hæc accidentia formæ quædam extrinsecæ, quia non significant aliquid ex natura sua, seu intrinsicè in homine inherens inherentiæ reali, sed aliquid potius per modum adiacentis. Ita explicat Hier. *quodlib.* 1. q. 9. lauell. 3. *Met.* 9. 23. & D. Thom. 3. *Phys.* 1. 22. quod rectè intelligitur proportionaliter ex dictis supra de Relat. prædicamentali, quomodo videlicet illa dicatur inherere in subiecto, sed hæc ipsa melius adhuc cognoscetur, si ad singula hæc prædicamenta explicanda descenderimus.

De Agere & Passi.

DE his duobus prædicamentis simul agit Arist. quia videtur quandam inter se habere relationem & habitudinem. Prius autem de his, quam de alijs, tū quia de his paulò plura disserit, quam de cæteris, tum propter causam suprà dictam in prædicamentis, quamvis de his ipsis hæc duo tantum tradat, nempe utriq; aliquid esse contrarium, & verumque suscipere magis vel minus, quod solum intelligendum est ratione terminis actionis & passionis, id est rei quæ fit, & quæ recipitur.

Notanda.

Notandum primo. Horum duorum, Actionis & Passionis non esse genus aliquod superius, nempe motum, ut vult Plotinus 1. *En. lib. 6. cap. 17. & 21.* ut melius probatur in *Physica*.

Notandum secundo. Actio & passio, ex *Amm. Simpl.* & *Grib.* significant formam quandam, secundum quam agens habet quod denominetur agens, & id quod patitur patiens; quod si per subiectum intelligatur aliquid extrinsecum, quod actionem alterius recipit, non erit actio, nisi ea sola quæ transiens appellatur, quod sentit *Zonf. 5. Met. 9. 36.* Si verò per subiectum intelligatur quicquid actionem aliquam recipit, poterit etiam immanens actio comprehendi, quod si non placet, dicendum erit Aristotelem de actione illa sola egisse, utpote quæ fit in nobis magis nota. Sed si utramque malumus sub hoc prædicamento contineri, poterit hæc commu-

nis utrique actioni definitio assignari: *Est actus ab agente profectus.* Quare mala est illa definitio quorundam: *Actio est relatio agentis ad patiens,* sic enim non tam explicatur actio ipsa, quam relatio superueniens. Cæterum multipliciter diuiditur actio. Primo. In propriam & impropriam. Impropria est, hoc est quæ etiam diuinis conuenit, quomodo solemus Deo tribuere actionem creandi, generandi &c. Vel actio impropria est, prout solet Aristoteles interdum contrahere hoc nomen ad solam actionem transcurrentem; sic enim immanens actio dicitur esse impropria, quo pacto 1. *de generat.* dicit minus latè patere actionem quam motum, actio enim tantum reperitur in alterationibus, id est in productione qualitaturn contrariarum, motus autem de pluribus alijs dicitur. Secundo. Actio alia est transiens, alia immanens. Transiens est, quæ habet materiam & subiectum extrinsecum, qualis est frige factio, calefactio &c. Immanens est, cum actio ibidem sit, unde effluxit, qualis est intellectio, volitio &c. Hæc distinctio petitur ex Aristotele 9. *Met. 1. 19.* quo loco *Zonf. 9. 21.* contendit actionem immanentem nec ad hoc prædicamentum pertinere, nec propriè esse actionem, sed potius esse appellatam operationem, reuera autem esse qualitatem de prima eiusdem specie, vel dispositione. Quamvis autem Aristoteli fortassè tantum curæ fuit agere de actione transiente, non potest tamen negari, quin actio transiens, ut formaliter est actus ab agente profectus, non propriè sit actio, etiam si alia ex parte quatenus habet quandam effectum, possit appellari qualitas. Vnde experimur plures actus intellectiois, ut in potentia intellectiva recipiuntur, esse productiuos & effectiuos habitus cuiusdam. Tertio. Alia est actio naturalis, alia artificialis. Quarto. Alia est actio animæ, & rerum animatarum, alia corporis & rerum tantum corporalium. Actionem tamen animæ videtur Auerroes excludere è numero actionum propriè dictarum 1. *de anima. com. 68.* & qualitatem potius appellare, sed Auerroes sicut & *Zonf.* eodem modo

Ad occurrendum est, in quo fortasse vterque falsus est quod tantum rationem habuerint actiones, quæ ut plurimum pro altera, corruptiva, & transouente usurpatur. Quinto. Alia est perfectiva, alia corruptiva. Perfectiva, ut intellectio, ut descensus terræ in locum inferum. Corruptiva, ut calefactio & refrigeratio ignis & aquæ. Actionis autem nomen sæpius usurpat Arist. præsertim lib. de generatione, pro corruptiva. Sexto. Alia est temporis, alia momentanea, alia æterna. Æterna, ut motus cælorum, secundum Aristotelem. Temporalis (sumo autem temporis nomen pro ea quæ & principium habet, & finem etiam sortitur) ut quævis actio quæ in tempore fit, qualis est secundum rei veritatem actio omnique ab orbe condito fit, si tamen successiva est. Momentanea seu instans est, quæ simul tota est & imparibilis, ut est illuminatio, generatio substantialis. Hæc actionem negat Zon. deo citato, & lauell. 4. 7. pertinere ad hoc predicamentum, sed idem argumentum supra factum facit etiam contra hoc. Septimo. Alia est substantialis, alia accidentalis, hoc est alia per quam fit substantia, alia verò per quam fit accidens. Diuisiones alias minutas omitto, quod ad has faciliè reuocari possunt. Nihil etiam hic dico de difficultatibus illis physicis, an actio sit in agente, vel in patiente? An idem sit cum agente & re producta, & alias similes, de quibus suo loco. Ultimo quod ad proprietates actionis pertinet, præter eas quæ sunt apud Aristotelem, & actionis etiam proprium est ut esse non possit sine passione, quia intrinsecam ordinem ad illam dicit. Item quod fit idem re cum passione, ut Arist. docet 3. Phys. Denique quod saltem natura sit prior actio prout habet rationem causæ.

De Passione.

E Adem, seruata proportionem, dicenda sunt quæ de actione. Solum notandum est sex potissimum modis accipi hoc passionis nomen. Primo. Ut significet receptionem cuiusvis formæ, siue substantialis, siue accidentalis. Ita Gilb. Secundo, Ut

significet receptionem solius formæ corruptivæ, prout etiam supra accipiebatur actio pro sola corruptiva; & hoc colligitur ex 9. Met. 1. 2. Tertio. Adhuc pressius pro magna quadam calamitate, 5. Met. 1. 26. quo pacto passionem, inquit Aristot. in Eth. quæ beato accidit, illum de felicitatis statu turbant. Quarto. Pro omni perturbatione, ut passionem appellantur timor, ira, spes &c. Quinto. Pro ipsamet qualitate quæ causat & efficit passionem corruptivam, & etiã sumitur pro ipsamet actione 5. Met. 1. 26. Si autem non diu perseueret huiusmodi passio, peculiariter appellari solet passio, ut vidimus ca. de qualitate, qualis est pallor ex timore. Sexto. Significat passio quodlibet accidens quod in subiecto accipitur, quod quidem si commune sit, appellatur communis passio, si autem sit propria alicuius speciei, dicitur propria passio. Absolutum verò possum hoc nomen in hac significatione, sumitur pro propria affectione, seu proprietate. Tot ergo modis eum passio accipitur, ad rem nostram solum facit passionis usurpationem in prima significatione, ut nimis dicat receptionem formæ productæ, quæ etiam definiri potest actus in patiente receptus.

De Quando.

V Vigò definitur Quando, quod ex adiacentia temporis inheret in re temporali, hoc est, Quando nec est tempus ipsum perfecte, nec res quæ in tempore est, materialiter sumpta, nec mera vel relatio, vel denominatio, sed modus quidam, & noua affectio, quæ rei conuenit ex eo quod in tempore fit, & ab eodem mensuratur. Quare hic tempus tantum accipitur pro extrinseco primi mobilis, quo utimur quo utimur ad ea, quæ in tempore sunt, mensuranda, non autem pro tempore intrinseco, quod est (autem) intrinseca quædam duratio rerum, quæ in fluxu & successione quadam posita sunt. Ita D. Th. op. 4. 8. & Arist. hic in exemplo quod ponit, quæ etiam 4. Phys. solum loquitur de isto tempore extrinseco. Notandum autem ex Eucl. Quando, non esse ipsum esse in

Mm

tempo-

Proprietates
actionis.

Passio quid?

Quando quid?

tempore, sed modum quandam in abstracto qui rei convenit ex eo quod in tempore sit, quia nullum concretum ponitur in predicamento. Cæterum differt tempus & Quando Primo. Quia tempus est aliquid planè extrà rem, Quando autem est quidam modus in re ipsa. Secundo. Tempus dicit quandam mensuræ rationem, non autem Quando formaliter & præcisè quamvis illam supponat. Et confirmatur quia si quæras cur angelus non mensuretur tempore, rectè respondebitur, quia nec est, nec esse potest in tempore. Signum ergo est nō esse hæc duo idem: Esse in tempore, & mensurari à tempore. Tertio. Tempus est idem omnisi, quia est tempus primi mobilis, Quando autè multiplex est. Sciendum item, Quando aliud esse præsens, aliud præteritum, aliud verò futurum, in quæ etiam tempus dividi solet. Sic etiam aliud est Quando in die, aliud in nocte, quæ sunt etià quedam temporis differentia. An tamen Quando veras habeat & essentielles species, magis dubitari potest, quia ea quæ diximus non videntur specie differre. Nihilominus Burd. vult esse distinctas Quando species, quod indicat quoq; Gily, sed certè quamvis ut plurimum predicamentum, dicere soleat seriem plurium specierum sub genere, non tamen semper videtur necessarii ut quodlibet genus habeat plures sub se species, sed satis est si sit quædam peculiaris ratio & modus rei alicuius quæ de aliquo prædicetur, ut est Quando. Tamè qui communiter loqui volunt, ad alia volunt, dicere has esse distinctas species. Proprietates Quando sunt primo, Ut nihil illi sit contrarium. Secundo. Ut nō recipiat magis & minus. Tertio. Ut solum conveniat rebus corruptibilibus, quod tempus solum videtur agnovisse Arist. Theologi tamen postea ex cogitarunt quoddà aliud tempus, quod vocant discretum, quod angelis conveniat. Deniq; mihi valdè probabile est, si loquamur absolute abstractè ab Arist. & secundum veritatem, tempus ad hoc idem predicamentum spectare, quia significabit modum illum intrinsecum, quem res habet ut est sub du-

ratione successiva, cuius concretum erit esse in tempore, quod non est mensurari tempore, & contineri sub tempore, sed hoc ipsum quod diximus: nam non est regula generalis, ad idem predicamentum spectare debere formam abstractam & concretam. Quamvis Aristot. ut diximus cap. de quant. in 5. Met. vocat tempus quantum per accidens; unde indicat non gerere pertinet ad quantitatem.

De Fin.

Vbi est circumscriptio corporis à circumscriptioe loci proveniens. Hæc est vulgaris definitio. Et ut Aristoteles hic significat, Vbi significat esse in loco; nam Vbi, inquit, est, ut esse in Lyco. Quare Vbi nec est locus tantum secundum istam definitionem; nec corpus quod est in loco, nec relatio sola, vel denominatio, sed modus quidam & affectio, rei connexi prout est in loco. Secundo. Notandum est, hoc quod diximus esse secundum vulgarem opinionem de loco, esse superficiem ambicentem nam si sequamur aliam opinionem, ut mihi quidem videtur non improbabilem, locum nihil aliud esse, quam modum aliquem occupationis spatij, autem dicemus locum quidem ad hoc predicamentum propriè spectare, denominationem autem à tali loco esse, occupare hoc spatium. Itaque per Vbi solum intelligemus, hanc formalem & abstractam occupationem spatij. Sed secundum utramque opinionem nō differt locus realiter ab Vbi; secundum posteriorem quidem, quia nihil est aliud locus, quam intrinseca loci occupatio. Vbi autem, ipsum occupare locum: secundum priorem autem, quia Vbi est modus quidam resultans ex loco ambiente. Est contra Cap. 2. s. de 6. quest. 2. Vnde Aristoteles solet hæc duo sæpè confundere: Vbi & Locum, ut 5. Physic. 2. & 7. 18. dicit motum esse ad vbi. 11. verò Met. sum. 4. cap. 9. dicit motum esse ad locum, & paulò post subdit esse ad Vbi. Differunt Locus & Vbi Primo. Quia locus secundum vulgarem sententiam est quid extrinsecum, Vbi autem est modus quidam in re quæ est.

Locus & Vbi
quomodo diff.
serunt.

in loco. Secundo. Locus dicitur quandam perfectionem, quia significat continentiam, seu continere, Vbi autem indicat quandam imperfectionem, quia significat modum rei, vt contineri, contineri autem loco est rerum imperfectarū. Præterea diuisiones Vbi multis modis tradipossunt. Primo Si habeatur ratio proprietatis illius vt est quid continens, seu vt locus continet sub se corpora, aliud dicitur esse commune, vt aqua piscibus, cælum beatīs. Aliud proprium, seu locus adequatus, & est cum res est in loco sibi proprio. Secundo. Aliud est per se, aliud per accedens: Sic dici solet corpus esse, per se in loco, animam autem per accedens, quatenus est in corpore. Tercio. Aliud est magnum, paruum, amplum, angustum &c. Ratione differentiarum, aliud est sursum, aliud deorsum, aliud sinistrum, aliud dextrum, aliud antè, aliud retrò. Prout autem locus consideratur vt quid continens corpus aliquod, illudque ibidem conseruans, tanquam quid illi naturaliter debitum, hoc modo dicitur alius locus & Vbi in centro, aliud verò supra centrum. Sic & localis motus corporum, alius esse dicitur à centro, alius ad centrum, idque vel simpliciter, vel secundum quid. Motus simpliciter ad centrum est terræ, secundum quid, aque. A centro autem aëris & ignis, & quodammodo etiam aquæ, quatenus supernaturat terræ. Denique ratione eorum quæ planè loco accidunt, aliud dicitur esse vbi celebre & commune, aliud solitariū, aliud sacrum, aliud profanum, aliud salubre, aliud pestilens.

Proprietates
Vbi.

Proprietates autem sunt primo. Vt nihil sit Vbi contrarium; nam alioquin nō posset eīdem cōuenire etiam sursum & deorsum, vt argumentatur Alb. tamen quatenus locus habet quādam qualitates similes & proportionatas rei contentæ, potest sicut vnus locus alteri contrarius esse. ita & vnum Vbi alteri, quod obseruat Burl. & nos diximus *cap. de quant.* Secundo. Non recipit magis vel minus. Tercio. Si sermo sit de Vbi & loco cuius Aristoteles tantum meminit, solis rebus corporeis & quantitate præditis conuenit; si tamen

loquamur de Vbi secundum posteriorem sententiam, angelis quoque conuenit. Quarto. Non potest res eadem duobus in locis, & consequenter in duobus Vbi adequatis esse, naturaliter loquendo. Quinto. Non possunt duo corpora esse in eodem loco naturaliter loquendo, nec plures res in eodem loco qui sit tantum spatium, vel potius modus existendi in spatio. Sexto. Conuenit Vbi & loco, seu Vbi ratione loci continere extrinsecè locatum, hoc tamen non conuenit omnibus corporibus, vt supremæ omnium spheræ: nec enim aliam supra se habet à qua contineatur, quod est non paruum argumentum ad confirmandam posteriorem opinionem de Vbi & loco.

De situ.

Situs est dispositio partium rei corporeæ in ordine ad partes loci; nec enim *Sicnequid?*
loquimur de situ & positione quæ ordinem dicit partium in toto, quomodo supra in cap. de quantis. quædam quantitates dicebatur constare ex partibus habentibus positionem, quædam verò minime. Nec etiā usurpatur à nobis situs in alijs significationibus, quas habet Burl. sed eo modo quo diximus, quem Gih. exprimit positionis nomine, quod inquit Albertus in se plus habet situs, quam positio. Est enim situs etiam in Mathematicis, positio autem tantum in naturalibus, quamvis hoc discrimen nullum esse videtur, nè quidem quoad nomen: nam etiam quantitates Mathematicæ sumptæ dicitur constare ex partibus positionem habentibus. Secundo. Situs in abstracto est forma illa extrinseca, quam explicauimus, eoque modo intelligi debet quo cætera Predicamenta Quando & Vbi, in concreto autem habere partes ordinatas ad partes loci, significat rem habentem istum modum. Tercio. Duplex est situs: Naturalis, seu quem statim à primo ortu res habet, quo pacto prona cum spectent animalia cætera terras, os homini natura sublime dedit. Alius autem dicitur esse non naturalis,

M m a

acci

*Proprietates
sunt.*

accidentarius, ex imaginatione, siue volun-
tarius, vt statio, sessio, accubatio. Quar-
to. Proprietates sius sunt eadē quā Vbi,
nec ad illū propriē est motus localis, sed
tantum consequenter, & est, inquit Gilb.
forma, quā inter alias maximē assistit, in-
telligens per formas assistentes formas
quas diximus extrinsecas. Quod autem
sui nihil sit contrarium, probat Gilb.
quia maximē contrarium esset stare, se-
dere, sed hæc non sunt contraria: æque
enim stare opponitur ly. sedere, atque ly
cubare, vni autem vnum contrarium tā-
tum esse potest. Secundo. Quia contraria
sunt circa idem, id est in eodem subiecto
recipi possunt. At sedere conuenit tantū
rationalibus, hoc est vel homini, vel certē
animali quodammodo ratione vtenti,
stare autem conuenit etiam inanimatis.
Quinto. Quomodo Aristoteles *ca. de Re-
lat.* dixit sessionem, stationem, accubatio-
nem esse ad aliquid, non autem sedere,
stare, accubare, paulo ante dictum est.

De Habere.

Architas apud Simpl. quatuor requiri
dicit ad hoc prædicamentum. Primo.
Vt res quæ habere dicitur, sit corporea, ex
quo sequitur id etiam quod habet, cor-
poreum esse debere. Secundo. Vt quodam-
modo adiaceat & circumponatur, nec o-
nim dicitur habere arma, qui ea in hume-
ris desert, nec illis se induit. Tertio. Vt nō
sit in re intrinsecē, nec vt accidens, nec vt
pars. Quarto. Vt non sit quid naturale &
innatum, sed a seipso extrinsecus. Hinc
sequitur malē quoddam ad hoc prædica-
mentum referre ista: Habere dentes, ha-
bere alas, squamas, nam hæc omnia sunt
quædam rei partes. Eligitur Habere cor-
porum, & eorum quæ circa corpora sunt
applicatio, ac motus quædam veluti con-
iunctio, seu modus ille qui conuenit rei
prouis vestimento aliquo amicitur. In
concreto autem Habere est indui, amichi-
ri, &c.

Obijciunt: Videtur vestis habere vicem
loci, nam est quid continens corpus ipsū.
Resp. cum. Auer. Habitudo continentis
ad contentum duplex esse potest: Vna

qua continens habet contentum, & hæc
est propria loci & Vbi. Alia, qua contentū
dicitur habere continens, non tamē con-
trā dicitur continens habere contentum,
& hæc pertinet ad hoc prædicamentum.
Secundo. Diuiditur habitus in eum qui
est secundum totum corpus, qualis est ve-
stis aliqua oblonga, quæ politice loquen-
do totum circumdat corpus, non autem
vt planē & omnino totum circumdet, vt
velle videtur. Burl. ponens exemplum in
cadauere inuoluto linceo. Nec etiam di-
citur vestis vel indumentum, saccus in-
quem vinum aliquod animal conijciatur,
quod etiam exemplum dat Burl. Alius
habitus est secundum partem, vt pileus.
Secundo. Alius est habitus necessitatis,
qui appellatur communi nomine vestis.
Alius est ornamenti, vt diadema, annulus.
&c. Tertio. Alius est virilis, alius mulie-
bris. Quarto. Alius est militis, alius pacis.
Quinto. Alius est publicus, alius priua-
tus, isque pro varietate statuum. Sexto.
Alius est religiosus & sacer, alius secula-
ris & profanus. Septimo. Alius est volun-
tarius, vt vestes quibus vtimus; alius in-
uoluntarius, vt catena, compedes. Octauo.
Varij sunt habitus variarum gentium.

Tertio. Proprietates huius prædicamenti
sunt. Primo. Vt nihil habeat contrarium,
vt esse calceatum & armatum non sunt
contraria etiam respectu eiusdem. Secun-
do. Non suscipit magis & minus, nisi for-
tē secundum loquendi modum, vt vnus
est armatior altero, & quia non dicitur vnus
esse vestitior altero, negat esse tunc al-
teri contrarium.

TRACTATUS TERTIUS.

Hæc est vltima pars huius libri, quæ
etiam appellatur Postprædicamentum,
in qua quarundam vocum explicationem
ponit, quarum in superioribus incidere
mentio. *Capite enim de substantia* dixerat:
nihil illi esse contrarium, quod sequenti
quoque capite nō semel incalcauit. Item
in *ca. de Relat.* dixit relative esse simul na-
tura, quare explicat quorū sint; & quorū sint
oppositi, & de modis simul prioris. Deni-
que de motu & habitu, propter actionē &
passionē

passionem, quæ cum motu sunt idem re
interdum, & propter prædicamentum vi-
simum de Habere. Hinc sequitur imme-
ditò Andronicum apud Simpliæ. & Boët.
negare hanc ultimam partem esse Aristoteli-
sel, sed à quopiam alio huic operi esse
annexam; nam præter causam quam di-
ximus cur convenires Aristotelem de his
dicere, faciet omnium Interpretum com-
munis consensus.

CAPUT PRIMVM.

De Oppositis.

Subiecta. C V R primo de oppositis agat, causam
diximus. Tria petissimum sunt in hoc
capite. Primo. Ponit quatuor species op-
positorum. Secundo. Ibi: *Quod autem*
primus, distinguit easdem species. Ter-
tio. Ibi: *Contrarium* &c. aliquas subdit
proprietates; quia verò mens nobis est
de hac ipsa materia disputationem insti-
tuere, tantum exponemus Authoris sen-
tentiam, subiecta breui vocabulorum ex-
plicatione.

PRIMA PARS CAPITIS.

Relativa. Q Vatuor sunt species oppositorum:
Relativa, Contraria, Primativa & Con-
tradictoria, quæ omnia exemplis illustrat.
Secundo, Relativa, inquit, sunt, quæ ipsa
quæ sunt oppositorum dicuntur, ut pater
sibi pater, aut quomodolibet aliter ad ip-
sa, ut scientia ad scibile, & vicissim. Ter-
tio. Contraria, quæ unus non sunt relatiua,
in vicem tamen dicuntur contraria, ut bo-
num malo, & malo bonum; non tamen
dicitur malum boni malum. In hoc etiã
distinguantur contraria à privationis & cõ-
tradictorijs; quia licet cæcitas dicatur vi-
sus privatio, non tamen visus dicitur cæ-
citaris privatio. Idem est in contradic-
torijs; quæ quavis enim rō non sedere dicatur
negatio rōi sedere, non tamen contra rō
sedere dicitur negatio rōi non sedere.
Quarto. Quædam sunt contraria, quæ
habent modum, cum videlicet alterum
necessariò necesse rei quæ apta est suscipere
contraria, ut inter ægitudinem & sanita-

tem non datur medium, quia corpus ani-
matum, præsertim sensitivum, vel ægrum
est, vel sanum. Alia verò sunt contraria
quæ medium habent, cum neutrum neces-
sario inest, etiam in re quæ apta sit utrū-
que recipere, ut album & nigrum; potest
enim aliquid esse fuscum, rubrum, viride
&c. Item prauum & bonum sunt, cõtraria
possunt tamen habere medium; nam
non necessariò homo est bonus, vel ma-
lus, sed, ut ita dicamus, medius. Quinto.
Ex his quæ habent medium, quædam ha-
bent nomen proprium, ut fulcum, viride
&c. quædam autem non habent nomen
proprium, sed negatione utriusque
extremi explicantur, ut quod neq; bonū est,
neque malum. Sexto. Definit privatiua,
dicens: Primo considerari circa idem, ut
visus & cecitas circa oculum, & vniuersa-
liter subiectum in quo esse potest habi-
tus, potest & in eodem repetiri privatio.
Quare distinguuntur hoc nomine priva-
tiua ab alijs oppositis, quia non sunt aliæ
species necessariò semper: circa idē subie-
ctum numero, ut patet primo in contra-
rijs; nam nix est a ba, nec tamen potest in
se nigredinem admittere. In contradic-
torijs; nam non est idem homo, & non ho-
mo, sed nec esse potest. Denique in relati-
uis, quia non potest idem esse pater & fi-
lius, saltem respectu eiusdem. Secundo.
Dicit privationem in his repetiri, quæ ap-
ta sunt habitum recipere, & pro tempore
quo apta sunt: sic enim animal dicitur esse
cæcum, cum & aptum sit ut videat, &
ad id temporis pervenit quod videre poterat.
Tertio. Dicit non esse idem privationem
& privari, habitum & habere, quia
non est idem cæcitas, & cæcum esse; nec
enim prædicatur de homine cæcitas, ut
dicamus, homo est cæcus, sed cæcū esse,
ut dicamus, homo cæcus est; tamen eandē
habent oppositionis rationem habere &
privari, habitus & privatio. Idem dicit de
contradictorijs, non idem esse affirma-
tionem & affirmari; negari & negationē.
quia affirmatio & negatio sunt orationes,
& solummodo in complexione repeti-
tur; id autem quod affirmatur & negatur,
est res aliqua in complexa, tamen eandem

Mm. 21 etiam.

nam, inquit, oppositionis rationem habent affirmatio & negatio, affirmare & negare; ubi etiam implicitè contradictionis definitionem ponit.

SECUNDA PARS

Capitulum.

Habent hæc partes magnam inter se connexionem, ita ut satius esse, duxim propter eam ultimo loco verborum explicationem ponere. Comparat igitur Aristoteles hac in parte, & distinguit species Oppositionum enumeratas, ac primo probat Privatiua differre à Relatiua, quod etiam præcedenti paræ significauerat; nam vñ Relatiuum alterius esse dicitur, & vicissim utrumque commensari: nam dicitur pater filij pater, & contrà, non tamè dicitur cecitas esse vilis privatio, & vilis cecitas privatio. Secundo. Dicit eadem Privatiua differre à Conscarijs. Primo ab ijs quæ non habent modum; nam horum alterum necessariò inest subiecto apto pro quouis tempore, ac non quouis tempore necessariò inest habitus aut privatio. etià in subiecto apto: nec enim catulam recter natum dicimus aut videre, aut cæcum esse. Secundo. Ex contrarijs quæ medium habent, alterum non necessariò inest subiecto, etiam nullo tempore, cum videlicet res aliqua neutrum sibi à natura vindicat, ut patet in panete qui nullo tempore necessariò est aut albus, aut niger. Quod si res quæpiam alterum contrariorum naturæ suæ necessariò postulet, ut nix albedinem, tunc non potest alterum contrariorum simul inesse, nec successivè, sed privatiua possunt pro eo tempore, quo subiectum aptum est, in eodem repetiri, hoc est vel habitus, vel privatio, ut catulus qui ad duodecimum diem pervenit, potest quidem videre, sed etià potest cæcus esse. Tertio, Probat. Nam in contrarijs est mutua transmutatio, ut à sanitate in ægritudinem: nisi forte cum vnum inest à natura, ut igni calor sed inter privatiua non est hic mutui regressus, et si enim ab habitu transire possit ad privationem, non tamen vice versa à privatione ad habitum. Tertio, Probat idem de con-

tradictorijs, nam illis solis convenit ut alterum sit semper verum, & alterum falsum, quare explicantur, per complexiones & orationem affirmantem, vel negantem, alia verò omnia posita sunt incomplexas: siquidè verum & falsum solà reperiantur in complexione. Et quamvis alie oppositæ species præter contradictionem exprimi possint complexione & oratione, tamen non necessariò altera ex illis orationibus vera erit, altera verò falsa. Ut si in contrarijs dicas: Socrates est sanus, Socrates ægrotat, utraque falsa est, Socrate nimirum non existente. Sic etiam si dicas in privatijs: Socrates est cæcus, Socrates videt, falsa est utraque propositio eadem de causa. Idem est in Relatiuis. Si verò dicas in contradictione: Socrates est sanus, Socrates non est sanus, altera necessariò vera est, altera falsa, siue Socrates existat, siue non.

TERCIA PARS CAPITIS.

Ponit Contrariorum proprietates. Prima est: Bono necessariò opponitur malum, ut sanitati languor, iustitiæ iniustitia. Sic etiam malo opponitur quidem bonum, sed præterea opponi potest aliud malum; ut avaritiæ non modo opponitur liberalitas, sed prodigalitas: nam vitium consistit in defectu, & in excessu, virtus autem in mediocritate. Quare non sola virtutis mediocritas vitio opponitur, sed excessus vnius alterius defectui. Secunda proprietas. Non si vnum contrariorum est, est & alterum; ut si omnes homines, & animalia sana essent. Tertia proprietas. Contraria eidem simul inesse nequeunt, quæ tamen proprietas potius est præcedentis probatio. Quarta proprietas. Contraria sunt circa idem subiectum vel genus, ut sanitas & languor circa animam, iustitia & iniustitia circa animam hominis. Quinta proprietas. Contraria aut sunt sub eadem specie, ut album & nigrum sub colore, vel sunt sub diversis generibus, vel speciebus, id est iustitia sub virtute, iniustitia sub vitio, vel sunt diversæ genera, ut bonum & ma-

EXPLICATIO VER- FORVM.

Vt melius bonum & prauum.) Dicit bono malum esse contrarium, quod intelligi debet non formaliter ratione malitiae praecise eorum dicitur, haec enim est tantum privatio quidam, de qua re disputant Morales Philosophi & Theologi, potissimum hoc argumento id probantes, quia alioquin sequeretur Deum efficienter concurrere ad peccata; nam ad omnia quae possitium quid sunt & reale, necessarius est Dei concursus. Idem accipiendum est de illis exemplis Sanitate & aegritudine, pari & impari, praesertim cum haec ad quantitatem spectent, cui Aristoteles cap. de quantitate nihil contrarium esse definiuit.

Sed & prauum & studiosum.) Dum diximus haec proprie non esse contraria. Quod verò addit Aristoteles medium inter haec reperiri, notandum valde est locus, videtur enim plurimum fauere opinioni Scoti & sectarum, qui sentiunt in actibus moralibus fieri voluntarij dari posse aliquem singularem & individuum, qui neque sit bonus, neque malus, sed indifferens, quod Aristoteles hoc loco vocat aliquid medium per exclusionem vtriusque extremi, quod tamen negat D. Thom. & rectius, solum dicens dari posse actum indifferenter in specie, non tamen in individuo; hoc autem satis est ad soluendum dictum Aristotelis hoc loco. Hic etiam dicit Aristoteles praedicari studiosum & prauum de homine, alijsque exemplaribus, quod an verum esse possit non est dubitari possit. Aliqui dicunt id solum dixisse Aristoteles exempli causa, alij vero accommodare ad sententiam Platoniorum, qui daemones inducebant partim bonos, & partim malos. Quod si verum est, potest non infirma ratio elici pro opinionis afferentium intelligentiam etiam de mente Aristotelis poni in praedicatione substantiae, de qua hoc libro agitur. Alij denique hoc referunt ad alias res, quibus haec eadem tribuuntur, quo pacto de actione dixit Aristoteles cap. de substantia, praedicantur studiosam & prauam, quibus non eodem numero primum esse possit & studiosam.

Circa hoc dicitur vtrumque eorum fieri.) Caietanus cum alijs addit hanc dictionem ordine, ex qua deinde colligit privationem tantum esse quae non habent mutuum regressum, sed nec haec dicitio in codicibus Graecis est, nec verum esse videtur quod ex ea colligit, ut post dicemus.

Primum vero.) Hinc colligi potest quid differant concretum & abstractum, & quibus varijs sint vtriusque praedicationis modi, de quibus diximus tum in tractatu de videri (alibi, tum etiam in Prolegomena ad hunc librum.

Non enim possibile est ignem frigidum esse.) si nimirum naturam suam retineat, & loquendo de frigore summo, alioquin cum in igne aqua reagit, producit aliquid frigiditatis in igne. Debet ergo intelligi, quod infra quoque addit Aristoteles non posse eisdem contraria simul inesse in summo, non autem in gradibus remissis, ut etiam diximus cap. de substantia.

A privatione verò in habitum impossibile est.) Videlicet mutationem fieri, ut ex cetero fiat videns. Hic propositio est fundamentum innumerorum errorum eiusdem auctoris praesertim miraculorum, & imprimis resurrectionis, quae etiam habetur apud Aristotelem libro de generatione. Quamvis igitur naturaliter loquendo vera sit, tamen si des aperit contrarium docet, quae supposita, potest naturalis ratio ostendere nullam esse hac in re repugnantiam, non autem quod de facto & positum id fieri possit, de qua re Theologi.

Contrarium autem bono.) Hic Aristoteles incipit agere seorsim de contrariis, quam nos diximus esse tertiam capitis partem, unde etiam in Graecis codicibus poni solet tanquam distinctum caput.

Malo autem.) Dicit Aristoteles malo opponi non modo bonum, sed aliud quoque malum, ut diximus in explicatione sententiae. Porro observandus est hic locus, nam dissentire videtur de seipso Aristoteles. 1. de calo. 1. re 10 Met. 1. 19 ubi inquit, vnum contrarium vni tantum oppositum esse, sed de hoc postea.

Amplius contrarium.) Dicit Aristoteles. Si

vnum contrarium est, non necessario etiā & alterum; Hoc videtur pugnare cum eo quod habet 2. de celo. l. 18. vbi plane oppositum habet, sed de hoc etiam postea.

Non contingit autem simul vtrumque eidem inesse) Hæc est propositio valde celebris.

Palam verò.) Dicit contraria esse circa idem genere, vel specie, vnde colligitur vtrumque contrarium esse quid positivum.

Necessarium est.) Dicit vel esse in eodē genere, vel sub eodē, vel esse genera, cuius vltimum exemplum ponit bonum & malum, quod intelligi potest secundum opinionem Pythagoræ, duas rerum series ponentis, bonarum & malarum.

Admonitio.

ET si alij soleant se breviter hic expedire, quia tamen cognitio Oppositorum plurimum facit ad cognitionem rerum multarum, quæ in Physica præsertim disputantur, & quia præter hunc, qui in manibus est, nullus æque idoneus de hac differendi se locus offert, idcirco statui paulò latius circa hanc materiam versari, vbi primum in genere de Oppositis, postea verò de singulis Oppositorum speciebus dicemus.

DISPUTATIO IN

Caput de Oppositis.

QUESTIO PRIMA.

An deus aliqua ratio communis Oppositionis, & quomodo sit communis?

Certum est esse aliquam rationem communem abstrahibilem à singulis oppositorum speciebus, sed quomodo se habeat ad singulas species, de hoc potissimum questio est.

Prima Opinio est Lamb. apud Simplic. in hunc locum, qui oppositionis rationem ad suam speciem æquivocam appellat, hoc est, ut ego interpretor, analogam. Quod probari videtur posse primo auctoritate Aristotelis ad 1. in cap. vbi inquit: *De oppositis quot modis soleat opponi dicendum est*, quasi dicat, esse multiplicem oppositionis rationem, & analogam, secundo, Quia

non satis videtur qui esse possit hæc ratio oppositionis univoca.

Secunda Opinio est multorum Peripateticorum apud Simplic. eiusdem Simplic. Lycostati, Porphy. & Boetij, esse rationem communem univocam, quia in hoc consistit oppositionis ratio in communi loquendo, ut non possint eadem in eodem secundum idem eodem tempore, & simul esse, seu, quod eodem tendit, oppositio est impossibilitas aliquorum simul existendi in alio. Idem videtur docere Philop. 2. Post. cap. 11.

Tertia Opinio est Soro hoc loco, qui ait rationem oppositionis esse univocam ad contraria, privativa & contradictoria, non autem ad relativa, quia, inquit, possunt relativa eidem inesse, quamvis secundum diversas rationes.

Prima Propositio. Si ratio oppositionis univoca est ad contraria, privativa & contradictoria, nihil obstat quominus sit univoca etiam ad relativa. Ratio est, quia oppositio per se solum videtur dicere illam impossibilitatem aliquorum existendi simul in aliquo secundum eandem rationem At hoc ipsum optimè congruit in relativa.

Secunda Propositio. Melius cum prima opinione asserere rationem oppositionis esse analogam. Ita asserit Averroes cum suis, Alb. & D. Thom. op. 37. cap. 1. Caietan. hoc loco. Ratio est, quia per se primo convenit ratio oppositionis contradictoriæ, ita ut ab absolute dicantur opposita, cæteris autem speciebus minus perfecte & secundum quid. At per quandam veluti analogiam ad oppositionem contradictoriorum. Quod aperte asserere videtur Arist. 10. Met. s. 15. præsertim iuxta Averr. eodem loco interpretantem, inquit enim privativa quoquo modo contradictoria esse, hoc est participare rationem contradictoriorum, quia privatio se habet ut negatio habitus, & tanquam non ens ad ens, inter quæ propriè est contradictoria oppositio. Confirmatur primo, quia contraria saltem aliqua medium habent, contradictoria autem nullum. Idem habet Arist. 4. Met. s. 27. Confirmatur secundo, Ea sunt manifestè

oppos.

opposita, quæ plurimum inter se distant; distant autem plurimum, quæ medio carent, siquidem medium indicat convenientiam quandam extremorum inter se, ideoque diminuit rationem oppositionis, ut rectè ostendit D. Thom. *op. 3. ca. 1.* Porro medium dupliciter considerari potest quod ad rem præsentem attinet. Primo medium quod vocatur eiusdem generis, quale est in coloribus; nam videtur color esse medium eiusdem generis ad albedinem & nigredinem: sunt enim omnes colores. At contradictoria non habet hoc medium, quia unum extremum est non ens, contraria verò saltem aliqua habent huiusmodi medium. Alterum medium est quod appellatur medium materiæ, seu subiecti, hoc est, cum opposita sunt, vel esse possunt in aliquo subiecto, huiusmodi medium habent contraria & privativa, non autem contradictoria, quia unum extremum est non ens, cui nullo modo convenit esse in aliquo subiecto, vel respectum dicere ad subiectum. Igitur contradictoria sunt magis opposita quam contraria & privativa. Restant Relativa, quæ quavis neutrum medium explicatum habeant, non quidem eiusdem generis, quia, inquit D. Thom. non est in relativis magis & minus, hoc est unum relativum immediate ordinatur ad aliud, quare non est aliquid quod concipiatur tanquam intermedium, vel intercedens. Nec etiam habent Relativa medium materiæ, quia idem non potest esse pater & filius quatenus pater refertur ad filium, sed tamen reperitur hæc habitudo inter relativa, ut unum habeat dependentiam ab alio, & unum quasi ponat aliud, quod non determinatur in contradictorijs; nec enim ens ponit suum extremum, quod est non ens. Confirmatur tertio. Quia inter ens & non ens, in quibus est oppositio contradictoria, dicitur esse infinita distantia. Propter quam causam colligunt Theologi potentiam infinitam ad producendum ens ex non ente, ita ut nec etiam communicari possit, secundum quosdam, instrumentaliter creaturæ vis creandi; sed in alijs oppositionibus est distantia quædam

finita, in relativis & contrarijs directè & positiuè, quia sunt inter terminos positivos. In privativis verò indirectè saltem & præsuppositivè, quia privatio dicit quidem negationem, sed in subiecto. Confirmatur denique, quia repugnat Deum facere contradictorium, sed non repugnat saltem secundum multorum opinionem, ut ponat contraria etiam in summis gradibus in eodem. Vbi repugnat non nisi quia contraria implicant in se oppositionem contradictoriam, ut significare videtur Arist. 4. *Met. 1. 27.* Lege Zon. 10. *Met. 9. 18.* D. Thom. *op. 37. cap. 1. & 9. 7. de potent. art. 8. ad 4.*

Tertia Propositio. Per se tantum locuti sumus de oppositionibus incomplexis, sicut etiam Arist. hoc loco, quamvis explicavit oppositionem contradictoriam per affirmationem & negationem. Vbi etiam Burl. notat quod oppositio contraria & contradictoria indifferens est ad complexam & incomplexam oppositionem, relativam autem & privativam solum reperiuntur in incomplexis. Quod intelligi debet de complexa oppositione sumpta logicè, de qua dictum est in *Compendio*, & dicemus in *lib. Peribermamus*; nam oppositio contraria logicè sumpta, est cum una propositio universaliter ait, quod altera universaliter negat. Oppositio contradictoria logica est, cum una propositio est universalis affirmativa, alia verò particularis negativa, vel vice versa, siue in utroque genere oppositionis prædicata sint verè contraria, aut contradictoria, siue non, nam etiam esse possunt prædicata relativa & privativa. Solum est observandū quod Arist. 2. *Periberm. cap. 4.* logicè loquendo contendit magis esse oppositas contradictorias propositiones, quam contrarias, sed quæ materialiter etiam loquendo magis sint oppositæ propositiones contradictoriæ, quam contrariæ, hoc est de prædicatis contradictorijs, quam de contrarijs, ex dictis colligi potest. Et confirmatur etiam, quia per se primo opponitur propositio negativa propositio affirmativæ, in qua prædicatū est de ratione subiecti; secundariò verò & per accidens op-

Na

poni

ponitur propositio in qua affirmatur aliquid positum repugnans rei alicui, ut huic propositioni: Ignis est calidus, per se primo & maxime opponitur, hæc: Ignis non est calidus; medianne verò ista propositione opponitur illi propositioni ista: Ignis est frigidus, vel ignis est tepidus. Observandum denique est quod eodem loco inquit Arist. Etiam si propositiones sint contradictoriz, opiniones tamē quæ de illis sunt, esse contrarias. Ratio est, quia opiniones dicunt aliquid positum, ac veluti positum excludens aliud, ut patet in simili, de habitu virtutis & viti, scientiæ & ignorantie, pravæ dispositionis, &c. propositiones verò idē sunt contradictoriz, quia vna ex illis formaliter continet prædicatum quod est non ens, sicut dicti habitus sunt privativi, si consideretur præcisè ratio ignorantie, vel malitiæ.

Obijciat: Enti & non enti nihil potest esse commune, nec analogum quidem. Ergo oppositioni quæ est inter positivam & negativam non poterit esse vna communis ratio. Respondeo. Communis ratio analogæ analogiæ attributionis nulla proprie est, analogæ verò proportionis esse potest etiam inter non entia, ut dictum est tract. de analogis; sic enim potest privatio, quamvis sit formaliter non ens, habere rationem analogæ principij, & punctum secundum quoddam, qui negant esse quid positivum.

Obijciat secundo. Oppositio videtur in hoc consistere, ut vnum dicat elongationem potentiz ab alio: Sic calor elongat potentiam subiecti à frigore, sed ita elongat, seu distare facit potentiam ab actu privato, sicut non ens ab ente. Ergo tanta est oppositio inter privationem & habitum, atque inter ens & non ens, & consequenter æqualis oppositio est privativa & contradictoria. Respondeo cum D. Thom. *op. 37. cap. 1.* Ista elongatio vel sit omnino nullo positivo relicto, & talis est maxima elongatio, qualis solum est inter ens & non ens, vel sit supposito aliquo positivo. hoc est, potentia in subiecto, ita ut hæc elongatio dicat solum obaculum & impedimentum, ac possit

potentia in actum revocari, quod rursus sit duobus modis: Vel immobiliter, & pro omni tempore, naturaliter loquendos, talis est elongatio, quam privatio causat in subiecto, & potentia eiusdem respectus habitus, quia nunquam rediri potest à privatione ad habitum; Vel sit tantum mobiliter, & ad tempus, & hæc elongatio reperitur in contrariis, quantum est ex natura sua: nam quod est frigidum, elongat subiectum & potentiam subiecti à calido, non ita tamen, ut non possit res ista calida fieri. Ex his ergo sequitur maiorem esse elongationem quam facit non ens ab ente, quam illam quæ causatur à privatione respectu habitus: Vnde sequitur, quod quamvis natura sicut non potest de non ente ens facere, ita nec id quod privatum est facere, ut habitum habeat, tamen ex natura sua difficilius est ex non ente ens facere, quam ex privatione causare in se aliqua habitum, & propterea maius miraculum, inquit D. Tho. est quotidie creare animas, quam eos illuminare, quod tamen quia rarius fit, ideo mirabilius esse videtur, & maioris miraculi loco habetur.

Adversus Propositionem. Non modo prioritate perfectionis, sed etiam prioritate ætëritatis, ut loquitur Zonf. naturæ prior est oppositio cōtradictoria, quā quælibet alia. Est contra Zonf. 10. Met. q. 18 & contra Aver. *ibid.* 1. 15. qui id probare nituntur autoritate Aristotelis, dicentis contradictoria esse quodammodo privativam: reuera tamen non facit contra nos hæc Aristotelis autoritas: ibi enim loquitur de privatione ut confunditur cum contradictione, ideoque vocat illam oppositionem perfectam, cum tamen concedant adversarij solam contradictoriam esse verè perfectam. Ratio verò huius est, quia primus conceptus, qui est de aliquate, est quod sit ens, secundus autem & immediatè sequens est, quod non sit aliter. Ergo immediata oppositio est inter ens & non ens. Atque hinc maxime confirmatur secunda propositio, & facillè occurri potest ad fundamenta aliarum opinionum.

Obijciat:

Objecio: Contrarium includit negationem alterius, & præterea aliquid positivum, quod nimirum positivè aliud expellat, ut patet in calore respectu frigoris. Ergo maior est oppositio contraria, quàm contradictoria. *Confirmatur.* Quia Arist. in hoc cap. 10. Met. 1. 13. dicit contraria esse maximè inter se distantia. Ergo sunt maximè opposita. Propter hæc & alia argumenta Jambl. 10. Met. 1. 9. & 2. & Ant. Andronic. 4. Met. 9. ult. existimat maximam oppositionem esse contrarium, qui etiam Amm. secundo objicit: Quod quantumcumque aliqua parum distent, semper opponi possunt contradictoriè; quia vnum non est aliud, & de quolibet eorum alterum contradictorium semper verum est, aut falsum. Propter hoc argumentum Zonl. refert cuiusdam opinionem, minimam inter oppositiones esse contradictoriam.

Ad primum. Respondet rectè Zonl. sermonem esse de oppositionibus præcisè & distinctè sumptis; non autem ut una aliam includit, & sic si spectetur frigus quatenus includit negationem, sic habet oppositionem contradictoriam, eamque maximam, non verò tantam si consideretur quatenus opponitur calori positivè, quamvis maior sit oppositio, si utraque in illo spectetur. Ad confirmationem Aristot. dicit contraria maximè distare, sed in eodem genere, contradictoria autem maiorem adhuc distantiam dicunt, quia nullam habent convenientiam eiusdem generis. Ita respondet Iauell. 10. Met. 9. 12. Vel etiam responderi potest maiorem esse distantiam contrariorum physicè, habita ratione actionis, qua vnum alterum corrumpit, non autem Metaphysicè.

Ad secundum. In contradictorijs vel considerantur ea quæ sunt subtrata contradictioni, vel formaliter affirmatio & negatio. Ratione primi sufficit quævis distantia; nam de motu verum est dicere, quod est actio realiter, & falsum quod non sit actio realiter, & tamen distat eantum inter se formaliter. Ratione verò secundi significatur maxima distantia, quia affirmatio significat esse, negatio au-

tem non esse. Hoc videtur velle dicere Jambl. & Iauell. Vnde potest eadem solutio applicari, non facta mentione propositionum. Lege etiam D. Thom. 1. 2. q. 28. art. 1. ad 1.

Quinta Propositio Proximum locum per oppositionem contradictoriam habet oppositio privativa, postea oppositio contraria, denique relatiua. De privativa patet ex Arist. 10. Met. 1. 15. ubi appellat privativam oppositionem quoquo modo contradictoriam, & ratio evidens est ex dictis, quia privativa oppositio est inter ens & non ens, quamvis non simpliciter non ens. Quod verò contraria oppositio maior sit quam relatiua, etiam manifestum est, quia vnum contrarium alterum expellit, relatiuum verò potius alterum ponit, si tamen, ut observat Caiet. considerentur hæc species oppositæ ut dicunt ordinem ad ens, sic contrarius planè ordo in illis servatur, quia Relatiua oppositio est prima, secunda Contraria, tertia Privativa, ultima Contradictoria, & ideo fortè exorsus est hoc ordine, primo à Relatiuis, & deinceps ad alias species est progressus, & quia convenientia in ente diminuit rationem oppositorum, propterea illa sunt minimè opposita, quæ maximam habent in ente convenientiam.

Propositio ultima. Communis est oppositis primo ut eorum eadem sit disciplina, ut passim habetur apud Aristot. hoc est ut quæ de vno præcipiuntur, de alio etiam ratione opposita intelligi debeant. Secundo, Ut quot modis vnum dividitur, dividatur & alterum, quod etiam habet Arist. præsertim in Top. & intelligitur tum de omnibus, tum potissimum de contrarijs, dummodo tamen divisio fiat per immediatas differentias: nec enim necesse erit ut postea ex æquo dividantur, ut observavit D. Thom. 2. 2. q. 92. art. 2. ad 1. Aliæ etiam proprietates tradi possent, sed sunt faciliores & leuioris momenti.

QUESTIO SECUNDA.

Quæ sunt species oppositionum?

Videmus quæstione præcedenti tanquàm certum suppositum esse quatuor species.

N a 2

Contra-

Contradictoriam, Contrariam, Priuatiuam, Relatiuam, nec tamen inter omnes de hac re conuenit, & nos occasione tantum accepta id diximus, ut explicaremus rationem communem oppositorum, & quomodo illa se habeat ad species quæ saltem vulgo conceduntur. Tho. Bricot. asserit has quatuor species, quas enumerauimus, esse tantum oppositorum in terminis logicis, in rebus autem esse tantum unam oppositionem, nempe contrarietatis. Sed nec satis intelligi potest quid sibi is author velit, nec habet pro se rationes ullius momenti. Videtur autem alia ex parte quod sine plures species; quia homo, verbi gratia, & equus habent quandam oppositionem, homo & lapis quandam aliam maiorem, non tamen apparet ad quam ex dictis speciebus reuocari possit. Ergo sunt plures species.

Prima Propositio. Species oppositionis conueniunt rebus ipsis, & non tantum terminis logicis. Ratio est, quia verè à parte rei pater est oppositus filio, & cæcus videnti, & ens non-enti, & non solum vnum contrarium alteri contrario, ut frigus calori &c. si tamen nomine terminorum logicorum intelligere velimus has rationes oppositionis, prout accipiuntur in abstracto & in communi, & prout conueniunt in ratione oppositi, potest id utrumque concedi.

Secunda Propositio. Si accipiatur oppositio ut dicit quamuis repugnantiam & impossibilitatem, non videntur sufficienter assignata quatuor tantum species, sed addi debuit quinta alia, quæ appellatur oppositio disparatorum, quod conuincit ratio paulò antè allata de oppositione inter hominem & equum aut lapidem.

Tertia Propositio. Sumendo oppositionis rationem paulò magis strictè, ut non dicis solam disconuenientiam & repugnantiam, sed repugnantiam cum ordine vnius ad alterum, ita ut quodammodo tendat ad alterius destructionem; sic sufficienter assignata videntur quatuor species, quas Arist. hoc cap. ponit. *Met. ca. 10. d. 1. & 2. & 3.* Colligit autem hinc

numerum primo. *Amm. hac ratione.* Vbi enim, inquit, sit oppositio mediantibus vocibus, ut vna sit negata, à tera affirmata, & est prima species contradictorioum; vel ratione rerum in se, & tunc aut sunt inter se relatiuæ, & est secunda species relatiuorum; aut sunt absolutæ, idque vel ut inter illos sit mutua transmutatio, & est vltima species Priuatorum. Secundo sic colligi potest: Opposita sunt quasi contraria se posita; vel ergo ita se habent, ut inter illa sit ratio dependentiæ vnius ab altero, & sic est prima species Relatiuorum; vel vnum remouet aliud, & hoc tribus modis: Aut omniò, & est secunda species contradictorioum; aut relinquendo subiectum, & est tertia priuatorum; aut relinquendo positium, sed expellendo aliud, & est vltima species contrarioum. Denique D. Tho. 12. 37. quem sequuntur Caiet. & Soto, ita colligit: Oppositio aut est inter ens & non ens, aut inter entia; si inter ens & non ens, vel simpliciter, vel secundum quid. Si primum, est prima species contradictorioum; si secundum, est secunda species priuatorum; si est inter entia, vel illa se mutuo respiciunt, & est tertia species relatiuorum; vel se mutuo expellunt, & est vltima species contrarioum. Alij alijs modis colligunt.

Obijciat: Omnis oppositio est relatiua, ergo sunt quatuor. Probatur antecedens: Quia oppositum dicitur aliquid respectu alterius. Resp. Quatenus omnes hæ species conueniunt sub ratione communi oppositionis, sic habent relationem, tamè secundum peculiare & specificas rationes suas sunt species distinctæ oppositorum. Hæc responsio elicitur ex Iauello 10. Met. q. 11. art. 2. *con. 2. ad hoc cap. de oppos. & Buri hoc loco.*

Regebi: Hæc ratio oppositorum quatenus est relatiua quadam, continetur sub relatiuis oppositis. Ergo non potest esse genus relatiuorum. Responsio ad hanc objectionem petitur ex dictis *trac. de vniuersalibus*, vbi docuimus quomodo possit genus utriusque species quadam vniuersalis, habere supra se genus aliquod.

QUESTIO TERTIA.

De oppositione Relatiua.

Aristoteles hic aliud nihil facit, nisi quod repetit definitionem relatiuorum à se supra traditam *cap. de Relatione*. Quare nihil quoque nobis dicendum videtur nisi non sufficienter ex Aristotele hoc loco colligeretur, in quo consistat ratio oppositionis quæ in relatiuis reperitur.

Prima Propositio. Consistit in hoc ratio oppositionis relatiuorum, quod vnum refertur ad aliud, & ut sic, ita sibi repugnat, ut non possit vnum esse aliud, ut pater & filius. Dixi *ut sic*, quia alia ex parte rationis propriarum entitatum absolutarum scilicet distinguuntur non quia non potest esse idem pater & filius respectu eiusdem, nec possunt in eodem esse oppositæ relationes secundum idem, & ex vi relationis, seu relatiuæ oppositionis, quod non modo reperitur in relatiuis disquarantiz, sed etiam æquiparantiz, quia quamuis duas relationes relatiuorum æquiparantiz inter se conueniant, & sine eiusdem speciei, tamen non potest relatiuum prout elici opponitur alteri in se habere relationem. Quare sine causa Caiet. hunc dicendi modum refellit, & alij quidam recentiores, dicentes esse per accidens quod dicimus in relatiuis æquiparantiz; nos enim tantum contendimus, quod non modo relatiua esse opposita, sed etiam ipsasmet relationes, imò ita non essent opposita, nisi propter oppositas relationes; nec est necessarium, quod videntur illi supponere, extrema opposita distinguui specie, ut patet in habitu & priuatione, ente & non ente. Et confirm. ad hominem, contra Caietanum, nam ipse fateretur quod nos supra probauimus, relatiua sicut & alias species oppositas habere oppositorum rationem, quatenus participant rationem oppositionis contradictoriæ. Idem autem ipsis facitur, relatiua ut opponuntur oppositione contradictoria participata, alterum alterius negationem includere, etiam ratione eiusdem. Atque hæc est expressa A. B. sententia hoc loco.

Secunda Propositio. Relatiuorum oppo-

sitio differt ab alijs speciebus. Primo quia alia opposita non dicuntur ad conuertentiam sicut Relatiua. Hanc differentiam ponit Aristoteles *hoc capite*; nec enim dicimus frigus esse caloris frigus, visio esse cæcitatvis visionem, ens esse non entis ens, sicut dicimus patrem esse filij patrem. Quamuis si considerentur omnia opposita quatenus habent quandam relationem etiam ipsa in communi loquendo; sic quodlibet oppositum dicitur esse alterius oppositum, seu oppositi oppositum. Secundo Ex D. Tho. *q. 2. de potenti. art. 2. ad 4.* Differunt relatiua, quia alia opposita tollunt suum quæque oppositum, ut priuatio habitum, contradictorium alterum contradictorium &c. non autem relatiua, sed potius se mutuè opponunt, cum mutuam habeant ad se dependentiam, quamuis quatenus sunt opposita, ex vi talis oppositionis relatiuæ sequitur, ut vnum relatiuum non sit aliud, nec alterius habeat relationem, quod est quasi tollere alterum. Tertio Ex eodem D. Thom. *ibid op. 37. ca. 2.* Ex relatiuis vnum non est altero imperfectius, præsertim, inquit, in relatiuis originis & æquiparantiz, ut in patre & filio, & æqualibus, sed ex alijs oppositis semper alterum est quid imperfectius altero, ut frigus quam calor, priuatio quam habitus, cæcitas quam visio, non ens quæ ens, & idè inquit ex omnibus oppositis sola ferè vel maximè relatiua oppositio in Deo reperiri potest. Nec tamen negandum est quin sine relatiuis spectentur fundamenta ipsa, & prout vnum se habet ut effectus alterius materialiter loquendo, possit vnum altero esse imperfectius; sic enim *sup. in tract. de relect.* diximus quædam dici relatiua suppositoria, quædam autè superpositoria qualia sunt pater & filius, dominus & seruus. In relatiuis verò diuini, quia propriè loquendo nulla cernitur causalitatis & dependentiæ ratio, propter eam absolute loquendo æque sunt perfecta.

Tertia Propositio. Relatiua oppositio, propriè loquendo, reperitur solum in ijs, quæ propriè etiam relatiua nuncupantur, ut sola relatiua secundum esse & prædicam-

Na 3

camen-

caementalia. Argumento est, quod quæ sunt relatiua imperfecta secundum dici & transcendentalia, possint etiam simul quatenus talia sunt habere oppositionem contrariam, vel priuatiuam, ut patet in virtute & vicio, scientia & ignorantia &c.

QUESTIO QVARTA.

De oppositione contraria.

Notandum primo. Hoc nomen contrariorum sæpe vsurpatur apud Aristotelem, alioque Philosophos pro quouis oppositionis genere, ut 8. *Met.* t. 4. & lib. 10. s. 13. Sic etiam Marc. Tullius in *Top.* Contrariorum, inquit, genera sunt plura, ubi subiicit species oppositorum, & hanc ipsam speciem contrariorum ab alijs distinctam *Aduersorum* nomine appellat. Sic etiam hoc ipsum contrariorum nomen aientibus & negantibus vel contradictorijs tribuit 4. *Acad. q.* & lib. de *Fato*. Aristoteles præterea 1. *Periberm.* cap. 5. aperte transfert nomen contradictionis ad quamlibet oppositionem significandam. Ratio fortassis huius communis acceptionis esse potest, quia nomina oppositorum vulgò intelligimus ea quæ se mutuo expellunt, quod ad speciem contrariorum propriè spectat, ut paulò post dicemus.

Notandum secundo. Contrarietas etiam ut distinguitur ab alijs tribus speciebus, potest adhuc & largè & magis propriè sumi. Largè sumitur, cum de substantijs sumitur; sunt enim quædam substantiæ quæ ita inuicem opponuntur, ut non possit huiusmodi oppositio villo aliarum genere melius explicari quam contrariorum, ut homo & brutum; quod enim hæc non sint relatiua, vel priuatiua, vel contradictoria, clarius est quam ut vlla probatione egeat. Nec denique sunt disparata tantum; certum enim est maiorem quædam esse oppositionis rationem inter has, quam inter hominem & lapidem, vel inter Petrum & Paulum. Ergo oppositio hæc contraria appellanda erit. Quod autem in substantijs inesse possit huiusmodi contraria oppositio, dicit Aristoteles 6. *Phys.* t. 91. & *ibid.* Auertoes

& lib. 4. de celo, com. 38. 2. de generat. s. 49. 1. *Phys.* t. 56. & 10. *Met.* t. 24. quibus locis vel interdum etiam opponi contrariè, & substantiam substantiæ contrariam, & quod differentia secundum speciem est differentia contrarietatis. Hoc ipsum asserunt Zonro 10. *Met. quest.* 14. Andronic. *ibid. quest.* 6. Iauell. *quest.* 18. Et confirmatur ex tractatu de genere, genus diuidi in oppositas differentias. Omnia autem hac significatione contrariorum, prout de substantijs dicitur, utpote quæ minus propria sit, de ea tantum nobis sermo est, quæ in accidentibus cernitur, etique maximè propria.

Notandum tertio. Inter contraria accidentium, cum vnum sit vltimum minus perfectum quam alterum, propter illam negationem perfectionis quam dicit, solet aliquando vocari priuatiuum, vel priuatio, ut patet 2. de celo t. 18. 1. de gener. t. 18. 2. *Phys.* t. 85. 4. *Met.* t. 27. lib. 10. s. 7. & 15. lib. 12. t. 22.

Prima Propositio. Contraria, ut colligitur ex Aristotele cum hoc cap. tum 10. *Met.* sex. 13. sunt, quæ sub eodem genere posita maximè distant, & ab eodem subiecto mutuo se possunt expellunt. Diximus primo contraria esse sub eodè genere, quod tamen repugnare videtur dictis Aristotelis hoc in cap. ubi inquit aut esse contraria sub eodem genere, aut esse genera, sed nos ut diximus in expositione textus, locutus est iuxta Pythagoræ & veterum opinionem, qui asserbant bonum & malum esse suprema quædam rerum ordinis genera, sub quibus res tum malæ, tum bonæ collocarentur. Hoc testatur Caietanus hoc loco. Et D. Thom. 1. p. q. 48. art. 1. ad 1. & 1. contrà *gens.* cap. 3. & *ibid.* Ferrar. Aut certe bonum & malum genera esse dixit, vel generales quædam conditiones omnium contrariorum, in quantum vnum semper habet rationem quandam boni, alterum rationem mali, saltem entitatiuè, ut ait Ammonius, Soto, &c. Vel denique vocat bonum & malum genera in ratione moris, vnde exemplum ponit in virtute & vicio. Ita D. Thom. 1. p. q. 48. art. 1. ad 2. & 3. & *Perf.* hoc loco. Adde quod bo-

*Contrarium
vera definit*

num & malum formaliter loquendo non sunt contraria, sed privatiua tantum. Quod autem necesse sit contraria sub eodem genere poni, vel proximo, vel remoto, hoc est ipsum sub eodem predicamento, vel ex eo liquet constare, quod horum natura sit ut inuicem transmutari queat, quod non nisi in ijs quæ eiusdem generis sunt fieri potest. Hinc sequitur contraria semper ut minimum specie differre, quod habetur apud Aristotelem 10. Met. l. 26, de qua re lege Zonf. 10. Met. quæst. 23. ubi recellit quosdam dicentes quosdam contraria specie non differre, ut albedo & nigredo. Nec tamen hinc sequitur, si vnum contrarium in natura reperitur, reperiri debere & alterum, ne secum aperte pugnare dicatur; dicendum est eo loco disputasse Aristotelem de ordine & perfectione vniuersi, atque de speciebus perfectis rerum: Cum enim hic mundus nihil aliud sit, quam quædam, sed ordinata coarctatio rerum omnium perfectarum, oportet ut constet ex omnibus rebus perfectis. Ex quo denique non licet inferre, ut tractatu de vniuersali dicitur, genus necessarii exigere plures species, quia species si secundum naturam suam considerentur, sunt independentes ab alijs, genus etiam dicit perfectionem quandam, & gradum præsum ab alijs omnibus speciebus, poterit ergo conservari genus, etiamsi sit tantum vna in rerum natura species, si Metaphysicè & ex natura rei loquamur. Secundo, ponitur in definitione, quod maxime differt, id est ut maxima oppositionis ratio specierum contrariorum sub eodem genere inter eas quæ contrariæ appellantur, sit, possunt enim sub eodem genere plures esse species, & tamen non contrariæ, ut patet in multis coloribus medijs sub eodem genere coloris. Est autem observandum, hanc distantiam, quæ reperitur in contrarijs, ortum habuisse ex distantia quæ inter loca & spatia reperitur, ut videndum est de quantitate, quod alibi expè docet Aristoteles, imò verò Aetheres in hoc sensu, dicit, contrariorum definitionem principaliter locum habere in contrarijs, & formaliter, deinde secundum

similitudinem & analogiam quendam de ijs dici quæ sunt in qualitate. Hoc docet 5. Phys. com. 59. 8. Met. com. 4. & lib. 10. com. 13. Terrio additur in definitione: *Ut à subiecto sese possint expellere*, hoc est formaliter; quamvis enim effectiue & actione propria id causare possint, tamen prius illud satis est ad oppositionem contrariam: Verbi gratia, calor opponitur frigori, illudque expellit, non modo formaliter, quia est repugnantia harum formarum in eodem subiecto, sed etiam effectiue, quia sunt qualitates quædam actiue, albedo autem & nigredo, alizque qualitates quæ appellantur secundæ, contrariæ quidem sunt qualitates, vna tamen alteram ex subiecto pellit, non propria efficientia & actiuitate; nec enim sunt qualitates actiue, sed formales, quia dicunt in compositionem formarum in eodem subiecto, vel certe dici possunt quodammodo etiam effectiue se expellere, quatenus ex varia privatiura qualitate, tempore & commissione resultant, primis verò conuenit ut se effectiue expellant. Hinc primo sequitur contraria non posse in eodem subiecto vñ esse, in gradibus saltem sumptis, si naturaliter loquamur, nam per Dei potentiam possunt id fieri, nec ne, scio esse questionem apud Philosophos & Theologos, & pars quæ affirmat non vacat sua probabilitate. Possunt tamen absque ulla dubitatione qualitates contrariæ esse in eodem subiecto in gradibus remissis, ut calor ut tria, & frigus ut vnum, quod patet in aqua tepida, quod probare non est huius loci. Est verò Zonf. 10. Met. quæst. 22. & Arim. 1. f. dist. 17. quæst. 3. art. 2. Nobiscum sentit lauell. 10. Met. quæst. 3. & Cap. 1. f. dist. 17. quæst. 2. & est communis omnium opinio, quæ etiam confirmari potest autoritate Auct. 6. Met. com. 8. ubi tamen vult contrarium quomodolibet reperiri posse in anima, non autem in corpore, quod concedi potest si loquatur de speciebus intelligibilibus, vel etiã sensibilibus obiectorum contrariorum, quæ in eadem potentia recipi possunt; quia enim sunt entia magis immaterialia, non eo modo inter

se opponatur, quomodo obiecta quorū sunt species. Vnde fieri potest vt in eodē speculo sit species nigredinis & albedinis, in phantasia & intellectu species rerum omnium contrariarum. Lege *Zim. in 1ab. verbo, contraria ultimo*, & *Them. 2. de anima. in 1. 140.* Qui vero negant posse esse contrarias qualitates in eodem subiecto, vel in remissis etiam gradibus, quod nos remissum frigus, & minus integrum calorem appellamus, propter quod dicitur res aliqua tepida: illi contendunt esse quandam distinctam qualitatem mediā, quā nomine teporis significetur. Sic colores mediij quādam sunt qualitates distinctæ speciei ab extremis. Sed quicquid sit de hac re, probabilius autem est id, quod tepidum appellatur, esse tale propter duas qualitates frigoris & caloris. Certè in vniuersum dici non potest omnē qualitatem esse distinctam specie à qualitatibus intensis, & ab extremis, vt patet tum in eadem anima sunt duo habitus: Scientiæ, & erroris; virtutis & vitij. Ceterum quod contraria eidem inesse non possint, præter locum Aristotelis in hoc cap. &c. de substantia, etiam facit locus *10. Met. 1. 13. & lib. 4. 1. 9. & 27.* Quod vero possint eidem inesse contraria, sed remissa, colligit Auer. *6. Phys. com. 83.* ex eodem t. qui etiam legere est *2. de anima. 1. 148.* Hinc secundo sequitur vnum vniuersum esse contrarium, quia maxima distantia quæ in contrariis necessaria est, repetiri tantum potest inter duo. Ita docet Arist. *10. Met. 1. 14. & 17. 1. de calo. 1. 10.* Dubitari tamen potest, quia idem Arist. *10. Met. 1. 14. & deinceps*, oppositum probare videtur; nam æquale, inquit, non solum opponitur magnum, sed etiam paruum, & multitudini vnum & paruum; sed ipsemet sibi satisfacit, dicens inæquale potius esse quid priuariū, quam contrarium, magnitudo autem, vt exponit D. Tho. & Auer. & nos *sup. de quantitatibus* diximus, dupliciter considerari potest: Vel quatenus conferatur cum eo quod est indiuisibile, & sic omne quod est diuisibile, magnum est, etiam id quod paruum appellatur. Eodem modo multum aut opponitur vni, & sic qui-

libet numerus multus est, etiam si paruum sit & exiguus; si autem tum magnitudo, tum multitudo spectentur, ratione cuiusdam excessus, sic magnitudo paruitati opponitur, id tamen relatiuè potius, quā contrariè: potest enim idem respectu diuerso magnum esse & paruum, multum & paucum.

Difficilis obiectio est, quia albedini non solum opponitur nigredo, sed etiam viridis & rubeus color. Præterea auaritia non modo opponitur liberalitas, sed etiam prodigalitas. Respondent quidam vni vnum tantum esse contrarium, si de contrariis perfectis loquamur, vt sunt extrema sola, non autem media cum extremis collata. Verum melior est responsio Iauelli *10. Met. q. 14. & Iambl. q. 10.* vni extremo non opponi media, nisi quatenus in dūstrationem alterius extremi. Sic igitur opponitur albedini viridis & rubeus color, quatenus vergunt ad nigredinem, & sunt veluti quādam nigredo. Quod vero attinet ad contraria moralia, non potest eodem modo responderi, quia vnum vitium extremum toto cælo oppositum est alteri extremo, & vtrumque virtuti. Dicendum igitur videtur duo vitia extrema, prout conferuntur cum virtute, cui è regione opponuntur, habere rationem vnius extremi, quia dicunt actum malum oppositum tali virtuti, quæ in mediocritate cæli consistit. Similiter esse posset in æqualitate, cui excessus, vel defectus opponitur, & vtrumque per modum vnius extremi, vt sicut æquale inæquali opponitur, quomodo cunque se habeat, ita mediocritati & inæqualitati virtutis quæcunque inæqualitas opponitur, & deuiaio à medio quāuis si extrema vitia per se accipiantur, sint inter se contrariè opposita. Et hæc dicta sint de vitio quatenus sumitur pro materiali actus, quoniam formale malitiæ est quid priuariū, vt sæpè dictum est. An autem componantur mediij colores ex extremis actu, non est huius loci definire, sed legat qui vult Zon. *10. Met. q. 21. Ant. Andron q. 5. Iambl. q. 18.* Porro in hoc conuenit contrarietas cum contradictoria & priuatiua oppositiones: nam

contra-

Contradictorie oppositis & privatiue, vnum tantum vni opponitur. In relationis autem non est par ratio: potest enim eidem parieti albo opposui multiplex relatio similitudinis, quæ in multis terminis, qui ad ipsum referuntur, reperitur, imò etiam in eodem sunt vicissim multæ relationes, ut sup. tract. de Relatione diximus, quia Thomisticæ vocant diuersos respectus rationis rationinatz. Sed cum relatio aliud nihil dicat, nisi respectum vnius ad alterum, si semel admittatur plures esse respectus in vna re ad plures res, necessariò concedi simul debet esse & in eadem re plures relationes. Vide de hac vltima definitionis conditione Auer. in paraph. Met. 1.3.

Secunda Propositio. Contraria diuiduntur in ea quæ habent medium, & in ea quæ non habent, siue immediata & mediata. Hoc docet Arist. hoc cap. de oppos. 10. Met. 2. 1. 14. & deinceps. Est autem notandum posse duobus modis medium intelligi. Primo. Ut sit forma quædam realis & positiua intercedens inter extrema contraria, ut inter albedinem & nigredinem medij colores, etiam si actu non componatur ex illis: cum enim aliquid actu componitur ex extremis, tum appellatur medium per participationem, quod etiam conuenit proportionaliter ijs medijs, quæ cum positiua sunt, sunt inter extrema, quæ rectius appellantur ad D. Thoma, ut diximus, media eiusdem generis. Secundo. Ut id quod medium esse dicitur, sit aliquid carens utroque extremo, nec eiusdem generis proximi cum extremis, quod appellari solet medium per abnegationem. His ita constitutis, Caietanus asserit, secundum Aristotelem, illa tantum esse contraria immediata, quæ carent medio positiuo, seu medio eiusdem generis, & per participationem; nam medium per abnegationem, nullum, inquit, contrarium est quod non habeat, seu omnia contraria inquit, hoc modo mediata sunt. Sed non ita se res habere videtur; siquidem Aristoteles contrariorum mediatorum, quæque medium habent exemplum ponit in virtute & vicio, quæ tamen si inter se conferantur, id est, vitium quod est in vno extremo, &

virtus quod est alterum extremum, habent tantum medium per abnegationem, id est, actum indifferentem saltem secundum speciem, hoc est qui videlicet neque bonus est, neque malus. De hoc autem medio sequitur Aristot. hoc ipsum exemplum actus neque boni, neque mali afferens, quamuis si rursus duo extrema virtiosa cum virtute comparentur, virtus poterit dici esse medium per abnegationem, quatenus nihil formaliter loquendo de utroque vicio participat, quatenus liberalitas, verbi gratia, si materialiter loquamur, aliquid communicat cum utroque extremo; cum auaritia quatenus dicit negationem nimiam largitionis, cum prodigalitate autem, quatenus dicit negationem tenacitatis. Quare per hoc medium quod dicitur per abnegationem, non debet intelligi mera negatio, sed res dicens negationem utriusque extremi. Atque ex his facile est soluere obiectionem Nicotratii, apud Simplic. sequeretur enim, inquit, omnia contraria habere medium, quod tamen negat Aristoteles. Probatur consequentia; nam dicam, verbi gratia, id esse medium, quod neque est par, neque impar, quod neque est rationale, neque brutum, nec sanum, nec ægrum. Hoc argumentum impulis, ai fallor Caietanum, aliosque recentiores in hanc sententiam. Respondemus ergo quod non loquimur de quacunque negatione, vel de re quacunque cui hæc negatio tribuatur, sed sensus est quod ex ijs, quæ capacia sunt utriusque extremi, aliquando quædam vnum necessariò habent, ut corpus animalis necessariò est vel ægrum, vel sanum. Ex animalibus necessariò quoddam est vel rationale, vel brutum. Quædam autem sunt quæ non necessariò habent vnum ex his contrarijs, sed possunt esse sub aliqua alia forma positiua, quæ si participet rationem utriusque extremi, siue actum, siue alio aliquo modo, dicitur medium positiuum per participationem. Si autem non habeat illa forma hanc conditionem, dicitur medium per abnegationem. Exemplum est in pariete, qui neque albus est, neque niger, vel in actione quæ neque bona est, neque mala, sed

Obiectio.

Medium per participationem.

sed indifferens, dicitur enim paries esse medium per participationem, quia quæpiam alium colorem medium habebit, actio autem indifferens medium per abnegationem, quæ autem in argumento exempli ponuntur, non sunt ad rem, quoniam non applicantur rebus quæ aptæ sint extrema recipere, & medium vel positivum, & per participationem, vel negativum, & per abnegationem.

Sed dubitari potest primo. An quando sit actio inter aliqua extrema, necessario prius transeat per medium, quam ad extremum perveniat; ut cum ex calido sit frigidum, ex nigro albū, loquendo de medio per participationem, & positivum. Sed hæc quaestio pertinet ad librum *De generatione*. Inveniri non videtur necessarium, ut cum medium est aliquid specie distinctum, fiat per illud transitus, antequam ad extremum perveniri possit. In hoc tamen sensu semper debes fieri processus ab extremo ad extremum per medium, cum medium significat latitudinem & viam, quæ ducit ad extremum; ut si ab hoc loco moveri velim in alium, vel quando ex calido ut unum sit calidum ut sex: potius enim debet fieri calidum ut duo, tria, quatuor &c. & ad hunc sensum intelligi debet Aristot. 5. *Phys.* 2. 19. ubi inquit non fieri motum ab extremo ad extremum sine medio.

Secundo dubitari potest. Quoniam ex dictis sequi videtur non esse bene assignatam hanc contrariorum divisionem, ut dicatur esse quædam contraria, quæ medium non habeant, quædam verò quæ habeant, non autem privativa, ut docuit Aristot. siquidem inter cæcum & videns medium dat in subiecto etiam capaci, quod neque cæcum sit, neque videns. In quibusdam etiam alijs privativis non datur medium: aer enim aut est lucidus, aut tenebrosus. Resp. Quod in relativis non datur medium, per se satis patet, de contradictorijs etiam tum manifestum est, tum infra aliquid dicitur. Quod verò attinet ad privativa, medium est duplex: Vel formæ, vel subiecti, vel per abnegationem, vel participationem, tam vero in privati-

tivis primo certum est non dari medium formæ, & per participationem; quia cum privativum sit non eas, non potest forma aliqua positiva inter illud & habitum intercedere, quod tamen Aristoteles *hæc in capite* exprimere non curavit. Secundo. Differentia est contrariorum à privativis, quod loquendo de contrarijs immediatis non datur mediū, si comparatur ad subiectum secundum substantiam solam, quod sit capax utriusque: omne enim animal aut est sanum, aut ægnum, in privativis autem ex parte subiecti capax secundū substantiam loquendo dari potest medium; ut catulus ante duodecimum vel decimum septimum diem neque est cæcus, neque videns, quamvis sit secundum substantiam subiectum capax utriusque. Tercio. Loquendo de contrarijs quæ sunt mediata, & in ordine ad subiectum aptum, secundum omnes circumstantias potest dari medium, ut paries potest esse albus, vel niger, vel medium aliquem colorem recipere, sed catulus ubi pervenit ad duodecimum, vel decimum septimum diem, quo tempore adfuit omnes circumstantiæ requisitæ ad alterum istorum extremorum, necessario est vel cæcus, vel videns, ita ut medium dari nequeat. Idem est in actu qui secundum speciem suam esse potest & bonus, & malus, & indifferens, quod est habere medium per abnegationem, sicut contra paries habere poterat medium per participationem. Quarto. Adhuc differunt contraria à privativis, & hoc docet Aristoteles *in hoc capite*, quod contrariorum mediatorum quædam interdum necessario & determinatè insunt alicui subiecto, ut igitur calor, nivi albedo, aquæ frigus &c. At in privativis subiectum etiam positum omnibus requisitis, indifferens esse potest ad recipiendum alterum ex extremis, ut patet in eodem exemplo catuli, qui duodecimo, vel decimo septimo die esse potest vel cæcus, vel videns. Vbi notandum est primo ita esse unum contrariorum aliquando vni subiecto naturale, ut quamvis secundum aliquos gradus diminui possit, & subiectum illo destitui, non

Primo secundum totam latitudinem, quia nunquam potest ignis esse frigidus, vel aqua calida in summo. Secundo. Quod dicit Arist. vnam ex privatiuis indifferenter esse in subiecto, non autem ex contrariis immediatis, debet intelligi permissiue, ut loquuntur, quia ex privatiuis potest aliquando alterum extremorum in subiecto recipi indifferenter, non autem ex contrariis immediatis, sed semper necessario subiectum vnum, aut aliud habet. Fieri tamē aliquando potest, ut subiectum sibi determinet vnum ex extremis privatiuis, ut patet in sole & corporibus natura sua lucidis, in quibus cadere non possunt tenebræ.

Tertio notandum. Id etiam verum est in contrariis immediatis, quod potest aliquando aliqua res vnum sibi vendicare, ut patet in aqua frigida, & igne calido, & in numero biario, qui necessariò est par, & ternario, qui necessariò est impar, quāvis hæc omnia nō sint contraria. Quinto, Differunt, quia contraria mediata & immediata habent mutuam inter se transmutationem, ut ex vno fieri possit aliud; sed à privatione ad habitum non datur regressus. Vbi sciendum est, quod regressus propriè esset, si habitus qui fuit in subiecto, & est expulsus, iterum in idē subiectum rediret, idem inquam habitus vel specie, vel numero. Dubium autem est quomodo vera sit hæc differentia, posse vnum contrarium in aliud transmutari, non autem privatiuum in aliud, siquidem videmus ex lucido fieri tenebricosum, & ex tenebris rursum rediri ad lucem, quæ tamen privatiue se habent. Resp. primo. Hoc est apertum discrimen inter privatiuas & contrarias, quod in tota latitudine contrariorum inter omnia contraria dari potest transmutatio, quia positiua sunt, & se mutuo expellunt. Ex privatiuis autem aliqua saltem sunt, in quibus non potest dari transmutatio, ut ex cæco ad videns. Secundo. Sciendum est ex D. Tho. 8. Met. Lect. 4. & Zon. 10. Met. q. 19. quod privatio est duplex: Quædam perfecta & pura, hoc est, quæ tantum dicit negationem in subiecto apto, secunda, est imperfecta, quo-

modo supra diximus vnum contrariorū quia altero imperfectius est, eiusdem priuationem dici posse. Et Auerroes 10. Met. 7. & 10. vocat nigredinem priuationem albedinis. & 16. meminit huius vtriusque priuationis, vocans priuationem perfectam priuationem secundum totum, secundam autem priuationem carentem perfectione tantum, quomodo liceret quoque appellare calorem remissum priuationem caloris intensi; sed in hoc etiam sensu priuationis imperfectæ, magis propriè dicitur priuatio imperfecta, eo modo quo diximus, nempe pro forma quæ altera imperfectior est. Iterum priuatio perfecta, de qua tantum propriè est sermo, vel habet ordinem ad subiectū immediatè, vel mediatè. Immediatè, cum dicit tantum negationem in subiecto apto ad aliquid recipiendum, quod vocatur habitus, etiam si illud nunquam receperit; ut tenebræ respectu aeris dicuntur priuatio, quæcaus aër lucem recipere potest, etiam si illam nunquam receperit, & materia prima hoc modo dici potest habere priuationem, quia ex natura sua formas non habet, cum apta tamen sit illas recipere, etiam si nunquam formas ad se recepit. Priuatio autem dicens ordinē ad subiectū mediatè est illa quæ dicit negationem in subiecto habitus, quæ subiectum antè habuerit, ut mors dicitur esse priuatio in hoc sensu, quia essentialiter mors est separatio animæ à corpore, quare dicit negationem vitæ, quæ ante fuit in subiecto, quamuis aliqui velint mortem quoque appellari, cum subiectum peruentum est ad eas dispositiones, ad quas vna sequi debebat, in quo sensu dicitur tunc priuatio ordinem habere ad subiectum mediatè medio habitu, quia subiectum illud est corruptum, non quia fuerit antè actum præditum habitu, sed in suis generationibus, quæ tendebant ad illum habitum ex natura sua, quomodo loquitur Caietanus, sed est iniuriata locutio: id enim mortuū tantū propriè dicitur, quod vitā aliquando habuit. Priuatio prima & immediata sola per se necessaria est ad phyficas mutationes, quamuis contin-

gere possit ut transmutatio fiat, cum ante præcesserit in subiecto forma alia positiva. Nam ut videbimus cum Aristotele 1. *Phys.* cum sit ex frigido calidum, non sit ut ex frigido, sed ut ex non calido, & ad priuationem hanc puram & perfectam potest duplex habitudo considerari: Vel connaturalitatis, ut vocant, & independentiæ naturalis, id est ut habitus naturaliter subiecto debeatur, etiamsi illum de facto non habuerit; ut cæcitas conuenit catulo qui nunquam vidit, quia illi naturaliter debebatur, nec fuit necessarium ut verè cæcus diceretur, quod prius viderit. Alia autem est, quæ necessarium nullum ordinem dicit ad habitum, qui inesse naturaliter debuerit in subiecto, qualis est priuatio tenebrarum in aëre. Hoc posito, dico primo, à priuatione quæ dicit ordinem mediatum ad subiectum, ad habitum non datur regressus, ut quæ mortuo ad viuens, à priuatione verò quæ non dicit hunc ordinem ad subiectum, potest regressus dari ad habitum, ut à tenebris ad lucem. Secundo, A priuatione ad habitum manente eodem subiecto susceptibili, omnino potest dari regressus, loquendo de priuatione ordinem dicente mediatum ad subiectum, tamè ad eundem habitum specie, descendendo quodammodo vsque ad primum subiectum, quod est materia prima, poterit esse regressus. Ita Caiet. hic, & Aristoteles expressè addit hæc verba: *Remanente eodem susceptibili*. Vnde ex non homine reduci potest ad hominem per varias transmutationes naturales. Tercio, Non est hic sermo de priuatione illius formæ, quæ sit apta esse in subiecto semel tantum, ut vult Burl. soluens præsentem dubitationem. Nec enim video vnde ex Aristotele id colligi possit, nisi fortè intelligamus de subiecto immediato, non verò de mediato, quia subiectum immediatum, quod est cadauer, non potest rursus materiam viuents consequi. Aristot. verò absolute loquitur, tamen eadem forma numero, seu idem habitus nullo modo redire potest, neque ad subiectum immediatum, ut non modo cadauer eandem animam recipere non potest, quam habe-

bat antea, sed neq; etiam materia prima, si naturaliter loquamur, ut etiam affert Arist. 2. *de generat. & vlt. & 5. Phys.* 36. Sed id solum virtute diuina fieri potest, quod est mysterium resurrectionis, quare non bene de hac re sentire videtur Rich. & Scot. 4. *d. 43. q. 3.* vbi dicitur naturaliter posse aliqua ex corruptione eadem numero redire. Quarto, Priuatio vel priuat tantum actu & operatione, quæ dici potest habitus prout habitus significat id quod opponitur priuationi alicuius rei, non tamè prout est qualitas quædam permanens, & comparata ut plurimum per multorum actuum iterationem, ut est scientia, virtus &c. Vel secundo priuat actu & habitu, vel tertio priuat etiã potentia. A priuatione primo & secundo modo ad habitum dari potest regressus saltem secundum eandem speciem, non autem tertio modo; verbi gratia, somnus priuat tantum actu vigilandi, quare à somno dari potest regressus ad actum vigilandi, ignorantia etiam simplex & negationes, vel etiam ignorantia prauæ dispositionis, vel error priuat actu & habitu scientiæ, & tamen ab his potest esse regressus ad habitum scientiæ, & actum eiusdem. Si autem fiat priuatio tertio modo, hoc est ut potentia amittatur, ut patet in cæco: nam potentia secundum aliquos cum materialis sit, corrumpi potest, vel certe aliquid in cæco corrumpitur, quod ad integritatem potentiz necessario requiritur, non potest autem regressus dari ad habitum, quia non potest ex cæco quis fieri videns. Lege Zimar. *Theor.* 2. vbi etiam ponit discrimen inter naturalia & artificialia, quod in artificialibus possit fieri regressus à priuatione ad eundem numero habitum, ut inquit, potest nauis dissoluta refici, & iterum compingi. Quinto & ultimo. Cum hoc tamen manet differentia assignata ab Aristotele inter priuatiua & contraria, quoniã omnia contraria huiusmodi sunt, ut inter illa sit mutua transmutatio, possitque ex vno in aliud mutatio fieri, & contrà. Sed ex priuatiuis saltem aliqua sunt, in quibus hoc reperiri nequit. Ratio est, quia contraria vtriusque sunt positiua, & ratione illius entitatis positiuæ

positiue contrariè oppositè, habet vnum quod positiue aliud expellat: Ex priuatiuis verò semper vnum extremum est quod non positiuum, quod autem positiuum est, aliquando huiusmodi est, vt nullo modo sit actiuum, ideoque si priuatio sit, non potest amplius ad habitum fieri regressus, vt patet in potentije, verbi gratia, in visua, quia potentia visua non est productiua alterius potentie visua, imò verè modus productionis harum potentiarum, non est vt per se producatur, sed potius vt comproducatur ad productionem animæ, ex cuius essentia dimanant; sed cum habitus est quid productiuum, tum etiam si sit priuatio in re, potest tamè iterum similem habitum producere, ita vt dicatur esse à priuatione regressus ad habitum. Hinc est quod quia lumen solis est qualitas quædam productiua, etiam si fiat in ære tenebræ, per actiuitatem solis eiusdem potest fieri regressus ad habitum lucis. Hæc de Priuatione hoc loco diximus, quoniam necessaria erant ad intelligendam differentiam contrariorum à priuatiuis, quo breuiiores deinde erimus in explicatione priuatorum. *Legem Zonæ 20. Met. 9. 19. & Am. And. 9. 4.*

Tertia Propositio. Multæ sunt contrariorum proprietates, quæ ex dictis elici possunt, & pendent ex dicendis in Physica. Ne tamen desiderari hoc in præsentia videatur, præcipuas tantum indicabo. Prima est, Vt se mutuo expellant, quod præter ea quæ diximus, ait Arist. 1. Phys. 1. 18. Secunda, Vt non sint simul in eodè subiecto in gradibus summis. Tertia, Vt vnum vai sit contrarium, loquendo de contrariis perfectis, & secundum eandem rationem adæquatam consideratis. Quarta, Si vni est in rerum natura, est & aliud, modo tamen utrumque pertineat ad vniuersi perfectionem, scias autem non est id necessè. Quinta, Vnum contrarium fortificatur per aliud. Quod solent dicere Physici per antiperistasia, & contrarij circumobstentiam, seipso quodammodo contrarij fortius euadere. Ita Arist. 1. Meteor. cap. 6. Sexta, Contrarium eadem est materia, seu subiectum, 2. de Cel. 1. 18, 10. Met. 1. 14. &

alibi. Septima, Contrariorum contraria sunt causæ. Ita Arist. Ex Auer. 4. Met. com. 40. & 41. & expressè Arist. 2. de generat. 1. 56. Octaua, Actio sit inter contraria, aut inter ea quæ quandam similem contrariorum rationem habent. 1. de generat. 1. 50. Nona, Eadem est causa contrariorum, nō tamen eodem modo, 2. Phys. 1. 30. Vt gubernator præsentia sua est causa salutis nauis, absētia autem causa submerisionis. Decima, Cum vnum contrarium imperfectius est, & quod se habet vt priuatio, multo magis debet esse aliud quod perfectius est, & se habet vt habitus. 2. de Cel. 1. 18. Vt si quies est, multo magis motus; si grauitas, multo magis leuitas. Vndecima, Contrarium si vnum determinatum est & finitum, etiam & aliud. 3. Phys. 1. 42. 1. de Cel. 44. Duodecima, Vnum contrarium non recipit suum contrarium. Colligit Auer. ex Aristotele 1. Phys. com. 51. 54. 57. & 3. Phys. com. 4. 12. Met. com. 53. 5. Phys. 1. 4. 1. de Cel. 106. Decimatercia, Contrarietas vna est in genere. 1. Phys. 1. 50. & 56. Alias faciliores proprietates omitto.

QVÆSTIO QVINTA.

De Oppositis priuatiuis.

Multa, vt diximus, de priuatiuis dicenda hoc loco essent, nisi quæstione præcedenti explicata fuissent. Quare pauca tantum examinanda supersunt.

Notandum primo. De priuatione hæc quæri possent. Primo. Quid sit priuatio? an videlicet aliquid sit extra animam à parte rei. Secundo. An sit idem re cum subiecto suo. Terrio. An habeat propriam cognoscibilitatem, seu an directè ab intellectu cognosci possit, & alia eiusdem generis, de quibus physicorum aut Metaphysicorum est ex instituto dicere. De primo tamen breuiter dico, priuationem esse verè in rebus ipsis, & extrà animam, fundamentaliter loquendo; nam verè à parte rei aliquis cæcus est, quamuis non habeat rationem entis existentis & realis, nisi prout à nobis concipitur. Et hinc sequitur quid de tercio dicendum sit: nam non habet quod à nobis directè cognoscatur, sed tantum ratione subiecti cui cō-

uenit. De secundo dicendum, esse idem te-
cum subiecto, vt non semel docet Arist.
i. *Phys.*

Notandum secundo. Priuatiue opposita
sunt habitus & priuatio, vbi habitus no-
mine intelligimus quancumq; formam,
quæ hoc modo appellatur, prout opponi-
tur negationi in subiecto apto ad habē-
dum illam formam, quæcunque tandem
illa sit. Priuatio autem multa significat.
Primo id quod ex contrariis imperfectius
est. Aliæ significationes colliguntur ex 5.
Met. l. 27. Vnde secūdo significat id quod
dicit negationē & carentiā formæ in sub-
iecto, in quo nec secundum speciem, nec
secundum genus apta est forma esse, vt si
vocaremus lapidem cæcum. Tertio, Pro
carentia formæ quæ non est apta esse in
subiecto secundum speciem, sed tantum
secundum genus subiecti, quomodo di-
citur talpa cæca esse, si tamen videndi fa-
cultate caret, quod asserere videtur Arist.
5. de *hyst. animal.* cap. 9. quanquam dicit ha-
bere oculos quoad formam & locum, seu
descriptionem oculorum, quæ deprehē-
ditur detracta carne, negat tamen omninē
videre. Aristotelem secutus videtur Plin.
lib. 11. *nat. hyst.* cap. 37. & vterque id quoque
de alijs animalibus affirmat. Quarto. Di-
citur aliquid priuatum forma, quam ha-
bet quidem, sed remissē & imperfectē, vt
qui sunt lippis vel caligantibus oculis, di-
cuntur esse cæci. Quinto. Quod non est
natum aliquid recipere nisi magna cum
difficultate, quomodo porphyreticus la-
pis dicitur esse infertilis propter maximā
duriciem quæ sectioni resistit. Sexto. Cum
aliquid caret forma quam habere potest
secundum substantiam suam, etiam si non
secundum tale tempus, quo pacto infan-
tem edentulum appellamus. Septimo. Et
quidem propriē dicitur priuatio negatio
formæ in subiecto apto, & secundum cir-
cumstātiās debitas, qua ratione catulum,
qui ad duodecimum vel decimum septi-
mum diem peruenit, cæcum appellamus.
Et de hac priuatione loquitur Aristot. in
communī, non autem vt diximus Burleū
velle, de ea forma quæ semel tantum apta
sit in subiecto inesse, vt esset anima, natu-

raliter loquendo. Nec etiam, vt Caiet. ait,
de ea tantum priuatione formæ, quæ di-
cit negationem in subiecto apto nato ha-
bere vtrumq; extremum ordine irregres-
sibili, non enim habetur in codice Græco
ista dictio, *ordine*, quam Caiet. apponit, &
ex qua id quod dicit affirmat, quod nec e-
tiam probari potest ex eo quod tradit A-
rist. à priuatione ad habitum non dari re-
gressum: Vt enim id verum sit, satis est si
in aliquibus locum habere possit ad mo-
dum præcedentis quæstionis.

Dicendum igitur est priuationem hęc
vltimo modo acceptam esse negationem
formæ in subiecto apto, vbi, quando, &
quomodo oportet. Quæ ratione materiā
primam non omninē planē & absolutē
priuatam diceremur, si consideretur ante-
quam haberet dispositiones, quibus talis
illi forma deberetur, sed in communi di-
citur habere priuationem, quia quantum
est ex se, omni forma caret, & tamen apta
est vt easdem recipiat.

QVÆSTIO SEXTA.

& vltima.

De Oppositione Contradictoriorum.

Notandum est contradictoriam oppo-
sitionē aut esse in rebus, aut in termi-
nis & propositione, quod docet Auer. 6.
Ph. com. 19. dicens contradictionē aliquan-
do esse secundum sermonem, aliquando
secundum rem. Quod rectē etiam hic o-
stendit Caiet. verbigratia: Socrates ha-
bens albedinem, & Socrates non habens
albedinem, non sunt complexa quædam,
sed aliquid rei alteri coniunctum, vel ab
illa sepatatum, & formaliter tantum in-
complexa, in quibus vt sic non est per se
aut veritas, aut falsitas, nisi tantum modo
Metaphysica & entitativa. Quamuis quæ-
dam sunt incomplexa secundum rem, quæ
simul sunt complexa implicite, vt verba
significantiā actionem, vel passionē, verbigratia, doceo, vel caleſco, quare quæ ho-
iusmodi sunt, possunt significare veritatē
formaliter. Reperitur ergo contradictio
extra propositionem, imō si Ant. Andro.
credimus *hęc ea*. vniuocē est ratio contra-
dictionis & in propositionibus, & in ter-
minis simplicibus, seu incomplexis. Nos
votē

verò cum Arist. *hæc* cap. per se tantum loquimur de contradictione incomplexa, qualis est ens, & non ens. Porro hæc, ut sup. diximus, vocantur à Cicerone contraria in *top.* & negantia, & in *1. ad Herem.* disparata. Quia autem multa dicta sunt in quest. prima de hac oppositione, ubi ostendimus esse omnium maximam, & egimus etiam de oppositione propositionum, de qua Arist. in *lib. Perihæm.* Ideò hoc tantum notandum superest, contradictionem quæ reperitur inter ens & non ens, si per propositiones explicetur, ut hoc loco fecit Arist. huius esse naturæ, ut *ibid.* docet Arist. ut altera propositio necessariò vera sit, altera falsa, cum tamen si explicentur per propositiones aliz oppositiones, possint esse ambæ propositiones falsæ, ut patet in contrariis & priuatiuis, si nempe subiectum de quo fit prædicatio, non sit in rerum natura, ut etiam diximus in expositione textus. Oportet autem in contradictione seruari leges suppositionis, ampliationis, restrictionis, status, & alias huiusmodi, de quibus in *comp.* diximus, alioquin fieri posset, ut quæ videntur esse contradictoriæ propositiones, simul esse possent aut veræ aut falsæ, ut omnis homo currit, aliquis homo non currit, utraque vera esse potest. Prima quidem, supposito quod de factò omnes homines qui sunt in rerum natura currant. Secunda autem si homo non habeat eundem statum, sed ampliètur ad eos etiam, qui non sunt, sed fuerunt: Adam enim est quidam homo, qui tamen non currit. Proprietates contradictoriorum paucæ sunt, & ex dictis colligi facillè potest, hæc tamè habent peculiare. Primo. Ut non possint simul esse, sicut nec vera simul esse possunt, unde dici solet non posse Deum contradictoria efficere, quod non arguit Dei impotentiam, sed implicantiam in rebus ipsis, de quo D. Tho. 1. p. q. 25. Hinc etiam est quod Arist. sæpè in *Met.* præsertim *lib. 4.* dicit primum & maximè commune principium, quo omnes errores facillè euerti possint, esse istud: Quodlibet est, aut non est, seu de quolibet vera est affirmatio, aut negatio, de quo etiam in *lib. 1. 2. 3.* Secundo.

Contradictio æquè reperitur in materia necessaria & contingenti, ut homo est animal, homo non est animal, homo currit, homo non currit, ita D. Tho. 1. p. q. 25. art. 4. ad 1. Tertio. Contradictio nihil habet medij. Ita Aristoteles 5. *Phys.* 1. 24. 4. *Met.* 1. 27.

CAPVT SECVNDVM.

De modis Prioris.

AGit Aristoteles de prioris, seu de modis prioris, quoniam in *cap. de Relat.* dixerat scibile & sensibile prius esse sensu & scientia, ut videlicet intelligatur quot modis alterum altero prius esse cõtingat, quæ res etiam plurimum confert ad multas scientias. Quatuor igitur assert prioris modos iuxta vulgarem opinionem, & quantum ipse ad extremum addit. Prima Significatio, ut dicatur aliquid altero prius tempore, quod scilicet altero antiquius est. Secundo. Id dicitur prius, quod non conuertitur secundum subsistendi consequentiã; ut vnum prius est duobus, quia valet: Sunt duo, ergo est vnum, non contrã: Est vnum, ergo duo. Tertio. Prius dicitur aliud altero ordine, ut in scientijs priora sunt principia demonstrationibus, & in Grammatica priores litteræ quam syllabæ. Quarto. Dicitur prius quod dignitate præcedit, seu quod melius & honorabilius est, quo pacto qui nobis catiores sunt, priores esse apud nos dicuntur. Vltimo dicitur esse prius natura vnum altero, cum, etiam si sit mutua inter illa subsistendi consequentia, tamen vnum est causa alterius; ut si homo est, vera est hæc oratio, homo est, & contrã, si vera est oratio, etiam homo est, tum tamen oratio non sit causa cur homo sit, sed potius hominem esse est causa cur oratio sit vera; eo enim quod res est, vel non est, vera oratio, vel falsa dicitur. Circa explicationem præter hanc vltimam propositionem nihil notandum est.

Notanda.

Notandum primo. Posuit tantum Arist. omnes prioris modos, qui etiam hoc disticho comprehenduntur:

Tempus

Tempore, natura, prius, ordine, cognitione,

Causam causam dicimus esse prius.

Nam plures assertit Arist. 5. Met. s. 16. Ut in sparijs quod vicinius est, prius etiam dicitur. Item quod altero potentius est, & eius alia sequi debent motum & electionem: sic enim quod ordine prius est, ut in tripudijs. Item cognitione secundum sensum priora sunt singularia, secundum rationem vniuersalia. Præterea quod est in potestatis, dicitur esse prius actu. Iam aliud prius est secundum intentionem, aliud secundum executionem. Denique dicitur aliud prius esse secundum nos, aliud secundum naturam, &c. Scripsit tunc Simplicio, de modis prioris & posterioris librum Straton quidam.

Notandum secundo. Circa secundum modum ab Aristotele assignatum non esse sensum, quod si ex aliquo antecedente propositionis, cuiusvis etiam negatiue sequatur aliquod consequens, & non contra ex consequente antecedens, significatum consequentis sit prius, sed si sunt duo, à quorum vno ad aliud valeat argumentum cum verbo substantiuo, *est*, de secundo adiacente affirmatiue loquendo, & non contra, illud est quod prius inferitur, postius autem est id quod in antecedente inferitur, ut patet in exemplo; nam est vnum, ergo sunt duo, non valet, sed sunt duo, ergo est vnum, valet, igitur vnum prius est duobus, & propterea si ita dicamus: Deus est, ergo Deus non est lapis, bene sequitur, sed: Deus non est lapis, ergo Deus est, non sequitur ex vi huius illationis, quia negatio non solet esse causa affirmationis. Nec etiam sequitur: Prius est Deum non esse lapidem, quam esse, quod tamen sequeretur, nisi addita fuisset hæc limitatio. Hoc obseruauit Pr. in 1. post. cap. 19. seu in tit. 40. sub fin. Iam sciendum est, ut obseruauit Fons. 4. Met. cap. 1. q. 1. sect. 3. ad 3. posse intelligi hoc quod Aristoteles dicit duobus modis. Primo. Quoad prædicationem tantum, de quo alterum dicitur, etiam ipsum, & non contra, quo pacto ab ente ad Deum non est reciproca prædicatione: non enim sequitur: Est ens, ergo est Deus, quamuis sequatur: Est Deus, ergo est ens, quamuis

sequitur è contrà. Ex quo sequi videretur prius esse Ens quam Deum. Secundo. Intelligi potest quoad existentiam, vel cum posito vno ponitur alterum in rerum natura, & non contra, & hoc pacto si est ens, hoc est, existens, valet, Ergo est Deus; ac proinde non sequitur ens esse prius Deo. Sic ergo intelligi debet hoc loco Aristot. alioquin falsum esset exemplum quod ponit, nec enim duo prædicantur de vno, vel vnum de duobus, sed si duo existunt, sequitur vnum existere, non contra. Quamuis negati non possit quod ad Metaphysicam spectat, ens secundum modum nostrum, concipi esse quid Deo prius, quatenus inadæquate dicitur de multis, quæ non sunt Deus.

Notandum tertio. Circa quintum modum. Estque res valde obseruanda. Prioritas naturæ non est prioritas in quo, sed non est explicanda per ly in, sed est prioritas à quo, & est explicanda per particulam quia: nam cum hoc modo prioritatis fiat etiam conuertentia inter duo secundum esse & subsistere, non potest dici vnum in aliquo priore esse altero prius, sed quia ex his vnum se habet vt causa alterius, dici poterit illud esse prius, quod est causa, quia ab eo aliud est causatum, & illud aliud est, qui prius illud est; verbi gratia, risibile & homo sunt simul quod attinet ad subsistendi consequentiam, quia si homo est, etiam & risibile, & si risibile est, homo quoque est, tamen homo dicitur esse prius natura quam risibile, quia risibile est propter hominem tanquam causam, non autem homo est propter risibile, & hoc reperitur in omnibus passionibus quæ ex subiecto fluunt, & in illis omnibus quæ sunt in eodem instanti temporis, ut in actione & passione, in effectu & causa; & reperitur hic modus prioritatis etiam in diuinis personis, ita tamen, vt non vtamur his nominibus prioritatis naturæ, vel causalitatis, sed tantum prioritate originis: sic enim prior est pater filio, quia filius habet à patre suum esse. Si tamē contereret quis illud quod est prius, dici prius esse in aliquo priore, modo id non intelligat de prioritate temporis, seu in-

stantis

Simul temporis, posset id verumque concedi, quamvis plurimum per hanc partem *Simul*, cum aliquid dicitur esse prius in aliquo priori, solet intelligi prius temporis, seu distinctum instans temporis. Quare immerito Burl. hic probare conatur, non dari plura instantia naturæ, quia ut distinguere possumus id quod prius est alio instante aliquo temporis, cum verè sit prius tempore, & veram habet prioritatis rationem, non potuit id rectius explicari, quam per instantia distincta naturæ.

Notandum quarto. Prioritas naturæ potest stare cum eo, ut quod est distinctum secundum naturam ab alio quo posterius est, non possit habere suum esse seorsim ab eo, quod rectè contrà Scot. notat Caietan. qui Scotus uti solet hac veluti maxima: Omne absolutum prius natura distinctum realiter, posse esse sine suo posteriori. Hoc enim imprimis absolute loquendo, & secundum naturæ conditionem, falsum est, nec puto Scotum in hoc sensu id asserere voluisse; nam sol & lunæ semper simul tempore fuerunt, nec tamen naturaliter esse potest sol sine lumine. Si autem id intelligat non de facto & realiter, sed quantum est ex natura rei, non implicare unum ab alio separari, adhuc est magna questio: quamvis enim concedatur, passiones distinguí realiter à subiecto, non continuo tamen sequitur posse separari realiter passiones à subiecto, quia passiones aliquæ sunt ita intrinsece subiectis suis, ut repugnet eas extra illud concipi, ut multi asserunt de potentia animæ, etiam concedentes realiter distinguí, quia huiusmodi potentia sunt principia quædam actiua, vitalia, ut dicunt, quæ ut sic, necessariò debent esse coniuncta cum suo principio vitæ, quod est anima.

Notandum quinto. Celebratissima est illa propositio Aristotelis, *Et quod res est, aut non est, vera aut falsa oratio dicitur*, quam etiam supra habuimus de substantia, versus finem, ubi per rem non debet intelligi res aliqua realis significata per subiectum & prædicatum, quia etiam de non entibus

potest fieri propositio vera, aut falsa: Sed sensus est, quod sicut aliquid se habet à parte rei, ita etiam vera est propositio, & falsa est cum non ita se res habet à parte rei. Vnde si quis diceret priuationem esse non ens, vera esset propositio: si verò affirmaret esse ens, falsa esset propositio. Ex quo tamen non lequitur, quod Burl. tamè inferi, & est communis opinio Nominalium, propositionem à parte rei reperiri, quod refellere non est huius loci, & est per se satis absurdum: quis enim nescit affirmationem & negationem fieri tantum per complexam intellectus operationem?

CAPVT TERTIVM.

De Simul.

Agit Arist. de *Simul*, eiusque modis, iisque de causis, ob quas egit de priori. Tres autem acceptiones tradit. Prima Est: Simul tempore sunt, quorum generatio est in eodem tempore. Secunda: Simul sunt natura, quæ conuertuntur secundum subsistendi consequentiam, & vnum non est causa alterius; ut dimidium & dimidium. Tercio: Dicuntur simul esse species, quæ vna & eadem diuisione: genus diuidunt, & ipsæ diuerso iunctim diuidi dicuntur; genus autem ipsidem prius est, utpote quod vnà cum speciebus mutuam non habeat subsistendi consequentiam.

Circa explicationem verborum nihil est notandum, nisi quæ dicta sunt.

Notandum primo. Modi bi simul hoc dictio comprehenduntur:

Tempore dico simul: simul est generatio quorū,

quæ conuertuntur, dicimus esse simul,

suntque simul species, genus vnum condensu-
dentes.

Ex his verò modis, Primo prioris modo opponitur primus, secundus opponitur secundo & quarto. Tertius opponitur tertio. Omisit autem modum quo aliqua dicuntur esse simul dignitate, qui erat quartus prioris modus, quoniam ut priore loco diximus ille prioris modus minus proprius est. Possunt & alij modi simulungi, qui respondeant modis prioris. Inter ceteros autem est ille notandus, quo

Pp dicag-

dicanturaliqua simul esse, simulate, ut i-
ta dicam, immediationis, qualia sunt con-
tinua & contigua, hoc est, quorum extre-
ma vnum sunt, vel quæ se mutuo contin-
gunt. de quibus Aristoteles 5. *Phys.* 426.
Dicuntur esse simul mouens & motum,
ut inquit Aristoteles 7. *Phys.* 1. 10. Deni-
que quædam dicuntur esse simul simula-
te adæquationis, cum vel res aliqua est in-
adæquata & proprio suo loco, vel si plura
eundem aliquem locum occuparent.

Notandum secundo. Cum inquit Aristo-
teles simul esse tempore, quorum eadem
est generatio, seu in eodem tempore, per
generationem Alb. non tantum intelligi
vult productionem ipsam, sed etiam con-
seruationem, ita ut simul tempore fiat,
quorum generatio & conseruatio sunt in
eodem tempore ita adæquato, ut vnum
non sit altero prius, & tam diu duret, quā
diu & alterum, quo pacto subiecta & pas-
siones simul esse dicerentur tempore,
quoniam nec passio est post subiectum, &
tam diu est, quam diu est subiectum. Id
autem ut diceret Albertus, adductus est
propter verba quædam quæ subdit An-
th. neutrum enim eorum necque prius, necque
posterius est, vel neutrum eorum anti-
quius est, ut alterum præcesserit, alterum
autem secutum fuerit, sed omnino si-
mul reperiuntur; quicquid deinde sit
de perseverantia & conseruatione verius-
que.

Notandum tertio. Circa secundum ac-
ceptionem, Posita sunt exempla in Rela-
tiuis, quod intelligi debet de ipsi forma-
liter loquendo ut relatiua sunt; ut sic
enim neutrum est causa alterius, materiali-
ter autem & fundamentaliter potest vni
esse causa alterius, proindeque possunt
non simul esse, ut videre est in patre & fi-
lio, de qua re dictum est etiam a nobis in
disputatione de Relatione.

Notandum quarto. Quod dicitur species
esse simul natura, id propteræ verum est,
quia participant ex æquo idem genus, &
d' diuerso ut plurimum diuidentur, hoc
est, tanquam oppositæ, & vna non est al-
terius causa, formaliter loquendo. Ex quo
colligi etiam id obiter potest, ens non esse

genus ad substantiæ & accidentis, quæ ad-
cidētis quatenus tale ens est, & formaliter
loquendo causa est substantia, & propteræ
prior natura est substantia quam accide-
ntis. Nec impediretamen quod minus vna spe-
cies sit altera prior quoad existentiam, aut
etiam quoad perfectionem, imò ut di-
ctum est tract. de genere, fieri ut pluri-
mum solet ut vna species sub eodem ge-
nere alijs sit perfectior, & quoad existen-
tiam non repugnat aliquas species nun-
quam fuisse, aut certe aliquas desisse. Et
secundum opinionem de septenario crea-
tionis dierum numero, ut fuerit verè di-
stincti dies, quæ probabilis est opinio, a-
perit constare fuisse aliquibus diebus ali-
quas species, in alijs autem non fuisse. Le-
ge Zim. lib. 13.

Notandum quinto. Quod dicitur esse ge-
nus prius specie, videtur pugnare cum eo-
quod dicitur 1. *de anima* 1. 8. vniuersale
aut nihil est, aut posterius esse, tantum
abest ut sit prius. Præterea totum est prius
sua parte. At species se habet ut totum,
genus autem ut illius pars quædam. Er-
go. Respondeo. Genus dicitur esse prius
speciebus, prout consideratur tanquam
ratio quædam communis, & quatenus et-
iam secundum subsistendi consequen-
tiam potest in pluribus reperiri, nam ho-
mo est ergo animal est, bene sequitur, a-
tamē contra: Animal est ergo homo. De-
nique quatenus genus est totum quoddā,
habet rationem prioris, sed alio modo
prout genus consideratur tanquam ma-
teria quædam determinabilis, & tanquam
pars, sic habet rationem posterioris, ut et-
iam diximus in prædicab. Eodem modo
si consideretur genus quoad existentiam
realem, dicitur esse posterius speciebus,
quia species non existit nisi medianeibus
indiuuis, genus autem non nisi media-
tibus indiuuis & speciebus. Quod au-
tem 1. *de anima* dicitur, nihil aliud est, quā
vniuersale ut vniuersale est, & ratione no-
tionis non esse quid a parte rei, sed
tantum post abstractionem
a singularibus.

(***)

CAPVT QVARTVM.

De Motu.

Mininetur Aristoteles *ca. de quantitate*, de motu, & poterat alicui videri motum esse genus ad actionem & passionem, vbi obiter ait Simpl. & nos supra diximus fuisse opinionem Plotini: Idcirco hoc loco motus acceptiones, speciesque explicat. Adde quod motus est via quædam ad multa prædicamenta; siquidem motus est transitus à non esse ad esse, vel ab esse ad non esse, quod esse potest esse multiplex. Assignat igitur Aristot. sex motus species. Prima est Generatio. Secunda. Corruptio. Tertia. Augmentatio. Quarta. Diminutio. Quinta. Alteratio. Sexta. Motus ad locum. Secundo. Dicit manifestum esse distinctionem inter alios motus, dabitur solum esse de alteratione & augmentatione: nam videtur fieri alteratio per alias mutationes, sed non est inquit ita; dum enim fit alteratio, non est necesse fieri augmentationem, vel diminutionem, vel alios aliquos motus. Patet non est necesse cum augmentatio fit, fieri alterationem, vt si quadrato circumponatur gnomon, fiet enim quadratum maius, sed sine alteratione, remanebit enim quadratum. Tercio. Docet motum simpliciter & in communi opponi quietem, singulos autem singulas habere contrarietates, vt generatio corruptionem, augmentatio diminutionem, mutatio secundum locum, tum quietem, tum vero maximè mutationem ad contrarium locum: motui enim sursum opponitur motus deorsum. Alterationi vero non est facile assignare quidam contrariè opponatur, tamen illi opponitur tum quies, tum ad contrariam qualitatem mutationis. Vt si ex albo efficiatur aliquid nigrum.

Notanda.

Notandum primo. Sumitur hic ab Aristotele motus in lata significatione, non proprie loquendo solet distingui motus à mutatione, quæ vel in substantijs reperitur, vel terre instantanea est, cū motus vel sit essentialiter successio quædam, vel tantum includat tanquam propriam pas-

sionem, solumque reperitur in formis accidentibus. Ceterum hic sensarius motum numerus colligitur ex terminis ad quos est mutatio, qui sunt substantia, quantitas, qualitas, Vbi, siue locus. Ad substantiam acquirendam est generatio, ad eiusdem deperditionem est corruptio, ad quantitatem tum acquirendam, tum deperdendam augmentatio & diminutio, ad qualitatem utroque modo est alteratio, ad Vbi, siue locum est motus localis, aut latio, quod idem est.

Obiectum. Cum termini sint quatuor, aut quatuor tantum erunt mutationes, aut certe octo, & non solum sex. Confirmatur. Quia sicut augmentatio est acquisitio quantitatis, & diminutio seu decrecio deperditio eiusdem; sic etiam datur alteratio per quam qualitas acquiritur, & etiā alia per quam amittitur. Resp. Non sunt imposita nomina in quantitate & substantia, quibus vtraque mutatio significetur simul, sicut & in alteratione, & motu locali: nam alteratio tam dicitur de acquisitione, quam de deperditione qualitatis, non autem augmentatio dicitur de deperditione quantitatis, vel generatio de acquisitione substantiæ. Quomodo verò distinguantur hæc species motuum, disputandum est in *Physica*.

Notandum secundo. Augmentatio dupliciter sumitur. Primo. Prout significat in communi quamvis acquisitionem quantitatis, quomocunque fiat. Secundo. Magis proprie, prout solū reperitur in viventibus. *2. de gener. l. 43.* Arist. hic loquitur de augmentatione in communi, quam dicit esse posse sine alteratione, illa enim quæ in viventibus reperitur, quamvis formaliter non sit alteratio, semper tamen præuiam, aut subsequenter alterationem annexam habet. Imò etiam quæ appellatur rarefactio & condensatio physice & realiter coniuncta est semper cum aliqua alteratione. Idem Aristot. exemplum posuit in Mathematica, vbi rectè intelligendum, fieri accretionem quantitatis sine vlla prioris alteratione, verbi gratia, addito gnomone augetur quadratum, non autem alteratur; nam Mathematicis figuram

augeri est maiorem euadere, alterari autē est mutari in alie, am figuram: hæc autem additio est quam alij appellant iuxta positionem. Preterea alteratio duobus modis accipi potest. Primo. Ample pro quavis mutatione ex vna qualitate in aliam, vel pro acquisitione qualitaris, aut deperditione eiusdem, quamuis aliquis terminus huius mutationis sit priuatiuus, qualis est illuminatio. & obtenebratio. Secundo. Proprie prout significat mutationem ex vna qualitate positiua in aliam, vt ex calido in frigido, & hæc apud Physicos solet proprie alteratio appellari.

Notandum tertio. Quies proprie loquendo non est contraria motui, sed potius priuatio quædam eius. Item nō omnis in cōmuni opponitur cuius motus quieti, sed hic motus huic quieti determinatō. Quare potest aliquid mutari secundum vnam mutationem, & quiescere secundum terminum alterius mutationis, vt mutari secundum locum, quiescere autem secundum quantitatem. Denique quies quæ est motui contraria duplex esse potest, vna, cum iam est acquisitus terminus; altera, cum necdum cōceptus est acquiri, tamen hæc secunda quies magis opponitur motui, quoniam propter primam fit motus, & prima dicitur quies in termino ad quē, & secunda autem in termino, à quo, de qua

re in 5. *Phys.* Hic autem Aristot. vocat eas quæ sunt tantum priuatiue contrariæ.

CAPVT QVINTVM.

De Habere.

Explicat tandem Arist. varias significationes *Habere*, quia pauca dixerat de vltimo prædicamento, & hæc vox potest referri ad multa prædicamenta. Primo. Dicimur habere quantitatem. Secundo. Qualitatem. Tertio. Vñem. Quarto. Partem vt materiam. Quinto. Dicitur habere id quod aliud continet, vt amphora vitum. Sexto. Qui aliquid possidet, vt domum. Septimo. Vir vxorem, & contra. Et hoc idem significat quod cohabitare simul, estque maximè improprius modus. Denique inquit Arist. quamuis alij modi sint, hi tamen hæc usurari solent. Circa verba, nihil.

Nota. Aliæ significationes sunt, & Metaphysicis 1. 2. 3. primo autem & secundo videtur significare illum modum, quo substantiam dicitur habere quodcumque accidens, tertia verò significatio constituit vltimū prædicamentum, vltima autem dicitur veluti reciproca: quoniam in cæteris id quod habet non habetur, in hoc vltimo modo cernitur hoc, vt Ammonius obseruat, & significat modus hic idē quod cohabitare.

Finis Prædicamentorum.

IN LIBRVM PRIMVM PERIHERMENIAS. ARISTOTELIS.

PROLEGOMENA.

Videndum est initio quis sit huius operis Author; quoddam sit Obiectum, & quæ sit Descriptio ratio, De diuisione, de ordine quem obtineat; ex quibus simul extabit quantum sit huius operis utilitas.

De Authore.

AN hoc sit legitimū Aristotelis opus, nemo in eiusdem lectione vel medioeriter versatus, inquit Ammonius: si tum orationis probabilitatem, artificiosamque

seriē ac familiare Philosophis præceptorum genus, quæ in eo traduntur, tum cum alijs eius libris consensum respiciat, dubitandum existimabit. Et Boetius Magna, inquit, huius libri apud Peripateticam sectam probatur auctoritas, verè enim nemo ex

Peripateticus

Peripateticis hac in re dissentit, quin etiā quamplurimi in hos libros commentaria ediderūt, inter quos Aspasius fuit, & Alex. ut testatur Boëtius: vnus Andronicus fuit vndecimus ab Aristotele, qui de hac re dubitare capit, ut testatur Ammon. & Boët. *hoc loco Philop. 3. de anima in t. 39. & D. Thom. hoc loco lect. 2.* Mouebatur hic author verbis quibusdam Aristotelis in initio huius libri quibus ait voces esse notas passionum animæ, de his autem dictum esse in libro *de anima*; non enim, inquit Andron. disputauit Aristoteles in libro *de anima*, de animæ affectibus, ira, odio, amore &c. nec vsquam in libro *de anima* animi conceptus reperitur Passiones appellasse. Cum igitur necesse sit vel negare Aristotelem lib. *De anima* scripsisse, vel hos de Interpretatione, mauult Andron. retinere libro *De anima*, quam *De Interpretatione*. Verum nihil hæc efficiunt, quin confirmant potius communem sententiam de Authore horum librorum, nā cum suos Arist. *de anima* libros hoc loco citet, signum est eundem virorumque librorum scriptorem fuisse. Accedit quod non modo in *cap. 1. lib. 1.* meminit librorū *De anima*, sed etiam in *cap. 4. & in fine libri primi* citat lib. *De sophisticis reprehensio-* *nis, & lib. 2. cap. 1.* libros Resolutorios, hoc est de priori & posteriori *analyti* &c. 2. libro *Top.* quos certe libros omnes Andro. exatus & diligens, ut cum Boëtius vocat, Aristotelis librorum iudex & repertor, nunquam negauit Aristotelis: Quo magis mirandum est cur hos voluerit de eorundem Aristotelis librorum numero eximere. Quare merito cum Alex. *apud Boët.* fortiter reprehendit. Respondet igitur Boëtius Andronico, vocari intellectiones ab Aristotele animi passiones, quas nimirum voce & verbis declaramus, quoniā alicuius utilitatis gratia, & veluti passione quadā id facimus. Vnde Ammonius & Philop. ipsas etiam motiones animi passiones ab Aristot. *lib. de anima* vocari ostendit: nam *initio libri primi t. 3.* sed magis perspicue in *112. & 13. & lib. 2. à 1. à 155. ad 162.* docet imaginationem esse quandam passionē, & propterea eam potentiam appellat pas-

suam, seu intellectum passiuum. Denique passiones animi vocat intellectiones in *hoc loco*, vel eo modo quem suprà diximus communi nomine passiones appellari solere omnes formas, quæ in subiecto recipiuntur, vel quod est peculiare intellectioni, quoniam ipsa semper sit præcedente imaginatione, quæ non est sine quadam passione; & quia quidam intellectus dicitur esse passibilis, nempe propter species intelligibiles quibus informatur, & a quibus quodāmodo patitur: alioquin enim loquendo de passione propriè, ut significat mutationem corrumpentem; certum est posse intellectum passibilem appellari, nec in eo vllam inesse passionem, quod expressè etiam docet Arist. *lib. de anima. t. 65. & 66. & lib. 2. t. 21. & lib. 3. ad init. & alias sepe ibid.*

Probatür præterea hoc ipsum quod diximus non leuibus coniecturis. Primo. Quia Theophrastus Aristotelis auditor, sicut in alijs solet, ut obseruauit Boët. ita & in libro suo *De affirmatione & negatione*, seu *De Enunciatione*, iisdem aliquibus verbis utitur, quibus suus in his libris magister, & quæ diligentius ab extractata sunt, leuius ipse persequitur, quæ verò fortè ipse tacuit, accuratius edisseruit. Secundo. Argumentatur Alex. quoniā de syllogismis scribere nunquam rectè potuisset, nisi quædam prius de propositionibus explicasset. Tertio. Quia stylus, ut inquit Boëtius, propter breuitatem pressior, ab Aristotelis obscuritate nō discrepat, & quanquam multa, inquit, sint Aristotelis, quæ subtilissima Philosophiæ arte celata sint, his tamen ante omnia liber nimis & acumine sententiarum, & verborum breuitate confectus est, ita ut eius series scrupulosa, impedita sententia, & sublimibus pressa sententijs aditum intelligentiæ faciem nō relinquat. Ex quibus colligere quoque possuntus quanta sit operis huius utilitas, & quantum studium requiratur. Quod etiam ex eo cognosci potest, quoniam de hoc ipso argumento scripserunt Authores 80. Stoici librum, cui titulū fecerunt *περί τῶν ἀφ' ἡμῶν τῶν περὶ τῶν ἀφ' ἡμῶν τῶν περὶ τῶν ἀφ' ἡμῶν*; ex Peripateticis verò scripsit lib. Theophrasti.

Ita Aristot. commentaria edidit præter Alex. & Aspas. & alios, Pfellus, Magentinus &c. & inter cæteros omnium optimè D. Tho. extrema iam ætate, cum plurimos de Philosophia & Theologia libros edidisset, tandem ad hos quoq; libros interpretandos se contulit. Deniq; verissimum illud est quod testatur Am. in præm. super *Perphyrij voces*, cum tres potissimū causæ sint, ear. soleant hominum animi à legendis veterum libris abhorretere, vel quod reconditam doctrinam contineat, vel quod obscuri sint, vel etiam quod iusto sint prolixiores, hunc librum plurimum in se obscuritatis continere.

De Obiecto & Inscriptione.

Notandum primo. Certum est agi ab Aristot. in his libris ijs de rebus, quæ maxime iuvant ad secundam intellectus operationem dirigendam, sicut in præcedenti qui fuit de prædicamentis, disputavit de rebus quæ maxime serviunt primæ operationi, unde, ut videre est in ca. 2. & 4. *primi libri*, Enunciationem tum definit, tum dividit, postea verò singillatim cuiusque naturam persequitur, & hoc aperte docet D. Thom. *less.* 1. Hinc ergo sequitur nulla ratione posse obiectum huius libri dici terminos simplices, vel voces quasdam significativas, quæ esse videtur opinio Alb. & Octav. nec præterea orationem in communi, etiam si illius tradatur definitio in lib. 1. c. 3. & partium eiusdem *ca.* 1. Quæ opinionem Alb. dicit esse Androm. referre Boët. quod tamen apud illum reperire non potui. Solum autem dicit Interpretationem, seu orationem scriptam videri Alexandro, & Aspasio ab Aristot. esse explicatam, quamvis, ut ait Alex. non de quavis oratione loquatur, sed de ea quæ verū aut falsum significat. Vtrumq; facile probatur; quia termini simplices & oratio in communi loquendo non dirigit per se operationem secundam intellectus. Agitur ergo solum de Enunciatione, quæ & *Interpretatio* appellatur.

Notandum secundo. Interpretatio græcè ἑρμηνεία, quæ dictio duo significat, vnius

linguæ per aliam expositionem, & in genere locutionem eius quod mente conceperis. Quare idem veteres deorum interpretationem & internuncium Mercurij ἑρμῆς nuncupaverunt, à verbo ἑρῶ, id est dico, enuncio. Iterū significat quamvis significativam, vel eam dumtaxatrum aut falsum exprimit. Præteritatio significat aliquando nem, quomodo Demet. Phal. fit suos de Rhetorica libros ἑρμηνεύειν & Hermogenes Rhetoricar. in intellectu verborum compositionem sitam. Sed quod sitam facit, primo, Alexander interpretationem significare dicit orationi libet, ideoque sibi videri librum perfectum esse, cum non sit quavis oratione, quod Boëtius falsum esse dicit: & quamvis est non propter malam electionem; Vt si quis disputare volumine, tractationi suæ titulum de animali, acturus enim animalis acturus est. Sic etiam tuiti disputare de Enunciatione de oratione agere intendit potest hoc responsum exactionem hanc, quominus sit tē manca sit. Secundo, D. interpretationem tum in prima secunda sua editione, vocetem, quæ per se aliquid simplex sit, siue composita ad internas animi conceptiones candida natura institutam, definitione, ut eius interim explicationem omittam, aperte colligitur, Interpretationem Boëtio esse omnem vocem significativam, quoniam explicat aliquam notionem Entis, ut eum dico: Homo, animal &c. Tertio. Sumitur Interpretatio pro Enunciatione, seu pro oratione significante verum & falsum. Ita usurpat Ammonius, Alexander apud Boëtium & D. Thom. Limitat enim Alexander generalem illam significationem pro omni oratione ad hanc quam dixi: quia enim finis Enunciationis & Interpretationis est interpretari, per voces autem simplices

plures non propriè dicuntur animi nostri sensa interpretari, siquidem quamvis proferendo hanc dictionem, *Homo*, gignat in audientis mente conceptum hominis, significemque me concepiſſe hominem, tamen non ſignifico an homo ſit, vel non ſit, vel quid tandem de homine ſentiam, ac propterea nihil quoque occultum manifeſto. Hinc eſt quod Enunciationem vocat Ariſtoteles ἀποφάνειν κατὰ τὴν ἀποφάνειν, hoc eſt, *maniſeſtare*, & *enunciare*. Alij, vt Alex. ſermonem & orationem Philoſophicam intelligūt, vt notat Boët. nempe quia Grammatica oratio ſola cōgruitate, Rhetorica ſolo ornatu contenta eſt, in Philoſophica verò veritatis falſitatisque cogitatio potiſſimum exponitur. Denique Stoici, vt ſupr. quoq; retulimus, Enunciationem ἀφάνειν appellabant, qua voce Ariſt. in libr. de Demonſtratione, ſolam eam quæ perſpicua ſit ac demonſtratiua, verumque ac falſum ſignificat, intelligit, Cic. nunc *Enunciatum*, nūc *Pro-nunciatum*, nunc *oſtenditum*, nunc *Enunciatum*, alijsque nominibus paſſim in libr. de Rhet. & Philoſophia appellat. M. Varro *Prolatum* quoque & *Proloquium*, teſte Geil, lib. 16. cap. 2.

Notandum tertio. Cum enunciatio ſit triplex: *Mentalis*, qua iatus nobiſcum loquimur: *Vocalis*, quæ voce denotatur: & *Scripta*, quam litteris & characteribus cōſignamus, dubitari poteſt non quidem de ſcripta, ſed de vocali & mentali, utra habeat obiecti rationem.

Notandum quartum. Poteſt quaſtio eſſe de obiecto materiali, hoc eſt, de re quæ materialiter hic tractatur; tum de obiecto formali, ſine, quod idem eſt, de ratione, ſub qua conſideratur res illa materialis, ſi de materiali, vel remoto, vel proximo.

Notandum quintum. Enunciatio vel conſideratur hæc & amplè, vt eſt oratio ſignificans verum aut falſum, vel cerrè in hac peculiari ſignificatione, vt coincidit cum propoſitione, & eſt Syllogiſmi pars. Vt ergo omittamus opiniones paulò antè ſeruatæ, prima opinio eſt ſubiectum eſſe enunciationem vocalem. Eſt Amm.

Boët. & græcorum ſerè omnium. Ratio verò eſt, quia Ariſtoteles orationem vocalem, cuiusque partes nomen & verbum deſinit & explicat. Et conſtituitur, quia Interpretationis nomen non poteſt dici niſi de oratione vocali: vocibus enim ſenſus animi euſgantur. Secunda opinio eſt Seoti, & Ana. And. obiectum eſſe enunciationem mentalem, quoniam eo tandè omnia referuntur, vt nempe rectè à mente & in mente ſit enunciatio.

Prima Propoſitio. Enunciatio in communi, ſive vocalis, ſive mentalis, prout eſt hypothetica, non pertinet ad hunc librum. Eſt communis ſententia omnium ſerè Interpretum, Amm. Boët. & D. Thom. Ratio eſt, quia aut per propoſitionem hypotheticam intelligitur ea quæ conditionalis eſt, & propriè hypothetica appellari ſolet. Aut ea quæ ex pluribus particula copulatiua coniunctis compoſita eſt. Prior illa, quoniam nihil veri aut falſi per ſe ſignificat, non ſpectat ad hoc opus, poſterior autem non diſfert à ſim- plicibus Enunciationibus, ex quibus cōſtat. Hoc argumento vtitur D. Thomas. Secundo. Quia non eſt utilis Enunciatio hypothetica ijs quæ de Syllogiſmo tradenda ſunt: Ariſtoteles enim in libr. prior. nihil de Syllogiſmo hypothetico. Et quamvis libr. 1. *huius operis* cap. 4. Ariſtoteles deſignat Enunciationem hypotheticam, id tamen facit, vt eam tanquam inutilem reiſciat, vnde poſtea de illa ne verbum quidem.

Secunda Propoſitio. Enunciatio ſimplex prout per ſe dirigit ſecundam operationem intellectus, non ſpectatur ab Ariſtotele, ſed quatenus ulterius ad directionem tertiz operationis referretur. Hæc propoſitio expreſſè aſſeritur hic à D. Thom. & implicite ab Amm. Boët. o, iſque omnibus qui dicunt eſſe ordinatum hoc opus ad libr. Prior. & De demonſtr. Patet id etiam ex dictis in proleg. ad vniuerſam Logicam, vbi oſtendimus totam Logicam Ariſtotelis in eo eſſe, vt præcepta tertiz operationis nobis explicet. Quare idem erit Enunciatio, prout de ea agitur hoc in loco, atque propoſitio, quamvis non

con-

consideretur ut actu est pars syllogismi, quod fit in lib. Priorum.

Tertia Propositio. Enunciatio mentalis est ea, de qua per se hic agitur. De vocali verò solummodo materialiter, atque ut de conditione. Hæc propositio sequitur ex dictis seq. de obiecto Logice in comuni, ubi probatum est voces non esse obiectum Logice: nam sicut se habet obiectum totale ad totalem artem, sic & parziale ad artis partem.

Obijcet. Enunciatio mentalis ut voce exprimitur, non est eadem apud omnes. Ergo non agitur de illa sub hac conditione. Resp. Sonus quidem & verba particularia diversa sunt, non tamen dispositio secundum quam quod mente à nobis conceptum est, explicatur per vocem quæ sit subiectum, & per aliam quæ sit prædicatum, seu nomen & verbum,

Quarta Propositio. Enunciationem mentalem esse obiectum huius libri idem est quod secundam operationem intellectus obiecti locum tenere, prout dirigibilis est, & tamen ulterius ordinatur ad tertiam, ita ut absolute loquendo dicatur secunda operatio esse obiectum, prout tamen ad tertiam refertur. Hæc propositio sequitur ex dictis de obiecto Logice in comuni, quod fecimus ipsasmet operationes intellectus, & asseritur hic à D. Thom. *lect. 1. Quare non est audiendus Zabar. lib. 2. de nat. log. ca. 5.* ubi hoc negat, dicens, spectare hunc librum non modo ad secundam, sed ad primam quoque intellectus operationem; quia, inquit, in eo agitur de interpretatione, quæ significat quamvis vocem significantiam, nec unquam per se pro Enunciatione sumitur; hæc enim quæ dicit hic Author, satis refutata sunt ex antè dictis. Ex quibus etiam occurrit potest rationibus pro prima sententia. Secunda autem sententia vera est, nisi quod non satis sibi cõstat, cum velint Scoti & obiectum Logice esse Ens rationis, huius autem operis Enunciationem mentalem, quæ nihil aliud est, quam realis intellectus operatio: Vnde si qui fortè dicunt esse ens rationis enunciationem, quam obiectum esse dicimus, cum primum illud

asserunt, bene & convenienter loquuntur.

Quam ordinem habeat hic liber inter alios Aristotelis libros?

Quæstio est, ut cuius manifestum esse potest, de libris Logicis, nam quod in his libris Aristoteles citet libros de anima, non est idèò argumento illos istis priores, etsi fortè prius scripti fuerint, quod partim refert: pari enim ratione quod ad Logicos attinet, præcederet hos libros Resolutorij, Topici, & Elenchi, quos citat hic Aristoteles. Communis igitur Interpretum omnium opinio est, sequi hos libros immediate librum Prædicamentorum, quo nomine Adrastum reprehendit Simpl. & Ammonius, ut meminimus in *Proleg. ad librum Prædicamentorum*, quod libro Prædicamentorum utulum antè Topica assignasset, quoniam post eum libros Topicos statim collocari velle. Eadem quoque de causa meritò Amm. Bernardin. Morand. Bald. & Aug. Thyum ibid. reieciimus, qui ab hoc libro initium Logicæ sumi volebant, quod ea tantum ratione verum esse posse diximus, si de propriæ Logicæ Aristotelicæ parte sermo esset. Prædicamentorum enim liber commodus tantum est, sed non plane necessarius, ratione subiectæ materiæ, & est introductorius, atque ut Boëtius loquitur, Elemental. Quæ in re loquitur rectè Zabar. *lib. 2. de nat. Log. cap. 5.* asserens Prædicamentorum librum posse dici & esse primum librum Logicum, & non esse primum fabricationis Logicæ, quia incipit Aristoteles secundas notiones fabricare, & imponere primis, non autem primum, quatenus lib. Categ. continet univ. Logicæ fundamenta, agitque de vocibus primæ intentionis, seu de rebus ipsis, ut propterea non pars, sed fundamentum potius & præludium quoddam sit, idque significasse Aristotelem, cum nullum prædicamentorum libro proemium apposuit. In quo hoc verum nobis displicet, quod hoc opus de Interpretatione asserit esse de secundis intentionibus,

(*)

De distributione huius ordinis.

GRæci Arist. Interpretes totum hoc opus vno libro completunt, sed Græci codices in quinque sectiones distribuunt, quod etiam facit Magent. Vnde Diogen. Laertius inter libros Aristotelis vnicum De Interpretatione recenset 30. in secunda editione partim videtur in sex libros hoc opus, in prima verò in duos. Ammonius solus inter Græcos diuidit in quatuor partes, vt in prima agat de principijs Enunciationis, Nomine, & Verbo, in secunda de simplici enunciationis forma, quæ solo subiecto & verbo constat, in tertia de composita, in quarta de ea adhuc quæ magis composita est, & modificans dicitur. Recepta iam diuisio est in libros duos, vt ab eo capituli libri secundi initium sumatur, quod est græcis septimum. Sed primus liber rursus distribui potest in quatuor membra: In primo agitur de principijs Enunciationis, & de ipsa Enunciatione. In secundo, de nonnullis eiusdem speciebus. In tertio, de affectionibus, præsertim verò de oppositione. In quarto, soluit dubitationem quandam circa enunciationes in materia contingenti. Ante verò omnia præmittit præmium, in quo aliqua explicat de voce.

CAPVT PRIMVM.

Continet hoc caput præmium, in quo quatuor dicit Aristoteles, Primo. De quibus agendum sit. Secundo. Quid significant voces, ibi: *Sunt ergo ea &c.* Tertio. Quomodo significet. ibid. Quarto. In quibus vocibus sit veritas & falsitas, ibi: *Est autem quemadmodum.*

PRIMA PARS CAPITIS.

Dicit imprimis ponendum esse quid sit Nomen & Verbum, Negatio & Affirmatio, Enunciatio & Oratio.

EXPLICATIO VERBORVM.

Ponere) hoc est definire, vt Amm. cum tamen hoc verbum alias significaciones habeat, vnde deducuntur sunt quæ appel-

lantur suppositiones & positiones. Quod ita autem accipiendum sit, indicant quæ sequuntur: *Quid nomen, verbum &c.* quoniam horum etiam deinde definitiones tradit. Et confirmatur: Nam positiones sæpè sunt Aristoteli idem quod definitiones, vt 6 *Met. 1. 1. 1. post 1. 2. 2. post 1. com. 46.* Solus Bald. putat ponere hic sumi pro supponere id quod notum est, vtens autoritate Auer. 1. *post. can. 14.* ex quo tamen nihil tale colligitur, hic autè explicat Auer. ponere pro dicere.

Notanda.

Notandum primo. Aristot. mos est suos libros inchoare tribus præsertim modis. Primo, ab vniuersali aliqua propositione, quæ faciat plurimum ad id de quo postea dicturus est. Sic init. *Ethic. Omnis ars &c.* & init. *Met. & 1. Phys. & 1. de anima.* Secundo. Ex repetitione eorum quæ dicta sunt in alijs libris, vt init. *lib. 2. de generat.* Id autem sæpè facit in libris qui non sunt primi. Tertio. Ex propositione illorum quæ dicenda sunt, vt 1 *generat. 1. Top. 1. pr. 1. Elench. & sic exorsus est hunc librum.*

Notandum secundo. Non eodem ordine singula explicat Aristotel. quo proposuit, prius enim definit orationem quam affirmat & negat, & quam enunciat, illam tamen fortè postponit tanquam minus hoc loco intentam. Item antepōit hic negationem affirmationi, quia etsi sit prior à toto genere affirmatio, in his tamen quæ vtrumque habent, prior est negatio quia prius est nomen quam esse. Et orationem Boët. ait vltimo loco esse positam, ne si prior poneretur, arbitraremur Aetheris institutum esse de qualibet oratione agere, idem autem, ac D. Thom. quoque, parum, vel nihil potius referre, dicunt, quod negatio præposita sit affirmationi, cum sint species orationis, simulque illam tanquam genus diuidant, quare omittantur quæ de hac re nimis fu. c Am. & Magent. dicunt. Alb. etiam Boët. & apud illos Alex. & Magnus Syr.

Notandum tertio. Proponit Aristotel. se tantum agere velle de nomine & verbo

inter orationis partes; tum quia, ut dicit D. Tho. Simplex Enunciatio, de qua agere per se instituit, ex his per se componitur tanquam ex principalibus partibus, & ex quibus solis potest Enunciatio componi, etiam si alia desint. Vnde ad has duas partes reliquæ omnes reducuntur; pronomen quidem ad nomen, participiū autem ad verbum; vel ad nomen cum quo habet quandam cognationem. Cætera autem partes sunt potius allegationes quædam harum principalium orationis partium, quæ significant habitudinem earum inter se, ut est adverbium, propositio, coniunctio &c. ut obseruat Amm. Alex. Boët. D. Thom. & alij. Idem Arist. 3. *Rhet. cap. 2.* has tantum duas ponit. Plato etiam in *Soph.* & D. Aug. in *Categ.* Imò etiam Plut. lib. de *quæst. Plat.* hoc ipsum probat ad hunc modum, quoniam hæc solæ duæ partes videntur animi nostri affectus exprimere, diciturque reliquas conducere ad orationem tanquam saltem ad obsonium, & velut aqua ad mazam, id est, bis coctam, quod significare voluisse videtur Homerus cū dixit aliàs, tum *Hind. 4.* hunc loquendi modum usurpat ita &c. hoc est, *verbum dixit & denominavit*, quasi diceret, animi sui sensa expressit verbo & nomine. Quia etiam testatur ibid. Plut. Platonem nomine λόγος, & orationis, intellexisse quod alij vocant λόγος & πρὸς τὸν, hoc est *propositionem*, atque *enunciatum*, in quo veritas aut falsitas est, quod valeret ad confirmationem, id quod diximus de Enunciatione, significare nempe eam orationem, in qua verum & falsum est. Denique obseruat ibid. Plut. quod est notatu dignum, Homerum, quanquam studio (ut ipse loquitur) unum in versum; qui est Iliada, simul coniecisse omnes orationis partes: quem ibi apud Plutarchum vide.

Notandum quartæ. Non proponit hic Arist. agere de voce, quoniam ut notat D. Tho. id spectat ad Physicam, ut patet ex 2. de *anima*. 1. 77. & ult. de *generat. animal.* & lib. 4. de *hist. animal.* cap. 9. Quæ autem desiderari poterat, satis sunt naturalis lumine nota. Adde quod nec propriè Vox est genus orationis, ut infra videbimus.

Notandum quintæ. Cum Ammonio & D. Thoma: De vocibus simplicibus, ut significant simplices conceptus, dictum est in *Prædicationibus*. Ut autem ex eis constituitur ordo syllogisticus, agendum est in lib. prior. ut sunt partes orationis hoc loco. Et quidem quatenus significant formaliter & cum tempore, vel sine tempore, dicuntur *nomen & verba*, ut autem sunt partes enunciationis, appellantur *di. siones*. Quo utroque modo consideratur hic ab Aristotele, etiam si hæc ab Interpretibus non distinguantur.

SECUNDA ET TERTIA PAR.

Quoniam statuerat Aristoteles agere de nomine, verbo, Enunciatione, & oratione, quæ sunt voces significantiæ, magna autem quæstio erat de significatione vocum, antequam descendat ad explicationem quid sint horum singula, agit breuiter de vocum significatione. Vnde quasi inferens ex dictis, ait: *Sunt ergo &c.* Quasi dicat, cum agendum dixerimus de Nomine, Verbo, & alijs, prius igitur de Voce significare dicendum est. Primo. Itaque docet quid significant voces, atque esse notas seu signa passionum animi, earum verò quæ scribuntur atque characteres, signa ipsarum vocum. Secundo. Docet, quam nos tertiam partem huius capitis esse diximus, quomodo significant, dicens quod sicut non sunt eadem apud omnes litteræ & characteres, sic nec voces, passionem tamen animi, quarum primum notæ sunt voces ipsæ, & res quarum passionem similitudines sunt, easdem esse apud omnes. De his, inquit, dictum est in lib. de *anima*, & sunt alterius negotij.

EXPLICATIO VER- BORUM.

P. Passionem. Quid hæc vox significet, diximus in *proleg. huius operis*, nempe significat notiones ipsas & intellectiones, quod vel eo liquidd constet, quoniam
passio

quod infra has passionēs rerum similitudines vocat, quod profectō animæ perturbacionibus, ira, odio &c. nullo modo conuenit, sed intellectuā solummodo, quæ appellari solet species & imago expressa rei intellectus, vel alio nomine, verbum mentis. Sicut ē conuersus appellatur species intelligibilis imago, & species impressa. Hæc est communis interpretatio, quæ etiam placuit Mirand. *init. sue Logica.*

Nota.) Rectè; sic enim Cicero interpretatur dictionem græcā σύμβολα, unde in *Top.* inquit: *Hec idem Aristot. symbolon appellat quod latine est nota.* Sententiam verò illam totam Aristotelis: *Sunt ergo ea quæ sunt in voce earum quæ sunt in anima passionum nota*, paucioribus verbis optimè complexus est idem Cicero: de leg. *Interpresque est mentis oratio*, Sic etiam quod postea docet Aristoteles esse voces notas rerum, expressit in *Top.* vocans Verba rerum Notas.

Agendum tamen hæc primum.) D. Thom. legit *primarium*. Vnde collegit, sermonem esse solum de primis passionibus, hoc est, de primis intellectiōibus, quæ sunt in prima operatione, de qua re postea.

Eodem omnibus.) Alex. Porph. & alij, excepto Hermino, legunt ταῦτα, non autem ταῦτα, causam postea dicemus.

Notanda.

Notandum primo. Aristotet. per ea quæ sunt in voce (sic enim loquitur) intelligit Nomen & Verbum, quæ ideo forte dixit esse in voce, quoniam loquitur non de voce in se, & ut profertur, quod tamen placere videtur Burl. sed prout est ex institutione significatiua, alioquin quæ scribuntur, non essent signa vocum, quia non sunt signa vocis in se considerata, & materialiter, potest enim & mutus scribere, & hæc dicuntur esse in voce veluti in sua materia, ut dicitur *5. de generat. animal. c. 7.* Nam voces quæ naturaliter planè significant, quales sunt gemitus, non hic considerantur, de qua re paulò post. Vel etiam dixit quod sunt in voce, quoniam superius mentionem fecerat nominis, verbi, &

aliorum, quæ sunt in mente, etiam & in exteriori, tanquam in significato, & in significante. Ita interpretatur Porph. *Am. & Bo.*

Notandum secundo. Hæc quatuor hic Arist. enumerat: *Res, notiones, voces, & litteræ*; nam prius est esse res, deinde concipi, tum voce significari, denique litteris, si naturalis ordo seruetur. Quæ duo vltima attributa sunt homini non propter se solum, sed propter alios, quoniam est animal politicum & sociabile, quare animi sui sentia non modo cum presentibus per voces, sed litterarum quoque, adminiculo cū absentibus communicat. Vocalis tamē ratio, quod idē est de scriptis, totam vim habet à mentali, quod sæpè habet Arist. præsertim *1. post. c. 8.* ubi dicit, demonstrationem non in oratione externa, sed in ea quæ mente perficitur consistere.

Notandum tertio. Indicat satis clarè Aristot. Voces & litteras ex hominum institutione esse, non autem notiones & res. Imò de vocibus, ut ait Alex. quamvis id Porphyrio non probetur. per litteras probat ex institutione hominum significare, utpote de quibus id minus dubitari poterat, quæ tamen ratio non est necessaria, sed congrua. Et ratio utrisque communis est, quoniam non sunt eisdem apud omnes voces & litteræ, sed res & notiones. Hoc modo intellexerunt Aristotelem Alex. Porph. alijque, excepto Hermino, qui, ut diximus in explicatione textus, non legit ταῦτα τὰ φύσιν, cum accentu in vltima, sicut habetur in nostris codicibus, sed ταῦτα cū circumflexo in penult ut sit sensus: illa quæ sunt voces sunt notæ, illa in quæ sunt passionēs omnibus, & illa quæ sunt passionēs sunt similitudines, illa in quæ sunt omnibus res. Et quod ita legendum sit probat: nam si sensus sit quæ nostra lectio præfert, passionēs & res esse easdem apud omnes, id falsum erit. Primo. Quia prolata voce æquivoca, verbi gratia, *Genus*, aliam motionem formabit qui præfert, aliam qui exprimit. Secundo. Confirmatur ex Aspasio, & Boëtio. Dixerunt sunt hominum de his rebus sententiæ, ut de summo bono tantum, de quo D. August. *19. de ciuit. Dei, cap. 2. ex*

relatione M. Vatronis citat ad 228. vel etiam 33. opiniones. Sed respondet Porphyrius ad primum, si is qui profert vocem æquiuocam, determinat quid intelligat, et etiam qui audit eandem formationem, esse notionem. Melius D. Thomas dicit comparari rationes non ad voces, sed ad res, ita ut vni rei vna notio respondeat apud omnes, quicquid sit de voce quæ variari potest. Ad secundum Respondeo intelligi debere dictum Aristotelis de notionibus veris; qui enim falso aliquid concipit, non est affectus rem, nec illius in animo similitudinem habet. D. Thom. respondet intelligi de simplici apprehensione, quæ est in prima operatione, circa quam non contingit falsitas, sicut nec etiam propriè veritas, sed res vel tota, vel nihil illius apprehenditur. Quare eadem erit hæc apud omnes notio. Optime sane D. Thom. & verissimè diceret, si ea lectio, quæ vsus est, retineretur, ubi enim nos legimus: *Quartum tamen hæc primum*, ipse legit, *primum*, ut supra diximus, & ita volunt esse hunc sensum, quorum primum passionum, hoc est, intellectuum. Nihilominus sententia D. Thom. in se vera est, & Aristoteli conformis, quoniam & res ipsæ solum simplices sunt, notionem vero compositionis nihil aliud sunt quam aggregatio simplicium, & si hæc fuerint eadem apud omnes, etiã & illæ itaque consequenter loquitur Aristoteles de omnibus operationibus intellectus, easque ad sensum explicatum dixit esse easdem apud omnes. Quæ etiam de causa sapienter patet, antè litteras appellauit notas vocum, & voces notionum, notionem vero ipsas non notas, aut signa, sed similitudines rerum esse dixit, quoniam quod est signum alterius, potest fingi & mutari ad arbitrium hominis, nec est necesse attendi in eo rationem similitudinis; at non sic est de similitudine rei, ut patet: neque enim pendet ex arbitrio hominum. Dicuntur etiam eadem notionem similitudines rerum ob aliam causam, quoniam, ut inquit D. Thomas, res non cognoscuntur ab anima, nisi per aliquam sui similitudinem existentem, vel in sensu, vel in intellectu, hoc est, per speciem vel

sensibilem, vel intelligibilem. Denique dici potest quod si notio & res inuicem conferantur, vnius rei vna erit notio, eademque apud omnes: sed res eadem atque notio diuersis possunt tum vocibus, tum litteris exprimi, & hoc sufficit Aristoteli, hinc enim satis colligitur easdem esse apud omnes res & notionem, non autem vel voces, vel litteras, sed hæc duo vltima ex hominum institutione esse, de qua re postea dicemus.

Notandum quarto. Ex iisdem verbis Aristotelis colligi potest, voces significare quidem primum notionem, tum vero res ipsas; sic enim inquit: Quorum tamen, nempe passionum, hæc primum notæ sunt, hoc est, voces aut litteræ eadem omnibus passionibus animæ sunt, de qua re etiam dicemus.

DISPUTATIO DE significatione Vocum & Litterarum.

QUESTIO PRIMA.

An voces significant à natura, vel ex hominum impositione?

HÆC est celeberrima apud Philosophos controversia. Supponendum initio est primo, Quod diximus hominem, quoniam est animal politicum & sociale, egere vocibus, quibus suos alij conceptus communicet, cum adsunt, & litteris cum absunt. Et hanc causam dat Aristoteli cap. 2. cum nobis natura sermonem tribuerit, unde inanimatus & brutus hoc natura negauit, ut de illis non nisi improprie dicatur quod vocum administratione utantur ex Platone docet Plutarchus lib. 4. de Plat. Philosoph. cap. 19. Dicens præterea, Quod esse græcis φωνή, quod latinis vocem significat, ab illustrando & declarando interioris animi sensu; fortasse enim φωνή dicta est, vel à verbo φαίω, quod illustrare significat, vel à φῶς, quod lucet sonat, & vās, quod mentem significat, quasi vox sit lux quædam mentis. Hinc etiam Ægidius Quodlib. 2. q. 17. ait, ipsum loqui vniuersè sumptum naturæ munus esse; animalia enim quæ humanat.

humana interdum voces imitantur, solum edunt sonum quendam, de qua re lege Plurarch, *lib. de solertia animalium*, & Plinium.

Notandum secundo. Loquimur de vocibus tantum significatiuis, in quibus est consideranda materia, id est sonum animalis ore prolatus, de quo 2. *de anima*. l. 77. & *lib. de generat. animal.* & *lib. 4. de hist. animal.* cap. 9. Et formam, quæ est ipsa formalis significatio rei.

Notandum tertio. Sensus questionis est: An voces vt significatiuæ sint à natura, hoc est, an vis significandi sit à natura indita, ita vt nomina sint naturæ, & non hominum opificia; & tam est sermo de vocibus ante diuisionem idiomatum, cū uersa, vt ait scriptura erat labij unius, quā postquam exortæ sunt vt minimum plusquam 72. discrepantes inter se loquendi formæ. Lege D. Augustin. *lib. de init. Dial.* Euseb. *11. de prepar. Euang.* cap. 3. Marf. vic. in *Cratylum*, & *Phileb.* Plat. Alex. 3. *nat. hist.* cap. 11. Pselium, Ammon. Magent. Boët. & D. Thom. in hoc loco. Leonis. in *Dial. Peripatet.* seu *de morum instic.*

Prima Opinio. Est Cratylī sectatorum, Heracliti apud Plat. *dial. eius nominis*, ubi in ipso principio Hermog. exponens Socrati Cratylī sententiam, sic ait: Cratylus hic, & Socrates, rebus singulis ait natura ineff. & rectam nominis rationem, neq; id esse nomen quod quidam ex institutione vocant, sed rectam rationem aliquam nominum & Græcis & barbaris omnibus innotam. Idem sentit Heracl. & Pythag. teste Dexip. *lib. 1. in Categ.* cap. 5. & recte Simpl. *cap. 1. antep. de denominationis ad fin.* Et propterea auferebant Pythagorici omnia nomina æquiuoca. Eadem est sententia Nigidij apud Gell. *lib. 10. cap. 4.* Et Arch. teste Dexippo, qui eadem etiam de causa de æquiuocis & multiuocis non egi in Prædicamentis. Idem uidetur sentire Lucret *lib. 1. post medium*, inquit:

Erranda putare aliquem tam nomina distri-
buisse,

Desipere est, nam cur hic posset causa uoc-
aret? Voluit ergo isti omnes, sicut res,
itaqueq; propriam habere naturam, pro-

prium etiam à natura nomen obtinere, quamuis nos lateat; sapientis autem esse id non imponere, sed inuenire; quo fit vt quoniam pauci huiusmodi reperiuntur, pauca quoq; admodum sint nomina re-
perta. Denique dicitur, nomina hæc esse specierum, non autem individuorum. Ratio pro hac sententia hæc esse potest: Vox est naturalis, nomen est vox, ergo est quid naturale. Confirmatur. Constat inesse, vim quandam nominibus ad quosdam effectus naturales, vt patet ex Musica, Magica, & Cabala Hebræorum. De qua re Plin. *lib. 28. nat. hist.* cap. 2. Orig. *lib. 1. contra Cels.* ubi asserit, in diuinis quibusdam nominibus latere quandam virtutē; quod confirmat autoritate Trismegisti, Plat. Iambl. Pythag. &c. qui etiam quamplurimos morbos prolati duntaxat nonnullis uocabulis expulerint. Præterea totam Zoroastri sapiētiam, quam Plato in Alcibi. diuinam vocat, nominibus constitit. Ad hæc magno argumento est quod omnes nationes conuenerint in Deo appellando quatuor litterarum uocabulos; Hebraicè enim vocant, nempe *Iehoua*, Græcè *θεός*, Latine *Deus*, Arabice *Alla*, Persæ, Syre, Magi *Orsi*, Mahumetani *Abdi*, Itali *Iddio*, Hispani *Dios*, Galli *Dieu*, Germani *Gott*, &c. Vnde Plato in Philebo & Cratylō magnam præcipit diuinis nominibus habere reuerentiam, & alibi, maiorem etiam quam delubris deorum & statuis. Idem eos qui peierarent, & diuinum mendacio nomen polluerent, sacrilegos appellat, iubetq; à quouis impune cædi, quique id non fecisset, proditorem & legum transgressorem censendum esse. Confirmatur. D. enim Dionys. qui maximè Platonem secutus est, omnia ferè diuina mysteria in suum illum librum *de diuinis nominibus* congescit. Et D. Paul. *In nomine*, inquit. *Iesu omne genu flectatur*, significans inesse quandam ueluti naturalem vim in tali nomine. Confirmatur etiā à Nigidio apud Gell. ex naturali quadam prolatione, quam quæque vox diuersam per se exigit. Præterea si quis infans segregetur ab hominum consorcio, ita vt nullam humanam uocem audiat, tamen

cum ad legitimam ætatem pervenerit, loquatur : sic enim Samiliorum *Ægyptio-*rum Regem narrat Herodotus in *Enterpe*, cum scire cuperet quinam primi hominum extitissent, duos pueros pastori tradidisse inter pecudes educandos eisdemque binario iam exacto, hanc vocem crebrius manibus extensis iterasse : *Beccus*, quæ vox apud Phrygas *panem* significat. Signum ergo est nomina naturaliter significare.

Secunda Opinio. Est Hermog. discipuli Parmeniani, apud Platonem in Cratyllo, qui contrarium sentit, sed liberior est in hoc asserendo quam par sit, dicens, cuique integrum esse arbitratu suo nomina rebus indere; quod idem sensit apud Amm. in *cap. de nomine*, Diodorus quidam Dialecticus, qui quempiam ex suis seruis Cedelin. vocabat. Eadem fuit opinio cuiusdam Arzi Patrizi.

Tertia Opinio. Est media, sapientis esse imponere nomina rebus, atque ita partim esse à natura, partim ab impositione. Est communis opinio, & Plat. *ibid.* & Aristotelis, tum hic, tum in *cap. de Relat.* & magis explicabitur in sequentibus. De qua re lege Amm. qui Aristotelem cum Platone concordare dicit, & Sext. Empir. *li. 2. Pyrrhon hypot. cap. 18.*

Prima Propositio. Nomina simpliciter non sunt dicenda naturaliter significare. Probatur primo, Ex Alex. *loco cit.* Nec enim credendus est esse Aphrod. quem Magent. recitat pro contraria opinione, quia homo experitur in se vim quandam denominandi res, signum ergo est non esse iam imposita nomina. Præterea nullam ferè vocem eandem esse apud omnes, nisi fortè paucissimas, ut dicunt esse vocem sacri. Item experimur multas esse voces æquiuocas. Secundo. Deberent potius à natura esse nomina rerum singularium, quam specierum, sola enim singularia natura fecit, & hæc nobis in usum veniunt. Tertio. Nomen naturaliter significans non est in nobis, ergo in rebus, ergo ut accidens rei, & sic quomodo significabit totam substantiam : si enim est tota ipsa substantia, idem erit denominans

& denominatum. Imò cum ipsum nomen sit res aliqua, habebit aliquod nomen, & sic dabitur progressus in infinitum. Denique illud est quod Ammonius D. Thom. aliique asserunt, nomina esse quædam entia artificialia. Et certe de nominibus entium rationis, rerum fixarum, rerum arte fixarum, dubitari nullo modo potest, quin non sint à natura rebus indita.

Secunda Propositio. Possunt dici voces esse à natura tribus modis. Primo. Quia hoc est naturale homini, ut initio diximus, vocibus animi sui sensa exponere. Secundo. Quoniam homini est naturale hanc aut illam vocem particularem modo ad istam, modo ad illam rem significandam assumere. Et hoc est quod Alex. sup. dicebat inesse vim à natura nomina imponendi. Tertio. Quoniam habenda est ratio in horum impositione alicuius proportionis & similitudinis ad naturas rerum, quam maximè fieri potest, & hoc ex professo probat Plato : nam oratio vera est quæ significant res uti sunt, ergo & partes eius dicuntur cum re consentire, & quia voces sunt instrumenta quædam ad explicandas naturas, debet autem instrumentum aptari rei, qui nomina rebus impositurus est, sapiens esse debet & Dialecticus, inquit Plato, hoc est qui res teneat consentaneè regulis Dialecticæ, Denique id probatur ex Etymologia & notatione nominum non modo grecorum, sed barbarorum etiam, quæ ratio est Platonis, sicut & magna ex parte præcedentis, ubi ostendit quam congruentes rebus indita sint nomina. De Latinis etiam extant multorum libri, ut *Laurentij Valle, Scaligeri lib. de cons. ling. latina, & Isidorus in lib. Etymolog.* Quare rectè ille.

Conueniunt rebus nomina sapè suis.

Et propter eandem causam, similem esse dicit Plato aptam vocem picturæ, quæ tamen esse bona dicitur & proba, si res prout sunt referat, atque repræsentet. Lege Alci. *lib. de dol. Plat. cap. 6.* Ammon. & Euseb. *loc. cit.* Confirmantur quæ dicta sunt, experimur enim esse in quibusdam vocibus

lis non modo de nouo factis, sed in alijs quoque vim quandam ad res significandas ob certum quendam syllabarum concussum: Verbigraria, apud Virg. in Ecloga.

Saltantes

Et alibi: *Quadrupedante putrem sonitu quatit ungula campum.*

Et. *Qua data porta ruunt, & terras turbine perfrant.*

Cæterum si qua in lingua huiusmodi cōsensio reperitur, profecto vel imprimis in Hebraica quam ideò D. Hiero. eum alibi, tum potissimum in cap. 3. *Sophonia*, matricem cæterarum linguarum appellat; fuit enim qui primus hebraica nomina rebus indidit, saltem volatilibus & animantibus terræ, vt habetur Gen. 2. Omni sapientia & eruditione cumulatus, quare & quod vocauit eam, ipsum, inquit scriptura, est nomen eius, hoc est, vt interpretatur Eusebius in ipsa natura, vel conuenienter ad ipsam naturam rei. In alijs quoq; idiomatibus est sua quoque cum rebus cōsensio, de qua vide quos dixi, & Ammonium hoc loco, vbi rationem præterea reddidit, cur quidam ex rebus animatis sint masculini generis, quædam feminini. Multa quoque ab Aristotèle inuenta vocabula, vt in Logica primus Aristotel. excogitauit categorica nomen, termini, figura, nominis infiniti; In Physica nomen casus vacui, *ὁ ἀλὺξίος*. Præterea ait, Aristoteli visum esse, imponi debere nomina accommodatè ad res ipsas, ac proinde hac ratione esse quodammodo à natura, alia verò ex parte etiam ex impositione, quod nos in expositione textus notabili 3. clarè ex Aristotèle deduximus, qui idem Aristoteles cap. seq. de nomine, ait, nomen esse vocem ad placitum. Et in cap. de orat. idem repetit. Imò etiam nonnunquam ex notatione nominis argumentum petit, vt in lib. de calo probat calis perpetuitatem ex nomine *Αἰθερίος*, quod significat semper currens.

Porro notandum est, primo posse imponi nomina de nouo, seu innouari & fieri, vt sæpè docet Cic. & Hor. in Poët. & Aristoteles noster in cap. de Relat. & de rebus di-

uinis docet D. Thom. 1. p. quæst. 29. art. 3. ad 1. Quamuis præclarum fuerit illud Alexandri martyris Lugdunensis ad Tyrannum responsum; Cum enim quæret, Deum quem coleret appellaret, respondit, non eodem modo vocitari Deum vt homines & creaturas, vt Euseb. lib. 5. hist. Eccl. cap. 1. refert.

Secundo. Nota, Imponi debere rebus nomina prout à nobis concipiuntur, nec enim semper possumus adæquatum rei alicuius conceptum nomine aliquo innouato explicare. De qua re D. Thom. 1. p. quæst. 13. art. 1. in corp. & ibid. Caietan. Ex quo colligi potest malè contra nos argumentari hæreticos, quod nouis interdum nominibus ad res fidei magis explicandas vtamur, quod olim Arriani Ecclesiæ obijciebant, propter vocè *τὸ ἰμωσὶς*. Denique tandem ex dictis sequitur, simpliciter loquendo nomina esse ex impositione, secundum quid verè à natura. Vnde rectè Horat. in arte poet.

*Vt sylua folijs pronos mutantur in annos,
Prima cadunt, ita verbum vetus interit etas.*

Et iuuenum vite florent modo nata, vigentq; Et paulò infra.

Multa renascuntur, quæ iam cecidere, cadentque.

Quæ nunc sunt in honore vocabula, si volet usus,

Quem penes arbitrium est, & vis, & norma loquendi.

Ad rationem primæ opinionis patet, quomodo sit vox naturalis; id enim tantum verum est ratione vel soni, vel facultatis naturalis ad nomina imponenda, vel denique proportionis & similitudinis, quæ penes res in nouandis nominibus attenditur. Ad primam confirmationem quod attinet ad Cabala, & Magiam, & verba quæ ad medicamenta adhibentur, & solent carmina appellari, sunt metæ vel nūgæ, vel præstigiæ. Quoad Musicam verò, valet illa verò ad abigendos dæmones, & leuandam etiam tristitiam & mœrorem, quo qui corripuntur, facilius solent à dæmonibus obsideri. Vnde David Lyram pulsans expellebat à Saul spiritus;

spiritum nequam, sed hoc est ratione soni, melodia, & concentus. Narrat etiam Plut. de fortuna vel virtute Alexandri, oratione posteriori, cum Aristonicus cytharcedus Antigenidam modum, qui harmateos dicitur, caneret, ita concitatum eo motu & inflammatum fuisse, ut uno impetu arma, quæ propè iacebant, arripere. Vnde Spartani cecinerunt: *Ferrum capeffere, infligat cythara melos.* Fortè etiam attributa fuit vis quædam vocibus quibusdam à Deo, qualis sine dubio inest verbis sacramentalibus ritè prolatis, & qualis etiam fortè fuit olim in ineffabili illo terragræmato nomine Dei, *Iehoua*, quamquam multa de illo supersticiose, vel fabulose potius in suo Talmuth ludat.

Ad secundam rationem resp. Quod talis puer educatus seorsim vteretur vocibus quibusdā vel à se inuentis, & adhibitis nutibus, & voces hæ essent inarticulatae, aut proximè accedentes ad aliquam linguam: quod enim quidam locuturum dicunt talem infantem lingua Hebræa tanquam maximè naturali, figmentum est. Pueri autem illi, de quibus Herod. protulerunt illam vocem *Beccor*, quæ maximè accedit ad balatum ouium *Bee*, inter quas fuerunt educati. Quin etiam narrat Plin. lib. 6. cap. 30. quandam gentem esse quæ pro sermone nutibus motibusque membrorum vtatur.

QVÆSTIO SECVNDA.

De significatione litterarum.

Notandum primo. Non agimus de litteris elementalibus, ex quibus dictiones & articulatae voces constant; eadem enim videtur esse ratio illarum quæ de vocibus. De quibus litteris refert Plut. lib. de quæst. Plat. olim apud veteres vnde cum tantum fuisse. & lib. 8. Sympos. q. 9. scribit Xenocratem dixisse, syllabarum numerū, quas inter se composita litteræ faciunt esse centies millenum & ducentorum millium. Et lib. 9. q. 2. & 3. dicit, Mercurium primum litterarum inuentorem fuisse, ideoque illi quaternionem esse dicatum. Præterea fuisse aliquādo solum sexdecim litteras, quæ Punicæ propter Cadmum di-

cerentur. Palamedem verò alias quatuor inuenisse, Simonidem etiam eodidè alias addidisse, ut Græcæ litteræ essent omnia viginti quatuor. Hebræi habent solum viginti duo, Latini vigintitres. Arabes vigintisex, alijque aut plures, aut pauciores.

Notandum secundo. Non est dubium significentur litteræ voces à natura, vel ex institutione, quoniam hoc secundum certum est; sed an omnes litteræ significant voces, siquidem videtur quod aliquæ significant etiam immediatè conceptus, vel quod vna tantum significet conceptus & voces, quales sunt litteræ hieroglyphicæ Ægyptiorum, de quibus prælatum volumine scripsit Pierius. Dicitur etiam extare apud Ioannem Trichemium in sua Polygraphia fragmentum libelli scripti à Cicetone; siue Ciceto ille fuerit orator, siue libertus: non enim constat, qui etiam à D. Cypr. amplius fit, in quo singulæ notarum singulas res significant, sed certe non potui reperire locum apud istos auctores. Secundo. Ergo videtur quod siue voces, ita etiam litteræ immediatè significare possint conceptus, vel res. Resp. sine dubio potuit id fieri, vnde Ægyptij sermonem significare volentes, effingebant linguam, & manum iuxta illam; secus tamen factum est. Tercio. Significatio quæ fit figuris & pictura, potius dicenda est descriptio, quam scriptio, scribere enim est characteres ita efformare & componere, ut articulatae voci respondeant. Itaque non sufficit scriptioni exprimere vocis significationem, nisi etiam eius articulationem representet. Vnde etiam Orus Appollo, qui scripsit De notis hieroglyphicis, & illius interpretes Philippus, non dicunt Ægyptios scribere, sed pingere, quod etiam testatur Paulus Iuriconsultus lib. 4. & 25. ad edictum. & ff. de bon. poss. lib. 6. Lege etiam *iii. de verb. signif.* Quarto. Aliquando compendij causa fit, ut singulæ serè litteræ singulas dictiones expriment, ut patet in antiquis marmoribus, & huiusmodi fortè est fragmentum Ciceronis istud. Atque ex his patet ad argumenta. Solum obseruandum est quod in hoc similes

miles sint litteræ in vocibus significandis ipsismet vocibus in rebus, quem conceptibus etiam significandis, quod sicut mutatis vocibus non quibuscumque diuersarum nationum, sed ijs quæ imposita sunt ad rem vnâ significandam, quamuis pertineant ad diuersas nationes, conceptus quoque rei & significatio mutari censetur; Vt si quis dicat hominem, & deinde equum: nam si latine dicas hominem, & græcè ἀνθρώπον, & hebraice, idem significabunt. Ita multis characteribus, & eorum articulatione mutata, voces mutantur. Lege Ammon. & Magent. Quare non est quod Boëtius & Porph. negent, eo modo esse litteras notas vocum, quo voces rerum vel conceptuum proportionem seruata, quæ est sententia Alex. & sufficienter à nobis explicata.

QVÆSTIO TERTIA.

An voces significant res immediatè, vel conceptus?

Certum est significare voces & quid animo conceperis, & rem ipsam quæ à te concepta est. Queritur ergo verum ex his prius significet vox, conceptumne an rem? Aristoteles omnino videtur, *vt sup. not. vltim.* collegimus, velle significati vocibus immediatè conceptus, & illis mediantibus res ipsas, & sic planè Aristotelem interpretantur Am. Boët. Porph. D. Thom. & alij. Verum idem Arist. *1. Elench. cap. 1.* videtur oppositum asserere; ait enim loco rerum vti nos nominibus, & *4. Met. sum. 2. cap. 2.* dicit nomen significare substantiam & definitionem rei. Et probatur præterea: nomina enim imposita sunt ad res ipsas designandas. Vnde etià dicuntur de rebus ipsis, easdemque denominantibus. Boët. *edit. 2. in hunc lib. in cap. 1.* duas de hac re opiniones recitat. Primam, significare voces res vel corporeas, vel secundum alios incorporeas, & imulatos, vt ipse loquitur, Ideas Platonis. Secundam. Quod significant aliquid in anima, aut sensus, aut imaginationes, aut intellectus, seu conceptus, ipse verò vnâ cum Porphyrio, ex quo hanc duplicem veterum sententiam accepit, existimat voces significare con-

ceptus ipsos primo & per se, & quod ita secundum veritatem res se habeat, sentiunt iidem quos supra citauimus. Iamblichus etiam, Dexip. Simplic. Herm. Boët. Syriacus, Nyphus, & Butl. *in hunc locum.* Et Alex. *1. Elench. com. 4.*

Notandum est. Quod ad litteras spectat, non est necessarium vt significant res per voces intermediarias, hoc est, vt primo voces, deinde autem res, vt quidam volunt apud Tartar. *hoc loc. artic. 2. sub fin.* Nam etiam si nullæ essent voces, nihilo adhuc minus possent litteræ exprimere res ipsas, vt patet in ijs qui vocem nullam ediderunt, quia tamen est hic naturalis ordo vt primum sint res ipsæ, tum conceptus, tertio voces, & vltimo litteræ, propterea solent sæpè litteræ significare immediatè voces ipsas, cum præsertim præ se ferant ipsarum vocum articulationem. Dicendum igitur quod ad voces attinet, sunt illæ immediatè impositæ ad res significandas: Vnde solum per se supponuntur ac verificantur de rebus ipsis, non verò de conceptibus. Quia tamen idè sunt imposita rebus nomina, vt nostros mutuo conceptus communicare possimus, idè dici solet habita ratione finis, à quo artificiatæ res, cuiusmodi sunt nomina, solent appellationem desumere, esse signa conceptuum. Quare propter eandem causam solent absolutè ab Aristotele appellari voces signa conceptuum, & à D. Thom. *1. p. q. 13. artic. 1.* & Boët. *lib. 1. diuis. cap. 2.* & Scot. *hoc loc. q. 1. & 4. s. d. 1. q. 1. in 1. d. 27. q. 1. in solutione secundi argumenti ante oppositum.* Idem facit Albert. quamuis addat, voces esse similitudines rerum ipsarum significatarum, quod, vt diximus, improprie dicitur. Sic etiam non placet nobis quod dicit Albertus de Saxonia, significati principaliter per voces res, mediatè autem conceptus tanquam similitudines rerum, sicut, inquit, D. Petrus dicitur esse de imagine ipsius, cum tamè primo & per se significet D. Petrum. Falsi enim id verū sit, tamen non semper consequitur conceptus, sed vltimum formari debet prius ab eo qui est vocem prolaturus, cū is qui audit, statim vnâ cum voce percepta

Ri rei

rei conceptum format. Hinc sequitur primo, hoc quod diximus esse vniuersaliter intelligendum de quavis voce, quavis per quandam veluti accommodationem dicantur specialiter voces esse signa immediate conceptuum eorum quæ sunt de rebus vniuersalibus; quoniam cum res vniuersales per se non sint, vt Platoni tribuitur, idè vt esse aliquo modo possint, egeat abstractione à singularibus, & propterea prius concipi debent, quam vt imponi queat nomē illis. Hac ratione interpretatur D. Tho. Aristotelem, quia vt Porphy. notat apud Boët. idè Aristot. dixit voces esse signa conceptuum, quoniam quidam volebant significari res incorporeas & vniuersales primo & immediate, æmulati, vt ait Bo. Platonis ideas; tamē quod absolute verū sit id quod diximus, nullo modo negat D. Tho. Ex quo etiam refelluntur Nominales. qui tollentes omnes conceptus obiectiuos vniuersales, consequenter aiebāt nomina significare res ipsas singulares immediate. Secundo. Sequitur, si absolute accipiantur res vt significantur, & si vox non significet rem, nisi mediante conceptu, quem de re ipsa efformemus, tamen non propterea dicitur conceptus immediate significari, quia non semper à nobis vox profertur, vt conceptum exprimamus alteri audienti. Propter quā causam, etiam si ex natura rei vox non significet rē nisi intercedente conceptu, tamen non ita dicitur significare conceptū, quod id semper intendamus, etiam si ex se vox sit expressiua conceptus, & idè, vt hoc obiter etiam dicamus, statuit Ecclesiā vt sententiam excommunicationis incutiat heretici, qui heresin suam exterius proferunt voce prolata, etiam si nemine audiente. Nihilominus semper vox conceptum prius significat, quoniam rem ipsam per vocem significatam solemus ante concipere, quā voce proferamus. Et quod prærequiritur hic conceptus, non est planè significari cōceptum; quo pacto vestigiū animalis non dicitur significare conceptum animalis. Male igitur quidā hic afferunt voces significare conceptus immediate, quia non possunt res significatæ per

voces cognosci, nisi medijs conceptibus. Tertio sequitur, quamuis dum intèdo voce explicare conceptum, significet & conceptum & rem, simpliciter tamen dici potest vna eademq; vtriusq; significatio: sicut dum cerno imaginem D. Virginis, idem censetur motus esse in imaginem illam & B. Virginē, nam eo ipso quod vox significat rem, repræsentat etiam & significat conceptum rei, quem profert habere ipsa res, etiam si quis audiit, fortè explicite solum feratur in solam rē. Propterea Scot. & Tartar. *locis citatis* appellant voces signa subordinata in significando.

QUESTIO QUARTA.

Quomodo per voces communicetur conceptus?

Questio hæc magis pertinet ad Physicam & tractatū De anima. Idè paucis illam, ne quid desideretur, expediemus. Dico igitur vocibus communicari conceptus rei, quoniam homines scientes hæc vel illas voces istam aut illam rem significare, de quibus aliquando formarunt aliquod phantasma, & eorum memoriam retinens; statim illis auditis determinatur extrinsecè ad concipiendam hanc aut illam rem. Quare experimur id in nobis nō fieri, si quis peregrina lingua loquatur, vel si tyrones fuerimus in aliqua sciētia, quoniam nec conuenit nobiscum cum alijs. de his aut illis vocibus significatiuis, nec adhuc animo concepimus res illas quæ per voces significantur, vt cum proferuntur, in eorundē memoriam redire possimus. Hinc sequitur falsam esse sententiā, quam de hac re refert Christoph. Marcellus lib. suo 3. de anima. cap. 61. Et Apollinarius 2. de anima. quasi 25. quam ferunt esse Alb. Magni, de ferri vnā cum voce, speciem rei significatæ seu similitudinem conceptus rei eiusdem ad audientis phantasiam, atque ita in concepta voce concipi etiam loquentis conceptum. Marcellus autem ait; primi huiusmodi speciem ex institutione; non eius qui imposuit primum rei nomen, sed illius qui loquitur. Qui autem contendunt voces significare naturaliter, dicent etiam imprimi naturaliter.

liet. Aliter autem creditur sensisse id fieri ex institutione. alicuius absolute loquendo. Ratio Marcelli est, quia nisi imprimeretur aliquid voci, vel simul cum voce, non poterimus audiendo aliquid de nouo addiscere: Vox enim nuda non habet quod ingeneret in animis nostris aliquam cognitionem. Illud autem est contra Aristotelem lib. de sensu & sensibili, cap. 1. Sed huic difficultati abunde occurreretur, si attendatur modus à nobis antè explicatus. Secundam sententiam eidem Autores ponunt, non deferri aliquam speciem, sed tantum excitari conceptum eundem, qui ante præerat in audiente, vel à natura, ut defendit Plato, asserens scientiam nostram esse solam reminisceniam, vel per acquisitionem, ut tenet Apollin. Et hæc est probabilis sententia, eademque cum modo nobis explicata. Item Aristoteles lib. de sensu & sensibili, cap. 1. dicit, sermonem per accedens tantum facere cognitionem, ubi significat & acquiri de nouo aliquam cognitionem, & præterea nihil de nouo effici, nisi ut iteretur à nobis conceptus rei, qui antea habitus est à nobis.

QUARTA PARS CAPITIS.

EST autem quemadmodum etc.) Cum dixisset Aristoteles voces significare res & conceptus, explicat quænam ex vocibus significant veritatem & falsitatem; quoniam postea de Enunciatione ex professo acturus erat, quæ veritatem aut falsitatem per se significat. Id autem explicat ex ipsis notionibus & conceptibus, unde inquit: Sicut in anima aliquando est intellectus siue notio siue veritate & falsitate, cum nimirum est simplex, aliquando cum veritate & falsitate, nempe cum est compositio, vel demonstratio. Sic etiam & in voce, siquidem nomina & verba respondent regione, & similia sunt simplicibus notionibus, ut hircoceruus, quod nomen non significat verum, vel falsum, nisi addatur esse, vel non esse, aut simpliciter, aut secundum tempus.

EXPLICATIO VERBORUM.

Hircoceruus. Γίγξ ἐπ' ἀλάφῳ. vitur hoc exemplo, tum quia cum non sit in rerum natura, videri poterat falsum significare, tum quia cum sit aliquid compositum, apparebat significare aliquid veri, aut falsi, cum tamen reuera non sit ita.

Vel simpliciter, vel secundum tempus.) Simpliciter, ait Auer. & D. Tho. quando additur verbum præsentis temporis. Secundum tempus, quando additur verbum præteriti, vel futuri temporis; quod enim è tempore præsentis, simpliciter est, nõ verò quod in præterito, aut futuro: solum enim est secundum quid habita ratione ad præsens. Vel secundo dicitur, simpliciter, secundum Am. & Bo. in 2. edit. cum additur verbum cuiuscunq; temporis, secundum quid autem, cum opponitur aliqua particula significans quandam temporis determinationem, qualia sunt aduerbia temporis. Denique, secundum Alex. & Alb. dicitur simpliciter significari vel poni esse & non esse, quando verbum significat essentialem connexionem prædicari cum subiecto. Secundum quid autem, quando significat existentiam rei in aliquo tempore, quæ est extra essentialem & connexionem essentialem.

Notanda.

Notandum primo. Am. Burl. & alij volũt cam rationem, qua probat Arist. voces quasdam non significare verum, vel falsum, quasdam autem significare, nempe quia respondent intellectus operationibus, etiam non modo à simili, sed quædam etiam ratione à causa, quoniam intellectus operationes se habent per causam formationis & impositionis nominum. Quod quidem verum videtur, quicquid hoc loco sentiat Nyphus, & patet ex dictis superiori disputatione.

Notandum secundo. De veritate & falsitate multa hic extra rem disputantur à nonnullis, quæ spectant potius ad lib. 6. Metaphysicorum. Nos igitur id tantum observabimus, quod alias quoq; diximus in Proleg. Logice, veritatem esse duplicem.

R: 1. Transcen-

Transcendentalem vnā, alteram formalem & propriam. Transcendentalis repetitur in omnibus rebus, & significat rei cuiusque conformitatem cum suis principijs, vel, vt ait D. Augustin. est similitudo principij sine ulla ratione dissimilitudinis. Formalis autem & propria solum consistit in operatione intellectus componente, vel diuidente, affirmante, aut negante, & denique vno verbo iudicante, vocaturque veritas in cognoscendo, sicut prior illa veritas in essendo. Quare veritas in cognoscendo locum habet duntaxat in secunda & tertia operatione, veritas in essendo in qualibet operatione, sicut & in qualibet re. Ita ergo proportionaliter loquendo in verbis non dicitur veritas esse, nisi quia aliquam includunt compositionem, eamque per se, & formaliter. Dixi formaliter, quia aliquando vnicuique dictio vim habet integre propositionis, vt inquit, scribo, &c. Vel quædam sunt dictiones, quibus quia respondere solemus, vim habent propositionis tacite, vt etiam, non. Denique in diuino atque angelico intellectu prout vnum asserunt esse vel non esse, proutque de rebus ferunt iudicium, veritas est, aut etiam falsitas, citra tamē compositionem eiusmodi, qualis in nobis reperitur, & citra illam temporis successionem. Quod autem omnis nostra oratio, si propria sit & significatiua, includat verbum esse, vel non esse, quod hoc loco docet Aristoteles eleganter expressit Virgilius, vel potius Decius Ausonius in Epig. de Est, & non Est: *Est, inquit, & Non curat monosyllaba nota frequentant;*
Hic demptis, nihil est hominum quod sermo voluit.
Omnia in his, & ab his sunt omnia sue negotij,
Sine tri quicquam est, seu turba sine quæta.
Hinc omnis certas Dialecticas verba Sophorū,
Qualis visa hominum, duo quam monosyllaba versant.

CAPVT SECVNDVM.

De Nomine.

Incipit Aristoteles explicare simplicis Enunciationis partes, Nomen & Verbum.

& incipit à Nomine; Vel quia se habet vt materia, verbum autem vt forma, quemadmodum inquit Escul. vel quia significat substantiam, verbum autem actionem, vt inquit Amm. & significat verbum id quod adiacet, nomen autem rem ipsam & substantiam, vt inquit idem Amm. & Dr. Thom. & Alb. tract. 2. cap. 4. Vel quia nomen est quid simplicius, significat enim rem, sed sine tempore, verbum autem est tempore significat, quo pacto & post. c. 2. inquit Aristoteles, priorem esse Arithmeticam Geometria, quia Geometria est de quantitate constante partibus habentibus positionem, non autem Arithmetica. Duæ sunt potissimum huius capituli partes. Primo enim definit nomen, eiusque definitionis partes explicat. Secundo excludit nonnulla à definitione nominis.

PRIMA PARS CAPITIS.

Nomen, inquit, est vox significatiua ad placitum sine tempore, cuius nulla pars separata significat. Explicat hanc vltimam partem, nam in hoc nomine: *Equiferus*, hæc pars *ferus* non significat id quod significabat in compositione. Et hæc est differentia inter nomina composita & simplicia, quod est vniuscuique parte, non id significant quod in compositione, tamē nominum compositorum, quam simplicium magis videntur partes significaret nam huius dictionis *homo* constat aperte partes nihil significare. Explicat tertiam partem particulam: *ad placitum*. Dicuntur enim sic significare nomina, quoniam, inquit, natura, hoc est, naturaliter nullum nomen est, sed quando fit nota, hoc est, quando imponitur vt nota quædam ad res significandas, alioquin si naturaliter significaret nomen, soni illiterati, hoc est, qui litteris recte describi nequeunt, quales sunt soni ferarum, essent nomina.

EXPLICATIO VERBORVM.

In his vult quidem, hoc est, videtur. *Illiterati*, hoc est, inarticulati. Videtur autem alludere Aristoteli, ad quandam diuisionem vocis, quæ erat Plac. vt testatur

tur Diogen. in animatam & in inanimatam. Illiterati autem soni dicuntur, qui commodè literis non possunt designari, & dicuntur ab Aristotele huiusmodi soni non habere nomina, non quod soni non habeant, dicimus enim mugitus, balatum, &c. sed quia nullus talis sonus est nomen, ut ait D. Thom.

Notanda.

Notandum primo. Omisit Aristot. explicare primam partem definitionis, vox significans, quoniam satis ex superioribus constabat. Item illam aliam, *sive tempore*, quoniam de ea pluribus dicit *Cap. de Verbo*.

Notandum secundo. Cum definierit nomen per vocem, nihil tamen de voce præsit, quod Stoicos studiosissimos Dialecticæ facitare solitos testatur Laërt. in *lib. 7 in vita Zenonis*, quia hæc res est physica, de qua tamen ipse & Boët. in *1. ed.* disputant. Ponitur verò *Vox* loco generis, cum tamen propriè sit tantum materia, quoniam artificialia, de quorū numero sunt nomina, significant formas accidentales in concreto; accidens autem in concreto definiri solet per materiam in recto, ut si- mum est nasus curvus. Igitur genus nominis potius erit, esse quid significatiuū, prout est ad vocem contrarium, ut indicat Ammon. Vnde etiam significatiuum est quidam respectus, & veluti forma necessario requisita, licet propriè loquendo non sit aliqua forma intrinseca, & inhærens, sicut nec in hedera, quod sit signum vini vendibilis. Et hoc docere videtur Albert. *trakt. 1. predic. cap. 2.* & Bur. *hoc loco*. Non ergo erit nomen, nisi sit quid significatiuum, quod est contra quosdam, de quibus Simpli. in definitione æquiuocorum. Quæ cum dici possent de signis vniuersum, eiusdemque speciebus, peractur ex *Compendio*.

Notandum tertio. Nominis compositi partes, quamuis separatæ significant, tamen non dicuntur propriè significare, quia nomen vnus imponitur ad vnā rem & vnū conceptum significandum, & quāvis significatio partium quodammodo

concurrat ad significationem nominis compositi, tamen nomen illud compositum significat rem per modum simplicis & vnus, non autem compositionem. Et consequenter partes separatæ non significant partes conceptus illius simplicis. Vnde dictum Aristotelis in communi intelligendum est de omni nomine; quod est contra quosdam recentiores, qui id negant de quibusdam, quæ retinent suam significationem in compositione, ut autē Respublica; verè enim res & publica non significant seorsim idem, quod hoc totum Respublica: Vnde Perion. in sua versione ponit hoc nomen *Reipublicæ*. Deniq; putatur hos dictum esse ab Aristotele contra Platonem, qui in Cratylō oppositum sentire videtur.

Notandum quarto. Ut patet ex dictis, Nomen hic sumitur ut distinguitur à Verbo & alijs partibus orationis, alioquin plures alias nominis dictio significationes habens nam significat interdum quamcumque vocem significatiuam, ut patet ex definitionibus æquiuocorum, vniuocorum, & Denominatiuorum. Et hoc modo! usurpat Plato nomen in *Sophistæ*, circa finem. Præterea sumitur hæc vox pro ea dictione quæ in propositione constituit subiectum, ita ut contrā Verbum sit dictio significans prædicatum, etiam si verè sit nomen. Hoc modo usurpat Arist. *2. Periherm. cap. 1. circa fin.* vbi inquit, transposita nomina & verba idem significare, ut homo est albus, est albus homo, vbi sit transmutatio hominis & albi. Eodem modo videtur esse locutus *sup. præced. cap. versum fin.* vbi dixit, consimilia esse nomina & verba ei qui sine compositione & diuisione est intellectui; ponit enim exemplum, ut homo & albus. Quo loco notat Amm. album se habere ut verbum, quia est prædicatum. Adhæc significat nomen id quod propriè est nomen, prout tamen distinguitur à nomine infinito, & prout significat aliquid determinatum. Vltimo sumitur nomen etiam pro peculiari parte orationis, verum pro sola rectis, non autem pro casibus.

Notandum quinto. Sub hac definitione

R: 3

Solum

SECUNDA PARS

Capitulum.

solum per se continetur nomen, quod ab alijs orationis partibus distinguitur, & est finitum atque rectum, ut notat D. Thom. nec fuit quod hæc particulæ adderentur, ut quidam volunt; nam nomen infinitum verè & propriè non significat, quia nihil determinatè significat. Casus etiam solum configificant, si addatur aliquis rectus alterius nominis, quod expressè infra docebit Arist. utrumque ab hac definitione reijciens. Non ergo nomen definitum ut prædicti interpretes volunt, ab Aristotele dividitur in finitum & infinitum, in rectum & obliquum, cum infinitum & obliquum reijciantur à definitione. Vnde etiã casus dicti sunt, quasi à recto cadentes, & propterea malè Stoici & Gram. apud Am. rectum etiam vocant casum, quoniam inquit etiam rectus cadit à notione quæ est in mente. Si enim hæc causa valeret, omnes partes orationis dici possent esse casus, non tam en propterea inuoluntè huiusmodi partes, nempe ut nomen sit vox finita & recta, à quibusdam adduntur, & inter cæteros à D. Thom. *op. 48. in cap. 1.*

Notandum sexto. Arist. in *arte Poet. cap. 2.* addit ad definitionem nominis, *vox composita*, Plato verò, ut testatur Speusipp. *lib. de definit. Plas.* addit, *dictio simplex*, sed illud dictum est ab Aristotele ad distinctionem syllabarum, & primorum elementorum, de quibus ante egerat, dixeratq; esse simplices voces, Plato verò non satis excusari potest; si quidem reperiuntur etiam nomina composita; nisi dicam eo sensu appellari nomen dictionem simplicem, prout una dictio per se sumitur, quæ ut sic, dicitur esse quid simplex; cum enim sumitur cum verbo, aut cum alijs partibus orationis, iam non est quid simplex, sed vel oratio, vel propositio.

Notandum vltimo. Rectè probat Arist. nomè esse vocem significatiuam, quoniã alioquin illiterati soni essent nomina, cū & ipsi aliquid significant, significant enim, sed naturaliter tantum. De quibus locutus videtur Arist. 7. *pol. c. 2.* dicens, vocem esse molesti & incundi significationem, quod in bratis etiam reperitur,

Reijcit Aristot. voces negatas, ut, *non homo*, quibus ait nullum esse assignatum nomen; nec enim dici posse orationes, vel negationes, sed vocetur, inquit, nomè infinitum, nam huiusmodi nomen est in quolibet, & in eo quod est, & in eo quod non est. Secundo reijcit casus nominum, quia etsi in alijs conveniant cum nomine, differunt tamen, quia verbum additum nomini veram vel falsam efficit significationem, non autem si addatur casibus nominum, ut si dicam, *Philoni*, aut *Philonis* est.

EXPLICATIO VERBORUM.

Næque enim oratio) Videlicet, appellatur potest nomen infinitum, quia infiniti nominis partes separatim non significant eo modo quo simul cum toto nomine, quod se habet ut compositum.

Næque negatio) Quoniam negatio est oratio quædam & propositio; id autem de negatione tantum dixit, & non de affirmatione, quia poterat videri infinitum nomen propter præfixam negationem, negationis rationem habere, constabat autem non posse esse affirmationem.

Ratio autem ipsarum est in alijs quidem eadem.) Id est, quod ad alia attinet, quæ de nomine dicta sunt, possunt utcumque casibus nomina esse communia, vel ut inquit Nyphus, conveniunt hæc in ratione nominis in communi, vel ut interpretatur D. Tho. ratio quam nomen significat, eadem est in alijs, hoc est in casibus, id est, significatio nominis non solum in recto, sed etiam in obliquo reperitur. Clarior est lectio Græcæ, nec quim habetur: *Ratio autem eorum, sed ratio ipsarum*, ut referatur immediate ad præcedentem dictionem nominis, ut sensus sit nominis rationem cetera eadem esse in casibus. Quare Perizon. reddens hunc textum periphrastice, et si verum dixit, non tamen est affectus intellectus Aristotelis.

Quoniam cum est, vel fuit.) Rectè, ut monet D. Tho. & alij, protulit Arist. exemplum

In verbo substantivo : sunt enim verba quaedam alia impersonalia, quæ cum obliquis significant verum, aut falsum, ut *paruit mihi*, quamvis tandem eorum significatio resolvatur in verbum substantivum; sensus enim illius propositionis est : Ego sum percipiens.

Nota.

Notandum primo. Nomen infinitum est, cum præponitur negatio, cuiusmodi plerique sunt apud Græcos, quod ipsi faciunt præponendo duntaxat & privativum, & vocantur huiusmodi nomina, nomine ab Arist. invento, infinita, ut ipsemet hic indicat, & nos supra ex Amm. retulimus: appellat enim illa græcè ἀόριστα, hoc est, indeterminata, sine termino & sine, ac proinde infinita. Quo etiam modo Grammatici appellant ἄρρητον, id est, *tempus indeterminatum*, quare rectius apud Latinos vocatur, *nomen indefinitum*, Aristoteles autem 2. *Peribermis*. vocat *nomen anonymum*, id id, absque nomine, quod ante ipsum nondum accepisset nomen. Videtur tamen Plato huiusmodi nomen infinitum agnovisse in *Parm.* & in *Sophist.*, ubi hæc identidem vsurpat : *Non ens, non iracundum, non pulchrum, &c.* & in *fin.* 5. de *Repub.* meminit perivulgari illius ænigmati : *Homo, non homo, percussus non percussus, lapide, non lapide, alitem, non alitem, sedentem in arbore sedentem non in arbore*, hoc est, Euauchus non per se, sed per alium, percussus pumite vespertilionem sedentem in sambuco. Latini autem formant alia nomina adhibita præpositione *In*, ut *inmissus*, sed non pari vel facilitate, vel felicitate in componendo, quare ut id magis exprimant, solent præponere adverbium negandi, quod ubi ponitur, non fit propositio negatiua, sed tantum cum præponitur verbo.

Est autem notandum, differre negationem negantem, privantem, & infinitantem; nam negans prorsus tollit rem, nihil formaliter supponendo, privans (supponit aptitudinem in subiecto, quæ autem infinita, supponit aliquid deter-

minati, siue sit verum ens, siue non, & dici potest de Ente.

Notandum secundo. Arist. hic aperte excludit à definitione nominis non modocausus, sed etiam infinitum nomen, quod sup. cum D. Tho. monuit. Ratio est, quod ad nomen infinitum attinet, de casibus enim satis est quam Arist. reddidit causam, quoniam infinita nomina non conducunt ad Enunciationem, in quibus attendi solet per se veritas, aut falsitas, & aliquid determinatum. Quare male quidam asserunt simpliciter nihil obesse, quo minus illis definitio nominis competere queat, quoniam huiusmodi sunt nomina infinita, quæ possint dare quandam verbo suppositionem, subordinari simplicibus conceptionibus, in se etiam ac ordinari per casus. Verum ut id concedi possit grammaticaliter loquendo, non tamen logicè, quamvis de illis propositionibus infinitis agatur ab Arist. sed tantum ut rejiciantur.

Notandum tertio. Nomen, & quodvis aliud vocabulum ut infinitum sit, requirit primo, ut neget, propterea termini transcendentes & supertranscendentes, etiam si nihil determinatè significant, vel quod sit ens reale, vel quod sit determinatum ens reale, tamen quia non negant, non possunt dici infinita nomina, ut ens opinabile, imaginabile &c. nomen enim infinitum formaliter nihil positivum dicit, etiam si videatur significare per modum positivi, contra quam sentiunt quidam apud Albi. alioquin non posset nomen infinitum etiam de eo quod non est prædicari, quod tamen videtur hoc loco Arist. asserere.

Obijciunt. 1. *Pri. sect. 3. cap. 3. vers. 5.* Aliud est esse non æquale, aliud autem non esse æquale, quia non æquali aliquid subijcitur, nempe inæquale. Item aliud est lignum non esse album, & lignum esse non album, quia primum dici potest de ligno quod non sit, secundum verò de eo tantum quod est. Ergo non album & non æquale supponunt aliquid positivum. Propterea Barana in illum locum Aristotel. contendit, nomen infinitum dici tantum de Ente, sed cum hoc aperte pugnet cum Aristotele, dicendum est, in nominibus

connotatiuis, quæ significant accidens connotando subiectum; aliquando negatio tollit formam ipsam accidentalem. non autem subiectum, ita ut non album, verbi gratia, significet corpus quod est, sed non est album: Sic etiam non æquale, quod tunc idem est atque inæquale. Aliquando verò tollit totum quod inuenit, id est, formam & subiectum ipsum, & sic non album significat non esse aliquid quod albedinem habeat. Primo modo nomen est negatum, & dicit negationem in subiecto, ponitque aliquid reale, nec potest conuenire non enti. Secundo modo non ponit aliquid posituum, & conuenire potest non enti, nam non album, verbi gratia, dicitur & de ligno & de chimæra. Aristot. igitur 1. pr. loquitur primo modo, unde ibid. dicit idem esse non æquale & inæquale; nihilominus quoniam in nominibus connotatiuis negatio vix plurimum accipitur primo modo, idè etiam non sunt infinita nomina, ideoque Aristotel. ibid. simpliciter locutus est, in alijs autem nominibus non connotatiuis, quia negatio simpliciter videtur facere nomen infinitum, idè illorum Arist. exempla ibid. non posuit, sed hoc loco, ubi nomen infinitum vocat, non hominem. Secundo. Dicunt quidam requiri ad nomen infinitum vt negetur aliqua res per nomen. Ex quo sequitur quod voces, quæ vel nihil significant, vel non sunt per se significatiuæ, non possint infinitari, vt sunt præpositiones, coniunctiones, de qua re multa Alb. quod certè loquendo de nomine & verbo addendum nõ fuit, quoniam significat aliquid. Tertio. Requiritur negatio alicuius rei determinatæ, nam ita debet nomen negari, vt alia permittat quibus conuenire possit, tam quæ veræ sunt, quæque non sunt. Hinc sequitur non posse infinitum nomen fieri ens, vt dicit quicquid est vel reale, vel non reale, quia negatio proposita nihil relinqueret cui posset tale nomen conuenire. De ente verò reali & transcendentali, quicquid alij dicant, videtur, secundum Arist. dicendum, non posse infinitum fieri; vult enim dici posse & de eo quod est, & de eo quod nõ

est. Ita sentiunt Doct. Louanienf. Nyphe. Verfor. & alij, contra Sor. lib. 2. sum. cap. 2. not. 6. Aliqui tamen recentiores secuti, vt videtur, Burl. sic distinguunt: Si ens accipiat in sua maxima communitate, vt est commune ad omne intelligibile, non potest infinitari, tamen si accipiat ens prout est ad existens, potest, quia ipso infinito relinquitur aliqua alia natura possibile, de qua predicari possit illud nomē. Sed si adderet Burleus, tale nomen posse etiam tunc prædicari de eo quod est plane non ens, vel quod non est possibile, bene tunc saluaretur Aristoteles. De infinitate rationis lege Bald. quamvis parum vilia sint quæ dicit. Vltimo tandem nomen infinitum potest formaliter loquendo vniuocè dici de omnibus nominibus infinitis, siue ea quæ negant, sint vniuoca, siue alia; nam omnia nomina infinita significant sub vna ratione negationis infinitantis rationem, & hoc est commune omnibus entibus rationis, de quorum genere est negatio, vt videlicet vniuocè predicari possint de omnibus, vt supra diximus de genere & notionibus. Reliqua quæ de hac re & nomine desiderari possunt, legantur in Compendio.

CAPVT TERTIVM.

De Verbo.

CONSTAT hoc Caput tribus partibus. In prima definit Verbum, & exponit definitionem. In secunda ibi: *Non valet autem*; reijcit verbum infinitum, & casum verbi. In tertia ibi: *Differunt autem*, duo colligit de Verbi significatione.

PRIMA PARS CAPITIS.

VERBUM est, quod cõsignificat tempus, & cuius separata nihil significant, & semper est nota eorum quæ de altero prædicantur. Explicat primam partem assignando differentiam inter nomen & verbum; nam valetudo inquit, significat ipsam rem simpliciter, sed non in aliquo tempore, ac vale, significat nunc esse valetudinem. Explicat etiam tertiam particulam, quia verbum est nota eorum quæ de subiecto prædicantur, vel in subiecto sunt.

EXPLI.

**EXPLICATIO VER-
BORUM.**

Configurat.) Græcè est *προσημαίνω*, hoc est, *adfigurat*, ut etiam vertit Argyr. & Perion. hoc est, quod in super tempus significat, sed eodem tandem res redit.

Est est semper eorum quæ de ali. prædicantur nota.) Porphy. apud Amm. legit: *Semper est nota eorum quæ insunt*, ut eorum quæ de subiecto, & sic vult dici *de sumi* pro *in esse*, de qua re nos supra diximus in Antepædicamentis.

Notanda.

Notandum primo. In hac definitione omittit Arist. verbum esse vocem significativam ad placitum, quia hoc erat illi commune cum nomine, atque apponit illam particulam, Cuius pars separata nihil significat, quæ est quoque communis cum nomine. Id propterea facit, quoniam in alijs particulis definitionis subintelligi non poterat, sicut prior illa: nam verbum significare, est esse vocem significativam, & esse notam eorum quæ prædicantur, est esse significativam ad placitum, sic enim prædicatio sapè ad placitum. Nec tamen eandem particulam explicavit, quoniam in capite præcedenti satis de illa egit.

Notandum secundo. Verbum multis modis accipi. Primo. Ut significat id omne quod habet rationem prædicati: sicut etiam in capite præcedenti diximus usurpato nomen pro eo quod subiecti rationem habet. Secundo. Latius adhuc sumitur pro omni distinctione, quo pacto solent etiam nomina verba appellari. Tercio. Ut est pars orationis distincta, & tempus confluens. Quarto. Ut præterea habet quod significet aliud determinatum, & configurat tempus præsens, quomodo hic accipitur.

Notandum tertio. Circa primam partem definitionis: *Configurat tempus*, hæc distinguenda: Significare tempus, significare habitudinem temporis, & configurare tempus. Primum convenit nomini, ut dies, mæx, &c. Imò etiam connotat tempus, ut

cœna, prandium, &c. non tamè configurat tempus, ut mensuram rei quam primo significet, seu, quod idem est, non significat rem prout sit in aliquo tempore; hoc enim est solius verbi. Ratio est, quia solum verbum significat actionem & passionem prout in tempore sunt, & ab eo mensurantur, nomen autem ut summum significat rem eam quæ est actio, vel passio. Convenit etiam nomini significare habitudinem temporis, & etiam adverb. ut heri, &c. Hæc eadè definitionis huius particula abundè verbum secerat à participio, nec addenda fuit vltima particula ad ponendum discrimen inter ista, sed propter aliam causam, quod est contra Soc. in sum. Id autem ait P. Hisp dicens vltimam particulam, quod etiam ait Auct. significare proprietatem quandam cum verbo convertibilem, & patet hoc exemplo: Currere enim non significat cursum prout in tempore sit, sed tantum motum illum, connotando subiectum, de qua re etiam diximus in Compendio.

Obijciat. In hac propositione: Homo est animal, verbū *est*, non configurat tempus, quia hæc propositio est sempiterna veritatis, id est, nullum ordinem dicit ad vllam temporis differentiam. Propterea quidā cum in verbo tria spectari possint, Primo. Significare existentiam. Secundo. Coniunctionem prædicati cum subiecto. Tercio. Tempus præsens, dicunt verbum *est* in propositione de prædicato necessario & intrinseco, esse solummodo copulā, nec configurare tempus, vel existentiam, satisque esse quod hæc in alijs rebus repantur, ut vera esse possit Aristotelis definitio. Alij respondent quoniam Aristotel. absolute de omni verbo loqui videtur, omne etiam verbū configurare tempus, & in proposito sensum huius propositionis esse, homo qui est, aut fuit, aut erit, aut possibilis est, est animal. Vtraque solutio probabilis est, & utraque suo modo explicat, quid sit verbum à tempore absolui.

Notandum quarto. Verbum in genere est duplex: Substantivum, quod significat existentiam, aut substantiam, ut *sum*, et *est*;

Et adiectivum, quod significat aut actionem aliquam realem, aut formam accidentalem: Omne autem verbum dicitur significare per modum actionis & passionis. Vnde Plato in *Sophista* notat, verba significare actionem quæ sit, nomina autem ea quæ faciunt actiones. Est autem observandum primo, aliqua verba significare actionem aliquam veram & realem, ut *calefacta, calidus*. Secundo. Alia potius significant accidens, quod est in subiecto, ut *caldo friget*. Tertio. Quædam significant existentiam rei aut propriam substantiam, ut *subsisto*, aut propriam accidentium, ut *inhæreo, infum*; aut communem utrique, ut *fum & existo*. Si ergo consideretur in verbo id quod significat, non differet interdum à nominum significatione, sed tantum si spectetur modus significandi. Vnde ad *finem huius cap.* ait Aristot. ipsa secundum se dicta verba nomina sunt, & significant aliquid, modus verò est, quoniam omnia verba significaverunt tempus.

Notandum quinto. Circa ultimam particulam definitionis, *Et est semper eorum &c.* Hinc videtur sequi verbum semper habere rationem prædicati, quod si sit aliquod accidens, diceretur esse in subiecto, ut loquitur hic Aristoteles. Vel si sit prædicatum essentialiter, diceretur esse nota eius quod de subiecto dicitur, ut exponit D. Thom. & Burl. contra Porphy. apud Boët. qui, ut diximus in *expos.* ad idem referri vult, *dicendo subiecto, & inesse in subiecto*. Aliqui tamen hæc sic intelligunt, ut esse notam eorum quæ prædicantur, sit tantum esse copulam qua prædicatum iungitur subiecto, siue prædicatum continetur in ipsomet verbo, ut *Iuanes valet*, siue non continetur, ut *Petrus est animal*. Sciendum est autem quod si verbum est adiectivum, certum est esse aut totum prædicatum, aut prædicati partem, ut *Franciscus ambulat, Benedictus amat Deum*. Item si verbum sit substantivum, & sit in propositione de secundo adiacente, sine dubio erit prædicatum, ut, *homo est*. Si autem sit de tertio adiacente, tunc quidam absolute dicunt verbum in talibus propositionibus venete solum vicem copulæ, siue propo-

sitio sic de prædicato essentiali, ut *homo est animal*, siue de accidentali, ut *homo est albus*. Hoc docere videtur Philop. 1. *pr. in definit. termini*. Burl. Antip. And. & Bald. *hoc loco*. Recentiores quidam id ita limitant, ut si propositiones sint de prædicato necessario, verbum *est* sit tantum copula; si verò de accidentali, habeat etiam quandam prædicati rationem, quia accidentale prædicatum non coniungitur subiecto, nisi quod existit, & cui inexistere significatur. Argumenta sunt, primo. Quia si verbum *est* in propositione de tertio adiacente in materia necessaria sit prædicatum; erit terminus aliquis propositionis, sed nullus est: nec enim ponitur ab Aristotele 1. *pr.* Secundo. Debet in omni propositione posse fieri conversio; tunc autem sit, cum subiectum transmutatur in prædicatum, sed verbum *est*, non potest converti. Alia plura vide apud Burl. Caterum contraria sententia est probabilior, & sequitur ex dictis Aristotelis; nam esse notam, vel signum prædicati, est significare prædicatum: sic enim semper Aristoteles hanc dictionem *nota* usurpavit, nempe pro ea quæ verè significat. Secundo. In fine capitis ait quod verbum *est* cõsignificat compositionem, ergo aliquid aliud significat. Tertio. 2. *Periberm cap. 2.* dicit, quod hæc propositio *Homerus est Poëta*, est de prædicato composito. At si verbum *est* nihil significat ut prædicatum, id erit falsum. Imò ibid. ait Aristoteles verbum *est* in ea propositione prædicari saltem per accidens. Quarto. Verbum *est* aliquid sine dubio significat, ut patet ex propositione de secundo adiacente. Cur ergo ex eo quod fiat additio de tertio adiacente, perdat suam attributionem? Confirmatur. Significare prædicatum inesse subiecto, est propriè significare aliquid per modum prædicationis. Confirmatur etiam. Absurdum esse videtur per se dicere posse aliquam propositionem esse, quæ sit sine termino quod sit verbum. Et hæc opinio est Eridenij apud Alex. 1. *pr. cap. 3.* Albert. *hoc loco*. Egidi. 1. *pr. cap. 1. dub.* vltim. Babolini ibid. annotat. 2. Alexand. ibid. Doct. Louaniens. Auct.

hic expressi, & Nyphi. Ammonij, & Boetij, qui ex Porphyrio id acceperunt, & D. Th. om. non obscurè *hoc loco* idem significat.

Ad primum argumentum oppositæ opinionis. Verbum *est* in propositione de tercio adiacente reduckur ad terminum, nam prædicatur per accidens saltem. Arist. verò loquens de terminis, sermonem facit de propositione de tercio adiacente, imò eodem loco vocat verbum tertium ad prædicatum. Sic autem intelligendus est Alex. & Aver. ibid. qui oppositum insinuant videntur.

Ad secundum eodem modo, conuersio enim fit inter terminos qui per se subiunguntur & prædicantur, vel vt Babolinus ait, conuersio est transpositio eorum, quæ possunt indifferenter prædicari & subijci, quale non est verbum, quod semper se habet vt prædicatum formale.

Obijtes. In hac propositione, *Philosophi videntur est*. Verbum subiicitur. Ergo. Respondent Porph. apud Amm. & D. Th. om. accipi hic verbum loco nominis, & ob id etiam græcè præfigi articulum. At verò verbum formaliter sumptum semper prædicatur, illud autem quod iam diximus; indicat Arist. *ad suum huius cap.* vt videbimus, habere nempe aliquando Verbum rationem nominis.

Notandum semper. Verbum habet per se hanc vim, vt per se iungi possit nomini, & cum eo facere propositionem, non autem nomen si vel infinitis nominibus addatur, quare non potest propositio esse sine verbo, vt ait Arist. *infra cap. 4. & lib. 2. ca. 1.* Quare maxime vsui est verbum quod est substantiuum, quia nempe significat inherentiæ prædicari cum subiecto; vnde reliqua omnia resoluti solent in hoc verbum per participium, vt homo currit, vel homo est currens. Imò etiam hæc propositio: Homo est, id est, homo est ens. Vbi obseruandū verbum *est*, etiam in propositione de tercio adiacente significare aliquid quod de altero prædicetur, non autem necessariò existentiam, nisi fortè per accidens, quatenus id quod per se prædicatur, est aliquid accidentale, quod ne-

cessariò inexistit, & consequenter supponit subiecti existentiam. Quæ causa fuit erroris illius opinionis, de qua antè diximus, nempe verbum *est* in propositionibus de tercio adiacente non habere locū prædicari, sed solum designare copulam. Et confirmatur, nam in hac propositione: *Homo est*, coguntur etiam ipsi facere verbum *est* aliquid significare, & tamen resolvitur in istam aliam: *Homo ostendit*, in qua non significat existentiam, sed esse quomodolibet, seu habere entitatem.

SECUNDA ET TERTIA

Pari Capite.

Relijcit Arist. duo: Verbum infinitum, & casus verbi, nam verbo quidem infinito conuenit consignificare tempus, & semper esse notam alicuius quod de alio prædicetur. Verum nihil determinatè significat, vnde & potest conuenire ijs quæ non sunt. Casus etiam verbi reijciuntur, quia verbum consignificat tempus præsens, casus verò id quod est circa tempus præsens, vel præteritum & futurum. Subdit in tertia parte quædam circa significationem verbi, quæ ex dictis sequi videtur. Primo enim ait verba secundum se considerata esse nomina, & significare aliquid: Qui enim verbum profert, scit & determinat in audientis animo aliquem intellectum, seu notionem. Secundo. Docet non significare verba per se verum, vel falsum, necdum enim, inquit, significant, si est, vel non est, cum hæc dicant quandam compositionem, quæ compositio intelligi non potest nisi in rebus quæ sunt compositæ ex prædicato & subiecto, quam compositionem verbum tantum exercet in propositione.

EXPLICATIO VERBORUM.

Constituimus enim qui dicitur intellectus, & qui auditus quiescit. Id est, qui profert, format cōceptum, vel in se tantū, vel quodāmodo in audiente, ita vt ipse idē cōcipiat, quod is qui verbū profert. Dicitur autē uterque quiescere respectu primæ operationis,

hoc est simplicis orationis, non autem respectu secundæ: Qui enim audit verbum *curro*, etsi formet conceptum simplicem rei significatæ, id est cursum qui in præfenti sit, tamē adhuc desiderat scire quisnam sit is qui currit, aut quonam tendat. Ita hic D. Thom. & Boët.

Neque enim signū est rei esse, vel non esse.) Id est, verba ipsa maxime vniuersalia in quæ alia resoluntur, videlicet verbum *est*, & *non est*, non significant verum, aut falsum, multo ergo minus alia. Ira Boët. & Am. Cum autem subdit, neque si ipsum ens dixeris nudum, vel etiam si proferas ens à quo deducitur verbum *Est*, vt ait Amm. & Alex. 1. *post.* tamen ipsum per se nudum non significat verum, vel falsum. Porphy aliter verba illa prima legit, *non enim ipsum esse rei, non a esse, vel non esse*, hoc est verbum, & sic intelligi dictum Aristotelis de omni verbo, quod quidem aliquid significat per se, sed non ita esse, vel non esse, quare nec verum, nec falsum; tunc autem verba sequentia: *Ipsum enim nihil est*, refert Porphyrius ad omnia verba, hoc est, nihil significat veri, vel falsi. Alexand. refert ad verbum *Est*, iuxta sensum supra positum.

Consignificat autem composita.) hoc est, verba ex se apta sunt iungere prædicatum subiecto; nam apposito nomine statim, significant adualem compositionem, in qua consistit verum, aut falsum, & in hoc differt verbum à nomine, quod iunctum nomen quibuscunque alijs nominibus sine verbo, id non habet, quia non facit id verbum actū, nisi in propositione, propterea non potest cognosci dicta compositio, nisi in propositione, & partibus eius.

Notanda.

Notandum primo. Quæ supra dicta sunt de nomine infinito, & casibus, proportionaliter intelligi debent de verbo, Solum observandum est, cum in verbo quatuor considerari possint. Primo. Res quam significat, hoc est actio, vel passio. Secundo. Quod consignificet tempus. Tercio. Quod consignificet quandam compositionem aptitudinalem, quatenus

aptum est verbum coniungi subiecto, & propositionem efficere. Quarto. Quod actu consignificet talem compositionem, seu coexistentiam formæ in subiecto, per quam sit propositio affirmatiua, quando præponitur negatio verbo, tollit primum & quartum: negando enim formam de subiecto, negatur etiam simul inherentiæ formæ de eodem subiecto, & si negatur inherentiæ, negatur etiam forma. Non autem per se tollit secundum, vel tertium, id est, consignificationem temporis, & aptitudinem illam compositionis, quæ semper de aliquo dicitur verbum infinitum, alioquin propositio negatiua non esset propositio, cōtra Arist. qui 3. de anima. 6. 22. dicit, hoc non est album, esse compositionem quandam. Tollit igitur verbum infinitum rei significationem, & actualē prædicati inherentiæ, & in hoc conueniunt verbum infinitum & negatum, quatenus solet verbum negatum primo inherentiā tollere, formam vero consequenter, & propterea considerando verbum negatum sub ratione duarum actionum, quarum vna significat formam, altera autem tollit inherentiā, ideoque formaliter negatum verbum opponitur negationi, infinitum verò verbum primo & per se tollit formam, (suo prædicatum), consequenter autem dicit negationem formæ inherentiæ in subiecto. Et propterea explicari solet per modum compositionis, & prædicatur interdum de subiecto per modum rei inexistens, vt, Socrates non currit, vel Socrates est non currens. Quia verò realiter æquiualeat negatum verbum infinito, propterea solet septem dici verbum infinitum, cum est in propositione, esse idem atque verbum negatum, cum tamen formaliter loquendo possit affirmatiua propositio confici ex verbo affirmatiuo. Hinc sequitur primo, quod passio conciliari possint Authores, qui partim negant posse verbum infinitum vt infinitum in propositione repetiri, partim verò id affirmant: Priores enim, in quibus est Alexander, Ammonius, D. Thomas & Albertus 1. *Peribet.* 2. intelligendi sunt propter æquiuocum quod dixerunt in subiecto.

infinitum verbi cum negato, ex eo videlicet quod utrumque consequenter formam finitam tollit. Posteriores vero absolute resolutiones sentiunt, ut Nyph. Doct. Iouan. & alij. Item Arist. hoc in cap. aperte dicit etiam infinitum verbum non habere propriam verbi se definiti rationem, nihilominus verè esse nomina eorum quæ de aliquo prædicantur, & tempus consignificare. Quæ profecto duo nullo modo conuenire possunt verbo infinito extra propositionem. Præterea 1. post. 2. 30. hunc Syllogismum format: *Stella non scintillantes sunt prope nos. Planeta non scintillans. Ergo planeta sunt prope nos.* Hic Syllogismus est in prima figura, in qua nulla propositio minor potest esse negatiua. Cum igitur istius Syllogismi minor sit hæc: *Planeta non scintillans*, dicitur verbum accipi infinitanter, non verò negatiue, id est planetæ sunt non scintillantes, alioqui præterea debuisset conclusio syllogismi esse negatiua.

Obijciat secundo. Peribermia cap. 1. ait Arist. propositionem omnem constare ex nomine & verbo, vel ex nomine infinito & verbo, ubi nihil de verbo infinito. Resp. Agitur ibi de variatione propositionum secundum affirmationem & negationem quæ fieri debet per resolutionem in participium, quod quia proximè accedit ad nomen, propterea satis illi fuit, si propositionem diceret constare ex nomine infinito & verbo, quia participium cui est præfixa negatio, se habet ut nomen infinitum. Secundo. Sequitur, verbum *Est*, quatenus significat inhaerentiam & affirmatiuam propositionis compositionem, non posse negari, potest tamen infinitari, quatenus non tollit hanc inhaerentiam, & esse potest affirmatiue: nam verbum infinitum potest ingredi propositionem affirmatiuam.

Notandum secundo. Non comprehenditur verbum infinitum sub definitione verbi, quia verbum infinitum significat carentiam actionis & passionis. Hæc est Boetij de Star. Quod verò attinet ad eas res verbum infinitum excluduntur, quia eorum veritas vnde non habet, nisi prout resolutione ad compositionem, qui appellatur ce-

lus Verbi. Per tempus verò præsens, ut id semel cum Ammonio admoncamus, non intelligitur punctum indiuisibile, sed latitudo aliqua temporis, quæ moraliter loquendo dicitur esse præsens.

CAPVT QVARTVM.

De Oratione & Enunciatione.

EXplicatis partibus orationis, enunciationisque, accedit ad orationem quæ est enunciationis genus, circa quam duo facit. Primo. Definit & exponit definitionem. Secundo. Agit de Enunciatione.

PRIMA PARS CAPITIS.

Dicit orationem esse vocem significatiuam, cuius partium aliqua significatiua est separata, ut dictio, non autem ut affirmatio, vel negatio. Secundo. Explicat hanc vltimam particulam; nam, homo, verbi gratia, significat per se aliquid, non tamen aliquid esse, vel non esse, sed affirmatio erit, aut negatio, si apponatur verbum. Tertio. Docet per hoc distinguere orationem à nomine & verbo, quoniam istorum partes nihil per se significant, quatenus sunt partes nominis, aut verbi, ut huius nominis forex, huius nominis rex nihil per se significat, ut veniebat in compositione dictionis illius. In compositis quoque nominibus & verbis eadem est ratio, etiam si magis præ se ferant propriam aliquam significationem, ut per se sumuntur; & quamuis etiam ut componunt nomen & verbum, habeant peculiarem vim significandi, ut Respublica. Quarto. Monet orationem esse significatiuam, non tamen ut instrumentum, sed ad placitum.

EXPLICATIO VERBORVM.

VT distat. Aliquando hoc ipsum vocabulum dictionis significat totam propositionem, quod male negat Nyphus; id enim aperte est apud Aristot. 3. de anima. 2. 26. Male etiam vertit Perion. ut nomen, quod ipsum obseruant Alex. & Porphy-

apud Boët. Hoc verò loco dictio significat quamvis vocem significatiuam.

Vel negatio.) Non habetur in codice græco, nec fuerunt apponenda: nam dictio etiam si, vt diximus, significat interdum propositionem, propter quam causam, vt indicauit Aristot. se non ita dictionem usurpare, addidit, sed non vt affirmatio: Tamen non significat dictio nisi solam affirmatiuam propositionem, quod eodem loco 3. de anima, Aristot. satis indicauit, satisque per se id græcum vocabulum præ se fert, dictio enim dicitur *φάσις*, à verbo *φαίμι*, quod est dico. Nihilominus & nō significat pars orationis vt affirmatio, multo minus vt negatio. *In duplicibus,*) hoc est in cōpositis, significat partes aliquid, & concurrunt ad vnum aliquid significandum, non tamen seorsim retinent significationem quam causabant in cōposito, vt patet in exemplo Sorex, & huius dictionis. *Equiferm,* equus vt est pars, concurrat ad significationem totius cōpositi.

Notanda.

Notandum primo. Omisit Aristot. quod oratio sit vox significatiua, ad placitum, quia cum nomine cōnect & verbo, id satis ex ijs quæ de his dicta sunt colligi poterat. Quodque ad finem huius capituli id etiam non omisit. Quod quidē, vt Burl. & Bo. volunt, dictum est contra Platonē, qui in Cratylo orationem instrumentum appellabat, proindeque nolle videbatur orationem significare ex impositione solū, sed à natura, de qua re diximus. Vel etiā, vt Amm. obseruauit, occurrit Arist. argumento Platonis: Omnis virtus naturalis instrumentum habet naturale, quia natura non deficit in necessarijs. Sed virtus interpretatiua est naturalis, Ergo sunt instrumenta naturalia. Rursum: Oratio est instrumentum huius virtutis interpretatiuæ; nam per orationem animi nostri sensa exprimimus. Ergo oratio est naturalis, & à natura. Soluitur argumentum: nam oratio nō est instrumentū, sed opus quoddam facultatis interpretatiuæ, instrumenta verò naturalia sunt, lingua, pulmo, gut-

tur, &c. nisi velis dicere esse instrumenta naturalia ea omnia, quæ propter infinitam à natura vim effici quoque à nobis possunt. Vel etiam nisi quæ in nobis sunt à natura appellare placeat instrumenta artificialia, vt sunt artis ædificandi instrumenta, brachia ipsa, manus, &c. Denique vt ante diximus, possunt nomen & verbum appellari instrumenta naturalia, quatenus à natura habemus vim excogitandi tum nomina, tum verba.

Notandum secundo. Quod ait Arist. orationis partes non esse significatiuas nisi vt dictionem, intelligi debet per se loquēdo, hoc est, id orationi sufficere, quamuis fieri interdum possit vt cōpositæ orationis partes aliquid significant, vt oratio, vt affirmatio & negatio. Et id dixit Aristot. vt omnem dictionē comprehenderet, vt exponit Alex. Boët. Porph. & D. Tho. contra Aspas. qui contendeat solum definiri hic orationem simplicem, quia etiā sequitur comprehendere hac definitione orationem imperfectam, quæ videbatur animum nostrum suspensum tenere, nec perfectū sensum gignit, vt, *me orante*. Afferunt hoc Am. Boët. & D. Thom. contra Syr. qui hac ratione friuola utebatur: Id tantum definitur quod perfectum est, sed sola perfecta oratio est huiusmodi. Ergo huiusmodi sola definitur. Idem asserunt, si Nymphæ credimus, Philop. & Albert. qui hoc argumento vtuntur: Definitur hic oratio quæ est genus enunciationis. Huiusmodi autem est sola perfecta. Ergo. Verum, falsum est orationem perfectam, prout ait aliquid, aut negat, esse genus propositionis, quia affirmare & negare solius est propositionis. Confirmatur ex Arist. qui ait hoc loco, & in c. de nomine, orationē quæ ex his sit equus, & serus, esse orationem, & tamen non est perfecta.

Notandum tertio. Orationis partes potissimum sunt nomen & verbum, de quibus idē ante orationem egit Arist. vt etiā indicat Plato in Soph. in Theæteto, & Crat. idemque docent D. Thom. Amm. Bo. in i. c. de nomine. Quare ad has duas partes reuocandæ sunt cæteræ orationes: Pronomen ad nomē, participium ad no-

men vel verbum. Aliæ sunt ex Plur. vt diximus verè colligationes quædam, & in-
stat salis respectu obsonij, vel aquæ instar
respectu Mazæ. Nihilominus illa etiam
omnia si ad dictionem referantur, quam
ab oratione distinguere solet Arist. illam
quæ appellat λόγος, illam verò λόγος, vt
notat Am. in it. pr. Simpl. in fin. antepræd.
Dexip. in prædicamenta. Boët. in it. i. peri-
herm. poterunt appellari dictionis partes,
quo pacto Arist. lib. de arte poet. cap. 20. di-
ctionis, inquit, vniuersæ partes hæ sunt:
Elementum, syllaba, coniunctio, nomen,
verbum, articulus, casus, oratio, vbi oratio-
nem eodem penè modo definit, quo hoc
loco, additq; non necessariò constare hæc
orationem semper ex nominibus & ver-
bis, sed satis esse si aliquot significantes
partes habeat. Si verò aggregatio quæda
vorum fuerit non significantium, nō di-
cetur, inquit, oratio, sed dictio. Eodē mo-
do Plutar. op. de quæst. Plat. orationem ait
λόγος appellari, cuius partes propriæ sunt
nomen & verbum, quoniam, inquit, su-
mitur à Platone hoc nomen λόγος pro a-
xiomate & pronunciatore, siue pro ea ora-
tione in qua verum vel falsum cōstat.

Notandum quarto. Oratio multipliciter
diuiditur, quarum diuisionum potissimè
authores dicuntur Stoici & Platonici, de
quibus lege Diog. in Zen. & Plat. Am. &
Mag. initio huius libri. Præcipue sunt illæ.
Prima. Alia est mentalis, alia vocalis, alia
scripta, de qua Am. Boët. in it. huius lib. Se-
cunda. Alia est perfecta, quæ perfectam
reddit sententiã, alia imperfecta, quæ au-
ditionē suspendit. De hac diuisione stoici
apud Latr. Boët. & Auer. hoc loco. Tertia.
Perfecta, auctore Am. Boët. & D. Tho. alia
est enunciativa, alia vocans, alia interrogans,
alia imperans, alia optans, seu deprecans.
Oritur hæc diuisio, vt inquit Am. præf. in
Porph. & in it. huius lib. & D. Thom. ibid.
quia in nobis est vis intelligendi & appe-
tendi. Ratione prima oratio est enunciativa,
quæ actiones nostras explicamus. Propter
quod sunt alia species orationis,
quæ actiones nostras explicat D. Thom. lib. 7. Ex
his omnibus sola enunciativa spectat ad
significationem, reliquæ verò pertinent vel ad

Rhetores, vel ad Poetas, vt notat apud
Amm. Theoph. & infra docet Arist.

SECVNDA PARS

Capitulum.

De Enunciatiua.

Agit Arist. de Enunciatiua, præmissa
antè orationis diuisione in species
suas, cum breui earundem specierum ex-
plicatione. Dicit igitur primo orationem
aliã esse enunciatiuam, aliã verò non
enunciatiuam. Enunciatiua est, per quam
verum aut falsum significatur. Non enun-
ciatiua, in qua neutrum significatur, qua-
lis est, inquit, deprecatio, & alia huiusmo-
di, quæ quia Rhetorum potius sunt, & o-
ratorum, ac poetarum, propterea omittet-
das monet. Secundo. Diuidit Enunciati-
uam in affirmatiuam & negatiuã, quæ est
prima Enunciationis diuisio. Secunda au-
tem est in vnã per se, vel in compositã,
quæ veluti extrinsecus vnitatem habet
propter aliquam coniunctionem. Tercio.
Quasi incidet & obiter dicit Enun-
ciationem omnem constare debere verbo,
aut casu verbi, per quem vna fieri solet
Enunciatio. Occurrit etiam obiectioni,
quoniã videri poterat sequi orationē de-
finitionem non esse orationem enunciati-
uam, vel non esse quid vnum, quoniã nec
verum, nec falsum in ea significatur. Re-
spondeo autem non esse propterea vnum
quid definitionem, quia partes eius pro-
pinquè iaceant, & sine intercalatione pro-
ferantur, hoc enim ipsum reperire est etiã
in ente per accidens, cum nimirum ea, ex
quibus constat, habeant mutuam inter se
propinquitatem. Cæterum quomodo de-
finitio vna sit, est alterius negotij, vbi exi-
stimandum est Aristotelem cōcedere de-
finitionem quidem esse orationem vnã,
non vero enunciatiuam, quia, vt sæpe do-
cet Aristotel. in definitione non est veri-
tas, vel falsitas. Ostendere verò quo pacto
definitio sit vnũ quid, pertinet ad Metaph.
& nos diximus in prædicabil. Quoniã v-
num se habet vt potentia, alterũ vt actus.
Quarto. Ponit quintã diuisionem, nam alia
est vna, quæ nempe vnum quid significat,
vel saltem coniunctione est vna. Alia ve-
rò est enunciatio plures, quæ nempe plura
significat

significat ob vocis æquiuocationem, vel quia caret copula & coniunctione. Quinto. Docet nomen & verbum esse tantum dictionem, nec significare verum, aut falsum; siue cum interroganti respondemus, siue cum ipsi sponte illa proferimus. Quæ idè dicuntur ab Aristotele, quoniam auctor erat de Enunciatione, affirmatione, negatione, & contradictione, quæ græcè appellantur ἀποφασίς, ἀνἀφασίς, ἀντίφασίς, & φασίς, in quibus spectetur φάσις, hoc est dictio. Sexto. Ponit quartam diuisionem: alia enim est Enunciatio simplex cum affirmans, tum negans; alia est composita ex simplicibus. Septimo. Describit species simplicis Enunciationis: Aut enim significat aliquid esse, vel non esse, vel significat alia tempora, vel præteritum, vel futurum. Item affirmatio est prædicatio alicuius de aliquo, negatio est enunciatio alicuius de aliquo. Octauo. Agit de contradictione, quæ dupliciter consideratur. Primo. In re ipsa, vel esse, & non esse. Secundo, respectu nostri, hoc est, ut dicimus rem esse, vel non esse, potest enim respectu nostri oppositio realis fieri in quouis membro, ut si quid est, dicamus esse affirmatione vera, & non esse negatione falsa. Vel etiam quod non est, dicendo esse affirmatione falsa, non esse negatione vera. Hinc colligitur quicquid affirmatur, negari posse, & contra, ideoque omni affirmationi oppositam esse negationem, & contrā; quam oppositionem ipse nomine à se primo excogitato appellat contradictionem. Ut ramen legitima sit hæc oppositio, debet affirmatio & negatio esse eiusdem de eodem, & termini debent esse vniuoci, aliaque obseruari debent, quæ determinata sunt aduersus Sophistas.

EXPLICATIO VERBORUM.

EX verbo esse, vel casu verbi. Et tamē) supra reiecit casum verbi à definitione verbi. Videt quemadmodum hic intelligendum sit caput præcedens. Vel aliquo interroganti.) Et tamē interroganti respondetur uno verbo significante verum, vel

falsum; Dicendum est, quod huiusmodi dictio per se sumpta, nō significat verum vel falsū, sed si sumatur vna cum interrogatione, ablato signo interrogationis. Sic hoc contra dictio. hoc est, sic à nobis appelleretur, nouato nomine, quomodo supra dixit, appellans verbum infinitum, idque de nomine dixit, hoc verò esse repertum à Philosopho, testatur Amm. ut diximus. Contra sophisticas determinamus.) Nempe lib. 1. c. 3. vbi cum hic alleget libros Elenc. rectè sup. ex hoc loco collegimus esse Aristotelem horum librorum de Interpretatione auctorem, contra Andron.

Nota.

Notandum primo. Oratio significans verum vel falsum, præcisè ut sic appellatur enunciatio; ut verò referrur ad Syllogismum tanquam illius pars, dicitur propositio, præmissa vel conclusio. Ut autem probanda assumitur, & interrogatur tanquā dubia, vocatur problema & questio. Instantia dicitur ut asseritur contra illum qui contrarium asserit, ut patet à nobis dictum est in comp. partim notat Philop. 1. p. 5. 1.

Notandum secundo. Quod attinet ad diuisiones propositionis, satis sunt ea quæ diximus in comp. vbi decem fere agulimus. Solum nota, Enunciationem de ea quæ vna dicitur & plures prædicari analogicè, quia Enunciatio plures non habet rationem orationis verum vel falsum significantis, nisi ut ex simplici constet, nec est per se utilis ad syllogismos. Quod verò attinet ad affirmationem & negationem, hæc videntur esse vniuoci Enunciationis species, nec refert quod affirmatio prior sit negatione, quod sæpè alias, tum præsertim docet Arist. 1. p. 4. 4. 0. Propter quam causam Alex. & Alpas. apud Amm. & Boët. hoc negant; non inquam hoc refert, quoniam ista prioritas non est ratione Enunciationis, sed aliunde, ut dicemus. Quod ergo enunciatio ad ista sit genus, tenet Porphy. apud Boët. ipse hoc loco, Simplic. in prædicament. quæst. Am. hoc loco, & D. Thom. 1. 2. s. Philop. 1. p. 5. 1. Albert. hoc loco. Unde definit Aristot.

ENUNCIATIO

enunciacionem quę verum vel falsum dicit, & scēp hoc obſervat Ariſtoteles, vt enunciacionem per hęc duo definiat, non quod talis definitio ſit eſſentialis, ſed quia eſt per maximę eſſentialis, & maximę notas eius ſpecies: cum enim propoſitio pertineat ad ſecundam intellectus operationem, & dicat compoſitionem quandam non potuit id melius exprimi, quam per affirmacionem & negationem. Verum ſi conſideretur affirmatio & negatio vt ſunt tales ſpecies, ſolet affirmatio prior dici negatione. Primo, Quia negatio ſuperaddit affirmationi partē negantē. Secundo, Quia ſimilis eſt affirmatio habitui, negatio verō privationi. Eſt verō habit⁹ privatiuis prior, ſaltem vt plurimū, & ſine dubio perfectior eſt. Tercio, Quia affirmatio ſe habet vt eſt poſitio quędam, negatio verō vt diuiſio illa verō iſta poſterior eſt. Haec ratio vñtur Ariſt. 1. poſt. l. 4. o. dicens, idē etiam affirmationē priorē eſſe, quia prius eſt ens, quam non ens, & quia non ſolumus negationem cognoscere niſi per affirmationem, idē enim aliquid cognoscimus de aliquo negati, quia nouimus, aliquid alicui tribui. Abſolutē tamen loquēdo ex parte rerum ipſarū, ſicut prius eſt illas non eſſe, quam eſſe, ita prius formari poteſt negatio, quam affirmatio. Præterea circa diuiſionem propoſitionis, in eam quę eſt de ſecundo adiacente, & de tercio (de qua diximus in Compēdio) obſervandum eſt, videri Alex. 1. Pr. cap. 1. non dari propoſitionem de ſecundo adiacente, niſi nomine & vocetenus. Sed hoc eſſe falſum, ſatis colligi poteſt ex dictis de Verbo in notab. 5. prima partis cap. Et oppoſita ſententia eſt communis omnium, quod dicitur ex profeſſo multis in libro πρὸ τῶν λῒγων. Hic & obſervandum eſt, Arabes, vt ait Leui Gerson, in vſu habere, vt in propoſitionibus de tercio adiacente non apponant verbum eſſe, quate dicunt: Socrates ſapiens, non autem: Socrates eſt ſapiens, quod idem faciſſiſſe Etrienſes quodſdam Philoſophos, & Lycophrona Ariſtotelicum notat Burana 1. pr. cap. 1.

Notandum tertio. Cum definitur, Oratio
significans verum vel falsum, sensus est, fig-

nificare rem inesse, vel non inesse, prout à
 pareret se habet; vel non habet; seu, quod
 idem est, in actu exercito, non: verò in sig-
 nificatio. Propositiones quas reflexivas
 appellamus, hæc propositio est vera, non
 debent sumi pro seipsis, nam & qui pro-
 fect, & qui audit huiusmodi propositio-
 nes concepit dici de re quadam alia; & sic
 ratione illius alterius propositionis, erit
 dicta reflexiva, vera: vel falsa, pro seip-
 sa: verò non item, quia seipsam destruit: nam
 cum de hac propositione: Homo est lapis,
 formo istam, Hæc propositio est falsa, si
 pro se accipitur hæc vocata propositio,
 pro se vera est; si vero proxima, est falsa,
 hoc est, significat illam esse falsam.

CAPVT QVINTVM.

De oppositis propositionibus.

HÆC quæ sequuntur, à plerisque omitti solent, quod de his magna ex parte actum sit in *Summis*; quod ipsi etiam fecissemus, nisi quædam in his arbitrareretur esse nostri digna: quibus notatis, si quæ alias fortè in Compendio diximus, aliis hoc loco commissa faciemus: Duo præstat Aristoteli hoc in capite. Primo. Præmittit divisionem quandam necessariam ad species oppositionum: Secundo. Explicat oppositionem contrariam: & contradictoriam seu, quod idem est, in prima agit de quantitate propositionum, in secunda vero de oppositione. Dicit igitur primo. Retum alia sunt vniuersales, alia singulares; vniuersale verò est quod in pluribus prædicari natum est; singulare, quod non est huiusmodi. Secundo. Hinc sequitur propositiones alias esse vniuersales, alias singulares, nempe quæ aliqui dicunt de subiecto communi, vel singulari. Tertio. Propositiones contrarie sunt; cum vna in vniuersali vniuersale aliqui prædicat, & alia negat: In vniuersali vniuersaliter enunciare est, cum ponuntur huiusmodi. *Omnis & Nullus*. Quarto. Propositiones quæ constant ex subiectis communibus, id est, ex indefinitis, non sunt formaliter contrarie, etsi fortasse materialiter sint, vt: *Homo est albus, homo non est albus*

quia enim nō adest nota *Omnia & Nullus*, etiam si homo sit vniuersalis, non tamen sit prædicatio vniuersaliter. Quinto. In propositione affirmatiua prædicatum nō est distribuendum, erit enim propositio falsa, vt: Omnis homo est omne animal. Sexto. Cum propositionū vna est vniuersalis affirmatiua, altera particularis negatiua, sunt cōtradictoriæ, vt: Omnis homo est albus, non omnis homo est albus, nullus homo est albus, aliquis homo est albus. Septimo. Contrariæ non possunt esse simul veræ. Octauo. Quæ ijs opponuntur, possunt esse simul veræ, vt in eodem: Non omnis homo est albus, aliquis homo est albus, Nono. Contradictoriarum semper altera est vera, altera falsa, nempe cū propositiones in vniuersali vniuersaliter prædicantur, vel quæ in singularibus sunt, vt: Omnis homo est albus, quidam homo non est albus, Petrus est albus, & Petrus non est albus. At verò cōtradictoriæ aliquando possunt esse simul veræ, cum nempe sit prædicatio in vniuersali, sed non vniuersaliter, vt: Homo est albus, homo nō est albus; nec enim, inquit, idem est: Homo nō est albus, quod, nullus homo est albus; vel homo est albus, quod, omnis homo est albus. Et sic illi propositioni: Homo est albus, non opponitur, Nullus homo est albus, sed, Homo non est albus; alioquin duæ negatiuæ vni affirmatiuæ opponerentur, quod fieri non potest. Vnde decimo & vltimo dicit vni affirmatiuæ vnā tantum esse oppositam negationem, si tamen propositio non contineat aliquid æquiuoci.

EXPLICATIO VER- BORVM.

Sunt he quidem rerum vniuersales) Vocat res ipsas vniuersales, & dicit vniuersale esse aptum prædicari de multis. Ergo probabile est, vt diximus, de vnitare formali in rebus.

Non vniuersaliter. Id est, sine nota & signo vniuersalitatis, vt ipse etiam explicat.

Quæ autem significant,) Varias expofi-

ciones habent hæc verba, de quibus præcedit.

Non omni homo albus est.) Dicit hæc propositionem opponi illi: Omnis homo est albus, cōtradictoriæ, quia negatiua præposita tollit quantitatem & qualitatem.

Quæcumque igitur cōtradictiones,) id est, oppositiones, quod enim hic dicit, tantū locum habet in contrariis.

Quæcirca hæc,) Hinc multi incipiunt aliud caput.

Ijs verè oppositis.) Oppositas propositiones contrariis propositionibus eas intelligit, quas vocant Dialectici subcontrarias.

Et si sit aliquid verè sit.) Hoc est, Dicit potest simul aliquid esse verū, & aliquid non esse, quatenus sit, quia quod sit, nondum planè est. Ita Burl. noster tamen codex pro sit habet sit.

Vna autem affirmatio.) Hinc etiam alij exordiantur caput nouum.

Notanda.

Notandum primo. Quid sit. *quantitas & qualitas propositionum, terminus vniuersalis, particularis, singularis, maior in indefinito, necessarius, contingens, & alia similia, diximus in Compendio. Quæ tamen omnia, si quis attendat, clare elici possunt ex Arist. hoc loco, verbi gratia, cum propositione non aiat, prædicationem in vniuersalibus non vniuersaliter fieri, & exempli poenit: Homo est albus, homo non est albus, quam utramque propositionem dicte simul esse posse veram; indicat materiam indefinitam, hoc est non notatam signo vniuersalitatis, vel particularitatis, & contingentem suam propositionem absolute potest æquiualeat particulari, vt idem sit: Homo est albus, homo non est albus, atque quidam est, quidam non est: & in materie necessaria æquivalent propositiones hæc nota vniuersalibus, vt homo est animal, id est, omnis homo non est animal, id est, nullus, quæ sunt contrariæ propositiones, & ita appellantur, vt inquit D. Thom. & Am. quia maxime opponuntur in quantitate & qualitate, nec tamen habent denominationem, nisi cum apponitur nota, quæ*

quo respiciens Aristot. *prop. 4.* negauit esse contrarias propositiones, in quibus non fiat predicatio vniuersaliter, et si fiat in vniuersali materialiter enim loquendo poterunt esse contrariæ, hoc est in materia necessaria, vel in possibili, quæ reuocatur ad necessariam, vt exponunt Alex. & D. Thom. ad illa verba: *Quæ autem significantur esse aliquando contraria.* Quæ expositio mihi maximè placet, cum tamen alias sex recenseat hoc loco Tolerus. Hinc sequitur propositiones indefinitas in materia necessaria potius esse dicendas contrarias, quam subcontrarias, quamuis utraq; reuocentur quodammodo ad contrarias, & hac ratione dici possent utraq; subcontrariæ, quasi contrarijs, tamen vsus obtinuit vt contrariorum nomine intelligantur solum affirmatiua vniuersalis, & negatiua particularis, vel contraria. Quare non placet quod dicit Nyphus esse duplices propositiones subcontrarias, indefinitas & particulares, quoniam indefinitæ in materia contingenti æquivalent subcontrarijs, in materia autem necessaria contrarijs.

Notandum secundo. Regularum illarum quæ traditæ sunt de veritate & falsitate, dantur quædam veluti fundamenta. Primum. Impossibile est idem affirmare & negare simul de eodem, & in hoc fundamento fundantur leges contradictoriarum, quæ consistunt in negatione & affirmatione. Secundum. Ad falsitatem vniuersalis propositionis satis est vnum singulare falsum esse, ad veritatem necessaria est omnium veritas; distribuitur enim vniuersalis propositio vniuersaliter pro omnibus. Tertium. Propositio quæ est alteri contraria, negat quod illa affirmabat, & superaddit aliquid aliud, vt: Nullus homo est albus, negat quod dicit hæc propositio: Omnis homo est albus, & vltcrius ponit nullum hominem esse album. Hinc etiam non possunt simul esse veræ contrariæ, quoniam vna negat alteram, & iuxta primum principium est impossibile idem affirmare & negare simul de eodem; possunt autem simul esse falsæ, ratione illius quod vltcrius additur, quo,

nam, vt patet ex secundo principio. ad falsitatem vniuersalis sufficit falsitas vnus particularis: Et hoc indicat Aristoteles. Quia verò in subcontrarijs vna non perfecte negat quod affirmat alia, vt: Quidam homo est albus, quidam non est albus, idem possunt esse simul veræ, sed non simul falsæ. Item loquendo de oppositis propositionibus, quæ habent nomina vniuersalitatis, vel particularitatis in materia necessaria, nunquam possunt contrariæ esse simul veræ, nec falsæ, vt: Omnis homo est animal, nullus homo est animal. Eadem ratio est subcontrariorum, vt: Quidam homo est animal, quidam homo non est animal. In contradictorijs in nulla materia possunt esse simul veræ vel falsæ. Quod si dematur signa, ita vt remaneat propositio indefinita, quid dicendum sit cum materia est necessaria, vel contingens, ante dictum est. Cum autem termini sunt singulares, est tantum oppositio contradictoria, vt diximus in Comp. & dicit hic Burl.

Notandum tertio. Oppositionis species duas tantum explicite ponit Aristoteles: Contrariam, & Contradictoriam, vt etiam patet ex conclusione capitis. Subalternarum autem & subcontrariorum oppositiones negare videtur. Vnde D. Thom. de subcontraria id asserit *lect. 1. & op. 48. cap. 8.* Caictan *lib. 2. perihor. lect. 2. & 3.* Nyph. *in fin. lib. 2. & 2. pr. cap. 15.* qui præcedenti etiam loco subalternas tollere videtur. Idem de subcontrarijs dicunt Doct. Louaniens. *2. pr. cap. 15.* Licet utrique hic secus sentiant, vel exponendi sunt vt dicemus. Eadem est Verbor. *boetio, & 2. pr. cap. 15. & Burl. hic* sententia: Contraria opinio est communis, de qua P. Hisp. Soto. Titel. Iauell. Nyph. Doct. Louan. *boetio.* Et videtur esse sententia Aristot. dum ait: *Quæcumque igitur contradictiones vniuersalium sunt vniuersaliter, & quæcumque in vniuersalibus quidem non vniuersaliter.* Per hoc enim secundum membrum saltem in materia contingenti intelligi subcontrarias supra ostendimus, in qua etiam materia expressè ponit Arist. vbi præterea nomine contradictionis intelligit opposi-

affirmationem in communi; eam propositiones vniuersaliter oppositæ non sunt contradictoriæ, sed contrariæ. Dicendum primo. Sicut de oppositione incomplexa diximus *tract. de opposit.* ita & incomplexa largè aliquando sumitur: hoc enim modo quæcunq; propositiones non possunt esse simul veræ, siue affirmatiue sint, siue negatiue; dici poterunt repugnantes, ut Petrus est albus, Petrus est niger. Secundo. Certum est subcontrarias maiorem habere rationem oppositionis, quam disparatas tantum, nam saltem vna ex illis est affirmatiua, altera negatiua. Tercio. Subcontrariæ non habent perfectam oppositionem, nec enim idem de eodè planè negant, quod indicat Aristot. 2. *pr. cap. 15.* Hinc enim est quod potest vtraque simul esse vera, quoniam, ut diximus, vna non perfectè negat, quod affirmat altera; verbi gratia: Quidam homo non est albus, non absolute negat quendam esse album, sed tantum affirmat quendam non esse. Denique ad oppositionem perfectam requiritur, vt vna tollat quod altera tribuit, hoc est fit totaliter, totaliter; si in parte, etiam in parte, vt: Omnis homo est albus, Nullus homo est albus, & per hæc facile conciliantur duæ recitatæ sententiæ, tamen ad fundamentum secundæ, vt potest esse contra dicta, dicendum est, ad oppositionem perfectam non sufficere affirmationem & negationem, nisi sit de eodè, & secundum idem. Quarto. Subalternæ sunt omnium, minimè oppositæ; opponuntur enim tantum ratione quantitatis, & quia semper sunt aut simul veræ, aut simul falsæ, particularis enim sequitur veritatem, vel falsitatem vniuersalis sub qua est.

Notandum quarto. Quæri potest; quænam ex his oppositionibus maxima sit præsertim loquendo de contrariis & contradictoriis; de alijs enim non est dubium. Hæc quæstionem indicauit supra *tract. de oppos.* sed præterea dicendum est primo. Hæc duæ oppositiones se habent sicut excedens & excessum: nam contradictoria superat contrariam in hoc quod est ratio imme-

diata repugnantia & oppositionis; cur enim propositio pugnet cum alia, ratio per se totalis est; quia quod vna negat, altera affirmat, & quod vna dicit esse verum, altera negat verum esse. Contrarietas verò in hoc videtur excedere, quoniam non modo vna propositio negat, quod affirmat altera, verum etiam vna alteram totaliter aufert, quoniam hæc oppositio est inter vniuersales, contradictoria autem inter vniuersalem & particularem. Secundo. Simpliciter tamen loquendo maior est contradictoria oppositio, quia illius excessus est per se & totalis, atq; essentialis, contrarietatis autem est secundum magis & minus. Imo quod habeat tam magnam oppositionem, hoc est propter contradictoriam. Debent ergo istæ species considerari secundum præcisiōes ipsarum rationes, non verò vt vna alteram velutit excludit, sicut diximus sup. de incomplexis. Hæc sententia est Aristotelis *lib. 2. Periherm. cap. vii.* vbi contrarias oppositionem reducit ad contradictoriam. Est etiā D. Thom. *op. 48 cap. 8.* Caietani in *locum Aristotelis*, Nyphi *hoc loco*, qui etiam hac ratione vult, quoniam contradictoria habet oppositionem in quantitate, & in qualitate, contraria tantum in qualitate. Et *lib. 2. versus fin.* idem docet, vbi refert Theoph. opinionem fuisse contrarias oppositionem maiorem esse, cuius ratio erat, quoniam contrarietas dici solet maxima distantia. Sed facilis est solutio. Respondet autem Nyphi esse maximam differentiam, non autem maximam oppositionem. Tercio. Patet ex dictis *tract. de opposit.* quæ sit diuisio oppositionis in has species; est enim analogi in analogata, si consideretur oppositio secundum se, si autem quatenus oppositorum rationes accidunt propositionibus, subiecti in accidentia.

Notandum quinto. cum D. Th. & Nyphi. Quarta propositio, quæ est prædicatum non esse distribuendam in propositione affirmatiua vniuersali, hæc debet esse limitatio. Primo. Excipitur cum prædicatū remouetur natura sua à subiecto, potest enim dici: Omnis homo nullus.

lapis.

lapis est. Secundo. Quando prædicatum non habet nisi vnum suppositum, vt Sol est omnis sol, & Petrus est omnis homo albus. Tertio. Negatiue potest prædicari aliquid vniuersale vniuersaliter de subiecto vniuersali vniuersaliter, vt: Nullus homo est omnis homo, nullus homo est omnis lapis, nullus homo est omne animal. Hinc sequitur signum vniuersale nõ debere addi in contrarijs propositionibus, nisi subiecto; nam in illis subiectum vniuersale subicitur vniuersaliter, non autem sequitur nullo modo esse addendum signum vniuersale prædicato, quod tamẽ quidam hic colligunt.

Notandum sexto: Propositionis vltimæ, quæ est vni affirmationi vnam tantum oppositam esse negationem; non est sensus absolute loquendo; nam vniuersalis affirmatiua habet oppositam vniuersalem negatiuam, & particularem negatiuam, vnam contrariam, alteram contradictoriam. Sed aut loquitur Aristoteles de oppositione contradictoria, vt De Thom. ait, vel sensus est quod in quouis genere oppositionis vni propositioni vna tantum opponitur, id est, contradictoria vna contradictoria &c. Hoc modo seipsum videtur explicare Aristot. lib. 2. cap. 1. Debent autem seruari leges suppositionis, & aliarum proprietatum, de quibus in *Compensatio*. Vel denique vni affirmationi opponitur vna tantum negatio, quæ nimirum sit vna, & non plures, hoc est, quæ non sit æquiuoca, debetque vtraque in omnibus conuenire, & certa negatio, affirmatio, & quantitas; atque hoc solum intendere videtur Aristot. hic cum ait: Oporteret quidẽ negare negationem, quod affirmationem affirmare, &c. ab eodem, id est, ab aliquo vniuersali, vt vniuersaliter, vel non vniuersaliter; & idẽ postea magis explicans, dicit, quod sit vna affirmatio, vel negatio.

Obijciat: Hic propositioni: Omnis homo est albus, opponitur ista: Non omnis homo est albus, & quidam homo non est albus. Resp: Hæc duas esse æquiu-

lentes, vt diximus in *Compensatio*.

CAPVT SEXTVM.

De futuris Contingentibus.

Vlt Arist. hoc capite ostendere quomodo locum habeant leges oppositionum in propositionibus de futuris contingentibus. Vbi primo monet certum esse propositiones de præsentibus & de præteritis contradictorias esse aut determinatè veras, aut determinatè falsas. Secundo. In singularibus de futuris contingentibus non est altera determinatè vera, altera autem determinatè falsa. Primo. Quia alioqui tolleretur à rebus contingentia, casus, & fortuna, & omnia necessariò euenirent. Secundo. Nullus esset locus consultationi & deliberationi, quæ enim necessariò eueniunt, in deliberationem non cadunt. Denique ex propositis medijs ad finem aliquem consequendum nulla causa esset cur vnum potius arriperemus quam alterum. Expetitur autem & in rebus ipsis contingentiam, & in voluntate nostra liberam vtrique in partem propensionem. Tertio. Docet esse nihilominus ex contradictorijs vnam necessariò veram, alteram falsam, quia hæc est lex contradictorium, vt simul veræ vel falsæ esse nequeant, quamuis neutra sit determinatè vera, vel falsa. Quarto. Licet non omnia quæ sunt necessariò sint, & quæ non sunt, necessariò non sint, tamen quod est quando est, necesse est esse, & contra quod non est, quam diu non est, necesse est non esse.

EXPLICATIO VOCABULORVM.

Non enim propter negare.) hoc est, non propter nostram affirmationem, vel negationem sese res ita habet, sed potius quia ita res est à parte rei, vera vel falsa est, affirmans aut negans propositio. Similis sententia habetur ad fin. cap. & in post. præd. cap. de priori. &c. de substantia, circa fin.

Videmus enim esse futuri principium.) Ex hoc loco, & alijs quæ passim hoc capite dicit Aristot. colligitur iuxta eundem opinionem nostræ libertas voluntatis, quæ

Tit 3; impidit.

impie, etiam Christiani fide imbui hæretici sustulerunt.

Et quod est omnino in se. Id est, in rebus naturalibus contingentia quoque est; nam in ijs est potentia indifferens ad fieri, vel non fieri, ad esse, & non esse &c. de qua re disputant Theologi in 1. p.

Sed alia quidam vtrumlibet. Duplex generis contingentie ponit Arist. Ad vtrumlibet, & vltimum; Ad vtrumlibet est, cum æque vnum atque oppositum illius euenire potest, vt sedere, non sedere. Vltimum autem est, cum sæpius vna res contingere solet, quam oppositum eiusdem, quam habere quinos digitos.

Igitur esse quod est. Id est, quod est, dum est, necesse est esse, & non esse quando non est, quæ vocari solet necessitas ex suppositione, non autem simpliciter.

QUESTIO PRIMA.

De futuris contingentibus.

LAtè patet hæc questio; potest enim tractari moraliter, theologicè, physicè, & logicè. Moraliter, dum questio est Philosophis moralis de libertate arbitrij, de qua etiam & Theologi Theologicè, cum hoc ipso nomine, cum etiam cum agunt de Dei scientia, quomodo stare possit cum verum contingentia & libertate nostra. Physicè, quoniam disputat Physicus de causa & fortuna, hoc est de contingentia in rebus. Denique logicè tractanda est, vt inuestigetur quomodo vni propositioni insit veritas, vel falsitas. De qua te lege Interpretes in *exposit. ad hoc cap. præfatum D. Thom. lect. 3. & 14. & 1. p. q. 14. & ibid.* Caietan. *et in op. de veritate lincias. cap. 1. s. d. 38. q. 1. Arim. q. 1. art. 2. Scot. d. 40. qu. unica. s. Trompeta op. de diuin. presc. fut. conting.* Ambros. Caterin. op. de veritate. Enunc. &c.

Notandum primo. Sensus questionis est, an ex propositionibus de futuro contingenti vna sit necessariò vera, altera falsa? Sciendum est quod contingens, vnde desumitur propositionum contingentia, tripliciter esse solet. Primo. Ad vtrumlibet, hoc est, cum æque potest vnum ac alteri

euenire. Secundo. Vltimum, cum simplicius vnum solet euenire. Tercio. Rarè contingens, vt inuenite thesaurum terram fodiendo.

Notandum secundo. Propositiones de contingenti ad vtrumlibet, si fiant in terminis communibus indefinitè sumptis, id est, sine nota vniuersalitatis, vel particularitatis, sunt vltimumum veræ, vt Homo curret, homo non curret. Si autem fiant in terminis singularibus, de ijs solet esse potissimum questio. Si denique fiant in terminis notatis in signo vniuersali, sunt vltimumum falsæ, vt: Omnis homo curret, nullus homo curret.

Notandum tertio. Necessarium dupliciter dicitur: Simpliciter, & ex suppositione. Simpliciter est, cum prædicatum habet necessariam connexionem cum subiecto, vt: Homo est animal. Ex suppositione est, cum dicta conditio non reperitur, sed propter aliquid extrinsecus appositum, siue propter conditionem accidentalem extrinsecam, dicitur aliquid necessario euenire, vt ait Aristoteles: Quod est, quando est, necesse est esse. Vnde ab hoc necessario ad illud prius necessarium non licet argumentari; esset enim argumentum à dicto simpliciter ad dictum secundum quid.

Notandum quarto. Vnam de futuro contingenti esse veram, & alteram falsam, accipi potest dupliciter: Vel diuisiue, vel diuisiue. Diuisiue, vt hanc vel illam esse veram, vel falsam. Diuisiue, hanc determinatè veram esse, vel falsam, quod alij dicant in sensu composito, vel in sensu diuiso.

Notandum quinto. Contingens solet magis propriè dici de effectu ipso, qui videlicet non habeat esse determinatam in sua causa proxima, sic enim accipi debet cum loquimur de propositionibus de futuro contingenti, quia quod futurum est, cum nondum sit, non potest aliud esse habere nisi in sua causa, idque siue cognoscamus effectum futurum contingentem, siue nos lateat. Vnde quamuis Deus infinita sua scientia omnia penitus cognoscit, ac veluti præsentia coram inueniat, adhuc

adfectum tamen verè permanet in rebus ipsius contingentia, etiam in voluntate nostra libera, quod hoc loco supponi dicitur: est enim Theologorum id probare. Potest tamen vno aut altero exemplo res hæc illustrari. Dicimus igitur Deum determinatè cognoscere quicquid in rebus eventurum est, ita ut dictio hæc *determinatè* cadat non super rem quæ futura est, ut sensus sit, determinatè futura res, sed super Dei cognitionem cui omnia sunt nuda & aperta, & sic quamvis ego te videam scribentem, nō tamen propterea ubi scribendi necessitatem impono. Vel quamvis dominus quispiam duos servos eundem in locum diuersis itineribus mittat, prævidens fore ut in eodem loco sibi sicut obuij, non tamen idèò dicimus hos duos servos id itineris confecisse. Ita et si Deus omnia cernat, ita tamen cernit, ut naturas rerum saluas esse velis, id est, necessarias necessariò agere, contingentes & liberas, liberè & contingenter.

Prima Opinio. Est Gregor. & aliquorum recentiorum. Vnam ex propositionibus singularibus de futuris contingentibus esse determinatè veram, alteram determinatè falsam; nempe verū est, cum id quod dicitur futurum esse, erit falsa, si non erit. Nihilominus posse rem esse, vel non esse, & sic non necessariò aliquid fieri, quicquid tandem eueniat. Addunt alij, Nec enim id reperitur apud ipsum, Determinatè veram propositionem esse illam, quæ cognoscitur esse futura, falsam autem, cuius effectum nouimus non esse futurum. Probatur hæc opinio. Primo. Quia si hæc propositio: Petrus leget, non est determinatè vera. Ergo est determinatè falsa. Ergo vna saltem erit determinatè vera, altera falsa: Nec enim dari potest medium inter ista, cum sint contradictoria. Secundo. Illa est vera determinatè de præterito, cuius prædicatum aliquando de præterito fuit, vel non fuit. Ergo erit determinatè vera vel falsa de futuro, cum etiam prædicatum aliquando de præterito erit, vel non erit. Huc reuocantur plurima alia argumenta, quæ lege apud Greg. & Cater.

Secunda Opinio est. Neutram esse veram, vel falsam, non modo determinatè, sed etiam absolutè, quoniam non est, aiunt, differentia inter esse verum, & esse determinatè verum, sed affirmat Aristot. neutram esse determinatè veram, vel falsam, neutra ergo est vera, vel falsa absolutè. Probatur maior. Esse verum est conformitas propositionis ad rem ipsam affirmatam, aut negatam, sed hoc ipsum est esse determinatè verum, vel falsum. Ergo esse verum vel falsum idem est quod esse determinatè verum, vel falsum. Hæc opinio est quorundam recentiorum, & elici posse videtur ex Caterino. Cum igitur Aristoteles affirmat vnam ex propositionibus veram esse, vel falsam, sic isti Authores interpretantur, quod quam diu significatum propositionis vnius, vel oppositum eiusdem non euenit, propositio nec est vera, nec falsa; quando autem euenit, si sumatur illa propositio de futuro, ut vniens extrema, quod eo tempore, pro quo iam res est, erit propositio falsa. Si autem sit propositio vnius extrema pro illo tempore, antequam res significata fuerit, erit vera, non ita quod propositio illa antea vera fuerit, sed quod incipiat esse vera, quando res incipit esse. Confirmatur. Quia veritas vel falsitas propositionis sumitur ex eo, quod res est, vel non est. A parte autem rei effectus qui futurus esse dicitur, aut non futurus, non habet esse determinatum in sua causa. Ergo non potest propositio esse aut vera, aut falsa. Huic sententiæ fauere videtur D. Thom. 1. *Periberm. lect. 13 & 14.*

Tertia Opinio est. Propositionum vnam esse veram, alteram falsam, neutrum tamen determinatè aut veram, aut falsam. Hæc est Arist. opinio, & communis.

Prima Propositio. Propositionum de futuro contingentium sine dubio altera vera est, altera falsa. Ratio. Quoniam hæc est prima propositionis diuisio in veram & falsam, & verum esse, & non esse, contradictoria sunt. Ergo quilibet propositio alterutrum ex his habet. Loquor autem de propositione ut futura est, quia

ita dicitur propositio vera, vel falsa dici, quemadmodum significat. Cum igitur propositio contingens de futuro significet aliquid, ut futurum est, debet illi, ut futura est, veritas vel falsitas inesse. Hinc propositio est, contra primam opinionem.

Secunda Propositio. Ex propositionibus de futuro contingenti non modo una necessario falsa est, vel vera (quod aperte docet Aristoteles, dicens similiter se habere orationes in veritate sicut res. Et præterea non contingere dicere, quod neutrum ex contingenti neque erit, neque non erit, & quod propositio neque vera sit, neque falsa) sed etiam potest propositionum una dici esse determinatè vera, altera falsa, si accipiat effectus secundum se, quatenus necessario habebit esse extrinsecas causas, vel non habebit, vel prout una propositio affirmat effectum futurum esse, altera autè id negat. Ratio est, quoniam necessario res vel est futura, & habitura esse, vel non futura. Ergo etiam propositio affirmans vel negans vera erit, vel falsa determinatè. Et in hoc sensu loquitur Cap. 1. §. 4. 38. q. 2. *cons.* 8. ad argumenta contra concl. Et elicitur ex D. Thom. 1. 2. q. 19. art. 7. ad 7. *de ver. quest.* 12. art. 4. ad 7. Verum hoc modo nec Aristoteles loquitur, nec communiter eius interpretes, sed ad modum quem sequenti propositione explicabimus.

Tertia Propositio. Si consideretur effectus qui contingens esse dicitur prout est in sua causa, sic neutra propositio est determinatè vera, vel falsa. Ratio est, quia causa contingens hoc ipso quod contingens est, non est magis inclinata & propendens ad effectum unum quam ad alium, nec ita est determinata ad effectum unum, quin ex natura sua oppositum efficere possit, vel ab eodem impediri. Igitur effectus futurus magis non aliter fit, quam in sua causa non est, si ita consideretur, determinatus, ut sit, vel non sit. Ergo propositio affirmans rem futuram esse, vel non esse, nec est determinatè vera, vel falsa. Hoc aperte docet Aristoteles, dicens in hoc cap. quæ sunt ut plurimum, eorum

propositiones de futuro esse ut plurimum veras, & magis quodammodo determinatè, cuius nulla alia esse causa potest, nisi quia huiusmodi res habent causam quodammodo magis inclinatam ad tales effectus. Et a *de generat.* 1. 64. quod inquit, verum dicere, quod erit, oportet hoc esse quandoque verum quod est. Quod autem nunc verum dicere, quod erit, oportet aliquando posse fieri, & nihil prohibet aliquando posse fieri, & nihil prohibet aliquando non factum esse: ambulaturus enim non ambulavit, ubi aperte significat modum utrumque, tam enim de quo diximus præcedenti propositione, quam istum de quo in præsententi. Quem posterioriorem modum optime prosequitur Cap. & D. Thom. qui secundam opinionem non videbatur, idè dici non habere propositionem quod sit determinatè vera, quia res per illam significata non habet determinationem in sua causa. Dices Arist. loquitur de propositione futura, ut futura est, sed res significata per propositionem, ut est in sua causa, non est futura. Ergo, ut loquitur Aristoteles ad modum explicatum. Resp. Loqui Aristotelem de propositione futura, ut tamen ordinem dicat & dependentiam à sua causa, quoniam quia contingens est, idè asserit propositionem affirmantem, aut negantem nec esse veram, vel falsam determinatè.

Quarta Propositio. Hinc sequitur neutram propositionem distinctivè veram esse ad modum dictum, sed potius utraq; dici potest esse falsa: nam aliquam ex his esse determinatè veram, est causam esse determinatè ad efficiendum effectum, vel ad non efficiendum. Hoc autem est contrarietatem causæ contingenti, ut contingens est, quare neutra erit dicenda vera, vel falsa, quia rectè illi sentire videntur qui asserunt idem esse verum, & determinatè verum. Cum igitur non sit determinatè vera vel falsa propositio, nec etiam erit absolutè vera vel falsa. Consequenter igitur dicendum est solum verum esse hoc complexum, contradiCTORIUM de futuro contingenti altera erit vera, altera falsa, quod idem est, ac dicere. *Contra-*
conting.

contingens aut habebit hunc effectum, aut non habebit, & sic propositio quæ asserit effectum futurum, aut quæ negat, vera erit, aut falsa, non autem de facto, sed solummodo id verum de facto est, quod altera est vera, quia verum est quod effectus erit, altera falsa, quia potest esse verum, effectum non futurum. Sed quod idem est, assignatis contradictorijs propositionibus, verum est quod aliqua illarum vera erit; nec enim fieri potest quin de duobus alterum cueniat, sed quia non est comparatum in rerum natura, ut vñ potius sit quam alterum, idem non licet demonstrare vllam illarum certam esse, & asserere esse veram. Lege Cater. in resp. ad quartum argumentum.

Quinta Propositio. Ex dictis sequitur quomodo conciliari possint recitate opinioniones. Prima enim loquitur de futuratione rei, ut ait Cap. quatenus res in se spectatur, ad sensum nimirum secundæ propositionis. Quod autem addunt alij esse determinatè veram illā propositionem quam scimus futuram esse, triuolum est; nam ut multa omittam alia; non ex nostro affirmare, vel scire, ut hic docet Aristoteles, pendet quod res vera sit, vel falsa, sed potius contrā ex nostra affirmatio vel scientia vera est, quia conformis est rebus ipsis. Sequeretur etiā propositiones necessarias de futuro, quæ à nobis ignorantur, non esse determinatè veras. Contra hunc loquendi modum rectè sic disputat Boët. & Caterinus supra citati. Displicet autem maximè in hoc Gregorij opinio, qui Aristotelem erroris arguere non veretur. Secunda verò opinio verum dicit, quod non potest propositio esse vera determinatè, & propterea loquendū ad modum explicatum in secunda propositione; sicut vna propositio dicitur esse vera, sic est dicenda determinatè vera; idem enim sunt verum, & verum determinatum. Quare sicut si consideretur effectus secundum se, vnam diximus esse veram, alteram autem falsam, ita etiam vna dicenda est esse determinatè vera, altera falsa. Et sicut si consideretur effectus ut est in causa, non est determina-

tè vera vel falsa vlla ex propositionibus, ita propriè loquendo neutra dicenda est esse vera. Quare quæstio tandem erit de modo loquendi. Modus autem quem assignat dicta propositio, falsus est, ut diximus in prima opinione, nec satis intelligi potest.

Denique *tertia opinio* explicata ad modum dictum, vera est & defendenda, nisi quod illud, alteram propositionem esse veram, sed indeterminatè, intelligi debet, ut indeterminatè non cadat supra veritatem, ut obseruat Cater. sed sensus Aristotelis est, quod etsi liceat verbis gratia (ut exemplo & sententia Aristotelis utar) coniunctim verè dicere, erit, vel non erit nauale bellum, & ita coniunctim oportet vnam earum propositionum asserere esse veram, non tamen licet soluere, & determinare; seu definire, hanc puta affirmatiuam: Erit nauale bellum, & de ea pronuntiare quod est vera. Et simile est de negatiua. Atque ex his facitè patet quid sit dicendum ad argumenta, quæ partim sunt pro nobis, partim vt nobis aduersarij videntur, nihil efficiunt.

Ad primum enim primæ opinionis dicitur, quod altera propositionum est determinatè vera, ita vt accipiatursensus secundæ propositionis, hoc est considerando rem in se, tamen quia simpliciter rei futuræ determinatio pendet ex causæ determinatione, hinc est quod absolute dici solet alteram esse veram, sed non determinatè, sumendo h. determinatè prout refert effectum ad causam, quæ non est determinata. Quando verò dicitur inter contradictoria non dari medium, concedo. Sed hæc non sunt contradictoria, propositionem non esse determinatè veram in suis causis, & esse determinatè veram ratione rei, quæ erit; nam erit etiam contingenter, quamuis cum erit, necessariò erit ex suppositione. Caterinus respondet primo argumento Greg. verum & falsum esse contraria, quare in illis reperiri posse medium. Sed quicquid sit, saltem quoniā ex contradictorijs verum vel falsum deducuntur, satis est vt in priore solutione acquiescamus.

Ad secundum eodem modo dicitur: solum enim probat quod vera est propositio una determinatè ratione rei ut futura est in se, seu ratione futuritionis, ut ait Cap. Quoniam hoc est discrimen inter propositiones de materia quoque contingenti cum sunt de præterito ac præsentì tempore; & cum sunt de futuro: quoniam propositio de præterito & præsentì, cum

includat determinata tempora, & causam etiam determinatam, est determinatio vera, vel falsa, quamvis contingenter, & solum necessaria ex suppositione. Vnde veritas determinata est, & propositio est vera determinatio etià in ordine ad causam contingentem. Fundamentum & rationes secundæ opinionis fauent nobis, &c.

IN LIBRUM SECVNDVM PERIHERMENIAS.

HINC Latini incipiunt summam libri secundi, cum tamen apud Græcos unus tantum liber esse dicatur. Et ceritè diuersum argumentum est, quod in hac parte pertrahatur. Agitur enim de Enunciatione ut illi additio sit ratione subiecti, vel copula, vique illationis & aequalitatis inde colliguntur. De qua re quoniam diximus multa in Compendio: ideo solum indicabo in Aristotele esse, qua à nobis alius dicta sunt, & quadam nota binum.

CAPVT PRIMVM.

De Enunciationibus infinitis.

Quoniam hoc caput longum est, partique utilitatis habet, redigam breuiter in summam, & meliore methodo, quæ dicit Arist. Agit Arist. hic de Enunciationibus infinitis, & primo quædam supponit. Secundo. Nonnullas veluti propositiones colligit. Primum quod supponit, est, omnem propositionem ex nomine constare & verbo, aut ex innominato & verbo, id est, ex nomine infinito & verbo. Vbi nota non meminisse Aristotelem verbi infiniti, quoniam verbum substantium infinitari nequit, ut docet D. Thom. & Boët. & Doct. Louan. Nam negatio addita verbo, quoniam ipsum etiam simul est copula, tollit connexionem, & consequenter efficit in propositione negationem. Vnde Am. & Alex. dicunt non infinitari verbum ratione copulæ, sed tantum quoad significatum suum categoricum, & quoad participium virtute in ipsa inclusum, quæ pacto reducitur ad participium & nomen infinitum. Idem docet Alb. & Arab. Secundo. Supponit quod propositio alia est in qua ponitur verum Est, erit, vel fuit, quæ dici solet propositio de secundo adiacente. Alia est in qua verbum Est est tertium

adiacens, ut: Homo est iustus. Tercio. Propositiones de secundo adiacente variari possunt, penes finitum & infinitum, sed ex parte tantum subiecti; Vnde nullus potest inter has propositiones esse ordo consequentiæ & illationis, quoniam habent subiecta diuersa & disparata, propositiones autem de tertio adiacente penes finitum & infinitum tripliciter. Primo. Ex parte tantum subiecti, ut: Homo est albus, non homo est albus, & inter has etià nullus est ordo consequentiæ propter causam dictam. Secundo. Ex parte tantum prædicati, ut: Homo est albus, homo est non albus, quod sit infinitæ affirmatiuæ, & infinitæ negatiuæ, ut: Homo est albus, homo non est albus. Tercio. Ex parte subiecti & prædicati, ut: Homo est albus, non homo est non albus. His positis, deducuntur hæ Propositiones:

Prima. In propositionibus in quibus verbum Est est secundum adiacens, mutato subiecto ex finito in infinitum, sunt oppositiones secundum affirmationem & negationem in omni temporis differentia: Exempla in presenti tempore. Sunt primò oppositio: Homo est, homo non est, quæ vocatur simplex. Secunda: Non homo est, non homo non est. Tertia, oppositio signo vniuersali omnis: Omnis homo est,

est, non omnis homo est, quæ etiam est oppositio simplex. Quarta: Omnis non homo est, non omnis non homo est, idem fieri potest in propositionibus præteriti & futuri temporis, & sic erunt duodecim oppositiones, & viginti quatuor propositiones.

Secunda. Cum propositiones sunt de tertio adiacente, erunt hæ oppositiones. Prima. Homo est iustus, homo non est iustus, quæ est simplex. Secunda. Homo est non iustus, homo non est non iustus. Tertia. Apposito signo vniuersali *omnis*: Omnis homo est iustus, non omnis homo est iustus, quæ est simplex. Quarta. Omnis homo est non iustus, non omnis homo est non iustus. Ex his propositionibus & oppositionibus primæ duæ propositiones infinitæ, quæ sunt in secunda oppositione, opponuntur secundum affirmationem & negationem sicut priuationes. Vnde sicut priuationes habent attributum negatum, vt: Homo est iustus, homo non est iustus, homo non est iustus, sic etiam & dictæ infinitæ, vt: homo est non iustus, homo non est non iustus, & hoc est id quod dicit Aristoteles se habere ad affirmationem & negationem, id est, in ratione oppositionis secundum consequentiam, vt priuationes, nempe, quoniam sicut in illis, ita & in his semper est attributum negatum siue affirmando, siue negando; & idem est iudicium tam in oppositione sine signo, quam cum signo vniuersali, vel tam in tertia & quarta oppositione, quam in prima & secunda: quinta verò & sexta propositio, siue quæ sunt in tertia oppositione, non possunt esse simul veræ, quoniam se habent vt contradictoriæ, vt: Omnis homo est iustus, non omnis homo est iustus, ista enim æquiualeat illi; aliquis homo non est iustus. Denique duæ vltimæ propositiones: Omnis homo est non iustus, non omnis homo est non iustus, non possunt esse simul veræ; nam primæ sensus est: Omnis homo est iustus. Secundæ autem: Aliquis homo non est iustus. Hinc sequitur quod ab affirmatione simplici, hoc est à prima propositione primæ oppositionis va-

let ad negatiuam infinitam propositionem, vel ad quartam, siue ad secundam propositionem secundæ oppositionis, vt: Homo est iustus, Ergo homo non est non iustus, & contra. Item ab affirmatiua infinita, id est, à tertia seu prima secundæ oppositionis valer ad negatiuam simplicem, id est, ad secundam propositionem, & contra, vt: Homo est non iustus, Ergo homo non est iustus. Dixi *contra*, quoniam etsi communiter repugnare videantur interpretes, dicentes non valere: Homo non est iustus, ergo homo est non iustus; nam illa, inquit, est veræ etiam de homine non existente; ista autem posterior supponit hominem existentem. Sicut non valet: Chimæra non est homo, ergo chimæra est non homo; tamen si verum est quod supra ex Aristotele, & communi opinione diximus, nomen infinitum dici tantum de ijs quæ sunt; quæ quæ non sunt, cur non licebit dicere: Si homo non est iustus, siue existat, siue non. Ergo est non iustus. Et si chimæra non est homo, ergo est non homo. Lege Toletum hic. Addit autem Aristoteles non similiter angulares propositiones esse veras in prima duplici oppositione, ac in postrema duplici, hoc est, omnes angulares in se sumptas: nam quia in primis duabus possunt esse propositiones in materia contingenti, & ipsæ sunt indefinitæ, possunt omnes esse veræ, vt: Homo est iustus, homo non est iustus, & homo est non iustus, & homo non est non iustus. Non sic autem est de duabus vltimis oppositionibus, propter appositum signum vniuersale, quæuis possint aliquæ interdum simul esse veræ, quæ sunt particulariter propter appositam negationem, vt: Non omnis homo est iustus, non omnis homo est non iustus: vel aliquis homo non est iustus, aliquis homo non est non iustus, seu, quod idem est, aliquis homo est iustus. Vocantur autem propositiones angulares, vel vt Arg. vertit, propositiones per diametrum collocatæ, quia affirmatiua simplex est prima, negatiua secunda, affirmatiua infinita est tertia, negatiua quarta.

Vnde factio quadrato, & interiectio duplici diametro, quæ sunt in primo angulo, & in tertio, & quæ sunt in secundo & quarto, inuicem opponuntur; & dicuntur angulares, quia in angulis ponuntur.

Tertia Propositio. Numerus oppositionum & propositionum simplicium; quæ constant verbis adiectiuis, respondet propositionibus de secundo adiacente, nempe quoad vocem; nam quoad rem ipsam, æquivalent propositionibus de tertio adiacente, ut: Homo valet, vel: Homo est valens. Quare sicut prius erant quatuor oppositiones, & octo simplices propositiones, in quavis temporis differentia, idcirco; erant omnino viginti quatuor propositiones, ita & in his de secundo adiacente quoad vocem in verbis adiectiuis, & consequenter erant omnino quadraginta octo propositiones, ut: Homo valet, homo non valet, non homo non valet, omnis homo non valet, non omnis homo non valet.

Quarta Propositio. In propositione singulari negatio non mutat sensum, siue præponatur, siue postponatur, ut: Petrus non est sapiens, Petrus est non sapiens. At in vniuersali propositione non idem est; ut: Non omnis homo est sapiens, & omnis homo non est sapiens.

Quinta Propositio. Quouis modo verbū & nomen transmutentur, eadem sententia retinetur; æquivalent enim ista: Est homo albus, homo est albus, homo albus est; si tamen non sequatur inde transpositio formæ, quod fiet, si subiectum & prædicatum locis suis mouerentur: Idcirco valdè differunt hæ propositiones: Omnis homo est animal, omne animal est homo.

Obijciat 2. Post 1. 19. dicitur, valdè referre an dicas: Animal mansuetum bipes est; & bipes animal mansuetum. Ergo transpositis nominibus & verbis non remanet idem sensus. Resp. Loquitur Arist. de modo diuisionis, in qua diuisum debet semper præcedere, & de definitione, quæ ex vno consistit tanquam potentia, & ex altero tanquam ex actu, hoc est ex genere & differentia; genus autem id quod est in potentia præcedere debet. Leg. Caiet. ibid.

EXPLICATIO VERBORVM.

Vel ex infinito nominis & verbo.) Verbo, scilicet non infinito; quod non dicitur simpliciter verbum, sed cum addito.

Ipsū est tertium dico adiacere) Nomen vel verbum. Nomen, quatenus in genere aliquando sumitur pro quavis dictione. Vbi etiam nota hoc verbum *Est* prædicari in propositione de tertio adiacente, quod supra probauimus. Vel certè sensus est, quod verbum *Est* est tertium adiacens, quādo adiacet nomen vel verbum, id est, quādo ipsum verbum *Est* est tertium, vel est aliquod nomen aliud tertium. Absolutè tamen dicitur verbum *Est* tertium tanquam forma vniens prædicatum & subiectum, ut ait Alber. Nomen autem dicitur tertium solo ordine prolationis: Homo est albus.

Se habent secundum consequentiam ut priuationes.) Expōita sunt hæc verba in secunda propositione.

Quemadmodum in resolutorijs dictum est) 1. *Post ad fin.* Vnde etiam collige horum librorum autorem esse Aristotelem.

Tamen non similiter angulares.) Vide quæ diximus in secunda propositione.

Notanda ne longiores essemus, & quia pauca sunt, in ipsa explicatione textus posita sunt, quod deinceps etiam fiet.

CAPVT SECVNDVM.

De vnitae ac pluralitate. Enunciatiuum.

Declaratur hoc capite quo pacto diuina & coniunctæ propositiones se consequuntur, & quam secundum veritatem ac falsitatem affectionem habeant. Primum igitur ex dictis supponit quid sit propositio vna & multiplex; nempe quæ vnum significat; est vna; multiplex, quæ multa, siue propter vocem vnā equiuocam; siue propter multas, quarum vocum multarum nomine significat. Auert eas quæ significat definitionis vel descriptionis partes. Quoniam autem idem est interrogatio & propositio, ut dicitur 1. *Top. cap. 12. & 13.* propterea propositionem vnā vel multiplicem esse dicit, cui vna responsio.

non satis fieri potest, aut quæ multas de-
siderat. Secundo. Ostendit quomodo liceat
argumentari à diuisis ad: coniuncta; nam
plura prædicata quæ seorsim conueniunt
eidẽ subiecto simul coniuncta, nõ semper
conueniunt; atq; ita non licet à diuisis ad:
coniuncta argumentari, vt: Est magnus,
& est Philosophus: Ergo est magnus Phi-
losophus, vel contrã: Est Philosophus, &
est magnus, Ergo est magnus. Confirma-
tur. Quia cum liceat ex suppositione di-
cere, hic est magnus, & hic est Philoso-
phus, & hic est magnus Philosophus, & al-
ia ex parte liceat quoque, secundum ad-
uersarios, quæ separatim pronunciantur
coniungere, dicere liceret, hic est magnus
Philosophus Philosophus, & sic in infinitũ,
quæ est mera nugatio. Igitur quæ seorsim
veræ enunciantur, si mutuo sibi sint acci-
dencia, aut etiam vni tertio, non licet ea
simul colligere, vt patet in exemplo: nam
& accidit magno esse Philosophum, &
Philosopho esse magnum, & homini v-
trumque. Tertio: Si vnum fuerit alterius
accidens, non tamen contrã; licebit diui-
sa coniungere, vt: Petrus est homo, & est
Philosophus. Ergo est homo Philosophus;
Etsi enim accidat homini Philosophus,
non tamen Philosopho homo. Quarto.
Quando attributa posteriora includun-
tur in prioribus actu, non dicuntur coniu-
gi, vt: Petrus est homo, & Petrus est ani-
mal, Ergo Petrus est homo animal, nam
in homine includitur actu quod sit ani-
mal. Vel non licet dicere: Homo est ho-
mo & animal, sed Socrates est homo, id est
animal. Quinto. Cum attributa repug-
nant, non licet à coniunctis ad diuisa ar-
gumentari, vt: Socrates est homo mor-
tuus, Ergo est homo: Eodem modo cum
attributa per accidens de aliquo dicun-
tur, vt: Homerus est Poëta, non valet, Er-
go Homerus est; nam verbum *Est* in pri-
ma propositione dicitur ratione Poëtae,
qui concipitur vt præsens. In posteriori
autem significat existentiam. Similiter
non valet: Non ens est opi-
nabile, Ergo non
ens. cñ.

EXPLICATIO VOCA- BVLORVM.

*D*ictum est autem de his in *Top.* Hinc
supra intulimus esse Aristotelem ho-
rum librorum authorem.

Ipsum quid est Dialectica interrogatio.
Docet *Quid est*: non esse interrogationem
Dialecticam, nam sumitur in demonstra-
tione determinatè tanquam illius mediũ.
Interrogatio: verò Dialectica vtramque
contradictionis partem continet. Quod
si lib. 1. *Top. cap. 4.* & lib. 6. & 7. sapè ait
quætionem *Quid est* ad Dialecticum
spectare; id fecit quatenus includit quan-
dam rationem ipsũ quid est interroga-
tionis Dialecticæ vtramque: contradic-
tionis partem complectentis; vt si quærat
sitne homo animal bipes, nec ne? Absolu-
tè tamen loquendo ipsum *Quid est* vt de-
finitionem dicit, ad solum demonstrato-
rem pertinet.

Secundum accidens enim prædicatum est.
Nempe in illa propositione: Homo est
poëta. Ex quo etiam colligitur quod lib.
sup. diximus, verbum *Est* habere semper
prædicati rationem, etiam in proposi-
tione de tertio adiacente.

CAPVT TERTIVM.

*De Enunciationibus modalibus, & earum
oppositione.*

*A*git Aristoteles de oppositione & æ-
quipollentia modalium; verum præ-
ter ea quæ diximus in Compendio, nihil
aliud explicat; imò verò hinc deprompta
sunt quæ ibi diximus. Solum igitur no-
tandum est quod 1. *Pr.* solum ponit duos
modos propositionum: Necessarium, &
contingentem, hic autem quatuor, nem-
pe additis possibili & impossibili. Alij
præterea addunt modos veri & falsi. Ny-
phus modum de inesse, quæ denotat præ-
dicatũ nunc actu conuenire, vel non con-
uenire subiecto. Cæterum, sicut etiam di-
ximus in Compendio, non est dicendus
modus id omne, quod quauis ratione li-
mitat & determinat alterius significatum,
sed quod determinat verbum & copulam
quoad connexionem & vim Enunciatio-
nis.

ais. Igitur modi sunt illi quatuor qui ab Aristotele enumerantur, qui tamen lib. 1. pr. cōfundit impossibile cum necessario, quia quod impossibile est, necessariò non est. Unde quoad artem syllogisticam, de qua ibi agit, propositio impossibilis dicitur necessaria, videlicet quoad falsitatem. Hinc ergo sequitur esse tantum tres modos: Necessarium, contingentem, possibilem. Porro possibilis potest contineri sub contingenti, nam ut significat in cōmuni id quod potest esse; & solum est in suis causis, hoc modo est quid cōmune ad contingentem, & ad necessarium: utrumque enim esse potest. Quare distinctionis tantum maioris causa positi sunt hi quatuor modi ab Arist. de qua re in Comp. Propositio autem de inesse nullo modo est diōda modalis, quia potius ē regione oppositur modalis. Adde quod in tali modo, si modus dicendus est, nulla est specialis difficultas, nec pertinet talis habitudo ad formam propositionis, sed tantum ad materiam, quæ sufficienter explicatur per verbum *est* de præsenti. Denique propositionem esse veram vel falsam, non est habere aliquos modos, qui per se pertineant ad formam syllogisticā, sed ex natura rei omnis propositio aut est vera, aut falsa. Denique notandum est: alio modo disponit Arist. modales propositiones, quam alij vulgò; primo enim ponit propositionē de necessario. Secundo. De possibili. Tercio. De contingentī. Quarto. De impossibili, quoniam hic, inquit, ordo in rebus ipsis reperitur; sunt enim primo quædam entia necessaria, hoc est æterna, quales sunt substantiæ primæ, hoc est, immateriales & incorruptibiles. Secundo. Quædam sunt quæ possunt non inesse, & aliquando non fuerunt, ut res corruptibiles. Tercio. Quædam non sunt actus, sed potestate tantum, ut cēpes & dimisso continui in infinitum. Alij autem disponunt hoc modo. Primo. Ponunt eam quæ est de possibili. Secundo. De contingentī. Tercio. De impossibili. Quarto. De necessario. Et quia isti modi sumi possunt quadrupliciter. Primo. Absq; negatione. Secundo. Præposita tantum negatione. Tercio. Solū postposita. Quarto,

*Propositiones
Modales.*

Præposita & postposita. Hinc est quod efficiuntur sedecim propositiones; quatuor absq; negatione, quatuor præpositæ negatione, quatuor postpositæ, quatuor præposita & postposita, ad quæ omnia significanda excogitata sunt hæc vocabula secundum quidē ordinem vulgarem: *Amabilem, Iliacæ, Edentali, Purpureæ*. Vbi prima quævis syllaba significat primum modū & alios deinceps. Littera autem A affirmat modū & dictum. E negat utrumq;. I negat modum & affirmat dictum. V negat modum & dictum. Secundum autem ordinem Arist. sunt hæc: *Argutule, vestigia sine motu, untabilis*, quæ habent easdem conditiones, in quibus quicquæ sibi exempla cōfigat. Solum est reuocandum in memoriam, dictū esse propositionem ipsam sumptam sine modo, & propositionem de modo affirmato esse affirmatam, & de negato negatam, quomodocunq; tandem se dictum habeat, ut, Possibile est hominem non currere, affirmatiua proposita est, quamvis dictum sit negatum.

EXPLICATIO VERBORUM.

Qua igitur secundum rationem (etc.) Illustris est hic locus, & valdē utilis ad inueniendū quomodo sit distinctus gradus entis, & magis eleuatus anima, quam aliarum formarum substantiales.

Sed hoc idem etc. Dicit possibile vocari quod etiam actu est, ut possibile est ambulare eum qui actu ambulat.

Et hoc quidem sine potestate etc. Vocat actus substantias primas, id est, immateriales. Paulò autem antè dixerat actum esse priorem potetia; quoniam priora sunt quæ sempiterna sunt, quæ sunt actus sine potestate. Ex quo colligi videtur, primas substantias secundum Aristotelem esse puros actus, hoc est intelligentias: vocat enim illos solum actus. De quo grauis est questio in Metaphysica. Non tamen id necessariò efficitur; sufficit enim quod non habeant intrinsecē potestatem ad nō esse, nec loquendo secundum Aristotelem prius habuerint potestatem ad esse, quod

quod tamen secundum veritatem falsum est, nam ab æterno non fuerunt angeli. Et questio est apud Theologos an esse potuerint? Saltem negari non potest quin prius habuerint non esse in potentia Dei obiectiua, si non in subiectiua ipsorum metangelorum.

Alia nunquam actu sunt &c..) iam explicatus est hic locus, intelligitur enim secundum D. Thomam illa entia, quæ nunquam in actu habent id ad quod potestate ordinantur, ut patet in continuo respectu diuisionis in infinitum, & in tempore respectu esse Atque ex his omnibus generalis & celeberrima diuisio entis, in *actum & potentiam*.

CAPVT QVARTVM.

De Enunciationum contrarietate.

*In capitulo
huius Aristote-
les auctor.*

Hoc caput quartum, seu hæc quinta sectio secundum Græcos dubium est an sit Aristotelis, aut alicuius posterioris. Videtur enim multa dicere quæ alijs ipsius dictis aduersantur. Quare plerique hoc caput non interpretantur, ut Porphy. D. Thom. Burl. &c. Ammonius verò asserit sibi non videri Aristotelem obiam dictam causam, aut si sit Aristoteles, ipsum in hoc capite rationibus probabilibus audicores exercere voluisse, cui tamē opinioni refragari videtur Alex. 10. Met. 1. 15. Cæterum quicquid sit, esse Aristotelis probat contra Amm. Bald. & quicquid etiam alij dicant de argumento ipsius: In hoc capite explicatur quænam sit oppositio maior propositionum ex parte copulæ, vel ex parte prædicati oppositi. Transfert autem questionem ad opinionem & cogitationem mentis, quoniam ut se habet in mente cogitatio, ita & in voce enuntiatio. Probat autem magis opponi affirmationi negationem eiusdem rei, quam affirmationem oppositi attributi, sex potissimum rationibus. Prima est, maxima repugnantia est solum inter duo, ut vni affirmationi vna tantum negatio, affirmationi autem quæ continet oppositum prædictum multæ aliarum propositionum opponuntur. Ergo. Probatur Minor, ut, Hoc est bonum, hoc

non est bonum, quæ opponuntur sicut affirmatio & negatio eiusdem, & hoc est bonum, & hoc est malum, quæ opponuntur ratione oppositi prædicati affirmati. nam huic eidem propositioni, hoc est bonum, non modo hæc opponitur, hoc est malum, sed etiam hoc est fugiendum, pernitiosum, indecorum &c. Illi autem, hoc est bonum, solum negatiue opponitur illa, hoc non est bonum. *Secunda ratio.* Maxime opponuntur in quibus prima contingit deceptio; hoc est, quando quis opinatur non esse quod est, ut non esse bonum, quod est bonum. Secunda verò deceptio est, opinari esse quod non est, ut esse malum quod non est. *Tertia:* negatio eiusdem attributi magis repugnat affirmationi, quam affirmatio oppositi; est enim magis verum, bonum est malum, quam bonum non est malum. Sed huic propositioni responder tanquam affirmatio, bonum est malum. Ergo priori responder ista, bonum non est bonum. *Quarta Ratio:* Simplex propositio simpliciter opponitur, sed simplicior est ista: Bonum non est bonum, quam bonum est malum, nam bonum est malum, implicite dicit bonum non esse bonum, at bonum non est bonum, explicitè id dicit, & nihil aliud implicite. Ergo. *Quinta Ratio:* Oppositio eodem modo tumi debet in omnibus, sed in illis quæ non habent contrarium, necessario sumitur secundum affirmationem & negationem, ut: Homo est, homo non est. Ergo. *Sexta Ratio.* Sicut se habent hæc: Bonum est bonum, & bonum non est bonum, ita ista: Non bonum non est bonum, & non bonum non est bonum; nam opponitur maxime, sed illi propositioni; Non bonum non est bonum, non opponitur maxime, non bonum est malum, quia utraque propositio est vera; siquidem superbia non est bona, & simul est mala. Ergo neque huic propositioni: Bonum est bonum, opponitur hæc: Bonum est malum, sed illa alia: Bonum non est bonum. Nec inquiri referre siue propositiones habeant notam vniuersalem, siue nō, eadē enim est in veris, quæ vis & ratio, ut exēplis quoq; illustrat.

Denique,

Denique, quamvis, inquit, non possint contradictoriz eisdem tempore esse veræ, possunt tamē diuersis temporibus, idemque dicere, esse de contrariis propositionibus. De hac utraque oppositione, utra maior esset, *suprà diximus tum lib. precedenti, tum capite de oppos.* Solum nota, Videri Caietani opinionem veram & falsam opponi contrarie, Nypho autem contradictorie, quoniam, inquit, Caietani opiniones sibi mutuo aduersantur, & sunt quid posituum. Nyphus verò ait opinionem falsam idē opponi contradictoriz, quia

falsitas est non ens. Rectius tamen dicendum videtur, etiam si ratione eius quod posituum est in utraque opinione tum contrarie, tum etiam relativiè oppositæ vocari possint, quia dicunt conformitatem & dissimilitatem realem; tamen si spectemus id, quo formaliter dicitur opinio vera vel falsa, opponi tantum priuatiuè, falsitas enim nihil aliud est formaliter, quam priuatio. Et sic intelligendus est D. Tho. qui oppositum videtur sentire, 1. p. q. 17. art. 4.

IN LIBROS PRIORVM ANALYTICORVM ARISTOTELIS.

COMMENTARIA.

MQuæ hic Alexander ea ut prægnoscentur, quæ nos in alijs Aristotelis libris in his præmissis, potissimum quæ ad huius operis scopum intelligendum facere videntur: illum enim qui nesciat, similes inquit Alex. esse his qui iter facientes, & quæ tendant ignorantes, in multos & Meandros & Labyrinthos incidunt. Itaque de Authore, obiecto, inscriptione, ordine, & diuisione operis dicemus.

De Authore.

HIC proculdubio est Aristoteles, nec ullus est qui ea de re hæcenus, quod sciam, dubitauerit, quod ipsum satis testatur breuitas, obscuritas, & grauias, styli; tum etiam quoniam in his libris alios suos libros non semel citat, & hos ipsos in alijs. Themist. tamen, ut ait Philop. negat Resolutoria esse Aristotelis partem, quoniam Plato *tum in Pha.* tum in alijs dial. identidem argumentatione & demonstratione utitur; credit tamen Philop. composuisse Aristotelem hoc opus de Resolus. & eadē regulis quibusdam in artem redegisse. Idem Phil. testatur, quadraginta olim Analyticorum libros sub Aristotelis nomine in celebri illa Ptolemæi Bibliotheca repositos fuisse, solos nihilominus quatuor Priores & Posteriores binos & binos Aristoteli adiudicatos esse; quicquid Diogenes de prior. Analyti ab Aristotele scriptos esse. Id autem quod dixit Them. nihil aliud est, quam quod ipsi quoque ante

notauit, non ita Aristotelem de syllogismo scripsisse, ut prima planè illius inuentio ipsi sit deferenda, sed idē Authorem syllogisticarum præceptionū appellari posse, quoniam meliøre quam ullus ante ipsum methodo eas nobis reliquit. Quo etiam modo intelligendus est, cum ad extremum 2. Elench. sibi syllogismi inuentionem arrogat.

De Obiecto, inscriptione, & Ordine librorum.

Prima opinio de obiecto est esse argumentationem; siue illa sit genus æquiuocum ad reliquas species; Exemplum, Inductionem, &c., quod vix ullus est qui asserat; siue sit genus vniuocum ad syllogismum & inductionem, quod indicat Mirand. lib. 3. Apol. sect. 5. Siue denique sit genus analogum, tum ad has duas species, syllogismum & inductionem, tum ad alias quoque, quod est verisimilius. Ratio pro hac sententia est, quoniam Aristor. in his libris disputat de Syllogismo, Enthymemate,

Secunda

Secunda Opinio. Obiectum esse syllogismi secundam solum & præcisam formam, vel certe quatenus tantum includit materiam indeterminatam. Ratio est, quoniam nihil his in libris de syllogismo in materia necessaria, aut in alijs.

Tertia Opinio. Obiectum esse simul & Syllogismum & Demonstrationem, quoniam ex his duobus de priori resolutione, & alijs item duobus de posteriori, vult hęc opinio opus vnum confici. Inquit hanc sententiam Philop. Alex. Mag. Nyph. & Burl. Secundam vero opinionem Doct. Louan. & Aegid. Rom.

Prima Propositio. Obiectum horum librorum videtur esse Syllogismus & Demonstratio; nam Aristot. in initio horum librorum proponit se de utraque agere vellet, & in fine secundi post per modum Epilogi & conclusionis de utroque se egisse concludit. Dicit tamen fortasse posset, instituisse quidem Aristotelem agere etiam de Demonstratione non tanquam de obiecto proprio, sed tanquam de fine extrinseco, in quem eas, quæ his in libris traduntur, redigerentur. Sic interpretantur Aristotelem Doct. Louan. & Philop. Alex. & Mag. non videntur aliud voluisse. Anerr. etiam in prol. i. post. & Egid. hic idem asserit. Et confirmari potest; alioquin enim sequeretur ex libris Ethicorum & Polit. vnum opus effici, siquidem i. Eth. ex 2. versum fin. refert Arist. doctrinam de moribus monasticam, ad doctrinam politicam. Vel quamvis id probabiliter dici posset, & non incongrue defendi secunda opinio, quia tamen Aristot. absolute loquitur; & in fine secundi Post. infert & concludit se de utroque egisse, non video quid obstat quo minus dicamus obiectum, qui etiam duobus de post. Analyt. vñ opus faciant, esse syllogismus & Demonstrationem. Et confirmatur: Nam ad eandem scientiâ spectare videtur agere de materia & forma rei alicuius, quoniam hæc habet mutuatam inter se relationem. Si autem disputat de alijs argumentationis speciebus, id tantum facit, quatenus tanquam minus perfectæ ad perfectissimam reuocari possunt, & quæuis forma syllogistica possit

accommodari materię probabili & fallaci, nihilominus peculiaris ratio est, cur ex his duobus libris & alijs posterioribus fiat unum opus, non autem ex his iisdem & libris Topicis & Elenchis; nam de probabili & sophistico syllogismo agitur itaquam de syllogismis qui à propria syllogismi ratione deviant. De syllogismo autem Demonstrativo, quoniam is solus est qui perfectè syllogismus vocari possit, & perfectè dirigat tertiam operationem intellectus.

Obijciat. Habent hi libri diuersam In-
scriptionem. Ergo. Resp. Commoditatis
tantum causa subdiuiditur hoc totum o-
pus in duas partes. Imò verò eadem & eò-
munis verique libri inscriptio est, saltem
apud Aristotelem, qui ferè semper omnes
hos libros eodem *Analyticorum seu Resol-
utoriorum* nomine appellant, vt patet a.
Periberm. cap. 1. vbi appellans libros Ana-
lyticos, hic citat quod habetur 1. *pr. ad fin.*
Item 2. *Top.* cap. 4. loco 76. 1. *Elemb.* cap. 2.
5. *Erib.* cap. 3. 4. Met. 1. 8. lib. 7. 3. 42. Et con-
firmatur, nam Anonymus 1. *post. in init.*
dicis in primis illis verbis Aristotelis deef-
se particulam Ergo, vel *igitur*, continuati-
uam illius libri cum precedentibus, ita vt
intendum fit in codicibus græcis, & legen-
dū sit: *Omnia ergo doctrina, & omnis discipuli-
na.* &c. Hinc ergo sequitur ex libris Prio-
rum & Posteriorum vnum opus effici.

Secunda Propositio. Si non tam intentionis Aristotelis, quam rei ipsius ratio habeatur, non videtur absurdum dicere ex his libris, & ex libris *Posteriorum Topicarum*, atque *Socraticorum*, vnum opus effici, nam hi omnes libri versantur circa tertiz operationis directionem. Item quoniam patet est vt eodẽ in opere materia & forma pertractetur, quo pacto nõ male fortẽ diceret, qui vellet ex libris de anima, & alijs de his & partibus animalium vnum opus effici, quamuis propter magis vastam & amplam materiam de anima & animalibus causã fuerit aliquanto maior, vt illi libri distinguerentur. Certẽ Auer. in *Prolegomenis* post. lib. de partibus animalium, appellat lib. II. de animalibus, & eadem etiam de causã dici posset vnum opus, quod complectatur moralem

Philosophiam monasticam, Oeconomiam, & politicam:

minus vniuersalia pedetentim gradum faciamus.

*Vermisio.
Hinc horum
librorum.*

Tertia Propositio. Iuxta opinionem nostram de obiecto totius Logicæ, dicendum est, horum librorum, prout sunt pars quedam cum alijs duobus de posteriore analysi, obiectum esse tertiam operationem, vt distingibilem secundum formam. Totius autem operis eandem, vt est distingibilis secundum formam & materiam; nam quæ dicuntur in Topicis & Elenchis, non ita per se primo spectant ad directionem, sed tantum vt ea qua vitanda sint, vt rectè ratiocinari possimus.

Quarta Propositio. Sequitur ex dictis, inter Aristotelis libros hos *de Priori Resol.* præcedere illos *de Posteriori*; nam id indicat inscriptio ipsa, tum etiam Aristoteles, tum in locis citatis, tum maxime *cap. 5. lib. 1. pr.* vbi inquit, prius de syllogismo dicendum, quam de Demonstratione, eo quod vniuersaliter syllogismus est, demonstratio namque syllogismus quidam est. Et Auer. hoc ipsum probat *in proleg. Poster.* triplici ratione. Pari verò de causa sequitur immediate libros *Poster.* post lib. *Prior.* collocandos esse; tum verò maxime si verum sit ex vtriusque vnum opus elici. Vnde profectò non videtur consequenter locutus esse Philop. qui cum cõcedat obiectum esse etiam Demonstrationem, nihilominus post hos duos vult statim collocari lib. *Topicorum*, tum lib. *Elenchorum*. Similiter reprehendus est Auer. qui contendit *Topicos* esse ponendos post libros *Priorum*, vt insert Auer. Nitebatur autem hoc argumento: Quoniam in alijs rebus quæ inquiruntur, vt obseruari potest passim apud Aristotelem, prius procedi videtur per rationes probabiles, quam per demonstrationes. Ergo præcedere debet libri *Top.* &c. Quæ causæ fortasse impulit alios, qui per se de arte hac scripserunt, vt prius ea persequerentur, quæ ad inuentionem & part. *Top.* pertinebant, quam alia. Quod fecit Boet. & Rudolph. Hæc eadem ratio est Philop. Et præterea, quia probabilis syllogismus vniuersaliore est, et postulari debet ordo vt à magis vniuersalibus ad

Secrespondendum est ad primum argumentum, non prius agendum fuisse de *Topico* syllogismo, quoniam se habent alij syllogismi tanquam priuatio, si cum demonstratio conferantur, & tanquam syllogismi minus recti & obliqui. Rectum verò est iudex sui & obliqui, vt ait Arist. *de anima. 2. 3. 2.*

Ad secundum. Probabile non se habet propriè vt vniuersale ad demonstrationem & sophisticum syllogismum, sed tantum se habet, vt diximus, tanquam minus quid perfectum & priuatio, & vt condistincta species. Quo etiam modo Aristotel. *lib. 1. cap. 1.* propositionem tanquam in species diuidit in Dialecticam & Demonstratiuam. Potest etiam probabile dupliciter accipi. Vel id significat quod probari potest, nec est plane improbabile, & sic est quid commune ad necessarium, & quod propriè probabile dicitur, quod nempe euidencia & certitudine perfecta caret. Ex hoc nullibi agitur de probabili, sed tantum semel cum disputatur de syllogismo *Topico* & necessario. Alio modo probabile propriè vsurpat, quo pacto est species quædam distincta syllogismi, sicut & necessarius. De horum librorum ordine lege Alb. & Doct. Louan.

Obiecta. Cap. 1. & lib. 1. Aristot. dictum esse ait in *Topicis* de illis ipsis rebus, de quibus in præsentia differit. Ergo antecedunt libri *Topici*. Resp. Nulla est conclusio, vt etiam infra explicabimus.

Quinta Propositio. Sequitur ex dictis quatuor hos libros esse inscriptos *Analyticos*. Primos quidem priores, alios autem duos posteriores, quoniam præcedit argumentandi modus & forma materiam, cui illa duo applicantur.

Cur autem inscribantur *Analyticis*, multas solènt Interpretes congerere causas. Breuiter *Analytis* seu *Resolutio*, finit in *ib. Alex.* & Philop. est regressus rei in ea ex quibus componitur. Quare oppositur compositioni; & sicut fiat, ita & illa multiplici est, de quib. diuisionibus lege Alex. Compendio autem tripliciter eam diuidit. Dant.

apud

Spud Buranum hic, & infra sect. 3. in init.
nempe in Naturalem, Mathematicam, &
Logicam. *Naturalis* est verbi gratia mix-
ti in elementa, vel compositi in mate-
riam & formam. *Mathematica*, auctore
Themist. est, vera conclusioe posita pro-
positiones ex quibus confecta sit inquirere.
Logica, quæ etiam appellari potest ratio-
nis, duplex est: Vel rei incomplexæ,
vel complexæ. Si incomplexæ, aut est ef-
fectiva in partes essentielles, aut effectus
in suas causas, aut totius integri in par-
tes integrantes. Sumitur autem nomen
resolutionis rationalis pro ea quæ men-
te tantum fit, & non per sealem separa-
tionem, & potest etiam ad Metaphysi-
cam, aliasque scientias transferri. Si au-
tem resolutio rei complexæ, est reso-
lutio syllogismi in suas partes integrales
propinquas & remotas, de quibus iudi-
candum est an recte sumptæ fiat, & re-
solvendi cohererent, an non. Hæc iterum du-
plex est: Prior est in principia necessitatis
consequentie, hoc est quæ certo & infal-
libiliter indicat consequentiam syllogisti-
cam esse necessariam, & illatam conclu-
sionem sequi ex propositionibus assump-
tis tanquam ex principiis illationis, ob
idoneam mediæ terminum cum extremis
collocationem: & appellatur Resolutio,
quia tenditur ratione solius formæ. Po-
sterior est in principia necessitatis conse-
quentie, quæ deprehenditur necessitas cõ-
loqueantis, seu conclusionis ex necessitate
principiorum assumptorum, & appella-
tur resolutio materialis, quoniam fit ra-
tionis materiæ necessitatis, & illa appella-
tur resolutio prior, hæc autem posterior,
quoniam ista necessitatis illam priorem
supponit, ideoque libri qui tractant de di-
cta præcedenti resolutione, appellantur,
analytici priores, qui autem de posteriori,
posteriores. Alia de Resolutione in lib. de
Demonstratione dicemus. Quare omnimen-
dum est quod Ale. ex Platone refert, tri-
plex esse resolutionem: A sensibilibus
ad intelligibilia, ut à bono corporis ad
bonum animæ, ab hoc ad bonum quod
in legibus est. Denique ad infinitum bo-
nitatis peragere, quod est Deus, secundam

Resolutionem dicebat Plato esse regres-
sum à demonstratis & subdemonstratis
ad indemonstrabiles & immediatas pro-
positiones, de qua in lib. de Demonstra-
tione. Tertia erat, ascendens à suppositio-
ne ad principia quæ non egent suppositio-
tione. Observandum etiam est quod dixi-
mus dum ageremus de instrumentis, vi-
sum esse Platoni resolutionem esse disti-
ctum quoddam Dialecticæ instrumentum.
Alij autem dixerunt esse Demonstrationem
quia, nonnulli etiam demonstrationem
propter quid, secuti, ut ipsis videtur, Ga-
lenum lib. 1. ar. in *Parva*. De qua re alias
dicemus, & legatur Haly hoc loco. Ve-
rum ex duplici illa resolutione, quæ ad
rem nostram facit, ortum habuit celebritas
illa Dialecticæ distinctio in *Indicativam*
& *Inventivam*, ut Indicativa dicatur deli-
bati Analytica, Inventiva autem de To-
picis & Elenchis; non quod solummodò
conveniat libris Analyticis modus reso-
lutorius & iudicium, vel alijs tantum li-
bris inventio potest enim proportionali-
ter fieri resolutio etiam in Top. & Elen-
chis. Et inventio locum quoque habet in
Analyticis, imò quod rectè observatur
Doct. Louan. in *Top.* nulla ferè Logicæ
pars est, quæ non simul contineat & ea
quæ ad inventionem pertinent, & ea quæ
ad iudicium, quod restatur Boëtius in
Top. & in *init.* nam, inquit, etiam cum
definit aliquis, vel dividit, invenit defi-
nitioni divisionique differentias accom-
modatas; sed an rectè vel definit, vel di-
vidat, iudicatione perpendit. Sic etiam in
Analyticis præcepta adhibentur & regu-
læ inveniendi medijs syllogisticis, & disti-
simpliciter ac demonstrativè. Insuper in
Topicis traduntur propositiones qua-
dam maximæ, secundum quas Dialecti-
cos construamus syllogismos. Hæc Boët.
Nihilominus dicuntur isti libri simplici-
ter Resolutioni & Iudicativi à parte prin-
cipaliori, inquit Philop. Est enim in his
libris fit quædam ratio compositionis,
cum syllogismus sit comprehensio qua-
dam propositionum, & propterea syllo-
gismi ortum & copiam subministrat Arist.
tamen quoniam resolutio, quam vltimo

loco intendit, est antiquior, & magis præcipua, quia omnis syllogismi figura ex propria resolutione pendet, & qui artem resoluendi tenet, etiam & componendi. Ideo absolute sic appellandi sunt isti libri, quemadmodum & Topici dicti sunt Inuentiui, ab eo quod præcipue spectant. Aliter respondet Nyphus 1. *Post.*

De Diuisione huius libri.

Dvo sunt hi libri Priorum. In primo agitur de natura Syllogismi. In secundo de passionibus & proprietatibus eius. Primus in tres partes iterum distribuitur. In prima disputat Aristoteles de his quæ spectant ad structuram syllogismi, id est, de Partibus, Figuris, & Modis. In secunda de arte inveniendi medium ad probandam quamcunque conclusionem. In tertia de reductione imperfectorum syllogismorum ad perfectos, quam partem vocat Alex. Resolutionem.

CAPVT PRIMVM.

Dvo potissimum facit hoc in capite. Primo. Proponit scopum & intentionem. Secundo. Præmittit quasdam definitiones eorum de quibus postea acturus est.

PRIMA PARS CAPITIS.

Dicit sibi agendum esse de Demonstratione & scientia demonstratiua. Secundo. Esse definienda hæc omnia: Propositionem, Terminum, Syllogismum perfectum & imperfectum, Esse in toto, Non esse hoc in hoc, Dicit de omni, & Dicit de nullo.

EXPLICATIO VER-

BORVM.

Primum dicere. nempe *xpi oportet*, per dialectum Atticam. Sic omnes ferè Interpret. præsertim Philop.

Circa quid & cuius sit consideratio) Parui, inquit Doct. Louan. refert, cur dixerit *circa quid & cuius*, sed hoc inquirere, est modum in serpo querere. Alij, tamen id non emittunt, ut Alb. Auer. Philop. ut nempe particula *circa*, quæ deinde refer-

tur ad Demonstrationem, significet finem extrinsecum, quo referendi sunt isti libri. Particula autem *cuius*, nempe demonstratiua scientiæ consideratio, significet utilitatem librorum de Demonstratione. Sed forte melius est iuxta ea quæ diximus, quod etiam notat Nyphus, per demonstrationem explicari finem intrinsecum, seu obiectum istorum librorum, qui vna cum duobus posterioribus vnum opus faciunt: Per scientiam autem demonstratiuam finem extrinsecum & utilitatem. Cæterum quod dixit Demonstrationem & scientiam demonstratiuam, Philop. Alex. Mag. intelligunt per scientiam habitum ipsum, & per demonstrationem actum. Quare Philop. confert ista cum sensu & sentire, nam sensum etiam dormientes habemus, sentire autem non nisi vigilantes. Auerroes autem per Demonstrationem intelligere videtur artem ipsam conficiendam demonstrationis per scientiam cognitionem de re demonstratiua. Melior tamen forte expositio est, pro eodem sumi vtrumque: Vnde *cap. penult. lib. 2. Post.* de syllogismo, inquit, igitur ac demonstratione, ac scientia demonstratiua &c. manifestum est, simul verò & de scientia demonstratiua; idem enim est. Quod ipsum non obscure significat Alex. Sensus denique est sibi esse propositum considerare ipsammet operationem intellectus, & consequenter modum quo rectè fieri possit.

Circa demonstrationem &c.) Legit Alex. etiam cum accusatiua scientiam demonstratiuam, & tunc regetur à particula *circa*; si verò legamus cum genitiua, referetur ad illa verba, *cuius sit consideratio*.

Notanda.

Notandum primo. Mos est Aristotelis primum proponere totale obiectum, deinde partes & principia. Sic in 1. *Post. Top. Phys.* quanquam & id verum est quod Philop. monet, imitatum esse Geometras, qui theoremata semper præmittunt, quæ ad ea quæ probanda sunt conferantur. hæc autem partes quæ explicandæ proponuntur, sunt quidem, ut *Egid. & Nyph.* observant, intentione posteriores quæ secundo.

Secundo loco posite sunt, sed Priores executione.

Notandum secundo. Prius proposuit agere de propositione quam de termino, quoniam ut quidam dicunt apud Phil. a notioribus incipere voluit, de termino enim aliqua ratione egerat in lib. *Perihormenias*, præsertim cum termini nomen alijs adhuc inauditum esset, & primum ab Aristotele excogitatum. Verum quia non potuit intelligi terminus sine propositione, dicturus enim erat terminum esse eum, in quem resolvitur propositio, utrumque respondet Mag.

Notandum tertio. Cum de quavis queri possit quid sit, & quas causas habeat, hæc omnia Aristoteles proponit de syllogismo ijs in libris persequi velle, quid sit, dum ait quid sit syllogismus, causam materialem dum subdit quid sit propositio, quid terminus: hæc enim sunt partes quæ locum habent materiae. Efficacitatem, cum dicit quid in toto esse, aut non esse, hoc in hoc, & quid de omni & nullo prædicari: nam hæc sunt principia regulativa, & velut effectiva syllogismi. Finem, dum initio proposuit sibi agendum esse de Demonstratione, Formalem causam, cum sibi agendum esse dixit quid esset syllogismus. Denique etiam accidentia, dum ait, & quis sit perfectus, & quis syllogismus imperfectus, intelligens per perfectum, syllogismos primæ figuræ, vel directos, vel indirectos, ut Philop. & Magent. volunt. Per imperfectum verò, vel indirectos primæ figuræ, vel solos alios cæterarum figurarum.

Notandum quarto. Dum Aristoteles agit de termino, simul etiam implicite disputat de nomine & verbo, quod etiam fecit Bo in lib. suo de *Syllogismo categorico*, qui his libris respondet. Et quemadmodum etiam observat Philop. ista res & subiecto eadem sunt: Terminus, vox simplex, nomen, & verbum, sola autem habitudine differunt, & ut alia omittam, terminus dicitur in ordine ad propositionem, & quatenus est pars quædam syllogismi. Sic etiam Enunciatio, propositio, problema, instantia, interrogatio, & conclusio idem sunt, differunt

tamen ratione quadam & consideratione, & inter cætera propositio quæ ad rem facit, dicitur ratione syllogismi, & itea appellatur tanquam quæ proponatur ut concedenda, & illa ex qua aliud in syllogismo inferatur. Quare errat Valla cap. 44. *Dialecticæ*, asserens Enunciationem esse genus propositionis: Cum enim re idem sint, non potest unum alterius genus esse. Hoc etiam est quod *sup. in prol. lib. de 1m.* diximus disputari ab Aristotele in illis libris de Enunciatione, ut quidem refertur ad syllogismum, non tamen ut effectus propositio & pars syllogismi.

Notandum ultimo. In toto esse & dici de omni, ut etiam notat Mag. re idem sunt. Hoc solum differunt, quod esse in toto dicitur respectu prædicati, ut confertur ad subiectum, ut: Omnis homo est animal, quia prædicatum dicitur de omni homine, & de toto homine. Esse autem in toto, dicitur de subiecto in ordine ad prædicatum, quo pacto dicitur homo tanquam inferius esse in toto animali tanquam in suo superiore. Sed de his etiam postea.

SECUNDA PARS

Capitulum.

Primo. Definit propositionem, orationem affirmativam vel negativam aliquam de aliquo. Secundo. Dividit in universalem particularem, indefinitam. Tertio, ait differre propositionem demonstrativam & Dialecticam, quod hæc veræque contradictionis partem continet, illa verò non continet, sed unam tantum accipiat, atque demonstret, utrique autem convenire allatam propositionis definitionem, quam etiam syllogisticam vocat. Quarto. Definit terminum in quem resolvitur propositio, ut in prædicatum & id de quo prædicatur. Quinto. Definit syllogismum, orationem in qua positis quibusdam, alterum quid à positis necesse est contingere, eo quod hæc sint. Sexto. Ait syllogismum perfectum esse, qui nullo eger ut necessarius appareat, prætersumptas propositiones, imperfectum vero, qui aliquo alio extrinseco indiget.

Propositionis definitio & divisio.

Septimo. Esse in toto, & dici de omni, idē esse, dici verō de omni, esse, cum alterum de subiecto, & omnibus sub eo contentis dicitur. Contrā autem dici de nullo.

EXPLICATIO VOCABULORVM.

A*ut non alicui.*) Dicit particularem propositionem conuenire alicui, aut non alicui, vbi sensus solum est, particularem propositionem habere in se hunc terminum aliquis, aut affirmatum, aut negatū: Si enim accipiamus totum hoc, non aliquis, pro vno termino, non erit terminus particularis, sed vniuersalis negatiuus, qui idem significat atque nullus; sicut nō omnis significat aliquis non, non possibile significat impossibile, vt diximus, & Arist. hac non semel vsurpat in suis exemplis. Eodem igitur modo intelligendus est cum eadem loquendi forma infra Aristoteles *lib. 2. cap. 8. & 15. & 6. Ethic. cap. 7.* vtitur, & cum paulo post subdit: *Aut non omni*, illa particula significat, *Alicui non.*

Quomodo in Topicis dictum est.) Hinc primo infertur hos libros esse Aristotelis. Secundo. Ex hoc ipso loco quidā inferebant, vt est apud Doct. Louan. in *Top.* debere libros Topicos poni ante hos libros. Sed hoc argumentum frivolum est, vt diximus in *Proleg.* Imō verō licet hoc argumentum contra illos retorqueret; statim enim subdit Aristoteles quomodo differat propositio syllogistica, & demonstratiua, & dialectica, dicendum esse in sequentibus, videlicet in *libris de Demonstratione, & Topicis.* Itaque id semel observandum est, sæpe eos qui scribunt, dicere, in aliquo præcedente libro dictum à se esse aliquid in aliquo alio posteriore, quem vel iam meditati sint, vel certe etiam ediderint; non quod ille liber ordine prior sit, quoniam res illa de qua tunc agebatur, non erat præsentis instituti.

Terminum voco.) Nempè innovato à me nomine, vt ait Philop. & vt nos ex Amm. retulimus. *Dissoluitur.* Alij resoluitur, verbum græcum est ἀναλύεται, quod

magis sonat, *dissoluitur*, quam lectionem magis probat noster Interpres, cuius rationem dat in suo Compendio, quoniam resolutio est in partes formales, dissolutio in partes materiales, cuius est terminus.

Syllogismus est oratio.) Alij *Ratio*, non nulli, vt Burl. in com. *Argumentatio*, quod posset ex professo examinabimus, cum agemus de genere syllogismi. Ex hoc autem loco sumunt Doct. Louan. initium alterius cap.

Aliud.) Burl. in comp. legit diuersum, græcè enim est ἵριον.

Notanda.

N*otandum primo.* Inter diuisiones Propositionis Aucr. illam vult esse, quæ propositio aliā dicitur esse affirmatiua, aliā negatiua, quam diuisionem appellat secundum qualitatem, cæteras autem quæ sunt hic apud Aristotelem secundū quantitatem; & sine dubio colligitur hæc diuisio ex definitione, vel descriptione potius propositionis quam assert Arist. dum inquit, Propositionem esse orationem affirmatiuam vel negatiuam. Diximus autem alias has esse species Enunciationis, nec propriè definiti propositionem, vel Enunciationem per illas. Et in hac re bene sentit Alex. contra Ph. esse species propositionis, licet Alex. nolit propositionem vel enunciationem esse genus vniucum ad vtramque, quem hoc loco sequitur Burl. Merito autem Aristoteles talem descriptionem adhibuit, sicut & supra cum egit de Enunciatione; quoniam, vt inquit Amm. definita est Enunciatio vt est instrumentū Entis, in qua verum vel falsum est, hic autem consideratur propositio vt est pars syllogismi. Addit etiam quædam magis diuersificari species syllogismi per has duas species affirmationis & negationis, quam per quantitatem propositionum. Hoc idem dicit Ægid. Cæterum omittit Arist. propositionem singularem, vel quia æquiualeat particulari, nec propriè in scriptis locum habet, vel quia quod attinet ad formam syllogisticam, terminus singularis vim habet termini distributionis enim

Alia distribui potest, quare quodammodo comprehenditur sub vniuersali, meminit tamen propositionis indefinitæ, quia et si aliquando æquiualeat vniuersali, æquiualeat etiam interdum particulari, ideoque dat Arist. tantum exemplum in propositionibus indefinitis, quoniam illa materia partim est vniuersalis, partim particularis, in materia necessaria vel cōtinenti. Tum etiam quia æquiualeat propositioni indefinita vniuersali & particulari, & illis solum addendum est signum vniuersale, vel particulare. Addunt Doct. Louan. propositionem mixtæ quantitatis, vel ex vniuersali & particulari, vt, Cuiusque hominis alter oculus est dexter. Vel ex vniuersali & indefinita, vt, Omnis animalis voracis dentes sunt serrati. Et colligitur hæc diuisio ex his quæ Aristoteles docet de modo syllogizandi ex obliquis. Has omnes diuisiones ex parte quantitatis, & illam primam ex parte qualitatis vocat Auerr. secundum formam, quia vtilis sunt ad formam syllogismi. Cum autē Arist. ait differre propositionem dialecticam & demonstrationem, Auerr. & Burl. dicunt esse diuisionem ex parte materiæ, nec mentionem facit sophisticæ, quoniam vt idem Burl. ait, & Nyph. non spectat ad sententias.

Verum an habeat locum in syllogismo propositio particularis & singularis, loquendo præsertim de syllogismo demonstrationis, solet esse grauis con. rouerſia, quæ quod ad Demonstrationem spectat, melius in libris de Demonstratione ditimetur. Quod autem attinet ad syllogismum, disputat de ea re Bald. in q. 5. negatque prætere locum habere in syllogismo. Alij tamen id communiter concedunt, dicentes singularem propositionem æquiualem particulari, & vt Ægid. loquitur, esse contrariam particularem. Lege Scotellam: opere de hac re contra Bald. ubi vadeo argumētis id probat. Potissimum est, quoniam in gradibus particularis & singularis propositio. Bar. in prima, Exemplum, Inductionem, & hæc autem omnia ad syllogismum adferuntur, quod facit infra Aristot. quin in 1. 2. 3. 4. 5. conſecit Aristot., hunc

syllogismum: Omnis triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis. Hæc figura est triangularis. Ergo. Et 1. Ethic. cap. 5. & lib. de motu animalium, cap. 4. ait syllogismi practici maiorem esse vniuersalem, maiorem autem singularem. Et 1. 2. Post. comp. 160. dicit quartam demonstrationem esse particularem, vel singularem, & non signatam signo particulari, vt habet Auerr. et. Opinionem vero Baldi sequi videtur Albertus traſſ. 1. pr. cap. 3. Alij, autem dicunt cum propositionis signatum singulare est, non ingredi huiusmodi propositionem syllogismum. Si autem sit tantum singularis terminus determinatus, ita vt natura vniuersalis sit, posse ingredi, vt si dicam: Hic homo est animal. Ita Aquidius 1. Phys. 3. Dicendum tamen videtur propositionem singularem per se non ingredi syllogismum hic ab Aristotele definitum, illæ enim solæ propositiones ingrediuntur, quæ ab ipso sunt & diuise, & explicatæ, qualis non est singularis, quamuis vtrumque reuocari possit ad aliquam ex illis. Et confirmatur: debent enim omnes syllogismi hic definiti reduci posse ad primos duos primæ figuræ. Sed syllogismus constans singulari propositione non potest reuocari. Ergo. Hæc sententia est Auerr. 1. post. com. 4. Phil. com. suo 28. Durand. 2. s. d. 3. quest. 7. Burl. 5. Phys. 1. 5. Bur. hoc loco. Quod si id negant aliqui, intelligendi sunt ad modum iam dictum, nempe propositionem singularem non proprie ingredi, sed particularem. Erſt id quoque de particulari negant, loquuntur solum de propositione scientiæ ad scientiam, quo pacto 13 Met. cap. vlt. docet Aristoteli. non posse ingredi syllogismum hanc propositionem: Hic triangulus habet tres angulos. Hoc planè docet Phil. 1. pr. sect. 2. in 1. Alb. 1. pr. tr. 1. ca. 3. Nec tamen negauerim syllogismos particulares nonnihil conducere ad scientias vel ratione experientię, ex qua gignuntur, vel certè ad magis confirmanda principia scientiæ.

Notandum secundum. Hic tantum definitur propositio categorica, vt ait A. Hypothetica verò,

verò, non in eo, inquit, quod aliquid de aliquo dicatur, per se consistit, sed in consecutione, vel repugnantia veritatis, si de hypothetica propriè dicta loquamur, quæ conditionalis vocatur. Copulatiua autem pendet ex simplicibus, quare nihil ab illis differt. Item hic definitur propositio ut est tantum de tertio adiacente, vel quoad vocem, vel quoad saltem æquivalentiam; nam definitur propositio quæ ex ijs constat, quæ tãquam termini resolui possunt in subiectum & prædicatum, per se distincta à copula, & debet semper propositio constare ex medio, termino, & altero extremorum. Vnde etiam sequitur terminus hic accipi ut idem significat quod subiectum & prædicatum. Est autem obseruandum appellari terminum hic ab Aristotele *ἐπισμῶν*, quæ dictio alibi significat definitionem, ut 1. Top. cap. 4. ubi terminus, inquit, est oratio, quod quid erat esse explicans. Quia autem significat hæc vox in communi id omne quod terminat, vsurpatur hic ab Aristotele, quatenus, ut ait Alexander per terminum propositio terminatur, vel ut ait Philop. quia in hunc syllogismi definitio terminatur.

Notandum tertio. Quod supra diximus ex Aristotele de Essè in toto, & Dici de omni, intelligi debet de Dici de omni prioristico; est enim aliud quod Posterioristico dicitur. Prioristicum autem in hoc consistit, ut in propositione subiectum sit distributum, quomodo docunq; tandem id postulet natura rei. Posterioristicum est, cū prædicatum inest in re semper & necessarium, & omnibus sub eadem comprehensis, quamvis forè Enunciatio vniuersalitate non præ se ferat, ut: Homo est animal.

Notandum quarto. Circa definitionem syllogismi multa sunt examinanda, quod ut commodius fiat, breuiter est nobis insinuanda de eodem disputatio.

DISPUTATIO DE

Syllogismo in communi.

Supponi debet initio, dari syllogismum contrà Epheeticos, quorum secta & Aporematica, iidemque Authores sceptici,

quasi hæsitantes & dubitantes appellati sunt, & præcipui illius sectæ Authores Pyrrhone Pyrrhonij dicti sunt, ut habet Laërt. lib. 9. & Empiricus in suis libris hypopos. de quibus etiam lege Ciceronem in Acad. quest. & contrà hos nos agemus in 17. de scientia. Tota igitur ferè disputatio nostra erit in examinatione definitionis ab Aristotele tradita, eaque tantum attingemus, quæ in compen. omissa sunt. Quia verò syllogismus est argumentatio & operatio quædam intellectus, quæ appellatur discursus, pauca etiam de eodem necessariò præmittenda videntur.

QVÆSTIO PRIMA.

De Discursu in communi.

Multò adhuc magis supponi debet illi in rerum natura discursum, siue tertiam intellectus operationem, quam D. Thom. 1. 2. q. 14. art. 7. 53. art. 3. 85. art. 5. 1. 2. 89. art. 4. 1. contrà gem. cap. 57. & 58. li. 3. cap. 91. De ver. 2. art. 3. ad 3. & 93. art. 15. in corp. & ad 2. an esse cognitionem vnius ex alio, seu per aliud, & post aliud. Et hæc est communis omnium sententia, quicquid Scotus dissentire videatur 5. sen. in proleg. 4. An Theol. sit scientia, & 2. s. d. 7. q. 1. & d. 9. q. 3. Atque 2. s. d. 7. q. 5. ad 2. Contra Scotum verò lege cap. 2. s. d. 9. q. 2. art. 3. ad 1. contra 6. concl. Ex qua discursus explicatione sequitur, includere plures propositiones illatione colligatas, sicut secunda operatio plures terminos copula coniungit. Et quemadmodum secunda operatio est iudicium quoddam quod vnum alteri inest, quod exprimit copula; ita discursus vel argumentatio continet formaliter iudicium quod vna propositio sequatur ex alia, quod exprimit particula illativa Et, quoniam in hoc utraq; conueniunt secunda & tertia operatio, quod iudicium de re ferant, & quod sint complexa operatio intellectus. Ideò fortassis Arist. 3. de anima 2. 21. duas tantum intellectus operationes recenset, scilicet, simplicium apprehensionem, seu indiuiduallium, ut ipse loquitur, in qua nec est verum, nec falsum. Et compositionem, in qua hæc ipsa reperiuntur. Hoc tamen interest inter utramque

veramque operationem; quoniam secunda operatio aut est affirmans, aut negans, tertia verò, quod fortasse mirum alicui videatur, semper est affirmans, in hoc sensu quoniam etsi conclusio negans esse possit, semper tamē iudicium est affirmativum, quatenus videlicet iudicatur vnum ex alio necessaria illatione sequi. Cæterum quomodo distinguatur tertia hæc operatio à secunda, & de proprietate ac quidditate, non est huius loci.

Notandum secundo. Quæcunque alias diximus in *Comp.* de discursu formali, vel de formali consequentia, eiusque regulis, omnia huc transferenda sunt: solet enim appellari discursus formalis, cum consequitio sit non tam ob euidenter, & per se necessariam connexionem materia, tunc enim dicitur materialis discursus, quam ob aptam dispositionem terminorum maioris, minoris, & mediij in idonea tum figura, tum modo, de quibus etiam alias dictum est. Habuit autem, ut ait Philop. *init. Pr.* ortum discursus ex ignoratione rerum, atque earundem peruestigatione, quia inquisitum est utrum aliqua sint verè connexa, an non? Quod ubi primo & per se constat, non est amplius, inquit ille, discursus opus. Vel etiam initium habuit discursus, ut observat D. Thom. in 1. p. & 2. *cont. gent. locis citatis.* Et Alb. *Dial. de apprehens. p. 6.* ex debilitate nostri intellectus, qui conceptus, quos de re habet confusos & imperfectos, perficit deinde paulatim per tertiam operationem.

Notandum tertio. Discursus & argumentationis species vulgo quatuor enumerantur: Syllogismus, Inductio, Enthymema, Exemplum, de quibus tribus ultimis nihil præter ea quæ diximus in *Comp.* & paulò post cum Aristotele dicemus. Præsertim cum Arist. & alias sæpè, tum 1. *Post. cap. 1.* dicat esse illas rationes Rhetoricas. Quod autem aliqui distinguant consequentiam ab argumentatione, fortè apud Alex. *leg. 1. Pr. cap. 1.* Ratiocinationem omnem esse consequentiam, non autem vice versa, perperam faciunt, nam ipsamet consequentia non est aliud, quam discursus & argumentatio quædam, Alex. autem

loquebatur de syllogismo, præter quem Inductio aliæque species sunt consequentiarum quædam, non autem syllogismi. Eodem modo rejiciuntur ab vera ratione argumentationis nonnulla alia, de quibus Alex. Sed nominatim dubitari solet de conversione, quæ tamē, ut rectè norant Doct. Louan. potius dicenda est principium perfectissimi syllogismi, quam vlla certa species argumentationis. Iam verò de enumeratis speciebus constat dici argumentationem solum analogicè, nam primariò & per se de syllogismo dicitur de alijs per habitudinem & respectu ad illud. Dices: Atqui in definitione syllogismi non est posita argumentatio, sed ratio, vel oratio. Ergo non est genus. Propterea Burl. & alij quidam recentiores volunt dictionē λόγος in definitione syllogismi Latine reddendā esse argumentatio, & inquit, Bur. Iurarem animā Philosophi, nunquam per λόγος intelligendam esse orationē, sed sciebat bonus vir parvam se facturum iacturam, si causa caderet. Quare cum desisset Bardolinus ipsius discipulus, & merito credendum enim est hac in re Græcis, qui omnes vertunt, orationem, quamvis hoc ipsum nomen λόγος inter alia id quoque significet argumentationem & discursum, quod etiam Rationis dictio latine significare potest, ut 1. *Top. cap. 3. lib. 8. ca. 3. 4. & 5.* Obijcit etiam Burana primo. Nam dicendum potius fuit orationes, quam oratio. Secundo. Quia non est oratio proximum genus, nec contrahitur per proprias differentias quod tamen faciendum in definitione monet Aristot. in qua genus proximum assumitur. Denique quoniam ita definiuit Boët. *lib. 2. de differentiis. Top. Galenus. lib. de hist. ph.* Resp. ad primum cum Alb. dici orationem, quia orationes & propositiones particulares vniuntur terminis vno illationis, vel etiam vnicò medio, ut Aristoteles docet 2. *post. 1. 1. & ibid. Auer. &c.* Instat Burl. sic etiam appellari posse totam Iliadem orationem vnam. Verum id est, imò ita vulgò loqui soleamus; & apertè admittit Arist. *de arte poet. cap. 20. & 2. Po. non semel.* Et ratio est, quia vna oratio est, quæ index est vnius alicuius

rei, seu operationis. Adde quod Aristot. hic definit propositionem & syllogismum, aliq; omnia vt voce exprimuntur, Ideo maluis pro genere ponere orationē, vt sibi in omnibus definitionibus conseruiret. Confirmatur etiam ex Etymologia, dicitur enim syllogismus, inquit Alex. ἀνὰ καὶ λόγος, quasi consermocinatio quædam, & orationum collectio & compositio. Ad secundum. Falsum est non cōstrui orationem per differentias, quæ in seq. particulis continentur, vt docent omnes Interpretes, & nos dicemus. Ad vltimum. Nihil refert, vt enim & recte vtrique sit argumentationem, siue orationem pro genere posuerunt.

QUESTIO SECVNDA

quod sit Syllogismus

Nihil attinet hic disputare, quod tamē in questionem vertunt Interpretes, an de syllogismo haberi scientia possit, certum enim est, si de certa cognitione sub scientia nomine loquamur, haberi possit. Ita docet Phil. & Egid. & c. Ratio autem quæ in contrarium duplex potissimū afferri potest, nō habet speculatiuam in syllogismo difficultatem, sed communem illi cum alijs multis, videlicet, tum quod syllogismus sit aliquid complexum, de huiusmodi autem re sciri nec definitio, iam nec scientia esse possit, tum etiam quod si habetur de syllogismo scientia, necesse sit aritari in infinitum: nam per syllogismū scientia definitur. Hinc inquam ratio duplex eandē solutionē habet, atq; si contra definitionem, propositionem, aliaque id genus permulta afferantur. Dicendum enim est ista omnia simul & posse esse id quod sciunt, & sibi ipsi instrumenta vti sciuntur, quemadmodum de Dialēctica initio diximus. Præterea ista omnia enāsi designant aliquid complexum, & dicantur complexiūdem quandam rerum ipsarum in intellectu, tamen secundum se, vt sunt ipsæ etiam aliquid, eam simplicitatem habeant quæ satis sit ad scientiam, quod alij dicunt esse complexa in actu exercito, non autem in actu cognito. Hoc & con-

firmit, Aristoteles hoc capite ita syllogismum definit: *Est oratio, in qua positi quibusdam, alterum quia à positis necesse est conuincere, eo quod hac sint.* Eadem definitio colligitur ex 1. Top. cap. 1. 1. Ethic. cap. 1. 1. Rh. cap. 2. Primam partem huius definitionis ante explicauimus. Secunda pars est, *quibusdam*, ex qua sequitur plures in syllogismo propositiones esse debere, hoc est, duas vt minimum. Ad excludendum, vt inquit Alexand. Philop. Magent. quæ apud Rhetores dicuntur *Monothemata*, nos *solicapula argumentationes* vertere possumus, vt sunt Enthymemata. Quæmodum sunt etiam Dilemmata, quæ si dicas *unicapula argumentationes*, sunt enim velut duplicia Enthymemata. Hoc ipsum ex notatis neminis sup. probabat Alex. & Aristot. docet 1. Pr. cap. 25. Tertia pars est *Positi*, hoc est primo-dispositis, & certa quadam methode & ordine collocatis in figura & modo, vt aiunt Doct. Lozan. & Burl. & indicant Alex. & Egid. quod tamē alijs displicet, quoniam, inquit, sequeretur esse superuacuas quæ subduatur. Vel secūdo, vt inquit Nypheus, qui priorem rationem videt. *Positi*, id est, concessis, præmissis, vel assumptis. Ita etiam Auer. Mag. Bo. 1. 2. de differentijs Top. & Di. Tho. op. 4. Vel tertio, quoniam sequi videtur solum definiti syllogismum, quem vocat probatuum. *Positi*, id est, vt etiam Alex. addit & Burl. propositionibus Categoricis & prædicatiuis, non autē hypotheticis tantum & suppositiuis, quæ supponi potius dicuntur, quàm poni. Secundam explicationem huius particulæ probare videtur Cell. lib. 15. c. 26. Sic enim veluti verbum verbo reddens, hanc Arist. definitionem vertit: *Syllogismus est oratio, in qua consentis quibusdam & concessis, aliud quid, quoniam quæ concessa sunt, per ea quæ concessa sunt, necessarii efficiuntur.* Quarta particula *Alterum*, id est, diuersum, ait Burl. nō vērū aliud, græcè enim ἕτερον, non ἄλλο, quæ quemadmodum differant, patet ex Porp. in cap. de differentijs & proprio. Significatur verò hac particula, debere esse id quod ex præmissis sequitur diuersum ab iisdem, siue ab antecedentibus, nec enim in-

accipiuntur, inquit Auerroes, in ostensionem sui ipsarum, sed alicuius alterius. Quare hinc excluduntur, ut notant omnes Græci, præsertim Alexander, syllogismi qui appellantur *ἀνισόποροι*, hoc est indifferentes, & ut ita dicamus, bis lati videlicet, bis idem repetentes, ut: Si dies est, dies est, sed dies est, Ergo dies est. Denique excluduntur illæ omnes ratiocinationes, quæ principium petunt, hoc est, quæ id assument, quod deinde concluditur, quod etiam observat *Ægid.* Syllogismus enim, inquit *Alexan.* est instrumentum alicuius usus causa: Quare qui inutilis est, non syllogismus quidem appellandus est, quod præterea probat facta inductione per omnes species syllogismi: Demonstrativum, Topicum, & Sophisticum. Vnde etiam *Philop.* Præmissæ, inquit, sunt gratia conclusionis, sed idem suppositus gratia non est, sed aliter, cum habeat instrumenti rationem. Tandem sola obscuri manifestatio per id quod clarum est, utilis est in syllogismis. Sed idem seipso non potest esse magis minusque perspicuum. Ergo &c. Ponitur etiam hæc particula *Alterum*, tãquam correlativum præmissarum duarum propositionum, quæ unus antecedentis rationem habent, si cum conclusione, quæ antecedens appellatur, comparatur. Quinta particula *Quid*, hoc est, aliquid determinatum, inquit *Magent.* Quare propter hanc particulam rejiciuntur argumentationes inutiles, in quibus nihil nec omni, nec nulli, nec alicui, nec non omni, siue alicui non, inducitur. Hoc ipsum docet *Philop.* Sexta particula: *Necesse est contingere.* Per hoc, inquit *Ægid.* excluditur Exemplum, quod est argumentum Rhetoricum, nec necessario concludit, quin etiam in genere excluduntur argumentationes, in quibus non sit necessario illatio, ut notant *Alexan.* *Philop.* *Auer.* & alij. Intelligitur autem de necessitate consequentiæ, quamvis sæpè non sit necessitas consequentis, sed contingens esse possit, ut inquit *Alexand.* & *Philop.* hic, & *Auerroes Epit. Log.* Est enim observandum, aliam esse necessariam

illationem consequentiæ, aliam consequentis: Illa fit ratione formæ, ista autem ratione materiæ; quare in legitima forma nunquam potest negari consequentia, & in Enthymemate non debet distingui consequentia, quæ simpliciter inferitur, erit enim semper aut vera, aut falsa, sed consequens, ut diximus in *Comp.* Quod verò dicitur, *necesse est contingere*, contradictionem videtur involvere; nam quod necesse est, non contingit, sed sensus est, inquit *Scotus*, quod si præmissæ veræ sint, & conclusio formetur, necessario quoque ipsa vera erit. Intellige per præmissas veras, vel reuera, vel in opinione. Denique *continget* sæpè significat idem quod evenire, aut fieri, aut sequi, siue necessario, siue contingenter. Per hanc particulam excluduntur Inductio & Exemplum, inquit *Leui Gersonides*, quæ nullam habent necessitatem, nisi forè omnia per sensum singularia accipiantur. Sciendum est autem in syllogismo plures actus plurium iudiciorum concurrere; sunt enim plures propositiones, nihilominus cognita maiore & minore, & mutua earundem connexionem, videtur aut eodem instanti, aut non multo post tempore necessario sequi iudicium de conclusione, quod ex definitione ipsa potest colligi, significat enim definitio, se habere præmissas ut causam efficientem, quod præterea aperte docet *Aristoteles 2. Phys. t. 2. s. 2.* Vbi autem causa est sufficienter disposita, sequitur necessario quantumvis effectus. Nec tamen me latet *Aristotelem 2. Phys. t. 3.* referre præmissas ad causam materiale, & *5. Met. t. 3.* Sed *Simplicius* & *Auerroes 2. Phys.* *Alexander* autem *4. Met.* dicit præmissas respectu conclusionis, & rei quæ per conclusionem scitur, se habere ut causam efficientem, respectu autem totius syllogismi se habere ut causam materiale, conclusionem autem ut causam formalem, quod rectè declarat *D. Thomas* ad illa loca *Aristotelis*, dicuntur enim præmissæ, materia quoniam ex illarum terminis constituitur conclusio, *Sis* etiam intelligendi sunt

Philop. 2. com. 19. Eust. *ibid.* Alex. 1. pr. ca. 1. Quod autem præmissæ sint causa efficiens, docet D. Thom. 1. cont. gent. cap. 17. Ferrar. *ibid.* Ba. Ven. & Soro 1. po. cap. 1. Gregor. in *prol.* q. 3. art. 1. Denique Auer. sapissimè, alique oranes Interpretes appellantes præmotionem, siue præcognitionem agentem, de qua in lib. de demonstratione. Solus Appell. ex veteribus id negat 1. p. q. 2. dicens præmissas se habere vt dispositionem. Nihil autem absurdum est, vt tenet probabilis opinio, de qua modo non disputo, eodem instanti aliquam potentiam plures actus exercere si subordinati sint, sic enim dum iudicium de re aliqua ferimus, necessariò simul videmur rem illam apprehendere, quod tamen est opus distinctæ potentie, vel certe sunt distincti actus eiusdem. Ex quo sequitur de ratione syllogismi & discursus non esse vt vnum ex alio inferatur diuerso tempore, sed tantum diuersis actibus. Sciendum præterea est, cum assentimur cõditioni, debuius prius assensum præbere præmissis, non tamen illo ipso actu, quo præmissis assensi sumus, nisi vt summum virtualiter, quo pacto qui medicinam amat, virtualiter amat etiam sanitatem. Hoc docent cap. 1. s. d. 1. q. 1. ad arg. contra 4. concl. Dur. 2. s. d. 38. q. 3. ad 3. arg. Aureoli. Adam apud Greg. in *prolog.* q. 3. art. 1. Et indicat D. Thom. 1. 2. q. 8. art. 3. & *ibid.* Caietan expressè. Item D. Thom. q. 11. art. 4. q. 57. art. 2. ad 2. Zonl. 6. Met. qu. 10. Greg. loco cit. Quamuis duo hi posteriores sentire videantur eodem actu & præmissis conclusioni tanquã obiecto quod nos assentire, & non solum tanquam vni propter aliud. Probatur autem quod hi actus sint simul, præter ea quæ dicta sunt ex 1. po. t. 2. iuxta omnium ferè Latinorũ Interpretationem, vbi inquit Aristoteles. *Est autem cognoscere, alia quidem prius cognoscentem, quorundam verò & simul accipientem conclusionem*, id est, cõclusio cognoscit ex priore propositione quæ tempore prius cognoscit, sed simul tempore cum posteriore, hoc est cognita vtraque præmissa, siue prior illa sit maior, siue minor. Si enim maior, simul cum minore, erit cognitio conclusionis; si minor, simul cum maiore,

Idè cum Arist. & alij Philosophi non semel priore loco ponunt propositionem eam quæ esset postposita, volunt nihilominus retineri propriam vtriusque collocationem, vt maior dicatur non quæ priore loco, sed in qua maius extremum cum medio contingitur. Aristoteles verò ibidem exemplũ posuit cum maior priore loco cognoscitur. Idem docet Auer. *questio* 8. *colam.* 5. & Thom. 1. *post. in t. 2. Periherm. lect.* 13. 1. p. q. 82. art. 2. in corp. Albert. 1. po. t. 2. Sed quod hæc non fiant vnico actu, probatur; nam præmissæ sunt magis certæ quam conclusio, quia propter quod vnumquodque tale, & illud est magis tale 1. po. t. 5. Tum quia ex præmissis vnacũ affirmatiua, alia negatiua Conclusio partim affirmatiua partim negatiua, non potest autem vnus & idem actus esse magis & minus certus esse affirmatiuus & negatiuus. Confirmatur. Experimur enim assensum conclusionis in nobis, absque eo quod de principiis cogitemus. Sic etiam experitur quis quandam appetitiam medicinæ, etiam si nihil actu de sanitate cogitet. Hoc est contra Ocam in *prol.* q. 8. vbi asserit posse esse vnicum actum, cum tamen q. 1. & 2. concedat posse esse & actum & habitum vnum distinctum solius conclusionis. Eodem modo loquitur Gabriel in *prolog.* q. 8. Multò magis est id contra quosdam recentiores, qui dicunt habito assensu conclusionis semper & necessariò elici assensum principiorum & conclusionis, quem appellant scientiam comparatam videlicet per Demonstrationem, Nominales verò, cum sit dictus assensus, vocant sapientiam. Quoniam autem hæc res pertinet tum ad tractatum De sciẽtia, tum ad libros De anima, satis nobis est earum vi ad consequentiam inferendam statim, vel eodem instanti, vt quidam volunt, vel imperceptibili post tempore sequi necessariò assensum conclusionis. Nec aliud potest necessariò ex Aristotele 1. po. t. 2. inferri, quamvis enim dicat simul cognoscentem aliquid aliud cognoscere, sensus est potest, simul, hoc est eodem ferè momento. Multi alij interpretantur simul, id est, absque alio medio. Lege etiam D. Thom.

D. Thom. 1. sent. gent. cap. 55. & 57. q. 3. de Ver. art. 15. 1. p. q. 14. art. 7. Confirmantur quæ dicta sunt, nam alius etiam dicitur habitus conclusionis, alius autem principiorum. Ergo & actus. Cum autem dicatur sapientiam constare ex habitu intellectus, seu ex habitu principiorum, & ex habitu scientiæ, sensus est sapientiam esse cognitionem, sed per altissimas causas & principia, quoniam si per se sumantur, habitus est intellectus, quomodo autem distinguatur sapientia à scientia, est alterius loci.

Obijciunt. Eodem actu volumus medium propter finem, & ipsum finem. Ergo eodem actu assentiri conclusioni propter præmissas. Responderi potest, disparem esse rationem; medium enim nullam propriè habet appetibilitatem quatenus medium est, sed totam à fine, præmissæ verò aliquam in se continent veritatem distinctam à veritate conclusionis. Quod si aliunde medium aliquando habeat propriam aliquam appetibilitatem, tum credibile est appeti medium ratione illius appetibilis distincto quodam actu, quantum de hac ipsa re gravis est questio apud Morales Philosophos & Theologos. 1. 2. an possint in eundem actum coalescere appetitio mediæ & finis. Septima & vltima particula est: *Et quod hæc sint*, Quam Arist. ipsemet explicat, dicit enim sequi conclusionem, *et quod hæc sint*, id est sine vlla alia extrinseca propositione, & ob solas præmissas positas, siue intelligas ordine dispositas, siue concessas, seu, ut ipse dicit, *et quod hæc sint*, hoc est, propter hæc. Quare excluduntur Enthymemata, quæ egent extrinseca aliqua propositione, ut notat Alexander, quoniam illis tanquam in animo inclusa desiderantur alia propositio. Excluduntur præterea quidam syllogismi, ut vult idem Alexander, quos Stoici sine methodo appellant, nempe qui non concludunt, nisi adiungatur aliqua alia propositio; ut si dicamus: Primum secundo est maius, secundum tertio. Ergo primum tertio, necesse enim est ponere aliam propositionem, quod maiore maius est, maiore etiam maius est. Notandum

etiam cum Alex. per hanc particulam non intelligitur præmissas debere continere causam necessariam rei quæ per conclusionem infertur, alioquin sola demonstratio hac definitione comprehenderetur. Sensus igitur tantum est inferri conclusionem ob vim quæ in præmissis inest, propter aptam earum dispositionem, quomodocumque tandem se habeat materiale propositionum, ad materiale conclusionis. Idem observat Philop. & hæc quidem ex Aristotele, quæ omnia comprehendit sua definitione Albumazar cap. 8. lib. de syllogismo dicens: *Syllogismus est oratio in qua ponuntur res plures; una, quæ postea quæ composita sunt, sequitur ex ipsis per se, & non per accedens res alia ab ipsis de necessitate.* Ex Averroes sex ponit syllogismi conditiones. Prima. Est ut propositiones quæ assumuntur, concedantur. Secunda. Ut sint plures. Tertia. Ut conclusio sit aliquid aliud distinctum ab assumptis propositionibus. Quarta. Ut ex illis sequatur certa conclusio. Quinta. Ut nullo termino vel propositione extrinseca egeat, pro illationis necessitate. Sexta. Ut non inferat per accedens, per quod, inquit, differt à syllogismo ex utraque affirmatiua in materia necessaria in secunda figura.

QVÆSTIO TERTIA.

Quibus syllogismi conveniat dicta definitio, & quomodo?

ET si ex dictis colligi utriusque potest, quinam in hac definitione syllogismi tum contineantur, tum excludantur; tamen quia de nonnullis peculiaris questio esse solet, ideo breviter id expediemus. Syllogismus in genere primo dividitur in materialem & formalem, sicut & discussus atque argumentatio, de qua questione prima diximus. Per quam divisionem quidam intelligunt syllogismum illatiu & probatiu. Illatiuus est formalis, probatiuus materialis, secundum nonnullorum interpretationem. Secundo. Alius est syllogismus categoricus & simplex, alius hypotheticus & compositus. Tercio, alter est perfectus, imperfectus alter. Quarto.

Syllogismi distinguuntur.

Ratione materiæ quidam est Demonstratiuus, quidam Topicus, quidam Sophisticus. Hæ sunt celebriores diuisiones: nam minus præcipue sunt illæ, in syllogismum vniuersalem & particularem, affirmatiuum & negatiuum, & in syllogismos in tribus figuris contentos. Quæstio ergo est, an omnes isti syllogismi sub hac definitione comprehendantur, & syllogismi ratio in communi dicaturne vniuersæ, an analogicæ de omnibus?

Prima Propositio. Si per syllogismum illatiuum intelligatur sola forma abstracta, ab omni materia quomodolibet, vel quæ applicari potest materiæ etiam aperte falsæ, & disparatæ, vt elementis A. B. C. profectò definitio syllogismi non conuenit illatiuo. Est contra Bardol. 1. *Pr. anim. in definitione syllogismi*, quod ipsum indicat Burl. lib. 2. cap. 23. cum syllogismum qui concludit falsum esse verum syllogismum. Idem docere videtur Scot. & Egid. in hunc locum. Alij tamen ita hanc sententiam limitant, vt soli syllogismi sint sub hac definitione, qui constant ex significationibus & diuersis terminis, quoniam in definitione dicitur, aliud quid necessario sequi debere. Materia verò quænam tandem illa sit, nihil referre. Sed probatur hæc nostra sententia. Primo, Syllogismus est instrumentum quoddam nostri intellectus, sed elementa sola vel materia aperte falsa non modo non iuuat, sed obest potius intellectui. Ergo, Confirmatur. Non potest concipi syllogismus, nec vis illatiua sine iudicio aliquo illatiuo; illatio verò non potest esse, si nulla sit in materia connexio. At hoc est syllogismum esse probatiuum, vade propositiones sunt iudicia quædam, quibus vnum alteri inesse aut affirmamus, aut negamus. Secundo, Probatur ex communi sententia Interpretum; sic enim docet Alexan. & Philop. hic. Auct. in *Epi. Logica*. D. Tho. op. 47. & 48. Boët. lib. 2. de *syllogis. categorico*. Et Aristoteles in hac ipsa definitione id aperte significat; nam necessariò aliquid contingere ex præmissis, est, id quod sequitur habere connexionem cum illis, non conditionalem & hypotheticam,

quia syllogismus hypotheticus non pertinet ad hanc definitionem. Ergo simpliciter & categoricè. Idem Arist. 1. *Top. cap. 2* assignans hanc eandem definitionem, syllogismum definitum diuidit in *Demonstratiuum, Topicum, & Sophisticum*. Sed hæc est diuisio syllogismi probatiui. Ergo. Illatiuus enim idem plane specie est in omnibus, sicut & forma syllogistica eadem specie est in quacunque materia.

Obijciens. Aristoteles in hoc cap. 1. distinguat propositionem syllogisticam à Demonstratiua & Topica, & ait, Syllogismum definitum non esse demonstratiuum, nec Topicum, nec Sophisticum, sed si hæc omnia auferas, nullus remanet locus syllogismo probatiuo. Secundo. Afferit Arist. in his duobus libris exempla in elementis, litteris. Tertio. Ex Arist. 2. *Pr. ex falso* sequi potest verum, non propter connexionem in re ipsa. Ergo propter solâ formam. Et 1. *Top. cap. 1.* syllogismum peccantem in materia, sed non in forma, ait esse verum syllogismum, quod etiam testatur 1. *Ethic. cap. 1.* At hoc solum est propter formam syllogisticam. Ergo. Ad hæc omnia primo, simul respondeo: Syllogismus & propositio possunt rerum caretarum more obijci intellectui in prima intellectus operatione absq; eo quod feratur iudicium, quod vel experientia patet. Sæpè enim audimus propositionem vel discursum, quæ non statim iudicamus, sed tantum apprehendimus, & hæc ipsa apprehensa possunt voce à nobis explicari, vt si dicat: Homo est bestia, huic propositioni non assentior. Potest præterea syllogismus & propositio considerari cum continet materiam falsam, quæ aperte falsa sit, & cui non assentiamur. Tunc autem non erunt formaliter loquendo syllogismus, vel propositio, quia hæc tanquam instrumenta pertinent ad secundam & tertiam operationem, in quibus est iudicium. His positis, ad primam seorsim respondeo: propositionem & syllogismum definitum nec esse demonstratiuum, nec Topicum determinatè, tamen necessariò in communi aliquam materiam includit. Ad secundam, afferit Aristoteles exempla in litteris, ad

etiam.

invidendum in determinationem mathe-
maticam, & etiam facilitatis causa, quomodo
Mathematici faciunt in suis demonstra-
tionibus. Vnde Aristot. *sec. 1. cap. 1. post
medium*, occurrens veluti huic obiectioni,
monet se elementis vti more Geome-
tarum, qui accipiunt lineam siue latitu-
dinem, etiam si à parte rei nulla talis de-
tur, quoniam non vitur, inquit, linea tali
modo accepta, quasi inferens aliquid ex
ea. Et concludit syllogismum nullum fieri,
nisi si aliquid in syllogismo habeat ut
totum & pars, hoc est ut subiectū & præ-
dicatum. Simile quid habetur *15. Met. f. 1.
cap. 3.* Ad tertiam. Cum assumitur falsum
in syllogismo, erit syllogismus verus so-
lum quoad formam, nec tamen simplici-
ter dicendus erit syllogismus, quia intrin-
secè syllogismus vitrumque dicit, & ma-
teriam & formam. Si tamen id quod fal-
sum est, nobis videatur esse verisimile, po-
terit absolute appellari syllogismus, quā-
vis si cum alijs perfectis conferatur, quo-
dammodo requiratur. Et propterea Arist.
syllogismum *latissimum* non vult simplici-
ter appellari syllogismum, multò autem
minus *Pseudographum*, quod intelligi do-
bet si tantum decipiendi causa somniantur.

Secundo Propositio. Si per syllogismum
probativum intelligatur is qui dicit ne-
cessariam connexionē, quomodo accipi
videatur à Burh. non comprehenditur sub
hac definitione, quoniam hic est demon-
strativus. Si autem per probativum intelli-
gitur ille quem paulò antè diximus, nempe
qui idoneam formam dicit, & aliquā
materiam, in qua aliquid ex alio conclu-
ditur, siue sit necessarium, siue probabile,
sunt tantum appaerens, tunc syllogismus
probativus sub hac definitione compre-
henderetur, nec differet ab Illativo, cum
tamen nomine illativi intelligi soleat so-
lus & praeceptiva forma.

Tertio Prop. Syllogismi hypothetici nō
possunt per se in hac definitione. Paret
ex illa particula, *Positiv.* hoc est, supponen-
tibus aliquid positivè. Et hoc expressè in-
de colligit Alex. Doct. Lon. Phil. & alij.
Constat autem. De eo enim syllogismo a-
giunt in præceptiva ab Arist. qui constat ex

propositionibus suprà definitis, ostensum
est autem solas categoricas ab Arist. esse
definitas. Ergo. Præterea syllogismus hy-
potheticus non est vnus syllogismus, sed
multiplex, propositio enim hypothetica
si propriè accipiat, est argumentatio quæ-
dam. Denique, *ut hoc lib. 6. seq.* solum di-
putat de syllogismo simplici & categori-
co. Ergo solum solū definit: quavis Bo.
lib. 2. de diff. top. præposita syllogismi defi-
nitione, vitrumque contendit illa cōprehen-
di, forte quia hypotheticus cōmode potest
ad categoricum reuocari. Idē sērit Algazer.

Quarta Propositio. Perfectus & imperfe-
ctus syllogismus continentur sub hac de-
finitione, id est, cum illi qui sunt in prima
figura, tam alij qui sunt in alijs duabus.
Ratio est, quoniam hi syllogismi sub hac
definitione sunt, de quibus deinceps di-
putat Aristot. Huiusmodi autem sunt hi
quos diximus.

Obijciat. Arist. ponit in definitione, *eo
quod hoc sit*, quam particulam ipse expli-
cans, ait, syllogismum à se definitum talē
esse debere, ut nullo extrinseco termino
aut propositione egeat. Sed syllogismi
imperfecti egent reductione ad duos pri-
mos primæ figuræ modos. Ergo non con-
tinentur sub hac definitione. Resp. Con-
versio per quam syllogismi imperfecti ad
perfectos reuocantur, nihil extrinsecè di-
cit, sed solam terminorum transpositio-
nem. Vult autem Arist. nō egere syllogis-
mum definitum extrinsecus termini adiu-
mento, vel adiumento termini extrinseci.
Adde quod nō eget syllogismi imperfecti
hac reductione ut necessariò inferant, sed
ut necessaria eorū illatio clarior elucescat.

Quinta Propositio. Continentur sub hac
definitione syllogismus Demonstrativus,
Topicus, & Sophisticus. Indicat hoc Arist.
1. top. c. 1. ubi hanc eandem definitionē re-
petens, syllogismū definitum trifariam in
has species diuidit, cuius in triplicē syllo-
gismum diuisionis rationem reddit Phyl.
dicens, si res quarū syllogismus est quoddā
velut *ελλογη*, & collectio ex intellectu quæ
vtrū vocat, deducatur, quæ sunt velut
principia & communes animi notio-
nes, sit Syllogismus Demonstrativus,
et

si ex opinione, Dialecticus; si ex phantasia, Sophisticus. Hæc tamen ratio non est admodum curanda, præsertim cum videatur Philop. diuersas potentias facere, qua intelligimus & discurremus, quod est falsum; vnica enim potentia intellectiua est, etsi ob diuersos actus diuersa aliquando nomina sortiatur: vt si phantasia nomine intelligat, quod omnes reliqui Philosophi, sensum animæ nostræ interioris, multo magis absurdum est dicere in ea effici syllogismum, quicumque tandem sit.

Sexta Propositio. Non dicitur hæc definitio vniuocæ de his tribus syllogismis. Ratio est, quoniam definitur syllogismus prout est probatiuus, & quatenus est quoddam intellectus nostri instrumentum ad res cognoscendas; sed est probatiuus syllogismus quatenus includit aliquam materiam, nihil autem commune vniuocum esse potest, necessariæ, probabili, & sophisticæ materiæ. Ergo nec communis vniuocæ esse potest ratio syllogismi probatiui ad has tres species. Docet hoc Arist. 1. *Top. cap. 1. & 1. Elench. cap. 1.* Quare de syllogismo demonstratiuo & topico analogice dicitur ob iam dictam causam, de sophistico autem & alijs, & præsertim si cum demonstratiuo comparatur, quodammodo æquiuocæ: Dicit enim Aristoteles 1. *Elench. cap. 1.* videri syllogismum sophisticum esse verum, nec tamen esse, sed perinde se habere ad verum, atque hominem pictum ad viuum. Si tamen spectetur sola forma syllogismi, sine dubio pariratione in quouis ex istis esse potest, sed tunc non se habebit syllogismus tanquam genus quoddam, sed tanquam subiectum respectu accidentium, vel etiam tanquam accides respectu subiectorum; Vt si dicamus albedinem eodem modo esse in multis subiectis specie differētib, vel etiam rationem subiecti rei alicuius habere hæc aut illam formam: ita enim se habet forma syllogistica, sicut albedo, vel etiam sicut subiectum cui accidit habere materiā necessariam, probabilem, & sophisticam. Hoc docet Aristoteles 1. *Pr. cap. 1.* tum de propositione, tum de syllogismo, dicens, nihil referre siue propositio demonstrati-

ua sit, siue Topica, & verumis etiam sit syllogismus, quoniam semper retinet ratiocinationis rationem, & hoc est quod tandem Scotus, licet obscure, concludit, dicens, Syllogismum respectu istorum esse totum quoddam in modo.

QVÆSTIO QVARTA.

An conclusio sit pars vel effectus Syllogismi?

Quoniam Aristot. in definitione dixit Syllogismum esse orationem, in qua quibusdam positis necesse est aliud contingere, queritur an illud aliud, quod sine dubio est conclusio, se habeat tanquam pars syllogismi, an tanquam finis extrinsecus, & effectus quidam?

Prima Opinio. Esse effectum seu terminum extrinsecum. Est Achillini *op. de peste syllogismi*, vbi etiam pro se citat Auer. 1. *pr. cap. 1. & 25. & lib. 2. cap. 4. & 14.* qui etiam id docere videtur in *Epist. Log. in init.* Videtur accedere Albertus 1. *lib. 1. po. cap. 5.* Est etiam expressa Nypsi sententia 2. *po. com. 2. dub. 2.* Idem videtur velle Alex. explicans definitionem syllogismi, & alias, licet aliò ab alijs trahatur. Est etiam opinio Pamphili Montij *glossæ ad 1. 8. in anno. Lincon. li 2. post.* Probatur hæc opinio, nam Arist. 3. per medium aliquid de aliquo probari, non ergo per conclusionem. Et 30. idem colligit hic Author 5. vbi dicitur ex tota aut parte propositionis, hoc est, ex maiore aut minore, syllogismum esse. Et 11. dicit ex duabus ut minimum propositionibus esse syllogismum, vbi videtur syllogismus in duabus tantum propositionibus consistere. Confirmatur. Nam 1. *post 1. 2.* definitur scire, rem per causam cognoscere; & Demonstratio, syllogismus scientificus. Sed solæ præmissæ faciunt scientiam, quia solæ continent causam. Ergo. Confirmatur secundo. Alioquin peteretur in omni syllogismo principium, nam assumeretur conclusio ad seipsam probandam. Denique vis tota huius sententiæ in hoc consistit, quia conclusio est res quæ scitur. Sed ad rem sciendā adhibetur syllogismus. Ergo syllo-

Syllogismus non potest tanquam partem continere conclusionem ipsam, sed tanquam effectum. Confirmatur. Nam 1. *Top. cap. 1. 1. Elench. & 1. Rhet. cap. 1.* considerat syllogismos ratione tantum præmissarum, & in lib. de Demonstratione, demonstrationem ratione solius causæ & mediij. Imò etiam in his libris; nam tota varietas figurarum & modorum attenditur solummodo penes præmissas. Tandem 1. *pr. cap. 25.* dicit syllogismum constare tribus terminis, & duabus propositionibus.

Secunda Opinio. Conclusionem esse partem essentialem. Est Bardo. 1. *pr. in definitione syllogismi.* Bur. in *cap. 1. lib. 2. pr.* Videatur etiam esse Phil. Nam conclusionem appellat syllogismi formam, & 2. *pr. com. 1. 2. & 3. & alias*, sæpe idem dicit. Rationes hæc sunt. Primo. Syllogismus essentialiter & ex natura sua est discursus; sed discursus est motus quidam animæ, tendens à præmissis ad conclusionem. At de essentia motus est uterque terminus, maximè autem terminus ad quem à quo specificatur. Ergo conclusio est essentialis syllogismo. Confirmatur. Quia sicut secunda operatio essentialiter consistit in conjunctione prædicati cum subiecto per iudicium, & necessariò includit plures terminos, ita syllogismus essentialiter consistit in illatione unius ex altero & in quadam veluti conjunctione antecedentis cum consequente. Secundo. Probatur. Ponit Aristot. apertè in definitione conclusionem, dicens aliud quid necesse est contingere. Ergo pertinet ad essentialiam. Confirmatur. Nam Phil. Auer. & cæteri Interpretes dicunt in definitione syllogismi orationem habere locum generis, cæteras autem partes essentialiter illud contrahere tanquam differentias quasdam, tum ex parte materiæ, ut præmissas, tum ex parte formæ, ut conclusionem, & id expressè dicit Aristot. cum Interpretibus 2. *Phys. t. 2. & 2. Met. t. 3.* Confirmatur denique. Nam infra agens Aristotel. de syllogismo connexo & completo, plures, inquit, sunt syllogismi, plures enim sunt conclusiones. Significat ergo conclusiones esse quid essentialiter pertinet ad syllogismum.

Tertia Opinio. quæ hoc tempore maximè videtur communis apud recentiores, syllogismum posse dupliciter considerari. Primo. Pro discursu completo, & sic sine dubio conclusionem esse partem essentialem illius. Quod rectè probant argumenta secundæ opinionis. Secundo. Ut est processus quidam, quo ex notioribus ad ignoti cognitionem devenire volumus, & appellant instrumentum sciendi vel cognoscendi in communi, & ita volunt solas præmissas esse de essentia syllogismi, conclusionem verò esse effectum. Id probant argumentis primæ sententiæ. Addit præterea Aristotelem frequentius usurpasse syllogismum in hac posteriori acceptione, & semper de demonstratione mentionem fecisse, prout continet in præmissis causam & medium rei probandæ. Itaque non erit hac ratione conclusio pars essentialis, nec de essentia syllogismi, sed ordo tantum quidam præmissarum ad conclusionem. Unde definitio Aristotelis ita erit intelligenda, Syllogismus est oratio, in qua aliqua ponuntur, nempe præmissæ, ex quibus deinde aliud sequetur, nempe conclusio, tanquam effectus quidam; ita ut essentia syllogismi sit continere tales præmissas, ut inferre possint deinde conclusionem.

Prima Propositio. Conclusio absolute & in communi loquendo est pars syllogismi. Probatur, quia, ut diximus 2. *Phys. t. 31. & 5. Met. t. 3.* suppositiones, id est, præmissas conclusiones vocat Aristot. id ex quo, seu materiam, sicut elementa, syllabarum, & corpora simplicia, mixtotum, & partes totius. Idem habetur 2. *pr. t. 11.* Ex quo sequitur conclusionem in syllogismo se habere ut formam. Quo loco duo merito quaeri possunt. Primum est, quomodo verum sit præmissas se habere ut materiam, cum ipsemet sint velut causa efficiens conclusionis, asserat autem Aristot. 2. *Phys. t. 70.* materiam & causam efficientem nunquã coincidere. Alex. 5. *Met. com. 5.* & Simpl. 2. *Phys. com. 39.* dicunt præmissas respectu conclusionis esse causam efficientem, respectu autem syllogismi esse materiam, conclusionem verò esse formam. Sed Aristot.

Dubium 1.

apertè sit præmissis respectu etiâ conclusionis habere se ut materiam. D. Thom. quoque in locis. Egid & alij concedunt esse materiam respectu conclusionis, habita ratione terminorum, qui in præmissis sunt, & ex quibus conclusio componitur: Esse autem causam efficientem ratione mediij & vi illatiuz, quam in sese continet. Huc dicendi modum refutat Avic. lib. 1. *superfinitio cap. 10.* Auct. 2. *Ph. com. 31.* & Alii *ibid.* 2.2. cap. 7. dicunt præmissas esse materiam conclusionis, quoniam virtute & in potentia conclusio est in præmissis, quomodo forma potentia dicuntur contineri in materia. Dicendum est præmissas & esse materiam, & causam efficientem, sicut causa efficiens, quatenus intellectus, qui est principale agens, vix cum præmissis producit cognitionem rei quia conclusionis est, vi præcedentis cognitionis, quam habet in præmissis. Est autem materia præmissarum, prout conclusio virtute continetur in præmissis, & præmissæ se habent ut dispositiones quædam, quibus præparatur intellectus ad obtinendam rei per conclusionem illatæ cognitionem. Atque ita idem secundum diversas rationes habere potest locum efficientis & materialis causæ, sicut etiam naturales dispositiones, quatenus iuvant agens principale ad introducendam formam, se habent ut causa efficiens, quatenus autem disponuat materiam, tenent se ex parte materiæ. Maxima autem illa Aristotelis 2. *Phys.* intelligitur de vera materia, & causa efficiente.

Secundum, de quo dabitari potest, est, quomodo conclusio sit forma; nam habet se ad præmissas sicut in propositione prædicatum ad subiectum, sed non illud est forma alterius, verum copula tantum. Dicendum igitur est, conclusio non est reuera forma, nisi respectu præmissarum, quatenus illæ præbeant conclusioni terminos, ex quibus componitur, & quia natura sua ordinantur præmissæ tanquam minus perfectæ ad conclusionem, ut quid magis perfectum & materiale, quo etiam modo in propositione, si comparatur prædicatum cum subiecto, potest appellari

forma. Simpliciter autem loquendo, syllogismi forma est iudicium ipsum illatum ad modum supra explicatum, quod explicatur per particulam illatam. Ergo, vel igitur.

Secunda Propositio. Syllogismus sumptus protertia operatione, & pro còpleto discursu, includit essentialiter còclusionem. Hæc propositio est per seclara, & conceditur à secunda & tertia opinione. Quare optimè confirmant argumenta secundæ opinionis, nec potest vlla ratione negari à prima.

Tertia Propositio. Si syllogismus aliquando sumatur pro duabus solum præmissis, interdum etiam simul pro conclusione, quæstio mihi tota de nomine esse videtur. Et in prima quidem acceptione, nemo dubitabit non esse de essentia syllogismi conclusionem. Sed quæstio esse tantum potest de syllogismo in secunda acceptione, nihilominus crediderim nō sumi propriè syllogismum primo modo, sed posteriori. Imò nunquam ita Arist. vserpavit, quicquid dicant Buri. Babolinos, Nyph. & Auct. tertie sententie. Et quoties dicitur ab Interpretibus, syllogismum esse instrumentum sciendi, accipitur syllogismus ut significat tertiam operationem & completum discursum. Probo id ex Arist. vel ex ipsa definitione syllogismi, ut rectè secunda opinio argumentabatur, & ex alijs eiusdem locis ibid. citatis. Et præterea, *pr. sect. 1. ca. 1.* Tentare, inquit, oportet, ex syllogismo duas propositiones excerpere. Ergo aliqua alia propositio restabat tanquam pars. Adde quod si quid obstarer, maxime quia, ut argumentatur prima opinio, considerat Aristot. syllogismum ratione præmissarum, at id fecit Aristot. quoniam ritè dispositis præmissis, necessariò & immutabiliter sequitur còclusio, præmissæ autem multis modis variari possunt: Quare totus error & tota rectitudo ex illis pendet. Dices: Ex eodem syllogismo inferri possunt multe conclusiones. Ergo non est pars essentialis syllogismi. Antecedens apertè habet Aristot. 2. *pr. cap. 1.* Respondeo primo cum Aucrr. non sequi plures conclusiones ex

ijdem

idem præmissis unius syllogismi immediate, sed mediatè, nempe intercedente ea conclusione, quæ primo & immediate colligitur, quæ etiam conversâ appellatur, ut sic in omnibus syllogismis indirectis. Ita respondet ipsemet Achill. dicens quod *Barbara* comparatus ad 2^{am}, est syllogismus naturalis, sed comparatus ad propositionem illi subordinatam, est artificialis, & nominatur *Barbari*, sed contra *Baralipon*. Similiter responderet Burl. Vbiunque sunt plures conclusiones, plures etiam esse syllogismos formaliter loquendo. Et quidem certum est syllogismum dictum & indirectum esse diversum. Illi autem sunt, qui cum habeant easdem præmissas materialiter loquendo, habent tamen conclusionem non eandem. Aristot. verò 2^a pr. cap. 1. solum dicit, agens de potestate syllogismorum, hanc unam esse, ut cum sit unus actu syllogismus & materialiter, plures tamen conclusiones potentia concludat. Hoc videtur confirmare Phil. dicens, mutata conclusione non esse eundem, sed similes syllogismos. Secundo. Resp. Cum aduersarij quoque velint ordinem saltem ad conclusionem esse de essentia syllogismi, tenentur respondere qui fieri possit, ut idem syllogismus plures inferat conclusiones. Concludo igitur nunquam esse diversam dispositionem præmissarum, quin diversa etiam sit, & sequatur formaliter conclusio, unde syllogismorum distinctio petitur saltem etiam à posteriori à conclusione, quamvis nō scorsim à præmissis. Confirmatur. Quia 1. *Post.* dicit Aristotel. & ibid. omnes Interpretes, præmissas esse prænotionem egentem demonstrationis. Ergo demonstratio non sunt solæ præmissæ. Item argumentationis in cōmuni loquendo essentialis pars est non modo antecedens, sed etiam consequens, alioqui posset argumentatio esse una tantum propositione constans, ut *Euthymema* & Exemplum. Jam verò quod syllogismus proprie non sit, aut significet solas præmissas, sed discursum quatenus est instrumentum sciendi, probatur, nam prima & secunda operatio sunt instrumentum sciendi, quæ unus formaliter sunt pri-

ma & secunda operatio, seu, quod id est, definitio & enunciatio dirigunt primam & secundam operationem intellectus, quatenus sunt realis eiusdem operatio prima vel secunda. Ergo syllogismus est instrumentum sciendi, vel cognoscendi, quatenus formaliter est realis intellectus discursus, seu tertia operatio. Secundo. Nemo unquam dixit syllogismum pertinere ad illam aliam operationem, quam ad tertiam, quomodocumque tandem consideretur. At ut sic necessariò includit illationem, illatio conclusionem, ergo essentialiter syllogismus, &c. Vnde quidam ex aduersarijs, ut conuenienter loquantur, dicunt syllogismum & tertiam operationem intellectus nihil à secunda differre, propter locum Aristotelis 3° de anima. 1. 2. ubi solius primæ & secundæ meminit. Sed de hac se alibi obiter diximus, in præsentia autem constituitur tanquam principium, quæ est communis opinio, tertiam operationem distingui à prima & secunda. Denique ita communiter loquuntur Interpretes cum Aristotele, vocantes conclusionem syllogismi formam, Nominatum Auer. 2° p^o com. 11. 2. de anima. com. 4. 8. Est autem hic notandum, quod conclusio si cōferatur cum toto syllogismo, est pars quedam, ut propositio, res autem cognita & contenta in conclusione est effectus. Item conclusio ut propositio respectu duarum præmissarum potest dici effectus quidam, quoniam quodammodo resultat & efficitur ex aptâ illarum collocactione, & accipit ab illis terminos, ex quibus ipsa componitur. Nihil autem est absurdum, idem secundum diversas considerationes & effectum esse, & partem. Atque ex his patet quid dicendum sit de recitatis opinionibus, nam nobis sola secunda absolute probatur. Ad secundum argumentum primæ opinionis iam responsum est, cur nempe consideretur ab Aristotele syllogismus ratione præmissarum. Ad primum autem dico, ipsamet tertia operatio & discursus atq; syllogismus est, quoniam ipsâ apprehendimus & cognoscimus, & potest aliquo modo dici distinctus à cognitione ipsa, quæ per illū habetur, ipsa enim

cognitio conclusiōis per se sumpta dicitur aut opinio, aut scientia. Eadem ut aequaliter per tertiam operationem deducitur, & sub conclusiōe continetur, potest appellari syllogismi pars. Confirmatur. Nam quæram etiam ego quomodo definitio & propositio sint instrumenta sciendi, cum sint ipsæ apprehensio definiti, & iudicium quo vnum alteri inesse, aut non inesse iudicamus. Et sicut nemo negare potest definitionem & propositionem esse vera instrumenta, cognoscendi, quamvis etiam contineant actualē rei cognitionem; Ita etiam negari non debet, syllogismum ut dicit tertiam operationem & completum discursum, esse instrumentum cognoscendi, quamvis in illius conclusiōe rei quæ cognoscenda quaeritur, habeatur cognitio. Tertia verò opinio satis ex iam dictis est refutata.

CAPVT SECVNDVM.

IN hoc capite secundo, & duobus sequentibus agit Aristoteles de propositionum conversionibus, quoniam ut Alex. Philop. & alij norant, opus erat hac cognitione, ut syllogismos imperfectos ad perfectos reduceremus; sunt enim conversiones principium perfectiū syllogismorum, inquit Aegid. & Doct. Louan. In isto capite secundo dicit, Primo, propositionem aliam esse de inesse, aliam de necessario, aliam de contingenti; tum affirmatiuam, tum negatiuam; quatum propositionum sufficientiam facilitatione ostendit hoc loco Alex. Secundo. Vniuersalis, inquit, propositio, si affirmatiua sit, conuertitur in particularem; particularis affirmatiua in particularem affirmatiuam; vniuersalis negatiua in vniuersalem negatiuam; particularis autem negatiua non conuertitur.

EXPLICATIO VOCABVLO RV M.

Secundum vnamquamque locutionem.) Id est, ut Perion. interpretatur, pro ratione cuiusque modi enunciandi.

Præmissa (scilicet priuatiuam.) Id est, negati-

uam vniuersalem, sicut per prædicatiuam intelligitur affirmatiua.

Terminus conuertere.) hoc est simpliciter, solo verborum ordine immutato & conuerso.

Nota.

Notandum prima, Philop. & Magent. videntur velle per propositionem de inesse intelligendam propositionem quæ modalis dicatur de inesse, quod tamē nos supra refutauimus, Philop. tamen eandem dicit perspicuitatis solum causa modum vocari.

Notandum secundo. Non meminit hic Aristoteles propositionis modalis, possibilis & impossibilis, de quibus egerat in lib. *Periherm.* quoniam possibile non differt à contingenti, impossibile ad necessarium reuocatur. Ratio quoque istius est, quoniam de ijs propositionibus non docet postea syllogizare, ut obseruat Nyph. Doct. Louan. & Phil. Sed de hac re diximus supra.

Notandum tertio. Quid intelligatur per propositionem de inesse, grauitèr disputant moderni Philosophi, quæ propositio appellatur etiam inexistens, inherens, simplex, absoluta. Primo. Auer. intelligit propositionem absolutam & inuentam in actu, & non necessariam, cuius prædicatum inest actu omnibus partibus subiecti, & omni tempore, vel certè pro maiori parte temporis, ut: Omnis coruus est niger. Ita docet hoc loco, & quæst. 3. in op. cap. 5. Idem sequitur Burh. quamvis hanc dicat esse propositionem de inesse, necesse est omnem coruam esse nigram. Item istam aliam: Homo est animal, quia inquit, non habet modum de necessario, quare appellabitur propositio de inesse secundum quid. Eadem est opinio Pamphili Montij, op. de mixta syllogismi generatione. Refellit hanc opinionem Nyph. quia sequeretur omnem propositionem de inesse vniuersalem: ideoque ista non esset de inesse: Homo navigat, Socrates disputat nec enim id pro maiori temporis parte facit. Secundo. Nyph. autem propositionem de inesse esse propositionem de contingenti positam in actu aucte, aut confesso, ut con-

ut contingit Societatem currere, est propositio contingens, si quidem exiuit in actu, actu, si autem quod ita quis existimet, consensu; & si quidem prædicatum in sit subiecto, de præfenti, pro omnibus, vel nullis, esse vniuersalem; si pro parte, particularem, aut indefinitam. Sed hæc opinio falsa est, ut dixi. Alex. non longè aliter sentit, vocat enim propositiones de inesse contingentes in actu, contingentes autem, quæ possunt esse, sed non sunt; necessarias, quæ sunt in materia necessaria; siue habeant modum, siue non. Fortasse hæc opinio respexit ad significatum verbi *Inesse*, quod actu inhaerere significare videtur; necessarias autem propositiones intelligit non essentielles, sed quæ includunt prædicatum inseparabile à subiecto, saltem realiter, ut cygnus est albus. Tertia opinio est Alb. propositionem de inesse, quæ in mixtionibus syllogismorum miscetur cum propositione de necessario, non differre à necessaria, nisi quia non habet modum de necessario, quæ verò cum propositione de contingenti, esse eam, quæ de contingenti nato oriunda est, ut si dicatur: Grammaticum est animal, nam etiam animali contingebat esse grammaticum. Quarta opinio est Remigij Meliorati tract. de propositione de inesse. cap. 7. propositionem de inesse esse probabilem, & quæ syllogismo Topico seruiat; propositionem necessariam esse propositionem demonstratiuam, contingentem esse propositionem syllogismi oratoriij. Quinta opinio Alpharab. qui & Albumazar dicitur, Hermiini, Theophrasti, Them. & Amm. apud Auerr. omnem propositionem sine modo esse propositionem de inesse. Hæc vltima opinio communis est & vera, vnde Aristoteles inf. in mixtionibus propositionum, vtitur omnibus propositionibus modo carentibus in quacunque materia, tanquam propositionibus de inesse, & in fine huius capituli in materia necessaria. Confirmatur. Nam omnis res aut est contingens, aut necessaria. Ergo omnis propositio realiter loquendo vnius ex his modis est. Ergo propositio de inesse aut necessaria est, aut contingens. Ergo propositio de inesse, quæ

neutro istorum modorum affecta est, quod attinet ad ipsa nomina modorum, nihil aliud est quam necessaria, vel contingens, cæteas nomine modi necessarij, vel contingentis. Dicunt quidam modum contingentis esse rerum futurarum, de inesse presentium. Contrà. Nam male Arist. sup. distinxisset propositiones contingentes in eas quæ sunt de præterito, & de futuro, & de præfenti. Dices cap. 9. lib. 1. Pr. inquit: Aliud est inesse, aliud necessarium, aliud contingenter, quia multa insunt, sed non ex necessitate, alia verò non insunt, contingunt tamen, vel possunt inesse. Resp. Non diuidit tres propositiones: De inesse, necessario, & contingenti, ut de inesse significet actu inesse, non tamen necessarium, sed solum vult distinguere necessarium ab eo quod non est huiusmodi; necessarium enim necessarium inest actu, contingens autem inest actu, sed contingenter, aut non inest, sed inesse potest, sed etiam contingenter. Lege Alb. Doct. Louan. Flam. in q. Log. cap. 15. Tamen obseruandum est solere aliquando Aristotelem sparsum in suis libris per propositionem de inesse intelligere eam quæ contingens est, quam etiam probabilem appellat. Nihilominus quod attinet ad hos libros Prior. per propositionem de inesse solam eam quam diximus intelligit. Ceterum an diuisio in propositiones modales sit ratione modorum tantum, vel materiæ tantum, latè disputat Burl. dicens non Leui Gersonide. esse penè inexplicabilem questionem, & Gordiano inuolutam nodo, quæque Oedipode egeat. Sed facilis est solutio; nam petitur hæc diuisio ex materia affecta modo, ut tamen propositio vera sit, attendendum est ut pro ratione materiæ modus adhibeatur. Erit igitur hæc diuisio propositionis subiecti in accidentia, nec appellari debet propositio de inesse, ut Theopr. vult, genus ad contingentem & necessarium. Hæc quæ diximus valde vtilia sunt ad intelligenda ea quæ paulò post Arist. dicet de mixtione propositionum de inesse & modalium.

Notandum quarto. De conuersione propositionum lege quæ diximus in Comp.

Solum obseruandum est cum Nypho, conuersionem quatuor modis accipi. Primo, Secundum denominationem, vt: Si homini inest albedo, ergo est albus. De quo loco Arist. 2. Top. Secundo. Inter terminos conuertibiles, vt: Est rationalis, ergo est homo. Tertio. In syllogismo cum ex opposito consequentis cum altera præmissarum inferunt oppositū alterius præmissæ. Quarto. Per mutationem extremorum, vel eorundem, quod hic docet Arist. vel sumendo extrema contradictoria, quæ dicitur conuersio per contrapositionem de qua 1. Top. cap. 3.

Notandum quinte. Cum Burl. & Porph. Causa cur non conuertatur particularis negatiua, est, quia, inquit Bur. ad destruendum & demolendum vnum sufficit, ad constituendam autem alteram propositionem plura desiderantur. Potest tamen ratione materiæ, vt notant Philop. & Alex. fieri conuersio in hac propositione, vt: Quidam homo nō est lapis. Ergo quidam lapis non est homo. Denique hoc loco utrique author citatus examinat an conuersio sit ratiocinatio? Et rectè concludunt negantem partem. Sic etiam Alb. negat esse argumentationem, licet Doct. Louan. videantur dicere esse Enthymema, quod hac ratione concedi potest, quoniam omnis illatio habet quandam argumentationis rationem, etiam si interdu in eisdem sint termini in antecedente & consequente; satis enim est quod vis illationis non sit eadem. Nos autem sup. diximus saltem conuersionem non esse distinctam speciem argumentationis.

CAPVT TERTIVM.

Doceat eisdem conuersiones fieri, eodemq; modo in propositionibus necessarijs, quod explicatione non eget.

CAPVT QVARTVM.

Agit de conuersione propositionum, de modo contingenti, & dicit primo, contingens ample sumi pro necessario, nō necessario, & possibili. Per necessariū autem & non necessariū intelligit propositionem de inesse, quæ est sine modo, quia

quid Alb. Palæstrinas, Nyph. & Burl. dicant, & Bernardinus quidam Plumatius. *q. de hac re*, quæ ponitur initio Log. Alb. Magni. Possibile autem pro quæ accipitur propositio contingens id quod potest esse, vel vltimum, vel ad vtrumlibet, vel raro, vel certe quod actu est, sed contingenter, & opponitur quodammodo necessario & impossibili. Secundo. Dicit Aristoteles quomodocunque accipiat contingens, si propositio sit affirmatiua, conuersio fiet eodem modo qui sup. explicatus est. Si autem accipiat contingens tertio modo, hoc est pro possibili, si propositio sit negatiua & vniuersalis, non conuertetur, sed si sit particularis & negatiua, vt infra inquit, dicetur. Tertio. Monet quod etiam (*contingit non*) in propositione dicitur affirmatiue, siue sit propositio vniuersalis, siue particularis, quia contingit se habet sicut est, hoc autem est quod sup. diximus loquendo de propositionibus modalibus in cornuuni, si modus sit affirmatus, propositionem etiam esse affirmatam, etiam si dictum sit negatiuum.

Circa hoc Caput non est aliud notandū.

CAPVT QVINTVM.

De tribus figuris ex propositionibus mixtis sententijs.

Accedit iam Arist. ad tractatum de syllogismo, illiusque compositionem & structuram explicat. Prius autem agit de propositionibus de inesse, quatenus ex illis syllogismus conficitur, & primo incipit à prima figura. Dicit autem primo, se prius agere de syllogismo, quam de demonstratione, quamvis & de illa differere initio constituerat, quoniam latius patet syllogismus quam demonstratio. Ex quo colligi potest quod sup. in *proleg.* diximus, probabile esse ex his libris & libris Posterior. vnum opus effici.

Secundo. dicit syllogismum perfectum esse, cum constat tribus terminis: Maiore extremitate, medio, & minore. Medium est in prima figura, quod vel est, vel nō est in toto maiore extremo, nunquam autem extremum, quod est vel non est in toto medio

Medium
quid.

medio, seu quod idem est, cum minor extremitas subijcitur medio vniuersaliter, medium verò subijcitur vniuersaliter maiori extremo. Vnde medium, inquit, est, quod & alteri subijcitur, & alteri ipsi, seu quod de altero etiam prædicatur, & sic ordinatur inter alia duo. Quare etiam in exemplis huius figuræ hoc eodem ordine terminos collocat: Minor extremitas est, quæ tantum subijcitur, maior, quæ tantum prædicatur. Maiorem extremitatem vocat primum terminum, minorem vltimum, syllogismum autem extremitatem, quoniam in conclusione, quæ est veluti forma & quiddam syllogismi, utraq; hæc extremitas, nunquam autem medium ponitur. Hinc inferitur duplex modus primæ figuræ. Primus vniuersalis affirmatiuus: *Barbara*. Secundus vniuersalis negatiuus: *Celarent*, quos modos, aliosq; huius figuræ & aliarum, sicut Latini quibusdam dictionibus, ita etiam greci grecis vocabulis appellauerunt, quæ videri possunt apud Hunzum in Dialectica.

Tertio. Ibi: Sed si primam.) docet duobus modis non fieri bonum syllogismum in prima figura, vel quod alij dicunt, ostendit coniugationes asyllogisticas vniuersales, id est, ex parte propositionum vniuersalium. Primo. Cum de medio vniuersaliter affirmatiue prædicatur maior extremitas, medium autem de minore vniuersaliter negatiue. Sensus est, cum maior propositio vniuersalis affirmat, & minor vniuersalis negat, nihil necessariò ex tali combinatione accidit, quæ est tamen definitio syllogismi, nihil inquam neque vniuersaliter, neque in parte. Ratio est, quia ex eadem dispositione propositionum potest interdum inferri conclusio vniuersalis affirmatiua vera, & negatiua etiam vniuersalis vera, vt: Omnis homo est animal, nullus equus est homo, ergo omnis equus est animal. Conclusio vniuersalis affirmatiua vera est, sed huius syllogismi conclusio vniuersalis negatiua etiam vera erit: Omnis homo est animal, nullus lapis est homo, ergo nullus lapis est animal. Et hoc vocat Arist. *dare terminos, in quibus contingit omni & nulli*, hoc est, vt posuimus

termino, seu minori extremitati omni & nulli in se prima, hoc est maior, vniuersaliter. Secundo. Idem inconueniens sequitur, si utraq; sit negatiua & vniuersalis, vt: Nulla linea est scientia, nulla medicina est linea. Ergo omnis medicina est scientia, vbi conclusio vniuersalis affirmatiua est vera. Sed etiam sequitur conclusio vniuersalis negatiua vera, vt: Nulla linea est scientia, nulla vnitas est linea. Ergo nulla vnitas est scientia. Ex his sequitur duplex Regula pro prima figura. *Prima est, ex minore negatiua nihil sequitur. Secunda. Ex utraq; negatiua nihil etiam fit.*

Quarto. Ibi: Si vero hic) explicat bonas primæ figuræ coniugationes, nempe si maior sit vniuersalis affirmatiua, vel negatiua, & minor sit particularis, sed negatiua, recta conclusio inferretur, secus si fiat, non item. Perinde verò ait esse si propositio sit particularis, vel indefinita, intelligi in materia contingenti, in qua propositio æquiualeat particulari. Hinc deducuntur duo alij modi primæ figuræ: *Darii & Ferio*.

Quinto. Ibi: Sin autem ad minorem.) Ostendit asyllogisticas conclusiones particulares, si inuertatur, inquit, ordo, vt maior sit particularis, minor autem vniuersalis, siue affirmatiua, siue negatiua, nihil efficietur propter dictam inconuenientiam, vt: Quidam habitus non est bonus, omnis prudentia est habitus, ergo quædam prudentia non est bona, vel ergo nulla prudentia est bona: Hic falsa est conclusio. Item: Quidam habitus est bonus, nulla ignorantia est habitus, Ergo quædam vel omnis ignorantia est bona, etiam falsa est illatio. Hinc sequitur tertia Regula *Tertia regula pro prima figura: Maiore existente particulari, nihil sequitur.*

Sexto. Ibi: Neque quando.) Si maior sit vniuersalis vel negatiua, vel affirmatiua, & minor particularis negatiua, nihil sequitur, propter eadem inconueniens. Hinc colligitur etiam prima Regula, de qua diximus, per particularem autem intelligi debet ea quæ ex se vera est, vel falsa, non autem propter vniuersalem, qualis est cōtingens & indefinita illi æquiualens: *Ratiocina-*

*Due Regule.
prima figura.*

*Tertia regula
prima figura.*

uōne enim materiz fieri poterit vt posita tali propositione , At nihilominus bona conclusio.

Septimo. Neque autem. Ambæ, inquit, præmissæ, quas vocat interualla, si sint particulares, vel indefinitæ, affirmatiuæ, aut negatiuæ, vel si vna sit affirmatiua, altera negatiua, nihil sequitur propter idem inconueniens. Hinc sequitur quarta regula, cuius tertia est pars: Ex vtraque particulari nihil sequitur.

Quarta regula
la prima figura
vbi

Octauo. Planum igitur.) Concludit qui modi sint viles, & qui inutiles in prima figura, non meminit autem nisi quatuor priorum modorum, cum tamen sint alij quinque, quoniam inquit Auerroes in illis quatuor sit tantum syllogismus naturaliter & directè, reliqui autem pertinent ad quartâ figurâ Galleni & sunt præternaturales. Vnde Boët. lib. 2. de syllog. categ. ait quinque illos modos fuisse à Theopr. & Eucl. repositos, quibus consentit Porphy. & Verger. vltima parte suæ Dialecticæ, quanquam Boëtius asserit ab Aristotele fuisse datam illis Authoribus occasionē. Alex. Arabes reliqui, & Burl. dicunt facere contra mentem Aristotelis, qui illos modos addunt. Verum non ita se res habet; nam vltimos duos: *Fapesmo, & Frisefemorum* expressè ponit cap. 8. alios autem satis indicat lib. 2. ca. 1. vbi ait omnem syllogismum posse inferre indirectè conuertentem conclusionis, quam directè infert.

Octauo. Ibi: Manifestum autem.) Colligit omnem conclusionem posse inferri in prima figura, vniuersalem & particularem tum affirmatiuam, tum negatiuam, ob quam causam inquit Auer. & Alex. prima figura dicitur esse maxima & præcipua. Circa litteram textus id solum obseruandum est, & vbi, vt notat Alex. sumi tanquam habitum & imprudenciam, cum tamen quod attinet ad vim dictionis græcæ, ignorantiam significet. Item per interualla intelligit Aristot. præmissas, quoniam vt obseruant Græci Interpretes, in syllogismo subiectum & prædicatum se habent vt puncta & opor, hoc est termini, propositiones se habent vt linæ, dispositio autem syllogistica se habet vt figura, & Græce

vocantur *επισηµα*, in qua re Geometrico more loquitur Aristoteles.

CAPVT SEXTVM.

De secunda figura.

DOCT. Louan. aliqui nonnulli vnum caput conficiunt ex isto præcedentiæ sequenti, nos tamen cum alijs distinctionis causa seiongimus. Eodem ordine Arist. hoc caput, sicut & præced. colligit modos viles & inutiles secundæ figuræ. Primum in vniuersalibus, tum in particularibus propositionibus. Docet autem primo secundam figuram esse in qua medium prædicatur de vtroque extremo, sed tunc medium est positioe primum, maius extremum quod ad medium iacet, id est, secundo loco ponitur, minus extremum quod longius est à medio, hoc est, vltimo loco collocatur.

Secundo. Ibi: Perfectum autem.) In hac secunda figura nullus, inquit, est perfectus syllogismus, videlicet quoniam, vt dictū, non apparet manifestè eius conclusio sine reductione per conuersionem ad primam figuram.

Tertio. Ibid. docet posse esse syllogismos huius figuræ, tum si sint propositiones vniuersales, tum si aliqua sit particularis.

Quarto Vniuersaliter autem.) In vniuersalibus propositionibus non est syllogismus, nisi cum altera est affirmatiua, altera negatiua, aut maior, aut minor, & potest reduci ad primum modum primæ figuræ: *Celarent.* Hinc colligatur duo modi secundæ figuræ: *Cesare, & Camestres.* Colligitur secundo, prima Regula pro secunda figura: Ex puris affirmatiuis nihil sequitur, Vbi notandum est quod in hoc capite littera M sumitur pro medio, N pro maiori extremo, X pro minore.

Prima regula
pro secunda
figura.

Quinto. Si autem &c.) Ostendit malas combinationes, nam si ambæ sint vniuersales affirmatiuæ, vel negatiuæ, nihil fit. Patet ex præcedenti propositione, idque ostendit ex illo inconuenienti, dare terminos in quibus omni, & in quibus nulli. Hinc colligitur secunda regula: Ex vniuersali-

Secunda regula,
vniuersali.

CAPVT SEPTIMVM.

De Tertia Figura.

uerſalibus affirmatiuis vel negatiuis nihil ſit.

Sexto Quando autem) Examinat coniugationes, cum altera propoſitio eſt vniuerſalis, ſive affirmatiua, ſive negativa, minor autem particularis, affirm. vel neg. ſequitur recta conſuſio. Et ſyllogiſmi horum modorum reduci poterunt per impoſſibile ad *Ferio* & *Barbara*. Sunt autem iſti modi, qui ex Ariſtotele quoque colliguntur, *Fefſino* & *Baroco*. Baroco reducitur per impoſſibile, *Fefſino* autem per conuerſionem.

Septimo. Si verò de X.) Si minor ſit vniuerſalis affirmatiua, & maior particularis negativa, nihil ſit.

Oftauo. Neque quando de X.) Si minor ſit vniuerſalis, maior autem particularis affirmatiua, nihil ſit. Hinc ſequitur tertia Regula: Ex minore particulari in ſecunda figura nihil ſequitur.

Nono Quando verò propoſitiones.) Loquitur de coniugationibus, cum vtrique præmiſſa eſt vniuerſalis, vel vtrique affirmatiua & negativa, atque nihil per huiusmodi propoſitiones concludi. Hinc ſequitur, ex vtraque affirmatiua aut negativa vniuerſali nihil ſequitur. Loquitur autem etiam de affirmatiuis & negatiuis cum altera propoſitionum eſt particularis.

Decimo. Verum neque) Si ambe ſint particulares, quomodocumq; varietur quantitas, nihil ſequitur. Hæc eſt quarta regula, ſed communis omni figuræ: *Ex puris particularibus nihil ſequitur*. Circa literâ, cum ait, *medium poni extra extrema*, ideo id dicit, inquit Magent. quoniam mediū habet locum eminentiorem. Quare nomine poſitionis non ſitus, ſed prædicationis perfectio intelligenda eſt. Item quod vtitur exemplo numeri, tanquam ſit ſubſtantia, ſecutus eſt, vt notat Alex. Pythagoram, vt patet *1. Met. ſum. 2. cap. 7. & lib. 13 ſum 3. cap. 1.* monetque Alex. ſæpè Ariſtotelem non admodum exquisitis vti exemplis, ſed ex communi & vulgi opinione ſumptis, vnde credo, prodijtilud: *Exemplorum non requiri veritatem*: Argumentum ex authoritate Ariſtotelis, ſi ab exemplis eius petatur, nullum eſt.

DOcet primo tertiam figuram eſſe, quando eidem ſubiecto duo prædicata inſunt, ſeu in qua medium vtrique extremo ſubijcitur, quare poſitione vltimū eſt: nam primo eſt maius extremum, ſecundo minus, quod intelligi debet, vt diximus, quoad perfectionem, quoniam vtrumque extremum de medio prædicatur, ſi enim de ſitu intelligas, in maiore poſitione primo loco ponitur medium, vt in *Darapti*: Omnis anas natat, ornis anas eſt volucris. Ergo quedam volucres natat, vbi anas eſt medium. Propterea dicit Ariſt. maius extremum eſſe, quod longius diſtat à medio, minus, quod eſt magis propinquū, videlicet quia maius prædicatur, ſed primo loco, minus autem ſecundo loco. Medium verò eſſe extra extrema, videlicet dignitate; nam non prædicatur, licet quatenus vnit vtrumque extremum, quodammodo excellat. Eſt autē notandum quod maius extremum eſt litera P, minus Q, medium S.

Secundo. Ibi: Vniuerſaliter igitur) Oſtendit coniugationes bonas, cum propoſitiones ſunt vniuerſales, nam ex vtraque vniuerſali affirmatiua rectè concluditur particulis affirmatiua, & reduci poteſt cōuerſione minoris videlicet modus *Darapti* ad modum *Darij*. Vel etiam deducendo ad impoſſibile, & per expoſitionē, ſeu ſyllogiſmo expoſitorio, de quibus in *Comp.* Eſt etiam bona conſuſio: Cum minor eſt vniuerſalis affirmatiua, maior vniuerſalis negativa, erit enim conſuſio particularis negativa, & reduci poterit ſyllogiſmus qui eſt *Felapton* ad *Ferio*, cōuerſione minoris, & per impoſſibile. Ex his ſequitur duplex modus tertiæ figuræ *Darapti*, & *Felapton*. Secundo ſequitur triplex modus reductionis ſyllogiſmorum: Per conuerſionem, per impoſſibile, & per ſyllogiſmum expoſitorio. Tercio. Quod ad vltimum modum attinet, ſentit quidam apud Nyph. non habere locum niſi in tertia figura, quod patum refert.

Tercio. Si verò de) Oſtendit duas alias

Tertia.
gula.

Quarta figura.
gula.

coniuugationes non esse bonas. Primo. Si maior sit affirmatiua, minor negatiua. Secundo. Si ambe sint vniuersales negatiue. Nunc sequitur primo, Regulam de minore negatiua esse communem tertie & prime figuræ. Secundo. Regulam de puris negatiuis esse communem omnibus figuris.

Quæro. Sed si hic quidem vniuersaliter.)

Agit de coniuugationibus, quando altera propositio est vniuersalis, altera autem particularis. Denique si ambe sint affirmatiue, fieri duas bonas. Primo. Si maior sit particularis, minor vniuersalis: erit enim conclusio particularis affirmatiua. Secundo. Cum maior est vniuersalis, minor autem particularis, erit enim conclusio particularis affirmatiua. Primus syllogismus qui est *Dilectus*, reduci potest ad *Darj* per conuersionem, siue estensiuè, per impossibile, & exponendo. Secundus etiam ad *Darj* iisdem tribus modis, qui est *Datifi*.

Quinto. Sed si hic quid sit. Ex maiore particulari negatiua, & minore vniuersali affirmatiua sit recta conclusio particularis negatiua; hic enim modus, qui est *Barardo*, reduci potest per impossibile ad *Barbara*, & exponendo. Vbi notat Nyph. tacuisse Aristotelem probationem per conuersionem, quia particularis negatiua non conuertitur, vt etiam sup. diximus in fin. cap. 2. Vniuersalis autem affirmatiua si conuerteretur, syllogismus esset ex puris particularibus, de quo in Comp.

Sexto. Quando autem maior. Cum maior est vniuersalis affirmatiua, minor particularis negatiua, quia datur in quibus omni, licet non detur in quibus nulli, hoc est dantur termini in quibus vera est conclusio vniuersalis affirmatiua, sed non vniuersalis negatiua, non enim valet: Omne animal est sensibile, aliquod animal non est rationale, Ergo aliquod rationale non est sensibile; hi enim termini sunt in quibus omni, nam omni rationali inest sensibile, & non in quibus nulli; nam rationale ita non inest alicui animali, vt in giramen alicui alteri, quare sensibile, quod inest omni animali, non potest inesse nulli rationali, & hoc vocat Aristotel. moni-

strare ex indefinito, quia ostenditur huiusmodi coniuugatio mala esse, quia particularis negatiua habet quodammodo indefinitam verificationem, vt verificari possit, siue prædicatum non insit alicui, siue nulli; nihil enim sequitur, eadem minori vniuersali negatiua sumpta. Ergo nec ex minore illa particulari negatiua.

Septimo. Sed si primarius. Vbi maior sit vniuersalis negatiua, minor particularis affirmatiua, sequitur conclusio in *Ferison*; nam conuersione minoris reuocatur ad *Ferio*.

Octauo. Sed quando minor. Si minor sit negatiua vniuersalis, nihil sit.

Nono. Neque quando. Si vtræque sit particularis, nihil sit. Ex quo sequitur vtramque hanc regulam esse communem tertie & prime, secundam autem omnibus figuris.

Decimo. Manifestum. Concludit terminos & syllogismos se habere debere ad modum explicarum. Secundo. Omnes modos huius figuræ esse imperfectos, & reduci posse ad perfectos. Tertio. Conclusionem non posse esse vniuersalem.

CAPVT OCTAVVM.

Habet hoc caput duas partes. In prima agit de coniuugationibus, & modis inutilibus figurarum omnium. In secunda, *Manifestum autem*. De reductione imperfectorum ad perfectos, & omnium denique ad primos primæ figuræ. In prima parte docet primo, iam a se reiectas esse inutiles coniuugationes, in quibus ambe sunt affirmatiue, vel negatiue particulares. Cui autem altera est affirmatiua, altera negatiua, vna vniuersalis, altera particularis, posse esse utiles. Esse autem inter utiles quasdam indirectas, si minus extremum prædicetur de maiore in conclusione, & hoc vocat concludere non ex proposito, sed extra propositum, facta nempe conuersione maioris & minoris. Notat etiam in omni figura & modo posse loco particularis poni indefinitam, ex quo sequitur reuocari indefinitam ad particularem, certe in materia contingenti. In secunda parte docet primo, Omnes syllogismos imperfectos reduci ad primam figuram moniti-

DISPUTATIO DE

tribus figuris.

QUESTIO PRIMA.

Quod sint tres figurae, & de ordine eorum.

monstratur, hoc est, ostensum, & praeterea per impossibile, de quibus in comp. Ponit autem Arist. exemplum primi modi tertiae figurae, hoc est, Daripri, & reducit ad Celarent. Secundo. *Est autem & omnes &c.* Sic omnes reduci posse ad duos primos primae figurae modos, scilicet non eadem ratione: nam modi secundae ex utraque universali, ad Celarent conuersa praemissa aegatiua, qui autem constant altera particulari, per impossibile ad universales secundae, & inde ostensum ad duos primos primae. Tertio. *Qui vero in tertia.* syllogismi tertiae reducuntur immediate ad duos primos primae, qui constant praemissis universalibus, qui autem altera particulari ad eisdem, medijs etiam particularibus modis utriusque primae figurae.

Notandum primo. Arist. in prima figura sic terminos collocat. Primo. Ponit medium. Secundo. Maius extremum. Tertio. Minus. In secunda eodem modo, in tertia primo. Maius extremum. Secundo. Minus. Tertio. Medium. Habet enim Aristot. rationem non sicut, ut diximus, sed dignitatis, quae in praedicatione consistit. Item inter litteras prima significat tertium qui primo loco ponitur. Secunda, qui secundo. Tertia, qui tertio.

Notandum secundo. Omnes modi tertiae figurae cum habeant conclusionem particularem, reduci possunt per impossibile ad primam. Item Disamis & Bocardo reduci possunt immediate ad duos primos primae ille per conversionem, hic per impossibile.

Notandum tertio. Indicat Arist. in omnibus figuris esse modos indirecte concludentes, cuius nos in Compendio oppositum significavimus. Bur. resp. referens quoque alios, non intendere Philosophum figuras in hoc esse similes, quod directe & indirecte concludant, sed tantum quod converteendo conclusionem, potest in diversis modis fieri syllogismus, & inferri conclusio. Adde quod conclusio directa unius modi est indirecta alterius, solumque differunt quod fieri possunt in alijs figuris indirecte praeter primam, transpositione praemissarum.

Syllogismus in communi semper constat tribus terminis, ex quibus duo se habent ut quaedam visibilia respectu tertij, qui ea vnit & connectit, & propterea dicitur *Medium*, ideoque bis ponitur, nempe in utraque praemissa, semel cum maiore, & semel cum minore extremo. Porro ex varia habitudine & collocazione medij termini cum alijs duobus consurgit figura, & sicut modi resultant ex varietate quantitatatis & qualitatis propositionum, ita figura ex varietate collocactionis medij, ut diximus in comp. Quoniam igitur secundum Aristotelem tribus duntaxat modis contingit medium disponi cum extremis, triplex etiam solum figura esse dicitur; & quia quartam alij consinxerunt, idcirco quartam quoque figuram esse dixerunt, quod antequam examinemus, supponendum est primo has tres figuras, de quibus nemo dubitat, bonas esse & legitimas, quod omnes hactenus concesserunt, praeter unum Laurentium Vallam *lib. 1. Dial. cap. 9.* qui nimis dicaciter ausus est hoc nomine vocare auguram amariicem Peripateticam familiam, & nationem insanientem, quae tertiam figuram agnoscat, quam ipse nihil in se sanitatis habere, sed totam plane insaniam esse dicit. Sed ut mos est huius farinae hominum, praeter verba nulla affert argumentorum momenta, quin etiam nostra penè eratae vir quidam doctus, cum idem, sed modestius aliquanto, sentiret, re tamen melius considerata, aciei Vallae defector factus est, & contra Laurentium suum scripsit. Imò Auerroes hanc figuram tanti facit, ut omnibus quodammodo utilitatem esse dicat, quoniam ea facilius inter argumentandum uti soleamus, nititur enim illi principio maxime noto: *Quaecumque eadem sunt uni tertio, sunt eadem inter se.* Lege Doct. Louan. & Nyph.

Suppo secundo. Et si, ut vidimus *cap. 5.* per primam figuram quælibet propositio con: ludi possit, & quævis quæstio dissolui, idque optima ratione, additæ nihilominus sunt secunda & tertia figura ab Aristotele, Theoph. Bud. B. & al. j. s. non modo quia in *Cap. 1.* pollicetur erat Arist. de syllogismo temp. perfectio rum imperfecto disputare se velle, sed etiam, ut notat Burl. anno 17. circa prima figuram versus finem. Quoniam vnaqueque conclusio peculiariter vnâ sibi quodammodo figuram vindicat. Vniuersalis affirmatiua primam, vniuersalis negatiua secundam, particularis tertiam. Accedit quod confert plurimum omnes tenere argumentandi formas, nec semper se offert medium ad colligendam syllogismo perfectio conclusionem.

Suppo tertio. Syllogismus ratione figure præcisè & secundum se sumptus, quantum, ut suprà diximus, non est simpliciter dicendus syllogismus, sola forma abstrahens ab omni materia, non est genus vniuocum, sed analogum ad has tres figuras, quia, ut dicemus, longè præstat prima cæteris figuris.

Dices. Idem genus non potest bis diuidi in species. At sup. distributus est syllogismus in Demonstratiuum, Topicum, & Sophisticum. Non ergo diuidi potest in has tres figuras tanquam in species. Resp. Habet se syllogismus ut aggregatū quoddam & compositum ex materia & forma accidentali, quare non potest esse vniusmodi illius diuisio. Sic si accipiaturs ens, aliter diuidetur si materiam species, aliter autem si formam. Sic igitur diuisus est suprà syllogismus in Demonstratiuum, Topicum, & Sophisticum ex parte materiae, nunc autem ex parte formæ, & quia forma est potissima inter ea quæ sunt in rebus, ideo magis etiam præcipua & essentialis est hæc diuisio.

Suppo quarto. Recto ordine collocatæ sunt hæc tres figuræ, qui ordo significat, quod iam diximus, analogicè dici syllogismum in communi de his figuris. Rationem istius ordinis reddit Alex. Phil. Bœt. quia secunda & tertia gignuntur è

prima. Et hoc ipsum docuit Aristot. sit enim ex prima secunda, suppositio illa, quæ in secunda conuertenda est, fiat in prima maior propositio, nam volumus dum conuertitur secunda in primam, medium subijci, quod prædicabatur in secunda, id autem solum fit in maiore propositione. Tertia autem fit ex prima, etiam conuersa propositione, & posita in prima figura loco minoris, quia volumus in minore propositione prædicari medium, quod in tertia subijciebatur, quod solum fit in minore propositione. Excipiuntur soli modi Baroco & Bocardo, quoniam negatiua particularis conuerteri nequit, quamuis per impossibile renocari possit ad primam. Ex quo sequitur in secunda figura semper maiorem debere esse vniuersalem: In tertia autem minorem semper esse affirmatiuam, quoniam id etiam semper contingit in prima figura. Secunda Ratio eiusdem ordinis est, quia prima est maximè naturalis, pender enim & fundatur in duobus illis principijs maximè notis: Dici de omni, & dici de nullo, ideoque ab Aristotele dicitur prima figura habere euidentem & necessariam illationem, & syllogismi primæ figuræ dicuntur esse perfecti. Tertia: Quoniam in prima figura medium habet maximè propriam medij rationem; nam partim subijciatur, & partim prædicatur. Secunda autem magis accedit ad primam, quoniam medium in illa prædicatur, quod est quid nobilius quam subijci, & potest etiam habere conclusionem vniuersalem, quod neutrum est in tertia figura. Quarta. Quoniam prima omnem questionem concludit, vniuersalem, particularem, affirmatiuam, negatiuam. Quinta. Quæ ratio, inquit Phil. subtilior est, & ingeniosior: nam prima magis est nobis, animæque nostræ similis, nos enim medijs sumus: inter res spirituales & incorruptibiles, aliaque corruptioni obnoxias, & materiae concretas. Sic etiam prima figura habet medium, quod partim est prælatius vno extremo de quo prædicatur, partim imperfectius alio cui subijcitur. Sicut nos tum alias res superamus, tum ab alijs vicissim vincimur. Secunda

serent figura similis est formæ naturali; nam sicut omnes formæ naturales, quæ distingui solent ab animâ nostrâ, sunt quodammodo eiusdē perfectionis, quatenus dicunt omnes ordinem & dependentiam à materia, quam perficiunt, ita in secunda figura est medium, quod habet respectu utriusque extremi rationem formæ perficientis, quoniam de utroque prædicatur. Tertia. Similis est materiæ, quoniam in illa semper medium subijciatur, & se habet tanquam aliquid potentiale & imperfectum. Ex his inferre Alex. & Phil. primam figuram convenire quadam peculiariv ratione syllogismo Demonstrativo, quod testatur Arist. de p. cap. 11. Secundam Topico, Tertiam Soph. sic. Et merito; nam is est ordo proportionis servata inter hos syllogismos, qui est inter figuras.

QVÆSTIO SECUNDA.

Quod non sint plures figura quam tres.

Diximus esse tres figuras, quas solum Arist. cum suis agnoscit. Et Plato, ut colligitur ex Alci. cap. 5. lib. de doct. Plat. Probat autem Aristoteles has tantum tres reperiri, cum toto hoc lib. 1. tum præsertim cap. 23. Ratio verò est illa quam quæstione præcedenti significavimus, nimirum non posse nisi triplici ratione medium cum extremis aptè disponi, quod etiam magis patebit ex refutatione contrariæ opinionis. Fuirigitur opinio Galeni dari quartam aliam figuram, qui Galenus fitne is qui Medicorum facillè princeps esse dicitur, an verò alius quispiam non satis liquet; nam Ioannes Arriani cognomine Scotus, g. de possib. demonstrat. vult esse Arabem quendam Galenum, qui duobus libris De demonstratione scripserit. Hanc autem opinionem tanquam Galeni, qui quicunque tandem sit, Auer. Arabs recitat & refutat 1. p. cap. 8. & 23. sed apud Galenum illum excellentem Medicum non extat villa, quod sciam, de hac re mentio, quamquam non eius omnia ad nos opera pervenerūt. Certò in hō. de optimo genere dicendi versus finem meminit libri de demonstratione à se scripti. Porro hanc opinionem

non omnes eodem modo intelligunt. Primo. Quidam putant voluisse Galenum quartam figuram differre solummodo à prima præmissarum transpositione, ut ex minore fiat maior, & vicissim. Verum nō potuit hæc esse mens Galeni, vult enim prædicari medium de maiori extremo, & subijci minori. Facta autem transpositione, adhuc idem servatur, quod in prima figura Aristot. Et hic modus syllogismi naturalis est, ut enim inquit Phil. terminos ordinari aut per inesse, aut per prædicari, nihil refert, hoc est, modo medium subijciatur maiori extremo, & prædicetur de minore, nihil interest an priore loco ponatur maior, an minor. Imò observandum est sæpè apud Aristotelem & Interpretes confici syllogismum in quo priore loco ponitur propositio, quæ posteriorem tenere deberet. Denique in secunda & tertia figura potest eodem modo fieri præmissarum transpositio, quare iam nō quatuor, sed sex figurae essent.

Secundo. Existimant alij quartam Galeni esse, ut comprehendit quinque modos indirectos primæ figuræ. Videtur id significare Burli. 1. p. examinans combinationem utilium & inutilium syllogismorum; quod apud nos est cap. 8. apud ipsum quintum. Et Bardol. in annot. de hac re. sed refellitur hic dicendi modus sicut præcedens. Adde quod Galen. vult in sua figura inferri quæsitum ut quæsitum, hoc est, id concludi directè, quod directè quæritur. Sed per modos indirectos primæ figuræ inferitur convertens quæsitum; nam quæsitum prædicatum est maior extremis, subiectum minor. In modis verò indirectis minor prædicatur de maiori. Tandem hos modos expressit Aristot. & Theophrastus docuit, nō ergo erat quod Galenus quartam figuram inveniret.

Tertio. Dicunt alij quartam figuram esse non transpositionem præmissarum, neque modos indirectos, quos vocant Græci refracos ἀνακλινόμενα, sed cum inferatur quæsitum ut quæsitum per præmissas, in quibus medium prædicatur de maiore extremo, hoc est, de prædicato quæsitum. Denique in qua medium minori extremo

subijcitur in minore propositione, & de maiore prædicatur in maiore. Ita interpretantur Auerr. loco cit. & Zabar. *lib. de quarta figura*, ut si queras an aliqua iustitia sit laudanda, syllogismo in hac figura id ita probabitur: Aliquod laudandum reddit quod suum est, Omne quod reddit quod suum est, est iustitia, Ergo aliqua iustitia est laudanda. Hinc concluditur quæsitum ut quæsitum, nec est vlla ex tribus figuris. Lege etiam Nyph. Et hæc est potissima ratio pro hac sententia, nam assignatur noua quantitas medijs dispositione, diuersa ab ea quæ reperitur in tribus figuris. Ergo est distincta figura. Concluditur etiam naturaliter; est enim naturalis propositio: Quædam iustitia est laudanda. Posset etiam secunda sententia in hac materia dici quorundam, qui Auerrois verba secuti admittunt quidem quartam figuram non ut naturalem; naturaliter enim conclusio colligitur ex principijs Dicitur de omni, & dici de nullo, ex quibus non pendet quarta figura Galeni, sed ut artificialem. Ita defendunt aliqui recentiores.

Prima Propositio. Figura Galeni non est naturalis; Quare hoc saltem nomine rejicienda est. Explice. Nam naturalis figura & syllogismus dicitur, qui ex debito præmissarum ordine ac vi eandem conclusionem infert, etiam si aliqui propositio ipsa non videatur in se habere naturalem prædicationem: nam solum tunc est prædicatio naturalis, cum prædicatur superius de inferiore, æquale de æquali, accideas de subiecto, & id quod perfectionem habet de minus perfecto. Naturalis autem propositio est, prout per syllogismum inferri potest, quæ infertur ob dispositionem præmissarum, id est, cum propter collocationem medijs cum extremis sequitur naturaliter hoc de illo prædicari; siue prædicatum in se ipsa naturaliter prædicetur siue non. Exemplum. Si fiat hic syllogismus: Omne admiratiuum est risibile, Omnis homo est admiratiuus, Ergo omnis homo est risibilis, hic erit naturalis syllogismus, per quem infertur propositio naturalis & in ordine ad

præmissas, & secundum se. Si autem dicas: Omne admiratiuum est homo, omne risibile est admiratiuum. Ergo omne risibile est homo, infertur conclusio naturalis in ordine ad præmissas, imò etiam in modo indirecto Baraliphton. Ex hoc eodem antecedente infertur conclusio, sed indirecta, continens in se prædicationem naturalem, spectata propositione in se: erit enim hæc conclusio, Ergo quidam homo est risibilis. Ratio istorum est, quoniam illud debet in conclusione prædicari de minore extremo, quod in antecedente prædicabatur de medio, & id debet in conclusione subijci, quod medio subijcebatur, quomodo cumque tandem se res habeat, quod attinet ad naturalem, vel non naturalem prædicandi modum. Hoc posito, probatur propositio; quoniam, ut iam diximus, non sequitur in figura Galeni naturalis conclusio ex præmissis: Omnis homo est animal, omne animal est substantia, naturaliter sequi deberet hæc conclusio: Ergo omnis homo est substantia, non autem ista quæ sequitur ex figura Galeni: Ergo aliqua substantia est homo, ex eo enim quod vnum prædicatur de alio, & id de quo sit prædicatio, iterum de alio etiam prædicatur, sequitur primum de tertio prædicari, iuxta regulam illam antepredicamentorum: *Cuius alterum de altero &c.* Et iuxta illa duo principia maxime nota, *dici de omni, & dici de nullo.* Sed in dicto syllogismo substantia prædicatur in minore propositione de animali tanquam de subiecto, in maiore animal de homine. Ergo naturaliter deberet prædicari substantia de homine, dicendo: Omnis homo est substantia, non autem homo de substantia, dicendo: Ergo aliqua substantia est homo. Confirmatur. Maior enim extremus est ea, quæ prædicatur in conclusione, & in aliqua ex præmissis, saltem ex natura sua, idque in prima figura, ut docet Alexander contra Herm. Sed istius quæsitum: Quædam substantia est homo, Homo est prædicatum, & tamen subijcitur in præmissis, Ergo non est idonea

Idonea Galeni figura. Confirmatur secundo, Præmissæ in figura Galeni solum differunt à præmissis primæ figuræ per transpositionem, quamvis, ut diximus, non esset præcisè contentus Galenus hac re. Ergo non est quod distinguatur à prima. Id patere potest in exemplo allato. Secundo. Probatur. Nam iuxta hanc figuram contingit idem subijci sibiipsum, prædicari de seipso, eundem medium terminum continere utramque extremitatem, & ab eadè contineri. Ostendo hoc in dicto syllogismo: Omnis homo est animal, omnis animal est substantia. Ergo quædam substantia est homo, primo enim hic subijcitur homo animali, animal substantiæ, substantia homini. Ergo homo homini. Secundo. Substantia prædicatur de animali, animal de homine, homo de substantia. Ergo substantia de substantia. Tertio. Animal quod est medium continet hominem, homo substantiam, cum de eo prædicatur. Ergo animal continet & hominem & substantiam. Rursus, animal continetur à substantia, nam de eo prædicatur substantia, & substantia continetur ab homine, quia etiam de eo prædicatur. Ergo animal medium continetur & à substantia, & ab homine, quoniam in homine substantia continebatur; sunt autem homo & substantia duo extrema. Ergo. Hac ferè ratione utitur Auerroes, 1. pr. cap. 3. quia tamen simel probatur quiaque viciniorum modorum primæ figuræ indirectæ. concludendi ratio, quæ causa fortasse fuit ijs quos diximus, ut putarent quantum figuram non distinguui ab illis quinque modis. Quod sanè ita esse videtur, et si id non solum Galenus voluerit, alioquin ad id, quod dicitur, egisset. Vltimo probatur. Quoniam, ut notat Babeli hanc quartam figuram expresse ut non naturalem reiecit Aristot. 2. pr. sect. 2. cap. 2. agens de potestate syllogismorum, dicit enim cum medium antecedit maius extremum, & sequitur minus, hoc est, cum in maiore medium prædicatur, & in minore subijcitur, fieri syllogismum conversum, non naturalem, & qui naturalis propositionis loco quæ inferre deberet, inserat convertentem.

Secunda Propositio. Figura Galeni non modo ut innaturalis, sed planè etiam reijcienda videtur; siquidem in re ipsa non differt à prima. Quamvis enim secunda & tertia reducantur ad primam, tamen, ut notat Auerroes, syllogismi illarum naturales sunt, & cap. 5. lib. 1. pr. per syllogismum artificialem nihil aliud intelligit, quam innaturalem, & quo pauci utuntur, nec secundum viam dicti de omni, indeoque ut à naturali distinguatur, artificialem vocat. Probatur propositio tum ex dictis in præcedenti propositione, tum etiam quia nullum usum habet hæc figura ad scientias, nullum habet principium, cui visitijs figuræ innaturæ, sicut habent cæteræ, sed tantum niti potest principio primæ figuræ. Dicit de omni, & dicit de nullo.

Dicit. Potest figura Galeni fundari super hoc principio, quod convenit vel repugnat prædicato, convenit vel repugnat subiecto in parte. Sed hoc principium non est per se primum & naturale, si enim aliquid prædicatur de altero universaliter, & hoc de alio, ex hac connectione statim lumine naturali per se primo inferretur prædicari primum de tertio, ut patet ex iam dicta Regula Antepredicamentorum. Illud autem aliud non inferretur, nisi secundario, indirectè, & per primum principium, quoniam ex eo quod primum inest secundo, & secundum tertio, sequitur primum inesse tertio, etiam ex parte, verbi gratia, ex hoc quod omnis homo est substantia, sequitur quandam substantiam esse hominem. Confirmatur. Quoniam aliquando ex antecedente disposito secundum figuram Galeni potest in prima figura Aristotelis inferri conclusio particularis negativa, & tunc nihil inferre poterit Galenus, quoniam particularis negativa non potest converti, verbi gratia: Aliquis homo est ignorans, nullus ignorans est Philosophus, inferret Aristoteles (nec enim, ut diximus, curat ordinem præmissarum) Ergo aliquis homo non est Philosophus, in Ferio, Galenus verò nihil potest inferre, hoc enim illi inferendum esset: Ergo aliquis Philosophus

phus non est homo, quod falsum est, nisi forte in ipso veram fateri velimus esse veramque conclusionem. Ex his ergo concluditur esse reiiciendam hanc figuram, quoniam nullos modos habet, qui non sint primæ figuræ indirecti & reducibiles ad directos.

Dices. Potest fieri syllogismus in hac figura ex minori particulari negativa, sed talis syllogismus non potest reduci ad primam; maior enim propositio non potest esse particularis, minor autem non potest esse negativa. *Resp.* Non posse id fieri. Primo. Quia conclusio semper sequitur debiliorem partem, in figura autem Galeni cum solum inferat conuertentem, non potest esse conclusio particularis negativa, quoniam illa non est conuertibilis. Secundo. Quia medium debet distribui in aliqua præmissarum, sed in minore, quæ est particularis, non potest; in maiore quoniam cum minor sit negativa, etiam non potest, nam debet esse affirmativa, & sic secundum figuram Galeni, medium prædicatur, quare se habet confusè, & subiectum est id quod distribuitur. Eadem de causa nec potest esse minor propositio negativa vniuersalis, vel particularis, si maior sit affirmativa particularis. Atque ex his pater ad omnia argumenta quæ pro quarta figura fieri possunt; illud verò exemplum positum in explicatione huius opinionis, est syllogismus indirectus in *Darii*, & facta præmissarum transpositione, erit directus in *Darii*, vt: Aliquod laudandum reddit quod suum est, Omne quod reddit quod suum est, est iustitia, Ergo aliqua iustitia est laudanda. Sic fiet syllogismus in *Darii*: Omne reddens quod suum est, est iustitia, aliquod laudandum reddit quod suum est. Ergo aliquod laudandum est iustitia, vbi videtis quamuis conclusio in syllogismo Galeni contineat naturalem predicationem propositionis in se consideratæ, non tamen in ordine ad præmissas,

(***)

CAPVT NONVM.

De Syllogismis ex utraque de necessarijs.

HActenus de syllogismis, seu de tribus figuris, vt constant propositionibus de inesse, iam eandem figuram spectat in syllogismis ex propositionibus necessarijs & contingentibus, seu in syllogismis ex mixtione. Et hoc quidem capite agit de syllogismis ex Necessarijs, nam inquit necesse est diuersos esse hos syllogismos, cum sit diuersum inesse ex necessitate & contingente. Docet primo. Eodem modo fieri figuram in istis syllogismis ex necessarijs, atque ex propositionibus de inesse, siquidem eadem sunt principia regulatiua Dici de omni, & dici de nullo. Idem modus conuertionis, ac proinde etiam inductionis imperfectorum ad perfectos. Tamen secundo dicit quod Baroco secundæ figuræ, & Bocardo tertiz non reducuntur per impossibile, sed per syllogismum expositionum & reductionis, is enim per impossibile sit sumptus contradictorio conclusio, contradictoria autem propositio eius quæ est de necessario, esset propositio de contingenti, atque ita conficeretur syllogismus ex mixtione necessarij & contingentis, de qua mixtione nihil adhuc dixerat. Addit debere sumi pro contradictorio necessarij conclusionis, si propria contradictoria sit contingenter, vt, inquit, patet ex cap. 3. 2. Periberm. contingens enim opponitur necessarij.

Circa litteram notanda sunt prima verba, ex quibus quidam colligunt propositionem de inesse esse contingentem in actu, quod ex hoc loco non deduci supra ostendimus: Et si enim subdat Aristot. tres illas propositiones de inesse, seu inexistentes, de necessario, & de contingenti, id tamen ex eo tantum deducit, quod quædam necessario insunt, quædam contingenter, aliæ verò insunt quidem altero horum modorum, sed propositiones quæ neutrum modum præfixum habeat, dicuntur propositiones de inesse.

Dices. Dictum est propositiones sumi ex modo & materia, Ergo cum materia

aut necessaria, aut contingens, huiusmodi etiam erit propositio. Resp. Sumitur propositio ex materia aliqua indeterminata & communi, quæ nec fit necessaria, nec contingens, & ab illis materiis determinatis sumitur propositio necessaria, vel contingens secundum rem; quæ tamen non dicuntur modales, donec apponatur modus.

CAPVT DECIMVM.

DOcet Aristoteles Syllogismum conditionem ex propositione de necessario & inesse rectam habere posse conclusionem, sed si maior sit de Necessario, minor autem de Inesse, sequi conclusionem de necessario. Contrà verò, si maior sit de inesse, & minor de Necessario, sequi conclusionem de inesse. De qua re quoniam est gravis questio, secutim agendum est.

QVÆSTIO DE EADEM RE.

Maximum est circa hoc caput interpretum, Græcorum præsertim & Arabicorum, ut non immerito Burli. diuiniu censet implorandum esse auxilium, quauquam non rectè Philosophus & Christianus Musas inuocat, Orphei versibus. Difficultatem in genere facit celebre illud & tritum axioma: *Conclusionem de syllogismo sequi debilem præmissam*. Quare si qua propositio est de inesse, cum sit debiliior quam propositio de Necessario, sequi etiam debet semper conclusio de inesse. Sicut etiam si quando propositio aliqua est affirmans, aut negans, sequi etiam solet conclusio particularis, aut negans.

Prima Opinio. Est Theophr. & Eud. auditorum Aristotelis, Them. in quorum sententiam, inquit Phil. descendunt Platonici nonnulli, Regulam istam si absolute sumatur, non esse veram, propter iam dictam axioma. Secundo. Quoniam non sequitur hæc conclusio de Necessario, si constitutur hic syllogismus: Omne ambulans necessario mouetur, Omnis homo ambulat, Ergo omnis homo necessario mouetur. Tertio. Primum coniungitur & dicitur de primo, hoc est, maius extre-

mum de minore per medium, quod coniungitur cum minore extremo in minore propositione. Sed coniunctio medij cum minore, eiusdemque prædicatio de eodem est tantum de inesse. Ergo maius extremum cum minore in conclusione solè coniungitur, solumque prædicabitur de inesse.

Secunda Opinio. Est Philop. quam etiam dicit fuisse Alex. & præceptoris eius Sægenis, referente eodem Alex. in lib. quodam, quem Nyp. & alij vocant de mixtione propositionum, conclusionem sequi de necessario conditionaliter, & ex suppositione; si enim aliquis currit; necessario mouetur, ex suppositione, & ita in hoc syllogismo; Necessè est ambulante moueri, omnis, vel quidam homo ambulat, sequitur optime conclusio necessario, & ex suppositione: Ergo omnis vel quidam homo necessario mouetur, & hæc est opinio Babel. & Burli. cui nescio cur quidam tribuant aliam opinionem, quæ nullius est quod uiderim, regulam Aristotelis esse veram, secundum vim illam ut abstractè probatiua, & quamvis non necessario coniungatur cum minore mediij extremum, tamen conclusionem posse esse necessariam necessitate illationis, quia conexio medij cum minore extremo pertinet ad vim probatiuam, & non ad illatiuam. Sed quisquis ita sentierit, malè profectò sentit, ut aperit patet vel ex dictis de syllogismo probariis & illatiis. Ecce certum est non fieri mentionem propositionis necessariæ propter solam illationem, sedula omni probatione. Hæc eadè secunda opinio, quam Nyp. ait esse iuniorem, est etiam Auer. in *questione 9.* & ut uidimus Alex. Ph. l. & c. Quam ipsemet Nyp. tandem sequitur, dicens se multis diebus laborasse in intelligendo hoc loco, nec inuenisse aliquem ante se qui eum sedaretur.

Tertia Opinio. Est Alb. Doct. Lonan. & multorum Latinorum, atque penè communis ut obseruat Burli. Duplicem esse propositionem de inesse: alteram simpliciter, quæ est in materia necessaria, non tamen habet modum, ut: Homo est animal, Alteram secundam quid, quæ est in

materia contingenti. Et pro tempore presentis est vera, quamvis possit aliquando esse falsa. Dictum autem Aristotelis intelligendum esse de propositione de inesse simpliciter. Hæ sunt celebres opiniones, alias verò nonnullas licet legere apud Aver. ubi meminit modi dicendi Alfarab. apud Burd. Babel. & Nyphum.

Prima Propositio. Ex his opinionibus, præcindendo à veritate & falsitate earum, nulla planè satisfacit, nec etiam directè responderet propositæ questioni. Nam Aristor. duo dicit. Primo si maior propositio sit necessaria, minor de inesse, conclusionem fore necessariam. Secundo si maior sit de inesse, minor de necessario, futuram conclusionem de inesse; nulla autem ex his opinionibus præsentem dubitationem, quæ bimembres est, dissolvit, quamvis elici potest huius discriminis ratio ex Aver. quoniam inquit non absolute videtur conclusio sequi debiliorem partem; nec enim sequitur negativam, quod vilior sit, sed quia negativa est, nempe, ut interpretatur Burd. propter dictum de nullo, quod negativam colligit conclusionem, sed potius in communi loquendo, conclusio, inquit Aver. sequitur conclusionem maioris propositionis in proposito quidè eius quæ est de necessario, quia maior propositio natura sua magis est variabilis quam minor. Id autem quod variabile est, cuiusmodi est conclusio, potius sequitur aliud variabile, quam id quod invariabile est. Atque ita maior propositio in prima figura potest esse affirmativa & negativa, minor autem non potest esse nisi affirmativa. Ergo conclusio potius sequitur maiorem quam minorem. Verum quid dicit Averr. cum maior propositio est de inesse, minor de necessario: tunc enim, inquit Aristotel. conclusio debere esse de inesse, non de necessario, & si maior propositio sit de necessario, & minor de inesse, futuram conclusionem de inesse. Alb. & alij dicunt, ex maiore de necessario, & minore de inesse simpliciter, sequi conclusionem de necessario; ex maiore autem de inesse secundum quid, & minore de necessario, sequi conclusionem de inesse.

Sed neque hæc solutio satisfacit, quare hæc secunda propositio.

Secunda Propositio. Absolute & secundum veritatem, præcindendo tantisper ab Aristotele, videtur verum quod asserit prima opinio, videlicet si altera præmissarum, quæcumque tandem sit, sit de inesse, & verò debilioris rationis est propositio de inesse, conclusionem debere esse de inesse, quomodocunque accipiat propositio de inesse, & hoc optime probant argumenta allata. Et confirmatur. Nam aliquis syllogismus in prima figura non potest regulari per dictum de omni & de nullo, nec enim verum est, quando aliquid affirmatur necessario de alio, & universali, affirmari etiam de omni sub illo contento, nisi etiam necessario subsumatur. Et frustra mihi videntur laborare, qui dictas rationes contra hanc propositionem solvere conantur, quod præsertim conatus est Burd.

Tertia Propositio. Videtur hæc etiam esse sententia Aristotelis, tum quia magis credendi sunt asserui mentem præceptoris sui Theophrasti & Eud. præsertim cum nunquam vlla alia in re ab eo discesserint, quam alij interpretes; tum quia sine dubio Aristoteles vult servari in syllogismo leges suppositionis terminorum, appellationis, status &c. hæc autem si serventur, oportet ut maior existat de necessario, minor de inesse sub illa, sic etiam necessaria, ut: Necessè est omnem currentem moveri, quidam homo currit, Ergo quidam homo necessario movetur. Si spectetur autè hic syllogismus, non sequitur conclusio; nam si maioris propositionis sensus est, quod aliquid necessario moveatur, falsa est propositio, si autem sumatur in maiore actus currendi in concreto, seu currentis ut currentis, tunc minor est falsa, seu, quod idem est, in maiore prædicatum appellat supra formale subiectum, in minore autem supra materiale eiusdem, quare deficit conclusio. Unde si fiat formalis subsumptio: Sed hoc currentis currit, optime sequitur conclusio de necessario: Ergo necessario aliquid currentis movetur. Simile apparet in hoc alio exemplo

plex

pro: Album necessario disgregat visum. homo est albus: Ergo homo necessario disgregat visum. Regula igitur Aristotelis intelligitur servata suppositione, quod satis significavit cum dixit minus extremum esse partem medij. Quare sequitur quod participare debeat eam illius rationem, quam in maiore propositione habet cum subijcitur maiori extremo, præterquam quod non fuit opus Aristoteli id monere, quod semper subintelligitur in omnibus regulis consequentiarum.

Dicas. Cur ergo Arist. si maior, inquit, est de necessario, & minor de inesse, sequitur conclusio de necessario; si autem maior sit de inesse, & minor de necessario, sequitur conclusio de inesse. Responderi potest primo. Quoniam minor propositio subsumpta sub maiori propositione formaliter, ut fieri debet, sequitur conclusionem illius in hoc, quod si illa est de necessario, etiam ista: nam superius formaliter semper est de intrinseca ratione inferioris. At cum maior est de inesse, ipsa est indifferens, potestque esse tum in materia necessaria, tum in contingenti, & ideo si minor subsumatur de necessario, non ideo erit conclusio de necessario simpliciter, quamvis si subsumatur formaliter, quatenus subsumitur sub maiori universali, est aliquomodo nec-

cessaria propter connectionem extremorum. Et sic dici potest quod sequatur conclusio necessaria saltem ex suppositione. Sed secundo melius respondetur, cum inquit Arist. ex maiore de inesse, & minore de necessario sequi conclusionem de inesse, & non de necessario, sensus est conclusionem quam sit necessaria simpliciter, sequi, quæ tamen non habet modum de necessario, sicut ex maiore de necessario & minore de inesse sequebatur conclusio necessaria de modo simpliciter, quoniam minor erat necessaria simpliciter, licet non de modo. Et hoc pendet ex dictis quid significetur per propositionem de inesse: nam dicere quod sequatur conclusio ex maiore de necessario, & minore de inesse, quæ sit de necessario ex suppositione, est nihil dicere, tam enim minor est necessaria ex suppositione, quam conclusio, quia quod actu accidentaliter inest, necessarium inest. Adde quod argumenta facta pro prima propositione positiva concludunt, debere conclusionem esse necessariam absolute, & sic patet quid sit dicendum de opinione; prima enim sola est vera. Prima responsio in hoc peccat, quia quamvis propositio de inesse modaliter loquendo, nec sit de necessario, nec de contingenti, realiter tamen est vel necessaria, vel contingens &c.

IN LIBRUM PRIMUM POSTERIORUM ANALYTICORUM ARISTOTELIS.

EXPLICATIO TEXTVS.

PROLEGOMENA.

IN superioribus multa diximus, ex quibus potest & debet cognitio eorum qua ad intelligentiam huius libri faciunt; qualia sunt qua de Autore, de ordine, aliisque eiusdem generis dicta sunt. Quia tamen solent esse peculiare quedam dubitationes de propriis huius Librorum obiectis, atque de ratione inscriptionis eorumdem, hac vbi breviter explicaverimus, ad exponendam Aristotelis sententiam descendemus.

QVÆSTIO PRIMA.

De Obiecto huius Libri utriusque.

Questio est: An utriusque huius Libri obiectum sit Demonstratio sola, an

etiam Definitio? Constat de Definitione disputari toto ferè secundo Libro. Tamen ratio dubitandi est, an agatur per se de definitione, an autem tantum in ordine ad demonstrationem?

Bbb a

Primo

Prima Opinio. Auer. in *Prolog.* 2. *post.* Alex. si Eust. credimus. 2. *Post.* init. quod alij colligunt ex eodem *initio Top.* Tribuitur autem hanc opinio Them. Theophr. & alijs. Est autem opinio Mirand. *lib. 3. Apol. sect. 6.* Bald. *initio huius libri.* Kausij in *Prolog.* Auer. *Etiam in quest. Log. cap. 4.* & aliorum. Obiectum secundi libri esse Definitionem per se consideratam, primi autem Demonstrationem. Ratio est, quoniam definitio ex se est instrumentum sciendi distinctum a demonstratione. Ergo de ea sub hac consideratione alicubi ab Aristotele agendum fuit, nullus autem alius locus est præter e. *lib. post.* Confirmatur primo. Nam *lib. 1. cap. 2.* si quis efficitur, alius sciendi modus, *postea dicitur.* ubi definitionem intelligit, iuxta Them. Auer. & aliorum expositionem. Et cum ibi de definitione scire rem per causam cognoscere, videtur etiam definitio eo loco comprehendendi, quia illa est instrumentum quo rem per causam sciamus. Confirmatur secundo. *lib. 2. cap. 1. ad fin.* & 10. proponit se de definitione agere vellet, & concludit se de eadem egisse, de qua etiam eodem libro explicat quid sit, quomplex, quomodo constitui debeat, aliaque huiusmodi, quibus perfecta definitionis cognitio in se traditur. Denique de definitione ut est medium Demonstrationis, abunde actum videtur *lib. primo*, ubi explicatae sunt conclusiones omnes præmissæ propositionis. Ex quibus hæc una & potissima quidem est, ut in se contineat causam & medium rei probandæ, quod est essentia & definitio.

Secunda Opinio. potest hoc loco poni eorum, qui negantes de definitione per se differi *lib. secundo*, aut de eadem disputari ab Aristotele alijs in locis. Philo. quidem & Eust. 7. *Met.* alij autem quidam e. *prolog. lib. 1. prædicab. cap. 5.* & ex recentioribus Aliqui, in 6. *Top.* quod idem indicat Nymph. *hic.*

Tertia Opinio. esse potest. Egid. in *prolog.* 2. *post.* non pertinere ad Logicam agere de definitione secundum se, sed solum prout est medium demonstrationis.

Quarta Opinio. Philop. *init.* 1. & 2. *post.* *Alibi.* Tho. 1. *post.* Egid. Lincon. & om.

nium Latinerum, solum demonstrationem esse obiectum horum Librorum: de Definitione autem tractari duntaxat quatenus medium est demonstrationis. Videntur id sentire etiam Alex. 1. *post.* Philop. *ibid.* Ann. Simplic. alijque omnes Græci, quibatenus in *prædicamentis Aristotelis*, cum scribentes in prædicamentis, finem Logica Aristotelica esse librum de Demonstratione, & ipsam Demonstrationem. Fundamentum huius opinionis est, quoniam spectat definitio secundum se ad primam operationem, hi autem libri ad tertiam. Confirmatur quia Aristoteles 1. *post.* in *init.* & *cap. 5.* proponit sibi esse agendum de Syllogismo & Demonstratione, & 2. *post.* *cap. penult.* concludit actum esse de Demonstratione & Syllogismo, de definitione autem ne verbum quidem. Confirmatur secundo. 1. *post.* *cap. 1.* proponens, quatuor esse questiones, ait, in qualibet istarum questionum queri & investigari medium; significatur itaque de his distinctionibus & definitione agere, quatenus sunt demonstrationis media. Vnde ibi demum hoc etiam modo agit de causis, videlicet, ut sunt medium demonstrationis. Denique de definitione, ut est medium demonstrationis, agendum fuit Aristoteli, sicut etiam in *lib. post.* explicatam naturam syllogismi, egit de medijs inventionis, id autem non libi fecit, nisi dicamus id fecisse *lib. 2.* Ergo.

Notandum primo. Ut partim ex dictis in Proleg. ad totam Logicam, partim ex rationibus recitatis præ prima sententia colligi potest: Definitio dupliciter considerari potest, sicut & ipsa essentia, cuius continet explicationem. Primo. Ut solum dicat essentiam, & ea que sunt de rei quidditate. Secundo. Ut tum hæc essentia, tum que illam explicat definitio, potest esse tanquam medium ad probandam proprietatem quæ ex essentia fluit. Primum illud solum per se requiritur ad essentiam & definitionem, quia non est de ratione essentia; aliquam ex ea proprietatem fluere. Secundum verò sequitur ex essentia quatenus ipsa potest esse causa propriæ. Quare eodem modo de finis ut per se cognoscatur, satis est de illa tractare.

per quæ in quidditatis notitiam venite possimur: si autem etiam eadem spectetur quatenus est causa proprietatum, id verò est definitionem: considerare secundum aliquid illi adveniens.

Notandum secundum: Loquendo propriè de instrumentis sciendi, sciendi inquit, ut significat certant quælibet & eundem intellectus cognitionem, duo sunt naturæ instrumenta: Demonstratio & Definitio, quia de istis per se habetur certa & evidens rei cognitio, cætera, si quæ sunt, aut tantum inuane ad habendam huiusmodi cognitionem, qualis est Divisio, Methodus &c., nec etiam pariter possunt cognitionem probabilem & apparentem, quod indicat Aristoteles 2. Met. 1. 4. 8. & docet Auer. Algaz. Auer. Alb. alijque in *Logie*. Quare cum in hoc conveniant definitio & demonstratio, potest de utroque instrumentis simul eodem opere disputari. Præsertim cum definitio plurimum deferuiat demonstrationi, quia ex eo quod explicat sui essentiam, sequitur deinde quod sit causa & medium conclusionis, quæ per demonstrationem inferitur. Inde præterea sequitur quod de definitione secundum se agendo, veluti communiter de illa etiam vo est medium demonstrationis, aliqua explicatio traditur, & contrà prout definitio est medium demonstrationis, nec essarium videtur de eadem, ut est rei essentialis explicatio, agere.

Notandum tertium: Alias quoque diximus aliud esse loqui de Logica absolute pro utra arte, et est omnibus suis partibus absoluta, aliud autem de Logica, quam nobis Aristoteles reliquit, vel certe, quæ ad nos pervenit. Aliud est ibi quærere quid poterit fieri, & quidem non male. Aliud autem quid de facto Aristoteles his in libris præstiterit.

Primo Propositio. Tractatio de definitione videtur per se solum explicatio essentiarum, & ex instructio, nullibi apud Aristotelem trahetur, & lib. 2. post. de ea sub hac ratione non agitur. Hoc posterius infra probabitur. Probatur nunc prima pars. Quod non sub istâ fecit Aristoteles, vel in 6. Top. vel 7. Met. Non 7. Met. nam definitio

ut sic, non continetur sub obiecto Metaphysicæ, quæ est ens ut ens. Item non est Metaphysica facultas instrumentaria, seu modus sciendi, sed scientiæ potius, & quidem exactissima, ut colligitur ex 2. Met. 1. 5. ubi ait, frustra quæri scientiæ & sciendi modum. Cum igitur Aristoteles 1. Met. 1. 4. 2. ait, de definitionibus agendum esse, ut non est actum in Analyticis, non est sensus, cum in illis libris actum de definitione secundum se non sit, ut est peculiare instrumentum sciendi, eo loco agendum esse de illa sub hac consideratione, sed tantum pro subiecta materia, & præsentis instituti moner agendum esse de definitione ut est ipsamet realis quidditas, vel particularis: vniuscuiusque rei, ut nonnulli volunt, aut in communi solum, & de particularibus, quatenus participant illam communem quidditatis rationem, quod est verosimilius. De li. 6. Top. & in genere de tota parte Top. probatur, quod ad eam non pertineat disputare de definitione: nam ipsa versatur tantum circa probabilia: definitio autem est instrumentum scientiæ. Agitur tamen de definitione quatenus est problema quoddam topicum, vii parte ex lib. 1. cap. 3. & 4. & ex eodem lib. 6. Lege Alex. in lib. 6. Top.

Secunda Propositio. Fortius Aristoteles li. 2. Post. conuenienter agere de definitione fecit, ut scilicet, acceptæ occasione eiusdem ut medium est, non tamen absolute. Primum patet ex notabili secundo. Secundum ex argumeto facti pro quarta opinione: quibus addere quod isti libri inscribuntur de Demonstratione, ut putauit Galenus, siue Arabs, siue alius, in quodam opere de his libris, qui etiam Medicus fertur. 12. de Demonstratione libros scripsisse, ut diximus. Quæ inscriptionem non improbat etiam Auer. in *Prolog. suo magno*. Sed si libro secundo agitur de definitione, quo pacto non ineptus erit titulus de Demonstratione? Inscribuntur etiam libri Analytici, ut communis nomine cum hos Posteriores, tum Priores citant Peripatetici, & Aristoteles 2. Met. 1. 2. 6. lib. 1. cap. 3. alijsque locis, quos diximus in *intro lib. 1. Pr. Analyticarum* veteris Syllogismi in communem.

& secundum formam, vel certe demonstrationis in sua principia. Non igitur secundo libro, si hanc inscriptionem retineat, dici potest agi de definitione secundum se.

Tertia Propositio. De facto Aristotelis, solum igitur primariò & per se de definitione, ut est medium & causa in demonstratione, secundariò verò minus præcipue, & ex consequenti, de eadem, quatenus in se spectari potest. Nam ut diximus, a. habet definitio quod sit medium in demonstratione, quoniam continet explanationem quidditatis & essentiae, unde fuit passio. Quod autem primariò & per se egerit Aristot. de definitione solum ut est medium, optimè probant argumenta quatuor opinionis, & quæ facta sunt in præcedenti propositione. Accedit quod, ut testatur Alb. & Laër. inter eos libros qui temporum iniuria interciderunt, vaus fuit ab Aristotele de definitione scriptus. Non igitur oportuit disputare Aristotelem secundo lib. de definitione secundum se, quanquam id negant quidam alij, de qua re lege Francisc. Patricium lib. de *diffusione librorum Arist.*

Quarta Propositio. Nihilominus de definitione ut est distinctum sciendi instrumentum, pertinet per se ad Logicam disputare. Hæc propositio est contra Egid. & aliquos recentiores, quorum opinio super diximus. Ratio est, quoniam si spectetur Logica secundum omnes suas partes, illius est omnes tres intellectus nostri operationes per se dirigere. Primam autem maximè dirigit & per se definitio. Ergo Logica est de definitione, ut est instrumentum per se relativum ad primam operationem, agere.

Quinta Propositio. Consequenter loquendo ad ea quæ dicta sunt de totali Logicae totius obiecto, horum librorum obiectum dictum erit tertia intellectus operatio, ut est circa materiâ necessariâ dirigibilis, id est, ut tertia operatio non modo constet ex proportionibus apte secundum quantitatem & quantitatem atque figurâ locationis, sed etiâ ut eadem necessariâ connectione predicationis & subiecti includatur.

Ex his patet, quod sit de recitatis opinionibus ferendum iudicium; nam tertiâ opinionem & secundam primam quoque in propositionibus refutauimus, quarta autem sola nobis probatur, nisi quod hoc addimus, agi etiam de definitione in libro secundo, quamvis secundariò & minus præcipue, ut est instrumentum sciendi.

Ad fundamentum primæ opinionis. Iam patet ex dictis; dicimus enim definitionem esse instrumentum sciendi, & quidem nobilissimum, de qua re alias dictum; negamus tamen vllibi apud Aristotelem de ea sub hac ratione actum esse, quamvis ex ijs quæ passim dixi, imprimis autem ex lib. 2. poss. colligi possint quæ sint satis ad definitionis naturam intelligenda. Confirmatur. Quid enim dicent aduersarij de Diuisione, Methodo, Enumeratione? quæ constat esse distincta Logicae instrumenta, de quibus tamen non assignabunt locum apud Aristotelem ubi disputetur.

Ad primam confirmationem. Non liquet an per modum sciendi intelligatur eo loco definitio: alij enim nonnulli interpretantur Demonstrationem *Agia*, aut habitum principiorum, qui appellatur intellectus, de qua re suo loco. Deinde fac intelligatur per sciendi modum definitio, non tamen sequitur de ea sub hac ratione disputatum esse secundo libro; solum enim inquit Arist. cum ad definitionem peruenit, esse alium quendam sciendi modum. Similiter etiam si definita esset scientia, definitio, tamen non sequeretur ideo aliquid contra nos. Reuera autem talis definitio soli effectui demonstrationis competit, quod satis indicauit Arist. dicens: *Si alium est sciendi modus, postea dicitur.*

Ad secundam confirmationem. Solum probat quod secunda & tertia propositione concessimus, episse Aristotelem etiam quodammodo de definitione ut est sciendi instrumentum, & hoc solum est quod concludit, quanquam potius habenda est ratio communis tum proemij, tum Epilogi, in quibus solam demonstrationis & syllogismi, nullam autem definitionis mentionem facit,

huiusmodi constitutionem. Ex eo
ergo patet lib. 1. de præmissis demon-
strationis, non inferri disputari etiam
de causa & medio demonstrationis, quod
in ipso continetur, quemadmodum et
syllogismus completatur tam formam
quam materiam, non sequitur eodem in
loco de utraque parte disputari, quod at-
tinet ad materiam determinatam. Item
idem exposuit Aristoteles conclusiones
premissarum, nempe quod debeant esse
necessarias notiones per se &c. non verò
sunt inuenire modum, sed ut summum
ex iis quæ dicit colligitur, definitionem
in communi esse medium demonstra-
tionis, sicut etiam dum in lib. pr. egit in-
itio de syllogismo, simul etiam in com-
muni significauit ad inferendam con-
clusionem tali aut tali opus esse medio.
Et tamen ipsam deinde fusiùs & seor-
atim explicauit. Maluit ergo Aristoteles
opæratum diligentius persequi quæ de
medio dicenda erant, quam propositum
ipsam explanationis conditionum præ-
missarum, quæ simul expediri poterant in-
teruenire.

Obiectio. Probat Aristoteles in cap. 1. de
demonstrationem, Ergo non est obie-
ctionis; ut etiam ipsemet ibidem ait, dicitur
de scientia præcognosci & supponi subie-
ctum esse. Respondet. Quomodo intelli-
gi debet, quod docet Aristoteles suo lo-
co dicimus. Interim non probat Aristote-
les demonstrationem esse, sed tantum
non esse obiectum Platonis, quibus
non erat nobis causa est cui ita inscri-
bi de nouo, sed esse solam reminiscen-
tiam, ut dicemus.

VESTIO SECVNDA.

Inscriptio horum librorum.

Inscribuntur vulgò *Analytici posteriores*,
et hoc de *posteriori analyt.* cuius inscriptio-
nis ratio est peti possit utramque ex dictis
libris, tamen quia peculiaris esse solet
his libris difficultas, ideo paucis etiam
causis nobis causa est cui ita inscri-
bi. Præmissis non vocantur hi libri
analogi, sed methodo in illis resolu-
tionis, ut Aristot. Ut enim id vo-

rum sit, nihilominus non est hoc peculia-
re his libris, sed eadem methodus serua-
tur etiam in lib. *Topicis* illis enim, si-
cut & in istis, proposito in initio fine &
scopo ea tractantur, quæ ad illum finem
conducant, in quo consistit resolutoria
methodus, ut diximus in *Comp.* Quare
non est audiendus Mirand. lib. 5. *Apol. f. 8.*
vbi hanc sententiam tradit. Secundo. Nō
inscribuntur hi libri à *Demonstratione*
quia, quasi ipsa idem sit quod resolutio,
quam rationem reddit conciliator *diffi-*
rentia 8. & Hali in *aritem parnam* Galeni,
com. suo 2. Falsum enim est quod assumit,
ut probabitur suo loco. Tercio. Inscriptio-
nis causa non est *Demonstratio propter*
quid, perinde ac si idem quoque esset at-
que resolutio, quod sentit Zim. 2. *Met.*
1. 11. comrad. 8. & ib. 60. Tursianus plu-
quam commentator in *aritem. p. Galeni.*
Forliuensis & Gentilis *ibid.* Nam falsum
est idem esse Demonstrationem propter
quid & Resolutionem. Quarto. Neq̃
inscribuntur propter solam sectionem
tertiam lib. 1. pr. cui titulus est *De resolu-*
tione syllogismorum, ut docere videtur A-
lexander & Magent. 1. pr. & communiter
serè omnes veteres; quoniam, ut in-
quit Eust. 2. *post.* hanc solam causam ipsi
reddebant, nisi dicantur solum voluisse
reddere rationem inscriptionis lib. pr. Ma-
le autem Philop. ponitur in hac senten-
tia; nam initio 2. *post.* apertè asserit aliam
esse causam cur dicantur *libri Posteriores*
Analytici, quam cur *libri Priores* ita etiam
inscribantur, dicitque absurdum esse ra-
tionem dictam; siquidem par non est in-
scribi *libros Posteriores*, qui agunt de De-
monstratione, à *libris Priores*, qui agunt tan-
tum de syllogismo, cum hi ad illos, non
autem isti vice versa referantur. Quinto.
Philop. & Eust. *ibid.* rationem reddunt,
quoniam in his libris proposita conclusio
sine docetur inuenire causas & principia
quibus eadem probetur, etiam quia de-
finitio, quæ principiarum tenet in demon-
stratione tanquàm illius mediū, resolutione
inuestigatur, lib. 2. *post.* Addit Eust. prius,
sortasse dici Resolutorium à resolutione
demonstrationis in sua principia, sicut

Ratiocina.

dum à resolutione quoque definitionis in similia quoque principia sua. Nos supra in lib. *Pr.* causam retulimus, quæ ferè eadè est cum hac vltima, nisi quod supponat hæc ratio, agi in secundo libro de definitione secundum se, Rationem autè istam adfert D. Tho. Alb. Latini omaes, & Auer. dici nimirum *Resolutorios* hos libros à resolutione syllogismi in suam materiam, quæ in præmissis continetur, sicut dicebantur alij libri de prior resolutione, quoniam versabantur circa resolutionem eiusdem syllogismi ratione formæ, quæ prior loco ponenda est. Præter hoc nomen, Inscribuntur etiam isti libri de *Demonstratione*, vt testatur Gal. lib. de suis libris. Quo tamen loco non placet quod indicat, Aristotelem non meminisse alius alterius inscriptionis, sed hos libros appellasse libros de *Demonstratione*, libros autem *Priorum* de syllogismo. Verum enim quidem est, Aristotelem lib. de *Pr. resolutione* nuncupare interdum de syllogismo, vt i. po. i. 6. tamen hos omnes libros *Analyticos* non semel dicit Arist. quamvis fortè hæc distinctio in lib. *pr.* & *post.* *analyt.* non reperitur vsquam apud Aristotelem, et si omnes ferè veteres interpretationem istam recipiant. Imò etiam Gal. lib. 2. de plac. Hipp. & Plac. meminit huius distinctionis in *primos* & *secundos analyticos*.

QVÆSTIO TERTIA.

De ordine, diuisione, & methodo
horum librorum.

HÆC omnia faciliora sunt, & leuioris momenti. Quod attinet ad ordinem, sine dubio collocari debent hi libri immediate post libros *Prior*, quicquid Phil. & Auic. contradicant, volentes ponendos esse prior loco libros *Topicos*, hæc enim est communis opinio, quamuis Auer. hic ab alijs non dissentiens, secum ipse non sentit lib. de locis *Top.* vbi sequitur recitatum opinionem. Ratio verò est, quoniã, vt lib. *pr.* diximus, ex illis, & libris posterioribus vnum opus efficitur, citantur etiam tam illi quam isti eodem nomine ab Arist. in *pr.* proponit se de syllogismo &

demonstratione agere velle, &c. penult. & post. id se obseruasse concludit. Ex quo sequeretur ante lib. *pr.* poni debere lib. *Top.* Est etiam verisimile ex libris *Topicis* & *Elenchis* vnum opus elici, vt colligi potest ex *protermio Top.* & *epil. Elench.* At Phil. non vult collocandos esse libros *Elench.* ante lib. *Post.* Ergo nec lib. *Top.* Denique *cap. 1. lib. 1. Top.* definiens syllogismum, isto ordine eiusdè species ponit: *Demonstratiuum, Topicum, Sophisticum.* Quod si dicas, præcedere debere ante iudicium inuentionem, libros autem post iudicatiuos dici, *Topicorum* autem inuenitiuos, iam responsum est cum ageremus de lib. *pr.* Adde quod non qualibet inuentio quodlibet iudicium præcedat, sed si hæc duo circa vnum idemque spectentur: sicut enim & lib. *post.* sua constant & inuentione, & iudicio. Confirmatur, contra Philop. Nam Phil. ideo vult præcedere lib. *Topicos* ante *Elenchos*, quoniam debent præmitti instrumenta veritatis instrumentis erroris: sed si conferantur lib. *Topici* cum lib. *Post.* continent quodammodo instrumenta erroris. Ergo. Eodem modo non debent quæ probabilia sunt, si habeatur ratio præceptorum de illis, poni ante necessaria, hoc est ante præcepta de iisdem, vt occurrit Philopono Auer. hoc loco, & *obf. 1. de celo. t. 85.* Quamvis scilicet in rebus alijs tradendis sæpè Aristot. rationes probabiles tanquam leuiores ante necessarias & demonstratiuas ponere. Imò cum se habeat syllogismus *Topicus* velut priuatio quædam, si cum demonstratiuo comparetur, prius etiam de demonstratiuo agendum fuit, quoniam priuatio longè melius cognoscitur ex habitu, quam per se, vt inquit Arist. 3. de anima. t. 25. Lege *Zim. in tab. verbo. disputatiui sermonis.* Denique non est verum, probabile se habere vt quid magis commune quam necessarium, quod hoc etiam loco obijcit Auic. & nos supra refellimus agentes de lib. *Prior.*

Obijcies: Translationem de demonstratione necesse est poni ante scientiam, sed de ipsamet demonstratione scientifico modo præcepta traduntur. Ergo. Imò etiam

etiam in lib. pr. certa traduntur atque demonstrationis more præcepta. Ergo ante illos etiam collocandi fuerunt libri Posteriores. Resp. Satis est si usus demonstrationis aliquis præcedat exactam præceptorum demonstrationis explicationem, præsertim in eo qui hæc præcepta & nouit, & tradit.

Obijciunt. *1. Rhet. cap. 2.* inquit Aristot. qui probabile facile coniectura assequitur, eum ad veritatem similiter se habere, & eiusdem esse veri atque verisimilis considerationem. Ergo videtur doctrina, quæ est de verisimili, & continetur in lib. Top. prioris loco ponenda, quam doctrina de vero, quæ habetur in lib. Post. Resp. Id intelligitur paulo ante dicebamus, de rebus ipsarum cognitione, non autem de præceptis modi & instrumentorum sciendi, siue cognoscendi, quoniam id quod probabile est, etiam est verum, licet non necessarium; hæc enim maxime differunt.

Agens attinet ad diuisionem, siquid dicitur in hoc opus in duos libros. In secundo agitur de definitione ut est mediū demonstrationis ad modum supra explicarum. In prima autem de demonstratione. Postremo methodus ac modus procedendi in his libris, præter illum qui communis est in omni tractatione, nempe per diuisionem, definitionem, inductionem, syllogismum &c. videtur esse resolutorius, ut rectè obseruat Mirand. *5. Apol. f. 8.* Nam statim Arist. in initio capiti secundi, proposito scopo horum librorum, gradum fecit ad demonstrationem, quæ est instrumentum paranda scientiæ, & tandem ad finem libri primi regressus est ad explicationem scientiæ. Vbi præterea notandum est nobis, dubium non videri, quo minus in ipsamet demonstrationis explicatione utatur Arist. demonstratione; nam hic verbi gratia syllogismus quo probat demonstrationem gignere scientiam, non videretur demonstratio appellari non possit: omnis syllogismus constans ex veris, primis, necessariis &c. gignit scientiam. Demonstratio est huiusmodi. Ergo gignit scientiam. Verum tamen est eum qui na-

turali lumine demonstrationis naturam addiscit; formatum quidem huiusmodi syllogismum, qui tamen nondum erit illi demonstratio, donec eum longo usu & observatione, collectis notis vere demonstrationis, ad illas iterum iterumque extenderit. Inimica igitur P. Ven. aliique negant contineri h. s. in libris demonstrationes, contra quos lege Dominicum de Flandria. *1. post. q. 3. art. 1.* Quomodo autem hinc non efficiatur Logica esse scientiam, diximus in *Proleg.*

LIBER PRIMVS.

IN hoc primo libro tria potissimum membra sunt. Primum est de constructione & constitutione demonstrationis. In secundo *ad 30. usque ad 41. inclusim*, exponuntur variae demonstrationis formæ, & inuicem comparantur. In tertia agitur de scientia, eaque confertur cum alijs habitibus intellectus. Addunt alij quartam partem, nempe proœmium, quod primo & secundo capite, aut primo tantum, & parte secundi continetur, de qua paulo post.

CAPVT PRIMVM.

Volunt multi contineri hoc capite proœmium huius libri, de qua re fusi agunt Ægid. Bald. Nyph. &c. Nihilominus est id parum referat scire, probabilius videtur Aristotelem rem ipsam statim aggredi, consensum proœmio librorum pr. quod est commune etiam his libris. Quæ primum in initio supponit demonstrationem esse hoc ipso quod scientia datur, quæ est ipsius effectus quidam; nisi enim scientia esset & fieret, nec demonstrationis locus relinqueretur. Porro scientiam esse, est contra Democ. & Heracl. fieri autem, est contra Platonem, qui solum volebat esse reminisceniam Democriti & Heracl. fundamentum erat rerum ipsarum instabilitas & inconstantia. Fuerunt præterea Pyrrhonicæ in eadem sententia, quia daretur processus in infinitum, nam omnis scientia sit ex præexistente aliqua cognitione. Ergo illa ipsa præexistens cognitio, si certa scientia co-

Ccc. præcelsa

pichens sit, alia egobitpennociene. An-
nisi. igitur missos faciens Democ. & He-
macl. Pyrrhonicos euerit, dicens obiter
fieri ex præexistente cognitione doctrinæ
& disciplinam *diuinitatem*, & non quam-
libet. Platonem verò etiam quasi per us-
sennam hæc ratione refellit, dissoluendo
sophisma quod est apud ipsum. Itaq; verè
non probat Arist. existentiam demonstra-
tionis, vt malè concedere videtur Caier.
Non enim sciētia probat sui subiecti exi-
stentiam, sed supponendo, ac veluti præ-
monendo esse demonstrationem, vt viam
paret ad reliquam tractationem. Nec a-
liud vult D. Thom. dicens, ostendi ab A-
ristotele necessitatem demonstrationis.
Eadem est sententia Lincon. & Latinorū
omnium, qui Lincon addit indirectè tan-
tum probari ab Aristotele demonstratio-
nem esse, dum ostendit scientiam de nouo
fieri, & soluit sophismata negatiuū om-
nino esse. Lege Philip. Zaffium. Dici
quoque potest. Proposito sine suo Aristo-
telema significare ea de quibus actus
est, & quæ ad illum conferunt, scientia e-
nim est finis demonstrationis, omnis ve-
ro scientia ex præexistente sit cognitione,
instrumentum ergo primo quo acquire-
tur, erunt præmissa, vt præcognita, id eoq;
postea cap. secundo exponit quales illæ
esse debeant. Accedit ad hæc explicatio-
nem Phil. Dicit enim cum velit Arist. do-
cere ex quibus fiat demonstratio, primum
docere fieri ex præcognitis, & quænam
sint cognoscenda ante demonstrationem.
Idem dicunt Themist. & Auer. & alij. vo-
lentes Aristotelem explicare, statim in in-
itio proprietatem quandam communem
demonstrationi eum alijs cognouitibus,
quæ est vt præexistente requirat noti-
tiam, vt à communionibus ad magis pro-
pria progrediatur. Quare non est proba-
bilis opinio Bald. P. Ven. & Zonitani cō-
trad. 30, esse proemium in hoc primo vel
secundo capite, nisi velimus dicere esse
parziale quoddam proemium, simile ijs
quibus interdum Arist. alijs in opinio-
nibus vitur, exordiendo ab aliqua maximè
communi sententia, quæ ad rem, de qua
agitur, faciat, vt ipsi notant *in lib. 1. Prop.*

berm. Caterum habet hoc primum caput
quatuor præsertim partes. In prima ponit
tur generalis illa propositio: Omnis do-
ctrina &c. In secunda docet quænam sit
præexistens cognitio, & quænam præcog-
noscit debeant. In tertia probat & declarat
dictam propositionem, ostendendo quo-
modo idem partim præsciatur, partim de
nouo cognoscatur. In quarta soluit ex di-
ctis quædam sophismata antiquorum.

PRIMA PARS CAPITIS.

Omnis doctrina &c.) Iuxta prædicta,
sensu est, omnis doctrina & omnis
disciplina *diuinitas* sit ex præexistente
cognitione. Sed scientia quæ per demon-
strationem acquiritur, huiusmodi est. En-
go illa etiam sit ex præexistente cogniti-
one. Materiam propositionem probat In-
ductione in Mathematica, & alijs artibus,
syllogismus, inductione, & Rhetoricis ra-
tionibus, quæ sunt exemplum & Enthym-
ema, quorum illud exemplum est quæ-
dam inductio, hoc verò syllogismus.

Notanda.

Notandum primo. Anonymus vult, Ari-
stotelem orisime e opposita quadam
particula continuatiua, hos libros præce-
dere de priore resolutione, & mendum esse in
codicibus Græcis, sicque lectionem resti-
tui debere: *Omnis ergo doctrina, & omnis
disciplina &c.* quod nullus ex alijs inter
Græcos obseruauit. Ex quo tamen colligi
potest vauum opus effici ex istis libris, &
lib. pr.

Notandum secundo. Hic syllogismus,
quem in explicatione sententiæ Aristote-
lis posuimus, non habetur quidem discretè
apud illum, sed colligitur à Philop. & in
hanc formam in prima figura redigitur,
vbi Philop. maiorem propositionem se-
cundo loco ponit, minorem autem prio-
re, quod faciliare Interpretes, & Aristote-
lem ipsum alias monuimus.

Notandum tertio. De intelligentia & ve-
ritate istius generalis propositionis, mag-
na solet esse questio, de qua nos post dico-
mus. Habetur autem hæc eadem propo-
sitiō iisdem serè verbis, *Met. 1. 4. 8. 6. Eth.*

cap. 3.

cap. 3. ubi hunc etiam locum citat 6. Top. cap. 1. loco 17.

Notandum quarto. Per doctrinam & disciplinam intelligitur eadem rei alicuius scientia, prout docetur & prout addiscitur; sicut enim eadem res est actio & passio, seu quæ sit, & quæ ab aliquo recipitur. Ad quod ipsum probandum vsus est Arist. in 3. Phys. hoc exemplo de doctrina & disciplina. Ita D. Thom. Phil. Lincon. & alij. Quidam tamen recentiores secuti Egid. per doctrinam intelligent scientiam proprio Marte acquisitam, disciplinam autem eam quæ ab altero sit accepta. Certè diuisione scientiæ in inuentionem & disciplinam, sumpta est, inquit Phil. à Platone, videlicet in Alcib. Sed non est quod communis doctrinæ acceptio deferatur, quæ pro eodem vsurpatur atque scientia, vel disciplina. Huius tamen acceptiones plures qui uolet cognoscere, legat Interpretes Galeni super artem paruum.

Dices. Cognitio ut traditur, non fit ex præexistente aliqua cognitione, nisi uelis dicere, quod nemo dubitat, ea ratione id dici posse, quia necesse est qui alios docturus sit, scientia prius imbutum esse. Resp. Satis esse quod illa ipsa cognitio ex natura sua requirit præuiam aliquam cognitionem, & dum traditur, supponit in ad discite aliquas prænotiones.

Notandum quinto. Habet nostra versio: Omnis doctrina, & omnis disciplina discursiva. Græca dictio est διαλεκτική, quam Arabes, & eos secuti alij, reddunt Intellectiva. Perion. paulò aliter, quæ ratione conficitur. Quæ acceptio si retineatur, extenditur hæc propositio etiam ad definitionem, aliasque cognitiones quæ in discursu non consistunt. Porro licet verum sit omnem cognitionem intellectuam fieri ex alia præuia, saltem ex sensitiua, cum iuxta vulgare illud dictum, nihil sit in intellectu, quod non fuerit prius in sensu; fortè tamen magis est ad mentem Aristotelis nostra interpretatio, id enim & sapius, & magis propriè significat dictio græca, ut etiam obseruat Nyph. Et instituto præsentis Aristotelis erat satis, quod est ostendere demonstrationem,

quæ est syllogismi species, præcedentem notionem aliquam requirere. Exempla quoque quibus eam propositionem per inductionem probat, qualia sunt Mathematic. discip. artes omnes, syllogismus, inductio &c. de qua tamen re fustus in disputatione agemus. Nec refert quod 1. Met. 1. 4. 3. ubi hanc propositionem haberi diximus, etiam extendat ad definitionem; ibi enim vniuersalius locutus est, ut decebat Metaphysicum. Imò verò nõ loquitur eo loco nisi de scientifica cognitione, quam haberi dicit aut per demonstrationem, aut per definitionem, hic autem includit etiam probabilem. Confirmatur 6. Ethic. cap. 3. etiam id ostendit in ijs quæ cognoscuntur, Inductione & ratiocinatione. Præterea in hac propositione quæ habetur hoc loco, dictio διαλεκτική limitat doctrinam & disciplinam, sed hæc duo nunquam apud Philosophos sumuntur nisi pro cognitione intellectuam, frustra ergo addita fuisset dictio quæ intellectuam cognitionem designaret rectè autem quæ discursiuam. Item 6. Top. cap. 1. loco 17. videtur planè significare accipere hanc dictionem pro discursiuam: agit enim ibi de definitione ut arte & syllogismo inueniri potest. Denique ita interpretatur Auerr. Appoll. Lincon. Boët. Louanienf. Soto, & alij, quamuis Alpharab. apud Auerr. ueliretiam comprehendere sub hac propositione definitionem, quæ fuit etiam sententia Alb. Scoti, P. Ven. & Zaffini. Ex Philopono autem Them. & D. Thom. nihil certè pro uitrauis parte colligi potest. Simpli. 1. Phys. 1. 2. videtur nobis fauere. Nec tamen nego uerbum διαλεκτική significare interdum apud Aristotelem quomodolibet cognoscere, ut 3. de anima. 1. 5. Solet etiam διαλεκτική propriè sumi pro cogitativa, quæ est circa res particulares & naturales, aut pro intellectu, quatenus imaginationi coniunctus operatur. Ita interpretatur Them. cap. 14. parap. de mem. & reminisc. sed superior pars hominis dicitur à Græcis ψυχική, quam Plato uersari dicit circa diuina ἀνοητικά, circa sensibilia, διαλογικά circa res medias, id est, Mathematicas. Apud Aristotelem

lem vñ significat intellectum speculativum. *Idem* autem usurpatur pro discursu. r. de anima. 1. 64. 65. 66. Et lib. 2. r. 32. Vtrumque autem pro eodem, eodem lib. 2. 13. 18. 150. 152. & 153.

Notandum sexto: Obseruant quidam, particulam Ex quadruplicem habitudine significare posse: Terminat quo, vt sit ex nocte dies. Partis, vt ex corpore & anima sit animal. Causæ efficientis, vt ex igne sit calor. Et materiæ, vt ex auro calix. Primam & tertiam acceptionem asserit Aristor. 5. Met. ca. 24. Et vtraque de seruire potest proposito nostro, & intelligitur, fieri doctrinam omnem & disciplinam ex præexistente cognitione, licet dubitari possit an præcognitio efficiat causam.

Notandum septimo: Cuius particulam Ex præexistente cognitione, Epic. primus prænotionem, seu præexistentem cognitionem appellat *πρόνοια*, vt testatur Cic. de natura deorum; qui nouo etiam nomine illud interpretatur *prænotionem*: Arist. autem 2. 2. usurpanit verbum vnde nomen illud derivatum est, inquiens: *ἡ πρόνοια* autem oportet *προκαταλέγειν*, quod est in nostra versione *præcognoscere*. Idem de Epic. testatur Clem. Alex. 2. Strom. paulo ante medium, Philop. refellit Alex. asserentem per cognitionem præexistentem intelligi inventionem, & quidem meritis nam ipsa inuentio cum sit doctrina & disciplina quædam, indiget præexistente cognitione. Ceterum per præexistentem cognitionem iuxta dictam interpretationem dictione *ἡ πρόνοια*, rectius intelligi videtur cognitio intellectus cõplera, quæ vim habeat quodammodo efficiendæ cognitionis, quæ per conclusionem inferatur, siue per cognitionem discursivam, quæ profecti debet præmissis & principia, quæ appellari solent præcognitione agentes, nam nulla præcognitio, quæ non causare facienter cognitionem, sed iuuat tantum, vocari solet dirigens, qualis est cognitio quid nominis.

Notandum octavo: Per Mathematicas scientias intelliguntur à nonnullis scientiæ omnes speculatiuæ; quod indicat Philop. interpretans Mathematicas, id est, ra-

tionales, per artes verò Them. intelligit quoque mechanicas, quod etiam refert Phil. & Auer. Verum licet nomen Mathematicarum de omnibus scientiis speculatiuis maximè dicatur, nam *μαθηματικά* dicuntur à *ματῆναι*, quod est *discere*. Solent autem huiusmodi scientiæ libentius addisci, & subgratia. Quare Sex. Emp. suos illos libros aduersus omnes scientias inscripsit, contra *Μαθηματικά*. Quo etiam modo Aristotelem interpretantur expositores non semel, præsertim in *inf. 2. 43. Phil. & Di Thom.* Licet etiam absolute verum sit mechanicas artes exigere aliquam præcognitionem, saltem experimentalem & sensu; tamen satis est cum Di Thom. & alijs per Mathematicas intelligere eas quæ propriè Mathematicæ vocantur, idque, quia facilius & certius addiscuntur, ideoque in illis maximè elucet dictæ propositionis veritas, & propterea etiam in *fr. in hoc cap. & sap. postea* vicit exemplis Mathematicis. Similiter per Artes intelligi possunt reliquæ scientiæ, siue speculatiuæ, siue practiciæ; nam late aliquando hoc nomen sumitur. Vbi obseruare licet res veluti doctrinarum gradus. Primum perfectissimum in Mathematicis alijsq; artibus. Secundum infimum & maximè familiarem in Rhetoricis rationibus. Tertium medium, in Dialecticis. Ex quo colligitur, secundum Aristotelem, addisci artes ex præcognitione. Quod etiam habet 1. Met. cap. 1. 2. Lib. cap. 1. & rectè hic probat Them. Prius enim, inquit, quam edificare noverimus, oportet scire quid lapides sint; & alia huiusmodi, saltem quoad quid nominis. Auer. id. negat, quia potest quis murus & sardus nutibus addiscere. Quare sequitur malè Auer. reprehendere Them. qui loquitur de cognitione ordinaria. Secundo, idem dici potest de scientiis speculatiuis contra Auer. Tertio sequitur non negare absolute Auerroem, acquiri artes ex præcognitione, vt multi illi affingunt. Adde quod multi habent saltem præcognitionem aliquam confusam, quæ sit loci prænotionis quid nominis.

Notandum nono: Cum Arist. dicat exemplum esse Inductionem, & Enthymema

Sylbo

Syllogismus, non absolute intelligendum est, ne secum ipse pugnet, 2. enim pr. extrem. cap. has inter se species distinguit. Solum igitur vult quodammodo istas species eadem esse, quia, ut Themist. notat, Enthymema est imperfectus syllogismus, Exemplum imperfecta inductio, quod de Enthymemate testatur Arist. 2. pr. cap. 34. & de Exemplo constat. Nam habet exemplum unum singulare, Inductio plura, ut rectè D. Thom. appellat Exemplum Inductionem imperfectam & truncatam, sicut syllogismus truncatus est Enthymema, etiam tandem reducendum sit ad syllogismum; tum etiam quia apud Rhetores id est exemplum, quod apud Dialecticos Inductio, & Enthymema quod Syllogismus apud eosdè. Hinc verò sequitur confirmatio illius quod 2. pr. c. 29. dixit Arist. omnia nos credere per syllogismum, vel inductionem, nimirum quia alia duæ argumentationes ad has reuocantur. Item obseruandum cum D. Thom. ideo dici ab Aristotele Rhetores maxime uti Enthymemate & Exemplo, quoniam cum versentur circa res singulares, vel quæ sunt in deliberatione, vel in laude, vel in iudicio, vitant propositiones vniuersales. In syllogismo autem & Inductione semper aliqua ex propositionibus vniuersalis est. Plures rationes in hanc sententiam legi possunt apud Phil. 1. pr. c. 1. in explicatione definitionis syllogismi.

SECUNDA PARS

Capitulum.

Bisariam autem &c.) Postquam docuit demonstrationem ex aliqua precedenti cognitione fieri, docet in textu secundo duplicem esse hanc prænotionem: Vnam quæ præcognoscimus rem esse, aliam quæ vocat quod est quod dicitur, cum possit etiam utrumque simul præcognosci. Quæ autem præcognoscuntur, seu præcognita tria inquit esse. Primo. Principia. Secundo. Subiectum quæstionis. Tercio. Prædicatum. De principiis quorum tantum meminisse tradito hoc exemplo celebris illius axiomatis: Omnes aut asserere, aut negare verum, dicit esse præcognoscendum quod sunt,

de subiecto autem quod sit, & quid significet, de prædicato quid significet. Illius exemplum ponit vnitatem, illius autem triangulum.

Notanda.

Notandum primo De harum prænotionum & præcognitionum numero, intelligentia, necessitate, & distinctione dictum in disputatione.

Notandum secundo. Prænotio est duplex, ut diximus: *Dirigens* & *Agens*. Dirigens est, quod sit & quid nominis. Agens, quod sit de principiis, nempe quod sint vera, ut Phil. & D. Thom. interpretantur. An autem per principia intelligatur solum dignitates, atque communissimæ quædam propositiones & principia, an etiam quælibet præmissæ demonstrationis, etiam dictum in disputatione. Solum obseruandum est has præcognitiones & præcognitas etiam extendi ad plura possint, ex influentia tamen Arist. per se solum intelligit de cognitione discursiua. Quod præter ea quæ supra diximus, adhuc magis confirmatur, quoniam capite sequenti actus erat de cognitione discursiua, & omnis quæstio seu cognitio rei dubiæ haberi necessario debet per aliquem discursum. Quare dum agit Arist. de præcognitionibus in ordine ad discursum, eadem opera etiam de præcognitionibus cuiusvis altærius cognitionis disserit. Imò definitionem ipsam tradit Arist. 2. pr. discursu inuestigandam esse. Præterea præcognitiones enumerantur ab Aristotele, subiectum, prædicatum, & principia; sed hæc dicunt ordinem ad discursum, principia enim relationem dicunt ad id quod ex ipsis educitur. Denique in cap. 2. explicans præmissas conditiones, ait de præmissis non solum esse præcognoscendum quid nominis, verum etiam quod sint vera: Signum ergo est Aristotelem nominis prænotionem, quæ omnium maxime late patet, hoc loco retulisse ad discursum.

Notandum tertio. Principiorum exemplum dedit Aristot. trium illud axiomat: Omne aut asserere, aut negare verum, quod etiam habetur 4. Met. c. 17. quoniam om-

nium summptionum veritas & necessitas hoc axioma corroboratur, de qua re in disputatione. Exemplum subiecti posuit vnicatem, attributi triangulum, quæ duo ad diuersas non modo demonstrationes, sed scientias quoque pertinent; vnitatis enim est primum Arithmetice subiectum, triangulus autem primum Geometrice attributum, hoc enim in prima propositione demonstrat Eucl. super datam regulam lineam triangulum constitutere.

Notandum quarto. Subiectum questionis vocari solet à Græcis datum & concessum, quoniam est id quod supponitur, & de quo nulla ratione dubitatur. Prædicatum verò appellatur questum & interrogatum, quoniam est id quod interrogatur, questitur, & proponitur, ut per demonstrationem probetur, ut in hac propositione: Vtrum homo sit risibilis, tota quidem hæc propositio questio est, verum peculiari ratione risibile appellatur questum, quoniam est id quod de homine subiecto scire cupimus. Dicitur etiam id quod de subiecto queritur passio, non quod semper opus sit id quod demonstratum esse passionem, si propriè loquamur, vel accidentalem aliquam affectionem; potest enim id omne quod subiecto convenit, secundum quod ipsum, hoc est per se appellari attributum & prædicatum. Sed quia ut plurimum demonstratio, præsertim propter quid esse solet accidentalis aliqua passio, aut aliquid se habens per modum passionis.

TERTIA PARS CAPITIS.

EST autem cognoscere.) Declarat, ut diximus, initio dictam propositionem communem, seu modum quo ex præexistente cognitione noua aliqua acquiratur, ut simul etiam viam sternat ad dissolvenda Platonis, aliorumque sophismata. Dicit igitur *hæc eodem t. 2.* quædam cognosci ex alijs præcognitis, quædam tamè primum de nouo, nempe singularia. Exemplum primi, omne triangulum habere tres angulos. Secundi, hoc triangulum esse, quoniam cognoscitur sensu figuræ hanc descriptam esse triangularem. Atque ita

antequam fiat syllogismus, vel inductio sciebatur hunc triangulum habere tres angulos æquales duobus rectis. Paræm etiam id ignorabatur; sciebatur quidem virtute in illa vniuersali propositione: Omnis triangulus habet &c. Ignorabatur autè, quoniam nondum erat acceptus hic particularis triangulus sub vniuersali.

Notanda.

Notandum primo. Quomodo intelligendum sit quædā cognosci ex priore aliqua cognitione, quædam autem tum primum. Varie sunt expositiones, quas lege apud Toletum. Certum videtur non esse hunc sensum, quædam à nobis cognosci ex eo quod alia prius nouerimus, quoniam obliuorum reminiscimur, quod indicat Them. & Auer. Nam obliuorum reminiscencia non est cognitio rerum diuersarum, & vnius ex alia, sed plane eorundem. Erat igitur altero horum modorum hæc Aristotelis sententia intelligenda. Primus est, syllogismi, vel demonstrationis conclusio cognoscitur per præmissas, in quibus medium est quid vniuersale. & propterea agent ipsæmet præmissæ aliqua notione, si vniuersales sint. Hoc indicat Alb. sr. 1. ca. 4. Vel ipsæmet præmissæ cognoscantur per aliquam præcedentem cognitionem, quoniam sunt vniuersales, ita ut hac secunda ratione reseruat dictum Aristotelis ad præmissas, nulla facta conclusionis mentione, quæ expositio plurimum placet Toletæ. Et primam quidem significat Aristot. cum ait: Quorundam enim in hunc modum disciplina est, & non per modum externam cognoscitur, ubi indicat se loqui de conclusione quæ per medium cognoscitur. Secundam autem ibi: Est autè cognoscere alia prius cognoscentem, ubi ponit exemplum propositionis vniuersalis, indicans eam cognosci propter præuiam aliquam cognitionem. Tamen idem Arist. de vniuersalibus siue conclusionibus, de quibus Alb. siue præmissis, de quibus Toletus locuti ipsam vult, meminit cum ait: Quædamque sunt sub vniuersalibus. Alia autem sunt quæ de nouo cognoscuntur, cum primam

inducta

inducta sunt; nempe quæ sensibus percipiuntur, & quæ etiam virtute cognita erant in vniuersalibus. Secundus modus explicationis est. In genere loquendo quædam cognoscuntur ex aliorum præcognitione, quædam minime, sed tum primum, hoc est, per sensus. His duobus positis, ept discursum aliqua cognitio, verbi gratia, prius cognosco omnem triangulum habere tres angulos æquales duobus rectis. Tria &c. Deinde hanc figuram, quæ hic est descripta, esse triangulum, sensu percipio, tunc autem nondum vt sic cognosco, hanc eandem figuram habere tres angulos æquales duobus rectis: sed ex vtraque illa præcedenti cognitione id tandem infero, quæ cognitio quadam ex parte noua dici potest, quadam ex parte non. Est quidem noua, quatenus actu infero & cognosco hoc prædicatum de hoc triangulo, habere tres angulos æquales duobus rectis. Non est autem noua, quatenus hæc ipsa cognitio virtute continebatur in vniuersali illa propositione, & hoc indicat Them. & Auer.

Notandum secundo. Hinc inferit D. Tho. & plerique alij Latini, cum secundum illorum explicationem doceatur hic ab Arist. quo ordine maior & minor ante conclusionem præcognoscantur, inferunt, cognita maiore & minore propositione, cognosci simul tempore conclusionem, quod an verum sit, & superius in lib. pr. partim diximus, partim aut ex professo dicemus in *disputatione*. Sed si vera est nostra expositio, non videretur commodè aut certe necesseario id ad mentem Aristotelis deduci.

QUARTA PARS CAPITII.

SI verò non.) In t. 3. Arist. sic argumentatur, vt probet quod ante dixerat. Nisi enim, inquit, ita dicamus, sequitur dubitatio quæ est in Memorie, nempe aut nihil de nouo addisci, aut certe nostram scientiam inanem esse & superuacaneam, id enim addiscitur, quod nullo modo ante sciebatur. Dicunt autem quosdam alios dum vellent similem cauillam dissoluere, non aptè illam Platonis dubitationem di-
 ligid
 v.

scientiam tollebant, & dicebant non sciri aliquid quod planè ante ignoraretur. Nostri omnem binarium esse parem, nec ne? Si nosti, quæro an numerus, quem pug; no inclusum teneo sit par, is autem est binarius. Respondente illo se nescire, virgo bat; atque hic numerus binarius est, non ergo scis omnem binarium parem esse. Respondent alij, nosse se cum binarium parem esse, quem scirent esse binarium. Contra inquit Arist. in t. 4. Nam Demonstratio illa, qua concludebatur omnem binarium parem esse, nihil tale assu-
 mebat, nempe hypotheticam illam propositi-
 tionem de numero quem quis binarium
 esse nosset, & esse in rerum natura. Sed re-
 spond. Arist. sicut in t. 2. responderat, nihil
 esse absurdi aliquid partim sciri, partim
 ignorari: ignorari distinet, & hac ratio-
 ne de nouo addisci; sciri autem virtute,
 sub vniuersali.

Notanda.

Notandum primo. Rationis apud Platonem hæc vis erat in dual. Mem. vt interpretatur Them. Hic qui quærit aliquid, aut cognoscit illud, aut non cognoscit. Si cognoscit, cur ergo quærit? Si non cognoscit, quomodo quærit? Quicquid enim quæritur; cognoscatur necesse est, alioqui incidens aliquis in illud non reperiet: quemadmodum inquit Them. si quis quærat seruum fugitiuum, quem non nouit; illam enim nunquam inueniet. Si ergo quod nullo modo scitur addiscitur, nunquam cognosci poterit. Concludit inquit Arist. hoc argumentum, cui etiam vt inquit Them. Plato potius succumbit, quæ satisfacit, nisi dicamus quod sup. docuimus: Idem enim Plato inuenit opinionem illam, scire nostrum nihil aliud esse quam reminisci, vt in hoc differat à memoria reminiscens, quod ille est earum rerum, quarum adhuc in nobis species supersunt, ista verò quarum omnino species exciderunt. De hac Platonis opinione, quam etiam in *Phl.* expressit, vbi de animarum transmigratione, dicemus ex professo in tractatu *De sensibus*. Interim lege Procl. in 1. *Enchiridion*, cap. 5.

Platonis ratio.

Notandum.

Notandum secundo. Ex sententia Themistij & Phil. duplex hoc loco argumentum tangitur, nempe illud Platonis in Men. de quo iam diximus, & aliud de binario, cuius solius mentionem expressam facit Arist. ut patet in textu. In Men. Socrat. ut sententiam illam de reminiscencia probaret, in medium inducebat pusionem quendam, qui Mathematicas questiones ordine interrogatur, quibus eum apte responderet, inferebat Socrates hanc scientiam non in hac vita esse partam, sed una cum anima in humanum corpus delapsam. Quem Platonis locum disertè explicat Cic. in Tuscul.

Dubium.

Notandum tertio. Quomodo satisfaciatur Arist. illi argumento de binario, dubiter quis merito; nam si habita est ab aliquo universalis illius propositionis cognitio: Omnis binarius est par, Ergo necessario perfectum habere debet quemlibet binarium numerum, de eodemque cognoscere quod par sit ad veritatem enim universalis propositionis opus est veritate propositionis omnium particularium. Resp. Dupliciter cognosci potest propositio aliqua universalis. Primo. Inductione & collectione facta per omnia singularia, & tunc cui nota est illa propositio, etiam novit singula individua sub illa contenta, imò prius hæc, quam illam propositionem. Secundo. Per causam & demonstrationem, causam, inquam, quæ in Demonstratione vltimum est definitio, & quia hæc solum est naturæ secundum se sumptæ, hoc est universalium, propterea qui cognoscit hanc propositionem universalem, non continuo cognoscit immediatè singularia omnia, sed mediatè tantum, quatenus illa continentur sub natura communi. Aliter alij.

Solusio.

CAPVT SECVNDVM.

Postquam Arist. *sup. precedentis* omnem doctrinam & disciplinam fieri dixit ex præexistente cognitione, & consequenter etiam scientiam, ex quo simul etiam constabat Demonstrationem etiam esse, quæ scientiæ causa est, & ad quam tum quæ eo capite dixit, tum quæ viroque hoc

libro dicturus est, referebat: Accedit in hoc capite secundo ad definitionem Demonstrationis, quod ut faciat, quoniam Demonstratio ordinatur ad scientiam, explicat quid sit scire, & cuiusmodi esse debeant in Demonstratione prænotiones ad eam necessariae, hoc est præmissæ, quæ se habent vt præcognitio agens. Ita hoc caput connectit cum precedenti Phil. D. Thom. & alij, quamvis nonnulli aliter. Habet hoc caput quatuor præsertim partes. In prima definitur scientia, & colligitur ex ea definitione demonstrationis definitio. In secunda ibi: *Si itaque est ipsum scire etc.* ex tradita definitione colligatur & explicantur conditiones Demonstrationis, id est, præmissarum eius. In tertia ibi: *Ex primis autem* &c. agit de principijs demonstrationis. In quarta ibi: *Quoniam autem oportet* &c. Docet qualis esse debeat præcognitio principiorum Demonstrationis.

Argumenta capitis.

PRIMA PARS.

Quoniam Demonstratio refertur ad scientiam tanquam ad effectum, & illam definiturus erat syllogismum causantem scientiam, atque etiam per ea quæ conducunt ad faciendam scientiam, prius definite voluit ipsum scire. Dicit ergo, scire simpliciter, & non sophistico modo, qui est secundum accidens, existimamus, cum causam putamus non nosse, propter quam res est, & quod rei talis, talis sit causa, nec aliter habere possit. Probatur ex communi omnium consensu, qui siue vera scient, siue cum nesciant, scire tamen se arbitrantur, hanc de sua scientia notionem habent, quamvis qui verè sciunt rem vt se habet teneant. Ergo id cuius simpliciter & propriè scientia est, aliter habere nequit. Nihilominus inquit, si alius quispian est sciendi modus, postea dicemus, nunc verò loquimur de scientia quæ per demonstrationem habetur, quæ demonstratio definiti potest syllogismus scientialis, id est, faciens syllogismum, secundum quem scimus causam rei.

(*)

Nota.

Notanda.

Notandum primo. Definuit scire in cōcreto. Primo. Quia notius id est, quā scientia in abstracto. Secundo. Quia magis indicat effectum demonstrationis, qui proximè est actus quidam, illo verò mediante, habitus.

Notandum secundo. Hæc definitio totidem ferè verbis habetur 6. *Top. cap. 3.* vbi quod hic dixit *scire simpliciter*, sed non *sophistico modo. quiesc secundum accidens*, explicans dicitur scire exactè, & non per similitudines, nam sophistæ ut plurimum specie veri decipiunt, & ex accidenti, nempe cum subiecto tribuunt quæ sunt accidentis, aut illi quæ sunt istius. Notat autem Them. scire sophisticum esse scire fallax, fallacia verbi gratia, accidentis, vt: Albū est color, nix est alba, Ergo nix est color. Scire autem sophistico modo esse, cum ratio aliqua est probabilis, & est per quendam accidentia, vt: Est fumus, ergo est ignis. Alij aliter. Fortasse autem Arist. respicere voluit ad malam illam solutionem illius sophismatis, de quo ad finem præcedentis capitis, ita vt scire simpliciter idem sit quod hoc loco scire vniuersaliter, sophisticum autem more scire tantum singularia, vt illi suprà dicebant de binario.

Notandum tertio. Multi hic digrediuntur ad tractatum de scientia, de qua propriā ad finem disputationis de Demonstratione tractationem instituemus. Solum notandum est circa definitionem, ad scientiam tria requiri, vt obseruant Auer. & D. Thom. Primo. Cognitionem causæ non modo cognoscendi, quomodo ignem per fumum cognoscimus, verum etiam essendi, alioqui non perfectè rei alicuius veritas comprehenditur; siquidem eadem sunt sunt principia, esse rei & veritas eiusdem, 2. *Met. l. 4.* Quare male lamb. vt diximus cum ageremus de præcognitionibus 1. *phys. q. 7.* quædam tantum ait esse principium essendi, non verò cognoscendi. Secundo. Opus est vt nouerimus hanc causam esse talis effectus causam, seu vt ad effectum hæc causa applicetur, vbi quidā propterea censent in maiore propositione & conclusionis addendam esse particu-

lam causalem quid significet, nempe medium esse causam, verbi gratia, quod caret contrario, est incorruptibile, quia caret contrario, Cælum caret contrario, Ergo est incorruptibile, quia caret contrario. Sed non est id necessarium; antequā enim fiat Demonstratio, sciri debet medium quod assumitur esse veram causam talis effectus. Lege *Ægid. & P. Ven.* Per hanc etiam particulam significat debere cognosci rem per suam causam proximam; hæc enim est quæ proptè rei dat esse, quod etiam colligitur ex præc. *phys. & lib. 2. cap. 3. in prin.* Tertio. Requiritur, quoniā scientia est certa cognitio, vt non contingat rem aliter habere posse, nec possit res esse sine tali causa, nec poni causa possit sine tali effectū.

Notandum quarto. Hæc scientiæ definitio est solius eius, quæ per demonstrationem acquiritur, quare non rectè quidam, vt diximus in *proleg.* ad hos libros, voluerunt cognitionem quæ per demonstrationem habetur à scientiæ definitione comprehendere, & in hoc ferè omnes conueniunt. Flamminius tamen *quest. Log. ca. 8.* ait, videri hanc explicationem scientiæ communem esse demonstrationi & definitioni, quoniam Arist. in 1. & 2. *Phys. & alibi* eam repetens, accommodare videtur etiam ad substantias. Accedit quod per definitionem cognoscimus rem per propriam illius causam, quæ est forma & quidditas. Addit autem, quoniam, vt inquit Ammon. cap. de substantia, sunt accipiendæ res & ea quæ dicuntur pro subiecta materia, & quia Arist. in hoc secundo capite de sola Demonstratione ait, etiam definitionem istam soli conuenire Demonstrationi. Quod confirmatur ex Aristotele, quoniam si alius, inquit, scisciendi modus, postea diceretur, id est, si scire cōtingat quod à nobis definitū est alio modo, postea dicemus, videlicet secundo libro cum de definitione nobis erit sermo. Sed multa hic à Flamminio peccantur, præsertim quod de definitione secundum se agi vult *libro secundo*, postea quod explicationem illius dicti Aristotelis tanquam ratam & certam sumat. Denique

Scientiæ definitio qualis.

Scire sophisticum,

Ad scientiam quæ requiritur.

Ddd quia

quia falsum est definitionem esse cognitionem rei per causam; hoc enim est scire propter quid res sit, quod soli Demonstrationi peculiare est; definitione autem cognoscimus quid sit res, quod tandem ipsemet facere coactus est ex Aem. & Auer. 1. po.

Notandum quinto. Quod attinet ad illa verba: *Si quis alium est sciendi modus, postea dicitur*, Auer. vna cum Flamminio & alijs, per modum alium intelligunt definitionem, ita vt de illa agatur libro secundo, vt est distinctus quidam sciendi modus, siue instrumentum. Sed hoc iam refutauimus; agitur enim tantum in libro secundo de definitione vt est medium, quamuis ibid. Arist. monuerit esse diuersum sciendi modum definitionem. Vnde quamuis demus sensum Aristotelis esse de definitione, nihil tamen contra illam nostram sententiam sequeretur. Thom. idem sentit cum Auer. sed addit etiam intelligi habitum principiorum qui dicitur intellectus. Phil. hunc locum habitum intelligit, quæ est, inquit, scientia per se tradita, & sine syllogismis. D. Thom. & hunc & Demonstrationem quia intelligitur quod utrumque dici potest: de Demonstratione enim quia in hoc eodem libro ca. 10. de habitu princip. sæpè in hoc libro; & lib. 2. cap. ultimo.

Notandum sexto. Continetur in hac prima parte definitio prima Demonstrationis, vt videlicet sit syllogismus scientialis, hoc est faciens scientiã; illam nempe quæ definita est, quæ cum sit cognitio rei per causam, sequitur ab ea definitione excludi demonstrationem, quia, per eam enim cognoscitur causa per effectum. Quod etiam notat Auer. Vnde contrarium colligi non absurdè potest intelligere Aristotelem per alium sciendi modum Demonstrationem quia.

Notandum septimo. Definitionem scire probat Aristot. communi consensu, quod est argumentum Topicum, & quidè inter illa firmissimum. Vt enim sæpè testatur Arist. 2. de Cal. &c. communis cōsensus est tanquam vox naturæ quædæ, vnde illud: *Vox populi, vox Dei*, id est, *naturæ*. Et Alex. ap. 1. cap. lib. de falso, ait &c. communem

notitiam hominum non esse variam, nec à vero aberrare. Et Cic. *Tuscul.* vocat naturæ legem. Porro hoc genus argumentorum adhibet Aristot. etiam in scientijs, tum cum res non sunt satis notæ, tum etiã quia si quæ falsa sunt, vt quodam loco idem docet, magis interdum videntur esse verisimilia, quam quæ vera, multò magis quæ probabilia sunt; & præsertim quia huiusmodi rationibus veluti manu ducimur ad magis exactas demonstrationes. Quare ipsemet 1. de Cal. 1. 2. vitat huiusmodi argumento. Et 1. Top. cap. 2. docet rectè posse huiusmodi argumentorum genus adhiberi. De qua re vide quæ diximus in proleg. de nomine Logicæ, & quod hic sit communis omnium sensus, cognosci potest ex Theæt. Plat. qui est Dialogus de scientia.

SECUNDA PARS

Capitulum.

Sic quoque. Primo. Ex definitione scientiæ & Demonstrationis, prout scientiã parit, colligit quales esse debeant Demonstrationis cōditiones, & ait: Si tale est scire, quale diximus oportet demonstrationem scientiam esse ex veris, primis, & immediatis, & notioribus, & prioribus, & causis conclusionis. Secundo. Id probat, quia si tales fuerint præmissæ, erit propria principia eius, quod demonstratur, & sine his poterit quidam syllogismus esse, non tamen Demonstratio faciens scientiam. Tercio. Explicat positas conditiones; ex veris enim debet esse Demonstratio, quia de eo quod non est, nō est scientia, vt quod diametrum sit communis mensurabilis costæ. Quarto. Exponit secundam conditionem; nam debent præmissæ esse primæ & indemonstrabiles, alioqui prius demonstrari deberent; quæ enim habent demonstrationem, non sciuntur, nisi per ipsam Demonstrationem. Quinto. Debent esse causæ, quia tum scimus, tum causam cognoscimus, erunt igitur causæ quatenus continet causam & medium. Sexto. Debent esse priores eo ipso quod causæ sunt, quoniam causa est prior effectui. Septimo. Notiores, hoc enim intelligitur per præcognitas præmissas, nec debet tantum præcognosci eo quod

*Conditiones
Demonstrationis.*

*De demonstratione
110. quæd.*

*Communis
consensus.*

quod intelligatur, sed etiam quod sint, id est, non tantum secundum quid rei, vel nominis, sed etiam quod sint verum. Oportet. Explicat duos illos terminos ex prioribus & notioribus, dicens posse utramque accipi: Vel secundum naturam, vel secundum nos. Secundum nos, quæ sunt sensui propinquiora, simpliciter verò & secundum naturam, quæ longius distant à sensibus, longissime autem distare vniuersalia, proxima verò esse singularia, inuicemque hæc duo opponit, notiora secundum naturam & nos.

Notanda.

confrat-
inicia

Notandum primo. Per demonstrationem scientiam intelligitur Demonstratio tota, non autem sola conclusio, ut rectè notat Phil. D. Tho. & Alb. quamuis idem ipse & Linoon dicant sumi posse pro effectu Demonstrationis, qui est scientia ipsa & cognitio conclusionis. Sed patet id ex sequentibus, ubi ait sine his conditionibus posse esse syllogismum, non autem demonstrationem, quod intelligi debet sine his conditionibus vel omnibus simul & propriè, vel censè sine alijs similitudine quadam illis respondens, quod si: propter demonstrationem quia, quam aliqui cum Avic. hoc loco è numero Demonstrationis reijciunt. Hoc certe constat, loquiper se tantum Aristot. de Demonstratione propter quid. Sic etiam Phil. quamuis sup. in definitione siue annot. laus aliquanto semper quam pro effectu Demonstrationis, specialiter tamen inquit scientiam, quæ est Demonstrationis, in idem cum Demonstratione còcurrere, ut ipse loquitur, hoc est, sumi etiam pro tota Demonstratione. Vnde Aristot. 2. post. cap. penult. ait, scientiam Demonstrationem & Demonstrationem idem esse, de qua re nonnihil diximus cap. 1. lib. 1. pr. & in disputatione post. dicitur.

Notandū secundo. Contineri videtur hoc loco secunda Demonstrationis definitio, ut notat D. Tho. quæ ex materia sumitur, illa autem est ipsum scibile una cum præmissis affectis & debitis conditionibus, quas alij quatuor tantum esse voluit, alij autem sex, præter sex etiā sunt nomina distincta:

Ex veris, primis, immediatis, notioribus, prioribus, & causis, de quo tamè numero, & quid sibi singulari velint, dicitur in disputatione. Ceterum hæc materialis definitio collecta est ex distinctione de scientia, & ex finali definitione Demonstrationis: Ex eo enim quod Demonstrationis finis est scientia, debet demonstratio constare ex veris &c. quod quadam veluti demonstratione, sed tacitus probat Aristot. quæ huiusmodi est: Syllogismus faciens scire, constare debet ex veris &c. sed talis est demonstratio. Ergo &c. Huius syllogismi maior propositio probatur, ut diximus, ex definitione scientiæ; nam per syllogismum scientiæ debet cognosci causa propter quā res est, sed hoc esse non potest, nisi constet Demonstratio ex veris &c. Minor autem probatur ipsamet explanatione singulari conclusionis. Et confirmatur. Quia ex 2. Phys. 91. & 92. colligitur materia præsertim in instrumentis, quia ferræ finis est secare, debet ei materia esse ferrum. Notat id etiā D. Th. lect. 4.

Notandum tertio. Circa explanationem & probationem primæ conclusionis, nempe, Demonstratio constat ex veris, in hoc illam probationem consistere: Conclusio, siue res in conclusione contenta fieri debet in Demonstratione, sed non ens non scitur, Ergo debent præmissæ prænotari quod sint veræ, ubi cum eas opponat verò, intelligit falsum; idem enim est principium & quamlibet propositionem esse (ut diximus dum egimus de prænotione secundæ operationis) atque eandem veram esse, & 3. Met. 1. de falso. Falsum, inquit Arist. est, quod non est, ab eo enim quod res sit, vel non sit, dicitur oratio vera, vel falsa, ut habet in prædicamentis c. de substantia, ad fin. 1. Peribet. c. ult. 4. Met. 1.2. Hinc autem quidam colligunt de non ente non esse scientiā, quod Arist. in Metaphysica non semel docuit, dicens obiectum intellectus esse ens, & D. Tho. sæpè, dum ait, ita se habere intellectum ad Ens, sicut voluntatem ad bonum, ut sicut hæc non nisi bonum velle potest, ita ille non nisi Ens & verum intelligere. De qua re in disputatione de scientia, & diximus etiam agentes de prænotionibus cognitionis intellectus in communi.

Obiectio.

Obiectio. Vidimus sup. 2. p. cap. 2. ex falso posse sequi verum. Ergo per id quod non est, seu id quod falsum est, sciri potest id quod est, seu id quod verum est. Resp. Est Arist. videtur tantum loqui de præmissis, quas dicit si non sint, hoc est, si falsæ sint, non posse sciri, largè sumendo scitæ nomen, tamen inde etiam vult inferre nec posse esse veram scientiam, id est, cõclusionis, quoniam quæ inferitur ex falsis, non est, id est, vera non est. Vade etiam ponit exemplum cuiusdam proprietatis, cuius per demonstrationem oppositum ostendit apud Eucl. lib. 10. de qu. *propositio* ne 16. Igitur ex falso sequitur verum non propter quid, sed quod, ut ait Arist. 2. p. loc. cit. vel potest quidem cognosci conclusio quoad est, seu quia est, sed nõ propter quid, quod rectè ibid. exponit Philop. Nam scire propter quid, est scire per causam veram. Si ergo ipsa falsa sit, etiam & conclusio per illam illata. Aliter alij respondens sequi ex falsis verum illariuè, nõ probariuè, quam distinctionem disputatione de syllogismo refellimus.

Indemonstrabiles propositiones quomodo dicuntur.

Notandum quarto. Circa secundæ conclusionis explicationem, pro eodem sumere Aristotelem ex *primis*, & ex *indemonstrabilibus*. Esse autem præmissas indemonstrabiles, idem esse videtur quod *immediatas*, ut notat Phil. ideoque Burk hic legit, absque coniunctione, ex *primis indemonstrabilibus*, ex quo sequi videtur, vñ esse conditionem, ac præinde non esse sex, ut vult Them. Et hoc ipsum quod dicimus, docet hic D. Thom. Verum vt idem etiã docet, præmissæ debent esse indemonstrabiles, non quod non possint omnino in se demonstrari, quales sunt in quibus nulla est causa, cur prædicatum in sit subiecto, sic enim pauca ac penè nulla essent demonstrationes, sed satis est si reducantur mediata ad indemonstrabiles, imò enim nõ dabitur progressus in infinitum in demonstrationibus, & respectu eius qui demonstrat, est ut plurimum indemonstrabilis, id est, non demonstrandæ, quia videlicet aut non egeat demonstratione, si eas vt veras præcognoverit, vel etiam prædemonstraverit: Aut quia supponit alibi esse

demonstratas, aut demonstrandas. Quare idem Aristot., 1. Top. cap. 1. ait, quod demonstratio est ex proprijs & veris, aut ex his quæ per ea fidem acceperunt.

Notandum quintum. Circa id quod dicitur de causis, videlicet esse præmissas præcognitas, id intelligendum de causâ conclusionis, vt D. Thom. explicat, & vt nobis videtur, intelligi debet de præmissis, vt de illis præcognoscatur non solum quod intelligatur, seu, vt habet verbe Argyr. quod *significent*, sed etiam quod *sint*, vbi per quod *sint*, omnes intelligant quod *sint* veris, sed per quod intelligantur, vel quid significant, D. Thom. intelligit prænotationem quid rei, non solum quid nominis, sed profectò verba videntur potius præferre prænotationem nominis. Adde quod D. Thom. cap. 2. dixerat non præcognosci de præmissis quid est quod dicitur, quia complexorum non est definitio ex 7. Met. 2. 12. 13. & 14. Igitur ne sibi contradicat D. Thom. per causam conclusionis credendus est intellexisse causam incomplexam, cum tamē communior, & vt videtur magis literalis sensus sit quod complexorum nomine causæ intelligatur, vt idem sit huius conditionis tenor & aliarum, quo haud dubio quin de præmissis intelligantur, & est expressa Phil. sententia, interpretantia causam, hoc est dignitates & prænotationes, quid significant, quid nominis, etiam si addat quid rei. Idem tenet Them. Et quod contra Caiet. sequitur habere dignitates ac præmissas prænotationes quid nominis, etsi complexi significatio pendeat ex partibus & terminis, alio enim modo significat complexum, semper modo cuiusdam compositionis, & divisionis, quod definitione nominis explicari potest, quævis hæc ipsa prænotatio & significatio nominis satis esse solet omnibus obuia. Confirmatur idem ex 1. 2. 4. huius libri, & ex disputatione de prænotatione tertii operationis.

Notandum sexto. Ibidem per priora non idem intelligitur quod per prius, quia etiã supra enumeratis sunt prænotationes hæc duo posuit, & per prius prænotationem ligi immediatam & in demonstrationibus non omnia prius prænotationes

Prænotatio

hoc etiam docent Them. & Alb. Nec idē valet *priora* quod *proxima*, vt interpretatur Phil. hinc ut sint prmissæ cōtinentes causam proximā effectus. Est enim quæ continet proximam causam effectus, fiat etiam priores, non tamen sequitur quod prmissæ, quia continent causam, propterea vt sic esse priores, potest enim esse causa, sed non proxima. Igitur recte Alb. & Them. per primas intelligunt immediatas & indemonstrabiles propositiones, quales sunt dignitates, quibus demonstratio nititur, & quæ virtute sunt in prmissis, siue per reductionem ad eas. Per priora verò intelligunt prmissas ipsas continentes causam cōclusionis, quas prmissas cum iam supponatur quod immediatè sumantur in demonstratione, continentq; immediatam causam, ex eo quod causam continet recte probatur esse priora. Alio vero modo intelleximus prmissas esse primas & immediatas, nempe prout vel in demonstratione ponuntur etiam dignitates explicite, vel prout ibi sunt implicite & reductiue.

Notandum septimo. Hæc quæ dicuntur de prioribus & notioribus quoad nos & secundum naturam, quodque vniuersalia sunt notiora secundum naturam, quia remotissima sunt à sensibus, singularia ob oppositam rationem esse notiora quoad nos. Item non esse eadem notias nobis & naturæ, multas patitur difficultates, præsertim ex Aristotele. *Pp.* vniuersalia nobis esse notiora. Secundo. Quia *ibid.* cap. 7. dicit eadem esse nobis & natura nota. Resp. Constat Aristotelem loqui hoc loco de vniuersalibus complexissimam loquitur de prmissis & propositionibus. Et 1. *Metaph.* 1. idem repetit, dicens, quæ maximè vniuersalia sunt, esse cognita difficillima. Vbi loquitur de scientiis. In physicis autē loquebatur de causis incomplexis, quamuis 4. 4. *causam libri* hoc ipsum repetit, dicens esse vniuersalia secundum rationē notiora, singularia secundum sensum. In 1. *Phys.* per vniuersalia videtur intelligere composita ipsa & effectus, quæ quia multo compendiosius habet se veluti quoddam totum & vniuersale, Causæ autem &

principia illorum incomplexa, cum sine magis distincta & simplicia, sunt veluti partes quædam & singularia eo loco. Certum etiam est esse nobis notiora composita & effectus, quam principia & causas, quare in hoc sensu dicuntur nobis vniuersalia notiora, quam singularia. Hoc autem loco sub alia quadam ratione contrarium dicit, nempe vniuersalia nobis minus esse nota, intelligens per vniuersalia easdem causas, sed illas comparans cū vniuersalibus: nam sicut vniuersale plura sub se continet, ita etiam causa plures sub se effectus, & quia causæ sunt vniuersalia in essendo, ac etiam in prædicando cum sunt in propositione ignotiores nobis sunt, quia remotiores à sensibus. Item per singularia intelligi composita, atque effectus, composita autem nobis sunt notiora, quia sensibus sunt propinquiora. Vnde *Met.* scientiam ait esse de vniuersalissimis & difficillimis, de summis & primis causis. Recte ergo conferuntur causæ cū vniuersalibus. Sic etiam dicuntur aliquādo eadem esse nobis & natura nota, propter causas Mathematicas, quæ & naturæ priores sunt, & nobis maximè notæ. Dicit autem Arist. opponi ista duos: Vel loqueretur tantum de singulari & vniuersali quæ reductiue opponuntur, vel si de notioribus ac prioribus natura & nobis intelligere placet, dicit opponi vel diuersa, & non eadē esse, vel quia in pluribus rebus nō continetur nobis eadē esse notas ac natura, quod quia alioquin euenire potest, propterea dixit Arist. in *Phys.* eadem esse nobis & naturæ notiora. Interim lege Perer. nos finis alio loco.

Notandum octauo. Esti Aristot. expresse non determinet de quibus loquatur notioribus, id tamen faciliè patet; cum enim causæ sint priores secundum naturam & notiores, constat loqui Aristotelem de prioribus & notioribus secundum naturam. Idem commodè ex præcedentibus colligi poterat, dixerat enim quod Demonstratio, quæ est disciplina quadam, fiat ex præcognitis. Idem tradit Phil.

Obijci. Præmissæ debent esse notiores, vt in nobis censent scientiam, Ergo de-

*Notat nobis
quid.*

bent esse nobis notiores, & non tantum natura. Resp. Dicitur aliquid dupliciter notius nobis: Aut quia facilius cognoscitur, & ita notiora sunt singularia, aut quia notiore & evidentiore cognitione, & ita notiores sunt causæ & vniuersalia; postquam enim causas per effectus cognoscimus, accedente lumine naturali, certius & evidentius illis assentimur, quam ipsimet effectis, vnde sæpe intellectus sensum corrigit, vt confutet solem esse palmaris quantitatis. Arist. ergo vult præmissas nobis esse notiores secundo modo, cum quo stat quod sint & debeant esse notiores natura, quatenus conclusionis causam continent, quæ causa suapte natura sicut prior, ita etiam notior est effectu suo, & certiore ac evidentiore cognitione ab intellectu percipi potest effectus à sensu. Quando verò Arist. dicit quod innata nobis est via ex nobis notioribus ad incognita progrediendi, explicat id D. Tho. loqui de eo notiore, quod nobis secundum intellectum nostrum notius est, quale est vniuersale. Quod si Thomistis credimus, solum ab intellectu cognosci posse, & nulla ratione singulare directè, sentit D. Tho. Erit namque idem nobis & natura notum ad modum dictum.

TERTIA PARS CAPITIS.

*Argumentum
populi.*

EX primis autem estote. Quia dixit constare Demonstrationem ex primis & principiis propriis; idem enim inquit primo est principium & primum. Occasione inde sumpta, nonnulla exponit circa varietatem propositionum Enunciationis, vnde secundo definit principium esse propositionem immediatam, id est, qua non sit alia prior. Tertio. Quia dixerat principium esse propositionem; sit propositionem esse alteram partem Enunciationis vnam de altero vel affirmantem vel negantem. Quarto. Dicit quod Dialectica propositio vtramvis partem accipit, Demonstratio alteram partem determinatè, quia vera est. Quinto. Quod Enunciatio est vtravis pars contradictionis. Sexto. Quod contradictio est oppositio quæ non habet medium secundum se, & quia ea

pars quod aliquod de aliquo ait, esse affirmationem, quæ verò aliquid ab aliquo, negationem. Septimo. Quod principium syllogisticum diuiditur in positionem & dignitatem. Positio est, quæ cum demonstrari non possit, non est necesse vt doceatur. Dignitas, quæ necesse est habere eam qui aliquid docendus est & hoc est, quem necesse sit discipulum cognoscere. Octauo. Diuidit positionem in suppositionem quæ accipit vtramque partem Enunciationis, seu conerdictionis, & in designationem quæ non accipit vtramque partem, quare est quidem positio, sed non suppositio; nam Arithmetica ponit vnitatem esse indiuisibilem, non tamen dicit rem esse, vel non esse.

Nota.

Notandum primo. Circa primum dictum, summe Aristotelem pro eodem primū & proprium principium; itaque cum vox illa in præcedenti parte cap. Ex primis equivaleat illi, ex immediatis & indeterminabilibus, vt diximus, interpretatur Arist. illud immediatis per ly proprii, vt idem sit ex primis, & immediatis, & ex propriis.

Notandum secundo. Circa secundum dictum, Principium dicitur demonstrationis &c. hoc est, Thémist. desornens demonstrationis; quædam enim sunt immediatè collectæ ex sensibilibus quæ non sunt vti demonstrationi; immediatè verò propositio dicitur, qua non est alia prior videlicet ad inferendam directè conclusionem, vt ad probandum hominem respirare, non esset immediata: Homo est animal, potest enim probari per aliam hæc ipsa: Quod habet pulmonem, respirat, nec enim debent omnia animalia respirare. Ex quo colligi videtur principium hoc quod vocat Aristot. propositionem immediatam, dici in ordine ad conclusionem, seu ad effectum in ea contentum, cuius causa in dicta propositione continetur. Dissentiant alij quantum velint, nobiscum est D. Thom.

Notandum tertio. Circa tertium, quartū, & quintum dictum, satis multa diximus 1. parte. cap. 1. de qua etiam te agit Aristot. 1. Top. cap. 3. Sed in particulari circa quintū dictum nota, significare satis clare Ari-

stote-

Aristotelem affirmativum & negativum esse Enunciationis species, unde non sine causa dixit Enunciationem esse contradictionis utramvis particulam, non enim est utraque simul, sed altera tantum ut i. *pr. cap. 1.* dicit Arist.

Notandum quarto. Circa sextum dictū, quod ex comminetur, diximus tract. de oppositione. Dixit autem Arist. contradictionem non habere medium secundum seipsam, quia, ut notat Phil. aliquando videtur habere, verum non quatenus contradictoria; sicut, verbi gratia, inter album & non album ut sunt contradictoria, nihil medij intercedit, sed prout non album sumitur pro contrario.

Notandum quinto. Circa septimam tam positionem quam suppositionem, esse huiusmodi propositiones quæ non sunt durabiles; sunt enim principia, id est, propositio immediata, tamen non est opus ut doceatur positionem statim qui scientiā aliquam particularem addiscere incipit: sunt enim principia quædam particularia etiam particularium demonstrationum. Sed cum ex proprijs scientiæ alicuius terminis consent, levi tantū aliqua explicatione, aut exemplo, aut inductione in eadem scientiā, ut in Geometria à puncto ad punctum rectam lineam ducere. At verò dignitas, *γίγνεται ἀξίωμα*, est huiusmodi, quæ nunquam demonstrari possit, & quæ præhabere oportet cum qui docendus est, cū sint communes multis scientijs, sed ipsæ per se lumine naturali cognoscuntur, posita tantum terminorum intelligentia, ideoque axiomata & dignitates vocantur, quod propter evidentiam dignæ sunt quibus homines credant. Vide Them. Et sic etiam appellantur ab Arist. *1. pr. 1. 22. 3. Met. 1. 4. 4. Met. 1. 7. & 9.* Necesse, inquit, est hæc habere in mente, nec potest quis contrarium credere nisi ore tenus. Appellatur etiam huiusmodi propositiones maximæ, quoniam maximam vim habent, ut ex ijs plurimæ aliz propositiones, quæ veluti sub illa continentur, inferri possint, dicuntur etiam communes animi conceptus, quoniam communiter ab omnibus recipiuntur. Vade illud Aristotelis, de quo

diximus diffinitione de prævisione tertia operationis, A ianua quæ aberrabit. Dicitur a Them. *prologia*, à Cicerone *essentia*, vel *propositio*, à Phil. etiam *communis notio*, à Latinis *principia*. Them. autem *cap. 5. par. 1.* refert divisisse Thoph. dignitatem in communem pluribus scientijs, & propriam vni, quæ divisio in eam videretur incidere, quæ habetur *1. 24.* vtrictum observat Phil.

Notandum sexto. Circa ultimum dictū Aristotelis, cum ait, definitionem non accipere utramlibet partem, hoc est affirmationem, vel negationem, valde dubitat Them. qui id verum esse possit, & se cum Aristotele consentire, affirmat enim Aristot. hoc ipso loco definitionem esse suppositionem quandam, suppositionem esse principium, principium autem esse propositionem. At omnis propositio vel sit, vel negat. Sic etiam *Infra 1. 25. & 1. 1. cap. 6. 4.* negat definitionem esse propositionem; & *1. Perib. c. 4.* Resp. Versant se Interpretes in omnes partes, ut hanc veluti contradictionem dissolvant, quorum omnium expositionem collegit Tolerus, maxime autem mihi probatur ut hoc primum constare dicamus, sumi ab Aristotele definitionem hoc loco sicut & in *2. post.* pro propositione, quatenus refertur ad Demonstrationem. Negat autem Arist. definitionem alteram contradictionis partem sumere, quia inquit non significat esse, vel non esse, id est, ut interpretatur Auerr. & Them. non significat existere. Vel ut inquit Phil. quia non denotat prædicatū distinctum à desinito, vel ut inquit Nyph. non designat inærentiam prædicatū, sed huiusmodi rationes non sunt necessaria; quia eo modo negat Arist. sumi à definitione alteram contradictionis partem, quomodo affirmat sumi in suppositione, in qua non sunt ad rem istæ omnes rationes. Et confirmatur: Cum enim id dixisset Aristoteles, exemplum tamen posuit definitionis, dicens Arithmeticum dicere veritatem esse indivisibilem, ubi prædictū aliquid affirmatur. Nec etiam dici potest, quod insinuat Alb. sumi definitionem pro solo prædicato, quia sumitur definitio

*Definitio ut
utramlibet
partem acci-
piat.*

ut sit

ut species quædam suppositionis & principij, arque in ordine ad demonstrationē. Denique fictitium est quod ait Aver. esse definitionem impropiam suppositionis. Cum id ergo constet definitionem accipi ut propositio quædam est, occurrendum est difficultati, asseri ab Aristotele definitionem non accipere alteram contradictionis partem, quia definitioni ut definitio est id non debetur. Ut enim suppositio est & propositio, definit retinere propriam definitionis rationem, & tantum definitio appellatur materialiter. Indicat hanc solutionem Mirand. in *Instit.* lib. 1. in lib. 1. p. sect. 3. & lib. 5. apol. ferè toto, dicens, divisionem hanc principij esse in principium, quod tenet tale est, & quod potentia, quoniam definitio non est propositio, potest tamen esse, ad eum quidem, cum non est amplius definitio.

QUARTA PARS CAPITIS.

Argumenti.

Quoniam autem &c.) Docet Arist. qualis debeat esse cognitio principiorum respectu conclusionis, eademque opera magis explicat quod dixerat, debere principia esse notiora, ut notat Them. Probat id primo. Quia id quo alterum cognoscimus, debet illo esse notius, Conclusionem cognoscimus syllogismo demonstrativo, seu præmissis. Ergo debent ipsæ esse notiores. Quare non solum sunt præcognoscenda principia, aut omnia, aut quædam, sed etiam magis, quia cum unum est propter aliud, illud quod est alteri causa ve sit tale, multò magis est tale, ut id propter quod amamus aliud, amicum magis est. Secundo. Concludit principia debere sciri magis, quam conclusionem, aut certè meliore aliquo alio modo distincto, quod non fiet, nisi aliquis per demonstrationem credensium cognoscat principia, cum ut diximus, magis credendum sit principiis, vel omnibus, vel quibusdam, quam conclusioni. Tertio. Ut quis habeat scientiam demonstrativam, non solum principia magis, quam conclusionem præcognoscere debet, sed nil etià eorum quæ ipsi opposita sunt, ipsi debet esse credibilis. Nam ex dictis oppositis

sit syllogismus qui est contrarij deceptionis, id est, qui inducit in errorem contrarium, & deceptionem. Eum verò qui fuit, oportet esse talem, ut dimoveri non possit à cognitione & fide quam de conclusionem habet.

Notanda.

Notandum primo. Circa primum dictum & ex illis verbis: *Est autem hic nempt syllogismus eo quod hoc sunt.* Id est, eo quod principia & præmissæ ponuntur & conceduntur, dici posse argumentum & opinionem tenentium conclusionem non esse partem essentialem syllogismi, sed effectum tantum, præsertim in eo sensu, ut sumatur syllogismus & Demonstratio pro instrumento sciendi ratione præmissarum ad modum explicatum disputatione de syllogismo. Verum quemadmodum respondendum sit, faciliè patere probatur ibi.

Notandum secundo. Circa idem dictum primo, cum dixisset supra se ex primis intellexisse ex principiis, hic absolute ponit prima, intelligens principia. Secundo. Quod ait principia esse præcognoscenda aut omnia, aut quædam, sic explicat Phil. Quia demonstratio non semper habet omnia principia immediatè, quia per aliam demonstrationem probari possint, ac proinde cognita esse eodem, & non perfectiore cognitionis genere, quam conclusio. Ideò addidit, aut quædam, quia quæ immediata sunt, illa sola magis sic cognoscuntur, per illum autem meliorem modum quam sit scientia, significatur habitus intellectus, de quo diximus tractatu de prænot. secundæ operationis. Videtur tamen hinc colligi non esse hic quod multi communiter dicunt, & nos ibidem refutamus, nempe habitum primorum principiorum maximè communium: cum enim solum lumine naturali à nobis cognoscantur, & innata quasi nobis sit eorum notitia, non egent habitu. Intellegitur habitus principiorum, cuiuscunque scientiæ, ac etiam cuiuscunque Demonstrationis, ita tamen ut sint immediata. Quod confirmatur ex Aristotele, loquitur enim de

Prima & principia.

de primis, seu de principiis ingredientibus demonstrationi, cuiusmodi non sunt communissima illa & maxime trita. Ceterum et si principia quæ mediata sunt, non præcognoscantur distincto specie cognitionis modo, ab ipsamet conclusione quæ per illa inferitur, sciuntur enim per demonstrationem, tamen dici possunt esse melius cognita quam conclusio, quatenus per illas propositiones & principia licet demonstrabilia, conclusioni assentiuntur, & non principiis illis propter conclusionem, ut bene notat Alb. Idque non modo antequam conclusio sit actum demonstrata, per illa principia quæ posses, ideoque appellari solet scientia subalternans, cuius conclusiones sunt principia subalternata.

Notandum tertio. Circa idem primum dictum, Propositionem illam semper, propter quod est *unumquodque illud magis est*, haberi & explicatius quidem 2. Met. 1. 4. Sic enim inquit: *Unumquodque autem maius tale est præ ceteris, sicut causa caloris est. Liquid idem & nominatur re communi.* Sic igitur est calidissimum, quod ceteris caloribus causa sit. Est autem hæc propositio ut celeberrima, ita fallacissima, nisi rectè intelligatur. Vt ergo sit vera, varias multi conditiones requiritur, de quibus Phil. Alb. Doct. Lonan. & D. Thom. hoc loco. Et 2. Met. lib. 2. c. 1. p. q. 37. q. 2. ad 3. c. q. 23. ad 3. c. 2. quodlib. 10. q. 4. ad 2. Avic. tr. 6. Met. cap. 3. Avic. 6. Met. com. 3. c. 7. lib. 8. com. 7. 3. Phys. com. 77. Egid. & P. Ven. hoc loco. Appoll. q. 14. Caiet. & Bald. hoc loco. Zim. 15. 8. Præcipue autem requiritur. Primo. Ut demonstratio sit communis causæ & causato. Ita Phil. & D. Thom. qui id explicat pro conueniente in nomine. Appoll. etiam, Caiet. & Zimmara expresse id exigunt Aristot. 2. Met. 1. 4. dicens, secundum quod alijs vniuersatio inest, id est, secundum quod idem inest vniuerso, vel formaliter, non autem quod necessario eiusdem plane rationis debeat in utroque esse affectio; sic enim sæpe sumitur saltem apud Græcos nomen *συμμετρικόν*, quod habetur apud Aristotelem eo loco, videlicet etiam pro his in quibus est analogia, apud Lati-

nos autem *vniuersorum* nomen pro verè vniuersis usurpari solet, quamvis tam græci quam latini quæ analogæ sunt, eadem nonnunquam dicant ratione conuenire. Quare malè Auerz. asserit hoc prædicatū, seu hanc communem propositionem non esse veram nisi in analogis, & æquiuocis, quia magis, inquit, & minus tollunt vniuersationem: æque enim falsum est hoc fundamentum, atque id ad quod assumitur. Et Arist. 2. Met. 1. 4. illius propositionis ponit hoc exemplum: calidissimum quod alijs est causa caloris, his videlicet quæ minus sunt calida. Nobiscum sentiunt Appoll. Phil. Lineon. & Caiet. Imò est secunda conditio, Quod commune pluribus ponitur, suscipiat magis & minus: quam ponit Avic. & Alb. & alij modo citati. Et colligitur ex Aristotele tum in Met. tum hic, cum ait, *c. illud magis.* Hinc soluantur plurimæ obiectiones contra hanc propositionem, ut: Homo est ebrius propter vinum, Ergo vinum est magis ebrium, nam attributum ebrietatis non conuenit formaliter vino. Sicetianus: Petrus est risibilis quia homo, Ergo homo est magis risibilis, quia risibile non suscipit magis & minus. Item: Homo est homo propter animam, Ergo anima est magis homo; nam etiam est homo propter corpus. Item: Homo videt propter oculos, Ergo oculi magis vident, non valet, quia utrumque eiusdem actionis est causa, & utriusque eadem est visio. Notandum est autem velle Egid. id tantum verificari in causis efficientibus principalibus, reiectis instrumentis, & ad idem accedit P. Ven. hic, c. in sum. Phys. lib. 1. tr. 2. cap. 3. ad 1. Nihilominus dici potest verificari in omnibus generibus causarum: nam distinctionem illam propter, inquit Arist. 5. Met. 1. 23. denotare omne genus causæ. De materiali & formali ostendit 2. Met. 1. 7. Compositum est actum propter formam, Ergo forma est magis actus, est in potentia propter materiam, ergo materia est magis in potentia. De efficiente exemplo calidissimi & principiorum hoc loco. De finali exemplo etiam hic posito de eo quod amamus propter aliud, ut: Amatior proximis

Est

propter

propter Deum, Ergo multò magis Deus. Quia etiam in instrumentis vera est propositio, verum enim est id quod alteri ut instrumentum causa est, quodam ratione magis tale esse. Nec verum est quod Appollait, intelligi propositionem de causis à quibus pendet res in esse & fieri, ut à sole lumen. Confirmatur. Quia præmissa habeat rationem quandam causæ instrumentalis. Vnde etiam sciendum est, & in quo tota huius difficultatis solutio consistere videtur, non debere sumi magis & minus propriè, ut dicunt latitudinem graduum eiusdem formæ, quomodo in solis accidentibus, & quidem non omnibus reperitur, sed significat magis idem quod prius, vel à maiore ratione, vel virtualiter. Quare verum erit in communi, quicquid aliqua ratione alteri est causa, ipsum etiam magis esse tale, hoc est prius & independenter, vnde ait D. Tho. licet non sit eiusdem in pluribus nominis participatio, dicitur tamen quod alteri causa est magis esse tale, quia nobilior, ut sol quia calorem efficit, licet ipse non sit calidus, est tamen huiusmodi virtutis, quæ cum nobilior sit causa, habet efficacitatem ut calorem possit producere. Denique etiam secundum intentionem dici possit hæc propositio, quia quod causa est alterius, si aliunde non repugnaret, virtute intentionis esse posset, & cum id fieri non potest, tunc in hoc sensu vera erit, quia causa eam quam alteri communicat affectionem, prius & independenter ab illo habet. Aristoteles verò *sum hic, tum 2. Met.* per se tantum loquebatur de causis maximè communibus, quæ ratione effectuum suorum dici solent æquivoce; quia non inest illis formaliter id ipsum quod producat, sed virtus quædam alterius ordinis longè nobilior, ideoque hic sola principia immediata dixit nobiliora quodam cognitionis modo sciri, quam ipsas conclusiones quæ inferunt.

Notandum quarto. Circa secundum dictum, *Nisi aliquis præcognoscat, &c.* Duplex esse potest interpretatio: Vel, nisi præcognoscat, ne quæ in Demonstratione sciri debent, ut

ut sunt principia, etiam mediata sit eorundem probatio, vel nisi quis credendum per Demonstrationem, id est, scientiam præcognoscat principia, ex quibus pendet conclusio. Priorem expositionem indicat. Argyr. sic leges: *Sic non prius cognoveris principia quæsiatis quam ea quæ per Demonstrationem creduntur.* Et D. Thom. ita interpretatur. Nec tamen mihi placeat; nec enim rectè sumi potest *sciri* pro credere. Vbi etiam nota, sumi *credere* in lata significatione pro *scire*.

Primo notandum. Circa ultimum dictum. Quod dicitur in nostra versione, *oportet scientem simpliciter à credulitate impermutabilem esse;* Alij aliter vertunt, tamen omnia eodem recidunt.

IN CAPVT TERTIVM.

IN hoc capite duos errores resutat, quibus occasionem præbuerat, dicens oportere principia præcognosci. Hinc enim quidam putant non esse scientiam rectam, quia nihil scitur nisi per demonstrationem, principia autem, nisi abeundum sit in infinitum, non possunt nosci nisi per Demonstrationem. Nonnulli omnia sciri per Demonstrationem dicebant, & ideo admittere in Demonstratione circulum, ut sicut conclusio per principia probatur, ita in regressu principij locum obtineat conclusio: Sunt igitur huius capitis partes tres. In prima ponit istos duos errores. In secunda, *Nervæ* &c. solvit errores. In tertia, non dati in Demonstratione circulum.

PRIMA PARS CAPITIS.

PROponit duplicem errorem cum occasione eorundem. Secundò, rationes pro vtroque errorem, nam pro priore, hoc est, argumentum: *Quicquid scitur, per Demonstrationem scitur.* Ergo principia si cognoscuntur certo, per demonstrationem sciuntur, iam vero demonstratio est per principia, sciuntur ergo principia per alia principia, rursum illa principia etià cognoscuntur. Ergo per demonstrationem, ergo per principia, ergo aut nunquam sciuntur principia, cum hæc ab illis, ista ab illis, in infi-

Primo error.

in infinitum procedant, ut inquit D. Tho. non erit scientia, quia infinitum non potest pertransiri, vel fessi aliquando numerando sistemus. Erit igitur, inquit Arist. ex suppositione, posito nempe quod principia sint, hoc est quod sint vera. Pro secundo errore erat hoc, quia cum etiam acciperetur, debere, quicquid scitur per demonstrationem sciri, & aliunde abire in infinitum sit absurdum, idem necesse esse concludere, ut inter principia & conclusionem esset reciprocatio, ita ut non minus conclusio esset principium conclusionis, quam principia sunt conclusionis principia.

*Ratio ordinis
Aristotelem.*

Notandum primo. Videtur Arist. perturbatum ordinem secutus; nam supra definitio demonstrationem, hic autem videtur probare illam esse. Idem Phil. negat definitam esse supra demonstrationem definitionem quid rei, sed tantum quid nominis, sed nec sibi ipse constat, & falsum est demonstrationem definitionis traditam non fuisse veram & realem, alioqui mactus est Arist., qui nullibi aliam definitionem adfert. Alij igitur dicunt tunc posse post questionem quid sit res, questionem an sit poni, cum dubia quæ sunt ex rei existentia, sunt ex re ipsa. Sed isti in hoc falluntur, quod poterat hic probari demonstrationem esse. Alij dicunt supra actum de demonstratione secundum se ipsam, de scientia autem solum quoad nomen agi, aut hic de scientia existentia. Sed nec hoc mihi probatur: supra enim æque est actum de scientia realiter, atque de demonstratione. Imò demonstrationis definitio, supposito quod scientia sit, traditur ab Aristotele, quia dixit demonstrationem esse syllogismum scientificum. Dicendum igitur est, quod aperte dixit Arist. velle solum in hoc cap. errores duos tollere, qui ortum habebant ex ijs, quæ præcedenti capite extremis fere verbis dixerat, oportere principia præcognoscere. Sicut etiam in cap. i. propter errores qui nascebantur ex propositione illa: Omnis doctrina &c. quod videlicet scientia non esset, vel quod esset reminiscencia, digressus est in eorum solutionem.

Notandum secundo. Primus error est Py-

thon. Acad. &c. Lege Sex. Emp. Secundus error quem authorem habeat, non constat: solum Alb. cum videtur tribuere Empedocli, de hoc quoque diximus in reg. demonstratio.

Notandum tertio. Aristot. hic solvendas proponit rationes contra scientiam, in quo videtur oblitus muneris sui; nam non est scientiæ probare suum subiectum esse. Verum Arist. non facit probando scientiam esse, sed tantum repellendo adversariorum rationes, & præsertim refutat ex mala intelligentia, sicut i. Ph. i. s. docet Aristot., licere artifici sua principia tueri admerfurationes male intellectas, & i. p. 2. 25. docet contra Geomet. ex geometricis potere progredi. Sic ergo hic Arist. rationes contra principia Logica dissolvit.

Secunda pars Capituli desideratur.

TERTIA PARS CAPITIS.

Occurrit secundo errori, dicitque non omnem scientiam fieri per demonstrationem, ut circulari demonstratione opus sit, & probat tribus rationibus. Prima est, quoniam non esset demonstratio à prioribus & notioribus, quæ tamè conclusiones necessarias esse dictum est in definitione. Secunda. Non est quod dicas posse esse notiones demonstrationis quæ secundo loco ponuntur in circulo, & priores secundum nos, licet non secundum naturam, quoniam inde sequitur vel non rectè definitum fuisse scire simpliciter, quod est per causam, vel demonstrationem illam posteriorem non esse simpliciter. Terrio. Ponit secundam rationem ex adianctis absurdis: nã si circulus fiat, idem per idem probabitur; Nec refert siue pauciores termini sumantur, siue plures. Exemplum: sit A rationale, B discursivum, C risibile, rectè valet; si est rationale, est discursivum, si est discursivum, est risibile. Ergo si est rationale, est risibile. Jam fiat circulus, si est rationale, est discursivum, si discursivum, est rationale, Ergo cum rationale & risibile eodem modo inferatur per discursivum, ponatur loco risibilis rationale, tunc quemadmodum valet: Si est rationale, est discursivum, si discursivum est risibile.

*Circulus
quid.*

Hec a Ergo

Ergo si est rationale, est risibile, ita rectè sequitur: Si est rationale, est discursivum; si discursivum, est rationale. Ergo de primo ad ultimum, si est rationale, est rationale, idem per idem. Vel brevius: Si est capax disciplinæ, est homo; si est homo, est capax disciplinæ. Ergo si est homo, est homo. Quarto. Ponit tertiam rationem ex parte rerum ipsarum: nam non possunt in circulo demonstrari nisi reciproca. Huiusmodi autem ostendi nequeunt nisi in prima figura. Ergo non omnium esse potest circulus, cum multa sint quæ per alios modos, aliasque figuras ostendi possint, nec omnia fiat huiusmodi ut possint converteri. Et observandum est, inquit, plures in demonstratione terminos esse oportere, nam dicitur dicuntur esse positiones: Primæ, & minime. Quare ut diximus lib. de syllogismo, syllogismus omnis ut minimum duabus propositionibus constare debet, & tribus terminis.

Notandum.

Notandum primum. De circulo demonstrationis, quod dari non possit, diximus in disputatione. De circulo autem qui quidam etiam ratione inveniri potest in syllogismo, tradit Arist. 2. prior. cap. 5. Vbi nota vocari hic ab Aristotele librum de syllogismo, ex quo inferebant quidam nec effici unum opus ex lib. prior. & posteriorum, nec communem esse appellationem Analyticorum lib. his quatuor libris, quibus in proleg. respondimus.

Notandum secundum. Cum inquit Arist. sequi ex eo effugio, quo vocabatur adversarij, scire non esse simpliciter bene definitum, potest illa dictio simpliciter adiungi ad scire, ut sensus sit, sequitur non fuisse à nobis rectè definitum scire, quod tamè perfectæ scientiæ ratione & nomen obtinet. Vel quoniam id adversarij non negasset, demonstrationem circuli posteriori non ad id perfectam generare scientiam, atque priorem, possumus dicere dictionem simpliciter, significare ex eo sequi non bene fuisse definitum scire simpliciter, hoc est uno tantum modo, cum pluribus id contingit: hanc enim vim habere istam

dictionem simpliciter diximus in cap. de genere. Quod autem eodem etiam dictio Arist. infert sequi non esse demonstrationem quæ secundo loco ponitur in circulo perfectam, ex eo colligitur, quia non habet condiciones eas quæ requiruntur ad perfectam demonstrationem. Ex quo etiam infertur nobis licet primo, Arist. dum Demonstratio nis præcepit esse notiores, voluisse esse notiores secundum naturam, quoniam hic velut opponit demonstrationem priorē circuli illi posteriori, quia non est ex notioribus secundum naturam. Secundo. Inferimus Demonstrationem, quia, non esse simpliciter, nec esse omnino perfectam, nec tamen huiusmodi est, ut Demonstrationis illi nomen adimi debeat, quamvis (saltem Aristot.) hæc tum interrogando, tum arguendo adversarij adferat, sunt tamen assertivè intelligenda.

Notandum tertium. Cum ait Arist. non ferre siue plures, siue pauciores terminos pugnare secum ipse videtur, cum paulò post id subiungas, oportere syllogismum propositionibus duabus, & tribus terminis constare. Phil. respondet, ex paucioribus terminis constare posse syllogismum, si compositus sit & hypotheticus, id est, ex multis syllogismis constans, tamen dicitur omnino ex paucioribus non posse constare. Sed Resp. pro Aristotele, quod ipse etiam aperte innuit, Etiam ex duobus constare possit, si enim inquit Arist. Per pauciores autem duos, vel ut vertit Atgyrop. Etiam duos, quod D. Thom. ita interpretatur, materialiter quidem verum id esse, non tamen formaliter, hoc est, re ipsa duo tantum terminos esse possunt, sed unus idemque duorum loco substitui potest, quod patet in exemplo tradito: Si capax est disciplinæ, Ergo est homo. Si est homo, Ergo est capax disciplinæ. Ergo si est homo, est homo, ubi hic terminus huiusmodi maioris extremi, tum etiam minoris locum habet. Itaque si syllogismus directus sit, & non tantum conditionatis, necesse est ex tribus semper terminis necessario constare, si tamen aliquando sit hypotheticus, hic terminus poteris poni loco duorum.

Positiones
quid.

Notandum quarto. Cum appellat positiones duas syllogismi, nomine positionis intelligit propositiones, cum tamen capite precedenti principium & immediatam propositionem diuideret in multas partes, in positiones, suppositiones, & dignitates. Sumitur igitur positio aliquando pro quavis propositione, imò si habere velimus propriam Etymologiam nominis propositionis rationem, idem est propositio quod positio. Secundo. Nota cum Philop. dici propositiones duas istas minimas, vel simplicissimas, scilicet categoricas, & minimas, hoc est duas; est enim minimus numerus omnium binarius. Sic etiam ex hoc loco posset aliquis argumentari, non esse de essentia syllogismi tanquam necessariam illius partem conclusionem, quoniam Aristot. ait ad syllogismum requiri tantum duas propositiones. Verum iam diximus ad hoc, duas enim propositiones requiri dicuntur ad syllogismum, quoniam omnes termini ex quibus syllogismus fit, suam habent aptam collocationem in duabus premissis, & vis omnis syllogismi consistit in duabus premissis, in quibus turn formæ, turn etiam materiarum necessitas collocatur. Nec tamen sequitur non esse necessariam conclusionem, quoniam instrumentum tertie operationis non potest integrari nisi apponatur conclusio.

Circulus cum
duo figuris
dignatur.

Notandum quintum. Quod Aristot. ait circulum solum effici posse in prima figura, Phil. & D. Thom. rationem reddunt, quoniam in secunda quidem figura semper conclusio negativa est, cum una ex premissis sit negativa. Ergo in secunda figura non potest fieri reciprocatio positiva inter terminos aliquos. Tertie autem figure conclusiones sunt particulares, arvensus & perfectus circulus est inter terminos conuertibiles, quod fit ratione æque communis & late potentis quætitatis atque predicationis. Imò D. Th. addit non posse circulum, quod etiam de regressu intelligi potest, fieri perfecte & proprie, nisi in primæ figure secundo modo; is enim solus conclusioem habet universalem affirmativam, scientificus autem procedendi modus est, cum in universum aliquid cog-

noscimus, & ut eodem redire possimus, debet esse connexio universalis inter terminos. Secundo. Aristot. ibidem dicit de hac re se egisse in lib. de syllogismo, hoc est in lib. priorum, locus autem est lib. 2. ca. 6.

IN CAPVT QVARTVM.

Reuertitur Aristot. ad institutum, hoc est, ad conditionum necessariarum explanationem, id est, ut premissæ apte esse possint ad scientiam per demonstrationem efficiendam. Vnde digressus fuerat occasione eorum quæ ad finem capitis secundi dixerat de cognoscendis principiis, vel ut Them. vult, explicat Demonstrationem debere ex veris esse, non quomodolibet, sed necessariis. Vel denique exponit partem illam definitionis scire, qua dicitur oportere cognosci rem aliter se habere non posse: sic enim videtur Aristot. hoc caput cum precedenti connectere. Alij putant agi de materia necessaria demonstrationis. Quia verò ut possint premissæ necessarie esse, requiruntur hæ conditiones, ut sint de omni, per se, & universales, idem eadem opera de istis dicit. Sunt igitur huius capitis quatuor partes. Prima in 1. 7. est de necessariis. Secunda in 1. 8. est de omni. Tertia in 9. & 10. est de per se. Quarta, in 11. est de predicato universali.

Argumentum.

PRIMA PARS CAPITIS.

Quoniam, inquit Aristot. dictum est oportere id quod scitur impossibile esse se aliter habere, oportet scibile esse necessarium.

Notandum est, esse veluti hanc demonstrationem formalem: Syllogismum per quem acquiritur scientia, oportet esse ex necessariis, quia scientia est cognitio rei quæ aliter se habere non potest, huiusmodi est demonstratio. Ergo est ex necessariis. Rectè autem ex eo quod scitur necessarium esse, colligitur debere premissas & medias esse necessarias nam etiam si, ut diximus 1. pr. possit necessarium ex contingentibus inferri, non tamen demonstrari, quia propria causa necessarii non

Hec 3 possit

potest esse nisi necessaria. Dicunt autem quidam esse veluti argumentum hoc Aristot. ex genere, quoniam iidem etiam volunt sententiam definitionem allatam cap. 2. extenditum ad Demonstrationem, tum ad definitionem, sed hoc fundamentum ibi refutatum est.

SECUNDA PARS Capitulum.

Text. 2.

DE omni est, inquit Aristot. cum predicatum quod de subiecto dicitur, ita inest alicui ex inferioribus, ut etiam non alicui non inest, & ita quodam tempore, ut non quodam etiam tempore non inest. Nam cum ostendere volumus huiusmodi non esse aliquod predicatum, solemus hac instantia uti, ut dicamus aut non alicui, aut non aliquo tempore hoc predicatum convenire.

Deinde duplex.

Notandum est. Duplex esse dictum de omni, prioriticum & posterioriticum. Ad prioriticum satis est si ponatur nota universalis comprehendens omnia inferiora subiecti, siue ita se res habeat, & materia necessaria, siue non. Item cur Aristot. hoc dictum prioriticum, ad quod etiam necessariam esse universalitatem locorum satis per se patet, exponere voluerit per negationem, diximus *trist. de Demonstrat.* Id enim fecit, quia satis est ex natura rei, ut predicatum de omni secundum omnem amplitudinem quam habere potest, dicatur de omnibus. Denique de hoc dicto de omni priore loco ante cetera dixit Aristoteles, quia latius patet quam aliz conditiones. Est autem hoc preceptum Aristotelis, ut à communioribus incipiamus. 1. de p. animal. c. 1.

TERTIA PARS CAPITIS.

Text. 9.
Pars.

QUATUOR modos dicendi *Per se* ponit. Primus est, ut ea quæ de subiecto predicantur, inest in subiecto in eo quod quid est subiecti, ut linea de triangulo, punctum de linea; nam horum inquit substantia ex illis est, & ponuntur in oratione quid est dicente. Secundus est: Quibuscunque eorum quæ inexistunt subiectis, subiecta ipsa sunt in illorum definitione, hoc

est cum id de quo fit predicatio, ponitur in subiecti definitione, ut cum predicatur, de linea rectum & circulare, quia in horum definitione ponitur linea, quæ autem neutro modo predicantur, dicuntur *per accidens*, ut de animali quod album sit, vel musicum. Tertius est, non esse in subiecto, nec esse per aliud, sic inquit, substantia est per se, & quæ hoc aliquid significant, nec sunt alterum quid eorum, quæ dicuntur esse per se. Quartus est: Cum propter aliud unumquodque est, ut inquit per se iugularum interijt. Est autem per accidens, cum fortuito aliquid evenit, ut ambulante aliquo coruscare. Quinto loco Aristoteles duos primos modos simpliciter scibilibus applicat; nam quæ dicuntur, inquit, in simpliciter scibilibus, id est quæ faciunt scientiam in demonstratione simpliciter, sunt huiusmodi, ut vel per se predicentur, & inest in subiecto tanquam predicata per se, & erit primus modus. Vel ut subiecta per se inest illis predicatis, & erit secundus modus, qui sunt per se, & ex necessitate. Sexto. Quia de primo id minime dubitari poterat, probat secundum modum esse eum qui aptius sit ad simpliciter scibilia. Nam non contingit inesse, & non inesse huiusmodi predicatum, si enim fuerit passio quædam simplex, id constat, ut risibile si cum homine comparatur. Si autem fuerit passio quædam composita, eodem modo oportebit alterum membrum huius passionis totalis inesse suo proprio subiecto, ut, passio linear est esse curvam vel rectam; numeri, esse parem, vel imparem, ista enim sunt ita opposita, ut privationum oppositionis genus aut contradictorium imitentur: idem enim est par, quod non impar, & oportet verum esse, aut falsam vains de subiecto predicationem.

Nota.

Notandum primo. Quot modis dicatur aliquid per se, multis verò modis dicitur, ut ex 1. Met. l. 1. patet, & de numero ac sufficientia huius quaternarii numeri, & de proprijs eorundem rationibus, ipsique

Atque omnibus quæ ad eos referuntur, diximus in disputatione. Est tamen notandum, cum Arist. ait primum modum esse, cum prædicatum subiecto inest, non significare hoc verbum *in* esse quod præ se fert vel in hærentiam accidentalem, sed debere prædicatum subiectum, de quo dicitur, convenire, & lata significatione ipse inesse. Sicut etiam paulo post per *dici de subiecto* Aristot. intelligit esse in subiecto, & illi in hærent; quo etiam modo usurpat *Phil.* 1. 14. 26. & 62. cum tamen *in prædic. cap. 2. &c. de substantia* dici de subiecto dixerit etiam convenire substantijs, & prædicatis substantialibus, ut ibi diximus. Porro primus modus appellari solet modus per se prædicandi, secundus per se in hærendi, tertius per se existendi, quartus per se causandi, quos tamen omnes in disputatione ostendimus esse etiam prædicandi modos.

Notandum secundo. Cum Aristot. ponit exempla ista de linea & puncto, dicens lineæ substantiam atque trianguli ex istis esse, hoc est, trianguli ex lineis, & lineæ ex punctis, & poni ista in oratione quæ dicat quid sit res, non loquitur Arist. de vera atque essentiali definitione, quia trianguli quidem substantia non est linea; est enim integrans eius pars, nec etiam lineæ punctum, quia est illius terminus quidam. Solum ergo secutus est Aristot. vulgarem dicendi modum, quo ista per illa explicari solent. Ex confirmatur Quia una species non potest essentialiter ingredi alterius speciei constitutionem, linea verò est species quanturatis, figura autem qualitatia. Idcirco Averroes dicit hos definitionis modos fuisse introductos à Geometris, qui lineam singunt tri ex duobus punctis. Philop. putat hæc exempla esse falsa; Aristotelem verò ita excusat quemadmodum diximus. *P. Ven.* 2. post. in 18. dicit etiam has definitiones esse accidentales, & solum in obliquo exprimi debere, ut verbi gratia, dicamus lineam esse quantitatem continuam, quæ longitudine sola consistit, ipse vero hæc putat esse essentialem definitionem. Linea est quantitas divisibilis se-

cundum unam tantum dimensionem, sed de hoc dictum alibi.

Notandum tertio. Cum Arist. exemplum ponit circularis ut de linea dicitur, intelligere debemus id omne quod curvum est, nos enim omnis linea aut circularis est, aut recta, si circularis significatio propriè retineatur. Vnde etiam paulo post Arist. circularis loco reponit curvum. Secundo, Cum ponit exempla primi compositi, æquilateri, & altera parte longioris, ut de numero prædicantur, & numerus ponitur in eorum definitione, sciendum est ut rectè Alex. apud Phil. esse proprias passiones figurarum, vel ut Auer. loquitur, eorum quæ latera habent. Quia tamè etiam in numeris proportione quadam locum habet figura, propterea dici quoque solet numerus primus, compositus, æquilaterus, altera parte longior, triangularis, quadratus, cubicus. Sed quod attinet ad hæc exempla, dicitur numerus primus, ut rectè Alex. & D. Thom. is qui non componitur ex alio numero sæpius sumpto, ut ternarius, quinaris, septenarius. Compositus autem qui resultat ex aliquo numero sæpius repetito, verbi gratia, senarius. Male igitur Phil. & Alb. numerum primum putant appellari qui ex nullo planè alio componitur; sic enim solus primus effect binarius. Æquilaterus numerus & altera parte longior sunt species numerorum compositorum, & æquilaterus dicitur, quia ex alio numero in se ducto, ut novenarius ex ternario &c. Altera parte longior est, cum sit numerus ex alio, non ex ducto, sed inæqualiter, vel per alium inæqualem, verbi gratia, denarius; sit enim ex duobus contrariis, siue ex quinario per binarium. Itaque ista ut accipiuntur, quatenus reperiuntur in numeris, sunt passiones quædam peculiare numeri, eo propterea in secundo dicendò modo de illo prædicantur, & numerus in ipsorum definitione ponitur, quamvis abstrahi fortè potest ratio quædam communis tum ad quantitates continuas, tum ad discretas, ut conveniunt in affectionibus huiusmodi.

Notandum quartum. Cum inquit Aristot.

per se un alteri modo dicuntur, hoc est primo vel secundo, dici per accidens. Them. insert tertium quendam modum distinctū à duobus prioribus, & etiam sequentibus, cum prædicatur accidens de subiecto cui inest immediatè, ut superficies de colore, sed contra illum diximus, & dici potest esse contra mentem Aristotelis, vitur enim huiusmodi exemplis, quæ coherere nequeunt cum isto modo, quo dicitur accidens esse immediatè in subiecto: nam per accidens inquit Arist. dici de animali muscum & album, quæ duo accidentia non sunt immediatè in animali tanquam in subiecto. Tum etiā hic modus Them. non est utilis ad demonstrationem, quia actualis accidentis in proprio subiecto inheretia accidentaria est, & ad scientiā impertinens. Hic tamen modus ponitur ab Aristotele inter alios 5. Met. 1. 18. Cæterum dicuntur modi illi esse per accidens, qui nec secundi, nec primi prædicatione continent, non quod tertius & quartus non sint verè dicendi modi per se, ut diximus in disputatione, sed quia si conferantur illi modi qui imitari videntur primum & secundum, ratione prædicationis, quæ est accidentaria, accidentarij sunt, si enim Arist. planè voluisset sequentes modos de numero modorum per se rejicere, oportuisset id enumeratis omnibus facere. Dicuntur autem duo priores modi esse per se ratione prædicari, quod non est accidentarium, id est, cum vel prædicatum non est accidens aliquod commune, vel certe non est indirecta propositio, quam in materia necessaria P. Ven. malè valè reduci ad primum modum. Modi autem per accidens collati cum duobus posterioribus modis, dicuntur quasi per aliud, hoc est, cum aliquid, vel existit per aliud, vel certè cum efficit per aliud. Solet autem aliquando per accidens in lata significatione pro eodem usurpari atque per aliud, quomodo autem definiendum sit accidens per subiectum, diximus *cap. de accidentibus*.

Notandum quinto. Pertinet ad tertium dicendi modum omnis substantia, non modo prima, sed etiam secunda. Hoc est,

contra Them. & Phil. Quanquam Philosophi secundam subdant expositionem, fatentur & ad secundam substantiam hunc modum accommodari posse. Quod ita sit, vel ex eo constat, quoniam hunc modum dicit esse Aristot. cum aliquid est per se, & cum non dicitur de subiecto. Ponit hoc commune est primæ & secundæ substantiæ, & ipse dici de subiecto intelligit Arist. esse in subiecto.

Notandum sexto. *Per se infus prædicatis, aut illa infus (subiectis).* His verbis indicat Arist. primum & secundum modum, quicquid alij dicant, ac per priora intelligitur secundus modus qui est, cum subiecta insunt prædicatis, id est, in ipsorum definitione ponuntur, per posteriora verò intelligit primum modum, cum prædicata insunt subiectis, seu de subiectorum definitione. Denique circa illa si *neceffe asserere, aut negare* &c. notandum est hoc argumentandi genus: est enim velut convertens proprium illius, sicut se res habet ad esse, ita & ad affirmare, vel negare, hic enim dicit, si necesse sit aliquid aut affirmare, aut negare, necesse quoque sit rem ita se habere.

QUARTA pars CAPITIS.

Primo inquit Aristot. universale esse illud, quod est per se, & secundum quod ipsum. *Secundo.* Dicit quod universalis sunt necessaria, sunt enim per se, & diximus ea esse per se, quæ sunt ex necessitate. *Tertio.* Per se & secundum quod ipsum, idem sunt: Nam de linea prædicatur punctum, & rectum per se, & secundum quod ipsum. *Quarto.* Universale est cum in quolibet & secundo monstratur, hoc est, cum de quovis contento sub aliquo subiecto, atque de illo subiecto tanquam primo subiecto, ut habere tres angulos, prædicatur de omni triangulo, non autem de æquicrura, aut omni figura. *Quinto.* Demonstratio, inquit, per se est de tali universali, nam de æquicrura, inquit, verbi gratia, non est universaliter demonstratio.

(***)

Universale quid.

Notandum.

Nota.

Notandum primo. Quid sit vniuersale, diximus in disputatione. Sic etiam quod vniuersale secundum quod ipsum, & primum eisdem sunt, ut etiam Arist. hoc loco significat. Sed vniuersale & secundum quod ipsum videntur potius referri ad prædicatum ipsum, primum verò ad subiectum. Vnde hic cum ait Arist. vniuersale esse quod de quolibet & primo dicitur, accipit primum non aduersarialiter, sed adiectiue.

Obijciat. Arist. in primo dicto videtur tanquam distincta ponere, secundum quod ipsum, per se vniuersale & primum, deinde in tertio dicto docet esse idem per se, & vniuersale. Deinde animal verbi gratia, de homine per se prædicatur, nec tamen de homine prædicatur tanquam de subiecto primo. Ergo. Resp. Vniuersale, ut inquit D. Thom. non perinde hic accipitur atque apud Porphyrium, sed secundum quandam adaptionem & adæquationem prædicati ad subiectum, ita ut nec prædicatum sit extra subiectum, nec sine prædicato subiectum ipsum. Arist. verò idem dicens esse vniuersale & per se, significare voluit, esse idem prædicatum vniuersale, & modos dicendi per se primum & secundum, quæ maximè faciunt ad demonstrationem, quod adhuc hac limitatione eget, ut quoniam secundus modus omnis continet prædicatum quod cum subiecto conuertatur, non autè primum, nam etiam includit prædicationem generis superioris, tunc idem sunt prædicatum vniuersale & primum modus, cum in primo modo prædicatur vel tota subiecti essentia, vel propria differentia. Vt enim docet Auert. modus dicendi per se ad demonstrationem aptus, debet continere prædicatum quod cum subiecto conuertatur, quod est vel tota subiecti essentia, vel essentialis differentia, vel passio propria. Ita docet Auert. 1. po. comm. 34. 41. & 2. po. comm. 44. Et confirmatur. Nam posuit Arist. hæc duo exempla; puncti, ut de linea dicitur, dicitur autè in primo modo, & recti (ubi supplere debet, vel curui) ut de eadem linea dicitur,

dicatur autem secundo modo. Cum igitur prædicatur animal de homine, exit quidem prædicatio per se, non tamen quæ apta sit ad perfectam demonstrationem. Idem docere videtur Theophrastus apud Phil. & Themist.

Notandum secundo. Quia dicit Arist. demonstrationem per se esse de prædicato vniuersali, quodammodo autem non esse prædicationem de eo prædicato quod non est vniuersale, infert Philop. demonstrationem quæ est de prædicato vniuersali, esse propriissimam. Ex quo deinde alij collegerunt distinctionem illam Demonstrationis in potissimam & propter quid absolute loquendo, quæ tamen demonstrationes quod specie non distinguantur, diximus in disputatione. Et certè ex hoc capite non potest periti discrimen; reuera enim non est dicenda absolute demonstratio, cum aliquid non de proprio subiecto ostenditur. hoc enim si semel committatur, necessariò deinceps aliz conditones requiritur ad Demonstrationem propter quid.

IN CAPVT QVINTVM.

Quoniam Arist. præcedenti capite extensè dixerat Demonstrationem per se esse tantum de prædicato vniuersali, propterea in hoc capite exponit quosdam errores, qui circa hanc materiam versari possunt, aperitque notas quibus dignoscere possimus quomodo nam prædicatum sit vniuersale, & quando de subiecto primo aliquid dicatur demonstrari. Sunt ergo quatuor partes. In prima ponit tres errores. In secunda exempla errorum illorum. In tertia infert quendam ex dictis. Quarto præscribit regulam dictam.

Argumentum.

PRIMA PARS CAPITIS.

Primus error est, cum aliquid est singulare, & de eo ostenditur passio aliqua, non tamen de vniuersali ostendi debuisset. Secundus. cum multa quidem singularia sunt, id tamen quod est omnibus commune, homine caret, & eodem

Erroris tres.

fff modo

modo non de eo communi, sed de omnibus singularibus aliquid demonstratur. Tertius, cum prædicatum vniuersale prædicatur de aliquo toto in parte, id est, contracto ad aliquam speciem; nam tunc quidem ostenditur de specie, atque de tota specie, non tamen de illo communi & vniuersali, cui per se inest tale prædicatū.

Notandum est, istos tres errores ferè in vnum coincidere: nam secundo errore propterea peccatur, quia ostenditur de multis singularibus, quod vni toti abstracto ab ijs est commune. Primus verò est, quando vnicum singulare esse supponitur, & similiter de eodem quod vni magis communi conuenit, demonstratur. Tertius est, cum ostenditur de toto, ut est contractum ad singulare, vbi per singulare intelligitur id omne quod est infensius; nec enim propriè potest esse scientia de singulari aliquo. Hinc autem colligendum est secundum Aristotelem posse genus sub vnicâ specie conservari: nam etiam si vnicum singulare sit, hoc est ut interpretatur D. Tho. & Phil. vnicâ species, tamen verat Aristot. de ea passionem demonstrari, quæ generi specie illius conueniat. Supponit ergo Aristot. posse genus sub vnicâ specie conservari. Quem locum D. Thom. vidit, negat tamen ideo sequi quod inferimus. Philop. verò exemplum etiam hoc tradens, ut si inquit tantum sit, adhuc tamen habere tres angulos de triangulo demonstrandum esset, forè D. Thom. locutus est de genere secundum existentiam & realitatem, quam habet à speciebus, quæ si vnicâ sit, non videtur habere posse realitatem & existentiam.

PARS SECUNDA

Si quis igitur. Primo, Ponit exemplum tertij erroris, hoc est, si, verbi gratia, ostenditur quod rectæ lineæ non concurrunt, nam non ostenderetur de lineis rectis tanquam de primo subiecto, non enim quæ lineæ rectæ, sed quia æquidistantes non possunt concurrere, fieri non potest, ut lineæ curvæ fiant, æqui-

distantes, ita etiam parallelæ fiant, non possunt concurrere. Deinde ponit exemplum secundi erroris, si sit tantum æquidistantes, atque de illo ostendatur habere tertium, tunc non erit demonstratio de subiecto primo, nam id cui primo & per se hæc passio conuenit, non est æquidistantes, sed triangulum. Vltimo secundi erroris exemplum ponit, si proportionale, seu quod alternatur, seu denique quod à commutata proportionem liceat argumentari, ostendatur de lineis, numeris, solidis, temporibus, non erit recta & per se demonstratio, quia aliquid aliud est commune his omnibus, quod nomine caret.

Notandum primo. Ex exemplo primi erroris colligitur posse genus in vna specie conservari. Secundo. Cum inquit Aristot. in exemplo secundi erroris illud quod est, esse proportionale in numeris, lineis, &c. sciendum est commutatam proportionem esse similitudinem & analogiam inter quatuor terminos, cuius hic est prior progressus, ut sicut se habet primum ad secundum, ita tertium ad quartum. Ideo autem inquit D. Tho. non esse rectam hæc demonstrationem, quia aliqua alia præter ea quæ hic numerantur, sub quantitate continentur, ut oratio. Vel quia quædā sunt quæ præter accidens. Vel etiam quia proportionale commutatū non conuenit quantitati, ut sit, prout vna quantitas secundum quandam analogiam cum alia comparatur, vnde non est absoluta proprietas.

TERTIA PARS CAPITIS.

Propter hoc, &c. Inferit, si quis ostendat de omnibus speciebus trianguli habere tria, nondum tamen habiturum esse eum scientiam huius passionis, ut de subiecto primo dicitur, tum quis ostendit hanc passionem de triangulo in communi, tum quia dubitari adhuc potest si ne aliqua alia trianguli species quam ignoremus, quare qui huiusmodi conficit demonstrationem, non simpliciter, sed sophistico modo scire dicitur.

Notandum est. Explicari hoc idem con-

Communitatem
proportionis
quædam

castarium ex ijs quæ Aristoteles præcedenti capite dixit, ubi negavit esse demonstrationem, cum habere commutabilem proportionem dicitur de singulis quantitatibus speciebus. Hoc solum discrimen est, quod ibi commune illud ad species dicebatur esse innominatum, hic autem

exemplo videtur subiecti illius communis, quod habet nomen proprium, Notae etiam tres species trianguli ita appellari, scilicet Equilaterum, Gradatum, & æquum, quamvis Mathematici gradati nomen non usurpent.

TRACTATUS DE DEMONSTRATIONE.

PRIMA PARS.

De Præcognitionibus.

Primum dicemus de præcognitione in communi & secundum se, tum de multiplicitate & speciebus præcognitionum.

DISPUTATIO PRIMA.

De Præcognitionibus secundum se.

Quid sit præcognitio?

Notandum primo. Supponendum est contra Platonem, Scepticos, Acad. & alios, dari sententiam & demonstrationem, quod suo loco probabitur, & hoc ipsum ut confirmaret Aristot. usus est illa propositione: *Omnia doctrina, &c. Quod etiam docet idem de anima. l. 11. lib. 3. s. 39. s. 40. s. 41. & alibi.* quibus docet acquiri scientiam sensu & experientia, atque naturalis luminis vi.

Notandum secundo. Hinc sequitur opus esse aliqua prænotione, qua in huiusmodi cognitione acquirenda iuvemur. Non est autem nobis sermo de cognitione quæ *præcognitio* est ante sensum, quoniam illa omnium prima est, nec eget alia priore, sed tantum apta organorum dispositio, & ut obiectum aptè representetur. Multò verò minus loquimur de cognitione Dei, aut Angelorum, neque etiam de habitibus infusis, quia hæc omnia si propriè loquendo non sunt dicenda doctrina & disciplina. Præterea non est questio de quacunque cognitione, quæ alià quomodolibet antecedit, sed de ea solum quæ alteri per se est usus, & ad eam iuvandâ ordinari potest.

fff 2

potest,

potest. Quare colligendum quomodo necessaria sit præcognitio aliqua, videlicet ut in re aliqua ignota vel dubia cognitionem veniamus, & propterea habet se huiusmodi præcognitio velut dispositio ad materiā, & semina ad plantas.

Notandum tertio. Hinc etiam sequitur præcognitionis nomine non intelligi, ut vult Alex. apud Phil. inventionem, nusquam enim Arist. de præcognitione loquens. 2. 2. 24. & 25. meminit inventionis, in id contrarium aperte indicat, cum ait omnem doctrinam & disciplinam ex præexistenti fieri cognitiones; est enim etiam illa cognitio quæ inventionem acquiritur doctrina & disciplina quædam. Confirmatur. Nam aut per inventionem intelligit Alex. actum ipsum inveniendi, & sic sine dubio eget ille maximè præcognitione aliqua; aut res ipsas inventas, sed istæ sunt aliquando conclusiones ipsæ, quæ etiam exigunt præcognitionem aliquam.

Notandum quarto. Nec placet Them. opinio cap. 1. per Præcognitionem principia quædam communia intelligentis; & quodammodo à natura nobis insita, quæ necesse sit præcognoscere eos, qui aliquam amplecti scientiam velint, veluti ex anticipatione, quia, inquit, non omnia possumus à docente accipere. Nō inquam placet hæc opinio, quia Aristot. dictis locis prænotiones aut esse an sit, & quid est quod dicitur, & exemplum non modo addert in præcipiis, sed in subiecto etiam & attributo. Adde quod principia illa communia non sunt præcognitiones, sed præcognita.

Notandum quinto. Phil. etiam intelligit omnem cognitionem, quæ quomodoque; aliam rem cognoscendam præcedat. Verum hoc dici non posse iam monuimus; tum quia Arist. ponit has duas prænotiones dictas, tum quia cognitio qualis res sit, & cognitio causarum rei non potest dici præcognitio; tum denique quia omnis cognitio præcedens rem aliā cognoscendam non semper est necessaria requisita ad illam.

Notandum sexto. Non est verum quod

asserit Lincen. & alij, per præcognitionem intelligi sententiam: hoc enim etiam refellimus, & Arist. præcognitionem dicit esse quod res sit, & quid est quod dicitur, quæ certe non habentur per sententiam.

Notandum septimo. Cum agamus nunc de prænotione, ut communis est ad quilibet cognitionem distinctam à sensitiva, præcognitio erit, quæcumque iuvet aliquo modo ad dictam cognitionem, etiam si inter illas non parum inveniuntur ab Aristotele numerantur. De qua præcognitione perdoctè loquitur Clem. Alexandrinus. 2. Strom. ante med. referens Epicuri sententiam, his ferè verbis: *Anticipatio* (est autem idem quod præcognitio) est appellatio ad aliquid eundem, & ad evidentem rei intelligentiam, nemo enim potest quærere, neque dubitare, neque verò opinari, sed neque probare aut arguere absque anticipatione. Quomodo autem non habens quæ anticipationem esse quod desiderat, didicerit id de quo queritur? Qui autem didicit, anticipat, iam facit comprehensionem. Hæc Clemens, quibus verbis aperte explicatur quid sit prænotio, & quod se habeat in ordine ad quamlibet cognitionem: potest enim præcognitio spectatum in ordine ad res ipsas, etiam incomplexas, tum in ordine ad primam, secundam & tertiam operationem. Quæ omnia eodè ferè modo persequitur Theophilus apud Alb. 1. 1. cap. 3. Hinc sequitur primo Præcognitionem ut præcognitio est, non posse habere rationem quæsitæ, sicut nec præcognitum rationem quæsitæ. Secundo, Prænotionem debere eo ratione cuius præcognitio est priorem esse, saltem natura & notione, quoniam sumitur ante illud, & tanquam magis cognitum ad illius cognitionem obtinendam.

DISPUTATIO II.

De multiplicitate præcognitionum.

SUPponi debet tanquā certū plures esse præcognitiones quod Alb. de Saxon. friuola ratione ductus ausus est negare, quoniam, inquit, præcognitio una est, & una præcognitio est una. Ergo non plures.

An una tantum præcognitio.

plures. Sed responderi debet esse quidem unam præcognitionem quæ determinata sit, nec esse aliam, nec tamen inde sit, non esse plures. Lege Dominici de Flandria i. p. 5. art. 1. Cum igitur plures sint præcognitiones, multis modis considerari possunt. Primo. Respectu doctrinæ & disciplinæ, siue cuiuscunque cognitionis ad quam præcogituratur. Secundo. Respectu potētis cognoscentis. Tertio. Respectu rei cuius quæ cognoscitur. Quarto. Respectu modi cognoscendi. Ex primo oritur prima divisio in dirigentem & agentem. Ex secundo in præcognitionem sensitivam, si aliqua datur, primæ, secundæ, & tertiæ operationis. Ex tertia in præcognitionem an res sit, & quid est quod dicitur. Ex ultimo in præcognitionem quæ est rei simplicis, vel complexæ De quibus omnibus seorsum dicemus.

QVÆSTIO PRIMA.

De prima Divisione.

HÆC divisio in dirigentem & agentem prænotationem, ponitur ab Auct. i. p. c. 1. & in Ep. Log. cap. 1. c. 1. cap. de Rhet. Demonstrations. Bald. in i. p. 1. per præcognitionem dirigentem ait nos dirigi ad separandum verum à falso, quæ explicatio non est ad rem: nam non requiritur tantum præcognitio dirigens ad secundam & tertiam operationem, in quibus solis verum à falso fecernitur, sed etiam ad primam. & si præcognitio dirigens facit verum, ignoscere a falso, quid opus præcognitione agente? Quid opus est etiam demonstratione? Dicendum igitur appellari dirigentem prænotationem. Primo quod disponat intellectum ad investigandam rei alicuius cognitionem. Secundo. Quod conit afficit ut innotescat nobis id de quo questio est, hoc est, ut sciamus in quo questio versetur, nisi enim præcedat levis aliqua cognitio rerum, nesciremus quid tandem sit quod queritur. Agens vero præcognitio est, quæ una cum ipso intellectu effectui concurrens, tanquā causa nostræ cognitionis, verbi gratia, in discursiva cognitione præcognitio dirigens est præcogni-

tio quid nominis subiecti & prædicari, & quod subiectum sit, si de illo aliqua passio inquiratur; sed agens, quod præmissa sint veris. Unde se habet præcognitio dirigens, velut lumen quod oculis nostris natura dedit, aut etiam illud quo colores illustrantur, agens tanquam potentia ipsa visiva, aut species intensionalis. Cæterum sufficientia huius divisionis ex hoc patet, quia tunc intellectus eger præparatione & adiumento quodam ad efficiendam cognitionem, & requirit aliquid quod se effectivè iunget, & aliud quod se melius disponit; tum etiam res ipsa quaerita, ut bene percipiat, & ut recte eiusdem cognitio in intellectu gignatur, duplicem hanc prænotationem requirit.

Dubium.

Quod si queratur, Ratio præcognitionis in communi, quomodo se habet ad agentem & dirigentem? Resp. Analogicè: magis enim principaliter & primario dicitur de agente, quæ se habet per causam, dirigens autem solum ut conditio sine qua non, i. deoque longè magis iuvat ad cognoscendum quam dirigens, & propterea Aristot. exempla ferè tantum profert præcognitionis agentis, & de ea primo loco disputat. Præterea præcognitio agens & dirigens ita mutuo comparari possunt. Prima. Quia agens sit tantum per tertiam operationem, etiam si primæ & secundæ inservire possit, Primum probatur. Quia agens est, cum ex vnius cognitione deducitur in cognitionem alterius, quod semper videtur includere discursum quendam, dum inquam hæc in nobis cognitio producit, ut discursus enim nihil aliud est, quā vnius ex altero cognitio per illationem. Secundum autem declaratur. Quia operationes sæpe se invicem iuvant, quomodo definitionem docet Arist. i. p. 1. inuestigari per syllogismum divinum, resolutionem, per inductionem &c. ubi tamen si innata fuerit definitio, iam est in prima operatione, & illius præcognitio agēs dicā potest modus, hoc est, per simplicem apprehensionem, verbi gratia, existentia rei, aut nominis eiusdem. Secundo. Agens præcognitio quatenus sit est composita, utrumque compositarum, quando sit per

iudicium. Dirigens interdum est rerum simplicium, ut subiecti, prædicati &c. Aliquando est etiam complexarum rerum, ut principiorum quæ apprehendi possunt per primam operationem. Tertio. Dirigens est prior & facilius, sed minus perfectus, agens enim causat cognitionem, & prærequirit dirigentem tanquam dispositionem. Facilius est etiam cognoscere quid nominis & esse rei quæ spectant ad dirigentem, quam veritatem præmissarum quæ pertinet ad agentem.

QVÆSTIO SECUNDA.

De secunda Divisione.

PRæcognitio alia est prima, alia secunda, alia tertia operationis. Et quidem de tertia poterit, de qua solum per se locutus est Aristot. in 1. post. Nam dixit præcognitionem esse an sint principia, hoc est, an sint vera, & an sit, & quid significet subiectum, & quid etiam significet prædicatum, quæ omnia tandem referuntur ad Demonstrationem. De secunda etiam minus dubitari potest, sed

Notandum est. Sine dubio quævis ex his operationibus aliquam efficiat cognitionem, licet quoad primam, illa quidem sit secundum se & naturam suam nobilior, quoad nos autem tertia, quia & magis ostendit naturam hominis, quæ consistit in hoc quod sit rationalis, hoc est discursivus. Illa autem magis declarat naturam divinam & angelicam: Deus enim & angeli simplici intuitu & comprehensione omnia intelligit. Sunt autem istæ operationes ita colligatæ, ut aliz quidem alias supponant, non tamen vice versa, sicut tertia secundam & primam, & secunda primam, nec tamen prima secundam, aut secunda tertiam. Verum quia istæ operationes non sunt omnino perfectæ, nam nec prima operatio semper bene apprehendit, nec secunda recte indicat, idcirco ut perficiantur, indigent opæ mutua, prima & secunda etiam auxilio tertiæ operationis, ut videlicet per discursum aptetur primæ & secundæ operationi obiectum proprium, sicut ante dictum est in investigatione definitionem bonam per syllogismum,

Ex quo sequitur, cum etiam in singulis operationibus singula sint propria instrumenta, in prima definitio, in secunda Enunciatio, in tertia argumentatio. Hæc differunt principia & præcognitiones harum operationum, quod tertiæ operationis sunt firmiores & certiores: aut enim per se certæ sunt, aut cum ipsamet tertia operatio discursiva sit, ab eadem probari & conscribi possunt, primæ autem & secundæ operationes, quoniam discursus expertes sunt, sunt imbecilliores & incertiores, nisi forte cum aliqua sunt naturali lumine maxime nota, ideoque suppeditari debet primæ & secundæ a tertia præcognitione, quibus perfecte operari & cognoscere possint. Secundo. Sequitur, quomodo probetur in omni operatione esse aliquas præcognitiones, quoniam per omnes & in omnibus aliqua cognitio de nouo sit, & aliqua habet, notitia rei prius ignota, ad hoc autem ipsum opus est præcognoscere. Ergo.

Obijci. Aliquando quæstio est, quid nomen significet. Ergo tunc nulla erit præcognitio. Resp. Etiam si præcognitio ut est formaliter præcognitio, non possit esse id de quo quæritur, aliqua tamen alia ratione quæstio locum habere potest, quare tunc quid nominis non erit præcognitio, est enim duplex cognitio nominis: Una perfectior, & de hac potest esse quæstio, alia imperfectior, & de hac non est quæstio, sed semper est præcognitio etiam ad illam nominis cognitionem, sed perfectiorem, qui docet Them. 1. p. 44. 2. Quod verum est etiam in scientijs quæ propria industria inveniuntur, ut recte tradit Agid. Male autem negat P. Ven. Cuius ratio est, quoniam hinc cum primum res aliqua excogitatur, ignoratur rei illius nomen, quare præcognitio prima erit rem illam esse, quod sensu percipitur. Sed occurrendum est; Est enim nondum habetur cognitio nominis impossibili, necdum enim ullum impositum est, habetur tamen rudis aliqua conceptio rei illius, cuius primum scientia a nobis habetur, quæ responderet prænotationi nominis.

Obijci secundo. In secunda operatione sunt

*Cognitio
nominis duplex*

sunt propositiones; vel ergo sunt per se notæ, & ita non egent præcognitione, vel ignotæ, & sic egent probatione per discursum, quare præcognitio pertinebit ad tertiam operationem. Respondeo. Propositiones per se notæ saltem indigent præcognitione dirigente, quid nominis, & existentie subiecti, at ubi per tertiam operationem novimus hoc prædicatum convenire huic subiecto, postea per secundam operationem iudico illud ipsum, affirmando unum de altero, sicut diximus de definitione, ubi inuenta est per discursum, cognosci per primam. Atque ita propositiones illæ sunt ignotæ, & egent præcognitione agente, quæ tertiam operationem efficiat. Et hæc in præfenti sufficient; nam post, quatenus in particulari, in ordine ad quas cognitiones sit præcognitio, incipiendo etiam à sensitiva.

QVÆSTIO TERTIA.

De tertia Divisione.

3. **T**ertia divisio ex parte modi cognoscendi est. In prænotione *an sit*, & *quid sit* quod dicitur, de quibus hæc nobis explicanda erunt. Primo. An sufficienter enumerentur. Secundo, quid sint. Tertio, Quomodo se habeant ad agentem & dirigentem. Quarto. Quomodo inter se. Quinto. In ordine ad præcognita in communi.

DVBITATIO PRIMA.

An sint tantum duæ præcognitiones?

Arist. 1. p. 1. 2. has duas prænotiones enumerat atque de illis solum tantum disputat. Dicendum est esse tantum has duas. Ratio est. quoniam, ut bene dicit Phil. præcognitio considerari debet secundum modum, quo res à nobis cognoscenda est. De re autem tria perissimum cognosci possunt: Existentia, Essentia, & accidentia. Si quæratur existentia, supponi debet nominis prænotio; ut si quæratur an sit vacuum? Præsciendum est quid hoc nomine intelligatur, si quæritur essentia, præter nomen ipsa etiã rei existentia ante sciatur oportet, quoniam ut sæpe docet Arist. de sensu non est sermō exaltatum, hoc est,

quæ non existunt; sed si quærantur accidentia rei, oportet prius cognoscere an sint talia accidentia, & quo nomine appellentur, & hæc quidem loquendo de cognitione & præcognitione rei cuiuslibet in communi. Ceterum adhuc si sermo sit de questione quæ per rationationem sit probanda, eadem huius numeri sufficientia deprehenditur: nō est ipsa quæstio, & sunt præmissæ, per quas probari debet. In questione est quæsitum, siue attributū & passio, & est subiectum, seu concessum ac datum, quorum nominum rationem in explicatione textus attulimus. Præterea ex Aristot. 1. p. 1. 19. quatuor de rebus quæri possunt duo, quæ si cū alijs posterioribus conferantur, appellantur complexa, videlicet primum est *quod sit*, hoc est, quod insit accidentis subiecto. Secundū est, *propter quid sit*, hoc est, propter quam causam insint accidentia subiecto. Tertium *an sit*, hoc est, an res simpliciter existat. Quartū *quid sit*, hoc est, quænam sit rei essentia & quidditas. Qui locus à nobis fuit explicatus in lib. 2. Cum igitur sint hæc in questione proposita: Subiectum, prædicatum, & præmissæ, per quas probari quæstio debet, de principijs seu præmissis, cū sint quid complexum, quæri hæc duo possent, ac veluti præcognosci, quod sint, & propter quid sint. Hoc secundum præcognosci non debet, quoniam ipsæ præmissæ continent causam propter res sit. Præcognoscitur ergo primum videlicet, quod sine, hoc est, quod vera sint. Iam verò de subiecto præcognosci debet an sit, & quid significet, quod res aliqua inhaereat, quod subiecto nō convenit, respectu sui prædicati. Nec quæri potest propter quid sit, hæc enim præcedentē supponit, nec quantitas nisi de eo quod insit, nec etiã præcognosci debet quid sit, quoniam ut probetur subiecto inesse prædicatum, aut propter quid insit, non est necessaria hæc præcognitio, nisi ut plurimum tanquam medium alterius quæstionis de subiecto probandæ. Denique de prædicato præcognoscendum est quid nominis, non autem an sit, quia eius esse est inesse, quod idē probandum est per demonstrationē, nec præcognoscitur.

noscedum est quid sit, non quia minus propriè definiatur accidentia, si cum definitione substantiarum conferantur, ut habetur 7. Met. 1. 2. & 15. sed quia etiam definiti debent huiusmodi accidentia per subiectum, unde si sciremus quid essent, iam ante etiam cognovissemus subiecto inesse, quod etiam demonstrandum erat. Sunt igitur quoad rem & explicite hæc quatuor præcognitiones. Prima quod est principiorum, hoc est, quod sint vera. Secunda quod est subiecti, hoc est, quod existat. Tertia quid est quod dicitur de subiecto. Quarta, idem de passione; tamen hæc quatuor ad illas duas commodè reducuntur, ita ut præcognitio quod est comprehendat esse complexi, hoc est, quod principia sint vera, & esse in complexi, hoc est, existere subiecti. Præcognitio autem quid est, seu quid est quod dicitur, completatur quid rei & quid nominis.

Dubium 1.

Ex his solui possunt hæc dubitationes. Prima. Quomodo sint tantum duæ præcognitiones, cum quatuor sint quæstiones. Secunda. Quomodo sint etiam tantum duæ præcognitiones, cum sint tria præcognita: subiectum, prædicatum, & præmissa. Ad primam enim dicitur, Quod quæstionem an sit, hoc est, an res existat, quæ explicari solet propositione de secundo adiacente, & quæstionem quid sit, hoc est, qualis sit res, quæque etiam explicatur propositione de tertio adiacente, ut distinctas posuit Arist. 2. post. Libro autem primo sub præcognitione an est, utramque complexus est, id est, quæstionem de inexistentiali, & quæstionem de inhaerentia prædicati in subiecto. Quare præcognitio an sit, illi utrique quæstioni respondet, & ad utramque refertur. Non dicitur autem præcognitio an sit, quatenus de hoc ipso quæstio esse potest, sed quatenus ulterius de re alia quæstio est: potest enim idem ratione diversorum esse præcognitio & quæstio, præcognitio respectu cognitionis quæ ulterius sit, quæstio autem quatenus de illa ipsa dubitari potest. Porro quæstio quid est, vel comprehenditur sub præcognitione quid est quod dicitur, ita ut illa præcognitio contineat

& quid rei, & quid nominis, de quibus non loquitur. Vel si tantum præcognitio illa dicitur quid nominis, non est quid rei præcognitio, quoniam in omnibus syllogismis in ordine ad quos de præcognitionibus egit Arist. necessaria est præcognitio quid sit res, nec cum assumitur, accipitur ut præcognitio, sed ut medium quod refertur ad præmissas ipsas, de quibus solum noscedum est quod sint vera. Quamvis ut potest aliquando esse quæstio de quid nominis, dici possit contineri quid nominis sub illa quæstione de qua Arist. 2. post. quia quæritur quid sit res, ut etiam docet Algaz. in sua Logica cap. 3. & multi Interpretes ibi. Tandem quod spectat ad quæstionem quid sit, hæc non est præcognitio, sed est ipsamet quæstio quæ per demonstrationem dissolvenda proponitur.

Ad secundam obiectionem facilis est responsio. Non enim dicuntur præcognitiones ratione rerum tantum quæ cognoscuntur, sed ratione modi diversi, quo intellectus circa res versatur, hic autem, ut diximus, duplex est. Quoloco ultimo notandum est, quod hæc præcognitiones prout dicuntur in ordine ad doctrinam, seu ad scientiam quæ docetur, non sunt semper præmittendæ, sed tantum, cum sunt ignotæ, ideoque recte Aristot. 7. 15. lib. 1. monet nonnullas scientiarum quasdam ex istis prænotionibus despicere.

Dubium 2.
Responsio.

DVBITATIO SECUNDA

Quid sint hæc præcognitiones?

Rem totam expediemus paucis propositionibus. *An sit.*

Prima Propositio. Præcognitio an sit tria significat: Rei simplicem existentiam, passionis inhaerentiam, quod vocat Arist. 2. po. 1. 1. quæstionem quod sit, & an præmissa sint vera. Quod attinet ad hoc ultimum, idem de principiis cum præcognoscitur quod sint, prænosci dicitur quod sint vera; quoniam illorum esse est vera esse, ut colligitur ex 5. Met. 1. 14. Et ratio est, quoniam dicuntur complexiorem quandam iudicij, cuius esse & perfectio in hoc consistit, ut verum sit. Potest autem dupliciter

Ver præcognosci principia vera esse: Aut
 ãn actû significato, hoc est, quod forma-
 liter cognoscemus rationem formalem
 veritatis quæ illis inest, & propter quam
 eandem formaliter dicuntur vera, quod
 fieret, si de illis hoc cognosceremus dici
 vera formaliter propter conformitatem
 ad res ipsas. Secundo. Id præcognosci
 potest in actu exercito, hoc est et cog-
 noscimus principia illa esse vera, etiam si
 non aduertamus rationem formalem ve-
 ritatis, & hoc secundum subjicit: De
 subiecto prænosceat quod sit, id est
 quod existat, quod quâ ratione intelli-
 gendum sit, postea dicemus agentes de
 præcognitionis. Unde sequitur quod an sit
 tam complexorum quam incomplexorum
 præcognitio quædam, qua respectu v-
 trumque non eandem rationem vniu-
 ersam habet, et post dicemus. Præcogni-
 tio autem quid est quod dicitur, significat
 quidditatem rei simul cum quid sit no-
 men, vel solum dicere quid nominat, quod
 postea.

**Quid sit id
quod dicitur.**

Secunda Propositio. Per præcognitionem quid est id quod dicitur, omnes fere intelligunt quid nominis, quod indicare videtur ipso modo loquendi, quid est quod dicitur, hoc est quod nomine significatur. Ita Aet. 1. p. c. 11. 2. Egid. Thom. Phil. & P. Ven. *ibid.* Apoll. 9. 4. Henricus de Gand. *l. p. art. 2. q. 10.* Contrarium sentit Caietan. pro se adducens D. Thom. sed id non clarè apud illum habetur, sed potius propendit in hanc sententiam Porphy. apud Alb. & ipsemet. p. 3. l. 5. 4. quod etiam sentiunt Soto, Domin. de Landria, Doct. Louan. & alij. Tamen quicquid sit de veritate harum opinio- num, non videtur necessarium compre- hendere quid res sit sub præcognitione, si præsertim loquamur de Demonstratione propter quid, de qua ex instituto tan- tum loquitur Aristot. 2. cap. 8. *post. ad 3. 10.* Ut enim paulò ante diximus, quid res sit, in Demonstratione sumitur tanquàm me- dium, atque ut quid pertinens ad præ- missas ipsas. Nilominus probabilè est etiam prænotationem quid rei sub illa quid est quod dicitur contineri, si solum

spectetur vis & significatio verborum
 illorum, quid est quod dicitur: possumus
 enim interpretari quatenus sit essentia &
 quid & praececi illius, quæ à nobis percipi-
 tur, præterit cum quæritio nobis posita
 futura sit, an sit aliquando prædictandū
 de re, cuiusmodi quidditatem habeat.
 Cæterum de differentia inter definitio-
 nem quid rei, & quid nominis, agendum
 est in tractatu de definitione. Interim le-
 gi poterit Them. 1. p. cap. 2. Arist. cum
 Int. 2. p. 1. comm. 9.

Tertia Propositio. Prænotiæ quid nomi-
nis, est ante etiam formare conceptum
quendam saltem consensum rei alieuius,
cui nomen impositum est. Patet ex dictis
in *Comp.* de signo formalis, quod hoc no-
mine differre diximus a signo instrumen-
tali, quoniam non potest signum instru-
mentale cognosci sine cognitione rei quâ
significauit autem nomen signum in-
strumentale.

Quid nominis.

TERTIA DVBITATIO.

**Quomodo se habeant provisiones ad
agentem & dirigentem?**

Præmissa Propositio. Colligitur ex dictis, prænotionem quid est quod dicitur, ut significat quid nominis, esse dirigentem, & sicut prænotio dirigens est prior, ita & prænotio quid nominis est pruna, ut Them. cap. 2. lib. 1. p. Et etiam principium omnis cognitionis, quod habetur etiam apud Aristotelem 1. Met. 5. 11. lib. 7. s. 49. tē prænotio An sit, quomodo cunctis tandem accipitur, siue rei completa, siue incompleta posterior est, & potest aliquando esse agens.

**que praefero
prior.**

Secunda Propositiō. In eodem prænotio quid nominis potest esse quæstio, hoc est id quod realiter continet nominis cognitionem, potest esse quæstio; ut si quætur quid significat *visus*, sed tunc præcedet aliqua alia prænotio, respondens prænotioni nominis. Hoc est conceptus quidam tenuis illius cuiusdem nominis, de quo est quæstio, & ita intelligendus est Auer. com. 2. cum ait de quibusdā sciri posse quod existat, ignorat tamen nomen. De qua re supra diximus contra P. Vene-

tum, volentem prænotionem nominis in inventionem scientiarum necessario præcedere non debere.

Tertia Propositio. Potest id quod realiter est prænotio nominis, aliquando esse præcognitio agens. Patet cum argumentum dicitur ab Erymologia nominis, quo pacto Arist. 1. *po. de celo.* l. 22. celi perpetuitatem probat ex nomine *aetheris*, quod derivatur vel à *semper currendo*, vel *semper movendo*. An autem cum præcognitio quid nominis reperitur in principiis maxime nobis, quæ non egent alia præcognitione quam terminotam, se habeat ut agens, vel ut tantum dirigens, infra erit de hac re questio. In proposito autem nostro poterit adhuc hæc prænotio, quæ agens est, quatenus ipsa etiam est cognitio quidam, habere aliam priorem dirigentem, quæ erit imperfectior nominis cognitio.

Quarta Propositio. Si prænotio quid est quod dicitur, continet etiam definitionem quid rei, erit prænotio agens, sed revocanda erit ad præcognitionem an sit, præmissarum, si loquendo de præcognitionibus quæ serviunt discursui, & testis operationi; quoniam prænotio quid rei assumitur tanquam medium in Demonstratione.

Quinta Propositio. Præcognitio an sit si est de principiis & præmissis, hoc est de præmissarum veritate, erit agens, quoniam principia causant cognitionem conclusionis. Si vero sit de incomplexis, & significet existentiam erit dirigens. Si autem significet inhaerentiam accidentis in subiecto, non erit propriè prænotio, si communem opinionem sequamur, sed pertinebit ad conclusionem, quoniam per demonstrationem probanda est passio in subiecto inhaerentia. Potest hic obijci, cum per demonstrationem querimus propter quid in subiecto. Potest ergo & debet præcognosci passio inhaerentia subiecto. Verum de hac re infra ex processu dicemus, agens de præcognitis, ubi etiam quæ habentur dicta sunt clarius cognoscatur.

sequitur.

QUARTA DUBITATIO.

De his prænotionibus inter se comparatis.

Prima Propositio. Sicut supra diximus de præcognitione agente & dirigente, ita & de his dicendum est non convenire vniuocè sub vna communi ratione præcognitionis, sed præcipuam esse eam quæ est agens, quamuis quæ dirigens est & prior facilius sit. Confirmatur. Nam præcognitio an sit est realis, præcognitio quid est quod dicitur, est quodammodo rationalis; est enim tantum de nomine; quod si sub ea contineatur præcognitio quid rei, adhuc nihil erit vniuocum, quia essentia & existentia, illius autem est præcognitio quid rei, huius vero præcognitio an sit, nihil vniuocum esse potest, quia se habeat sicut res, hoc est essentia, & modus, hoc est existentia rei. Præterea an sit, partim incomplexorum, quid est quod dicitur, semper est incomplexorum, sed istis nihil est commune vniuocum. Lege Caiet. in 1. *cap. 1. po. auct.* 1. in 2. *concl.* Et confirmatur. Quia agenti & dirigente nihil est vniuocum, ex his autem vna est agens, alia dirigens. Ergo.

Secunda Propositio. Hæc præcognitiones ex Aver. in *comm. 2.* differunt secundum quadruplex causam genus. Primo secundum causam efficientem, quia vt de agente & dirigente diximus, præcognitio quid rei & quid nominis, sit, cognoscitur directe per primam operationem, præcognitio autem an sit, cum est de principiis & præmissis, sit & cognoscitur per tertiam operationem. Secundo secundum causam finalem, quia prænotio quid est quod dicitur, ordinatur ad dirigentem, hoc est ad directionem cognitionis, præcognitio autem an sit, si est de præmissis, refertur ad causandam cognitionem. Tertio Differunt in materia, quia præcognitio quid est quod dicitur, est circa nomen, præcognitio quid rei circa essentiam, præcognitio an sit, circa existentiam simplicem inhaerentiam, vel veritatem præmissarum. Denique diuersa est forma quæ nulla alia est

est quam ipsam cognitionem re-præcedens nam cognitio eius quid est quod dicitur, & quid rei, & an sit existens vel inherens, est simplex, cognitio autem an sit complexorum, id est præmissarum, composita est.

Tertia Propositio. Præcognitio quid est quod dicitur, si continet quid nominis & quid rei, dicitur analogice, & quidam etiam ratione æquiuocæ, de utraque. Ratio est. Quia conceptus quidditatis, & conceptui confusi, qui habetur cognoscendo nomen, nihil est commune uniuersum, & sic quidditati ipsi & nomini vix est aliquid commune analogicè, ita etiam præcognitionibus quæ sunt de istis.

Quarta Propositio. Præcognitio quid specie differt, ratione rerum earum, quarum præcognitio est. Si præcognitio sit subiecti, differt specie à præcognitione quæ est passionis, & ab ea quæ est principiorum, quam etiam Arist. in hoc cap. 1. non dixerit inesse principiis, tamen postea manifestè illam ipsi tribuit, ut dicemus. Sic etiam præcognitio quid nominis diuersarum passionum specie diuersa est, iuxta speciem distinctas passionum. Hoc secundum est contra P. Ven. primum verò contra Ægidium. Sed ratio utrumque simul concludit. Distinctio enim specifica præcognitionum peti debet ex specifica distinctione eorum ad quæ ordinantur. Confirmatur. Certum est præcognitiones diuersarum quidditarum esse specie distinctas. Ergo etiam prænotiones nominum, quæ rebus specie distinctis conueniunt, nā sicut sunt diuersæ quidditates, ita etiam sunt diuersi conceptus confusi, qui cum nominibus præcognoscuntur.

Quinta Propositio. Præcognitio an sit specie etiam differt ratione subiecti, passionis, principiorum. Ratio eadem est quæ præcedentis propositionis. Est tamē dubitatio, quæ ad librum de anima pertinet, an cognitiones ipsæ, quatenus sunt intellectus operationes, specie distinguantur, etiam si obiecta cognita specie diuersa sunt; ut an syllogismi de diuersis materiis sint tantum vnius specie syllogismi, & sic de alijs operationibus,

quemadmodum videtur visionem albedinis, nigredinis, & aliorum colorum; etiam colores specie distinguantur, ipsæ tamen differre videntur solo numero. Sed quicquid sit de hac re, tamen contrarie debet, sicut ponitur distincti habitus specie, ita etiam cognitiones quæ ad illos ordinantur, ratione quadam specie differre debere. Hic tandem notandū est, falso Ægidium dicere præcognitionem an sit præmissarum, esse præcognitionem dignitatum quæ simplici apprehensione sine iudicio cognoscantur; nam præmissæ sunt in secunda operatione, causant efficienter cognitionem conclusionis. Ergo accessario requirunt iudicium, quamuis nemo dubitet posse easdem dignitates, imò verò etiam argumentationes & syllogismos prima & simplici apprehensione apprehendi.

QUINTA DUBITATIO.

De his præcognitionibus in ordine ad præcognita.

Dubitatio sensus est, quænam eas sint quæ his præcognitionibus indigent, absolute & in communi loquendo? Sed quoniam coincidere videtur cum quarta diuisione, quæ est respectu rerum de quibus habetur præcognitio, propterea commodius simul expeditur cum explicatione illius diuisionis.

QUESTIO QUARTA.

De quarta Diuisione.

Diximus quartam diuisionem esse præcognitionis respectu rei in qua sit præcognitio, seu rerum præcognitarum. Unde hic explicabitur illa disputatio, quæ seorsim ab illis instituitur de præcognitionis. Itaque hic intendimus examinare quæ sint illa quæ agent præcognitione, ubi etiam intelligetur quomodo vera sit communis illa Aristor. propositio: *Omnia de prima, & omnia de disciplina, &c.* nisi quod extendetur hæc nostra disputatio ad quilibet cognitionem. Notandū autem cum Dominico de Flandria 1. p. q. 5. art. 5. Præcognitū dupliciter accipi possit. Primo ut significat id quod præcognoscitur. Secundo ut fig-

G g g 2 alicat

nificatio quo sit præcognitio. Si accipia-
tur primo modo solū est præcognitū id
quod cognoscitur ut quod. hoc est, in
quod terminatur cognitio nostra. Si vero
secundo modo potest ipsa etiam præcogni-
tio appellari præcognitū, quatenus ipsa
quoque cognosci potest, quāvis sit ratio &
mediū quo aliquid præcognoscatur. Arist.
nomine præcognitoris intelligit illas res, de
quibus est præcognitio, in qua significati-
one nos etiam loquimur sed aliquanto fusi-
us. Dicemus enim de rebus quæ eger præ-
cognitione, ut subiiciuntur cognitioni
sensitivæ & intellectivæ, & ut certa me-
thodo progrediamur, dividetur hæc quæ-
stio in quinque membra, & sectiones. Pri-
ma erit de cognitione sensitivâ. Secunda, De
intellectivâ in communi. Tertia, De prima o-
perativâ. Quarta, de secundâ, & Quinta,
de tertiâ.

SECTIO PRIMA.

De cognitione sensitivâ, an eger
præcognitione?

*Sensus distinctus
& diversus.* **N**otandum. Duplex est sensus: Exterior
& interior, & sensus Visus, & Phanta-
sia.

Prima Propositio. Sensus interior semper
præcognit exteriorem, & hac ratione di-
ci potest eger aliqua prænotatione: Nun-
quam enim potest aliquid imaginativæ
potentia imaginari, aut communis sensus
discernere, nisi præcedat aliquis actus
sensus exterioris: Sensus autem exterior
nulla alia eget prænotatione, quia ipse est
prima omnium notitia. Hac ratione con-
cedi potest etiam in brutis cognitionem
ferri ex aliqua prænotatione, quæ bruta est
animum nullam addiscere possint (est enim
ars ratio rerum faciendarum, & ex repe-
ritis actibus acquiritur, quorum princi-
pium solus homo est ex Aristotele 6. Ethic.
cap. 2. 1. mag. mor. cap. 11.) tamen addiscunt
quædam, ita ut ratione quodammodo
prædita videantur, ut ait Aristoteles 9. diff.
animal. cap. 7. 1. Met. cap. 1. Plur. lib. de sol. ani-
mal. & lib. 7. 1. 1. an. aquatilis sunt alidiora.
Gal. in paræto. ad bon. artes. Unde et-
iam repertus fertur quidam Elephas, re-
te Plinio lib. 8. cap. 3. qui eternam lectio-

nem nostram meditaretur, & nostram
ætate ab Emanuele Lusitanorum Rege
ad Leonem decimum S. P. narrat ceteri
authores. missum esse dono Elephantem,
qui cum gubernatoris artibus navium as-
cendere delectaret, & gubernatori moe-
stem Reminaretur, rationibus persuade-
ris à gubernatore permisit, ut Romanus
peteret. Lege Picium lib. 2. de Herophy-
tis litteris ad finem. Idem iudicium est de cog-
nitione nostra: sensitivâ. Solum obser-
vandum est tam in nobis, quam in brutis
posse quædam sensibus interioribus in-
disponi & colligari, ut sub exterioribus nullo
modo cadant, qualis est apprehensio
illa inimicitiarum, quæ reperitur in ani-
mantibus inter se. Sic etiam fingit ima-
ginatio nostra chimæram, vel montem
aureum, semper tamen præcesserunt par-
tes huius rei compositæ, quæ sunt sensibus
perceptæ:

Secunda Propositio. Sensus exterioris res-
pondet interiorum non sunt præcognitionis
agens, sed disigena, & ut quiddam prære-
quisitum, nec enim causas vel instrumē-
taliter esse cognitionem sensus interioris,
& de hoc præcognitionum genere non
est locutus Aristoteles alij dicant.

SECTIO SECUNDA.

De cognitione intellectivâ in
communi.

Notandum primo. Cognitio intellectivâ
humana, de qua tantum loquimur, & *Cognitio in-
tellectiva* illa quæ ab hominibus naturaliter acqui-
ritur, quædam est apprehensiva, quædam
iudicativa, alia confusa, & alia distincta.
Confusa est, cū res alia in alio cognoscitur,
in qua aliqua ratione cōtinetur, ut effe-
ctus in causa, causa in effectu, species in
genere, & hoc in specie. Tunc autē distin-
cta cognitio erit, cū res in se intelligitur,
quamvis nondū secundum omnia quæ in
ipsa sunt, & solent hæc cognitio appellari
actualis, illa autem virtualis. Alio autem
modo dicitur cognitio confusa, cum cog-
noscitur quidem res in se, sed non secun-
dum omnia quæ habet, ut si domum ali-
quam omnino intramus, ideoque etiam
distincta dicitur cognitio, cum singula
rei

partes distincte & sigillatim cognoscuntur. Apprehensiva cognitio est, quæ cognoscimus res, nihil affirmando, vel negando; & potest etiam esse proportionis, aut discursus alicuius. Iudicativa autem, cum de rebus apprehensivis, aliquid affirmamus, vel negando, iudicium ferimus, & à nonnullis appellatur cognitio ad hæc sua. Sicut autem in cognitione apprehensiva alia dicitur esse rei simplicis, ut si apprehendatur homo; alia rei complexæ, si apprehendatur definitio, quæ dici solet definitiva apprehensio, ita etiam in iudicativa, aut est tantum enunciativa per propositionem simplicem, aut etiam illam. Quæ per cognitionem apprehensivam non intelligitur, quæ à Theologis & Philosophis confertur soles cum comprehensiva, quatenus comprehensiva significat cognitionem; quæ adæquat res cognoscitur, id est secundum eum omnem modum, quem ex natura sua postulat, quo pacto hominem tantum comprehendit, qui illius naturæ & omnia eiusdem attributa penetrat. Quæ ratione loquitur D. Tho. 1. p. q. 12. art. 7. q. 14. art. 3. Sed apprehensiva hoc loco est, quæ simplicem vocat idem D. Thom. q. 14. art. 7. in Corpore.

Notandum secundò. Cognitio intellectiva etiam in communi alia est intuitiva; quæ etiam dicitur simplicis intelligentiæ, de qua distinctione D. Thom. 2. 2. d. 38. q. 1. art. 4. Et de veritate. art. q. ad 2. 1. p. q. 14. art. 2. Scotus in quodlib. 2. 2. d. 3. q. 9. Ocam. & Gab. q. 1. prologi. Greg. 1. d. 3. q. 3. art. 1. Herminius. quodlib. 4. q. 11. Durand. q. 3. prolog. Prima cognitio, secundum D. Thomam est, quæ res cognoscuntur ut præsentis & existentes, & ideo dicitur intuitiva & visionis ad similitudinem visus, qui res corporeas extra se positas actu existentes coram intuetur. Secunda autem cognitio est rei; huc existat, siue non, sed non ut in se existens. Idem docet Scotus & alij, excepto Gregorio, qui vult intuitivam cognitionem esse rei immediate; quo pacto visus colorum intuetur, nihil prius intendo in quod illum videam. Abstractivam, verò, cum

cernitur res per aliud tanquam per imaginem, siue inquit res existat, siue non; quare cognitio imaginativa in somnis est inquit abstractiva, quatenus sic ex quadam veluti visione phantasmatum, respectu quorum immediate cognitio dicitur intuitiva. Contra autem Scot. & Durand. ex suo modo explicandi, colligunt nullam in hac vita haberi cognitionem intellectivam, quia semper sit mediante sensu. Sed num communitè cognitio intuitiva tunc esse dicitur, cum intellectus cognoscit res sibi præsentem per sensum, quomodo color actus visus, si etiam intelligatur, debet intuitivè cognosci. Vnde abstracta cognitio non significat hic cognitionem; quæ aliquid abstractendo cognoscimus; hoc enim est tantum primæ operationis, nec intuitiva dicitur quæ sit veluti simpliciter intuita ad modum visionis, hoc enim etiam est solius primæ operationis, sed significat cuiusvis cognitionis operationem, ad modum explicatum, quatenus solû intuitiva cognitio requirit præsentiam actualem obiecti in ratione obiecti, quod dico propter cognitionem rei, de qua tamen non loquimur, nostra verò quam in hac vita habemus, est quæ iam explicata est. Legit Gerson. tract. 3. sup. Magnificat.

Prima Propositio. Omnis cognitio intellectiva naturalis semper præsupponit sensitivam; saltem initiativè, primario sensitiva exteriore, secundariò aut interiori. Et hac dici quodammodo potest præcognitio, quatenus est necessariò prærequisita, habet se tamen potius ut dirigens, quam agens, quia verè non concurret affectivè ad intellectivam, nisi fortè ratione phantasmatum, secundum eorum opinionem, qui volunt ipsa affectivè concurrere ad productionem specierum intelligibilium, de qua re in libro de anima. Vnde D. Thom. 1. 2. q. 84. art. 6. ait, quod non est cognitio sensitiva totalis & perfecta causa cognitionis intellectivæ, sed potius materia causæ. Quo etiam modo intelligi potest Gab. q. 1. prol. art. 2. prop. 3. dicens cognitionem sensitivam sunt quidem adus intuitivi, sed bene intellectivæ primæ

esse causam immediatam. Probatur hæc conclusio, tum autoritate Aristotelis in *lib. de anima*. Vnde prodijt trita illa propositio: *Nihil esse in intellectu, quod non prius fuerit in sensu*. Cuius sensus est, non quod ad omne quod intelligitur, perinde prius sensum percepit fuerit, atque intelligitur: nam cognoscuntur substantiæ res spirituales, relationes, privationes, entia rationis, & alia multa, quæ sub sensu non possunt cadere. Sed quoniam quæ ab intellectu cognoscuntur, prius necessarii sensu percepta fuerunt, aut per se, ut colores, alizque sensibiles qualitates quæ dicuntur sensibilia propria, atque etiam sensibilia quæ dicuntur communia, ut motus, figure, quantitates, &c. Vel per partes, ut substantiæ sensibiles quas animo singimus, verbi gratia, hæc cœceticus; aut per accidens, & consequenter, hoc est, per talia accidentia, ut substantiæ sensibiles aut per effectus, ut virtutes rerum naturalium oculorum, & substantiæ separant; vel per similitudinem, ut homo nunquam visus per suam imaginem; Vel per sua opposita, ut cæcitas per visum, etiam nunquam perceptus fuisset calor, per frigus cognosci posset. Vel denique per fundamenta sua, ut relationes & entia rationis, quamvis dispari quodam modo, ut alias dictum est.

Secunda Propositio. Non præcedit necessatio cognitione distinctam confusa. Primo. Quia id ex natura sua nõ requiritur, ut patet in cognitione angelorum, & quorundam hominum, saltem ubi perfectam rei scientiæ acquisiverunt; tamen ut plurimum in nobis ob intellectus nostri imperfectionem solet præcedere, quia egemus ope sensu, & hoc indicavit Arist. i. *Phys. in init.*, dicens homini esse innatam hanc cognoscendi viam, ut primum uniuersalia & tota, hoc est, confusa, postea autem particularia cognoscat. Vnde pueri prius quemvis patrem appellant, postea autem hunc hominem.

Tertia Propositio. Cognitio apprehensiva si sumatur prout opponitur iudicariæ, & est in prima intellectus operatione, eget præcognitione sensitiva. Imò cū sit prima omnium intellectionum, maximè

indiget. Sed de ista intellectione, aliusque pertinentibus ad alias operationes, seorsum dicemus. Vnde etiam patebit quid sit dicendum de cognitione apprehensiva, prout opponitur comprehensivæ, & includit omnem cognitionem quæ est de re, sed non secundum omnes modos quos simpliciter habere potest, vel quos naturaliter exigit, ut comprehendi dicatur; utroque enim isto modo sumi solet comprehensivæ nomen à Philosophis & Theologis, quamquam secunda acceptio sola videtur esse necessaria, alioqui nunquā dicemus rem ullam comprehendere, quia quolibet res potest clarius & clarius in infinitum cognosci. Satis ergo est ad comprehensionem, ut tū dicatur res comprehendendi, quādo cognoscitur secundum eum modum, quæ natura postulat. Propter quā causam Deus Opt. Max. etiam à beatis omnib. cernatur, & totus videatur, non tamē dicitur comprehendendi nisi quatenus in alia significatione comprehendere idem est quod tenere, quia non cognoscunt Deum totaliter, hoc est, secundum distinctam cognitionem omnium eorum, quæ à Deo fieri possunt. Et quamvis dicatur à quibaldam Theologis animam Christi videre quicquid à Deo fieri potest, non tamen propterea dicitur Deum comprehendere, vel quia aliqua alia nobilior creatura fieri possit, quæ clarius res eandem intrinsecus, vel ipse saltem Deus clarissime ista cernit. Loquendo igitur de apprehensiva cognitione, quatenus confertur cum comprehensiva, non est necessum apprehensivam semper, quæ est minus perfecta, præcedere comprehensivam, sicut dictum est de cognitione confusa & distincta.

Quarta Propositio. Cognitio abstractiva secundum significationem cognominis quæ in prima operatione sit, abstractendo naturam à singularibus, indiget cognitione sensitiva, quod est commune omnibus operationibus intellectuallibus, saltem initiæ, hoc est, ratione primæ operationis & in hac vita semper adiuncta est aliqua cognitio sensitiua interior dum intelligimus. Propter quā causam Arist. i. *de anima*. Intelligentem, inquit, oportet phan-

tesma-

firmata speculari; tamen non est necessarium cognitionem abstractam, ut conferatur cum intuitiva, habere intuitivam tãquam prænotionem; nam rerum spiritualium cum substantiarum, cum accidentium, ut Dei & intelligentiarum, atque habituum intellectus, nunquam haberi potest intuitiva cognitio, tanquam obiecti immediati, quia ista nullo modo possunt cadere sub sensus. In hac autem vita cognitio intuitiva non est, nisi huiusmodi rerum. Quare falsum est, ut rectè docet Gab. q.1. *prol. art. 2.* semper prærequiri ante cognitionem abstractivam intuitivam, quamvis hic author *initio art. 2. & in art. 2.* quædam dicat quæ non omnibus probantur, sed non sunt præsentis intricati.

quinta Propositio. Nihilominus abstractiva cognitio necessariò supponit intuitivam, aliquando eiusdè obiecti, aliquando verò alterius. Eiusdè obiecti, cum non potest res vlla ratione intelligi quin fuerit sensibus percepta, & primum cognita, ut sub sensus cadit, qualis est cognitio colorum. Vnde dici solet, non posse æcum à naniitate iudicare de coloribus. Alterius verò obiecti, cum aliquid non cognoscimus nisi alio mediante, quare præcedet cognitio intuitiva, nò illius obiecti quod cognoscitur, sed illius alterius, mediante quo cognoscitur. Quo pacto cognitione substantiæ abstractivam præcedit non intuitiva eiusdè: nec enim sensibus percipi potest, sed accidentium illius, per quæ venimus in cognitionem substantiæ.

Sexta Propositio. Cognitio iudicativa præsupponit actum, seu cognitionem apprehensivam eiusdè obiecti, quatenus cognitio apprehensiva significat simplicè notitiam quæ est in prima operatione Ratio est, quia non potest esse iudicium nisi de rebus apprehensis, & termini apprehensive veluti partes quædam cognitionis iudicativæ, seu propositionis, ita Gab. *l. 1. c. 1. in prop. 1. & 2.* Vnde sequitur, etiam si videretur operationis formaliter, ut secunda operatio est, non possit apprehensio fieri, quorum ipsa formaliter solum est iudicativa, tamen necessariò cum adest

apprehensio, quando fit iudicium, quoniam non fit iudicium nisi de rebus apprehensis. Et hoc videtur eodem instanti fieri debere, quoniam est necessaria unus ab altero dependentia. Ita Zonf. 7. *Met. quest. 15. suppos. 3.* Vel certe si quod tempus intercedit, præteritum est. Alij etiam dicant unicum actum esse quo iudicamus de rebus apprehensis cum duplici quadam formalitate: Vna essentiali, quæ est iudicium. Alia virtuali, vel superiori formali, quod est esse apprehensum. Et idem iudicium est de tertia operatione respectu secundæ & primæ. Videmus enim, inquit, id quod est superius & perfectius, posse idem præstare & inferius. Hinc enim est quod anima rationalis, quia omnium perfectissima est, etiam si formaliter, & ultimè sit rationalis, includit tamen gradus inferius animarum, vegetativæ & sensitivæ. *Hier. 17. secund. init. cap. 16. pag. 27.* ait, nullo modo concedi debere actum unum ex duobus componi. Verum hæc omnia pertinent ad tractatum De anima. Hoc nobis satis est, necessariò iudicium prærequirere apprehensionem, quomodo-cunque id fiat.

Sepima Propositio. Hactenus dictum est de cognitione intellectiva humana, ne quid autem desideretur, breviter etiam de divina, angelorum, & infusa aliquid dicemus. Cognitio igitur divina, hoc est, ipsius Dei, non fit ex præexistente vlla cognitione. Ratio est, quoniam cognitio Dei est ipsæmet Deus, & substantia eius, quare nec fit, nec fieri potest, sicut nec substantia ipsa item omnia simul & simplici quodam actu, qui est suamet substantia, intelligit.

Ottava Propositio. Nec etià Angeli egressi præcognitione, aut propter duplicem instanti à causam, quia eorū intellectio est eorū substantia, ut quidam tribuunt Arist. Vel certe propter secundam causam; Et enim plures intellectiones per vices habere possunt, quævis tamen simplex est, non progrediens ex noto ab ignoti cognitionem per aliquem discursum, sed omnia intelligens simplici intellectu intuitivo

inditas. Quamvis quatenus sibi mutuo atque intuitu, & per species rerum à Deo angeli loquuntur, possit utrunque dici vnius locutio esse præcognitio, sed minus propriè, locutionem enim quam percipiunt per illuminationem à superioribus angelis, vel etiam per solam mutuam allo- cutionem, ita statim comprehenduntur sine discursu, atque illa ipsa quorum species ingeneratas habent.

Nona Propositio. Potest tamen dici Dei & intelligentiarum cognitio fieri ex præ- cognitione, non formaliter, sed virtualiter, hoc est, quia sicut in nobis est necessaria quædam cognitio causæ & mediæ per quod aliud cognoscamus, ita ut ideo effectum cognoscamus, quia prius effectum nouimus, ita etiam verè Deus Opt. Max. At multò magis, aut parè saltem ratione angeli sciunt hanc rem esse propter illam cau- sam, ita ut cognitio causæ sit in illis quo- dammodo vice præcognitionis agentis, etiam si non ante cognoscant vnum quam aliud, & propterea non absolute dicuntur habere præcognitionem. Simile est quod Theologi dicunt de voluntate Dei, velle Deum vnum propter aliud, ita vnum voluntum sit quodammodo causa alterius voliti, quamvis vnica sit in Deo & simpli- cissima volitio.

Decima Propositio. Potest etià Deus ho- minibus scientias infundere, & pleraque revelare, in quibus cognoscendis non e- gent homines aliqua alia præcognitione, siue sensitiva, siue intellectiva, quod tunc fieret per species intelligibiles inditas, & per augmentum luminis naturalis, vel supernaturalis, quod probare non est præ- sentis loci, sed lege D. Thomam. 1. p. q. 1. art. 1. & 1. cont. gent. cap. 4. Ut plurimum ta- men quamvis relatio sit aut de rebus su- pernaturalibus, vel modo supernaturali, hoc est, aut de rebus quæ excedunt statum hunc naturæ, aut de rebus naturalibus quidem, sed quæ naturaliter sciri non possunt, ut sunt actus interni, & cogita- tiones aliorum, & futura contingentia, solet se Deus accommodare naturali mo- do cognitionis humanæ, nempe ut res huiusmodi cognoscat, aut credat, suppo-

sua sensum apprehensione. Et hoc etiam agnovisse videtur Avert. 2. p. com. 12. & in perip. lib. de sens. & vig. dicens cog- nitionem summatam in sompis, quam pro- phetiam aut divinationem appellant, non fieri quidem ex prævisione agente, sed tamen ex dirigente & preparante. Lege Bald. 1. p. c. 1. ap. prop. *Omnis doctrina &c. dab. 1. ad finem.* Quod si ex scolas vel scitis modo supernaturali alia quis de- de inferat, poterunt dici revelata illæ cognitiones præcognitiones quædam in ordine ad alias, quæ inferuntur, quo pacto Theologi multas ex fidei articulis con- clusiones inferunt, quæ etiam ratione ip- samper fidem Clem. Alexandrin. 2. Strom. autem modo, appellat *Anticipationem* seu præ- cognitionem quandam.

Undecima Propositio. Et si quæ habentes di- cta sunt vera sint de omni cognitione, cum sensitiva, de qua diximus priori se- ctione, tum etiam intellectiva, ac prop- terea generalis illa Aristotelis propositio *Omnis doctrina, & omnis disciplina &c.* in omnem huiusmodi cognitionem quæda- re posset, etiam loquendo de cognitione sensitiva huiusmodi. Vnde Plin. lib. 10. hist. loquens de luscinijs; *Andis*, inquit *discipula, & reddit intentione magna.* Tamen se- cundum mentem Arist. dicta illa propositio solum habet locum in cognitione in- tellectiva, nec tamè in quacunque, sed so- lum in discursiva, propter causas, quas par- tim initio huius disputationis, partim in explicatione certius exposuimus, nempe quia *Discursiva* & sæpius apud Aristote- lem discursivam cognitionem denotat, & quia cum limitet significationem *doctrinæ & disciplinæ*, quæ non nisi ad intelle- ctum propriè transferri possunt, significat eo loco solam cognitionem intelle- ctivam, quæ in discursu & ratiocinatione versetur. Idem confirmatur ex exemplis quibus Aristoteles utitur, & ex ipso illius scopo, qui est Demonstratio. Igitur se- cundum Aristotelem sola & omnis cognitio discursiva includi-

tur in dicta pro-
positione.

SECTIO TERTIA.

De cognitione primæ operationis
intellectus.

Vbi de cognitione intellectus in com-
muni diximus, sequitur ut ad ea ve-
niamus quæ peculiariter sunt, & propria
singularum operationibus. Potissimum
autem difficultas est circa definitionem;
nam de apprehensu cognitione, ut eam
proprie significat quæ est primæ opera-
tionis, satis per instructi nostri ratione
supradiximus. Solam addendum est, cum,
ut ibi diximus, possit esse apprehensio e-
tiam ætæ complexarum, & secundæ
aut tertie operationis, præcognitiones
illæ quæ necessariae sunt secundæ & ter-
tiæ, non erunt dicendæ præcognitiones
respectu primæ, nisi tantum materialiter
loquendo, quoniam apprehensio non com-
ponitur formaliter loquendo ex istis cõ-
positionibus. De definitione igitur, quod
ad rem præsentem attinet (de illiusce-
nim naturæ, conditionibus, speciebus, &
alijs, alibi agemus) certum est requirere
aliquam prænotionem, saltem dirigentem;
Vt enim testatur Arist. 1. Met. c. 48.
Ex quibus definitio est, inquit, illa præ-
cognoscere oportet, & nota esse. Et 6.
Top. cap. 1. loc. 17. præcipit, ut per notio-
ra tradatur definitio: nam datur, inquit,
definitio eius cognoscendi gratia quod
dicitur, & 6. Eth. cap. 3. hanc eandem ge-
neralem Aristotelis propositionem vtiã
esse vult in omni habitu, pertinere autem
potest definitio ad habitum intellectus,
scu principij. Et hoc docet D. Thom. 1.
Met. 1. 48. Scot. ib. c. 1. p. 9. 1. Auer. ib. &
apud illum Alph. c. 1. Met. 1. 42. Alb.
1. p. 11. 1. cap. 3. c. 1. Met. 1. 5 c. 14. Arist.
tamen lib. 1. p. ut ante diximus, non
comprehendit definitionem, quod etiã
docet P. Ven. & Nyp. hoc loco. Item cog-
nitio confusa partiũ definitionis est ali-
quo modo præcognitio dirigens, respectu
distinctæ. Dubitatio igitur est de præcog-
nitione agente, an videlicet aliquã habeat
definitio. Prima opinio est Bald. & Alph.
apud Auer. 1. p. com. 1. & aliorũ recentio-
rum, hanc definitionem ex præcognitione

agente Quod colligit Bald. ex Aristote-
li. 1. Met. c. 6. Top. Confirmatur etiam
nam 6. Top. dicitur definitionem fieri ex
notioribus sicut demonstrationem, sed
demonstratio fit ex præcognitione agen-
te, ergo & definitio. Secunda opinio est
Auer. qui est in epist. leg. ant. c. 6. de Rhet.
demonstrative, dicat præcognitione par-
tium actionis esse agentem, sicut præ-
missarum respectu demonstrationis; ta-
men 1. p. dicit præcognitionem agen-
tem, quam tribuerat partibus definiti-
onis, esse tantum acquisitæ agentem.
Negat igitur hæc opinio, quam etiam
alii recentiores defendunt, propriè repe-
rin præcognitionem agentem in defini-
tione.

Notandum primo. Partes definitionis
possunt & apprehensivè cognosci, & iu-
dicativè. Apprehensivè dupliciter. Primo
cognoscendo partes, sed non formaliter,
ut sunt partes, hoc est non ut sint quid
aliud, verbi gratia, si apprehendatur
animal sine ordine ad hominẽ, vel brutum,
& hac ratione non est, hæc cognitio
proprie quidditativa, quia non est par-
tis quatenus pertinet ad quidditatem.
Secundo. Quatenus illa pars cognoscitur
ut alterius pars, seu ut aliud quod in
altero est, tanquam illius essentialis pars,
& tunc cognitio est quidditativa, ut ait
D. Tho. 1. com. gen. cap. 39. dicens, quod
intellectus incomplexus, qui incomplexa
cognoscit, vel talia realiter, vel modo
incomplexo, & qui non iudicat, intelli-
gendo quod quid est, apprehendi quiddi-
tatem rei in quadam compositione ad reẽ,
quia apprehendit eã ut huius rei quiddi-
tate. Lege Ferrar & Caiet. 1. p. 9. 17. art. 3.

Notandum secundum. Quod scilicet diximus,
operationes intellectus sese motuã stu-
uant, quare cum non est per se notum ali-
quod prædicatũ, vel aliquam quidditatis
partem esse in alio, solet per discursum &
per aliquam inductionem probari, quod
etiam concedit Auer. Repertis autem
definitionis partibus, intellectus per pri-
mam operationem rei quidditatem con-
templatur.

Notandum tertium. Sine dubio apprehensio
H h h ille

illa consequens iudicium illud, pendet ex illo precedente discursu, quæ inuenta sunt definitionis partes, tanquam ex precedente cognitione, non tamen componitur ex illis iudicijs: sunt enim operationes distinctæ plane ordinis; nec etiam effectivè sit illa apprehensio ab illis iudicijs, quoniam sunt res planè distinctæ, nec mutuam habent actionem. Sc habet igitur quadam ratione discursus præcedens apprehensionem, sicut habere se diximus cognitionem, scilicet actionem ad eandem apprehensionem, aliasq; operationes intellectivas, videlicet præsupponitur tanquam conditio quadam dirigens & constituens obiectum primæ operationis, & quamvis daremus effectivè produci apprehensionem definitionis per illa præcedentia iudicia, nihil tamen adhuc efficeretur pro prima sententia, quæ solum loquitur de duplici apprehensione partium definitionis, vultq; ad cognitionem totius definitionis habere se ut præcognitionem agentem.

Notandum quoque. Dubiū igitur est an cognitiones partium definitionis distinctæ se habeant ad totam definitionem tanquam præcognitio agens, an verò tanquæ aliud, quod præsupponitur, vel ut sola dirigens præcognitio, & si causetur nova aliqua cognitio ex duabus illis, siue solum appellanda perfecta quidditatis cognitio: an verò duplex illa partium cognitio veterem habeat definitionis cognitionem.

Prima Propositio. Habitâ perfecta definitionis partium apprehensione, generis, verbi gratia, & differentis, habetur cognitio perfecta definitionis & quidditatis cognitio. Probat. Quia definitio nihil aliud est, quam genus & differentia. Ergo cognitio illius nihil aliud erit quam eiusdem generis & differentis cognitio. Confirmatur. Nam in composito naturali cognita hac materia, & cognita hac forma, eo ipso cognitum manet totum compositum, quod ex ipsis resultat. Confirmatur secundo. Fortè enim non est possibile unica & distincta cognitio rei aliquis complexæ, sed tantū debet per partes & partiales partium cognitiones à no-

bis comprehendis cognoscere enim ad unicum totam quidditatem rei compositæ, videtur proprium esse divinæ angelicæ mentis. Confirmatur quoq; fac enim possibilem esse hanc cognitionem, tamè hæc cognitio non est necessaria, nec perfectior habetur notitia quidditatis per huiusmodi actum, quam cum per duplicem & distinctam partes cognoscimus. Nomine verò præcognitionis agentis illam intelligimus, quæ necessaria est, ut ex illius cognitione in alterius notitiam veniamus. Propter quam causam præmissæ dicuntur esse præcognitio agens conclusionis, quia in conclusione aliud quidditatum est ab eo quod in præmissis continetur, & per cognitionem præmissarum gignitur in nobis conclusiois notitia. Hinc ergo sequitur.

Secunda Propositio. Non fieri definitionem præexistente cognitione agente: Aut enim fieret ex præexistente cognitione partium per discursum, cum eo indigeret, quod iam refutatum est; aut ex precedente duplici apprehensione partium quidditatis, & hoc etiā falsum est, quia ipsæ cognitiones partium est cognitio definitionis. Confirmatur. Quoniam, ut diximus, est concedatur ex cognitione partiali & distincta partium causare tertiam aliam, quæ sit cognitio totius definitionis, non tamen precedentes illæ duæ essent dicendæ præcognitiones agentes, quia nihilo plus per sequentem illum tertium habitum cognoscere, quam per duplicem illum præcedentem. Quare potius dicendæ sunt partes illæ definitionis, & quodammodo cognitiones partium, materia totius definitionis, ac veluti cognitionis consistere ex utraq; illa cognitione.

Tertia Propositio. Si quis contendat cognitionem partium esse causam cognitionis totius definitionis, quoniam aliud videtur esse partes definitionis, aliud aut id, quod resultat ex illis, poterit etiā utraq; id concedi. Sic enim dicimus cognitionem conclusionis fieri ex præmissis, etiam si secundum aliquorum opinionem eodè instanti cognoscatur: Ut enim diximus, in conclusione continetur distincta quiddam

quandam cognitio ab ea quæ est in præmissis, totum autem distinctum quidem est à suis partibus secundum quandam formalitatem, quæ tamen non est tanti, ut requiratur per se distincta & realis cognitioem, sicut discernit oculus partes alicuius totius, nec tamen alio ad id ipsum totum cognoscit, quamvis formalis ista totius ab intellectu percipiatur. Confirmatur. Nam præcognitio agens proprie tantum fit per tertiam operationem, Ergo in prima operatione non potest habere locum; quamvis enim cognoscat in prima operatione quod per tertiam illatum est, non tamen quatenus illatum est, sed simplici tantum apprehensione. Si quis tamen vellet esse præcognitionem agentem apprehensionem illam duplicem, quatenus dicitur verè cognitionem partium definitionis, sicut tertius aliqua apprehensio, si esse potest, cognitionem totius, id concedi posset. Quo pacto confert ad cognitionem statim cognitio huius partis & illius partis, quamvis si tam in hac cognitione, quam in definitionis apprehendatur omnes partes, ut sunt alicuius totius, hoc ipso etiam tota rei quidditas & natura cognoscatur.

Atque ex his responderi potest ad argumenta proposita, quibus concedi potest, ut diximus, aliquo modo esse cognitionem illam partium definitionis præcognitionem agentem; habet enim maiorem præcognitionis rationem quam dirigentis, tamè prout contra nos faciunt hæc argumenta, ad primum responderetur, loqui Arist. vel de præcognitione tantum nominis, vel partium, sed confusa tantum, vel de iudicativa cognitione, quatenus, ut diximus not. 2. præcedit aliqua partium definitionis investigatio, vel denique de cognitione partium abstractè, & non prout sunt partes alicuius, quomodo Alex. 1. Met. 1. 43. quod qui ait hominis definitionem esse animal pedes, bipes, &c. is non præcognoscit hæc, esse hominem, sed tamen horum singula antè cognoscit, animal, pedes, bipes, alioqui non posset discernere in homine esse hoc. Ad confirmationem. Definio fit ex novis, non definitione, sed

definitio, notiora autem sunt ipsamet definitionis. Vade inquit Arist. assignari definitionem gratia cognoscendi id quod dicitur, hoc autem est definitum, non autem definitio, sicut etiam demonstratio dicitur fieri ex notioribus eo quod in conclusionem cognoscitur, non autem præmissis, quorum notiorie demonstrationis aliquando intelligit Arist. Quæ igitur sunt notiora, sunt partes ipsæ definiti explicite, quarum cognitio est ipsamet definitionis cognitio.

Ad secundam. Quomodo definitio sit instrumentum sciendi, diceretur tractatu de definitione; interim cognitio partium non est instrumentum, sed ipsamet definitio, quare definitio est instrumentum, quatenus traditur modus rectè definiendi, & obiectivè sumpta ipsamet definitio, nempe pro eo quod est obiectum definitivæ cognitionis, est instrumentum quo intellectus dirigitur ad cognoscendam quidditatem, potest tamen dici partium cognitio instrumentum ad modum explicatam.

SECTIO QUARTA

De secunda operatione.

IN secunda operatione locum habent *Enunciationes*, & simplicia iudicia, de qua cognitione iudicativa in communi loquendo satis sunt ea quæ diximus, agentes de cognitione intellectiva in genere. Difficultatem peculiarem habent principia, quorum habitus appellatur intellectus; quare ut res à fundamentis melius percipiatur, decrevi de habitu intellectus aliqua hic dicere, quod alij rejiciunt post tractatum de scientia. Sed præstat ante scientiam de illo disputare, quoniã teste Aristotele habitus intellectus est principium scientiæ. Vbi autem id explicaverimus, exponemus quibus præmotionibus egent principia. De habitu autem intellectus duo potissimum quærentur: An sit, & simul quid sit, & quorum principiorum sit?

PRIMA DUBITATIO.

An sit, & quid sit habitus intellectus.

Notandum est. Huius nominis rationes multæ traduntur, præsertim ab

In interpretibus Aristotelis in 6. Eth. Alii qui enim dicunt appellari intellectum, quoniam continet cognitionem simplicem, quâ ad intelligentias proximè accedimus, quæ ratio supponit habitum intellectus esse in prima operatione, quod ratione apprehensionis, quæ de principiis habetur, concedi potest, quia tamen nomine principiorum intelligere solemus quædam iudicia, malivimus de habitu intellectus simul cum prænotionibus secundæ operationis disputare. Alii ita appellatum volunt, quod sit de rebus intelligibilibus, quæ ratio communis est, nec minus convenire potest alijs habitibus. Et Tho. 2. 2. q. 8. art. 1. ad 3. hanc causam reddit, quia significat excellentiâ cognitionis potentum intellectus, quæ intellectus dicitur, ac propterea potentiam suæ nomen retinuit. Unde inquit, quis voluntas impositas tantum motum appetitivum simplicem, idcirco nullus illius vel actus vel habitus dictus est voluntas. De hoc lege Phil. in proem lib. de anima. ad calcem secundæ columnæ. Huius eiusdem habitus meminit Arist. 6. Eth. c. 3. & 6. 2. po. cap. ult. & lib. 1. cap. 1. 26. & sept.

Quid sit.

Prima Opinio. Habitum qui dicitur intellectus, esse qualitatem quandam distinctam à potentia intellectus, sed naturaliter inseparabilem. Tribuitur id D. Thomæ 3. s. d. 23. q. 3. art. 2. ad 1. Et est Cap. d. 33. q. 1. ult. art. 3. ad 2. contra tertiam conclusionem. Indicat idem D. Tho. 1. 2. q. 51. art. 1. q. 94. art. 1. ad 4. Quibus locum lege Caietani & Contradi.

Secunda Opinio. Est Caietani 2. 2. q. 51. art. 1. esse qualitatem distinctam à potentia intellectus, non congenitam à natura, sed fluentem ab intellectu, cum primò illi sese offerant species à sensu transmissæ. Sicut inquit argumentatio non est simpliciter naturalis, sed quia cibo decocto, qui extrinsecus advenit, naturaliter fit, ita etiam potest dici hic habitus naturalis, quia posita simplici apprehensione, qualitas quæ est habitus principiorum, fuit per actum cognitionis. Dæ etiam exemplum in grauib. & leuib. a. quorum motus

dici potest naturalis, quoniam non efficitur nisi cum suis vel extrâ locum, vel à generante in alieno loco producantur.

Tertia Opinio. Ferras. 2. cons. gen. cap. 75. & 78. habitum intellectus esse quidditatem dictam non à natura, nec eo modo quæ Caiet. vel Cap. explicavit, sed hanc ac species proponuntur, produci sola virtute intellectus agentis illum habitum in intellectu possibilem. Quod probat ex D. Thomæ 1. 2. q. 51. art. 1. ubi tamen D. Tho. solum loquitur de actu, non de habitu, dicens illum actum esse à natura. Concludit ergo Ferr. hunc habitum dici naturæ. Et ob id quia non sit per discursum.

Quarta Opinio. Est Almaini 3. s. d. 23. q. 1. Durand. d. 33. q. 1. & omnium Nominalium, esse ipsummet intellectum, qui naturaliter auditis terminis assentiantur. Ad quos accedit Soto lib. 10. de inf. & in 2. q. 4. art. 1. in probatione secundæ conclusionis.

Quinta Opinio. Est Maioris 3. s. d. 23. q. 2. Burid. 6. Eth. q. 11. art. 2. Martij de Magistris ibid. & eorundem nominatè Compilatoris, generari habitum intellectus per actum frequentationem.

Sexta Opinio. Est Cap. loc. cit. & in q. 3. proel. Intellectum esse solum species terminorum apprehensas & ordinatas, ita enim hic philosophatur de alijs habitibus intellectus. Vt sem designamus, supponi debet, quod alio loco probandum est, dari habitus.

Prima Propositiō. Habitui qui dicitur intellectus, id est, illi qualitas, est quoddam accidens distinctum à potentia intellectus, quicquid tandem & quomodoque se habeat. Est opinio D. Thomæ 2. præteritum, 2. q. 51. art. 1. q. 53. art. 1. p. 4. art. 1. ad 4. & alibi passim omniumq. Thomistarū, excepto Soto modo appetitiōis est Arist. 6. Eth. c. 3. & 6. & omnium Interpretum ibid. Hæc in locis Arist. commemorat intellectum in alios habitus, qui sunt virtutes intellectus, nec valet quod respondet Soto, esse distinctum habitum à potentia intellectus solum formaliter, si enim non est qualitas aliqua supra dicta, & realiter distincta, nihil aliud erit, nisi ipsemet intellectus, ut propo-

propensus ad assensum principiorum. Quae ut sic non erit dicendus habitus, vel virtus, sed ipsamet potentia intellectiva naturaliter propensa. Confirmatur. Nam ceteri quatuor habitus: Sapientia, scientia, ars, & prudentia, nemine dissentiente, sunt qualitates reales, & superadditae potentiae intellectivae. Ergo & habitus intellectus. Quod si aliquando Aristotel. lib. 3. de anima vocat intellectum agentem habitum, quae auctoritas videtur in eam sententiam traxisse Soto. Dicendum est id propterea affirmasse Aristotelem, non quod intellectus agens sit propriè loquendo habitus, sed quia ita se habet ad intelligibilia, sicut lumen quod est quodammodo aliquid habituale ad colores; Ita enim exponit D. Tho. 2. 2. contra gentes. cap. 78. Preterquam quod certum est intellectum agentem nihil cognoscere, non ergo potest habitus intellectus, qui est cognoscibilis, dici intellectus agens.

Secunda Propositio. Habitus intellectus non est qualitas aliqua à natura nobis indita. In hoc conveniunt omnes opiniones, præter primam, & videtur docere D. Tho. 2. 2. contra gentes. cap. 28. dicens habitum principiorum esse acceptum à sensibilibus, & esse effectum quendam intellectus agentis. Quod etiam ibid. observat Ferr. Et hoc ultimum de intellectu agente magis explicat Caietan. in 1. p. q. 11. art. 6 in fin. dicens illum non modo concurrere ad productionem specierum intelligibilium, sed ad clarum etiam principiorum cognitionem. Et iterum D. Thom. idem habet 1. p. q. 57. art. 1. Quin etiam aperte Aristoteles & ex professo id probat 2. p. ap. 18. Quoniam, inquit, qui habet scientiam, non potest latere ipsum quod iam habeat. Quod etiam dixerat lib. 1. cap. 1. Multo ergo minus latere eundem poterit quod habitum intellectus habeat, & tamen à natura habet, cum sit longè perfectior; & 3. de anima. c. 14. in genere aut intellectum nostrum initio habere se ut tabulam, in qua nihil sit descriptum, non potest verò habitus esse in intellectu, quin idem sit informatus ac veluti designatus specierum intelligibilium.

quibusdam quasi characteribus. Imò Cap. sententia fuit, habitum nihil aliud esse quam ipsamet species ordinata. Idem docet Themist. cap. penult. 2. p. Philop. Erist. & D. Thomas in cap. 18. lib. 2. p. 1. Confirmatur ratione; nam natura habitus in hoc esse videtur, ut acquiratur, imò vltimum per plures actus. Confirmatur secundo. Nam aut ista qualitas ponitur tanquam necessaria ad intelligendum, aut ut melius faciliusque fiat, non primum, quoniam hoc est contra rationem habitus, & pertinet ad rationem potentiae saltem loquendo de habitibus naturalibus; supernaturales enim quia alterius ordinis sunt, habent simul quandam rationem potentiae, prout nobis dant posse simpliciter operari supernaturaliter, de qua se cap. 18. de qualitate diximus. Si secundum, sequitur esse qualitatem aliquam superadditam; natura enim non dat id quod melius & perfectius est quomodocunque, sed quod est simpliciter necessarium ad naturalem finem assequendum, hoc est, vires ad acquirendum habitus. Aliunde etiam constat experientia posse intellectum ante vltimam plane habitum exercere aliquem actum cognitionis. Confirmatur tertio. Ita profecto se habent habitus intellectus ad potentiam intellectivam sicut voluntatis ad eandem, sed nemo ponit habitum naturalem in voluntate, Ergo neque in intellectu. Confirmatur quarto. Experitur per frequentes assensus reddi intellectum nostrum promptiorem ad posita facilius assentiendum, Ergo generatur habitus. Ergo si alius quidam præterea generabilis est, duo erunt in eadem potentia eiusdem rationalis, refugit autem natura superfluum.

Tertio Propositio. Datur igitur habitus intellectus distinctus & qualitas acquisita, qua habiles efficiuntur ad facile assentiendum principijs. Hoc docet Aristot. 1. p. cap. 1. 2. 3. & 16. 2. p. cap. 18. & lib. 6. Ethic. cap. 3. & 6. Ratio verò est, quia lumen nostrum intellectus est imperfectum, & ut inquit Aristoteles, veloci nostrum

ad lumen solis, nec potest statim cuius principio assentiri. Item ratione aliqua etiam leui ob alicuius auctoritatem dimoueri quis potest ab assensu principij & conclusionis, nisi in eo per habitum fuerit confirmatus, vt rectè argumentatur Burid. Quare igitur inquit Aristoteles 2. Met. t. 14. ad fin. maximam vim habet assuetudo in puerilibus & fabularijs. Et Auerr. in *prol. phys.* Firmior, inquit, est vulgi fides, quam Philosophorum, quia vulgus non multa audire solet, sicut Philosophi. Confirmatur etiam experientia; quis enim se facilius competet temporis decursu assentiri principijs, quam dum primum illi scire proposita; & quamuis aliqua sint principia facillima, sunt tamè etiam nonnulla difficiliora. Ac duplici hac potissimum via venimus in cognitionem cuiusvis habitus in communi loquendo, videlicet cum superatur difficultas, & cum aliquis magis in alicuius rei cognitione, aut appetitione constabatur. Ergo &c.

Obijciat. Principia prima sunt naturaliter nota, Ergo & habitus est à natura infusus, aut certe nullus. Confirmatur. In voluntate enim non est habitus, nec naturalis, nec acquisitus ad vltimum finem, id est, beatitudinem. Sed ita se habent principia prima in speculabilibus, sicut se habet appetitio vltimi finis in practicis. Ergo &c. Confirmatur secundo. Si quis enim habitus tandem sit, is erit naturalis, nam ponitur in voluntate syndereffis ad bene iudicandum de operabilibus. Confirmatur tertio. In angelis enim sunt indita species & habitus. Ergo saltem in homine naturalis erit habitus principiorum, ratione cuius dici possunt omnem doctrinam discursuam fieri ex præexistente cognitione, hoc est, ex præexistente illo habitu.

Hæc obiectio requirit, vt explicemus, quorum principiorum sit dicendus esse habitus intellectus, quod est secundum ex his quæ proposuimus.

(***)

DVBITATIO SECVNDA.

Quorum principiorum sit habitus intellectus, & an sit vnus habitus?

Notandum. Ex principijs quædam sunt communissima, quæ sine discursu cognoscuntur, quædam quæ non sunt simpliciter indemonstrabilia, sed demonstratione probari possunt. Dur. loco citato existimat hunc habitum intellectus esse solū illorum principiorum, quæ vt cognoscantur, discursu egent, & in hoc sensu esse locutum Aristotelis. Sed vtrumq; malè assertit, quia habitus acquisitus per discursum & reuera & Aristoteli est scientia, quia Arist. *loci citati* docet habitum intellectus non scientiam, sed scientiam principium quoddam esse. Quare dicendum est habitum intellectus esse propriè principiorum quæ demonstrari non possunt; ad vt rectè Bur. hic habitus supponat scientiæ & demonstrationi principia, demonstratio autem perfecta ex immediatis esse debet, hoc est, in demonstrabilibus & certis principijs, per quod amplius demonstrari possint. Vnde primo sequitur tot esse habitum intellectus, quot sunt vel scientiæ totales distinctæ, vel etiam demonstrationes, quæ ex immediatis progrediuntur, quia cuiuslibet scientiæ regione respondet habitus principiorum. Quot ergo & quam multis modis sunt distinctæ scientiæ, totidem & habitus intellectus, quare, inquit Bur. non est habitus intellectus principiorum maxime communium, quæ habeantur apud Arist. in 4. Met. Sicut etiam docet Zon. 6. Met. q. 10. in not. 4. Quamuis inquit ipsæmet scientificæ conclusiones dici possint habitus intellectus respectu aliarum conclusionum, quæ rursus ex illis inferuntur sic enim scientia subalternans dicitur esse principium subalternatum, vt geometria perspectiua, de qua re in tractatu *De sensibilibus*. Hinc etiam secundo inferitur multiplicari habitus intellectus ad multiplicationem non modo conclusionum speculatiuarum, hoc est, scientiarum propriè dictarum, quæ præter certam & euidentem sui cognitionem sunt etiam sui gratia, quo tamen modo, ut potè qui ad rem

solus

Solus faciebat, de habitu intellectus loquens est Aristot. in lib. post. præd. 6. etiam *Ethic.* vix videtur aperte cognoscere alium habitum intellectus, præter ea quæ diximus, sed tamen ratio evincit. Ut enim in speculationis opus est habitu principiorum speculativorum, ita etiam cum in practicis sint practica quoque principia, necesse est respondere conclusionibus practicis habitum qui sit de practicis. Nec tamen id omnino tacuit Aristot. 2. *etiam post. cap. ult.* in plurali dixit habitu intellectus, quoniam, inquit Caietan. *ibid.* alia sunt principia speculativa, alia practica, quare sicut etiam inter practicos habitus alij sunt morales, alij artis, ita etiam debent esse habitus intellectus pro diversitate huiusmodi principiorum. Quod confirmatur etiam ex Aristotele 1. *Ethic. cap. 7. versus scilicet. m.* ubi ait, ex principiis alia in ductione, alia sensu, nonnulla assuetudine quadam, alia alio modo considerari, hoc est, alia principia sunt in Mathematicis, alia in naturalibus, alia in moralibus, alia in artibus, ut exponunt *ibid.* D. Thom. Averr. Barl. Burid. &c. Illum autem habitum principiorum videtur D. Thomas nomine *synderesis* intelligere, 1. p. *quest. 79. art. 12.* Posset etiam probabiliter dici respectu quoque rerum opinabilium dari habitum distinctum, qui vocetur intellectus, sicut datur habitus distinctus conclusionum probabilium, qui appellatur opinio. Et si plures sunt opiniones habitus, erunt & distincti intellectus habitus, quod confirmatur ex Aristotele 1. p. *cap. 26.* ubi aperte docet, opinionem etiam procedere ex immediatis, & resolvere in immediata. Quamvis de opinione opinetur Soto non posse esse propriè loquendo immediatam, quasi eam quæ est immediate creditis, etiam si per discursum. Sed non propriè dici potest immediata opinio quæ ex alijs immediatis colligitur, nec potest appellari opinio quæ non colligitur ex probabilibus. Vult autem Soto esse opinionem immediatam quæ ex discursu colligitur, sed non ex opinatis, quare etiam negat dari habitum in rebus opinabilibus qui sit prin-

cipiorum. 1. p. q. *ult. art. 3. conclus. 1.* sed ut diximus ratio id proportionaliter probat, sicut & in rebus scientificis. Confirmatur auctoritate D. Thomæ 1. p. *ca. 26.* ubi etiam hac ratione utitur, quoniam alioqui daretur processus in infinitum, nisi sisteremus in aliquibus opinatis immediatis. Eandem opinionem defendit Averroes, *Egid. Philoponus ibid.* Et confirmatur experientia, nam huic propositioni per se nota, *Domus est, si quem non convincat evidentia naturalis, potest cogitris duntaxat illius terminis illi assentiri cum quadam formidine.* Erigit igitur opinio principij immediati. Sic etiam assentitur perspectis solum terminis huic principio probabili immediatè: *Mater diligit filios.* Quod si Aristoteles 1. p. *cap. 26. & alibi*, omnem cognitionem rei probabilis opinionem appellat, id penuria nominum coactus facit; nec enim suppetit nomen quo illum habitum, qui est de principiis probabilibus, sicut illum qui est de necessariis, appellemus. Denique etiam respectu principiorum maxime communium, contēdit Burid. dari debere habitum intellectus, quoniam, inquit, non modo datur habitus ad determinandam potentiam quæ ex se indifferens sit, sed etiam ad superandam difficultatem, & ut promptior reddatur. Verum non videtur huiusmodi habitus necessarius esse; lumen enim naturale satis est ut propositis quamprimum terminis huiusmodi principiorum absque ulla difficultate assentiamur. Ad objectionem igitur dubitatione præcedente propositam, intelligibile videtur quod ait Caietan. 1. 2. *quest. 51. art. 1.* habitum intellectus produci de novo, non tamen per vllum actum, sed posita in intellectu terminorum apprehensione favore huiusmodi qualitatem: Est enim confictum quid dicere vllum habitum cognoscitivum, quod idem est de quovis alio habitu, aliter produci possit, quam per actus eiusdem ordinis. Dicitur tamen aliquando hic habitus naturalis, non quod ille secundum entitatem suam naturaliter sit ingeneratus, sed quia produci-

synderesis.

in nobis sine ullo discursu, ac veluti per solam vim intellectus naturalis, cui maxime proprius videtur esse actus simplicis assensus, ideoque quod fortasse hic habitus retinuit nomen intellectus, quod etiam notauit Burid. D. tamen Thom. 1. 2 q. 51. art. 1. & q. 94. art. 1. ad 4. subobscure de hac tota te loquitur. Ad primam confirmationem. Nullus datur habitus in voluntate ad bonum in commune, sed ad hoc vel illud in particulari, qui erit caritas & amor, aut infusa, aut acquisita, sic etiam in respectu veri in communi nullus datur habitus, sed propter hoc aut illud verum, circa quod aliquam patiamur difficultatem, cuiusque ex mediatis principijs aliqua sunt. Ad secundam confirmationem. Eadem ratio est de synderesi, eo enim tantum modo naturalis est, quo naturalem esse diximus habitum intellectus, videlicet per se acquiritur multiplicatis assensibus principiorum agibilibus, naturalis verò dicitur, quoniam intellectus naturalis, suo lumine istos assensus sine discursu producit. Ad ultimam confirmationem. In angelis præter species inditas nulli penentur vulgò à Theologis habitus, saltem intellectui & naturales, quãvis interdum species intelligibiles, siue angelorũ, siue nostræ, soleant appellari habitus, quoniam in hoc ipsis similes sunt, quod sint qualitates permanentes.

DVBITATIO TERTIA.

De Divisione principiorum in communia.

Omissa divisione in principia speculabilia. Morum, & Artis, Certa & Opinabilia, principia; quædam sunt maxime communia, alia verò magis propria aliquius scientiæ, vel etiam demonstrationis. Principia maxime communia sunt, quæ vni esse possunt omnibus scientijs, qualia sunt illa de quibus Arist. in 4. Met. ut impossibile est idem esse & non esse. Quædam sunt communia multis scientijs, ut Mathematicis omnibus; Totum est maius sua parte. Si ab æqualibus æqualia demas, quæ remanent erunt æqualia. Quædam sunt propria vniuius scientiæ, ut: Contrarium contraria

ria est medicina, est enim principium actus medicæ. Aliqua tandem sunt propria vniuius demonstrationis, ex quibus inferitur conclusio aliqua particularis. Hæc vltima solent dici intrinseca, quoniam ingrediuntur actui demonstrationem ipsam; reliqua potius dicuntur extrinseca, quoniam non solent actui assumi in demonstratione, quamuis ipsi micant probatio conclusionis illius, saltem contra negantes principia.

Notandum secundo. Ex principijs quædam dicuntur esse indemonstrabilia, quæ videlicet per aliqua alia principia directe probari non possunt, quamuis possint probari per impossibile, & hæc sola merentur nomen principij. Alia sunt quæ demonstrari possunt, dicuntur tamen principia propter conclusiones quæ ex illis deducuntur. Huiusmodi sunt principia, quibus scientia subalternata suas probat conclusiones, illa mutuo accipiens à subalternante, à qua probata sunt per demonstrationem, & in qua sunt conclusiones quædam, & non principia.

Notandum tertio. Principia indemonstrabilia, de quibus tantum propriè loquitur Aristot. 1. post. com. 13. 73. 77. Phil. & Eust. & Thomitanus contradi. 65. & 68. 1. po. Quædam dicuntur esse Dignitates, quædam Propositiones, quædam autem Suppositiones, & denique quædam Definitiones. Dignitates sunt principia illa maxime communia, vel omnibus scientijs, vel quam plurimis. Propositiones sunt quædam alia principia, sed non ita nota, ut non egeant bene aliqua expositione. Suppositiones sunt alia principia, in quibus verum vel falsum continetur, & est nomen genericum ad positiones & definitiones. Definitiones sunt quæ se se non dicunt verum vel falsum, sed tantum ut sumuntur in demonstratione tanquam principia. Adduntur denique petitiones, quæ aliqua egent probatione, nec propriè sunt principia, de quibus omnibus dictum cum Arist. in expositione tertium ca. secundum. Nobis hic est sermo de principijs tantum indemonstrabilibus, quoniam demonstrabilium præcognitiones pertinent ad tertiam operationem, seu ad præcognitiones conclusionis,

Principia indemonstrabilia.

Principia maxime communia.

Notandum.

Notandum Agitur. Ut omittam pecuniaria scientiarum principia, inter illa maxime communia, ut ait Arist. 4. Met. 2. 9. videtur hoc esse primum, quod etiam ibid. appellat notissimum, & aliarum dignitatum suapte natura principium omnium firmissimum, & circa quod non contingat decipi, nec eius cognitio habetur tantum ex suppositione, & nocere est veni-
 re ad habentem, hoc est quod non potest ignorari, videlicet. *Impossibile est simul idem esse, & non esse.* Quod etiam probatur nam id videtur simpliciter primum principium esse appellandum, ex quo omnis aliorum principiorum probatio peti debet contra negantes principia, & cui etiam ipsorum conclusiones innuitur. Tale autem est hoc principium, ideoque dicitur ab Aristotele firmissimum, hoc est causa firmitatis omnium aliorum. Confirmatur, quia omnia probanter manifestissime per demonstrationem deducentem ad impossibile, & per contradictionem, sed hæc exprimitur isto principio, nec potest vlla ratione probari, ut patet est enim omnium notissima veritas, sicut & illius oppositum & omnium absurdissimum & falsissimum est, idem simul potest esse & non esse. Eadem autem vis est & ratio huius propositionis, *Impossibile est idem simul, nec esse nec non esse.* Imò est idemmet principium, sicut etiam eodem modo absurde loqueretur, qui diceret: Petrus est doctus, & Petrus non est doctus, & qui verumque affirmaret, Petrum esse doctum, & Petrum non esse doctum.
 Lege land. 4. Met. q. 7. & seq. Scot. q. 3. Alex. & D. Tho. ibid. Tamen Ant. And. q. 5. vult hoc esse primum principium. *Eius est vis,* illudque prius tantum dici primum Aristotele inter ea quæ circumferuntur. Verum hoc dici nequit: talis propositio identica est, quare nugatoria, nec vllam habens vim ad probandas conclusiones. Nec obest primatui huius nostri principij quod videretur esse simpliciter principium, si hæc eadem propositio formaretur absq; malo, & esset de incessante non pones hoc attenditur simplicitas principij, & illius prioritas, sed ut ad aliud

recitari non possit, nec per illud probati. Lege Fonseca 4. Met. c. 3. q. 1. sect. 1. *Quidem.* Neque etiam est quod dicatur hoc principium esse primum: *De quolibet vera affirmatio, vel negatio.* de quo Aristoteles alibi temp. ut 1. po. comm. 26. 25. 27. 4. Met. 3. 9. Idem iudicium est de hoc principio *Quodlibet est, vel non est,* de quo 4. Met. 2. 27. Est enim horum principiorum maxima quedam sit affinitas, tamen dictum illud principij simplicitas est primum; affirmativum enim, *quodlibet est, vel non est,* aut, *De quolibet vera affirmatio vel negatio,* ad illud negativum suapte natura recocatur, verbi gratia, si quis cum de Petro affirmet quod bonus sit, neget consequentiam, Ergo non negatur de illo quod sit bonus, ubi exercetur principium affirmativum, sic probari poterit Ergo idem est bonus, & non bonus, quod est contra principium negativum, *Impossibile est idem simul esse, & non esse.* Quare etsi hæc duo sint principia distincta, quod malè negat land. 4. Met. quest. 9. (Aristoteles enim id aperte supponit 4. 27. & 28. & 1. po. 26.) tamen simpliciter præstantius, est negativum, & ideo Arist. 4. Met. 2. 27. & 28. ubi descendit principium illud affirmativum, descendit & negativum. Et 1. po. dicit affirmativum posse ingredi demonstrationem, non tamen negativum, in quo simile est principium negativum primæ causæ, à qua ita pendent alie, ut ipsa tamen in aliarum ordine non contineatur.

Dices. Affirmativa propositio præcedit negativam, Ergo affirmativum principium prius est quam negativum. Respondet land. negativam propositionem falsam esse posteriorem quam affirmativam, non tamen negativam verissimam, & veritate evidentissimam, & in contradi-
 ctorii vel etiam dici, inquit, potest illud principium negativum affirmativum, quatenus per illud affirmatur impossibilitas de subiecto, quia modus est affirmatus, & se habet per modum prædicati, quamvis dictum propositionis quod subhabet, ut subiectum, sit negativum.

Vtraque solutio probabilis est. Hoc constat, id est esse negatiuum primum, quia ad illud omnia reducuntur.

QUARTA DVBITATIO

Qua praecognitione egent principia.

Aristot. 2. po. c. vi. id videtur ex professo tractare, ubi docet haberi principiorum cognitionem, primo per sensum, tum per singularem experientiam, ex quibus colligitur esse vnus principij, nec de hoc dubitari potest, sicut & quod hoc iudicium quo assentimur praemissis, praerequirat terminorum apprehensionem, ut supra diximus. Fuerunt tamen aliqui, ut habet Burid. qui principij quod non fieret nobis per experientiam, negarent esse indemonstrabile, quia huiusmodi principium non est per se manifestum, & inductionis modus quidam videtur esse demonstratiuus, ut inquit Auerr. 2. poss. commun. 80. sed ut recte docet Burid. ex auctoritate Eukleatij, sensus & sensus inductio non est causa efficiens cognitionem intellectuam principiorum, sed se habet tantum ministerialiter, atque vt occasio & conditio quidam requisita, ut nimirum intellectus praemissa cognitione sensitiua suam possit exercere: quare est cognitio non agens, sed dirigens. Est autem notandum quendam esse principia, quorum termini quantum ad rationes quas includuntur & significantur per illos, aperte se vel excludunt, vel includunt, quod notis tantum terminis facile perspicitur, ut *Albus est ens, Albedo est color, Albedo non est nigras, &c.* alia, tum communia, tum specialia, & huiusmodi principia non egent praemia aliqua notitia complexionis in sensu, suo experientia, & iudicio. circa aliquas res particulares, & quae sub sensu cadunt. Alia sunt principia quae id videntur requirere, quorum videlicet oppositam termini habent rationem, hoc est ut nec se manifeste includant, ut *Barbarum purgat Cholerae. Ignis est solidus.* hi enim termini etiam si cognoscantur, non tamen necessariam inter se dicuntur connectionem, quae statim cognoscatur,

Docet hanc sententiam Alex. Alfarus 2. Met. 8. 1. c. 8. 1. lib. 4. 1. 3. Alib. 1. Met. 8. 1. cap. 8. D. Thom. passim, ubi agit de propositionibus per se notis, ut questionibus. *de veris q. 7. 8. art. 13. q. 10. art. 12. quae. 11. art. 1. f. d. 3. quae. 1. art. 2. quae. secundum de potentia. quae. 7. art. 2. ad 11. sent. gent. cap. 11. lib. 2. cap. 75. 1. p. quae. 2. art. 1. 1. 2. q. 94. art. 2. & 1. p. q. 107. art. 10.* dicit intellectum ab initio quendam principia cognoscere, quae postea applicat ad particularia, quorum memoriam & experimentum per sensum accipit. Est ergo huiusmodi principiorum cognitio prior experientia. Et quae. 51. art. 1. Et ipsa, inquit, natura animae intellectum conuenit homini, ut cognito quid nominis partis & totius, cognoscat statim totum esse maius sua parte. Idem sentit Cap. 1. f. d. 2. q. 2. ad 3. contra primam conclusionem. Greg. 1. f. d. 2. q. 10. etiam non recte de propositionibus per se notis philosophatur, ut videbimus. Secus qui nec etiam de iisdem propositionibus bene differit ibid. Henricus 1. p. art. 1. q. 10. & 11. Aut. And. 1. Met. q. 5. land. 2. Met. q. 2. Zon. 4. Met. q. 32. & 33. & 4. Met. 1. 2. gendi Scholasti. 1. f. d. 2. ubi quzerunt an hae propositiones: *Deus est, si personae sunt.* Idem sentire videtur Ithemi. 1. po. cap. 3. Contraria opinionem sequuntur Carel. Egid. P. Ven. 2. po. cap. 16. Nymph. 1. Met. dist. 7. 1. lib. 2. dist. 1. lauell. 1. Met. quae. 6. Mitand. lib. 2. de sing. veris f. d. 1. & 2. videtur accedere Philop. 2. poss. commun. 37. Thom. cap. 37. 1. poss. Auerr. 1. poss. commun. 134. & 1. lib. 2. commun. 106. Zim. in tab. verbo, principia. Fonseca 1. Met. cap. 1. q. 4. f. d. 3. nempe, in genere loquendo requiritur ad assensum principiorum experientiam aliquam & inductionem, ita ut non assentiamur, verbi gratia, huic principio: *Omne totum est maius sua parte.* nisi prius iudicemus hoc & illud, & aliud totum esse maius sua parte. Probatur auctoritate Aristotelis, 2. enim po. c. vi. id videtur ex professo probare & 1. poss. 1. 1. & 33. 1. p. f. d. 2. & 2. & 1. lib. 2. p. c. 29. 1. lib. 1. c. 12. 1. Met. c. 1. & alibi passim, ubi docet cognitionem apertam fieri ex-

peri-

positum, & nos solum facere syllogismo vel inductione, vniuersalia non posse à nobis percipi nisi inductione. Ratio quoque id suadet; nam termini alicuius principij quamuis apprehendantur, tamen ut iudicio componantur, oportet determinari intellectum ad tale complexum, hoc autem nihil aliud esse posse videtur, præter complexam cognitionem singularium. Confirmatur primò. Quia multi negant principia, signum ergo est pendere ab experientia. Secundo. Cognitionis abstractiua, qualis est vniuersaliua, pendet ex intuitiua singularium, hæc autem non habetur, nisi experientia & inductione.

Ut hæc res melius intelligatur, quamuis paulo ante à nobis definita esse videatur, aliquot propositionibus quid sciendum sit aperiemus: si tamen prius agnoscuerimus quid sit experientia, cuius potentia sit operatio, an sit cognitio complexa, aliq; huiusmodi pertinere ad librum de anima, ea; quantum supponi debere quæ per se satis sunt manifesta. Interim vide de hac re Fensceam 1. Met. 4. 1. 9. 4. Sic etiam memoria tenendum est quod sæpe diximus, principia aut cognosci propria inuentione, aut per doctrinæ cognitionem.

Prima Propositio. Ad cognitionem cuiusvis principij necessaria est terminorum apprehensio, & sensitiua aliqua cognitio. Patet ex dictis de cognitione intellectiua in communi, sed tunc non erit huiusmodi apprehensio, aut cognitio sensitiua dicenda ratio assentiendi principijs: assensum longe nobilior cognitio intellectiua sensitiua cognitione, & longe etiam efficacior, immò eam sæpe corrigit & dirigit. Habebit se igitur cognitio sensitiua vel singularium atque experimentalis ad cognitionem principiorum initiatiuè tantum propter species intelligibiles, quæ ex sensibilibus elici debent.

Secunda Propositio. Principia maxime communia, & pleraque ex ijs quæ plures sunt scientijs xviui, cum docentur, cognosci possunt ex sola terminorum explicatione, absq; vlla singularium indu-

ctione. Ratio est, quia tum & principia docentur, iam determinatur à Magistro Discipuli intellectus ad talem terminorum compositionem, verbi gratia, si proponatur hoc principium: Omne totum est maius sua parte, explicatis tantum terminis, statim intellectus præbebit assensum, & magister eum in alijs scibilibus, tum in cognitione huiusmodi principiorum iuvat tantum intellectum eo modo, quo medici corpus affectum, proponendo ea quibus quodammodo corroboratus intellectus videat ea, quorum ante in ignorantia versabatur. Confirmatur. Quia sine experimento rei vnius singularis assentimur huic principio, contradictiones non posse simul esse veras, aut falsas. Imò hoc principij, & alia multa similia nulla ratione sub sensum cadere possunt. Confirmatur etia. Quia etia id docemus, tamen atq; omnia huiusmodi principia nobis nota esse aut in vno singulari, atq; in multis atque in vniuersali, ut patet in hoc principio: Omne totum est maius sua parte. Confirmatur etiam. Ex pueris facillimè addiscentibus Mathematicas, in quibus tamen nulla penè experientia est, quod etiam monet Arist. 6. Eth. c. 9. & 1. po. l. 6. principium inquit scientiæ esse, quo terminos cognoscimus. Et 1. Eth. c. 7. quædam principia sit solo sensu percipi. Denique longè est perfectior intellectus cognitio, quam experimentum, quod, ut inquit Hippo. 4. ph. 1. fallax est.

Tertia Propositio. Ut hæc eadem principia inuentione cognoscantur, solet ut plurimum præcedere experimentalis aliqua notitia, nec tamè omnino necessaria est. Et illa ipsa satis interdum est, si sit vnius aut alterius singularis. Ratio est, quia cognitio intellectiua incipit à sensibus & priore est singularium apprehensio, & compositio, quam vniuersalium: sufficit autem vnum aut alterum singulare, quia illo cognito statim elucescit intrinseca terminorum connexio; nec id etiam semper necessarium est, quia posita apprehensione huius termini (esse) potest intellectus ad oppositum illius discurrere, hoc est ad non esse, & videns repug-

mantiam inter illa. Iudicare quod alterum illorum necessarium cuius debeat inesse. Item habitus apprehensionis terminorum vniuersalium potest intellectus antequam iudicium ferat de singularibus, cognoscendo terminorum naturam, & mutuum illorum habitudinem, iudicare immediate de ipsis.

Quarta Propositio. Ad cognoscenda propria principia scientiarum, ac multo magis quæ peculiariter sunt singularum demonstrationum, opus est experimento & inductione. Ratio est, quia ex talibus principiis plurima solent esse nobis obscura, & hoc locum habet tum in inuentione, tum in doctrina. Debet etiam id potissimum intelligi de principiis, quorum termini ut ipsa cognoscantur, non est satis quoquo modo confusè intelligi, neque etiam habet alia priora principia notiora per quæ probentur. Id verò esse Aristotelis sensus & scopus in locis citatis pro contraria opinione, præsertim *2. p. f. 2. c. 2.* ubi principia inquit, quæ secundum unum quodque sunt, hoc est particularia & specialia scientiarum & demonstrationum, ut exponit Phil. &c. Imò ponit exemplum in Astrologia, dicens inuentis apparentibus, sufficienter inuentas Astrologicas demonstrationes, & consimiliter se habere circa aliam qualemcunque artem & scientiam. Idem patet ex *1. Eth. cap. 7.* ut diximus, loquitur enim ibi aperte de distinctis principiis habituum distinctorum, & ait nonnulla principia sensu percipi. Confirmatur. Si enim intellectus perfecte apprehenderet naturam subiecti & prædicati, principiorum immediatorum, posset sine dubio absque ulla experientia, seu experimentalis iudicii illis principiis assentiri, quod malè negare videtur Ocam & Gab. *quæst. 9. prologi. Greg. quæst. 4. 2. d. 2. quæst. 1. art. 1.* dicentes quod etsi habeatur noticia distincta subiecti & prædicati, vel immediate proprietatis subiecti, requirit tamen adhuc in multis experientiam, ut in hac propositione: Calor est cale-

factius, ubi calefactum est quid immediate conueniens calori, & licet inquitur cognoscatur distinctè calor & calefactio, non tamen plus cognoscitur esse calorem calefactum, quàm albedinem esse productiuum albedinis, quod falsum est, nisi habeatur de illo experientia. Idem etiam, inquit Greg. iudicium est in hac & similibus propositionibus: Reubarbarum purgat choleram, corpus luminosum, cui opacum opponitur, efficit umbram. Gab. dat etiam exemplum de homine & visibili hoc inquam malè ab illis asseritur, nam cum distinctè cognoscuntur subiectum & prædicatum, cernitur etiam intrinseca connexio quæ est inter illa, atque adeò vnum alteri conuenire, quare non est opus illo experimento sensuum, & connexionis huius in multis singularibus. Ex his sequitur solutio argumentorum pro contraria opinione; soli enim probant de principiis maximè communibus, & ratione inuentionis, idque non omnino necessario, quo pacto intelligendus quoque est Arist. & citati Interpretes. Cum autem cognitio principiorum indiuiduorum aliquæ experimentalis paratur, solet appellari habitus intellectus, qui versatur circa principia, ab Aristotele habitus circa ratiocinationes, quomodo interpretatur, Flam. *c. 12. 9. Logicorum*, id quod dicitur ab Aristotele *2. p. c. 14.* intellectum esse unum ex habitibus circa ratiocinationem, quod tamen ne cita omnes legunt, nec eam necessarîo interpretationem exigit, ut suo loco videbitur, etsi id quod asseritur à Flamminio verum esse possit; quia autem simpliciter loquendo hic habitus est de principiis, ut simplici noticia cognoscuntur, ait Flam. alijs in locis vocari ab Aristotele habitum supra ratiocinationem.

Quinta Propositio. Apprehensio terminorum quæ semper præcedit vel concomitatur iudicium de principiis, non est præcognitio agens, sed tantum dirigens. Hæc propositio constat ex dictis de cogitatione intellectiva in comuni,

Erratio est, quia præcognitio agere illa tantum propriè est, ex qua - i alterius scilicet cognitionis pervenitur, quod, ut sæpe diximus, locum tantum habet in certis operatione. Hæc opinio est omnium sæpè Authorum citatorum, præsertim Land. & lauell. & Zonf. cui tamen repugnare videntur Scot. 1. s. 2. 3. q. 7. & Gab. *quæst. 2. p. 1. art. 4. d. 1.* ubi vocat Gabriel apprehensivam cognitionem respectu iudiciorum causam essentialem, quo etiam loco unum displicet, etsi ad rem parum faciat, quod ait posse per potentiam Dei conservari vel produci actum iudicationem, distincto vel non producto apprehensivo actu; nam ut ipsemet sibi objicit, nec sufficienter solvit, implicat esse assensum & non esse id de quo est assensus. Si autem non est notitia apprehensiva, non etiam est id cui assentiam, nec concipi potest iudicium nisi de rebus apprehensivis; fortè tamen excusari posset uterq; Author, quod loquatur de actu apprehensivo, ut necessario prærequiritur.

QUINTA DUBITATIO.

Quomodo se habeas intellectus ad actum assensivum?

EX principiis quædam sunt necessaria, quædam probabilia, ita ut magis in unam partem verget probabiliter. Alia denique sunt quæ paria utrinque habens probabiliter momenta, ut non videatur una magis quam altera probabilis. Quæstio ergo est quomodo se habeat intellectus cum principiis alicuius ex his generibus assentiri debet.

Sciendum etiam est duplicem à Theologis & Philosophis poni necessitatem: Alteram quoad specificationem & contrarietates, alteram quoad exercitium & contradictiones. Prima. Est, cum non necessario quidem exire in actum potentia, si tamen exire velis, tali modo operari debet. Sic dicimus hominem necessario appetere beatitudinem, quia quamvis non necessario hunc actum exerceat, tamen cum voluntas aliquid appetitur est, beatitudinem velle debet, seu debet bonum

in communi. Vocatur autem necessitas specificationis & contrarietatis, quia potentia est determinata ad tale obiectum, & non ad contrariam speciem, vel obiectum. Necessitas quoad exercitium & contradictionis est, cum potentia necessario de facto actum exerceat, nec potest non exercere, quod est contradictionis. Sic diceremus corpus luminosum necessario illuminare, quia ita illuminat, ut non possit non illuminare. Sic etiam dicunt Theologi beatum in calis necessario amare Deum, ita ut non possit non amare. Quæstio igitur erit de utraque hæc necessitate.

Prima Propositio. Posita apprehensione terminorum, & deprehensa connexionem ipsorum inter se, intellectus necessario assentit necessitati specificationis, hoc est, non potest dissentire, sed si aliquid iudicium de illis laturus est, erit approbativum & assertivum. Hec elicitur ex 1. p. c. 3. 4. Met. T. 9. & docet Themist. 1. p. c. 22. 3. de anima, cap. 10. Philop. 2. de anima, sup. T. 133. Zonf. 4. Met. q. 33, in fin. 2. conclus. Petrar. 4. cont. gent. cap. 11. Et est communis opinio. Ratio est, quia ubi est necessaria connexio, oppositum est evidenter falsum, nunquam autem fertur intellectus, nec ferri potest nisi in verum sub ratione veri, sicut voluntas necessario fertur in bonum, si appetere velit. Hinc est quod hæc principia ita apprehensa, nemo nisi oretenus negare potest, ut dicit Aristoteles 4. Met. T. 9. formaliter & directè loquendo, indirectè enim negari poterat quatenus alia quædam negantur quæ virtute in illis principiis continentur; sicut qui in Darij concessis præmissis negat consequentiam, virtualiter concedit. duo contradictoria esse vera. Impellitur autem aliquis ut principia neget, licet id ore solum & lingua faciat, vel ita non possit se ex aliqua difficultate extricare, ut Zeno, quemadmodum restatur Aristoteles 6. & 3. phys. negavit motum esse, quoniam non poterat intelligere, quomodo inde non sequeretur infinitum in tempore finito per-

transiri, vel certe studio novitatis, alijsque contradicendi. *Ægid. 4. Met. q. 12.* optime probat non posse directe committi errorem circa hæc principia, & qui hæc neget, inquit Themist. quod similis sit illi qui apud Euripidem ait: Iuravi lingua, mentem iniuratum gerere. Sic bis duo esse quinque, imaginari quidem licet, non autem opinari, nisi per dissimulationem. Lege *Zim. prop. 33.* ubi rectè contra illud Senecæ ait: Si pulcher es, lauda naturam; si dives es, lauda fortunam; si sapiens es, lauda teipsum. Imò inquit *Zim.* si sapiens es, lauda principaliter naturam: Vt enim inquit *Victorius*, natura facit habilem, usus vero potentem, qua re significatur natura ipsa hominem ita esse promptum ad quibuscumque rebus assentionem, ut illis dissentire non possit.

Secunda Propositio. Posito dicto casu, intellectus necessario etiam quoad exercitium determinatur, quæ appellatur necessitas exercitij & contradictionis. Indicat *Themist. 3. de anima. cap. 10.* ubi illud idem *Eurip.* reperit, & subdit hæc verba, quæ rem valde explicant; nam quæ evidentissima inquit sunt, & quæ ita esse uti sunt videntur, attollunt, rapiuntque etiam repugnantem animū ad accessionem, siue assentionem, & diverso quæ nullo modo videntur esse, auerunt & revocant etiam volentem accedere. Hæc ille. Ratio autem est, quia causa naturalis non impedita, positisque omnibus quæ ad agendum necessaria sunt, confestim necessario agit; sic enim posita præsentia coloris illuminati, si obijciatur potentie visus, nulla re impeditur, aut distrahitur, quicquid voluntas renitatur, necessario cum oculo percipiet. Quare non est expectandum voluntatis imperium, ut *Gabriel 1. s. d. 3. quest. 3. art. 2.* circa primum articulum. Huic autem propositioni favere videtur *D. Thomas 4. contra gent. cap. 11.* dicens intelligibilem primorum, quæ intellectus naturaliter intelligit, conceptiones naturaliter esse in intellectu, & ab ipso naturaliter procedere. Et quo in-

fert, Verbum Dei seipsum naturaliter intelligentis, naturaliter à patre intelligente procedere, ubi patet *D. Thomam* loqui de necessitate quoad exercitium, & *1. p. q. 41. art. 2. ad 4.* negare aperte videtur requiri in quibusdam intellectibus voluntatem, & *q. 82. art. 4. ad 3.* & de potentia *quest. 2. art. 3. ad 3.* Verum est quod alijs in locis indicat se loqui de necessitate quoad specificationem, quæ lege apud *Ferrat.* qui tandem sibi probabilius videri dicit, solum quoad specificationem necessitari intellectum, quoniam inquit, experientia probamus nos cessare ab actuali consideratione principiorum, sed certe id nos non negamus. Id autem tantum dicimus, si adsint dispositiones omnes ad operationem requisitæ, quod ipse paulo antè rectè notaverat, necessitatio assentiri intellectum necessitate exercitij & contradictionis, quamvis potest sine dubio voluntas divertere intellectum ab apprehensione terminorum, alijsque dispositionibus, quod idem locum quoque habet in alijs omnibus potètijs, quas nemo negat esse determinatas ad operandum necessitate contradictionis, ubi adsunt omnes dispositiones, ut diximus de potentia visiva &c. Eademque ratio est in alijs omnibus quæ non sunt plane naturales, ut sunt nutritiva & augmentativa, quæ ut distinguantur à cæteris, peculiari nomine naturales appellari solent. Nec opus est positivo volūtatis imperio, quia intellectus, sicut & aliæ potentie, non est ex se & formaliter liber, sed agit per modum naturæ, voluntas autem quia formaliter libera est, ad nullum vquam actum constituitur. Propter quam causam beati semper & necessario, sed dulcissima quadam & felicissima necessitate, Deum amant. Vnde etiam si voluntas per impossibile imperet intellectui ne assensum præbeat, vel suspendat, manente dicta apprehensione, non obtemperabit, sicut proposito & applicato sufficienter visibili potentie visus, non potest non videre, etiam si voluntas reluctetur, quæ hoc solum potest facere ne potentia attendat, seu ne illi applicetur tale ob-

jectum,

etiam, alioque eandem auertere. Simile est in igne, quem potest quis pro arbitratu suo huius aut illi materiam applicare, ubi tamen eum alicui applicaverit, si perdures talis applicatio, non potest facere quin comburatur. Et hoc est quod ex Themisti, retulimus, quæ evidentissima sunt, attollunt raptimque etiam repugnantem animam ad accessionem, siue assensionem.

Tertia Propositio. Quando aliqua principia nullo modo apparent vera pro neutra parte, affirmativa aut negativa, tum non est intellectus determinatus ut illis assentiat, neque quoad specificationem, neque quoad exercitium, & idem indicium est, cum sunt aliqua principia utrinque æque probabilia. Hæc opinio est Scoti apud Caietanum. 1. 2. q. 65. art. 4. Id autem ipse docet 3. d. 23. q. 1. Idem sentit Agid. & Caietanus. Sor. 1. p. d. 16. Ioannes Picus pud Nyp. 2. de animæ. 1. 153. Contrarium opinatur Ocam 2. f. d. 25. Almain. 17. 2. Mor. cap. 4. & Caiet. Card. sup. Probatur hæc sententia, Aristoteles enim 2. de animæ. 1. 253. Imaginari, inquit, possumus cum volumus, opinari autem non in nobis est; necesse enim est aut falsum, aut verum dicere: quasi dicat, necesse enim est ratione aliquæ duci ad opinandum, & id quod opinamur, appetere verum, cum assentiamus, falsum autem cum dissentimus, ut norant Them. Auerr. D. Thom. & alij. Cum autem in neutra parte vlla appareat veritas, aut verisimilitudo, non potest tunc intellectus aut verum, aut falsum opinari, cuiusmodi esset hoc principium, quod astra sint paria. Et t. 157. Non enim, inquit, contingit opinantem ijs quæ videatur non credere, hoc est, non potest qui opinatur non credere ita esse ut opinatur, ut norat Them. Phil. & Simplic. &c. Lege etiam Alexand. lib. de animæ cap. de phantasia. Confirmatur. Obiectum intellectus est verum, aut verisimile. Ergo nisi obiectum altero hominum modorum ipsi repræsentetur, ad poterit in illud ferri, sicut neque voluntas ferri potest nisi in bonum, aut quod boni speciem aliquam habeat. Aliunde autem rationes sunt æque probabiles pro

utranque parte, erit quidem intellectus determinatus ad utramque partem specificatiue, in quo differt à seipso in ordine ad principia, quæ nullo modo verisimilia apparent, nam respectu illorum nec specificatiue determinatus est, non tamen est determinatus vel specificatiue ad vnam partem, vel quoad exercitium.

Obijciat. Amore, quo erga aliquid, aut aliquem afficimur, experimur nos facile trahi ad illud, vel illi assentiendum, vnde illud Aristotelis, talia ab hominibus iudicia ferri, quales quoque sunt. Confirmatur. Voluntas pro sua libertate alias potentias indeterminatas ad vnum applicat, ut potentiam motuam ad saltandum potius, quam ad ambulandum. Ergo poterit etiam &c. Confirmatur secundo. Voluntas est duo equaliter bona repræsentetur, potest, quæ illius maxima libertas est, ad vnum potius, quam ad aliud propendere. Poterit ergo intellectus ad vnum æque probabile suum assensum inclinare. Respondet. Sine dubio multum facit amor quo erga aliquid afficimur, non tamen ut ratione totius voluntatis rei assentiamur: multum etiam valet apud homines aliorum autoritas, maior tamen vis est rationis, quæ intellectum propellit ad aliquam partem. Vnde Aristoteles: Amicus Plato, amicus Socrates, sed magis amica veritas. Efficit igitur hic amor ut voluntas instiget intellectum ad res excogitandas, quibus quodammodo dicta voluntas audius id appetat, quod ab intellectu melius esse iudicatum fuerit, & ille ipse maior amor indicat præcessisse rationem quandam ex parte intellectus apprehendentis rem illam sub ratione maioris boni: est enim voluntas potentia quædam cæca, & quæ in actum non prodit, nisi præeat intellectus lumen. Ad primam confirmationem, non est par ratio aliarum potentiarum, quia im sunt illæ indifferentes, ut possint tamen actus suos exercere sed intellectus nisi appareat aliquid esse verum, aut verisimile, vel inter verisimilia nisi aliquid videatur esse magis verisimile,

non potest actum suum exercere. Sic voluntas solum potest appetere bonum, & inter bona id quod melius est, unde ad secundam confirmationem, de electione voluntatis maxima est difficultas, possitne illa propositis duobus æque omnino bonis, unum potius quam alterum complecti? Et ne rem tanti momenti breuiter decidere videamur, solum dicimus negantem partem esse valde probabilem. Quam indicat D. Thomas 1. 2. *quæst.* 13. *art.* 4. ad 3. *et ibid.* Conradus. *Et de rev. quæst.* 12. *art.* 15. *in corp.* Imò etiam quod maius est, sentiri plerique bratrum propositionis duobus æque bonis neutrum ex illis accepturum esse. Qui casus videtur potius esse Metaphysicus, quam moralis, quoniam tamen in eodem affine expertum Burid. vulgò fertur, & Seneca Epist. ad Claranum & Lucillum, Bonum, inquit, sine ratione nullum est, quod idem testari videtur Arist. Epist. ad Alex. *Macedonem.*

Quarta Propositio. Cum pro vna parte sunt rationes magis probabiles, etiam si quoad specificationem determinetur intellectus, videlicet quia si actum exerceat, is erit assensus: Cum enim videt vnius partis maiorem probabilitatem, videt oppositam esse minus probabilem, quod autem est verum, non potest ab intellectu respici, tamen non est determinatus quoad exercitium. Ratio est. Quia non conuincitur intellectus ratione probabili vt necessario assentitur, manebit ergo tunc intellectus suspensus. Quare rectè Themist. 3. *de anima.* *cap.* 10. Quorum, inquit, incerta & ambigua ratio est, & perinde iudicium anceps, quasi suspendunt assensus & sustinent.

Quinta Propositio. Vt quoad exercitium determinetur intellectus, & actus assentiat, non sufficit voluntatem nō repugnare, seu negatiuè se habere. Ratio est. Quia probabile etiam si sit intra fines obiecti intellectus, non tamen illum, vt diximus, determinat, quia non illum conuincit, nec facit vt aliquid euidenter verum appareat, opus ergo præterea est aliqua

alia causa determinante, hæc autem nulla esse potest, præter voluntatis posituum imperium. Confirmatur. Intellectus non est liber formaliter, sed agit more naturalium potentiarum, hoc est, naturaliter & necessario. Ergo non potest absque motu voluntatis se determinare ad aliquid, nisi illud natura sua ipsum necessario trahat, quod non erit intellectum se determinare, sed determinari ab alio.

Dicitur. Sufficit virtualis voluntatis consensus non repugnantis. Ita respondens quidam recentiores. Verum non potest id satisfacere; hic enim consensus virtualis voluntatis communis est respectu cuiusvis potentie, etiam habentis determinatum obiectum, & à quo necessario veluti cogantur ad operationem. Et præterea hic virtualis consensus non potius facit vt intellectus assentiat, quam vt dissentiat: nihil aliud enim est, quam non repugnantia quædam, & sola negatio, opus ergo est alia peculiari determinatione, vel voluntatis quod volumus, vel si intellectus eam causas, sequitur esse formaliter liberum, quod nullus præter vnum fortè Durand. concesserit. Hæc opinio est D. Thomæ 2. 2. *quæst.* 1. *art.* 4. vbi agit de fide, & hac ferè ratione vitur, quam nos proposuimus, & *quæst.* 4. *art.* 2. dicit, quod quamuis fides formaliter in hæreat intellectu, tamen per quandam redundantiā est etiam in voluntate; vttramque enim potentiam, inquit, necesse est perfectam esse ad credendum, loquitur autem de fide diuina, sed seruata proportionē, eadem ratio est de humana. An autem ratione voluntatis requiratur quidam habitus eam inclinans ad credendum, vel potius quo ipsa inclinet intellectum ad credendum, disputant Theologi. Scotus assertit, alij negant. Item quomodo distinguatur fides humana & diuina ab opinione, dicitur in tractatu de scientia. Hoc autem sufficit in diuina quidem fide semper requiri voluntatis concursum, in humana autem (æpe: Vnde D. Augustin. *homil.* 26. *in Iohannem*, Cetera, inquit, potest homo nolens credere autem

non

non nisi volens. Eadem sententia est Care-
tani in loco. D. Thom. citato. Sorot. 1. p. 9.
26. art. 1. Almaia 3. f. d. 24. & aliorum.
Sed videtur esse contra Scotum 3. f. dist. 25.
quest. 2. & Pet. de Alyaco 1. f. d. 1. Olcot.
ibid. Scotus autem nullam aliam ratio-
nem affert, nisi quia, inquit, nulla vide-
tur esse in hac re contradictio, vel in-
compossibilitas. Sed recentiores qui idem
sentiant, probant hanc sententiam hoc
potissimum argumento: Potentia non
impedita ferri potest in obiectum suum,
& in id omne quod habet rationem for-
malem obiecti sui, huiusmodi est omne
quod verum apparet, nec impedit volun-
tas resistendo. Ergo. Confirmatur. Nec
enim quavis indifferentia causat liber-
tatem, quam se admittant in intellectu,
contrariis opinionibus sectatores in suam
sententiam inducuntur; videmus enim
bruta interdum quodammodo ambigere
quid fugiendum, quidve amplectendum
sit, & tandem arripere quod melius vide-
tur. Quamvis igitur intellectus indifferens
sit ad assentiendum, vel non assentiendum
rei probabili, assentiri tamē poterit, prop-
ter sufficientem rationem veri apparētis,
nec ideo tamen dicendus erit esse liber.
Resp. In proposito id impedimento est,
quoniam intellectus cum non sit deter-
minatus ad exercitium actus, quando ob-
iectum non est evidenter verum, debet a-
liunde, hoc est, à voluntate determinari &
applicari ad assensum. Ad confirmationē.
Longè dispar ratio est, quoniam bruta
nunquam obiectum aliquod amplectun-
tur, nisi maioris alicuius boni rationem
habere videatur, illud tunc necessario &
impulsa naturali sequuntur, intellectus
autem cum ex se indeterminatus sit ad
plura, nec obiectum tale sit, quod illi ne-
cessitatem asserere queat, si se ipse vnam in
partem determinet, negari non poterit ef-
se formaliter liberum, quod nullus tamen
rectē sentiens concedit, ut diximus; Nec
enim dicitur esse liber intellectus, quam
alia potentia, quæ voluntatis imperio
subiungitur, quamvis adhuc peculiari quadā
ratione dici soleat liber, nempe radicali-
ter, quia propter multiplicem rationem

de rebus varijs, eademque iudicandi, ha-
bet voluntas quod modo hoc, modo illud
eligere possit. Atque hæc de hac questio-
ne dicta sint, in qua et si de principiorum
assensu nominatim disputatum sit, quæ
tamen diximus, transferri debent ad quæ-
cunque assensum cuiuslibet conclusionis,
quæ per discursum cognosci potest, quia
tamen principiorum, quam conclusionis;
placuit hoc loco de ea se differere.

SECTIO QUINTA.

De præcognitionibus tertie spe- culationis.

DE his potissimum prænotionibus, ac
etiam per se tantum Arist. 1. p. cap. 4.
ut iam toties monstratum, disputat, idque
adhuc propter solam demonstrationem.
Tria autē dicit esse præcognoscenda, quæ
etiam præcognita appellare possumus:
Subiectum, prædicatum, siue passionem,
aut proprietatem atque principia. Ut e-
nim conclusio rectē inferri queat, necesse
est ante cognosci subiectū, de quo aliquid
probandum est, deinde id quod de illo o-
stendi & probari debet. Deniq; principia,
ex quibus huiusmodi conclusio dicitur:
principiosum enim nomine non modo
communissimas dignitates, & principia
extrinseca, sed etiam præmissas demōstra-
tionis, & principia intrinseca, quod idē est,
intelligi volumus, ut diximus in explica-
tione textus. Ex quo sequitur, quod initio
etiam monuimus, non haberi propriē lo-
quendo vllam de conclusione præcogni-
tionem, quia ipsa est quæ cognosci & pro-
bari debet, & ad quam reliquæ præcogni-
tiones tanquam dispositiones vel causa
quædam efficiens tandem referuntur.
Quamquam quatenus ipsa includit con-
nexionem prædicati cum subiecto, potest
virtualiter dici esse præcognita vna cum
præmissis in quibus virtualiter continetur
tanquam effectus in causa, ratione vide-
licet rei quæ in conclusione cognoscitur,
ut habet Arist. 1. p. cap. 1. Et præterea dici
potest præcognosci conclusio vna cum præ-
cognitione subiecti & prædicati, ex qui-
bus tanquam partibus componitur. Et

quamvis Arist. vt diximus, solum loquatur de præcognitionibus demonstrationis, eadem tamen opera, quæ hic de ea dicentur, dicta intelligi poterunt de quavis alia conclusione, seu cognitione discursiva. Aliam quandam rationem huius ternarij præcognitorum numeri affert Lincon. Demonstratio enim, inquit, quatuor ex causis constat: Efficiente, nempe præmissis; materia, hoc est, subiecto; forma, aimirum prædicatum, & sine, hoc est, conclusione, vel scientia conclusionis. Finis non potest esse quid præcognitum, quia est id ad quod alia præcognita referuntur tanquam media ad finem. Restant ergo tria illa: Subiectum, prædicatum, principia. Quæ ratio patitur quidem aliquas difficultates, quas Lynconensi obiecit Nyphe & Bald. est tamen non mala ratio. Cum igitur tria sint præcognita, ordine de singulis nobis dicendum est. Primo de subiecto. Secundo de prædicato. Tertio de principijs.

QVÆSTIO PRIMA.

De præcognitione subiecti.

Certum est de subiecto prænosse nos debere quid nominis, quia hæc præcognitio est principium omnis cognitionis, id autem saltem in confuso fieri debet; interdum enim potest & quæstio esse de significato alicuius vocis, vt quid significet vacuum, quid *indefinitum* &c. quæ tunc non dicuntur simpliciter præcognosci, quoniam præcognitum & quæstum opponuntur, quod diximus. Dubium ergo tantum est de præcognitione, an sit, & quid est quod dicitur, vt continet definitionem realem.

PRIMA DVBITATIO.

An semper præcognosci debeat, an sit de subiecto?

Videtur quod non. Primo. Quia multa quaruntur de non existentibus; Est enim scientia de terræ motu, de Eclipsi, de solis, & de alijs dem non sunt, & r. po. cap. Non corrumperitur, inquit Ariston scientia corrupte re quæ scitur, nisi in sciente mutetur. Secundo, scientiæ abstractiua ab

existentia, quia sunt de vniuersalibus. Tertio. Sæpe est quæstio an aliqua res sit, vt in Physica, an sit ignis elementum quattuor sub sphaera lunæ? Hæc quæstio tractari potest & in disputatione de scientia, vbi queritur quibusnam de rebus sit scientia, & in lib. de anima, dum queritur quoniam sit obiectum intellectus. Tamen quæstio etiam ad rem præsentem facit, aliqua, sed paucis nobis dicenda sunt, vbi etiam committo recensere opiniones de obiecto demonstrationis & scientiæ. Greg. *quest. 2. prol. art. 1.* qui ait etiam de nihil esse posse. *Agid. 1. po. 2. 5.* dicentes esse de non ente actuali, non autem de non ente prædicamentali. Bur. hoc loco, esse de omni eo quod concipi potest, & de eo cui non repugnat esse. *Agid. rursus & P. Venet.* referunt alium modum, quo sit demonstratio de eo quod est actu, & quod est in potentia, hoc est in suis causis, non vero de eo tantum quod est obiectiue in intellectu, prout habet conformitatem cum re extra ipsum, quæ aut actu sit, aut fuerit. Denique Phil. qui per eas intelligit verum, dicens demonstrationem posse esse de omni vero; hi enim omnes dicendi modi rectius in tractatu de scientia examinantur.

Prima Propositio. Vt demonstratio fiat, supponi debet subiectum existere, si inquam demonstratio de nouo fiat propriæ inuentione. Ratio est, quia nostra cognitio incipit à sensibus, vt rectè habet *Arist. 1. contra gentes, cap. 66.* ex Aristotele r. po. 1. 2. & lib. 2. 2. 8. Confirmatur. Scientia & demonstratio tantum est de vniuersalibus, sed hæc sunt per abstractionem à singularibus. Ergo. Item de vniuersalibus hæc omnino scititia videantur, oportet supponi illa existere, nō enim aliter homines id cognoscere possunt, qui ex sensibus procedunt. Nihilominus tamen non considerat scientia aut demonstratio nō prout existit singulariter, quia existere propriū est singulariū, sed tantum vt fundamenta-liter per sua singularia.

Secunda Propositio. Aliquando queritur de subiecto an sit, & tunc non est præcognoscendum quod sit, id autem sit cum nō est sensu notum, vt an sint angeli. Tunc

autem iterum potest quæri, vel an posito quod res esse possit, actu sit, vt posito quod plures mundos Deus possit facere, sintne de facto plures, vel an possit aliquid simpliciter existere, vt hoc ipsum, possitne Deus plures mundos efficere? Primo modo supponitur subiectum esse posse, non autem secundo. Igitur vult tunc tantum Arist. præcognosci de subiecto an sit, cum non est quæstio de illo an existat. Et etiā, cum id apertissimum est, despicitur à scientia, vt ait Arist. 1. po. s. 25. hoc est, non curat scientia hoc explicare.

Tertia Propositio. Demonstratio si amplè sumatur pro syllogismo certo & eidente, qui etiam est de nō entibus, supponi debet eorum, quæ per demonstrationē probanda sunt existētia, eo modo quo illa esse possunt, verbi gratia, si quærat an sit vacuum, cæcitas &c. tum non supponitur hæc esse, quia de illis quæstio est; si verò aliquid absolute de illis quærat distinctum ab eorundem existentia, sic supponuntur aliquo modo esse, vel certa conditionaliter, & sic non supponitur esse nisi sub conditione, quæ conditio nihil popit inesse, vt si quærat an in vacuo fiat motus, vel an dato quod vacuum sit, fieret in eo motus? Dici etiam potest hæc & alia similia præcognosci quod sint, per existentiam eorum, per quorum conceptum illa ipsa concipiuntur & intelliguntur, vt de vacuo præcognoscimus an sit per cognitionem loci & corporis loco contenti? Ita Alb. de Sax. & Domin. de Fland. q. 4. in 1. po. qui tamen addit has præcognitiones intelligi de præcognitis respectu conclusionum affirmatiuarum, quod quamuis Aristoteli consentaneum sit, qui potissimum de affirmatiua differit, absolute tamen non est necessarium, imò etiam Aristotel. affirmatiuam cum negatiua confert.

Quarta Propositio. Absolute loquendo potest demonstratio esse de rebus nullo modo actualiter existentibus: nam dicunt Philosophi & Theologi, sunt propositiones sempiternæ veritatis, & profecto Deus Opt. Max. & angeli habent certissimam scientiam de rebus quæ nunquam fue-

runt, nec erunt. Prouenit ergo in nobis ex imperfectione intellectus nostri, qui semper ordinem dicit ad cognitionem sensitivam. Et propterea semper cognitio nostra supponit aliquam rem existentem. Et ex his patet solutio rationum propositarum; Satis enim est quod demonstratio, cum est de aliquo prædicato, præter existentiam supponat cognitionem existentie rei eo modo quo eam habere potest, & denique quod illa res aliquomodo sit.

SECUNDA DVBITATIO.

An subiecti existentia probari possit in propria scientia?

QUoniam dictum est, non semper præcognosci potest subiecti existentia, sed de illa interdum quæstio est, propterea videndum est cuiusnam sit illa probare: an illius scientiæ cuius subiectum est, an alterius? De qua tamen re agunt alij in tractatu de scientia. Est autem notandum, subiectum aut esse totale, aut partiale. Totale est illud, quod adequatur toti scientiæ, & à qua scientia nomen & specificationem sumit. Partiale autem est aliqua pars, vel species huius subiecti, quo reuocari possunt principia incoplexa, quæ quidam intelligunt nomine partium, quas docet Arist. 1. po. s. 43. vna cū principijs & passionibus subiecti à scientia cōsiderari debere, quamuis alij nomine partium species subiecti intelligant. Principia autem in complexa sunt ea, quæ continent causam essendi rei; alia enim dicuntur esse principia essendi & cognoscendi, alia autem tantum cognoscendi. Principia tantum cognoscendi sunt effectus verbi gratia, & passionis ex quibus solent cognosci cause, quibus tamen ipsa non dant esse. Principia vero cognoscendi & essendi sunt cause quæ sunt dant esse, ita etiam & cognitionem causant: sicut enim se habet res ad esse, ita & ad cognosci, vt sæpè habetur apud Aristotelem. Quare merito reprehenditur Land. qui 1. Phys. q. 7. addit tertium membrum principiorum quæ sint tantum causa essendi, cōtra quem

Kkk 3

& datum, itemque suppositum, unde sicut inter argumentandum nemo agit contra hypotheseum, ita superuacaneum est in scientijs probare subiectum esse. Quam rationem immerito reprehendit Ravius. Confirmator Scientia & scibile sunt correlatiua, nec potest vnum cognosci sine alio, at si scientia probat suum subiectum esse, iam supponitur scientiam esse, & quaeritur de subiecto, quare simul etiam simul etiam supponitur scientiam non esse. Hanc rationem indicat Auerr. *aph. 1. vlt. Scot. 1. po. 76.* hanc aliam secundam reddit, quia si de subiecto fuerit demonstratio, daretur processus in infinitum, idem enim quaereremus de subiecto illius demonstrationis per quamnam subiectum probatur. Tertia ratio est Caietani, quia semper in demonstratione concluditur praedicatum de tercio adiacente, quare semper supponitur id de quo demonstratur. Quartam rationem etiam habet Caietanus scientia quaerit passiones de principia, & effectus eiusdem. Ergo supponi debet subiectum esse. Quinta ratio est Nyphi *1. ph. com. vlt.* Quia nihil est in scientia notius subiecto, sed hanc rationem iure refellit Zim. Et si enim id verum sit loquendo de notiore secundum naturam, non tamen quoad nos. Potest tamen haec ratio, si ad illam adiungatur prima, vtrumque defendi, rationes vero Caietani communes sunt cuilibet subiecto, siue totali, siue partiali. Prima potest etiam accommodari cuilibet partiali, quatenus de illo aliquid demonstratur, tamen proprie tantum est de subiecto totali, quod nomine subiecti absolute intelligitur. Non eget igitur subiectum totale aliqua demonstratione, etiam si in scientia aliqua sint forte notiora, ac propterea probari non debet. Sic enim Arist. *2. ph. 16.* Ridiculum, inquit, est demonstrare velle naturam esse, nempe quia id notum est, et si sine dubio notius sit motum esse, & *lib. 1. ph. 8.* dicit supponi in physica motum esse, nec posse probari, eum tamen *4. ph. 1. 204.* dicat mobile esse notius motu. Sexta ratio est Auerr. *3. Cal. com. 4. 6.*

Met. comm. 1. Mirand. lib. 1. Apol. 7. Quoniam hoc probare proprium est Metaphysicæ, quod indicare videtur Arist. *6. Met. 1. 1.* Quomodo tamen id intelligi debeat, proprius erit alibi de hac re differendi locus. Interim existimo id, si nudè accipiat, falsum esse, quia non est Metaphysicæ agere de partialibus subiectis scientiarum, secundum particulares illorum entitates, sed alterius fortasse, quam vel scientiam vnam communissimam, vel peritiam rectè appellares. Nihilominus per quandam, ut ita dicam, appropriationem tribui id solet Metaphysicæ, quia est vniuersalis scientia, agens de maximè communibus, & praedicatis, & entis generibus, quæ ad particularia scientiarum obiecta definienda adhiberi solent. De eo autem quod definitur, supponi debet quod sit, Verum est quod Auerr. *3. Cal. comm. 4.* non dicit Metaphysicæ esse subiecta scientiarum demonstrare, sed stabilire, hoc est tueri & defendere aduersus eos, qui ea labefactare vellent, per sua principia communia ad inconueniens deducendo. Concludendum ergo est, non demonstrari subiectum esse, non quia desit medium à posteriori: sunt enim effectus, passiones, signa, &c. sed quia demonstratio solum ad ea quæ obscura sunt adhiberi solet. Hæc opinio est contra Scotum in *prol. 5. q. 3. 1. Met. q. 1. Ant. And. ibid.* qui dicunt subiectum probari in scientia à posteriori, quod ostendunt exemplo Aristotelis, qui aliqua subiecta probauit, & Prinnani prebantis orationem constructam esse. Sed exemplum Aristotelis solum verum est in subiectis partialibus, de quibus nihil aliud diximus. Est etiam notandum, in scientijs solere nos aliquando quaerere quodnam sit illarum scientiarum obiectum, quod non est probare subiectum esse, sed declarare, cum multa sint quibus subiecti ratio tribuitur, quodnam tandem illud sit, & si forte aliquando probetur, sumuntur rationes aliunde, non ex propria scientia.

(*)

kk 3;

De subiecto partiali.

Quarta Proposition. Potest aliqua pars subiecti ignorata probari & demonstrari per medium, proprium eiusdem scientiæ. Ita sentit Zim. *contra dict.* 2. 6. *Met. contrad.* 1. *quest.* 4. *de Cal.* 3. *lib.* 53. Auer. 4. *de Cal. com.* 42. licet ibi addat id raro contingere. Et 2. *post. com.* 33. & 2. *de anima. com.* 29. D. Tho. 4. *vel in* 4. 32. Probat id exemplo Aristotelis; Is enim 4. *de Cal.* probat ignem elementalem esse. 8. *Ph.* primum motorem. 2. *de anima* dari sensum commune. *lib.* 3. dari intellectum agentem. *lib.* *Blanch.* dari Syllogismum Sophisticum. *lib.* *de demonstrat.* c. 1. dari demonstrationem. ut mul-
ti tradunt. 1. *ph.* dari materiã. Quod verò id efficiat sciẽtia ex proprijs principijs, patet; nam probat Arist. ignem esse per motum sursum, materiam per generationem, &c. Idem sentit Scot. & Auic. *locis citatis.* & Mirand. *lib.* 1. *ap. sect.* 5. dicens probari posse in Metaphysica intelligentias esse, tunc tamen huiusmodi probatio non fit à scientia partiali ut partialis est, hoc est ab ea parte quæ versatur circa illud obiectum parziale, sed ab alia aliqua priore parte eiusdem scientiæ; nam id de quo fit aliqua demonstratio passionis alicuius, aut prædicati, semper supponi debet quod sit. Contrarium sentiunt quidam recentiores, dicentes nullam subiecti partem probari posse. Alij autem eam saltem quæ præcipua est, ut docet Zon. 12. *Met. q. 2. ars.* 1. *ratione* 2. quod si subiectum illud sit maxime præcipuum, ut ferè pendeant cæteræ partes ab illo, facile concedi potest, non autem si præcipuum est tantum quia nobilius, probat enim Metaphysica intelligentias esse. Notandum autem est, esse quod supponitur, aut est esse actualis existentie, si subiectum actu existit, vel existentie secundum non repugnantiã. Cũ autem probatur subiecti existentia, probari solet actualis. Cæterum non tantum à posteriori, sed à priori etiam interdum potest subiecti partialis existentia probari, per aliqua videlicet principia priora eiusdem scientiæ.

Est contra quosdam apud Paus. qui voluit id solum probari posse demonstratione signi, seu à posteriori. Qui autem etiam negat à posteriori probari posse, & exempla quæ ex Aristotele proferuntur, responderi non valere; id enim, inquit, fecit Arist. in Physicis, non ut Physicus, sed ut Metaphysicus, quod est falsum; probat enim Arist. ut ostendimus, per principia Physica.

Secunda Proposition. Solet nihilominus subiectum & totale & parziale explicari in ipsa scientia, inductione & Exemplo, aut leuiore aliqua ratione, aut etiam, ubi opus fuerit, Demonstratione, petita tamen ex aliqua alia scientia, si subiectum totale sit. Simile est in Hypothesibus, quas nonnunquam leuiter probare solemus, ut deinde aliud ex ipsis ostendamus, quod potissimum sit ad discentium gratiam. Vnde ortum habuerunt quæstiones illæ proemiales, quas vocant Græci *προληγουµενα*, & hanc vocant Auer. teste Zim. Maiceriem. Non ergo scientia suum subiectum totale sibi ipsi præstituit, aut esse probat, sed supponit, aut certe leuiter probat quibusdam rationibus non plane alienis, à se, aut aliunde petitis. Simpliciter verò videtur solius esse petiti præscribere suum cuique scientiæ subiectum, & illud si opus sit probare & explicare, &c. quod tamen Metaphysicæ tribuitur, propter eas quas diximus causas, quia est scientia vniuersalis, & ut loquitur Arist. Domina scientiarum. De qua re D. Th. 1. *Met. in init.* ubi eam appellat *Archetonicam*. Et Auer. 3. *de Cal. com.* 4. Constat autem subalternatarum scientiarum subiectum probari posse à scientia subalternante, quia essentialiter idem est; probari enim poterit ex principijs subalternantis. Ita docet Auer. 1. *ph. com.* ult.

Obijciat. 2. *po. c. 1.* dicitur tot esse quæstiones, quot sunt scibilia, ergo & de subiecto quæri potest ac probari an sit, hæc enim prima est quæstio omniũ. Resp. Hinc tantum ut summum sequitur posse probari subiecti existentiam.

non tamen in eadem scientia. Deinde non est sensus, de omni re semper quæri illa quatuor: An sit, quid sit, quod sit, & propter quid sit, sed omnia quæ de aliqua re quæritur, ad hæc reuocari possunt; nam de ente rationis quæri potest, inquit Auer. 1. p. com. 2. quid sit, non autem an sit, quæ tamen ratio non probatur, eo enim modo quo de ente rationis quæri potest quid sit, quæri etiam potest an sit. Lege Thomitanum, 1. p. contr. 14. Certè de principiis quæri potest quid sint, & quæri nequit propter quid sint, & de iisdem supponitur an sint.

Obijcies Secundo. Cum Nypho, si probari possunt in scientia partes subiecti, ergo & totum subiectum; inuentio enim partium subiectiuarum, & inuentio subiecti eadem est, imò prius est inuentio subiectum totum, quam partes, unde non valet: Animal est, ergo homo est, sed contra, &c. Confirmatur. Totum nihil aliud est quam sue partes, si enim probari possunt partes, etiam totum. Resp. Totum & partes simul sumptæ, idem re sunt, & distinguuntur sola aliqua formalitate, etiam si Scotus dissentire videatur, tamen partes inter se distinguunt realiter, & totum collatum ratione aliquarum partium vñ cum aliquibus partibus, quodammodo distinguitur realiter ab illis. Quare potest in scientia cognosci vna pars, & ignorari alia, imò etiam potest aliquid notum esse in ratione generis, ignorari autem in ratione speciei, quia sciri potest hoc esse animal, non autem cuius speciei, & contra sciri potest aliquid esse determinatæ speciei, & ignorari proximum illius genus, vt testatur Arist. 7. Met. l. 28. exemplo muli, qui ex equo & asino procreatur; ignoratur enim proximum genus ad ista tria animalia. Idem refertur historiz de lupa & cane, angue & anguilla. Quare non valet ratio, nec verum est omnes partes subiecti esse ignotas, tum enim ipsum quoque totum ignotum esse,

TERTIA DVBITATIO.

An subiecti quidditas sit præcognoscenda?

Prima Opinio est recentiorum Auerroistarum, nullam scientiam supponere suam quidditatem, quia inquirunt, Arist. 1. p. c. 1. locutus est tantum de quid quod est nominis. Confirmatur. Quia quid rei spectat ad præcognitionem principiorum, sumitur enim vt principii in demonstratione, ex Arist. 1. de anima, l. 11. Confirmatur. Si enim non refertur ad præmissas, sequitur quatuor esse præcognita; principia, subiectum, prædicatum, & medium terminati.

Secunda Opinio, quæ Caietano tribuitur, 1. p. c. 1. & est D. Thomas ibid. & 1. p. q. 1. art. 7. ad 1. præcognosci debere quid est subiecti, non in demonstratione quia, sed propter quid in demonstratione enim quia satis esse cognosci aliquè effectum, aut signum à posteriori. Verum quia Arist. 1. p. d. 1.2. & deinceps egit tantum de demonstratione propter quid, idèd non dixit præcognosci debere, nisi quid est quod dicitur. Idem docet Dom. de Fland. 1. p. q. 5. art. 7. Hæc opinio vrior videtur, & probatur ex Arist. 1. anim. post. l. 24. ait scientiam supponere de subiecto esse, & hoc esse hoc est subiectum esse, & habere tale esse, nempe quidditatem, quæ inquit Thomit. contr. 70. omnium est interpretatio, & Arist. non raro definitiones suppositiones vocat. Phil. id apertè asserit. 1. p. l. 2. explicans prænotionem quid significet res; semper enim addit vel quid est. Et l. 22. & cū Arist. l. 25. dicit quidam scientias despicere præcognitiones aliquas, exponit Phil. hoc est inter alias scientiam non definire. Idem docet Auer. 1. p. com. 2. Alb. tract. 1. l. p. c. 3; asserit subiectum præcognoscendum esse quoad definitionem quidditativam, & probat autoritate Porphyrij, & concludit hunc proculdubio esse sensum Aristotelis. Confirmatur. Quia superius ostensum est non esse improbabile sub præcognitione quid est quod dicitur comprehendi quid rei. Quod præterea ex eo patet, quod Aristoteles 6. Met. cap. 1. loco 17. loquens

loquens de definitione quid rei, ait definitionem assignari contra cognoscendi id quod dicitur, hæc est gratia definiendæ rei definitione reali. Probaturs idẽ exemplo; Mathematici enim sua omnia ante definiunt, quam alias de ijs affectiones demonstrent. Arist. quoq; fere semper id facit, vt in his ipsis libris de Demonstratione 2. 2. definitionẽ Demonstrationis ponit, & in lib. pr. 10. & Ele. syllogismos omnes in specie definit, & eorundem genus 2. phys. definit naturam, 3. phys. motum &c. Vnde illud Cic. 1. de offic. omnem rectam alicuius tractationem à definitione debere proficisci. Quod aperte etiam indicat Arist. 1. de anima. 1. 4. 5. & 11. dicens in T. 11. esse definitionem & quid est, principium omnium passionum, quod idem habetur 4. phys. 1. 31. Idem probat Scot. 1. po. q. 2. ad 3. Itaque scientia quidem totalis supponit sui subiecti definitionem, quia illam à priori probare nequit, nec etiam ex prioribus aliquibus principijs colligere, potest tamẽ illam tradere explanationis causam, vt paulò ante diximus. Et quia ad constituendam definitionem plurimum iuuant regulæ Logicæ, & scientia Metaphysica, quatenus continet summorum generum cognitionem, hinc est quod aliquando itæ definitiones vtriq; tribuuntur. Cæterum partialium obiectorum in eadem scientia potest ab eadem tradi definitio, quia alia quædam sunt in ipsa tanquam principia, ex quibus definitionem formare posset. Idem proportionaliter dicendum est de principijs scientiæ totalibus & partialibus. Ad rationem igitur contrariæ opinionis iam diximus non vacare probabilizari sub præcognitione quid est quod dicatur contineri quid rei, de qua re in dub. 1. q. 3. Ad primam confirmationem. Quid rei est principium Demonstrationis, sed incomplexum, etiam si deinde componere possit principium complexum, ingrediendo actu demonstrationẽ ipsam, quomodo etiam subiectum ipsum appellatur principium circa quod scientia versatur. 1. po. 1. 43. ad 3. Nec satis est definitionem poni in præmissis ad hoc quod ipsius cognitione tribuatur præmissis, alioqui præcog-

nitio etiã subiecti & prædicati referretur ad præmissas. Ad secundam confirmationem. Quid rei refertur ad præcognitum quod est subiectum, & ita tria tantum sunt præcognita. Sed de subiecto tria sunt prænotanda: Quid nominis, an sit, & quid rei. Nec est æquiuoce locutus Arist. 1. po. 1. 2. sub præcognitione quid est quod dicitur, intelligit quid nominis & rei; nam id latius 2. 24. explicauit, & eodem illo loco per prænotionem quia est, intellexit præcognitionem complexorum & incomplexorum. Ergo eodem modo potuit per quid est quod dicitur intelligere quid nominis, & quid rei.

Vltimo notandum est, nomen subiecti variè accipi: Aut enim significat id de quo totalis scientia est, aut partem illius subiectinam, & sic nunquam potest passio, vel principium appellari subiectum, quia illud subiectum est de quo principia declarari, passionem verò demonstrari debent, vt rectè docet Zab. lib. de trib. præcognition. cap. 7. Quanquam absolute loquendo subiecti nomine totale intelligatur. Alio modo accipitur subiectum pro maiestate, quæ in scientia explicatur, & hoc modo potest aliquando passio & principium appellari subiectum, quia de passione possunt aliquando esse aliquæ demonstrationes, & quod non tunc propriè appelletur subiectum, patet ex eo quod 1. po. 1. 43. dicitur subiectum cuius ostenduntur principia, partes, & passionem.

QUÆSTIO SECUNDA.

De præcognitione passionis.

PASSIONIS nomine intelligitur, vt rectè Caiet. 2. po. cap. 1. dub. 2. omne prædicatum, idq; omne quod de altero dicitur & probatur. Quod quia vt plurimum in demonstratione præsertim propter quod solet esse vera passio, propterea hoc nomen passionis retinuit, vt diximus in explanatione textus 1. 1. Quænam autẽ de passione præcognoscenda sint, non solet certa esse dubitatio: Imprimis certum est præcognosci debere quid nominis: Vt enim passio de subiecto demonstretur, necesse est confusum aliquem conceptum passionis præ-

precedere, & communis ratio est omnibus prænotionibus, quoniam prænotio nominis est origo cuiusdam alterius notitiæ. Quæritur igitur præsertim potest de præcognitione an sit, & quid sit.

PRIMA DUBITATIO.

An de passione prænotandum sit an sit?

Prima Opinio. Passionem dupliciter considerari posse: Vel ut res quædam est, vel certe ut formaliter est quædam passio. Si primo modo consideretur, dicunt præcognosci posse quod sit, quoniam nullum certum subiectum dicit. Si vero secundo, non posse, quoniam passionis ut passio est, esse cõstitutum in eo, ut insit subiecto suo, quod ante conclusionem & demonstrationem per quam demonstratur de subiecto ignoratur.

Secunda Opinio: Aliorum. Etiam ut passio est, posse præcognosci quod sit, tũ maxime cum de aliquo effectu & passione scitur quod subiecto insit, ignoratur autem & quæritur causa propter quam insit, Aristotelem tamen non meminisse huius prænotionis, quia nõ est necesse ut ante demonstrationem cognoscatur passionem inesse simul enim atque probatur, cur passio insit subiecto, probatur etiam & scitur inesse passionis.

Tertia Opinio. Adhuc hoc modo præcognosci posse, atque etiã debere indicat P. Ver. nisi enim, inquit, sciatur Ecclypsis esse, nõ poteris de luna demonstrari. Notandum est, id quod de subiecto demonstratur, aut eo convertitur, aut latius patet.

Quarta Propositio. Cum de passione quæritur propter quid, tũ præcognoscendum est quod sit. Vnde cum sciamus multas passiones & effectus rebus inesse, causas inquirimus quæ nos latent. Imò verò testatur Arist. 1. Met. c. 1. hinc ortum habuit Philosophari, nempe ex admirari, admiratio verò est, cum cognoscimus aliquem effectum, & ignoramus causam. Et propterea rectè inquit Them. 1. p. 2, inquirentibus quare

à magnete ferrum trahatur? prænotandum est ferrum à magnete trahi, quo exemplo videtur loquens de prænotione an sit. Quod autem tunc causam alicuius passionis probamus, simul videamus scire passionem inesse, nihil obest; id enim solum est concomitanter, alia verò ex parte sciri multò ante potest passionem inesse, ignorata causa, & demonstratio ad id cognoscendum per se tantum suscipitur.

Secunda Propositio. Cum de passione demonstrandum est quod rei insit, si nõ convertatur cum subiecto, prænotari potest esse in alijs; ut si probare velim terram esse rotundam, prænotari possum cælum esse rotundum, non tamen id necessarium est; Et si enim vel nullum corpus esset rotundum, vel id ignoraremus, insitui adhuc quæstio & demonstratio posset, nec posset illa eadem passio præcognosci esse.

Tertia Propositio. Passio ut formaliter de ea quæritur an insit alicui, non potest sic præcognosci quod sit, quia ipsius esse & inesse subiecto. Nec valet distinctio de passione, ut res est, & ut passio est, nam passio ut est accidens propriũ & convertibile cum subiecto, ex propria sua ratione habet quod sit in subiecto, vnde non potest prænotari esse nisi in subiecto. Si autem passionis nomine intelligatur prædicatum aliquod latius patens, poterit præcognosci esse in aliquo alio subiecto, nec tamen id necessarium est, ut dixi, de alijs prædicatis. Alij supponentes distinctionem in demonstrationem Quia, & propter quid, simplicem seu potissimam dicunt in demonstratione Quia, quæ probatur passionem inesse, sed non posse præcognosci quod sit, si reciproca sit, vel saltem quod sit in illo subiecto, cui inesse probanda est; in demonstratione autem propter quid, quia solum quæritur causa cur insit, prænotari quod sit & insit, sed in demonstratione simplici, quæ utrumque probat, non posse præcognosci. Verum de hac distinctione dicemus infra, & quicquid sit, tenendũ solum est quod dixi.

diximus. Hinc patet quomodo dicta sententia concilianda, sed tertia falsa est, si loquatur de simplici inexistencia prædicati & passionis, nam ut hæc de re aliqua demonstratur, non debet prænosci quod sit, sicut in exemplo P. Ven. non debet præcognosci quod Ecclipsis sit, si de Luna demonstrari debet, nisi quatenus inest alteri subiecto, nempe soli, demonstratio vero quæ de Ecclipsi sit, est de causa propter quam conveniat, Luna, &c.

Obijciat. Arist. solum dicit de passione prænoscenti esse quid est quod dicitur, sed illa præcognitio solum continet præcognitionem nominis. Ergo. Resp. Ego Arist. per quid est quod dicitur, loquens de passione intellexerit quid nominis, & non quid rei, quod an præcognoscei debeat, postea videbimus. Id tamen ibi fecit, quia præcognitio an sit, non est semper, & in demonstratione necessaria. Et quia cū sit demonstratio propter quid, in qua ostenditur cur passio inest subiecto, simul cognoscitur esse passionem, licet cognitum ante fuerit passionem esse, & inesse. Et satis est quod ex vi illius demonstrationis ostendatur passionem esse.

SECUNDA DUBITATIO.

An præcognoscei debeat quid res?

Ubius dubij solutio pendet ex superiori: si enim prænosci potest quod sit, poterit etiam prænosci & quid sit, præsertim cum interdum contingat definitionem passionis in Demonstratione sumi loco medij. Primo igitur dicendum est, in ea demonstratione, in qua passionem inesse subiecto omni & primo demonstramus, quæ appellatur demonstratio vniuersa, non potest prænosci definitio, quia nec etiam prænosci potest quod sit passio, cum ignoretur quod inest; est enim tunc passio conuertibilis cum subiecto, illiusque esse est inesse tali subiecto, nec potest cognosci quid res sit, nisi cognoscatur an sit. Secundo, Dicendum in demonstratione,

in qua passio de subiecto aliqua parte, seu specie demonstratur, potest præcognosci illius definitio, quoniam prænosci quoque potest esse talis passio, videlicet in aliqua alia parte. Tertio. Cum demonstrandum est propter quam inest passio, potest præcognosci ipsius definitio, quia etiam si ipsa sit causa passionis, non tamen ultimata & perfecta: hæc enim est definitio subiecti ut videbimus, cum agemus de medio demonstrationis. Quarto. Cum demonstratio est à posteriori, non est dubium quin possit præcognosci definitio passionis, sed tunc non tam habet locum passionis & prædicati, quam medij, quia demonstratio à posteriori est, cum ex effectu aut passione, quæ aliquid posterius est, probatur id quod prius est, nempe subiecti ipsius existentia, vel definitio. Aristoteles autem locutus potissimum de demonstratione à priori, & propter quid, & de præcognitionibus solum necessariis, dixit de passione esse tantum præcognoscendum quid significet, quamvis nihil, ut diximus, obstat sub illa prænotione etiam comprehendendi quid rei. Et hoc tenet Capitulum 1. §. 2. art. 2. ad primum Aurily, contra primam conclusionem ex mente D. Thom. 2. 2. cap. 1.

QUESTIO TERTIA.

De præcognitionis principiorum.

Super est agemus de prænotione principiorum, quorum nomine intelligimus principia complexa, seu propositiones. Porro reuocandum est in memoriam, quod non semel monuimus, principia quædam esse propria, quæ dicuntur communia. Propria autem sunt respectu vnius solius conclusionis, cum hæc præmissæ determinatæ vni soli conclusioni seruiunt, quia cum sint determinatæ, habent determinatam quoque vim vnius solius conclusionis inferendæ. Aut respectu totalis scientiæ, ita ut assumi possint ad plures demonstrationes in eadem scientia. Communia vel sunt maxime vniuersalia, & omni scientiæ opor-

volantia, ut quodlibet est, vel non est, aut certe pluribus scientijs, ut totum est maius sua parte.

Notandum secundo. Partialis alicuius conclusionis cognitio haberi potest per cognitionem propriorum principiorum dictæ conclusionis, quia hæc ab illis directè tantum pendet, & dicuntur principia intrinseca. Cognitio autem scientiæ totius requirit cognitionem principiorum omnium, illi scientiæ communem; plurium autem scientiarum notitia, vel omnium, etiam notitiam huiusmodi principiorum. Ratio omnibus communis est, quoniam ex Aristotele 1. p. cap. 2. Propter quod vnum quidque tale, & illud magis, sed propter principia habetur cognitio conclusionis scientiæ, ergo multò magis perspecta nobis esse debent principia. Quæ propositio quomodo sit intelligenda, dicemus in explicatione textus. Idem docet Arist. 2. p. 1. vlt. Dicemus itaque tum de principiis communibus & partialibus simul, tum priuatim de principiis quæ sunt præmissæ in demonstratione, in qua directè conclusio inferatur, hoc est ostensiuæ, & principia communia spectabuntur, ut possunt aliquomodo ingredi demonstrationem saltem ducentem ad impossibile.

PRIMA DVBITATIO.

De præcognitione principiorum omnium.

Prima Propositio. Quod attinet ad principia maximè communia, solet adhiberi eritum illud, *Quis aberrabit à ianua*, quod Auerr. intelligit de principiis, Alesius, Alb. D. Thom. & Hec. in 1. p. art. 1. quest. 10. Alex. paulò ante, nempe de tota scientia, & quavis cognitione in communi, ut monet Zim. in tab. verbo. *Prima cognita.* De quo proverbio vide eum Interpretes *ibid.* tum Erasmus in *Chiliadibus*. cent. 6. vel potius Adagia à Paulo Manutio collecta, qui dictionem græcam mauult legere per litteram H, ut significet, *fera*, ut sit sensus, quis aberrabit, à fera; est enim, inquit, deriuatum

hoc proverbium ab Euripide in hymnis, ubi refert fabulam de illo qui socium carissimum errore sagitta confodit, cum in feram intenderet, quod testatur Arist. in oratione Perielis; sed præstat legere per l. sic enim omnes codices habent, & ita omnes interpretes sententiam illam Aristotelis interpretantur, imprimis Auerr. & Alex. & Argyrop. ita vertit, voluit enim Arist. aliquid facile valde proponere, ut inde ostenderetur difficile esse aberrare à quibusdam principiis maximè notis. Longè verò difficilior est feram ex insidijs & incommodo configere, quàm à scopi ianua aberrare: Solebant enim veteres, quod & modo quoque observatur, scopum à lateribus & à tergo muro aliquo defendere, superne imminente tecto, ut ingressus qui patet ianuæ speciem referat. Quare levis est coniectura illius auctoris, desumptam esse similitudinem à sagittarijs, illi enim etiam sagittando, & iaculum dirigendo in scopum se exercent. Præterea huc referri possunt, quæ sparsim Aristot. in laudem cognitionis principiorum docet, ut 3. *Elench.* cap. 10. Principio, inquit, inuenio, facile est addere & arguere reliquum. Et 2. *Eth.* cap. 7. Principium, inquit, est plus quam dimidium totius, quod de principio scientiæ, complexo intelligit Eust. D. Thom. Auerr. Burid. & Burl. Alb. de definitione. Eandem sententiam habet Aristot. lib. 1. *polit.* & alibi, Plato 6. de leg. Est autem Hemistichium Hesiodi, quod translatum postea est ad quævis negotia fortiter aggredienda. Vnde Horat. in Epist. *Dimidium facti qui capis, habet.* Similis sententia est Sophoc. apud Plut. in lib. *quomodo sint audiendi Poetæ.* Idem Aristoteles 1. de generat. animal. cap. 2. Principio, inquit, immutato, exiguus, multa ex his, quæ à principio sunt, immutari solent. Et lib. 5. cap. 7. Principia, inquit, quamuis magnitudine parua sint, tamen facilitate sunt magna. Et 1. de calo 1. 33. idem repetit. dicens quod principium maius est virtute, quam magnitudine. Et

Lib. 2

præ-

præterea: Modica, inquit, transgressio in veritate discedentibus, sit longe millies decies maior, ut si quis minimam quandam dicat esse magnitudinem; hic enim minimum introducens, maxima utique amoveret Mathematicorum. Huc etiam faciunt quæ sæpe dicit: *Parvum erroris in principio, magnum esse in fine.*

Secunda Propositio. De principiis prænotandum est quod sint vera, quodque necessaria sit connexio subiecti cum prædicato. Quod in communissimis seu dignitatibus habetur per solam cognitionem terminorum, in alijs autem minus communibus inductione, vel experientia, logicis rationibus, syllogismo, hypoth. &c. In principijs, verò, moralibus præsertim per consuetudinem colligi potest: ex 1. *Lib. cap. 3. & 7.* Et de hac re sufficiant quæ sup. diximus de præcognitione secundæ operationis, in qua sunt principia, ex quibus habitus intellectus constituitur, sed applicari possunt principijs, quatenus demonstrationem utrunque ingredi possunt, quo etiam modo dici solet habitum intellectus esse principium scientiæ, & consequenter demonstrationis, quæ est causa scientiæ.

Tertia Propositio. Hinc sequitur non posse ullam scientiam, quatenus talis est, sua principia probare demonstratione propter quid, quia non habet alia priora principia, sed nec etiam demonstratione, quia si de principijs cognoscendi in scientia loquamur, alia communiora supra se non habent. Est Aristot. 1. *phys. t. 3. lib. 8. Tit. 2. Phil. in t. 8. 1. ph. Them. Simpl. Alb. D. Thom. Ægid. & Auer. & 1. colligit cap. & Gal. 1. de element. ex sententia Hippocratis & Aristot. Confirmatur. Principia enim prima cognoscendi notissima sunt, quare si per alia probarentur, nec prima, nec certissima essent. Per principia verò cognoscendi intelliguntur non modo ea quæ realem causam continent, sed etiam quæ effectum, passionem, signum, aliudque posterius eiusdem generis, quod notissimum sit, & per quod in alterius notitiam peruenire possimus.*

Quarta Propositio. Potest nihilominus scientia eadem suam principia probare: ad hominem, & deducendo ad impossibile, nimirum ex alijs principijs eiusdem scientiæ ab adversarijs concessis, ea inferendo quæ ipse negat, quod commune est cuilibet principio.

Quinta Propositio. Directè & ostensivè probari possunt in eadem scientia interdum principia, ea nimirum, quæ partialia sunt per aliquos effectus, passiones &c. demonstratione à posteriori, nec non etiam demonstratione à priori, cum aliqua sunt priora principia, per quæ ista probari possunt; hoc enim modo in Mathematicis aliqua demonstratio esse potest, cuius principium per plus quam viginti principia priora probari possit.

Sexta Propositio. Scientiæ inferiores & subalternatæ habent principia, quæ probari possunt per principia subalternantis, ut principia Musicæ per principia Arithmeticæ, imò verò essentialiter fere eadem sunt: Et ratio est, quia se habent principia scientiæ subalternatæ, tanquam effectus quidam & conclusiones respectu conclusionum subalternantis. Tunc autem observandum est, etiam si principia subalternatæ in eadem probentur, non id tamen fieri ab ea, ut subalternata est, sed ut veluti conservatur cum subalternante, & illius personam quasi induit: Ut enim subalternata est talis scientia determinata necessario supponit principia sua, perinde atque subalternans, atque quæcumque alia scientia. Hoc docet Aristoteles 1. *phys. t. 3.* Ut enim, inquit, geometriæ non amplius est ratio ad eum, qui destruit principia, sed aut alterius est scientiæ, aut omnium communis, ubi per alteram scientiam intelligit subalternantem, ut interpretatur Phil. Auer. D. Thom. & alij. Id etiam aperte docet 1. *ph. t. 2. 10.*

Septima Propositio. Omnium principiorum quæ sunt in alijs scientijs probatio Metaphysicæ tribui solet. Ità Aristoteles 1. *3. lib. 1. phys.* ubi nomine omnium communis intelligit Metaphysicæ, ut voluit Inter-

Interpretes dicti, & Themist. & Simplic. Et 1. *ph.* 1.23. ait non esse cuiusque scientiæ probare principia; sed scientiæ quæ est Dñmina omnium; per quam Metaphysicam intelligit. Idem etiam dicitur Plato sensisse, tribuens hæc Dialecticæ, dicens: quæ omnes scientias supponere principia sua à Dialecticæ, per Dialecticam intelligens. quod non semel facit, Metaphysicæ. Hoc testatur Porph. in 1. *Euc.* cap. 14. Alc. ad doct. Plat. cap. 3. & 6. Plotin. *Aven.* lib. 3. cap. 4. & 5. Marit. in *distum* ipsum Plotini, & in *Eub.* Platonis Carpent. in Alc. Platonis. Verum quomodo id intelligendum sit, iam diximus; non enim per se; & tanquā per causas probat Metaphysicæ, singula singularium scientiarum principia, quia non pertinet ad illam agere de particulatibus rerum quidditatibus, nec consequenter de proprijs scientiarum principijs, alioquin dicendæ essent omnes scientiæ vni Metaphysicæ subalternari, quod falsum esse tractatu de scientia dictum. Ege interim Zonst. 4. *Met.* q. 9. Ianden. 1. *Met.* q. 2. Setor. *phys.* q. 1. Dicuntur tamen probati à Metaphysica principia deducendo ad impossibile, quia illa vti est de obiecto maximè communis, habet etiam principia maximè communia; & quæ facile applicari possunt ad partialia.

* *Octava Propositio.* Etiam Dialecticæ tribuitur probare principia scientiarum. Hic docent multi ex dictis Interpretes. 1. *ph.* 1.8. de omnium communi scientiæ Dialecticam quoque intelligentes. Quod idem habet Themist. 1. *aph.* cap. 14. & Ammonius *prefat. in prædicamenta* Alexand. 1. *Top.* in *int.* Notandum autem per Dialecticam aut intelligi posse partem Topicam quæque viciis dicitur, atque de omni re probabiliter differit, quo pacto eam intelligere videntur Græci, & sic Dialecticæ probat principia omnium aliarum scientiarum, quatenus rationibus probabilibus ea aliquando probari possunt, quo pacto Dialecticam etiam vsurpat Aristoteles non semel; eamque latè parentem faciens; atque Metaphysicam, ut ostendimus in proleg. Dialecticæ. Vel intelligi potest per Dialecti-

cam ipsa rota arti, ut dirigit operationes intellectus, & præcepta de singulis rectè conformandis tradit, & ut docens appellatur, sicque dicitur probare principia omnium scientiarum; quia dat viam & modum quo probari possint, huiusmodi principia, ubi opus fuerit, præcipiens de inductione, demonstratione à posteriori, alijsque modis quibus principia probari possunt.

Dices. Eodem modo dici poterit Dialecticæ probare conclusiones aliarum scientiarum; docet enim modum demonstrandi, & conclusiones inferendi. Resp. Posset id in rigore dici, peculiari tamè ratione ipsi tribuitur probatio principiorum, quatenus quicquid probatur, per communia & extranea probari debet, Dialectico & Logico more. Cum autem probatio sit per intrinseca & necessaria media, statim consurgunt particulæ res & distinctæ scientiæ; quibus Logicæ nomen tribui non potest, ut diximus in proleg. ubi agitur de natura Logicæ.

Nona Propositio. Metaphysica ipsa & Dialecticæ non habet superiorem aliquam scientiam; per quam ipsarum principia modo etiam dicto probari queant. Sequitur ex dictis, quia sunt maximè communes, continentque maximè communia & evidentissima principia. Habet Simplic. 1. *phys.* t. 8. occurrens Eudemoni, qui sic argumentabatur. Si quælibet scientia non probat sua principia, sed quæp'am alia, de hac inquiram, probeatne sua principia, quod si negaveris, abibimus in infinitum. Respondet Simplicius deueniri ad aliqua principia adeò perspicua & nota, ut probatione non egeant, sed maxima sua claritate fidem per se faciunt. Cui addi potest quod iam diximus, huiusmodi principia merito esse in istis duabus scientijs: Metaphysicæ, & Dialecticæ, quarum altera est omnium Domina, altera autem omnium serua. Lege Themist. *corr.* c. 5. & 68. 1. *ph.* Zim. 1. 33. Probare ergo Metaphysica aliarum scientiarum principia per sua communissima deductione ad impossibilia, quæ non possunt amplius ipsa probari, non

modo à superiore scientia, quæ nulla est, sed nec à seipsa, quæ maxime elucet in illo communissimo principio: Impossibile est idem simul esse, & non esse, de quo ante diximus, quod qui probare & ostendere conati sunt, reprehendit Aristoteles 4. Met. l. 9. quod enim per causam & demonstrationem à priori probari non possit, patet; nulla enim alia causa aut principium est, quod notius esse queat. Nec etiam deductione ad impossibile, quia ad nullum incommodum maius quis deduci potest, quam si fateatur posse duo contradictoria simul esse vera.

Obijciunt. Aristot. ibid. probat illud principium, quia sequeretur, duo contraria simul esse in eodem, hoc est, duas contrarias opiniones. Hoc utrumque habet expresse Arist. 4. Met. l. 9. Resp. primo cum Iavel. 4. Met. q. 10. qui ait Aristot. contra eos egere, qui putant maius inconueniens esse duo contraria esse simul, quæ id quod illo principio continetur, quoniã sensu experimur unũ contrarium pelli ab alio, de his verò terminis, esse, & nõ esse, non aded manifesta haberi videtur experientia; imò omnis repugnantia quæ in rebus esse videtur, si sensum consulamus, maxime peti videtur ex contrariis. Antip. Androp. q. 1. in 4. Met. ait Aristotelem vti hac ratione, cum ijs qui principium illud recipiunt, quate præterea ait neminem putare posse quod idem sit simul, & non sit. Sed dicendum est quod Aristoteles non probat dictum principium; quod enim contraria simul esse possint, etiam multi ex Theologis nostris concedunt, sed solum ostendit neminem habere posse iudicium, quod idem simul esse possit, & non esse, aliqui duas haberet simul contrarias opiniones. Vnde quod probatur, est non posse hominem habere talem existimationem, quod idem simul esse possit, & non esse, non autem ipsummet principium, illud verò vt probet, assumit quiddam notius & generalius, non posse in eodem simul esse contraria, quod sequeretur, quoniam in eodem essent contrariæ opiniones, quod omnes fieri posse facile negarent. Lege Alexand. A.

uerroes, & D. Thom. ibid. & 1. pr. l. 21. P. Ven. in 1. 26. &c. Non est tamen negandum, posse hoc etiam principium probari deducendo ad incommodum, ad modum dictum propositione quarta, nempe inferendo ex concessis aliquibus ab aduersariis alia nonnulla quæ idem credit esse conuenientia, quamuis reipsa non sint aded absurda, atque negare illud primum principium, necesse enim ait Aristoteles dubitantem de aliqua re, aliquid dicere, & aliquam rationem adferre, aliqui similis erit plantæ, videlicet, quia bruta etsi naturaliter, aliquid tamen certum non declarant, vel sermones nostro ad aliquid certum agendum commoueri solent. Quorum utrumque stirpitus, quibus similis est huiusmodi vis ob suam stupiditatem, à natura negatum est. Verum tamen est huiusmodi probationem non esse dicendam demonstrationem, quia est contra leges veræ demonstrationis, quarum potissima est, vt ad ignotam ex notiore progrediamur. Hæc autem probatio erit ex notissimo ad minus notum. Appellanda igitur erit vera & certa redargutio, non autem demonstratio. Et à Theoph. in lib. de off. apud Alexand. cum. 27. in 4. Met. appellatur demonstratio præter naturam, & violenta.

Ultima Propositio. Non solum de principiis præcognosci debeat quod sint vera, sed etiam quid neminis. Hoc habet Aristoteles 1. po. l. 5. & 24. & ibid. Phil. Auer. D. Thom. & alij Thom. 1. po. cap. 4. & 22. Domin. de Fland. 1. po. q. 3. art. 10. Zab. lib. de præcognit. cap. 4.

Dicit. Arist. in 1. 2. omisit hanc præcognitionem, solumq; dixit de principiis esse præcognoscendum an sit, hoc est, an fiat vera. Huius rei multiplex ratio reddi solet. Prima, Phil. Quoniam id erat clarissimum, non posse intellectum assentiri principiis nisi sciat quid nominis ipsorum, quidque termini significant, & hoc placet Baldo. Sed refellitur, quia etiam aliquando notissimum est subiectum esse, & vt Aristot. monet 1. po. l. 25. scire scientia non esse huiusmodi præcognoscere. Secunda Ra-

no. Quia complexum ut sic non habet nomen, sed ratione tantum terminorum ex quibus componitur. Ita Caiet. resp. Doct. Lou. Ægid. Nyph. & Phil. Etiam non placeat hæc ratio, quia ex Arist. 2.º *po* cap. 7. definitur quid nominis hoc differt à definitione rei, quia ista est tantum simplicium, illa verò & simplicium, & complexorum. Quod idem testatur 2.º *Met.* 12. & Them. 2.º *po* cap. 12. Tertia Ratio. Quia ratione subiecti & passionis censetur præcognosci principium, sed quid dicent qui sic respondent, de medio termino, quid etiam de dignitatibus, quæ actu non ingrediuntur demonstrationem, ideoque non constat subiecto & passione conclusionis. Denique in hoc omnes istæ rationes peccant, quia non reddunt causam cur Arist. 1.º *post.* 1.2. omiserit præcognitionem quid nominis de principiis, alijs verò in locis illam ipsam attribuerit. Alia igitur responsio est, à qua non abhorret Bald. loqui Aristotelem in 1.º *2.º* lib. 1.º de prænotione principiorum, quæ causant scientiam, & quatenus causant, talia vero principia sub hac ratione præcognosci debent ut vera sunt, non autem secundum quid nominis, quia hæc non causat scientiam. Sed non propter hoc, inquit Bald. voluit Arist. excludere præcognitionem quid nominis ab ipsa prænotione principiorum & præmissis. Et videtur satis commoda solutio. Adde quod rard solet in scientijs præmitti quid nominis præmissæ, quod tamen ne omnino quis putaret omitti debere, monuit Arist. id adhibendo fieri posse.

SECUNDA DVBITATIO.

Cuiusmodi præcognitio sunt præmissæ?

Sunt sine dubio præmissæ præcognitio agens respectu conclusionis, hoc est, debet præcognitio præmissarum cognitionum conclusionis, de qua re diximus quæstione præcedenti. Solum duo dubitari possunt: An conclusio sequatur necessario assensum præmissarum, & an eodem actu assentiatur quis & præmissis, & conclusioni. Si autem distincto, an eodem instanti, vel diuerso tempore? De qua re est

alias tum tractatu de syllogismo, tum cum de principiis ageremus, dixerimus, breuiter tamen quæ ad rem faciunt, dicemus. Quod ad primum attinet, sit

Prima Propositio. Si cognoscantur præmissæ ut præmissæ, hoc est, ut ordinatæ & dispositæ in recta forma & modo, id est, ut perspicatur vis connexionis terminorum cum medio; si materia necessaria est, vel probabilis, intellectus determinatus erit ad assensum conclusionis, quoad specificationem, hoc est, si illi aliquis actus exercendus est, non poterit dissentire. Quoad exercitium autem & ad actum de facto eliciendum, solum in materia necessaria determinabitur. Hoc patet proportionaliter ex dictis, siue de præcognitione secundæ operationis, siue de assensu principiorum ut sunt in secunda operatione. Vnde si quis concessa maiore & minore syllogismi, quem sciat esse in forma, neget consequentiam, id ore tenus tantum faciet, non autem mente, ut de negatibus principia ex Arist. diximus.

Secunda Propositio. Si sermo sit de conclusione probabili, non necessario illi actu intellectus assentietur, si accipitur tantum conclusio ut apprehensa cum ordine ad præmissas probabiles, citra tamen assensum. Ratio est. Quia intellectum sola euidencia ad actualiter assentiendum determinat, tamen si præbeatur semel assensus præmissis illis probabilibus, necessario etiam & præbebitur conclusioni, siue reuera præmissæ sint tantum probabiles, siue perinde accipiantur ac si essent. Potest enim, ut docet Aristot. 1.º *pr.* ex præmissa aliqua probabili necessaria aliqua conclusio inferri, quod duobus modis intelligi potest: Vel quod existimetur id quod reuera necessarium est, esse probabile: Vel quod est probabile, putetur esse necessarium; nisi enim id fiat, nunquam poterit quis existimare conclusionem esse necessariam, arbitratus præmissas esse tantum probabiles. Si autem cum probabiles sunt propositiones, assentiatur tamē quis illis, necessario sequitur assensus conclusionis ex illa suppositione. Sic qui aliquem finem apponit efficacia-

citer, etiam ex suppositione necessario vult media ad illum finem, & contra qui vult media ordinata ad talem finem, etiam vult finem.

Tertia Propositio. Quando in re probabili pro utraq; parte sunt æq; probabiles rationes, & præmissæ, idem iudicium est, quod supra de principiis, nempe nō potest intellectus ex se vni potius quam alteri assentiri, ex vi præmissarum probabilium apprehensarum à nobis, citra vllum assensum. Si autem pro vna parte sint magis probabiles rationes, specificatiue determinatur intellectus ad illam partem, non tamen quoad assensum actualem, eo modo quo dum solum attenditur in re probabilitas nulla, ratione proposita in contrarium, nisi forte, vt diximus, assentiat quis præmissis; tunc enim etiam necessario ex suppositione assentietur conclusioni.

Quod attinet ad secundum. Idem est dicendum de præmissis respectu conclusionis, quæ est in syllogismo demonstratiuo, in lib. pr. diximus de præmissis syllogismi, & earum assensu respectu cuiuscuq; conclusionis. Vel enim eodem actu assentimur conclusioni distincte & præmissis, vel conclusioni distincte, præmissis virtualiter. Vel si sint duo actus, potest uterq; eodem instanti fieri, quia sunt subordinati, & ad vnum quodammodo ten-

dunt. Vel deniq; non est necesse concedere eodē instanti fieri, sed simul tamen, in hoc sensu, quia assensus conclusionis in casibus positus necessario statim sequitur. In tempore quidem, quando aliter fieri nequit, sed brevissimo & imperceptibili, quomodo illud Aristot. 1. p. 2. 2. si de præmissis & conclusione intelligatur, quædā simul cognosci et alijs interpretari possumus. Solum verò notandum, scientiam causatam per demonstrationem, per se consistere in conclusione, quamuis precedere debeat præmissarum notitia. Hinc Aristoteles dicit 1. po. 2. 5. scire tum nos arbitrari, cum existimamus nos causam cognoscere. Indicat ergo non ipsam cognitionem causæ in se & per se esse scientiam, sed cognitionem rei per illam causam; quod solum est in conclusione, dependente tamen à præmissis, sed de hoc melius in tractatu de scientia. Lege Greg. q. 1. prob. art. 3. ad 3. Denique memoria repetendum est, conclusionem dupliciter considerari posse: Vel vt est propositio quædam, & sic est pars demonstrationis; vel vt continet cognitionem rei per præmissas illarum, & sic est effectus totius demonstrationis. Priore ratione si modo dicitur effectus, dicitur effectus non totius demonstrationis, sed præmissarum, quia totius demonstrationis simul etiam ipsa quædam pars est.

S E C V N D A P A R S.

TRACTATUS DE NATURA DEMONSTRATIONIS.

Sequitur ad naturam tandem Demonstrationis accedamus, quoniam, vt diximus, eiusdem existentia commodius inquireretur vna cum scientia, de qua ibidem disputari solet. Cæterum hæc Demonstrationis naturæ explicatio potissimum absolute tractatur exposita eiusdem definitione, ea præsertim quæ secundo loco 1. lib. 1. ab Aristotele traditur, ijsq; quæ continentur, quæ quia multa sunt, vt certa methodus obseruetur, diuidetur hæc tractatio in aliquot sectiones. Prima ergo sectio erit de definitione De-

monstrationis, aliz autem de conclusione ipsa, de conditionibus præmissarum, & de medio Demonstrationis.

SECTIO PRIMA.

De definitione Demonstrationis.

Quoniam in explicacione naturæ Demonstrationis obseruari debet quod superiore disputationis parte fieri debere diximus auctoritate Arist. Them. vt omnem quæstionem precedat nominis præcognitio,

cognitio: idcirco primum de nominibus Demonstrationis, & quid demonstratio Aristoteli & nobis sit, constituendum est, postea autem explicabitur ipsa definitio.

QVÆSTIO PRIMA.

Quid Demonstrationis nomine intelligatur?

Primo sciendum est, Demonstrationem in communi significare quamcumque rei cuiusvis manifestam ostensionem, quomodo dicimur demonstrare aliquid digito. Constituunt etiam Rhetores in rerum causarum genera, Demonstrationem, quod in laude ac vituperatione versatur, quod scilicet non vocatur res in deliberationem, aut iudicium, sed veluti coram ponitur evidentibus rationibus allicuius laus, aut vituperium. Hac fere ratione deinde Dialectici, vel Philosophi, potius id argumentandi genus, quod evidenter quid concluderet, ἀποδείξω, dicendum constituerunt, idemque argumentandi genus quo rei cuiusque natura, vel causa explicaretur, & finem haberet scientiam, & nudam cognitionem & contemplationem, quamvis quoque ad alias necessarias ratiocinationes, aliquando referatur, sicut & scientiarum notio. Hinc est quod 3. Top. c. 4. Arist. demonstrationem vocat τὸ φιλοσοφικόν, quasi philosophorum propriam ratiocinationem.

Notandum quarto. Non eodem semper modo usurpari apud Aristot. Demonstrationis nomen, neque etiam apud Interpretes; nam aliquando accipit pro cognitione intellectus nostri discussa, evidente, certa, & vera. Alias pro obiecto ipso rebusque cognitis, prout ordine & modo illo intellectui obijciuntur, qui est Demonstrationis forma. Nonnunquam pro ipsa solum forma demonstrationis, hoc est pro præceptis bonæ demonstrationis: tandem pro effectu ipsius, qui est scientia. In prima acceptione sæpe demonstratio-nem sumit Phil. dicens esse actionem animæ, per quam operamur & demonstramus, & procedere ab habitu scientiarum potest enim hic habitus & actum pignere, & ab eodem iam constituto proficisci,

quod est commune omnibus tum actibus, tum habitibus, Vide 1. pr. int. 1. p. comm. 4. lib. 2. comm. 53. 54. 58. Vocat etiam in hac significatione demonstrationem scientiam, cum ait distinguere scientiam demonstrativam, sicut actum & habitum: est enim scientia vel actualis, vel habitualis, quæ erat ultima acceptio cuius meminimus. Sic præterea loqui videtur Eust. 2. p. in 1. p. prole. Item Mag. & Alex. 1. p. Initio distinguemus Demonstrationem à scientia demonstrativa, tanquam actum ab habitu, quamvis per scientiam demonstrativam intelligat Alex. habitum qui est de cognitione demonstrationis faciendæ, & demonstrationem ipsum modum faciendi, qui ab ipsa scientia traditur, quæ est tertia acceptio à nobis posita, quod indicat Arist. 1. p. c. 1. int. primum ait dicere circa quid & cuius sit consideratio, quoniam circa demonstrationem est & scientiarum demonstrativarum, quam lectionem probat Alex. etsi alia etiam usus sit, nempe & scientia demonstrativa, ut eo loco in expositore textus diximus, & hoc satis etiam docet ipsamet tractatio, quæ solummodo est demonstrationis efficiendæ. Idem haberi videtur ex 4. 6. 2. p. cum concludit Arist. de Demonstratione dictum esse, & simul de scientia demonstrativa, idem enim inquit est. Themist. quoque 1. p. c. 4. Eam, inquit, sententiam, quæ de modo agitur, demonstrationem vocamus. Ex hac ratione omnes fere Latini videntur interpretari eo loco Aristot. Alb. præsertim, D. Tho. Ægid. & alij, ut idem dicantur esse demonstratio, & scientia demonstrativa, hoc est ad idem pertinentia, quoniam cognito modo demonstrationis, seu quæ admodum ea fieri debeat, etiam quomodo scientia habeatur, cognoscitur. Idem dicere videtur Aver. 2. p. 1. 100. explicans Demonstrationem, & scientiam demonstrativam, per album & dealbatum. Sed Arist. 1. p. 1. 2. & 3. videtur accipere Demonstrationem primo modo, nec non etiam ultimo, ubi ait scire etiam habere Demonstrationem, & Demonstrationem esse syllogismum scientialem, seu

M m m facien-

facientem scientiam. Et 1.7. dicit demonstrationem scientiam esse quam habemus eo quod Demonstrationem habeamus, & quia id quod per demonstrationem scitur, necessarium est, debere etiam syllogismum, qui est demonstratio, constare ex necessarijs, ubi distinguit demonstrationem pro effectu ipso, qui est scientia, & pro syllogismo. *tu quoque it.* Si igitur, inquit, est demonstrativa scientia ex principijs necessarijs, hoc est, si est demonstratio ut syllogismus significat, quæ propriè constat ex principijs. Et *tit.* 5. quia dixerat scire esse rem per causam cognoscere, sequi ait demonstrativam scientiam esse ex veris, primis, &c. subditus posse quidem sine his conditionibus syllogismum esse, non cum tamen qui est Demonstratio. Arque hac eadem ratione accipi Demonstratio potest pro obiectis ipsis in recta figura dispositis, quomodo Logici etiam est considerare res ipsas, sicut & realem ipsam operationem ut præceptis informari potest. Nec mirum quod modo in una, modo in alia acceptione Demonstratio sumatur, sunt enim adeo inter se affines hæ acceptiones, ut altera ex altera sequi videatur. Nos verò de demonstratione præsertim agemus, ut significat modum ipsum rectè demonstrandi, per præcepta ipsa, per quæ operatio dirigitur.

QVÆSTIO SECUNDA.

Quid sit definitio Demonstrationis?

MULTÆ demonstrationis definitiones assignantur, vel potius descriptiones ex varijs illius rum causis, tum attributis desumptæ, non modo ab Aristotele, sed etiam ab alijs eius Interpretibus, potest enim res aliqua definitione explicari præter duas essentielles partes, genus & differentiam, illis duobus modis, ut videre est apud Aristotelem 8. *Met. t. 6. 1. de anima. t. 16. 2. po. c. 5.* Atque ut ab Interpretibus incipiamus, Phil. præf. 1. po. Demonstratio, inquit, est scientialis syllogismus, ex rationibus quibus per se creditur, & quas omnes continentur acceptus. *Auer. in Ep. log. c. de demonstr.* Est, inquit, syllogismus ex

duabus præmissis veris, necessarijs, universalibus per se. Aliqui recentiores ita definiunt: Demonstratio est ratiocinatio ad eò verè colligens, ut nunquam mutari, aut aliter habere possit, quod per eam infertur. Hæ definitiones non multum discrepant ab ijs, quæ apud Arist. reperiuntur. Sunt aut illæ potissimum tres. Prima. Est 1. po. t. 5. Demonstratio est syllogismus scientialis, hoc est, ut ipsemet interpretatur, secundum quem eo quod ipsam habeamus, scimus. Quare malè nonnulli scientiæ interpretati volunt quo scientiæ utantur, etsi id quoque verum sit, Arist. autè interpretationem sequuntur fere omnes Interpretes, & Them. paululum mutatis verbis, ita explicat Philosophi sententiã. Est, inquit, Demonstratio syllogismus pariens scientiam. Quam ob causam iidem Interpretes annotant esse hanc definitionem ab effectu, vel à causa finali. Quo definiendi genere præsertim utimur in instrumentis. Secunda Definitio habetur ibid. ubi inquit: Demonstrativa scientia, hoc est, Demonstratio, est ex veris, & primis, & immediatis, & notioribus, & prioribus, & causis conclusionis, Quæ Alb. D. Tho. Lincon. & alij dicunt dari per materiam, quoniam, ut diximus, habent se præmissæ in demonstratione instar materiæ, & instrumentum ut finem suum assequatur, ex tali debet materia constare. Tertia Definitio 1. *Top. c. 11.* Demonstratio est, quando ex veris & primis syllogismis erit, aut ex talibus quæ per aliqua prima & vera eius, quæ circa ipsam est cognitionis principium sumpserunt. Hæ omnes definitiones videntur non convenire in omnem Demonstrationem, sed in solam eam quæ dicitur propter quid. Et certè ad primam quod attinet, etsi ipsa, si verba spectemus, quadrare omni Demonstrationi possit, quia omnis Demonstratio est syllogismus scientialis, hoc est faciens scientiã, non tamen iuxta mentem Arist. & iuxta eã scientiã, seu illud scire quod ab eo definitum est, rem per causam cognoscere, quod etiam longe nobilius est, quam quod Demonstratio quia patit, De secunda id multo

Definitio Demonstrationis.

ad adhuc videtur evidentius, unde dicit Arist. sine illis conditionibus esse quidē syllogismum posse, non autem Demonstrationem. Ex quo loco Avic. cum alijs colligunt Demonstrationē quia non esse dicendam demonstrationē. Verū de hac re infra. Videtur autē certū per se loqui ibi Arist. solum de demonstratione propter quid, & a causa, seu a priori. Iam verō tertia definitio, ut vult Alex. ibid. tantum convenit demonstrationi a causa, quoniam illius solius præmissæ sunt primæ, vel cognitæ, ac demonstratæ per principia prima & immediata, aut sunt etiam ipsamet principia immediata, idēque dubitat idem Alex. an syllogismus ab effectu, qui dicitur demonstratio, quia sit solum Dialecticus. Posset tamen vtrumque accedere ista definitio demonstrationi quia, si diceremus constare ex primis secundum nos, præsertim cum in Top. Arist. noluerit de demonstratione quia exadē disputare, sed quantum satis erat, ut eam a syllogismo Topico secerneret, ad quod satis est si dicamus non progredi demonstrationem, quia ex probabilibus, sed ex veris & necessarijs, quæq; conclusionem verā necessariamq; inferant. Quare ut una sit quæ utriusque Demonstrationi convenit definitio, hæc sortē erit: Est syllogismus constans ex propositionibus veris, necessarijs. & evidentibus, quæ evidentem & necessariam conclusionis cognitionē faciunt; nam per vera distinguitur a syllogismo sophistico & pseudographo, qui falsas assumunt. Per necessaria a Topico, qui ex probabilibus tantum efficitur. Per evidentia ab eo syllogismo, qui est quidē ex veris & necessarijs, quorum tamen veritas & necessitas nobis clarē non innotescat, qualis est fortassis syllogismus fidei divinx, vel humanæ. Talis quoq; est illa aliorum recentiorum definitio suprà a nobis posita, quæ tamen non videtur esse completa: siquidem non omnis syllogismus ita verē colligens, ut nunquam immutari, aut aliter haberi possit, quod colligitur, continuo Demonstratio dicendus est, quia deest illi conditio necessaria, ut ex notis sit & cui-

dentibus. Cæterum in hac ultima definitione comprehendente omnem demonstrationem, sunt hæc tria: Syllogismus, quod est viz generis, materia, nempe præmissæ, & finis, qui est scientiam facere. De primo & secundo diximus tractatu de syllogismo, videlicet quomodo genus demonstrationis esset syllogismus, & quomodo præmissæ efficientis rationem haberent, quo etiam modo essent materia. De fine partim quæ necessaria sunt ex dicendis colliguntur, partim peculiaris ad extremum tractatus disputatio instituitur. Quia verō præmissæ ut sunt propriæ Demonstrationis certas quasdam requirunt conditiones, præcipuus noster esse labor debebit in explicandis illis, quas Arist. expressit duabus posterioribus definitionibus, præsertim ubi secunda, ubi.

Notandum primo. Quod in expositione text. diximus non constare inter omnes, an singulæ dictiones singulas contineant dictiones, an verō eandem plures? Aug. enim vult quatuor conditiones enumerari, ut primum & immediatum idem sit, atq; contrahatur primū & immediatum, cum plura alia significare possit. Sic etiam idem sint notiora quæ, & priora, sed D. Tho. cum alijs asserunt sex esse conditiones, uti & sex dictiones ponuntur, ita ut dicantur præmissæ immediatæ, quia medio vacant, quo probentur primæ in ordine ad alias præmissas, quæ per ipsas probari possunt, & hæc rursus alterius alicuius Demonstrationis præmissæ; Ut enim dicitur 5. Met. l. 4. Primæ demonstrationes sunt principia & elementa reliquarum Demonstrationum. Eodem modo priora, inquit, D. Thom. significant prioritatem naturæ, quam dicuntur præmissæ tanquā causæ habere. Notiora verō, quæ debeant esse magis cognoscibiles & cognitæ, cum effectus cognitio ab illis pendeat. Scio aliter has conditiones ab alijs explicari, ut a Them. c. 4. & Phil. l. 5. sed satius est id expresse suis in locis, quam transcursum & obiter explicare, sufficiatque proposito nostro videri has conditiones aliquo modo distinctas, quas etiam Arist. ibi. sere omnes seorsim explicat.

M m m 2 Vade

Definitio v.
triq; com-
munis.

Vnde & hac in re Auer. à nonnullis ex suis discipulis deferitur. Nihilominus idem Auer. in Ep. Log. cap. de demonstrat. enumerat has conditiones. Prima, Vt sint veræ. Secunda, Vt vniuersales, hoc est, de omni. Tertia, Vt necessariæ. Quarta, Per se. Quinta, Causæ conclusionis. Sexta, Vt sint naturales. Septima, Priores, non tantum secundum esse, sed etiam secundum cognitionem. Octaua, Vt primæ, hoc est, immediatæ. Nona, Vt propriæ. Algaz. in Log. sua cap. de demonstrat. has tantum ponit. Primo, Vt sint veræ. Secundo, Necessariæ. Tercio, Primæ. Quarto essentialis. Lege Auer. in Epist. quadam de primato prædicatorum Demonstrationis.

Notandum secundo. Non omnes omnino conditiones transfert Arist. sed præcipuas quasque, & ex quibus alias, quas postea ponit, oriri dici possint, vt quod propositiones sint necessariæ, de omni, per se, vniuersales, & propriæ &c. & quidem de duabus conditionibus, vt sint per se, & de prædicato vniuersali, lege Zab. libris duobus de propositionum necessitate.

Notandum tertio. Est omnes hæc conditiones ab Aristot. positæ, convenientes Demonstrationi propter quid, præsertim si omnes simul sumantur, quod merito fecit Arist. cum longè sit nobilior Demonstratio propter quid, quam quia, vt si hæc cū illa conferatur, soleat præ ipsa appellari aut syllogismus absolutus, aut ratio Dialectica, & coniecturalis, tamen quoniam etiam demonstratio quia proportionem quadam omnes, vel plures habet ex istis conditionibus, debet enim esse ex veris, necessarijs, per se, de omni &c. & quodammodo etiam ex prioribus & notioribus, sique causis, saltem quoad nos, propterea quæ de singulis conditionibus gratia demonstrationis propter quid dicuntur, dicta etiam intelligi poterunt de Demonstratione quia. Sed quia in Demonstratione pars quadam & penultima est conclusio, & quamvis sit ordine vltima, & in executione, est tamen prima in intentione: Idcirco de conclusione ante omnia dicemus, de medio verò Demonstrationis, quia peculiaris difficultas, tantum tam

modo habet in demonstratione propter quid, dicemus tertia parte huius disputationis, cum de specie Demonstrationis propter quid agemus.

SECTIO SECUNDA. *Qualis esse debeat conclusio.*

REm paucis expediemus. Solet autem aliter ab alijs hæc quæstio proponi, An oēs quatuor quæstiones, de quibus Arist. 1. po. inquit. An sit, quid sit, & quod sit, & propter quid sit, Demonstratione concludi queant? Quid harum quæstionum nomine intelligatur, diximus alias, & dictum in explicatione textus. Difficultas est potissimum de duabus primis: Constat enim, qualis sit, & propter quid, in demonstratione probari & concludi. De quæstione autem an sit, patet ex dictis de præcognitis, de quæstione quid sit, disputat Arist. 1. po. vbi etiam querit an idem quæsitum absoluti definitione possit & demonstratione, quæ de re dictum tractatu de definitione. Lege Them. 7. 1. in 1. po. 7. Sic autem rem totam paucis concludere possumus. Primo: Omnis quæstio quatenus quæstio est, demonstrabilis est, quia sciri potest, ex Arist. 2. post. cap. 1. Secundo, Quæstio An sit incomplexa, significat rei existentiam à posteriori demonstrari posse, id ostendimus tractatu de præcognitionibus. Tercio, Quid, & propter quid demonstrari possunt quatenus reuocantur ad quæstionem, An est vera, hoc est, materialiter tantum ostendi, formaliter enim non potest definitio vt definitio est demonstratione probari, vt probat Arist. 2. post. Probabiliter igitur vt est quoddam prædicatum, vt si queramus an homo sit animal rationale. Quarto, Conditiones conclusionis probandæ facilius cognoscuntur ex dicendis de cognitionibus præmissarum. In genere autem dici potest cuiusvis Demonstrationis conclusionem debere esse vniuersalem, necessariam, & per se. Et hæc videntur in præsentia satis esse, quæ tamen multis ab alijs examinantur. Sic etiam quæ spectant ad ipsam naturam conclusionis inferendæ, an æalis sit, necessaria, vniuersalis, & alia huiusmodi. Denique cuiusmodi esse debeat.

debeat. Hæc omnia melius intelliguntur tractatu de scientia.

SECTIO TERTIA.

*De prima conditione præmissarum,
ut sint veræ.*

DVo potissimum queri possunt; quomodo sint veræ propositiones, & quænam sit causa, & quod fundamentum veritatis, & simul quænam sint propositiones quæ appellantur sempiternæ veritatis?

QVÆSTIO PRIMA.

Quomodo propositiones dicantur esse veræ?

Sæpe diximus aliam esse veritatem transcendentalem, rerum etiam incomplexarum, & cuiuslibet operationum intellectus, alteram complexarum: & quamvis de rebus etiam quæ intelliguntur per huiusmodi operationem dicatur veritas, quæ solet vocari obiectiva, absolute tamē loquendo, & sine addito, veritas dicitur de vero intellectus enunciantis & iudicantis, non autem rerum intellectarum. Alia verò omnia dicuntur vera cum addito, ut verum aurum, verum ens, verus conceptus rei, &c. quod observat D. Thom. 1. p. q. 16. art. 1. & de ver. q. 1. art. 1. Vnde factum est, ut Plato in simposio veritatem animi cibum esse diceret. Et Plutarch. Sympos. lib. 3. Homer. etiam *Iliad.* 6. D. Augustin. lib. de vera relig. D. Gregor. Nyssæ. de vita Moysi. Et saltem certum est veritatem non solet propriè ab Authoribus dici, nisi eam quæ in operatione intellectus est, nec quidem in quavis, sed quæ verum cognoscat, intelligatque & iudicet rem esse vel conformem, vel difforem. De qua re D. Thom. *sup. art. 2. & ibid.* Cajetan. Lege Aristotelem 1. Met. 1. 4. & lib. 11. *sum. 3. cap. 2.* & omnes Interpretes his locis. Cæterum non modo dicuntur veræ propositiones, quarum habentia rebus realem termini existentiam, et si perfectius quodammodo, nempe fundamentaliter dici soleant veræ, sed etiam quarum termini sunt veræ negationes, & non entia,

quia licet non sint vera entia, sufficit tamen quod prout coniunguntur in complexa enunciatione, non repugnent, ut cū dicimus: Chimæra est non ens, hic constat loqui Aristotelem de veritate complexa, & enunciativa, quia hanc solam habent principia & præmissæ, atque conclusio ad quam illæ ordinantur. Probat autem Arist. debere principia & præmissas veras esse, quia inquit, non est non ens scire, hoc est, sciri non potest quod falsum est, ut interpretantur Auer. Phil. Alb. D. Tho. &c. Et patet exëpio quo nititur, ut quod diameter sit commensurabilis. Non potest autem esse scientia de falso, nisi in actu signato, ut de hoc ipso, quod de falso non possit esse scientia. Vnde Phil. sciri posse non ens, nempe quod nō sit. Quamvis autem verum sit non ens sciri non posse, siue concipiatur ut est in conclusione, siue ut est in præmissis: Videtur tamen mens Aristotelis esse loqui de præmissis, ut sensus sit, ex falsis colligi conclusionem verā non posse, si demonstrativa sit. Ita Thom. D. Thom. Auerroes &c. Nec refert quod ex falsis conclusio sequi vera possit, ut etiam Aristoteles 2. *post. cap. 1. 1. post. 6. 17. & 23.* quoniam, ut inquit Auerroes, hoc est per accidens. Atque ut melius notat D. Tho. concludi quidem, & utrunq; probari verum ex falsis potest, nō tamen sciri: quod enim non est, non potest eius quod est, id est, passionis seu prædicati quod subiecto inest, esse vera causa. Et propterea Arist. 2. *pr. cap. 2.* dicit ex falsis sciri quid est, sed non propter quid.

Obijciēs. Demonstratio ducens ad impossibile, constat ex falsis. Ergo. Respondet. Ex professo solum loquimur de demonstratione ostensiva, siue propter quid, & quia; Etsi enim in demonstratione propter quid locum tantum propriè habeat causa, ex qua aliud inferitur, sit Demonstratio, nihilominus etiam quia oportet ut rectè colligatur causa ex effectu, inesse præmissis veritatem. Adde quod sicut demonstratio ad impossibile est demonstratio secundum quid, ita pendet quoque ex veris secundum quid, nempe ad hominem. Rectè

MM 3 autem

autem Caietanus *lib. 1. post. cap. 2* monet, cum Aristoteles ait, quod non est, non scitur, ut probet præmissas esse veras, non esse sensum de eo quod non actu existit, non posse haberi scientiam, sed id quod rei verè non inest, non posse verè cognosci rei inesse, quod tamen falsa propositio affirmat. Idemque iudicium est, si verè infit quod non inesse ait falsa propositio. An verò non possit scientia esse nisi rerum existentium, diximus tractatu de prænot. & dicitur infra in tractatu de scientia. Denique non est dubium quin præter veritatem complexam præmissarum, requiratur etiã incomplexa veritas ex parte obiecti, & hoc indicat Aristoteles dicens procedere Demonstrationem ex causis proprijs rei, & scire esse rem per causam cognoscere, per quam res est.

QVÆSTIO SECVNDA.

De fundamento veritatis propositionum, & de propositionibus semper veris

Prima Propositio. Fundamentum & ratio veritatis propositionum, non est quod res existat, sed necessaria connexio subiecti, quæ etiam appellatur identitas, ita ut non possit subiectum non modo esse & existere, sed nec etiam concipi sine prædicato ratione suæ essentia. Talis autem est hæc propositio: Homo est animal rationale, etiam si nullus existat, & hæc connexio & identitas est in ipsius terminis ante omnem intellectus operationem, ut fateatur Caietan. & Ferrar. saltem fundamentaliter, & supposita distinctione graduum Metaphysicorum, multò id adhuc magis verum apparet. Quare non est pura rationis relatio, ut vult Zon. 5 *Met. q. 12. & lib. 3. q. 5.* quamvis importet negationem diuersitatis. Confirmatur. Nam nomine etiam cogitante, & quamvis de homo falso homo non existat, vera est hæc propositio conditionalis: Si homo est animal, est & substantia, vel animal est substantia; Vt enim tradunt Logici, veritas conditionalis necessariè innititur veritati simplicis propositionis, De quare Andr.

7. phys. com. 2. Sicut etiam ut vera sit hæc propositio: Si Petrus currit, mouetur, oportet esse veram illam absolutam: Currens mouetur. Confirmatur secundo. Hæc propositio vera est: Homo est homo, etiam si nullus existat, ergo & ista: Homo est animal. Consequentia patet. Quia animal includitur in ratione noui hominis, & de quo genus negatur, etiam & id quod per se sub genere est, sub animali verò continetur hominis species. Si ergo vera est propositio: Homo est homo, etiã & illa: Homo est animal. Antecedens verò probatur; Nihil enim verius esse potest, quam eiusdem de seipso prædicatio, tum quia apertè falsa est illius contradictoria, homo non est homo. Vel quia vera est hæc propositio negans: Homo non est homo, sequitur supponi debere alterius affirmatiue veritatem; hoc enim semper fit, & illa maxime est in qua idem de seipso prædicatur. Quare 2. *Periberm. cap. 3.* hanc propositionem: Bonum non est malum, reuocat Aristoteles ad illam: Bonum est bonum. Confirmatur tertio. Vt enim inquit Aristot. *cap. de substantia*, & in postprædicamentis *ca. de priori* ex eo quod res est, vel non est, dicitur vera vel falsa oratio, hoc est, ex eo quod propositio significat dictam connexionem, & identitatem terminorum, quamvis ipsi realiter non existant, ut interpretatur Caietan. *1. post. cap. 6. & 9.* Etiam si Aristoteles eo loco exempla det in materia contingenti, in qua propositiones tum tantum sunt veræ, cum termini existunt, ut si Socrates sedeat, oratio dicens illum sedere, vera erit, falsa si idem surgat. Confirmatur denique. Alioqui non esset scientia nisi de rebus actu existentibus, quod diximus esse falsum. Hac verò ratione ipsi termini per se sumpti dici possunt causa veritatis propositionum, tum efficiens, tum exemplaris, & quodammodo formalis. Efficiens, quatenus possunt res in animum nostrum sui species imprimere, cum tamen reuera sola mens nostra propriè possit dici causa efficiens. Exemplaris verò & formalis, prout veluti norma quædam ad quam propositionum ipsarum veritas

veritatem expendimus, videlicet si cum rebus ipsiſſis conſentiant, ideoque Ariſt. *cap. de priorib.* dixit rem eſſe cauſam veritatis quodammodo, & non abſolute. Exemplo eſſe poteſt pictura: nam eſſe ſcīta imago cauſam efficientem propriè habet ſolum artiſcem, dici tamen poteſt exempli cauſa D. Petrus eiſdem cauſa efficiēs, quatenus ſui in pictoris animum ſimilitudinem imprimunt, & eſt etiam veluti forma & exemplar. Lege Flam. *queſt. Log. cap. 11.* Porro hæc ſententia eſt Alb. *lib. de cauſis cap. 5. in poſtprad. cap. 9.* Et apud eundem Auic. Alph. Algaz. &c. Henrici. *quodlib. 10. queſt. 3.* Scoti, & omnium ſerè Scholaſticorum 3. *f. d. 21. & 22.* Egid. 1. *po. cap. 2. D. Thom. q. 1. de ver. & 1. p. q. 10. art. 3. ad 3. & queſt. 16. art. 7.* Herm. *quodlib. 3. q. 1. cap. 1. f. d. 22. q. 2. ad 5.* Gregor. & 8. *q. 1. art. 1. & lib. 3. d. 21. 22.* Ferrar. 2. *contra gent. cap. 52.* Caietan. 1. *poſt. cap. 6. & 9. lib. de Ente eſſ. q. 11.* Zonſ. *in prædic. ſubſtant. & 9. Met. q. 5.* Lincun. 1. *poſt. s. 4. 6. & 7.* D. Auguſtin. *lib. 2. de libero arbitrio cap. 8.* dicit nihil eſſe magis æternum, quam rationem circuli, ac duo & tria eſſe quinque. Id apertè colligitur ex 5. *Met. l. 6. & Auerroes ibid.* Oppoſitam ſententiam tenent quidam receptiores. Nominales 1. *poſt. queſt. 3. ad 1.* & apud Zonſ. qui negant has propoſitiones eſſe abſolute veras, ſed accipi debere dicunt vt faciant ſenſum diuiſum, de poſſibili. verbi gratia: Omne animal rationale eſt riſibile, hoc eſt, omne animal rationale poſſibiliter eſt riſibile. Item Herm. ſui penè oblitus *quodlib. 6. queſt. 11.* dicit hanc propoſitionem: Homo eſt animal, ſi ſumatur in potentia, eſſe veram, vt ſenſus ſit: Homo non exiſtens, eſt animal in potentia, ſi autem ſumatur actu, non eſſe veram. Duo. *f. d. 8. queſt. 7.* ad tertium accedit, ſed hoc eſt contra communem omnium loquendi modum; nemo enim cum dicit: Homo eſt animal, ſumit animal pro actu exiſtente, ſed vult tantum convenire hoc prædicatum homini, ſeu eſſe connexionem inter hæc duo. Argumentatur etiam Soto, quia ſequeretur, inquit, æque eſſe neceſſarias

propoſitiones veras in materia neceſſaria & contingenti, & æque eſſe ſempiternas veritates utraſque, verbi gratia, hanc: Homo eſt albus, quia homo etiam non exiſtens albus eſſe poteſt. Reſponderi poteſt non eſſe parem rationem, quia iſtiſus propoſitionis: Homo eſt animal, ſumptæ ſecundum poſſibilitatem, hæc erit ſententia; homo non exiſtens poteſt eſſe animal, ſed vbi extiterit, de ratione illius erit, vt ſit animal, quod non reperitur in iſta alia propoſitione: Homo eſt albus; Vt enim verum ſit, poſſe hominem album eſſe cum erit, non tamen homini exiſtenti debebitur vt albus ſit. Verum quidem id eſt, ſed ex hoc ipſo licet argumentum trahere, tunc enim ſequitur non conſiſtere veritatem propoſitionis in ſola potentia, ſed etiam in quadam neceſſaria connexionem prædicati cum ſubiecto, propter quam vera erit propoſitio in materia neceſſaria, non item in contingenti. Accedit quod potentia eſt quid adueniens rei ipſi, igitur ante illam adhuc res habet intrinſecam illam connexionem. Maneat ergo veritatem propoſitionis conſiſtere in intrinſeca, ſolaq; connexionem.

Secunda Propoſitio. Eadem ratio eſt propoſitionum, in quibus prædicata eſſentialia dicuntur de ſingularibus, vt: Petrus eſt homo. Ita ſentit Scot. Cap. Caietan. Zonſ. & Soto nominatim, & reliqui, ſi conſequenter loqui velint. Hanc propoſitionem probant eadem ſerè omnia argumenta, quæ pro præcedenti allata ſunt, præcipuè quia æque in ſingularibus reperitur dicta terminorum connexio, & vt benè Soto notat, & definitio indiuidui non eſt alia præter naturam & definitionem ſpeciei. Quare in hiſ, aliſq; huius generis propoſitionibus verbum *eſt*, ſolam ſignificat æqualem connexionem, non autem exiſtentiam, quæ in accidentalibus propoſitionibus ab hoc verbo ſignificatur, & dici ſolent de tertio adiacente, de quibus intelligendum eſt quod dicitur in *lib. Periherm.* Ex propoſitione de tertio adiacente licere inferre propoſitionem de ſecundo. Vnde non ſequitur: Homo eſt animal, Ergo homo eſt, licet rectè ſequitur: Homo eſt

est albus, ergo homo est. Confirmatur. Quia si hæc propositio, Petrus est homo, non est vera, ad modum explicatum, nec etiam illa: Petrus est Petrus, ut diximus de illa: Homo est homo. Contrariū sentit Iand. 4. Met. q. 5. sed non valde consequenter. Quod si quæras, in talibus propositionibus qualisnam suppositio sit, siue pro quo supponat subiectum, ut: Homo est animal. Resp. cum Soro, Zonf. & alijs, suppositionem esse personalem, vel ut rectius loquamur, absolutam, & naturalem; homo enim supponit, & pro immediato significato, quod est homo specificè sumptus, & pro mediato, hoc est pro omnibus individuis.

Tertia Propositio. Idem est dicendum de propositionibus, in quibus proprietates de subiectis prædicantur. Ratio est. Quia conveniunt rei propter essentiam ex qua fluunt, ideoque sicut est necessaria connexio prædicatorum essentialium, ita consequenter necessaria & proximè ad essentialem accedens connexio passionum sit cum eodem subiecto, non sic autem est de alijs accidentibus, quæ communia sunt, & ob aliam extrinsecam causam conveniunt rei: illa enim non prædicantur nisi de existente subiecto, ut: Homo est albus. Quidam tamen id negant, quia inquit à Deo saltem separari posse huiusmodi proprietates. Alij, quia fluunt quodammodo ab essentia per effluxum quendam & emanationem, quæ videtur existentiam subiecti necessario supponere. Nonnulli quia credunt non convenire passiones subiectis ex natura sua, sed ex sola Dei voluntate, ideoque si ab initio Deus ignem frigidum condidisset, quod aiunt, potuit, frigus fuisset propria ignis affectio. Verum concedatur posse realiter passiones à subiecto separari, de quo magna lis est apud Philosophos, tamen semper restat connexio quodam & ordo naturalis inter illas & subiectum, quem ne Deus quidem tollere potest. Quod sufficit ad verificandas propositiones de rebus non existentibus. Quod ad emanationem attinet prout significat actuale illum effluxum proprie-

tatum, supponentem productionem realem essentiae, quam veluti ipse sequitur sic sine dubio supponit existentiam subiecti, vel, quod idem est, non est sine illa. Si autem solam dependentiam ab essentia, cum qua connexæ sunt passiones, hoc modo non magis supponit existentiam. Denique quod tertia sententia affirmat, est per se satis absurdum, cum certum sit substantias, atque res omnes ex se & natura sua magis esse ad vnum quid propensas, quam ad aliud, quod solum est ratione proprietatum, quia essentia constituit rem in se, & ad se. Item constat esse ordinariam & certam rerum essentias indagandi viam per proprietates, ut sæpe docet Arist. præsertim 4. p. in definitione loci, de anima. 1. 11 &c. B. B. autem observandum quod non modo in prædictis omnibus propositionibus fieri possunt aliquæ determinatæ propositivæ infra ens, sed etiam ipsiusmet entis, dicendo, verbi gratia, homo est ens, Petrus est ens; non enim per ens intelligimus existentiam, nec eam ens in suo conceptu intrinsecè includit. Et quia Ave. Algaz. & Alphar. apud Alb. in loco notato per ens fortasse existentiam intellexerunt, cum concederent verificari alia prædicata, negarunt tamen verificari prædicatum Entis. Adversum hæc quæ dicta sunt proponit Zonf. ac etiam diluit multas obiectiones, præcipue verò sunt istæ. Prima Aristotelis. 2. p. 17.

Prima Obiectio. Eius quod non est, non potest definitio sciri. Ergo ad veritatem propositionum requiritur rei existentia. Resp. Zonf. Primo loqui Aristotelem disputativè. Secundo loqui de scientia quæ à nobis acquiritur, ad quam necesse est rem, quæ sciri debet, existere, cum omnis nostra scientia ex singularem rerum cognitione, quæ existunt, pendeat. Ad di potest, sensum Aristotelis esse non de existentia actuali, sed de esse, quod aliquam dicit entitatem, atque ita id cuius tenetur definitio aliquomodo esse præcognoscitur.

Secunda Obiectio. Non valet hæc conclusio: Socrates est homo mortuus. Ergo

est homo, ergo non etiam valet: Socrates est non existens. Ergo Socrates est. Ergo ad veritatem propositionis necessaria est rei existentia. Resp. Arist. s. *Periberm.* ubi de prima illa argumentatione loquitur, solum negat inefficaciam formalem consequentiā, quamvis consequens illius semper sit verum, id est, semper verum est Socratem esse hominem, non tamen id sequitur ex illo antecedente: Socrates est homo mortuus. Secundo. Non est par ratio, nam esse mortuum, est terminus quidam diminuens & alienans, faciensque ut homo sumatur non pro habente naturam humanam, sed pro cadauere. Hic autem terminus non existens, non diminit significatum hominis: idem enim homo est essentialiter, siue existat, siue non existat. Denique mortuum non tollit naturam cui conuenit, ut secundum se ipsam, si in actu existentia ponatur, se mouere possit, sed quod actu habeat illud esse, quod ab anima viuentis tribuitur.

Tertius Obiectio. In triduo mortis Christi non erat vera hæc propositio: Christus est homo, ut sentire videtur Theol. 3. s. d. 21. c. 22. & D. Th. 3. p. 2. q. 15. art. 4. Ergo Petro non existente, non erit vera hæc: Petrus est homo. Resp. Scot. Theologos solum intendere quod Christus in triduo non erat homo existens, ut Scotus Zon. interpretatur, videtur tamen præterea Scotus dicere esse propositionem illam Logicè etiā falsam, quia inuoluit implicationem; Christus enim dicit suppositum, quod est in diuina & humana natura. In triduo autem non erat suppositum diuinum in humana natura, etsi seorsim esse in singulis partibus. Sicut etiam falsa esset ista illatio: Socrates est homo albus, Ergo etiā non existens est albus, quia album supponit subiecti existentiam. Nihilominus idē Zon. & Cap. videntur concedere esse veram propositionem. Et certè par ratio est, atque huius propositionis: Petrus est homo; sicut enim connexio essentialis Petri cum homine, etiam si Petrus non existat, ita videtur esse connexio essen-

tialis in hac propositione: Christus est homo, & sicut vera est illa propositio, quam Petrus dicat suppositum existens in natura humana, ita etiam erit & ista vera, quia Christus intrinsicè dicit suppositum in natura humana, & sicut ab æterno illa vera est, etiam si Petrus non existat, ita vera erit & ista ab æterno, etiam si non habeat Christus suppositum, naturam humanam actu suppositans. Dissimilis autem ratio est de hac & illa propositione, & simul. Petrus est albus, quoniam album nullam habet ex se connexionem essentialē cum subiecto, vel ea essentia dependentem, ideoque rei solum existentie conuenit, & propter conditiones naturales & extrinsecas.

Quarta Propositio. Veritatis propositionum nulla alia est, præter dictam terminorum connexionem & identitatē, causa efficacia Ratio. Quia hæc identitas est immutabilis, nec potest non esse. At cum Deus sit causa agens, & quidem liberrima, posset facere ut non esset. Hanc propositionem videtur expressè docere Alb. & Cap. locis citatis, & hac ratione dicuntur propositiones sempiternæ veritatis, quia connexio terminorum semper fuit ab æterno vera & necessaria, etiam si termini non dicantur esse, siue existere. Imò inquit Zon. s. *Met.* q. 10. in ratione tertia. Si per impossibile Deus non esset, & nulla alia causa agēs, hominē esse animal, esset verum, quia hæc videretur æque esse necessaria, hominem esse animal, & Deum esse Deum, siquidem eorum opposita æque sunt impossibilia. Hic tamen loquendi modus fortasse moderatione aliqua eget. Cur autem non sit causa efficiens huius essentialis connexionis, ratio est, quia efficientia propriè solum respicit esse existentia, vel rem existentem, non autem essentia rei præcisè. Hinc sequitur, quod veritas propositionum non dicit per se & necessariò ordinem ad Deum, vel ad Dei Ideas, ut vult Alb. & Cap. Experimur enim optimè à nobis concipi rerum essentias sine hac relatione ad Deū. Verum tamē est quod consequenter &

indirectè si per impossibile tolleretur Deus tolleretur etiã entia, & essentialis earum connexio, quoniam essentia est talis cõditionis, vt sit quiddam aptum concipi in ordine ad Ideas diuinas, & aptum produci. Si verò Deus non sit, id etiam non erit. Si tamen per impossibile fingens esse qui concipere & producere posset, etiam non esset Deus, posset tamen verè dicereffentia esse, in quo distinguitur à conceptu, qui est de rebus fictitijs, quoniam ipsi non sunt apti quæ producantur, negamen idè sequitur dicere hanc connexionem positivam formalem & essentialem ordinem ad Deum tanquam causam efficientem, quoniam aliud est ipsa intrinseca connexio terminorum, aliud res obnoxas possibilis esse, seu produci posse, imò ista potentia est aliquid superadditum essentia, multaque possibilis sunt, quæ tamen vt sic non dicunt essentialè & necessariam connexionem. Et in hoc sensu concedi potest D. Tho. *quod l. 8 q. 2. art. 1.* & Alb. Sirres non haberent causam effectiuam, à qua produci possent, non possent de illis propositiones verificari, quia tunc non haberent rationem entis, & si haberent, omnino admodum entium fictitiorum; sicut si fingas nullam potentiam visivam esse possibilem, nihil remanebit quod visibile dici possit. Oppositum Zonl. *sup.* & Caiet. *l. 1. p. 1. c. 6.* dicere videntur, quod si reuera sentiantur, non sunt audiendi. Sequitur præterea vt propositiones veræ esse dicantur, concedendum esse essentias rerum quadam ratione æternas esse, nec à Deo effectiuè esse, quod concedit Henricus & Gouf. *5. Met. q. 10. lib. 9. q. 5. ad 2.* negat autem Her. *quod l. 1. q. 10.* Absolutè tamen Deus Op. Max. rerum omnium est effector, quia nomine rerum intelliguntur ea quæ realem essentiam & existentiam habere possunt, & quæ sunt terminus realis productionis, per quæ foris produci distincta actione possunt. Hoc totum rectè videtur exprimere definitio veritatis ab Auic. tradita. *2. Met. quæ etiam D. Tho. videtur 1. 1. c. 1. p. 1. c. 1.*

60. Veritas est proprietas esse vniuersaliufq; rei, quod stabilitum est in quantu talis res nata est de se facere veram estimationem. Et addat D. Tho. conformitatem ad Ideas diuinas. Illa verò definitione & exprimitur veritas propositionum complexarum, & earum fundamentarum. Et confirmatur. Nec enim queri potest quous sit animal rationale effectum, quia querietiam posset propter quid sit, hoc est propter quem fiat id autem querere, est nihil querere, vt ait Arist. *7. Met. 1. 59.*

Secunda Prop. Quæcunq; veritas propositionis pendet ex conformitate & adæquatione ad rem, & essentialè rei connexionem, vel sive quacunq; propositione etiam non æterna loquamur, ex conformitate ad rem absolutè loquendo, quia sicut se habet res ad esse, ita propositio ad veritatem. Quare cum hoc consistat in indivisibili, nõ potest scilicet dici vnam propositionem esse magis veram, quam aliam; sicut nec potest dici vnum magis æquale quam alterum. Et idè est, quomodo cunq; intelligamus hanc veritatem, siue in ordine ad Ideas diuinas, siue non. Posset tamen in hoc sensu concedi vnam esse magis veram, quam aliam, quatenus continet ens magis perfectum, quomodo *2. Met. 1. 4.* docet Arist. quasdam res aliè esse veriores. *Log. 1. c. 1. c. 1. 1. 2. & Fens. 4. Met. 1. 2. q. 6. s. 12. ad 1.*

SECTIO QVARTA

De secunda conditione vt sit immediata.

Secunda conditio ab Arist. ponitur vt sint prima & immediata, quæ duo idè esse Arist. in expositione Teytus ostendimus. Vnde in eodem loco dicit Arist. primum esse principium, & hoc ipsum aut esse immediatè propositionè. Et hoc vocat in demonstrationibus propositionè. Duo autem potissimum de hac re queri possunt. Quid sit propositio immediata, & quomplex.

QVÆSTIO PRIMA.

Quid sit propositio immediata?

Propositio immediata, vt definit Arist.

Arist. 1° 1. 5. est, quia non est alia prior. Vbi nota primo quod per immediatum principium intelligit Arist. 1. 5. id solum quod est indemonstrabile, non autem quod etiam propriam est, licet utrumque ad demonstrationem perfectum requiratur: nam hæc duo distinguit Idem Arist. 2. 1. immediatum & proprium principium. Quare cum aliquando ait simul debere demonstrationem esse ex proprijs principijs, non est putandus pro eodem hæc sumptisse. Et 1. 5. ubi conditiones omnes enumeravit, veluti concludens infert; sic enim principia propria eius quod demonstratur, hoc est si prædictæ conditiones adhibeantur, erunt principia & præmissæ demonstrationi accommodatæ, reique quæ per illam inferitur.

Notandum Secundo. Idem prima & immediata propositio vocari solet principium, quia est id vnde pendet cognitio conclusionis, & ut plurimum in Demonstratione propter quid, etiam causa rei, quæ in conclusione inferitur: nec enim dari potest principium aliquod essendi, quod non sit quoque & principium cognoscendi, ut diximus contra Iam.

Notandum Tertio. Prima propositio dicitur, non quæ quamlibet aliam quomodolibet præcedit, sed ante quam non sit simpliciter alia, per quam & directè & ostensivè probari possit. Item primam dicimus, in qua prædicatum non modo dicitur de immediato subiecto, & adæquato, ut Homo est risibilis, & vocatur immediata propositio immediatione subiecti, verum etiam cum nulla causa mediat cur in sit subiecto prædicatum, ut Homo est animal rationale (prioris enim illius propositionis causa est quod homo sit admirativus) & dicitur immediata propositio immediatione causæ. Hinc distinctionem vide apud Auer. 1. 1. post. 1. 1. p. 1. 36. & in ep. Log. 1. de prim. præd. Alen. 1. 1. Met. 1. 13. Alb. 1. 1. 1. 2. 1. 9.

Notandum Quarto. Hinc sequitur propositionem immediatam esse eam, quæ medio caret, quod non intelligitur loquendo de demonstratione perfecta, & propter quid, ut satis sit non introcedere in-

ter ipsam & conclusionem ullam aliam mediam propositionem, vel mediū per quod probari possint. Sed requiritur ut contineant secundum se mediū rei illius, de qua fit prædicatio: Ut enim diximus, idem est Arist. immediatum quod indemonstrabile, ideoque 1. 6. scientiam immediatorum dicit esse indemonstrabilem. Propositio item immediata ab eo definitur, non quæ proximè antecedit conclusionem, sed quæ non est alia prior, vel quam non præcedit alia, per quam directè & ostensivè probari possit, tanquā quæ illius causam contineat: siue alia aliqua prior sit ratione obiecti, ut hæc propositio: Homo est animal rationale, est posterior istā Deus est æternus, siue quod magis universilibus terminis constet, ut hæc: Quodlibet est, vel non est, quam ista: Omne totū est maius sua parte. Siue denique prior esse dicatur, quia nobis notior, ut hæc eadem, quam illa: Omne animal rationale est discursivum. Vnde inquit Auerroes: Nihil aliud est, principia esse immediata, quam nullum dari medium inter maiorem eternitatem, & terminum medium. Et Arist. 1. 10. pro eodem sumit, fieri ex prima & proxima vera, & perfecta causa maioris extremi. De qua re rectè Zab. lib. de speciebus Demonstrationis. 1. 17. Quare non est quod Alb. tract. 2. c. 4. dubitet quā propositionem immediatam intelligat Arist. ratione ne conclusionis, an quia aliam superiorem non habeat? Intelligit enim Arist. propositionem quæ ita præcedit conclusionem, ut aliam priorē causam non habeat. Dixi autem me loqui cū Arist. de Demonstratione propter quid, & perfecta, & de Demonstratione ostensiva; nam ut habet rectè Aegid. & Caiet. Demonstratione ad impossibile potest immediata propositio probari, & demonstratione etiam quia per effectū, ut Deus est. Et demonstratione præterea propter quid imperfecta per causam remotam, si dicenda tamen est demonstratio propter quid, seu Demonstratio quia, vel negari omnino esse demonstrationem, sicut nos de illa Demonstratione, in qua una causa per aliam diversimodè

generis verbi gratia materialis causa per finalem probatur. Dicunt enim quidā esse limitandam hanc destrictam ad unum causæ genus, ut sit immediata propositio, quæ generis eiusdem aliam causam nullam habet. Constituatur ergo nobis cum Aristotele propositionē immediatam esse, quæ medio caret, quod ostensuē per causam efficiendi & cognoscendi & demonstrari possit, quamvis alijs quoque multis modis dici possit quæpiam propositio immediata, ut quia careat medio, quo, demonstratione etiam ad impossibile probari possit, vel quod per effectum notiorē ostendi nequeat, hoc est inductione, vel denique quæ in aliqua determinata scientia non habet medium, per quod probari possit, etsi fortasse per aliam scientiam ostendi non repugnet. Hinc sequitur contra Caietanum propositionem, in qua passio prædicatur de definitio, seu de proprio subiecto, non esse immediatā, quia habet causam subiecti definitionem, per quā de subiecto probari possit: Et tamen idem sunt definitum & definitio, quod est Caietani fundamentum, tamen aut respectu nostri distinguuntur, sicut id quod confusē & distinctē concipitur. Aut etiam ex natura rei, quia aliud est totum ipsum, aliud autem disanti partes, quæ in toto ipso exprimuntur. Et sanē si hæc non sit demonstratio, per quam de subiecto ostenditur passio ob ipsius subiecti definitionem, non video quæ alia melior esse possit demonstratio. Imò sæpē Arist. alijsq; omnes Interpretes Demonstrationis veram causam esse aiunt definitionem. Et Alb. D. Th. docent, 1. *Ble. c. de petii principi* tunc peti[i]a Syllogismo principium, cum assertur pro medio definitio minus nota, non autem si magis sit cognita definitio. Et colligitur ex Arist. 8. *top. c. 4. loco 8.* Ipse tamen Arist. tum 6. *top.* tum præsertim a. *post. multa* tradit de definitione, ut est mediū & principium Demonstrationis. Lege Scot. 2. *f. d. 2. q. 2.* & nos inf. dicem.

Notandum vlt: Certum est dari huiusmodi propositione, quæ sunt immedia-

tæ, alioqui esset processus in infinitum, quomodo Arist. 2. *p. 1. 34* Et multis impugnat. Id tamen dubitari potest, an idem sit propositio immediata, & per se nota, seu an omnis immediata propositio sit per se nota, & contrā: De qua requamvis dixerimus tractatu de prænotioribus secundæ operationis, tamen peculiari quæstione nobis dicendū est.

QVÆSTIO SECUNDA.

An sit idem propositio immediata, & per se nota?

Disputant hæc quæstionem magis ex professo Scholastici. 1. *f. d. 2.* quam Philosophi, ubi querunt an hæc propositio sit per se nota: Deus est, idēq; etiam agunt de propositione per se nota, quidam illius nomine intelligendū sit.

Secunda Opinio: Greg. Arm. 6. *q. vii.* propositionem per se notam esse illam, quæ cuius qui rationem utatur nota esse potest, sine alterius extrinsecæ rei notitia, ex sola terminorum explicatione. Unde inquit, hæc propositio: Nix est alba, non est per se nota, quoniam illi tantum petet, qui id aliquando viderit, vel causam talis affectionis nouit. Deinde infer: quod non omnis propositio, in qua prædicatum est de intrinseca ratione subiecti, & est propositio immediata, sit etiam per se nota, ut: Deus est, angelus est spiritus, &c. quoniam non omni intellectu sui signant assensum. Tandem dicit omnem propositionem per se notam esse immediatam, & omnem quæ secundum se nota est, etiam & secundum nos notam esse. Idem quoad hoc vltimum sentit Auer. 1. *f. d. 2. q. ti.* apud Cap. & Arim.

Secunda Opinio. Scot. 2. *f. d. 2. q. 3.* Propositionem per se notam esse, quæ nota est ex proprijs illius terminis, ut sunt illius, verbi gratia: Omnis homo est disciplinabilis, non est, inquit, per se nota, quia non est nota ex terminis proprijs, hoc est ex definitione, cū sit passio propria, & non prima, sed tantum in confuso per definitum: Putare enim definitionem & definitum esse distinctos terminos, quare hæc esset per se nota: Ani-

mal

maſ rationale eſt diſciplinabile, & in
 om̄uni dicis rem ſignificatam in pro-
 poſitione per terminos conſuſos non eſ-
 ſere propoſitionem per ſe notam, niſi
 appareat ſtatim vera propoſitio, habita
 cognitione terminorum. Et ideo hæc
 inquit propoſitio Deus eſt, quam habet
 beati, eſt per ſe nota, quoniam ipſi co-
 gnoſcunt ſubiectum & prædicatum di-
 ſtinctè, & per definitionem. Sed eadem
 materialis propoſitio, quam nos habemus,
 non eſt per ſe nota, quoniam non
 ſit in noſtro intellectu nota ex ſe, &
 propterea vult eſſe diſtinctam propoſi-
 tionem ab illa beatorum, in quo diſſert
 à Greg. qui vult eſſe eandem, quia ta-
 men non ſunt in noſtro intellectu ex ſe
 clara, ideo nec etiam dicendum eſſe no-
 tam per ſe. Convenit autem cum eodè,
 quod eandem vult eſſe propoſitionem
 ſecundum ſe, & ſecundum nos notam,
 ideoq; illam propoſitionem quam ha-
 bent beati, ait ſeo. eſſe notā ſecundum
 nos, in hoc ſenſu, quoniam ſi haberimus
 illius terminos, qui explicitiſunt & cla-
 ri, nobis etiam eſſe nota; illam verò
 quam habemus, etiam beatis ſit & no-
 bis non eſſe notam, quoniam ſi ipſi ha-
 berent eos conceptus, quos non habemus,
 nec fieret ipſis per ſe nota. Quare
 vnde docet per terminos propoſitionis in-
 telligi non rem abſolute ſignificatam,
 ſed prout ſubeſt illius ſignificatum, &
 noſter conceptus, ſue prout res à nobis
 concipitur, vt contra Odā & Gab. A-
 liaco, & alij. Nominales loquuntur de
 propoſitionibus, vt ſunt formaliter
 propoſitiones, & quid complexum, &
 quia res à nobis intelligi poteſt, & con-
 ceptu diſtincto & conſuſo, inquit Scot.
 propoſitionem conſtantem terminis ſi-
 gnificantibus rem in conſuſo, non eſſe
 per ſe notam, niſi ex tali terminorū con-
 ſuſa cognitione res ipſa ſtatim in notef-
 cat. Cum autem propoſitio conſtat ex
 terminis ſignificantibus rem diſtinctè,
 tunc aiunt hanc eſſe propoſitionem per
 ſe notam, ſi modo reſpectu cuiuſcunq;
 intellectus apti ſint termini diſtinctè
 cogniti elaram rei parate cognitionē.

Tertia Opinio. D. Th. 1. p. 2. q. 2. art. 1. & 2.
 quam quia ſecuturi ſumus, exponemus
 per ſequentes propoſitiones.

Prima Propoſitio. Propoſitio dici po-
 teſt eſſe nota tripliciter: ſecundum ſe,
 quoad nos, vel ratione utriuſq; & ſic ve-
 medium poteſt eſſe his tribus modis
 notum, ſic etiam & quod immediatum
 dicitur, totidem modis notum dici po-
 teſt. Vt enim habet Ariſt. 1. 1. c. 10. Quod
 modis dicitur unam oppoſitū, tot mo-
 dis dicitur & alterum. Propoſitio nota
 ſecundum ſe eſt illa: cum cognitiſ ter-
 minis propoſitionis, ſtatim ex natura
 ſua cognofci propoſitio poteſt, vt non
 amplius opus ſit alio medio. Nota ſe-
 cundum nos eſt, cum non egemus ali-
 quo alio medio notiori, quamvis ex na-
 tura rei ſuppeteret medium, per quod
 probari poſſit, vt ignis eſt calidus, &
 omnia ſerè quæ ſenſibus noſtris patent.
 Deniq; utroq; modo nota propoſitio
 eſt, qua nec alia no bis notior eſt, nec ipſa
 medium habet per quod probari
 poſſit, vt omne corū eſt maius ſua par-
 te. Aut quoniam id ſecundum ſe pro-
 bari poſſe ait Ioannes Magironus. d. 1.
 lib. 2. f. quodlibet eſt, vel non eſt. Hæc di-
 ſtinctio non modo eſt Ariſt. ſed omni-
 um ſerè Interpretum inquit enim The-
 ſt. 1. p. c. 5. hanc propoſitionem: Veſtis eſt
 candida, eſſe immediatam, non tamen
 eiufmodi, quæ ad Demonſtrationem
 requiritur, quoniam, inquit, non eſt v-
 niuerſalis, hoc eſt non eſt prædicati v-
 niuerſalis. Quæ ratio non eſt ſufficiens,
 ſed quoniam licet propoſitio nobis qui-
 dem nota eſt, non tamen ſecundum ſe.
 Phil. idem docet hic, & colligit ex Ariſt.
 cuius plurima produci ſecā poſſunt;
 præcipua ſunt tum in hoc libro 1. c. 1. tum
 1. ph. in 1. c. 1. 2. 9. *Thom. ibid.* ait aliam pro-
 poſitionem eſſe per ſe notam omnibus,
 aliam non item, quam eandem diuiſio-
 nem habet Phil. ſed eſt leuioris momenti.

Secunda Propoſitio. Abſolute loquendo dici-
 tur propoſitio per ſe nota, quæ ex quid-
 dicitur terminorum cognitioni eui-
 dens ex natura ſua apparet. Hoc etiam
 doceat aliqui Thomæ, vt Henr. 1. d. 3.

q. 3. *Cap. d. 2. q. 2. Fer. 1. cont. gent. c. 21. Caiet.*
 1. po. c. 3. Soto *ibid.* q. 3. Dur. 1. *sd.* q. 3. Va-
 de si aliquid est, quod potest esse, si co-
 gnoscatur quidditativè termini absq;
 alio modo cognosci, & hoc ipsum requi-
 rit, ut eius veritas manifestè innotescat,
 propositio talis dicitur per se, & si à nobis
 nō possint termini quidditativè cognos-
 ci, diceretur ignota secundum nos. Exem-
 plū est in hac: Deus est. Fieri tamē potest
 ut aliqua propositio per se nota sit & co-
 gnoscatur ex sola terminorum confusa
 notitia, ut: Omne totū est maius sua par-
 te, at verò si quidditativa cognitio ter-
 minorum, quæ requiritur à nobis facile
 haberi possit, dici etiam poterit proposi-
 tio per se nota, & secundum nos, & secu-
 dum se, cuius propositionis per se memi-
 nit Bo. lib. de hebdomad. ut refert D. Th. 1.
 p. loc. cit. & de ver. art. 12. dicens, posse no-
 tam esse aliquando propositionem vel
 vel omnibus, vel sapientibus.

Tertia Prop. Omnis propositio per se
 nota secundum se & naturam suam di-
 citur etiam immediata, quia secundum
 se nota est, quæ non habet unde probari
 possit, aut debeat, hoc ipsum autem est
 esse immediatam, hoc est medio carere.

Quarta Prop. Omnis propositio imme-
 diata secundum se, est etiam nota secun-
 dum se, per se, & naturam suam, quia im-
 mediata propositio dicitur secundum se
 illa, quæ medio caret, & causa per quam
 probetur, aut probari queat.

Quinta Prop. Hinc sequitur quod non
 omnis propositio immediata est per se
 nota, & secundum nos, sunt enim illæ rā-
 tum propositiones secundum nos notæ,
 & secundum se, quæ nullam habent pro-
 positionem respectu nostri priorem, nec
 etiam secundum se, per quam probetur.
 Tales verò sunt solæ maximæ dignita-
 tes, & quæ secundum nos, & secundū se
 notæ dicuntur. Cæteræ autem propositio-
 nes immediatè secundum se pro maiori
 parte probari possunt à nobis notiore a-
 liqua secundū nos propositione. De pro-
 positione per se nota lege apud Autho-
 res citatos, præsertim apud D. Tho. cum
 ubi, tam de ver. q. 10, art. 12, ubi hæc ve-

ba notāda sunt, quæ habetur in corpore
 articuli. Ad hoc, inquit, ut aliquid sit per
 se notum, nihil aliud requiritur, nisi ut
 prædicatum sit de ratione subiecti, quia
 tunc non poterit cogitari subiectū, absq;
 hoc, quod prædicatum sibi inesse appa-
 reat. Ut autem aliquid sit per se notum
 nobis, oportet quod nobis sit cognita
 ratio subiecti, in qua concluditur prædi-
 catum. Lege 4. *Lecl. Met. s. 1. sd. 2. 1. cont.*
gent. c. 10. & 11.

QVÆSTIO TERTIA.

Quæ sint propositiones immediatæ?

AR. 1. po. 1. 5. divisit propositionem
 immediatam in aliquot membra.
 Verum quia alia est magis generalis di-
 visio in immediatam propositionem af-
 firmantem & negantem, idcirco ante *Lege B.*
 quam de Arist. partitione dicamus, de hac *Th. 1.*
 communione dicemus, & primo de af-
 po. *Lecl.*
 firmantibus propositionibus. Secundo s. 26.
 de negantibus.

44

PRIMA DVBITATIO.

*De propositionibus affirmantibus
 immediatis.*

Prima Prop. Omnis propositio in qua
 prædicatum est definitio, vel pars defi-
 nitionis, est immediata & indemonstra-
 bilis. Ratio. Quia nō habet causam prio-
 rem per quam probetur. Nec est, ut di-
 ximus, causa cur prædicatum in sit subie-
 cto, præter ipsammet intrinsecam ter-
 minorum connexionem. Ita D. Tho. 1.
 p. lib. 1. 1. p. q. 2. art. 1. q. 10. de ver. art. 12. Caiet.
 1. p. & 1. po. c. 2. *Cap. 1. sd. 2. q. 2. art. 1. &*
 2. nec tamen dicit D. Th. hanc solam es-
 se immediatam, ut illi impingit Her. &
 patet ex locis citatis, ut continetur di-
 visio propositionum immediatarum in
 plures quam eas in quibus prædicatum
 est definitio, vel pars definitionis, ut vi-
 debimus.

Secunda Propositio. Omnis propositio
 in qua prædicatum est de ratione sub-
 iecti aliquomodo, et si non sit propriè
 definitio, aut pars definitionis, est per se
 nota,

nota, & immediata, nam vt docet Cap. art. 2. ad 1. quiaque in modis coniungit, predicatum esse de ratione subiecti. Primo. Quia est definitio subiecti, vt: Homo est animal rationale. Secundo. Quia est pars definitionis, vt: Homo est animal, vel homo est rationalis. Tercio. Quia definitum predicatur de definitione, vt: Animal rationale est homo. Quarto. Quia se habet per modum definitionis, vel descriptionis, vel vt illi æquivalens, & predicatur de definito, descripto, aut qualitercunque notificato, vt totum est maius sua parte: nam id æquiualeat definitioni, vel descriptioni totius Secundo. Cum è conuerso stricta predicatio, vt: maius sua parte est totum.

Tertia Propositio. Omnis propositio in qua passio prima predicatur de subiecto, non est immediata. De hoc diximus precedenti quaestione. Ita docet Scot. 1. s. d. 2. quest. 2. & Nominales, ac P. Ven. 1. p. c. 2. Ratio est. Quia ex natura rei videtur aliqua distinctio esse totius definiti, & definitionis partis completæ, & consequenter potest passio, quæ definito predicatur, demonstrari per ipsam definitionem. Confirmatur: Omnes enim vulgò dicunt predicationem definitionis cum definito esse per se, & directum, ergo est aliqua distinctio. Caiet. tamen vult esse propositionem immediatam, & Soto 1. p. q. 2. q. 3. Fer. 1. s. om. gent. c. 11. & maior pars Thomistarum, qui etiam à se esse volunt D. Tho. 1. p. l. 36. 1. p. q. 2. art. 1. De ver. q. 10. art. 10. 1. s. d. 3. q. 1. s. om. gent. c. 11. Verum vindicandus est ab hoc errore D. Tho. Nam q. de ver. 10. art. 11. ait creaturam esse, non esse per se notam, quia non est de ratione creature existentia, quasi diceret posse probari aliunde, sic autem se habet passio cum de subiecto predicatur. Et 1. p. quest. 2. art. 1. opposita ratione vsus affirmat Deum esse, esse per se notum, quia de ratione & quidditate Dei est sua existentia. Vnde hanc autem Thomistæ posse dici istam propositionem immediatam nunquam proprie secundum nos ratione distincti

conceptus, quem definitio cum in definito sit confusus, euoluit, atq; explicat, sed constat ex dictis propositio nostram etiam quia falsum est illorum fundamētum, nullam esse ex natura rei distinctionem definitionis & definiti, & saltem negare non possunt aliud quid esse definitionem vt est ipsamet rei essentia, aliud autem vt concipitur tanquam causa & medium passionis probandæ. Et confirmatur. Quia Soto c. 2. dicit hanc propositionem: Petrus est animal rationale, non esse immediatam, quia probari potest per definitum, quod est homo. Licebit ergo nobis etiam dicere esse hanc ipsam propositionem immediatam, quoniam definitio & definitum sunt idem, ideoque non posse sumi definitum tanquam medium.

Quarta Prop. Omnis propositio in qua predicatur secunda passio de prima, vel tertia de secunda, & sic deinceps, vel quæcunq; passio de subiecto, non est immediata. Hæc posterior pars eadem ratione probatur, quæ præcedens propositio. Prior autē, quoniam etsi prima passio sit immediata causa secundæ, & secunda, tertiæ, & sic deinceps, non est tamen completa causa, sed tandem probari debet quæcunq; passio per subiecti definitionem. Adde quod cum probatur secunda passio per primam, per subiecti definitionem, solet esse innaturalis & indirecta propositio, vt si dicas: Omne animal est rationale, discursuum est admiratiuum: Omnis homo est animal rationale discursuum, Ergo est admiratiuum. Vel: Omne animal rationale est admiratiuum, omne discursuum est animal rationale, Ergo omne discursuum est admiratiuum. In præcedenti syllogismo omnes propositiones naturales sunt, & probatur secunda passio per primam, & per subiecti definitionem. In posteriori autem minor propositio non est naturalis, sed illius conuerrens: Animal rationale est discursuum. Dicit tamen vtrunq; potest immediata quatenus est proxima causa alterius passionis.

Secunda

Quinta Propositio. Omnis propositio est immediata, in qua quaecunque definitio; prædicatur de definito; siue sit materialis, siue ex quopiam alio causæ genere. Quamuis possit una definitio in vno causæ genere probari per aliam definitionem in alio causæ genere, ut materialis per finalem, verbi gratia, hæc propositio: Domus est quoddam artificiatum constans ex lapidibus, lignis, &c. probari potest per hanc aliam definitionem; domus est quoddam artificiatum ad propellendas cæli iniurias, & satis est quod definitio in hoc causæ genere non habeat aliam in eodem genere, ut possit dici dici immediata. Accedit quod cum sic etiam probatur una definitio, non tam probatur ut definitio, quam ut quoddam attributum & passio subiecti, de quo dicitur. *Lege Soto in cap. 12. q. 2. ad 6.*

Sexta Propositio. Omnis propositio in qua prædicatum aliquod de Deo dicitur, est immediata, ut: Deus est omnipotens, iustus, &c. Ratio est. Quoniam in Deo quidquid est, omnibus modis est ipsemet Deus, ideoque nihil accipi potest, quod si cum alio conferatur; vices medij subire possit. Nihilominus si attendatur noster concipiendi modus, quo more rerum haurum inferiorum Deum intelligere solemus, dici poterit una propositio probari per aliam, quoniam concipimus in Deo verum attributum, ut causam alterius, sicut etiam concipimus attributa distincta.

DUBITATIO SECUNDA.

De propositionibus immediatis negativis.

REFERT AUERR. 1. p. 1. 8. negasse Auicennam dari propositiones negativas immediatas, sed contra illum rectè disputat & aperte Arist. cum Interpretibus. 31. 1. p. eas admittit, ubi propositiones immediatas eas vocat, cum prædicatum inest subiecto indiuiduè, hoc est cum inest absque medio inest inquam siue affirmatiuè, siue negatiuè.

1. Notandum est primo. Medium quod ad rem præsentem facit, ut obseruat Egid. dupliciter accipi potest. Primò. Ut est

reale inter extrema, videlicet tanquam causa posita illorum, vel alterius extremi, cuiusmodi est definitio inter substantiam & passionem, species interiectam inter genus superius, & speciem infimam. Secundo dicitur medium intellektuale, siue syllogisticum, quo nempe probari à priori, aut à posteriori potest aliquid inesse, aut non esse subiecto, siue extrema non esse inter se connexa. Propositio negatiua non potest habere medium prioris modo, quia continet discrepantiam terminorum, non ergo potest esse medium posituum, quod ista veniat potest tamen habere medium posteriori modo.

Notandum secundo. Propositiones negatiue possunt se habere quatuor modis ratione suorum extremorum. Primò. Ut neutrum extremum sit sub aliquo toto, quod ab illa per se sit superius & vniuersale, ut cum sunt summa genera, verbi gratia, substantia non est qualitas. Secundo ut fiat sub toto, sed non eodem, ut calor non est superficies; hæc enim est sub quantitate, ille autem qualitate. Tercio. Vtrumque sit sub eodem toto, verbi gratia, linea non est corpus, vtrumque enim est sub quantitate. Quarto. Ut vnum, quodcumque illud sit, sit sub toto, non autem alterum, ut color non est quantitas.

Prima Propositio. Cum extrema non sunt sub aliquo toto propositio quæ ex ijs constat, dici potest immediata. Ratio est, quia tunc non datur aliquid superius per quod probari possit.

Obijciat. Hæc propositio: Quantitas non est substantia, continet extrema quæ non sunt sub toto, supposita communi sententia, quod ens non sit genus vniuersum ad substantiam & accidentia, nec enim accidens ad nomen accidentia, & tamen videtur quod probari possit, si assumatur accidens tanquam medium hac ratione: Nullum accidens est substantia, omnis quantitas est accidens, ergo nulla quantitas est substantia. Secundo. Potest etiam ita probari: Nulla quantitas est per se, omnis substantia est per se, ergo nulla substantia est quantitas. *Conceditur.* Quia idem fieri potest per modum

alterius ex extremis. Confirmatur etiam. Idem quoque fieri potest per aliquod inferius vnius ex extremis, ut: Nulla substantia est superficies, aliqua quantitas est superficies. Ergo aliqua quantitas non est substantia. Qui per totum sub quo extremum aliquod continetur, intelligit genus generalissimum, ut videtur Thom. Auer. Phil. &c. negant probationem illam primi argumenti esse huiusmodi, ut faciat quo minus dicta propositio sit immediata: nam accidens cum non sit genus, non habet veram rationem medij tanquam distincti ex natura rei à quantitate; analogum enim non habet vllum conceptum præcisum, sed immediate dicit sua inferiora, etiam si non adæquate singula. Alij concedit esse mediatam propositionem, dicuntque satis esse si extrema sunt sub aliquo superiore, quod distinguatur aliqua ratione ab ipso, & ab alio extremo eiusdem propositionis. Quale in proposito est accidens, quod & à substantia distinguitur, & est quoddam superius respectu quantitatit, quamvis analogum. Hic dicendi modus non est planè probabilis, præsertim cum constet posse esse scientiam de obiecto analogo. Eadem enim ratione potest aliquod inferius istius obiecti analogi probari per ipsummet analogum superius. Hoc tamen non videtur esse ad mentem Aristot. qui propositionis immediate exemplum proponit, cum vnum genus de altero summo negatur. P. Ven. respondet, non rectè eam probationem probari, quia, inquit, medium non est notius conclusioni, hoc est accidens. Ad secundam rationem posset concedi bonam esse illam probationem, quæ est per modum intrinsecum accidentis. Et denique omnem etiam aliam quæ est per explicationem descriptivam superioris analogi, quamvis propriè talis probatio non sit dicenda à priori, in analogis enim non est distinctus à natura rei conceptus eius quod constitui intelligitur, & eius quod constituit. Ad primam confirmationem. Demonstratio, seu probatio per proprietates, est tantum à posteriori, quæ non obest quin dicatur aliqua propositio immediata, quæ

alis esse dicitur, quatenus medio aliquo caset, quod à priori probetur. Ad secundam confirmationem. Illatio illa est particularis, & præterea adhuc est à posteriori, inferius enim est quid posterius superiorem. Concludendum igitur est propositionem immediatam negativam esse, cum neutrum extremum est in aliquo toto, vel quod sit propriè genus vniocum, ut citati Auctores significant, & D. Thom. 1. 2. p. lib. 26. & est probabilis opinio, vel certe quæ non habent superius, nec etiam analogicè, quo pacto hæc diceretur propositio immediata: substantia non est accidens, quia etsi habeant supra se ens tanquam quid commune analogicè, non tamen vnumquodque ex his extremis habet proprium superius, per quod vnum probari possit non inesse alteri, & idem sequitur, etiam si secundum Scotum ponatur ens esse genus vniocum ad substantiam & accidens.

Obijciat. Ex Aristotele 2. Periher. cap. 21. hæc propositio: Malum non est bonum, quæ est maxime vniuersalis, ita probatur: Nullum non bonum est bonum. Ergo similiter hæc propositio probari poterit: Nulla substantia est quantitas, nulla non quantitas est quantitas. Resp. Nyph. 1. post. ad fin. non probari hoc modo propositionem, sed exponi tantum & explicari, ut si diceret: Qualitas est qualitas, & substantia substantia, & neutrum est sub neutro. Ergo substantia non est qualitas.

Obijciat. Ista propositio: Substantia non est accidens, probari potest per modum intrinsecos, seu per descriptiones cuius proprias ut si dicas: Nullum quod est per se, est accidens, omnis substantia est per se, ergo nulla substantia est accidens. Resp. Non esse hanc probationem propriè à priori.

Secunda Propositio. Si ambo termini sint sub eodem toto, sub quo ut sit non differunt, sed conveniunt porius, tunc propositio negativa est immediata, ut: Nullum irrationale est rationale, nullum bipes est quadrupes, nullus leo est equus. Ita D. Thom. loc. cit. Et intelligendum est, cum accipiuntur extrema secundum proprias

suas differentias, quibus constituentur, quia cum ipsae sint idem quod constituta per eas, censentur seipsis & sine modis distinguunt. Observandum etiam est, ut extrema sint sub suo toto immediate, alioquin posset esse mediata propositio, ut si dicas: Homo non est planta, quia etiam sub aliquo communi in genere, atque adeo sub communissimo, quod est substantia, conveniant, non tamen sub proximo, & homo, verbi gratia, non differt proximo à planta per rationale, sed per esse sensitivum.

Dices. Hæc propositio: Homo non est equus, probari potest per definitionem utriusque propriam. Resp. Cum hæc duo conveniant in animali, differant autem proprijs differentijs, idcirco seipsis etiam differre censentur, nisi forte accipiat in probatione explicita utriusque differentia, quæ in confuso continebatur in nominibus istorum, ac proinde satius erit dicere propositionem immediatam in hoc casu esse, cum negatur una differentia de altera, ut si dicamus: Rationale non est inanimabile, quia differentia seipsis immediate differunt.

Tertio Propositio. Cum utrumque extremum est sub aliquo toto, siue sit genus generalissimum, siue interiectum, non est propositio immediata, probari enim tunc potest per totum siue genus, tum prædicati, tum subiecti, ut: Libera non est homo, nam supra lineam est quantitas, supra hominem substantia. Vel etiam hæc propositio non est immediata: Planta non est angelus, quia supra plantam est corpus, supra angelum est substantia incorporea, saltem ut quid commune ad animam rationalem & Deum.

Quarta Propositio. Cum unum extremum est sub toto, non autem aliud, tum propositio est mediata, quia probari potest ex ea parte quæ unum extremum habet supra se totum, ut: Calor non est quantitas, potest enim probari per genus coloris, quod est qualitas. Quamvis si placeat prius illa opinio de toto analogo, dici potest eandem rationem esse, atque cum supra aliquod extremum est totum, aliquod vai-

nucum. Quod ad præcedentem propositionem pertinet, vel si etiam placeat probari posse aliquam propositionem per modum intrinsicum, aut descriptionem summi generis, poteris etiam quod ad præsentem propositionem spectat, propositionem probari ex parte illius extremi, quod supra se totum vnuocum non habet, ut hæc ipsa propositio: Calor non est quantitas, si accipias probationis loco descriptionem quantitatis.

Primo Propositio. Addi potest cum Soto in 2. 12. Esse etiam propositiones immediatas, sicut in veritate, ita & in falsitate, tam affirmando, tum negando. Et sicut sunt affirmatiæ propositiones immediatæ veræ vel falsæ, ita etiam & negatiæ, ut: Homo non est rationalis, substantia est qualitas, sunt propositiones immediatæ & falsæ, illa negatiua, ista autem affirmatiua.

QUESTIO QUARTA.

De divisione propositionis immediatæ secundum Aristotelem.

DE hæc divisione diximus 1. *per. 2. per. 3.* in explicatione textus, ubi Arist. 2. 5. diuisit principium, quod dixerat esse immediatam propositionem, in axioma seu dignitatem, & in positionem. Positionem rursus in suppositionem & definitionem. Suppositionem in eam quæ simpliciter dicitur suppositio, & in petitionem. Petitio est principium indemonstrabile, quod tamen non est necesse ab addiscente scientiam præcognosci, sed eget leui aliqua explicatione, dignitas vero clarissima est, & quodammodo à natura, ut inquit Philo. cum. 4. 4. Themist. cap. 5. *paraph.* Interdum tamen latius dignitatis & essentiam nominis sumitur, videlicet pro omnibus principijs Demonstrationis, ut notat Flam. in 9. *Leg.* & ita loquitur Aristoteles 1. *post. 2. 20. 25. 27.* & Them. cap. 16. dicens essentia esse demonstrationis principia. Et Simpl. 1. *phys. cum. 2.* appellat nonnullas hypothesas & materiam definitionem essentia. Sic etiam quidam intelligunt Phil. cum 1. *post. cum. 2.* dixit maiorem demonstrationis propositionem esse dignitatem. Et hoc modo diuidi solet dignitas & principium in som-

unius aut omnibus, aut pluribus, aut vni scientiæ. Et de dignitatibus communibus ut sunt principia rerum, illa definiendo, & probando etiam contra proteruos, agere est Metaphysici, ut patet ex lib. 4. Met. 6. 7. lib. 11. sum. 1. cap. 2. sum. 2. cap. 2. & 3. Vt verò sui sunt Demonstrationibus, de illis agit Logicus. Reliqua quæ de hac tota diuisione dici possent, non sunt difficilia. Solum reuocandum in memoriam quomodo definitio dicatur esse positio, nec tamen significet esse & non esse, quod aliquot modis citato loco explicauimus, inter quos non est infimus, qui à Mirando traditur in instit. Log. sect. 3. dici definitionem principium demonstrationis, non quod re ipsa sit, sed quia esse potest, sicut videns, inquit, dicitur, & quod potentia, & quod re ipsa videt. Hic etiam nota, videri definitionem aliquando communiter accipi pro quouis demonstrationis principio, prout significat terminare, ac veluti finire cognitionem illius rei, cuius est principium. Sic Eustrat. 1. p. cap. 3. Tamen ab Arist. in sua diuisione, cum Dignitas, cum Definitio ponatur ut distincta quædam membra. Lege Proclum 2. in Euc. c. 8.

QVÆSTIO QVINTA.

An omnis demonstratio constet ex immediatis, & an dignitates ingredientur Demonstrationem?

LOquimur de demonstratione à priori. Et cum dupliciter dicatur principium immediatum: Immediatione causæ, vel subiecti, sermo nobis est de immediatione causæ. Denique supponendum est inter demonstrationes quasdam dici perfectissimas, alias minus perfectas, ut videbimus, & docet Phil. 1. p. com. 2. & 6. Simplicius 8. p. d. 2. Auer. in Ep. c. de Demonstrat.

Prima Propositio. Omnis demonstratio debet aliquomodo constare ex immediatis. Probat ex 1. 5. Et ratio est, quia nemo aliter dicitur perfecte scire, nisi euidenter assentiat conclusioni, & in eius assensu conquelescat, quod facere non potest, quia immediata principia perspecta non habeat.

Secunda Propositio. Demonstratio perfectissima, quæ & potissima dicitur, constare debet ex principiis actu immediatis. Ita docet omnes Interpretes, præsertim Auer. 1. p. in 1. 2. Et ratio est, quia ille dicitur perfecte scire, qui quodammodo intuetur veritatem eorum, ex quibus pendet conclusio. Sed nisi præmissæ sint immediatæ, id esse nequit. Ergo Confirmatur. Melius est ex actu immediatis procedere, ergo optima & perfectissima demonstratio ex talibus procedit. Confirmatur. Quia quæ non procedit ex actu immediatis, pendet ex alia priore demonstratione, perfectissima autem ex nulla alia pendet.

Tertia Propositio. Demonstratio quæ constat ex principiis mediatis, virtute solum & in potentia est vera Demonstratio. Probat authoritate Aristotelis ex 1. Top. cap. 1. ubi demonstrationem esse dicit, quando ex veris & primis, aut ex talibus quæ per aliqua prima & vera eius, quæ circa ipsa est, cognitionis principium sumpserunt. Et 1. p. 1. 5. ait non esse necesse omnes præmissas nobiliore cognitionis modo, quam conclusionem cognosci, sed quæ immediata sunt, omnes nobiliore cognitionis modo sciuntur. Hoc docet D. Thom. Phil. alijque ibid. & Alex. 1. phy. com. 18. & 1. Top. cap. 1. Quod etiam probat, quia omnes conditiones demonstrationis, de quibus Aristotel. 1. p. defumptæ sunt ex demonstrationibus Mathematicis, aut saltem in iisdem explicatæ, in illis autem non semper sunt præmissæ actu immediatæ, nisi in quam paucissimis, ut & obseruat Apoll. 1. p. q. 8. & Proc. in 1. Euc. Phil. 1. p. com. 21. Ammon. cap. de qual. Et confirmatur, sequeretur enim demonstrationes scientiæ subalternatæ non esse veras demonstrationes. Hinc sequitur malè Auerroes 1. p. com. 10. asserere, locum esse Aristotelem ibi, qui est secundum nos 1. 5. tantum de demonstratione potissima, quæque constat ex actu immediatis propositionibus. Quod conatur etiam ex Aristotele probare, ita interpretæ rationem Aristotelis, si demonstratio non constat ex immediatis, intelligit actum

immediatis, egeremus alia demonstratione; qua præmissæ probarentur non enim, inquit, Arist. sciet nō habens demonstrationē, videlicet præmissarū demonstrabiliū. Nos tamen contra dicimus, hanc esse Aristotelis sententiam, præmissæ debent primæ, aut debent esse ex primis demonstrata, vt aperte docuit 1. *Top. cap. 1.* quare demonstratio semper constabit ex primis vel immediatè & actu, vel virtute & mediatè: si enim præmissæ primæ sunt, iam habemus quod querimus; sin minus, cum oporteat præcognitas esse demonstrationis præmissas, debebunt eadem alia demonstratione antea esse cognitæ, quia quæ demonstrabilia sunt, tunc tantum sciuntur, cum per demonstrationem cognoscuntur, & ne nobis in infinitum abeundum sit, veniendum tandem est ad aliquas primas propositiones, quæ ex alijs nec demonstrari debeant, nec possint. Et hoc satis indicat Arist. 1. *po.* dicens ex primis autem indemonstrabilibus: quoniam non sciet non habens demonstrationem ipsorū, nempe principiorū & præmissarum, si adhuc sunt demonstrabiles.

Notandum primo. Quod sicut demonstratio quæ ex immediatis virtute progreditur, est imperfectior, ita etiam demonstrationis illi ratio secundum analogiam quandam tantum conuenit, per habitudinem ad eam demonstrationem, quæ ex actu immediatis progreditur, & vocatur idèd perfectissima & potissima.

Notandum secundo. Si quis, demonstret per principia mediata, non prius habens illorum demonstrationem, non habebit scientiam, nisi ex suppositione tantum, quia supponit hæc principia alibi esse probata. Colligitur ex 1. *5. c. 1. po. cap. ult.* ubi dicitur, non posse aliquem scire, nisi sciat principia præuia. Ratio quoque clara est, quia conclusio non scitur, nisi propter præmissas, debent ergo & illæ sciri, vel sit tantum ex suppositione, etiam & conclusio hac tantum ratione scietur. Ex quo sequitur Demonstrationes quæ sunt in scientia subalternata, sicut is quæ sunt in subalternante non possit perfectam scientiam gignere.

Quarta Propositio. Dignitates propriè dictæ, hoc est communissimæ vel omnibus scientijs, vel pluribus, possunt actu ingredi demonstrationem. Indicat Arist. 1. *po. t. 10. 2. 4. 5. 6. 7. Them. 1. po. c. 21. Phil. comm. 2.* Ratio est, quia ingredi possunt demonstrationem ducentem ad impossibile. Item multæ Mathematicæ demonstrationes constant ex illis principijs: Omnetorum est, &c. & si ab æqualibus æqualia demas, &c. Ergo Hæc propositio est contra quosdam recentiores, qui dicunt non posse principia ingredi vilo modo veram demonstrationem, quoniam, inquirunt non pender conclusio etiā virtualiter ex talibus principijs, sed tantum à proprijs, quæque veram causam continent. Secundo. Demonstrationis principium est definitio, *de anima. t. 11. 7. Met. t. 15.* & docet Alex. 13. *sum. 2. cap. 1. Them. 1. de anima. c. 7.* Sed definitio non est dignitas aliqua. Confirmatur. Præmissæ demonstrationis sunt causæ rei, ex Arist. 1. 5. Non sunt autem tales dignitates maximè communes, teste Eust. 6. *Eth. c. 1.* Alex. & Them. 1. *ph. init.* Deniq; debet præmissæ esse per 1. *po. t. 10. 15. c. 25.* Dignitates non sunt huiusmodi, vt patet in exemplo: Quodlibet est, vel nō est, nec enim vel subiectum de ratione prædicari, vel prædicatū de ratione subiecti est. Sed respondendum est primo. Demonstrationes in quibus dicta principia ponuntur, proculdubio non sunt dicendæ omnino perfectæ. Vnde Simpl. 8. *ph. dig. 2.* inquit demonstrationes propriè fieri ex definitionibus Et Auer. in *Ep. log. c. de demonstr.* Demonstrationes ex illis effatis communibus ait vt plurimum Dialecticas appellari solere. Propterea Mathematicas demonstrationes ipse Proc. 1. *Eucl.* non grauatè concedit non esse perfectissimas. Apoll. 1. *po. g. 8.* dicit Mathematicas demonstrationes non esse omnino propter quid, quia non sunt, inquit, per veram certamque rei causam, refert tamen ad genus Demonstrationis propter quid, quatenus sunt ex prioribus & notioribus, & similia sunt earum principia veris causis, quod expressit Aristoteles 2.

tur demonstrationem. Propter hæc & similia argumenta *Ægid.* & *P. Ven.* 1. *po.* 8. 5. *Apoll.* 1. *po.* 4. 3. & alij volunt dignitates communissimas ingredi demonstrationem saltem virtualiter, quod probatur quoque auctoritate *Phil.* qui 1. *post.* 1. *com.* 2. demonstrationis maiorem propositionem dignitatem esse affirmat. Sed occurrendum est; *Arist.* enim 1. *po.* 2. 2. exempli id tantum loco dixit, egitque de præcognitione non modo cuiuslibet demonstrationis, ac non solum perfectissimæ, sed cuius etiam cognitionis discursivæ, tit. autem 25. dignitatis nomen amplè usurpavit, ut etiam comprehendit principia propria & immediata, scientiæ, ex quibus conclusionis veritas virtute saltem pendet. Licet autem *ist.* 24. quod etiam obijci posset, dicat dignitates communes & primas ingredi demonstrationes, id tamen tantum dixit propter scientias Mathematicas, de quibus etiam ibi loquitur, quarum demonstrationes non sunt aded perfectæ, non autem quod omnes demonstrationes etiam virtute ingredi debeant. Denique *Phil.* Nisi per dignitates intelligat eas propositiones, quæ comprehendunt etiam principia immediata, ab eo dissentimus.

Sexta Propositio. Possunt dici dignitates communissimæ ingredi quamcumque demonstrationem virtute, quatenus si ipsæ, vel quæ ex ipsis deducitur conclusio, negatur, possunt per Demonstrationem dicentem ad impossibile confirmari. Sed hoc non est propriè constare ex dignitatibus virtute, hoc est perinde atque si demonstrationum & præmissarum vis pendeat ex illis dignitatibus maxime communibus intrinsecè: hoc enim solū dicit dependentiam quandam extrinsecam ad hominem contra protervos. Hinc sequitur

Ultima Propositio. Ut demonstratio & cognitio conclusionis per eam illarum perfectæ sit, requiritur & sufficit resolutio usque ad principia prima immediata, nec est necessaria resolutio usque ad dignitates maxime communes, multò verò minus usque ad causam simpliciter primā, id

est, Deum Opt. Max. Quod id requiratur, non eget probatione. Quod autem sufficiat, tum probatum est per præcedentes propositiones, tum verò quod spectat ad primam causam, hoc est Deum, probatur contra *Ægid.* 1. *po.* 1. 5. & 19. *dub.* 1. & 2. qui ait esse resoluendam demonstrationem usque ad illud communissimū principium: De quolibet verum est affirmare, vel negare, & præterea usque ad primam causam, ita ut incipiat resolutio fieri primo in præmissas, tum in positiones, tum in communes animi conceptus, seu dignitates usque ad illam dictam communissimam, deinde ad ens incomplexum, tandem usque ad primam causam, non quomodocumque, sed ut est causa eius quod probatur. Probatio contra *Ægid.* clara est, in ea enim fieri debet resolutio demonstrationis, ex quibus intrinsecè pendet, hæc autem sunt sola principia immediata, & à communissimis ne virtutè quidem pendet. Confirmatur. Quia resolutio cum serviat cognitioni nostræ, fieri debet in aliquid magis notum, qualis non est prima causa, quæ etiam non potest dici potest respectu non entis absolute sumpti; non etiā potest dici propriè prior, & demū sequeretur Deum esse causam, esse primam omnium dignitarum, quod nemo concesserit. An tamen ad rem perfectissimè cognoscendam necesse sit peti illius cognitionem ex omnibus causis, ex quæ maxime primis, in quibus causis genere dicemus. Lege *Apoll.* 1. *po.* 4. 17. *Caiet.* in 2. circa definitionem propositionis immediatæ. Et nota quod hic tantum loquamur de perfecta conclusionis cognitione, quantum spectat ad Demonstrationem secundum se consideratam, non autem absolute & de omnibus modis.

SECTIO QUINTA.

De tertia Conditione.

Tertia Conditiō est ut præmissæ sint notiores, quod ut intelligatur, videndū est quid sit esse notius, quomodo præmissæ sint notiores conclusionē, & ex illis
vtra

vt notior esse debeat, an ambæ, sint quo loco nolo disputare quæstionem illam celeberrimam de primo cognito; pertinet enim illa potius ad librum de anima, nec etiam necesse erit agere de methodo tradendarum scientiarum, quam Arist. 1. *ph. t. 2.* & 3. innatam nobis esse ait, vt à notioribus nobis ad ignota progrediamur. Quare auctores partim etiam in isto nonnulli differunt de methodo, præferim B. Ramus lib. 9. *animaduers.* Aristotelicorum in *cap. 2. lib. 1. po.* nos enim in comp. satis diximus.

QVÆSTIO PRIMA.

Quot modis dicatur aliquid notius?

Prima Propositiō. Duobus modis dicitur aliquid notius: Natura, & nobis. Ita Arist. 1. *po. t. 5. 1. Eth. o. 4. 5. Met. t. 1. 2. anima. t. 12. 1. Met. t. 10. 6. Top. loco. 17. & 18. sed loco 18.* sic habet: Dupliciter est accipere notius: Aut simpliciter, aut nobis. Simpliciter igitur notius est, quod prius est posteriore, vt punctū linea, & linea superficie, &c. Nobis autem quandoq; accidit, nā maximē solidū magis sub sensum eadit quam superficies. Hic Arist. duo simul facit. Primo Dat causam cur aliquid dicatur notius natura, nempe quia est prius & causa alterius, & consequenter est tale ex natura sua, vt si cognoscatur eo modo quem rei ordo & natura exigit, prius cognosci debeat: Sicut enim prius habet esse ita & cognoscibilitatem. Ex quo etiā colligendum est omnē causam, principii, partē, scire essentialē, siue integrālē, vniuersalē, &c. secundū naturam, natura, vel naturæ, secundum rationē & simpliciter notiora esse, quæ omnia idem significant. Vnde frivolum est quod aliqui dicunt dici natura notiora, quasi magis ab ipsa natura cognita, vel à Deo, vel intelligentijs; nam nec natura secundum se est principium cognoscitium & à Deo omnia cognoscuntur pari facilitate, & quod maximē natura cognoscibile est, non magis ideo ab intelligentijs cognoscitur, hoc est Deus, quem nemo comprehendere potest. Est ergo natura

notius, quod secundum se aptum est & postulat vt prius cognoscatur, vel etiam quod ex se habet plus cognoscibilitatis ratione causalitatis, non autem semper ratione perfectionis, nec etiam ratione simplicitatis; substantia enim composita natura sua notior est accidente, quod est tamen quiddam simplicius, etiam si per accidens non magis à creatura, vel à nobis res quæ natura notior dicitur, cognoscatur. Illud autem signentū dicitur esse Stoicorum, qui naturam intelligentē faciebant. Verum illos Plut. lib. 1. *cap. 11.* videtur ab hac nota liberare, testatur enim solum hanc fuisse Stoicorum sententiam, hominem vt primū editus est, principem eius animi facultatem perinde ac si ageret de conscribenda charta singulas exarare in anima notitias, vt primus sis inscriptionis modus à sensibus, deinde quod sensu perceptū est, memoriæ commenderetur, postea vbi multæ eius generis formæ concurrerint, experimentū homo adeptus dicatur, quod definitur multitudo eiusdem generis notiorū. Addit Plut. naturales has notitias fuisse à Stoicis appellatas prænotiones & anticipationes, alias aut notitias. Si autem Auer. 1. *ph. t. 2.* ita loquatur, vt notius secundum naturā esse velit, quod natura prius intelligeret, si intelligentia prædita esset, vt appetit loqui videtur, rectē sentit, & inmerito à nonnullis in eo errore ponitur. Secundo Arist. reddit causam cur dicantur aliqua nobis notiora, quoniam sensu magis percipiuntur, quare simpliciter loquendo notius nobis est, quod facilius à nobis cognoscitur quomocunque se res habeat, hoc est, siue natura prior sit, siue non. Talia sunt sensibilia omnia, & quæ cum iisdem maximē sunt coniuncta, quod idem docet Arist. locis citatis. Et ratio est manifesta, quia omnis nostra cognitio ex sensibus deriuatur.

Obijcies 1. *po. tit. 5.* dicit Arist. singularia nobis esse notiora, 1. autem *ph. 7. 4.* contra id asserit de vniuersalibus.

Notandum est, triplex esse vniuersale, quod ad esse facit. Primo, in causando, quod multorum est causa, vt Deus, sol, &c.

sol &c. Secundo. In prædicando, quod de multis prædicari potest. Tercio. In causando & prædicando, cum id quod est causa multorum, de illis etiam prædicatur.

Notandum secundo. Vniuersale in prædicando dupliciter sumi potest: Aut fundamentaliter, hoc est, pro natura, aut formaliter pro notione vniuersalitatæ.

Notandum tertio. Singulare dupliciter esse dicitur: Vel absolute pro solis indiuiduis, vel secundum quid, quatenus significat id quod sub aliquo superiore est, est ipsum etiam sit vniuersale, ut sunt species interiectæ.

Notandum quarto. Duplex est cognitio: Confusa & distincta. Confusam dico, quæ res in se cognoscitur, non tamen clarè & distinctè; est enim alius etiam confusæ cognitionis modus, quæ debet res cognosci tantum in alio. Distincta est, cum apertè & veluti minutatim cognoscitur quicquid est in re. His positis, Respondeo primo, Vniuersale in causando, maximè si sit causa valde communis, nobis solet esse notius, quia à sensibus longius abest, & ita docet Aristoteles 1. p. animal. cap. 5. 2. Cel., 1. 17. 1. Met. cap. 2. Secundo, Respondeo. Singularia propriè dicta & indiuidua absolute loquendo nobis sunt notiora quam vniuersalia. Ratio est, quia vniuersalia sunt priora, ac veluti causa singularium. Tercio. Vniuersale in prædicando formaliter, ratione notionis ignotius nobis est, quam singularia. Propterea Aristoteles 1. anima 1. 3. Vniuersale, inquit, aut nihil est, aut posterius, nempe singularibus à quibus abstrahitur. De quare Themist. eo loco. Idem significat Aristoteles 1. phys. 1. 19. & 1. phys. 1. 6. Quarto. Cognitione confusa notiora nobis sunt magis vniuersalia fundamentaliter, ignotiora autem cognitione distincta. Probatür primū. Quia quæ sunt huiusmodi, maiorem habent connexionem cum sensibilibus, & sunt in pluribus singularibus, quæ sæpius & fortius sensus nostros feriunt. Vnde procul venientem prius cognoscimus esse substantiam, aut corpus,

aut substantiam videntem, aut animam, quam huius auxilium species, idque non nisi propter accidentia sensibilia magis communia, colorem, figuram, quantitatem, motum &c. quæ nos prius citiusque inducunt in cognitionem magis vniuersalium prædicatorum. Hoc autem potissimum fit, cum res non sunt in debita distantia, vel est aliquod in medio, aut sensitiua potentia impedimentum. Non loquimur autem de vniuersaliore, ut habet rationem partis, quia sic constat cognitione confusa, notius esse minus vniuersale, sicut etiam partes totius sensibiles sunt ignotiores, quam totum ipsum, cognitione etiam confusa. Et hoc indicat 1. phys. 1. 5. cum dicitur nomen, hoc est definitum, quia est quoddam totum, notius nobis esse quam rationem, hoc est, quam definitionem, videlicet quia hæc continet distinctè partes definiti. Ex his facile erit conciliare illa duo loca: Nam 1. phys. loquitur Aristoteles de magis minusque vniuersalibus in prædicatis, quæ simul etiam sunt vniuersalia in causando, prout cognitione confusa cognoscuntur; hæc enim ratione verum est nobis esse notiora quæ etiam magis vniuersalia sunt, nec enim ea conferre potest cum omnino singularibus, quia de huiusmodi non est scientia, vel certe dixit Aristoteles, vniuersalia esse notiora, non inuentione, sed via doctrinæ. Primum enim occurrunt singularia, ut autem rectè tradatur doctrina, ab vniuersalibus incipiendum est. Primo autem po. loquitur de ipsdem vniuersalibus secundum cognitionem distinctam, quoniam ex eorum distincta cognitione in distinctam conclusionis notitiam erat perueniendum. Secundum autem non eget probatione, ne quisquam de ea re dubitat, quia cum distincta cognitio habentis partes ex earum partium cognitione necessariò haberi debet, prius cognoscendæ sunt partes, quam totum ipsum. Legi etiam possunt quæ diximus in expositione q. 3. 1. post. ubi illud quod dictum est 1. phys. intelligi per vniuersalia

In effectus ipsos, resq; compositas. Propter quā causam dixit Arist. in 4. esse incipiendum ab vniuersalibus, quia totum, inquit, secundum sensum notius est. Ita accipiendum est vt sensibus notiora sint singularia & effectus, propter magis communia accidentia sensibilia, quæ quia inducunt nos in cognitionem magis communium prædicatorum, ex eo rectè infert Arist. ab vniuersalibus incipiendum esse. Denique notandum est cum dicuntur vniuersaliora, cognitione confusa, notiora esse, intellige vt plurimum; nam genus asini & equi, cum sit vniuersalius, est tamen innominatum & ignotum, vt docet Arist. 7. Met. 1. 28. Ex quo patet quod iniuria Zimara D. Thomam reprehendit dicentem, id quod diximus argumentum accipiens ex eo loco Aristotelis in tab. verbo, genus. Nihil enim aliud dixit D. Thoma. quam vt plurimum ita esse, quod docet Arist. & monet vniuersaliter id non esse verum. *Lege Domin. de Fland. 1. post. 9. 1. art. 3. 1. 4.*

Secunda Propositio. Potest aliquid esse notius & nobis natura. primo ad modū dictū, vniuersaliora enim sunt notiora nobis cognitione confusa, natura autem, distincta. Sed præterea etiam cognitione distincta aliqua interdum vtroq; modo notiora sunt, vt patet ex Demonstrationibus Mathematicis, quæ est Auerr. sententia, non modo in lib. post. 1. 1. quest. 1. Leg. sed etiam 1. ph. com. 2. 1. anima com. 11. quod cum vulgo etiā ab alijs dicatur, ferè tantū locū habet in ijs demonstrationibus, ad quas maximè communia illa principia geometrica, vel arithmetica, vel vtrique scientiæ communia adhibentur, de quibus *Mathemat. init.* suorum librorum, quoniam principia illa demonstrabilia sunt, & prima, nobisq; vel ex solis terminis nota. De qua re lege Petet. *de princ. cap. 2.* In rebus quoque physicis idem aliquando cernere est, saltem in aliquibus, vt idem demonstrat *cap. 7.* sed optimè de hac re D. Thom. 1. p. quest. 85. art. 2. ad 1.

Tertia Propositio. Demonstratio propter quid (de qua præsertim locutus est ibi Aristoteles, nam demonstratio quia

apertè est ex notioribus nobis: quia est ex effectū) requirit per se tantum notiora natura. Ratio est, quoniam ad demonstrationē propter quid per se solum requiritur vt contineant præmissæ causam conclusionis, hæc autem ex natura sua solet vt plurimum notior tantum esse secundum naturam. Hæc est communis opinio Them. Phil. D. Thom. &c. præter Auerr. qui inducens nouum quoddam demonstrationis genus, quam nomine potissimè intelligit, vult de ratione eius esse vt constet & ex notioribus nobis, & natura simul, idque præsertim reperiit in Mathematicis demonstrationibus. Quod viximum est concedi de aliquibus possit, non tamen consequens est omnem demonstrationem, etiam perfectissimam, id necessariò requirere, & si quæ debent esse demonstrationes perfectissimæ, certè illæ quæ in Metaphysica aut Physica sunt; Mathematicas enim rationationes vix demonstrationis nomine dignari solemus.

Obijciat. Intellectus assentitur conclusioni propter præmissas, ergo cum conclusio esse debeat nobis nota, etiam & præmissæ; quare semper erunt præmissæ aut notiores natura, & nobis simul, aut notiores nobis tantum, vt patet in demonstratione quia, nunquam autem notiores duntaxat natura. Resp. Primo. Certe est dari distinctionem notioris secundum nos, & secundum naturam, vt diximus satis supra dū ageremus de propositione immediata. Secundo. Cum dicitur ad demonstrationem requiri per se tantum, vt sit ex notioribus natura, non est sensus, debere demonstrationem esse quoddam instrumentum per se non ordinatum ad cognitionem nostram, sed quod demonstratio procedit ex quibusdam, quæ secundum se si considerentur, vniuersaliter loquendo natura sunt notiora, & nobis, non quamuis vt ipsi demonstrationem habeamus, opus sit à nobis præcognosci, & aliquo prius modo manifestari, vt possimus conclusioni assentiri. Nec placet solutio quorundam Thomistarum, de qua Domin. de Fland. 1. 1.

et; in fin. dicitur demonstrationem esse ex notioribus nobis natura, quoniam & ex vniuersalibus, quæ comparata ad intellectum sunt nobis notiora. Volunt enim Thomistæ ab intellectu directè solum percipi vniuersale, indirectè autem & reflexe singulare, de qua te lib. di. anima. Negans autem pars videtur probabilior. Porro confirmatur quæ diximus luculentissimo Thomistæ testimonio 1. p. c. 4. versus finem. Nam & cum notiora, inquit, dicuntur id referendum ad naturam est; nec enim demonstratio ad mensuram sui ingenij nostri submittit, sed rectam tenet ad veritatem viam, nec quid ipsi possumus, attendit, sed in solam rei naturam incumbit, illam vestigat, illam explorat, etiam si nobis ignota in conspectuque sit. Vbi non vult Them. naturam quodammodo ipsam, & non nostrum intellectum demonstrationem consistere, sed solummodo non attendisse Aristotelem quomodo affecti sumus, sed quemadmodum affecti esse debeamus, ita principia soli alicui (vt ita dicam) naturæ cognita; nobis naturam imitantes nota faciamus ad rerum cognitionem peruestigandam. Quare acutè Zab. 4. de Ver. c. 10. innot. hunc esse sensum divisionis huius notiorum ab Aristotele traditæ monet: Alia dicuntur esse notiora non secundum naturam, sed nobis, alia verò natura, non nobis, hoc est non nobis vt naturæ ordinem aduersantibus, nobis tamen vt naturæ imitantibus, & res cognoscentibus eo modo quo cognoscendæ sunt, videlicet eum ab ijs rebus quæ ex se cognoscibiles sunt, ad ea progredimur, quorum hæc est natura, vt nos cognoscantur nisi ex alio, qualis est effectus cognitio ex causa & hoc ipsum nomen notior secundum naturam exprimere videtur; nam idem est quod notius per se, simpliciter & absque villo respectu ad facultatem humani ingenij. Vbi etiam nota, quod alio quoque modo præter eum quem diximus dicitur aliquid nobis esse ignotum, videlicet nunc cum cognosci debet ex alterius dependentia seu cognitione, sed etiam cum est a nobis, etiam ex se independens sit.

ab alio, cognosci tamen per se non potest huiusmodi sunt res à natura sensuque liberæ. Vltimo nota, quod quæcumque alia etiam quæ dicitur quæ demonstratio, debet esse ex notioribus; est enim hæc demonstratio: ex effectibus nobis notioribus, quamuis in tradendis conclusionibus Arist. solius propter quid rationem habuerit. De his lege Interpretes in hunc locum, & 1. p. Peret. lib. 3. de prim. a. 1. & deinceps. Et Fons. 1. Met. c. 2. q. 2. & 3.

QUESTIO SECVNDA.

An vtrique præmissa notior sit conclusioni.

HAud dubium, quin de vtraque id dicendum sit, quoniam ratione pro vtraque facit, scilicet. Quia conclusionis cognitio pendet & elicitur ex variisque præmissis notitia. Ergo vtraque notior esse debet. Videtur tamen Arist. indicare satis esse si vna tantum notior sit; dicit enim & 3. debere principia aut omnia, aut quædam esse notiora. Verum dicendum eum Phil. Them. D. Tho. &c. velle Aristotelem dicere non quod ab solutè omnia, aut quædam principia notiora sint, quamuis id verum sit, sed quod nobiliore cognitionis modo, qui videtur esse habitus intellectus, & quia hoc verum est de primis principiis & immediatis, idè dicit aut omnia, aut quædam, quanquā vtrumque in plurali numero dictum sit. Vbi autem hæc non sunt ita accipiendæ, vt credamus posse omnia principia, hoc est præmissas, vel etiam aliquam saltem ex singulis demonstrationibus ista ratione & nobiliore cognoscendi modo notiorē esse. Nec enim demonstratio semper ex duabus præmissis immediatis consistere solet, raro etiam ex vna, sed illud (aut quædam) positum est moderationis loco eius quod antecedit (aut omnia) ita vt non permittat ab absolute verificari. Resp. etiā Agid. approbans tamen priores responsiones, addit hoc esse à Philosopho propter præmissas scientiæ subalternatæ, quæ non sunt magis notæ, quam conclusio, cum nō in ipsa, sed in subalternata scientia cognoscantur, idque per demonstrationem.

monstrationem. Adde quamvis principia immediata, siue immediate præmissa distincto cognitionis genere non sciuntur, nam per demonstrationem cognoscuntur, tamen dici possunt melius magisque cognita, quatenus illarum vi & conclusioni assentimus, quæ diximus etiam in explicatione textus ex autoritate Alberti. *Lege Domin. de Fland. l. post. q. 11. art. 1. et. 2.* Sed videamus quomodo dicantur præmissa notiores esse conclusione.

QVÆSTIO TERTIA.

An præmissa prius & magis cognita sint, quam conclusio?

Notandum primo. Loquimur de Demonstratione propter quid, constat etiam quod ratione obiecti potest sæpè conclusio nobilior esse, quam præmissa, si nempe probetur species aliqua per generis affectiones, quæ tamen demonstratio non erit perfecta, quia non constat ex præmissis convergentibus, & ex medio secundum quod ipsum, de quo postea, tamen etiam ex subiecti dici potest præmissarum cognitio nobilior esse, quatenus est causa, ut causa est.

Notandum secundo. Loquimur de conclusione & præmissis cæteris paribus: nemo enim dubitat posse conclusionem, quæ colligitur ex pluribus medijs, quorū unum evidentissimum est, alteram obscurum, notiotem esse principio illo minus noto.

Notandum tertio. Notius potest quid esse tum ex parte certitudinis, quæ est ad hæc quædam firma intellectus cum ex parte evidentiz, quæ est claritas quædam, quæ quodammodo obiectum ipsum cernitur. Vel intuitiva evidentia ex sola apprehensione terminorum, vel ex cognitione discursiva. Et quævis ubi est evidentia, statim impellatur intellectus ad certè firmiterq; rei ad hærendum, esse tamen certitudo potest absq; evidentia, ut patet in rebus fidei, præsertim divina.

Notandum quarto. Ut diximus Arist. *l. 2. c. 1. p.* solum probare intendit immediata principia esse notiora conclusione, unde idem *l. 2. Met. c. 4.* repetens quod hic dixit,

primū in utroq; genere esse maximè tale.

Notandum quintò. Comparatio hæc inter præmissas, seu principia & conclusionem, debet præcisè fieri, ut bene Caiet. id est, ut hinc accipiatur cognitio conclusionis, inde vero cognitio principiorum, quamvis nō possit hæc conclusionis cognitio sine principiorū cognitione esse.

Notandum sexto. Scientiæ normæ pleurūq; pro quavis cognitione, præsertim certa, sumitur. Ita Arist. *l. 2. c. 1. p.* dicens magis sciri principia, quam conclusionem.

Prima Propositio. Principia prima nota natura & nobis, notiora sunt quam conclusio. Patet, non tantum ob rationem Aristotelis. *l. 2. c. 1. p.* sed etiam experientias nemo enim illa negat, sicut conclusiones. Deniq; quia habitus illorum principiorum est intellectus, longe nobilior quā habitus conclusionū, qui est scientia.

Obijciat. Sequeretur conclusionem quæ ex plurimis principijs pendet, esse debilissimam, minusq; sciri, quam aliā aliquā quomodolibet probatam, ut conclusionem ultimam geometricam. Secundo. Sit cognitio conclusionis ut duo, præmissarum ut tria, si incipiant utraq; remitti, sequeretur haberi posse principiorū cognitionem aliquam sine illa cognitione conclusionis. At principium sine principio cognosci nequit. Tertio. Cognitio principiorū ordinatur ad cognitionem conclusionis. Ergo imperfectior est. Tandem præmissæ sunt causa naturalis cognitionis conclusionis, ergo æqualem effectū producunt, sicut ignis ignem. Confirmatur. Quia experientia docere videtur nō minus nos assentiri huic propositioni: Homo est risibilis, quam illi alteri: Homo est animal rationale, cum tamen illa ex ista inferatur. Ad primū. Ideo negant aliqui inter alias causas esse Mathematicas, veras demonstrationes, sed quicquid de hoc sit; esto sit cognitio talis conclusionis valde debilis, est tamē citra latitudinē scientificatū conclusionū, proindeq; perfectius cognoscitur, quā illa alia nō scientificō modo probata. Ad secundū, concedendū est forte in dicta remissione, ut tandem deveniatur ad cognitionē aliquorum

principiorum adeo tenuem, ut sit principiorum, ipsorum secundum se, & non ut sunt formaliter causa conclusionis, quod non est inconueniens. Ad tertium rectè respondet Apoll. 1. *post. q. 16.* principia per se primo non ordinari ad conclusionem; est enim principiorum proprius quidam habitus. Accedit quod est concedi possit sub ea ratione qua referuntur principia ad conclusionem esse ignobiliora, absolute tamen ignobiliora sunt quemadmodum & habitus qui circa ea est, & referuntur ad conclusionem tanquam causa & quid perfectiorem. Ad ultimum. Principia inquam sunt æquiuoca causa; hoc est, non eiusdem ordinis; illorum enim habitus est intellectus, conclusionis autem scientia. Producit ergo principij cognitio quicquid potest, non tamen sibi æque perfectum & similem effectum si cum conclusione conferatur.

Dices. Ergo saltem præmissæ immediatæ æqualem producent effectum, quia eodem cognitionis genere sciuntur, hoc est, scientia. De hac re post dic. Ad confirmationem. Principia semper sunt notiora, quoniam interdum non ita facile discerni possit exiguus ille excessus qui est inter notiores & priorem assensum vnius & alterius, & saltem constat conclusionem cognosci propter præmissas, non autem propter conclusionem, vel propter discursum.

Secunda Propositio. Præmissæ & principia immediata propria scientiarum & particularium demonstrationum notiora sunt quam conclusiones ex ipsis illarum. Rationes eadem sunt quæ pro superiore, quoniam cognitio principiorum est per habitum intellectus & independens à conclusione. &c.

Obijcies. Huiusmodi principia cum non sint nota nobis ex solis terminis, egent aliqua probatione à posteriori ab effectu, à signo, per inductionem alijsue modis, quare efficitur in nobis illorum cognitio vel per demonstrationem quia, vel per ignobilius aliquod aliud instrumentum. Non est ergo notior & nobilior principiorum cognitio quam conclusionis, quo-

niam conclusio scitur per demonstrationem propter quid, quod est nobilius instrumentum. Resp. Principiorum immediatorum cognitio non est formaliter scientifica, sed sit per habitum intellectus, quavis initiatio & ex parte nostra cognoscantur à posteriori, & non ex solis terminis, ubi autem à posteriori cognitio sunt, quia ex se apta erant propter suam indemonstrabilitatem ut cognosceretur ex sola terminorum notitia, iam non perseverat cognitio nostra ut scientifica, sed postquam adducti fuimus illa cognitione, incipimus eadem principia ex sola terminorum apprehensione, simplici intuitu cognoscere, & generatur habitus intellectus. At non ita habet in cognitione scientifica; hæc enim semper intrinsecè est cognitio rei per causam & per discursum. Et hæc ratio est, cur supra dixerimus in præcognitionibus principiorum habitum intellectus secundum quosdam Apoll. ab Aristotele 2. *post. 1. ult.* habitum in ratiocinatione consistentem, sic enim quidam legunt, nam versatur, inquit Flamin. 9. *Log. cap. 12.* in ratiocinatione, quatenus ratiocinatione acquiritur, idem autem est supra ratiocinationem, quia semel acquisitus efficit ut res ipsas intueamur, nulla utentes ratiocinatione. Nec mirum videri debet habitum perfectissimum ignobiliore opera acquiri quam scientiam, hoc enim præstat intellectus, quod mens ob infirmam vim paululum illustrata perfecte inspicit principia immediata, in scientia autem opus est nobiliore quadam, sed difficiliore via cognoscendi, idque per se, ac non tantum ut dispositione, quod indicat esse ex se habitum intellectus magis certum & perfectum; sicut etiam principia velut per se consistunt, ita ut cognoscantur, non requiritur per se alicuius rei notitia, ideoque dicuntur nota natura. Vnde se habent leniora illa argumenta ad mentem nostram, si de habitu intellectus loquamur, sicut ad oculos colliria, quæ non faciunt lucem idoneam, sed oculum potius ut lucem cerebere queat. Non potest autem mens ita perpurgari, ut effecta per se inspiciat, sed

semper

semper etatibus simul inspiciat oportet, quod in principijs non requiritur. Hec fecit ex Flaminio.

Tertia Propositio. Præmissæ etiam mediata & demonstrabiles sunt notiores conclusioni quæ ex ipsâ colligitur. Ratio est quam sapientia diximus ex Alb. quoniam se habet ut principium & causa conclusionis. Et confirmatur. Quia ita natura comparatum est, ut otolis quæ remotiora sunt minus perspicue videamus. Pari ergo ratione de intellectu loquendum est, remotiora verò sunt, quæ vel ex pluribus medijs pendent, vel ex aliquibus, quam quæ ab hac dependentia libera sunt; sunt autem principia quæ demonstrabilia sunt à paucioribus pendentia principijs quam conclusio quæ infertur. Denique Ratio Aristotelis, Propter quod unumquodque tale &c. etiam hic locum habet. Obiectiones contra has duas propositiones eadem fieri possunt quæ contra primam.

Quarta Propositio. Idem servata proportionis iudicium est de præmissis demonstrationis quia; quatenus enim sunt causa conclusionis, saltem cognoscendi, debent profecto esse notiores. Observandum tamen est circa has duas ultimas propositiones. quod præmissæ tum demonstrabiles in demonstratione propter quid, tum quæ in demonstratione quia sunt, notiores sunt intra latitudinem scientificæ cognitionis; siquidem cognite sunt per scientiam, quo differunt à præmissis in demonstrabilibus, quæ per habitum intellectus cognitionemque ordinis diversæ sciuntur.

Quinta Propositio. Illud principium quo vitur Aristoteles, ut probet esse notiora quam conclusionem, Propter quod unumquodque &c. solet sic à nonnullis exponi, nos tamen quod ad intelligendum Aristotelem facit, diximus in expositione textus, ut verum sit, si denominatio ipsæ quæ invicem comparantur communis sit, & si prædicatum formaliter illis inest, si rationem quandam habeat magis & minus, hoc est, vel perfectæ intentionis, vel perfectionis & nobilitatis, vel dependentiæ & independentiæ; si denique alias con-

ditiones habeat, de quibus alias.

Ultima Propositio. Solent etiam aliqui explicare finem præmissæ notiores conclusioni prius tempore, sed quid dicendum sit, colligi potest ex dictis de præcognitione præmissarum, & in tract. de syllogismo in lib. pr. Hoc certum est, natura saltem, seu in prioritate naturæ notiores esse, quoniam se habent ut causa quæ natura semper effectum antecedit. Hoc autem locum habet in quacunque demonstratione, vel in demonstratione propter quid, id præcisè tantum necessarium est, ut si non de prioritate, sed de notionis modis loquamur, sint præmissæ notiores secundum naturam. Quælibet autem præmissæ dicuntur notiores natura loquendo de prioritate naturæ, quoniam est commune omnibus ut sint causa conclusionis saltem cognoscendi. Atque ita si attendatur ratio causæ, dicuntur esse priores natura, quoniam omnis causa natura saltè prior est effectui. Illud autem de præmissis demonstrationibus propter quid, quod notiores esse debeant natura, confirmari potest ex Aristotele 1. post. l. 22. 23. ubi ait demonstrationem quia ex notioribus nobis, demonstrationem propter quid ex notioribus natura tantum esse posse, ac propterea fieri posse regressum demonstrativum. Cæterum etiam certum videtur, cum discursus fiat in tempore, aliquam saltem ex præmissis tempore quoque prius notam esse quam conclusionem, fortè autem ambæ simul cum conclusione cognoscuntur, de quo diximus. Lege D. Th. 1. Periherm. lect. 13. 1. p. q. 82. art. 2. in corp. 1. 2. q. 51. art. 1. ad 2. 2. q. 51. art. 4. ad 2. 3. f. d. 13. q. 1 art. 2. q. 1. in corp. & Domin. de Fland. post. q. 6. art. 2.

SECTIO SEXTA.

De quarta conditione, ut sint priores.

NON est quod pluribus hoc loco de ista conditione disputemus; quæ enim dicenda esse videbantur, ea omnia intelligi possunt ex dictis de propositionibus immediatis, quas eandem esse docuimus cum primis, ex ipsisque constare demonstra-

tionem vel mediata, vel immediata, et si ratione hæc duo differant: Immediatum & primum, quia immediata propositio dicitur in quantum caret medio, prima per respectum ad alias quæ per ipsam probatur. Sic etiam idem dicendum est de prima & priore propositione, ut bene Domin. de Fland. 4. 9. art. 2. ad 3. sunt enim re idem, sed differunt secundum rationem, quia prius importat ordinem ad posterius ex suo modo significandi, non autem primum, quod potius dicit id quo non est aliud prius. Ceterum, idem constat demonstratio ex prioribus, quia ex causis, inquit Aristot. 1. 5. Vel in essendo, suntque priora secundum naturam; vel in cognoscendo, suntque priora secundum nos, & utroque etiam modo dicuntur priora proportionaliter ad modum explicatum de notioribus. Vnde & Arist. aperte distinguit motiora, tum priora in ea quæ & nobis, & natura & priora & notiora sunt, quibus addi possunt quæ sunt utroque modo.

SECTIO SEPTIMA.

De quinta conditione, ut contingant causam.

Hæc est ultima apud Aristotelem præmissarum conditio, nos verò sicut fecimus hactenus de demonstratione in communi, hanc conditionem exponemus, cum Arist. tantum de sola agat Demonstratione propter quid, præsertim quia specialis quædam difficultas est de causa & medio demonstrationis propter quid, quæ commodius rejicietur in tractatum de speciebus Demonstrationis.

QVÆSTIO PRIMA.

An necessaria constet Demonstratio ex causis?

Notandum primo. Quod diximus & elicitur ex Themist. cap. 4. causa duplex est: Altera rei & essendi, altera cognitionis nostræ, seu cognoscendi, & secundum nos. Prima est, quæ dat esse rei, & simul etiam dicitur causa cognoscendi, quia ex se est, apta est, ut causet effectus cognitionem;

sicut enim se habet res ad esse, ita & ad cognosci. 2. Met. 1. 4. ideoque non datur villa causa essendi, quæ non sit etiam cognoscendi. Causa cognoscendi est, quæ iuvat nos ad aliquid cognoscendum, etiam si non sit realis illius causa, sed effectus potius. Hoc ita explicat Themist. ut dicat causam cognoscendi esse præmissas, quæ efficaciam habeant concludendæ rationis. Essendi autem, quæ præter hoc causam rei demonstrandæ contineant, nam quamvis, inquit, causa cõclusionis huius ignem devere, si cinis pridie relictus, non tamen causa rei dicendus cinis est, quia cinis ignis causa esse non potest, sed ignis cinetis potius.

Notandum secundo. Causa etiam ut significat eam, quæ non est tantum cognoscendi, duplex est. Prima. Realis & vera, hoc est, quæ verè realiterque causet, quia verè & realiter est alterius causa, estque quid distinctum à causato, & ab effectu, ut rationale respectu risibilis. Secunda. Est virtualis, hoc est, quæ verè non est realis alterius causa, nec vilo modo à parte rei distinguitur ab illa, sed tamen dicitur causa, quia si ea res causam aliquam habere possit, istam, & non aliam, haberet, qua ratione in Deo dicere solent Theologi simplicitatem esse causam immutabilitatis, infinitatem immensitatis. Et quamvis huiusmodi causæ quatenus non sunt causæ essendi, appellari possent causæ cognoscendi tantum, quia tamen habent eum modum causandi, qui est in veris causis essendi, hoc est, aliqua ab ijs pendant tanquam à priore, perinde atque si esset vera causa, causa autem cognoscendi tantum solet esse quid posterius, quod nullo modo habere potest veram rationem causæ essendi, per quandam analogiam & attributum, ac similitudinē ad veras causas. Simili modo loquitur Arist. qui etiam sentiret cæli motum esse perpetuum, & nunquam cæpisse, tamen 2. de cel. 1. 13. docet si aliquando cæpisset, initium sumpturum fuisse ab orientali parte, quam dextram vocat.

Prima Propositio. Certum est omnem demonstrationem constare ex causis. Ratio est,

est, quia scire est rem per causam cognoscere. Quam definitionem accommodare possumus omni scientiæ, quæ siue per demonstrationem propter quid, siue quia, paratur, omnes enim demonstrationes præmissæ habent se ut causam, saltem cognoscendi, quamvis illa Aristotelis definitio de solo effectu demonstrationis propter quid intelligenda sit.

Secunda Propositio. Demonstratio propter quid, de qua solum egit Arist. cap. 2. & scius solius effectum definit in definitione scire, debet constare ex veris & rebus causis, Ratio est. Quis Arist. inquit: Scire est rem per causam cognoscere, per quam res est, Vnde Thom. in 1. 2. q. 4. inquit: In demonstratione utrumque requiritur, ut causa conclusionis causa etiam rei sit quæ concluditur. Et in 1. cap. præfatus, inquit, ac propriè scire dicitur, cum causam illam tenere credimus, à qua res ut si habet.

Tertia Propositio. Concedi tamen potest demonstrationem propter quid, etsi non ad eò perfectam, esse posse ex causis virtualibus, quales essent per quas in diuinis vni attributum ex alio concluderetur. Hoc scilicet, meo quidem iudicio, probat Caiet. 1. post. cap. 2. quia, inquit, huiusmodi causa virtualis scilicet est ratio cui vnum alteri inest, & non solum ratio cui inesse cognoscatur. Vnde etiam notat quod demonstratio simpliciter, hoc est, propter quid est duplex: Quædam ex natura rei scibilis (rectius fortè diceremus scientifica) hoc est, quæ ex natura sua sibi vendicat quod eius conclusio non nisi demonstratio discursu nobis nota fiat, quoniam ex natura sua res scienda medium habet. Alia est demonstratio simpliciter, & propter quid, ex parte nostri, hoc est, cuius conclusio quantum est ex se, nobis ex solis terminis nota esse potest, tamen propter obfcurum lumen nostrum discursum exigit, & medium habet à priori non reale, sed ex parte nostri. Ex quo sequitur non valere argumentum, quod recentiores quidam contra Caiet. faciunt, sequi etiam demonstrationes quia dici posse veras simpliciter ac etiam demonstrationes propter quid, quoniam respectu nostri præmissæ sunt

etiam causæ; Demonstratio enim quia, constat ex ijs quæ verè sunt posteriora, ut ex effectis, signis &c. Distig autem demonstrationes etsi non consent ex veris causis prioribus, tamen & huiusmodi sunt, quæ possunt cum aliquo fundamento concipi, ut priores, & ut causæ posteriorum quotundam effectuum, & ita in his iisdem locum quoque habere possunt Demonstrationes à posteriori, ut si vnum attributum quod concipitur esse altero posteriorius, sumatur veluti medium ad probandum id quod concipitur esse prius. Nec necessarium est acuisse Aristotelem huiusmodi demonstrationis genus, quia locum habet in diuinis, quæ fortasse, quod ad hoc attinet, non ad eò illi nota fuerunt, & in quibus, si propriè loquamur, locum non habet prius, aut posteriorius, ut in simbolo proficitur D. Athanas. Quod tamen contendit Caiet. notam videlicet fuisse hanc Demonstrationem Aristoteli, verum Aristot. scire definiuit, quod est per causam per quam res est, & quamvis soleant græci causæ nomen etiam ad diuina transferre, ut notat D. Tho. q. 10. de potest. art. 1. ad 2. ubi id expresse dicit de attributis. Solent etiam vnā personam appellare alterius causam, quem tamen loquendi modum communiter detestant Latini Patres. Fortè tamen si voluisset Arist. consequenter loqui, asserens Deum esse actum purissimum & simplicissimum, illi tam multas tribuens affectiones, facile potuisset hunc demonstrationis modum inuenire. Confirmatur autem quod dictum est; multi enim sunt qui Mathematicas negant per veras & naturales causas procedere, cum tamen in illis sint demonstrationes propter quid, lege P. Ven.

Obijcies. Vna definitio per aliam monstrari potest, sed definitio non habet causam, ait Aristoteles: Ergo &c. Respondeo, Definitio est immediatum principium, sed in eodem genere causæ. Ut autem possint causæ sibi inuicem esse causæ, ita potest vna probari per aliam, & esse causa alteri tum cognoscendi, tum essendi. Quare demonstratio non est per definitionem, vel principium immediatum, quod

quod non sit etiam causa. Non est tamen perfecta talis demonstratio, ut dicemus.

Tertia Propositio. Demonstratio ex causa reali debet habere causam, quæ cognoscatur esse causa, & habere cum effectu connexionem, Ita Arist. 2. 5. Propter quam res est, & quia illius causa est. Et Them. 2. 4. pressius, inquit, scientia dicitur, cum causam illam tenere credimus, à qua res ut sit habet, & quæ causa esse cognoscatur. Debet etiam cognoscere rem propter illam causam, non posse aliter habere, ut ibi subiungit Aristot. & rectè exponit Ægid. Quare sciri debet hanc causam esse per se, ex qua necessariò sequatur effectus, etiam si ab alijs causis diversè generis pendere idem effectus posset.

QVÆSTIO SECUNDA.

An cuiuslibet scientie Demonstrationes per omnes causas esse possint.

HÆc quæstio magis spectat ad disputationem de scientia, de qua etiam disputant Interpretes in 1. 2. 1. pb. & quia tres sunt positissimum scientiæ: Metaphysica, Physica, & Mathematica, de his institui quæstio solet. Quod attinet ad Metaphysicam, Averr. & Alb. tribuunt, ut per efficientem, finalem, & formalem, demonstratio progredi possit. Alex. solum tribuit formalem & finalem, Burl. tribuit etiam materialem. Quod attinet ad Mathematicas, Averr. & Alex. solum illis tribuunt formalem. Alij autem materialem, alij omnem veram causam illis negant, ut Nypht. 1. pb. Bar. in proem. M. & Proclus 1. Eucl. dicens tantum per signa Mathematicas sua probare. Accedit P. Ven. 1. pb. Dicendum est metaphysicæ constare ex causa formali, ex finali, & ex efficiente, ut efficiens dicit eam quæ est principium agendo causas aliquid, & peculiari nobis nomine solum agens dicitur, quemodo D. Th. loquitur 2. pb. non autem ut actionem dicit cum motu, quod propriè spectat ad physicas. Materialem quoque habet, quamvis nullus eam audeat concedere præter Burl. & eam negat P. Ven. non quidem ut dicit sub-

iectum mutationis, sed principium essendi: Ad Metaphysicam enim spectat considerare omnia principia rerum in communi. Quod attinet ad Mathematicas, an veras causas habeant, pendet ex illa quæstione, utrum abstrahant Mathematicæ ab ente & bono, quia tamen aliquas demonstrationes habent, dici potest progredi Mathematicas ex causa formali, & ex materiali intelligibili, quæ est quantitas, per quam D. Thom. intelligit solam materiam cum quantitate. Alb. verò nudam quantitatem, quod fortè si ad Mathematicam inferatur rectius dicitur. Quod attinet ad Physicam, non est locus opinionibus, constat enim posse physicam per omnia causarum genera demonstrare, Lege Tolet. quæst. 3. in 6. 1. pb.

QVÆSTIO TERTIA.

An necessarium sit cognoscere omnes causas, & per resolutionem usque ad omnium primas in quovis genere?

Causarum genera quatuor sunt: Finis, efficiens, materia, & forma, & ex his quædam sunt primæ, quædam non. Prima causa materialis est materia prima, efficiens & finalis Deus Opt. Max. qui idem dici potest prima omnium forma, seu principalis forma, vel saltem causa exemplaris, quæ habet rationem formæ. Notandum est autem scientiam dupliciter dici posse perfectam: Vel in genere & simpliciter, ut videlicet sit perfectissima & absoluta; vel in tali genere, ac circa tale subiectum. Item vel scientia & cognitio rei est essentialis, aut non.

Prima Propositio. Ad perfectissimam & absolutam scientiam opus est, ut omnes omnino causas, etiam primas, cognoscantur. Ita docet Apollinar. 1. post. quæst. 17. Iand. 3. Met. quæst. 2. Zonl. 6. Met. quæst. 1. & P. Ven. 1. pb. quo loco multi agunt de hac re. Ratio est. Quia res tum perfectissimè cognoscitur, cum illius omnes causas tenentur, à quibus res dependet ut sit; sicut enim se habet res ad esse, ita & ad cognosci. Pendens autem omnes

omnes res, vel quam plurimas, à quatuor causis, vnde illud:

Falsis qui potius verum cognoscere causas.

Cum autem res aliqua omnes causas non habet, tum non est necesse omnes causas cognosci, sed eas tantum quas habet, verbi gratia, intelligentiæ carent causâ materiali, & aliz huiusmodi nonnullis causis. Ex quo sequitur quod simpliciter nihil intelligi potest sine prima philosophia, vel Metaphysica; quia sine Deo, quod est potissimum Metaphysicæ obiectum, exacta causæ efficientis seu agentis cognitio haberi non potest, & si ne attributis maxime communibus accidentalibus non potest rei quidditas perfecte cognosci. Hinc est quod 6. *Met. A. 1.* dicit Arist. solam sapientiam considerare ipsum quod quid est, ideoque appellatur, Domina scientiarum omnium. Propterea etiam in *primi lib. de anima*, commendat Arist. scientiam de anima hoc potissimum nomine, quod mentis & intellectus nobis aperiat cognitionem, qui est scientiarum omnium causa & effectuum principium. Quomodo autem Metaphysica consuleret omnes causas, etiam supremas, Lege *Iand. Iocrit.* & *Scot. 1. Met. q. 1. Auct. 7. Met. com. 3. q. 39. & lib. 1. com. 15. & 18. Et lib. 4. com. 1. & lib. 16. com. 1. lib. 3. com. 4. lib. 12. com. 1. 3. & 6. 2. ph. com. 21.* quibus locis etiam loquuntur Authores de causis quæ à Mathematica considerari possunt. Arist. autem 3. *Met. 3.* docet non omnem scientiam considerare quatuor causas.

Secunda Propositio. Ut scientia sit perfecta in genere, sufficit cognoscere causas intra illud genus, nec opus est cognosci primas, satisque est pertingere ad ultimas in illo genere subiecto. Ita docet Flam. *quest. log. cap. 9.* Vt, inquit, in Philosophia naturali satis est peruenire usque ad materiam primam, & cælum, & indicat *Iand. ibid. conclus. 2.* Ratio est, quoniam qualibet scientia versatur circa proprium ac determinatum quoddam subiectum, non modo materiale, sed etiam formale, & ratione habet considerandi limitatam, igitur quamnon semper compre-

henduntur omnes causæ, quas alioqui res illa materialiter & secundum entitatem suam habet.

Tertia Propositio. Perfecta & vera scientia esse dicitur, quæ est cognitio rei per unam etiam tantum causam. Loquor de scientia quæ est effectus particularis alicuius demonstrationis; nihil enim præterea desiderat Aristoteles nisi ut sciri sit rem per causam cognoscere per quam res est, huiusmodi verò est quæcumque causa, ut si accipiat rationalitas respectu risibilis. Vnde satis est ad propositum Arist. quod causa quæ in præmissis sumitur, sit proxima & adæquata causâ rei. Quare, ut rectè notat Zab. *lib. 2. de medio Demonstr. c. 4. i. i.* posuit Arist. causam in singulari numero, quoniam proxima in quocumque causæ genere una duntaxat esse potest, & remotæ non sunt absolute dicenda causæ per quas res fit: ea enim causa est per quam & propter quam res est, quæ rei dat esse determinatum, & ultimum, & ideo Arist. dixit causam eû articulo τῇ τῆς, & 1. *com. 39.* ait causam quidem remotam esse ἀπὸ τοῦ, sed non τὸ ἀπὸ τοῦ. Et confirmatur. Quia alioquin scientiis, ac præsertim in Mathematica paucæ ad essent demonstrationes, paucæ n. sunt quarum non adhuc præmissæ probari possint per causas alias remotiores, vel certè non per quadruplex causæ genus.

Quarta Propositio. Cuiusmodi esse debeat causa, quæ pro medio in Demonstratione sumenda est, ut præcipue passio probetur, dicendum est tractatu de specie Demonstrationis propter quid. ubi grauis esse solet quaestio de medio Demonstrationis.

Quinta Propositio. An esset demonstratio resoluenda ad prima illa maxime communia principia, quæ sicut veluti causæ quædam complexæ conclusionis, supra diximus. Quod autem attinet ad causas primas incomplexas probabilius est etiam ad perfectissimam scientiam, si actualis sit, & per Demonstrationis actu fiat, non requiri illâ resolutionem, ut docet rectè Apoll. *1. p. 7. 17. Egid. in 1. 19.* & est communis sententia. Ratio est.

Quia resolutio solum est necessaria ut præmissa cognoscantur esse veræ, ac prius potuerunt esse cognitæ, & possunt ab illo qui demonstrauit illas, nullo negotio resolui in eadem prima principia. Satis igitur est ut virtualiter fiat huiusmodi resolutio, id autem etiam necessarium est ad perfectissimam scientiam. Dixi autem ad scientiam perfectissimam, quoniam, dici potest scientia perfecta, etiam si resolutio fiat ad causas primas per se notas intra idem genus. Quare qui hoc modo resoluit, verè experitur se absq; ulla formidine certò & perspicuè assentiri præmissis, atq; conclusioni per eas illatæ.

Sexta Propositio. In scientijs determinatis satis est si resolutio fiat in causis quæ sunt intra limites eiusdem obiecti, alioquin peccaretur id quod ab Aristotele cauetur, ne transcendat quis de genere in genus. Etiam si igitur habeat res aliqua multas causas, atque adeo etiam primas, tamen quantam hæc scientia est tantum huius generis obiecti, & hoc tantummodo sub tali ratione vel definiendi, vel abstrahendi res suas consideratas. Propterea debet suis finibus esse contenta, nec transilire ad alterius scientiæ limites; si tamen habere debeat omnino perfecta rei illius scientia, tum mutandum erit veluti auxilium ab alijs scientijs quod nihil aliud significat, quam esse scientias inter se nexu quodam copulatas, vel certè quæ grauior difficultas est, probare videtur vacare probabili opinione illam quæ ait dari ex natura rei voicam scientiam completentem omnem cuiusvis rei cognitionem, de qua tractauit de scientia. Tantum de conditionibus ab Aristotele in Demonstrationis definitione 25. positis dictum sit, supersunt tamen nonnullæ aliæ conditiones, quæ ex eodem Aristotele colliguntur, & sunt veluti quædam determinationes præcedentium, de quibus dicemus in sequentibus.

SECTIO OCTAUA.

De sexta conditione, ut sint de omni.

Arist. 27. Ex eo quod in definitione dixerat, scire esse cum rem per causam

cognoscimus, per quam res ipsa sit, & impossibile sit aliter se habere, inferri scire quod est secundum demonstrationem scientiam, hoc est id quod per demonstrationem sciri potest, & debet, necessarium esse oportere, & consequenter demonstrationem esse syllogismum ex necessarijs. Hoc autem ipsum ut melius explicet, proponit sibi esse agendum, quod & deinde præstat, de eo quod dicitur de omni, de per se, & de vniuersali, de quibus conditionibus postquam egit, colligit 25. & 26. quomodo ex necessarijs constet Demonstratio. Nos igitur primo explicabimus quid sit, propositiones esse de omni in hac sectione, & deinde alijs, ut tandem referamus quemadmodum Demonstrationis præmissæ necessariae sint, quoniam illæ conditiones ad hæc veluti referuntur, quod etiam indicat Auer. q. 11. log. & 1. post. com. 44. Atque hæc omnes conditiones, ut notat Albert. veluti contrahunt præcedentes explicatas, quod præmissæ sint veræ, immediatæ, ac primæ, &c. quod idem significat D. Th. & Auer. Ex his autem Auer. q. 4. dicit vltimam illam, ut sit prædicatum vniuersale & primum, esse nobilissimam, excellentissimam, & fortissimam, quod idem quoque habet Bald. com. 28. dub. 31.

Q V Æ S T I O.

Quid sit dici de omni?

Dici de omni inquit Arist. 28. est, quod sit vtiq; non in aliquo quidem, in aliquo autem non, neq; aliquando quidem, aliquando autem non, ut si de omni homine, animal, si verum est dicere hunc hominem & alterum esse animal, et si nunc alterum & alterum. Hæc Arist.

Notandum primo. Quod dictio illa omni est subiecto adiungenda, cum relatione tamen ad prædicatū, ita, ut de omni dicatur, quod de subiecto dicitur omnibus, quæ sub eo contentis.

Notandum secundo. Explicat Aristoteles duas conditiones huius subiecti, quatenus ad prædicatum refertur, ut etiam contra quatenus prædicatum habet relationem

ad falsitatem per negationes, cum tam-
 en æq; bene potuisset per positivas di-
 ctiones, si dixisset prædicatum de omni
 te, quod inest omni subiecto, & omni
 tempore, quomodo definit Averr. q. 11.
 leg. Ratio autem cur id fuerit, quia ne-
 gationes melius explicant dictum de om-
 ni, ita Averr. iste quidam negat aliter
 potuisse defini, seu describi, seu sermo-
 ne explicari & exponi: nolo enim hic de
 modo loquendi disputare. In his autem
 Averr. est Nyph. quia, inquit, sequere-
 tur falsam esse propositionem, si per ter-
 minos expositivos exponeretur, verbi
 gratia, falsa esset hæc propositio: Omnis
 sol est lucidus, quia est tantum unus sol,
 nec habet propositio quod de pluribus
 positivè verificari possit. Nec etiam po-
 sitivè dictum de omni accipi potest, alio-
 quin ante mundi conditionem, cum nul-
 lum fuerit tempus, vera esset ista propo-
 sitio: Homo est animal rationale. Ad-
 dere possumus & hanc, si fortè recutatur
 ad plures soles in potentia, quoniam
 propositiones de Deo sunt de omni, & ta-
 men plures Deos esse repugnat. Hæc ar-
 gumenta probant rectius exponi dictio-
 nem de omni per conditiones negativas;
 unde inquit Alb. satis est si communitas
 subiectorum & temporis sit negativa,
 hoc est ut nihil sit in subiecto, cui non
 conveniat prædicatum, nec vlla tempori-
 s differentia, in qua etiam non conue-
 niat. Si igitur aliquid subiectum est cui
 repugnat intrinsecè plura, sub se conti-
 nere, poterit tamen prædicatum quod de
 illo dicitur, esse dicique de omni: & ita
 habet etiam Caicranus. Confirmatur.
 Quia 7. Met. 1. docet Aristoteles, erra-
 re eos qui definiunt hoc solem, etiam si
 hic tantum reperiatur. Et 1. post. 1. 13. &
 14. alijsque permultis locis quæ à nobis
 producta sunt in tractatu de vniuersali-
 bus, ubi diximus non esse necesse ut vni-
 versale plura sub se actu contineat. Nec
 est quod addatur communitas locorum,
 quoniam hæc satis ex præcedentibus dua-
 bus colligi potest; & sicut ille, sic ista etiã
 negativè intelligi potest, ut videlicet non
 repugnet subiectum de quo dicitur præ-

dicatum de omni, vllum sibi certum lo-
 cū. Quomodo sæpè Arist. ut diximus tra-
 ctatu de vniuersalibus, air vniuersale sem-
 per & ubiq; esse. Immerito igitur Bald-
 duk. 4. arguit temeritatis eos, qui asserat,
 quoniam, inquit, locus est accidens quod-
 dam rei singularis & indiuiduæ, sed præ-
 fecto æq; est accidens rei singularis tem-
 pus, si per se sumatur, atque locus.

Ad primum argumentū. Resp. Bald.
 d. 6, intelligendum esse quod ait Arist. ut
 plurimum, videlicet quoniam ut plurimū
 plura sub se quoduis subiectum habet
 singularia. Verū in hæc se sequitur Bald.
 Averroem, posse aliquid vniuersale ut
 species sub vnico singulari conservari, nō
 habita etiam ratione poterat Logicæ,
 & non repugnantia quod eam refutat.

Ad secundum. Resp. idem, iuxta Ari-
 stotelis opinionem de mundi æternitate
 semper fuisse homines, quod et si verum
 sit, non tamen hac de causâ credendus est
 Arist. communitatem temporum in di-
 ctio de omni exegisse, sed quia propositio
 qualibet in qua est extrinseca con-
 nexio, abstrahit ex natura sua à quavis
 temporis differentia. Aut certe verbum
 est in ea propositione ampliat pro tēpore
 possibili, & imaginabili. Denique quia
 verum est quod estcunq; hoc subiectū est,
 etiam & tale sortiturum esse prædicatum.
 Quem loquendi modum indicat Arist.
 1. 2. cum ait: Si verum hunc dicere homi-
 nem, verum & animal.

Ad tertium. Etiam patet ex dictis, nam
 propositiones de Deo omni conveniunt,
 quoniã nihil est cui conveniat natura di-
 vina, cui nō etiã conveniant omnia prædi-
 cata quæ sunt de Deo, quia dictū de om-
 ni intelligitur negativè. Addit tamen Alb.
 intelligi hoc dictū de omni conditiona-
 liter, & per nō repugnans, & virtualiter, id
 est, si aliquid subiectū est quod sub se plu-
 ra contineat, de illis prædicatū dicitur, &
 nisi repugnaret plura esse sub alio, etiã de
 facto de pluribus diceretur. Hic aut ob-
 servandū est, non esse necessariū ad dictū
 de omni, ut subiectū de quo est prædica-
 tio, sit semper actu, vel etiã ut pro omni
 tempore actu conveniat hoc prædicatū.

Vel denique ut prædicatum acta semper conveniat omnibus contentis sub subiecto: nam hæc propositio: Homo quinos habet digitos, est de omni, nec tamen necesse est semper verificari de mutilo homine. Sic etiam vera est hæc: Luna patitur eccypsin, nec tamen semper id patitur. Quanquam potius appellanda est Demonstratio ea ratio per quam de luna demonstratur quod possit deficere, quam quod reuera & actu definat; potest enim hoc aliquando impediri, saltem ab angelo, si Deus permittat, interfecto obfasculo, ne umbra terræ interponatur inter solem & nos, & quia quæ de factis sunt, accidentalia & singularia sunt, nihilominus tales demonstrationes non sunt adeo exactæ, Aristoteles verò reddens conditiones Demonstrationis, agit de quam maximè perfecta, imitatus Platonem in Idea de Repub. Quem utrumque videtur perfectum oratorem requireretur, ut quidā dicunt, quemadmodum nec Platonis Respublica, nec Ciceronianus orator unquā fuit, aut esse vix potest, ita nec Demonstrationem omnibus ijs numeris absolutam, easque habens conditiones quas requirit Arist. Alijs verò in locis Arist. sæpe monet non eandem in omni Demonstratione necessitatem exigi debere, ut 2. Met. c. 15. & 16. 1. Eth. cap. 3. Sed de hac re dicemus tractatu de scientia.

Notandum tertio. Aristoteles paulò post meminit cuiusdam Demonstrationis, quam particularem vocat, nec tamen de illa agit, cum has & præcedentes conditiones Demonstrationis expendit. Est enim hæc Demonstratio imperfecta, ut dictum, & veluti equivoce species Demonstrationis, quare ad omnem Demonstrationem perfectā necesse est adhiberi propositiones de omni, quod vel ex eo probant omnes Interpretes, quoniam dictum de omni posteriorificum supponit priorificum. Est autem illud, cum propositio est notata signo universalitatis. Nihilominus quoniam propositio in materia necessaria æquivaler propositioni cui est præfixum signum universalitatis, prope-

rea satis est si propositiones demonstrandas necessestariam contineant materiam, imò verò vix plerimum negligunt scientiæ apponere notam universalitatis. Sic etiam quando aliqua propositio habet terminum aliquem particularem, sed alicuius speciei ut contentæ sub genere, vel quando continent aliquod individuum generis quod æquivaler speciei ipsi, potest talis propositio dici de omni, ut: Quoddam animal est rationale, nam sub quodam animali subsumi possunt omnia individua hominis. Lege Apoll. 1. post. q. 11.

Notandum quarto. Cum Themist. c. 9. Differunt dictum de omni priorificum & posteriorificum. Nam priorificum solum supponit subiectorum communiatem, hoc est, prædicatum pluribus sub subiecto contentis communicari; siue materia illa necessaria sit, siue tantum contingens, æquum enim est hæc propositio universalis & de omni: Omnis homo ambulat. Ad dictum autem posteriorificum requiritur præterea communitas temporum, & consequenter etiam locorum, ut una etiam cum Themist. docet Phil. ideoque male Nyph. contrarium eos sensisse dicit, alijque Interpretes in hoc conveniunt. Secundo. Est aliud discrimen, quod, ut ait Zab. 1. de prop. necessarijs. c. 2. à paucis est animadvertendum, quoniam posteriorificum nudam ac solam dicit propositionem, priorificum autem docet etiam, ut saltem denotat totum syllogismum. Ut enim quidam alij observant, connotat propositio de omni priorificum etiam minorem propositionem subsumptam, & cum illa connexam per idem medium, ratione cuius conclusionis maior extremas de rota minore in conclusione prædicetur, & medium de rota maiore in maiore propositione, ita ut principio dici de omni prima figura, & cæteræ ut saltem reducantur ad primā, tota innituntur. Itaque dictum de omni posteriorificum dicit quendam habitudinem & relationem ad sequentes propositiones, quæ in syllogismo plures requiruntur. Verum si concedunt quod Interpretes omnes unanimi consensu dicunt, dictum de omni posteriorificum suppo-

supponere prioristicum. sicut prioristicum totum syllogismum dicere videtur, ita etiam posterioristicum totam Demonstrationem. Nam sicut se habet prioristicum ad vniuersalitatem subiectorum, ita posterioristicum ad subiectorum, & temporum, & locorum vniuersalitatem.

Notandum quintum. Ut propositio sit de omni, debet esse naturalis & directa, de qua te infra cum agemus de modis per se.

Notandum sextum. Omnis quidem propositio demonstrabilis debet esse de omni, non tamen quouis de omni est etiam demonstrabilis; exempli causa: Omnis homo est sensitiuus, propositio est de omni, nec tamen apta demonstrationi, quoniam hoc predicatum non est vniuersale primum & secundum quod ipsum, quod idem est; nec enim reciprocatur cum subiecto.

Notandum septimum. Sicut de omni prioristicum habet sibi oppositum dictum de nullo negatiuum, sic etiam posterioristicum affirmatiuum habere potest oppositum negatiuum, de quo tamen nihil Aristot. Tum quia ex affirmatiuo & positiuo facile poterat intelligi; tum quia quæ de Demonstratione præcipiebat Aristoteles, potissimum referebat ad Demonstrationem affirmatiuam & positiuam, quæ sola perfecta est, & scientiarum propria. Erit igitur dictum de omni negatiuum posterioristicum, cum prædicatum ita remouetur ab altero, ut etiam ab omni eius parte & tempore, ut: Nullus est lapis, hoc est, nullum indiuiduum, nullo loco, nullo tempore.

Notandum vltimum. Quomodo conueniat, aut etiam differat propositio de omni à propositione vniuersali, ut vniuersale significat notam vniuersalitatis, paulo ante diximus. Si autem accipiat vniuersale ut est conditio quædam specialis Demonstrationum conclusionum, ex explanatione illiusmet citius postea cognoscemus. Si autem sumatur tantum propositio vniuersalis, ut habet notam vniuersalitatis. Præterea dicendum est non sufficere quamlibet vniuersalitatē, sed requiri

ad propositionem de omni vniuersalitatē subiectorum, temporis, & loci, & si materia sit necessaria, satis erit, etiam si sic signum illud nō addatur. Secundo, Se habent ista omnia, propositio vniuersalis pro vniuersalitate sola subiectorum, propositio de omni, propositio per se, & propositio vniuersalis, pro peculiari illa affectione tanquam prius & posterior: omnis enim propositio de omni est vniuersalis, in illa priori significatione; Omnis propositio per se est de omni, vniuersalis & per se, & de omni, & vniuersalis, non autem si ordo inuertatur.

SECTIO NONA.

De septima conditione, ut sint per se.

Ampla est, & proluxa de modis dicendi per se disputatio. Quare ut eam explicemus, primum de modis per se in vniuersum dicemus, post de illis sigillatim quæ ab Aristotele propositi sunt.

QVÆSTIO PRIMA.

De modis per se in vniuersum.

Aristoteles 5. Met. l. 23. plures affectus huius dictionis per se significationes, sed præter eas quæ hoc libro ponuntur, ibi sunt potissimæ, ut per se dicatur quod non est ab alio, & est independens, quod soli & vni Deo conuenit. Deinde quod est immediatè tale, ut superficies dicitur alba immediatè. Postea quod non est per aliud verum, si ad propositiones referatur, ut: Homo est albus, est propositio per se vera, hæc autem: Album est homo, per accidens & per aliud. Hoc autem loco ponit Aristoteles quatuor significationes, & tres modos dicendi per accidens, quoniam id propositio suo satis erat, eratque distinguenda nominis ambiguitas, quod semper faciendum est in quavis disputatione. 1. de Celo 1. no. Tamen an omnes isti quatuor modi ab Aristotele positi, sint predicandi & dicendi, an causandi tantum, vel essendi, quæ videtur esse magis vulgaris opinio, sunt enim qui dicant primum & secundum modum esse tantum

modos enunciandi, & demonstrationi seruientes, posteriores duos vel essendi, seu inherendi & causandi, voluisse tamen Aristotelem, cum plures alios modos per se enunciare potuisset, duos duntaxat ijs qui viles sunt annumerare, quia satis erat hęc duorum vtilium cum duobus alijs inutilibus collatio ad cognoscendum qui viles essent. Alij autem plures modos esse volunt, & Themist. cap. 10. par. addit quintum. Sic

Prima Propositio. Arist. intendit considerare modos prædicandi per se, etsi ex modis essendi desumptos, vel etiam modos essendi, prout inde varij enunciandi modi trahi possunt. Sicut enim se habet res ad esse, & essendi modum, ita & ad prædicari ac prædicandi modos. Et ratio aperta est; Tum quia omnes appellantur modi dicendi, hoc est, prædicandi & enunciandi, tum quia non curat Logicus modos essendi secundum se, aut etiam per accidens, nec etiam in lib. post. modos prædicandi absolute, illud enim spectat ad Metaphysicam, hoc autem ad lib. de Interpretatione. Ad lib. autem post. pertinebit considerare modos dicendi per se, vt significant prædicationem & enunciationem, hoc est, materiam necessariam & intrinsicè connexā. Sicut etiam ad eosdem libros spectat agere de syllogismo, vt est in materia necessaria, de syllogismo verò secundum se ratione formæ actum est in lib. priorum, ac proinde etiam de propositione vt nudam prædicationem dicit, actum est in lib. Periherm. Confirmatur argumento non inualido, quo vtitur Zab. lib. 1. de prop. necess. cap. 3. Nam Aristoteles cum de propositionibus agere voluerit, satis erat modos dicendi per accidens asserre, vt eos à modis dicendi per se seiuingeret. Omittere autem debuit modos essendi per se, qui cum non sint enunciandi, atque prædicandi, non aptè poterant cum modis per se dicendi conferri. Præterea si Aristoteles modos per se plures asserre voluit, qui non omnes essent dicendi ac prædicandi, & tamen plures alios essendi modos asserre potuit, maior suberat causa cur modos omnes per se essendi recense-

ret, quam modos per accidens, aut si isti omitti non debuerunt, multò minus illi.

Secunda Propositio. Modi enumerati ab Aristotele, quod omnes sint prædicandi, hac ratione ostendi potest. De primis duobus nemo dubitat. Quod ad tertium spectat, qui dicitur esse existendi, certum est posse fieri prædicationem existentiz de aliqua re per se, & tanquam per modum intrinsecum, vnde sunt propositiones de secundo adiacente, quæ per negationem eius quod in alio est rectè explicari possunt, verbi gratia: Homo est, substantia est, istæ sunt prædicationes tertij modi, & sunt per se. Et si aptitudinaliter existentia accipiat, conuenit id substantiæ per se, hoc est, vt cum est, per se sit. Si autem accipiat existentia actualis, illa quidem est tantum rerum singularium, quibus essentialiter non competit, si solum Deum excipias. Conuenit tamen secundæ substantiæ per primam, quæ dicitur existere propter sua singularia. Confirmatur, Nam Aristoteles in Antepæd. & passim, Omne, inquit, quod non est in alio, est per se, at hoc etiam conuenit secundæ substantiæ, ergo fieri potest prædicatio per se de secunda substantia, vt Demonstrationem hic modus ingrediatur. Quare etiam hoc loco Aristoteles 1. post. 1. 9. quæ igitur, inquit, non de subiecto, hoc est, non in subiecto, per se dico, quæ autem de subiecto, accidentia. Vt enim diximus in Antepæd. esse in subiecto, & dici de subiecto aliquando idem significant. Et quamuis Philop. & Themist. intelligant solum tertium modum per se de prima substantia, ratio tamen aliud suadet, & ipsemet Philop. eadem victus ratione, tandem in secunda expositione concedit in nostram sententiam, vt etiam patet ex textu expositione. Iam verò quod quartus quoque dicendi modus sit prædicandi & enunciandi, ita probatur; potest enim fieri prædicatio, in qua vna causa, ex qua effectus per se pendat, prædicatur, vt si dicam: Eclipsis est interpositio ymbre terræ

terram inter lineam & aspectum nostrum, est enim per se causa efficiens ecclipsis id quod in propositione affirmatur. Vele-
tiam si dicas : Interijt quis ex iugulatione, nam causa istius interitus connexa est quæ in propositione dicitur. Hinc modo prædicandi opponitur modus prædicandi per accideps, cum sunt quidem aliqua simul, non tamen est vlla necessaria, ac per se connexio vnus cum alio tanquam effectus cum causa, vt si dicam: Hodies reperit thesaurum, vel ex ambulante cotuscauit. Sed hæc melius intelliguntur & probabuntur, cum de ipsis modis agillatim dicemus, & ex his etiam quæ mox subiiciamus.

Tertia Propositio. Non sunt plures quam quatuor dicendi modi per se. Hoc non alia ratione probandum est, quam demonstrata huius numeri sufficientia, & reiectis alijs modis, si quos fortè alij ponunt. Colligi ergo potest hic quaternarius numerus hac ratione : In quavis re tria considerari possunt: Existentia, operationes, & prædicatum quæ illi attribuantur. Si res per se existant, confestim confurgit tertius dicendi modus, si sit per se causa & principium operandi, pertinet ad quartum modum, attributa verò attingant essentiam ipsam, & sunt primi modi. Vel sunt accidentia, quæ si communia fuerint, reijciuntur à demonstratione; sin autem propria, pertinent ad secundum modum. Alio modo colligitur hic numerus ab alijs, quem sequitur Zab. lib. 1. de præp. necess. cap. 4. In omni propositione vel prædicatum & subiectum reipsa, hoc est, naturaliter distinguuntur, vel re conueniunt. Si sit hoc secundum, tunc erit tertius modus, quoniam existentia non distinguitur realiter ab eo, cuius est existentia. Si primum, vel prædicatum de altero dicitur vt illi inherens, aut vt quid illi intrinsecum, & hoc rursus dupliciter fieri potest : Vel vt sit quid pertinens ad essentiam, & est primus modus, vel certè vt sit propria affectio, & est secundus, Si autem prædicatum est aliquid

extrinsecum, habens tamen aliquam affectionem cum subiecto, pertinet ad quartum modum, causa enim est quid quodammodo connexum cum effectu, est tamen extra effectum. In hac ratione colligendi nobis non placet quod hic Author dicit non distingui existentiam ab eo cui conuenit, nisi sola ratione, & notionaliter, vt minimum enim est distinctio formalis. Falsum etiam est prædicata alia trium modorum, præterquam tertij, esse realiter distincta, vt idem Author contendit, nisi fortè per distinctionem realem intelligit eam quæ est à parte rei, & comprehendit etiam formalem. Addi potest tertia alia ratio, quæ ex D. Thoma petitur. Præpositio per, secundum Aristotelem, aut dicit sollicitudinem, aut habitudinem alienius causæ. Si primum, est tertius modus per se existendi. Si secundum, aut dicit habitudinem causæ, intrinsecè, aut extrinsecè; si extrinsecè, est quartus modus, si intrinsecè, aut dicit habitudinem causæ formalis, hoc est definitionis, aut partium eius, quæ ad formam ab Aristotele reuocantur, & est primus modus. Vel dicit habitudinem causæ materialis in qua, ita vt ratione prædicati sit subiectum ipsum de quo res dicitur, propter intrinsecum effluxum & emanationem prædicati à subiecto, & est secundus modus. Hinc sequitur.

Quarta Propositio. Modus qui ponitur à Themist, non est distinctus, imò verò ineptus est; dicit enim Themist. illum esse quando accidens prædicatur de accidente cui primo inest, vt color de superficie, vulque esse significatum illum modum ab Aristotele illis verbis: Quæcunque verò neutro modo insunt, accidentia sunt. Probatum primo. Quia Aristoteles post hæc verba subdit ista exempla : Album & musicum vt dicuntur de animali, hæc autem non dicuntur de illo immediate, sicut color de superficie. Confirmatur ad hominem. Quia idem Themist. 2. de anima. cap. 22. confirmans hunc ipsum suum quintum modum, ait de superficie intrinsecè & essentialiter prædi-

prædicari colorem, ita ut nec etiam intelligi possit color sine superficie, ac si id verum est, ponitur sine dubio superficies in definitione coloris, ac proinde cum prædicabitur de superficie color, erit secundus dicendi modus, quod etiam significat Arist. lib. de sensu & sens. 1. de col. Nec refert quod subiectum vnius accidentis sit aliquando accidens, vel enim subiecti loco intelligimus, de quo aliud prædicatur. Denique hæc ratio conuincit: Aut color est de ratione superficie, & sic illi conuenit in primo modo, aut superficies de ratione coloris, & ita hæc prædicatio est in secundo modo. Vtrum autem sit non curo; si enim vnum alteri accidit iam erit, modus prædicandi per accidens. Obijcit Auerr. comm. 32, Relatiua vicissim de ipsis dicuntur, nec tamen in primo aut secundo dicendi modo, Ergo sunt duo tantum modi dicendi, ut significare videtur Aristot. qui non referuntur ad primum, vel secundum modum, videtur velle esse modos per accidens, fortasse qui non adeo apti sint qui ingrediantur Demonstrationem perfectissimam, vel cetere eos qui dictis duobus primis opponantur. Resp. autem Auerr. primam solutionem opponens (nec enim negat omnes quatuor esse modos per se prædicandi & enunciandi) id quod dicit Aristot. ut plurimum tantum esse verum, in relatiuis autem non habere quoniam ista tum à definitionis, ut testatur Aristot. 6. Top. loc. 17. & 18. tum etiam à Demonstrationis legibus excipiuntur: Cum enim primus modus dicendi sit cum prædicatum est de ratione subiecti, & contra secundus, cum subiectum de ratione prædicati, non erit prædicatio relatiuorum vel primi, vel secundi modi, quoniam & subiectum est de ratione prædicati, & prædicatum de ratione subiecti. Addit Bald. in com. Auerr. non ingredi relatiua Demonstrationem, quoniam ea est à notis ad ignora, relatiua autem æque sunt vel nota, vel cognita. Præterea Demonstratio propter quid est per causam, sed verum relatiuorum non est potius causa alterius, quam alterum alte-

rius, ut docet Arist. 1. de Relat. &c. Desimul. Quamvis aliquando materialiter loquendo possit vnum Relatiuum esse alterius causa Aristotelis de materia & ut docet forma. 2. ph. 1. 30. inter quæ etiam quandam relationem docet eodem lib. 1. 36. Caiet. Respondet, relatiuum vnum de altero prædicari in primo modo, quia dicitur tantum vnum de altero obliquo, quatenus ponitur in eius definitione. Si autem ponatur vnum directè in alterius definitione, hac ratione esse extra essentiam. Mihi non videtur absurdum, vnum relatiuum ut præcisè præcipitur tanquam id quod ingreditur relationem alterius de altero prædicari in primo dicendi modo, & contra si accipitur posterioris, à quo præcedens habet quandam dependentiam, dici etiam de eodem in primo modo.

Obijcit secundo. Auerr. Esse quasdam causas efficientes per se quorundam effectuum, qualis est interpositio vmbre terre inter nos & aspectum nostrum, si ad Eclipsin referatur. Ergo non solus primus aut secundus est dicendus modus per se. Respondet autem com. 34. & 35. non quoties aliquis effectus pendet ab aliqua causa, toties esse per se causa de effectu prædicationem, sed tunc tantum cum adequatur causa effectui, sique pendet à causa tam in esse, tum in fieri, cuiusmodi est datum exemplum. Sed non est, quod huic argumento respondeamus, facit enim pro nobis contra eos, qui volebant solos duos primos modos esse dicendi & enunciandi. Nec verò nobis probatur quod dicit Auerr. Cum est talis causa quam ipse descripsit, prædicationem istam non esse causalem, sed potius formalem, & pertinere ad primum dicendi modum; propriè enim cum attendimus effectus alicuius causa, prædicatio illa dicenda est causalis, causalis scilicet causalitate efficientie.

Quarta Propositio. Hactenus solè diximus de modis dicendi per se in communis, prout sunt enunciandi & prædicandi, non autem de iisdem, ut conferuntur cum Demonstratione, præsertim quæ appellatur

est positissima. De qua re, ubi de singulis modis actum fuerit, dicetur.

Secunda Propositio. Aristoteles mentionem tantum fecit modorum per se positivorum & affirmatiuorum, non autem negatiuorum, cum tamen etiam postea differat de Demonstratione negatiua. Ratio eadem est quam diximus cum ageremus de dictione de omni; continetur enim modi dicendi per se negatiui virtute in modis affirmatiuis, & referuntur hæc omnia ab Aristotele ad Demonstrationem positivam & affirmatiuam. Lege Bald. *comm. 34. d. 2.* & Apoll. *quæst. 25.* Effer autem modus dicendi per se negatiuus, qui contineret negationem eius, quod non est cum re compatibile, vt si dicitur: Homo non est brutum &c. Porro vult Apoll. nullam dari per se propositionem negatiuam, quæ propriè dicatur continere modum dicendi per se, quamuis ipse solum loquatur de primo dicendi modo, vel etiam de secundo. Ratio autem est, quoniam nunquam est de ratione vnius rei, quod non essentialiter talis res, vel quod ex ea non fluat talis aliqua affectio, quâuis per accidens sequatur, vt quia aliquid est de ratione illius, & ex tali subiecto talis emanat passio, consequenter etiam repugnet rei tum opposita ratio, tum effluxus disparata passionis. Vnde prius dicendæ sunt tales negatiuæ propositiones continere modos per se dicendi virtualiter & reductiue, sic: Homo non est irrationalis, est per se, vel: Homo non est risibilis, etiam est per se, illa in primo modo, ista in secundo.

Septima Propositio. Propositio quæ est per se, debet etiam esse de omni. Colligitur ex supra dictis, & est aperta sententia D. Thome, 1. *post. lib. 9.* Auer. *Epit. Log. cap. de Demonstrat.* Philopon. t. 9. & Them. *cap. 10. par. 4.* Patet etiam ex ordine quem seruauit Aristot. in exponendis conditionibus. Primum enim egit de dicto de omni, post de modis per se, tandem de prædicato vniuersali, innuens semper posteriorem conditionem supponere anteriorem. Confirmatur. Nam particularis Demonstratio non est verè Demonstratio,

esset autem si constaret ex propositionibus per se, ex illis autem idèd non constaret, quia propositio particularis non contingit dictum de omni. Hæc propositio propriè intelligi debet de propositione per se in primo modo, quoniam ea propositio de omni est, in qua id quod superius est, vel superioritate vniuersalitaris, vel superioritate causæ essentialis, de altero prædicatur, hoc autem tantum fit propriè in primo dicendi modo. Hoc est contra aliquos, qui volunt conuertentes propositiones per se esse etiam propositiones per se, non modo ratione materiæ necessariæ, sed etiâ ratione formæ, quod est falsum, vt si dicam: Homo est rationalis, & rationale est homo; hæc enim conuertens etiam necessaria fit, tamen est impropria & innaturalis propositio. Demonstrationis verò propositiones non modo ratione materiæ, sed etiam ratione aptæ formæ necessariæ esse debeat. Sicut etiam in vniuersum non tantum necessaria debet esse materia, sed legitima quoque forma. Lege Auer. *cap. de Demonstrat. & Egid. 1. post. in t. 32.* & simile est de omnibus propositionibus quæ non habent naturalem prædicandi modum. Hinc sequitur primo propositionem per se etiam esse necessariam, vt diximus de communitate subiectorum, lecorum, temporum. Et debet propositio quoque esse necessaria ea necessitate, quam ex hac & sequentibus conclusionibus postea cum Arist. colligemus. Secundo. Sequitur non esse propositionem per se vt c. loquimur, cuius subiectum est particulare, vel singulare. Est contra Iand. 5. *Met. q. 30.* Ita autè docet Phil. 1. *po. 3. 62.* & Them. *ca. 19. par. 4.* Apoll. *q. 21.* Et si Iand. loquatur de propositionibus in primo modo, sed est par ratio cæterorum. Et causa est, quoniam singulare non est propriè Demonstratio.

Octaua Propositio. Propter eandem causam debet propositio per se simul esse naturalis, vt paulo antè diximus, hoc est, debet in ea prædicatio fieri naturalis & directa, vt videlicet superius de inferiori, aut æquale de æquali, aut accidens dicatur de subiecto. Hoc docet Themist. *cap. 15. par. 4.* ubi agens de modis dicendi per

accidens, cum, inquit, maxime accidentarium prædicationem esse, quoties per se efficitur, ut inquit cum de albo animal dicitur, & cap. 38. secundum naturam, inquit, dicuntur prædicationes, quoniam de substantia accidens efficitur, præter naturam, quoties de accidente substantia. Prædicationes verò quæ naturalem terminis regionem mutant, & prædicatione quidem appellatione censemus, eo quod missas hoc loco fieri velimus. Ratio quoque colligitur ex præcedenti conditione; nam propositio de omni est rem, cum superius de inferiori prædicatur, aut de æquali æquale; servata superioritate causæ. Huiusmodi autem est prædictio naturalis. Ergo sicut conditio præcedens est necessaria, sic etiam ista. Lege Averr. 2. post. com. 9. 4. & 1. pr. dig. in 4. fig. & 5. Met. com. 59. Caietan. cap. 4. 1. post. Et confirmatur ex Aristotele 1. post. 32 & 35. Hinc sequitur, convertentes propositionum per se, etiam si quoad rem dici possint esse per se, non tamen quoad modum, quia non sunt naturales, quas idem Apoll. loco cit. & P. Ven. 30. vocant reductivè propositiones per se. Unde male Caiet. in c. 4. d. i. putat aliquam propositionem non naturalem posse esse per se, eam videlicet in qua dicitur subiectum de accidente proprio in concreto, ut sensibile est homo, quia, inquit, ponitur in definitione risibilis homo, sed id falsum est; & secundum naturæ existentiam non aliter debet definiri accidens proprium, quam in abstracto, nec poni debet subiectum in definitione, nisi in obliquo. Itaque vult Caietan. convertentes propositionum, in quibus æquale de æquali dicitur esse per se, & lauell. 3. Met. quest. vii. Nobiscum tamen sentiunt alij communiter ut Them. sup. & Aver. Egid. int. 32. Tramb. 3. Met. 9. 2.

Nota Propositio. Prædicatum quod aliqui per se competit, et si possit respectu alterius esse prædicatum per accidens, non tamen respectu illius eiusdem cui per se competit. Prima pars patet experientia: Accidit enim essentia accidentis, & accidentis etiam propriæ tales alicui subje-

cto, sicut etiam accidens, & sumendo prædicatum. Et quidem latius accipiendi id quod alteri accidit, diximus sepe differentias generis accidere, quia non sunt de eius essentia. Secunda pars indicatur ab Aristotele 1. de anim. 1. 42. cum ait quod secundum se bonum est, per aliud non est, ubi indicat Averroes, & colligitur ex 1. post. 1. 9 & 10. Ratio est. Quoniam id quod est de alterius essentia, necessarium dicit cum eo connexionem, non ergo est potest accidere, opponitur enim ista: Essentia necessaria & accidentarium.

QUESTIO SECUNDA

De primo modo dicendi per se.

IN post. de singulis modis dicitur, & quibus hæc duo videnda erunt: *Quid sunt, & quas sub se comprehendant propositiones.*

PRIMA DUBITATIO

Quid sit primus dicendi modus.

Arist. 1. 9. 1. post. Per se, inquit, quæcumque & insunt in eo quod quid est.

Notandum primo. Per quid est, ut diximus tractatu de genere, intelligi interdu solam definitionem integram & totalem, aliquando autem partes veræ definitionis, hoc tamen loco ab Aristotele, et si præsertim agat de modis per se, qui perfectæ demonstrationi esse usui possunt, ac propterea etiam præcipue de primo modo, ut comprehendit prædicatum maxime essentiale, tamen nihil fortasse repugnat, quo minus etiam ea prædicata contineri dicamus, quæ rem ut ipsa est describunt, & sunt aliquo modo prædicata essentialia & quidditativa.

Notandum secundo. Existimant quidam, ut scilicet Zab. 1. de prop. necess. ca. 6. satis esse ad primum dicendi modum, ut prædicatum sit de ratione subiecti, in hoc sensu, ut nequeat sine prædicato subiectum quidditativè intelligi. Ex quo efficitur volebant, ut si converteretur propositio primi modi, eunderet secundum modi propositionem, &

contra propositiones secundi modi per conuersionem fierent propositiones primi modi, verbi gratia: Homo est rationalis, est primi modi, fiet autem secundi, si dicitur: Rationale est homo, quoniam si- cut de ratione hominis est rationale prædicatum de subiecto, ita de ratione hominis est rationale in secunda propositione, nempe subiectum de prædicato. Sic etiam hæc propositio: Homo est risibilis, est in secundo modo, quia subiectum est de ratione prædicati. Facita: Risibile est homo, erit propositio primi modi, quoniam prædicatum est de ratione subiecti. Sed falsa est hæc sententia; quoniam opus est etiam in primo, quam in secundo modo, ut id quod de subiecto prædicatur, verè & per se insit in subiecto, quod non seruatur in dictis propositionibus, nec enim aut risibili inest homo, aut idem homo rationali, & sunt huiusmodi propositiones indirectæ, ac præter naturam. Debet igitur primus modus dicere prædicatum, quod insit in eo quod quid est, hoc est, quod insit subiecto in eo quod quid est, secundum rationem essentialiẽ eius, nec enim verbum *insesse* coniungi debet in eo quod quid est, sed suppleri debet subiectum, ut sensus sit, prædicatum insesse debere subiecto in eo quod quid est, quia græci *εωρασαν*, non efferunt cum propositione *est*, sed absolute, dicentes, insesse non in aliquo, sed alicui. Et confirmatur exemplis quæ ponit Aristot. ut: Rectum inest lineæ, & omnibus, inquit, his insunt in oratione quid est dicente. At verò non inest homo rationabili & risibili, sed contra.

Notandum tertio. Ut rectè notat Bald. *comm.* 30. Definitionem ingrediuntur aliqua in recto, alia autem in obliquo, ut: Homo est animal rationale, vel triangulum est figura plana tribus lineis contenta. Ratio huius disparitatis est, quia quæ in recto ponuntur, sunt veræ partes ac intrinseci gradus rei realiter identificati cū re, quæ autem ponuntur in obliquo, non sunt secundum se de essentiali, nec idem re cum definito, sed aliquid à quo res dependet essentialiter. Ad modum primum dicendi, per se sufficit poni in definitione a-

licuius prædicatum in obliquo, ut patet ex exemplis Aristotelis, quod etiam docet Lincon. in 4. 30. Caiet. in cap. 4. dub. 3. Iand. 5. Met. 9. 39.

Notandum quarto. Cum omnis modus per se aliquam denotet causam, quam subiectum habet à prædicato, primus modus dicit causas intrinsecas, materiales & formales, siue quæ ex his petuntur, genus & differentiam, & quæ ex utrisque constar, definitionem, quæ solet appellari totalis & maximè propria forma. Aut denique dicit modus per se primus aliquid, quod cum in definitione in obliquo saltem ponatur, se habet per modum aliquius formæ, quomodo si loquatur P. Venit. 35. & Bald. 2. 30. & Apoll. 9. 15. &c. dicentes sola prædicata formalia pertinere ad hunc modum, nõ dissentimus. Alioqui certum est exempla hic ab Aristotele posita de linea ut dicitur de triangulo, nõ habere perfectissimam rationem causæ, si de formali sermo sit; nec aliud etiam vult Auerroes in *Epit. Leg. cap. de Demonstratione*, 2. de Anima. *commenti.* 7. Met. *comm.* 11. Ideo enim primus modus dicitur habere causam formalem, quia definitio tota se habet ut forma ex Auer. 7. Met. *comm.* 31. 34. 36. & 40. & partes definitionis referuntur etiam ad causam formalem, ut docet Aristot. 2. Phys. & Auer. *ibid.* & lib. 3. *comm.* 6. Sic igitur primus dicendi modus, *Primus* cum prædicatum aut est definitio tota, aut *duo dicendi* aliquid aliqua ratione pertinens ad quid, *per se*, dicitur.

SECUNDA DVBITATIO.

Quanam propositiones sint in primo modo?

Prima Opinio est Scotistarum in Zroinh. in 3. Met. 9. 3. esse quatuor genera propositionum per se. Primo. Quando prædicatum est definitio. Secundo. Cum est pars definitionis, hoc est genus, vel differentia; siue proxima sint, siue remota. Tertio. Cū magis commune dicitur de minus cōmuni, quamuis non sit verum genus, vel differentia, ut cum ens dicitur de inferioribus. Quarto. Quando idem prædicatur de

accidens, cum, inquit, maximè accidentaria-
niam prædicationem esse, quoties per-
merso naturæ ordine substantia de acciden-
te efficitur, ut inquit cum de albo animal
dicitur, & cap. 33. secundum naturam, in-
quit, dicuntur prædicationes, quoniam
de substantia accidens efficitur, præter na-
turam, quoties de accidente substantia.
Prædicationes verò quæ naturalem ter-
minis regionem mutant, de prædicatione
quidem appellationem censemus, eoque
missas hoc loco fieri velimus. Ratio quo-
que colligitur ex præcedenti conditione;
nam propositio de omni est rem, cum su-
perius de inferiori prædicatur, aut de æ-
quali æquale, servata superioritate causæ.
Huiusmodi autem est prædicatio natura-
lis. Ergo sicut conditio præcedens est ne-
cessaria, sic etiam ista. Lege Averr. 2. post.
com. 94. & 1. pr. dig. in 4. §. 5. Met. com.
39. Caietan. cap. 4. 1. post. Et confirmatur
ex Aristotele 1. post. 32 & 33. Hinc sequi-
tur, conuercentes propositionum per se,
etiam si quoad rem dici possint esse per se,
non tamen quoad modum, quia non sunt
naturales, quas idè Apoll. loc. cit. & P.
Ven. 30. vocant reduciunt propositiones
per se. Vnde malè Caiet. in c. 4. d. 1. putat
aliquam propositionem non naturalem posse
esse per se, eam videlicet in qua dicitur sub-
iectum de accidente proprio in concreto, ut
sensibile est homo, quia, inquit, ponitur in
definitione risibilis homo, sed id falsum
est, & secundum naturæ existentiam non
aliter debet definiri accidens proprium,
quam in abstracto, nec poni debet subie-
ctum in definitione, nisi in obliquo. Ita-
que vult Caietan. conuercentes propo-
sitionum, in quibus æquale de æquali dici-
tur esse per se, & Iucl. 3. Met. quæst. vii.
Nobiscum tamen sentiunt alij commu-
niter ut Them. sup. & Aver. Egid. in 32.
Tramb. 3. Met. 9. 2.

Nota Propositio. Prædicatum quod ali-
cui per se competit, et si possit respectu al-
terius esse prædicatum per accidens, non
tamen respectu illius eiusdem cui per se
competit. Prima pars patet experientia:
Accidit enim essentia accidentis, & acci-
dentis etiam proprie tales alieni subie-

cto, sicut etiam accidens, & fundendo præ-
dicatum. Es quidem latius accipiendum
quod alteri accidit, diximus sepe differen-
tias generi accidere, quia non sunt de eius
essentia. Secunda pars indicatur ab Ari-
stotele 1. de quib. 1. 42. cum ait quod su-
cundum se bonum est, per aliud non esse,
ubi indicat Averroes. & colligitur ex 1.
post. 1. 9 & 10. Ratio est. Quoniam id
quod est de alterius essentia, necessariam
dicit cum eo conuersionem, non ergo
potest accidere, opponitur enim ista: E-
ssentia necessaria & accidentaria.

QUESTIO SECUNDA.

De primo modo dicendi per se.

IN post. de singulis modis dicitur, de
quibus hæc duo videnda erunt: Quæ
sunt, & quas sub se comprehendant propo-
sitiones.

PRIMA DUBITATIO.

Quid sit primus dicendi modus.

Arist. 1. 9. 2. post. Per se, inquit, quæcum-
que & insunt in eo quod quid est.

Notandum primo. Per quid est, ut dixi-
mus tractatu de genere, intelligi interdum
solum definitionem integram & totalem,
aliquando autem partes vocæ definitio-
nis, hoc tamen loco ab Aristotele, et si præ-
sertim agat de modis per se, qui perfectæ
demonstrationi esse vsui possunt, ac propo-
sitiones etiam præcipue de primo modo, ut
comprehendit prædicatum maximè es-
sentiale, tamen nihil fortasse repugnat,
quo minus etiam ea prædicata contineri
dicamus, quæ rem uti ipsa est describunt,
& sunt aliquo modo prædicata essentialia
& quidditativa.

Notandum secundo. Existimatur quidam
ut tenet Zab. 1. de prop. necess. ca. 6. satis esse
ad primum dicendi modum, ut prædica-
tum sit de ratione subiecti, in hoc sensu,
ut nequeat sine prædicato subiecti quide-
ditatiue intelligi. Ex quo effici volebat,
ut si conuerteretur propositio primi mo-
di, enaderet secundæ modi propositio, &

contra propositiones secundi modi per conversionem fierent propositiones primi modi, verbi gratia: Homo est rationalis, est primi modi, fiet autem secundi, si dicitur: Rationale est homo, quoniam si- cut de ratione hominis est rationale prædicatum de subiecto, ita de ratione hominis est rationale in secunda propositione, nempe subiectum de prædicato. Sic etiam hæc propositio: Homo est risibilis, est in secundo modo, quia subiectum est de ratione prædicari. Facita: Risibile est homo, erit propositio primi modi, quoniam prædicatum est de ratione subiecti. Sed falsa est hæc sententia; quoniam opus est eam in primo, quam in secundo modo, ut id quod de subiecto prædicatur, verè & per se insit in subiecto, quod non servatur in dictis propositionibus, nec enim aut risibili inest homo, aut idem homo rationali, & sunt huiusmodi propositiones indirectæ, ac præter naturam. Debet igitur primus modus dicere prædicatum, quod insit in eo quod quid est, hoc est, quod insit subiecto in eo quod quid est, secundum rationem essentialiẽ eius, nec enim verbum *insesse* coniungi debet in eo quod quid est, sed suppleri debet subiectum, ut sensus sit, prædicatum inesse debere subiecto in eo quod quid est, quia greci *εωραχεν*, non efferunt cum propositione *uv*, sed absolute, dicentes, inesse non in aliquo, sed alicui. Et confirmatur exemplis quæ ponit Aristot. ut: Rectum inest lineæ, & omnibus, inquit, his insunt in oratione quid est dicente. At verò non inest homo rationabili & risibili, sed contra.

Notandum tertio. Ut rectè notat Bald. *comm.* 30. Definitionem ingrediuntur aliqua in recto, alia autem in obliquo, ut: Homo est animal rationale, vel triangulum est figura plana tribus lineis contenta. Ratio huius disparitatis est, quia quæ in recto ponuntur, sunt veræ partes ac intrinseci gradus rei realiter identificati cum re, quæ autem ponuntur in obliquo, non sunt secundum se de essentia, nec idem re cum definito, sed aliquid à quo res dependet essentialiter. Ad modum primum dicendi, per se sufficit poni in definitione a-

licuius prædicatum in obliquo, ut patet ex exemplis Aristotelis, quod etiam docet Lincon. *in 1. 40.* Caiet. *in cap. 4. dub. 3.* Iamd. *5. Met. q. 33.*

Notandum quarto. Cum omnis modus per se aliquam denotet causam, quam subiectum habet à prædicato, primus modus dicit causas intrinsecas, materiales & formales, siue quæ ex his petuntur, genus & differentiam, & quæ ex veris quæ constar, definitionem, quæ solet appellari totalis & maxime propria forma. Aut denique dicit modus per se primus aliquid, quod cum in definitione in obliquo saltem ponatur, se habet per modum alicuius formæ, quomodo si loquatur P. Ven. *int. 35.* & Bald. *1. 30.* & Apoll. *q. 15. &c.* dicentes sola prædicata formalia pertinere ad hunc modum, non dissentimus. Alioqui certum est exempla hic ab Aristotele posita de linea ut dicitur de triangulo, non habere perfectissimam rationem causæ, si de formali sermo sit; nec aliud etiam vult Auerroes in *Epit. Log. cap. de Demonstratione*, 2. de *Anima. comment. 7. Met. comm. 11.* Idè enim primus modus dicitur habere causam formalem, quia definitio tota se habet ut forma ex Auer. *7. Met. comm. 31. 34. 36. & 40.* & partes definitionis referuntur etiam ad causam formalem, ut docet Aristot. *2. Phys. & Auer. ibid. & lib. 8. comm. 6.* Sit igitur primus dicendi modus, *Primus* cum prædicatum aut est definitio tota, aut *duo dicendi* aliquid aliqua ratione pertinens ad quid, *per se*, ditatem.

SECUNDA DVBITATIO.

Quenam propositiones sint in primo modo?

Prima Opinio est Scotistarum in Zroinb. *in 3. Met. q. 3.* esse quatuor genera propositionum per se. Primo. Quando prædicatum est definitio. Secundo. Cum est pars definitionis, hoc est genus, vel differentia; siue proxima sint, siue remota. Tertio. Cū magis commune dicitur de minus comuni, quamvis non sit verum genus, vel differentia, ut cum eandem dicitur de inferioribus. Quarto. Quando idem prædicatur de

R 11 a

scipso

Scripto. in quo vltima consentit Iand. 5.
Met. 9. 33.

Secunda Opinio P. Ven. 8. 30. Esse etiam propositionem per se, cum aliquid negatur quod est de alienius essentia, vt: Homo non est animal, quia in talibus propositionibus predicatum est de ratione subiecti. Vel etiam cum disparatum de disparato, vt: Homo non est equus, aut oppositum de opposito, vt: Homo non est non homo. Per se autem inquit, consiliter dicitur propositio, cum predicatum est de quidditate subiecti.

Tertia Opinio Eiusdem, & Apoll. 9. 11. esse propositionem per se, cum definitum dicitur de definitione, aut definitionis parte, & cum inferius dicitur de superiori.

Quarta Opinio Apoll. ib. Esse propositionem per se, cum predicatur definitio per unum genus causae de alia definitione per aliud, vt materialis de finali, &c.

Quinta Opinio Thern. Cum genus dicitur de sua differentia diuidente, vt: Rationalis est animal.

Sexta Opinio Auerr. Ep. log. cap. de Demonstrat. 7. Met. comm. 11. 1. post. 1. 30. Predicari aliquid per se in primo modo, cum vel est definitio, vel genus, vel generis genera de inferioribus, vel differentia de specie.

Septima Opinio Caiet. Quasdam esse propositiones propriè & principaliter per se, vt cum dicitur definitio de definito, differentia de specie: quasdam esse propriè secundariò, cum altera pars definitionis, hoc est genus dicitur de definito: quasdam deniq; impropiè, cum definitio non essentialis, sed per additamentum de altero dicitur, vt simum est nasus curuus.

Octaua Opinio Zim. in tab. verbo predicata essentialia. In primo dicendi modo per se, esse predicata etiam in analogis, quia, inquit, talium sunt definitiones, vt neruus, 1. p. 1. 3. motus. 3. p. 2. 4. & 6. Anima. lib. 1. 7. & 30. & lib. 3. 8. 6. Idem dicit de secundo modo. Et ratio est, quia, vt docet Aristoteles. 1. post. 8. subiectum est analogum, etiam & passio subiecti ac passionis definitio.

Nona Opinio. Est respondent, differentiam superiorem per se dici de inferiori.

Decima Opinio. Iand. 5. Met. 9. 30. Esse per se propositionem etiam cuius subiectum est singulare. Ex his omnibus consentiis ea nos eligemus quae veritatis consentanea.

Prima Propositio. Propositio identica non est per se, quia est negatoria, nec aliquid dicit quod sit de essentia subiecti, cum non possit idem formaliter esse de simpliciter essentia. Et in huiusmodi propositione tam est de essentia praedicati subiectum, quam contra, quare aequo esset in primo & secundo modo. Confirmatur. Tunc enim posset syllogismus ex duobus tantum terminis constare, Medio, & aliquo alio extremo, quod subiecti & praedicati rationem habere posset, quod est contra Aristotelem 1. pr. Vnde Arist. 7. Met. 1. 16. Querere, inquit, ipsum propter quid est ipsum, nihil est querere. Plana lege apud Auerr. 1. pr. de contra 4. ff. Gal. & Bald. com. 30. ad 3. & in 1. 4.

Obiecta. Arist. 2. peribem. cap. 16. ait hanc propositionem: Bonum est bonum, esse magis secundum se, quam idam: Bonum non est malum. Ergo propositio identica est per se. Resp. Secundum se non significat idem quod per se, sed significat quod est magis mediaturum & intrinsecum. Eodem modo respondendum est, cum Arist. 5. Met. 1. 23. dicit ad finem, hominem secundum se esse hominem: nam, vt inquit Alex. non explicat ibi Aristoteles propositiones per se, sed modos quibus aliquid dici potest secundum se. Quare inquit Arist. secundum se, homo est homo, quia illius non est aliqua alia causa, quod est vaide affine ei, quod dum agitur de propositionibus simpliciter veritatis, diximus veritatis & intrinsecae connexionis nullam esse causam. Et propter hunc modum, quo propositio continet praedicatum eiusdem descripto, P. Ven. vocat modum hunc per se reduciue. Et Albert. vult reduci ad quartum modum, fortasse propter negationem causae, quia dixit Aristoteles, hominem secundum se esse hominem, quia illius non

non est alia causa. Domin. de Flandr. 1. *post. 9. 15. art. 1. ad 8.* ait reduci ad primum modum virtualiter, quia, inquit, subiectum istius propositionis non potest intelligi conceptu quidditativo sine predicato, negat tamen esse in primo modo formaliter, quia idem non est in seipso. Itaque concludendum est, propositionem identicam non esse per se, sed nec etiam propriè dici potest per accidens, sicut nec verè dicenda est propositio, quia inutilis est, negatoria, & præter naturam.

Secunda Propositio. Si ad modum dicendi per se requiritur gradus præcisus, & hunc non dicit ens, non prædicatur per se de inferioribus. Hoc videtur docere Arist. dicens non debere poni in definitione ens & alia transcendentalia. 5. *Top. c. 2. lib. 6. c. 3. 2. post. cap. de invent. definitionis.* Et ratio est. Quia cum ens nihil aliud sit propter suam analogiam, quam ipsamet inferiora sua, non dicit prædicatum distinctum ab illis; nam idem est ens homo & homo 4. *Met. 1. 9.* Nihilominus etiam si verum sit, prædicationem entis de alio aut nunquam, aut rarè assumi in demonstratione, quoniam si perfecta præsertim sit, supponit de subiecto quod sit ens, tamen fortè nihil absurdi est, si dicatur ipsius prædictio esse in primo modo, & in genere omnem prædicationem analogi, ut supra verissimè esse diximus, propositionem non esse immediatam quæ per prædicatum analogum probari posset, sed Arist. propriè loqui tantum voluit de perfecta & univoca prædicatione.

Tertia Propositio. Propositiones negativæ & indirectæ non sunt in primo modo, sed potius absolute loquendo dicendæ esse per accidens. Hos in univ. sam sup. probatum est. Et ratio est, quia ea pertinent ad primum modum, quæ intrinsicæ sunt de alterius ratione, & ut sic de alieno prædicantur, quales esse non possunt dicte hæ propositiones.

Quarta Propositio. Cum prædicatur una definitio in uno causæ genere, de altera in altero, vel de definito eodem, ut habere alteram definitionem, propositio

potest esse per se, si tamen prædictio sit per se in obliquo. Tunc autem si veritas definitio de vitæ prædicetur, erit primum, sicut diximus supra de relectis, quorum vnum in alterius definitione ponitur. Quare falsum est quod quidam asserunt non differre hæ prædicationes ab identicis propositionibus, qui etiam videntur autoritate Averr. com. 37. Sed quicquid de illo sit, non est inquam verum quod dicunt, quoniam aperte cernitur, verumnis de altero prædicetur, semper vnum alterius respectu rationem essentialis prædicari habere. Et propterea non potest hæ prædictio referri ad secundum modum, ut ipsi volunt, quia ad illud necesse est prædicatum inhaerere subiecto, ut videbimus.

Quinta Propositio. Cum prædicatur genus de differentia, vel differentia superior de inferiori, vel cum subiectum est singulare, non est modus dicendi per se. Vltimum membrum probatum est in communi *quest. præced. quest. 7.* Primum & secundum membrum probata sunt dispositione de genere, ubi ostendimus nec genus de differentia, nec differentiam de differentia, nec de genere differentias per se prædicari.

Sexta Propositio. Non tantum dicuntur in primo modo definitio de definito, genus vel differentia de specie (qua in re diminutus est Averr.) verum etiam quæ prædicantur aliquæ causæ per se, ut materia & forma. Vel denique eorum quæ spectant ad rei quidditatem, nec aliquid continent quod subiecto tantum accidens inhaereat. Quare id melius intelligatur, quæ propositiones sub hoc primo modo continentur, sic accipiendum est. Primo: Propositio est per se in qua prædicatum est de essentia subiecti, in communi loquendo, & iuxta probabilem illam sententiam, etiam si sit aliquando prædicatum analogum, & propterea ens dicitur prædicari per se, quatenus continet in confuso quicquid est in subiecto, & prædicatur tum ratione huius communioris prædicari, quod est esse ens, & quatenus dicitur in quidam

quamvis propter suam analogiam nullam propriè definitionem ingredi possit. Secundo. Est propositio per se, in qua genus summum & ætera usque ad postremum de re aliqua dicitur, quamquam id quod postremum est, magis videatur significare prædicatum per se, quoniam etiam magis attingit rei quidditatem. Hinc factum est ut propositionum in primo modo quasdam nonnulli dicant esse per se primo, alias vero per se secundario. Illæ sunt quæ continent genera remotiora, vel, ut alij loquuntur, quæ continent differentias magis remotas, illæ autem sunt vel quæ continent differentias proximas, vel genera. Atque ita Arist. c. 14. 1. post. ait, habere tres angulos, &c. prædicari de scialeno quodammodo non per se. Et hæc propositionum particio locum quoque habere potest in propositionibus secundi modi. Lege Dom. de Fland 1. po q. 15. art. 1. not. 3. Quamvis cum ponitur genus proximum, vel differentia, etiam poni intelliguntur & remotiores partes; siquidem ultimus gradus quidditatis præcedentes omnes necessariò supponit. Tertio. Dicitur per se differentia non modo proxima, sed etiam remota, ut iam diximus.

Obijciat. Arist. aliquando dicit prædicationem per se esse in terminis convertibilibus, ergo cum prædicatur aut ens, aut genus, aut differentia remota, non erunt modi per se. Resp. Non est necessarium ad prædicationem per se ut termini retro conneant, unde docet Arist. c. 12. 1. post. aliquid immediatè dici posse per se de pluribus. Est ergo intelligendus Arist. de prædicatione propriam præsertim affectionum, quarum prædicatio spectat ad secundum modum. Lege Phil. Zaffinum. 1. post. com. 52. Quarto est propositio per se, cum dicitur definitio de definito: Est enim re hæc idem sunt habent tamen nonnullam distinctionem, saltem rationis ratiocinata, cum tamen multi affectant prædicata essentialia hac tantum ratione distingui, nec ullus neget prædicari per se huiusmodi quidditativa prædicata de re cui conveniunt. Videretur tamen discutiæ Philop. 1. post. com. 7. qui de

initionem non modo esse prædicatum quidditatum, sed omnino esse prædicatum, dicit, quod idem tradere videntur Them. Alb. Lincon. sed communis opinio sentit contrarium, & Arist. 1. Top. c. 3. appellat definitionem prædicatum. Cæterum quamvis Arist. 1. post. partium definitionis solù expressè meminerit, nihilominus definitionis quoque mentio facta est implicite in partibus. Et 5. Met. l. 23. ad primum modum absolute pertinere dicit quidditatis partes, quidditatem ipsam, & substantiam.

QVÆSTIO TERTIA.

De secundo modo dicendi per se.

PRIMA DVBITATIO.

Quid sit secundus modus?

EX dictis liquere potest quid sit hic secundus per se dicendi modus. Sic autem definit Aristoteless. 9. Et quibuscunque in existentium ipsi, ipsa sunt in oratione quid est declarante, quemadmodum rectum inest lineæ; linea enim ponitur in definitione recti. Ex his verbis elici possunt hæc conditiones propositionum secundi modi. Prima. Quod prædicatur, debet esse accidens. Ratio est, quia cum substantia (loquitur autem de ea quæ distinguitur ab omni accidente) est de ratione alterius substantiæ, se habet velut forma respectu materiæ, horum autem non potest esse prædicatio, nisi in obliquo, & spectat ad primum modum. Hoc significant Aristotelis exempla & verba illa: *Quæcumque in existentium*, quasi dicat in hærentium in subiecto. Secunda Condicio. Ut accidens sit proprium. Ita Auer. com. 31. Et ratio est, quia in huiusmodi accidentium definitione debet subiectum poni tanquam causa adæquata, alioquin etiam per se esset prædicatio cuiuslibet accidentis de subiecto & alioquin etiam non esset propositio necessaria. Lege Apoll. q. 22. Et nota, id de quo dicitur passio, debere esse subiectum in hærentis, saltem ultimatè; nam cum passio posterior de priorè dicitur, est prædicatio aliquæ

mode

modo per se, ut dictum, in posterioris tamen passionis definitione poni debet non modo prior, sed etiam subiectum ipsum, in quo propriè inest. Tertia Condicio. Ut ponatur subiectum in definitione prædicati, quoniam subiectum respectu accidentis proprii habet peculiarem quandam causalitatis rationem, non tantum materiale, sed formalem etiam & effectricem, ut diximus disputatione de proprio. Quare difficile est ad explicandum quomodo differat causalitas huius secundi modi à causalitate quarti, quæ est effectrica, nam si effectrica est causalitas subiecti etiam in secundo modo. videbitur ad quartum pertinere. Idem quidam, ut refert Zab. c. 10. lib. 1. dicunt quatenus subiectum habet rationem causæ efficientis, hoc modo pertinere ad quartum, ut autem habet rationem materię, non ex qua, sic enim pertinet ad primum modum, sed in qua pertinere ad secundum. Respondet autem ipse subiectum accidentis proprii esse causam effectricem, & eternam ratione essentię, quia est extra essentiam eius, tamen etiam causam internam ratione loci & subiecti, quia inest accidens proprium in eodem in quo est illud, quod est ipse causa, ut risibilitas est in eodem homine in quo est rationalitas unde fuit. At vero causa efficiens pertinet ad quartum modum, est inquit, externa utroque modis; iugulatio respectu iugulati, obiectio umbræ terre respectu Ecclipsis. Itaque omnis causa efficiens externa est ratione essentię, quædam est interna ratione loci & subiecti. Vel etiam alia, inquit, causa efficiens est cum actione quadam & passione, & hæc pertinet ad quartum modum. At hæc verò eam sola enunciatione, quo minus propriè dicitur causa efficiens, ac potius appellari solet forma, quia est quid simile formæ, cum ab effectu nunquam separatur; tamen quia est extra essentiam effectri, renouantur aliquando ad causam efficientem. Unde propter oppositam rationem, causa formalis respectu effectus formalis, quem veluti causare dicitur, semper solum dicitur esse forma-

lis. Ac propterea etiam poni dicitur subiectum in definitione sui accidentis proprii, quia ab eo nunquam separatur. Confirmatur id ex Auerr. som. 34. Ista equidem subtiliter, nec non probabiliter utrumque dicuntur, non sunt tamen ad rem nostram omnino necessaria; nam modo constat collocari subiectum in definitione prædicati, quod sibi inhaeret, satis est si intelligatur hic secundus modus quomodo cumque tandem velimus explicare hanc habitudinem subiecti ad accidens proprium, quartus enim modus etiam si diceret omnem causam efficientem, dicit tamen ut est prædicatum expressum in propositione quæ nunquam sit in secundo modo. Et quamuis admitas subiectum in proposito nostro habere habitudinem formæ, quatenus formam significat, & comprehendit prædicatum essentiale in obliquo, & cum determinat alterius dependentiam, adhuc erit distinctio huius secundi modi à quarto, quia hic secundus requirit inhaerentiam prædicati in subiecto, unde & à nonnullis fuit appellatus modus per se inherendi, ex quo, ut id obiter dicam, colligi potest esse alios modos prædicandi, cum hic non minus significet modum essendi, quam reliqui. Accedit, quod etiam si Ecclipsis requirat externam aliquam causam, puta interpositionem terræ, tamen ipsamet Ecclipsibilitas ad talem lunæ naturam necessario sequitur, non minus quodammodo, quam risibilitas ad naturam humanā, quod semel intelligere pluribus inuat ad disputationem de medio Demonstrationis, in qua una ex celeberrimis opinionibus tota fere consistit in distinctione affectionum quarundam extrinsecarum & intrinsecarum, quæ de medio tollenda est, quod ibi. Interim non minus risibilitas, verbi gratia, multas requirit causas extrinsecas, ut in ætrem prodire possit, quam Ecclipsitas ut ætæ fieri queat. *Leg. Flam. 7.*

Log. cap. 1.

(*)

SECUNDA DUBITATIO.

Quae propositiones pertinent ad sciendum modum?

Sequitur non includi sub isto modo propositiones primi modi conuertibiles, vt: Animal rationale est homo, sensibile est animal. Est contra Caietanum, qui inquit, cum predicatur de specie generis, vt sit conuertens propositio, debeat omnes species sub dysfunctione annumerari, vt si conuertenda sit ista: Homo est animal, dicendum erit: Animal vel est homo, vel equus, vel leo &c. quia alias non esset propositio de omni. Sed contra Caietanum ferè omnes disputant, præterim Ægid. Lincoln. Burl. &c. Et ratio est, quia hæc propositiones sunt indubitæ, & præter naturam, & non continent prædicatum accidentale, ac inherens. Secundo. Sequitur contra Caietanum, Non includi in hoc secundo modo propositiones, in quibus prædicatur differentia de genere, etiam si utraq; sumatur sub dysfunctione simul, vt: Animal vel est rationale, vel irrationale. Ratio est, quoniam non sunt differentie de ratione generis, nec genus de ratione differentiarum, deberet autem si huiusmodi propositio esset secundi modi, poni genus in definitione differentiarum. Secundo. Non includuntur propositiones, in quibus aliquo passio prædicatur de subiecto superiore, vt: Animal est sensibile. Est contra Auerr. *comm. 11. 1. post.* vbi idcirco limitat, si modo, inquit, non excedat illa passio limites & considerationem proprii obiecti scientie. Est etiam contra Apoll. Caietanum *inst. 95.* Burl. *ibid.* Bald. *comm. 31.* & P. Ven. qui ait esse propositionem per se, cum passio iungitur subiecto superiori. Ratio est, quia propositio per se, etiam fatente Auerr. debet esse de omni, debet esse necessaria, verumque autem falsum est in casu propositionum si dicatur de subiecto superiore, non conveniet omnibus sub illo contentis, & etiam poterit idem subiectum in aliquo suo inferiore opposita esse prædicatum passioni. Idem apud Aueroem fuit Alphar. qui præter ait esse pro-

positionem per se, cum in definitione prædicati ponitur genus generis, vel aliquid superius, etiam si non continetur terminis scientiæ. Hæc propositio est per se. Homo est vnus, bonus &c. quia in definitione istorum prædicatorum ponitur ens, quod late patet, & pertinet ad Metaphysicam, homo autem ad physicam. Et in hoc merito arguitur ab Auerro, sic enim scientiæ confunderetur, & vna transcenderet de genere in genus.

Obijctes. In definitione passionis ponitur subiectum, in definitione subiecti ponitur genus. Ergo potest de genere prædicari passio. Respondetur. Ponitur in definitione passionis subiectum adæquatum, non autem illius pars quæcunque. Quarto, Non pertinet ad hunc modum propositio, in qua dicatur subiectum de passione, vt: Ratiabile est homo. Est contra P. Yea. Et ratio est, quia est indirecta, in qua prædicatum non est quid inherens. Quinto, Non facit ad hunc modum cum subiectum quomodolibet est de ratione prædicati, & videlicet propositiones sunt indirectæ, vt: Animal est homo, ubi subiectum est de ratione prædicati, tamen propositio est præter naturam. Est contra Nyphum, & similis videtur esse illa opinio de qua diximus *quæst. præced.* fieri in primo modo secundum, cum prædicatum subit locum subiecti. Ratio est, tum quia prædicatum non est quid accidentarium & inherens. Nec pro Nypho est Themist. imò plurimum in locis oppositum docet. Et præterea in *cap. 35.* Demonstraturus, inquit, prædicationes hæc conditas & præposteræ, quemadmodum & accidentariæ vitabæ, quin etiam propositionem per se esse debere de omni, supra probatum est. Huiusmodi certe non sunt hæc propositiones. Et Auer. quem Nyph. se sequi ait, non modo *locutus est. 1. post. dig. in 4. ff.* dicit indirectam propositionem esse in fine abominatam, sed etiam *1. post. commun. 42. et 1. 6. tit. 6. commun. 24. 2. phys. commun. 23. & 24. & quæst. 4. post.* Et ratio illius est *1. 1. pr.* quoniam ans loquitur naturam, vt habet *4. Metaph. 2. 24.*

Natura autem refugit id quod præpositum & inordinatum est. Denique ad hunc modum non pertinet quicquid est de ratione alterius, nisi hoc addatur, ut prædicatum sit accidentarium, quod etiam docet Themist. & Phil. quos pro se profert Nyphus. Sexto. Non videtur includi accidentia propria, quæ conveniunt omni, sed non soli, ut: Homo est: ptus ad videndum. Est contra P. Ven. qui vult esse propositionem per se, cum passio coniungitur cum subiecto inferiori, ut si dicam: Socrates est risibilis. Ratio est, quia in definitione huius accidentis non ponitur subiectum illud particulare & inferius, sed subiectum solum adæquatum, ex quo huiusmodi passio emanat. Nihilominus quatenus hoc subiectum inferius supra se continet id cui propriè convenit hæc passio, & quatenus accipitur ut proprium illius inferius, quomodo non ponitur hoc subiectum in numerum cum alijs inferioribus, quæ eandem communicant passionem, qua ratione potest appellari hæc prædicatio per se, quoniam hoc inferius cum alijs æquivalent subiecto adæquato. Ita Caietan. Vnde Auer. qui Apoll. dicebant in secunda conditione requiri ut accidens sit proprium quarto modo, quod intelligi debet ad sensum explicatum. Et Apoll. expressè concedit huiusmodi propositionem esse per se, quod etiam significat Philop. & Iand. 5. Met. q. 31. Et confirmatur. Quia quod convenit rei ratione alicuius superioris, quod per se de illa prædicatur, illi etiam per se convenire videtur. Denique, quia nemo videtur talem prædicationem appellare accidentariam, si tamen Aristotelis mentem & loquendi modum consulamus, ipse huiusmodi propositiones non censet absolute per se appellandas esse, sed potius quodam modo non per se, ut habetur 1. II. ubi ponit hoc exemplum: Æquilaterus habet tres angulos &c. Et 2. Top. cap. 1. loc. 8. habet hæc verba: Ut per se quidem quod triangulus duobus rectis æquales habet, per accidens autem quod æquilaterus, quoniam enim accidit triangulo æquilaterum per hoc &c. videtur igitur A-

ristoteles prædicationem per se sic intelligere, ita ut per se seduplicet ultimatur naturæ gradum proprium illi rei de qua fit prædicatio, non autem superiorem gradum. Vnde Auer. *quæst. 10.* monet huiusmodi prædicationem non esse ab Aristotele negatam per se esse, sed tantum esse aptam demonstrationem, quæ requiritur ut prædicatum sit etiam primum & secundum quod ipsum, siue universale. Et confirmatur ad hominem. Concedunt enim hanc propositionem non esse per se: Homo est coloratus, quia est prædicatum commune, & tamen si consideretur genus hominis superius aliquanto, quod est corpus mixtum, illi per se convenit esse coloratum. Non ergo est sufficiens ratio, ut absolute dici possit prædicatio per se, cum prædicatum tribuitur subiecto superiori. Septimo. Non includitur propositio, in qua proprium secundo modo prædicatur, hoc est, quod soli, sed non omni convenit, ut: Homo est Logicus. Ratio est, quia hæc prædicatio non est de omni, & Logicæ causa adæquata non est homo, sed talis exercitatio & disciplina qua paratur Logica. Octavo. Non spectat ad hunc modum proprium tertio modo, quod soli omni, sed non semper convenit, ut homini esse canum. Est contra quosdam recentiores. Sed probatur, quia propositio debet esse de omni, quæ requirit universalitatem etiam temporum. Præterea in hoc exemplo canities certam quandam temperiem. Nono. Tandem explicatur quæ propositiones ad hunc modum pertineant. Primo secundi modi prædicatio est, cum proprium quarto modo de subiecto dicitur, hoc est propria passio, ut: Homo est risibilis, fortasse autem maxime diceretur huiusmodi prædicatio, cum omnium prima passio de suo subiecto prædicabitur, quia in huiusmodi passionis definitione subiectum ponitur immediate. Secundo. Cum etiam dicitur passio de definitione subiecti, ut: Animal rationale esse risibile: Hoc asserunt Caietan. Apoll. P. Venet. &c. præter paucos, quoniam inquirunt definitio non est subiectum, sed tantum causa, Verum hoc nihil obstat: nam præter-

quam quod re idem sunt definitio & definitum, etiam animal rationale dicitur aliquid subsistens atque homo, & quod est causa passionis, dici quoque solet subiectum prædicationis, & subiectum Metaphysicum; quod verò est inhesionis, appellari solet subiectum physicum. Adde quod subintelligatur cum dicimus animal rationale, ipsemet homo. Confirmatur. Quoniam definitio ipsa longè melius explicat causam passionis, & explicitè est id per quod debet passio de subiecto probari, ideoque debet tunc in maiore Demonstrationis propositione prædicari passio de definitione. Cum ergo Demonstratio constare debeat ex propositionibus per se, erit absque dubio illa propositio per se, verbi gratia. Tercio. Est propositio per se, cù definitio passionis de subiecto prædicatur, ut: Homo est apertus ad ridendum, quia est idem ac si dicerem, Homo est risibilis, & tam est connexa passionis definitio cum subiecto, quam ipsamet passio. Tunc autem observandum est, ut monet Caiet. ut solum de subiecto dicantur, quæ in passionis definitione in recto ponuntur; quæ enim in obliquo, significant passionis habitudinem ad subiectum, quare idem de eodem prædicaretur. Quarto est propositio per se, cù una passio posterior de priorè in eodem ordine adæquationis dicitur; nam una eademque res plures habet subiectas & reciprocas passionis, quæ ordine tamen quodam fluunt singulæ ex subiecto, ut altera dicatur prior, altera posterior, &c. Cum igitur prædicatur quæ posterior est de priorè, idè est propositio per se, quia ut rectè definiatur posterior, debet in eius definitione poni prior, quâvis omnes tantum perfecte & quidditative defini tantum possint per subiectum, à quo omnes pendet, verbi gratia, discursuum est admirativum, est prædicatio per se secundæ passionis de primâ, & hæc posterior, ut rectè definiatur, per præcedentem explicabitur. Si verò prædicetur prior passio de posteriore, erit propositio indirecta. In hac sententia est Apol. loc. cit. Tamen à quæcumque posterior passio, etiam neglecto ordine, de quacunque alia priorè

prædicetur, dici poterit prædictio per se. Est enim proximè nō pendeat posterior nisi ab ea, quæ se etiam proximè antecedit, tamè si ut pendet à subiecto ultimæ, ita & à passionibus eadem magis propinquis. Hoc idè asserere videtur P. Vem. Quinto, est etiâ propositio per se, in qua prædicatur passio aliqua, quæ à nonnullis appellatur extrinseca, quod pendeat ut sit ab aliqua causa extrinseca, ut si dicam: Luna deficit, quia pendet Lunæ defectus ab interpositione vimbæ terræ. Ratio est, quia hæc passio definitur per subiectum, hoc est per Lunam, in qua habet causam intrinsecam, & propriè affectio Lunæ est eclipsabilitas, cuius causa est quod Luna aliunde lumen suum mutuatur. Non tamen videtur propositio per se, cum prædicatur passio ista de causa extrinseca, sicut diximus esse propositionem per se, cum definitio passionis dicitur de se aliqua, ut sicut dicitur interpositio terræ est Eclipsa, non quia non sit subiectum de ratione prædicati, sed quia est prædicatio innaturalis, de boni de definitione. Sexto. Est propositio per se, non modo cum passio quæ prædicatur est simplex, sed cum etiam est veluti composita, & cum diffinitione, sicut hæc ratio de subiecto prædicatur. Quare hæc est propositio per se: Numerus aut est par, aut impar; Si enim de numero pronuncies par, non eris in definitione paris numerus positus tantum subiectum adæquatum, quia non omnis numerus est par, sed se habebit tunc numerus sicut subiectum respectu illius affectionis, quæ illi soli, sed non omni convenit. Quare dicendum est proprietatem numeri esse ut sit par, vel impar, quoniam definitionem integræ istius passionis apertè ingreditur numerus. Videtur autem Aristoteles institutum suum eodem & ita conferre, quod videlicet sub diffinitione poni debeat hæc proprietates, quoniam est parum, vel imparum, eorum aut rectum, & alia huiusmodi, respectu eorum de quibus dicuntur, habent vix quandam oppositionis privationis, vel contradictoriam. Necesse est autem alteram contradictoriam partem, ut videtur

esse, & cum subiectum aptum est, aut habitu prædictum, aut eodem vacuum primatumque dicitur. Igitur omnis numerus dicendus est esse par, vel impar, linea recta vel curva &c., sed de his plura in expositione textus. Lege Zab. lib. 1. de prop. necess. ca. 16. Dicit tamen etiam posset propositionem esse per se, cum alterum membrum prædicatur de numero; tunc enim prædicatur, verbi gratia, par, intelligere licebit speciem aliquam certam numeri inæternitatem, cuius nos nomen & conditio latet, ita ut esse parem numero sit proprium cuiusdam speciei. Si non sciremus quodam sit animal rationale, & quodam irrationale, crederemus esse aut rationale, aut irrationale affectiones quasdam animalis.

Obijcies. Arist. 3. de cel. à 1. 32. & deinceps probat celum, terram, & alia esse rotunda. Ergo celum esse rotundum, vel terram, ari prædicatio in secundo modo, quia est passio quædam de subiecto quæ demonstratur. Resp. Illa sunt potius dicenda argumenta necessaria, quam veræ demonstrationes, vel ut inquit Alphar. apud Anst. com. 41. dici possunt demonstrationes quædam imperfectæ, in perfecta enim debet prædicatum conuerteri cum subiecto.

QVÆSTIO QVARTA.

De tertio modo.

Sequentes duos modos, quoniam nō ita late patent, ita explicauimus ut simul quid sint, & quænam sub illis propositiones contineantur, ostendatur. Tertius igitur modus, ut inquit Aristoteles 1. 9. est, cum aliquid non de subiecto dicitur alio aliquo, hoc est, cum aliquid significatur ut per se existens, quod est solius substantiæ. Et sensus est quod substantia non habet extra se causam suæ existentie, sed sibi ipsi suæ existentie causa est, accidens autem non sibi sufficit ad existendum, sed extra se causam habet suæ existentie, hoc est, substantiam, cuius propterea dici solet esse ens. Vnde qui dicit substantiam existere, facit propositionem per se, qui non dicit accidens existere, profert pro-

positionem per accidens, quia existentie nomine ea absolute intelligitur, quæ dat rei ut sit per se. Ex hoc sequitur quod quæstione prima diximus, non esse hunc modum essendi tantum, vel existendi, sed præterea dicendi, prædicandi, enunciaci: Continet enim prædicatum existentie, quæ quia non est de essentia rei, & quia etiam ipsa propriè non dicitur esse essentia quædam, sed modus quidam existentie, propterea nec ad primum, nec ad secundum modum pertinet. Confirmatur. Quia sicut alij hunc modum explicare rationem qua res aliqua per se existit, vel qua saltem natura sua apta est res ut per se existat, sic etiam non habent que negent posse id propositione aliqua explicari, quam nos dicemus esse propositionem per se. Hoc sentit Alb. dicens hunc modum habere locum etiam in complexis, hoc est, in propositionibus. De qua re lege Zab. lib. 1. de prop. necess. cap. 3. & 7. Refert etiam Burl. multos alios asserentes esse hunc tertium modum, quando verbum *Est* prædicatur siue de prima, siue de secunda substantia. Hinc igitur primo sequitur comprehendere sub hoc modo, non tantum primam, sed etiam secundam substantiam. Quod est cōtra Them. Lincon. ut diximus *quæst.* 1. sed pro nobis faciunt non modo quos refert Burl. sed etiam Phil. P. Ven. & D. Thom. quicquid Bald. com. 33. id negat de D. Thoma. Et ratio est, quia Arist. solum excludit à tertio modo accidentia. Ergo.

Obijcies. Arist. ait dici per se tertio modo quæ significant hoc aliquid, sed huiusmodi tantum primæ substantie. Ergo. Respond. Aristot. primo dixit prædicari in tertio modo, quæ non dicuntur de subiecto, videlicet inhærentis. Deinde vero huiusmodi esse substantiam, & quæcunque hoc aliquid significant, non ergo excludit secundam substantiam. Errat igitur Bald. & immeritò reprehendit Caetanum, dicens per subiectum intellexisse ibi Aristotelem subiectum prædicationis, vel inferius. & vocans secundam substantiam accidens, quoniam non per se & primariò existit, sed

secundariū, & in prima, hoc enim vtrūq; & improprie & falso dicitur. Secundo. Sequitur non excludere Aristotelem non modo ea quæ in alio sunt inherēte, sed quæ etiam sunt essentialiter in alio; ita enim excluderentur secundæ substantiæ, & partes definitionis, genus, differentia, materia, forma, &c. Continetur ergo sub hoc modo, cum ab Aristot. sola accidentia reijciantur cuiuscunque substantiæ, quis enīvis conuenit non dici de subiecto, & per se esse, seu non inherere alteri. Ex his etiam soluitur illa obiectio. Arist. dicit certum modum esse eorū quæ nō dicuntur de alio, sed secundæ substantiæ dicuntur, ex e. *de substantiis*. Resp. enim quod per dici de subiecto intelligit Arist. esse in subiecto, nam inquit; quia autem de subiecto, accidentia, quæ non de subiecto, per se, quod etiam nos in antepred. ostendimus ex alijs locis Aristotelis, præterquam 1. *ph.* 1. 26. & 62. in quo, sola, inquit Arist. substantia de nullo dicitur subiecto, sed alia omnia de substantia, vbi de substantia in communi loquitur. Denique falsum est quod indiesit Ferr. 1. *ph.* 9. 1. paulo post modum tertium modum esse, cū aliquid de alio dicitur per se, hoc est secundum se, & res aliqua talis esse dicitur secundum se, etiam si per accidens oppositam possit habere rationem, quomodo inquit qualitas dicitur per se, & secundū se indiuisibilis, quia ex natura sua expers est quantitatis, potest tamē per accidens fieri diuisibilis, si coextendatur subiecto; hic enim loquēdi modus nimis late patet, & Arist. hoc loco non conuenit.

QVÆSTIO QVINTA.

De quarto modo.

Quarto modo dicitur per se authoritate Aristotelis *ibid.* quod propter ipsam inest vniuersi; per se. Quibus verbis significatur hunc modum causam & effectum habere; id enim exprimit dictio illa *propter*. Vnde sensus videtur esse quando ex terminis vaus est alterius causa, propositio dicitur per se, quando autem pro causa affertur id quod non est causa, est per accidens, sed quodā genus cau-

sa continetur hic modus, id vtrūq; diffinitum est: Autem enim putat continere solum causam efficientem, P. Ven. efficientem & finalem, sed hanc præsertim finalem quæ duæ causæ vocari solent extrinsecus & loco separatae. Egd. hanc vtramque sed præcipue efficientem. Dom. de Fland. 9. 13. art. 1. solius meminit efficientis, D. Thom. *lect.* 10. Thom. 2. 10. Phil. & Alb. in 1. 9. absolute loquendo vocant modum causandi. Alij tamen expressè etiam dicunt comprehendendi in hoc modo omne genus causæ. Quibus certè fæuet D. Th. hic enim ait: Ponit Arist. quartum modum, secundum quem hæc propositio per designat habitudinem causæ efficientis, vel cuiuscunque alterius, id aperit faceret Bald. *com.* 34. Nobis hæc postrema sententia verisimilis videtur. Et ratio est, quoniam definitio huius modi tradita, omnibus causis conuenire videtur, vel esse id quod propter ipsum cuique inest, siue quod concurrit per se ad aliquem effectum. Confirmatur. Quia quævis causa vt dicit ordinem causæ ad effectum, non constituitur sub hac ratione in primo vel secundo modo qui sunt ex habitudine vel inherendi, vel essentialiter prædicandi, verbi gratia, hæc: Animal rationale est discursiuū, potest & ad secundum mediātē pertinere, & ad quartum. Ad secundū, quia prædicatur passio de proprio subiecto, Ad quartum, prout spectatur in subiecto habitudo quædam causæ ad prædicatum, quamuis modi dicendi proprie attendantur penes prædicatū quod de subiecto dicitur, Confirmatur secundo. Hæc enim videtur propositio in quarto modo: Homo est carnis, in qua ponitur causa materialis: Homo constat ex anima, in qua ponitur causa formalis, &c. Arist. autem exemplum tantum posuit in causa efficiente, quia illa maxime solet appellari causa, & quia modus significans hanc causam, & finalem, fere pertinet ad quartum modum tantum, alij autem continentes alias causas etiam vel ad secundum, vel ad primum. Confirmatur. Nam effectus in actu positus pendet à causa sua efficiente, nec reducitur ad primum.

primum, vel secundum, ut rationale ridet, quia hæc prædicatio etiam si ratione causæ sit per se, non tamen ratione passionis, aut prædicati essentialis; nec enim alterum horum est actu ridere. Item hæc est in quarto modo: Iugulatum interijt, etiam si causa non sit convertibilis, nec essentialis prædicatio. Nec fuit necesse Aristotelem diuidere quartum modum in quatuor causas, quia id faciliè à quouis fieri poterit. Distinguit tamen primos duos, qui sunt per se essendi, hoc est cum prædicatum est in alio per se, quoniam id non erat ita obuium, & quia illi duo maximè ad Demonstrationem conducebant, ut post ipse esset distinguendus prioribus duos, quasi reijciens à Demonstratione. Notandum autem quod causa respectu effectus in quarto modo non solum ponitur ut illum respicit in potentia, quæ est Caietani opinio, ut: Risibile est rationale, nec tantum in actu, ut vult P. Ven. sed utroque modo. Ratio est, quia Arist. ponit exempla effectuum in actu; ut: Quod iugulatum est, interijt. Alia verò ex parte propositiones in quibus prædicantur effectus possibiles, vel causabiles, quatenus attenditur habitudo causæ ad effectum, non ponuntur in primo vel secundo modo. Ergo in quarto.

Obijcies. Cum ponitur effectus in actu, propositio est contingens tantum, cum ponitur effectus in potentia per se pendens à causa, ut: Rationale est risibile, prædicatio pertinet ad secundum modum. Resp. ad primum. Propositio illa contingens est, si habeas rationem prædicati essentialis, vel cum propria passio de re dicitur, non tamen ratione habitudinis, quam per se habet effectus à causa, quod sufficit, ut ponidicatur huiusmodi propositio in quarto modo, & Arist. non alia exempla protert, quam effectum in actu. Ad secundum iam diximus posse idem diuersa ratione ad plures modos spectare. Notandum etiam non esse hunc modum causandi tantum, sed etiam prædicandi, quod ex q. 1. colligitur, & est Apoll. q. 21. Et confirmatur ex his quæ dicuntur ab aduersariis, nempe, propositionem, quæ-

ei modi, etiam si sit causæ respectu actualis effectus, non tamen esse contingentem, si attendatur habitudo causæ, quæ per se est ad effectum; signum ergo est, esse propositionem per se, & non tantum contingentem. Vltimo notandum non habere locum in isto modo prædicationem indirectam, ut monet Zab. lib. 1. c. 3. Cuius hæc videtur causa, quia prædicatio causæ de effectu tantum sit in obliquo, & sicut est mutua inter ista duo habitudo, ita etiam mutua/vaia de altero in obliquo prædicari potest, ut dictum, vel effectum pendere à tali causa vel causam esse huiusmodi, ut tale sit apta effectum causare, quod est simile illi, quod diximus de mutua relatione prædicationis. Ex quo etiam confirmatur, quod diximus etiam coincidat quartus modus aliquando cum primo & secundo, esse nihilominus ratione distinctum: nam si quantum modum velis exprimere, non rectè dixeris, verbi gratia: Rationale est risibile, vel risibile est rationale, altera enim propositio indirecta est, altera pertinens ad secundum modum, sed ita: Rationale causa est risibilis, risibile pendet à rationale tanquam à causa. Atque hæc de quatuor modis. Nunc videndum est, cum omnes sint dicendi & prædicandi, quinam Demonstrationi seruiant. Illud autem etiam pauci expressè asserant, nemo tamen, ut existimo, dissentit, sed cum dicunt primum & secundum solos esse dicendi, intelligunt de prædicatione essentialis attributi, vel propriè affectionis; iidem enim ferè omnes contra Caiet. non modo non negant, sed asseuerat etiam pronunciant, propositiones quarti modi, cum causa dicitur de effectu in actu constructo, non esse contingentes, sed per se.

QUESTIO SEXTA.

Quinam modi per se ingre diantur Demonstrationem.

Notandum est, Possunt considerari præmissæ & conclusio in ordine ad utraque modi per se, ut rectè obseruat Caiet. Immeritò autem illi reprehendit Bald. comm. 34. Loqui etiam possumus de Demonstratione tum propter quid, tum quia.

Denique si de Demonstratione propter quid, cum passio aliqua demonstratur per definitionem subiecti, vel per aliam aliquam priorem passionem.

Primo Optio. Them. Phil. Auerr. Alb. si Pamphilo Montio credimus in Scolijs, in Linc. & ipsiusmet Lincen. & Pamph. duos tantum primos ingredi Demonstrationem.

Secunda. Soto, quæ etiam indicatur à D. Tho. *1. 2. 1. p. 1. p. ingredi etiam à quartum.*

Tertio. Est reuera Alb. *tratt. 2. c. 11. & Doct. Paris. apud P. Ven. omnes quatuor modos ingredi.*

Quarta. D. Tho. *lib. 10. secundum & quantum ingredi, quod idem indicat, Burl. & Domin. de Flandr. q. 15. art. 2. interpretatur de conclusione.*

Quinta. Caiet. si attendatur conclusio, in ea esse posse secundum & quantum, si tota Demonstratio, omnes quatuor.

Sexta. Est quorundam apud *Egid.* tantum pertinere secundum modum.

Septima. Alph. ut colligitur ex Auerr. *com. 1. 5. solum quantum pertinere.*

Octava. Egidij, qui omnes opiniones conatur conciliare, cum tamen ad secundam & sextam magis propendat.

Prima Propositio. Si sermo sit de modis ut pertinent ad conclusionem Demonstrationis propter quid, in ea ponitur secundus tantum & quartus. Ratio est, quia in demonstratione propter quid prædicatur passio de subiecto, sed cum prædicatur passio de subiecto, aperte est secundus modus, nec non etiam quartus, quatenus subiectum est causa passionis, ut si velis causam efficientem ipsum, quoque habet rationem causæ efficientis. Et certe id videtur omnino conforme Arist. siquid verborum illorum in 1. 10. ex codice graeco hæc est sententia: Quæ igitur dicuntur in simpliciter scibilibus, per se ipsas sic inexistere prædicatis, aut inexisti, hoc est subiecta & prædicata, quia subiectum est id, quod, ut ita dicam, inexistitur, prædicatum autem quod inexistit. Ea quæ dicuntur inexistere, sunt ex necessitate, hoc est in simpliciter scibilibus, nempe in conclusionibus in quæ dicuntur inexistere, aut inexisti,

sunt per se, & ex necessitate propter naturam illam habitudinem inexistentiæ astrictæ ex parte prædicati, & passivæ ex parte subiecti. Et confirmatur ex versio Procon. quæ sic habet: Quæ igitur dicuntur, in ijs quidem quæ omnino absolute sub scientiam cadunt, hoc modo ijs per se convenire, quæ prædicata appellantur, ea per se sunt, & necessariè. Cerrum autem est scibilia, & quæ sub scientiam cadunt, esse ipsasmet conclusiones. Et D. Tho. *1. 10. id docet, dicens scibilia esse conclusiones, in quibus passiones prædicantur de proprijs subiectis, subiecta autem, ait, non tantum ponuntur in definitione, se etiam sunt causa eorum, vade conclusiones demonstrationum includunt duplicem modum dicendi, per se scilicet secundum & quantum. Confirmatur etiam exemplis ab Arist. positis de recto respectu linearum, quæ sunt conclusiones Demonstrationum Mathematicarum.*

Secunda Propositio. Si loquamur de Demonstratione quia, in illius conclusione primus & quartus modus esse potest. Ratio est, quoniam in ea prædicatio esse solet definitionis, aut partis illius de re aliqua, quæ pertinet ad primum modum, quia sunt prædicata essentialia, & ad quartum prout sunt, esse possunt causæ.

Tertia Propositio. Si probetur in existentia subiecti, eodem modo dici poterit ingredi conclusionem tertius modus. Id autem fieri potest vel in Demonstratione propter quid, cum simul probatur, existentia accidentis in subiecto, vel in Demonstratione quia, cum demonstratur existentia substantiæ. Si primum fiat, erit in conclusione secundus modus, quia prædicatio passionis de subiecto proprio & adæquato est secundi modi. Si autem secundum, erit tertius modus in conclusione; cum enim prædicatur existentia, de substantia, est modus per se existendi, qui est tertius.

Quarta Propositio. Si agatur de modis per se, collatum cum tota Demonstratione, quomodo ut plurimum loqui solent Authores, pertinent ad Demonstrationem primus, secundus, & quartus modus, tertius autem plerumque supponi solet, quod si non

Est,

hat, actu etiam ingredi poterit. Vt eam diximus disputatione de prænot. ferè semper solet supponi subiecti, aut passionis existentia. Ratio propositionis est, quoniam vt inquit D. Tho. *leff. 13. qui hæc. 10.* duos tantum posuerat modos: secundum, & quartum, cum in Demonstratione probatur passio subiecto per medium, quod est definitio, oportet quod prima propositio, cuius prædicatum est passio, subiectum definitio subiecti, quæ continet principia passionis, sit per se in quarto modo, quæ tamen etiam potest esse in secundo, qui etiam tunc est, cum prædicatur passio de definitione subiecti, & secunda propositio, cuius subiectum, est ipsiusmet subiectum, & prædicatum est ipsa definitio, erit in primo modo. Conclusio verò in qua prædicatur passio de subiecto per se, in secundo modo. Vnde immeritò Bald. dicit D. Thom. reprehendendum esse quod sit tantum locutus de modis per se in ordine ad conclusionem. Confirmatur hoc exemplo: Omne animal est discursuum, omnis homo est animal rationale, ergo omnis homo est discursuum, vbi si maior consideretur, vt subiectum est causa passionis, sic pertinet ad quartum modum. Ad secundum verò quatenus etiam subiectum est de definitione prædicati. Sic etiã potest eadẽ propositio esse in primo & quarto modo, vt: Eclipsis est priuatio luminis, ex interpositione vmbre terræ præueniens; quatenus enim prædicatum est definitio subiecti, ad primum pertinet, quatenus autem prædicatum etiam est causa subiecti, ad quartum modum.

Quinta Propositio. Absolutè tamẽ maior propositio in Demonstratione propter quid est in secundo modo, vel in quarto quoque, quoniam is cum secundo coincidit. Ratio est, quia in maiore propositione passio prædicatur de medio, quod vel est definitio subiecti, vel subiectum ipsum, vel passio aliqua propinqua. Cui autem prædicatur vel posteriore passio de priore, vel quæcumque passio de subiecto, aut definitione subiecti, est secundus modus, hoc est, cogna Remigium

Melioratum, quem refellit Flam. *quæst. Log. cap. 2.* qui Remigius cum pro se Theinitium afferret, dicentem, maximum esse vsum in Demonstratione primi modi, ergo is erit in maiore propositione. Negat Flam. consequentiam; solum enim id verum est, quia medium, quod solet esse definitio, maximè fulcitur Demonstratio. Est autem obseruandum, si in Demonstratione etiam propter quid ostendatur aliquando posterior passio per priorem, posse esse vtramque præmissam in secundo modo, vt: Omne discursuum est admiratum, homo est discursuum, Ergo homo est admiratum. Posterior passio est esse admiratum, prior discursuum. Prædicatio posterioris de priore, quæ sit in maiore, est secundi modi. Similiter prædicatio passionis de subiecto, quæ sit in minore, est etiam secundi modi. Hanc sententiã de maiore propositione, quod debeat esse in secundo modo, defendit Auerr. vt etiam fateatur Remigius *ad fin. tract. de med. Demonstr.* Hinc sequitur, non necessariò ingredi quamlibet Demonstrationem tres illos modos, quoniam non semper medium quod subiicitur in maiore est definitio subiecti, aut pars definitionis, ac proinde non erit primus, vel quartus modus; verum de hæc re plura dicentur tractatu de medio.

Obijciat. Aristot. *1. post. 2. 10.* duos tantum priores modos dicit ingredi Demonstrationem, quod videtur repetere *2. 35. & 36. Resp.* Id dixisse Aristotelem, quia sæpè coincidunt quartas cum secundo & primo, quatenus quartus dicit necessitatem in Demonstratione, ob quam necessitatem egit Arist. de his modis, nec tamen omnes propositiones quæ sunt in quarto modo, necessariæ etiam sunt ea necessitate, quæ ad Demonstrationem requiritur, ac propterea secundum præcisam illam rationem, quam dicit quartus modus, non esset aptus Demonstratione, sed quatenus dicit talem causalitatem. Alij dicunt de quarto modo, prout Demonstrationem ingreditur, satis egisse Aristotelem, *text. 5.* dixit Demonstrationem consistere ex causa

veris & proprijs &c. Quidam alij respō-
dent tertium & quartum non esse prædi-
candi, sed primos primos. Denique A-
uerroistæ dicūt ad quartum modum per-
tinere solas causas extrinsecas, quæ non
ingrediuntur Demonstrationem, nisi for-
te sint convertibiles, à quibus tamen dis-
sentit Bald. *comm. 33*. Cum autem conuer-
sibiles sunt, inducunt illustrationem causæ
formalis. Zab. *lib. 2. de necess. prop. cap. 14.*

SECTIO DECIMA.

*De essentia conditione, ut præmissa sint de
vniuersali, primo & secundum
quod ipsum.*

PRIUS dicit quid sit hoc prædic- tum
quæ propositiones ad illud referantur.
Posuit autem in titulo hæc omnia: Vni-
uersale, primum, & secundum quod ip-
sum; sunt enim re idem, aliqua verò ra-
tione tantum distincta, ac penè solum no-
minibus, ut colligitur ex t. 11. ubi dicitur
quod vniuersale est, quod est de omni, per
se, & secundum quod ipsum, & quod tunc
est, quando in quolibet & prius monstre-
tur, hoc est, in primo subiecto. Nam primo
pō adverbialiter sumitur, ut patet ex tex-
tu græco, ubi illud primum habetur in ge-
nitiuo casu. Ut autem res hæc melius in-
telligatur, explicabimus quid sibi hæc sin-
gula velint.

Notandum primo. Vniuersalis multæ sunt
accepciones, de quibus diximus disputa-
tione de vniuersali. Ad rem nostram hæ
duæ tantum faciunt. Primum est, ut vni-
uersale significet propositionem notatā
signo vniuersalitatæ, de quā diximus in
lib. Periberm. Secundum. Ut vniuersale su-
marur pro prædicato ipso, cum tamen in
priori significatione diceretur vniuersa-
lis propositio ex parte subiecti cui appo-
neretur signum. Sic autem primus vide-
tur esse locutus Arist. ideoq; dixit: Vniuersa-
le autem dico, quasi diceret, primus ego
vniuersalis hoc nomen transfero, & usur-
po. Sic autem est vniuersale prædicatum,
eum, ut inquit D. Tho. habet adaptationē
& adquisitionem ad subiectum, ita ut nec
prædicatum inueniatur extra subiectum,
nec subiectum sine prædicato, & denique

ut prædicatum sit conuertibile cū subie-
cto, & cum inest subiecto secundum to-
tam vniuersalitatē & subiecti, &
suam.

Notandum secundo. Cum dicitur prædi-
catum primum, non est sensus vel quod
conueniat primo omnium, hoc est, ut sit
omnium primum prædicatum; sic enim
definitio, eiusque partes dicerent prædi-
catum primum, passionē autem secundū;
vel quia conueniat subiecto, & non per
medium aliud subiectum, quomodo di-
ceretur, verbi gratia, animal esse hominis
prædicatum primum, non autem sensibi-
le, quia animal conuenit homini non me-
diatē alio subiecto, sensibile autem prius
conuenit animali, quam homini. Hoc ip-
so verò modo non conuenit homini esse
uiuens & sensibile, quo propriè prædi-
catum primum usurpat, qui est, cum con-
uenit prædicatum absq; medio alio subie-
cto, & subiectum causa est cæteris ut ha-
beant idem prædicatum: nec enim con-
uenit cæteris ut viuētia sint & sensibilia
propter hominem. Dicitur igitur hac ra-
tione prædicatum primum rationale, vel
sensibile, quoniam homini primo conue-
niunt, & cæteris propter hominem. Le-
ge Auerroem *com. 36. & 41. lib. 1. & lib. 2.
com. 94.* Imò verò Aristoteles *com. 43.* dicit
prædicatum esse primum respectu subie-
cti, quod primo ponitur, posito illo subie-
cto, & primo auferitur, ablato eodem. Hoc
videtur esse contra Them. & contra Al-
pha. apud Auer.

Quærit. Quid differant propositio pri-
ma à propositione habente prædicatum
primum? Resp. Quoniam propositio pri-
ma dicitur ea quæ est immediata, imme-
diatione causæ, propositio de prædicato
primo, quæ est immediata immediatione
subiecti, propter prædicatum quod cum
subiecto conuertitur, ideoque propositio
prima est in demonstrabilis, ista autem de-
monstrabilis. Nec obstat quod Arist. t. 11.
dicat hanc propositionem: Linea est recta,
esse secundū quod ipsum, cum tamen præ-
dicatum non conueniat omni lineæ, nam
subintellexit Arist. quod t. 9. dixerat debe-
re assumi oppositum eiusdem passionis, ut
dicatur

dicatur linea esse recta, vel curva, quod nisi fiat, non etiam erit propositio per se, quod tamen affirmat Aristoteles.

Notandum tertio. Prædicatum secundum quod ipsum, quod græcè dicitur quatenus ipsum, dupliciter intelligi potest. Primo, Quod conueniat rei secundum quod talis est, ratione eorum omnium quæ actu & formaliter habet, non autem extrinsecè, & hoc modo propositio omnis de prædicato, seu secundum quod ipsum, conuertitur cum propositione per se in primo & secundo modo, quia in illa acceptione significatur quicquid est de essentia, vt fuit ab essentia. Secundo, Significat id quod conuenit rei formaliter & actu, verum vt præcisè talis est, & differt ab omnibus alijs, vel differentia maximè propria & essentiali, vel certè propria per accidens proprium, & hoc modo latius patet propositio per se primi & secundi modi, quam propositio secundum quod ipsum. In hac verò vltima acceptione Aristotelem omnino accepisse prædicatum secundum quod ipsum, ex eo sit manifestum, quia 1. *post. 1. 24.* ait omne prædicatum vniuersale esse, quod cum subiecto conuertitur, & 2. 11. dicit demonstrari prædicatum vniuersale de subiecto primo & adæquato, quæ vera non sunt, nisi conueniat prædicatū subiecto secundum rationem formalem posterius explicatam. Et hæc est sententia Theoph. apud Phil. Auer. *com. 36. in fin. 37. in init. 38. quæst. 10.* Egid. Caietan. &c. Videtur tamen Them. *cap. 42.* dissentire, cum quæ agendum erit postea. Nec satis video cur quidam D. Tho. oppositam sententiam affligant; is enim, sicut & reliqui omnes, æquè etiā ac Arist. pro eodem accipit secundum quod ipsum primum & vniuersale. Ostensum est autem prædicatum primum & vniuersale esse, ipsiusmet D. Tho. autoritate, quod cū subiecto conuertitur.

Obijcies. Arist. 1. 11. & 19. dicit propositionem per se esse secundum quod ipsum, Ergo propositio secundum quod ipsum, vt nos loquimur, idem est atq; propositio primi vel secundi modi. Resp. Voluit

tantū Arist. indicare in Demonstratione perfecta omnes propositiones per se esse etiam secundum quod ipsum. Se habent igitur propositio per se & secundū quod ipsum vt magis minusq; perfectæ, quod idem dictū volo de propositione de omni, nam propositio de omni si perfecta sit, erit per se, propositio per se item perfecta erit secundum quod ipsum; sicut se habent inter se albedo purissima & admixta. Quamuis hæc omnia habent se etiam vt superius & inferius. Atque ita interpretantur Arist. Theophr. Phil. Auer. Alb. Egid. Lincon. &c. vt dixerit propositionem secundum quod ipsum, & per se idem esse, sed non adæquate, quomodo dici solet inferius esse suum inferius, vt homo dicitur animal. Confirmatur. Quia propositio per se consistit in connexionem terminorum, hæc autem maxima est cum adæquatur prædicatū subiecto. Hoc ergo voluit indicare Arist. per se & secundum quod ipsum idem esse dicens, nempe quia de per se purissimo iam locutus erat. Et 1. 11. afferens secundā descriptionem prædicati vniuersalis, vniuersale est tunc quando in quolibet primo monstratur, subicit illā aliam conditionem, quā in præcedenti descriptione posuerat, nempe vt esset perfecta enim expurgatione posuerat. nempe vt esset per se, pro eodem illam accipit, & prædicatum secundū quod ipsum, primum & vniuersale. Vnde Auer. 4. 10. per se, inquit, dupliciter sumitur: Communiter, & proprie. Communiter nō est idem quod primum, proprie autem est idem. Lege Zab. lib. 2. de prop. necess. cap. 2.

Notandum quarto. Sequitur ex dictis idem significare ista omnia: Vniuersale, secundum quod ipsum, & primum, sed tamen harum diuersarum appellationum hæc causa redditur, quod primum & secundū sint conditiones subiecti respectu prædicati, vniuersale autem contra conditio prædicati in ordine ad subiectū. Hinc est quod Arist. 1. 11. Vniuersale, inquit, dico, quod vtriq; & de omni fit (id est dicitur) & per se secundum quod ipsum, vt per se nō est linea punctum & rectum, et ceterum.

Secundum quod lines, quæ videtur erat subiectum. Et infra: Vniuersale, tunc est, quando in quolibet & primo monstratur, ubi vniuersale ponitur tanquam prædicatum, & secundum quod ipsum, & primum ponitur ex parte subiecti de quo vniuersale demonstrari debet. Et certe de hac distinctione, si præsertim spectetur vis dictionis *primum*, videtur esse magis manifestum, quod tamen negant quidam recentiores, forte quia crediderunt sumi *primo* aduerbialiter, ut sensus esset prædicatum conuenire primo, hoc est, ante omnia, cum tamen adiectiue sumatur. Sic etiam ignoratione linguæ græcæ Auerroes vocare solet prædicatum primum, disputans quodnam sit prædicatum primum, & ita multi passim modo vsurpant, quibus cum possumus & nos, ut inquit Arist. cum paucis sentiendum, cum multis loquendum, ita loqui. Nihilominus P. Ven. vult quod quemadmodum secundum quod ipsum subordinatur *per se*, ut in communi sumitur, ita primum subordinatur *per secundum quod ipsum*, ita ut quod conuenit subiecto primo, etiam & secundum quod ipsum, non tamen vice versa, de qua se dicemus. Adde etiam vniuersale, ut hic sumitur dici vniuersale secundum materiam, quia in suo subiecto materialiter & in hæsiue recipitur, quod intelligendum cum prædicatum est accidentarium, tanquam posterius in suo priore; aliud enim, inquit, est vniuersale secundum formam, hoc est, quod est verè superius, quoduis enim superius ex 2. *phys.* 28. & 32. *cap.* se habet ut forma sui inferioris, quod etiam diximus tractatu de vniuersali.

Q U E S T I O.

Quæ propositiones sint tales?

Supponitur hoc, præmissas debere habere hanc conditionem, quo posito, queritur de propositionum multiplicitate, & modis quibus hæc conditio conuenire potest, & hoc nemo negat. Sed præterea observandum est, etiam conclusionem demonstrationis, si præsertim de perfecta loquamur, huiusmodi esse oportere. Ita Auer. *lib. ii. com. 41.* & *quest. ii. li. 400. com.*

69. & 70. Est autem contraria opinio Alphar. & Auempacæ, & ut etiam videtur Them. *c. 8.* & apud Auer. *com. 54.* dicentis præmissas esse primas, sed non conclusionem. Et Alex. apud Auer. & Them. ait primum in conclusione ideo esse, vel id esse quod sit ex primis. Verum hi duo Auctores, ut quidam dicunt, loquuntur de propositionibus primis primitate causæ, quatenus idem sunt immediatum, quo modo nos non loquimur, quomodo etiam Them. & Alex. dicunt posse dici in conclusione etiam primum non id quod simpliciter est vniuersale, sed id quod inter ea primum est vniuersale, inter ea in quæ quæ demonstrari possent, hoc est, cum conclusio aliqua prima est, quæ ex propositionibus immediatè ducatur, in quibus verbis sanè indicat Them. se & Alexandrum loqui de conclusione quæ est de primo prout primum idem significat quod vniuersale, hoc autem non est primum primitate causæ, sed primitate subiecti. Sed quicquid sit, patet quod diximus, quoniam Demonstratio est de passione propria, ut conuenit proprio subiecto, & per propriam causam. At hæc omnia efficiunt propositiones de subiecto, vel prædicato primo. Imò id docet Arist. 1. 2. & 1. 11. atque deinceps probat ex professio id quod demonstratur, hoc autem est conclusio, dicitur esse vniuersale ad modum explicatum, & exponit quomodo conueniat etiam circa hoc. Et 1. 21. Ex eo quod præmissæ sunt de vniuersali, inferi & conclusionem talem esse debere.

Notandum secundo. Etiam supponendum est quomodo cognoscere possumus quid prædicetur de subiecto ut primum est. Id autem docet Aristot. 1. 14. dicens, quando igitur non nouit vniuersaliter, & quando nouit? Respondet quod quando ablati alij inierit primo, hoc est quod subiecto posito primo possit, & ablato primo, auferatur, illud est subiecti alicuius primi prædicatum. Auer. *com. 47.* dicit Alphar. in *lib. de Resol.* asserere hunc locum Aristotelis ad extrahendum prædicatum primum omne persuasuum, hoc est probabilem, non verè demonstrationem & necessarium, quod

quoniam dicebat ille non esse verum quod docet Aristoteles cum eidem uni plura in sunt propria; si enim auferatur unum ex propriis, auferetur & alterum, & si unum ponitur, ponitur & alterum, ut patet in admiratione & risibili si conferantur cum homine, & tamen predicatio risibilis de admiratione non est prima, sed est predica per accidens. Hæc ille. Sed exauit, inquit Auer. hic Author, quoniam locutus est Aristoteles de existentia & substantia, cui in sunt predicata. At passio media non inest alteri passioni, quamuis possit esse causa illius. Cum autem predicatum primum sit illud quod conuenit alicui subiecto primo, & ratione illius alijs, Gaier. *in c. 5. Amb. vlt. alt.* subiectum inesse alijs, quæ predicatum illud participant aut formaliter, aut virtualiter. Formaliter, ut quia homini tanquam subiecto primo conuenit esse risibile, etiam homo formaliter inest singulis hominibus, quibus inest ut sunt risibiles. At verò bonitas, verbi gratia, & alia huiusmodi predicata de Deo dicuntur & de creaturis formaliter, sed de creaturis per participationem. Quare etiam in creaturis inest Deus ipse virtualiter, & per participationem. Confirmat hoc ex D. Tho. 2. *cons. gm. cap. 15.* ubi habet quod esse conuenit Deo secundum quod ipsum, creaturis per participationem. Verum non est hoc necessarium: sufficit enim instituto nostro & predicatum primum sit illud, quod subiecto alicui conuenit adæquate, & alijs propter illud subiectum, alioquin cum res omnes sint huiusmodi per Dei quandam participationem, de nulla re dici posset quod predicatum haberet secundum quod ipsum & vniuersale. Atque ita bonitas, verbi gratia, secundum quod ipsum ad sensum explicatum conuenienti, quia de illo adæquate dicunt, est hoc ipsum ens de Deo & alijs rebus analogice dicatur. D. autem Tho. solum vult Deo secundum quod ipsum conuenire esse, hæc est independenter ab ulla alia causa, vel ente. His ita constitutis de propositionibus continentibus predicatum secundum quod ipsum, &

vniuersale, hæc sit conclusio, hæc præmissæ, quamuis ex dictis facile sit colligere quid sit dicendum, quia tamen places sunt hæc de re opiniones, paucis sunt exponenda.

Prima opinio. Aucmp. & Alph. apud Auer. effectres veluti species huiusmodi propositionum. Prima est, cum predicatum est primum, proprium, immediatum, & reciprocum, ut cum definitio dicitur de specie, differentia vltima, vel propria passio. Secunda, Cum predicatum est primum, sed non proprium, & ut de specie dictum est. Tertia. Cum nec est primum nec proprium, sed est vniuersalius subiecto, minus autem vniuersale genere subiecti, ut posse ambulare, latius enim patet quam homo, minus quam animal. De prima specie patet. De secunda probatur ex *cons. 37.* ubi dicitur quod vniuersale est, quod in quolibet & in primo monstratur, genus autem primo & immediate de specie dicitur. De tertia, quia multæ sunt tales demonstrationes, & apud Physicos & Mathematicos, ut cum ostenditur terra esse rotundam; rotunditas enim latius patet, quā terra, minus autem quam elementum, si sumatur secundum totam suam amplitudinem.

Secunda opinio. Them. *cap. 12. & 18. par.* Hic primo dicit secundum modum dictum non continere huiusmodi predicata, & hoc habetur ad finem *cap. 12.* Eadem est opinio Alex. apud Them. *cap. 8.* Secundo dicit *ibid.* predicationem generis de differentia diuidente esse vniuersalem, & differentiam etiam de specie, ac ut quidam non male colligunt, superioris differentie de inferiore. Quo loco indicat etiam Them. illud primum, rationem enim huius reddens, dicit: Alioqui si quis hæc negauerit, cogitur rateri Demonstrationem ad solas pertinere definitiones. Et hæc ratio ut valeat, supponit præter predicationem generis de differentia & definitionis de subiecto, vel differentie etiam de subiecto, quæ sunt secundum quod ipsum in primo modo, nullam aliam esse dicendam vniuersalem predicationem. Huius

secundi erroris suprà meminimus *not. 1.* tandemque indicat Themist. *cap. 12.* huiusmodi propositionem esse tantum illam, quæ immediata est, hæc est, cum conuenit subiecto sine alia causa, & idco negat conclusionem esse vniuersalem, quoniam conclusio probatur per causam. Ibidem etiam notandum in versione nomina Latina *cap. 12.* haberi secundum modum per se, & duos sequentes vniuersaliter esse nō posse, sed in textu græco additur tertius quidam modus, quod fieri debuit, quia cum quinque positi fuerint à Them. oportuit cum dicere & tres sequentes.

Tertia Opinio. Genetis de specie prædicationem esse vniuersalem, vt videtur Themist. *cap. 12.* ita sentire, & Alphar. & Aucmp. Tribuitur etiam Lincon. *ca. 76.* & 70. quamuis nihil tale reperiam apud ipsum, sed Zab. lib. 2. *cap. 6.* ait esse communem opinionem, præter vnum inquit Auer. qui id negare videtur.

Quarta Opinio. P. Ven. non idem esse primum & secundum quod ipsum, esse autem passiones quaslibet quæ intrinsecè subiecto conueniunt, prædicata subiecto conuenientia secundū quod ipsum, subiecto autem primo solam conuenire passionem conuertibilem. Non autem velle videtur solam immediatam seu primā passionem conuenire subiecto primo, dici enim esse rectum, non conuenire lineæ, vel etiam firmum non conuenire naso tantum primo subiecto.

Quinta Opinio. Prædicatum primum & secundum quod ipsum esse omnes passiones quæ cum subiecto conuertuntur. Ita Apoll. *q. 27.*

Sexta Opinio. Esse definitionem ultimam differentiam & passiones reciprocas.

Septima Opinio. Auer. *sup. & Zab. cap. 9.* etiam hanc propositionem esse secundum quod ipsum: Homo est quoddam animal.

Prima Propositio. Genus de differentiis vt primo subiecto non prædicatur. Ratio, quia de illis non dicitur per se. Confirmatur. Quia nec genus est de ratione differentie, nec contra, quare nec in primo, nec in secundo modo. Item præter naturam est hæc prædicatio: se enim habet

arque prædicatio materię de formâ. Confirmatur etiam, quia Themist. secum ipse pugnare videtur; *cap. entm 13. ad fin.* concludit cum Aristotele vniuersalem affectionem per illud constare, quo primum abiuncto, prædicatum abiungitur. At certum est abiuncta differentia non abiungi statim genus, quoniam hæc non conuertuntur. Propterea quidam ita conantur Themist. excusare, vt genus dixerit prædicatum non de vna tantum differentia, sed de vtraque simul ex æquo grauis diuidente, sic enim reciprocabitur prædicatum cum subiecto. Sed esto id ita sit, adhuc tamen facinus contra ipsum allatæ rationes.

Secunda Propositio. Genus non prædicatur de specie tanquam de subiecto primo. De hac re fuit Auer. *1. post. comm. 17. 36. 37. 41. 44. 54. & lib. 2. post. 94. & quest. 10. Philop. comm. suo 22. & est communis sententia.* Probat ex Aristotele, quia tunc tantum inest prædicatum subiecto primo, cum subiecto posito illud ponitur, & ablato aufertur, vt constet non esse huiusmodi speciem si cum genere conferatur. Denique vt alia plura Aristoteles dicta omittam, non sunt genus & species termini conuertibiles, & 2. *post. comm. 93. 94. & 95.* inquit Aristoteles non possit idem de pluribus primo prædicari. Ad hæc falsa est ista prædicatio: Homo secundum quod homo, seu quatenus homo est animal, quia particula *quatenus* designat paritatem & reciprocationem terminorum, sicque sequeretur solum hominem esse animal, si enim velis significare, quæ laus erit huius dictionis usurpatio, per quatenus internum aliquod principium cum exclusione extrinseci, hoc modo verum erit, hominem secundum quod homo est, esse animal, non tamen propterea conueniet animal homini, scilicet tanquam subiecto primo. Quod autem illa prima significatio dictionis *quatenus* accepta fuerit ab Aristotele in proposita materia, testatur Auerroes & alij omnes communiter, & huius distinctionis meminit quoque Land. 2. *Met. quest. 10.* Eodemque modo potest dictio per se intelligi.

fariam accipi: Vel vt significat id quod est principium internum, vel strictius, quod est tale per propriam essentiam, & id quod res in tali etiam constituitur, vt notat etiam Auerroes. Sic autem coincidit in prima significatione dictionis quatenus, ita vt idem sit aliquid per se conuenire, & secundum quod ipsum, quamuis magis videatur obuia significatio dictionis per se primo illo modo, & dictionis secundum quod ipsum, & quatenus primo etiam modo; vnde sic usurpauit secundum quod ipsum & quatenus, per se autem restrinxit per hanc dictionem secundum quod ipsum.

Tertia Propositio. Quoddam animal non prædicatur de specie tanquam de subiecto primo, & secundum quod ipsum. Ratio, quia quoddam animal indeterminatè significat hoc vel illud, & quamuis animalitas in homine requirat quasdam dispositiones vt in ipso sit, distinctas à dispositionibus aliorum animalium, quod videtur esse aduersus fundamentum; id tamen per accidens est, & commune est hoc omni prædicato quod de inferiore dicitur. Et verè in homine semper est quid distinctum animalitas vt animalitas à ratione differentie propriæ quæ est rationalitas, nec illi conuenit ratio animalis quatenus talis est, alioqui solus homo esset animal. Confirmatur. Quia huiusmodi propositio: Homo est quoddam animal, formaliter & propriè loquendo non est vniuersalis, & de omni, nec est ad scientiam utilis.

Quarta Propositio. Omnes proprietates quarto modo rei vnius dicuntur de illa tanquam de subiecto primo & secundum quod ipsum. Est communis opinio, in quo bene etiam Apoll. et si solas has propositiones videatur vniuersales agnoscere. P. quoque Ven. bene dixit competere huiusmodi proprietates subiecto primo, malè tamen dicit cum argat conuenire secundum quod ipsum, nec esse idem hoc vtrumque, cuius nos contrarium supra diximus ex Aristotele. Hinc autem etiam refellitur illa pars opinionis Them. & Alex. quæ asserbant propositiones vni-

uersalem esse tantum eam quæ immediata est, hoc est, quæ per causam non probetur, nec in secundo modo locum habere huiusmodi propositiones, nam Aristot. appetit dat exemplum propositionis in qua passio prædicatur de subiecto, scilicet triangulum habet tres angulos æquales, &c.

Obijcies. Passio inest subiecto mediante causa. Ergo non inest primo; hoc est, potissimum fundamentum illius sententiæ. Resp. primo. Coganur fateri dari propositionem vniuersalem in secundo modo, si non in conclusione, quod ipsi contendunt, saltem in maiori propositione, in qua vt probetur passio de subiecto, prædicari plerumque solet definitio passionis de subiecto, quam tamen maiorem propositionem ipsi met farentur esse vniuersalem & primam. Secundo. Vt diximus, vt dicatur aliquid conuenire subiecto primo, non est opus vt illud prædicatum, sit primum primitate causæ, sed satis est si sit primum primitate subiecti, hoc est, non est opus vt non sit alia causa per quam probari possit, sed vt non inest alteri priori subiecto, quamuis id quod inest alicui primo primitate causæ, inest & simul primitate subiecti, sed inter accidentia propria nullum est quod inest primo primitate causæ, quia hoc est ipsamet quidditas & causa. Quare concludendum est non modo omnino esse verum non reperiri in secundo modo propositionem vniuersalem, sed omnes etiam propositiones secundi modi esse vniuersales, quod negant illi qui in secundo dicunt esse propositionem, in qua passio prædicatur de subiecto superiore, in his est Phil. &c.

Quinta Propositio. Et si Arist. per se tantum loqui videatur de propositione cuius prædicatum conuenit subiecto primo, prout illud est passio, quoniam id primario intendere videtur de re ipsa quæ monstrari, & in conclusione probari debet, & loquitur de Demonstratione propter quid, quæ ostenditur passio per causam, quomodo vera videtur opinio Apoll. dicentis propositiones omnes & solas quæ sunt in secundo modo esse vniuersales, tamen absolute loquendo, & definitio & differen-

ria dici possunt prædicari de definito tanquam de subiecto primo. Ratio est, quia cum illo conuertantur, & positis illis prædicatis, ponitur species, & ablati auferatur, atque vicissim posita specie, ponitur prædicatum. Ex hac est communis opinio Thomist. Auer. Philop. Et saltem in Demonstratione solet vterque minus contrariere definitionem subiecti quam de subiecto dicitur. Et aliquo modo tam de sententia, tum differentia dicuntur prædicata, quia possunt demonstrari quia demonstrantur, vt indicat Arist. 1. post. Concludamus ergo. Propositio de prædicato vniuersali supposita conditione de omni & per se, est illa quæ contrahit prædicatum conuertibile cum subiecto, & dicitur vniuersale prædicatum, quia dicitur de omnibus contentis sub subiecto, & secundum vniuersalitatem totam quam subiectum habet.

SECTIO VNDECIMA.

De nona conditione, vt præmissa sit necessaria.

Tres vltimæ conditiones de omni per se & secundum quod ipsum, eo referantur vt exponeretur necessaria esse debere demonstrationis præmissas, quare non videtur hæc res longiore egere explanatione; nam quod attinet ad id quod scitur, siue ad conclusionem ipsam, cum necessarium non nisi ex necessarijs efficiatur, sicut ex veris verum tanquam ex causa, debet sine dubio esse necessarium. Quomodo autem propositiones sint necessariae, patet tum ex dictis de propositionibus semper veris, tum ex dicendis ratione obiecti scibilis in tractatu de scientia. Bæ autem necessitas in communi quædam conditio rerum, dicens earundem firmitatem atque immutabilitatem. Cum autem alia sit necessitas simpliciter, quæ nullo modo impediri potest, & consistit in actuali existentia, sed solius Dei est, alia autem creata & naturalis, qualis est motus cæli, quam impedire Deus potest, in qua sunt adhuc plures gradus angelicum, cæliorum, elementorum totalium,

Cum item sit alia necessitas incompleta, qualis est rerum iam dictarum, & ratione essentis, omnes rerum etiam corruptibilium naturæ possunt dici necessaria ad modum dictæ de veritate essentiarum. Alia autem completa, quæ reperiuntur in propositionibus. De hac vltima propriè tantum loquimur, & videtur coincidere cum dicto de omni, vniuersali, & per se. Secundo sciendum est, vt propositio sit necessaria. Primo. Non requiritur existentia rei. Secundo. Non requiritur quod necessaria sit propositio absolute loquendo necessaria ex parte subiecti & prædicati, qualis esset ista: Homo est animal rationale, vbi vtrumque est necessaria connectio, dicitur enim necessaria propositio ex parte subiecti, cum requiritur subiecto prædicatum, non autem contra, vt: Homo est animal. Dicitur etiam necessaria propositio ex parte prædicati, quando vt prædicatum sit, exigit tale subiectum, non tamen subiectum requirit tale prædicatum, vt: Homo est Grammaticus; non inquam absolute loquendo vt propositio necessaria sit, requirit dictam necessitatem, alioqui hæc non esset necessaria: Homo est animal, cum id necessarium sit quod aliter habere nequit, hoc est, cum subiectum intrinsecè requirit tale prædicatum. Tamen iuxta ea quæ ab Aristotele dicuntur, videtur id exigi, nempe quatenus propositiones assumuntur ad perfectam demonstrationem: debeat enim continere prædicatum vniuersale, hoc est, conuertibile cum subiecto quod est vel definitio, vel differentia, vel passio propria, siue qua est concipi subiectum essentialiter posset, non tamen etiam esse, vt ita dicam, essentialiter, quia est talis essentia subiectum, vt ex ea passionem fiat, & passio huiusmodi est, vt ad tale subiectum intrinsecè ordinem dicat. Quare necessarium quod ad rem facit duplex est: Aut constitutus, aut necessarij consequens, vel, quod idem est, à priori, aut à posteriori. Cuiusmodi necessarium non est in propositione, in qua superius de inferiori dicitur, vt: Homo est animal, non enim animal vel hominem constituit, vel

ex illo sequitur, quia non est propria illius passio. Lege Auer. *locus cit.* qui idem dicit has propositiones non esse omnino & absolute necessarias, sed habere admixtam necessitati contingentiam, præsertim autem id testatur. 2. *post. com.* 34. Lege etiam Zab. 2. *de prop. necess.* cap. 10. & 11. Tertio. Posituæ ad necessariam propositionem requiritur primo vt enunciet id quod aliter habere nequit. Ita Arist. 1. 15. & 16. Vnde cum volumus probare aliquid non esse necessarium, probare nitimur debere habere posse. Secundo. Requirit intrinsecam connexionem terminorum ad modum dictum, videlicet vt aliquid sit constitutus necessario, vel consequens, seu vt habeat necessitatem à priori, aut à posteriori. Idcirco propositiones omnes secundi modi sunt etiam necessariae, & ex propositionibus primi illæ, in quibus definitio aut differentia de re prædicatur. Lege Auer. 1. *post. com.* 44. Tertio. Debet hæc propositio habere condiciones supra explicatas, vt sit naturalis, de omni, per se, & vniuersalis. Quarto. Necessitas debet esse positina, & non ex suppositione, vel conditionalis. Atque ex his soluuntur plures obiectiones, de quibus partim diximus in conditione de omni. Quarto sciendum est. Debent præmissæ Demonstrationis esse necessariae. Probat id Aristoteles primo. Quia omnes propositiones per se sunt necessariae. At Demonstratio constare debet ex propositionibus per se. Sicur ergo non quæuis propositio per se ingreditur Demonstrationem perfectam, ita nec omnes propositiones necessariae. Secundo. Conclusio quæ scitur debet esse necessaria, quia quod scitur, debet non aliter posse habere, sed necessarium non potest sciri nisi ex præmissis necessarijs; nam qui assert medium contingens, non habet rationem ostendentem propter quid. Tertio. Quia contra eum, qui putat se demonstrasse, videtur hac demonstratione, quod non sint necessaria ea ex quibus procedunt, quæ omnes Aristotelis rationes institutum optime concludunt.

(*)

SECTIO DVODECIMA.

De decima conditione, vt sit propria.

EX omnibus quæ hætenus diximus principijs, seu præmissis conditionibus, hæc vltima quodammodo resultat, vt dicere nobis liceat quod Arist. in 1. 5. post enumeratas à se in definitione Demonstrationes, conditiones; sic enim erunt & principia propria eius quod demonstratur. Imò Arist. pro eodem sumere videtur principia prima & propria, quoniam prima dicunt maximè perfectam conditionem, ac veluti cumulum cæterarum. Inquit enim Aristot. Ex primis autem est, quod ex principijs proprijs. Cæterum 1. 23. & 24. aliter loquitur de principijs proprijs non spectatis vt propria sunt alicuius vnius Demonstrationis, sed in ordine ad totam scientiam; sumitur enim scientia tum pro partiali, quæ est effectus determinatæ alicuius Demonstrationis, vt sint totæ scientiæ, quot Demonstrationes; tum pro totali, quæ multas comprehendit Demonstrationes, nos enim in præsentia de prioribus tantum loquimur. De principijs enim scientiæ totalis diximus, & dicemus tractatu de scientia. Et hoc ipso quod Demonstratio perfecta constet ex prædicatis vniuersalibus, quæ sunt definitio vltima differentia, & passio propria, liquido sequitur constare etiam ex proprijs quatenus proprium dicitur de istis omnibus, vt diximus cap. de proprio, cum tamen non negemus alias Demonstrationes imperfectiores procedere ex communibus principijs, vt diximus, & scientiæ totalis, quia non omnes habet perfectas Demonstrationes, sed imperfectas etiam, ac rationes interdum ad syllogismos tantum necessarios, & non demonstratiuos. Idem principijs etiam communioribus tum Demonstratio, tum scientia vititur, quod tamen non facit quatenus particularis aut determinata scientia est; cum non possit transcendere de genere in genus, vt ibi docet Arist. Est autem, inquit Arist. 1. 23. difficile cognoscere si quis sciuit, difficile enim est cognoscere si ex vniuersalibusque principijs sumus, aut non, quod est scire, hoc est ex

proprijs principijs, quoniam ultimæ rerum naturæ & differentię sunt valde obscuræ, ut hic notat Phil. & nos diximus tract. de differentia. Atque hæc de natura Demonstrationis, quæ etiā præcipuè conueniant perfectæ Demonstrationi, & propter quid, possunt tamen proportionem quadā Demonstrationi quia accommodari. Hoc vnum nunc superesset, ut diceremus de medio Demonstrationis, quod

maximè facit ad ipsius naturam penitus cognoscendam. Verum quia constat Demonstrationis propter quid medium solere esse definitionem, Demonstrationis quia passionem, vel effectum, &c. & de solo medio Demonstrationis propter quid difficultas est, quænam sit definitio, passionis an subiecti? propterea satius est ut vñ cum specie Demonstrationis propter quid sequenti parte dicamus,

T E R T I A   P A R S T R A C T A T V S.

De Speciebus Demonstrationis.

Agendum est de speciebus Demonstrationis, vbi primò dicitur quot sint species. Secundo de singulis agemus,

SECTIO PRIMA.

Quotnam sint species?

HIC omittendæ sunt diuisiones Demonstrationis in affirmationem, negatiuam, vniuersalem, particularem, ostensiuam, ad impossibile, aliamque similes, quoniam accidentales sunt, ex quibusdā Demonstrationis affectionibus desumptæ, sed questio est tantum de Demonstratione ut est instrumentū sciendī perfectum. Et quia in arismetice solet specificari instrumentum à fine, & ut istū consequatur instrumentū, ex tali sit materia, propterea maximè spectandus est Demonstrationum numerus, & distinctio ex diuerso tum fine, tum medio. Et quod attinet ad Demonstrationem ad impossibile, Arist. 4. Met. 8. 9. negat esse demonstrationem, sed tantū redargutionem. Adde quod ex falsis sæpè procedit Reliquæ autem ab eodem Arist. hoc libro dicuntur esse valde imperfectæ, ne penè etiam reiiciantur, negatiuam loquor & particularem.

Notandum secundo. Quæcumque tandè & quorūque ponantur Demonstrationis species, certū est Demonstrationē in vniuersū de illis dici analogicè, quod diximus.

Notandum tertio. Est Arist. de perfectione per se tantū egerit in lib. de Demonstratione, quæ tandem cum 1. 1. tum 4. et

auit conditiones, ex ijs nonnullæ alibi Demonstrationū speciebus omninò conueniunt. Quare ad omne syllogismū, qui quadam ratione Demonstratio dicitur, hæc saltem necessaria sunt, ut sit ex notioribus nobis, ex causis cognoscendi, ex veris, & aliquo modo per se, & necessarijs.

Notandum quarto. Arist. in c. 10. 1. 1. 2. & alias non raro aperte nominat has duas Demonstrationes propter quid, & quia, & hæc vel solæ sunt species Demonstrationis, vel saltem interiectæ, virum autem sit, hoc queritur.

Notandum sexto. Demonstratio aliquando amplè sumitur pro omni ratione necessaria, quomodo 1. 1. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 850. 851. 852. 853. 854. 855. 856. 857. 858. 859. 860. 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868. 869. 870. 871. 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878. 879. 880. 881. 882. 883. 884. 885. 886. 887. 888. 889. 890. 891. 892. 893. 894. 895. 896. 897. 898. 899. 900. 901. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 908. 909. 910. 911. 912. 913. 914. 915. 916. 917. 918. 919. 920. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927. 928. 929. 930. 931. 932. 933. 934. 935. 936. 937. 938. 939. 940. 941. 942. 943. 944. 945. 946. 947. 948. 949. 950. 951. 952. 953. 954. 955. 956. 957. 958. 959. 960. 961. 962. 963. 964. 965. 966. 967. 968. 969. 970. 971. 972. 973. 974. 975. 976. 977. 978. 979. 980. 981. 982. 983. 984. 985. 986. 987. 988. 989. 990. 991. 992. 993. 994. 995. 996. 997. 998. 999. 1000.

Prima Opinio. Auer. 1. 1. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 850. 851. 852. 853. 854. 855. 856. 857. 858. 859. 860. 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868. 869. 870. 871. 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878. 879. 880. 881. 882. 883. 884. 885. 886. 887. 888. 889. 890. 891. 892. 893. 894. 895. 896. 897. 898. 899. 900. 901. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 908. 909. 910. 911. 912. 913. 914. 915. 916. 917. 918. 919. 920. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927. 928. 929. 930. 931. 932. 933. 934. 935. 936. 937. 938. 939. 940. 941. 942. 943. 944. 945. 946. 947. 948. 949. 950. 951. 952. 953. 954. 955. 956. 957. 958. 959. 960. 961. 962. 963. 964. 965. 966. 967. 968. 969. 970. 971. 972. 973. 974. 975. 976. 977. 978. 979. 980. 981. 982. 983. 984. 985. 986. 987. 988. 989. 990. 991. 992. 993. 994. 995. 996. 997. 998. 999. 1000.

secundum naturam, & probat tantum rei existentiam. Secunda. Dicitur Demonstratio propter quid quæ solum intendit reddere causam effectus, & proinde ex principijs naturæ notioribus, nobis verò ignotis. Tertia. Ab eo vocatur Demonstratio simpliciter & potissima, quæ est per principia naturæ & nobis notiora, & facit scire rei existentiam, seu quod sit, & propter quid sit, sine causâ. Has omnes Demonstrationes alij numerant, sed quidam volunt esse essentialiter diversas, vt Z. m. in tab. verbo Demonstratio, & verbo via doct. & ib. 33. Bald. 7. de med. *Demonstrat. c. 1. q. de reg. cap. 2. 10.* Anton. Scotius *tratt. de Demonstrat. potiss.* Thom. 22. 93. 1. po. Alex. Piccol. *tratt. de cert. scientiarum Mathe. cap. 4.* Marc. Ant. Firmia apud Zab. de speciebus Demonstrat. c. 11. Melior. *tratt. de mod. Demonstr. c. 1.* & est omniū serè Aucto-ritarum, qui id Auct. tribuant. Refert id Piccol. Vincentij Madij præceptoris sui opinionem, Demonstrationem ex causâ convertibili cum effectu rum propter quid, cum potissimè appellari posse, nec tamen differre nisi per acci-dens, in alijs autem causis locū habere opinionem Auct. & hi omnes asserunt opinatum Auct. esse essentialiter tres species distinctas. Ratio potissima est, quoniam dantur tria media: Vnum no-stantū secundum naturam, aliud nobis duntaxat notius, tertium autem utroq; modo. Sunt etiam tria qualia: Reiso-la existentia, causâ effectū, denique & causâ effectus, & eisdem existentia. Confirmatur. Quia Arist. 1. po. 2. 1. 3. vs-que ad 30. differit de Demonstratione simpliciter & perfectissima. s. autem 30. de Demonstratione propter quid & quia. Et 42. ait nobiliorem esse scientiā quæ scire facit an sit, & propter quid est. Et ib. 3. t. 7. dicit dari medium quod facit scire, & quod est, propter quid est, hoc est causam illius. Ostendunt etiam isti Auctores discrimina inter Demonstra-tionem propter quid, & potissimam. primum discrimina. Quis in Demon-stratione propter quid medium non est

causa formalis, sed aliqua alia. At in De-monstratione simpliciter est causa for-malis. Secundum discrimen, quia De-monstratio simpliciter semper fit ex ter-minis reciprocis, Demonstratio propter quid non item. Tertio. Quoniam De-monstratio potissima duplicem absoluit quæstionem: An sit, & propter quid sit. Demonstratio propter quid solum causam effectus reddit. Has omnes dif-ferentias ponit Thomit. & Gem. sed Bald. solum ultimam recipit, additq; aliā quæ indicata est argumento superiore, quoniam Demonstratio potissima est ex nobis & natura notis, nobis scilicet secundum se. Demonstratio autem pro-pter quid est quidem ex notis nobis, ve-rum non per se, sed ex aliqua alia ra-tione per se sciatem est ex notis natura tantum.

Secunda Opinio. Effertantum duas spe-cies Demonstrationis: Propter quid, & quia, ita vt Demonstratio quæ dicitur simpliciter, tantum differat acciden-taliter à Demonstratione propter quid. Est D. Tho. Alb. Aegid. Lincon Apoll. 7. 35. & vno verbo Latinerum, atque Græcorum, præsertim Alex. apud Nyph. Phil. com. 12. & 17. Them. 1. po. c. 27. vbi dicit quod Demonstrationis potissimæ ingenium est vt communi examine v-tramque absoluat quæstionem, & vt sit, & quemodolibet sit. Est etiam hæc opi-nio serè omnium Arabum, Algaz *cap. 3.* Logica. Nec videtur Auct. quod tamen parū referret, dissentire à nobis, vt Iard. princeps Auct. asserit. 12. Met. 9. 3. Et Ca-let. 1. po. in c. 13. Quamvis indicet Auct. Demonstrationem simpliciter esse va-luti speciem sub Demonstratione pro-pter quid, idemque monet Nyph. qui omnes hoc modo conciliant Aucto-rem cum alijs. Et quidem Auct. *com. 35.* ait Aristotelem *cap. 10.* comparare De-monstrationem simpliciter cum De-monstratione quia. Comparata autem Arist. Demonstrationem propter quid cum Demonstratione quia, & *com. 97.* fateretur confundere Arist. Demonstra-tionem propter quid & potissimam.

Rationes pro hac sententia dicemus inf.

Tertia Opinio. Avic. apud Auer. *com.* 35. *¶* 59 *¶* 4. 15. dari solam Demonstrationem propter quid. Idem sentit Alex. 1. *top. cap.* 1. ubi Demonstrationem vocat Syllogismum Topicum, quo etiam loquendi modo utitur Phil. *com.* 11. vocās Syllogismum coniecturalem. Sed ex his solus Avic. hanc sententiam expressē defendit: alij tantum comparativē loquuntur, ut videlicet cōfessur Demonstratione, quia imperfectior, cum Demonstratione propter quid. Id patet ex Phil. *com.* ubi Demonstrationem quā vocat Demonstrationē. Et ex Them. qui cum *6. 13. lib.* 1. negare visus esset esse Demonstrationem, id explicat ad modum dictum *6. 7. 14. 27. ¶ 30.* Contrā hanc opinionem optime agit Bald. in *9. de reg. Demonstrat.* & infra.

Quarta Opinio. Francisci Neridonenfis, ut refert Bald. *9. 70.* Demonstrationem propter quid non esse veram Demonstrationem, sed solum demonstratorem quia, quoniam procedit Demonstrationi propter quid ex notis natura, non autem ex notis nobis: Ac quia hoc perfectius, præstat Demonstratio eo quia, quod Demonstratio propter quid; facit enim ut cognoscamus causam effectus, ut causa est.

Prima Propositio. Dantur Demonstrationes propter quid & Demonstratio quia. Id docet Arist. *1. p. 1. 30.* Ratio est, quia datur scientia perfecta, quā cognoscimus effectus, alicuius causam. Datur etiam scientia minus perfecta, quā verē & certō ex effectu causam cognoscimus, instrumenta autem quibus hæ scientiæ paratur, dicuntur Demonstratio propter quid & quia. sed hoc melius intelligetur cum de singulis speciebus dicemus.

Secunda Propositio. Essentiales & primariæ Demonstrationis species duæ sunt tantum: Propter quid, & quia, reliquæ accidentales sunt, siue sub istis primariis aliquæ alia species continentur plures, siue non. Quod autē a præsentia volumus, illud est, Demonstrationē quæ vocatur simpliciter & possumus,

non esse primariam ac veluti ex aduerso possumus speciem, si conferatur cum illis duabus. Probatum primo. Quia Arist. in *1. 30.* has duas solas enumerat, & omnes Interpretes, per sententiam Græcorum faciunt mentionem nisi harum duarum. Demonstrationem verō propter quid appellant *αποδιδύκειν* hoc est Demonstrationem propter quid, & propriē, nulla ergo alia est Demonstratio quæ possumus sit & perfectissima. Confirmatur. Quia *6. top. c. 1. docet 18.* non vult Arist. haberi in definitione notiorum rationem, quæ nobis notiora sunt, quoniam, inquit, contingit alia alijs esse notiora, & vni interdum aliqua esse nota, alteri verō aliquando ignota, sed notiorum tantum natura, quoniam illa se semper eodem modo habent. Ergo nec in Demonstratione ex eo quod aliquid sit nobis notius & natura, simpliciter dicendum erit Demonstrationem eam esse simpliciter distinctam specie ab ea quæ sit ex notioribus natura tantum, vel nobis. Et de hoc sup. diximus dū ageremus de notis, Them. testimonio, qui in *6. 4. d. bati* Demonstratio non quid possumus attendit, sed in solam rei naturam incumbit, etiam si nobis ignota in conspectu sit. Cōfirmatur etiā, Quia respectu vnius Demonstratio aliqua esset propter quid, respectu autem alterius esset Demonstratio simpliciter. Esset quidem propter quid, si verbi gratia scire: quia Lunam patet Ecclypsin, sed nescire causam, cum primum per Demonstrationem illi causa nota facta esset, haberet Demonstratio eam propter quid. Esset autem Demonstratio simpliciter, si eandem demonstrationem cōficeret, ignorato prius quod Luna Ecclypsin patiretur, tunc enim & hunc effectum Lunæ convenire, & etiam causam illius nobis sit. Confirmatur etiam. Dicat aduersarij huiusmodi Demonstrationes potissimum esse Mathematicas, sed hæc Arist. in *1. 31.* vocat propter quid. Ergo. Confirmatur etiam, Quia Demonstratio propter quid, quantum est ex se, facit ut cognoscamus effectum esse, quod

Id non fiat, est quia is ante nobis erat perspectus. Vnde Arist. 2. p. 1. 8. ait non posse cognosci propter quid, nisi etiam cognoscatur quod est; siue id aliunde, siue per illam ipsam Demonstrationem. Et certe quomodo cognosci potest causa & propter quid sit effectus aliquis, si non cognoscamus illum effectum esse? Sed contra differentias positas inter Demonstrationem propter quid, & Demonstrationem simpliciter, sic arguuntur. Primo. Potest Demonstratio propter quid esse per causam formalem, quia secundum Auer. regressus Demonstratiuus sit, cum antecedit Demonstratio quia, in qua cognoscitur per effectum causa, & sequitur Demonstratio propter quid, per quam ex eadem causa effectus cognoscitur. Sed potest per effectum aliquem cognosci causa formalis. Ergo per causam formalem regredi poterimus ad cognoscendum effectum, non verò habet locum regressus in Demonstratione simpliciter. Ergo Demonstratio propter quid constare potest ex causa formali. Secundo. Demonstratio propter quid est in terminis reciprocis, ea saltem quæ ab Aristotele explicata est, quoniam debet habere propositiones de prædicato inuicem, & secundum quod ipsum. Et Auer. com. 56. etiam proprietatem agnoscit in Demonstratione propter quid, ut etiam in Demonstratione quia, si sit perfecta. Et confirmatur. Accipe enim causam & effectum reciproca, & prius per effectum ostendas causam esse, tum per causam probes effectum, cum posterior Demonstratio sit propter quid, consecreris perfectæ Demonstrationem propter quid in terminis reciprocis; non enim est regressus in Demonstratione potissima. Tertio. Quod Demonstratio propter quid sit ex notioribus, non tantum naturæ, sed etiam nobis, quamuis sup. diximus primum sufficere, vel ex eo patet, quia Demonstratio est instrumentum in gratiam nostri, Ergo debet esse ex notioribus nobis, quamuis

forte per aliquam aliam rationem, vel Demonstrationem innouerint nobis præmissæ. Ergo Demonstratio quævis ex notioribus nobis est, sed notis vel ut diximus sup. de notis semantibus naturæ ordinem, cum Demonstratio est à causa & ad effectum, vel contrarium naturæ ordinem, ut cum est assuefacta ad causam. Et idem illa dicuntur nota nobis & natura, hæc autem tantum nota nobis, hoc est nota nobis per se, illa nota nobis & simul natura, quia nobis illa nota fecimus. Quarto. Quod eadem Demonstratio propter quid ostendat ex natura sua rem esse, & propter quid sit, sup. diximus, etsi forte respectu nostri id non semper faciat, quoniam iam præuimus per Demonstrationem quia rem esse, vel certe effectum esse, & perinde est ac si quis per litteras certiores nos faciat rei aliquis, quæ ante sciebamus, tunc enim suam adhuc litteræ vim retinerent, nos de eadem re commonefaciendū, quo exemplo appositè sanè vitur Zab. de speciebus Demonstrat. cap. 18. Qui author optime hanc sententiam impugnat, tum ibi, tum præced. & sequentibus capitibus. Et præter Arist. clarissima testimonia quibus in quæ sit, propter quid est, etiam quæsitum si est, comprehendit docet, ut 2. p. com. 16 17 32. 33. 34. 36. 39. vsque ad 47. etiam Auer. loquens de triplici illa Demonstratione, idem de Demonstratione propter quid asserit com. 46. & 46. 1. p. dicens per Demonstrationem propter quid demonstrari existentiam quoque effectus. Confirmatur. Demonstratio per causam remotam ex Aristotele 1. 30. ostendit rem esse. ergo multo magis quæ est per causam proximam, quia illa causa multo magis facit rem esse. Confirmatur. Quia etiam respectu nostri Demonstratio propter quid facit cognoscere, & propter quid res sit, & quod sit; nam com. 39. 1. p. dicit Arist. cum qui cognoscit rem sine cognitione causæ, non cognoscere quid ea sit, quia non etiam cognoscit

quod sit, nisi leuiter. At verò cum qui cognoscit per causam perfectè cognoscere quod sit, ita vt prior illa cognitio respectu huius quodammodo dici possit ignoratio. Imò Auer. *1. p. com. 93.* respondet Auicennæ dicenti, Demonstrationem quia non esse veram demonstrationem, quoniam in ea nō cognoscatur causa, vt formaliter causa est, sed assumitur effectus tanquam motus, nec constat Demonstratione ex necessarijs. Respondet inquam cognoscei quidem effectum in Demonstratione quis, sed imperfectius, perfectius autē & certius per Demonstrationem propter quid, quoniam in ea cognoscitur per causam, quæ continet necessitatem existentis effectus. Atque ex his patet ad fundamentum contrariæ opinionis, iam enim ostendimus discrimina quæ ponuntur, aut nulla esse, aut tantum accidentaria. Arist. autem cum egit de Demonstratione potissimè, etiam egit de Demonstratione propter quid. Et *42. lib. 1.* tantum comparat scientias, quod ex illis vna solum sciat quod, alia autem propter quid, non verò dicit quod aliqua tantum sciat propter quid, & non quod. Imò oppositum sequitur, vt diximus. Si etiam *7. 2. p. pro nobis* potius facit, vt diximus. Hinc etiam solui possunt quæ ab Arist. dicuntur in *4. 3. lib. 1. sub fin.* vbi omnino dicere videtur aliquas scientias scire propter quid, ignorare autem ipsum quod est; nam per cognitionem quod est intelligit ibi cognitionem existentie rei quæ persensum habetur, quam aliquæ scientiæ à sensu & materia abstrahentes non habent, etiam si verè cognoscant existentiam eorum quæ demonstrat, quomodo illam habere possunt. Vnde Arist. Ipsum quod, inquit, sensitiuorum est scire. &c. ipsum verò propter quid Mathematici hi namq; habent Demonstrationes, & plerumq; non sciūt ipsum quod, quemadmodum qui vniuersale speculantur, multoties nonnulla singulorum nesciunt, quia non aduertūt. Exemplum potest esse in Musicarum spe-

culatiua, tum practica: nam speculatiua sciatalem esse numerorum consonantem proportionem, sed quia non canit, non expeditur illam proportionem. Contra autem practica, quia vocalis est, & de rectè canendo præcepta tradit, credit esse huiusmodi proportionem, causam tamen ignorat, quomodo autem, & cur aliqua Demonstratio dicatur simpliciter & potissima, dicemus postea, sed quod Demonstratio propter quid & quia sine distinctæ essentialiter species, communis est omnium sententia, præsertim eorū quos in secunda classe posuimus, præter vnum fortasse Apoll. qui ait aliquando aliquando Demonstrationem esse posse & propter quid, & quia, id autem quod dicimus, docet Arist. *1. 30.* Et constat vnam esse in priori, alteram in posteriori, vnam à causa, alteram ab effectū; vnam demonstrare quid sit res, alteram an sit.

SECTIO SECVNDA.

De Demonstratione propter quid.

Nobilior Demonstrationis species est Demonstratio propter quid, quare de ea etiam primo agemus, quamuis naturæ ordine prior sit Demonstratio quia, quæ ex analogia, quam habet ad Demonstrationē propter quid, facilius cognoscitur, quod ipsum docet Arist. Supponimus autem primo dari hanc Demonstrationem, contra aliquo. hæc enim est communis opinio, & probata. Nec quicquam vrgent illius rationes, quod videlicet Demonstratio propter quid sit ex notis natura, nam & hoc satis esset ad Demonstrationē propter quid, & præterea paulò antè diximus & ex nobis & natura tunc progressi Demonstrationem propter quid. Itē etiam per Demonstrationem quia sciamus causam effectus, non tamen frustra est Demonstratio propter quid, quia per priorem, illam non scimus effectum aliquem inesse rei propter talem causam, sed tantum à posteriori causam existere. Et quamuis etiam id daremus, tamen adhuc esse posset Demonstratio

pro-

propter quid, quia ex eausq iam cognita
salis effectus. Probare præterea posse-
mus alios eisdem rei effectus, qui ex
eadem causa procedunt. Hoc ergo ita
constituto, de hac Demonstratione
duo dicemus: Quid sit, & quod duplex, &
quodnam illius sit medium.

QVÆSTIO PRIMA.

*Quid sit & quod duplex Demonstratio
propter quid*

Prima Propositio. Demonstratio pro-
pter quid est ille syllogismus, cuius
definitionem ponit Arist. 1. p. 2. 2. & cu-
ius condiciones persequitur ad 1. 5. & de-
inceps. Quæ omnes soli isti Demonstra-
tioni simul semper conueniunt. Et in
communem appellatur hæc Demonstra-
tio causæ, Demonstratio dante cau-
sam, videlicet à fine proprio, qui est
notam facere causam. Addit Bald. *quest.*
7. dici Demonstrationem causæ, vel à
causa, & non effectus. Sed huius addi-
tionis ipse est author, & falsa est causa
quia ad id dicendum adductus est, vide-
licet esse aliam quampiam Demonstra-
tionem, quæ simul & causam & effec-
tum esse ostendat. Sic autem appella-
tur ab Arist. 1. p. 1. 30. lib. 2. 4. Ab Aug.
2. p. com. 95. lib. 2. 25. *quest.* 11. *Epit. Log. cap.*
de Demonstrat. Secundo Cxl. com. 35. 4.
ph. in prot. & Them. cap. 27. 29 & 41. vocat
Demonstrationem videntem. Appellatur
etiam Demonstratio naturæ, Demonstra-
tio à causa ad effectum, Demonstra-
tio cur, seu quare, & quomobrem. De-
nique Demonstratio à priori.

Secunda Propositio. Non est necessè di-
cere esse plures essentielles distinctas hu-
ius Demonstrationis species, sed satis
est si dicantur distingui accidentaliter,
quales sunt illæ quæ ex aliquo quatuor
causarum genere constant, quod docet
Arist. 1. p. 1. de quare postea dicemus.
Quales etiam essent illæ in quæ posterior
passio demonstratur per priorem, quod
plane indicat Arist. 2. p. 1. 23. dicens pro-
pter quid ostendi de quibusdam quod
verumque dentata non sint per hoc me-
dium, hoc est cornua habere, quamvis

enim omnium passionum propriè cau-
sa sit subiectum, tamen est quidam or-
do inter plures passiones, ut vna alte-
ram præcedat, atque ira posterior per
priorem demonstrari potest. Non est
autem Demonstratio propter quid, cum
aliquis effectus demonstratur per cau-
sam remotiorem, nec etiam aliqua
passio alicuius entis superioris affumi-
tur ut medium demonstrandæ passio-
nis, quæ enti inferiori conueniunt, Al-
pharabius apud Auer. triplicem dicit ef-
fe demonstrationem potissimam. Pri-
mam. Cuius medium sit causa vtriusq;
extremi ut si de homine demonstraretur
risibilitas per animal rationale, nam
hæc definitio causa est hominis, quia
est ipsius essentia; causa passionis, quia
ex ea fluit. Secundam. In qua medium
est causa tantum passionis, ut si probes
Lunam deficere propter obstructionem
terræ, id enim est quidem causa Eccli-
psis; non autem Lunæ. Tertiam. In qua
medium est causa minoris, hoc est sub-
iecti, sed in essendo, maioris, hoc est
prædicati in inferendo, siue in essendo,
ut inquit, si probes hominem esse cor-
pus per animal, hoc enim est causa ef-
fendi hominis, corpus autem est causa
in essendo & inferendi. valet enim: Est
homo, Ergo corpus. Sed contrà hunc
Authorem rectius dicemus quæstione
seq. Et de Demonstrationibus quæste-
ricimus quæst. de Demonstratione quia.
Quæ autem pertinent ad Demonstra-
tionem propter quid, dicuntur habere
omnes condiciones dictas, & in primis
ut causæ sint proximæ respectu effectus,
proximamquam causa non in suo tan-
tum genere, verum etiam quæ satisfiat
quæstioni propositæ: quo fit ut aliquan-
do possit esse causa alicuius effectus
proxima, non tamen apta Demonstra-
tioni propter quid, verbi gratia, si quæ-
ras cur aliquis in foris se cõtulerit, cau-
sa proxima efficiens dicentur pedes,
cum tamen propria causa sit fortè ut a-
micum expectaret. Ex quo colligit Zab.
lib. de speciebus Demonstrat. 6. 21. posse
esse Demonstrationem ex causa proxi-
ma,

ma, quæ tamen dicenda sit non propter quid, sed quia tantum, quæcumque enim rei extrinseca sunt & aduentitia, referuntur quodammodo omnia ad medium Demonstrationis quia.

Tertio Proposito. Cum ex quatuor causarum generibus peti possint media Demonstrationis propter quid, quia tamen causarum omnium præstantissima est formalis, quæ ex ea constabit. Demonstratio si conferatur cum reliquis, dicitur Demonstratio perfectissima. Et hæc etiam de causa dici poterit Demonstratio potissima & simpliciter, non autem ut voluit discipuli Auer. Omnis enim Demonstratio propter quid est item Demonstratio simpliciter & potissima, si nomine Demonstrationis potissimæ ea intelligatur, qua absolvitur hæc duplex questio, An sit, & propter quid sit, & quæ conficitur ex nobis notioribus & natura, quoniam paulò ante diximus, omnis Demonstratio propter quid suapte natura potest utramque hanc conditionem habere, quamvis aliquando præueniatur à nobis hæc Demonstratio, aliunde petita cognitione existentie rei, Confirmatur ex Eust. 2. po. in 1. 11. & 12. ubi Demonstrationes à causa materiali, efficienti, & finali minus perfectas vocat, quam quæ est à causa formali, Auer. etiam 1. po. com. 10. dicit Demonstrationem propter quid aliam esse ex mediatis, aliam ex immediatis. At perfectior sine dubio est quæ ex immediatis constituitur, quia continet subiecti definitionem quæ est absolutissima causa, & hoc potest rectè conciliare opiniones illas quæ erant de Demonstratione potissima.

QUESTIO SECUNDA.

De medio Demonstrationis propter quid.

Est hæc questio omnium quæ sunt de demonstratione, ac propè etiam dixerim omnium quæ in Logica agi-

tantur maxime celebris, & de qua plurimi differunt, ut inter tot tamque diversas opiniones suam facile non esset interponere, & certi aliquid de ea statuere, nisi vnus nobis Arist. omnium instar de hac re apertè locutus esse videretur. Ante autem Authorum sententias pauca prænotabimus, quæ ad mediæ secundum se sumpti naturam & condiciones intelligendas videbantur.

Notandum Primo. Medium quod vocant Arabici Interpretes, ut Auct. habet 5. ph. com. 4. Cal com. 18. &c. Aliud est reale, aliud autem Logicum. De reali nihil ad nos. Eius acceptiones qui vult, legat apud Bald. quæst. 8. Logicum est duplex: Prioriticum, alterum posterioriticum. Illud est terminus qui bis ponitur in præmissis syllogismi, & quem definit Arist. 1. pr. 5. 5. Mediū voco quod ipsum in alio, & aliud in ipso est. Illud autem est ipsamet causa quæ ad cognitionem rei confert, scire enim est rem per causam cognoscere, hoc est per medium, pro eodem enim vult hæc accipi: Medium & causam. 2. po. 7. 1. & seq.

Notandum Secundo. Conuenit quidem medium cum principiis (solet enim & principium appellari) quatenus principia dicuntur causa conclusionis, & quatenus in ipsis solet poni ut rectè conclusio inferatur. Vnde medium dici solet principium prout principium & causa Aristoteli idem sunt 1. ph. 1. 1. 12. Met. 1. 23. 1. ph. 1. 27. sed est principium incomplexum, hoc est non est propositio aliqua, sed est simplex quidam terminus, vel etiam plures, sed citrà affirmationem, aut negationem, & solet vocari causa essendi conclusionis ab Auer. 1. po. com. 11. Deniq; medium est pars vtriusque præmissæ, non ergo formaliter est præmissa, vel aliqua propositio, potest tamen etiam dici causa cognoscendi, quomodo habet Them. 1. po. cap. 4. appellans causam cognoscendæ conclusionis, acmpè ut assumitur in propositione.

• Nam.

Notandum Tertio. Medium dicit habitudinem ad extremum, sed ut sit medium in Demonstratione propter quod debet esse conuertibile cum utroque extremo; nam Demonstratio perfecta propter quod continere debet prædicta vniuersalia, & secundum quod ipsum.

Notandum Quarto. Medium est causa efficiendi respectu alicuius extremitatis, hoc enim proprie significat nomen causæ. Est communis opinio præter Auic. apud Auer. 1. p. com. 11. & in ep. cap. de Demonstratione. & quest. 12. & contra Ioan. Ant. Scotium tract. de Demonstratione. potissimum qui dicunt satis esse si medium sit causa efficiendi alicuius extremitatis, videlicet cur maius minori insit, sed certe non potest hoc rite defendi, quia si est causa ineffendi, etiam est causa efficiendi; nam ineffe passionis in subiecto, est ipsummet esse illius, passionis enim essentia consistit ut insit proprio subiecto, & sicut se habet res ad esse, ita & ad cognosci. Ergo & causa erit cognoscamus passionem ineffe, & si est huiusmodi causa cognitionis nostræ, vice etiam versa erit causa efficiendi. Nec refert quod hoc medium appelletur definitio, definitio verò ut definitio nullam dicit rationem medij, vel causæ: nam satis est quod definitio assumi queat tanquam mediū passionis. & quod reuera sit huiusmodi, etiam consequenter, & ita ferè oēs Latini loquuntur; quamuis etiam possit esse medium aliqua ex causis, non ita intrinsecis. Propter quam causam Arist. solet 2. p. appellare definitionem causam & medium, causam verò absolute loquendo solum vocare medium potius, quam definitionem Arabes. Ita Aristoteles cum 2. p. & causam & definitionem, ut patet ex definitione scire. & 1. d. 28. i. m. Quare sicca causa Bæd. inheretur in Latinos, quod huiusmodi loquendi modum versurpent.

Notandum Quinto. Medium in Demonstratione propter quod dicitur esse causa maioris extremi, Ratio est. Quia

in Demonstratione maius extremum est id quod de minore probandum est. Ergo cum scire sit rem per causam cognoscere, hoc est per medium cognoscere, oportet medium esse causam istius extremi. Ita docet Auer. 1. p. com. 11. & quest. 11. Eadem videtur esse sententia eorum qui dicunt medium debere esse definitionem passionis, quā pulsionem solent Græci vocare quædam & dictum, subiectum verò ac minus extremum concessum ac datum. Hinc sequitur reiiciendam esse opin. Alph. & Auic. de vario modo causandi quæ habet medium respectu maioris & minoris extremi. Nec tamen potest ut sit causa ineffendi, non autem efficiendi. Denique si medium sit causa efficiendi seu inferendi maioris extremitatis, non erunt propositiones conuertibiles, nec proinde etiam Demonstratio erit potissima, quæ ex huiusmodi propositionibus conuertibilibus constare debet. Idem sensisse videtur Alb. in q. 1. dices etiam fieri posse ut medium sit causa utriusque sed maioris maxime extremi. Quod autem illud verum sit ex eo patet, quoniam maioris extremitatis potest medium esse causa efficiens, minoris autem causa formalis; definitio enim subiecti est causa illius formalis, respectu autem causæ est efficiens. De quare recte Auer. 1. p. com. 11. Et confirmatur ex Aristotele locis citatis. & præterea 2. p. s. 27. ubi inquit in quest. propter quod quæritur nos causam, certum autem est id de quo questio est, esse maius extremum. Debet igitur causa quæ queritur esse maioris extremi causa. Sciendum tamen est quod causa maioris extremi aliquando exprimitur per totam subiecti definitionem, aliquando per differentiam tantum, aliquando demum per formalem passionis definitionem ex genere & differentia. Sic etiam potest assumi vna ex his definitionibus in Demonstratione tanquam medium.

Notandum Sexto. Cum constet mediū Demonstrationis debere esse causam, si
hanc

hanc Arist. 2. po. dicat debere esse definitionem, ac ibi velit ex omni genere causæ sumi posse medium, dubitari potest, cum definitio aut subiecti, aut passionis esse queat, utrum medium in Demonstratione esse debeat, & medium cuiusnam potissimum causa rationem habeat. Circa primum versatur potissimum questio nostra, de hoc autem secundo Phil. 2. po. com. 23. & Bald. quest. 8. dicunt esse debere causam formalem, quibus favere videtur Aver. 1. po. com. 35. Alb. 1. 1. pr. cap. 1. videtur dicere esse finalem causam, quia, inquit, hæc est causa causarum, id autem docet Ant. And. 5. Met. quest. 2. ad 3. Addit Alb. mediū vel etiam esse aggregatum ex formali, & efficienti causa, quæ sæpè coniaciunt, quod etiam asserere videtur Aver. 2. po. com. 56. & 58. de finali causa, Et com. 42. de efficiente, quamquam de efficiente id ait esse per accedens, de finali solum, cum nobis est ignota forma. Denique inquit Alb. esse causam quæ dat complementum rei, talis verò non semper est eadē. Sed hoc posterius magis constat, Aristotelem 2. po. dicere omnem causam posse ingredi definitionem, & definitionem esse medium Demonstrationis. Et ratio etiam id conuincit, quoniam in omni causæ genere quædam sunt semper proximæ, propriæ, & adæquatæ, à quibus res pendet, & per quas questioni propositæ satisfieri potest, questioni inquam qua querimus propter quid sit res, ut docet Aristoteles 1. po. 27. Quia etiam 2. po. sæpè Arist. exemplis hoc illustrat, in definitione Eclipsis, tonitru, &c. Et 1. po. 1. 2. & 5. unam Demonstrationis definitionem materiale ostendit per finalem. Eodem modo primo & secundo de anima duplicem animæ definitionem, ex materia & sine vicissim probat. Et 2. po. 1. 91. per finem materiam concludit, finis autem & efficiens in naturalibus, vel plurimum coniaciunt, ex Them. 2. po. cap. 14. Phil. sup. cap. 11. Alex. in quest. natural. Lege Piccol. de terr. Mat. scient. cap. 5. Hoc tamen peculiare est acciden-

ribus proprijs, de quibus propriè etiam tantum est Demonstratio, quod eadem res, hoc est idem subiectum vicem gerat quadruplicis causæ respectu eiusdem, verbi gratia homo, aut illius definitio animal rationale, huius passionis, scilicet risibilitatis est causa efficiens, quoniam inde fluuit, est finalis, quoniam ad illam refertur, ut tanquam actus subiectum suum perficiat; Est materialis, quia inhæret in homine, si non inhærentia reali, & extrinseca, quæ propria dicitur esse eorum tantum accidentium quæ realiter distinguuntur, ut sicut propriam & distinctam habent existentiam, ita propriè quoque sola inhærere & inexistere dicantur, saltem inhærentia formali & intrinseca. Denique est causa formalis, quia passionis essentia quiditatis pendet à subiecto. Hinc primo sequitur passionis probandæ per Demonstrationem medium, si sit subiecti definitio, non esse eiusdem definitionis ut subiecti definitio est, formaliter loquendo, ut sic enim est inde pendens à quacunque causalitate passionis, sed ut illi aduenit tanquam secundario, esse causam alterius, licet materialiter loquendo verè sit causa formalis subiecti, & illius definitio, hoc est sit id quod est causa formalis & definitio subiecti. Secundo. Essentiam ad substantiam rei non propriè demonstrari posse per causam efficientem, quia non pendet ab illa, nisi in fieri, si loquamur de causa vniuoca & proxima, ab vniuocis enim & communibus pendet etiam res in conseruati. Tercio. Sequitur cognitionem passionis necessario & intrinsecè pendere ex cognitione subiecti, præsertim cū queritur de illius inhærentia, etsi causa formalis Meta. passionis sit genus & differentia. 3. Met. 1. 13. tamen & hæc ignota esse solet, & non est per se causa cur hæc passio per se subiecto inhæreat, sed talis natura subiecti, unde fluuit passio, ut etiam ibid. innuit Arist.

Prima Opinio. Medium esse definitionem subiecti. Est Scot. 1. po. q. 56. Tartar. q. vii. 2. po. qui etiam dicit Demonstra-

sionis

tionis potissima medium esse tantum subiecti definitionem, & non passionis, quia propositio in qua dicitur definitio passionis de subiecto, est mediata, cum probari possit per subiecti definitionem. Mirand. quoque dicit medium esse causam finalem, crediderim, quia subiectum est ultimus finis passionis. Hoc idem Nyph. *ad fin. 2. post.* tribuit Theoph. Alex. & alij. Subindicat id quoque Philop. *de Anima. 1. 11.* & Simplicius *ibid.* Ratio inquit, simpliciter est, quia substantia rei quæ per definitionem explicatur, est causa passionum. Et confirmatur, quia Aristot. agens de passionibus rerum naturalium, loco, tempore, &c. semper primo inquisit de definitionem, ut extra passionem earundem affectionum demonstraret. Idem sentit Themist. *1. de Anima. cap. 7.* Haec opinio nem Bald. *quest. 8.* tribuit Simplicio Alex, & Theophilo, qui inquit dixit principalis subiecti definitionem esse medium, secundario etiam definitionem passionis. Confirmatur. Nam *19 Met. sum. 2. cap. 5.* dicitur omnis syllogismi principium esse definitionem, & *2. phys. 1. 78.* ad ipsum quid reducitur propter quid. Item constat quod definitio aliqua debet esse medium, sed nō potest esse definitio passionis, quia accidentia non habent definitionem. *7. Met. 1. 15. & 16. 2. post. com. 14. & 12.* idemque Arist. sæpe dicit definitionem subiecti esse debere huiusmodi, ex qua passionis cognosci & probari possint. Ita habetur *1. de Anima. 1. 11. lib. 2. 12. 4. Phys. 1. 31.* Probarur præterea hæc sententia his rationibus. Primo. Passio fluit à subiecto, Ergo per illius essentiam & definitionem solum propriè demonstratur. Confirmatur. Nam demonstratio procedere debet ex indemonstrabilibus, at definitio passionis probari potest per definitionem subiecti. Secundo. Si medium esset definitio passionis, peteretur in Demonstratione principium; nam definitio & definitum idem sunt, & est æquè ignotum quod passio inest subiecto, propter passionis definitionem, atque quod definitio passionis subiecto conveniat. Tercio. Definitio materialis demonstratur per formalem, Ergo tunc

saltem medium etie definitio subiecti. De D. Thoma quidam volunt eum esse in illa sententia, ut Domin. de Fland. *2. post. q. 1. art. 5.* loquens de Demonstratione perfectissima, & Zon. *6. Met. q. 3. conclus. 3. variatione 3.* Sero *1. po. q. 1.* Idem etiam D. Tho. tribuit Scotus & Zab. utriusque isti Auth. tribuit *lib. 1. de med. Demonstrat. cap. 2.* Tribuunt quoque Liacō. *supra com. 51. 1. post.* etsi ibi contrarium potius dicat. De Scoto etiam quidam dicunt in solum ipsum asseruisse de Demonstratione potissima, non negasse autem quia aliquis Demonstrationis medium esse possit definitionem passionis.

Secunda Opinio. Medium esse definitionem passionis. Est Ægid. Nom. *2. post. 1. 9.* tamen etiam definitionem subiecti ut includit definitionem passionis, hoc est, ut aliquo modo pertinet ad illam, esse medium, & per se, atque præcisè posse esse medium, non tamen in Demonstratione potissima. Vide Aug. de Mefistatis apud Ægid. *in lib. Elench.* Eandem opinionem, quod medium sit definitio passionis, indicat Themist. *2. post. cap. 31.* qui ait, rationem, hoc est, definitionem maioris extremi, quæ in conclusione ponitur, esse medium, tamen quia ibid. vocat etiam medium causam, non cogimur ita illum intelligere, potest enim definitio syllogismi esse causa maioris extremi, hoc est passionis. Et etiam dicit Them. Phil. *1. post. com. 16.* dicit medium terminum esse definitionem maioris extremi, ea autem est definitio subiecti. Idem dicit *in com. 97.* Eust. *in com. 135.* dicit medium esse definitionem maioris extremi, ideoque esse definitionem passionis. De D. Thoma quid dicendum sit, postea dicitur. Ratio huius opinionis potissima est, quia à subiecto plures manant passionis, Ergo unus quæ demonstratur non potest esse medium & causa definitionis subiecti. Secundo. Medium debet esse quid prius uno extremo, & posterius altero, saltem ratione ordinis & dependentiæ. huiusmodi est definitio passionis, nam est prior passionis ipsa, posterior minore extremo quæ est subiectum. Confirmatur *in 1. post. com. 41. & lib. 2. 35.*

Rationabilis extremi, hoc est definitio est medium. Ergo definitio passionis. Et lib. 2. in idem, inquit Aristor. est quid sit propter quid, hoc est definitio & causa per quam passio demonstratur, ubi etiam ponit exemplum definitionis Eclipsis, quam de linea probat. Hanc opinionem scribit Averr. Picol. cap. 6. Scilicet ipse sequitur.

Tertio Opinio. P. Ven. vtrumque definitionem esse medium. Verum si per Demonstrationem potissimum intelligat omnem Demonstrationem propter quid, non erit hac ex parte absoluta hac sententia, si etiam non velit esse duas distinctas, sed in vnum conlescentes, non distinguetur à sequenti.

Quarta Opinio. Est quorundam apud Domin. de Flaad. quod recitat ex quodam Rodolpho, medium esse definitionem aggregatam ex definitione subiecti & passionis, & hanc opinionem refutat ibid. Rodolphus, quia hac definitio solo suo differt à Demonstratione ex 2. pass. & in omni Demonstratione medium debet esse quid vnum & simplex. Videtur hoc sentire Alb. 2. pass. in 2. c. in ubi dicit passionem, si complecti accipiat, hoc est secundum intrinsecam sui generis, quod videlicet sit qualitas, & hac qualitas, & secundum extrinsecam hoc est ratione subiecti à quo pender, tum declaranda esse per definitionem continenti & subiecti & passionis definitionem ex quibus fiat vna completa passio, si autem spectetur secundum alterutrum, possit medium esse alteram definitionem & hac distinctione inquit effugi omnes difficultates. Hoc ipsum tribuit Bald. quibusdam recentioribus, Caveranus D. Thomas, Them. & Averr. & Alb. & Aristoteli ipsi. Et certe D. Tho. opus. 38. id apertissime docet.

Quinta Opinio. Alphar. Avic. & quorundam aliorum Arabum, semper medium Demonstrationis esse causam vtriusque extremi. Quae sententia si voce minus accipiat, coincidit cum tertia, non tamen id ipsi contendunt, ut possit medium Demonstrationis materialiter esse causa formalis subiecti, & simple-

tiam sumatur ut est causa passionis. Sed si volunt quod sup. innot. 3. exposuimus. Et lege contrarios Averr. 1. po. sum. 11. & q. 12. *Sexta Opinio.* Nyphi in 2. po. Ad hanc passionis demonstrari per definitionem passionis, si autem accipiatur secundum aptitudinem & potentiam, medium esse posse & definitionem subiecti, & passionis, quoniam hac, inquit, conueniunt cum passione. Sed hac opinio quoad secundum membrum ad vtriam reuocari debet. Primum autem absurdum est, quod Demonstrationis non sit de accidentibus communis & particulari, quale est passio ipsa, & sumatur pro actu; ut actu ridere.

Septima Opinio. Melior. in. de hac re, passiones esse duplices. Internas & externas. Illae sunt, quae subiecto conueniunt intrinsece, istae autem quae propter aliquam causam extremam, ut Eclipsis lunae. Deinde dicit passionum internarum medium esse definitionem subiecti, externarum autem sumi debere medium extrinsecum. Accedit ad hanc sententiam Zab. lib. de med. Demonstr. cap. 11. 12. 13. nisi quod c. 10. & 14. dicit in omni Demonstratione potissimum medium esse definitionem maioris extremi, raro autem contingere ut sit causa minoris, in nulla esse tantum causam seu definitionem minoris, quia vero in tractanda doctrina habenda ratio est eorum quae ut plurimum conueniunt, nulla vero, aut non tanta eorum quae raro, ideo dixisse Averr. medium Demonstrationis esse definitionem maioris extremitatis. Sed hac etiam sententia falso videtur nisi fundamentis, nam passio quae externa dicitur, aut praedicatur per se de subiecto, aut non. Si per se, ergo est in secundo modo, nec enim esse potest in primo, cum non sit de illius essentia, vel quidditate. Secundae autem modus est, cum subiectum est de essentia passionis. Potest ergo ut probetur de subiecto passio, assumi tanquam medium eiusdem subiecti definitio, si autem non praedicatur per se, valeat Remig. quia non est passio de qua Demonstratio institui possit. Confirmatur. Falsum enim est exemplum de Eclipsi, nam

non contingit Ecclipsis Lunæ propter
 solam obstructionem terræ: cur enim
 non obstruit terra alia astra? dices, quia
 Luna est propinqua terræ, & minor illa,
 quicquidmodi vero non sunt alia astra. Ergo
 iam Luna ipsa est causa cur enim tali na-
 turæ Luna, cur minor sit terra, & lumen
 mutuetur à sole, non potest alio referri,
 quam ad illius naturam. Itaque si probe-
 tur de Luna ipsa Ecclipsabilitas, id fiet
 Demonstratione perfectissima, in qua
 medium erit definitio Lunæ, quod sit cor-
 pus quoddam non habens à se lumen ter-
 ræ propinquum, & ea minus. Si autem
 actualis Ecclipsis demonstretur, non erit
 ita perfecta, & in ea medium erit inter-
 positum terræ, tanquam causa necessaria
 alii effectus, ut in te ponatur. Hic etiam
 omitto illud incommodum, in quod
 Remig. ex precedenti incurrit maiorem
 Demonstrationis propositionem esse in
 primo modo, nam sup. in tr. de prop. per
 te diximus Demonstrationis propter
 quid solam minorem propositionem esse
 in primo modo, primam vero in secun-
 do. Confirmatur id quod diximus de
 Ecclipsis, nam Arist. 1. 2. p. postquam
 dixit accidere Lunæ Ecclipsin ob inter-
 sectionem terræ, addit, si vero huius alia
 ratio media ex ceteris erit rebus, quasi
 diceret non esse aliud immediatum prin-
 cipium quod terra interponatur, sed ab
 alijs causis rationibusq; id pendere. De-
 nique mirum est, nusquam Aristotelem
 mentionem fecisse distinctionis harum
 passionum, cum eam tantum referat.
 Legc F am. q. Leg. cap. 1.

Octava Opinio. Bald. quest. 3. Medium
 non esse definitionem maioris vel minoris
 extremi, hoc est non debere vocari defi-
 nitionem sed esse causam, nam potest, in-
 quit, medium esse causam maioris extremi,
 quod sit vel definitio, vel differentia so-
 la, & quamvis aliquando sit definitio,
 non sumitur tamen ut definitio est, sed
 ut causa, & hoc, inquit, significat quod
 dicit Aristoteles ratio maioris extre-
 mi. Dicit deinde, quoniam prius illud
 ad modum tantum loquendi spectare vi-
 debatur, medium esse causam maioris ex-

tremi, quamvis aliquando & ex acciden-
 ti possit esse causa subiecti, seu minoris
 extremi.

Nona Opinio. Recentiorum quorundam
 apud Zab. lib. 1. de mod. Demonstr.
 1. 6. Medium esse causam formalem mi-
 noris extremi, hoc est subiecti, & effectus
 causam passionis, & quia per talem cau-
 sam passio definienda est, dicitur etiam
 passionis probandæ medium esse ipsa
 mer definitio. Aristoteles autem, in-
 quit, attendens id quod in Demonstratio-
 ne præcipue requiritur, quia Demon-
 stratio est propter passionem, ideo so-
 lum dixit medium esse rationem, hoc est
 definitionem maioris extremi, non au-
 tem minoris.

Decima Opinio. Gab. s. q. 2. præf. Qui
 primo dicit non necessario Demonstra-
 tionis medium esse definitionem absolu-
 te loquendo, sed satis esse si quoque mo-
 do sit causa passionis, quod si sit definitio,
 debet esse definitionem subiecti, non
 autem passionis, quia, inquit, definitio
 passionis impetrat ipsam mer passionem,
 quæ non est causa sui ipsius, definitio aut
 subiecti subiectum, quod est causa mate-
 rialis passionis.

Undecima Opinio. Videtur esse D. Tho-
 mæ, qui 1. post. 1. 2. dicit ex definitione
 subiecti & passionis sumi medium. Et 2.
 post. lect. 7. p. 1. aliquando esse definitio-
 nem passionis, aliquando subiecti esse
 medium, ut passio de subiecto demon-
 stratur primum per definitionem passio-
 nis postea ipsam mer definitio passionis
 preberur per definitionem subiecti. It-
 em sit duplex Demonstratio. Prima.
 Omne potens ridere est risibile, omnis
 homo est potens ridere, Ergo omnis ho-
 mo est risibilis. Secunda sit ista: Omne
 animal rationale est potens ridere,
 omnis homo est animal rationale. Ergo
 omnis homo est potens ridere. Unde
 ait D. Thom. Definitio passionis per-
 fici non potest sine definitione sub-
 iecti, & ita occurrit Aristoteli, qui, in-
 quit, videtur dicere definitionem passio-
 nis esse medium: principia enim, inquit
 D. Thom. quæ continent definitio sunt

principia passionis, non ergo Demonstratio resolvitur in primam causam, nisi accipiat idem Demonstrationis mediū definitio subiecti. Sic igitur oportet passionem concludere de subiecto per definitionem passionis, ut aliter definitio passionis concludatur de subiecto per definitionem subiecti Iavell. 2. 11. de *Syllogismo*. ad fin. id tribuit D. Thom. Et Soto. *inst.* 6. 2. po. Aliter alij D. Thomam interpretantur, sed hæc verba sunt expressè D. Thomæ. Eadem videtur esse sententia P. Ven. 2. *post. com.* 47. & *Line.* 2. *post. concl.* 15. & 2. *post. concl.* 32. Ex his opinionibus eas nos inter recitandum obiter refutabimus, quæ videbuntur absurdæ, nunc autem constabit quid aliud habeat verisimilitudinis.

Prima Propositio. Definitio subiecti prout est formaliter definitio subiecti, non est mediū in Demonstratione. Hæc propositio patet ex not. prius. Et ratio est, quia definitio subiecti ut sic pertinet ad substantiam & quidditatem rei, passio verò est accidens, definitio etiam est ad se & independens ab omni passione. Confirmatur. Quia potest differentia aliquando sumi pro medio. Secundo. Quia ubiq; Aristoteles dicit medium demonstrare esse causam maioris extremi, at definitio per se tantum respicit subiectum, cuius est causa formalis & intrinseca, subiectū autem est minus extrinsecū. Et in hoc probantur nobis omnes illæ sententiæ, quæ negant definitionem subiecti esse medium.

Secunda Propositio. Sæpè potest mediū Demonstrationis esse id, quod realiter & materialiter est definitio subiecti. Ratio. Quia medium debet esse causa, huiusmodi autem potissima est id quod est definitio subiecti, præsertim respectu primæ & immediatæ passionis. Et hoc rectè probant quæ dicta sunt prima opinione. Nihilominus posset etiam materialiter medium esse differentia subiecti, quia est potissima pars essentia, ac etiam causæ rationem habere potest. Vel etiam dici posset medium Demonstrationis esse definitio prius passionis per quam po-

terior probetur propter eandem rationem.

Tertia Propositio. Definitio passionis quam formalem & Metaphysicam dicunt ex genere & differentia, non est aptum Demonstrationis medium, ut perfectè passio per illam probari dicitur. Ratio est. Quia hæc definitio solum explicat quid passionis, & non propter quid. Confirmatur. Non enim indicat ut inest subiecto passio, sed alia aliqua assignari debet qua demonstretur cui subiecto inest passio. Denique quoniam tantum in Demonstratione oportet prædicari de definitione passionis passionem ipsam, quæ prædicans non est naturalis in maiore enim propositione prædicari debet maius extremum de medio. Confirmatur etiam ex not. 6.

Quarta Propositio. Medium materialiter est definitio causalis passionis, quia medium debet esse definitio maioris extremi ex 2. *post. com.* 41. 55. & 97. Sed non est definitio formalis, Ergo causalis. Et ratio etiam est, quia hæc sola dicit propter quid, & etiam dicit quid passionis, quatenus est diciturque definitio causalis. Dixi materialiter, quia ad Demonstrationem non assumitur definitio, nisi ut explicetur propter quid inest passio subiecto, non verò ut ostendatur quidditas ipsa, quia hæc non ad Demonstrationem, sed ad definitionem spectat. Unde etiam non accipitur in Demonstratione per modum definitionis, sed solum exprimitur ut causa, & ponitur in propositione. Hoc solum probant rationes secundæ opinionis, præter quas multas profert Bald. & Piccoli *loci citatis*. & est Etiam sententia 9. *log. cap.* 7.

Quinta Propositio. Hinc sequitur medium Demonstrationis esse definitionem subiecti, non quidem ut definitio subiecti est, sed ut est causa passionis. Et hoc indicat Aristoteles 1. de *Anima*. 1. 17. 2. de *Anima*. 1. 12. & 26. 4. *Ph.* 1. 31. 4. *Col.* 1. & *alibi*, ubi definitionem subiecti talem esse debere dixit, ex qua proprietates omnes probari possint. Et 1. *Arb.* *cap.* 7. Inventionem definitionis dicit esse

esse plusquam dimidium totius, nemde scientia, quæ inde pendet propter proprietates quæ per definitionem probantur. In quem locum Eust. dicit à Plat. comparatam esse definitionem & principia numeratio & perfectio exercitus, conclusiones autem & Demonstrationes certantibus. Confirmatur. Nam vt diximus not. 6. habet se definitio subiecti respectu passionis tanquam causa in omni genere causæ Item Demonstratio in qua est tale medium, est ex perfectè immo diatis, definitio enim formalis demonstrabilis est per definitionem subiecti.

Sexta Propositio. Cum de subiecto demonstratur prima passio, tunc habet Demonstratio potissimum medium iam dictum, hoc est definitionem subiecti, sed cum demonstratur secunda, vel alia posterior, tum expressè probatur posterior per priorem, & sic est Demonstratio propter quid, sed non ita perfectè virtualiter autem etiam cum probatur definitionem subiecti, quod si explicite fiat, perfectior erit Demonstratio, ideoque prior illa Demonstratio, quæ ostenditur posterior passio per priorem, reducitur ad Demonstrationem propter quid, quia se habet prior passio tanquam causa posterior; Fluit enim ab essentia mediante priore, quæ est perfectissima causa fit subiectum. Confirmatur. Quia nisi ita dicamus, paucissimas reperiemus Demonstrationes propter quid, etiam in Mathematica, vt in quibus vt plurimum vna passio ex alia præcedente probatur longo quodam ductu & ordine. Est autem segmentum quod Picolet. dicit cap. 6. *Arithmetice* 5, singulos hominem non esse, risibilitatis autem definitionem esse in aliquo, etiam & in eodem futuram risibilitatem. Ex quo vult efficere medium Demonstrationis esse definitionem passionis, id enim omnino implicat in aliquo esse definitionem passionis & risibilitatis, & risibilitatem ipsam qui non fit homo. Hanc propositionem expressè docere videntur Di. Tho. sup. Notandum autem, quod in huiusmodi definitionibus videtur aliquan-

do fieri prædicationes innaturales verum sunt tantum innaturales secundum vocem, vt: Omne docile est admiratum, vbi prædicatur accidens de accidentibus nam secundum rem est naturalis prædictio, est enim sensus: hoc est admiratum, quia docile.

Septima Propositio. Nec tamen necesse est etiam si medium fit definitio subiecti vt causa, totalem poni definitionem causalem, sed potest esse medium subiecti differentia, quoniam est præcipua pars essentia subiecti, & assignari potest pro causa passionis probandæ, & rationem habent quodammodo quadrupli- cem causam.

Octava Propositio. Hinc sequitur quomodo dicatur Demonstratio constare ex quatuor causarum generibus, quia subiecti definitio materialis harum omnium causarum rationem quandam habet, tamen potest præterea Demonstratio seorsim progredi ex distinctis causis, materiali, formali, &c. sed quod attinet ad efficientem & finalem, si accipiat vt propriæ sunt in effectis extrinsecis & ratione eorum debent esse propriæ tales causas, hac ratione syllogismi constantes ex huiusmodi causis, non erunt dicendi perfectæ Demonstrationis. Cum ergo Aristoteles 1. 2. *2. post.* exemplis vtitur de Ecclesiis, tonitru, congelatione, &c. noluit has esse perfectas Demonstrationes, sed vsus est tanquam magis obuijs exemplis, vt cognosceremus causa efficiens quæ vt plurimum accipi solet pro causa extrinseca. Quare de huiusmodi rebus possunt quidem esse syllogismi necessarii, non tamen perfectæ Demonstrationes. Vnde Auerr. reuocare videtur Demonstrationes ex vera causa efficiens ad eos syllogismos qui sunt ex signo extrinseco 1. *per. com.* 34. vel etiam dici potest considerari tunc istos effectus tanquam possibiles, vt dependentes quidem ex natura sua à causis proprijs & intrinsecis, sed cum habitudine tamen quandam ad aliquid extrinsecum, vel tanquam efficiens, vel tanquam dispositionem quæ ad efficiens reuocetur. Potius

igitur Demonstrationes erunt de possibili-
tate talium effectuum, ut de Ecclyp-
sibilitate, de sonitu ut possibile est, Et
tunc causa propria efficiens dici poterit
subiectum ipsum, quod potest talem ef-
fectum in se recipere; ut Ecclypsibilita-
tis causa efficiens est: una ipsa, formalis,
finalis, & materialis illa eadem, fietur &
quodlibet subiectum respectu suarum pas-
sionum. Et horum ratio est: quia scientia
non est nisi de rebus habentibus necessa-
riam connexionem, & sic per Demon-
strationem ex propositionibus per se, causa
autem extrinseca nec est de ratione pas-
sionis.

Obijciat Aristot. 2. *post. sem. 3. c. 2.* ab-
solute dicite rationem & definitionem ma-
ioris extremitatis esse medium. Ergo de-
finitio formalis passionis est medium. Id
sciri simul quid & propter quid. Ergo in
Demonstratione per quam scitur pro-
pter quid, etiam cognoscitur quid, nem-
pe definitio ipsa. Est igitur medium de-
finitio ipsa passio. Respondet primò. Si
intelligamus de passionis formalis defi-
nitione, non loquitur ibi Aristoteles de
perfecta Demonstratione, unde ibid. sub-
dit: Si verò rursus huius aliud medium
sit, ex reliquis erit rationibus, hoc est ex
alijs definitionibus, quoniam etiam pas-
sio habet præter formalem, causalem de-
finitionem; at Demonstratio perfecta so-
lum est ex indemonstrabilibus & imme-
diatis, tunc ergo tantum est perfecta, cum
medium est definitio causalis. Unde se-
cundò per rationem & definitionem ma-
ioris extremi intelligere possumus defi-
nitionem causalem, vel definitionem sub-
iecti ut causalis est, vel definitionem pas-
sionis non ut formaliter est definitio, sed
ut causa. Tertio. Cum dicit Aristot. idem
esse cognoscere quid & propter quid, non
vult utrumque in Demonstratione for-
maliter præstare: quid enim propriè scitur
per definitionem tantum distinctum in-
strumentum, sed tantum virtualiter, quo-
niam medium in Demonstratione est de-
finitio, quare *s. s.* concludit Aristoteles
syllogismus est quidem ipse quid, sed
non fit per Demonstrationem, planum

est tamen per syllogismum & per De-
monstrationem. Unde quamvis per acci-
dens fit ipsum quid cognosci in Demon-
stratione, non tamen est per accidens
propositum Aristotelis quod ibi dicit, quod
erat ut ostendere: demonstrationem non pro-
bat per Demonstrationem, idque con-
cludit. Quare syllogismus quidem ipse
quid est, non fit neque demonstratio, pla-
num est tamen per syllogismum & per
Demonstrationem, quia etiam facit potest
ex Demonstratione definitio.

Obijciat secunda. Cum sumitur medium
definitio ipsa, cum in Demonstratione
ponitur propositio aliqua non naturalis;
nam prædicatur in maiore definitum de
definitione, quia maius extremum de me-
dio. Est autem medium definitio, passio
maius extremum. Respondet. Hæc obie-
ctio locum habet siue definitio dicatur
esse subiecti, siue passionis sed hæc etiam
obiectio valde confirmat nostram senten-
tiam, illud enim inconueniens sequitur, si
medium sit sola definitio formalis passio-
nis, quia se habet definitio ut forma quæ-
dam. Est autem præter naturam prædicatio,
cum id cuius aliud est forma, de alio
prædicatur. Si autem dicamus medium
esse definitionem causalem, & quia se ha-
bet respectu effectus hæc definitio tan-
quam forma quædam, erit prædicatio natu-
ralis, ut si dicas: Aptitudo ad ridendum
est risibilitas, immaterialis est, si autem:
Animal rationale aptum ad ridendum,
est risibile, est naturalis. Illa autem prior
esset maior in Demonstratione, cuius me-
dium esset definitio formalis, posterior, in
demonstratione cuius medium esset defi-
nitio causalis. Ex his ergo apparet quo-
modo conciliari possint contrariæ opinio-
nes. Prima quæ ait definitionem subie-
cti esse medium, materialiter enim id ve-
rum est. Secunda. Quæ ait esse definitio-
nem passionis, nam id quoque verum est
de causali. Tertia. Quæ utramque defini-
tionem, nam causalem definitio utram-
que quodammodo comprehendit. Quarta.
Quæ dicit medium esse causalem
maioris extremi, quæ aliquando quo-
que esse potuit causa minoris, quamvis
verè

verè semper in perfectissima dicequum
medium debet esse causa formalis subie-
cti materialiter, & causa propria pas-
sionis. Nona. Quæ ait medium esse
causam formalem minoris extremi, & ef-
ficacientem maioris, si de efficiente in iura-
feca loquatur. Decima & Undecima, & i-
am frad rectum sensum trahantur, sunt
veræ, præsertim 11. D. Thomæ. Reliquæ
falsæ sunt, & suis locis à nobis refuta-
tæ. Igitur qui dicunt passionem defini-
tionem esse medium, verum dicunt ma-
terialiter, qui definitionem subiecti, si-
militer, & præsertim si de prima passio-
ne loquantur. Vnde formaliter semper
medium debet esse causa passionis, &
materialiter est definitio causalis respo-
ctu eius quod à subiecto fuit, hoc est
respectu cuiuscunque passionis respo-
ctu autem primæ materialiter est defi-
nitio subiecti, & hæc videtur esse sen-
tentia D. Thomæ cum locis citatis,
cum 2. post. 1. r. & 13. Hinc etiam se-
quitur Demonstrationem propter quid
primo esse eam, quæ ex quatuor cau-
sis constare potest. Secundo. Quæ ex
differentia subiecti, ut etiam est causa.
Tertio. Ex causa una aliqua intrinseca.
Quarto. Cum posterior passio proba-
tur per priorem. Quinto. Si addere pla-
cet, sed omnium imperfectissimæ, cum
medium est causa intrinseca, efficiens &
finalis.

SECTIO TERTIA.

De Demonstratione Quia.

DE hac duo dicemur: An sit, & quo-
tuplex? Quia enim specialem habet
hæc species difficultatem, sunt hæc tra-
datione sciungenda.

QVÆSTIO PRIMA.

An detur Demonstratio Quia.

Primæ Opin. Auit, apud Averr. 1. post.
com. 25. & q. 15. negantis dari. Primæ.
Quia non est syllogismus faciens scien-
tiam definitam ab Aristotele, hoc est rei
per causam, nec habet conditiones De-

monstrationis positæ & s. Imò ibid. Ar-
istoteles ait posse quidem sine illis con-
ditionibus esse syllogismum, non tamen
Demonstrationem; nam si aliquomodo
dicas convenire Demonstrationi Quia,
etiam plures dici poterunt esse Demon-
strationes, ut ad impossibile, negatiua,
particularis, &c. Secundo. Frustra esset
Demonstratio propter quid, quoniā non
potest cognosci causa per effectum, quod
fit in Demonstratione Quia, nisi etiam
cognoscatur effectum, esse illius causæ
effectum, sed hoc est cognoscere cau-
sam, esse talis effectus causam, quod
Demonstratio propter quid probat.
Confirmatur. Sequitur enim peti prin-
cipium in Demonstratione Quia, nam
probatur causa effectus de subiecto per
effectum. Supponitur ergo ignotam
esse causam, sed debuit etiā esse nota, an-
tequam inferretur per Demonstrationem,
in maiore enim propositione prædicatur
causa effectus de effectū, & cum debeat
esse propositio necessaria, & ut talis cog-
nosci, debet quoque connexio inter effe-
ctum & causam, quæ est ut huius effectus
hæc sit causa. Cognoscitur ergo & sup-
ponitur in maiore propositione causam
esse, quod tamen probandum esset. Con-
firmatur. Ex 1. pr. cap. 21. petitur prin-
cipium cum prius probatur per posterius,
posterius verò est effectus, prior causa.
Confirmatur tertio. Si dicas non cog-
nosci causam, ut causa est, ideoque non
peti principium, quoniam id probandū
est, sequitur Demonstrationem esse tan-
tum syllogismum probabilem, quia in
maiore prædicatur causa passionis, vel
effectus de effectū, sed non potest cog-
nosci necessaria connexio causæ cum ef-
fectū, nisi cognoscatur causam istam
esse effectus causam. Ergo si non cognos-
tur probabilis tantum est syllogismus.
Probatur etiam, nam Demonstratio
Quia se habet ut Inductio. 1. post. 1. 23.
Inductio autem non est necessaria argu-
mentatio, Ergo nec Demonstratio Quia.
Hoc ipsum docet Them. ps. 15. Simpl.
1. ph. com. 2. appellans Demonstrationem
Quia syllogismum coniecturalem. ubi
etiam

etiam ex eo inferre Physicam non esse perfectam scientiam, quia tota fere constat ex Demonstrationibus Quia, & consuetudinibus syllogismis. Phil. 1. post. comm. 2. vocat syllogismum istum Topicam. Et Aristot. 1. post. comm. 55. vocat syllogismum à signo, diciturque 2.3. non dari veram Demonstrationem circulem, quoniam Demonstratio Quia non est vera Demonstratio.

Secunda Opinio. Aver. sup. D. Tho. Alb. omniumque Latinorum, & Them. 1. post. sem 7. ubi ait Demonstrationem quidem aliquando esse ex prioribus secundum nos, & non simpliciter, sed non esse simpliciter, sed secundum nos Demonstrationem. Et cap. 14. sub fin. ait Demonstrationem ab effectu, esse Demonstrationem, sed minus perfectam. Et cap. 17. ait: Sicut serie est duplex, per causam, & per effectum, ita & Demonstrationem. Cap. autem 15. solum vult hanc Demonstrationem non esse aded perfectam, sed cap. 30. id aperte supponit, dicens perfectiores scientias esse per Demonstrationem propter quid, minus autem perfectas esse per Demonstrationem Quia. Philop. quoque & Alex. 1. sup. cap. 1. nec non etiam Simpl. eodem modo possunt exponi.

Notandum primo. Aristot. 1. post. 1. 2. 5. & deinceps, propriè solum loquitur de Demonstratione propter quid, secundariò autem etiam de Demonstratione Quia. Probat. Quia alioquin ist. 30. sine causa conferret utramque Demonstrationem inter se, & hoc docet Them. cap. 7. ex analogia ad duplex scire, dicens etiam posse dici Demonstrationem Quia esse & ex causis, & ex prioribus, scilicet secundum nos. Totam denique Demonstrationem appellat secundum nos, & cap. 27. Sunt, inquit, & alij syllogismi, nempe qui sunt ex causis, quatenus causa significat quodvis medium, qui Demonstrationes dicantur, modo cetera quæ requisivimus habeant, vel conditiones Demonstrationis propter quid, idque proportionaliter. Vnde Arist. 1. 5. cum tantum syllogismum excludi dicit, qui non habeat alias conditiones, quò autem qui aliquo alio modo

proportionaliter illas habeat. Non tamen eadem est ratio Demonstrationis ad impossibile, inductionis, syllogismi particularis, &c. nam Demonstratio ad impossibile constat aut ex aperte falsa, aut ex aliqua hypothesi & suppositione negativa non parit scientiam perfectam, quæ positiua tantum est. Particularis syllogismus est de re quæ propriè sub scientiam non cadit. Quare Arist. 1. 2. 23. comparat Demonstrationem Quia inductioni, non quò sit ex singularibus, sed quia est ex posterioribus, sicut Inductio est ex singularibus, quæ vniuersalibus sunt posteriora.

Notandum secundo. Demonstratio Quia definitur ab Aristotele 1. 30. syllogismus producens scientiam quia, hoc est, quæ cognoscimus quod res sit aliquomodo, hoc est, quod sit ens. Ad hoc autem subdit quod cognoscamus rem esse, cum ex effectu probari dicitur causa; quia enim ut plurimum solet hæc Demonstratio fieri ad probandum causam esse, dici solet per hanc Demonstrationem probari quod causa sit, cum alia etiam probari possit. Non est autem necesse ut per hanc Demonstrationem cognoscatur causa ut formaliter causa est, sed tantum esse connexionem inter id quod à posteriori sumitur ut medium, & aliud quod esse probatur illud autem fieri potest ex eo quod animaduertimus id quod tribuimus subiecto, & est medium esse proprium illi quarto modo, quod ipsam inde colligamus, quia inductionem videmus convenire omni & sempiterno, & quia naturali lumine cognoscimus id quod pluribus convenit esse etiam naturale. 2. phys. 1. 48. Quod autem naturale est, omnibus eiusdem generis convenit, nisi aliud obstat per accidens. Item cum videamus in alijs convenire accidentia pluribus subiectis, sed diversæ naturæ, ut albedinem nivi, cygno, &c. non autem aliquod accidens aliud determinatum, verbigratia, sensibilitatem colligimus etiam soli vni subiecto huiusmodi accidens convenire, sed à pluribus subiectis insit accidens, ab ipsæ tamen non separantur.

paret, inferius esse accidens proprium respectu eorum omnium, quæ idè participant propter aliquam vnam naturam ipsidem communem, & propterea etiam inferius ex huiusmodi accidente inesse toti illi & adæquato subiecto naturæ veram communem, quale est verbi gratia sentire, intelligere, &c. sicut contrà ex eo deprehendimus aliquod accidens esse commune, quod non omnibus in quibus est insit inseparabiliter, ac propterea sequitur non habere necessariam cum illis connexionem. Denique hæc omnes regulæ adhibendæ sunt, quibus cognoscimus habere aliquod attributum cum alio connexionem, ut quod posito illo primo, ponatur, & primum ablatum primum etiam auferatur subiectum. Præterea quod non videatur vlla res extrinseca quæ attributum illud producat in rerum natura, & quod sit causa cur huiusmodi affectio rei conveniat. Item quod nunquam videamus huiusmodi prædicata separari, intendi, vel remitti, quod dicant aptitudinem rei, quod nihil aliud est, quam ipsæ res ipsæ, non autem consistat formaliter in actu. Hinc est quod Auer. sup. ait posse esse cognosci, aliud inesse alteri necessariò & per se, & subiectum etiam esse de definitione illius, quamvis ignoremus formaliter causam illius prædicati, ut experimur non posse concipi in nobis risibile sine homine, habere tres angelos, &c. sine triangulo, & tamen ignorari possunt harum affectionum causæ, & quamvis ex eo quod videmus non concipitur prædicari aliquid sine tali subiecto talis affectus, non tamen præcisè & distinctè novimus huiusmodi causam. Confirmatur. Nam non quoties cognoscitur necessaria aliquorum connectio, etiam & quænam sit alterius causa, verbi gratia scimus risibile esse connexum cum sensibili, non tamen quod alterius causa sit. Quod si Arist. 1. po. com. 35 dicat syllogismum à signo parere scientiam quæ est per se, sed non prout est per se, id nobis non afficit, quia prodest potius; comparatiuè enim loquitur A-

rist. quia certum est hanc: Homo est risibilis, magis cognosci esse per se, cum illius proximam causam novimus, quàm cum per solum hominem, qui causam tantum in confuso continet, & significat.

Notandum Tertio. Potest tamen aliquando in Demonstratione. Quia cognosci causa passionis ut causa est, non tamen illa quæ de subiecto est demonstranda per illam demonstrationem; habet enim passio plures causas, verbi gratia, si de homine demonstrandum sit rationale per risibile, in minori prædicabitur risibile de homine, cuius minoris necessitatem cognoscere quis potuit ex causa aliqua materiali extrinseca, ut videt homo propter necessaria ad risum, vel contrà, ex eo quod rideat homo, illam ipsam causam cognoscere possumus, causa autem probanda erat rationalitas.

Notandum Quarto. Potest etiam in demonstratione. Quia aliquando cognita esse causa probanda, antequam actu Demonstratio absoluetur, nam quod passio insit subiecto, quæ esse solet Demonstrationis propositio minor, potest multis modis esse præcognitum, ignoratâ, ignoratâ adhuc causâ passionis vel omni, vel ea certè quæ demonstranda est, tum verò consideratis conditionibus necessarijs ad causam antequam Demonstratio tota perficiatur, quætere possumus causam ipsam, quæ inuenta, sit maior propositio, in qua prædicatur causa de passione, sicq; in conclusione posita minore propositione, in qua prædicatur passio de subiecto, insertur causa ut causa, tunc autè non petitur principium in maiore, quia in ea non prædicatur causa de subiecto, de quo in conclusione insertur, sed de passione, quam tamen in maiore sub sumo prædicari de subiecto, nec potest cognosci causa passionis convenire subiecto, nisi cognoscatur convenire passioni, non est tamen id absolute necessarium. Ita potest causa passionis cognosci ante totam Demonstrationem per resolutionem, qui

est modus quidam rerum inueniendatum, de quo 2. po. com. §. in qua resolutione multi discursus permisceri, definitiones & alia huiusmodi finita. Ergo resolutione cognoscitur causam existere, causam esse formaliter causam, passionem inesse necessariò subiecto, propter illam causam inest subiecto eandem passionem, cum inest eidem subiecto passio. Tamen hæc omnia non discernuntur distinctè sed cognitione confusa sciuntur, vnde postea cognoscuntur syllogismum Demonstrationis. Quia, & propter quid, quorum ille distinctè probat causam inesse subiecto. Hic verò cur inest eidem subiecto passio, cum constituit subiecto inesse passionem.

Notandum igitur: Est autem Demonstratio Quia cognoscenda causam passionis subiecto inesse, consequenter etiam cognitum sit & propter quid inesse ipsi passio subiecti, tamen hoc est per accidens Demonstrationi quæ præcedit Demonstrationem propter quid, cuius non est probare propter quid passio inest subiecto, sed illud potius supponere, quam exprimere, si alterum dicendum sit de illius ratione, & sufficit, ut dictum est; cognosci per Demonstrationem Quia causam, ut quid necessario conexum cum subiecto propter passionem quæ est medium, vel ut quid conexum cum passione, quæ de subiecto prædicatur in maiore propositione. Cum enim in Demonstratione causa passionis non sumatur ut medium, nã hoc tantum sit in Demonstratione propter quid, non exprimit Demonstrationem quia causam passionis ut est causa eius, sed potius cum passio sumitur pro medio, significabitur passionem esse causam cur subiecto inest causa cum inquam hoc modo causa accipitur, tandem concluditur eam esse, & passio dicitur huius Demonstrationis esse medium & causa, non secundum se, sed secundum nos, sicut & Demonstrationis propositiones, quæ priores sunt & maiores quam conclusio secundum nos,

Tractatus

& tota demum Demonstratio appellatur Demonstratio secundum nos. Denique quævis ex eo quod in maiore propositione dicendū quia prædicatur passio de causa, de in minore passio de subiecto, inferatur etiã & de subiecto prædicari causam, id tamen est propter necessariã collationem præmissarum, quod solum indicat vim optimæ illationis, aut est petitio principij, quia non subponitur in præmissis quod in conclusione inferendum est.

Dicendum ergo est dari Demonstrationem Quia. primo, Quia scientia scilicet huiusmodi solum Demonstrationibus vtritur, præsertim Physica, & omnes subalternariæ. Cõfirmatur. Quia suæ mediæ, quæ vix nisi à posteriori cognoscitur possunt quoniam nobis esse viam cognoscendi inuicem, docet Arist. 1. po. 2. & 3. & 4. Secundo, Non generat hic syllogismus opinionem, aut errorem, sed cognitionem veram, certam, necessariam, & vniuersalem, alijsque prædictam conditionibus, ob quas dici scientia possit. Tercio, Est hic syllogismus ex propositionibus per se, & necessarijs, ut ex necessarijs ait Arist. 1. po. tom. 45. non est nisi demonstrantem syllogizare. Cõfirmatur. Quia propositio est immediata, ex quibus maxime constat Demonstratione propter quid, non possent cognosci, cum ignotæ sunt, nisi per Demonstrationem Quia. Nisi autem de illis præmissis habeatur certa cognitio, non potest Demonstratio propter quid scientiam gignere. 1. po. com. §. 1. & 45. dicit duplicem esse scientiam, quæ cognoscimus re esse, & quæ propter quid illam autem Demonstrationem Quia. Dicit etiam certiorum esse scientiam quæ scit quia est propter quid, nam quæ tantum scit quia. Ergo instrumentum quo illius quæ scit habetur cognitio scientiæ est præsertim cum 2. po. in 1. cor. dicat Arist. quæ sita, quæ sunt scita, vel scibilia, vnde autem ex illis est quod sit. Denique de Arist. de nullo modo debuit hoc, quænes quoque illius hæc præmissa in Them. in prem. 1. ubi ait hæc Demonstratio

strationem si non potissimam, saltem nobis sufficientissimam esse ad causarum absconditarum inuentionem. Porro solet hæc Demonstratio appellari multis modis, quorum vis & significatio exsequentibus constabunt. Primo, Dicitur via nobis innata. 1. *ph.* 2. nempe quia ex effectu nobis notiore procedit, quod etiam dicit Arist. 1. *po.* *com.* 95. & *lib.* 2. 25. secundo, Dicitur Demonstratio quia, quoniam illius finis est cognitio huius quæsitæ, & dicitur etiam Demonstratio essendi propter idem. Ita Them. 1. *po.* *cap.* 24. 27. 29. Dicitur quoque Demonstratio ut sit, quod sit, & an sit, & demonstratio existentie, & demonstratio inuentionis. Tercio, Dicitur Demonstratio ex non causa, ab effectu, à posteriori signi coniecturalis, quoniam procedit ex talibus medijs; quamuis enim aliquando dicatur Demonstratio quia quæ est per causam remotam, tamen quoniam hæc etiam tantum ostendit rem esse, etiam si causa sit prior, retinet nomen Demonstrationis Quia. Quarto, Appellatur Demonstratio à notiore. Sic Them. 1. *po.* *cap.* 29. hoc est à notiore nobis. Auer. *sup.* 95. & in *hp. Leg. cap. de Demonstrat.* vocat Demonstrationem euidentem. Sed quia ex quibus hæc Demonstratio procedit, non sunt simpliciter notiora, idè aliquando etiam dicitur Demonstratio ad non demonstrandum simpliciter. Ad primum argumentum. Patet ex not. primo. Nam Demonstratio Quia non est ita perfecta atq; Demonstratio propter quid, tamen conditiones posita ab Aristotele conueniunt Demonstrationi quoque Quia secundum quandam analogiam, non autem proprie loquendo Demonstratio ad impossibile, vel particulari, aut negatiuæ. Ad Secundum, Primo, Sequeretur etiam tollendam esse Demonstrationem propter quid; nam cum vis probare effectum per causam, scire debes connexionem causæ cum extremis, quod in proposito dices, dem ego dicam. Secundo, Quomodo oporteat

vel debeat cognosci hæc connectio, & causa ipsa autè illatam conclusionem in Demonstratione Quia, diximus not. 2. 3. 4. & 5. Item in not. 1. diximus quomodo conferatur ab Arist. Demonstratio cum inductione. 1. verò *pr.* dicitur peti principium, cum probantur priora per posteriora respectu naturæ, quæ aliud & oppositum ordinem postulat, vel cum prius & posterius sumuntur in eodem genere. Verum in Demonstratione quia probat, prius in vno genere hoc est causa per posterius in alio genere, hoc est per effectum, qui accipitur in priori secundum nos, & non secundum naturam. Deniq; 1. *po.* 23. negat Arist. dari medium in Demonstratione in eodem Demonstrationis genere. Quamuis ergo detur regressus à Demonstratione Quia ad Demonstrationem propter quid, tamen quia sunt Demonstrationes diuersæ rationis, & Demonstratio Quia non est Demonstratio simpliciter & perfecta eiusdem rationis cū sequenti, idè non dari circulum docet Arist.

QVÆSTIO QVARTA.

Complexa si Demonstratio quia.

Arist. 1. *po.* 30. duplicem facere videtur Demonstrationem Quia. Vnam à posteriori ex effectu ad causam, alteram à priori per causam remotam, sed dubium est quid per hæc duo intelligatur.

Prima Propositio. Demonstratio à posteriori quæ dicitur ab effectu, est cum probamus causam esse, vel etiam aliquid aliud per passionem, effectum, signum, aliudvè necessariò connexum cum illa re. Ut autem hæc Demonstratio sit perfecta, debent hæc esse quid conuertibile cum subiecto ex Aristotele *ibid.* Auer. *com.* 25. Verbi gratia, Est Eclypsis, ergo est interpositio terræ. Exemplum autem posterioris quod non conuertitur cum præcedente ut: Non calefacit, Ergo non est ignis, non enim valet contra: Calefacit, Ergo est ignis.

Nec etiam ad calefactionem sequitur ignis; potest enim suspendi hic actus, virtute saltem diuina.

Ratio autem cur debeat Demonstratio ex effectu constare reciproco, est quia huiusmodi esse debet Demonstratio Quia, vt ex ea ad Demonstrationem propter quid transitus & regressus fieri possit, quod non fiet, si effectus iste non sit reciprocus, non est opus repetere, debere huius Demonstrationis premissas esse perse, id enim in vniuersum supra ostendimus de omni demonstratione. Inde autem sequitur merito ab Auer. reprehendi Them. qui tertiam quandam dicebat esse Demonstrationem Quia, videlicet cum ex aliquo effectu, aliquis item alium effectum probamus, verbi gratia si ex risibilitate. Stabilitatem: nam et si concedi possit inter multas passiones, quæ ex eodem subiecto fluunt, vnam esse posse tanquam medium respectu alterius, tamen tunc Demonstratio illa pertinebit ad speciem Demonstrationis propter quid, quia est à priori, & à causa vera. Nihilominus cum ex eodem item subiecto aliqua procedunt, sed sine vilo ordine, non potest tunc ex vna effectus alius probari vera & perfecta Demonstratio, sed syllogismo tantum qui ratione materiz necessario concludit. Et ratio est, quia debet Demonstratio Quia effectalis, vt possit ab ea ad Demonstrationem propter quid regressus fieri, hoc autem est, cum probata iam existentia cause, ex ea progredimur ad effectum probandum. Inter ista autem duo non est ordo cause & effectus. Eodem modo non est Demonstratio distincta cum ab effectu aliquo remoto probatur causam esse; si enim remotus dicitur, quia latius patens quàm causa, non erit necessaria argumentatio, si autem remotus est quia non proxime fluit à causa, cum eadem tamen conuertitur, eadem ratio erit atque eius Demonstrationis, quæ ex proximo effectu probatur causam esse videlicet, erit Demonstratio Quia.

Secunda Propositio. Cum probatur rem

esse per causam remotam, cum causa remota sit nō sicut conuertibilem quid em illam, sed non proximam & immediatam, erit Demonstratio propter quid, vt cum secunda, tertia, vel aliqua alia passio probatur per subiecti definitionem. Quamuis non ita perfecte per eam sciatur propter quid: rei illius, verbi gratia cū viuens: Ergo exaruit, nam hic effectus, immediate est à nutritione, nutritio autem à viuente. Cum verò causa remota dicitur, quia communis est & ratio sue causalitatis, non est cum effectu conuertibilis, tunc dicitur Demonstratio Quia. Et sic Arist. loquitur. per. com. 99. Verum hæc Demonstratio sola est negatiua in secunda figura, & vt plurimum in secundo illius modo: cum enim hæc causa sit remota. & communis, amplior. effectus ipso, non ponitur effectus illa posita, sed ea ablata aufertur, ideoque solum probari potest de effectu quod non sit in se propter talē causam. Vt igitur Demonstratio fiat, ita erit syllogismus construendus: Medium quod est causa remota in maiore propositione cum maiore extremo, ponatur, hæc est cum effectu de cuius ratione est. Quare erit affirmatiua prepositio, & vt sit vniuersalis, predicabitur causa de effectu vniuersaliter, quoniam latius patet. Et cum medium in maiore predicatur, sine dubio est secunda figura. Rursum cum dictum sit propterea conclusionem esse debere negatiuam, necessaria minor quoque erit negatiua, cum maior sit affirmatiua, vt in sola etiam secunda figura minor propositio est negatiua; nec enim loquor de indirectis prime figuræ, & vt summatim dicam, cum non possit ex causa remota, hoc est communi & latius pateat colligi effectus affirmatiue, sed negatiue, ideo argumentatio etiam debet ex negatiue cause ad negationem effectus, & cū causa, quæ est medium, predicari debeat, & non subiecti, latius eam patet quam effectus, & affirmatiue etiam predicari, quia non esset illius causa, & cum conclusio debeat esse vniuersalis negatiua,

tua, etiam minor erit talis, in qua negabitur causa de subiecto. Fiet ergo hæc Demonstratio negatiue in secunda figura in Camesstres. Id patet in exēplo, quod Arist. ponit: nam demonstrat parietem non respirare, quia non est animal. Medium ergo est animal, maius extremum est respirare, animus paries, cum minore iungi debet medium, in minore propositione, non potest verò id esse nisi negatiue, dicēdo: Nullus paries est animal, cum maiore verò extremo in maiore propositione medium quoque coniungatur, quod erit affirmando, quia est causa illius: Omne respirans est animal, hic ergo syllogismus est in Camesstres: omne respirans est animal, Nullus paries est animal. Ergo nullus paries respirat; ubi animal est causa remota, quia latius patet; nec enim omne animal respirat, proxima autem causa esset, id quod pulmonem habet, vel aliquid pulmoni respondens, omne enim respirans pulmonem habet, & contra. Quamuis autem, hæc Demonstratio sit à causa, & à priori, non tamen dicitur propter quid, quia solum probat rem esse, & non propter quid, imò potius probat rem non esse, nec huiusmodi est à qua ad Demonstrationem propter quid regressus fiat. Hinc sequitur primo. Recte ab Auer. defendi Alexan. contra Alphar. Thom. &c. qui dicit tantum in secunda figura esse talem Demonstrationem, illi autem etiam in prima, & affirmatiue id eam apertissime docet Arist. nec tamē mihi placet, quod respondens Phil. Auen. dicit, & approbat Zab. lib. de speciebus Demonstrat. c. 3. dari causas remotas, quæ cum effectu recipiuntur, sed quia pauca sunt, id noluisse considerare Aristotelem, quia quæ raro audiunt, non habetur in scientiæ ratio. Et quia quamuis detur aliqua causa reciproca remota, tamen semper veram erit dicere ab ea licere argumentari ad effectum negatiue, quod Arist. præcepit, omittens dicere quod ex positione causæ, quæ aliquando cum remota sit, etiam reciproca esse potest,

posse negatiue effectum concludi, licere argumentari ad negationem effectus. Non inquam id mihi placet, quoniam non loquitur Arist. de causa remota quomodocunque, sed quæ latius pateat, ut apparet ex exemplo posito, & quia si reciproca sit, reuocanda est tunc Demonstratio ad Demonstrationem propter quid. Et profecto si verum est posse aliquam causam remotam esse mediū ut ex ea affirmatiue etiam in prima figura effectus colligatur, non debuit id facere Arist. quia ad falsitatem regulæ & alicuius communis satis est si vel in vno deprehendatur esse falsa. Secundo. Sequitur Demonstrationem à causa remota esse imperfectiorem Demonstrationem ab effectu, illa enim est negatiua, & in secunda figura non patit adeo perfectam cognitionem, nam causam esse ab effectu optime probamus: est enim Demonstratio ab effectu sufficientissima effectum autem non recte cognoscere possumus nisi per causam aut omnino proximam, aut certe conuertibilem. Huius certe Demonstrationis, quæ est per causam remotam, propositiones non sunt vniuersales, hoc est de prædicato vniuersali primo & secundo quod ipsum, Nec etiam per se, nam in negatiua propositione non potest vnum esse de alterius definitione, aut aliquando alteri per se proprie conuenire, etsi forte accipiat maior propositio huius Demonstrationis, in qua causa remota prædicatur de effectu, & est de eiusdem ratione, sed hoc non sufficit. Tertio sequitur vix hanc Demonstrationem demonstrationis appellationem mereri, ut quisdam non plane abs re dixerint eam tantum esse æquiuocæ Demonstrationem, & certe nos supra videmur eam exclusisse sub nomine Demonstrationis negatiue: scire enim quid res nō sit, non videtur esse dignandum nomine scientiæ; vnde ut plurimum fit tantum monitio à Philosophis Demonstrationis propter quid à causa, & Demonstrationis Quia, quæ est ab effectu, idcirco Auer. ipse. com. 32. & 34. docet

omni Demonstratione connenire has conditiones, de omni per se, & quatenus ipsum, quod tamen non est adeo restringendum ad omnem Demonstrationem, sed ad eas quæ in his duobus generibus perfectissimæ sunt. Imò Arist. de ista dicendum à causa remota ait potius ea vti vulgares, & fieri pot excedum, vade credendas est de ea potius egisse ut deprehendere possumus Demonstrationis perfectæ naturam & conditiones ex defectu quem in hoc syllogismo cognoscetremus.

Tertia Propositio. Auer. com. 96. videtur quasdam alias species Demonstrationis Quia recensere, nempe iam in qua sit progressus à non causa, non est à causato signo, vel effectu conuertibili. Et ea quæ non est huiusmodi, sed cuius effectus minus late patet. Ita Phil. com. 60. & 61. quibus addunt Demonstrationem à causa remota. Præterea Auer. q. 27. memorat Demonstrationem simplicem ut vocat, quæ nimirum inferat existentiam, & est de secundo adiacente, ut si inferretur: Est ignis. Item aliam quam dicit compositam, quæ inferat existentiam vnius in alio, & est de tertio adiacente, ut si inferas, sponsa est animal. Et *8p. log. c. de Demonst.* distinguit Demonstrationem in vnam, quam vocat, evidentiam, & in aliam, quam dicit esse non evidentiam, quam subdividit in eas de quibus com. 69. & com. 95. videtur reducere ad Demonstrationem Quia Demonstrationem ad impossibile, & com. 34. Demonstrationem à causa efficiente, Them. cap. 8. & 29. ponit primam Demonstrationem à causa remota, secundam ab effectu qui propriè effectus est,

tertiam à signo, etiam in propria significacione, quartam ab effectu vel signo ad signum & effectum. Hæc tamē duo: Signum & effectum pro eodem, hoc est, pro causa saltem in casibus naturalibus & necessarijs accipit Auer. Alij absolute accipiunt nomen effectus pro signo causato, & omni re posteriore habente connexionem cum priore, ut Alb. Aegid. &c. Aegid. ponit tres Demonstrationes. Primam, non causa, sed ab effectu, seu signo, sed proximo. Secundam, Cum est à causa, sed remoto. Tertiam, Cum ab effectu, sed remoto. Cæterum hæc omnes, aliæque species sunt accidentales, aut recedunt a vera Demonstrationis ratione. Debeat huiusmodi veræ Demonstrationes etiam esse tales, ut inter illas possit esse magnus regressus, & ut habeatur necessaria ac positiva cognitio, quales sunt primo Demonstrationes propter quid, & ex Demonstrationibus Quia illa quæ est cum effectu conuertibilis, & ex parte sc, & ex parte causæ, hoc est ut & ipsa ab alia causa fieri nequeat, quam ab illa, & ut illum causæ necessario efficiat nam defectu primi color non est effectus et quo inferri possit ignem esse; potest enim fieri ab alia etiam causa defectu secundi: Ex fumo etiam non potest inferri vera demonstratione ignem esse, quia non omnis fumus ignem efficit. Concludendum igitur est solam Demonstrationem Quia proprie esse illam, in qua ex effectu conuertibili probatur causam esse. Reliquæ etiam eo tantum nomine dici Demonstrationes, quatenus circa possunt pertere cogitationem.

Q V A R T A P A R S

T R A C T A T V S.

De proprietatibus Demonstrationis.

Demonstrationis proprietates multae colligi possunt, nempe ex omnibus ex quibus accidentales Demonstrationes fieri diximus, ut quæsitum, negatum, affirmat ostensivum, vel ad impossibile, quod non transcendat de genere in genus, quod ex tali medio, quod Demonstratio perfectissima fiat in prima figura, & primo modo, & aliis multis, quæ non egent explicacione. Una autem est celeberrima, nempe Regressus Demonstrationis, de quo dicemus.

Q V Æ S T I O

An sit, & quid sit Regressus demonstrativus.

Notandum primo. Aliud esse circulum, aliud Regressum Circulus est, quando ex illata conclusionis propositionis probatus per conclusionem ut fiat ex conclusione propositio, & propositione conclusio. Sed pluribus adhuc modis dicitur circulus primo, in syllogismis ratione formæ. 2. per cap. 5. videlicet vi conclusionis, hoc est cum ex conclusione illata, & altera præmissarum conuersa, altera ex præmissis infertur. Secundo, Docet Arist. 1. 11. idem fieri in syllogismo ad impossibile, quamvis non tam proprie circulus dicendus sit, quia non reditur à conclusione ad præmissas, nec ad illas probandas, sed regreditur à contradictione conclusionis alterius præmissi. Denique cap. 10. à conuertente ad conuersum. Quarto, dicitur circulus consequentia à contrario ad contrarium, de quo 2. sup. 1. 2. Quinto, cum causa & causatum se consequuntur. Lege Bald. hic in cap. 3. 1. po. Sexto, Dicitur circulus in Demonstratione, qui efficitur cum id demonstraretur quo vsu sumus pro medio, sive ut inquit Them. 6. 7. Demonstratio circularis esset, in qua id quo demonstrandis alijs utimur, per illa ipsa retro astruimus, hac nempe ratione, quemadmodum ex Aristotele haec col-

ligitur, ut circulus sit vi causa, verbi gratia, si ex A, demonstremus B, & reuertentes demonstremus A, eodem modo sumptum ex B, ut utraque Demonstratio sit propter quid, verbi gratia si quis à priori cupit demonstrare risibile per rationale, & iterum rationale, per risibile etiam à priori, & per causam. Et hoc Aristoteles ait fieri non posse, quia sequeretur idem esse prius & notius secundum idem, & eodem modo, & posterius atque ignotus, causam & effectum, & idem ex se ipso demonstrari, eadem enim probaremus A esse, quia est A, ut patet ex explicacione textus. Regressus autem est, cum probatur primum causa per effectum, tum autem effectus per causam, si modo effectus sit primum notior, ut inter se hæc duo conuertantur.

Notandum secundo. Quoniam questio est de regressu demonstrativo, placet Arist. sententia. 1. 3. 1. po. negantis dari circulum demonstrativum, cuius rationem paulo ante leuiter attingimus. Nec tamen negauerim posse dari circuli inter duas causas diuersi generis, ita ut una probetur per aliam, & vicissim prior per posteriorem. Ut enim ait Arist. 2. po. 1. 30. causas sunt sibi inuicem causæ, hic tamē non est perfectè dicendum circulus; nam in priore Demonstratione qua una causa probatur per aliam, quæ probatur, se habet ut effectus quidam, cum autem rursum probata causa sumitur ut medium alterius probandæ, habet se probandæ ut effectus, causa quæ assumitur, ut vera illius causa, verbi gratia probari potest materialis causa per formalem, & postea formalis per materiale. Idem videre est in omnibus Relatiuis, quæ etiam non proprie, dici tamen possunt mutuo sibi ipsæ esse causa.

Dicitur. Quædam videntur in eodem plane genere causæ inuicem per se ipsas

probari, ut pluvia per vapores, & vicissim vapores per pluuiam: inā pluvia vapores generat, & excitatis vaporibus rursum pluvia generatur, quod etiam indicat Arist. 2. po. com. 66. Respon. primo. Non sunt huiusmodi Demonstrationes perfectæ, nec enim sunt ex causa propinqua & adæquata: esto enim interdum pluvia fiat ex vaporibus, non tamen semper verum vapores nō semper excitantur ex humefacta terra per pluuiam. Tum etiam non sumuntur ista eodem modo, & respectu eiusdem, quia vapores causari à pluvia non sunt eiusdem pluuiæ causæ. Et præterea cum vapores ex pluvia producuntur, id fit quia solis aut aliquo alio calore excitati in sublime tolluntur, ex vaporibus autem fit pluvia, frigefactis & condensatis. Et hoc quod diximus de isto circulo demonstratio, qui esse potest inter Demonstrationes propter quid, significare videtur Arist. 2. po. com. 7, cum docet definitionem vnam per aliā probari posse; factis quoque id expressit, cum Demonstrationis finalem definitionem per materialem probauit, & contra hanc per illam. Omissio igitur errore illo de circulo demonstratio, quem confutat Arist. de regressu est.

Prima Opinio. Ang. Senensis in art. med. Gal. Non dari regressum, quoniam, inquit, totum quod præstari posset per posteriorem huius Regressus demonstrationem, quæ est propter quid, præstitum iam est per Demonstrationem Quia, videlicet cum cognita est causa per effectum & passionem, ac simul etiam huiusmodi effectus hanc esse causam. Hæc est principalis huius sententiæ ratio. Accedunt quoque confirmationis locutiones quibus Arist. circulum demonstrationum euertit.

Secunda Opinio. Francisci Neritonensis, cuius opinionem examinat Bald. quæst. de erg. Is admittit regressum, non tamen qui demonstratiuus rectè dici queat; vult enim Demonstrationē propter quid esse probabilem & topicam, quoniam non est, inquit, ex notioribus

nobis, Et confirmatur. Quia processus ab effectu ad causam necessarius est, nō tamen contrā, ut docet Arist. 2. po. cap. de causis. Inquit enim Arist. posita demonstrari edificationem, non tamen posito edificatore poni domum.

Tertia Opinio. Dari regressum, verum qui eodem modo non sit dicendus demonstratiuus, quoniam Demonstratio Quia est syllogismus topicus. Quam recentiores quidam apud Bald. dicunt esse Græcorum opinionem, ipse verò tribuit Phil. Est autem reuera tantum Auicennæ, ut sup. diximus.

Quarta Opinio. Est communis, dari regressum inter duas veras & perfectas Demonstrationes, quoniam sit perfectior Demonstratio propter quid. De qua te lege Interpretes c. 3. po. lib. 2. com. 91. & 92. Apoll. 1. po. quæst. 12. Alb. 1. po. 17. 2. Caiet. in c. 13. 1. po. Aegid. P. M. V. ca. 10. 1. & 2. po. Them. 1. po. cap. 7. 29 lib. 2. cap. 18, vbi vocat Demonstrationem obambulatoriam. Auer. 1. po. com. 23. 24. 26. 97. & 98. & lib. 2. com. 91. & 92. 6. ph. com. 12. & 15. lib. 8. com. 50. & 53. 1. Anima. com. 11. 20. Ep. Log. cap. ult. Domin. de Fland. 1. po. 4. 13. & lib. 2. quæst. 12. Sed ex recentioribus benè differt Bald. quæstio de hæro, & 22b. lib. eiusdem argumenti.

Prima propositio. Datur aliquando regressus demonstratiuus. Docet Arist. cap. 3. 1. po. vbi significat dari posse circulum in diuerso genere Demonstrationis, non autem in eodem, quod volebant veteres, qui tamen propriè est circulus. Et com. 96. 7. & 8. dicit dari regulam, sed in terminis conuertibilibus. Et com. 91. 92. airtalem non esse circulum perfectum, quia vna ex syllogismis nō est Demonstratio simpliciter, hæc est perfectissima, & propter quid. Imò idē Arist. sæpè vitur regressu, ut 1. po. 1. 15. & 19. dicens præmissas esse per se, quia necessarie sunt, & contra. Et 1. 7. ar. 21. dicit conclusionem esse necessariam, quia præmissæ sunt necessariae, & contra. 2. ph. 1. 49. probant ex motu æterno dari æternum motorem. Et 1. 2. ar. 1. motorem æternum dari motum æternum.

2. Cel. 14. & 14. ex differentiis positionum ostendit moveri celum ab ortu ad occasum; & contra. **Et. 48. & 59.** stellas esse immobiles, quia sunt rotundæ, & contra. Ratio autem patet ex dictis de **Demonstratione Quia** & propter quid, si enim datur una ex effectu ad causam, altera etiam probare poterit ex causa effectu. Confirmatur. Quia, ut diximus, **Demonstratio Quia** non facit ex se cognoscere propter quid, nec causam ut causa est, sed solam eius existentiam. Confirmatur etiam. Quia alias tota physica periret, ac magna etiam pars Metaphysicæ; nec enim potest in physica **Demonstratio** propter quid fieri, nisi ex regressu à **Demonstratione Quia**, unde **1. phys. inisso**: Innata, inquit, Arist. nobis est via ex notioribus nobis ad causas quæ natura notiores sunt procedere, ex quibus deinde sunt **Demonstrationes** propter quid. In Metaphysica autem non habetur cognitio Dei, vel intelligentiarum propter quid, nisi præcesserit **Demonstratio Quia**, quæ à posteriori probamus illos esse, & **1. Animæ. 11.** Ex accidentibus proprijs, ait Aristoteles, cognosci ipsum quid, quid autem esse principium **Demonstrationis** accidentium. Est igitur hic regressus inter causam propriam & passionem, siue effectum, & terminos convertibiles, & secundum rectum ordinem debet procedere **Demonstratio Quia**: nam **Demonstratio** propter quid supponit existentiam causæ, ut ex ea probetur cur subiecto in sit passio. Quamvis autem ex his quæ *quest. ultima præced.* partis dicta sunt, facile solui possent rationes omnes quæ contra Reg. afferunt, tamen aliqua adhuc dicemus.

Secunda Propositio. Cum per **Demonstrationem Quia** cognoscatur tantum causam existere, & consequenter ipsa ut causa non cognoscatur distinctè, sed ante Regressum à **Demonstratione Quia** ad propositionem quid, ut Caietan. Bald. & Zab. observant, intercedit aliud quoddam, quod appellant examen, vel negationem, aut considerationem mentalem, quæ causa quæ imperfectè & in confuso prius cognita fuerat, distinctius ac perfecte

sectius considerata natura illius & conditionibus, & comparando cum effectu, tandem cognoscitur ut causa. Unde posita tertio veluti loco per **Demonstrationem** propter quid ingredimur ad ostendendum propter quid in sit effectus subiecto. Alioquin cum non possit res maiorem notitiam parere ea quam habet, non posset per causam cognitam quoad existentiam alia haberi effectus notitia, quam quod is existeret, nihil enim dat quod non habet. Bald. verò refellit quosdam dicendi modos circa rationem, quæ habeatur cognitio causæ post **Demonstrationem Quia**, ante **Demonstrationem** propter quid, & concludit haberi per definitionem. Ego autem dico hoc multis modis fieri posse. Primo, Posita cognitione existentie causæ, aliquando ob evidentiam talis causæ, statim ex sola terminorum cognitione cognoscimus causam talis effectus, ut si exploratum sit accendi ignem in nube, statim quo compertum sit esse conitru causam, sicut multa sunt quæ cum primum in conspectum nostrum veniunt, statim oculis cernuntur. Et hoc potissimum locum habere supra diximus in immediatis quæ ex terminorum apprehensione lumine naturali cognosci solent, & ex natura sua postulant ut ita cognoscantur. Factis ergo huiusmodi **Demonstrationibus** per **Demonstrationem** ex effectu veluti præsentibus, intellectus eas quasi intuetur altiore illo habitu, qui potentie nomen retinens, intellectus dicitur. Secundo. Id fit illis modis quibus sup. diximus causam, quæ ante non erat cognita ut causa est per multos discursus aut resolutiones notam fieri ante **Demonstrationem** propter quid; tunc enim facta **Demonstratione Quia**, potest fieri statim regressus ad propter quid, & quamvis in resolutione illa & causam etiam, & propter quid effectus sit cognitum, non tamen censetur utraque illa **Demonstratio** inutilis, quoniam per illas hæc eadem planius & distinctius, ac meliore forma cognoscuntur. Confirmatur exemplis Aristotelis, quia **8. phys.** postquam **Demonstratione Quia** agnovit existentiam motoris

eterni per motum eternum, antequam ingrediatur ad probandum motum eternum, 1. 1. 3. exponit essentiam motoris eterni, ut sit impassibilis, impassibilis, immobilia, quamvis iterum versus finem libri has conditiones dissonat. De quo exemplo quod prior Bald. attulit multa Zab. cap. 6. Præterea r. phys. materiam primam probabit ex transmutatione & generatione esse, postea à 1. 3. 7. usque ad 70. materiam conditiones exposuit, & longè adhuc post, si vera est Zab. expositio in cap. suis. Ex materia probat in lib. de generatione tanquam ex causa perpetuam rerum generationem. Quod etiam notat Bald. Item 3. de anima. Ex operationibus cepit Aristoteles intellectum agentem & possibilem, deinde explicata utriusque natura, regreditur & dat propter quid. Item lib. 4. de calo, Inuenta existentia gravis & levis ex motu rursus & deorsum, non statim regreditur, sed ex existentia motus circularis etiam non regreditur *ibid.* in 1. 2. sed postea 1. 17.

Dicitur. Cum per illud examen cognoscitur causa ut causa, cognoscitur etiam causa ut effectus causa. Non ergo est necesse regredi ad Demonstrationem propter quid, ut id demonstramus. Resp. Cum cognoscitur causa virtualiter, virtute etiam cognoscitur effectus. Demonstratio autem facit ut expresse cognoscatur, quod ante non sciebatur distinctè. Nec hoc mirum est, siquidem medium virtute est totus syllogismus, quare non videtur negandum non cognosci causam formaliter in Demonstratione Quia, cum præsertim sit post dictam resolutionem, quamvis id Zab. concedi potest, quod cap. 7. dicit, imperceptibili interdum hæc omnia tempore fieri, sed quod eodem tempore concedit, id verò ægè illi condonari potest.

Tertia Propositio. Ut compendio naturam & conditiones Regressus cognoscamus, Regressus est processus rationis artificiosus, in quo primum effectum demonstramus causam, deinde per causam ostendimus effectum, non in eodem genere Demonstrationis, nec circa idem quæstio-

nis genus. Prius enim est Demonstratio Quia, & probat existentiam cause, postea propter quid, probatque propter quid in se subiecto passio, circulus autem ab eodem ad idem penitus procedit, sicut circularis linea. Quare regressus imitatur potius figuram triangularem, quia est ab esse effectus ad esse cause, ad propter quid effectus. Secundo. Incipere debemus à Demonstratione propter quid, qui enim scit propter quid, etiam scit existentiam, & causa non fit nota ante Demonstrationem Quia, quamvis non negent etiam per Demonstrationem propter quid existentiam quodam perfectiore modo effectus cognosci, quam ante. Tercio. Debes esse in terminis convertibilibus, ex Arist. 1. post. com. 97. & Averroes *ibid.* & comm. 8. & in Ep. in fin. 2. post. comm. 66. Ex Theop. cap. 27. lib. 1. & lib. 2. cap. 30. Ratio est. Quia si effectus amplior est, impeditur primus progressus; non enim valet: Est lux, ergo ignis, si causa, impeditur secundus, est enim valeat: Respirat, ergo habet animam, non tamen contra, quia præterea requiritur pulmo. Quarto. Debet fieri in prima figura. Colligitur ex Aristotele, & quia perfecta scientia requirit talem figuram. 1. post. 1. 31. Quinto. Debet fieri utrimque ex notioribus: alias enim non esset perfecta Demonstratio. Sexto. Ita fieri debet ex Demonstratione Quia, quæ præcedit, conclusio continet prædicationem causa de subiecto, & in Demonstratione propter quid fiat minor propositio. Iam verò minor Demonstrationis Quia, in qua prædicatur passio de subiecto, fiat in Demonstratione propter quid conclusio. Denique maior Demonstrationis Quia, in qua prædicatur causa passionis de passione, conuersa simpliciter fiat maior in Demonstratione propter quid, hoc est, ut prædicatur passio de causa passionis, potest enim fieri conuersio simpliciter in propositione vniuersali affirmatiua, cum termini sunt conuertibiles. Nec tamen vis posterioris Demonstrationis pendebit ex illa conuersione, quæ tantum indicat connexionem necessariam, & conuertibilitatem, sed ex causa quæ assumitur in ipsa

atque medium: Sit hoc exemplum ut
proberetur hominem esse rationalem, &
posses propter quid sit risibilis: Omne ri-
sibile est rationale, omnis homo est risibi-
lis, ergo omnis homo est rationalis. Eris
dicendum propter quid quod sequitur:
Omne rationale est risibile, omnis homo
est rationalis, ergo omnis homo est risi-
bilis. Ultimo usus huius regressus in mul-

tis scientijs esse potest, in Physica frequen-
tissimus est, in Mathematica rarius, aus-
penè nullus; vel enim in causis non pro-
priè videntur, aut illas sunt effectus vel no-
tiores, vel æquè notæ, etiam quoad
nos. Ad rationes aduersario-
rum patet solutio.

¶

TRACTATUS DE SCIENTIA.

Quoniam latè hæc res patet, hæc potissimum explicanda sunt. *Primo. An sit. Secundo. Cùm duplex sit, Habitualis & Actualis, de Actuali primo est agendum. Tertio de Habituali. Quarto comparabimus habitus scientiæ atque etiam actum eiusdem cum alijs sum actibus cum habitibus Intellectus, præsertim cum omnium imperfectissimis, qui sunt Opinio & Fides.*

PRIMA PARS.

De Scientia in communi.

IN hac prima disputatione agemus de existentia scientiæ, ut sumitur in communi pro certa quadam cognitione, & de scientia quæ in nobis parari potest, nihil enim de supernaturali, Angelorum, vel nobis infusa, quod Auer. in lib. de som. & vig. impie negauit, asserens nullas diuinitus scientias infundi, De qua re D. Thom. 1. part. quæst. 84. Simul etiam videbimus quis sit modus comparandæ scientiæ, & quæ illius sit natura, quæ conclusiones. Hæc enim omnia & alia quæ de scientia dicenda proposuimus, ad Logicum sine dubio spectant, cuius etiam est tradere modum & instrumentum sciendi; eiusdem enim est explicare finem, cuius & medium. Et hoc fatetur Auer. 2. phys. com. 16. dicens, pertinere ad Logicum ponere differentias inter scientiam in communi, nempe primi principij de Demonstratione *quia & propter quod*, & de scientijs quæ inde efficiuntur. Ponere enim discrimen inter scientias propriè est solius periti, ut autem scientia est ens quoddam, sic spectat ad Metaph. hac enim ratione de ea agit Aristoteles 4. & 6. Metaph. ac peculiari etiam iure illius est, statuere scientijs obiecta sua, quatenus versatur circa ens maxime commune, & maxime communibus utitur principijs, quod docet Auer. 4. Col. com. 4. & 4. Met. com. 1. Scientia est virtus quædam Intellectus, ratione aliqua spectans ad hominis felicitatē, de ea disputat Moralit Philosophus, ut videre est apud Aristotelem 6. Ethic. ut denique est

effectus quidam animæ nostræ, agitur de illa ab ea parte Physicæ quæ est de Anima. Nos autem ut agamus de scientia prout ad Logicum spectat; primò supponere debemus illam esse.

QVÆSTIO SECVNDA.

An sit verum scientia?

Hæcenus in tota Logica quam diximus esse sciendi modum, & dum ageremus descendi instrumentis, supposuimus dari scientiam, tamen quia hac de re dubitari merito potest; idè hie nobis visum est hanc quæstionem disputare, ubi de natura scientiæ alijsque eius conclusionibus necessariò agendum est. Ex Socratis disciplina qui primus Philosophiam naturalem, quod parum & vtilitatis & modicæ certitudinis habere videretur, ad Ethicam transiit, dixitque quæ supra nos, nihil ad nos, in plures eius discipulisectas abiit. Inde enim veluti profeminatæ sunt scholæ Platonis, Aristotelis, & Xenoc. Alia verò ex parte Antist. patientiam & duriciam Soc. æmulatus cynicum philosophandi genus arripuit, Antistip. Cyrenaicam familiam instituit; orti sunt quoque inde Eretri. Megasthenici, Pyrrhionici, alijsque complexus, ut non sine causa Cic. lib. 1. de fin. Socratem appellet Philosophiæ atque Philosophorum omnium parentem. Ex his ipsi Academicij, Pyrrhon. Protagoras, Thales Mil. Socrate etiam antiquior, & Ioniæ philosophiæ Autor. Hom. Emic. Emped. apud M. Fic. in Epist. Tetr. Heracl. & Cratyl. apud Aristotelem 4. Met. text. 12, Zeno, Gorgias & Xenophanes apud Aristotelem

Aaaa

Aristotelem

hotelem de his tribus philosophis. An-
magoras & alij putabant, omnino non es-
se scientiam de rebus, sed suspendendum
& tenendum esse in omnibus assensum,
quod fortasse adducti sunt, ut dicerent
propter vulgatam illam Socratis senten-
tiam: Hoc vnum scio me nihil scire; vn-
de Socr. ironia & dissimulatione scien-
tiæ utebatur, nihil asserendo in totius re-
sistat inquisitionem incumbens, nihil-
que ex se sed ex aliorum confessione con-
cludebat. Vel certe quod reuera de re-
bus omnibus dubitaret, sicuti Platonem
illum secutum fuisse professi sunt Speu-
sippus Xenoc. Polem. Crat. Aristoteles
etiam 2. *Eth. cap. 7.* testatur solitum So-
cratem interrogare tantum, & non res-
pondere. Constatetur. n. inquit Aristot.
se non scire, quod idem habet Plut. *lib. de*
q. Plat. in init. Porro ex his ipsis qui hæc
profitebatur, nihil plane sciti, quidā fuisse
qui ne quidē inquiri vellent, quod nihil
inveniri aut cōprehendi posse putarēt, ta-
lis fuit Clirom. Carneades, &c. Qui autē
etiā sic res perquirebāt, dicti sunt Scept.
non negātes res posse cōprehendi suapte
natura, sed à nobis, ut contrā, qui item
aliquam comprehensam putarent, Dog-
mat. appell. ita ut tres philosophandi ra-
tiones esse dicerentur, Academ. Scept.
Dogmat. lege Sextum Empir. in lib.
contra Mathem. id est, contra scientias
omnes & disciplinas; vbi cum Herodoti
Philadelp. sectator Pyrrhonicæ fuisset,
scientias omnes infestat. Dicitur au-
tem idem fuisse qui Sextus Cheronus,
Plutarchi Cherongi sororis filius; qui
floruerunt sub M. Antonino Imperato-
re, tum in lib. Hypotiposeon Pyrrhoni-
carum. Ipse autem videtur in eadem sen-
tentia ponere Academ. mediā eiusq; Au-
rotem Arcef. *lib. 1. hypot. c. 1. & 11.* Idem
inquirir de Acad. in 3. 4. & 5. lege etiam
Diogenem *lib. 9. in Pyrrh. D. Aug. lib. 83.*
quest. q. 9. Henric. de Gand. in *sum. q.*
art. 1. Concl. differentia 3. Mirand. *lib. de*
Cert. doct. gent. Gal. de op. gent. doct. Plut.
de communibus notionibus contra Stoi-
cos, quibus idem tribuit, cum tamē Sex-
tus inter Dogmaticos referat. Et Plut.

ait eisdē negasse sensum. Euseb. *Cesar.*
14. præfat. Euang. cap. 7. D. Aug. 3. con-
stend. cap. 7. & 8. de Civitas. Dei, cap. 12.
D. Ieron. *contra Iovinian. Laetantius lib. 3.*
cap. 6. Plut. 1. quest. Plat. ante med. Procl.
in *Euc. cap. 6. & 15. Albert. Mag. 1. post.*
trah. 1. cap. 5. Varie autem causæ hos Au-
thores impulerunt, ut scientiam de medio
tollerent; ex cit. tamen Aut. colligitur &
Cic. in *quæst. Academ. Anax. & Xenoc.*
putabant omne cum omni permissum
esse, ideoque nihil de vlla re noti æstima-
ri posse. Pyrrho, Hom. Xenoc. Zeno, De-
moc. & alij, quia Intellectus pendet à
sensu, qui fallax & incertus. Quare Am-
præfatione in prædic. dixit solitū Pyrrhi-
vi exemplo fluvij in quem heri acquit,
ut quis bis introeat, quoniam antelap-
sus est, quam secundò intruperis signi-
cans res omnes fluxas esse. Academicis,
quia scientia haberi debet ex signis, quæ
nullam falsi continent rationem, huius-
modi nulla esse possit. Vnde Cic. 1. *quest.*
Acad. Neque inter nos inquit, & eos, qui
se scire arbitrantur quicquam interest, ni-
si quod illi non dubitant, quando ea vera
sunt quæ defendunt, nos probabilia mul-
ta habemus, quæ sequi facili, affirmare
vix possumus. Et in fine Catulus sic rem
concludit: Ergo ad primam revolvor sci-
entiam, &c. Protag. quia nihil natura sua
verum vel falsum esse, sed huiusmodi
cuique videtur. Et Atticus, quia vi-
debat omnia esse in continuo motu &
fluxu, vnde utebatur etiam exemplo flu-
vij, dicens ne semel quidem licere in eū
ingredi, quia antequam totum demer-
sum fit corpus, aqua defluxit plurima.
Nos autem rationes eas esse dicimus, quæ tum
omnino negantibus scientiam esse, tum
aliquo tamen modo Veritatem indaganti-
bus, ut tamen scientiā assequi nos posse
negent. Nos præcipuas autem tantum
proferemus, cum valde multas habeat
Sext. Emp. & Franc. Mirand. locis citat.
Principalem autem locum obtinet Scep-
tici ita dicti, *ἀσκητικοί*, id est,
indagare. Dicti etiam sunt *ἀσκητικοί*, id
est inquisitores, *ἀσκητικοί*, id est dubita-
tes &c. nempe quod de rebus omnibus &
quærentes

quererent & tamen semper ambigerent. Vnde orta illa vox, de qua Cicero in Acad. 1. & 2. id est, retentiois assensus. Denique dicti sunt Pyrrh. quoniam Pyrrho, ut Sext. inquit solidius, & apertius sceptum pertraheret, quam qui illum etate præcurrerunt.

Prima ergo Ratio est. Tam varia ipsorum de rebus hominum iudicia, tum quæ ad mores spectant, tum quæ in sola veritatis cognitione consistunt, indicare manifeste videntur, nihil liquidè veritatis percipi posse. Quam ratione significat Arist. 4. Met. text. 12. & rectè persequitur M. Fic. Hinc illud Ovid. *Tot hominum mores, quot sunt in orbe figura.* Et illud. *Trahit sua quemque voluptas.* Item. Nam non una trahit cunctos, eademque voluptas. Vnde lepidè Luc. in dial. Hermot. siue de sectis, ex varietate Opin. probat, nulli esse assentiendum. Sunt alie innumerae sententiæ, de rebus grauioris momenti inter se dissidentes. Nam quod ad summum bonum attinet. D. Aug. de Ciuit. Dei, 4. cap. 1. Ex M. Varr. in lib. de Philosophia, 128. vel 188. de summo bone Philosophorum sententiæ refert, vt rectè idem epi. 125. c. 5. scribat horum ingenia & oria hæc in quaestione contrita esse. Et Cic. in Luc. de errore tot Philosophorum inquit, de bonis contrariisque rebus tan coporè discrepasse vt plus vno verum esse non possit, iacere necesse sit tot disciplinas & lege Erus. 14. de prepar. Euang. Theodoretum lib. 2. de curandis græcam. vbi habet illud Temonis. Mortales miser, probro ventris ad instar. Quenam vos lites nugis pugnantibus vident, O vires animi sine aquis implentur inanes. De Deo plurimæ exiterunt sententiæ, de quibus Cic. de natura Deor. D. Aug. 5. & 6. de Ciuit. Dei. Them. vt habet Socrat. 4. bist. Eccles. cap. 27. Oratione ad parentem Imperatorem plusquam trecentas opiniones recensuit, vt verissima sit illa Aristotelis 4. Met. text. 21. Si enim inquit qui maximè verum vident, hi autem sunt qui maximè illud quaerunt & amanturales opiniones autem & calorem de veritate sent. &c. Cic. 2. de

diuin. Nihil tam ridiculum & absurdum esse ait, quod non aliquem Philosophorum Authorem & defensorem habuerit. Contra Stoicos, grauissimum Philosophorum genus Plat. op. scripsit de ipsorum contradictionibus, & aliud quod ostenditur Stoicos absurdiora quam Pœtas locutos esse. Et. lib. 1. de plac. Philosophorum, varias sententias discrepantes narrat. Denique ipsosmet Peripat. quos meritò Cicero maximi facit, ait ibidem, ita degenerasse, vt ipsi ex se nati videantur. Confirmatur, Ex varietate, fluxu & immutabilitate rerum omnium. Vnde Hom. & alij dixerunt Oceanus esse omnium patrem, marrem autè Thetis. Sunt autè hi Dij aquæ præfidentes quæ in continuo fluxu consistit. Sic etià Thales Miles. primus ex 7. sap. credidit rerum omnium primū principium esse aquam. Confirmatur etià Authorit. omnibus assentient. Aut est enim aliquibus tantum, aut maxime multitudini. Profectò non omnibus. Si aliquibus, quibusnam tandem potius. Dicit enim Platonis discipulus, esse credendum Platoni, Epicuro Epicureus. Si maxime multitudini, qui nobis constare potest, maximā multitudinē in re aliqua concordare, cum certum sit, plurimas esse nobis ignotas nationes, quæ moribus, scientiisque ab his quæ nobis nota sunt, fortè dissideant.

Secunda Ratio. Sensus sæpe falluntur, vt incertum sit, certinè aliquid aliquando comprehendamus, vt patet in coloribus colli columbae, Iridis, ligni putrefacti, & in baculo aquis immerito qui fractus esse videtur. Vnde Xenophanes apud Sextum Empiricum lib. 7. pag. 322. Nullus, inquit aperte visci, sed neque visci visquam, de Dijs cunctis à me quæ dicta fuere, &c. Vtramque hanc rationem indicat Arist. 4. Met. c. 20. Quin etiam decipimur in rebus, quæ videtur manifestissima, vt quod nix sit alba. Contrarium enim probare conabatur Anaxagoras, quia nihil aliud est nix quam aqua concreta. Aqua autem est nigra; ergo nigra est etiam nix. Simile est de cornu Caprino, quod

Tertia Ratio. Si quid credas te certo scire: vel illud scis per demonstrationē, vel non: si per demonstrationē, ergo hanc ipsam nosti, & quidem per aliam demonstrationē; & sic ibitur in infinitum: si non per demonstrationē, ergo iniuria tibi vis fidem haberi.

Quarta Ratio. Scientia est vniuersaliū. Vniuersaliū vero cognitiō acquiri nō potest sine inductione per omnia singularia: At per omnia singularia nulla potest esse perfectā inductione. Consequenter neque perfectā cognitiō vniuersa, ergo neque scientia.

In alio extremo versantur illi, qui dicebant, omnium rerum esse scientiam, eamque cum sensu confundebant: de quibus Plato in Theo. & Arist. 2. de anima 1. 150. ubi opinionem hanc Empedocli tribuit. Ratio istorum erat: quia per motum omnia inuicem permiscantur ac transmutantur, nec quicquam sincerē est, sed omnia in omnibus. de nulla igitur re quicquam certo ac distincte cognoscitur, sed tamen hisce aliisque non obstantibus, sit nostra.

Prima Propositio. Nullam dari certam rerum cognitionem & intelligentiam, quod scientia nomine intelligimus, absurdum est, & omnino falsum. Ad quod probandum adduci potest hec.

Prima Ratio: Deus & natura nihil faciunt frustra, vt docet Arist. lib. 1. de celo: 22. & seq. nec non 30. 1. de Anima. 1. 60. At verō omnes homines natura scire desiderant, præsertim speculatiua, quæ præstantiora sunt, & intellectū nostrum magis perficiunt. Debet ergo acquiri posse scientia. Certe, n. quando Natura propensionem ad aliquid dat, dat etiā media ad illud consequendum, V. G. animalibus propensionem dedit ad ambulandum: dedit proinde etiam pedes. Igni sicut indidit propensionem ad locum sursum, ita quoque tribuit leuitatem, ergo.

Secunda Ratio. Videmus in omni rerum genere quasdam esse propositiones quas etiam ore neges, ingenuè tamen & ex animo inficiari nequeas, quales sunt om-

nes quas tract. de principijs diximus esse principia, dignitates, immediatas propositiones, si illæ tamen externis principijs cognoscantur, verbi gratia, quis negare audeat, seruandam esse in Deum pietatem; quod sibi quisque non vult fieri, alteri cauendum esse vt faciat; quodlibet esse vel non esse, &c. Si ab æqualibus æqualia demas, quæ remanent erunt æqualia, quod tamen pertinax negat Carneades, vt scribit Gal. loc. citat. At ex huiusmodi principijs multa inferri possunt. Certa igitur erunt. Ex eo enim quod verum & certum est, non nisi verum item & certum effici potest; nec ex quolibet quodlibet; alioqui argumentabimur cū Gal. Cygni sunt albi, corni sunt nigri, ergo Academici & Scepti. quod de Erasistrato Medico Logicam auferente dicebat Gal. sunt stulti. *Confirmatur.* Quia eō etiam scientia processit, vt certō quæ futura, prædicantur, vt sunt Eclipses, cursus siderum, &c. Quanquam qui ex siderum obseruatione ferunt de rebus futuris ac liberis iudicium, & ideo dicuntur Mathematici Iudiciorij, quique versantur in Horoscopis & obseruatione natalium dierum, & ideo Generaliaci appellandi sunt, tāquam perniciosissima Reipublicæ Christianæ pestes, à Christiano etiam nomine exterminandi sunt. *Confirmatur.* Quoniam inquit Gal. rationes quibus probatur, certi aliquid nesciri posse, nullus adhuc dissoluere voluit, quod indicio est, meras esse nugas & fallacias atque indignas in quibus enodandis cuiusquam desudet labor.

Tertia Ratio. Constat certam esse rerum omnium naturam, ratas etiam ac proprias affectiones: possunt ergo scientia aliqua comprehendī. *Confirmatur.* Valde enim absurdum videtur ab initio infidi neminem scientiam veram asscetum esse, & frustra in ea comparanda elaborasse; quod si ita est, reddentur homines desides & inertes, vt ipse qui desperant quicquam certo discere posse, & profecto cū sit eiusmodi veritas, vt concedamus quod Aduersarij dicunt, esse eadem de re opiniones, omnes tamen à

scopo aberrasse non est dicendum. Denique, in multis nemo tergiversatur.

Quarta Ratio. Sensus circa obiecta propria non fallatur, ut docet Aristoteles 1. *de anima*, text. 63. 152. 161. 4. *Met.* text. 24. & deinde scientiæ omnes sunt vniuersalia, quædam etiam seuocantur & abstrahuntur à sensibus. Nec quia multa sunt quæ ægrè à nobis certò cognosci possunt, ideo desistendum ab eorum inquisitione; ut contra Simonidem agit Aristot. 1. *Met.* cap. 2. *lib.* 10. cap. 7. & Alb. in 2. *Met.* ex Ptolomæo refert: Si quid est quod partim à nobis sciri, partim nesciri potest, stultissimum fore eum qui desperatione eius partis quæ sciri non potest, illam quoque rejiciat quam assequi potest; sic enim omnes scientias negligerent, cum nulla propemodum sit, quam omni ex parte assequi possimus.

Ad argumenta Adversariorum, satis fortasse esset Galeni sequi consilium, qui indigna putat vlla responsione. Respondimus tamen ad primum. Multa etiam sunt de quibus nulla fuit opinio, vel successu temporis apud Sapientes nulla fuit dissensio. *Ad confirmationes.* Arist. 1. *Top.* cap. 4. Qui inquit dubitant Deos venerari, & parentes amari oportere, poena digni sunt: qui utrum nix sit alba, vel ignis calidus, sensu indigent. Causa verò cur aliqua ab aliquibus interdum non recipiantur, ut colligere est ex Arist. 1. *Cel.* text. 22. est vel propter diminutionem naturæ, id est propter amentiam, vel propter paucitatem exercitationis, vel propter pessimam consuetudinem. Idem ferè colligi potest ex 2. *Phys.* text. 6. 71. & 74. 2. *Met.* text. 15. Quare non est simpliciter verum illud Senecæ; si diues es, lauda fortunam, si pulcher es, lauda formam, si sapiens, lauda te ipsum. Quævis enim plurimum insit momenti in natura, non est id tamen per se se sufficiens; nam ut inquit Victor. natura facitabilem, ars facilem, usus verò peritū. Hinc est illud quoque Hesiod. de triplici hominū classe, ut etiam refert Arist. 1. *Eth.* cap. 3. & D. Bas. in Oratione *ὑπὸς τῆς τοῦ*, quorum prima est, eorum qui ob bonam co-

plexionem discere Marte propriis possunt. Secunda, qui ob facilitatem morū & ingenij quoque habilitatem ab alijs discere possunt. Tertia, qui ob ineptitudinem ne ab alijs quidem. Vnde Aristot. de natura loquens, 3. *de anima*, text. 64. & 66. molles carne, apti mente. De exercitatione, sæpè monet veteres Philosophos quod exercitati in Logica minimè essent multa peccasse, ut 1. *Phys.* text. 6. 71. 3. *Cel.* 61. 1. *de generat.* text. 7. De consuetudine, autè 2. *Met.* text. 14. ubi de illis, qui fabularijs & puerilibus rebus assueti esse solent. Probatur etiam esse alia causa, ob communem caliginem mortalium hominum, qui caelestis doctrinæ lumen non receperunt. Etiam maxima causa est animi prauitas, consuetantis potius gloriæ umbram ex sophistica contentione quam Veritatis lumen, quod credibile est plerisque ex Veteribus fecisse. Denique, Quoniam aliqui fuerunt scientiarū repertoires. Est autem aliquid primū inuenire difficile; inuentis addere facile, ut rectè docet Arist. 2. *Elench.* c. 12. 2. *Met.* 1. 2.

Ad secundum Argumentum. Non fallatur sensus, si quæ requiruntur, omnia adsunt, quod autè id ita sit; colligitur discursu ex multorū experiētia & collatione inter se. Sed de hoc agemus in *lib. de anima*. Adde quod ipsemet sensus, vel se corrigit, vel illum Intellectus, ut cū iudicat Solē multo esse terrā maiore, quoniam ratio docet, cætera astra nō pati deliquiū propter lunā, quod umbra terræ tanta non sit, ut ea quodammodo obtegere possit. Sic etiam de remo, vel baculo in aqua, cū primum enim extrahitur, integer apparet, quare quod fractus videtur, id ad radiosum solarium referendum esse ratio suadet. Porro ad oēs istas confirmationes sigillatim respondere non vacat. Hoc certè merito respondere possemus, quod Expictum, dixisse ferūt. Si inquebat ille, Academici alicuius seruus esse, & posceret quis panē, gladiū porrigeret; quod si is obiurgans diceret nō esse panem, adderem illū non falli scientia sua, quoniā id verum esse putat, quod sensu iudicat, credibile est autem hallucinari sensum.

Ad tertium Argumentum. Rectè respondet Arist. Non omnium rerum haberi semper Demonstrationem, sed prout vel res ipsa fert, vel si sint res ad eam certæ, non egent Demonstratione.

Ad ultimum argumentum. Falsum est, non esse certum vniuersale, etiam si ex Inductione singularium fiat, quod enim in plerisque eodè se modo habere videmus, rectè colligimus & in vniuersum ita esse, præsertim si aliæ regulæ adhibeantur.

Secunda Propositio. Non omnia à nobis sciri possunt; loquor de rebus naturalibus. Est hæc propositio contra secundam opinionem dicentium. Idèd omnia agnoscere, quia omnia sub sensu cadere possunt, nec à sensitua differt Intellectus nostri cognitio. Quorum fundamenta ad eam sunt infirma, & ad eam etiā ex responsis eorum argumenta primæ opinionis debilitata, ut aliam solutionem non possulent. Alij tamen fuerunt, qui res omnes certa scientia comprehendere posse putarent, modo scientifico & qui ad Intellectum pertinet; de quibus melius est ut seorsim aliquid dicamus, si prius quomodo in nobis scientia sit, viderimus.

QVÆSTIO SECUNDA.

Quomodo scientia sit in nobis?

ID est. An sit ingenta nobis scientia à natura; an acquisita; aut quo tandem alio modo in nobis sit.

Prima Opinio Platonis. Quod animis nostris fuerint diuinitus creata scientiæ, quas tamen in descensu ad corpora obliuione perdidissent, aut potius earum usum intermisissent, paulatim autè sensuum beneficio redire in memoriā earundem rerum; quod alijs verbis dicitur generari in nobis scientiā non de nouo, sed per reminiscentiā. *Ratio potissima erat.* Tum quia antequā in lucem homo ederet, & humanum corpus efformaretur, conditi erant animi nostri, eos autè rerū cognitione esse vacuos, nulla ratione par erat, idem autem cum in corpore illabebantur, instar aquæ Letheæ immergebantur materiæ cōcretionē, & obliuioni dabant, quod ante nomenit, tum quia experientia compertum est, pueros ali-

quos interrogatos de rebus Mathem. apertè solere respondere, signum ergo est, id eorum animos ante tenuisse, quod in corporibus aptè respondēt. Tum denique quia brutis animalibus indidit natura cognitionem sensitivā, ergo homini ratione videnti æquū fuit, ut ingeneraret etiā cognitionem Intellectus. Hanc suam opinionem ponit sæpè Plato, in *Men.* 7. & 10. *Reip.* in *Phad.* Eandè sequi videtur Phil. 1. *pr.* c. 26. Sed contra illā disputat Arist. in *Met.* & præsertim lib. 1. 1. 43. & 3. *anima* 6. 5. 14. 8. 6. ait, Intellectum esse in pura potētia ad omnia intelligibilia, ac velut tabulā quandā rasam. Et lib. *de mem.* & *remins.* & 2. *Top.* loc. 15. ostendit latum discrimen esse inter scientiam & reminiscentiā. Est tamen notandum, Videri aliquādo Arist. inclinare in hanc sententiā. Nam 1. *Cel.* Id, inquit, quod nunquam esse desinit nec etiā caput: *Anima autē nostra nunquam esse desinet: nunquam ergo esse caput.* Est igitur ante efformata corpora nostra anima in rerum natura. Itē 2. *de generat. animal.* c. 6. dicit mentē esse quid diuinē, & de foris adueniens. Item Intellectum esse antiquissimum omnium: quæ si semel concedantur, consequens est, cū ignoratiōē quisque in se experiatur, discendo etiā aliquid promoueat, nec dici debeat fuisse animum nostrū in ignoratiōe rerum ante corporis formationē, in eandem Platonis sententiā delabi Arist. Verū aliud est dicere in quibusdā dictis Aristotelis nō esse interdū coherentiā, quod fortasse non grauē quis cōcesserit in his præsertim quæ ad animū nostrū pertinent. Aliud autem velle Arist. apertè esse huius sententiæ, quod eorū concedi nō potest, cū eam toties disertis verbis refuteret. Contra hanc opinionem lego *D.* *Tho.* 1. p. q. 84. *art.* 3. q. 10. *de verit.* *art.* 6. 2. *contra gent.* c. 83. *D.* *B.* c. 3. *de consolat. mouro.* 11. & *D.* *Aug.* *de quant. ani.* & in *soliloq.* visus est fauere huic opinioni. Verum 1. *retrah.* c. 4. & c. 8. id retrahat. Idem 1. 12. *de Trin.* c. vii. Et Tertull. *romo.* 2. in *tr.* de *ani.* c. 1. quidē obliuioni, &c. Nec est difficile refellere rationibus hanc sententiā.

Prima Ratio. Quia hæc est dicere animas

animas nostras hanc corpora esse conditas, quod sensisse fertur Origenes.

Secunda Ratio. Vt dixit Aristot. 1. Met. text. 49. & 2. post. text. 71. Mirum est latere nos nobilissimas quasdam res quæ in nobis sunt. Quæ ratio locum sine dubio habet in rebus naturalibus, non autem in supernaturalibus, nemo enim scit an odio aut amore dignus sit.

Tertia Ratio. Anima videtur corpori naturaliter tanquam forma propria, ergo non potest corpus esse impedimento, præsertim ut omnem scientiam quodammodo tollat de medio.

Quarta Ratio. Reminiscimur rerum à nobis ante cognitarum, sine adiumento sensuum saltem externorum, at nihil scire possumus sine sensibus externis. Unde sequitur cæcos & surdos à nativitate habere posse scientiam earum rerum, quæ sub sensu cadunt, nec videtur sub illorum sensus ceciderunt, quæ est obscura Aristotelis argumentatio. 1. Met. text. 49. *Confirmatur.* Quoniam cum addiscimus non recordamur id nos ante cognovisse, quod accidere tamen solet, cum subito aliquid rei recordatio, quævis Them. lib. de mem. cap. 14. dicat nos quorundam reminisci, quæ quomodo, quando, vel à quibus accepimus non recordamur, nec discernimus an sit novum inventum, vel ex veteri memoriâ repetita recordatio, quod illi difficile credi potest. *Confirmatur.* Reminiscencia est rerum singularium, scientia universalium, ergo non sunt idæ.

Quinta Ratio. Non esset intellectus capax erroris si voluntas prava esse possit, si virtutes essent naturales. Ita argumentatur Aristoteles, de voluntate 2. Ethic. cap. 1. *Confirmatur.* Quoniam si, quia de perfectione animæ est ut scientia sit prædita, dicitur illi scientiâ à natura inesse, etiam & virtus, cum maximam, & haud scio an non etiam maiorem perfectionem dicat, quod tamen non concedit Plato.

Sexta. Non putavit Plato habitum principiorum, vel potius naturalem illam vim cognoscendi prima principia obliuione intercedere, atque iterum reparari, tamen id consequenter illi dicendum fuit, cum

sit principium omnis scientiæ.

Septimo. Vel habuit anima scientiam prius in aliquo alio corpore, siquidè Plato cum Pythagoricis Metempsychosin, hoc est, transmigrationem animarum admittere videtur vel extra corpus. Si in corpore, ergo & cognitio quam habent primi scientiæ repertoires, non erit reminiscencia, qualis etiâ erit circuli quadratura, si quando fortè reperiretur, acut inquit D. Aug. 12. de Trin. c. 17. potest secundum Plat. dari animus peritus Geometriæ, qui in nullo animæ corpore geometriæ vim habuerit, quod planè colligi videtur, si ex sententia Platonis non est mundus conditus nisi in tempore, plurima enim primos aliquos inventores habuerunt, ergo tunc primum ab illa anima id est cognitum, & hæcenus non legitur à quoquam esse repertam circuli quadraturam. Quod si anima cognovit extra corpus, cur non meminit omnium scientiarum quas ante habuit? siquidè 10. de Rep. scribit Plato quendam Armenium, qui in prælio ocebuerat, ibi reuixisse, & omnia quæ animus separatus à corpore viderat, dixisse, multò ergo id magis facere poterat, si scientias omnes ante tenebat. At nemo id experitur, imò nec recordatur etiâ omnia pristinae existentia. *Confirmatur.* Quoniam sicut ex aspectu solius candoris in lacte recordamur & intelligimus illius dulcedinem, quam tamen sensu non percipimus, ita etiam posset aliquis percepta aliqua re huiusmodi vno consensu redire in memoriam eiusdem rei, quæ sub sensus non cadit. Hoc tamen ultimo, & est argumentum Mir. loco cit. Quoniam quomodo excitatur anima à rebus sensibilibus? si enim quia ipsæ gignunt species in sensibus externis, & hi in internis, & isti rursus in intellectu, oportet igitur intellectum nostrum prius cognoscere per species has intelligibiles, quam dicatur reminisci, imò frustra ponitur scientia in anima prior, quæ vel, ut vult Cap. nihil aliud est quam species ipsæ ordinatæ, vel certè sine illis fieri non potest. Porro ad argumentum Platonis respondendum est, falsa esse fundamenta illa: ad id autem

de Existentia respondet D. Aug. *retract.* cap. 8. Cur enim pueri apti ad nonnulla respondeant, est vel quia conclusiones, de quibus interrogantur, necessario & euidenter deducuntur ex primis principiis per se notis, non secus atque ab oculis meridiana lux percipitur, vel ob solertiam aliquam singularem, quæ, ut inquit Arist. *1. post. cap. ult.* est inuentio mediij, cuius signum est, quod si ab eodem quis percunctetur vel conclusiones alias abstrusiores, vel ab alio quopiam easdem faciliores, sed qui tardiore sit ingenio, non facile respondebit. Ad illud autem de brutis respondeo, hominem, illiusque animam inter res alias quæ intellectu sunt prædix, infimum locum tenere. Quare non statim, sed per discursum scientiam acquirit, præsertim cum natura dederit sufficientia instrumenta; nec est plane & omni tempore necessaria. Potest autem ad recitatam sententiam reuocari opinio Auerr. Them. in lib. de anima, & Simpl. ibid. & in *pradic. cap. de qual.* Dicunt enim Them. & Auerr. esse unum quendam intellectum separatum à quolibet homine, & communem omnibus, qui vniatur quibuslibet hominibus ad intelligendum ob variam phantasmatum dispositionem, pertinetium ad res varias: Simpl. autem dicit scientiam fieri à separato illo intellectu, quæ sit potentia deducens mentem & intellectum animæ ad speciem & intellectualem intellectionem, quibus occasionem dedit Arist. loquens de intellectu agente & possibili, quod tamen ex eo colligi non debet, & est falsissima sententia.

Secunda Opinio. Non multum discrepans à dictis Authoribus, est Auic. ut refert Auerr. *12. Met. comm. 13.* & *lib. 17. com. 31.* & D. Thom. *1. p. q. 84. art. 4.* quamuis ex Auic. *p. 5. de anima, in cap. 3.* oppositum colligi videatur, nempe fieri de nouo scientiam, nos autem solatium dispositionum esse causam, intelligentiam autem quandam, quam rerum quoque aliarum efficientem causam esse volebat, in nobis efficere scientiam elicitis prius ex obiectis speciebus intelligibilibus. Ratio est ipsius, quoniam intellectus noster est in potentia ad intel-

ligendum, & est subiectum scientiæ, non ergo ipsemet in se scientiam efficit, alias idem esset in actu & in potentia, agens & patiens, nec etiam sit scientia ab obiectis ipsis, quoniam singulares sunt & materiales, ergo ab intelligentia, quam inquit Arist. vocat intellectum agentem. Sed Thom. agere de intellectu agere, certe huius intelligentiæ operationem nemo in se experitur, & ut contra Platonem argumentabatur, non egeret quisquam sensuum ope ad intelligendum. Denique non magis ipsi intelligere dicemur, quam sistula per quam ijs loquitur: Ad rationem igitur Auicennæ respondeo, non esse absurdum in actionibus immanentibus idem esse subiectum actionis & efficientem causam, idem esse in actu & potentia, siue in actu formali, & potentia virtuali. Noster ergo intellectus adiutus obiecti præsentia elicit suam intellectionem, & argumenta quæ facta sunt contra Auicenn. eodem modo valent contra Auerr. Them. & Simpl. Nec denique necesse est agens esse simile effectui producendo, si sit æquiuocum, præterquam intellectus informatus principiis & speciebus obiectorum est quodammodo illi similis, priusquam autem ulterius progrediamur, notandum est lamb. *apud Philop. in 3. Anima. 1. 14.* testari Aristotelem fuisse cum Platone in eadem sententia, ideoque cum in illo dixit esse similem intellectum nostrum tabulæ, posuisse græcè non chartam, vel papyrum, sed το γραμματίον; nec enim dicitur γραμματίον, nisi γραμματα, hoc est literas habuerit. Quod si addat Arist. similem esse animam nostram τὸ γραμματίον, sed ἀγράφον, hoc est, non scripto, significare voluit, non esse scientiam illam alioqui à natura inditam expressam, sed obseruatam quodammodo & oblitteratam. Sed levis est hæc coniectura, est enim & γραμματίον tabula aptata scriptioni. Idem refert de Socrate *Plut. lib. de Socras. quæst.* ac ideo dixisse Socratem, scientiam nostram esse veluti artem obstericandi, quod tantum monstraret insitam notitiam, & non extrinsecus in genere,

Tertia Opinio. Quorundam apud Hænicum in *sum. art. 1. q. 2.* scientiam de nōmo acquiri, & fieri etiam ab intellectu, sed nō sine particulari ac speciali divina illustratione, propter id 2. *Corinth. cap. 3.* Non sumus sufficientes cogitare aliquid ex nobis quasi ex nobis. Et D. August. in *Soliloq. &c.* dicit: Sicut colores sine lumine videri non possunt, ita nec scibilia à nobis percipi sine diuino lumine. Verum hæc res potius ad Theologos pertinet in materia de gratia, tamen hic breuè & expediemus. Hæc sententia non est necessaria. Ratio est. Quia scientia naturalis est naturalis omnis perfectior ergo non est opus alio genere auxilij diuini, quam quod rebus omnibus naturalibus datur vt suam possint perfectionem accipere, hoc autem à rectè sentientibus appellatur, generale tantum auxilium, quod est intra limites auxilij naturalis, nec pertinens ad dona supernaturalia; nec enim est credibile toties Deū, & eam multis Ethnicis, etiam pessimis, communicasse hoc speciale auxilium, præsertim cum non ordinet ad hominem ad statum supernaturalem. Locus autem D. Pauli, vel D. August. vel de generali concursu Dei intelligendus est, vel etiam de ea cognitione quæ ad vitam æternam conducit, quod ideo B. August. toties dicit, quoniam agebat contra Pelagium hæreticum, cuius etiam hic error fuisse dicitur, vt etiam auxilium commune necessarium esse negaret. Ex his ergo concluditur in omnibus esse scientiam, saltem in potentia, & secundum inclinationem naturalem, de natura autem & quoad actum, id nobis fieri auxilio sensuum, & alijs modis.

QVÆSTIO TERTIA.

Quomodo acquiratur scientia?

NON ingrediar Phisicam disputationem de naturapotentia intellectus, & aliarum operationum necessarium ad illius actum, ea solū persequar, quæ ab omnibus intelligi possint, & modum quo scientia fiat vtrumque expli-

cabo, & de his quæ ad scientiam valde conducunt.

Quarta propositio. Scientia in communi, vt inquit D. Aug. *Epist. 172.* fit ex visis & creditis. Per visū intelligo quæ sensibus omnibus percipiuntur. Itaque primo necessarium est vt ministerio sensuum utamur & experimento, de qua re Arist. 1. *pr. c. 31. lib. 2. cap. 23. 1. po. 1. 3. lib. 2. cap. 10. 1. Met. cap. 1. & ibid. Neph. disp. 7. land. & Domin. de Fland. Ross. quæst. 4. scilicet. 3.* Præcedit ergo sensus, dum productio specierum intelligibilium, mediantribus phantasmatis, quod & apud D. Thomam q. 10. de ver. *art. 6.* negant, dicentes fieri scientiam ab intrinseco, non pendere autem à cognitione sensitiua, quia ad præsentiam reum sensibilem, vt inquitur, suas producit in seipso intellectus species intelligibiles, per quas vritur subiecto. Lege eundem *2. grad. 5. q. 3.* Tanta verò est vis experientia, vt hanc quidam non attendentes, sed commentitias potius rationes suas, turpiter & in rebus clarissimis fiat hallucinati. Vnde quidam, vt Arno, qui motum negabat, idem Diog. Cynicus non minus lapidè quam verè, vt refert Simpl. 6. *Eth. cap. 13. & lib. 2. rom. 25.* cum in publica disputatione rationes eius audisset, sola deambulatione surgens respondere contentus fuit. Lege Arist. 2. *ph. 1. 2. 2. & 20. & quidem 22.* dicit quæ rere rationem & dimittere sensum infirmitatem quandam esse intellectus. Lege Henr. *in sum. art. 1. quæst. 6. & 8.* Et D. Tho. 1. *p. q. 117.* Confirmatur ex Lucret.

Quid referamus enim, inquit, quod nobis certum ipsi.

Sensibus esse quæ, quo vera & falsa iudicantur, &c.

Et Aristoteles 2. *ph. 1. 6.* ridiculum dicit esse domostrate naturam esse quoniam est per se manifestum. Et 3. *de generatione animal. & cap. 10.* Credendum, inquit, magis est sensui, quam rationi, & rationi tunc credendum est, quando ea consentit cum sensui, quod non

higi potissimum debet in scientijs naturalibus. Parmen. tamen, Melch. Zenoph. Zeno, & alij iudicium veri totum plane ad mentem referebant, nullo modo ad sensus, ut scribit Diog. in *Parmen.* & testatur Arist. 1. *Met.* 1. *ph.* 13. *Cal.* Vnde illud Parm.

Nec tibi communis sensus persuadeat unquam

Quicquam, ut fallaces oculi, aut indicat auris,

Aur lingua ac ratio dirimat discrimina verum.

Secundo Requiritur doctrina, quoniam propria iuentione non acquiritur scientia, quod fieri solet opera Magistri, qui se habet ad discipulum ut ad ægrum medicus, nam præceptor etiam doctrinam probat, quibus illustratus, intellectus, ab ignorantiz tenebras dissipat, & sicut quidam sine medici opera conualescunt, aliqui ne sic quidem, ita & homines aliqui ne per doctrinam quidem scientiam accipiunt. Est autem hæc collatio Medici cum Præceptore accommodata, &c. Iuvat Magister adferendo exempla & similitudines manifestas, ex quibus conclusiones discipulus facile deducat. Quare Arist. sapienti & eruditiori maiorem honorem vult. *q. Eth.* c. 2. quam parentibus, quod & Alex. Macedo erga Aristotelem observavit, dicere solitus, ut testatur Caiet. & Plut. à Philippo se vivere, ab Aristotele bene vivere accepisse. Huc etiam reuocari potest, quod sapientes à maximis semper viris maximi facti sunt, de quare plenæ sunt historiz, quas habet Textor in sua disciplina. Huc quoque pertinet auxilium quod angeli suppeditant, quod non tantum scripturæ SS. testantur *Dan.* 10. & in *Tobia*, sed etiam gentiles, appellantes genios suos, qualem Socrati familiarum fuisse proditum est, & de quo librum scripsit Plut. *de genio Socratis*, & illius mentio sæpè fit apud Plutarchum. Et certè si id homini conceditur, multo & magis erit in angelis tribuendum. Quomodo verò id angeli faciant, dis-

putant Theologi. Nobis non probatur quod per solam quandam visionem intellectus sui ad nostrum, ita ut sola approximatione accendant quodammodo in nobis perfectius lumen: Et si enim sit illa approximatio, quæ tamen non est summum, tantummodo sequeretur aliquid perfectius cognosci, non verò aliquid de nouo; nam intellectus angelicus non est ex se representatiuus alicuius obiecti noui, & ut omittam quod angeli sint specula quædam lucida spiritualia, quæ cum opponuntur nobis, sit ut quæ ipsi intelligunt, in nobis etiam appareant. Vel etiam quod per species productas quæ concedi possunt ratione aliquarum rerum. Vel denique quod per nutus quosdam spirituales id efficiat angelus, ut externis vocibus formatis, per corpus æreum quod assumunt, vel disponendo species quæ sunt phantasia & in intellectu, vel denique remouendo impedimenta, perturbationem animi, ægritudinem, &c. ut facilius id, cuius in nobis est, impressa species, intelligatur, vel alatis etiam aliunde obiectis, quæ omnia solent appellari illuminatio angelica.

Secunda Propositio. Ad scientias acquirendas iuvat plurimum. Primo, Naturalis aptitudo, exercitatio, consuetudo. Secundo, Incensum quoddam desiderium; Ut enim dicitur *4. Met.* t. 21. illi veritatem agnouerunt, qui maxime quæsierunt & amarunt. Tercio, Utiles humilitas & animi moderatio, de qua sæpè in scriptura, vnde: *Sapientiam præstat paruulus*, Cum simplici sermone ei, &c. *Abcondisti ea prudentibus*, &c. ut videntes ea non videant. Et apud Ethnicos tritum est illud: Adulescentes oportere credere, ut habetur *1. Elench.* c. 1. & apud eosdem antiquos quidam tam diu in silentio vivere inbebantur, & hoc solum dicere: αὐτὸς ἴσα, ipse dixi. Huc pertinet sui ipsius notitia, de qua illud: *Nosce te ipsum*, quod Caiet. 19. Thaleti, Plinius lib. c. 31. Lacedæmon. Ouid. Pythag. & Plut. Apollini ascribunt. Et Plut. in lib. *de diet.* & *træff.* 5. vos dicitur fuisse in-

Bbbb 2 ingre-

gredientibus Apollinis templum salutationem illam, aut particulam, *his*, fuisse eorum aduentantium responsionem, quasi diceret *his*, hoc est *verè in es Deus*, videlicet quia cognitio nostri etiam usque ad scientiam Dei nos ducit. Vnde illud: *Gravi facta est scientia tua ex me*. Et quidam Dæmoniarum cum quæreretur quando philosophari cœpisset, respondit, tū primum cum seipsum iuxta illam sententiam nossit. Monebatur etiam eadem sententia supplices, ut cauerent ne quid à Deo inhonestum peterent; ideo fortè *Iam. 9.* cœcus illuminatur; effuto luto, quoniam ex consideratione luteæ domus nostræ, & terrenæ inhabitationis nostri oculi ut Deum videant illuminantur. Fatur etiam Philippus Macedo puerum ad id tantum habuisse, ut se commoneficeret, Philippe tu es homo. Et hæc etiam causa esse dicitur, cur cum alijs rebus Adam nomina imposuerit, non tamen sibi; est enim Adam commune naturæ humanæ nomen non secus atque homo; quoniam diffidebat se sui cognitionem adeptum esse. Quæ etiam cognitio nos instigat ad peccata fugienda, iuxta illud *Top. 5. Visitans speciem tuam, non peccabis*, hoc est ut dicit D. Ant. Abbas esse interpretatus; Considera tu ipsius excellentem naturam. Hanc eandem animi moderationem D. Aug. Ep. 25. 56. 119. & 131. ait esse optimam addiscendi & sciendi viam, & contrarium vitium acutissimis ingenijs causam fuisse errorem. Et Ep. 56. is habet: *Ea est autem via ad veritatem optima*. Prima, *Humilitas*, Secunda, *Humilitas*. Tertia, *Humilitas*, &c. quemadmodum Demosthen. primas, & secundas, & tertias actioni deferebat. Quarto, Maximo etiam est emolumentum animi candoris, & corporis, & castigata vita, quod posset multis exemplis demonstrari, tum ex gentilitate, tum ex sacris scripturis desumptis. Testis est Ioseph, testis Daniel, testes tres illi pueri, Dan 1. de quibus sci inquit scriptura, quod pueris his, hoc est abstinentibus & continentibus dedit Deus scientiam

& disciplinam in omni libro, &c. Testis etiam est Ioannes Apostolus, qui instar perspicacissimæ aquilæ sublimior quam cæteri conscendens, in diuinitatis radios oculos defixit, & ipsa virgo virginum purissima Dei Verbum & sapientiam genuit. Alia verò ex parte ratione naturali constat, & docet sæpè Arist. alijsque naturales historici habitudinem sensuum, & mentis stuporem ac cœcitatē ex re venere, & peccatis carnis proficisci. Vnde D. Augustinus in soliloq. Deus, inquit; qui non nisi mundos verum scire voluisti. Quod quamuis postea ipse retraheret, tamen potest hæc sententia retineri etiam naturalem rationem sequendo, quoniam id non ita facile præstatur ab immundo. Hinc est quod Beatitudo illa: *Beati munda corde*, habet sibi ex Spiritus Sancti donis illud respondens, quod est scientia. Lege D. Greg. 31. Moral. Et D. Th. *secunda secundæ q. 15. art. 3.* Ratio autē naturalis est, quoniam cognitio veritatis pendet ex operatione intellectus nostri abstracti a sensibus quare quo magis ab ijs idem abstrahitur, eo est quoque magis ad scientiam idoneus, ut contra magis ineptus, quo magis ijsdem est immerfus, quæ fortè Platoni causa fuit, ut ille lapsus animum in hæc corpora diceret scientiæ pristinæ obliuisci. Acidē dicit Anax. intellectum debere esse immixtum ad hoc ut imperet. Et quorundam sententia fuit, ut Democ. esse animam nostram ignem, cuius purissima natura est. Et alij, ut Plut. habet, volent intellectum esse lumen. Sed nihil præclarius Trismegisti sententia; is enim in *Panandro in tex. 4. Crater*. Nisi inquit, fili corpus tuum non oderis, te ipsum amare non poteris, cum autem non te ipsum, sed Deum dilexeris, mentem protinus consequeris, quam ubi habueris, scientiam è vestigio nancisceris. Et *tex. 7.* In primis, inquit, oportere vestem quam circumfert, euere, fundamentum præparatis, inscitiz, indumentum, &c. viam mortem, cadaver sensum, sepulchrum, circum-

eum.

cumfertile &c. Denique Aristot. in *Eth.* dicit idoneum scientiarum, in primis autem Moralium auditorem esse eum, qui sedatas pacatasque passionibus habeat. Et 7. *phys.* 20. Quia, inquit, quieta est, refidetque anima sciens sit & prudens, quod ostendit duobus exemplis ebrii dum sobrius sit, & dormientis dum euigilat. Ex quibus infert quod pueri nihil possunt discere, quia multa perturbatio circa ipsos sit & motus. Huc spectat ciborum abstinencia; quare Pythagorici maxime utebantur media, & suis animalium omnium & carniū cibum interdixit & vellebant. Et Heracl. dicebat, animam siccam esse optimam & sapientissimam. Et sicut vasa vacua ubi pulsata fuerint sonum reddunt, plena autem obmutescunt, & sicut solet per humidum aërem, & vaporem crudorum multitudinem obscuro, & dubio lumine conspiciamus, ita quibus venter cibus plenus est, verum clarè non possunt dispicere, quæ exempla habet Plut. *op. de esu carniū.* Lege Porph. *de abst. animal.* Procl. *de anima.* Iamb. *de myst. ægypt.* Posset quoque hic referri, quod iidem testantur, qui optimè philosophari vellent, secessisse in remotas solitudines, omnia reliquisse, atque proprios etiam oculos sibi etuisse. Omnium autem quæ diximus caput est Dei amor, quo ipsi amantur ab illo, & eundem vicissim redamamus. Hinc D. Bern. & D. Tho. Aquinas, uterque scientiam omnem suā, quæ maxima fuit, vni ad Deum orationi ascriptis. Imò D. Aug. 3. *de ciuit. Dei.* ca. 11. inter causas scientiæ Platonis, quam maxime suspicit & admiratur, habere esse vult, quod in ea re speciali Dei providentiā fuerit gubernatus. Et ipse Plato in *Phæd.* ait, Amicis Deorum plura esse cognita, quam iis qui Deum non sequuntur. M. Fic. 10. *de Tb. Plat.* ca. 1. testatur Platonem sibi persulasisse nihil reuera addisci posse, nisi docente Deo. Trismegistus quoque disputationes omnes à votis incipiebat, & in sacrificia definire volebat. Pythagoras quoque à matutino hymnorum factorum canticis Philosophiæ studium incipiebat. Et Sdc. in *Alcib.* Da mihi Deus; ut animus meus pulcher efficiatur, quodque ad cor-

attinet, animi pulchritudinem non impediat.

Tertia Propositio. Cum certum sit Ad Deum infudisse rerum omnium naturalem scientiam; dubium est an quasi per manus usque ad nos scientia deueniret, an recentior à quopiam inuenta fuerit. Ioseph. *lib. 1. & Euf.* 10. *de prepar. Euang.* primum asserunt, secundum tenent alij. Indicat Aristot. *Met.* tribuens Physicæ inuentionem Thaleti Milefio, & ex admittari homines philosophari cœpisse dicens. D. August. 2. *de ciuit. Dei.* cap. 7. & *lib. 8. cap. 2.* loquens de Ionico & Italico Philosophorum genere, huius Author fuit Pythagoras illius Thales, qui primus in Græcia cœpit philosophari, inquit Viues, Olymp. 31. anno primo, & Diogenes in *eius vita.* & Cyrillus. 1. *cont. Iud.* & Zananus apud Euf. 10. *de prepar. Euang.* cap. 3. Clem. Alex. in 1. *Strom.* idem sentiunt. Plura vide de chronologia Philosophorum apud Pêrer. *lib. 4. cap. 4.* Pro hac secundâ opinione facit quod non videtur verisimile tam diu durasse Philosophiam, deficientibus litteris, & toto fere orbe terrarum in illa generali eluione, & occupatis hominibus in alijs rebus. Accedit quoque quod aliquando pauca habebantur, & erroribus confersa, & successu temporis doctrina creuit. Idem significat Diogen. in *vita Philosophorum* Plut. *de plac. phi.* Et Aristot. fere semper præmittens Philosophorum opinionem, antequam suam sententiā aperiat. Pro prima opinione facit Soto in *Phys.* qui hac ratione utitur, quoniam Noë, ad quem peruenit scientia, eam toti mundo communicauit, à se suisque propagatam. Mihi equidem videtur primo traditam doctrinam fuisse à maioribus nostris, sed successu postea temporis à sua gemina veritate defecisse, tumque cœpisse alios veluti exsuscitare scientias. Sed Greci, qui florentissimij fuerunt, ab Ægyptijs & Hebræis occasionem acceperunt, ut testatur Plut. in *lib. de Iside.* Et Aristot. etiam. Quo loco quis omnibus præstiterit, & quinam singulorum scientiarum Authores dicendi sint, non potest in præsentia definiri. De Aristotele quod nostrum sit iudicium, diximus:

in prolog. Lege D. Augustin. 8. de ciuit. Dei. 22. 2. 6. 3. 4. 5. 11. 12. Hoc in vniuersum de Philosophis, eos & erroribus cooptos, & multis sceleribus conspurcatis fuisse, quod diuino consilio factum est, ne quis ascriberet humanis viribus veritatis indagacionem, & motum recte informandorum rationem.

Quarta Propositio. Vera & propria scientia quæ Demonstrationis est, potest vni-
co interdum actu à nobis acquiri. Ita D. Thom. 1. 2. q. 51. art. 2. Nam quod intellectus aliquid in se producere possit, est quia non tantum est principium productiuium, sed etiam passiuum, idque in quo suauiter actio tanquam in subiecto recipi queat, cum immanens sit. Quod verò per vnum actum scientiam producat, & expertientia interdum non obscurè demonstrat, suadetque ratio, quia non requirit intellectus in se repugnantiam, nec eam semper reperit. Quare cum sit actiuus, suum effectum producit, qui est summarius, non ita autem est de virtute, quando prius debet intellectus quodammodo multa euertere, quæ ex parte appetitus sensitui maxime sunt impedimento. Quid tamen sit actus scientiæ, quid habitus, postea melius dicetur.

QUESTIO QVARTA.

*An omnia naturaliter ab homine
sciri possint?*

HÆc questio partim est Theologica, partim Metaphysica, partim Physica, partim etiam Logica. Theologica est, quoniam ad Theologos spectat dum de diuina gratia differit, id examinate. Metaphysica, quia est scientia communis, & quasi compendium scientiarum omnium. Physica, quia illius de ijs, quæ ab intellectu sciri possunt, agere. Logica autem, quatenus scientiæ cognitio ad illam spectat. Est igitur questio de cognitione nostra, non de cognoscibilitate rerum ipsarum, de cognitione certa & scientificâ, de cognitione in genere & in communi, non autem huius rei particularis, aut illius, de

cognitione etiam eorum quæ propriè radunt sub sensus: nec enim de cognitione Dei, aut intelligentiarum secundum se, de qua re postea in Physica, vel Metaphysica. Sic etiam non querimus an haberi possit nudus substantiæ conceptus secundum se, multo autem minus de cognitione supernaturalium rerum agemus. Nec etiam de maxima claritate, quæ de naturalibus haberi potest; Certum enim est eam non posse haberi, res à sensibus seceret secundum se cognosci non possunt. Denique supernaturalia egere lumine maiore.

Prima Opinio. Est Auerrois 3. *Anima. comm. 36. 2. Metaph. comm. 1. 1. lib. de beatitud. Themist. 3. Anima. c. 51.* posse ab intellectu hominis omnia cognosci, Probatur primo. Quia obiectum intellectus est ens ut ens, sub quo omnia comprehenduntur. Confirmatur. Quia 3. *Anima. 1. 4. 5.* dicitur esse intellectus in potentia omnia. Confirmatur secundo. Quia naturaliter appetimus omnia scire. Tercio. Quia scibilia virtute continentur in primis principijs, hæc autem naturaliter cognosci possunt. Secundo. Deus ipse cognosci potest, vnde 12. *Metaph. 1. 19.* In Deo, inquit Aristot. inest beatitudo, quæ à nobis paruo tempore reperitur, hæc videtur esse sola essentiæ diuinæ cognitio. Tercio. Sensus potest naturaliter obiecta sua omnia percipere, at intellectus non est inferioris conditionis Probatur. Quia voluntas potest omnia bona velle, nisi præcognoscat intellectus.

Secunda Opinio. Oppositum sentit, & est communis, ac ideo etiam sola vera.

Prima Propositio. Omnium rerum certa scientia haberi non potest, rerum inquam naturalium. Ita docent omnes ferè Theologi tract. de gratia, & præsertim D. Tho. 1. p. quest. 12. art. 3. 1. 2. quest. 109. art. 1. 3. contra gent. cap. 40. 1. seqq. qui tamen in particulari differit de cognitione intelligentiarum. Probatur primo. Quia, ut colligi potest ex Caietano de ens 1. 1. quest. 14. omnia sensu percipi non possunt, pendet autem scientia nostra à sensibus. Confirmatur. Quia nullus habet

huc memoratur huiusmodi scientiam esse consecutus. Secundo. Etiam ex ijs quorum haberi notitia videtur, aut nihil, aut pauca admodum ad quidditatem spectantia intelliguntur; nam rerum essentia valde est recondita, ut etiam quidam dixerit ultimas differentias nullas esse: Confirmatur. Quicquid enim cognoscimus, videtur aut solum accidens esse, aut necessarium cum accidente habere cognationem, ut rectè dixit Aristoteles 2. *Met. l. 1.* intellectum nostrum notitiam oculis esse persimilem, & in hoc, sicut & in plerisque alijs, optimo consilio consultum à Deo est generi humano: Si enim rerum tenuissimarum obscura ac tenebris involuta cognitione ad eò effecimur, quid tandem facturi fuissimus, si altissimarum rerum cognitione concessa esset? Et sicut novit Deus auditu aurem, oculo visum exsatiare, vel vltra alia re voluntatem nostram explere, ut tunc satiandos oculos nostros mentis & corporis certò nobis persuaderemus, cum, ut dicitur *Psal. 15.* apparuerit gloria eius. Sic etiam intellectum nostrum tantisper voluit in hac caligine versari, ut ibi quoque nostra essent defixa corda, vbi vera sunt gaudia, cum præsertim angelis sublimis illa & excellens rerum cognitio tantæ causæ fuerit ruinæ, ideoque voluit Deus, ut sicut dicitur *Eccles. cap. 1.* Qui addit sapientiam, addit & dolorem, quoniam in multa, inquit, sapientia, multa est indignatio. Denique tum ibi, tum in *Eccles. Proverb. & Sapient.* sæpè iaculetur scientiæ nostræ inanitatem, & summam de maiore rerum portione ignorance, dicens esse maiorem partem eorum quæ ignorantur, quam quæ sciri putantur, ut non sine causa Solon apud Platon. in *diat. amal.* diceret, sapientiam & philosophari esse multa quotidie discere, donec tarda accederet senectus atque in ipsa etiam senectate. Tertio. Probat. Ex bonis quæ ad mores pertinent, non possunt omnia simul fieri, ut est communis Theologorum consensus. Ergo nec omnes simul veritates cognosci possunt.

Secunda Propositio. Hinc sequitur non posse haberi in hac vita absolutam rerum cognitionem, etiam earum quæ cognosci videntur. Non dico quæ maximè sit perfectæ, sed etiam quæ homini rectè constituto debeatur; nam pender cognitio nostra à sensibus, hi verò ad possunt omnino esse perfecti. Confirmatur. Quia ex eo quod intellectus noster pro obiecto habet ens ut ens, sæpè vnum alterius loco apprehendit, & præterea multæ res sunt contingentes, quæ non sunt semper veræ, etiam multæ valde exiles, ut entia rationis, relationes, motus, tempus, &c. quorum distincta cognitio haberi vix potest. Quare difficultas cognitionis nostræ ex duobus præsertim ortum habet; Tum ex ipsa natura rerum, tum ex infirmitate nostri intellectus: si enim res sint perfectissimæ, intellectus noster sicut solis lux oculorum aciem perstringit, & ideo difficultas tunc est referenda ad res ipsas, sed non ad nos. Vnde Aristoteles 2. *Metaph. l. 1.* exemplo notitiam utens, dicit sicut earum oculi ad solis lucem, ita animæ nostræ mentem se habere ad ea quæ natura sunt omnium manifestissima, cum paulò tamen ante dixisset difficultatem duobus modis cum accedat, in nobis illius causam esse sitam. Quod si res sint minutæ & exiles, difficilior cognosci possunt etiam ex parte sui, quoniam ens & cognoscibile conuertuntur. Prout ergo sunt entia exilia & diminuta, vel perfectiora & nobiliora, ita magis minusque dici possunt cognoscibilia; quemadmodum maior lux magis est visibilis quam minor. Est etiam causa ex parte nostri, quoniam intellectus noster partim est aptus ad ea cognoscenda quæ longius à sensibus absunt, & sicut melior est animalis illius oculus qui noctu & interdiu cernat, si quod huiusmodi animal est, ita perspicacior est ille intellectus, qui res etiam tenuissimas penetrat, imperfectior, qui id non potest. Confirmatur. Ex 1. *Meteor. sum. 2. cap. 4.* vbi Aristoteles ait satis se dicturum de Cometis, etiam si modo possibili & probabili

habili aliqua de illis docuerit. Et de part. animal cap. vii. Sempiterna, inquit, leuiter a. tingemus. Lege Auerr. ibi com. 56. & lib. 4. com. 137. 12. Met. com. 21 Absolutè tamen, si de difficultate loquamur, ea nostro est ascribenda intellectui, cum res etiam perfectissimas Deus & intelligentiæ perfecte intueantur, & hanc solam fere occasionem dat Aristoteles ibid. ubi vide. D. Thom. 1. 2. p. 6. Albert. cap. 2. Alex. com. 3. Auerr. com. 1. 1. land. quest. 3. qui tamen difficultatem partim ad intellectum referunt. Scor. verò Antip. Androp. Maior. omnes quest. 2. ad intellectum, qui ad modum dictum in concordiam reuocari possunt. Lege etiam Fons. 2. Met. quest. 1. ca. 1. &c. Ex parte etiam copię & multitudinis rerum, quæ addisci possunt, oritur difficultas. Vnde Hyppoc. *Ars longa, vita brevis*, idque etiam tum ex parte Doctorem, tum ex parte Auditorum, quoniam, ut inquit D. Augustin. *Ep. 101.* laborant homines in discendo, & breuia non valent intelligere; proluxa non amant legere; laborant itidem in docendo, qui & pauca tardis, & multa pigris frustra ingerunt, Eundem lege *Ep. 132.* qua fertur Theophrastus dixisse naturam iunctam cum homine nouercam, quæ tantum sic temporis quibusdam bruiis sit elargita; vni autem homini ad tam multa cognoscenda idoneo, tam exiguum temporis concesserit. Cuius etiam hæc sententia fuit apud Plurac. *op. de sanis. tuenda.* Grandem pro conducto domicilio, &c.

Ex his respondetur ad argumenta. Ad primum. Concedo omne ens aliqua ratione in intellectu nostro esse, cumque esse omnium potentia, quoniam in confuso saltem omnes gradus entium cognoscere potest. Ad primam confirmationem. Est intellectus omnium in potentia quorum per sensus ad intellectum derivari species possunt; Vel quia si habent organa omnia necessaria, posset rerum omnium apprehendere cognitionem, ut inquit Henr. Sicut eum nihilominus militem fortem dicimus, qui armis sit exspoliatus, quoniam illa si habeat, optimè trahere potest. Ad secundam confirmatio-

nem. Aliud est appetitum rei alicuius esse naturalem, aliud autem naturaliter etiam expleri posse. Exemplum esse potest desiderium & igniculi illi virtutum, cum tamen posset quis ope propria virtutes omnes consequi. Similiter placet multis Theologis esse naturalem summæ felicitatis appetitionem, ipsius inquam diuinæ visionis, quam tamen nemo dixerit proprijs viribus obtineri à nobis posse. Ita igitur naturalis est quidem hic appetitus, qui tamen nunquam sit exsaturandus, nisi ubi ad perennem fontem omnis boni nos admouere liouerit. Ad tertiam confirmationem. In primis principijs continentur omnia scibilia, sed in confuso. Addit Henr. art. 5. quest. 4. quod intellectus prima principia cognoscit, sed à phantasmatibus & sensibus dependentia. Ad secundum argumentum. Solum dicit Aristoteles, quod sicut homo cognoscens hic ea quæ potest, beatus est, quantum humana fert conditio; ita Deus cum seipsum perfectissimè comprehendat, sua illa cognitione atque seipso beatissimus est, & quod felicitas ista, quæ paucis nobis tempore contingit, in Deo sempiterna est. Ad tertium. Intellectus potest omnia scibilia cognoscere, ut patitur eius natura, sicut sensus omnia sensibilia.

QVÆSTIO QVINTA.

Cuiusmodi esse debeant ea de quibus est scientia?

Id est, quas condiciones requirat obiectum scientiæ, & id quod sciri dicitur; siue sit obiectum actualis, siue habitualis scientiæ, modo tamen loqui non conflet de scientia non quæ dicit quamlibet certam rei cognitionem, sed quæ definitur cognitio rei per causam, vel etiam quæ à posteriori est, per proprios effectus & passionem, utque distinguitur scientia ab his habitibus, eorumque actibus, errore, opinione, intellectu, arte, prudentia, vel etiam sapientia ut comprehendit intellectum: Si enim lausissime scientiæ nomen vsurpetur certum est ad illius

illius obiectum, si sit certum quomodo libet, & aliquam habeat euidenciam. Sed quoniam ex dictis de conditionibus Demonstrationis peti possunt, quæ de hac re essent dicenda, breuiores erimus. Et de definitione scire vide expositionem t. 2. cap. 2.

Prima igitur conditio est. Obiectum scientiæ non potest esse sensibile ut sensibile est, vel ut cadit sub sensus, quoniam hoc est proprium sensuum obiectum, & nos sup. diximus falsam esse illam opinionem, scientiam non differre à sensatione, & probare videtur Arist. 1. po. com. 182. quoniam sensus est particularium, & eorum quæ sunt hic & nunc scientia vniuersalium, & quæ non sunt hic & nunc, sed semper & ubique. Item quod pertinet ad sensus interioris, imaginationem non esse idem quod scientiam, probat Arist. 2. anima. 1. 257. quia scientia est eorum quæ semper sunt vera; at imaginatio potest interdum esse falsa, quamquam scientia propter summam claritatem conuenit cum cogitatione sensitiua, quæ hanc etiam habet, imò quæ clarè scimus, hæc nos videre dicimus, propter cuius sensus particularis perspicuitatem solet vsus & ad alios sensus, & intellectum ipsum transferre, ut notat D. Ang. lib. 10. confess. c. 35. & Epist. 102. cap. 3. ubi etiam fidem ipsam alioquin obscurissimam diuinam quoque visionem appellat, & credere videtur. Secunda Conditio est, ut obiectum non sit ens per accidens. Ita docet Arist. 6. Met. 1. 4. Multipliciter autem dicitur aliquid per accidens, ut 5. Met. 1. 7. præcipue. Primo, Cum sunt duo subiecta completa & perfecta, ut duæ aliqua substantiæ. Secundo, Ex subiecto & accidentibus ens per accidens, quoniam toto genere distinguuntur. Tercio, Ex duobus accidentibus, siue sint generis eiusdem, siue diuersi, ut ex amaro & dulci, &c. Item quoties aliqua sunt entia perfecta in propria sua specie, siue pertineant ad idem prædicamentum, siue etiam ad aliud, efficiunt ens per accidens, quoniam nunquam sit vnum

per se ex duobus, vel pluribus, nisi cum alterum se habet ut potentia, alterum ut actus. Notandum est non posse scientiā esse de huiusmodi entibus per accidens, intelligi aut de scientia ut est scientia conclusionis, aut ut est obiecti alicuius. In vniuersum autem Arist. 1. po. t. 2. dum definiuit scire esse etiam per causam cognoscere, satis intelligi voluit non esse de ente per accidens scientiam, quoniam non in numero multitudinis, sed in singulari dixit. Est autem aliud esse ens per accidens rei, aliud verò esse ens per accidens prædicationis. Illud est modis iā explicatis, illud autem cum aliquid de aliquo prædicatur, quod planè illi accidit. Vnde euenire potest ut aliquid sit per accidens rei, non autem prædicationis; Per accidens enim rei id esse intelligitur, cum res aliquæ distinctæ, nec per se ordinabiles ad aliquid vnum constituendum, apprehenduntur more vnius, ut Homo est risibilis, faciunt ens per accidens rei, quia vnum est accidens, alterum substantia, nec rectè concipi possunt tanquam vna res. Si autem dicat: Homo est risibilis, non est ens per accidens prædicationis, sed per se, quia per se prædicatur risibile de homine, & ens per accidens prædicationis, non est cum concipitur vnum quid ex duobus distinctis veluti resultans, sed cum vnum alteri inesse dicitur, etsi accidentarium sit planè, erit illa prædictio per accidens, ut si dicam: Homo est albus. Est etiam modus quidam per accidens, qui appellatur causæ, nempe cum effectus alicuius aliqua est causa mera extrinseca, de qua re diximus de modo per se.

Notandum Secundo, Scientia dici possit esse, vel conclusio, vel subiecti de ente per accidens, si sit prædicationis, non potest esse scientia tanquā de subiecto, imò etiam nec si sit per se, quoniam subiectum semper est quid incompletum, conclusionis verò scientia nō potest esse, si per accidens intelligas, cum prædicatum non per se conueniat subiecto; si enim per se conueniat, poterit etiam materialiter, sit quoddam accidens,

Cccc esse

esse scientia, ut patet ex Demonstratione propter quid, in qua passio de subiecto probatur, & in Conclusionem continetur passionis prædicatio de subiecto, & etiam ex dictis de modo per se, idem autem est iudicium de ente per Accidens causæ, Imò verò nō de omni ente per se causæ esse potest scientia, si videlicet accipiat causa per se ratione actualis existentie per se, scientia n. nō est de singularib; & abstrahit ab actuali existentia.

Notandum tertio. De ente per accidens rei non est scientia tanquam de conclusionem, quia ens per accidens accipitur per modum vnius, & sine ulla cōplexione, quamvis à parte rei fiat multæ res. Nec potest esse scientia vt de subiecto, quod docet Arist. 6. Met. text. 4. vsq; ad 3. ibid. omnes Interpretes. Quamvis Apoll. 2. post. q. 28. Tand. 6. Met. q. 6. Iauell. q. 9. putant esse posse scientiam de ente per accidens, non in particulari, sed in communi, idq; solum voluisse Arist. qui tamen absolute loquitur, & eadem ratio locū habet utrobiq; Ideo enim de ente per accidens non est scientia, quia non est quid vnum, non habet per se causas, passionem, &c. Idem cum dictis Authoribus sentit Aegid. 1. post. irr. 25. contra quos recte Zonhis. 6. Met. q. 13. qui etiam habet distinctiones istas, Entis per accidens, rei, prædicationis, causalitatis, subiecti, & conclusionis, quæ vltima est D. Tho. 2. 2. q. 1. art. 2. &c. q. 4. prob. art. 1.

Notandum quarto. Ens per accidens, quod absolute loquendo significat ens per accidens rei, spectari adhuc potest tripliciter. Primo. Vt multa dicit æquè primo, & ab quo vilo ordine ad aliud, qualis est thesaurus inuentio: nam si illa conferatur cōfusione. Secundo. Cū dicit multa, sed cū quodā ordine, vt domus, Respublica, exercitus, &c. Tertio. Cum vnum quidem primariò & per se significat, sed tamen alterum etiam connotariū includit vt album quod primariò dicit formam albedinis, commutato tamen subiecto, nec consideratis his duobus per se & seorsum. Ex his quod secundo & tertio modo est per accidens, prout

scientiæ obiectum esse, nec simpliciter sunt dicenda entia per accidens, quæ ratione de albo esse potest scientia, de linea visuali de numero sonoro, & scientiæ omnes subalternatæ semper ad subiectum in balternantis adiungunt conditionem accidentariam, quas tamen esse scientias nemo dubitat. Sic etiā de ente per accidens secundo modo, si nō omnino perfecta, certè quæ ex veris & certis constat, scientia esse potest, vt de domo, Respubl. De quo lege Fonf. 4. Met. c. 4. q. 8. sect. 3. sub. fin. Tamen erunt hæ scientiæ minus perfectæ, vel hoc solo nomine, quod vel erunt de quibusdam passionibus non conuenientibus subiecto materiali primò & per se, vel certè conueniunt dictæ passionem subiecto, postea quadā conditione. Hinc ergo sequitur primò, videri interdum esse scientiam actus per accidens rationem passionum quæ illi conueniant, quæ reuera tamen nec illi subiecto totaliter conueniunt, nec est illius totalis subiecti scientia, Primo. Cum de aliqua re demonstratur passio, quæ conuenit tantū partibus rei, quāuis etiam cōueniat vni parti, etiā vt est coniuncta, v.g. si de pharmaco ex cassia & reubarbara cōposito ostendatur hæc passio, refrigerare & purgare cholera, cū soli reubarbara conueniat per se purgare cholera, cassiæ autem refrigerare, ita vt si scientificè & distinctè hæc attributa ostendenda sint, non de illo secundum se toto, sigillatim ac per se de reubarbara & cassia id erit probandum. Simile est in traditione ponderis, quæ à multis fit; ibi enim sunt multæ actiones, quamuis tamen ad vnum effectum ordinentur, sicut etiā reubarbara & cassia ad vnum morbum. Secundo. Cum res est talis, vt ex natura sua conueniat illi aliqua passio ob extrinsecā conditionem superadditam, & non vt per se res illa sumitur; tunc enim passio non erit de illa re demonstranda; vt veluti ex illa & passionem vnum quid refutatur, sed de illa re tantū, cui per se inest passio, quāuis cum habitudine ad passionem, verbi gratia lumen ex se non refrangitur, sed fit

sed si opponatur corpus solidum, quare de lumine ostendenda erit passio refractionis, posita tamen illa conditione. Idem fere iudicium est de quibusdam passionibus quæ ob aliam partem Entis rei alicui conueniunt, & admittit res illa quandam variabilitatem propter res illas extrinsecas, ut si accipiamus hanc passionem hominis, quod sit gubernabilis: conuenit enim hæc passio homini etiam ut est pars quædam multitudinis, verum quia multitudo propter multas rixas, quæ dicitur etiam bellua multorum caput, magno solet esse gubernatori in impedimento, ideo hoc totum, esse difficile gubernabile, videtur esse passio multitudinis, seuera tamen est hominis particularis, cum hoc tamē moderamine & conditione, ut ordinē dicit ad multitudinem, quare de homine, & non de multitudine ostendi deberet, quamvis etiam de multitudine ostendi possit difficultas illa, sunt etiam de corpore terro ostendi potest quod resistat radijs, refractione vero nō de corpore, sed de sole. Secundo. Sequitur. Quod de illo Ente per accidens quod ordinem quendam includit, non potest esse perfectissima scientia, sicut nec potest esse absoluta definitio, sed potest utrumque definiti ratione illius vnius quam dicit, vel ratione finis, ad quem multa aliqua referuntur, ut patet in domo, &c. potest verbi gratia probari domum constare debere ex tecto propter illum communem finem, ut arceatur celi iniuriæ. Et quia hæc pendet ut plurimum ex hominū arbitrio, sicut & reliqua omnia quæ sunt artis, quare contingit effeic eis magnam quādam varietatem, non erit scientia de rebus huiusmodi absolute dicenda esse scientia, sed potius certa cognitio ex suppositione, & pertinens ad artem, prudentiā, &c.

Notandum vltimo. Bas per accidens quomodo libet accipiat, sciri potest quoad nominis significationē; sic enim de eo agit Arist. 2. *Phys.* ubi de casu & fortuna. Potest etiam præterea sciri negatiue, hoc est ostendendo nō esse quid

vanum scibile, ijsq; carere omnibus quæ necessaria sunt ad vñ ens per se. quod facit Arist. 6. *Met.* 1. 4. &c. Et in hoc conueniunt omnes Authores, & illi qui volebant de Ente per accidens esse in comuni scientiam, si hoc modo intelligant, à nobis non discrepant.

Tertia conditio. Ut obiectum scientiæ sit ens reale. Ratio. Quia potentia realis obiectum per se perfectissimum solum potest esse reel. Primo. Quia omne intelligibile est huiusmodi, secundū quod est actus quidam, hoc est prout est ens, ut inquit Arist. 9. *Met.* 1. 20. Secundo. Confirmatur. Potentiarum aliarum est obiectum reale. Ergo. Deniq; definitio tantum est rerum, ut docet Arist. 2. *po.* Verum de hac quoq; conditione diximus in *Proleg. Log.* tamen potest de non ente & de ente rationis certa haberi cognitio, eo fere modo quem iam diximus de ente per accidens, tū verò semper debeat ista concipi sub ratione entis quia intellectus nostri propriū subiectum est ens vel aliquid quod rationē entis inducit. Hinc refellitur Arim. in *prol. s. q. 1. art. 1.* qui concedit scientiam & Demonstrationem esse de non ente & nihilo, & rem significatam per conclusionem & obiectum vocari posse nihil, & non ens. Item Aegid. qui 1. *po.* 2. 5. ait, sicut est duplex ens: Actuale & predicamentale, ita & non ens, & scientiam posse esse de non ente actuali, non tamen de non ente predicamentali, nā hæc distinctio repugnat Arist. qui ubiq; ens in actu diuidit in 10. predicamenta, nisi forte per ens actuale intelligat ens quod habet actualem existentiam quod si ita est, vera est Aegid. sententia. Arim. autē non eger alia refutatione. Præterea reijcitur etiā mod⁹ dicēdi Burī. qui vult Ens tripliciter accipi. 1. Amplissimē pro omni eo quālibet ratione concipi & fingi potest a nobis. 2. Pro eo cui nō repugnat esse, quauis nō sit vel actu, vel potentia. 3. Quod est actu vel potentia, scientiam autē posse esse de ente 1. & 2. modo sed vltimo illo modo sequeretur etiā de entibus fictitijs posse esse scientiam,

Cccc 2 & de in.

& deinde quid sit illud ens, quod cum non sit neque actu neque potentia, esse tamen possit, non satis possum intelligere.

Quarta Condicio. Ut obiectum sit vel uniuocum, vel analogum; nam equiuocum ut tale nec definiiri, nec sciri potest. 2. p. r. 22. Quod autem satis sit analogum, docet Arist. 4. Met. t. 2. dicens scientiam unam esse vniu. alicuius subiecti, vel aliorum etiam multorum, quæ habent ad illud unum attributionem quandam. Et 1. p. r. 179. ait subiectum scientiæ aut esse unum secundum consensum, aut secundum proportionem, hoc est. vel esse unum uocac de qua unitate omnes consentiunt, vel certe esse unum secundum quandam analogiam. Unde etiam 2. p. dicit: si quando passio aliqua probanda sit analogæ, esse sumendum medium etiam analogum. Denique id in multis scientiis re ipsa comprobatur, ut patet in Metaphysica, quæ est de Ente.

Secunda Condicio. Debet esse id quod scitur uniuersale, non uniuersalitate tantum temporum, ita ut possit esse expert corruptionis, verum etiam communitate & uniuersalitate ad modum supra dictum de dicto de omni; dicitur enim scientia esse tantum rerum uniuersalium & incorruptibilium, quoniam est eorum quæ primario & per se rebus conveniunt, huiusmodi verò sunt uniuersalia, quæ negatiue tantum dicuntur esse incorruptibilia, sicut & semper & ubique. Alioquin negari non debet esse scientiam de rebus corruptibilibus, hoc est de naturis rerum corruptioni obnoxiarum; id enim nisi admitatur, necesse est maiorem scientiarum numerum tolli de medio. Imò etiam de rebus ipsis ostendi & probari soles tanquam passio propria corruptibilitas ipsa, quando etiam Arist. 10. Met. t. 1. vlt. asserit corruptibile & incorruptibile per se naturis rerum conuenire, atque em secundum ista duo genere deferre. Itaque scientia est rerum incorruptibilium quatenus est de naturis secundum se con-

sideratis, & de connexionione intrinseca prædicatorum, quæ nunquam interit, quamuis ipsa prædicata sint & corruptionis ipsius, & rerum incorruptibilium. Lege D. Tho. 1. p. q. 84. art. 1. & Caiet. ib. Iand. & Ferr. 1. p. q. 1. Nyph. 7. Met. disp. 14. Lincon. 1. p. c. 7. & 18. Cap. in prol. f. q. 4. ad 1. Et D. Tho. q. 1. de ver. art. 5. Dominus de Fland. 1. p. q. 18. art. 3. & quæst. 21. & 24. Barthol. Viottuli 5. de demonst. c. 5.

Sexta condicio. Ut cognitio sit per causam, de qua re sup. diximus de medio Demonstrationis. Ratio autem huius conditionis est, quia etiam 2. Met. t. 4. eadem etiam sunt principia essendi & cognoscendi, si saltem loquamur de perfecta scientia quæ per Demonstrationem propter quid habetur. Item non ante deprehenditur rei alicuius necessitas, quam perspecta eiusdem fuerit causa. Imò inde ortum habuit omnis scientia, teste Arist. 1. Met. c. 1. videlicet ex ignoracione alicuius causæ de tali effectu. est enim, inquit Arist. excerptum à Philosophis philosophari propter admirari, admiratio autem nihil aliud est, quam cognitio aliquo effectu, illius nescire causam. Scientia ergo nunquam erit, nisi effectus quæ quæritur inueniatur. Et ut inquit Lincon. Non est res impermutabilis nisi quatenus à sua causa pender. Lege Argid. & Ven. c. 1. t. 1. p. Est autem obseruandum causam aliam esse essendi & cognoscendi simul, quod semper reperitur in Demonstratione propter quid, aliam autem cognoscendi tantum. Huiusmodi est quæ vitur Demonstratio Quia. Præterea ex causis etiam quæ priores sunt, quædam sunt reuera huiusmodi, & à quibus effectus realiter pendeat, alia autem solum per quandam similitudinem, quod dicitur propter Demonstrationes Mathematicas. Si verum est eas proprijs & realibus causis carere, & propter Demonstrationes quæ esse possunt de diuinis attributis, cum unum tanquam posterius per aliud perinde ac si prius esset, ostenditur. Sic etiam Deus & angeli dicuntur res cognoscere per causam

causam, non quod discursu sicut nos videntur, sed quia et si illorum cognitio sit simplicissima, tamen nihilominus aliter hanc esse causam videtur per suam illam cognitionem suam quam nos per nostram.

Prima Condicio. Opus est ut scientifica cognitio sit vera, certa, & evidens. Hæc quoque ex dictis patet. Debet esse vera, hoc est confirmis rei scitæ, seu debet res scita ut est in intellectu esse conformis sibi ipsi, ut est extra illum. Et denique debet adæquari rei ipsi intellectus, quod servatur in omnibus alijs potentijs, quæ tum dicuntur esse veræ; atque probæ potentia, cum suis ceptantur obiectis, ut præterea Arist. 5. Met. 1. 20. dixerit scientiæ ad scibile esse relationem, sicut mensurari ad mensuram, est videlicet obiectum ipsum, ut veluti norma & mensura, ad quam dirigi & conformari debet scientia. Præterea dicebat Plato esse scientiam nostram velut quandam imaginem, Et Arist. 3. Animæ. 1. 14. sicut tabulam quandam rasam. Quemadmodum igitur tunc recti sunt characteres, & pulchra imago, cum tum illi suo conformantur prototypo, tum ista refert rem illam, ad cuius est effecta similitudinem; sic enim tum dicitur vera scientia, cum sic res intelligitur, ut habet, & quemadmodum dicitur Dei scientia rerum omnium esse causa, ut docet Auer. 2. Met. 1. 55. & lib. diffinit. 1. 10. d. 3 & D. Tho 1 po. q. 16. & 15, ac Theol. communiter, ita viæ versa res ipsæ nostræ dicuntur esse causa scientiæ. Quare sicut res naturam suam tunc perfecte sortiuntur, cum sint divinæ scientiæ quam simillimæ, sic contra vera erit & perfecta scientia nostra, ubi rebus ipsis maxime fuerit conformis. Debet secundo esse scientifica cognitio certa & firma, ut qui eam tenere dicitur, existimet secus rem habere non posse, & ut inquit Arist. 1. 1. post. sic impermutabilis, aut imperfuasibilis, quique de propria scientia dimoveri non possit. Porro, cum certitudo duplex esse possit: Extrinseca & intrinseca, scientiæ

necessaria est extrinseca; est enim intrinseca certitudo quæ ex intimis rei principijs manat. Extrinseca, quæ extrinsecæ nititur auctoritati, qualis est humanæ vel divinæ fidei. Scientia autem est cognitio rei per causam per quam res est, vel per effectum qui habeat cum re intrinseca connexionem. Igitur necessario opus est certum esse certitudinem intrinsecam, extrinseca enim quantum est ex se, potest falsitati subesse, nisi fulciatur auctoritate & lumine ordinis supernaturalis, qualis est fides Christiana, ut docet D. Tho. *secunda secunda, quæst. 1. art. 4.* Id autem de certitudine intrinseca scientiæ docet Arist. 1. po. 1. 5. tum 42. 1. & peti potest hæc certitudo ex obiecto ipso habente dictas condiciones veritatis, necessitatis, &c. sed potissimum ex medio, quoniam tota cognitio illi uni est ascribenda; nam quod ad obiectum attinet, solet dici materia propter suam maximam instabilitatem esse causa incertitudinis, & propter suam potentialitatem. Unde 9. Met. 1. 20. id dicitur esse cognoscibile, quod se habet ut actus. De qua re vide Apoll. 1. post. 1. 45. Et præterea solet Arist. certitudinem maiorem scientiarum desumere partim ex subiecti maiore simplicitate & abstractione. Sed quod ex medio petatur potissima certitudo scientiæ, colligitur ex Aristotele 1. po. 1. 7. & 16. & 1. Eth. cap. 3. & ratio id probat, tamen cum certitudo dicat firmitatem assensus, & absolute attendenda est penes id quod maxime est causa cognitionis nostræ, ac propterea Demonstratio propter quid, quæ causas sola proprie continet, sola etiam proprie & perfectissime scire facit. Debet tertio Cognitio esse evidens, nempe ut intellectu possit convincere, & quævis apertum sit distinctionem esse evidentiam a certitudine extrinseca, ut patet in fide divina, quæ ut certissima, ita est obscurissima, tamen ab intrinseca vel non distinguitur, vel certe separari non potest, nec vicissim certitudo ab evidentiali. Et quoniam hæc evidentiali, sicut

& certitudo, oritur ex principijs & ex medio, potest appellari evidentia intellectus mediata: Est enim etiā evidentia intellectus, sed immediata, ut diximus tractatu de princip. Sensitiva quoque maxima est, quæ tamē nihil ad nos.

Octava Condicio. Vel proprietas est, ut cognitio sensitiva, vel secundum se, vel ex parte subiecti dicat quandam perfectionem, bonitatem, & nobilitatem, nō moralem, ut enim inquit Arist. Thales Miles, sapiens fuit, sed non prudens, sed entitativam, quæ convenit tali vel tali enti pro diversitate naturæ perfectionis, vel imperfectioris. Hanc autem bonitatem actus cognitio omnis habet, etiam qui est de non entitativis enim entitativus est, & quid reale, sed ex parte obiecti videntur Mathematicæ abstrahere à bono & sine, ut docet Arist. 3. Met. 6. 3. D. Tho. 1. p. q. 5. art. 3. ad 4. 1. 2. Met. 9. 4. Quanquam alijs id dictum voluit ex Aristippi sententia, sed de hoc alio loco. Quod si Arist. 12. Met. 6. 5. dicat esse melius quidam non cognoscere, ideoque etiam dicere videtur non omnia Deum intelligere, id verum esse potest, si quis ex parte rerum viliū, & propter huiusmodi rerum cognitionem impediat, à cognitione nobiliorum, aut cum obiecta sunt mala, facileque possunt intellectum nostrum & appetitum ad pravās actiones trahere, quod verūque in Deo non habet locum. Ita D. Tho. 1. 2. 2. Ep. quæst. 22. art. 3. ad 3. Præte-

rea Deus non videtur speciebus & similitudine obiectis extrinsecè desumpta, sed sibi ipsi causa est omnis cognitionis, veritatis, & bonitatis, quod fortasse Aristotelem non negarem. Ceterum nobilior cognitio est, ratione vel mobilioris obiecti, vel medijs. 1. Anima 1. 1. 8. Top. cap. 2. Hic autem præsertim spectatur nobilitas obiecti, ut etiam habet Arist. 1. p. de part. animal. c. ult. 2. cal. 1. 60. Melius est de rebus celestibus & divinis mediocriter aliquid scire, quam de alijs accuratius, quamvis quoad speciem & apparentiam aliquando rerum minimarum esse perfectior scientia, quam magnarū videtur, propter illarum extilitatem & imperceptibilitatem, quod indicat Auer. 1. de par. animal. cap. ult.

Nonā Condicio. Debet cognitio scientifica esse de vno obiecto secundum vnam rationē formalem, quamvis multis medijs idem sciri possit, sit enim læpè veres eadem materiauter sumpta distinctionum cum actum, tum scientiæ habituum obiectum esse queat. Sed de hac conditione, & si quæ fortè alia sunt, pluribus postea dicemus, cum de habitu scientiæ, cuiusque obiecto agemus. Nec tamen prætermittenda ista fuerūt, quoniam non sunt magis abstrusæ habituali, quam actuali, sed sunt utrique æquæ communes, hæc autem est prima nostri tractatus disputatio de scientia in communi, &c.

SECUNDA PARS TRACTATUS.

De Scientia actuali.

Habitus scientiæ potissimum spectari solet quatenus pender ex cognitione actus eiusdem, per illum enim & producit. Dicendum ergo de scientia actuali in vniuersum quid illa sit, & de alijs ad eandem pertinentibus.

QVÆSTIO.

Quid sit actus scientiæ?

Quod actus scientiæ actualis, satis est quæ probatur, quænam etiam esse debeant illius conditiones, tum ex his quæ de scientia in communi, tum quæ de Demonstratione diximus, intelligi potest.

potest; nam scientia actualis vel non est distincta à Demonstratione, vel certe tanquam est ab ea seuncta. Definit Arist. 1. *po. l. 2.* scire esse rem per causam cognoscere, quæ definitione distinguitur actualis scientia à quacunque alia actuali cognitione, quæ aut evidens, aut incerta sit, & ab ea etiam quæ evidens sit & certa, nō tamen per causam & difficultatē habitualem: ideo enim dicitur in definitione scire esse rem per causam cognoscere. Addit Arist. propter quam res est, ut intelligamus definiti ibi positissimum Demonstrationem propter quid, quæ tamen definitio ut conueniat etiam Demonstrationi Quia, nomine causæ intelligimus eam quæ nobis est causa cognoscendi; nam non solum ea quæ propriè est causa rei, eademq; prior, est causa cur cognoscimus rem eandem, sed etiam quacunque alia posterior, habens tamen connexionem cum aliqua alia re, apta est ut in illius cognitionem nos iuducat, ideoque merito dici potest effectus vel passio causa realis rei quæ cognoscitur. Denique ponitur in definitione, quæ non potest aliter se habere, non tantum propter syllogismos probabiles, verum etiam propter syllogismos certos, quos habent artes, & prudentiam, quorum habituum obiecta possunt se aliter habere. Quia tamen Demonstratio ipsa & scire quod per Demonstrationem effici dicitur, videntur aliquaratione distinguui, nec error circa hoc contingat. Secundum, Sciendum est, ista duo nō distingui realiter. Ita docet Eust. in *su. prob. 2. po.* dicens scientiam esse syllogismum per mediū & causam, & idem repetit *com. 100.* ubi ipsammet scientiam non veretur appellare syllogismum. Citari quoque solet pro hac sententia Auer. 20. *post. com. 100.* dicit perinde se habere sicut album & albedinem, abstractum & cōcretum, quæ non distinguuntur realiter. Them. 1. *po. cap. 4.* inquit: Scientia de qua loquor, demonstratio esse à nobis intelligitur. Verum quod ad Them. attinet, is aperte videtur intelligere per scientiam

etiam eam cognitionem quæ est præceptis Demonstrationis, quæ etiam propterea appellatur Demonstratio, quod fortè non ad id propriè dicitur, ut nimirum accipiat traditio ipsa præceptorū denominationem rei illius cuius præcepta traduntur. Phil. 2. *po. com. 100. & in 1. pr. in particulam 1. cap. & ibid.* Alex. dicunt scientiam habituales non habere alium actum præter eum qui est Demonstratio, Ergo cum scientiæ habitualis actus sit habitualis, erit idem actus scientiæ & Demonstratio ipsa. Quin etiam Arist. 1. *po. com. 10.* ait, scire esse Demonstrationem habere, quod idem habet 2. *po. com. 10. & 13.* Si autem Demonstratio esset quid distinctum ab actuali scientia & scire, non esset legitima huiusmodi prædicatio. Confirmatur ex his quæ diximus *init. disp. de Demonstratione*, quomodo ab Aristotele nomen Demonstrationis vsurpetur; ipse enim 2. *po. com. 100.* dicit scientiam & Demonstrationem esse idē, quod quamquam Them. de traditione præceptorum velut intelligi, multi tamen alij de actuali scientia intelligunt. Sed probatur etiam ratione. Primo, Quia actus definiendi, iudicandi, inferendi nihil planè sunt distinctum ab ipsamet definitione, iudicio, seu propositione, & ipsamet tertia operatione. Ergo nec demonstratio ab ipsomet actu sciendi. Confirmatur Primo, Quoniam cū demonstramus, nullum alium actum facimus, nisi scientiæ actualis, si enim alius quispiam actus est, maximè is quo cognoscitur conclusio, vel res in conclusione contenta distincto quodam actu ab eo quo est cognita, simul cū præmissis, sed hoc dici non potest, tum quia nihil est quod verobique melius & perfectius cognoscatur, tum quia conclusio & id quod actu scientiæ cognoscitur, ex natura sua huiusmodi est, ut quia est cognitio mediata, necessarium dicat habitudinem ad medium & præmissas, per quas huiusmodi res cognoscitur. Vnde Aristoteles scire, inquit, est rem per causam cognoscere,

cere, hoc est per medium idem enim est causa quod medium. 2. *pe. cap. 5. §. 6. &c.* Confirmatur etiam. Scientia habitualis ordinat potentiam nostram ad actum similes ijs per quos est producta, sed facit nos scientia habitualis promptos & habiles ad Demonstrationes conciliandas, ac propterea ita solet ab Aristotele definiri 6. *Eth. cap. 3.* Ab alijs autem dicitur esse habitus demonstratiuus, hoc est qualitas, quæ prompti reddimur ad Demonstrationes eliciendas, & idcirco 1. *pe. com. 8.* Demonstratio ipsa dicitur syllogismus faciens sciendam, ut contra scientia habitualis dicitur esse habitus faciens Demonstrationem.

Secundo Ratio. Si essent actus distincti, posset vnus absque alio, verbi gratia, si quis è memoria laboretur, antequam illa perimeretur, sed non potest esse scire absque Demonstratione. 1. *pe. com. 49. & lib. 2. com. 10. & 13.* Et confirmatur. Hic enim actus profectò ad aliquam pertinet operationem, primam, secundam, vel tertiam, prima & secunda sine dubio non est, est ergo tertia. At omnis actus tertiæ operationis certus evidens, ex necessarijs, alijsq; conditionibus quæ de Demonstratione diximus, necessaria est Demonstratio. Ergo scire actuale & Demonstratio sunt idem. Denique id est commune in omni actione quæ vere sit immanens, ut simul & habeat quædam rationem rei effectiue, & sit quidem effectus. Erit igitur Demonstratio eadem opera & actus quidam effectiuius, & etiam quidam effectus, quare scire ipsum ut dicitur esse effectus quidam Demonstrationis, non erit diuersum quid ab ipso. Tercio, Sciendum est differre quadam ratione Demonstrationem à scientia actuali. Primo. Quia Demonstratio ex vi suæ significationis non videtur dicere cognitionem vllam determinatam, scire autem actuale hoc ipso quod significat actum scire, videtur importare secum determinatam cognitionem. Et hoc est quod significare voluit Auer. 2. *pe. com. 100.* cum diceret habere se scire & Demonstrationem ve-

lut albedinem & album, abstractum & concretum; nam albedo dicit formam albedinis secundum se, album verò dicit eandem determinatam, & subiecto alligatam. Hæc tamen distinguendi ratio, quam plerique probari video, non est ad hoc necessaria, nam Demonstratio etiam in communi dicit actum quoque scientificum in communi, & plane ita habere videtur, sicut si conferatur album in communi dicit necessariò subiectum prædictum albedine, quamuis non hoc, vel illud, ita Demonstratio in communi dicat actum scientificum in communi, quamuis non hunc potius, quam illum. Et idcirco cum actus scientificus & scire idem fiat, idem quoque superest ut sit Demonstratio & scire, ut non videatur locum habere distinctio illa albedinis & albi, nisi tantum nomine teaus, prout Demonstratio dicit actum in abstracto, scire autem est in concreto. Secus dum igitur discriminetur, quoniam Demonstratio ut concipitur tanquam instrumentum, includit & præmissas & conclusionem, scientia autem actualis illa eadem, sed diuersa quadam ratione; respectu enim Demonstrationis ut est instrumentum quoddam, & ut obiectiue concipitur tanquam instrumentum, præmissæ & conclusio sunt illius partes integræ, quemadmodum vniuersum de syllogismo diximus disp. de omni. Respectu autem Demonstrationis ut dicit scientiam exercitam, se habent præmissæ & conclusio tanquam causæ. Nec enim placeat illorum sententia, qui eadem etiam hoc loco videntur, ita differre scire à Demonstratione; quod Demonstratio tanquam instrumentum solas dicat præmissas, scire autem sit cognitio conclusionis causata per præmissas; nã non possum intelligere quid possit demonstratio esse instrumentum pertinetes ad tertiam operationem intellectus; nec tamen necessariò includat vnam cum præmissis ipsammet conclusionem, præmissæ autem accipiuntur, non possumus illud videri, quam ad secundam operationem.

Gen.

Confirmatur. Quia ipsamet Demon-
stratio dicitur esse instrumentum quo
scientia efficitur, necessario continet cō-
clusionem, Ergo non potest distingui
hac ratione à scire actuali. Hinc sequitur
primo. Cur videantur diuersæ defini-
tiones esse traditæ ab Arist. Demonstra-
tionis, & scire: nam quadantenus diffe-
rant. Secundo quomodo scire sit effectus
Demonstrationis; si enim effectus nomi-
ne id intelligatur, quod vulgo dicitur &
concipi solet tanquam distinctum re à
causa efficiente, non est propriè effectus,
quomodo etiam solent appellari passio-
nes effectus subiecti, à quo tamen non
distinguitur realiter. Dicitur tamen ef-
fectus ad medium dictum de actionibus
omnibus immanentibus, & prout De-
monstratio obiectiue acciditur tanquam
instrumentum. Lege quæ diximus de ac-
ceptione Demonstrationis. Vltimo sci-
endum est quod operatio intellectus no-
stri scientifica, & quævis alia cognitio,
est quædam qualitas, vel de genere dispo-
sitionis, vt quidam dicunt, vel rectius ad

speciem habitus pertinens: nihil enim al-
lud est actus scientiæ productus, quam
inchoatus quidam habitus. De qua sci-
entia habituali superest vt dicamus, si
tamen prius id accipiat videri De-
monstrationis propter quid & Demon-
strationis Quia diuersas esse specie sci-
entias, quod tamen negat Soro, qui ta-
men concedit Demonstrationes illas esse
specie diuersas, sed si id concedatur, vt
concedi debet, non potest consequenter
negari effectus causarum specie distin-
ctarum esse specie distinctas; ipse tamen
loquebatur fortasse de scientia totali,
verbi gratia, Physica, Metaphysica, &c.
quoniam ipse & alij sentiunt non esse
aliam specificam scientiarum distinctio-
nem, nisi totalium: quamuis enim De-
monstratio Quia & propter quid fiat,
vel esse possint circa idem obiectum ma-
teriale, id tamen non refert, quoniam
eiusdem materialis obiecti totales scien-
tiæ esse possunt, & circa vnum idemque
formaliter sumptum, plures versari pos-
sunt Demonstrationes.

TERTIA PARS TRACTATVS.

De Scientia Habituali.

Scientia habitualis tripliciter specta-
ri potest. Primo In communi vt est
scientia habitualis. Secundo. Vt est
habitui quidam particularis, hoc est vt
potest per aliquam Demonstrationem
particularis scientiæ habitus generari.
Terrio. Vt appellatur scientia totalis,
verbi gratia, Physica, Metaphysica, &c.
Quare tres quoque hæc pars sectiones
continet.

SECTIO PRIMA.

De scientia habituali secundum se.

HIC vna tantum quæstio examinan-
da, nempe quid sit scientia habitua-
lis, & in quo consistat ratio habitus, vt
de scientia prædicatur. Supponi enim ini-
tio debet dari in communi loquendo ha-

bitum quo prompti reddamur ad exer-
cendas aliquas operationes, quas alio-
qui poteramus, sed cum nonnulla diffi-
cultate. Lege D. Tho. 1. 2. q. 49. art. 4. *Quæst.* 20. de ver. art. 2. in corp. Nec sermo
est de habitu in alijs eiusdem acceptioni-
bus, de quibus D. Tho. 1. 2. q. 49. art. 1.
Dur. 3. f. d. 23. D. Aug. lib. 83. *quæst.* 1.
quæst. 37. Arist. 5. Met. 8. 25. de quibus et-
iam nos diximus *cap de Regimine*. Quod
autem detur hic habitus experientia
comprobatur, quoniam videmus alios
alijs longè facilius aliquid aut velle, aut
intelligere, & vsu atq; exercitatione sibi
quemq; hanc facilitatem comparare. Ra-
tio quoque id cogit vt dicamus, quo-
niam subiectum, in quo huiusmodi qua-
litate recipi affirmamus, huiusmodi

D d d d

e e

est natura sua, ut potentiam dicat indeterminatam ad actus, hoc, vel illo modo faciendos, nec perfectè constitutam, ut eosdem elicere queat. De qua re sæpe Arist. *tribus primis libris Ethic. & lib. cap. 9.*

Obijciunt. Quando actus necessariò fiunt, non possunt habitum generare. Vide Aristotem, si lapidem quis millies deorsum iaciat, non acquirit lapis vllum habitum, quoniam suo pondere necessariò deorsum deprimitur. Sic igitur cum necessarius sit intellectus nostri assensus, ubi veritatis lux illi obijciatur, non erit quod vllus in eodem habitus effici dicatur. Resp. Vt de alijs habitibus nihil dicam, in quibus hæc ratio non habeat adeo locum, in genere habitus tunc acquiri dicitur, cum hi actus exerceantur, qui non sunt omnino necessarij, nec à potentia ad vnum quid determinati, porro non sunt tales nostri intellectus actus, sed potest nunc vna, nunc alia ratione aliquid intelligere neo est à principio intellectus nostri ad vllam intellectiōem determinatus, quin etiā difficultatem in rebus rectè percipiendis non exiguā experitur. Constat autem lapidem & similia à natura habere inditas qualitates, quibus & ad sua loca ferantur, & naturales alias actiones exerceant. Cæterum ex his constat in communi dari habitum, & ad scientiā quod attinet, eadem ratio id concludit, & vix vllus id negat. Dubitatio autem est quid sit hic habitus scientiæ. Cum enim certum quoque sit apud maiorem partem Philosophorū dari species quasdam sensibiles, quæ sunt imagines quasdam obiectorum sensibilibum extrinsecorum, & sunt in ipsismet sensibus tanquam in subiecto proprio, & præterea quasdam alias species intelligibiles, & magis spirituales, quæ sunt etiam velut quasdam simulachra obiectorum spiritualiter à nobis intellectorum.

Prima Opinio est. Scientiæ habitum nihil esse aliud, quā posteriores has species in intellectu nostro aptè dispositas. Ita Cap. q. 3. *prol. conclus. & in solutione argumentorū.* Videtur etiam esse Caietani sententia: 2. q. 54. q. 4. vbi D. quoque Tho-

id subobscurè indicat, quod est à Cap. obseruatum. Zonf. id apertissimè docet 6. Met. q. 9. Verum id intelligi vult de speciebus complexorum, non incomplexorum, ita vt sint quædam species representantes nobis ipsosmet actus complexos & rerum incomplexarum quandam compositionem. Rationes hæc sententia nullas ferè habet, nisi hanc tantum, quod cum certum sit dari huiusmodi species, nec videatur aliquid præterea esse necessarium, optimè scientiifici habitus natura optimi hoc modo explicari. Et Zonf. id fatetur, non esse quod rationibus hæc sententia confirmari possit, qui tamen auctoritate multorum Authorum sibi victoriam pollicetur. At præter D. Thom. ascribit eam Auertoi. 1. Met. quest. 27. Sed nihil aliud eo loco habet Auerr. nisi vniuersalia non esse aliquid separatum ab intellectu nostro, quod dicit interpretans Aristot. qui contra Platonis Ideas disputabat, potius pro Zonfin. faceret, quod dicit Auerr. lib. destruit. dest. 12. in solutione secundi dubij, scientiam Dei multiplicari secundum multiplicationē specierum. Immeritò præterea idem Zonf. in eadem sententia ponit Scotum & Arim. ac alios multos; nam præter eos, quos iam citauimus, aliosue fortasse paucos Thomistas, reliqui omnes dissentiunt, quin etiam Soto q. 3. in. Log. & contrarium tenet, & pro se Thomam vult esse. Nec Cap. plane audent dicere D. Thom. 1. 2. q. 54. art. 4. dicere scientiam esse habitum quandam & qualitatem, id enim disertè asserit; respondens ad tertium argumentum, & Cap. & Caiet. ita ipsum interpretantur. Potro Caiet. apertè docet scientiam esse qualitatem quandam simplicem, hoc est habilitatem quandā, quæ nostrum intellectum determinat vt assentiatur, & ad ordinem ponendum in speciebus, vtque ipsidem promptè & facile vti possumus. Denique idemmet Caiet. & Zonf. fatentur etiam inter D. Thom. discipulos questionem esse de mente sui Authoris. Et Cap. qui solum ait indicare D. Thom. in eam sententiam in responsu ad quintum argumentum, Greg. asserit

adina-

ordinatorem specierum pertinere ad scientiam in obliquo, non autem in recto, & per se, & talem ordinationem non finalem, sed vsum appellat. Unde sequitur ex dictis Authoribus solum Zonf.clare tenere scientiam esse ipsas species, qui tamen de solis loquitur speciebus rerum complexarum, & expressè etiam negat habilitatem illam quam diximus velut distinctam à speciebus, sed inquit Zonf. intellectus habens simplicem notitiam terminorum, hoc est species representantes eorum significata, causat in se notitiam principiorum, & per ipsa causat in se assensum conclusionis, qui actus, quem mediante fit assensus conclusionis, dicitur Demonstratio, & scientia est species ipsa representans res complexas. Non est tamen perfecta scientia, donec species sint ordinatae, quem tamen ordinem dici inquit scientia in obliquo. Accedit Ant. And. 6. Met. q. 3. dicens scientiam esse propriè illam, quæ ad speculationem inclinat tanquam naturalis similitudo ex se ipsa relicta.

Secunda Opinio. Communis aliorum omnium, scientiam habituale esse quandam qualitatem, quæ significat quandam habilitatem distinctam ab omnibus speciebus quæ in intellectu nostro ponuntur. Et ut de alijs Authoribus non laboremus, D. Tho. id aperte docet, ut colligitur ex Soto & Caietano, & partim etià ex Cap. 3. s. d. 14. q. 1. art. 1. *quæstionibus*, 2. satis nobis aperte loqui videtur. Sicubi verò dicere videtur Caiet. scientiam esse species, intelligendum est inchoativè, quatenus requiritur apprehensiva notitia antè iudicativam & discursivam, & opus est esse intellectum nostrum speciebus intelligibilibus informatum, antequam in iudicium, vel discursum prodire possit. Idem docet Ferr. 1. cont. gent. c. 56. ubi ait dici à D. Thoma scientiam esse specierum collectionem, siue species ipsas fundamentaliter & originativè. Hoc autè loquendi modo vitari potissimè D. Tho. q. 20 de ver. art. 2. Deniq; hæc est Henr. opinio in quod. q. Dicendū igitur est scientiā habituale non esse species

intelligibiles, neq; rectè incomplexarū neque etiam complexarū. Probat per primo. Quia scientia est qua cognosci etiā possunt res complexæ, sed species saltem rerū incomplexarū non representant complexas. Ergo secundo. Scientia ut causata per Demonstrationem est posterior, species autè semper præcedunt omnem cognitionem. Tertio Requiritur quædam qualitas, quæ se teneat ex parte iudicii & assensus, ut potentia reddatur facilior ad iudicandū & assentiendum. At species solæ ad id nos non inclinant, sed sunt nudæ rerum representarum imagines, & se tantum habent obiectivè, & nihilominus requiruntur ad apprehendendum, quam ad iudicandum, quare nihilo quoque minus esset scientia in apprehensione, atq; in iudicio. Imò verò ratione apprehensionis, ut prompti reddamur ad apprehendendum, præter species requirit etiam qualitatem ad id nos inclinantem, & ratio iam facta, & aperte docet Ocam. quodlib. 3. q. 17. Gabr. 3. s. d. 23. q. 1. dub. 1. conclus. 2. & indicat D. Tho. 2. art. 50. q. 3. ad 3. Ex cap. 3. Arist. de mem. & reminisc. Et dicendi Magistri, præsertim Marc. Tull. & Quintil. præcepta tradunt quibus arte excoli memoria possit. Et confirmatur; Quia species cum tantum præsentent, ex se sunt indifferentes, ut illis utamur circa fidem, opinionem, errorem, artem aliosque habitus circa argumentationem affirmativam, vel negativam, ostensivam, vel ad impossibile. Confirmatur etiam. Quia etsi species sint ordinatae, adhuc tamen opus est intellectum circa illas discurrere, quod ut promptè faciat non habeat à speciebus, desideratur aliqua alia qualitas. Confirmatur. Nam ut inquit Caietanus sequeretur non poni vllam scientiam tanquam vltimam speciem qualitatis, sub specie interiecta habitus, quia scientia non potest esse species aliqua intelligibilis vna, sed necessario plures requirit. Nunquā ergo erit simplex aliqua qualitas, & simplex aliqua qualitatis species, quemadmodum neq; plures homines ex quibus fit exercitus, possunt ad vnā aliquam certam speciem

pertinet, ut sic, & præsertim cum istæ species sint rerum specie distinctarum. Confirmatur. Quia non potest intelligi quid sit iste ordo: si enim est quod intellectus quodammodo determinetur, illud autem non sunt species ipsæ, quare nec etiam habitus scientiæ erunt species, si autem dicatur esse ordinatio quædam adueniens opera intellectus, hæc nihil aliud est quam relatio, quæ non potest esse principium effectuum alicuius actionis. Quarto. Quia alias non posset saluari, quomodo aut generetur habitus scientiæ, aut intendatur; nam species statim sunt ordinatæ post primum actum scientiæ, ut dicunt aduersarij, imò etiam ante primum actum secundum veritatem: nec enim exerceat posset scientiæ actus, nisi prius essent ordinatæ species, ac primus scientiæ actus est absolutus, perinde species dispositæ remanent, siue alter, siue plures scientiæ actus repetantur. Quare si quid remanet ex talium actuum productione, diversum quid est à speciebus ordinatis & dispositis, & præsertim si quid aliud fingi potest, erit ordo quidam maiorque dispositio eorum specierum, sed Aristotelis sententia est *3. phys. 1. 10.* ad relationem nullam per se esse mutationem, sed tantum ratione fundamenti, vel termini species autem entitativæ immutatae manent. Et confirmatur. Quoniam videmus alias omnes potentias in seipsis contrahere quandam qualitatem simplicem, quæ prompti reddantur ad similes actus iterandos. Idem ergo de potentia intellectiva erit dicendum. Quod etiam habet Aristot. *2. Eth. cap. 2.* Quinto. Intelligimus vniuersalia, sed probabilis est opinio quorundam nec dari species vniuersalium intelligibilium, sed tantum singularium, vniuersalia autem non aliter cognosci, quam facta abstractione à singularibus. Præterea paucorum admodum, ac vix vllius opinio est dari proprias species complexorum, non ergo poterit scientia resistere in solis speciebus. Et confirmatur. Quia in angelis sunt inditæ quædam species, & tamen ne aduersarij quidem concedunt in angelis esse ha-

bitus; quod enim eas ipsi non requirunt, nec ex obiectis eliciant, nihil refert, sunt enim semper eiusdem rationis. Et idcirco etiam si ab ijs inquireretur, quod fieri posse concedit Scot. tamen idcirco habitus non essent, quia pari facilitate ijs ad assentiendum viterentur, quæ nos ad videndum eas res quarum sunt impressæ in oculis nostris species. Signum ergo est præter species requiri in nobis qualitatem quandam, quæ afferat quandam maiorem facilitatem ad exercendas operationes.

Obijcies primo. Scientiam ex Aristotele *3. de Anima. 1. 15. 19. & 27.* nihil aliud esse quam ipsæmet res scitæ, sed nisi dicamus scientiam esse res ipsas intelligibiles, quæ propter summam cum rebus similitudinem earundem sumunt denominationem, non erit verum quod ab Aristotele dicitur. Respondeo primo, Loquitur Arist. de scientia actuali, quæ ideo dicitur esse res ipsasmet quæ sciuntur, quoniam est imago ad vivum referens res quæ sciuntur, sed vocatur species expressa, seu verbum mentis, ut species impressa dicitur illa, quæ in intellectu nostro tanquam obiectum præcedit intellectionem, quæ ipsa etiam habet rationem imaginis & similitudinis rei. Deinde scientia habitualis propter habilitatem, quam in potentia dicit, potest etiam dici esse similitudo rerum, quoniam inclinat nos ad actus similes exercendos ijs, per quos est effectus, quos diximus esse expressam rerum similitudinem. Erta in vniuersum intelligi potest, quod *1. 15. & 14. 3. de anima.* dicit Arist. in animam nostram tanquam tabulam rasam inculpi rerum cognitionem.

Obijcies secundo. Habitibus principiorum præter species ipsas ordinatas nihil aliud est, quam lumen intellectus. Ergo similiter scientia præter lumen intellectus & species nihil erit. Resp. Non est habitus intellectus eorum principiorum, quæ maxime sunt nota, & ad quæ agnoscenda sufficit si terminorum in intellectu sint species, & apprehendantur, sed præterea dicit habitus intellectus, qui est principiorum aliquanto obscuriorum, facilitas

tem quandam ex parte potentiae, quae difficultatem aliquam in assentiendo experitur. Secundo. Si placet intelligere per hunc habitum etiam cum qui est principiorum maximè communium, contendam ego non consistere habitum in solis speciebus, sed in lumine illo naturali, quod quia dicere absurdum est, cum habitus sit qualitas quaedam acquisita, absurdum etiam erit quod ex eo deducitur, ac propterea dicendum consistere rationem habitus principiorum in ea habilitate. Ex his sequitur non tantum non esse scientiam species rerum incomplexarum, in quo rectè sentit Zonf. verum etiam nec incomplexarum; iisdem rationibus utrumque refutat. Falsum autem est fundamentum contrariae opinionis, satis esse has species ordinatas.

SECTIO SECVNDA.

De Scientia habituali particulari.

Cum consistat scientiam in communi ut est habitus esse qualitatem quandam simplicem, quae habilitatem significat. Cum sit quoque certum quemadmodum scientia est ens talis naturae, ita & unum quid esse dicitur, aliudè verò cum vulgò numerentur determinatae aliquot scientiae, quae plures eiusdem rei, vel diversarum sub aliquo totali obiecto contentarum demonstrationes habent, dubium est an sit dicenda una scientia, quae ex huiusmodi tantum pluribus Demonstrationibus ad unum obiectum pertinentibus consistit. An verò quaelibet etiam cogitatio in intellectu nostro relicta ob particulares cuiusque rei Demonstrationes, & hanc appellamus nos fictionem de particulari scientia habituali, quoniam ostendimus tot esse scientias particulares, quot sunt Demonstrationes, postea autem cum nihilominus vulgari diuisione tot esse scientiae dicantur, qua ratione id dicatur, esseque possit, explicabimus.

QVÆSTIO

Quid sit scientia habitualis particulari, & quotuplex?

Prima Opinio. Communiter est Thomistarum locis citatis, præter Zonf. & D.

Thomas quoque ad illam trahitur 1. 2. q. 54. art. 4. scientiam esse unam qualitatem simplicem, constantem tamen ex omnibus notitijs, quas omnes Demonstrationes ad unum obiectum formale scientiae, quae vulgo una dicatur, pertinentes, peterunt, verbi gratia, dicunt scientiam unam esse physicam, quoniam Demonstrationes omnes referuntur tandem ad ens, vel corpus mobile &c. Itaq; ubi primum acquiritur Demonstratio prima physicae, acquiritur etiam tota scientia physicae, subsequentes verò Demonstrationes id tantum faciunt, ut perficiatur atq; extendatur idemmet habitus. Rationes pro hac sententia aliae non sunt, nisi à vulgo tot vel tot scientiae esse dicantur, quas certum sit ex multis Demonstrationibus constare, sic enim Aristot. 4. & 6. Met. speculativas tribuit in tres partes, & practicas scientias in artes, prudentiam, & alios habitus.

Secunda Opinio. Esse ut scientias quot sunt Demonstrationes. Est Zonf. 6. Met. q. 9. quamvis is non loquatur de habilitate. Arim q. 3. prol. Gabr. q. 8. Ocam, & Nominalium omnium, qui inquirunt esse plures species scientias, prout plures sunt species sciendi actus, idè autem sunt plures Demonstrationes in eademmet totali aliqua scientia. Quidam Neoterici ita limitant hanc sententiam, ut dicant verum esse si de Demonstrationibus unius eiusdem obiecti specie, quas plures esse posse certum est, loquamur, verbi gratia de Demonstrationibus, quae sunt de caelo: Quae autem sunt de diversis subiectis, quibus per se diversae convenient passionis, esse etiam distinctas scientias.

Prima Propositio. Cum in eadem scientia totali de eadem re est Demonstratio Quia & propter quid, sunt etiam species distinctae scientiae. Hoc ante contra Scot. diximus, & ratio est, quoniam ipsamet Demonstrationes specie differunt, Ergo & aff. Actus illarum, sunt autem scientiae habituales. Confirmatur. Nam illae Demonstrationes sunt per diversa media, habent diversam evidentiam, inferunt distinctas specie notitias. Nec est incon-

Dddd 3 **conclusionem**

ueniens quod affert Soto in c. 11. p. 1. quoniam simul esse possunt in eodem intellectu eadem Demonstrationes; quis enim nesciat in eodem intellectu plures esse posse scientias etiam totales? Imò ipsemet disputans ad finem lib. 1. de opinione & scientia, quod distinguantur specie, non propterea negat in eodem esse posse.

Secunda Propositio. Vna scientia totalis ex pluribus constans Demonstrationibus, non est vna & simplex qualitas. Probat per primo. Ex ea distinctione Demonstrationis Quia & propter quid. Et confirmatur. Quoniam experimur diuersas esse habilitates ad diuersa diuersarum Demonstrationum objecta, verbi gratia, qui primam Eucl. Demonstrationem tenet, non continere etiam & decimam. Imò verò fieri potest ut versetur quis in errore alitius Demonstrationis ad eandem scientiam pertinentis, qui aliam tamen apprehendit nouerit, habitus autem scientiæ nihil aliud est præter habilitatem. Confirmatur secundo. Formæ rationis eiusdem, eiusdem quoque rationis effectus producit, quamuis intensius, vel remissius, pro paucitate vel pluralitate graduum eiusdem formæ, ut docet Aristot. 1. *Cal.* 1. 19. & lib. 3. 1. 72. Ergo cum habitus generatus per primam Demonstrationem sit idem planè specie cum cognitione quæ acquiri potest per alias Demonstrationes, reddetur qui primam Demonstrationem habuerit facilis & promptus saltem in aliquo gradu, ut Demonstrationibus ijs assentiri possit, cuius tamen oppositum quisque experitur. Nec valet dicere quod desinit species; id enim verum quidem est, tamen cum velint aduersarij scientiam nihil aliud esse quam species, si vnica specie est scientia, oportebit omnes quoque adesse species. Simile est in potentia visiva, quæ quia natura sua omnes colores potest percipere, cum primum aliquis nouus obijciatur, statim eum intueretur. Oporteret ergo oppositis terminis alicuius alterius demonstrationis eum qui primam habet, statim assentiri posse. Secundo, Probat per. Cum angelus habitus per nouos actus distinctarum conclusionum,

vel aduenit præcedenti aliquid de nouo diuersum, essentialiter, vel non. Si non aduenit, non reddemur magis prompti nouis conclusionibus assentiendum. Si aliquid aduenit, non est ergo simplex qualitas; nam nouus ordo & relatio specierum per se non est causarius scientiæ. Et ut docet Aristoteles 1. *Cal.* 1. 81. relatio rei addita in nullo illam immutat. Confirmatur primo. Scientiæ de eadem re in diuersis hominibus numero distinguuntur, Ergo scientiæ de rebus diuersis in eodem homine, & diuersis plusquam numero. Confirmatur secundo. Omnis argumentatio & intentio debet fieri à simili, at actus cognoscitiui diuersarum rerum non sunt similes, ergo non possunt engere eundem habitum. Maior est Arist. 3. *phys.* 1. de generat. 2. *Anime.* & 2. *Eth.* c. 1. habitus, inquit, ex iisdem augetur, ex quibus generatur. Confirmatur etiam. Nam ex aduersariorum opinione facile trahi posset argumentum ad probandum esse vnicum tantum rerum omnium scientificum habitum, quod etsi probabilitate non careat, plurimum tamen aduersarij concedere reformidant. Si enim vna scientia est propter extensionem illam ad plures res recens cognitas, cur non etiam extendere licebit hunc habitum ad omnes planè res scibiles?

Obijci primo. Sequeretur non esse vnam scientiam distinctam ab alia, sed posset Physica vna cum Mathematica & Metaphysica vnā cōstituere scientiam. Respondeo, sicut ipsi ex tot & tot speciebus distinctas esse volunt scientias, etiam si in vna aliqua totali multas contingat species modis diuersis conuenire inter se, ita & nos paulò post dicemus, quomodo, cum tot sint scientiæ atque Demonstrationes, fiat nihilominus & dicantur tot scientiæ totales numero diuersæ.

Obijci secundo. Cum Soto. *quest.* 3. *prob.* Vna est virtus quæ versatur circa aliquod obiectum, etsi illius plures sint species, verbi gratia, Temperantia, Prudentia, &c. vna est charitas, quæ Deum & proximum amore complectimur, vna fides, quæ rebus à Deo reuelatis, quamuis ma-

gimè

simè diuersis, assentimur, vel si de humana loquamur, eodem modo vna est, propter dicentis auctoritatem vnus est habitus cytharizandi, &c. Ergo vnus habitus scientiæ, circa aliquod particulare obiectum. Et confirmatur. Vna est potentia intellectiua, ergo cum sit proportio & similitudo inter perficiens & id quod perfici debet, erit vnus quoque habitus. Resp. Certum est vbi reperiuntur diuersi actus rem aliquam sciendi, etiam & diuersas habituales scientias esse oportere, quare virtus quoque moralis vna erit, si vno & vniuersi rationis conatu voluntatem nostram inclinauerit ad aliquod obiectum, quamuis specie distinctum materialiter loquendo. Præterea fides diuina vna est, quia ninitur eidem vni diuinæ reuelationi, & idem est de fide humana propter dicentis auctoritatem. De caritate scio apud Theologos dubitationem esse, sitne idem planè habitus quo Deum diligimus, & quo proximum si cur nos? Si tamen vnus est habitus, vt est verisimile, propterea vnus est, quia amamus proximum & res cæteras creatas propter eandem rationem formalem, hoc est, propter fontem totius bonitatis, Deum. Nihilominus etiam in virtutibus moralibus, si quando se offert aliquod obiectum, quod difficultatem aliquam propriam & particularem nobis ingeneret, distinguenda quoque erit virtus illa particularis, qua difficultas illa superetur, etiam si res illa in vna ratione obiecti alicuius conueniant, verbi gratia, fortitudinis virtus late patet, nec est idem habitus quo occurrimus rebus maxime formidolosis, vel quo rebus non admodò facilibus vim nobis facimus. Sic etiam Temperantia in communi loquendo versatur circa quasdam affectiones corporis, quia tamen alia est difficultas moderatè viuendi circa viciū, altera circa res Veneretas, ideo non est eadem virtus. Quod verò attinet ad virtutes infusas, quæ ex genere huiusmodi sunt, & supernaturales sunt, quoniam sunt gradus cuiusdam superioris, potest quis ijs adiutus plura præstare,

atque opus esset distinctis habitibus acquisitis. Quemadmodum etiam in angelis sunt ingenerate species intelligibiles, quas tamen docent ferè omnes Theologi ac D. Thom. 1. *post.* res valdè distinctas repræsentare, quas plures ex speciebus nostris referre non possent.

Obijcies tertio. Sequeretur si distincti per distinctas Demonstrationes scientiæ habitus efficerentur, melius aliquando & clarius à nobis cognosci passionem aliquam mediatam & posteriorem, quam immediatam & immediata principia, ex quibus huiusmodi passio pender, quod repugnare videtur Aristoteli 1. *post.* 1. 3. vbi ait Aristoteles principia longè esse debere manifestiora, quam conclusiones, propterea quidam recentiores volunt solum esse distinctos scientiæ habitus, cum immediatè de proprijs obiectis passionem ostenduntur, contra quos tamen sit tertia propositio.

Tertia Propositio. Tot sunt habitus scientiæ distincti, quot distinctæ quomodo libet sunt Demonstrationes & passionnes quæ de aliquo subiecto probantur. Ratio patet. Quoniam distinctæ causæ quomodo cunque tandem specie distinguantur, distinctos eiusdem rationis & vniuocos effectus habent; nam causæ quæquocumque possunt interdum eundem specie effectum producere, vt sol & hic ignis noster ignem, vt sol & homo generat hominem ex Aristotele. Verum qui hanc sententiam de habituum distinctione sequuntur, consequenter esse id quod dicimus, dicunt vt Ocam Arim. Nominales &c. Nec tamè nego facilius posse eum qui habeat Demonstrationem immediatæ passionis progredi ad cognitionem sequentium, quam per disparatam aliquam alterius rei passionem nouerit, vel qui ad alterius item disparatæ rei passionis cognitionem se conferre velit. Et confirmatur. Quoniam experimur difficultatem in aliquibus eiusdem rei posterioribus passionibus cognoscendi, vnde iidem Recentiores hoc argumento conuicti pergunt & dicunt si quando hanc difficultatem quis experiat in concludendis passionibus pos-

terioribus

terioribus, tunc concedi posse esse distinctum habitum, sed non vident esse id planè per accidens, perinde enim ex natura rei sunt distinctæ passionēs, & distinctis egentes Demonstrationibus vt de subiecto probentur, siue mediata, siue immediata sint, siue difficultatem quis experiatur, siue non. Vnde rectè Gabr. Omnes, inquit, Demonstrationes non Synonymiz differunt plusquam Synonymiz, hoc est plusquā solæ numero differentes, proindeque sunt specie distinctæ. Multo autem magis illi virgentur, qui concedunt intellectus esse primorum principiorum, quæ sunt per se maxime nota. Denique isti necessariò incidunt in eadem incommoda, quæ Authorum contrariæ opinionis propriâ esse diximus, videlicet de intentione habitus scientiæ; nam cum posterior aliqua passio à nobis cognoscitur, dicere cogentur extendi habitum illum priorem ad illum posteriorem, & similes passionēs, cum hoc tamen id etiam constet, perfectionem esse scientiam posterioris passionis, cum cognoscitur per immediatam & immediatam subiecti principia, nec ideo sequitur in eundem habitum coalescere posterioris & prioris passionis cognitionem, quemadmodum nec quod quælibet scientia pendet ab habitu principiorum, consequens sit non esse distinctam scientiam ab habitu principiorum. Ad argumentum ergo & obiectionem tertiam, concedit Greg. posse facilius cognosci conclusionem quam principia, quia tamen, inquit cognoscitur conclusio vt pendens à principijs, clarius vt plurimum solere cognosci principia, nempe quando cognoscuntur vt independentia, satius est si dicamus non posse fieri scientiam conclusionis de passione aliqua posteriori; quia etiam si verè sit scientifica, pendeat ex cognitione principiorum. Quare semper fiet vt principia ipsa notiore cognitione à nobis teneantur, & distincta si principia sint planè immediata, eiusdem verè rationis, sed intensiore, si non sint planè immediata. Nihilominus certū illud est, posse posteriorem aliquā passionem cognitione opi-

natiua, vel fidei à nobis tantum haberi, & supponamus certa esse principia à quibus pendet, sed hoc ad rem nostrā nihil facit.

Obijciat. 1. p. 1. 29. probat Arist. nō multiplicari Demonstrationē per media. Ergo etiā si media distincta sint, non erit distinctus Demonstrationis effectus, qui est scientia. Resp. Loquitur Arist. de medijs in eodem genere causæ, vultq; vnius rei vnā esse immediatam & adequatam in vno genere causæ. Atque hæc de scientia particulari habituali dicta sunt; nam quod reliquum esse videretur, vt de scientia particulari habituali, practica, speculativa, & inter speculativas de Physica, Mathematica, Metaphysica, alijsq; diceremus, id insequentem sectionem, quæ erit de scientia habituali, reiiciemus.

SECTIO TERTIA.

De scientia habituali totali.

EX superioribus hoc habemus, dari scientiam, & pro ratione diversarum specie Demonstrationum, vt quoque numero diuersas esse specie scientias, quia tamen elebris est scientiarum partitiō, in præcipuas quasdam, quæ totales dicuntur, vt Physicam & Metaphysicam, &c. & quibusdam videtur non aliter distinguui specie scientias, quam quomodo vulgò distinguuntur, propterea hoc cum iam à nobis sit refutatum, superest vt tandem ostendamus qua ratione dicantur istæ scientiæ esse vnæ, & distinctæ & videamus num possit vna plane rebus omnibus communis scientia concedi, postea autem de distinctione scientiarum speculatiuarum & practicarum. Denique conferemus speculativas inter se, tandem dicemus de scientiarum subalternatione.

QVÆSTIO PRIMA.

Quomodo dicatur scientia totalis esse vna.

NOtandum primo. Si sermo sit de veritate numerali, certum est peri ex subiecto, aut inde saltem satis intelligi, quæ enim est in Socrate scientia, vna numero

numero est. De specifica patet ex dictis, ex diuerso habitandi modo, & ex diuersis Demonstrationibus sumi. Vnde sequitur totalem scientiam non posse proprie appellari vnam simplicem qualitatem, vniusque infimæ speciei. Potest autem in communi loquendo quæcunque scientia dici esse genere vna. Primo. Ob distinctum genere finem, vt practica à speculatiua. Secundo. Propter diuersi planè ordinis medium, vt quæuis scientia ab opinione, &c. Tercio. Propter diuersitatem obiecti genericam, vt quæuis etiam scientia à cognitione sensitua. Quarto. Propter obiectum vnum formale, circa quod vnus est modus procedendi, definiendi & demonstrandi, & hæc ratio distinctionis est maxime propria, secundum quam solet dici scientia totalis vna distingui ab alia. Quod autem habenda sit ratio formalis obiecti, docet Arist. 1. po. s. 41. vbi scientiam vnam esse ait quæ est vnius generis subiecti, & 3. Anima, s. 38. scientia, inquit secatur quemadmodum & res; etiam ibi tantum præcisè intendat Arist. loqui de diuisione scientiæ secundum potentiam & actum, vt sicut sensus in actu refertur ad sensibile in actu, & sensus in potentia ad sensibile in potentia, ita & scientia, quoniam 2. ph. s. 38. causæ in potentia sunt effectuum in potentia, & causæ opinantes sunt effectuum in actu, tamen à multis quoque locus ille intelligitur de distinctione habituum scientiæ, & de diuersitate obiectorum formalium, à quibus & esse & distinctionem sumant scientiæ totales, vt quasi dicantur esse diuersæ, ob obiectorum formalium sectionem. Zim. in tab. verb. scientiæ. Confirmatur ex Arist. 2. Anima s. 15 19. & 27. vbi dicit scientiam, actualem scilicet, idè esse quod rem scitam. Confirmatur secundo, Quia scientia dicit intrinsecum ordinem ad scibile, & obiectum, Ergo inde etiam habet quod vna sit & distincta, & hæc est communis opinio, nam quod non sufficiat materialis distinctio, docet A-

rist. vt 2. ph. s. 18. vbi dicit easdem efficietas Physicas & Mathematicas, poniturque discrimen ratione solius obiecti formalis inter Physicam & Mathematicam. Et 21. scientia de corporibus corruptibilibus & æternis dicitur esse eadem, quoniam habent rationem vnâ naturæ, vt Auer. 2. ph. com. 3. 8. Met. com. 5. 1. Cal. com. 5. Et D. Tho. 4. Met. lect. 1. & 2. quæst. 54. art. 2.

Notandum Secundo. Ratio formalis duplex est: Altera dicitur quæ, altera sub qua. Illa est, quæ in scientia per se spectatur, & ratio est, & causa cur passionibus insint subiecto, & ad materiale obiectum addit aliquid reale, verbi gratia Physicæ obiectum materiale est corpus, ratio formalis quæ, est quod sit naturale; nam quæcunque spectatur in Physica vt naturalia sunt cognoscuntur, & hæc cōditio supra corpus addit aliquid reale, Ratio formalis sub qua est, cum res considerantur in scientia sub tali aliqua conditione, quæ nec ipsa per se spectatur, non est causa cur passionibus insint subiecto nec demum aliquid reale superaddit obiecto materiali. Huiusmodi est in Physica circa sua obiecta versaretur, nisi illa seuocaret à materia singulari, nec de hac conditione in Physica præcepta traduntur, nec propter illa naturali corpori insunt propriæ passionibus, nec tandem ipsa addit reale supra corpus. De hac duplici conditione vide Cap. q. 4. prol. conclus. 1. & resp. ad arg. com. quintam & sextam conclusionem. Præterea Caiet. 1. p. quæst. 1. art. 3. Palud. apud Cap. dicit rationem formalem quæ tenere se ex parte obiecti rationem sub qua ex parte potentia.

Notandum Tercio. Vnitatem scientiæ totalis plerique Thomistæ desumunt ex ratione formali sub qua, hoc est ex abstractione, vel à materia singulari, vel à materia sensibili, vel ab intelligibili, vel denique per indifferentiam. Hæ duæ ultimæ abstractiones cōueniunt Methaphysicè: Prior propter Deū & intelligentias qui ab omni materia cō-

E c c c

c r e.

Quia est habitus quidam de genere qualitatis. Ergo omnes partiales scientiæ, quæ sunt in vna totali, dici poterunt efficere vnam scientiam genere, quia de illis omnibus scientiæ ratio vniocè prædicatur. Respond. cum Perer. 1. de princ. cap. 11. scientiam spectari posse ratione habilitatis, & sic fortasse omnes conueniunt vniocè, aut spectatur scientia ratione obiecti, à quo specificatur, & sic multiplex est scientia, nec cōmodè potest ad vnum genus vniocum reuocari, alioqui diceremus scientiam quæ est per Demonstrationem Quia, per Demonstrationem propter quid, & à priori, subalternaem & subalternatam, sub vno genere cōtineri vniocè, quod est falsum.

Notandum primo. Hæc cum ita fiat, querri potest an reuera sint distinctæ ex natura rei scientiæ, an verò dici possit vnicam esse scientiam, quæ tamen commoditatis causa in tot sit partēs distributa? Et quamvis questio potissimum esse soleat de scientijs speculatiuis, eadem tamen intrinsecè potest & de practicis; cum præciè spectatis, tum in ordine ad scientiam in communi. Præterea etiam de virtutibus moralibus, præterea de habitu principiorum Denique de omnibus habitibus spectantibus ad intellectum, de quibus dum de scientijs speculatiuis, quæ ad nos res propriè spectat, ex institute agemus, obiter etiam & idem de rebus propositis dicemus. Ant. Bern. Mirand. de enes. sing. cert. sect. 6. & 7. affirmat esse vnicam scientiam rerum omnium, cuius subiectum sit ens vt ens, & reliqua omnia complectatur tanquam species, passiones, modos, aut quacunque alia ratione ad ens vt ens pertinentia: Iterum cæteræ scientiæ vniuersalis partes quædam, non secus atque Physicæ, verbi gratia pars est quæ agit de Cælo, de Animali, &c. & hanc scientiam vult appellari Philosophiam absque addito. Hoc ipsum indicare videtur apertè Cic. 3. de Orat. M. Cras. dicens primum quidem fuisse vnum quasi fon-

tem sapientiæ, cum postea ceu in multos scientiarum riuulos deriuatum & deductum fuisse, vt quæ simul complicat & coniuncta æquè poterant ab hominibus addisci, ea variè diffuncta ac dispersita commodius & facilius perciperentur. Idè indicat Alex. 6. Met. innit. & Heru. apertam mentionem facit *tract. de secund. intent. cap. pen. pag. 115.* Rationes Mirand. sunt hæc potissimum. Primo, Arist. 4. Met. 1.2. qui locus sanè est luculentissimus, Omnis autem generis, inquit, & sensus vnus vnus & scientiæ, velut Grammatica vna existens omnes voces specuiatur, quare entis quoque quot species sunt, & specierum species speculari vnus scientiæ genere est. Confirmatur. Quoniam visus, quantum ex se est, de quolibet colore esse potest, etiam in particulari, & Grammatica omnes planè diuisiones spectare potest. Ergo vt cohæreant allata exempla, necesse est scientiam quoque vnam genere esse entis & omnium specierum illius, vt particulares & tales sunt. Vnde 1. po. 1. 43. dicitur, scientiam esse vnus generis obiecti, & versari circa illius species, at profectò nisi scientia consideret species particulares, nugatoria locutio est; considerare enim species alicuius generis, solum vt participant prædicatum commune generis, non est tam considerare species, quam solum genus. Imò cum videamus scientias particulares, quæ circa aliquod obiectum determinatum sunt, eadem quoque & circa determinatas species obiecti eiusdem, vt specificam hanc naturam habeat, versari. Dicendum est Metaphysicam quoque, cum spectat ens, considerare etiam species illius, vt sunt talia entia determinata; sic n. Physica nō dicitur considerare corpus naturale, & corporis naturalis species solū vt rationē cōmunem corporis naturalis habeat, sed etiā vt sunt talia corpora naturalia. Cōfirmatur Secundo. Nam omnes dicunt Metaphys. agere de speciebus entis, hoc est de prædicatis entis secundum se, at considerat

Ecce a   Meta-

Metaphysica etiam substantiam & accidens ut talia sunt; quid ergo obstat quo minus scientia quæ considerat ens, & species specierum eius, descendat ad particularem considerationem specierum entium.

Secunda Ratio est, quæ tantum continetur in illa eadem Arist. sententia iam dicta; nam omnia entia particularia continentur sub ente tanquam sub genere analogo, possunt ergo & sub scientia quæ est vnius generis obiecti saltem analogi, omnes illæ species comprehendendi, & explicari. Sed quia ens est vni genus, ideo continet sub se omnes species, Ergo quia etiam scientia vna genere est, continebit sub se considerationem omnium specierum. Hanc sententiam sic possumus confirmare. Primo, Quoniam præter illam diuisionem scientiæ, quæ est apud Arist. in Phys. Metaphysica, & Mathematica, certum est omnium confessionem posse & alias nonnullas scientias totales etiam & distinctas poni, verbi gratia, scientia quæ est de Deo & intelligentijs, peculiarem quandam abstractionem per se requirit, quæ positivè est ab omni materia, Metaphysica autem non suo iure de istis rebus disserit, sed commoditatis causa eam sibi transactionem aggregavit. Secundo, Multi sentiunt esse vnicum habitum principiorum omnium, qui dicatur intellectus, vnam omnium de rebus omnibus probabilibus, vnam fidem de omnibus creditis. Est ergo etiam verisimile vnam esse scientiam, quæ sit de rebus omnibus. Tertio, 1. de p. animal cap. 1. inquit Arist. dari habitum quemdam *τὴν ὁρίαν*, hoc est peritiam, qui sit rerum plane omnium, hanc nos dicimus esse vnam scientiam. Et confirmatur. Quoniam vnius scientiæ est reliquis particularibus propria assignare subiecta, sed hoc non potest facere, nisi eorundem omnium subiectorum habeat cognitionem; qui enim iudicium inter multa laturus est, & discriminem positurus, ea dicitur cognoscere, quæ causa est cur quia sensus communis particularium sensuum distincti-

mina nouit, dicatur etiam ab Arist. 1. *Metaphysicæ*. 146. eorundem particularia obiecta percipere, quod etiam est notius potentij, quæ sunt superiores, ut in æstimatione vique ad intellectuam. Quarto, Angelis inditæ sunt à natura species quædam intelligibiles, ut ex illis aliquæ, ut est probabilis opinio, repræsentant obiecta distincta, imò etiam fortassis aliquis per vnicam speciem rem totam cognosceret. Ergo non est absurdum dicere intellectum nostrum vnicam habere posse scientiam de rebus omnibus, eo modo quo illæ etiam distinctæ scientiæ sunt inter se distinctæ, videlicet per aggregationem. Quinto, Arist. 6. *Metaphysicæ*. 1. ubi ponit diuisionem illam scientiæ in Metaphysicam, & Mathematicam, & Physicam, ait Physicam & Mathematicam abscindere quædam partem entis, indicat ergo Arist. Physicam & Mathematicam esse partiales scientias, imò etiam ut 10. *Metaphysicæ*. 2. cap. 2. ait esse has scientias Philosophicæ partes, nos autem scientiam hanc vnam appellari volumus Philosophiam. Hinc etià est quod Metaphysicam quidè passim Arist. vocat primam Philosophiam, unde colligas Physicam dicendam esse secundam Philosophiam. Sunt ergo vnius totalis Philosophiæ partes. Et confirmatur. Nā 4. *Metaphysicæ*. 2. ait, Philosophi esse de rebus omnibus posse speculari, quod non potest qui circa ea sola quæ Metaphysica debentur, versetur, imò ibi d. ait ita pertinere ad Philosophum omnia speculari, sicut ad Sopyistam & Dialecticum; nemo autem nescit Dialecticam ut significat partem Topicam, vel vterem, versari circa omnes res particulares, idemque iudicium est de Sophistica, prout præsertim significat sapientiam ementitiam quam olim quidam profitebantur, ut sibi nomen aliquod apud vulgum facerent. Vltimo, certum est multitudine, quæ in rebus omnibus, etiam spiritualibus, experitur, easdem esse proprietates numerorum, quæ ab Arithmetica numerum, qui est in quantitate, ostenduntur, si tamen hic & ille numerus essentialis

sialiter differant. Signum ergo est non solum Metaphysicæ, sed scientiæ alicuius magis communis esse considerare omnes species entis. Vnde Arithmetica solum sibi vendicabit numerum vt est in quantitate.

Quarta Propositio. Si loquamur de scientijs propriè dictis, quas solas esse speculatiuas, & in proleg. Logicæ diximus, & dicemus postea, probabilis est opinio vnicam esse rerum omnium scientiam, quod rationes iam dictæ cum sint bonæ, satis probant. Et confirmatur. Primo, Quia hæc sententia facilius est, & ex multis difficultatibus nos extricat. Item non virgemur vilius autoritate, qui oppositum, cum vel nemo, aut quæ paucissimi conceptis verbis quæstionē hanc agitaerint, vel si quid forte fecerunt, potius à nobis faciunt. Arist. verò ipse præterquam quod, solam velle videtur distinctionem scientiarum maioris commoditatis causa, etiam non obscurè hoc quod volumus indicat, & sicut agricola melius ampli alicuius, agri partem aliquam mediocrem, inquit Mirand. *sest. 3. lib. 13.* colit, quam totum, vel maximam eius partem, ita etiam facilius scientiæ & traduntur, & addiscuntur, si per partes quasdam distributæ acceptæ fuerint. Quare hæc erit prima pars, quæ complexa est, ens & decem prædicamenta & substantiam cum corruptibilis tum incorruptibilium, secundum quandam rationem communem, de angelis autem & Deo magis ex professo, utpote qui ob maximam perfectionem ad eam partem referri possint, quæ est de maximè communibus. Secunda pars erit de ente naturali, celo, elementis mixtis vsque ad species infimas, cum earundem passionibus & principijs. Tertia in qua de quantitate specialiter agatur, vt à materia abstrahit, & sic abstracta considerari potest, quæ abstractio quia est conditio quadam, non facit quominus secundum se dici possit Mathematica versari circa ens, quoniam considerat speciem entis, quæ est quantitas, Arist. igitur supposito hoc

sine commodè solet hoc modo scientias parti, vt 3. *Met. t. 4. s. lib. 4. 6. & 7. 1. po. t. 20. & 45.* vbi etiam præcipit supposita hac distinctione ne vlla scientia in alterius veluti siæes irrumpat, quod dicit, ne transscadat vna de genere in genus, hoc est de proprio suo obiecto in alienum; & est sanè congrua hæc distinctio, quoniam peculiare sunt proprijs quidam modi particulares tum definiendi, tum demonstrandi, tum abstrahendi, aliaque multa, ratione quorum iure indicta fuit, quamuis si quis vellet adhuc magis subdiuidi posset hæc totalis scientia. Hoc docet Plut. 7. de plac. præherm. dicens Philosophiam esse autem vnicam ac supremam, etiam si illius postmodum partes quasdam subdit. Pro hac opinione est opinio illa, scientias omnes vni subalternari Metaphysicæ; est enim axioma receptum, scientias subalternatas non ponere in numerum cum subalternantibus, hæc est non efficere distinctas essentialiter scientias, quam opinionem probat Iulius de obiecto Metaphysicæ. *sest. 3. s. 6. & 7.* Accedit quod Plato solitus erat dicere scientiam vnam esse vniuersalem Idearum omnium, quam sæpè Dialecticam vocat, ita vt nulla esset per se alia scientia distincta. Lege Alcan. *de doct. Plat. c. 4. 6. Fic. 2. de Repub.* Est quoque illa sapientiæ definitio Peripateticorum omnium & Stoicorum, & Cic. 5. *Tuscul.* Rerum diuinarum, hum. &c. Quare nos imposterum admissa hac commoda distinctione scientiarum, cætera quæ ad hunc tractatum pertinent, sic explicabimus. Lege D. Tho. *præfat. in lib. de generat. & 1. Met. lect. 2. & op. 70. quæst. 9. s. art. 1.* Ioannes Paul. Donatus. *cons. 1. Zim. verbo abstractio.*

Secunda Propositio. Quamuis locuti sumus tantum de scientia speculatiua, videri tamè posset eandem rationem esse scientiarum practicarum inter se, & cū speculatiuis collatarum: Quod enim ex speculatiuis & practicis vna scientia fiat, suadet ratio, quoniam omnium partialium habituum obiecta conueniunt sub vna

communi ratione entis. Verum obstat quo minus hoc dicamus, quia speculativi & practici habitus sunt distincti per se fines, speculativi enim habent solum veritatis cognitionem, practici verò opus aliquod, de qua requæstione sequenti. Inter practicos etià habitus sunt valde diversi fines; nam quidam dirigit actiones interiores, alius versatur circa commoda vite, Non ergo potest ex his vnus constitui habitus. Rectius ergo ita poterunt distingui, vt practici quidem seiuncti sint à speculativis, ex practicis autem fiat summa vna scientia, quæ sit circa mores omnes, virtutes, ac vitia, tum priuata ac propria cuiusque, tum domestica, tum civilia quæ sunt tres moralis Philosophiæ partes: Ethica, Oeconomia, vel domestica, politica, hoc est ciuilibus, quibus addere possumus consultatricem scientiam, & Rhetoricam. Alia etiam constitui potest per se distincta, quæ occupetur circa res externas, & complectatur artes omnes mechanicas. Hinc sequitur, primo non sufficere ad veram & omnimodam scientiarum distinctionem, primo Diuersitatem in modis procedendi, hoc est definiendo, vel demonstrando, quoniã sicut isti modi sunt fundati in natura rerum ipsarum quæ tractantur, ita etiam vnus esse communis potest, qui extrahatur ex rebus illis omnibus, vt subeunte in communi conueniant. Et confirmatur Quia si de particularibus modis loquamur, plurimi sunt, si de magis communibus, quo erunt definiti modi per genus & differentiam, vel per materiam & formam, qui tandem ad vñ reuocari possunt, omnes tamen ad duo summa capita referuntur: Ad Demonstrationem propter quid, & Quia, Secundo, Non petitur sufficiens distinctio ex abstractione, de qua præter dictos Auctores antè, lege An. in Posp. Quia abstractio est mera conditio extrinseca, & sine qua non, & præterea illa quæ dicitur esse per in differentiam, tribuatur illi nostræ scientiæ maxime cõmuni, quæ quia de rebus omnibus est, non est ipsi

curæ an materiales fiat istæ res, an spirituales. Et præterea opus esset abstractione distincta propter Deum & intelligentias, quæ dicenda est abstractio ab omni materia, quæ ad eandem Metaphysicam commoditatis causa ab Auctoribus est relata. Tertio, Nec petitur etiam inde distinctio, quod triplex quodam modo sit obiectum, quod intellectum nostrum moueat vsiciat, primo prout subest qualitatibus sensibilibus. Secundo, Quod abstrahat à sensibilibus qualitatibus exterioribus, & moueat nostram imaginationem, quod dicitur esse Mathematicarum. Tertio, Quod moueat intellectum nostrum secundum se, quod dicitur esse proprium Metaphysicæ: nam ad scientiam in communi istis quoque est, scibile in cõmuni, quod habeat principia & passionēs demonstrabiles, reliqua sunt tantum conditiones sine quibus non, non secus atq; abstractio. Vnde si per impossibile obiectum Physicæ, quod res ex sensibilibus, Mathematicæ, quod est res imaginabilis, & Metaphysicæ, quod est ens, immediatè mouerent intellectum nostrum, nihilo minus minus distingueretur istæ scientiæ, vel eo modo quem alij volunt, vel eo tantum quem nos hoc est commoditatis solius causa. Et confirmatur, Quia dicti isti modi non faciunt quo minus res omnes habeant rationem cõmunem scibilis, quia scibilitas est passio quædam entis. Ergo non etiam impediunt quo minus vna de tali obiecto scientia esse queat. Confirmatur secundo. Nam non sunt distinctæ scientiæ, quæ agant de re visibili, aut percipibili secundum alios sensus, vel externos, vel internos, qui interni sunt magis abstracti quam externi. Ergo quibus multis modis res aliqua sit scibilis, nō propterea tamen distinctæ esse iunt dicenda scientiæ. Confirmatur tertio, Quoniam Physica, verbi gratia quæ est in Angelo, aut in anima separata, est eiusdem rationis essentialiter cum ea quam nos habemus at in illis nullam dicit Physica dependentiam à sensibus, accidit er-

go quod

go quod eam in nobis includat propter dependentiam à sensibus. Confirmatur quarto, Nam spectat ad Physicam considerare res naturales secundum suos gradus ultimos essentielles, qui non magis dicunt dependentiam à sensibus, quam conceptus substantiæ, accidentis, vel entis in communi. Nec quisquā facit duas Physicas: Vnam, quæ consideret res ut sunt sensibiles, alteram, quæ hos gradus ultimos spectet, quāvis de quantitate ut est in materia sensibili disputet Physica, de eadem ut cogitatione separatur, Mathematica quoniam plures sunt & commodiores huiusmodi faciendi causæ, quam ibi. Confirmatur ex his quæ diximus, quoniam si satis sunt causæ illarū distinguendarum scientiarū, plures debent dici esse scientiæ. Quarto, Non distinguuntur scientiæ propter diversa obiecta formalia, siue propter plures rationes formales diversas, quæ, quoniam particulares sunt plurimæ, una autem est maximè communis, scilicet ens prout est scibile, & ut communissimè sumptum est genus analogum ad omnes reliquas species; id enim satis esse ad scientiam supra diximus & colligitur ex Arist. 2. ph. 1.3. lib. 3. 1. 4. & 9.2. Anima in 17. 7. & 30. & lib. 3. 1. 5. Est igitur concludendum, scientiam esse propriè tantum unam, & unicam ex natura rei scientificum habitum, quæ autem vulgò circumferuntur, commoditatis solum causa plures censendas esse. Cuius divisionis causa peti potest ex aliqua rationum dictarū, quibus addi potest quod habet Ant. And. præf. in Log. distinctionem scientiarum esse ex triplici quantitate, vel sensibili, de qua est Physica, vel mensurabili, de qua Mathematica, vel divisiibili, de qua Metaphysica, qui auctor fortè quantitatis acceptionem latius usurpavit, ut etiam extendatur ad rerum omnium multitudinem. Idem quoque 6. Met. quæst. 1. dicit, ens scibile vel esse ens in communi atque de eum prædicamentis, & de istis esse Metaphysicam, vel

substantiam corpoream, ut soli subest quantitati, & de hac esse Mathematicā. Vel denique eandem substantiam ut est qualitatibus sensibilibus affecta, de iisque esse Physicam. Sit igitur unica tantum propriè loquendo scientia. Quod confirmare videtur quod vulgò dicitur de liberalium artium ἐκκλωταίσις, hoc est, *scientiarum circulo*, quod etiam Musicæ, quæ dicuntur præesse scientijs, dictæ sint simul existētes, ut habet Plut. de frat. amore. Affine est illud quod de virtutibus dicitur, esse omnes nexu quodam necessario inter se coniunctas, & de iustitia, ut significat & comprehendit omnes virtutes, cecinit ille:

Iustitia in sese virtutes continet omnes.

Vnde etiam comparari solent scientiæ & virtutes cum catena, cuius si vel anulum unum abstuleris, tota confestim disrumpitur; sic est de scientijs, ut verè tantum is esse sciens dicatur, qui omnium rerum absolutam sit completæ notitiam.

QVÆSTIO SECUNDA.

De scientia practica & speculativa.

Diximus nobis tantum ex professione esse sermonem de scientiâ speculativa, quæ & sola scientiæ nomen mereatur, quia tamen solet scientiâ dici alia esse speculativa, alia practica, idèd ne quicquam desideretur, pauca dicam de hac distinctione, ubi & cur ita hæ scientiæ distinguantur, & quæ sit habitudo utriusque inter se, & demum quomodo speculativa, quæ ad nos potissimum pertineat, vicissim conferantur.

DVBITATIO PRIMA.

Cur hæ scientiæ ita distinguantur?

Notandum Primo. Quod praxis & speculatio sunt actiones quædam quæ solent multis modis inter se distinguui, de quibus lege Scholastic. in præf. sent. & Interpretes Arist. in 6. Met. Cyprium Thomist. in q. 4. De speculatione tamen nulla est difficultas, vel si quæ

dicitur mentem siue intellectum sensitiuum illa non intelligere, quæ cadere possunt sub appetitum & actionem nostram; debet autem id attendi quod conuenit cognitioni alicui secundum se, si videlicet ipsa ex natura sua ordinetur ad aliquam actionem, vel effectiorem, vel si ealem ordinem nullum habeat; fieri enim potest ut quis ordinem naturalem immutans, vel euerrens quæ ex natura sua referri possunt & debent ad actionem, ad solam referat & nudam rei cognitionem: Aut contra cognitionem quæ seipsa contenta est, ordinem ad aliquam actionem, vel opus. Quare, verbi gratia, in medicina potest cognitio ipsius ab aliquo appeti cognoscendi tantum causa, quanquam ea pars quæ Theorica appellatur, potius est physica, quam medica. Vnde etiã vulgus Medicos, Physicos appellat. Vide Auic. in p. 1. li. 1. doctrine. c. 1. D. Thom. super Boët. de sum. diuis. scientiæ. art. 2. ad 4. & 1. post. quest. 14. art. 16. vbi rectè monet triplicem esse posse scientiam speculatiuam: Vnam propriè, quæ est de rebus non operabilibus, duas secundum quid, alteram quæ ex modo sciendi videtur speculatiua, quoniam definit & demonstrat res operabiles, & vniuersè easdem tantum contemplatur, non descendendo ad particulariã. Quare Cap. quest. 2. pro conclusione dicit, posse esse scientiam speculatiuam de re operabili, ut quæ considerat domum more speculatiuæ, reducendo eam ad sua principia, alteram ex fine eius qui addiscit, qui huiusmodi cognitionem non ad solam contemplationem, sed ad operationem refert. Quare ad scientiam practicam ex natura sua solum requiritur ut sit de rebus operabilibus, vnde potest haberi aliquis mutulus esse, qui propriè tamen dicatur fabrillem, artem, quæ practica est, habere. Vt enim notat Arimin. in quest. 5. prol. art. 2. dicitur ars practica, quasi directiua, vnde ibid. rectè contra Aur. disputat, qui ad eò volebat esse de ratione habitus practici, ut ipsa exerceatur, ut negaret scientiam de castitate quæ est in angelis esse practica. Verum cum hæc, &c. scientiæ

practicæ sint eiusdem omnino rationis in angelis, & in nobis, non minus erunt in angelis practicæ, quam in nobis, quoniam in vtriusque est cognitio rerum earum, quæ per se sunt ordinabiles ad actionem. Hinc sequitur Logicam non esse habitum speculatiuum, quia refertur ad directionem operationum, quamuis nec potest sic propriè habitus practicus, quia consistit in directione operationum intellectus. Est igitur potius habitus instrumentalis, quoniam tam speculatio quam practico deseruit, ut diximus in Proleg. Log. Lege D. Thom. 1. 2. quest. 57. art. 3. & quest. 14. de ver. art. 4. & 3. f. dist. 23. quest. 2. Quibus duobus vltimis locis idem obseruandum quod diximus de duplici fine: Intrinsecè, & per se, & extrinsecò, atque per accidens, alioqui enim si habebatur solum ratio finis extrinseci & addiscentis, nihil prohibet omnes habitus practicos appellare, quia omnes tandem scientiæ ad Deum referuntur, ut habet Dionys. Areopagita de diuin. nomin. Et contra possunt omnes habitus practici censeri speculatiui, quia sola potest à nobis veritatis cognitio queri. Hanc totã rem paucis, sed præclare Plut. op. de virtute morati, ante med. expressit, cum inquit: Cum verum alia per se sint, alia verò certa ad nos ratione referantur; illa, ut calum, terra, &c. ista, ut bonum, malum, expetendum, fugiendum, iucundum, & molestum; ea doctrina quæ rebus suo modo habemibus intentæ est, est contemplatiua, & scientiis comprehenditur, quæ autem certa condicione ad nos affectu consultatrix est, & actionibus distincta: huius virtus prudentia, illius sapientia dicitur. Hæc Plutarch. Lege etiam Mirand. 10. de euerf. sect. 8. post. med. vbi exponit locum illum Aristotelis dicentis omnem scientiam esse vel intellectiuam, vel participem intellectus; id enim, inquit, ipse dixit Aristoteles ut complecteretur scientiis & facultatibus tum speculatiuas, tum practicas, ut intellectiua dicantur speculatiua, quæ se non extendunt extra intellectum, sed in eo quodammodo persistunt, quæ autem versantur circa res

fffi quæ

quæ sunt extra intellectum, hoc est, circa operabilia, dicuntur esse operatiæ & practicæ, & participes intellectus, quia, ut inquit Aristoteles, 3. *Anima*. 1. 49. Intellectus extensione sit practicus, quasi diceret intellectum secundum se esse contentum speculatione, extendi tamen, & quasi extra suas limites egredi, cum ipsius cognitio ad res extrinsecas & operabiles referatur. Monet etiam idem Mirand. communiore vocabulo dici facultatem operatiuam scientiam, quoniam hoc scientiæ nomen solis propriè intellectiuis & speculatiuis dicuntur.

DUBITATIO SECUNDA.

Cur diuidatur scientia in practicam & speculatiuam?

NON modo scientia quæ solam propriè significat speculatiuam, sed Philosophiam quoque, de cuius acceptione diximus in proleg. aliquando diuidi solet in practicam & speculatiuam, ut videre est apud Aristot. 2. *Met.* 1. 3. & 6. *Met.* 1. 1. & 2. 1. *Top.* cap. 9. quam etiam communem esse Peripateticorum, aliorumque diuisionem refert Plut. 1. de *plac.* cap. 1. & idem omnes Aristotelis Interpretes in it. Log. & Physicæ prodiderunt. Huius autem diuisionis plures assignari causæ possunt: Sunt autem hæc præcipuæ. Prima. Sit illa quæ traditur à Plut. op. de *virt. morali*, & à Mirand. *deo citato*, nempe propter res quæ partim sunt extra intellectum, partim autem in intellectu perseverant ob solam earum cognitionem, qua is per se contentus est, seu propter res quæ non sunt in nostra potestate, sed se suo modo habent, & sunt quodammodo ad nos affectæ. quam causam indicat Arist. 6. *Met.* 1. 1. & 2. Secunda Ratio Plut. 1. de *plac.* cap. 1. Quoniam, inquit, virum perfectum, quod videlicet à Philosophia habet, oportet & cognitione rerum instructum esse, & aptum ad faciendum in actionibus humanis officiū, illud pertrahit ad contemplationem, istud autem ad praxin, & qui ea tractat quæ

sunt humani officij, dicitur *πραγματις* &c. Tertia Ratio. Quia scientia est perfectio quædam intellectus, & eiusdem, ut docet Aristoteles 6. *Ethic.* Virtus quædam. Est autem duplex intellectus: Speculatiuis, & practicus. 6. *Ethic.* cap. 3. 3. *Anima*. 1. 46. & 49. Duplex ergo etiam erit virtus & habitus. Quarta Ratio. Quia Philosophia est animi nostri medicina, illiusque morbos debet curare, quorum vnus pertinet ad intellectum, quæ est ignoratio rerum, alter ad affectum & voluntatem, cuius morbus ex vitijs proficiscitur. Debet ergo Philosophia providere habitum quo rerum scientiam consequamur, & alium quæ vitam nostram & mores rectè formemus, quod etsi virtutes morales per se præstent, non tamen sine ordinata ad opus, ac multò minus sine prudentia, quæ præcipua est inter virtutes Morales, ita ut omnes virtutes prudentias esse diceret Socrates, ut diximus ante. Porro prudentia ordinem maximum dicit ad intellectum, & cognitio ipsa virtutis ex natura sua ad eiusdem exercitium refertur, ita ut si non consequatur actio, sit imperfecta: Vt enim docet Aristoteles 2. *Ethic.* cap. 2. non addiscitur virtus ut tantum cognoscatur, sed vt bonum efficiatur. Et Stoici virtutis scientiam esse dicebant rectè viuere, hoc est, scire quæ agenda sint rectè virtutis, ut habet Plut. *lib. de Hom.* Quinta Ratio. Quoniam quædam sunt quæ per se sui nos cognitione alliciunt, non expectata inde vlla utilitate, quod docet Aristoteles 1. *Met.* cap. 1. exemplo sensus visus. Quædam contra sunt quæ à nobis quærantur ad degendam tuendamque vitam, tum priuatam, tum ciuilem; hoc habemus à scientia practica, illud autem à speculatiua. Sexta Ratio potissima, potissimum Philosophia vitam hominis dirigendam suscepit, & eundem quam maxime potest beatum reddere, at ex Aristotele 10. *Ethic.* Omnis beatitudo duplex est: Altera consistit in virtutis actione, altera in rerum altissimarum & diuinarum contemplatione, quæ sicut præstat actioni episcunquæ etiam studiose, si de beatitudine

time præsertim, quæ nunquam à nobis separari potest, loquamur, hæc etiam de causa præstat Philosophiæ speculatiuæ pars, quam practica. Vnde sententia est D. Thomæ 1. 2. q. 2. felicitatem hominis postremam in Dei visione versari, cum Scot. contra sentiat in amore & caritate Dei. Dum tamen hic supersumus, beatitudo potius consistit in reâ factis, quia ea nos tandem ferunt ad beatitudinem sempiternam. Vnde: *Beati-mum. decordo, &c. Lege Perer. lib. 1. cap. 3. & Fons 1. Met. cap. 3. quæst. 2. f. 3.*

DUBITATIO TERTIA.

De comparatione practica cum speculatiua.

Idest, an uterque iste habitus essentialiter diuidat scientiam, an sint tantum conditiones accidentariæ?

Prima Opinio. Est Nyph. 6. Met. diff. 2. si scientia consideretur in se, & ut est species quædam qualitatis, accidentariam essentialiam diuisionem, si verò includit ordinem quandam ad seibile, esse essentialem. Huc reuocatur Domin. de Fland. 6. Met. quæst. 1. art. 3. qui dicit esse accidentalem, quoniam speculatiuum & practicum sunt quædam conditiones extrinsecæ, si verò considerentur isti iidem habitus secundum quandam habitudinem ad illa eadem, esse diuisionem specificam, forte dicere voluit specificam accidentalem: Idem habet Zon. 6. Met. quæst. 5. conclus. 3. si spectentur isti habitus in ordine ad speculatiuum & practicum tanquam ad fines, qui ab addiscente variari possunt, esse accidentariam diuisionem.

Secunda Opinio. Iand. 6. Met. quæst. 2. non distinguit scientias essentialiter per speculatiuum & practicum ut formaliter accipiuntur, sed per fundamenta ad quæ consequuntur istæ rationes formales.

Prima Propositio. Practicum & speculatiuum latius parent quam scientias; nam

dicuntur etiam practica vel speculatiua opinio fides, speculatiua tantum sapientia, & intellectus practicus habitus est ars & prudentia, imò verò sicut intellectus ipse in communi diuiditur in practicum & speculatiuum, sic etiam omnis illius siue actualis, siue habitualis cognitio, nisi quod diuisio illa intellectus non est in res distinctas, sed eiusdem potentie intellectiue, secundum varios istos modos, quæ enim in inferioribus esse solent segregata & distincta, in superioribus congregantur & vniuntur, ut patet in multis artibus, qui ex eadem tamen potentia vel habitu etiam proficiuntur, in multis potentis, quæ vni animæ conueniunt. Denique Deo in quo omnia quæ in istis inferioribus sunt distincta, summa quadam vniione copulantur, quare Aristoteles 6. Ethic. cap. 1. & 6. Metaph. 1. 1. ex hac intellectu veluti partitione in speculatiuum & practicum, colligit diuisionem habituum eiusdem in practicos & speculatiuos. Erit igitur hæc diuisio in practicum & speculatiuum habituum demonstratio cognitionis in communi, omnis enim cognitio aut perfecta in sola veritatis contemplatione, aut eadem natura sua ad opus reuocatur.

Secunda Propositio. Omnis ergo scientia talis est, ut practica sit, vel speculatiua, & istæ sunt differentie eiusdem, non tamen conuertibiles. Quod non sint conuertibiles, iam ostendimus, nisi forte scientiæ nomine intelligamus quamcunque cognitionem, quæ etiam ad opinionem & prudentiam extendatur. Quod autem sint istæ differentie cuiuslibet scientiæ, ex eo patet, quia habitus scientiæ intrinsecè distinguuntur penes hæc duo, quare Aristoteles 2. Metaph. 1. 3. quamvis dicat Philosophiam proprie scientiam veritatis contemplatiuam, quod arguit cum Philosophiam, cum scientiam proprie usurpari pro scientia sola speculatiua, tamen eodem loco secat scientiâ omnem in has duas partes, quod etiam facit 6. Met. 1. 1. Quamvis enim

FFFF 2   practi-

practicus aliquis habitus cognoscat rem per causam, & aliquas quoque debeat Demonstrationes, tamen non dicitur scientia, quia ipse finis est opus & actio, & cognitio non est solius causa veritatis. Et ut ex græco textu elicicetur, ad aliquid & nunc, hoc est, prout ad actionem aliquam illa cognitio dirigitur, & ut certi alicuius temporis aliarumque circumstantiarum ratio habeatur. Et ut omittam alia loca Aristotelis, de quibus diximus *in prol. Log.* hoc totum explicat Cast. 6. *lib. c. 1.* dicens, scientifica quidem mens finem habet invenire veritatem, ultra quam nihil apponit, practica invenit & ipsa verum, sed non usque ad hoc stat, sed opus est ipsi operatori, per quam attingit appetibile, de quo ratiocinatur.

Obijciat. Practicum & Speculativum dicunt quandam relationem ad aliud, scientia autem est quidam qualitas absoluta, ergo non potest inde scientia suam differentiam specificam sumere. Hæc est ratio laud. sed resp. scientiam esse quidem qualitatem absolutam, tamen quod in plerisque alijs eiusdem generis reperitur, includere essentialia quendam, sed transcendentia ordinem ad aliud. Illud certe constat scientiam ad scibile natura sua referri, porro obiectum scibile aut est practicum, aut speculativum, similiter ergo scientia vel speculativa, vel practica erit. Ita respondet Peter. *lib. 1. cap. 3.* Malunt tamen quidam hæc duo non differentias essentielles, sed intrinsecos quosdam modos appellari, quoniam scientia de practica & speculativa non una ratione dicitur, sed analogice. Cum autem aliqua contrahunt genus aliquod analogum, potius dicenda sunt modi quidam etiam intrinseci, quam differentie essentielles, quod nomen magis refertur ad contractionem generis univoci. Denique quicquid sit de loquendi modo, nobis satis est si de re ipsa constet, nec est insolens hæc locutio, ut differentia accipiar etiam respectu specierum generis alicuius analogi. Cæterum est id etiam animadvertendum, loqui nos tantum de habitibus

naturalibus, quorum sunt naturalia principia, qui enim habitus supernaturalibus principiis insititur, is quæ illius summa perfectio est, eminenter & secundum quandam excellentiam rationem veramque & practici & speculativi continet, qualis est fides nostra, vel etiam Theologica, de qua D. Thom. 1. *par. quest. 1. artic. 4.* sic loquitur; Licet in scientiis philosophicis alia sit speculativa, alia autem practica, sacra tamen doctrina comprehendit sub se utramque, sicut Deus eadem scientia cognoscit & se & ea quæ facit. Ratio autem est, quoniam eadem plantæ est ratio cui in credendum in res speculabiles, tum in practicas seramur, divina nempe Dei veritas, & revelatio. Et forte idem dici posset de fide humana, quia utriusque rebus propter dicentis auctoritatem assentimur.

Tertio Proposito. Hinc sequitur non dici univocè scientiam de speculativa & practica, quoniam speculativa est perfectior, imò si propriè loquamur, sola hoc nomine digna. Et confirmatur. Quoniam obiectum scientiæ debet esse immutabile, at practica versatur circa res mutabiles, & quo magis talis est, & practici rationem magis habet, eo etiam magis descendit ad particularia, & ad ea quæ sunt ad aliquid & nunc & cum obiecta practici scientiæ sint variabilia. Imò etiam sermones ipsi maxime universales de moribus docet sæpe Aristoteles 1. *Ethic. cap. 3. lib. 2. c. 6. sept.* Ex his etiam primo sequitur speculativam esse priorem practica; tum quia intellectus speculativus prior est & nobilior practico, imò practicus est quasi extra se egrediens, tum quia prius est id quod simpliciter & absolute verum dicitur, quam quod secundum quid, huiusmodi verò est practicum, absolute autem verum speculativum, unde speculativa scientia speculativi veritatis dicitur. Tum quia est prior res secundum se, quam secundum habitudinem ad nos. Cæterum practica scientia spectat res ut habent habitudinem

ad nos, speculativa autem secundum se, & naturam suam. Tum etiam quia ex scientijs speculativis sine dubio una Metaphysica omnes practicas antecellit, practicae autem sunt veluti subalternatae, & aliqua ratione dependentes à speculativis. Secundo. Sequitur. Debuisse etiam si naturam spectemus, prius repperas esse speculativas scientias, quam practicas, quod indicat Aristoteles 1. *Met.* cap. 1. ideo non esse factum, quia homo est animal sociabile & politicum, quare prima cura in quam incumbit, est ut seipsum servet, & honestam cum alijs hominibus vitam traducere possit. Ita Aristoteles. Cum autem inquit, plures artes invenirentur, quarum aliae ad necessarium, aliae autem ad degendum essent, &c. Quo fit ut huiusmodi iam omnibus constitutis, illae sapientiarum, quae neque ad degendum voluptarie, neque ad necessarium conducunt, inveniatur sint, & in illis locis primo, ubi vacabant; quare circa Aegyptum Mathematicae artes constitutae sunt; illic enim genus sacerdotum vacare permittum est. Haec Aristoteles ubi significat scientias speculativas quoniam otio egeat, posterius esse repperas. Quod autem ait de sacerdotibus Aegyptijs, ita ferunt historiae: Omnia ut contemplationi vacare possent, ex publico illis suppeditata fuisse, quod & colligitur ex *Genes.* 47. & D. Augustin. cap. 38. *de civit. Dei.* Quare recte Aphrod. in illum locum monet, quod sicut haec artes ab otiosis inveniuntur sunt, ita etiam earum usum maxime otio egere, cuiusmodi inquit Plut. *opuscul. de tranquillit. animi*, esse dicendi exercitationem, quo spectat id Aristotelis fieri animam nostram quiescendo sapientem, & haec forte causa est cur harum disciplinarum traditio, de speculativis potissimum loquendo, ὁλοῦν dicta sit, quod significat otium, & qui illis imbuuntur σχολαστικοί, hoc est, scholastici. Hinc est quod semper Plato, ut refert Plut. *in op. de sanit. tuenda*, cum è schola discederet suos discipulos ita admoneret: *Videte pueri ut otio ad rem aliquam*

honestam vivamini, significare volens, scientias eas quas auditoribus tradebat. Huius tamen nominis ut etiam transferretur ad omnes disciplinas, aliam causam significat Aufonius dum ait.

Graio schola nomine dicta est.

Iusta laboriferis tribuantur ut omnia Musis.

Denique celebre est illud Scipionis maioris dictum: *Numquam si minus otiosum esse quam cum esset otiosus*, &c. Monet recte etiam ibid. Aphrod. Etiam si maximam contemplantes scientiae ex sese animi voluptatem pariant, merito nihilominus seiunctas ab Arist. ibid. à voluptuarijs esse, quia non est earum finis quae ex ipsis percipitur animi iucunditas, sed potius quaedam veluti afflecta & comes, quae autem voluptuariarum dicuntur, ad id inveniuntur sunt. Ceterum inter practicas scientias si cum speculativis comparerentur, posterius adhuc inventa fuisse moralis videtur, quoniam Socrates primus illius ininventor esse fertur, seq. ex naturalis scientiae studijs ad mores transulisse, antè quem tota Graecia celeberrimi Philosophi fuerunt, qui de naturalibus rebus, alijsq. ad alias philosophiae partes spectantibus praecepta tradiderunt, qualis fuit, Orpheus, Linus, Thales, Milesius, Anaxagoras, Empedocles, Democritus, Pythagoras, &c. ut testatur Cic. 1. *Acad. Sc.* 5. *Tusc.* & in *Bruto* & Arist. privatim de Socrate id testatur 1. *de p. animal.* cap. 1. 1. *Met.* 1. 6. Et Laert. in *vitis Philosophorum*, & D. Aug. 8. *de civit. Dei*, c. 3. Tertio. Sequitur esse priores speculativas doctrinae ordine, quod de Mathematica saltem docet Arist. 1. & 6. *Eth.* cum ait Mathematicum aut etiam physicum evadere posse puerum moralem autem non ita. Addit tamen, post Logicam, quae est omnium instrumentum, primo addisci debere naturalem philosophiam, ut Simpl. *prae. in prae. Sc. in ph.* & Them. *prae. etiam in ph.* si tamen illa praefatio Simplicio potius ascribenda non est. Huius autem Am. causam reddere videtur praefatio *in praedicamentis*, & locuri sint qui ita senserunt, de usu ipso, & recta institutione in moribus, de quibus merito Plut. initium faciens

cienſ opuſc. ſuorum, id ſcripſit, cui titulum fecit: *De libris rectè educandis*. Quarto. Sequitur certiores eſſe ſpeculatiuas ſcientias practicas quoniam practicarum obiectum eſt mutabile per ſe non verſantur circa rei cognitionem, vt illius cauſas inueſtigat, ſic etiam ſcientiæ practicae ex natura ſua verſantur circa res particulares, quarum non eſt propriè ſcientia. Quinto. Sequitur eſſe ſcientias ſpeculatiuas nobiliores, quod docet Ariſt. 6. *Met.* l. 7. & *lib.* 1. c. 2. Quoniam inquit, qui primi artem inuenerunt, hi habiti ſunt ſapientiores, non modo quod rem vtilem humanæ naturæ artuſſent, ſed multò etiã magis quia intelligentia cognitioneq; rerum cæteris præſtarent. At ſcientia ſpeculatiua rerũ intelligibilium longè ſuperat practicas. Id etiam confirmat Ariſt. Quoniam inuentis iam artibus tum ad neceſſarios vitæ uſus, tum ad iucundè viuendũ, hi adhuc ſapientes iudicati ſunt, qui eas ſcientias inueniſſent, quæ ad ſolam cognitionem pertinebant; nam ſpeculatiuæ ſunt gratia ſui, perfectiũt hominem per ſe, faciunt vt homo ſinem ſuum perfectiſſimum aſſequatur, proximèque quoad fieri poteſt ad Deum & intelligentias accedat; quoniam ſicut iſtorum, ita hominis felicitas, teſte Ariſt. 10. *Eth.* in veritatis comtèplatione verſatur. Deniq; quoniam ex omnibus ſpeculatiuis nemo ſummæ nobilitatis palmam alteri deſerat quam Metaphyſicæ, hanc autem certũ eſt eſſe multò perfectiorem qualibet ex practicis, Ex practicis verò nulla eſt quæ cum aliqua ex ſpeculatiuis conferri poſſit, vt ad illius nobilitatem pertingat, niſi fortè ratione obiecti materialis, hac enim ratione Mathematicæ diſciplinæ inſimum locum obtinent, quia ſunt de quantitate ſeparata à materia. Quia reſutantur Iand. 1. *Met.* q. 17. & *Zon.* q. 6. *lib.* 6. qui dicunt ſpeculatiuam aliquam ſcientiam imperfectiorem eſſe quam aliqua ex practicis, vt Logicam quam omnes practicas. Addunt etiam longè perfectius eſſe tenere rationem qua quis Deum amet, quam ſcire quid

ſit roſa; iſti enim partim manifeſtè decipiuntur etiam Logicam faciunt ſpeculatiuam, partim etiam nihil aliud ſua ratione efficiunt, quanquam nos concedimus ratione materialis obiecti multas ſpeculatiuas inferiores eſſe quam practicas: conſiſtit enim nobilitas ſcientiæ in modo ipſo cognoscendi, in certitudine & veritate, quamvis inter ſpeculatiuas Ariſt. nonnunquam dicat eas eſſe perfectiſſimas, quæ cognitionem tradunt rei nobilioris, etiamſi non admodũ ſit exacta. Hic adde, quoniam de habitu practico non agimus ex profeſſo, diuidi hũc habitum in practicum, qui ſibi peculiare hoc nomen vendicat, & dicitur habitus *πρακτικός*, id eſt actiuus, & in factiuũ, qui dicitur *ποιητικός*. Item factiuus diuiditur in artes Mechanicas; habitus autè actiuus primo in Ethicam, quæ eſt ſcientia de moribus, ſed quia inſima pars eſt eorum quæ de moribus dicuntur, & quia peculiare ſingulorum informat, ideo hoc nomen commune ad cæteras retinuit. Ex dicitur prima *Μεταφυσική*, quoniam eſt vniũs ſolius hominis. Deinde altera pars eſt *Οικονομική*, ſue familiaris & domeſtica, quia conſiſtit in recta domus adminiſtratione. Tertia eſt *Πολιτική* & ciuilis, quæ tradit præcepta de rectè gerenda Republica. Ex his primus locus debetur Ethicæ, in qua primarum fundamenta ponuntur. Secundo ſi naturæ ordo ſeruaretur, collocanda ſecundo eſſet *Οικονομική*, quia prius eſt priuatam domum rectè gubernare, quam Rempubl. quia tamen ad politicam ſpectat domos, & familias diſtribuire, illiſque præcepta dare, ideo Ariſtoteles ſubiunxit Ethicam politicam, vt 10. *Eth.* vbi facietur ſe hunc ordinem ſequi velle. Nobilitate autem abſque dubio omnes ſuperat Politicæ. Eſt enim veluti ſcientia Architectonica & Regina ſupra cæteras, vt Ariſtoteles 1. *Eth.* illi tanquam ancillæ non modo Ethicam & *Οικονομική*, ſed quædam etiam ratione ſcientias omnes ſubiiciat. Ad quam valdè ſpectant tum Iuris ciuilis ſcientia, tum etiam pro maiore

se parte Cænonici iuris intelligentia. Solent tamen vulgariter loquendo cum scientijs practicis numerari etiam speculationi habitus, qui hoc dictio comprehenduntur:

Lingua, Tropus, Ratio, Numerus, Tonus, Angulus, Astra.

Rus, Nemus, Arma, Faber, Vulnera, Lana, Rases.

Ex quibus dictionibus qui priore versu continentur comprehendunt scientias liberales, quod animum nostrum excolant, cui in homine debetur principatus, & simul ingenio homine dignæ sunt. Vnde Solon dicebat, ut refert Plurarch. in *Commis.* Musas maxima affectum iri indignatione, si putarem cytharam, aut fistulam non morum institutionem & affectuum moderationem querere, sed solam extraneam voluptatem. Imò quidam alij apud Plat. op. de *Musinis.* aiebat, esse corpus felicitatis, &c. Sunt autem istæ: *Grammatica, Rhetorica, Dialectica, Arithmetica, Musica, Geometria, Astrologia.* Posteriores vero septem appellant, serviles, quod occupentur circa corpus, quod est animi nostri mancipium. Et dicuntur etiam *Mechanica* quasi à machinis, quia versari solent circa res operosas & laboriosas, quibus magis opprimi corpus quam relevari animi solent. Sunt autem istæ: *Agricultura, Venatoria, Militaria, Fabrilis, Chyrurgica, Textoria, Nautica*, ad quas omnes scientias cætera tanquam ad summa capitum reuocari possunt. Lege Arist. 2. *phys. text. 14. 25.* & 79. Plat. 10. *Repub. Peter. lib. 1. cap. 26.* & Fons. 2. *Met. cap. 3. quæst. 3. sect. 26.* Hic fortè desideraretur ut expendamus quinam fuerint præcipui harum disciplinarum Authores, verum ut parum utilitatis res hæc habet, ita & admodum perplexa & incerta, & prolixior est quam ut intantis temporis angustijs expediri possit, dicam tamen aliquid ubi dabitur occasio.

(*)

DYBITATIO QVARTA.

De comparatione scientiarum speculativarum & an vniuocè de illis dicatur scientia?

Primo agemus de prædicatione scientiarum ut de tribus speculatiuis dicitur, an sit vniua, nec nò?

Prima Opinio. 6. *Met. quæst. 4.* Dicitur vniuocè. Ratio, quoniam scientia in communi est quædā qualitas, locum habens in prædicato, non est autem aliqua infima species, & in prædicato locum non habet nisi res vniua. Estigitur genus interiectum vniuocum.

Secunda Opinio. Dicit scientiam vniuocè de *Metaphysica* & *Physica*, analogicè de *Mathematicis*, quia non habent *Mathematicæ* obiectum aliquod verum & reale, cum ab ente & bono dicantur abstrahere, ac proinde etiam non habens veras causas, aut veras demonstrationes, ex quibus tamen omnibus maximè pendet scientia.

Tertia Opinio. Dicit scientiam vniuocè, si spectetur ratio scientiarum; quia omnes sunt per causas, & conueniunt in hoc quod sint scientiarum; si autem spectetur in scientia quod sit speculatiua, volunt analogicè prædicari. Videtur hæc esse mens *Alex. in 1. prior.* propter etymon verbi *ἰστέω*, quod proprie significat Deū speculari, quare potissimū dicitur scientia speculatiua de *Metaphysica*. Ascribitur etiam *Auerrois præf. in phys.*

Quarta Opinio. Dicit scientiam vniuocè de *physica* & *Mathematica*, analogicè autè de iisdem collatis cū *Metaphysica*. quoniam *Metaphysica* cæterarū est Regina, istæ autem duæ eidem subalternari videntur. Ut rem definiamus.

Notandum est, posse nos loqui de scientia speculatiua vel in se & secundum rationem obiecti, principiorū, Demonstrationū, aliorumq; tandem omnium in quibus ratio scientiarum consistit, vel quomodo se scientia habere dicitur, vel ratione nostri, & quo ad nos, vel prout iam à nobis scientiarum sunt acquisitæ.

Prima Propositio. Scientia primo modo speculatiua.

ſpectata analogicè dicitur de Metaphyſica, phyſica, & Mathematicis. Ratio. Quoniam iſtarum ſcientiarum obiecta non habent in quo vniocè conueniant, modus etiam deſiniendi, demonſtrandi, &c. non eſt vnus idemque. At tunc dicitur ratio ſpeculatiuæ ſcientiæ primo de Metaphyſica, poſtea de phyſica, tandem de Mathematicis, quia Mathematicarum obiectum eſt quid maximè imperfectum, ex quo plures ſolet Ariſtoteleſ ſcientiæ aliquis perfectiones pendere, Metaphyſica eſt de nobiliſſimo obiecto Deo, & intelligentiis. Confirmatur ex omnibus quæ ſuprà ſimè tradidit Ariſtoteleſ de Metaphyſica lib. 1. c. 1. poſt. 1. 23. vbi ait, magis eſſe ſcientiam quæ eſt ex ſuperioribus cauſis, ſupremas verò cauſas habet Metaphyſica.

Secunda Propoſitio. Scientia ſecundo modo etiam analogicè dicitur, & quidem maximè propriè de Mathematicis, quia hæ ſunt faciliſſimæ, euidentiffimæ, & certiffimæ, de quorum certitudine Alex. Piccol. ſcripſit. Et confirmatur ex his quæ dicuntur de Demonſtrationibus Mathematicis ab Ariſtotele, præſertim lib. 1. poſt. Deinde ſecundo loco erit phyſica, quia verſatur circa res magis materiales, & quæ nobis magis ſunt in promptu. Tercio loco erit Metaphyſica propter ſublimitatem & maximam certitudinem rerum de quibus agit, vt ſi de vlla alia, de hac maximè ſcientia dici poſſit illud Socratis & Simonidis Poëtæ: *Quæ ſupra nos, nihil ad nos.* De Mathematicis verò ſæpè Ariſtoteleſ dicere ſolet, etiam à pueris ad diſci poſſe. Et Plat. pro ſoribus Gymnaſij aſſcripſerat: *Nullus Geometria experti ingreditur*, quam Geometriam ob ſummam videlicet facilitatem Deum ipſum dixit Plato, vt teſtatur Plutarch. lib. 8. *Sympoſiacum, quæſt. 2.* ſemper tractare ſolere, & alibi, teſtatur idem, Apollinem Delphico oraculo græcis Geometriam commendari. Et loco citato, c. 1. poſt de genio Socr. docet illoſ fuiſſe Græcos ab Apolline, quod Geometriam maximè facilem noſſerent &c. Eſt autem notandum quod dici quoque aliquomodo poſſit,

Metaphyſicam, vt etiam ſpectatur ſcientia quoad nos, eſſe priorem cæteris, quatenus pluri à nobis æſtimatur, vel pertrigua rerum diuinarum cognitio quam leuiorū exacta cognitio, vt Ariſtoteleſ 1. de p. animal. 2. de Cal. 5. 6. & ex conſequenti infimæ erunt Mathematicæ, quia ſunt de obiecto maximè imperfecto. Quare quauis de omnibus ſcientiis, ſpeculatiuis præſertim, dicat Ariſtoteleſ 1. *Anime.* 1. 1. c. 6. *Met.* 1. 2. eſſe bonas & honorabiles, tamen 3. *Met.* 1. 3. aſſerit ipſas Mathematicas abſtrahere ab ente & bono, quod etiã docet D. Thom. 1. 2. q. 5. art. 3. ad 4. Nam Mathematicæ conſiderant quantitatem vt eſt à materia auſa. Sed quicquid ſit de hac re, quod pertinet ad Phyſicam propriè, volunt quidam id aſſeruiſſe ex Ariſtippi ſententia. Certe quæuis cuiuſque rei cognitio, vt eſt intellectus noſtræ operatio quædam, bona eſt, & honorabilis, quoniam ea cognitione perficitur noſter intellectus, vt docet D. Thom. *ibid.* & Land. 3. *Met.* q. 4.

Dicitur. Specificatur ſcientia ab obiecto, Ergo quæ eſt de obiecto malo, mala etiam erit. Reſpondeo Imprimis adus ipſe bonus eſt, etiam ſi ſit etiam de non ente, vel re mala; Ex parte verò obiecti mali ſcientia dicitur materialiter tantum mala, quanquam non loquimur de bonitate vel malitia morali, ſed entitativa & perfectionis, quare malum cognoscere non eſt malum, ſed malum facere: Vnde Deus optimè mala cognoscit. Nec quod aliquis habeat cognitionem rerum bonarum, eſt continuo dicendus bonus, quamuis tanta eſt cognatio ſcientiæ cum bonitate, vt dicat ſæpè Ariſtoteleſ omnem qui peccat, ignorantem eſſe. Et D. Auguſtinus ex autoritate Socratis dicentis ſcientias facile diſci ab eo, qui nihil mallet quam ſe eſſe virum bonum. Et Ariſtoteleſ 3. *phyſ.* 77. dixit animum noſtrum quieſcendo, hoc eſt, ſedatis paſſionibus, ſapientem fieri. Et Quintilianus Oratorem deſinit, Virum bonum, dicendi peritum. Et D. Auguſtinus negat ſcientias liberales in eo eſſe, quem non veritas bonum eſſe ſcit, Et Chriſtus apud Ioannem

dicit: *Quomodo potestis credere, qui gloriam propriam queritis?* Vide Sanctos Patres præsertim D. Iust. Martyrem in *Apol. pro Christianis Theodoretum in fabulis Græcorum*, Clement. Alexan. Orig. contra Gels. Lactant. de vera pietate, D. August. de ciuitate Dei, & doctrina Christiana, D. Hieron. in *Epist. contra Iovin.*

Tertia Propositio. Inuentionis ordine prima videtur fuisse Physica, quoniam primi ac veteres Philosophi Physici fuerunt, ut Thales Miles. &c. ut testatur Arist. 1. *Met. c. 1. & sum. 2. c. 1. & 2.* Postea fuerunt Mathematicæ, quæ potissimum à Pythagorica, & illius Sectatoribus ortum, habuerunt, Vltimo fuit Metaphysica, quæ inuenta erat difficilima, quia est de prædicatis maximè communibus, quæ ex minus vniuersalibus cognitione quadam pendent. Est de Deo & intelligentijs, quæ procul ab sunt à nostra intelligentia, nec in eorum peruenitur notitiæ, nisi per hæc inferiora. Sic ad Rom. 1. *Inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt*, &c. Et ratio est, quæ indicatur ab Aristotele 1. *Met. t. 1.* quia scientia & Philosophia ex admiratione ortum habuit, admiratio ex ignorantia: admiramur enim cum affectuum qui in sensus nostros incurrunt, hi autem sunt præsertim naturales & materiales, causam ignoramus, Metaphysicam autè primus videtur Plato ex professo tractasse. Vnde illius omnes discipuli maximè volebant terminos Metaphysicos, & Dionys. Areopag. Plot. Philo Iud. & alij Arist. tamen ut colligitur ex præm. *Met.* in meliorem quandam methodum Metaphysicam redegit.

Quarta Propositio. Si spectemus ordinem naturæ, prima est Metaphysica, non modo propter princip. obiectum quod est Deus & intelligentia, sed propter totale, hoc est propter ens ut ens, maximeq; communia illius prædicata. Sed vtra sit, Physicæ, an Mathematicæ, prior est cōtrouersia: Quidam enim ut videtur esse alb. & D. Tho. & Am. in *Porph. Zim. prop. 112.* contendunt Mathematicas esse priores propter maiorem

& simpliciorē abstractionem proprii obiecti, quod est quantitas separata à materia sensibili. Alij tamen communiter tenent priorem esse Physicam, inter quos præsertim lege Mirand. cum locis citatis, tum lib. 4. *apol. sect. t. 4.* & hæc nobis opinio videtur esse probabilior. Ratio. Quoniam Physica agit de corpore naturali, quod est causa quantitatius, saltem ratione materiæ, est autem causa naturæ ordine prior causato. Et ex Arist. 7. *Met. t. 8.* prior natura, tempore, & cognitione est substantia, quam accidēs. Et cōfirmatur: ut enim testatur Arist. 2. *ph. t. 18.* cōsiderat Physica quantitatem, sicut & Mathematica, Physica verò cōsiderat eam secundum se, & naturam suam, prout est accidēs naturale substantiæ corporeæ, Mathematicus de eadem agit ut est separata consideratione quadam ab eadem substantia corporea, sed prius est quantitas secundum se, quam illo modo abstracta: Ergo, &c. Nec ratio Aduersariorum conuincit; nam nō semper quæ abstractiora sunt, sunt etiam priora, nisi debeatur rei illi ex natura sua talis abstractio, quomodo Deo & intelligentijs debetur abstractio ab omni materia, prædicatis maximè cōmuniibus abstractio secundum indifferentiam. Et præterea quæ abstractiora sunt, sunt etiā priora, si in eodem genere sint; quædam enim accidentia abstractiora sunt, nec tamen priora, substantiæ & quantitati ex natura sua non debetur illa abstractio, sed potius ordinem essentialem dicit ad suum proprium subiectum, quod est materia sensibilis.

Obijciēs. Physica agit de rebus mobilibus & sensibilibus, sed neque sensus, neque motus fieri potest, nisi antecedat quantitas. Est ergo prior quantitas quam obiectum Metaphysicæ. Respondeo. Non pertinet ad Physicam agere de rebus secundum motum, sensum, mobilitatem, vel sensibilitatem, sed de intrinsecis naturalium rerum principijs, ex quibus ista tanquam passionēs fluunt, & naturæ ordine quantitas

citius præcedit modum, vel sensum in actu, ut sic tamen est propria passio corporis naturalis, quare debet etiam ab eadem scientia, quæ est de corpore naturali, hoc modo spectari, postorius autem est quod consideretur ab aliqua scientia, prout inente à tali substantia corpore separatur.

Quinta Propositio. Ordine cognitionis, & quoad nos quamquam propositione secunda etiam aliquid diximus, sine dubio Metaphysica omnium est postrema, propter obiectum suum parum abstractum omnino à materia, partim propter suam communitatem maximè uniuersalem, videlicet propter Deum & intelligentias, & prædicata maximè communia. Sed de Physica & Mathematica iterum est dubium, quod antequam dissoluam, nota non efficere ei quod iam de Metaphysica diximus, quod versetur circa prædicta maximè communia, nec enim consequens est etiam versari circa nobis maximè cognita, quoniam id tantum locum habet in ijs maximè communibus, quæ maximam cum sensibus nostris habent coniunctionem, qualia esse diximus principia quædam maximè communissima & nota. Sunt autem qui putent priorem cognitionis ordinem esse Physicam, quia est de rebus maximè scilicet, & quæ à nobis nullo negotio percipi possunt, Mathematicæ verò sunt de quantitate abstracta, continent quam plurima difficilia. Ad hanc doctrinam Proclus in 1. *Encl. Am. præf. in Porph.* quam etiam ait fuisse Plat. sententiam, accedere dicunt Alb. & D. Tho. Contraria opinio magis est communis, priores esse Mathematicas, quod vel ex eo ostenditur, quia nihil facilius à pueris addisci potest, quam quod Mathematicis defumitur, quod docet Arist. 6. *Eth. cap. 8.* & c. Et Plato 7. *de Repub.* Nec obstant argumenta, quia contra in Physica plura sunt abstracta, ita ut Cic. id identidem Physiologiam, & naturæ obscuritatem vocet, & illa ipsa principia, ex quibus pendant res naturales, cognita

sunt difficillima, quod indicat immensa quædam multitudo opinionum de principijs. Et ex ipsismet principijs id intelligitur, quæ sunt materia, forma, & privatio. Rerum autem Mathematicarum non modo effectus sunt perspicui, verum etiam causæ non multò difficiliores. Lege Font. 2. *Met. q. 5. sect. 3.* & Perer. *lib. 1. cap. 17.* Confirmatur autoritate Simplicij, qui *præf. in phys.* ait, Mathematicam disponere ad res naturales & diuinas, hoc est ad Physicam & Mathematicam. Lege etiam D. Tho. 6. *Eth. sect. 7.* & Plat. *op. de contrar. Stoia.*

Sexta Propositio. Ratione certitudinis primus locus debetur Mathematicis, quod patet ex dictis, & ex his quæ docet Arist. sæpè dicens non posse eundem re pueros physicos, vel morales Philosophos, multò autem id magis dicere poterat de Metaphysica, quia eget istius scientiæ experimento, & acrimonia magis iudicij, quo utroque laborant pueri. Mathematicos autem esse posse tum propter rerum ipsarum magnam claritatem, tum propter abstrahendi modum, qui maximè iuuatur phantasia & imaginatione, quæ in pueris redunda. Lege Zim. *comment. 3. 2. Met. Piccol. lib. de corr. Math. c. 11. & 12.* Philip. Momium. *q. de bas re. c. 11. 1. po. apud Lincol.* Quid autem sit certitudo, diximus ante: Est enim cognoscere rem non posse rem aliter habere ob connexionem cum suis principijs, quæ quia intrinseca est, non potest se iungi ab euidetia & claritate, uti potest certitudo extrinseca, sicut est videre infide. De qua re lege Zon. 4. *Met. q. 14.* Est autem obseruandum, quod certitudo desumi potest tum ex parte obiecti, quod magis intrinsece aut recedit, aut accedit ad sensus, & materiam quæ propter sui potentialitatem dicitur esse causa erroris, vel ex parte mediij propter accidentem connexionem quæ ex tali medio apparet. Si consideretur primò potest Meta. dici omnium certissima, quia est de obiecto maximè remoto à sensibus & materia. Deinde erit Mathematicæ, quia secundum locum tenent abstracta.

tionis. Ultimo Physica quia spectat res materiæ sensibili immerfas; si autem secundū spectemus, secus planè est dicendum, nā Metaphysica est incertissima, quia est de rebus quo minimè nobis licet pertingere; Physica minus adhuc est certa quam Mathematicæ, quia ut plurimum est à posteriori, & ab effectis. Certissima igitur sunt Mathematicæ, quæ maximè inter omnes perfectio demonstrandi modo videntur, nisi quod causas nō habet ita perfectas & reales.

Septima Propositio. Si agatur de nobilitate scientiarum, vix potest absolute ferri sententia; nam vna aliam scientiā vincit in certitudine & modo demonstrandi, alia contrā vice versa superatur ab alia ratione obiecti nobilioris, ex quo utroque attendi solet scientiæ perfectio & nobilitas. Quia tamen placuit Aristoteli præcisè eam scientiam nobiliorem censere, quæ est nobilioris obiecti ut tradit 2. *Cel. text. 60. 1. de part. anim. cap. ult. 1. Anima, text. 1. 6. Met. text. 2. lib. 12. sum. 3. capite primo.* Ideo dicenda erit Metaphysica planè cæteras superare, postea Physica, infimæ erunt Mathematicæ. Lege etiam Zonf. loco citato. Porro nobis solum est sermo de scientiis naturalibus, & in præsentia addo de scientiis quæ de facto à nobis acquiruntur, & prout à nobis acquiruntur, non autem vel de omnino supernaturalibus, vel de naturalibus quidem, sed à Deo infusus; nam certum est posse Deum simul & semel omnes scientias in alicuius animum infundere, quod factum credimus cum Adamo, Salomone, &c. Theologia etiam quæ vulgò traditur & addiscitur ratione propriorum principiorum supernaturalis est, ita ut plerisque videatur nihil aliud esse quam fidei habitum, sed ut ipsi incuant, extensum, prout videlicet discursu nostro ex principijs reuelatis & creditis quædam alia inferimus, quæ virtute in ipsidem continebantur: Alij eam putant esse scientiam, propter illum discursum quō utimur, sicut, inquirunt, scientiæ subalternatæ non ad-

mittunt scientiæ nomen, etiam si circa quædam tantum versentur ex principijs subalternatis deducta, quæ in subalternata tantum creduntur. Sed de hoc est Theologorum agere. Vide *prolog. sentent. & D. Thom. 1. part. quæstione 1.*

QVÆSTIO TERTIA.

De subalternatione scientiarum.

Hucusque egimus de scientia habili ut est vna aut simpliciter, id est simplex qualitas, aut per aggregationem multarum specificarum in ordine ad vnum obiectum sub vna formali ratione, &c. Sic etiam de comparatione scientiarum plurium, ut plures, ut vulgò plures esse admittuntur inter se. Restat ut de vna scientia differamus, quatenus confertur cum alia veluti sub illa posita, quam subalternationem dicitur, quod absoluemus dubitationibus.

DVBITATIO PRIMA.

Quid sit subalternatio.

Aristoteles 1. *post. differit hanc materiam à com. 57. usque ad 102. ubi etiam lege Interpretes, & ad. init. 1. Met. 6. Scholast. prof. Sens. & 1. p. D. Thom. q. 1. Vide Peter, lib. 1. à cap. 13. & Fohf. 4. Met. cap. 1. q. 2. f. 2. subalternatio dicitur ratione principiorum, vel ratione finis, & definiti potest hoc modo: Est dispositio scientiarum separatarum, quarum vna pendet ab alia extrinsecè, quoniā aliquando vna ad aliam extrinsecè ordinatur itaque ad finem extrinsecum, idque vel ex parte scientis, quomodo Metaphysicæ omnes alie dici possunt subalternari, quoniā finis hominis est magnus ex parte in contemplatione Dei & intelligentiæ. Vel ex parte scientiæ, ut nautica dicitur subalternari militari. Potest autè hic adhuc subalternationis modus dupliciter fieri: Vel .n. superior scientia exercet quodammodo imperium in inferiorem, ut statuat quomodo*

Gggg 2 opus

ut sumat scientia subalternata sua principia à subalternante. Hæc docet Arist. 1. po. com. 58. 59. 60. 61. & 71. ubi docet posse transcendere subalternatam ad subalternantis genus subiectum, & principia, cum id tamē caueat fieri, cum sunt scientiæ per se distinctæ & totales. Hinc est quod vulgo dicitur scientiam subalternatam non ponere in numerum cū subalternante, & scientiam subalternatam non differre essentialiter cum subalternante. Diximus tamē in definitione subalternationem esse scientiarum separatarum, quia ad hoc satis est si coniungantur scientiæ propter conditionē accidentariam additam, ratione cuius non possunt esse eadem planē scientiæ. Sic etiam ex dictis sequitur primo quod passionēs, quas de subiecto suo probat, & subalternantem demonstratōne propter quid, subalternatam verō quia, ut docet Arist. 1. po. com. 99. q. 100. 101. & 102. Quod ita debet intelligi, non quod scientia subalternata non utatur Demonstratōne propter quid, sed quia principia, quibus passionēs suas probat, ex subalternante mutuatur, ideoque dici solet subalternās probare propter quid. Tum quia & quæ sunt principia subalternatæ, sæpē probat in subalternante, cuius sunt conclusionēs quædam, & principia illa eadem ex natura sua applicari possunt passionibus obiecti scientiæ subalternatæ; Tum quia subalternans probat sua per principia omnino immediata, subalternata autem plerūque per media principia à subalternante probatur, & ita usurpat Arist. scientiā propter quid & quia. 1. po. com. 65. 99. 100. 101. & 102. et si Aver. com. 60. & 100. ait dictum Arist. esse intelligendum cum subalternata scientia est practica, verū id ex Aristotele elici non potestis enim absolute loquitur de quacunque subalternationis, imō etiam expresse exempla ponit in scientiis speculativis. Secundo, Sequitur quod scientia subalternata habet idem planē obiectum essen-

tialiter, ideoque potest transcendere ad aliam scientiam, hoc est subalternantē, nam obiecti eiusdem essentialiter & passionēs, & principia, quare hæc summationem requiruntur ad veram subalternationem, ut subiectum vnius sit subalterius subiecto, ut subalternatæ conditionem accidentariam addat ad subiectum subalternantis, & ut principia subalternatæ recipiantur à subalternante. Dicitur tamen q. 7. pro. aliter explicat subalternationem, nam putat illam fieri per habitudinem causæ & effectus, præsertim efficientis & finalis, cuiusmodi esset Medicina respectu Physicæ, quoniā sanitas est effectus corporis naturalis, & frænesia & toria respectu equestris, quoniā ad ipsius finem refertur. Et ibid. num. 10. ait non sibi probari secundam illam conditionem, ut subiectum subalternatæ solam addat conditionem accidentariam. Caiet. etiam 1. p. q. 1. art. 2. ait de ratione scientiæ subalternatæ solum esse ut conclusionēs eius probentur à scientia subalternante, ceteras conditionēs non esse necessarias. Item, formale, inquit, subalternatæ per se tantum consistit in euidentiā, quam in se habet, & euidentiā accipit à subalternante, quod autem addatur conditio accidentaria, vel quod principia subalternatæ sint distincta ab ipsamet scientia, id, inquit, reperitur in scientia subalternata, ut hæc, vel illa est, non autem est de ratione subalternantis nisi in se, & absolute. Quare si per impossibile, inquit, Geometria non esset discursiva, nihilo adhuc minus optica diceretur esse illi subalternata. Idem habet Cap. quæst. 1. pro. uterque ut probat Theologicam nostram esse subalternatam divinæ ac beatorum Theologiæ, quare hæc est sola differentia, quæ nos per speculum, illi revelata facere intuentur, cum sint eadem & obiectum ipsum & principia, ut etiam probare conantur Authores, D. Tho. in 1. p. quæst. 1. art. 2. & sup. Boët. de Trin. quæst. 2. art. 2. ad 7. Alij etiam ve-

Inlius Syrenus lib. *de subtilitate prima Philosophia* sect. 3. cap. 15. negat illam conditionem esse necessariam, sed ut diximus, omnes condiciones à nobis posite necessariæ sunt, quarum principia illa est, ut subalternata scientiæ obiectum, conditionem solum accidentariam addat, ex qua alia consequatur, ut videlicet probentur passionibus obiecti subalternati per principia subalternantis. Per hanc autem conditionem falsum est intelligi, ut additio fiat ratione qualitatis alicuius sensibilis, sic enim præter Mathematicas vix vllæ alia scientiæ subalternata dantur, quod tamen dicit Zab. lib. 2.3. *prælog. cap. 12.* Ex quo sequitur tertio, malè loqui Durandum, qui vult subalternationem fieri ratione causæ & effectus; solent enim ista esse essentialiter distincta, vel si effectus sit eiusdem rationis cum causa, nulla erit vera subalternatio, sicut nec quisquam dixerit tractationem de mixtis esse subalternatam tractationi de elementis, quamuis mixta sint quidam effectus elementorum, nec tractatio ignis geniti subalternabitur tractationi de igne generante. Imò cū Deus sit rerum omnium causa efficiens, sequeretur scientias omnes vni subalternari Metaphysicæ, quod nec ipse concedit, & nos isra dicemus esse falsum. Quarto sequitur malè etiam loqui Zim. lib. 77. cum ait scientias subalternari posse ratione obiecti, & non principiorum, & contra ratione principiorum, & non ratione obiecti, hæc enim tantam inter se habent connexionem, ut sciungi tractatione non possint. Quia tamen id quod potissimum spectatur in subalternatione scientiarum, est ut subalternata principijs utatur subalternantis, idcirco vulgò solet istius conditionis crebra ac sæpe sola fieri mentio, quomodo sæpè loquitur Auer. præsertim 1. p. & D. Tho. *ibid.* Est autem notandum in subalternatione scientiarum attendi debere naturam scientiarum secundum se, hoc est subalter-

nata scientiæ obiectum postulet ex natura sua ut perfectè cognosci possit probati per principia subalternantis, quia videlicet ad eò ieiunè sua pertrahatur, ut opus non habeat ad huiusmodi cognitionem exacta probatione per principia subalternantis, quoniam ieiuna illa cognitio satis est suo instructo, verbi gratia, Nautica Astrologia profectè ex natura sua subalternatur Astrologiæ, & si perfectè astrorum illorum cognitio, quæ à Naucleo habetur, sit habenda, debent principia subalternantis scientiæ assumi; imò re ipsa nihil aliud est quam Astrologia. Similiter Logica quæ considerat intellectus nostri operationes, quia cognoscere naturam operationum quantum satis est ad illam directionem, satis per se potest, non est quod assumat principia à scientia Physica, quibus naturam istarum operationum intelligat, quamuis si exactè sint cognoscendæ, id sit sciendum; ideoque dicere possumus istas scientias esse subalternatas secundum se & naturam suam, non tamen quoad tractationis modum. Quinto, sequitur falsum esse Caietani opinionem, qui nec sibi etiam constant, nam 1. p. com. 200. has eandem condiciones admittit, & præterea ut in scientia subalternante cognoscatur propter quid, in subalternata autem Quia, & vult addi in scientia subalternata conditionem per se essentialem ad obiectum scientiæ subalternantis, quod maxime repugnat cum necessaria illa & potissima conditione, ut addatur obiecto scientiæ superioris conditio extrinseca, quod ipsemet eodem loco omittit, rationem reddens cum Alberto, quoniam passionibus quæ fluunt intrinsecè ex eodem subiecto, ab eadem scientia demonstrari debent. Ita autem vult conditionem addi ab obiecto subalternante scientiæ, ut non passio fluens ex subiecto, quod idem est essentialiter cum in subalternata, tum in subalternante. Sexto sequitur, Obiectum subalternante non esse

esse eas per accidens, sed potius dicendum est connotativum, quia includit formaliter idem obiectum quod subalternans, cum tamen hoc connotato, quod à conditione accidentaria importatur, & ideo non debet conditio illa appellari ratio formalis obiecti, verbi gratia cum dicimus Musicam esse de numero ut est sonorus, illud (ut) non duplicat rationem formalem, sed conditionem tantum connotatam; nam subalternans & subalternata non differunt essentialiter, sed obiectum habent idem formaliter, & una ad alteram transcendit. Unde Aristoteles 13. *Met. summe. 1. cap. 3.* Eadem, inquit, ratio est de Harmonica & perspectiva; neutra namque prout visus vel prout vox speculatur, verum prout linea & numeri, hoc est Musica & perspectiva per se & formaliter non spectant vocem, aut visuale, sed aut numerum, aut lineam, quæ sunt propria obiecta subalternantium scientiarum, nempe Arithmetice & Geometriæ. Cum ergo 1. *ph. Aristoteles 1. 20.* ait perspectivam versari circa lineam non ut Mathematica est, sed ut Physica, quod est dicere, ut visuale & sensibilis est illud (*quatenus*) pingui Minerua est accipiendum, non sibi Aristoteles contradicat; volebat enim ibi Aristoteles discrimen ponere inter Physicam & Mathematicam, ut utraque sunt de quantitate. Est autem hoc, quod Physica consideret quantitatem in materia sensibili, Mathematica eandem ut abstracta. At perspectiva magis vergit ad Physicam, propter illam accidentariam conditionem. Argumento est, quod *eodem loco*, initio perspectivam vocat Mathematicam, quare non est scientia subalternata propriè, nisi de obiecto subalternantis, sed cum tali conditione. De eadem enim per accidens, ut videlicet utrumque per se spectatur, & obiectum & conditio accidentaria, diximus supra non posse esse scientiam, quod ratio quidam existimavit, ut Aristoteles

10. *ph. quest. 2. art. 3. ad 1.* Hinc etiam sequitur errasse etiam Zim. *ib. 77.* cum ait, scientias quasdam ratione tantum principiorum subalternari, & tamen essentialiter differre, quod idem absolute docuit *Censil. diff. 3. disto 3.* Nec enim fieri potest, ut quorum sunt eadem principia, idem essentialiter obiectum, sola differentia accidentales, quæ omnia isti fatentur, eorum esse differentiam essentialem, & hinc est quod supra diximus, dici solere non ponere subalternatas in numerum cum subalternantibus. Et Aristoteles quoties scientias divisit, nunquam subalternatarum mentionem fecit.

Septimo sequitur ex obiectis cum vnum se habet tanquam species ad alterum tanquam genus, non posse scientias quæ hæc obiecta considerant, subalternationis rationem retinere. Ratio est. Quoniam istorum diversa est essentia, & si eandem abstractionem, eundemque procedendi modum habeant, ad eandem omnino totalem scientiam pertinent. Contrarium sentit Alb. de Saxonia. Id autem quod volumus, docet Auer. 1. *ph. com. 69.* dicens, subalternatæ scientiæ obiectum se habere sicut numerum in sono, sicut lineam in visione, sicut etiam albedinem, ut huic aut illi subiecto applicatur, quæ omnia arguant conditionem accidentariam. Et ratio est, inquit, quoniam generis & speciei affectiones & passionis diversæ sunt, quare & per diversa principia probari debent, quæ tamen diversa esse negat Arist. in subalternante & subalternata. Octavo sequitur quodammodo & improprie obiectum scientiæ subalternatæ cum contineat & obiectum subalternantis per se, & conditionem quandam accidentariam, efficere ut duabus quoque scientiis subalternata scientiis subalternetur, verbi gratia, Musica propter numerum subalternatur Arithmetice, propter sonum Physice, Optica Geometriæ propter visibilitatem, quod notat etiam Scot. *prolog.*

prolog. §. 1. 3. dicens quod scientia subalternata de aliquo vno per accidens præsupponit duas tractantes de partibus totius illius, in se & separationem, vbi fortasse attenditur quod iam diximus obiectum subalternatæ non ratione conditionis & entis connotati, sed ratione vtriusque; entis secundum se & naturam suam: sic enim vtramque scientiam per se requirit. Verum scientia propriè subalternata solum per se spectat idem obiectum formale subalternantis connotata illa conditione, & idcirco vni tantum scientiæ subalternatur. Vltimo sequitur subalternantem scientiam esse perfectiorem, cum ab illa pendeat subalternata, cum sit certior & prior secundum naturam, ideoque si naturæ ordo seruandus esset, semper à subalternante incipiendum esset, priorque addisci deberet. Sic etiam scientia subalternans semper habet Demonstrationes perfectas, & respectu subalternatæ veluti habitus principiorum cum quavis alia scientia collatus, si tamen potest esse subalternata aliqua scientia practica, dicitur omnibus modis obiectum subalternatæ ignobilius propter illum ordinem ad actionem. Cum autem subalternatio est inter speculativas, plerumque solet subalternatæ subiectum esse perfectius, ut patet in Astrologia, si comparetur cum Geometria. In Musica cum Arithmetica.

DVBITATIO SECUNDA.

An subalternata sit vera scientia?

DE subalternante non est dubium, Verum de subalternata causæ dubitandi sunt istæ. Quia ipsa ut talis est non reddit causam, est quidem ex demonstrabilibus, sed demonstratis in sententia superiori, vnde solū videtur fidem adhibere Obiecto & passionibus. In contrario tamen est Aristoteles & communis sententia. Esse scientiā subalternatam scientiam, vti est cum subalternante coniuncta. Soli Thomistæ

præsertim Cap. 4. 1. *prolog* & Caiet. 2. 2. volunt subalternatam esse scientiam, ut habet continuationem cum subalternante, quod ita explicatur: subalternata quantum est ex se solum creditur principiis subalternantis, illique satis est, quod principia clarè cognoscantur non respectu eiusdem alicuius Intellectus, sed respectu cuiuscunque alterius. Ex quo inferunt, Theologiam nostram esse verè scientiam, & subalternatam Theologiæ beatorum. Quia creditur Theologia nostra principia, quæ cognoscuntur clarè à beatis, & his suppositius inferunt aliquas Conclusiones. Id non aliter probant quam Inductione. Videmus enim, inquit, Astrologiam totam niri experientia & obscuriore Veterum Astrologi, quibus est fides habenda, & tamen Astrologia dicitur scientia. Contrarium asserunt, cum alij omnes, tum præcipuè Arim. 4. 1. *prol.* Aur. 4. Cap. Non esse subalternatam scientiam, nisi sua principia, quibus nititur, noverit.

Prima propositio. Nullus habitus scientiæ nomen propriè Logicæ retinere potest, nisi cognoscat clarè & certè principia, quibus suæ Conclusiones nituntur. Nam ut inquit Aristoteles 1. 2. *com.* 15. & 16. oportet Conclusionis principia notiora esse Conclusionem ipsa, vel diuerso cognitionis modo, vel certè intra idem genus, perfectiore. At non modo principia Conclusionum scientiæ subalternatæ non perfectius cognoscuntur propriè dicta scientia, vel clarè, sed creduntur tantum, secundum Aduersarios, ergo non potest subalternata dici propriè scientia. Et *Com.* 17. Oportet, inquit, scientem impermutabilem esse à sua credulitate, at qui solum credit, quantum est ex natura fidei, facile dimoueri potest: Et *Com.* 10. negat eum habere scientiam, qui propositis nititur, quæ per medium adhuc probari possunt, nisi easdem per illud noverit. Oportet ergo Conclusionem subalternatæ ut sciri dicatur, cognoscere propria principia. Et confirmatur illa continuatio quam singit Cap. 1. 2.

non efficit, ut ipse etiam admittit, ut principia scientur. Ergo non potest efficere ut quis scientiâ propriè habere dicatur. Nec aliud profecto esse potest, quam quod idem obiectum, eademque propositiones à subalternante probatæ credantur à subalternata, hoc ve.ò quis dixerit propriè esse scire, alioquin quævis opinio de re qualibet, quam habet idiota aliquis, modo sit vera, diceretur subalternari scientiæ de eadem conclusione quam habet peritus non minus atque Theologus, nostra subalternatur Theologiæ Beatorum. Debet autem scientia, cum sit propria intellectus nostri perfectio cum in quo est perficere. Confirmatur. Alioquin sequeretur remanere eadem Demonstratione, obiecto scibili, & sciente, tolli de medio scientiam; nam accipio opticam, hæc habet Demonstrationem de linea virtuali, obiectum illius est linea visualis, aliquis etiam sit perspectivus, per se hæc scientia non est scientia, nisi per continuationem ad Geometriâ tollatur Geometria, profecto cum remaneat perspectivus, remaneat obiectum, remaneat Demonstratio tollitur tamen scientia perspectiva, quia ablata est Geometria in ordine ad quam, & propter cuius continuationem dicebatur perspectiva scientia.

Secunda Propositio. Scientia subalternata, si confidetur. ut non est coniuncta cum subalternante, siue ut ignoratur subalternans, non est scientia. Ratio patet ex dictis, quia conclusiones istæ non sunt scientificæ, nisi propter principia subalternantis. Ergo si principia ignorentur, & conclusiones, Ergo si scientia ipsa subalternans non habeatur, non poterit subalternata dici propriè scientia. Vnde etiam sequitur primo dicendam esse potius fidem, vel opinionem. Opinio erit, si illas conclusiones deducat scientia subalternata ex principiis probabilibus, fides autem si ex principiis subalternantis creditis, & hoc concedit Zonf. 4. Met. q. 9. Et confirmatur. Quia subalternans se habet ad

subalternatam tanquam habitus principiorum ad habitum conclusionis, ut docet Cap. & Aur. concedit ad tertium argumentum Arim. &c. Secundo, Sequitur, quod dum acquiritur subalternans scientia, ille præcedens habitus qui dicebatur esse scientia subalternata, reuera autem non erat scientia non remanet si verum est non posse opinionem vel fidem unâ cum scientia consistere. Nec etiam idem habitus materialiter loquendo efficitur scientia, sed novus aliquis acquiritur, quia nova acquiritur cognitio scientificæ conclusionis. Quare satius erit, verbi gratia dicere Musicam antequam Arithmetica sic à quopiam comparata, non esse propriè scientiam, sed tum duntaxat, cum Arithmetica acquiritur, quoniam tum primo cognoscuntur principia, ex quibus intrinsecè speculatiuæ conclusiones dependent. Hoc docet Scot. 3. f. d. 24. q. unica ad primum. De perspectiva respectu Geometriæ, & de quavis consequenter subalternata, si cum sua subalternante conferatur. Dicitur tamen habitus ille præcedens scientiæ subalternatæ propter maximam similitudinem quam habet cum scientia subalternata, nempe propter idem obiectum, & propter easdem fere conclusiones. Tertio, Sequitur Theologiam nostram, ut id etiam obiter dicamus, non esse propriè dicendam scientiam, sed absolute esse fidem, nam conclusiones Theologiæ totæ nituntur principiis fidei à nobis solum creditis, non potest ergo melioris esse conditionis harum conclusionum cognitio, quam principiorum, quamvis in hoc superet principiorum notitia conclusionum cognitionem, quod sint immediate à Deo revelatæ. Et confirmatur. Quia de essentia scientiæ, aut certe eius propria affectio est, quod sit evidens, quo præsertim distinguitur scientia ab opinione & fide, ac propterea non est etiam quod dicatur Theologia subalternata vili scientiæ; tum quia omnino est scientia tum quia obiectum ipsius est planè idem cum obiecto scientiæ beatorum, cui à nonnullis

H h h h subal-

subalternari dicitur, & quod hæc principia à beatis vel alijs clarè cognoscantur, omnino est accidentarium nostræ Theologiæ: nam de ratione scientiæ, quæ respectu nostri dicitur talis, & in ordine ad intellectum nostrum, quod vel iam ab aliquibus clarè sit comparata, vel huiusmodi sit, ut comparari naturaliter ab aliquo possit. Quod si Caietan. 2. 2. *quæst.* 1. *art.* 5. cum ait subalternam, si non sciat principia subalternantis, esse quidem scientiam, sed non in statu scientiæ, si verò idem intellectus in quo est subalternata, acquirit claram principiorum cognitionem, fieri tunc propriè & in statu scientiæ, aliud contendit quam quod dictum est, non est audiendus quanquam hoc nobis iam conceditur, quod antè negare videbatur, continuationem scientiæ subalternatæ ad subalternantem esse debere, aut posse, respectu eiusdem intellectus. Inferret autem deinde Caietanus Theologiam nostram esse quidem scientiam, sed non in statu scientiæ, si autem id solum velit, cognitionem quam nos habemus ex principijs Theologiæ, materialiter sumptam esse posse scientiam, ubi principiorum clara cognitio acquiritur, non multum dissentit à nobis; hoc enim est dicere hæc easdem res quæ modo à nobis cognoscuntur obscure & per fidem, posse clarè & scientificè cognosci nec enim discursus, quovis in eliciendis ex principijs fidei conclusionibus, est causa cur assentimur, sed conditio quædam, qua veluti applicamur & extendimur ad eas sententiæ, quæ virtute in principijs comprehendebantur, quemadmodum si quis ex his quæ ab alio audiuit tantum, nonnulla alia inferat, non dicitur eorum habere scientiam, sed fidem tantum. Confirmatur autoritate D. Thomæ. qui *p. quæst.* 1. *artic.* 1. vocat doctrinam Theologicam doctrinam secundum revelationem, hocque nomine distinguit illam à scientijs physicis, hoc est ab omnibus scientijs industriæ humanæ comparatis. Et *articul.* 2. *in fine corp.* dicit sacram doctrinam credere

principia revelata à Deo reperit *art.* 3. dicens idè esse vnam, quia considerat sua omnia, secundum quod sunt diminutus revelata, vel revelabilia, & *in corp.* & ad secundum, & *art.* 5. dicit habere certitudinem ex lumine infuso, & *art.* 6. *in corp.* dicit quod de eo agit quod soli Deo notum est, & alijs per revelationem communicatum. Et ad primum & secundum argumentum ait procedere ab effectu gratiæ. Et *art.* 8. esse scientiam argumentivam, quoniam ex vno articulo fidei argumentatur ad alium, & ad secundum, &c. Imò Caietanus ibi ait rationes naturales & necessarias, ac claras, si quando in Theologia adhibeantur, habere locum argumenti extrinseci. Signum ergo est Theologiam per se propriè tantum esse fidem, quamvis scientiam imitetur ratione discursus quo vitur. Et ita si quando D. Tho. vel alij Theologiam scientiam vocant, hæc ratione erunt intelligendi. Vnde D. Tho. *q.* 14. *de ver.* *art.* 9. *ad 3.* ait fidem posse dici habere scientiam de his quæ creduntur ex articulis fidei, hoc est quæ ex ipsis deducuntur. Et *q.* 2. *3. f. d.* 33. *quæst.* 1. *articul.* 4. *in corp.* ait quod scientia non potest reduci ad principia naturaliter cognita, nisi propria scientia dicatur, ubi significat eam quæ reducitur ad principia supernaturaliter nota, ab esse propriè scientiam. Hæc tamen scientiæ nomen sæpè in ampla significatione & propter fidei certitudinem, ac propter summam spem de videndis rebus quas credimus, dici solet scientia. Vnde apud Mathem. *Scio quod resurget in novissima die*; Imò aliquando dicitur visio, D. Augustin. *Ep.* 112. Hæc paucis de Theologia. Concludendum igitur est subalternatam non esse veram scientiam, nec habere veram rei per causam cognitionem, donec acquiratur subalternans, & illæ ipsæ conclusiones quæ materialiter antè eandem erant, rursus cognoscuntur per applicationem ad principia subalternantis, & deducuntur ex iisdem, ideoque si id non fiat, simpliciter dicitur subalternata opinio, vel fides, ut docet D. Thom. *quæst.* 4.

De verb. art. 9. ad 3. Si tamen ille habitus qui dicitur scientia subalternata eandem conclusionem, quæ ex principijs subalternantis pendet, habeat cognitionem evidentem & certam à posteriori, poterit appellari scientia propriè quidem, sed minus perfectè qua ratione non habet nomen neque conditionem scientiæ subalternatæ, sicut & Demonstratio. Quia minus perfectè dicitur esse Demonstratio. Atque ex his patet ad rationes dubitanti pro utraque parte, & quod sit iudicium de contraria illa opinione: est enim ut in speciem sonant verba illius, omnino falsa, reuera autem parum à nobis discrepare potest.

DYBITATIO TERTIA.

Quæ scientia sit subalternata.

Restat ut videamus conditiones subalternatæ scientiæ, & in quibus repetantur, ut autem certa ab incertis secerantur, illud constare debet scientiam, si qua talis daretur quæ ageret de specie sub genere contenta, demonstraretque generis de illa passionem, habituram esse rationem subalternatæ scientiæ, quia quamvis differentia cum genere totum constituat, tamen differentia accidere generi dicitur, ac proinde passio generis ipsius quæ demonstratur de specie, demonstraretur de se ipsa, addita tali differentia, quare obiectum illius scientiæ adderet conditionem accidentariam supra obiectum illius scientiæ. Sed si qua esset scientia de specie secundum se, illiusque affectionibus, non esset scientia de genere sublata, quoniam speciei affectiones distinctæ sunt ab affectionibus generis, sed potius ad unam totalem & ex aggregatis pertineret, propter unum præcedentem modum, unam rationem formalem, &c. Dubium igitur est quænam ex scientijs partialibus, hoc est quæ vulgò diuiduntur, habeant tum subalternanti, tum subalternatarum rationem?

Prima Opinio est Zab. lib. de trib. præc. cap. 12. subalternationem solum repetiri in scientijs Mathematicis, & decipi eos non modo qui alias scientias Mathematicas subalternas dicunt, verum e-

tiam qui aliquam aliam ex alijs scientijs alteri non Mathematicæ, vel quæ ipsa etiam non sit Mathematica, ut in partiale, qui dicunt Physicæ subalternari Medicinam. Rationem hanc tantum habet, quoniam debet scientia subalternata superioris obiecto conditionem accidentariam addere, illa verò conditio debet esse qualitas aliqua sensibilis. Porro huiusmodi nulla addi videtur, nisi ab obiecto unius Mathematicæ. ad obiectum alterius, nã Musica verbi gratia supra numerum Arithmeticæ addit sonum, Perspectiva supra obiectum Geometriæ esse visibile.

Secundo Opinio. Quorundam recentiorum, solas speculativas speculativius subalternari, practicas practiciis eo modo quo possunt. Explico, nam subalternatio potissimum in eo consistit, ut inferior scientia conclusiones suas probet per principia superioris. Cû enim scientia sit decuius ratione est rem per causam cognoscere, ipsa autem in se non habeat principia propria, necesse est propter similitudinem utriusque scientiæ obiecti, peti principia conclusionum probandarum à superiore. Item sola speculativa scientia versatur circa cognitionem rei per causam, quæritque scire rem per causam, per quâ res sit, & veritatis nudâ cognitionem. Ergo iste ordo subalternationis locum habere tantum potest in speculativis scientijs, sed in practicis subalternatio erit quantum patitur illarum conditio, prout una ad alterius finem refertur & superior dicitur inferiore, quemadmodum opus suum faciat ut sibi inferuire possit, sic enim frangifactoria dicitur subalternari equestri, quatenus equitis est præscribere modum frænæ conficiendi, quia enim fræno equum cohibere vult, iubet confici frænâ ex materia solida & ferrea, quia autem equum agere & circumagere vult, etiâ præcipit frænâ esse versatile & flexibile, &c. ubi cernitur quodammodo eiusdem ratio obiecti tû in subalternatæ, tû in subalternata. nã equestris est circa equum & omnia quæ conducunt, frangifactoria autem circa frænum, sed ut conficiendû. Confirmatur opinio hæc. Quoniam subalternans & subalternata differunt tantum accidentaliter, habent

H h h h 2

idem

idem obiectum formale, non dicuntur ponere in numerum, easdem affectiones communes habent, eodem etiam nomine aliquando appellantur, ac practicum & speculativum differunt essentialiter. Non ergo potest practica scientia speculativæ subalternari. Confirmatur secundo. Quia practica ut practica est, solum in eo posita est, ut de re agenda tali vel tali ratione per experientiam, & ex effectibus præcepta tradat; verbi gratia, Medicina hoc solum agit ut canones præscribat, quibus præsens ægro afferri medicina queat, nosse autem naturam herbarum, constitutionis humanæ, animalium, & aliarum rerum per proprias causas, naturalis philosophi est, medicus verò rudem harum rerum tantum cognitionem ex Philosophia mutuatur, ut melius suum munus exequatur. Unde Averroes 1. collig. cap. 1. & Avicenna. Ten. 1. doct. 1. cap. 2. & 4. & doct. 3. cap. 2. docet cognitionem herbarum mixtim, & aliorum, &c. naturalis esse Philosophiæ, de quibus Gal. lib. de complex. Quo nomine comprehenditur ab Averroce 2. collig. cap. 1. quoniam medicinæ admiscuit Philosophiam naturalem. Eodem modo Physici est cognoscere sanitatem secundum extrinsecam ipsius naturam, & ut est quidam naturæ effectus, apta quædam qualitarum connexio. Quare Auer. & Avic. id sup. testantur pertinere ad Philosophum naturalem, & Gall. lib. de constit. artis medicæ, cap. 11. & lib. Quod opt. Med. idem sit & Philosophus. Sequitur ergo medicina qua ex parte dicitur esse speculativa, non subalternari physicæ, sed esse potius physicam ipsam, & fortasse ita dividitur, quia vel quædam pars est in libris qui sunt de Medicina, qui tunc occupantur in consideratione naturæ rerum, cum tamen eam tractationem referant ad faciendam medicinam. Vel speculativa medicina est, quæ est de sanitate & ægritudine magis in universum, & ut confertur cum ea parte, quæ de ipsomet exercitio agit, de qua divisione lege Avicen. 2. 1. doct. 1. cap. 1.

Concil. diff. 3. Zim. lib. 77. & Zab. lib. 2. de Metho. 2. cap. 11.

Tertia Opinio. Satis communis, subalternari posse practicum habitum speculativo, ut Medicinam Physicæ, Morales Philosophiam Physicæ. Probatur sententia hoc tantum nomine, quia id expresse docere videtur, & practicæ scientiæ eger ope speculativarum.

Quarta Opinio. Metaphysicæ saltem subalternari Physicæ & Mathematicas, Ita Iul. Syl. lib. de subiecto philosophia s. 3. art. cap. 15. Ratio est, quoniam nihil Metaphysicæ deesse videtur eorum quæ ad subalternantem necessaria sunt, nec istis scientiis ex ijs quæ ad subalternatam requiruntur; nam Metaphysica probatistarum scientiarum principia, obiectum harum addit accidentariam conditionem ad obiectum Metaphysicæ, ens videlicet quantum naturale, quia enti accidit, quod sit naturale vel quantū. Et confirmatur Quia 11. Metaph. s. 2. cap. 2. dicuntur Physicæ & Mathematicæ esse Philosophiæ ac sapientiæ partes, hoc est Metaphysicæ, signum est ergo eas cum Metaphysica non ponere in numerum, & tamē ponuntur tanquam distinctæ scientiæ, Ergo ut subalternatæ. Id docet Themist. 1. post. cap. 20. ubi ait ambisui primæ Philosophiæ cingi omnes doctrinas, & omnes eam complecti. Alexand. & Simplic. 1. phys. t. 8. idem docere videntur. Procl. 1. Eucl. c. 4. Plat. 7. de Repub. & D. Thom. op. de nat. gen.

Prima Propositio. Non in solis Mathematicis cernitur subalternatio; tum quia ant. Zabarellam id inauditum est, tum quia conditio ista accidentalis non debet necessario esse qualitas sensibilis, & quamvis ita esset, unde scit Zab. non posse addi ad obiectum scientiæ alicuius superioris huiusmodi conditionem, etiam si hæ scientiæ non sint Mathematicæ. Imo Aristoteles 1. post. t. 30. subalternantem ponit inter Physicam & perspectivam hac ex parte, quatenus naturalis Philosophia agit de lride. Qui tamen Aristoteles plerumque, ac fere semper, tum & de Demonstratione & scientia differit, exempla

plā ponit in Mathematicis Scientijs, utpote in quibus res hæc tota manifestè eluceat.

Secunda Propositio. Si de vera subalternatione loquamur, probabile est eam solum cerni in scientijs speculativis, hoc enim rectè probant rationes pro secunda sententia, quas ideo & magis confirmavimus, & fufius profecuti sumus, Et quod attinet ad Medicinam, quod ea non subalternetur Physicæ, docet Peter. *lib. 2. cap. 4.* Et confirmat, ex eo, quod distincti sunt habitus Medicinæ, quo quis cognoscit res subiectas, & quo quis bene mederi potest; imò sæpè videmus disiungi hos habitus, atque esse quāplurimos qui appositè mederi possunt, cum tamen rerum naturalium scientiam nullam, aut perexiguam habeant, quos Medicos Empiricos rectè dixeris, hoc est, qui experimento sibi artem comparaverunt; sed Medicina quæ præcepta tradit, illa pars quæ est de rebus paulò vniuersaliioribus, dici potest contemplativa scientia, quia tamen solum est de curatione & medicamentis, non est dicenda Physicæ subalternati, sed quæ spectat naturas rerum, non tam subalternatur, quam est pars naturalis Philosophiæ, propterea Avicenna, dicit in multis credendum esse Philosopho naturali. Et communi consensu Medici omnes eam partem quæ est de huiusmodi rebus, Physiologiam vocant, id est, sermonem de natura, quæ non propriè medicinalem, sed mutuatam à Physica. Plutarch. *lib. de Hom. longè post medium Contemplativam & Practicam medicinæ partes ponit, & practicæ vnam appellat Theoreticam, quæ est circa viciū, & Chyrurgicam, quæ manuum opera vitur, & Therapeuticam, quæ medicamenta adhibet, quarum partium ut summum tres vltimæ pertinent ad Medicinam; nam Physiologica ipsammet nomen naturalis Philosophiæ retinet, Pathologica est de passionibus animi, quas spectat Physicus. Confirmatur. Nam Aristotel. etiam librum scripti de sanitate & morbo,*

cuius tantum ad nos fragmentum venit, & refertur is liber inter opera naturalia. Vide Auerr. *lib. de arte Medica. cap. 1.* Plutarch. *lib. 1. de primo frigido ante med.* Imò verò Sen. *Emp. lib. 1. contra Mathem. cap. 6.* Plutarch. *de liberis educ. ante med.* Plato *lib. de Repub.* Quæ omnia eo dicuntur à nobis, ut intelligatur Medicinam naturæ suæ totam in opere esse, rerum causis quæ tum est ex se non curare; iam verò quod ad disciplinam de moribus attinet, hanc quoque physicæ non subalternari eadem ratione demonstratur; ista enim id tantum curat, ut animis nostris malè affectis medeatur, modumque tradat quo honestè beateque vivere possimus, scire autem naturam intinsecam intellectus, vel voluntatis; imò etiam passionum ipsarum, non pertinet ad illam, sed ad naturalem potius Philosophiam, quod ex Aristotelis dictis passim in *lib. Ethic.* ostendi posset, nisi id sæpius dixissemus. Certè 1. *Ethic. cap. 3.* id nos maxime commonefacit, exactam in tractatione de moribus cognitionem ne expectemus, significans nō spectare Philosophum Moralem proprijs finibus coercere causas intrinsecas passionum, vel potentiarum animæ nostræ, sed quæ vfu tantum civili & humano incidere solent, ut ipsi nobiscum & cum alijs bene vivamus. Et 6. *Ethic. ca. 3.* negat idoneos esse pueros propter inexperiencem, & quia perturbationibus sunt obnoxij. Versatur ergo Moralis Philosophia circa rectionem passionum: Hæc duo exempla Medicinæ & Moralis Philosophiæ pluribus persequi libuit, quoniam & maior erat de illis difficultas, & simile de his ex alijs iudicium peti poterat. Quod si aliquando apud Authores legere occurrat has scientias subalternari Physicæ, intelligendum est de subalternatione amplè loquendo, scilicet quatenus illa ipsa res quæ practicè ab istis tractatur, speculariè & exactè consideratur à naturali Philosophia, & quatenus magnum practicæ adiumentum ex cognitione earum rerum ut à speculativa considerantur, habent, quod nihil aliud arguit,

H h h h ;

ais

nisi tantum scientias non tantum speculativas, sed etiam practicas valde esse inter se connexas, quo inferri illud potest quod diximus de notat. nominis Musarum, quæ sic appellatæ sunt, quod simul essent. Quare Aristoteles *fragmento de sensu et morbo, & lib. de sensu, & sensib.* ait, ibi Medicum incipere, ubi Physicus desinit, id est, habet quidem Medicina cognitionem magnam cum Physica, sed cum tantum spectet actionem ipsam & opus, suppositis omnibus quæ in Physico dicuntur, inde initium facit, ubi ille desijt. Et tandem sic est concludendum, practicam & speculativam scientiam propriè non subalternari, non tantum quod hæ scientiæ differant essentialiter, licet id verum sit, sed quod non spectent propriè practiciæ scientiæ rerum causas, nec ex natura sua sit huiusmodi subiectum quatenus illa ita tractatur, ut pendeat à cognitione exacta. Et sic intelligatur oportet quod supra diximus de Logica, ut est circa operationes intellectus, etsi nec illa propriè sit practica: nam ibi tantum loquebamur de subalternatione in communi ut dicitur de cognitionis exactæ circa idem materiale obiectum, ut operationum animæ à Physica.

Tertia Propositio. Scientiarum subalternatio hoc modo se habet absque controversia. Primo. In Mathematicis id clarius apparet: nam Geometriæ subalternatur perspectiva ratione linearum, eidem Astrologia propter cœlestium corporum motum atque ordinem. Denique Steriometria, quæ est de corporibus solidis, & si quæ aliæ sunt de quibus Simplicius 2. *physic. s. 18.* Arithmetici autem subalternatur Musica, propter numerum sonorum. Et hæc omnes solent dici media inter Physicam & Mathematicam, quia huic communicant cum obiecto Mathematicarum, huic autem cum obiecto Physicæ, ut indicat Aristoteles 2. *physic. cap. 20.* Vide *Isand. questione 2. in 1. Cal. Zim. contrad. 4. Met. & Scalig. exerc. 322.* ubi tamen saepe appellari compositas, quam me-

dias, ut media dicantur omnes Mathematicæ etiam, ac præsertim subalternantes, quoniam sunt in medio naturalis Philosophiæ & supernaturalis: hoc est, Metaphysicæ, Metaphysica enim est circa res planè abstractas, Physica circa res naturales, Mathematicæ circa res consideratione abstractas, sed quæ reuera locum habeant in materia. Vnde Aristoteles 6. *Metaph. s. 2.* ait versari Mathematicam circa ea quæ sunt separata à se iunctis, Mathematicas circa separata, sed ut in materia. Verum Musica, Optica, & Astrologia habent & numeros, & lineas, & corpora, sed in tali subiecto & materia, & sub hac ratione ista considerantur, quare magis inclinant ad Physicam. Omitto hic subalternationem partialem, qualis est Physica ad Opticam & perspectivam, propter ea quæ de Iris differuntur à Physica, & qualis etiam est eiusdem ad Geometriam, quatenus *in lib. de cel.* Aristoteles motus simplices explicat, & probat per simplices lineas: nam subalternatio partialis non est absolute dicenda subalternatio, & hoc tantum significat scientias nonnunquam digredi ad aliarum scientiarum obiecta propria, principia, & passiones, & denique Iul. Syr. *fest. 3. cap. 18.* ex eo probat non subalternari Physicam Mathematicis, quoniam non est æquum scientiam quæ est de substantia, illi subalternari quæ est de accidente, quoniam sicut substantia, ita etiam scientia illa est natura prior, est autem Physica de corpore naturali, Mathematica de accidente quantitatis. Secundo. Quod ad Physicam attinet, quamvis aliæ fortassis scientiæ illi subalternentur, non tamen id propriè de Mathematicis dici potest, etiam si prior sit Physica quam Mathematicæ, quoniam etiam si res planè eadem materialiter loquendo à Physica & Mathematica pertractetur, tamen longè dispar modus est quo utraque id facit: Physica considerat quantitatem ut est passio materię, Mathematica autem ut planè abstrahuntur ab eadem materia,

matéria, qua ratione non egent Mathematicæ principiis Physicæ. Non debuit ergo Scalig. *exerc. 6. num. 3. post med.* absolute affirmare esse Mathematicas subalternatas Physicæ, quoniam id bene ab eodem dicitur, non esse dicendam Metaphysicam Physicæ subalternatam, etiam si videatur Metaphysica ex Physica accipere probationem Intelligentiarum & Dei. Imo contendit cum Auicenna contra Auerroem hoc non accipere Metaphysicam à physica, de qua realio loco dicemus. Terrio. Metaphysicæ non subalternantur aliæ scientiæ, præsertim Physica & Mathematicæ. Probatur primo ex opinione dicentium has scientias per se esse distinctas, sic enim non habebunt mutuum ordinem, qui supponat solam accidentariam distinctionem. Secundo. Id multò magis verum est, si verum quoque illud est de unica scientia res omnes comprehendente, nam tunc Metaphysica, Mathematicæ, & Physica erunt partes vnius scientiæ; non solum autem scientiæ vnius pars alteri parti subalternari. Tertio. Quia subiectum Metaphysicæ se habet tanquam genus ad obiecta Mathematicarum & physicæ, quia essentialiter contrahitur ens per ens, quod est naturale, & quod est quantum. Ergo non potest esse inter ista subalternatio, quæ fit additione solius accidentariæ conditionis. Confirmatur. Quia principia Metaphysicæ sunt valde communia, Mathematicæ & Physica habent propria sua principia, quæ ulterius probationis non indigeant, nisi probatione ad impossibile. At subalternatæ scientiæ propria principia debent esse in subalternante. Ergo non possunt Physica & Mathematicæ subalternari Metaphysicæ. Dici tamen potest Metaphysica subalternans scientiæ Physicæ & Mathematicæ, hac ratione, quatenus suppeditat illis principia valde communia, quibus seipsæ contra aduersarios tueri possint, quod sæpe docet Aristoteles *1. post. cap. 11. Zonf. 6. Metaph. quest. 9. Soto 1. phys. quest. 1. Iauell. 1. Metaph. quest. 2.* Ex his inferitur, ut etiam notat Zonf. respondet ad tertiam

diuisionem in subalternatam & subalternantem scientiam non esse adequatam, ita ut necesse sit omnem scientiam sub altero horum membrorum comprehendendi, nisi forte ad modum iam dictum, & in ampla significatione. Potest etiam ex dictis facile occurrere rationibus contrariis, alijsque recitatis sententijs: Id enim tantum efficiunt Metaphysicam in ampla significatione esse subalternantem scientiam respectu cæterorum, vel certe solum concludunt de partiali subalternatione. In quo etiam sensu concedit Fons. *loco citato*, Dialecticam subalternari Metaphysicæ, nimirum quatenus ipsa docet quinque vniuersalia, decem prædicamenta, aliaque huiusmodi, quorum probatio spectat ad Metaphysicam, sed etiam de propria subalternatione, sed partiali non id facile concesserim, quia Dialectica habet potius rationem habitus practici. Diximus autem practici ad speculatiuum habitum non esse propriam subalternationem, & certe cum sit Dialectica modus sciendi omnibus scientijs inserviens, non potest vlli scientiæ subalternata esse, quia est illarum instrumentum, à quibus tantum abest ut principia desumat ut etiam illis rationem veram formandorum principiorum, & probandarum conclusionum tradat. Nec refert quod operationes, circa quas versatur, à Philosopho naturali exactè probari & sciri possint, quoniam non eget Dialectica illa cognitione, ut sua de operationibus præcepta tradat. Et hoc dictum sit iuxta opinionem nostram de obiecto Dialecticæ; nam si dicatur obiectum esse ens rationis, adhuc eodem modo dicemus ratio esse propterea Metaphysicæ subalternatam, tum ob dictas causas, tum etiam quia perfecta illa entis cognitione non eget. Non est igitur vera sententia Mirand. *qui in comm. instit. sue. s. 4. & 5. & lib. 4. Apoli. s. 4.* contendit Dialecticam propriè subalternari Metaphysicæ, cuius rationes in *s. 4. comm.* sui nihil probant aliud, quam id quod consideratur in aliqua facultate minus perfectè

in alia superiore istis modis vel exactè & scientificè tractari posse. Multò autem minus dici potest Dialecticè subalternari alias scientias; quatenus enim est instrumentum, potius diceremus illam cæteris subalternari, cum se habeant illæ ad Dialecticam tanquam Architectonicè. Atque hæc de scientia per se dicta sunt: nam qua methodo vnaquæque scientia progredi debeat, tum ex ante dictis colligi potest, tum etiam ex ijs quæ de Methodo in compendio diximus. Similiter de ratione inveniendæ scientiæ, & quantam in sciendo difficultatem cum non minore scientiæ desiderio experiamur, initio huius disputationis est dictum. Deniq; an præter iam re-

peritas & confutatas scientias aliqua alia recens inueniri possit, id equidem non dubito, quod ex circuli quadratura liquet. Sed præstat in iam inuentas diligenter incumbere, quam temerè novi aliquid velle comminisci, præsertim cum ars longa vita sit brevis. Et ut Theophr. dicit, iniusta videatur nobiscum natura nouerca extitisse, quod ratione ventitam parum temporis concesserit, brutis animantibus longam sit vitam elargita, videlicet naturam & natura lumen non præteruectus, nihilque cogitans de immortalis animo, ac sempiterna illa felicitate, qua qui fruuntur, omnium accuratâ cognitionem obinebunt.

Q V A R T A P A R S TRACTATUS.

De comparatione scientia cum alijs habitibus.

Vltimum hic restat quod de scientia expectari potest, ut conferatur a nobis cū alijs intellectus nostri habitibus, quod cum faciemus, simul etiā illius eiusdem actus cum aliorum habituum actibus comparabimus, præsertim cum huius nobis occasionem præbeat Arist. qui *part. vel. 1. po.* egit de collatione scientiæ cū ignorantia, opinione & solertia, sed præterea scientia conferri debeat cum ijs qui ab Aristotele numerantur 6. *Ethic. cap. 3.* Intellectu, sapientia, & arte; prudentia enim quæ ibid. ponitur habet maximam habitudinem ad voluntatem, & absolutè ad mores pertinet, de qua diuisione nos posteriores quinque habitus, qui 6. *Ethicorum* ponuntur vna cum scientia. Lege D. Tho. 1.2 q. 57. & ib. Caiet. Scot. 2. f. d. 36. Bur. 6. *Eth. q. 10.* Quod spectat ad ignorantiam & solertiam in expositione textus, quæ necessaria sunt dicuntur, hoc solum annotari potest, ignorantiam esse duplicem: Simplicem, & prauæ dispositionis, cum simplici non est quod comparetur, scientia, quia so-

lam dicit scientiæ negationem, cum ignorantia autem prauæ dispositionis perinde confertur, atque verum cum altero suo contrario, & virtus cum vicio, quia idem est ignorantia prauæ dispositionis, atque error scientiæ contrarius, qui propterea sic appellatur quia prauè intellectum nostrum disponit circa obiectum propriæ scientiæ. De intellectu etiam satis diximus disputatione de prænotione sed notandum non modo ex parte scientiæ & habitus conclusionum, sed ex parte etiam rerum studiosè agendarum, atq; studiosè & rectæ voluntatis requiri habitum quandam, qui proportionem se ad illam habeat, qui vulgo appellatur syndetesi, & est dictamen rationis, atque interior iste conscientiæ nostræ scrupulus, quo reniti ac reluctari ratio solet nobis ad malè agendum paratis, de quo dicimus conscientiam esse mille testes, videlicet ad veritatem actionis honestæ nobis ipsis comprobendam. Sed præter istum illud naturale iudicium, quod proprie vocari nequit habitus, sicut nec habi-

nos maximè communium principiorum debent quidem alij assignari in ordine ad speciales & distinctas virtutes. De his ergo omnibus cum hæc sufficiant, super est ut cum alijs habitibus scientiam nostram comparemus.

QVÆSTIO PRIMA.

De comparatione scientia cum alijs habitibus, videlicet Arte & Sapientia.

Quomodo ab Arte differat scientia, patet. Est enim illa circa verū versari possit, tamen dici solet habitus practicus practici & ex natura sua versatur circa singularia, suntq; ipsorum obiecta mutationi obnoxia, vtuntur tanquam medio occurrentibus circumstantijs, & applicantur semper vniuersalia ad particularia, & prout sunt peculiare difficultates circa res quæ contingunt, peculiare quoq; habitus artis & prudentiæ, ponitur vt indicat D. Th. 2.2. q. 47. art. 5. Est autem conditiones istæ adeo variæ sunt atque multiplices, tamen vt ibid. notat D. Thom. & Caietan. non petitur artis veritas ex ista conditionum variabilitate per se & nudè sumpta, sed cum quadam habitudine ad appetitum, & rectam rationem. De sapientia maior solet esse difficultas, quomodo scientia à sapientia distinguitur: Est enim opinio Nominatum, Ocam in quæst. 1. 2. & 8. prol. 5. & Greg. quæst. 3. art. 1. & Gab. quæst. 8. sapientiam nihil aliud esse quam assensum conclusionis vt dependet à principijs, scientiam autem formaliter & per se esse assensum conclusionis, existimo tamen non distingui essentialiter sapientiam à scientia, sic enim vulgo videmus appellari ab Arist. scientias ipsas partes sapientiæ, & Metaphysicam scientiam omnium principum. Et 6. Ethic. 6. 7. sapientiam vocat Arist. scientiarum omnium exactissimam. Cum ergo Arist. 6. Ethic. distinctum videtur habitum facere sapientiā, intelligere debemus esse locutum more vulgi, & quantum satis erat ad morale tractationem, in qua, vt ipse docet 1. Ethic. cap. 3. non est exigenda exactio Ma-

thematica. Dicitur igitur sapientia ipsamet scientia, vt versatur circa supremas causas cum vniuersalitatē, tum propriæ causalitatis, hoc est circa prædicata maximè communia, quæ de omnibus dicuntur, & circa Deum & intelligentias potissimum rerum causas. Vnde Arist. 6. Ethic. cap. 7. aperte docet sapientiam nihil aliud esse, quam exactissimam de huiusmodi causis & principijs scientiam, quæ primas causas spectat. Ita Aristotelem interpretari videtur D. Tho. 1. 2. q. 57. art. 1. ad 2. Quare sapientia nihil aliud erit quam Metaphysica, quæ quia continet causas primas, & ex ea descendunt possunt ab alijs scientijs principia, vt suas contra aduersarios conclusiones tueatur, idcirco Arist. 6. Ethic. 7. hoc solum discrimen inter sapientiam & scientiam ponere videtur, vt sapientia versetur ita circa primas causas & principia, vt de illis spectet verum, reliquæ verò scientiæ assumant principia, hoc est sapientia seu Metaphysica per se & ex professo spectat principia ipsa, illa explicando, & qua ratione potest probando, scientia autem supponit principia in Metaphysica, quibus vbi opus fuerit, vti possit. Vulgo igitur scientiæ nomen quando cum sapientia comparatur intelligendus est habitus conclusionis, vt ex principijs deducitur, prout tamen est circa res magis particulares. Et confirmatur, Sicut enim conclusiones Metaphysicæ, vel sapientiæ, quemcunque tandem habitum significant, essentialiter pendunt à principijs, & sic per aduersarium Sapientia dicit assensum conclusionis vt deducta ex principijs, ita quæcunque cognitio scientifica necessario & intrinsece ordinem dicit ad propria & peculiaria sua principia immediata, & quæ directè probari non possunt, sunt tamen alix sententiæ quomodo cum sapientia & intellectu & assensum conclusionis necessario includat, dicatur tamen vni esse habitus, quæ etiā consequenter communes erunt cum scientia ipsa, de quibus antequam dicamus, nota Arist. 6. Ethic. cap. 7. etiam hoc

sapientiae peculiare esse dicere, ut simul sit & scientia, & intellectus. Quod sine dubio ideo fecit, quia intellectus, quod saepe alias usurpare solet, accipit pro maxime communi principiorum notatione, & non est proprie dicendus esse habitus, sed tantum inditum à natura lumen intellectus; alioqui enim si de proprio intellectus habitu sermo sit, tam est qualibet scientia simul scientia & intellectus, quam scientiarum suprema sapientia ipsa. Refert igitur Bur. 6. *Erb.* & Autor. *com. in lib. Erb.* ex Bur. & Tho. de Magistris, has esse de sapientia ut simul includit scientiam & intellectum.

Opiniones. Prima est. Sapientiam non esse simplicem aliquem habitum, sed veluti constatum ex eo qui dicitur scientia, & ex eo qui dicitur intellectus per quandam veluti aggregationem, quemadmodum nos supra diximus quamlibet scientiam totalem esse unam aggregationem, sed non probatur nobis hanc sententiam, quia non loquitur de habitu ut est simplex qualitas, sed de duobus simul.

Secundo. Esse unum habitum qui simul sit & scientia & intellectus, non formaliter & per quandam eminentiam generatus ex actibus quibusdam, qui simul feruntur & in conclusionem ipsam, & principia ipsa. Est autem opinio Gab. 4. *A. prol.* sed hoc est valde difficile credere, unico actu posse hos assentiri & conclusioni & principijs, de qua re alio loco dicemus.

Tertia. Per habitum intellectus nos assentiri principijs Demonstrationis propter quid, per scientiam autem conclusioni, per sapientiam autem veluti huic conexo & copulato, conclusionem sequi ex principijs. Et tandem quod dicitur sapientia esse intellectus & scientia materialiter tantum & suppositiue, hoc est, quia uterque hic habitus praedicat, & sequitur quidam novus assensus. Sed nec haec opinio placet, quia similiter non loquitur plane de simplici qualitate, & non potest aliud esse assensus ille novus, quam assensus conclusionis ut deducta ex principijs.

Quarta. Metaphysicam ipsam esse sa-

pientiam, & se habere ut scientiam quatenus versatur circa res intelligibiles, in quarum tamen cognitionem non nisi ex sensibilibus pervenire potest, quia hic cognoscendi modus imitatur naturam scientiarum omnium. Esse autem hanc Metaphysicam habitum intellectus quatenus est de rebus intelligibilibus, indicat hoc Eust. dicens appellari sapientiam intellectum, quia est de rebus intelligibilibus, & per lumen intellectus nostri accedentis ad res illas intelligibiles. Qui Author etiam notat sapientiam, si accipiat sine habitu principiorum, dici quodammodum decapitatam scientiam, quia sapientia non modo est de summis rerum capitibus, sed etiam essentialiter & intrinsece pendet à cognitione principiorum, quorum habitus est intellectus. Sed hoc quod ultimo loco dicit, optime quadrat in omnem scientiam ut si decapitata dicenda, si absque principiorum habitu sumatur. Existimo igitur sapientiam & scientiam, quae essentialiter pro eodem sumo, consistere in assensu vel habilitate inclinantem nos ad assensum conclusionis per se, cum habitudine tamen & ordine ad habitum intellectus. Simile experimur in multis alijs rebus nam secunda intellectus nostri operatio formaliter & praecise occupatur circa iudicium & assensum, cum hoc tamen necessario intrinsecoque ordine ad apprehensionem & primam operationis apprehensionem. Idem etiam iudicium est de tertia operatione, Explicit enim concipere assensum conclusionis ut est conclusio, & non etiam concipere illam eandem ut dependentem à suis principijs, quare non potest etiam intelligi sine relatione ad habitum principiorum, quamvis materialiter loquendo fieri possit ut res in conclusione contenta si occurrat intellectui nostro, assensum perficiat, non habita principiorum ratione, quae forte exciderunt, cum tamen ut est formaliter conclusio, non possit concipi, nisi ut deducta ex principijs, quae si memoria non retineantur, saltem quod nos aliquando eorum cognitionem habuisse meminimus.

absque

absque difficultate assentimur. Alias dixi etiam sapientiam versari circa intellectū, quatenus veluti per quandam reflexionē possumus probare illa ipsa principia maximē communia hoc syllogismo: Quod est manifestum & clarum intellectui nostro, id est clarum & evidens per se. Huiusmodi sunt ista principia summa & prima; nam, inquit, intellectus nostri lumen propter maximam cognationem cum lumine diuino, imitatur etiam naturam & conditionem primæ causæ; sed non est admodum necessaria hæc ratio.

QVÆSTIO. SECUNDA.

De comparatione scientiæ cum opinione & fide.

ANtequam scientiam cum istis habitibus comparemus, exponendum est quid sit tum opinio, tum fides.

DUBITATIO PRIMA.

Quid sit opinio & fides?

Notandum est, accipi solere opinionē in Lincon. 1. po. c. vi. & ib. P. Ven. communiter propriē, & magis propriē. Communiter opinio accipitur pro qualibet cognitione, unde 2. po. c. de indult. inquit Arist. Quicquid credimus, Inductione vel Syllogismo id nos assequi. Et 1. po. l. 5. ait cum qui scientiam habeat, oportere credere rem aliter habere non posse, principiis quam conclusioni magis credere, à credulitate sua esse impermutabilem, ibi autem loquitur de scientia maximē certa. Et 3. Met. text. 3. opiniones communes vocat principia illa maximē communia: De quolibet verū & est affirmare, vel negare quib. tamen quilibet faciliē assentitur. Secundo. Propriē inquit dicitur opinio, cū est assensus alterius partis contradictionis, cum formidine tamen ne oppositum euenire possit. Et ita poterit aliquando illud idem quod assentimur esse scitum, non tamen erit opinio scientiæ, verbi gratia cum quis assentitur rei necessariæ materialiter & obiectivē est scientia, quia potest ille qui opinatur vi medio necessario quod aptū est naturæ suæ. Tertio. Magis propriē dicitur opinio, quando non modo adiuncta est formido

illa & timor, sed est præterea assensus circa rem contingentem. Vel etiam quare dicitur opinio de qualibet cognitione obscura, & minus evidente, sed quæ simul comprehendat fidem. Hoc modo videtur Them. 2. *Anima. text. 7.* opinionem accepisse, cum eam dixit esse sub existimatione tanquam speciem sub genere. Et Plato in *Gorgia* dixit esse duas persuasionis species: Fidem doctrinalem, & creditivam; Illa, inquit, est in scientiis demonstrativis, ista autem generat fidem & credulitatem sine scientia. Quinto. Accipitur etiam opinio pro cognitione habente formidinem partis contrariæ, ita tamen ut sola assensus, non autoritate dicentis nitatur, sitque tota cognitio obscura, & idem quod fides. Sed maximē propriē opinio significat eundem assensum minus evidentem, non tamen planē obscurum, cuius medium sit probabile, aut huiusmodi nobis esse videatur siue res ita se habeat, siue secus, de cuius assensus ratione inierit secē sit formido illa, solet esse dubitatio, tamen id constare debet saltem esse conditionem quandā plane annexā, & debet hic assensus positivus esse, ideoque non potest dici sola esse suspicō, ut significat dubietatem quandam, atque incipiem sententiam in neutram partem dependentis. Unde Arist. 1. po. com. 94. & 1. *Met. mor. c. 33.* inquit existimationem esse quā in omnibus ferimur incipites; sitne ita res, an secus, quod non significat, non fieri determinatum iudicium & assensum, sed ita ut nihilominus nonnulla remaneat dubietas in intellectu nostro. Quare non placet quod Plut. dicit lib. de anima. præcreat. & Thym. Plat. dicit opinionem esse in sensibilibus, & esse permutationem eius quod sentitur, circa id quod iam motu est, ideoque meritō Scal. Ex 37. num. 31. refellit Viuē dicentem, opinionem esse assensum iudicii ad conclusionem, nam hic assensus potest esse quoque scientificus. Quos omnes reiicit Arist. c. vi. 1. po. aperte docens, quod & ratio suadet, opinionem etiā versari circa res speculativas, & opinio non sit tantū circa sensibilia, probat

probat Aristoteles. 2. *Anima*. 1. 157. Et quod opinio versetur etiam circa speculabilia, docet Aristoteles 3. *Ethic*. cap. 2. ubi ait versari opinionem circa omnia, tum circa æterna, & quæ à nobis fieri non possunt, tum circa ea quæ sunt posita in nostra potestate. Dicendum igitur primo, opinionem esse habitum intellectus inevidentem & incertum, propter medium quod vel ex natura non sufficiat ad gignendam in intellectu nostro certitudinem, quæ duo in habitibus humanis semper sunt vel coniuncta, vel seiuncta, aut si potest ex natura sua medium, quo quis virtutem, certam & claram cognitionem facere, non tamen facit, quia ab eo qui virtutem non perinde apprehendatur, atque se habet. Quare formido & timor in assensu opinatio est vel conditio necessaria, vel ratio formalis, satius tamen fortassis est dicere esse tantum conditionem, quia formalis ratio habitus & medij ex intrinsecis peti debet. Porro medium aliquando reipsa idem esse potest quod medium scientiæ, quod tamen is qui opinatur non apprehendit tanquam certum. Unde fieri potest ut quis existimet aliquid planè ita se habere, nec vlla ratione dubitet, sed utatur tamen medio, quod ex se solum est probabile, & tunc si res se secus habeat, non erit opinio, sed error, quamvis medium sit sua natura opinitivum. Contra autem potest quis existimare rem aliquam ita se habere, ut tamen non habeat omnino firmum assensum, idque per medium, quod natura sua sit necessarium, & circa rem etiam necessariam, & hic dicitur habere tantum opinionem si res ita se habeat, verum, quod si non ita se habeat, falsum. Quare rectè Hypoc. in *Ep*. quam secundo scripsit ad Philopomenem, ait sibi in somniis obiectam esse puellam quandam venustam & ornata, quæ se veritatem esse diceret, aliam autem nudatorem, concitiatorem, & sordidiorum, quæ se diceret esse opinionem. Rectè etiam Plut. in op. de facie in orbe Lunæ, ut suam de ea re opinionem, quam veram esse credebat, explicaret, dixit: Verum enim verò si quod nobis

videtur, impavidè est dicendum, omnijs opinionibus quarum habitus, &c. quoniam enim opinatur instar servi & mancipij, ad libere & ingenuè rei propositæ assentitur, sed titubat & tremat. Est igitur semper necessariò annexa formido opinionum, per quam saltem à posteriori, & tanquam conclusionem distinguitur opinio à scientia, alijsque habitibus omnibus, quibus clarè rei & certò assentimur. Et ab errore, qui est assensus certus, sed falsus Hoc est contra quosdam apud Gregorium 4. 2. *prolog*. *ars*. 4. quibuscum sentite videtur Dur. 4. 1. *prolog*. & Soto 1. *post*. cap. 18. qui dicunt non esse necessario coniunctam opinionem cum formidine, quoniam Aristoteles. 1. *post*. cap. 18. sic. com. 200. & 201. ait opinionem etiam esse de necessarijs. Ergo non est necesse existimari à nobis res non esse necessarias. Imò etiam, ut inquit P. Ven. qui proximè ad eam sententiam accedit, sicut scientia est per syllogismum demonstrativum, & necessarium simpliciter, ita etiam opinio stricte sumpta est per syllogismum dialecticum, & contingentiam simpliciter & absque timore. Auerroes absolute & præcisè existimavit unicum esse intellectum in omnibus hominibus, & Aristoteles mundum esse æternum. Et confirmatur. Quia quo plures aggerantur rationes probabiles eo minus experimur in nobis formidinis residere. At si necessario cum opinione & ratione probabili adinstructa est formido, cresceret potius, quam minueretur. Imò fieri poterit ut tot sint rationes probabiles, ut omnis ex animis nostris dubietas tollatur. Hoc docet Aristoteles 7. *Ethic*. cap. 3. ex ijs qui opinantur aliquos non ambigere, sed certò se scire existimare, & nihilo minore ijs quæ opinantur, quam quæ alij sciunt, fidem adhiberi. Id inquit Heraclius ostendit. Verum quod formido semper sit cum opinione, est communis opinio, præsertim D. Thom. in 1. 2. *quest*. 67. *artic*. 3. 2. 2. *quest*. 1. *art*. 5. ad 3. & *quest*. 2. *art*. 1. *quest*. 14. de ver. *art*. 1. & 3. ad 6. 3. f. d. 23. *quest*. 2. *art*. 2. *quest*. 1. *art*. 1. Cap. 3. f. d. 25. *quest*. 1. *art*. 3. ad 1. Aur. contra primam conclusionem. & ad 1. & 6. Duran. contra primam opinionem.

Scot 3. f. 24. *quæst. unica ad 3.* Anic. 6. *natural. quæst. p. 1. cap. 1.* Et hæc formido quantum est ex natura rei, & ad id quod opinioni debetur, & satis est, requiritur solum ut sit ex parte subiecti, hoc est, hominis assentientis, quamvis aliquando esse possit ex parte obiecti. Et confirmatur. Quia de ratione scientiæ est existimare rem aliter habere non posse. Ergo si quis putet rem aliter habere non posse, cum tamen à parte rei non ita se habeat, vel non sit huiusmodi medium, ut id ex illo efficiatur, non erit dicenda opinio, sed error; quia existimatio illa directe opponitur scientiæ; huiusmodi verò non est opinio, sed error. Vnde Aristoteles 1. *post. 1. 44.* seu *ethicorum. 100.* ait cum qui existimat rem aliter habere non posse, cum possit tamen non habere scientiam, nec existimare se habere opinionem. Cur autem alterum horum sufficiat, causa est, quia ad malum, & imperfectum quicumque defectus sufficit, bonum autem est ex integra causa, se habet verò opinio, si cum scientia confetatur, tanquam ad imperfectum. Si tamen habens quis medium probabile, iudicat explicitè rem cui assentitur per tale medium, ex vi talis medij aliter habere posse, is non opinatur, sed scientiam habebit, huius nimium rei, quod si possit res aliter habere propter tale medium. Est igitur opinio, cum absolute assentior rei quam aliter posse habere puto. Nec est opus me deprehendere debilitatem istius medij, sed satis quod absolute ferar in rem, sic tamen ut hæsitet. Vnde D. Thom. 1. 2. *quæst. 67. art. 3. in corp.* dicit ex parte medij differre opinionem & scientiam, cum videlicet opinionis medium probabile est, aliud autem necessarium, differre quoque ex parte subiecti, quoniam de ratione opinionis, inquit, est quod accipiatur unum cum formidine alterius, quare non dixit, inquit, opinio firmitatem adhesionem, de ratione autem scientiæ est ut habeat firmitatem inhesionem, cum evidentia & claritate. Nec hoc negat Aristoteles 1. *post.* quin potius do-

cet opinionem esse posse de rebus necessarijs, ut etiam diximus ex 3. *ethic. cap. 2.* Quare cum *ibid.* ait opinionem esse circa contingentia, loquitur de contingentibus non modo secundum se & naturam suam, verum etiam quoad nos, hoc est, quæ à nobis apprehenduntur tanquam contingentia. Sic etiam cum dicit opinionem esse circa necessaria, loquitur non de necessarijs secundum se, ita ut medium ipsum sit necessarium, & à nobis cognoscatur scientificè sed de necessarijs vel materialiter, vel quæ à nobis putentur esse necessaria, quod tamen ubi fiet, non erit opinio, sed error, si quis existimet rem aliter non posse se habere, & necessariam esse, cum tamen possit. Idem Alber. cum Aristotele ait opinionem esse propositionis non necessariæ, illud *necessariæ* accipit vult adverbialiter, hoc est, opinionem esse propositionis quam non sit necesse à nobis existimari esse necessariam. D. verò Thom. dicit opinionem esse de his quæ accipiuntur ut contingentia se aliter habere, siue sint talia, siue non, ubi rectè notat Caietanus, cum res cognoscitur ut contingens, non debere contingentiam illam esse conditionem à nobis cognitam, alioquin opinio de necessarijs esset falsa apprehensio, hoc est, cum assentimur rei in se necessariæ, quam tamen apprehendimus aliter se habere posse, hoc enim est falsum, sed satis est si contingentia illa sit modus quidam evidentis imperfectus, hoc est, ut assentiamur rei quæ clarè omnino non videmus, sicut cum quis diluculo, vel sub vesperam aliquod eminus cernit, nec enim ita videt, ut clarè sibi rem videre persuadeat. Ita quoque intelligi debet Aristoteles, ubiqueque ait opinionem esse circa contingentia, tum *loc. citat.* tum 9. *Metaph. 1. 20.* Denique assensus verus cum formidine est certæ aliquius speciei, & non alterius quam opinio. Ergo pertinet ad opinionem. Nec hoc mirum videri debet, quia quidam habitus sunt qui pendunt tum ex voluntate nostra, tum ex nostro intelligendi & concipiendi modo, sicut etiam fides,

quare hinc fit ut satis sit à nobis apprehendi rem cum formidine, etiam si nulum vel in re, vel in medio subsit fundamentum. Hinc sequitur primo opinionem non esse dicendam solam dubitationem, etiam si Aristoteles 1. *Metaph. cap. 33.* id indicare videatur, sed necessarii debet esse positivus assensus quo in rem feramur cum quadam formidine. Secundo. Sequitur solutio dubij propositi & eorum omnium quæ fieri possunt; nam cum quis aliquid probabiliter existimat esse verum quod est in se necessarium, & medium quo utitur etiam huiusmodi est, habet opinionem solum, quia habet formidinem, hoc est, quia non ita firmiter assentitur, nec tanta cum claritate, ut rem existimet aliter habere non posse, sed perinde virtualiter loquendo ac si expresse putaret rem aliter habere posse. Quare hic assensus est debilis, & est verus, si res sit vera. Erit autem non opinio, sed error, si existimet rem nihilominus aliter habere non posse, si medium sit in se probabile. Vel si cum apprehendat medium ut tantum probabile, rem putet aliter se habere non posse, si autem putet aliquid eodem modo assensus quod aliter se habere non possit, & medium sit probabile, error erit, si autem & res aliter habere potest, & medium sit probabile, & existimet rem ita se habere, sed cum formidine, hoc est, rem esse veram, erit etiam opinio, sed magis quodammodo perfecta, quia duplici ex capite erit hæc opinio: tum ex re quæ aliter se habere potest, tum ex medio quod tantum est probabile. Si autem assentiatur quis sine formidine, quomodocunque se res habeat, vel medium, nunquam erit opinio, ut docet Aristoteles. Ad primam confirmationem. Non sequitur, de ratione opinionis est formido. Ergo augetur formido, quo magis augetur rationes probabiles, vel opinionationes ipsæ; nam ut notat Tartar. 1. *post. cap. vi.* eodem modo suspicio consistit in quadam hæsitantia, quæ tamen dubitatio aucta suspitione non augetur, sed minuitur potius. Sic

etiam temperantia consistit in quadam difficultate circa proprium obiectum, & cum augetur continentia, quæ est inchoata quadam virtute, & de cuius ratione est includere quadam difficultatem ex parte ipsius qualitatis & habitus, & ex parte subiecti, non ideo augetur difficultas. Sic etiam cum adduntur plura & plura lumina obscura, non ideo augetur obscuritas. Ita ergo cum adduntur plures rationes probabiles, non propterea augetur formido, & hoc est commune omnibus quæ dicunt aliquid positivum cum privativo, nec tamen ulterius sequitur posse tot rationes probabiles fieri, ut eximatur planè omnis formido, quia rationes probabiles & opinioniones semper sunt infra gradum scientiæ, ita ut nunquam perungere possint vel ad minimum gradum scientiæ: quæ enim ita dicunt magis & minus, ut intensio ista & remissio, quæ non ita proprie dicitur, sit de ipsorum intrinseca ratione, non potest id quod minus est per vllam additionem pervenire ad id quod maius est, ut D. Thomas observat; sicut, inquit, bos & equus, qui nunquam possunt pervenire ad perfectionem hominis, quamvis dicantur esse imperfecta animalia, quod exemplum est accommodum, quod sicut de ratione bovis & equi non est negatio illa perfectionis, sed talis natura positiva, ad quam sequatur illa imperfectio, ita etiam non est de ratione opinionis illa imperfectio actus, sed quiddam ad quod id sequitur, & per quod à nobis explicatur. Ultimo. Cum Aristoteles ait opinantes nihilominus adhibere fidem absque dubitatione, atque eos qui sciunt, opinionis nomen latius usurpavit, prout significat quamlibet cognitionem, quod patet exemplo Heracliti, quo utitur, cuius opinioniones erant falsæ. Nec placet quod quidam dicunt opinionem nunquam esse posse falsam, quæ enim falsa, est error, hoc enim quod dicitur, erroneum est; nam & id docet Aristoteles 9. *Epic.* teste Plur. 4. *de plac. Philosophorum cap. 9.* Possum enim cum quadam formidine existi-

existimare aliquid ita se habere, quod nō habeat, nisi forte dicamus semper opinionem esse veram, seu videri veram, quatenus qui opinatur, credit se verum opinari, sed hoc etiam reperitur in errore. Confirmatur ex definitione opinionis, quæ est Plur. apud Spens. *lib. de definition. Plat.* Opinio est perceptio cum fide per ratiocinationem, & rationis discursus incitens in verum & falsum per ratiocinationem. Idem *6. Ethic. cap. 3.* docet Aristoteles.

DE FIDE.

Iam verò quod ad fidem attinet, fides aliquando sumitur pro quavis cognitione, etiam certa & evidente, quo etiam fortasse modo Cicer. vocat fidem aliquando firmam opinionem, quod tamen reprehendit Scal. *l. de citato.* Proprie igitur fides, ut alias acceptiones omittam, significat assensum propter alterius auctoritatem, ideoque natura sua obscurus est. Cæterum quomodo distinguatur ab opinione, dubium esse potest.

Notandum est primo, fidem duobus niti principiis. Alterum est, quod is qui dicit, vel scribit, verum sit, alterum quod id cui fidem adhibemus, ab alio dicatur, vel scribatur. Potest autem vnum ex istis aliquando nobis constare. Alterum autem dubium esse potest, verbi gratia cum fides sit tum diuina, tum humana, de Deo nemo dubitat maxime esse veracem, tamen ambigi potest num id Deus revelauerit, contra autem constat hunc, vel illum hominem id vel dicere, vel scribere, de illius tamen veracitate potest quis dubitare. Fides igitur diuina quoniam tota nititur veritati Dei, reuelatio autem est solum conditio sine qua non, ideo est habitus quidam diuinus & infusus, & longè etiam certior quam omnes humanæ scientiæ, sed hoc quadam ratione infertur, quod obscurus sit, quia tamen certitudo hæc tanta est, ut certo nobis rem reuelatam persuadere possimus, perinde ac si coram oculis nostris cerneremus, ideoque appellatur e-

tiam visio. Fides autem humana sæpè incerta est & dubia, non propter dicentis vel scribentis dubitationem; constat enim aliquem vel scripro, vel dicto nobis aliquid manifestare, sed propter hominis veracitatem; aliquando autem certa est fides, certitudine tamen morali solum, vel reuelata, si mihi per reuelationem constaret hunc esse veracem: nam quod Hierosolyma sit, fide tantum habemus, & tamen adeo id certum est, ut temeritatis arguatur, qui id audeat negare, quia non est verisimile, imò verò certum est tam multos temerè, casu, & absque villa deliberatione conuenisse, ut hoc palam profiterentur, & si duorum vel trium testimonium in Moralibus & iudicijs tantam fidem facit, profero certitudinem quanta esse potest infinitorum penè hoc dicentium. Vnde Aristoteles *sect. 18. probl. 3.* Fides, inquit, peccabilis est, quam testimonium fecerit, *or lib. de lineat. per somn.* scribit quod omnes homines, vel plures existimant fidem præstari tanquam ab experientia. Et *7. Ethic. 13.* vehementer approbat versus illos Hesiod. *Non propterea fama illa peris, quam multa per orbem turba hominum celebrat, verum Dea dicitur esse.* Qui Hesiod. in fine Operum inquit: *Fama quidem non tota peris, vel dicitur vlla Rustum Arist. 6. Ethic. c. 2.* Quod omnibus, inquit, videtur, id esse affirmamus. Et Cic. *Tusc. 1.* Consensus omnium gentium vox est naturæ. Vnde fortè illud: *Vox populi, vox Dei.* Hoc posito, dicendum est fidem esse distinctum habitum ab opinione siue aliquam fides in se dubietatem contineat, siue nullam. Ratio. Quoniam natura rei est ut includat rei cui fides habetur obscuritatem, opinio autem aliquam requirit, obscuram tamen de re evidentiam, quia nititur rationi probabili, quæ cum re quandam habet connexionem, nobisque eam manifestam vitæque facit. Imò disputant Theologi an de ratione fidei sit etiam inevidentia & obscuritas in testificante. Et quidam concludunt sufficere & res quæ proponitur

creden-

credenda, solum obscure cognoscatur, nam Angeli ut primum sunt à Deo conditi, fide in Deum seiplos retulerunt, quem tamen autorem esse rerum earum quæ credendæ proponebantur, ijs constabat Caietan. & Durand. hoc sequuntur. Vnde etiam demones non credunt & contemiscunt, non aliam ob causam, nisi quia signorum, quæ credibilitatem faciunt, evidentiam etiam inuiri coguntur ut credant quæ sunt diuinitus reuelata. Manebit igitur semper hoc discrimen inter opinionem & fidem, quod si de re ipsa agatur, fides nullam habet evidentiam, opinio aliquam. Quare D. Thom. 1. 2. *quest. 67. artic. 3.* Fides, inquit, excedit opinionem, quod firmam habeat inhaerentiam, intellige quia si humana est, aliquando certa esse potest, si diuina, semper est certa, deficit verò à scientia in eo, quod non habet visionem; ut credens non videat quid credat. Lege eundem *art. 5. & 2. 2. q. 4. art. 4. q. 18. art. 2. 3. f. d. 3. art. 1. quest. inc. 1. & 3. q. de ver. q. 27. art. 5. & de virt. q. 5. art. 4.* Nihilominus non videtur Arist. hoc discrimen unquam curasse, vnde etiam Soto in 1. p. c. 14. & quidam recentiores negant fidem cum dubietatem aliquam includit, distinguunt ab opinione, sed tantum cum est certa, Soto tamen aliquando loqui videtur, id autem fortasse fecit Arist. quoniam fides & opinio, si cum scientia conferantur, eodem pendè modo deficere à scientia videntur: nam utraq; potest esse vera & falsa, altera certitudine caret, utraq; evidentiam non habet, quæ ad scientiam requiritur, sed absolute loquendo non potest id concedi, quoniam ratio opinionis dicit evidentiam quandam fidei, aut omnino obscuritatem. Ita videtur D. Thom. 2. 2. q. 4. *art. 5. ad 2.* Vnde etiam Aristoteles 1. *Ethic. cap. 5.* ait fidem esse vehementem opinionem, & 2. *Anim. 1. 157.* opinionem sequitur fides. Et 1. *Top. cap. 1. & 8.* inter propositiones probabiles, siue opinabiles, ponit eas quæ sapientibus videntur, quibus profecto cum assentimur, fides est. Est tamen obsequandum, videri fidem

niti interdum opinione, nam credimus quia alter dixit, illi autem credimus, quia veracem esse putamus, hoc ipsum arbitramur, quia ratio aliqua id soadet, ergo tandem ideo huic rei credimus, quia opinamur. Verum etsi id ita se habet, tamen quia semper remanet circa rem, cui fidem habemus, obscuritas, & inuentia, idcirco potest quidem opinatio illa de veracitate Authoris esse quiddam nos applicans ad credendum, non tamen est ipsamet fides, quia fides est assentiri rei quam non vides, & sic certificantis auctoritas est planè rei illi, cui credimus, extrinseca; ita etiam ratio qua dicimus ut auctori credamus, est extra rem. Potest tamen ipsemet Author se habere tanquam res quædam opinabilis, siue obiectum opinionis, sicut & quælibet res. Si tamen opinionis nomine intelligi placeat assensum quemcunque dubium, concedi poterit opinionem & fidem dubium idem esse, sed retinendo rationem formalem fidei ut sit obscura, & ipsa distinguitur ab opinione, estque etiam probabile non distinguere fidem certam à dubia, quia semper in utraque eadem est ratio formalis, dicentis auctoritas cum obscuritate, quamuis ratio cur credam Authori, aliquando maior vel minor sit, siue cur mihi persuadeam illum esse veracem quod est posse esse opinionem circa veracitatem Autoris, aliquando autem certam cognitionem.

Notandum secundo Cum intellectus nunquam necessarîo assentiat quoad specificationem actus, nisi determinetur & cogatur ab obiecto, ut diximus 1. *disp. de præs. subj. 6.* idem proportionaliter etiam intelligere debemus, quod idem est dictum de opinione non posse nos determinari ad intelligendum, nisi accedat voluntatis imperium; non enim potest intellectus noster à seipso assentiri, si nulla appareat veri ratio, ut docet Scot. 2. *f. d. 23. quest. 2.* Soto 2. *post. quest. 16. c. 1.* Ocam. 2. *d. 25. & Abma. in tract. 2. Mor. cap. 4. & Caietanus 1. 2. quest. 65. artic. 4.* Quæ

causa

causa est cur non improbabiliter quidam sentiant, ut credamus rebus à Deo reuelatis, præter habitum nostri intellectus, opus esse quoddam alio ex parte voluntatis quo rectè afficiatur ad res credendas. Et D. Tho. 2. 2. q. 4. art. 2. docet fidem saltem esse in voluntate nostra per quandam redundantiam: nam utramque inquit, potentiam necesse est esse perfectam ad credendum. Et D. Aug. *tract. 26. in Ioan.* Cætera, inquit, potest homo non volens, credere non potest nisi volens. Et 2. *ad Cor. cap. 10.* In captiuitatem, inquit, redigentes intellectum in obsequium Christi. Diximus etiam *loc. cit.* in opinione esse habitum quendam principiorum, ut ex ijs deducantur conclusiones probabiles. Idem dicere proportionem seruata in fide, quatenus ex quibusdam à nobis creditis deduci alia possunt, quamuis non tanta appareat necessitas, quia simpliciter in res credendas ferri solemus.

DVBITATIO SECUNDA.

An Opinio & Fides simul cum scientia esse possint?

NON est quæstio an in diuersis hominibus esse possint, id enim docet Aristoteles. 1. 2. c. 1. 200. & 201. seu text. 44. & experientia patet. Nec dubium est an in eodem successiuè esse possint isti habitus, vel actuales assensus; id enim etiam experimur. Item constat posse nos rem vnam opinari, vel credere, alià aut certò scire, & consequenter posse in nostro intellectu vnius rei esse fidem, alterius autem scientiam. Quæritur igitur an possint in eodem homine simul, & de eadem re esse opinio, siue fides, & scientia, tum quoad actuale assensum, tum quoad habitus? Et nota, quod si opinionis nomine intelligatur, quod idem dico de fide mediū quo in se fides vel opinio utitur, certū esse si à nobis alterius inuidentia, alterius incertitudo deprehendatur posse vnam cum scientia de eadem planè re esse habitus fidei &

opinionis. Imò etiam si non repugnat plures esse actus in eodem, posset quis habere cognitionem rei per medium fidei & opinionis, & scientiæ, non quidem ut actualiter quis assentiretur rei propter omnia ista media; de hoc enim quæstio est, sed quia posset quis apprehendere mediū opinionis, & fidei, cognoscendo quod ex vi ipsorum posset talis elici assensus, simul actualiter assentiri posset scientifico assensu, vel potest in eodem intellectu nostro remanere fides & opinio habitualiter vna cū scientia habituali, ita ut prompti reddamur non ad assentiendum per fidem, vel opinionem, si scientia remaneat, sed ut possimus excogitare media probabilia, quibus res aliqua probari possit, etiam non per illa assentiamur, quia medium scientiæ habemus. Et hunc siue habitum, siue actum opinionis & fidei dicere possumus opinionem & fidem solum materialiter, habitum autem ipsum appellare possumus discursiuum, quod apti reddamur ad excogitanda media, & cognitio quam habemus de istis medijs, est scientifica.

Prima Opinio Alensis 3. p. q. 79. memb. 3. D. Bonau. 3. f. d. 24. art. 3. q. 3. Gab. art. 4. Altifiodorensis 3. p. sum. tit. 3. q. 4. Dur. q. 1. prol. posse simul de eadem re esse scientiam & opinionem, quāuis isti præsertim loquantur de fide. Probatur hæc sententia primo. Quia assensus duo veri, duoque habitus ad verum nos inclinantes, simul esse possunt in eodem, sed opinio & fides verè esse possunt. Ergo possunt esse simul cum scientia. Confirmatur. Nam lumen obscurum vnam cum magis claro esse potest; sic autem se habent isti actus. Sic etiam videmus Aristotelem & alios solere simul cum rationibus necessarijs addere rationes probabiles. Secunda Ratio. Potest in eodem homine esse fides in Deum & scientia, ut patet in Philosopho, qui certò scit Deum esse, idem tamen postea fide in Deum credit Deum esse, &c. Tertia. Cum aliquis assuetus est rationibus probabilibus, si medium aliquod

K k k k

neces.

necessarium accedat, non statim habitus ille tam multis actibus contractus euerteretur, unde experimur, si forte statim pereat illa Demonstratio, longè maiorem facilitatem ad assentiendum rei propter medium probabile, quam qui nullum opinionis habitum est affectus. Signum ergo est unà cum illa scientia remansisse in eodem homine habitum scientiæ. *Actum. quæst. 1. prol. art. 3. c. 4. consil. 1.* asserit posse in eodem homine esse opinionem & scientiam, quoniam isti habitus cum radices aliquas in subiecto egerint, non possunt statim vnico actu separari.

Secunda Opinio. Capr. Soti, & Caiet. *locis citatis, & Scot. 3. s. d. 24. quæst. unica ad 3. princip.* qui habent non posse unà cum medio probabili medium necessarium persistere, sed adueniente necessario medio corrumpi id quod probabile est, ac propterea non posse hæc duo media conuenire, ut effectus suos producant. Ex quo deinde alij inferunt non etiam posse in eodem aliquo habitum necessarium & probabilem perdurare.

Prima Propositio. Postquam est habitus ab aliquo Demonstratio de aliqua re, non potest, si aduertat Demonstrationis suæ claritatem, per medium probabile rei asseneratæ assentiri. Ratio. Quia si id faciat, non opinionem, sed errorem habebit, quia existimare rem quæ aliter habere non potest, aliter habere posse, non est opinio, sed error. Et loquor tã de medio quod in se est probabile, quam quod videtur alicui esse tantum probabile. Et si quis putet per medium quod tantum in se probabile est, rem aliter habere non posse, etiam si verum asserat materialiter loquendo, errat tamen dum existimat ex vi talis medijs sequi rem aliter habere non posse. Quare Aristoteles *1. p. 161. 44. seu Com. 291.* Ille, inquit, qui putat rem aliter habere non posse, non existimat se habere opinionem, nam ad rationem

opinionis satis est incertitudo, & quædam inuidentia ex parte subiecti.

Secunda Propositio. Intellectus si plures simul operationes exercere possit, non tamen simul poterit opinionis siue fidei & scientiæ actum simul & semel facere, sed hac tantum ratione, ut propter medijs, quo vitur, necessitatem & euidentiam assentiat, & simul quia animaduertit aliud esse medium probabile, iudicet posse rem illam eandem confirmari & constabiliari medijs illo probabili, & cui non suppetat ratio illa necessaria, possit assentiri propter probabilem rationem. Sed hoc non est habere positium assensum propter medium probabile, sed solum habere facilitatem quandam, quæ excoGITARE POSSIMUS plura media. Ratio autem est, quia oportet cum quis scire dicitur, esse à sua sententia impermutabilem, & putare esse non posse aliter se habere, hoc autem præstare non potest is qui habet medium probabile, vel qui id præstat, non potest assentiri rem aliter habere posse, quod tamen includit ex se medium probabile.

Tertia Propositio. Remanente scientiæ habitu potest quis opinionis actum elicere. Ratio. Quia habitus scientiæ est qualitas ex se quidem actiua, non tamen necessario semper agit, imò habitibus vitur cum volumus. Quin etiam fieri potest ut quis non attendat ad rationes necessarias, propter quas habitus est factus, propter habitum scientiæ, tunc ergo nihil prohibebit intellectum nostrum, si aliunde rationes probabiles suppetant rei assentiri. Et patet experientia. Multi enim scientiæ habitu præditi sæpè ducuntur ratione probabili ad aliquod assensandum.

Quarta Propositio. Hinc sequitur primo posse simul remanere in eodem aliquo opinionis & fidei, & scientiæ habitum, hæc tamen ratione, ut per habitus illos imperfectos, quos ut diximus Capite de Qualitate, potius appel-

laenda sunt dispositiones, quam habitus, cum non sint ex natura sua difficile mobiles habitus, possunt relinqui in eodem subiecto, & inclinare illud quantum est ex natura sua ad assensum illis proprium, qui est tantum probabilis. Itaque cum scientia, ceterique ferè omnes habitus habeant quandam latitudinem, fieri potest, ut quia opinio in subiecto aliquo erat quinque vel sex graduum, accedat aliquis scientiæ actus, per quem appellatur quidem essentialiter scientia, quia tamen est vnus tantum gradus, vel duorum, non continuè expellit omnes gradus opinionis qui sunt relictæ. Exemplum peti potest ex qualitatibus & agentibus naturalibus; nam sic etiam quatuor frigoris gradus non statim expelluntur à calore vt duo, vel tria, nec vitium quod diu multumque in aliquo inhaerit, per paucos aliquos actus virtutis exturbari potest. Tunc autem isti habitus opinionis & fidei inclinabunt ad actus sibi proportionatos, incertos, & inuidentes, cum hac conditione, vt nisi aliunde adueniat actus certior, possit quis assentiri propter medium probabile: si autem occurrat ratio necessaria, non poterit prodire in habitum actus iste imperfectus. Sequitur secundo. Istos habitus opinionis, vel fidei, & scientiæ, non posse ita in eodem subiecto persistere, vt ad vnicum actum, qui ex probabili & necessario medio resultat, inclinare animum nostrum potest. Hoc est contra quosdam Thomistas, de quibus paulò post.

Quinta Propositio. Non possunt actus opinionis, vel fidei & scientiæ esse simul in eodem de eadem re, quia habent planè oppositas rationes; nam scientiæ actus certitudinem & euidenciam necessariò requirit, actus autem fidei & opinionis etiam necessariò exigunt certitudinem & incertitudinem, opinio inuidentiam non omnimodam, incertitudinem autem etiam quæ

cum aliqua certitudine coherere possit, fides omnimodam inuidentiam ex parte rei. Quare isti duo actus non magis poterunt simul exerceri, quam actus quilibet alij inter se contrarij, virtutis verbi gratia & vitij. Sicut enim nemo potest simul & semel studiosè & prauè actum aliquè exercere, ita etiam assentiri necessariò & euidenter, simul cum assensu obscuro & euidenti non potest, nam vt concedunt Aduersarij, fieri non potest aliquem habere simul actum visionis beatificæ, & actum fidei, imò etiam vt est communis opinio, non potest in eodem qui Deo fruatur, esse & fides & visio illa beatifica, sed cum aliquis scientiam habet, ita dicitur totus ferri, & secundum totum conatum suum, in aliquod obiectum, propter aliquam euidenciam & certitudinem, atque qui Deum videt. Ergo non magis potest simul cum actu scientifico opinionis vel fidei actum exercere, quam beatus ille vnà cum visione actum fidei. Confirmatur secundo. Vt enim inquit Diuus Paulus. Quod speret quis quod videt, vel quod videt sperat, quasi diceret; non posse concipi alicuius rei speciem, quam quis iam possideat, & videat. Ergo similiter vbi quis animo comprehendit rem aliquam certam, non potest cum aliqua dubitatione & hæsitacione rei eidem assentiri. Nec tamen negandum est illud quod relinquatur ex actu opinionis, cum per se accipitur, estque inchoata quædam opinio, remanere posse simul cum eo quod etiam relinquatur ex actu scientiæ, non tamen poterunt hæc dux qualitates secundum actum istorum completè perseuerare in eodem, sicut nec qualitates inter se pugnantes possunt esse in eodem completè & perfectè.

Sexta Propositio. Non potest scientia & opinio inclinare ad vnum eundemque actum, qui veluti refuget ex medio probabili & necessario. Est cõtra Caiet. Ratio clara est. Nam id quod relinquitur

K k k k 2 tur

tur ab opinione, actu est qualitas quædam nos inclinans ad assensum probabilem, sed repugnat posse eundem actum esse simul probabilem & necessarium. Ergo repugnat etiam opinionem & scientiam ad eundem actum inclinare. Dicit Caiet. opinionem cum scientia inclinare actum opinionis materialiter, non autem cum illa conditione, ut perderet formido illa, unde inquit remanet qualitas illa inclinans ab actu, non in ratione opinionis, sed in ratione assensus, sed hoc dici non potest, quia nunquam agens aliquid potest producere aliquid secundum aliquem gradum præcisum, verbi gratia, cum calor calefacit, non producit calorem ut est qualitas tantum, sed calorem tantum ut formaliter est calor. Ergo eodem modo non potest qualitas relicta ab actu opinionis ad aliud inclinari, quam ad actum opinionis ut opinio est. Confirmatur. Quia, ut inquit Arist. 2. Eth. c. 1. & 3 idem plane actus efficiuntur ab habitu, eiusdemque rationis cum ijs per quos habitus est generatus & productus, sed faciente etiam Caietano, opinionis habitus productus est per actum opinionis ut opinio est. Ergo qualitas relicta inclinatur ad actum eiusdem rationis, vel opinionis, ut opinio est. Confirmatur etiam. Quia quilibet assensus est determinatus alicuius speciei, ergo assensus ille ad quem inclinatur opinio, cum non sit species scientiæ, nec erroris, nec vilius alterius actus, necessarius erit de ratione opinionis. Caiet. tamen propter locum D. Tho. 3. p. q. 9. art. 1. 2. adductus videtur in hanc sententiam, ubi ait D. Tho. Cum quis rem aliquam cognoscit per causam, possit etiam cognoscere per rationem probabilem, & rationem Dialecticam, quæ præcesserat illam necessariam, & per causam, remanere post cognitionem per causam, sed D. Tho. nihil aliud vult, nisi actum opinionis esse posse in eodem post actum scientiæ, quia qui, inquit, causam cognoscit, facile potest etiam postea & probabilia

cognoscere, & sicut dispositio quædam est in naturalibus generationibus, quæ non solum antecedit formæ substantialis introductionem, sed etiam sequitur formam ipsam factam à generante, ita etiam opinio siue ratio Dialectica est via quædam ad scientiam, sed ubi est habita cognitio rei per causam, potest tamen manere ista cognitio per mediu probabile. Ex quo loco habemus primo Analogiam probabilem medij ut antecedit & consequitur demonstrationem, simul in calore ut etiam præcedit & sequitur formam ignis, est igitur sicut ille idem ante & post, ita eadem etiam opinio, si tamen formaliter ut opinio manet, & ante scientiam & post, quod tamen Caiet. negat. Sed deinde D. Tho. mens hæc tantum est, non remanere opinionem ut est formaliter opinio, hoc est ratione formidinis, sed quoniam inquit qui causam cognoscit, longè potest facilius probabilia investigare, & propter illa assentiri ubi opus fuerit. Et ex ergo dicendum opinionem nunquam posse esse simul cum scientia, nisi materialiter solum, ut dicit medium natura sua contingens tantum & probabile, ideoque est connotet ex natura sua formidinem, nunquam poterit actus ex natura sua certus simul effici cum actu coniunctam habente formidinem & timorem. Imò etiam si opinionis nomine nihil aliud intelligatur quam media ipsa probabilia, non modo in statu incompleto & imperfecto, verum etiam in maxime perfecto & intensissimo gradu una cum scientia opinionis habitus remanere potest: Nam experitur quisque ubi est scientia acquisita & compata, nihilominus remanere æquè perfectam mediour probabilem cognitionem, atque si nulla scientia fuisset acquisita, quoniam videt quis ex vi talium mediour haberi posse talem cognitionem, ut D. Tho. 1. 2. q. 67. art. 3. negat in eum idemque modum coire posse probabile & demonstrativum, quod tamen dicebat Caietanus, assensu vero posse in eodem

dem aliquo subiecto simul esse medium probabile & demonstrativum, non tamen ex parte subiecti esse possibile simul assensum probabilem & demonstrativum; & hoc est quod sæpe diximus, opinionem natura sua dicere timorem & formidinem connotativè ex parte subiecti, & idèò nihil deest medio probabili, si secundum confidat ut opinio dici possit, nisi ut per se accipiat, nullo aliunde adveniente claro medio: id enim vbi primum fiet, cognitio illa medio probabili desinet esse opinio, eritque vel discursus ille habitus, id est quo disponitur animus noster ad promptè invenienda media, quare quicunque actus scientiæ verus & perfectus potest natura sua tollere de medio omnem opinionem, quantumvis altè in subiecto radicatam, quia actus scientiæ affert nostro intellectui perspicuitatem, & certitudinem, ac idèò eadem opera remouet ab eodem dubietatem, & obscuritatem. Quemadmodum quicunque luminis gradus à subiecto, in quod recipitur, fugat tenebras, & quemadmodum in lumine datur latitudo quædam, & intensio, ita etiam in scientia maior & minor dari potest, tum certitudo, tum evidentiæ. Ratio autem est, quia id quod privativum est, nulli habet positivam efficacitatem qua resistat, quare quæcunque forma privationi opposita tollit privationem. Ita igitur, quia opinio ratione illius conditionis quam connotat, nempe formidinis, incertitudinis, & inevidentiæ privationem quandam dicit, idèò quicquid accedat scientiæ actus, has omnes privationes tollat, etiam si magis & minus pro maiore vel minore conatu, vel prout noster agamus: quæ repetiti fuerint actus scientiæ, possit quis scientiam sibi perfectiorem comparare. Nec repugnat quod modo dicimus, ei quod supra à nobis determinatum est, posse & remanere opinionem cum scientia secundum statum imperfectum & incompletum, non autem secundum perfectum; nam id intelligi debet secundum quod accipitur

a nobis opinio ratione sui materialis, quod est perfectè simile remanere possit cum scientia, tamen quia qui sciendū, & exercendis actibus scientiæ affluere, faciliè opinione actus probabilis omittit, & quia quantum est ex se, potest mediū opinionis inclinare nos ad assensum formidolosum. Idcirco quia pedetentim ista media nec adèò nos inclinant, nec memoriæ adèò sunt infixæ, inclinant tamen utrumque, & in memoria remanent, propterea diximus posse simul cum scientia opinionem remanere. Reuera tamen si spectetur formalitas opinionis, tollitur per aduentum scientiæ, ut diximus. Lege D. Tho. 1. p. q. 58. art. 7 ad 3. & 62. art. 74 ad 1. Dici etiam potest remanere opinionem, ut quibusdam alijs loqui placet, secundum habitum, qui tamè in actum suū prodire potest, quoniam reperit obstaculum ex parte subiecti, quod est præditum nobiliori habitu; sed certè cum natura habitus sic faceret nos idoneos ad agendum, & posse semper in actum prodire, ubi non est formaliter contrarij habitus impedimentum, profectò satius est dicere non remanere habitum opinionis nisi solum materialiter; nec enim prodire potest in habitum, quia ex parte obiecti opposita habet conditiones, quo sit ut etiam nec habitualiter remanere opinio sit dicenda. Hic nota, esse quorundam opinionem Arist. 1. p. 1. 4. solum negare posse in eodem aliquo opinionem esse & scientiam per idem medium, sed certè absolute & planè loquitur, & quod isti commentis uorur, planè stitutum est: Quis enim dubitat, cum pugnent inter se maxime, opinionis & scientiæ media rite posse coire in unū medium, si proprias rationes seruent, ut dicatur quis scire & opinari propter unum medium. Et quantumvis ita demus, tamen non possit illud medium duplicem hunc effectum habere, ut faciat nos opinantes & scientes, quia unum est cum formidine & inevidentiæ, alterum cum summa certitudine & perspicuitate. Præterè etiam repugnat

K k k k 3

per

per diuersa media simul aliquem assentiri opinando & sciendo.

Prima Propositio. De fide idem ferè iudicium est quod de opinione, si cū scientia compararetur, nam cum competit fidei cum opinione quod euident sit, & plerumque, si loquamur de humana, incerta. Imò etiam sunt qui dicant planè eundem esse habitum fidei & opinionis. Quare primo non potest actus fidei simul cum actu scientiæ exerceri, quia actus fidei obscurus est, scientiæ clarissimus. Secundo potest exerceri alter ex istis actibus, altero in subiecto habitu remanente: potest enim quis scientiæ actum efficere etiam si contraxerit antè habitum fidei, & contra potest fidei actum exercere etiam si scientiæ habitu præditus. Tertio possunt scientia & fides in eodè aliquo subiecto simul persistere ad modum dictum, hoc est dicentis vel scribentis autoritas potest in alicuius intellectu habitum aliquem relinquere, si quando desit medium necessarium & euident, ut possit assentiri cuique rei. Non tamen formaliter dicetur hic fidei habitus remanere, quia fides sicut formidinem connotat, ita etiam necessario includit obscuritatem; si autem sermo sit de fide diuina, non est longè minor differentia, nam actum diuinæ fidei assentiri quis credendo nō potest, nisi desit medium vel mediij consideratio, quo id quod à Deo reuelatur, certum ac euident apparet, ut Philosophus qui perspectum habet Deum esse, & vnum esse, nunquam assentietur propter Dei reuelantis autoritatem, nisi vel memoria exciderit, vel actu non attendit demonstrationem. Quia quæ id habetur, nec tamen propterea iste vel infidelis dicendus est, vel maximum fidei meritum perdere; nam fidei diuinæ habitus est qualitas quædam infusa à Deo, quæ reddimur faciles verum ijs quæ hætenus à Deo sunt reuelata, tum quæ impostum, si Deus volens, reuelabuntur assentiamur. Et idcirco etiam si non possit hic fidei habitus exercere a-

ctum suum circa ea quæ alioquin à nobis sciuntur, prodest tamen plurimum ad alia multo plura, ad quorum nec tantillam quidem cognitionem peruenire possumus. Quare etiam circa ea quæ cognoscuntur à nobis, credendo tamē proponuntur, quamuis D. Tho. ea manule præambula quædam fidei, quam res fidei non perdit fidelis meritum; est enim ita comparatus & dispositus, ut etiam si non suppeteret ratio naturalis, sic tamen animo parato ad assensum rebus illis præbendum propter Dei maxime veracis autoritatem, quem certe etiam cognoscimus nulla ratione mendacitati posse esse obnoxium, imò maiorē ineffe certitudinem in rebus quatenus à Deo reuelantur, quam ex ratione ipsa naturali peti possit, quod significasse videntur illi Samaritanæ, qui ubi Christum aduentantem coram sunt intuiti, dixerunt iam non propter mulieris loquelam, sed quia Saluatorē ipsum viderant, fidem ijs quæ dicebant adhibuisse. Docet id D. Tho. *secunda secundæ, q. 4. art. 2.* Hinc sequitur differentia inter fidem humanam & diuinam; nam diuina infunditur à Deo; ac propterea ex se disponit nos ad credendum, & exerceri potest ipsius actus, etiam simul in aliquo sit scientiæ habitus, quamuis non cum aduertentia scientiæ, uides autem humana acquiritur per proprios actus nostros, ac proinde solet in nobis produci per formidinem aliquam, in alijs par est ratio. Lege D. Tho. *secunda secundæ, q. 4. 3. f. 13. q. 1. art. 2. q. 1. m. 1.* Rationes quæ pro contraria sententia adductæ sunt, partim pro nobis faciunt, ut probant scientiam posse simul cum opinione & fide esse in eodem subiecto, partim etiam contra nos, si de habitu opinionis & fidei sub formalitate illarum loquatur. Vnde ad primū Resp. non esse repugantiam inter istos habitus ratione veritatis & falsitatis, possunt enim omnes esse veri, & qui ex ijs proficiunt assensus. Pugnant ergo inter se propter incertitudinem

dinem & inevidentiam inest in opinione & fide, & propter claritatem atque certitudinem, quam scientia ex natura sua sibi vendicat. Ad confirmationem. Quid faciant rationes probabiles simul cum rationibus demonstratiuis in eadē scientia varij sunt dicēdi modi, primus est *Zim. lib. 75*. Rationes probabiles quæ demonstratiuis subiunguntur, etiam si alioqui per se non habeant nisi producere assensum cum formidine, obscuritate, & incertitudine, tamē propter demonstratiuas rationes quæ subiecto præcesserunt tanquam quædam dispositiones, posse assensum absque vlla formidine, hoc est certum & scientificum generare in eodem subiecto; id enim, inquit, experimur in natura pro varia subiecti dispositione, solere rem eandē varios quoque etiam specie effectus producere, verbi gratia calor, hic enim vna cum ouo potest concurrere ad pulli productionem. Similiter vna idemque solis splendorum indurat, coram dissoluit, &c. Confirmat id authoritas *Auer. 1. Cal. 1. 85. & com. 22*. Sed quicquid sit de *Auer.* non potest id quod dicitur verē dici, nam medium opinatiuum ex natura sua est diuersæ planē rationis speciei, habet oppositas planē conditiones ijs quæ necessariæ sunt medio & assensui scientifico: Non potest igitur efficere assensum scientificum & certū. Nec est par ratio in exemplis propositis, nam sunt quædam qualitates quarum actiuitas latē patet, & sunt aut rationes secundum propriam rationem rerum multarum, vel certē virtute quadam atque eminenter habent efficacitatem aliarum distinctarum virtutum. Verum autem illud est quod ibid. ex eodem *Auer.* notat *Zim.* solere nos vii huiusmodi rationibus, si quidem ante demonstratiuas rationes afferantur, ad excitandam pro vtraque parte difficultatē. Vel etiam si quando fortassis non superent rationes necessariæ, vt docet *Auer. 1. Anima com. 65*. Nec tamen probatur rationes demonstratiuas magis perspicuas euadere ob rationes probabiles

nisi hac fortē ratione, quatenus contraria iuxta se posita magis elucescunt; si enim rationes probabiles cum necessarijs accipiantur & comparentur, facile erit deprehendere ob vel necessariarum claritatem & certitudinem probabilium inclaritatem & incertitudinē, vel contrā ob hæc ipsa proprias rationes, quæ reperiuntur in argumentationibus necessarijs. Secundus, Dicendi modus qui ex *Caiet.* esse videtur, probabiles rationes augeat scientificum assensum, non in ratione scientiis assensus, sed in ratione præcisa assensus. Sed hoc figmento est simile: Vt enim suprà diximus, non potest à parte rei vllus esse assensus, qui non sit vel scientificus, vel opinatiuus, vel erroneus, vel alicuius alterius habitus determinati. Non potest ergo concipi, augeri, vel intendi assensum, nisi huius aut alterius speciei determinatæ. Tercius modus, Per rationes probabiles non augeri vel intendi priorem assensum demonstrationis, quia is præcessit, & consistebat in tanta vel tanta certitudine & euidētia, quia actus recurrere non potest. Et in hoc certē conuenire necessariū debent omnes dicendi modi, quia actum qui præcessit, vt impossibile est redire, ita etiam non potest ille idem intendi, nā id quod intenditur, oportet in vnicam entitatē ex gradibus pluribus constitutum coalescere. Dicunt tamen Authores isti postea assensum probabilem vel Topicum simul cum assensu scientifico, hoc est qualitatem relictā ex assensu probabili, posse concurrere ad producendum nouum assensum, qui sit absq; formidine, & dici possit scientificus assensus. Videtur accedere. *Capr.* & quidam recentiores id exponunt: Est enim, inquit, illi, qualitas relictā ab assensu probabili eiusdem speciei materialiter loquendo, cum qualitate relictā ab assensu scientifico; solum enim cōnorat conditionē quandā accidentariā, necessariam tamē, hoc est formidinē ex parte subiecti nihil igitur prohibebit, inquit, ex medio quod relinquitur ab assensu probabili, & medio

& melio se entifico, vāum produci assensum qui certus sit & clarus. Quamuis medium istud opinionis sit longē debilius, & magis infirmum quam medium relictum ab assensu scientifico. Vtutur Cap. isto exemplo, nem puer aliquis vnā cum senē gestare potest aliquod pondus, quod ipse per se non posset, senex per se posset, non tamen cum tanta facilitate, quanta additur ex alterius, quamuis pueri, perlatione. Sic cū medium illud necessarium & probabile sunt veluti causę quędam partiales, & necessarium & scientificum posset quidem esse causa assensus, probabile illud & inopinabile per se non posset, vtrumque simul poterit, & necessarium maiore facilitate propter accessum opinabilis. Recentiores quoniam aduertunt esse agentia ista senis & pueri eiusdem speciei, & inferri etiam ad effectum specie eundem, recurruat iterum ad exemplum a nobis allatum de fornacis calore, quo oua ita foueri possunt, vt pullus excludatur. Sed neq; vera est hæc sententia, imò necessitiō in eadem incommoda incidit, quę propria erunt priorum duorum modorum. Nam non potest id quod est speciei distinctę, cōcurrere ad effectum specie distinctum, & oppositas rationes, habentem. Et id est quod contra primum modum obieciēbamus, iam verō illa qualitas quę relinquitur ab assensu probabili, quęro sitne opinio formaliter, an non? Si non, nulla est nobis disputatio. Si est, cū aut formaliter, aut saltem necessariō requirar formidinem, ineuidentiam, incertitudinem ex parte subiecti, qui poterit ad assensum planē oppositis conditionibus præditum cōcurrere, & hoc est quod contra secundum modum argumentabamur. Itaque manet quidem in subiecto, quod per medium probabile aliquando rei alicui præbuit assensum qualitas quędam, qua cognoscitur medium probabile, sed non remanet in ratione opinionis. Erit igitur tantum vel habitus quidam discursi-
uus ad media excogitanda, vel solum

facilitas illa, quam quis experitur scientię habitu corrupto, tenebit se ex parte memorię adhuc retinentis media probabilia. S. det id hoc exemplo illustratis. Est T. biceñ qui facilitatem contraxit citharę pulsandi. Si det obliuioni hunc habitum poterit tamē quędam promptitudo in organis remanere, quę experiatu maiorem facilitatem in agendis membris, quam prius experiretur, dum illum perditum pulsandi habitum sibi non comparauerat. Quartus modus est Scorr. 3. f. d. 24. *unica resp. ad principal. argumēt.* & Tartar. 1. po. q. vii. non posse assensum probabilem, aut medium ex assensu relictum nulla ratione concurrere ad assensum eiusdem, qui efficiatur per medium necessarium. Ratio. Quoniam ista media sunt distinctę speciei & rationis, & est Philosphorum Axioma. Non posse a proportionē minoris inæqualitatis fieri actiōnem, id est, non posse agens aliquid debilius agere in aliquid aliud agens, quod fortiores vires habeat. Sic etiam receptum est apud eosdē Philosophos, quando subiectum est præditum aliqua forma, si plures gradus habeat non posse aliud agens eiusdem rationis in illud ipsum subiectum gradum eiusdem formę introducere, verbi gratia, in ignem qui est calidus vt octo, ac, si vetum est pauciores sua natura gradus caloris habere nō poterit, etiam si calidus sit, producere in ignē vllum gradum caloris. Et confirmatur. Quia probabilis sententia est non posse remissionem habitus actum intendere habitum intensiorem. Igitur cū opinionis medium longē sit imperfectius & remissius, etiam si sit eiusdem speciei, tamen per se nō poterit augere longē intensiōrē assensum necessarium, sed præterea est illa diuersitas rationis, & specifica vtriusq; quę sit vt quāuis si eiusdem rationis essent, posset opinio scientiā intendere, tamen nō possunt simul concurrere ad assensum nouum & scientificū producendum. Cōfirmatur etiā. Quia si potest opinio vlla ratione intendere scientiā, posset etiam
& gra-

& gradum aliquem perfectum producere, quia gradus omnes sunt eiusdem rationis, sicut quia vnus gradus caloris additur sex gradibus, illos intendit, potest vnus gradus vnum gradum producere. Et hoc dicendi modus maximè nobis placet. 2. Quia multi sunt qui ob ingenij tarditatem rationum necessariarum vim penetrare non possunt. 3. Quia solet vulgus assuetum esse probabilibus rationibus. Vnde Arist. 2. Met. 2. 14. & 15. Nos plerumque moueri fabularijs & puerilibus rebus. Vnde Auer. lib. De st. disp. 3. solut. 13. Cōmuniter, inquit, magis placere solēt probabilia, quā certa. 4. Quia scire valdè difficile est, hinc Arist. 1. po. 23. inquit, demonstrationem cognoscere valdè est difficile verane sit, an falsa, quoniam rerum causas cognoscere non est cuius obuium. 5. Quia, vt inquit B. Thom. 2. p. q. 9. art. 8. ad 2. qui Demonstrationes alius cuius est, potest longè facilius coniectare de probabilibus. & ea possidere, quod inquit Caiet. 1. po. q. ult. est valde obseruandum; l'berat enim, inquit, à laqueo venarum. Male itaque Arim. ait, vt nos solere rationibus probabilibus in tractatione scientifica, nam vt Auer. ait, solet res ipsa magis nobis probari, si exemplo, aut Poetæ etiam autoritate illustretur, & indubiet quidem fides facile fieri potest per huiusmodi rationes probabiles, doctioribus autem accessio quædam fit confirmationis & certioris assensus, non quod assensus ille per se augeri possit per medium probabile, sed quia obiectis rationibus probabilibus videri, qui demonstrationis naturam cognoscit, huiusmodi rationibus nihil necessarium concludi, ideoque magis se se confirmat in assensu ob rationes istas necessarias. Ad secundam confirmationem, patet quid sit dicendum; sunt enim hæc huiusmodi, Perfectum & imperfectum, vt in subiecta materia speciei differant.

Ad secundum argumentum. Statim atque accedit ratio necessaria, abiecit

opinio, si accipiat pro qualitate inclinate intellectum nostrum ad assensum formidolosum. Quod autem remanere viderur, non est opinio formaliter, sed vel habitus quidam discursiuus simul cum præcedenti acquisitus, quo apti reddimur ad excogitanda media, vel certe remanet memoria eorum mediorum, ob quæ assentiebamur potius, sed cum formidine.

Ad tertium argumentum. Esse magnū discrimen inter fidem humanam & diuinam, nam diuina non acquiritur à nobis, sed à Deo infunditur, & ideo nec etiam pender à nobis absolute vt conseruetur, sed ex pacto diuino tamdiu in nobis manet, donec non accedat infidelitas. & sicut etiam si cum calore pugnet frigus, tamen non potest frigus lumen de medio tollere, cuius tamen effectus quidam est calor, ita etiam non potest scientia tollere fidem, quamuis sit quædam repugnantia inter scientiam & fidem: cum etiam fides in nobis remanet vt possimus assentiri, quæ sciri nequeat. Quare non est superuacanea, non potest tamen simul cum assensu fidei assensus scientiæ fieri de eadem re. Nec probabilis est opinio dicens, fidem concurrere posse ad augendum assensum scientiæ propter summam certitudinem quam habet: Nam etiam si fides certissima sit, tamen certitudo illa non est in re ipsa separata ab obscuritate & incidentia, quare non possumus hinc accipere certitudinem, inde autem euidenciam, sed

secundum totam suam entitatem
fides est principium assensus
nostri,

Finis Tractatus de Scientia.

TRACTATUS DE DEFINITIONE.

Etiam si Arist. de definitione solum egerit ut est medium demonstrationis, quia tamen ex Aristotele eo loco illa elici possunt, quae faciunt ad intelligentiam definitionis secundum se, & ut instrumentum sciendi per se distinctum esse dicitur, idcirco nos etiam eodem modo, quoniam res perutis est, de definitione disputabimus. Lege Interpretes tum in 6. Top. tum 2. po. & 7. Met. & Mirandi. 10. de euerf. sing. cert. sect. 3. & Ioan. Fraus. de nau. scientiarum v. 2. & Auer. Epit. Log. & Albert. 6. Top. Bo. libr. de definitione. Porro de definitione quinque videbimus. Primo, De illius existentia. Secundo, Quid sit. Tertio, Quomodo se habeat ad definitum. Quarto, Quomodo inuestigari possit. Quinto, Quomodo se habeat ad Demonstrationem.

SECTIO PRIMA.

De Existentia.

IN hac sectione explicabimus quaestionem an detur definitio, an sit sciendi instrumentum, & ad quam operationem intellectus pertineat. Denique an sit praeter ceteris nobilior instrumentum.

QVAESTIO PRIMA.

An sit definitio, & ad quam operationem intellectus pertineat.

Arist. 6. Top. ca. 1. loco 19. Quid, inquit, sit terminus, & quomodo definiri oporteat, assignare, alterius est negotij, quod Alex. interpretatur pertinere ad primam Philosophiam, hoc est ad Metaphysicam, quod si absolute accipiat, non est omnino verum, sed recte ut Auer. 6. Met. com. 41. ait, definitionem pertinere tum ad Logicum Analyticum, tum ad Topicum, tum ad Metaphysicum; pertinet igitur de definitione agere ad Metaphysicum prout definitio ipsam rei quidditatem dicit, siue ut est ens, & unum ens. Ad Logicum spectat, tum ut est problema Topicum, ex quo loci argumentandi percipiunt, tum etiam quatenus est peculiare sciendi instrumentum, quod sicut per demonstrati-

onem inuestigamus rei proprietates, ita etiam rei essentiam cognoscamus. Vnde Arist. 1. Perib. c. 4. Quomodo, inquit, animal bipes unum efficiat, alterius est ostendere, videlicet quomodo essentia rei unius ex pluribus essentialibus partibus constet, Metaphysica est definire. Pertinet praeterea de definitione agere ad Physicum, cum de anima disserit, cuius prima operatio est simplicium apprehensio, in qua residet definitio. Denique si sermo sit de peculiaribus definitionibus modis, quod sibi quaque scientia hos vendicat, tradere non est unius scientiae, sed aut particularium ipsarum, aut certe ut Arist. 1. de pa. animal. c. 1. est διαπραγμα, vel si verum est unicum esse rerum omnium scientiam, ad eandem pertinebit id facere.

Notandum Secundo. Definitio multipliciter vocatur ab Arist. Primo Terminus, quod Latinis est definitio, quia definire est, proprios cuique rei terminos circumscribere. Dicitur etiam essentia rei, natura rei, quidditas, substantia, quod quid est, & quod quid erat nominis, usurpando definitionem materialiter ratione subiecti circa quod versatur. Dicitur etiam ratio, vel ut ratio idem significat quod essentia rei, vel ut significat mentem nostram, cuius prima operatio est simplicium apprehensio, quae est definitio.

Notandum

Notandum tertio. Visum est aliquibus non dari definitionem, vt colligitur ex 2. po. 1. 30. vbi docet Arist. ideo videri definitionem non esse, quia rerum differentias ignoratur; nec enim scire possumus quomodo hæc res ab alia differat, nisi prius eiusdem ac cæterarum rerum differentias ante nouerimus, hoc autem immensum opus est, vnde Arist. 2. *Anima c. de sensib.* ait, sensu communem, vt discrimen ponit inter sensibilia, oportere sensuum singulorum obiecta proprie percipere. Vt ergo discrimen nouerimus rei vnus à cæteris, cæterarum quoque necesse est discrimina nosse. Hoc videtur Speusippi argumentum, vt Them. & Phil. testantur, quò reuocantur quicunque aut essentielles differentias omnino sustulerunt, aut ignorari dixerunt; id enim si verum est, definitionem quoque interire oportet, cuius præcipua pars est differentia, de quibus *ca. de differentia.* eadem videtur fuisse opinio Antisthenicorum & indocorum, vt Arist. vocat, 8. *Met. 1. 6.* qui hac ratione ducebantur, quod videretur definitio nimis longa esse, essentia autem esse quid vnum simplex. Sceptici in eadem hæresi fuerunt, vt testatur Sext. *Empir. lib. 4. hypot. Pyrrhon. ca. 16.* Quoniam daretur processus in infinitum; si enim hanc rem definiat, querenti per quò d. definias, dices per genus & differentiam. Rursum illud genus & differentia profectò essentia quædam sunt, definita ergo dicuntur, & sic in infinitum ibimus. Confirmatur. Nam debet tantum sciendi instrumentum dari quod corrigat aliquem errorem intellectus nostri, sed non potest esse in prima operatione, in qua dicitur esse definitio, vltus error, aut vlla falsitas, vt docet Arist. 1. *Periherm. c. 1. 3. Anima. 1. 35. & 39.* Ergo, &c.

Notandum quarto. Supponi debet quod diximus in *prol. de tribus operationibus intellectus*, & modo eas distinguend, & quomodo in singulis error inesse potest, vt quod ad primam attinet, non quidem error falsitatis, qui tantum esse potest in

secunda & tertia operatione, tamen apprehensionis esse potest, dum aut vnum alterius vice apprehendimus, aut ea omnia quæ ad rem faciunt, inuerso tamen ordine, de qua re D. Thom. 1. p. 85. q. 2. art. 6. Caiet. *proem. in prædic.* Et colligi potest ex 9. *Met. 1. 22*

Prima propositio. Datur definitio. Probatur auctoritate Arist. *locis cit.* imò etiam veteres Philosophi illam agnouerunt, vt Plat. in *Theat. & Alc. ca. 3.* Arist. 1. *Met. 1. 4. & 6. & libr. 13. cap. 4.* fuisse in vñ apud Socratico & Pythagoricos definitionem, quamuis leuiter illam attrigerint; dicebant enim id esse rei essentiam de quo proposita aliqua definitio diceretur, ex quo Arist. 1. *Met. 1. 4.* inquit. Sequitur vnum idemque in multas res diuidi, verbi gratia, si de dualitate dicatur definitio paris ac duplicis, sequetur de paris ac duplicis essentia esse dualitatem, cum tamen esse parem numerum latius pateat quam dualitas ipsa. Etiam 1. *de part. animal. ca. 1.* docet, inter antiquos Democritum adhibuisse aliquando definitionem ad disputationes suas, sed non censuisse Democritum necessariam esse definitionem in rebus naturalibus, quod ex rebus ipsis posset intima erui definitio, ac proinde tempore Socratis desisse disputationem de natura, 8. *Met. 1. 6.* refert Arist. hitam etiam vñ fuisse definitionibus, quod patet vel ex *lib. de prædicamentis*, à quo mutuatus est Arist. suas definitiones in prædicamentis Sed proba ur ratione illa ipsa qua coactus est Democritus, vt definitione vteretur, videl. cet quia definitio ex rerum ipsarum natura orta est, vnde vt cognoscamus rerù essentias, quod maxime refert, opus est vt demonstratione vtamur, siquid vñ cum definitione, si eam tollamus, intereat etiam omnis scientia oportet; nam demonstrationis per quam passio propria de subiecto ostenditur, maxime accommodatū mediū est definitio subiecti, vt docet Arist. 1. *Anima. 1. 11. 2. po. 1. po. 1. 5. 4. ph. in definitione loci.* Ad fundamentū ergo contrariæ opinio

nis dicendum cum Arist. 2.º po. 1. 20, ut cognoscamus rerum proprias differentias, nihil attingere, ut singulæ cæterarum rerum differentiarum cognoscantur, à quibus res differunt, sed satis est si genus aliquod primario dividimus in maximè duas communes differentias, & ex his alteram rei proponere ut buimus, & ut rectè nota. Et id ibi. Quia rem aliquam definit, assignando propriam differentiam, quod in modo res etiam cæteras cognoscere, non possit ut quidem, sed negatiue, hoc est quia scit nihil esse talis. Speciei, quod talem non habeat differentiam, & ex reliquis speciebus nullam esse, quæ hanc habeat: vel ut inquit P. Ven. possumus duobus modis rem aliquam ab alia differre cognoscere, vel particulariter & minutatim. Et hoc ut fiat, debemus comprehensas tenere rerum omnium differentias, sicut dicit Arist. 2. *Analys. 1.* ut ponatur discrimen inter potentias sensitivas, debere percipi à potentia superiori objecta propria inferiorum. Vel id cognoscere possumus in confuso. & ad hoc satis est si rei illius particularis cognoscamus differentiam propriam: eadem enim opera & hanc rem ab alijs differre cognoscemus. Ad 1. confirmationem. Quomodo in prima operatione sit error, quanquam si fateamur definitionem esse, erit in prima operatione. Ad 2. confirmationem, Resp. Arist. ibidem: Definitionem esse quid unum simplex ratione rei significat, quia altera eius pars se habet ut quid materiale & potentiale, altera ut quid actuale & formale, ex actu autem & potentia fit quid unum, siue, inquit, sit materia sensibilis, siue intelligibilis. Ex quo etiam id interrim inferre licet, non esse secundum mentem Arist. intelligenter actus purissimos, ipsa rum enim quidditas exponi debet per genus & differentiam. Ad tertiam confirmationem. Non datur hic processus: tum quia tandem aliquando deveniendum est ad gradus simplicissimos, quos ut describere possumus, definire tamen non possumus,

Secunda Propos. Definitio est in prima operatione intellectus, vel realiter loquendo est ipsamet operatio prima, vel est cognitio quidditatis sine ulla affirmatione, vel negatione. Ita Arist. 1. *Peribet. c. 4. 1 po. com. 16. & 7. Auct. com. 1. 1. po.* Ratio est. Quia essentia est quid simplex, Ergo debet esse obiectum operationis maximè simplicis. Et confirmatur: nam quæ aliquid de aliquo prædicatur, ratio videtur rem vel componere, vel dividere, quam eo modo quæ quidditati debetur, apprehendere. Vnde Arist. 7. *Met. 1. 11.* dicit definitionem non includere subiectum, nimirum quia ex natura sua definitio nihil enumerat de subiecto, quia solam continet quidditatis explicationem. Confirmatur secundo. Nam antequam prædicemus de subiecto essentiali aliquid, oportet terminos apprehendisse. Ergo antecedit cognitio quidditatis ipsamet definitionem ut enunciatur. Confirmatur tertio. Quia si definitio non est in prima, Ergo est propositio quædam, vel discursus, Ergo potest demonstrari, quia omnis propositio potest tenere locum conclusionis in demonstratione, quod repugnat Aristoteli 2. *po. Nihilominus si concipiamus definitionem ut dicit prædicatum quod de subiecto dicitur, & ut potest tanquam causa assumi ad aliquid demonstrandum, sine dubio aut est in secunda, vel tertia. Et ex his facile est occurrendum difficultatibus quæ contra hanc propositionem fieri possent, nam cum Arist. 1. po. 1. 5 & 12. & 2. po. 1. 10. dicit definitionem esse principium, vel definitionem esse demonstrationis aut principium vel conclusionem, vel totam demonstrationem, solo situ differentem; intelligendum est de definitione ut transferretur ad demonstrationem, & assumitur tanquam illius medium. Vnde Arist. 2. po. 1. 11. dicit definitionem non prædicare aliquid de aliquo, nisi addatur verbum, quod inquit Egid. est verbum *Est*, non ad cognoscendam quidditatem, sed ut eam magis explicemus, Et Arist. de arte poet. c. 20. ait hoc*

minu.

minis definitionem esse posse orationem absque villo verbo, hoc est absque villo affirmatione. Mand. etiam in *instit. Log. 1. part. sect. 3. & lib. 5. Apologia* dicitur cum Arist. in 2. 5. 1. po. partitur demonstrationis principia in demonstrationem, suppositionem, d. gnitatem, definitionem, huiusmodi diuisionem esse accipiendam tum secundum ea quæ actu sunt principia demonstrationis, tum secundum ea quæ esse possunt. Huiusmodi autem, inquit, est definitio, quæ etiam tum tantum est principium cum definit esse definitio.

QVAESTIO SECVNDA.

An definitio sit instrumentum sciendi.

Supponenda sunt quæ diximus in *Proleg.* de instrumentis Logicæ, dicuntur enim esse ista: Definitio spectans ad primam operationem, Propositio ad secundam, Argumentatio ad tertiam, Methodus & diuissio, vt inseruiunt reliquis; quibus addebant aliqui Resolutionem & Inductionem, vt Eust. 2. po. inir. Ex his instrumentis quædam sunt per se principia cognoscendi, quædam solum iuuant ad cognitionem. Principia cognoscendi sunt definitio, propositio, argumentatio. Seruiunt ad cognitionem Methodus & diuissio, siue etiam resolutio, quæ ad Methodum reuocatur. Et quod Enunciatio sit instrumentum cognoscendi, etsi id satis patet, quia tamen id aliqui negant: potest sic breuiter probari: nam secunda operatio cognoscitiua est, & in cognoscendo errare potest, ergo eget aliquo instrumento, quo & cognoscat, & bene cognoscat.

Obijciunt: omnem propositionem aut esse per se manifestam, aut obscuram. Si manifestam est, non eget instrumento; Si obscura, tunc argumentatione debet concludi, quare spectabit ad tertiam operationem. Resp. Idem potest argumentum fieri contra definitionem; nam aliquando definitio clara est, & sic non

erit instrumentum necessarium ad definitionem; vel est aliquando obscura, & vt sic à nobis cognoscatur, adhuc benedus est & scus. Sicut ergo ea ratione non efficitur, vt non pertineat ad primam operationem definitio, sic etiam non concluditur non pertinere ad secundam propositionem, seu Enunciationem. Sunt tamen qui negent definitionem esse instrumentum sciendi. Dixi sciendi, quia cognitio certa ac evidens duo tantum habet instrumenta: Demonstrationem & Definitionem, vt testatur Arist. 1. Met. l. 48. & 7 Met. l. 48. & 1. po. 1. 5. vbi, si alius est sciendi modus, dicitur posterius, quibus verbis The. Auer. intelligunt definitionem, quin etiam Auer. 2. po. in. & com. suo 48. ait. Postquam enumerauit hæc quatuor: Definitionem, diuisionem, & resolutionem, sola duo priora esse sciendi instrumenta; nam argumentatio est instrumentum nimis commune, complexens etiam syllogismos probabiles. Enumeratio non facit propriè nos cognoscere nisi ob necessariam eorum connexionem, quæ in prima operatione sunt comprehensa: potest. n. secunda operatio per propositionem iudicare, certè probabiliter, &c. Ex his ergo qui negant definitionem esse instrumentum, est Zab. 3. de Meth. c. 13. 14. 15. & c. Nititur potissimum hoc fundamento: nam instrumentum cognitionis nostræ est illud, quod ex notiore aliquo facit nos venire in ignotioris notitiam, hoc autem non fit nisi per discursum. Ergo in sola tertia operatione habere locum potest instrumentum. Et confirmatur. Quia videmus Aristotelem totum versari in præceptis quæ pertinent ad tertiam operationem. Præterea: *Anima* 1. 4. & 5. Difficillimum, inquit, est definire. Vnde inquit videndum est an sit aliquando vna methodus, demonstratio, vel diuissio, si inquit Zab: definitio est sciendi instrumentum, ad Arist. non tacuisset. Signum ergo quod non esse dicendum instrumentum. Non hilominus quod verum sit, esse definitionem sciendi instrumentum, non modo docet Arist. *leu. citat.*

2. Met. 2. 48 lib. 7. 43. 1. po. 1. 5. & 7. Met. 14. sed etiam. po. fere toto, totus est in explicanda natura definitionis, & modo eam inueniendi, etsi eam referat ad demonstrationem. Et com. 9. querit an idem sci-ri possit per definitionem & demonstrationem. Com. 10. & 3. concludit per definitionem cognosci essentiam rei. Et com. 44 & 83. Sicut, inquit, per demonstrationem discursu quodam cognoscitur passio aliqua rei, ita etiam simplici quodam intuitu essentia rei. 21. Top. c. 4. dicit definitionem esse explicationem essentiae rei. Et lib. 6. c. 4. loco 4. dicit per definitionem cognosci quidditatem rei. Et loco 17. & 18. per definitionem cognosci quidditatem rei. Et loco 17 & 18. definitionem esse debere ex prioribus & notioribus, imo etiam ex causis, quoniam, inquit, assignatur definitio ut cognoscatur quid est quod dicitur. Idem aperte docet ex Interpret. Them. 1. po. c. 2. lib. 2. c. 13 Alex. apud Phil. 2. po. init. & idem Alex. 6. Top. init. Am. praf. in Porph. Auer. Ept. Log. init. & in prolog. mag. 1. po. & 2. po. fere toto. Auic. Log. ca. sua. c. 2. Albert. 10. 1. Log. c. 5. & 6. Linc. 2. po. init. Mirand. lect. 1. c. 1. Respo. det Zab. ad locum ex 6. Top. loco 17. aliter loqui Aristotelem ut Dialecticum, aliter ut demonstratiuum est: Ut dialecticus enim est, accipit definitionem tanquam orationem quandam, & quoad voces, ut in propositione aliqua predicatur, & aequalis est definito, sed videtur quadam ratione distincta. Secundo dicit, cum praecipit Arist. ut ex prioribus & notioribus constet definitio, sensum esse, ut per notiores quasdam voces ignotioris vocis, qua exprimitur definitio, habeatur cognitio, non autem respondet quod quidam illi imponunt, Aristotelem in Top. loqui ut Dialecticum, hoc est probabiliter tantum, & cuius in illis libris non sit habenda tanta autoritas, Arist. autem inquit, ut demonstratiuum accipit definitionem ut est quid reale, quomodo non solet de definito predicari, sed exprimit tantum quid res sit. Quare quidditas & essentia rei nunquam solet probari per causas &

principia, ut merito dici possit adhiberi instrumentum ad quidditatem cognoscendam, sed neutra solutio satisfacit; Arist. enim in lib. Top. ac. 1. Met. 1. 48. quem locum modo interpretatur Zab. aperte loquitur de definitione reali, dicens debere constare definitionem ex causis. Et quamvis daremus Zab. quod contendit, tamen quis nescit nomina per quae solet definitio explicari, longe nobis esse obscuriora, quam illa quibus definitum exprimitur? generum enim & differentiarum nomina sunt solis Philosophis familiaria, rerum namque nomina sunt etiam vulgo nota &c. Praeterea Aristotelem in Top. adeo exacte definitionis praeccepta tractantem, de solis vocibus loqui voluisse, satis per se absurdum est. Adde quod demonstratiuum etiam ipse saltem cum definitione utitur tanquam medio, definitionem praedicat de definito. Adhuc nonnulla est distinctio definitionis ipsius a definito, a parte etiam rei. Ergo potest definitio tradi ad explicandum definitum ipsum. Denique si verum est quod ait Zab. sequitur omnem orationem qua manifestius aliquid explicamus, debere vocari definitionem illius rei, quod per se absurdum est, & est contra Arist. 6. Top. c. 1. loc. 18. & 7. Met. 1. 13. vbi inquit Arist. Si oratio omnis qua nomen ipsum definiti exprimitur, definitio est dicenda, multae erunt vnus rei definitiones. Est igitur definitio instrumentum sciendi, quo rei ipsius quidditatem in prima operatione simplici intuitu & apprehensione cognoscimus, ut sicut potest sensitiua abique errore in obiectum sibi propositum non fallitur, ita etiam prima intellectus operatio circa quidditatem non decipiat, ut ex Arist. 9. Met. 1. vlt. colligitur, & 3. Anima. 1. 21 & 26. vbi ex eo probat dari primam intellectus nostri operationem, quia datur obiectum aliquod simplex & simplex, quae sane ratio optima est, nam debet obiectum habere quandam analogiam & proportionem ad actus & potentiam ipsam. Sicut

est igitur obiectum ipsum simplex est & incomplexum, ita etiam debet cognosci à simplici operatione. Et contrà cum aliter non possit cognosci, si propriè cognoscatur, consequens est ut in prima operatione sit quoddam instrumentum, quo apta reddatur ad huiusmodi instrumentum cognoscendum. Est autem obferuandum, operationes nostras, quoniam non sunt omni ex parte perfectæ, sæpe errare possit circa propria obiecta, præsertim cum sunt à sensibus remotiora; ut ergo operatio circa proprium obiectum non erret, debet altera alteram mutuo iuvare, ac obiectum vni proprium alteri proponere. Sicut etiam potentia, verbi gratia, visus, si ad sit proprium obiectum, non fallit: illa quidem, verum cum aliquando non satis sit propinquum & applicatum, vel cum potentia illa malè affecta sit, debet aut colligijs, aut applicatione obiecti, aut perspicillijs, aut alio modo disponi obiectum, ut pereipi possit à sua potentia. Hoc autem non arguit obiectum sic dispositum per se tantum pertinere ad illam operationem, quæ ipsum disponit. nam cum verbi gratia, definitionem quis indagat à posteriori per Demonstrationem Quia, per diuisionem, vel resolutionem, alijsque modis, tunc non cognoscit quidditatem ut quidditas est, affirmat enim vnum de altero, sed veluti instruit potentiam ipsam, ut circa proprium obiectum, quod alioquin non erat perfectè propositum, ubi rectè proponitur, feratur. Et in hoc falsus est Zab. existimans solum instrumentum definitionis esse illam viam, quæ per secundam vel tertiam operationem sternitur primæ. Quare ad fundamentum ipsius negamus instrumentum sciendi solum pertinere ad tertiam operationem. Ad primam confirmationem. Cur id Arist. fecerit, sæpe diximus. nam Arist. tertiam operationem explicandam sibi potissimum proposuit. Ad secundam confirmationem. Aristotelem suppositio quod definitio esset sciendi instrumentum, & alia ex parte

quod aliquando egeret aliqua inuentione, & quia 2. po. duplicem illam inveniendæ definitionis methodum, Demonstrationem & diuisionem, propter eam monet ut rectè animæ definitio tradendi possit, videndum esse cum sit aliqua communis methodus definiendi, Demonstratio vel Diuiso. Quod si Arist. sæpe solum videtur, dum de instrumenti sciendi loquitur, syllogismi & Inductionis mentionem facere, ut 1. *Top. ca. 18. 1. Rhét. 2. 2. pr. ca. 29. 6. Top. ca. 3. 1. po. ca. 1.* intelligendus est, Vel de rationibus quibus solent Dialectici & Rhetores sæpius vti, ut colligitur ex 1. *Rhét. cap. 3. 1. po. ca. 1.* ubi vocat rationes Rhetoricas: Vel certè quoniam 1. *po. ca. 1. 6. Top. cap. 3.* generale illam propositionem: Omnis doctrina, &c. quæ de discursiva præsertim intelligitur, confirmare exemplis volebat, idè duo hæc potissimum protulit: Syllogismum & Inductionem, quæ duæ discursivæ cognitiones sunt nobis maximè obvia. Vel denique quoniam Syllogismus & Inductio sunt duo cognoscendi modi: maxime generale, idcirco illorum duorum mentionem maxime facit. Vnde 2. *pr. cap. 29.* inquit Arist. per Syllogismum & Inductionem nos omnia credere: nam si sola hæc cognoscendi instrumenta essent, quisnam Demonstrationis locus esset. Imò quomodo Demonstrationem instrumentum vocat Arist. *Anima 1. 40 5.* Interpret. etiam Zab. cum tamen diuiso vel ad primam operationem, vel certe ad secundam tantum pertineat?

Obijciens. Instrumentum debet esse quid distinctum ab eo cuius est instrumentum. Sed si definitio ipsamet sit instrumentum, id non erit, nam ipsa cognitio quæ dditas est definitio, ipsamet est effectus instrumenti alicuius, si quod est. Ergo. Respondet primo Idem obijci potest contra alia instrumenta, quæ enim demonstrationis quodnam sit instrumentum, vel cognitionis ipsius demonstrationis si enim respondeas esse ali-

quod

quod aliud instrumentum, hoc erit difficile, si autē ipsammet assignaueris demonstrationem, idem ego de definitione dicam. Sed & hoc erimus superiores, quod modum ipsum reddemus quo id fieri possit. Ratio est, quoniam definitio & quodlibet aliud instrumentū dupliciter consideratur: Vel obiectuē, hoc est ratione modi perfecte operandi tali vel tali modo. Vel secundo *realiter*, hoc est ratione actualis cognitionis, quę habetur de re aliqua. Si spectetur definitio & alia instrumenta primo modo, sic habet rationem instrumenti; si autē consideretur secundo modo, habet rationem effectus, quemadmodum idem diximus de Demonstratione; nam non est demonstratio instrumentum ratione solarum præmissarum, sed ratione earundem & conclusionis simul, quia hac ratione solum esse potest accomodatum instrumentum tertię operationis. Sicut ergo demonstratio dicens præmissas & conclusionem simul est instrumentum & effectus, ratione ipsius cognitionis, & modi applicari ad cognitionem, ita etiam dicitur de definitione. Nec est de cendū definitionem habere rationem instrumenti ratione solarum præceptorum, quia in nulla scientia præcepta aliquid efficiendi sunt instrumenta illius. Nec etiam dici potest definitio esse instrumentum sciendi ut est ens rationis, quoniam iam diximus ens rationis non iuvat per se ad regendas operationes, & definitionis præcepta continent res & realia prædicata. Est igitur tantum definitio instrumentum ratione ipsiusmet operationis, ut est directa & informata.

QVAESTIO TERTIA.

An definitio sit nobilior instrumentum Demonstrationis

Monet hic locus ut definitionem cum Demonstratione, quoniam ante probauimus esse instrumentum, in ratione instrumenti comparemus. Est autem

quæstio an dignitate Demonstrationem Definitio, vel contra superet?

Prima Opinio. Simplicius, & An. *pro dicta menta.* Phil. *in 1. pr. 6. po.* Auer. *in 2. po.* esse nobiliorē demonstrationem definitionem? Quia Arist. ut testatur *1. pr. 6. §* retulit omnia sua ad Demonstrationem. Secundo: Quia demonstratio ipsammet definitionem in se continet: est enim medium ipsius, idque etiam ut includit explicationem quidditatis rei ut: Omne animal rationale est risibile. Omnis homo est animal rationale. Ergo omnis homo est risibilis. Confirmatur Primo: Quia quod ulterius ordinatur, solet ad aliquid se nobiliorē ordinari sed definitio refertur ad Demonstrationem. Confirmatur Secundo. Quoniam tertia operatio vel est ipsa in se perfectior quam prima, supponit enim primam & secundam, vel certe respectu hominis tenet primum locum, dicitur enim homo rationalis propter operationem de se ipsam, quę est tertia operatio, & per illam distinguitur tum à cæteris rebus rationalibus, tum à Deo & angelis.

Secunda Opinio. Auer. *1. po. com. 11. lib. 2. 38. Epit. Logica. de Rhetor. demonstrat.* Bald. *quæst. de hære. Paris. in prolog.* Auer. *M. 1. lib. 8. Apolog. §. 7.* definitionem esse nobiliorē instrumentum quam Demonstrationem, quia & certior est, & nobilioris obiecti, & causæ certitudinis quę est in Demonstratione.

Tertia Opinio. Media est inter præcedentes, vult enim absolute quidem ac simpliciter nobiliorem esse definitionem, respectu tamen nostri præfari Demonstrationem definitione.

Notandum primo. Duo hæc sciendi instrumenta, hoc est cognitionis certæ & euidentis ita comparari possunt; nam conueniunt, Primo: Quia utrumque instrumentum certum est & euident. Secundo, Quia utrumque ex præexistente aliqua sit cognitione, siue sit dirigens, siue agens. Tertio, Ut fiat ex prioribus nobilioribus, & causis. Utramque hanc conuenientiam tradit Arist. *1. 6. Top. 2. 1. lib. 17.*

¶ 18. Quarto, Quoniam Demonstratio & definitio solo situ & positione differre dicuntur. Differunt autem hæc duo, Primo, Quia definitio est certior, & causa certitudinis Demonstrationis. Secundo Est de nobiliore obiecto; Est enim cognitio quidditatis. Demonstratio autem accidentis tantum qualis sit res, vel propter quid sit. Vel tandem est cognitio existentie rei. Terrio, Quoniam sicut rei unus plures esse possunt demonstrationes, absoluta autem & perfecta rei unus una est definitio. Quarto, Quia definitio nullā continet veritatem, vel falsitatem, demonstratio autem est discursus cum iudicio.

Notandum Secundo. Aliud est quærare an definitio in Demonstratione cognoscatur, an vero per demonstrationem fieri enim potest ut in Demonstratione quidditatem ipsam ac definitionem cognoscamus, tamen præcisè non cognoscitur definitio per Demonstrationem, quia rei unus unum est proprium instrumentum. Igitur circa propriam rei quidditatem versatur definitio, & sic in prima operatione, Demonstratio autem non potest esse instrumentum per se ordinatum ad cognitionem essentiae ipsius. Tamen quia præcellit, aut præcedere debuit cognitio quidditatis, & assumitur tanquam mediū in demonstratione, deo in demonstratione cognoscitur, non autem per demonstrationem.

Notandum tertio. Instrumenti nobilitas inde sumenda est, unde & scientiæ ipsius, hoc est, præsertim à nobilitate obiecti, circa quod versatur; sic enim unam altera esse nobiliorem scientiam propter excellentiam obiecti, docet Arist. *Anima* 1. 2. 6. *Met.* 1. 12. 1. *top.* 2. 4. & *lib.* 8. c. 2. Ratio est, quoniam instrumentum sciendi natura sua refertur ad rei cognitionem, Ergo qualis est rei quæ est cognoscenda, præstantia, talis etiam esse debet instrumentum ad rem illam cognoscendam. Præterea sumi debet præstantia ex operatione cuius propria est; quia nobilis operatio nobiliore modo operari potest, operatur autem per in-

strumentum, Ergo nobilius per nobilius instrumentum.

Notandum 4. Aliud est rem aliquam perfectè cognitam habere, aliud autem rei illius partem aliquam vel attributum perfectè etiam in genere suo cognoscere. Primum ut fiat, opus est ut rei non tantum passionibus & attributa, verum etiam essentiam & quidditatem nouerimus, sed si seorsim ista accipiantur, proprietates à nobis cognosci facit demonstratio, essentia definitio, quare ista duo instrumenta conferri debent inter se ratione priorum effectuum. & si quando forte demonstratio utramque cognitionem complecti videatur, id per accidens est ad Demonstrationem.

Notandum 5. Quia hæc duo instrumenta partim ad primam, partim ad tertiam pertinent; prima operatio tertiam operationem antecellit, quia tertia operatio natura sua indiget prima, & quamvis interdum ratione obiecti sui non adeo manifeste egeat prima operatione, hoc tamen non arguit nobiliorem esse tertiam. Sic nec quod intellectus noster in intelligendo, dum hoc corpore continetur, à sensibus pendeat, consequitur nobiliore esse cognitione sensus, quàm intellectu. Nec quia demonstratio aliquando inferuit definitioni, ut ipsa inuenire & constituere possimus, non efficitur ut nobilior sit Demonstratio. Adde quod prima operatione maxime similes reddimur Deo ipsi, & intellectui gentiis, qui simplici quodam intuitu omnia cernunt. Them. 1. *Anima* 1. 26. hanc quæstionem totidem ferè verbis proponit, an prima operatio sit nobilior quam tertia, & postquam rationem dubitandi esse dicit, quoniam nullius artis esse videtur cognoscere simplicia ipsa, ut ligna, sementem, lapides, &c. sed hæc ipsa connectere, ita etiam non videtur tanti esse operis cognoscere simplices terminos, & simplicem quidditatem, sed terminos inter se componere, & ex compositione simplici compositam efficere. Sed inquit Them. contrarium. Nam inquit, cum in

Minima

in con.

complexo modo veritas, modo falsitas verificetur, intelligere non nisi verè cognita possumus. Præterea intelligere est tanquam amplecti, & attingere rem, cognoscere est tanquam circuire, lustrare rem & circumspicere, nec accedere, eoque imbecillitas quædam intentionis monstratur, &c. ubi duis continet rationes. Prima est. Quia in tertia operatione, atque etiam in secunda verum & falsum esse potest, in prima autem nunquā est falsitas. Secunda. Quia per primam operationem rem veluti penetramus, per tertiam autem circumimus rem ipsam, ut ideo forè discursiva operatio dicta sit.

Prima propositio. Demonstratio dici potest nobilior operatio quam definitio, siue nobilior instrumentum, videlicet quatenus demonstratio magis est accommodata ad caput nostrum, & quatenus Demonstratione saltem quia investigare solemus rerum quidditates, sed hoc ipsum per accidens est; nec enim hic attenditur quod per se proprie convenit & debetur istis instrumentis.

Secunda propositio. Absolutè Definitio præstantius est instrumentum quam Demonstratio, Ratio. Quia definitio est instrumentum nobilioris obiecti, est certior, hæc autem omnes sunt potissimæ causæ nobilitatis. Confirmatur. Quia etiam si demus definitionem referri ad Demonstrationem, id tamen non convenit definitioni propter aliquam imperfectionem quam in se habeat, sed potius propter maximam perfectionem, ut eam alteri communicet, quomodo id quod optimum est ad imperfectus referri solet. Quo etiam modo dicimus Imperatorem vel ducem referri ad exercitum. Confirmatur. Arist. enim 1. p. 1. 3. ait quia principia sunt ex quibus conclusio elicitur, ideoque debere nobiliore quodam cognitionis modo à nobis percipi, quia propter quod vnumquodque tale, illud magis, sed definitio se habet tanquam principium demonstrationis. Ergo præstantior est quam Demonstratio ipsa.

Vnde Arist. 1. *Anima*. 1. 11. 4. p. 1. 31. 1. *Eth.* 6. 7. ait plurimum referre ut recte susceptam materiam definiamus, quoniam ut inquit 6. *Met.* 1. 2. qui rem non definit, nihil facit. Et 1. *Eth.* 6. 7. Plurimum inquit, refert definire, quia definitio est tanquam principium cæterorum omnium. qui autem principium habet, habet plus quam dimidum totius. Confirmatur etiam. Quia sicut cum habitus principii inseruit habitui conclusionis, non sequitur habitum principii ignobiliorem esse, sed contra potius, ut docet Arist. 1. p. 1. 3. 1. 3. p. 1. 3. *Ubi*. Ita etiam quatenus definitio refertur ad cognoscendas proprietates tanquam per medium, non erit consequens præstare demonstrationem definitione. Et denique, quia definitio ipsa non refertur ad demonstrationem ex natura sua, sed solum respicit nudam quidditatem & essentiam rei. Confirmatur etiam. Quia accidens est propter substantiam ut docet Arist. 1. 2. *Met.* 2. Ergo cognitio accidentis potius natura sua refertur ad cognitionem quæ contra cognitio quidditatis ad cognitionem passionis, quod etiam docet Arist. 1. 1. *Ani.* 1. 11. Id autem quod ad aliud refertur, ex natura sua est ignobilius, ut docet Arist. 1. p. 1. 31. 1. 3. *Met.* 1. 3.

Tertia propositio. Etiam quoad nos dicenda est definitio nobilior instrumentum quam Demonstratio, Ratio. Quia definitio ex natura sua in nobis nobiliorem cognitionem parit. Ergo etiam respectu nostri nobilior est definitio. Vnde Arist. 7. *Met.* 1. 4. *Glob.* 1. 3. dicit longe esse nobiliorem cognitionem, & existimare nos perfectius tunc esse aliquid, cum verb gratia scimus quid sit homo, quam cum cognoscimus quantus, vel qualis. Atque ut recte Paris. quisque in se experitur hoc desiderium, ut male quidditatem rei cognoscere, quam passionem, nec acquiescat donec sibi id assecutus videatur, nam quod tertia operatio nobis sit particulari & familiaris, id parum refert: illa enim tanquam instrumentum diligente uti possumus ad habendam cognitionem quid.

quidditatis. Nec verum est absolute loquendo id quod convenit homini ut homo est, semper esse nobilius & præstantius, alioqui nobilius esset in homine esse risibile, quam habere primam operationem. Et præterea id ad quod plura requiruntur, non est semper nobilius eo ad quod pauciora necessaria sunt, imò contrarium potius evenit, nam angeli simpliciiores sunt, Deus simplicissimus. Ergo non quia ad tertiam operationem prima & secunda necessaria fuit, erit idcirco nobilior. Ex tribus igitur propositis operationibus liquet solam secundam esse veram, quare ad primum primæ opinionis sæpe diximus cur id Arist. fecerit, ad secundum, quomodo definitio reuocetur ad Demonstrationem, antediximus. Nec semper id quod in altero continetur, eodem dici debet esse imperfectius, sed si per se contineatur in alio tanquam pars, & quid perfectibile, atque ita exponendus est Arist. dum 1. *Cal.* 1. 34. 37. & 39, docet partem toto esse ignobiliorem, contentum continente. Ad primam confirmationem. Id quod alibi refertur ex natura sua & tanquā quid perfectibile, est ignobilius, vera hæc est propositio. Ad secundam confirmationem. Dicimus etiam respectu hominis esse perfectiorem operationem primam quam tertiam, & quod contineatur quodammodo prima in tertia, non facit ut ignobilior sit, quamvis non propriè contineatur, sed supponitur. Unde sequitur hæc duo instrumenta. Definitio & demonstratio si conferantur in ratione communi sciendi analogicè convenire, quæ analogia partim est attributionis, partim proportionis. Proportionis est, quia sicut se habet demonstratio ad passionem demonstrandas, ita & definitio ut rei quidditatē nobis notā faciat. Est etiā attributionis, quia demonstratio vim maximā desumit à definitione, & instrumenti rationem per se istam non habet, nisi per definitionem, ut merito vulgo hæc instrumenta comparentur in homine qui dicitur microcosmus, aut in eiusdem mente, quam Pla-

to vocat mundum intelligibilem, cum duobus luminaribus, Sole & Luna, quæ tamen inter se discrepant, quod sol proprio naturali ac perfectissimo lumine colucet, luna autē lumen ab eodem suū mutuatur. Sic sanè Demonstratio vim suā demonstrandi magna ex parte accipit à definitione. Itaque hoc ipso etiam nomine definitio quoad nos est nobilius instrumentū, quia Demonstrationē, quæ nobis maxime familiare instrumentum esse dicitur, facere non possumus nisi definitionem ut medium adhibeamus.

SECTIO PRIMA.

Quid sit definitio sine de varijs eiusdem modis.

Explicabimus rationē definitionis, quod præstabitur si illius species oēs exposuerimus, & dixerimus in quo quælibet consistat.

QVÆSTIO PRIMA.

Quid sit definitio.

Magis videri non debet si definitionis definitionem requiramus, hoc enim commune est omnibus instrumentis Dialecticis, ut ipsa se mutuo, & non tantum extrinsecus res iuvent. Porro multas definitionis definitiones & descriptiones asserunt Auresores. Ph. 1. 2. po. com. 33. quatuor dici possunt. Prima est, ut definitio sit explicatio nominis rei, quæ etiam appellatur nominalis definitio. Secunda, ut sit explicatio ipsius quid est indemonstrabilis. Tertia, ut sit conclusio demonstrationis. Quarta, ut si demonstratio ostendat quod differens à definitione. Quæ etiam affirmat Them. 2. po. c. 12. Arist. earū etiā meminit, 2. po. *Gen.* com. 12. dicit esse cognitionem quandā subitantem, & com. 14. esse explicationem ipsius quod quid est, quod de repetit 7. *Met.* 1. 19 & 1. *Top.* c. 4. Præterea 4. *Met.* 18 & 7. *Met.* 1. 43. dicit definitionem esse orationem, in qua ponitur differentia per quam res ab alijs omnibus differt, & Plato definebat orationē ex genere & differentia constantē. *Cic. in top.* Definitio est, quæ quid sit explicat quid sit

M m m m a

Hæc

• Hæ sunt celebriores definitionis explanationes, ex quibus priusquam vnâ abfoluissimam efficiamus, oportet explicare quoniam modis de finire contingat, sunt autem tri. Prima Diuisio definitionis in affirmatiuam & negatiuam, atque vt de affirmatiua vel positiua nihil dicamus, negatiua optimam vti solemus cum res est imperfectissima, vel cum est simplicissima. Vnde Deum Opt. Max. vt D. D. onyl. *tr. de diu.* non aliter possumus intelligere nisi per negationes, materiam etiam primam, vt 12. Confess. & P. illius ph. alij exponunt per negationes, secuti Aristotelem 7. *Mét. 1. 18.* Et ratio est. Quia rei maxima perfectio facit vt non suppetat aliquid positiuum, quod respondere possi summæ perfectioni, & contra maxima quædam rei vilitas in causa est cur quicquid positiuum sumamus, superet dignitatem illam rerû. Vtra tamen via definiendi si de Deo præsertim loquamur, melior sit, D. Arcop. negatiuâ putat, Greg. Nazianz. orat. 1. Theol. videtur sentire esse affirmatiuam, qui ita concordari possunt, vt si de perfectionibus finitis atque non absolutis loquamur, satis sit negando definire; sic enim dicendum est Deum non esse hominem, leonem &c. Si autem de simpliciter simplicibus, vt inquit Anselm. in Monolog. ca. 14. melius est habere, quam non habere, melius sit definire affirmando; sic enim dicitur Deum esse iustum. Quamuis quia has ipsas perfectiones humano tantum more solemus concipere, fortasse adhuc transcendendum sit, vt has ipsas perfectiones de Deo negemus illo more intellectas. Ratio autem cur quæ simplicissima sunt, definiri quoque hac ratione debeant, dicitur à D. Th. 1. q. 10. *art. 1. ad 1.* quoniam assueti sumus rebus compositis intelligendis, & quia ex illis gradum facimus ad res simplices, & æternas &c. definiri debent per negationes. Secunda Diuisio, ex Arist. 1. *Top. ca. 4. & 2. po. com. 14.* est in definitionem explicantem quid sit res, & in eam quæ quid nominis, siue in rea-

lem & nominalem. Inter quas definitiones hæc sunt discrimina. Primo: Quia omnis definitio rei est etiam nominis, non tamen contra, vt Arist. docet 2. *po. 1. 36.* vb. dubitant quidam de definitionibus Mathematicis, quoniam videntur simul esse nominis & rei. Alij tamen, vt Auer. 1. *po. com. 2. & Zab. 1. de Meth. ca. 14.* dicunt esse tantum Nominales. Sed certè quicquid sit de definitionibus Mathematicis, quæ vere non sunt ita exactæ, tamen definitio quæcumque nominis potest dici esse etiam rei, quatenus in consulo saltem exponit nobis aliquem conceptum rei; vox enim & nomen est natura sua impositum ad rem significandam. Hanc dubitationem profecquitur Ocam *quodlib. 5. q. 20.* Hinc sequitur male Bald. 1. *po.* dicere aliquam esse definitionem quæ explicet quid sit res, non autem quid nomen significet. Et Them. 2. *po. 1. 12.* dicit esse quandam definitionem quæ vtrumque præstat; nam omnis definitio rei eadem opera nominis significationem explicat, si non in actu signato, saltem in actu exercito. Male etiam Z. b. 4. *de Meth.* vult definitionem nominalem apud Aristotelem 2. *po.* esse illam, quæ est demonstrationis conclusio; nam Arist. 2. *po. com. 23.* dicit definitionem nominis esse posse hircoceruum, non tamen esse definitionem rei. In ò hæc nominalis definitio esse potest de rebus omnibus fictitijs, de ente rationis, &c. cum tamen definitio realis non ad tam multa extendatur. Itaque definitio nominis distinguitur à definitione rei, etiam si sit explicatio nominis, quod est de re reali, quoniam ex natura sua solum quendam conceptum confusum rei nobis exponit. Secundo: Differunt hæc definitiones, quia definitio quid nominis est prænotio, quæ omnem illam cognitionem antecedit. Et hinc sequitur per huiusmodi definitionem non haberi cognitionem rei, vnde Them. *po. 1. 2.* Quid, inquit, voces significent, omnibus notum est, nulli.

lum enim tam solidum mancipium est, modo eadem nobis cum lingua sit, quod audiens rogari hominem, equum adducat, aut arculam posei, caligam afferat, verum quid hæc res sint, & quod esse habeant, id solis exercitissimis facile est.

3. Differunt. Definitio quid nominis non est in vltima mente, hoc est, non generat in nobis vltimum conceptum quia cum natura sua nomen sit relatum ad aliud, donec habeatur rei ipsius cognitio, adhuc hæret & suspensus tenetur conceptus noster. Tertia Diuisio. Ex Boet.

lib. de definitione. c. 2. Definitio alia est Rhetorica, alia Dialectica, alia Physica, Rhetorica est, Rhetorum & Poetarum, qui tamen externis rebus vtuntur ad explicandas res. Dialectica est, in qua ponuntur genus & differentia. Physica Philosophorum propria est. Quarta Diuisio. In eam quæ à priori est, & in eam quæ à posteriori. A priori esset quæ contineret essentiales rei partes, à posteriori autem, vt D. Thom. 1. p. q. 1. art. 7. esset, quæ ab effectu aliquo traderetur, & hoc fieri potest vel tradendo effectus proprios, & passionessc, vel certe accidentia extrinseca.

Quinta Diuisio. Si definitio sit à priori, vel traditur per prædicata maxime communia, vel per genus proprium & differentiam, vel per materiam & formam, vel per causas extrinsecas, idque vel finalem & efficientem, vel subiectum & terminum, quo reuocantur ex definitiones, quæ dicuntur per additamentum, de quibus Caiet. de ente & essentia, Entre istas priores ponit Auer. loco cit. & in Epi. 2. po. c. 1. Vltimam autem per terminum. Porro in c. de specie, & Arist. c. de Relat. Sexta diuisio. In causalem, essentialē, causalem & essentialē simul, in quidditatiuam & descriptiuam. Causalis est, quæ potissimum constat ex causis intrinsecis, efficiente & finali. Essentialis, & causalis, quæ ex utroque genere parium. Quidditatiua est, quæ continet ea quæ pertinent ad essentiam rei. Descriptiua est, quæ per aliqua extrinseca

rei rem circumloquimur. Septima Diuisio In Physicam & Metaphysicam. Physica est, quæ constat ex materia & forma. Metaphysica, quæ ex gradibus Metaphysicis, genere & differentia, qui tamen gradus vt simul etiam habent rationem totius in confuso continentis quicquid in re est, constituere possunt definitionē Logicam, quæ est in qua genus & differentia prædicantur, sed vt tota quædam; nec enim prædicari possent, nisi haberent hanc rationem totorum.

Octaua Diuisio. In eam quæ constat ex materia sensibili, vel intelligibili, vel ex materia per indifferentiam. Ex sensibili constant omnes definitiones naturales & physicae. Ex intelligibili definitiones Mathematicæ; id enim significat materia intelligibilis, quamuis aliquando forte apud Aristotelem materiæ intelligibilis nomine intelligatur genus quodcumque. ex materia per indifferentiam constant Metaphysicæ, quæ sicut ipsamet Metaphysica, ita etiam versantur circa prædicata nulli neque sensibili, neque intelligibili materiæ alligata, sed abstracta ab utraque. Quæ reuocantur definitiones quæ sunt circa materiam positiuē & realiter abstrahentem, quales sunt quæ de Deo & intelligentijs assignari possunt. Et hæc uisio petitur ex Arist. 6. Met. 1. 2. vbi propter multiplicem hunc definiendi modum distinctionem ponere videtur inter Physicam, Metaphysicam, & Mathematicam.

Nona Diuisio. In eam quæ dicitur esse aut principium, aut conclusio demonstrationis, aut tota ipsa demonstratio situ ac positione differens. Ex his omnibus diuisionibus quid sit dicendum de Nominali, satis sunt ea quæ diximus; nam hæc non facit proprie ad scientiam, alix omnes conueniunt rebus ipsis, quibus id commune est, vt rei ipsius notionem quandam simplicem generent in animis nostris, vt maxime probanda videatur illa definitio definitionis, quæ est 2. po. com. 44. vt sit explicatio & oratio

M m m m, 3:

ipius.

ipſius quod quid eſt. Si tamen comprehendimus ea omnia, quæ aliquo modo faciunt ad cognitionem quidditatis, etſi non ſint partes eſſentiales; ſic enim quod quid eſt, aliquando ſignificare ea omnia, quibus in deſcribendo utimur, docet *Mixand. lib. 10. ſect. 8.* Definitionem autem quid nominis *Them. 2. po. c. 12.* indignam eſſe cenſet cui tribuatur nomen definitionis, eſt enim tantum notatio quædam nominis. Dicitur igitur definitio realis eſſe oratio explicans, quod quid eſt. Oratio quidem, ut ſignificetur debere eſſe non compoſitam, quæ contineat affirmationem, vel negationem, ſed ſimplex ſine affirmatione, aut negatione, ut obſervat *Am. c. 4. lib. Periharm. & Ariſt. lib. 1. de arte poetica* dicit definitionem eſſe orationē ſine verbis. Dicitur etiam oratio, non orationis, quia expi nit aliquid vnum, ut *Ariſt. 7 Met. 17. & 10 lib. 8. 2. 10. & 1. perih. c. 4.* ait debere definitionem eſſe vnam orationem, non tantum ſecundum prolationem, ſed etiam ſecundum rem ipſam. Quo verò modo quæ in definitione ponuntur vnum quid conſtituant, quæſtio eſt Metaphyſica. Dicitur etiam oratio, hoc eſt vocalis, ut nimirum explicat rei internum conceptum: nam ut inquit *Ariſt. 4. Met. 1. 28* definitio eſt ratio, cuius ſignum eſt nomen. Quia vero ſi accipiatur quidditas ut vnum quid per ſe conſtituens, ſolum accommodari poſſe dicitur definitioni, ut etiam deſcriptionem comprehendamus; In vniuerſam dici poſſet definitio eſſe oratio quā aliquid vnum explicatur, id eſt cum res vna explicanda ſuſcipitur, non diſparata. Alia deſcriptio & explicatio definitionis hæc eſſe poſſet: Eſt oratio, ſiue instrumentum intellectus ad dirigendam primam operationem relationem, quā rei quidditas & quæ ad eam quoquo modo pertinent, explicantur. vbi quadruplex cauſa genus exponitur; nam efficiens cauſa definitionis eſt intellectus noſter, dem eſt materialis cauſa, hoc eſt ſubiectum in quo recipitur definitio, finalis cauſa eſt reſpectu ad dirigendam operationem, formalis eſt eſſe instrumentū tale. Cū

ergo tot ſint diuiſiones, ne longius quæſtio protrahatur difficilem ſequente quæſtionem exponemus, Vltimam autem vltima ſect. Porriſſimæ autem ſunt hæc: Deſcriptio deſcriptiua, definitio Dialectica, Rhetorica, Phyſica, definitio Metaphyſica, Phyſica, Mathematica, Definitio ſecundum partes quæ extra ſunt, Denique definitio cauſalis quidditatiua, & quæ vtrumque habet, nam alia quædam diuiſio, quæ addi poſſet, in analogam & vniuocam, tum explicabitur, cum conditiones legitimæ definitionis exponantur.

QVAESTIO SECVNDA

De examine quarundam diuiſionum.

DEſcriptiua definitio (quæ definitionis nomen non meretur) eſt, quæ continet aut prædicata omnino accidentaria, ita ut ne ex eſſentia quidem rei præmanent, aut propter a, vel etiam communiora quædam prædicata, quamuis eſſentialia & quidditatiua Vnde *Ariſt. 2. po. docet*, niſi à ſuperiore aliquo gradu eſſentiali ad inferiorem rei ædequatam deſcendatur, non eſſe idoneam rei definitionem. Vel etiam deſcriptiua dicitur, cum eſt per prædicata propria, ſed non id continet, quod facit ad conſtituendam totalem rei eſſentiam, quare deſcriptiua ſiſumpta ſere com præhendit omnes alias, in quibus diximus non contineri eſſentialia prædicata: quia tamen ſolet paſſim deſcriptio tantum uſurpari pro ea oratione quæ complectitur accidentalialia & extrinſeca prædicata, ideo definitiones, ut quomodocunque continent prædicata eſſentialia, dicuntur eſſe plures. Denique deſcriptio in lata ſignificatione ſumitur pro omni ea ratione in qua à legitima definitione aliquo modo aberratur. Definitio Dialectica, Rhetorica &c. Partitio hæc definitionis ſi prima fronte accipitur, ſatis videtur clara, ſed ut de Philoſophica & Rhetorica nihil dicatur, Dialectica apud *Ariſt. 1. Animæ 1. 6.* ſignificat eam, quæ per cauſam formalem progreditur, dicit enim ibi *Ariſt.* hoc eſſe diſcrimen inter Dialecticum & naturalem, quod is

per causam formalem, iste per materia-
lem definiatur, de qua re non est idem In-
terpretationis explicandi modus: Auer. enim,
ac pene omnes Latini dicunt idcirco de-
finire Dialecticum per formam & physi-
cum per materiam, quia Physicus consi-
derat rem ut est contracta ad materiam,
nam considerat res naturales & mobiles,
Dialecticus autem circa formam versa-
tur, quia non curat materiam. Addi po-
test idcirco Dialecticum versari circa for-
mam, quia cum sit artifex vniuersalis,
nulli certæ materiæ est alligatus, id autē
quod est maximè vniuersale dicitur ha-
bere rationem formæ, multiplicatio enim
numerica & indiuidualis solet ascri-
bi materiæ, aut certe ex ea facis potest
colligi. Aut etiam quia Dialectici est tra-
dere formam & modum communem de-
finiendi, dicitur definire per formam,
quia istam suam formam ex officio pro-
prio nulli materiæ applicat. Vel denique
quia definitio per genus & differentiam
tradi dicitur per partes formales, habet
enim le definitionis partes ut forma defi-
niri, istum autem modum definiendi tra-
dit Dialecticus. Græci tamen, ut Them.
ibi, dicunt definitionem Dialecti cum dici
formalem, physicam materiale, non quod
Physica nō utatur utroque genere causæ,
id enim testatur ibi. Ar. st. & 1. ph. t. v. b.
¶ 2. ph. t. 22 & 26. addens etiam
quod rationis lo- & esse potest, materiam
& formam mutuo referri, relationi autē
conditio est ut simul explicentur, & simul
in definitione ponantur. Sed quia peculi-
are est Physico versari circa materiam &
formas materiales, quæ à materia ipsa de-
nominatiōnem sumunt, ipsa autē forma
latius patet, nec enim omnis est materia-
lis Dialecticus autem dicitur versari circa
formam, quia est per maximè communia.
Adiunt idem dicit Dialecticum versari
circa formam, quia sicut materia solet ex
forma desumi, videt dicitur definire Phy-
sicus per materiam, ita et à definitio ex
genere & differentia, ex causa efficienti,
aut finali, quæ quandam habent rationē
formæ. Aluerland. ib. & Aul. Anst. 1. 7.

7.º & Am. 9. Log. c. 5. De definitione
Phyfica, Metaphyfica, & Mathematica.
Non est hæc diuifio eadem cum illa, qua
diximus definitionem aliam fumi ex na-
tura intelligibili, fenfibili, & ex materia
per indifferentiam. & pofitiue abſtrahen-
tem ab vtraque, illa enim demonſtratio
ſpectabat abſtrahendi modum proprium
his tribus ſcientiis, ex qua abſtractione
Met. s. 2. eundem diſtinctionem deſump-
ſit Ariſt. Hæc autem diuifio id potiffi-
mum conſiderat, ex quibus partibus
ſint definitiones, nam phyfica eſt per ma-
teriam & formam, Metaphyfica per ge-
nus & differentiam, Mathematica partim
vno, partim autem altero modo Phy-
fica ergo eſt per materiam & formam tan-
quam per partes reales ad reale compoſi-
ti ſubſtantias cõcurrentes; Vtraque enim
pars, quicquid tandè Auer. contendat, eſt
de intrinſeca quidditate rei, vt do. et Di.
Th. 1. p. 9. 7. art. 4. in corp. Quod ſi Ariſt.
ſæpè & 2. p. s. 11. formam ſolam appellat
quod quid eſt, intelligendum eſt nõ quod
materia non pertineat ad quidditatẽ rei,
ſed quia forma eſt propria definiti pars,
eſt definitiua pars, id eſt determinatiua,
ſpecificatiua & actuaria, nec enim placet
quod Zim. in tab. verbo materia, aliud
eſſe dicit eſſentẽ, aliud quidditatẽ, aliud
compositionem rei, aliud quidditatem
ipſam. Fateatur autem materiam, ſi de cõ-
poſitione & eſſentia loquamur, eſſe partem
ſubſtantia, ſi autem de quidditate ipſa,
nullo modo pertinere ad eſſentiam
nam rem eſſe compositam eſſent. aliter
phyſicè loquendo, quid eſt n. ſi eſſentialiter
includere vtramque partem, ſicut Me-
taphyſice eſſe aliquid compositum eſt
includere duos gradus, generis & d.ffer-
rentia. Quare ſicut quilibet res Metaphy-
ſicæ conſiſtit eſſentialiter, & quiddita-
tiae, & compositiue, habent vtramque
gradum tanquam partem quidditatis ſuæ,
ita etiam rei phyſicæ cõpoſitæ neceſſario
vtræque parti habent pertentẽ: nõ mo-
do ad cõ. oſitionẽ & eſſentiam ſed etiam
ad quidditatem intrinſecam rei. Vel
etiam dicitur quod quid eſt eſſe forma,
quid

quia sicut res constituta ex suis partibus se habet per modum cuiusdam formæ, non quod sit noua aliqua entitas & forma, quæ proprie sit totius ut totum est, sed quia res hoc modo composita perfecta est: id autem quod perfectum est, forma dicitur esse, vel quid formale. Metaphysica definitio est, quæ constat ex genere & differentia tanquam ex duobus præcis gradibus: Vno, quod se habeat tanquam potentia & contrahibile; altero, quod se habet ut quid contrahens, & actuale: & quia materia respondet potentia, actui forma, ideo definitio ex materia & forma etiam tribuitur Metaphysicæ definitioni, & genus dicitur sumi ex materia, ex forma autem differentia. Physica vero definitio, etiam si ut talis est solum habeat quod constet ex materia reali & forma reali, potest tamen interdum genere Metaphysico & differentia constare. Quæ definitio continet genus & differentiam tanquam prædicabilia quædam & vniuersalia, reuocari potest ad Dialecticam definitionem. Definitio Metaphysicæ reperitur in omni genere rerum, non tantum naturalium & compositarum, sed etiam simplicissimarum, si Deum excipiamus, & quosdam vltimos gradus entis, in quos non potest cadere propriè compositio. Mathematicæ demum posunt, ut diximus, constare ex genere & differentia, materia & forma, quamuis non ita propriè, nam istæ definitiones non videntur esse adeo exactæ, tamen qualesquales sint, cerè huiusmodi sunt, ut ex his merito Arist. 6. Met. 1. 2. discrimen posuerit ab alijs scientijs, Physicæ & Metaphysicæ. *De definitione per partes exornas.* In definitione poni possunt quædam quæ sunt extra essentiam rei, si entitative & materialiter sumantur; nam vel ponimus causam efficientem & finalem, vel subiectum ipsum & terminum, definitio per efficientem & finalem est, quam dicimus vocari causalem, quæ Arist. 2. Eth. 1. 6. ut interpretatur Eust. siue Aspas. definitionem per causâ

efficientem appellans, indicat etiam formalem. Definitio autem per subiectum & terminum, quoniam potest desumi quidditas rei essentialiter per ordinem ad illa, non est planè extrinseca, sed quia res istæ entitative & materialiter sumptæ sunt extra rem, appellari possunt extrinsecæ, & dicuntur per additamentum, quia enim accidentis essentia & ratio propria, ut Arist. 4. Met. 1. 2. lib. 3. 2. & lib. 12. 1. 3. est tota in ordine ad subiectum & substantiam, ideo non potest rectè accidens definiri sine isto ordine, imò expresse docet Arist. huiusmodi accidentis definitionem per subiectum trahi debere. 7. Met. 4. 43. 42. Vt autem indicetur hic ordo essentialis ad subiectum, vñ cum entitate subiecti, quæ extrinseca est accidenti, solet subiectum ipsum non in recto, sed in obliquo casu poni in definitione, nec vñquam directè prædicatur de accidente ipso. Vnde dicimus risibilitatem non quidem esse hominem, vel humanitatem, sed esse aptitudinem hominis ad ridendum. Est tamen hoc discrimen inter accidentia propria & communia, quod quoniam propria dunt quoddam subiectum ex cuius essentia manant, ideo expresse in huiusmodi accidentium definitione ponitur subiectum. Quia vero accidentia communia multis sunt subiectis communia, propterea sæpe solet subiectum ipsum taceri, quamuis implicite semper intelligi debeas; hac enim ratione dicimus albedinem esse qualitatem visus segregatam, ubi intelligitur esse qualitem corporis. Ex quo collige ineptam esse distinctionem definitionis accidentis in quidditariam & quietatiuam, quæ Secoto suisque tribuitur, ut quidditatiua sit, quæ præter genus & differentiam etiam adhuc beat subiectum ipsum, quietatiua autem sit per solum genus & differentiam, quæ ita appellatur, quod etiam non sit adeo effectus, conuiescat tamen animus in eius explicatione: nam nulla definitio accedens, si propria sit, esse potest, nisi subiectum ipsum aut exprimat, aut supprimatur.

Et Scot. 4. s.d. 1. q. 2. in init. exponens varios definitionis modos, inter alios hunc ponit, vt accidens per proprium suū subiectum definiatur. Confirmatur. Quia genus proprium accidentis est aliquid ex nouem prædicamentis, dicēs ordinem ad aliquod subiectum, differentia autem desumitur ex peculiari & determinata dependentia huius accidentis ad hoc diuersum & distinctum subiectum.

Obijcies. Creatura omnis à Deo pendet, multò etiam magis quam accidens à subiecto, potest enim accidens sine subiecto esse, non potest tamen creatura vel tantillum subsistere sine creatore, & tamen non est creatura necessario definienda per Deum, ergo neque accidens. Resp. Quomodo creatura à Deo pendeat, alterius loci est, sed si verum est quod docet Arim. 1. s.d. 8. q. 1. art. 2. solum in esse & conseruari pendere creaturam à Deo, non autem essentialiter & intrinsecè, dicendum est disparem esse rationem; accidens enim essentialiter pendet à subiecto, & quamuis ab eo separetur, retinet tamen intrinsecum ordinem ad subiectum. Quæ autem relatiua sunt, siue secundum dici, siue secundum esse, ista omnia necessariò definiri debet per ordinem non modo ad subiectum, si accidentia sunt, sed etiam ad terminum, quia sunt relatiua. Ex quo diximus *tract. de Relat.* Relationem esse minoris entitatis quam vllum ens, quoniam ipsius entitatis oritur subiecto & termino, accidens autem tantum pendet à subiecto. Si autem sit relatio substantialis, adhuc dicit istum ordinem ad terminum, & hac ex parte est ignobilior relatio accidente absoluto, quamuis simpliciter sit perfectior, quia conuenit substantiæ. Eadem ratio est organorum omnium & instrumentorum, siue naturalium, siue artificialium, quia istorum esse totum est ad aliud; & id patet ex definitionibus quas tradit Arist. *de part. Animal.* De definitione causali essentiali, & que constat ex vtroque. Definitio causalis est illa, quæ ex causis extrinsecis constat efficiente & finali; hæ enim duæ causæ quia magis sunt perspicuæ, & illarum

effectus notior nobis est, absolute loquendo solent appellari causæ. Definitio essentialis est ea, quæ ex intrinsecis constat, materia & forma, vel ex alijs quæ proportionem quadam istis respondent, & sunt gradus Metaphysici, genus & differentia. Essentialis & causalis simul est, quæ præter causas extrinsecas habet etiam intrinsecas, & denique omnia genera causarum. Quamuis si attendatur in partibus intrinsecis ratione causarum, potest etiam essentialis dici causalis, vt tamen hæc distinguere eam, quæ est ex causis solum intrinsecis. Habent autem se istæ definitiones sic, quod causalis per se imperfecta est, & potius est dicenda descriptio, nam continet causas extrinsecas, quæ sunt extra essentiam rei, & à quibus res non tam in esse suo, quam in fieri ac conseruari pendet. Essentialis omnium est perfectissima. Essentialis & causalis superat essentialem additione causarum extrinsecarum, & facit exactiorem quandam cognitionem. Definitio causalis & essentialis videtur semper locum debere habere in accidentibus, accidens enim, vt diximus e. de proprio, ad subiectum suum habet ordinem tanquam ad causam materialem, efficientem, & finalem, & etiam formalem. vt Arist. 3. Met. 1. 7. Quare vt exactè accidens definiatur, cum subiectum poni in definitione debebit, etiam poni debet quadruplex causæ genus, & ratione efficientis & finalis diceretur causalis, ratione materialis & formalis diceretur essentialis. Substantia si sit perfecta, contenta est definitioni essentiali, quia illius esse non refertur ad aliud, si autem sit imperfecta & partialis, definiri debet per relationem ad aliud, tanquam ad finalem causam; sic enim docet Arist. 6. de Relat. caput definiri debere per capitatum, & 2. Anime. 1. 9. oculum mortui æquiuocè esse oculum, videlicet quia non potest amplius definiri per ordinem essentialem quem habet ad terminum proprium. Sic etiam materia est definenda in ordine ad formam & compositum, vt fecit Aristor. 1. ph. 1. 20. & 31. Est autem questio an defini-

N n n

nitio

satio semper tradi debet per omnia genera causarum? Existimant enim aliqui necessarium poni debere omnes causas, quamvis partiales definitiones ex uno aut altero genere causarum peti possunt. Ita D. Thom. *tract. de Syllogismo demonstrativo* c. 2. q. 2. s. d. 27 q. 2. art. 1. q. 1. s. d. 28. Et Auer. 1. po. c. 1. q. 2. po. com. 4. Linc. 1. po. in primo modo dictis per se. Alb. 2. po. 17. 2. c. 10. Zim. lib. 80. & Flam. q. Log. c. 5.

Secunda opinio est, debere poni solū materialiam & formam, quia hæc solæ causæ sunt intrinsecæ, & essentielles. Ita Scot. lib. 10. cit. Denique alij volunt necessarium solum esse ponendam causam formalem, quod ista sola sit de quidditate rei, materia autem sit quoddam vehiculum formæ. Ita Auer. 1. po. com. 34. & Averroës sunt in hoc errore, ut putent solum formam esse totam essentiam rei, sed falsum est debere solum definitionem esse per causam formalem, quia illud falsum est, solum formam esse totam quidditatem rei. Secundo dico, si sermo sit de exacta definitione rei, quæ non tantum quidditatem extrinsecam, sed alia etiam quæ ad rem faciunt velimus intelligere, definitio assignanda est per omne causæ genus. Et confirmatur. Quia Arist. 2. po. com. 6. dicit per omnem questionem quæri à nobis medium, sed definitio est medium demonstrationis. Ergo assignandū est per omne causæ genus, per quod cuius questionis satisfiat. unde sunt multe demonstrationes, in quibus mediū locum tenet, non tantum materialis vel formalis causa, verum etiam efficiens & finalis. Unde Aristoteles 2. po. com. 92. dicit, Eclypsis vel de Luna demonstratur, hoc esse medium, videlicet terram esse in medio, vel interpositionem terræ umbræ inter Lunam & aspectum nostrum, & tum hæc interpositio est causa efficiens, signum ergo est definitionem posse constare ex efficiente causa. Vbi nota, cum demonstratur Eclypsis de Luna, demonstrari non quandam passionem extrinsecam, nam si sumatur Eclypsis actualis, est accidens quoddam commune. Quare propria demonstratio esse debet ratione

eclypsabilitatis, ut docet Flam. *quæst. Log. cap. 1.* Et Philop. 2. po. com. 48. hac ratione docet definire definitionem esse ex omni genere causæ, quatenus vñ est scientiæ, & tum duntaxat scientiam assecutos nos putamus cum nulla est causa quæ rei affici conveniat, quam non ipsi teneamus. Quod si definitio de accidente tradatur, quoniam subiectum respectu accidentis quadrupliciter causæ rationem subit, idcirco si definiatur, debet quadruplex definitio poni.

Tertio. Dico, si de definitione essentiali & quidditativa sermo sit, sufficit si ponantur duæ causæ: Materialis & formalis, quoniam istæ solæ sunt intrinsecæ & essentielles, imò cum accidens definitum non dicitur propriè efficiens causa ponit in definitione, vel finalis aut formalis, quoniam efficiens causæ nomine id intelligitur, quod reali productione aliquid producit, & per finalem id quod nobis est causa aliquid efficiendi, per formalem id quod intrinsecè constituit rei essentiam. Porro subiectum non constituit accidens reali aliqua actione, nec ingreditur quidditatem intrinsecam accidentis, sed terminatiue tantum, nec etiam est subiectum causa accidenti: propter quam aliquid agit, sed hæc omnia secundum quandam analogiam & similitudinem intelligi debent. Unde Aristoteles 7. Met. 2. 3. docet rationem causæ efficientis esse respectu rei prout sit & efficiatur. *ar. metaphys. 2. 23. c. 1. de p. animal. cap. 1.* dicit formalem & finalem causam coconsiderare, scilicet quiforma est terminus & finis generationis. Si autem cum accidens omne has rationes causas includat, quas habet à subiecto, vel certè si aliquid est, quod etiam dicat ordinem ad causam extrinsecam, & propriè efficientem, per huiusmodi causam definiatur, monet Aristoteles 2. po. com. 34. huiusmodi definitionem esse potius appellandam nominalem, videlicet quoniam, ut ait Averroës 2. po. com. 6. non videtur animus nostris conquirentem in tali definitione. Unde forte manifestum illa distinctio Scottiarum in Quidditativam & Quidditativam, quoniam significat

Auer.

Auer. non esse quietatiam, cum per solum genus & differentiam traditur, quod tamen volebant Scotistæ. Cæteram si in definitione ponantur causæ extrinsecæ, vocari solet definitio Logica, propter sæpè dictam causam, quia Logicus est artifex communis quod apertè docet Aristot. 2. de generat. animal. cap. vii. ante medium, dum ait: Sed fortasse versimilior videbitur demonstratio Logica, logicam, inquit appello, quia quo vniuersalior, eo à principiis remotior est. Idem autem est iudicium de definitione. Lege Auerroem cum locis citatis, tum 2. post. comm. 42. & quæsi. de definitione situ differente à Demonstratione. 8. phys. com. 80. 1. Cal. com 70. 12. Met. com. 4. Philop. 2. post. com. 14. B. et 17. de definitione cap. 7. Pausif. disp. 2. Met. cap. 6. Zim. cont. 5. 2. post. 8. Pererium 3. de princ. cap. 5. Ex his igitur omnibus distinctionibus illa est perfectissima, quæ essentialis & quidditativa dicitur, ex genere & differentia, vel ex materia & forma constans. Quæ autem causalis dicitur, potius vergit ad medium Demonstrationis, vt monet Them. 2. post. com. 46. Quare cum agamus præsertim de definitione vt est instrumentum sciendi, superest vt huius definitionis condiciones proprias inuestigemus.

QVÆSTIO TERTIA.

De conditionibus Definitionis.

Conditiones assignari possunt vel quæ se teneant ex parte totius definitionis, vel sint respectu partium definitionis, vel attendantur penes id quod definitur. De his postremis dicemus quæstione sequenti.

De conditionibus totius Definitionis.

Prima conditio est, vt definitio huiusmodi sit, ex qua difficultates omnes & eluceant, & dissolui faciliè possint. Ita Aristoteles 4. phys. 1. 31. & 1. Bibic. cap. 7. dicit maximi esse faciendam definitionem,

quoniam est plusquam dimidium totius disputatæ, seq. Et 6. Met. 1. 1. Qui non definit, nihil facit. Et 1. Anima. 1. 4. & 15. difficillimum ait esse definire, ideoque esse reperendam aliquam vnâ methodum qua id fieri possit. Ratio autem est, quoniam difficultas quam quisque expentus in intelligendo, peritur aut ex natura rerum ipsarum, quæ alioquin valde perfectæ, sunt tamen sensibus remotiores, vt Aristoteles significat 2. Met. 1. 1. Vel certè quia res ipsæ sunt exilis entitatis, quod idem indicat in cap. de Relat. vbi vltimis verbis: De relatiuis, inquit, sufficiat aliquid dixisse, videlicet, quia sunt valde exilis entitatis. Porro definitio cum explicet naturam rei, aperit etiam quid in re lateat, & cuiusmodi entitatis sit res illa. Ex quo etiam sequitur, vt ibid. docet Aristoteles, & 1. Anima. 1. 1. debere esse talem definitionem, vt sit causa inhzrentiæ accidentium in subiectis suis, & ideo solet definitio in Demonstratione sumi tanquam medium ad Demonstrationem. Ideoque Aristoteles 2. post. cap. 1. idem ait esse quid & propter quid, id est, idem est definitio & causa cur accidens inest subiecto, & ibid. Per omnem, inquit, quæstionem querimus medium. De qua re lege Auer. q. 17. & Zim. th. 80.

Secunda Condicio. Vt quoniam definitio est explicatio essentis, sit longè clarior quam id quod definitur. Id docet 1. Top. cap. 7. & lib. 6. cap. 1. loc. 17. & 18. Quoniam, inquit, definitio assignatur rei cognoscendæ gratia. Ex quo deducitur cauendum esse in definitione ne Metaphoricis verbis utamur, vt id monet loco 19. 6. Top. & 2. post. & 3. 1. & ideo carpit Aristoteles Platonem loco 19. 6. Top. quod in quibusdam rebus definiendis verba figurata & Metaphorica adhibuisset; quoniam, inquit, Metaphoricè loquentem faciliè est calumniari tanquam improprie dicentem, quo tamen definiendi genere vtuntur Rhetores & Poæ æ, imò etiam affectant. Præterea videndum est ne improprie vocabulis utamur, vt sunt illa Platonis, quæ Aristot. reprehendit, cum legem appella-

N n n 2 bas

habet mensuram & imaginem eorum quæ sunt iusta, nam inquit Arist. hic definitio-
nis modus etiam quam superior magis
reprehendendus est, quia qui Metaphora
utitur, rei similitudinem nobis adfert,
quod non facit qui improprie vocabulis
utitur. Denique in definitione solum de-
bent poni quæ maximè sunt propria, &
veluti ex ipsa natura sunt eruta, sic enim
id quod maximè queritur, consequemur,
hoc est, quidditatis ipsius cognitionem.

*De conditionibus definitionis ratione
partium.*

Prima Conditiō est, ut definitio sit ex
notioribus & prioribus & prioribus,
hoc enim non iam tantum spectatur pe-
nes dictionem & orationem, sed penes
ipsasmet partes quæ debent eo quod de-
finiendum est, esse priores & notiores.
Ita Arist. 6. *Top. loco 17. & 18.* Debent
ergo partes, quoniam sunt veluti causa
eius, quod definitur, esse tam priores, quo-
niam causa prior est effectui & notiores,
si non nobis, certè secundum naturam,
qua ratione id natura prius est, natura
quoque notius est. Sed de hac conditio-
ne plura erunt dicenda, cum de legibus
definitionis in ordine ad definitum age-
mus.

*Secunda Conditiō est, ut constet defini-
tio ex genere & differentia, vel si physica
definitio est, ex materia & forma.* Hoc
docet Arist. 1. *Top. cap. 7. 8. cap. 1. loco 24.*
& 1. *po. à 8. 6. top. 69 & deinceps* sed quod
attinet ad genus, idem Arist. 6. *Top. cap. 1.*
loco 24. monet debere poni omnia inter-
media genera usque ad ultimum. Et ra-
tio est, quia sicut Demonstratio illa per-
fectissima censetur, quæ resolvit usque
ad prima principia; ita etiam illa cen-
senda erit absolutissima definitio, quæ
partes suas proximas usque ad ultimas &
primas resolvendo revocabit. Est tamen
notandum solere ut plurimum Philoso-
phos omnes contentos esse definitione,
in qua ponatur proximum genus & pro-
xima differentia, quia genus proximum

virtute quadam continet omnes gradus
intermedios cæterorum generum, de
quibus gradibus, an inter eos distinctio
sit realis, solet esse quæstio Metaphysica,
de qua sand. 10. *Met. q. 2.* ubi præter om-
niam sententiam esse distinctionem esse
realem; cum reliqui vel solam agnoscant
distinctionem rationis ratiocinatæ; vel
certè formalem. Id autem intelligi debet,
si cognoscamus genus proximum rei ali-
cuius alioqui aut describendum erit, vel
certè tot accipienda intermedia genera,
quæ coniunctione sua faciant, ut uni rei
tribuantur; ignoratur enim à nobis quod-
nam sit genus proximum aini & equi, &
quodnam eorum quæ cornua gerunt, ut
Aristoteles inquit 2. *po. com. 86.* Quod at-
tinet ad differentiam, idem fere iudici-
um est, nempe ut sit absoluta definitio,
oportet omnes intermedias rei differen-
tias in definitione poni. Sed sufficiet ut
plurimum ponere proximam differen-
tiam, quoniam non potest proxima dif-
ferentia constitui, nisi res illa cui tribui-
tur habeat etiam omnes priores gra-
dus. Quare vitium esset definitionis, si v-
na cum genere remoto acciperetur dif-
ferentia proxima; nam proxima non con-
trahit genus remotum, sed proximum, &
differentia vicina non continet virtute
genus remotum, quia differentia & ge-
nus, si Metaphysicè sumantur, sunt gra-
dus distincti, quorum nullus potest sub al-
lio contineri. Debebit ergo in definitio-
ne semper poni vna cum differentia pro-
xima genus etiam proximum, inter quæ
est hæc habitudo, quod genus habeat
modum significationis substantialis, quo-
niam ut ait Bo. *tratt. de definitione.* & A-
rist. 6. *Top. loco 25.* Genus est rei cuiusq;
substantia, & in substantia cuiusque rei
est genus; non quod differentia, quæ et-
iam perfectior pars est, non etiam sit
substantialis, sed quia non significat per
modum substantiæ, seu per se subsistendi,
sed per modum qualitaris & inhaerendi;
unde idem Bo. dicit esse substantialem
illam definitionem, in qua ponitur genus
aliquid, etiam si non ponatur differentia

essentialis. Quod si absolute accipiat, falsum est; nam denominatio fieri debet à præcipua parte, est autem præcipua pars differentia, quare si accidentalis est differentia, accidentalis etiam erit definitio. Vult ergo dicere Bo. esse substantialem definitionem, quia continet genus quod significat per modum substantiæ, & differentia essentialis in hoc imitatur accidentalem, quod significet per modum accidentis, & qualitatis. Iam vero quod differentia ultima ponatur debeat in definitione, tunc est intelligendum, cum est nota nobis definitio. Falsum enim est non dari ullam differentiam ultimam, cuius oppositum docet Aristoteles 7. Met. 1. 43. Sed si quando est ignota, debeat poni multæ differentia communes, quæ aggregatione sua efficiant aliquid proprium vni rei, ut Arist. 2. post. com. 75. & ibid. Egid. & in com. 70. Quæ verò sint conditiones differentiarum, docet Arist. 1. Top. c. 4. & 6. Top. loc. 25. ait differentias primum sub genere esse debere, ad quod pertinet res quæ definitur. Secundo debent constituere speciem definiendam. Tertio. Non debent esse negatiuæ, sed positiuæ; ut enim 1. de parte animal. c. 3. non potest id quod priuatiuum est & negatiuum ullam speciem constituere, id tamen intelligendum est ubi non ignoratur differentia positiua, tunc enim in definitione licet ponere differentias negatiuas, quomodo dicimus substantiam vnam corpoream, aliam incorpoream, ex animalibus vnum rationale, alterum irrationale. Denique inquit, debent esse essentialis. Alias plures conditiones vidimus *diffinitione de differentia*. Lege Auer. 4. Cal. tr. 3. c. 1. Alb. 6. Top. Bo. tr. de definitione. Plat. in Phil. & Sop. Hinc sequitur primo. Definitionis plures esse partes. Docet hoc Aristoteles 1. ph. 1. 5. ubi inquit, definitionem rem ipsam diuidere, & 2. po. 1. 70. 75. 7. Met. 8. 13. 14. 33. 73. & in 1. 33. rationem huius rei dicens, definitionem esse orationem constantem ex multis partibus quando res quæ definitur plures habet partes. Huius & hæc ratio esse potest, quoniam

omnes res, præter vnum Deum, habent aliquam compositionem, vel partium realiter distinctarum, materiæ & formæ, vel certe secundum aliquam formalitatem, id est, genus & differentiam. Ex quo etiam colligere est quidditatem non posse simplici aliquo conceptu à nobis apprehendi, quod nescio, an sit concessum angelis. Secundo. Sequitur definitionis partes definiti partibus respondere debere, quod docet Aristoteles 7. Met. 1. 33. Et quemadmodum ex partibus definiti vna est communior, & prior, altera verò posterior, & propria, ita antecedere debet in definitione ea pars, quæ vniuersalior & prior est, nempe genus, postea adiungenda est differentia, aliqui necesse est in definitione negationem committi, ut si dicas: Homo est animal rationale, nam rationale, quod est differentia hominis, natura sua, præsupponit genus, quod est animal, & propterea genus solet exponi per nomen substantiuum, differentia verò per adiectiuum, quamuis hæc lex est, ut præcedat ante adiectiuum substantiuum. Tertio. Sequitur istas definitionis partes de definito prædicari in quid, & in recto, nam sunt partes per modum totius, id est habent quidem rationem vniuersalitatis, & totalitatis, propter quam directe, & in recto possunt prædicari de definito, quod non fit in partibus realibus & physicis; nec enim materia & forma prædicantur de homine. Dicuntur verò in quid, quia vtraque pars attingit essentialitatem & quidditatem rei, cum hoc tamen discrimine, quod quia significare in quid arguit modum quendam substantiæ absolute, hunc prædicandi modum habeat genus, cum addito autem habet differentia, nempe in quale quid. De qua diximus in *prædicab.* ubi diximus causam, cur Arist. 2. po. supraq. tribuat tanquam illi quid peculiare, ut in quid prædicetur id est enim intelligendum de totali & absolute quidditate. Quarto. Sequitur, debere totam definitionem toti, definito respondere, quod etsi spectare videatur ad sectionem de definitione cū definito

collata, tamen quia eorū, quæ iam diximus, est quoddam confectarium, non fuit hic omittendum. Ex quo etiam sequitur nihil in definitione esse debere quod sit mutilum, vel superuacaneum, unde Arist. 6. *Top. loco 17.* Id inquit superfluum esse, quo ablato, nihilominus propria est rei explicatio & definitio. Et *loco 13. 14. & 15.* dicitur maius esse vitium, si propter id quod superfluum est, non conveniat toti rei definitio, siue contentis sub illa, quam si nihilominus adhuc conveniat, addito etiā eo quod est superuacaneum.

Sed nota primo. Propterea Aristoteles 1. *Top. cap. 4. & Top. 2. post. 1. 4.* appellat definitionem propriam, videlicet quia sicut illud proprium est, quod eum se convertitur, & omni soli, &c. ita etiam definitionis potissima lex esse debet, ut commensuretur & adæquetur rei toti, nec latius pateat, nec omnia comprehendat, ut Aristoteles testatur 2. *post. 69. 79. 1.* Nam si propriam acceptionem propriè usurpare velimus, nemo dubitat non propriam sed descriptivam esse. Disputat verò Domini de Bland. 2. *post. quest. 13.* cum ignoratur ultima rei differentia, utrum præter intermedias ponere differentias, quæ coniunctione sua rei vni soli conveniant, an verò adhibere proprietatem vñā cum proprio rei quæ definitur. Respondeo, satius esse differentias essentielles, quamvis intermedias ponere, videlicet quia & essentielles omnes sunt, & oēs simul vni rei conveniunt. Alij contendunt magis expedire ut ponatur propria affectio, quia ex huiusmodi affectione aliqua propria multo est facilius subsequentes de subiecto demonstrare. Sed cum differentia tam multa sumuntur, nulla est ex qua tanquam ex propria causa profluat passio. Utrumque probabiliter defendi potest, propendeo tamen magis in priorē partem, quia passio demonstranda potest habere pro medio totam illam definitionem constantem ex genere illo, & multis differentiis.

Notandum secundo. Egid. Rom. 2. *post. 6. 4.* colligit ex eo loco duplicem definitio-

tionem: Propriam, & impropriam. Propriam dicit eam, cuius condiciones exposuimus. Impropriam tres in partes distribuit. In superfluum, diminutam, & excellentem. Superfluum dicit esse illam, in qua redundans ponitur, propter quod nimis late pateat illa definitio. Diminutam, eam quæ manca est, propter quā causam latius patet. Excellentem, in qua ponuntur termini transcendentales ut actus, potentia, ens, verū, &c. Reprehendit hac divisionem P. Ven. Quia sæpè Arist. definitionibus vitur in quibus sunt termini transcendentales, ut patet ex definitione motus 3. *ph 1. 5.* & ex definitione animæ 2. *de anima. 1. 7.* Deinde quia rectius dicitur illa definitio esse superflua, in qua aliquid ita redundat, ut quia minime necessarium est ad definitionem, facit ut definitio conveniat pluribus quā definito. Diminuta verò erit, in qua cum ponuntur alioquin quæ sunt de essentia, aliquid tamen necessarium desideratur.

Notandum ultimo. Hæc omnia quæ diximus, per se conveniunt definitioni constanti ex genere & differentia, sed possunt proportionem quadam accommodari ad definitionem physicam ex materia & forma, nisi quod istæ partes ita sunt partēs, ut totorum rationem inducere non possint, nisi cum accipiuntur tanquam denominativa quædam, ideoque vergunt maxime ad gradus Metaphysicos, ut hominem esse corporeum & animatum; imò etiam si accipiatur corpus ut gradus quidam, qui est species totalis sub substantia contenta, potest de homine prædicari.

SECTIO TERTIA.

De collatione definitionis cum definitione.

TRIA potissimum sunt circa hanc partem. Primo. Quænam sint ea quæ definiiri possunt. Secundo. Quænam sit habitudo definitionis ad definitum, siue de distinctione earundem. Tercio, An definitio sit potior definitore

QVÆSTIO

QVÆSTIO PRIMA.

Quenam definiri possint.

DE hac re lege Interpretes, in 2. *post.* Scholast. 1. s. d. 1. & Scot. *quest.* 2. Primo. Definitio debet esse vniuersaliū. Hoc docet Arist. 1. *post. com.* 62. 64. 2. *post. com.* 9. 19. 30. 1. *Top. cap.* 4. *lib.* 6. *cap.* 1. 7. *Met.* 1. 43. Et ratio est. Quoniam scientia est de vniuersalibus, & demonstratio vniuersalium tantum esse potest; maxime verò perfecta scientia est per definitionem, & demonstrationis medium est definitio. Imò hæc fuit causa Platonis, vt Ideas poneret, & rerum corruptibilium & singularium non posse esse scientiam, contra quem Arist. 1. *Met.* 1. 6. & 26. 7. *Met.* 2. 1. 50. quanquam ipsemet Plato definitionem primo conuenire Ideæ, & deinde singularibus per quandam participationem Ideæ, quæ Idea cum à Platone poneretur tanquam existens, non poterat non esse singulari; ac ideo non effugiebat illud incommodum, quod vitare cupiebat, vt rectè argumetur Arist. 7. *Met.* 1. 33. quia tamen non videtur vir tantus in tantum naufragiū errorum delapsus esse, diximus *tractatu de vniuersali* quomodo esset intelligendus Plato, nempe secundum eum modum, quem etiam fatentur Theologi, &c. Hoc repugnat Auerro, qui volebat rerum singularium, sed incorruptibilium esse propriè scientiam & definitionem. Sed hoc Aristoteli aduersatur, qui locis dictis clarè testatur de Luna, Sole, alijsq; singularibus incorruptibilibus nihil posse per se demonstrari, nullam esse veram definitionem, &c. Et ratio est. Definitio & scientia est de natura rei secundum se; natura vero secundum se omnino præscindit à singularitate, & indiuiduatione. Non potest ergo dari scientia & definitio de re vt singularis est, & vt est etiā indiuidua. Confirmatur, Quia 2. *post.* 1. 70. definitio dicitur debere esse ex genere & differentia, hæc autem sunt vniuersalia & prædicabilia. Lege Arist. 2. *pr. com.* 4. 9. 19. & 82. 1. *Top. cap.* 4. & *lib.* 7. 6. 23. *Anima.* 1. 26. 7. *Met.* 1. 7. & *lib.* 7. 1. 35.

Obiect. 1. *post. com.* 81. dicit Arist. definitionem nec esse secundum totum, nec in parte, hoc est, nec rem vniuersalem, nec singularem. Et *lib.* 2. *com.* 82. facilius esse docetur definire singulare, quam vniuersale. Confirmatur. Quia singulare aliquo modo differt ab vniuersali, Ergo potest definiri, quia nihil differt ab alio, nisi propter propriam differentiam. Resp. ad 1. Arist. Etiam Auerro, ita legat, definitionem differre ab alijs generibus principiorum, quod semper definitio sit vniuersaliū, cætera autem principia etiam particularium, repugnat tamen hoc lectioni Græcæ. Præterea causa est, quoniam suppositio aut est in parte, aut vniuersalis, definitiones autem neutrum istorum. Sensus ergo est, vt D. Thom. Phil. &c. cum definitio non sit secundum se propositio, in quo sensu locutus fuerat Aristoteles paulo antè, idcirco non esse etiam propositionem vel vniuersalem, vel particularem. Vel etiam cum definito sola spectet per se essentiam rei, non esset de re aliqua ratione vniuersalitatis, vel particularitatis. Ad secundum locum. Sine dubio Arist. per singulare non intelligit indiuiduum, sed id quod est minus vniuersale, quod diximus *tract. de vniuersalibus*, auctoritate Aristotelis. Ad confirmationem. Singularia omnia & indiuidua, si spectetur illorum essentia, non differunt ab vniuersali, sed plures homines sunt vnus homo participatione, vt inquit Porphyrius *cap. de spectis*. Differentia ergo est ratione singularitatis, propter quam definiri potest quodlibet singulare, quoniam singularibus conuenit quædam ratio communis singularitatis, quod docet D. Thom. 1. *p. q.* 29. *art.* 1. *ad primum argumentum*. Secundo, definitio debet esse vnus naturæ per se, nam definitio explicat essentiam rei, quæ necessario debet esse aliud vnum, contentum sub certo entis genere: ex entibus autem quæ sunt diuersorum, non potest vnum fieri, nisi per accidens, quare id quod definitur vel est vna natura vniuoca, vel certè debet esse analogæ, quando autem definiuntur

miuntur aliqua entia quæ videntur esse composita ex ente per se, & ente per accidens, ut definitio vera esse possit, debet attendi id quod præcipue & in re in tali re ut definitur spectatur à nobis, verbi gratia, defini potest crispum, casu, vel linea visualis, numerus sonorus, non est definitio per se veriusque entis, quod in quolibet istorum includitur, sed est vnius per se altero connotato tanquam conditione, quod tamen definiendi genus non est adeo perfectum. Non repugnat autem hæc simplicitas & vnitas eius quod definitio est cum ea compositione: debet enim quod definitur constare quibusdam partibus, ut docet Arist. 8. Met. l. 9. & Auer. 7. Met. comm. 12. istæ enim partes propter summam habitudinem quam inter se habent, ut vna se habeat ut actus, altera ut potentia, ut Aristoteles 7. 8. Met. 13. l. 1. usque ad 16. concurrunt ad vnum per se & perfecte constituendum, quod tamen quomodo fiat Metaphysicæ est differere, ut monet Arist. 1. periberm. cap. 4. Est enim, inquit, vnum quod continetur hac definitione: Homo est animal gressile, bipes, non quod partes sint propinquæ, sed quomodo id sit, alterius est tractare, inquit, videlicet Metaphysici, de qua tamen re Bald. in eum locum, bi hoc nobis non probatur, quod definitionem quæ vnum quid comprehendat, tanquam ex acta & potentia, velit reperiri tantum proprie in substantijs, nam definitio potest esse etiam accidentium, & Arist. in Met. vult actum & potentiam reperiri in omni genere entis. Et ratio est, quia esse potentiam non est aliud quam esse quid commune & indeterminatum, esse autem actum, est esse quid determinatum & contrahens in eodem genere, in omni autem accidente & est quid indeterminatum, & quid determinatum.

Obijciens. Videtur id quod definitur non esse quid simplex, quia pluribus definitionibus explicatur, nempe Physica & Metaphysica, cum tamen vnius rei vnica esse debeat definitio, ex 6. sup. loco 17. & 18. Ocam quodl. 5. q. 15, ait has definitiones, Metaphysicam & Physicam cum in

eodem reperiuntur, esse distinctas, ideoque posse pluribus definitionibus idem explicari. Sed occurrendum est; cum enim certum sit vniam esse posse ac simplicissimam rerum essentiam, ut merito Arist. 8. Met. l. 10. eam comparat cum numeris, ut sicut detracta vel addita vnitate, statum huius determinata species numeri interit, ita etiam substantia, inquit Arist. secundum formam non recipit magis & minus, id est definitio quæ solet explicari per formam. Cum itaque simplex sit essentia, non potest plures reales definitiones habere, quia tamen vna eademque res pluribus modis concipi potest, ut homo à Physica & Metaphysica, ideoque etiam eandem rem secundum diuersas definitionis rationes eadem distinctæ scientiæ considerant, & quod attinet ad essentiales modos, Metaphysica & Physica considerant tantum quæ sunt de essentia rei, cum hoc discrimine, quod quoniam Physica spectat res secundum motum & materiam, accipit partes definitionis reales, materiam & formam, Metaphysica autem quia considerat quidditatem secundum se ab omni motu & materia, ideo solum etiam genus & differentiam præcipue ponit in definitione, ut enim Arist. 7. Met. l. 39. homo si definiatur essentialiter à Physica, non potest defini siue motu, hoc est sine principio illius, tamen gradus illi Metaphysici cum spectantur circa res compositas, semper desumuntur ex materia & forma physica, quare realiter idem sunt. Itaque debet rei definitio vnica esse, & versari circa aliquam speciem entis, quia tantum quod est species potest ex necessarijs partibus ad definitionem constare. Vnde vulgo dicitur definitionem solius esse speciei, quod Aegid. & P. Ven. 2. p. t. 4. ex eodem loco colligunt, ubi dicit Arist. necessarium esse ut individuum iam sit quod definitur, hoc est ut sit aliquid quod non possit ulterius essentialiter diuidi, quod est species infinita: hoc tamen non est necessarium, sunt enim multe species medix, sed tantum significatur perfectissimam definitionem debere esse huiusmodi, Phil. & Eust. ubi notat

habemus: oportere iam individuum esse, legunt: Oportere esse speciem individuum, quæ discrepantia lectionum faciliè introduci potest propter affinitatem Græcorum dicti nom, *ιδιον*, & *ιδιον*. Tertio, quamvis definitio esse potest & accidentis & substantiæ, tamen perfectior est substantiæ quam accidentis, ac idè dicitur solum substantiam definiri. Quod accidens definiri possit, docet Arist. 1. *top. c. 7.* ubi postquam enumeravit decem prædicamenta, subdit rationem generis & differentiæ in omnibus locum habent, iam verò in definitione nihil præterea desideratur. E ratio est, quia accidens habet suam essentiam planè distinctam à substantia, habet aliquid commune, & aliquid determinatum. Ergo. Sed definitio substantiæ sit perfectior, docet Arist. 4. *Met. t. 15. 17. & 19. lib. 7. t. 14. & 35. 8. Met. t. 9. & 19.* Et ratio est, quia substantia est ens absolutum, & ad se quæ quicquid pertinet ad essentiam suam, habet intra se, accidens autem, ut docet Arist. 12. *Met. t. 2. & 8. t. 14.* est entis ens, & essentialem ordinem dicit & substantiæ & subiectum & idè non constituit definitio accidentis intra proprios limites accidentis, sed necessariò de satis sumit substantiam, seu subiectum. Quæ causa est cur dixerimus definitionem accidentis appellari per additamentum. Est autem notandum quod in definitione accidentis, cum subiectum in illa ponitur, si accidens sit in concreto, solet accidens poni in recto; dicimus enim sumum esse nati nati curvum, si accidens sit in abstracto, contrarium fit, ut finitas est nati curvitas. Et ratio est apud D. Thomam. 1. *secundæ quæst. 83. art. 1. ad 2.* Quoniam, inquit, cum accidens est in concreto, habitudo accidentis incipit à subiecto, & definit in accidens, cum autem est in abstracto, incipit ab accidente, & terminatur ad subiectum. Ex his sequitur falsum esse opinionem apud Zon. q. 6. dicentium definitionem accidentis perfectam tradi posse per genus & differentiam, quia tamen ultimatas differentias non adè

perfectas habemus, nostri causa adiungi solere subiectum, nam omne accidens ex natura sua dicit essentialem ordinem ad subiectum, ut ergo definiri possit, debet poni in definitione subiectum ipsum, quamvis differentia propria accidentis soleat desumi ex tali subiecto, sicut & genus ex tali. Secundo, Errant etiam qui apud Dom. de Fland. 7. *Met. quæst. 9. art. 1.* aiunt definitionem quidem accidentium propriorum & passionum subiectum debere habere, non autem accidentium communium, quod videlicet passio propria manat ex tali subiecto: nam ut diximus in communi quodlibet accidentis habet essentialem ordinem ad substantiam. Confirmatur quod diximus: Quod enim definitio sit accidentis, ex eo patet, quoniam in demonstratione solet poni tanquam medium definitio passionis, Ergo passio definitur. Quod autem accidens & substantia definiatur, docet Arist. 7. *Met. t. 14. 17. & 19. & 8. Met. t. 9. & lib. 4. t. 15.* Sed quod substantiæ definitio absolute dicenda sit definitio in d. 7. *Met. t. 17. & 18.* ubi vult Auer. & 2. *po. com. 20.* Quare cū ex Arist. vulgò dicitur definitionem esse substantiæ, demonstratione accidentis, debet nomine substantiæ intelligi non ea quæ est distinctum quid à noverem entis generibus, sed idem est quod essentia & quidditas rei, quæ nō minus locum habet in accidente, quam in substantia. Definitio igitur versatur circa substantiam, hoc est circa essentiam & quidditatem cuiusvis rei, demonstratio autem, præsertim potissima & propter quid, occupatur circa accidens, quia illius est demonstrare passionem de subiecto suo. Deniq; si accipiatur definitionis nomen latius pro omni explicatione rei cuiusque, haud dubiè quia quicquid habet esse in rerum natura, definitione possit explicari, inter quæ tamen omnium minimè planè non propriè defini Deus potest, quia omnes fines rerum prætergreditur. Ex his autem faciliè est colligendum conditiones definitionis ex parte definiri, debet enim definitio

esse vniuersaliū, esse entium realium, entium perfectorum & absolutorum, ac vniū alicuius naturæ.

QVÆSTIO SECVNDA.

quomodo definitio distinguatur à definito.

HÆc quæstio, si ratio habeatur partium definitionis, vt cū toto quod definitur conferatur, potius est Metaphysica, si tamen spectamus definitionem vt est oratio explicans quidditatem ipsam, necum aliquid definimus, si idem omnino sit cum eo quod definitur nugari omnino videamus, videntem est quænam sit differentia inter definitionem & definitum, de qua re etiam disputant Interpretes 2. *Phys.* t. 7. vbi Arist. quærit distinctionem partium à toto integratio. Est autem notandum si addentatur definitio ipsa, vt est operatio intellectus, sine dubio realiter distinguitur à definito, quia est operatio aliqua realis, quæ versatur circa obiectum extrinsecum. Secundo. Si sumatur definitio vt est accidentis propria, quoniam poni solet in illius definitione subiectum, etiam certum est distinguere realiter conceptum accidentis à subiecto ipsa, idque vel realiter vel formaliter, prout accidens quod definitur à subiecto suo. Denique si spectetur in se quæ definitur præter naturam ipsam, existentia rei eiusdem, sic etiam definitio comprehendens solam quidditatem distinguitur à definito. Quæstio igitur est de quidditate ipsa præcisè, vt constante suis partibus, & vt per definitionem explicatur.

Prima Opinio. Caiet. 1. po. Com. 3. q. de propositione per se nota. & Augustini cuiusdam Demascearis quæst. de mod. Definitionem & definitum planè idem esse, & distinguere tantum quoad nos tanquàm quid magis consuevit. Ratio est, quia si diuersa essent, definitio aliquid contineret quod non est in definito, quare non prædicari de definito.

Secunda Opinio. Scot. 2. s. d. 2. q. 2. maiorem quandam esse distinctionem, ac etiam à parte rei, quamuis minimam ipse exigere videatur, etiam realem.

Tertia Propositio. Definitio & definitum non distinguuntur sola ratione ratiocinante, siue vt quid à nobis apprehensum sub sola ratione distinctionis, quemadmodum cum idem de seipso prædicatur, vnum concipitur vt subiectum, alterum vt prædicatum. Ratio est, quoniam sicut se habent in composito naturali materia & forma ad id quod ex illis constituitur, ita se habent in opposito Metaphysico genus & differentia ad illud, sed maior distinctio est illarum partium à toto, quam rationis, ergo etiam harum, generis scilicet & differentiarum. Porro definitio nihil aliud est quam partes definiti, quæ ratione explicantur. Confirmatur, genus enim si conferatur cum specie, & differentia etiam cum eadem specie, plusquam ratione differunt à specie, ergo & definitio quæ utramque partem continet.

Secunda propositio. Nō differunt & definitio, & definitum realiter. Ratio est, quoniam non posset definitio de suo definito in recto prædicari, quia quilibet materia distingueretur realiter seorsim à suo toto, falsa est prædicatio. Et confirmatur. Arist. enim 6. *Met.* t. 21. dicit idem esse aquam, & esse aquæ, & 2. *Anima.* t. 9. &c. 31.

Tertia Propositio. Hinc sequitur distinguere tantum formaliter. Ratio, quia 2. po. t. 32. inquit Arist. esse hominis, & quid hominis non esse idem, dixerat autem alibi esse idem ergo secū pugnat, non esse idem formaliter, dicendum est. Confirmatur. Quia diximus in tract. de prop. per se, passio quæ de subiecto probatur, probari probari potest per definitionem ipsius, ergo vt sit vera definitio, oportet aliquod esse discrimen inter definitum & definitionem. Ad fundamentum ergo contrariæ sententiæ Resp. definitum vt est quoddam totum, sic & totum physicum ratione illius totalitatis formaliter sumptæ distinguitur ab essentia & quidditate,

tate, sed hæc formalitas est quidam modus superadditus essentia, non autem ipsa essentia.

QVÆSTIO TERTIA.

An definitio sit notior quam definitum?

Superiore sectione docuimus debere definitionem si spectetur partes, notio-riorem esse, quoniam definitio, ut inquit Arist. 6. *Top.* 17. & 18. debet rei explicandæ, hic autem agimus de definitione tota, ut cum toto definito comparatur, ubi certum esse debet definitionem debere esse ex aded notis & perspicuis, ut quod definitur, notum nobis fiat; ut enim inquit Arist. 2. *ph.* 1. 5. patiatur hoc idem quodammodo non iam ad rationem, id est, tota definita quæ nomine exprimentur, totum enim quoddam & indistinctè significant, hoc est totum quod definitur, est veluti confusum quoddam in confuso significans partes suas, subdit idem, definitio autem ipsius diuidit in singula, hoc est definitionis officium est hoc totum parti in ea ex quibus constat. Præterea 4. *ph.* 1. 31. dicit definitionem huiusmodi esse debere, ut difficultates omnes quæ circa definitum exoriri possunt, statim elucescant & dissoluantur. 1. *ut de anima*, 1. 11. & 2. *de anima*, 1. 26. ait, definitionem debere esse totalem, ut singulos rei partes explicet, & medium sit ad demonstranda accidentia propria de subiecto, 6. *etiam Met.* 1. 1. & 1. *Anima*, 1. 4. & 5. dicit definitionem debere esse talem, ut res tota quamprimum à nobis cognita habeatur. & 1. *Eth.* c. 7. vocat illam principium omnis cognitionis subsequen-
tis, & 5. *Met.* 1. 22. dicit esse finem omnis cognitionis & rei. Quare constat definitionem debere esse notificatiuam & expressiuam definiti ac parium eius. De qua re vide Auerr. præsertim in 1. *de anima*, 1. 11. & 2. *text.* 26. Alia tamen ex parte videri posset definitionem esse obscuriorem & ignotiorem ipso definito, sæpe enim Aristot. 1. *lib. com.* 14. & 2. *com.* 46. ait definitionem esse conclusionem Demonstrationis, ac conclusio semper est ignotior, ideo enim ponitur

in Syllogismo, ut per præmissas probetur. Hoc testatur etiam 4. *ph.* 1. 12. & 2. *Anima*, 1. 12. Si ignota est, inquit, definitio, per Syllogismum probari debet. Secundo. Quia experientia constat ut notum nobis sit definitum, definitio tamen esse obscuram, quæ Aristoteles 1. *Anima*, 1. 4. & 5. ait esse difficillimum definire. Signum ergo est esse ignotiorem definitionem ipso definito. Tertio. Solet totum esse magis notum, quam suæ partes, ut Arist. 1. *ph.* 1. 4. & 5. At definitio se habet ut partes, definitum autem ut totum. Ergo. Hanc quæstionem habet Auerr. *quest.* 7. ait quæ, quadruplicem posse esse sensum quæstionis. Primus est, definitio notior sit definito; illa in conceptu confuso, hoc in confuso etiam confuso. Secundo. Definitio in conceptu distincto, quam definitum in distincto. Tertius. Definitio in conceptu confuso, quam definitum in distincto. Quartus. Definitio in conceptu distincto, quam definitum in confuso. Quid autem sint isti conceptus, facile est intelligendum, est enim confusus quo rem totam intelligimus, non tamen distinctè; Distinctus contra. Iam Auerr. primum & secundum membrum rejicit, quia definitio non potest secundum confusum essentior, aut ignotior definito, non ex natura sua conceptus confusus circa eiusdem planè naturæ & quidditatem non potest esse confusus, ita ut conceptus illius de eadem sit magis minusve notus. Secundo. Loco dicit comparari posse definitionem cum definito, quoad duos posteriores modos. Alia quoque multa dicit, quæ ab Auerroë istis maximi fiunt. Quod autem conceptus confusus definitionis notior sit quam distinctus definiti, probat, quoniam definitio continet partes definiti, sunt autem partes natura notiores toto, cuiusmodi est definitum, ut docet Arist. 1. *ph.* 1. 4. & 5. Multo verò magis sequitur definitionis conceptum distinctum esse notiorè quam confusum definiti. Supponenda sunt quæ de notioribus nobis & natura alibi diximus.

Et videndum est quomodo definitio à nobis usurpetur, nam etiam si secundum rem idem sit definitio, siue concipiatur ut proprium instrumentum, siue tantum ratione dictionis & orationis, quæ explicat quidditatem, ut rectè contra Protag. notat Aristoteles *text. 19.* tamen definitio à nobis considerari debet ut formaliter est instrumentum sciendi, & in ordine ad intellectum nostrum cui inservit.

Prima Propositio. Conceptus definitionis confusus notior esse potest, quàm item confusus definiti. Probatur, quia ipsæ etiam partes definiti, quæ in definitione explicantur, possunt confusè nobis duntaxat esse cognitæ; sed partes definitionis sunt notiores natura sua quam definitum. Ergo conceptus confusus definitionis notior est quam sit conceptus confusus definiti. Confirmatur. Cum enim sit tam difficile definire, ut plurimum partium definitionis vix habeamus exactam cognitionem, sed confusam tantum, & tamen passim dicitur esse notioiorem definitionem definiti. Ergo conceptus confusus definitionis notior est quam confusus definiti.

Secunda Propositio. Conceptus confusus definitionis non potest esse notior quam distinctus definiti. Ratio. Quia conceptus distinctus definiti non est aliud realiter loquendo, quam distinctus definitionis, sed conceptus distinctus definitionis notior est quam eiusdem confusus. Ergo. Imò implicat cognosci distinctè definitum, & non per distinctum definitionis conceptum. Nec valet argumentum Auer. partes esse notiores toto; id enim intelligi debet cæteris partibus, hoc est notiores sunt partes in confuso cognitæ, quam totum in confuso cognitum. Quare etiam notiores sunt partes distinctæ cognitæ, quam totum ipsum distinctè etiam cognitum. Quare certè infert Auer. conceptum confusum definitionis esse ignotioiorem quam distinctum definiti. Vnde Aristoteles *sect. 18. in probl. 9. in-*

quit id quod est definitum, solere notius esse, quo fit ut historis quæ rem vnam aliquam continet, nobis tolent esse gratiores, quam quæ plures.

Tertia Propositio. Cum dicitur definitio esse notior definito, non est sensus quod prius sit cognita quam definitum, nam fieri potest ut sæpe ante cognoscatur definitum quam definitio. Imò secundum Aristotelem 2. *prior. cons. 37.* ex definitione vnius rei in vno causæ genere colligere possumus aliam definitionem ex altero causæ genere. Et cum definitum sit semper aliquid totum, ac proinde magis sensatum, & cognitioni solet à nobis prius cognosci quam definitio, quamvis non sine aliquo conceptu respondente cognitioni definiti, qui erit confusus, aut quid nominis, aut descriptivus. Dicitur ergo definitio notior esse definito, non quod præcedat distincta definitionis notitia distinctum conceptum definiti, id enim fieri non potest, nec quod reuera maior sit cognitio definitionis quam ipsius definiti, id enim etiam fieri nequit, cum realiter loquendo eadem sit notitia definitionis distincta, & definiti item distincta, sed quoniam nomine definiti ut plurimum intelligimus illam rem secundum se quæ sub hac ratione se habet in quiddam totum & confusum, aptum quod per definitionem distinctè cognoscatur, & eadem ferè ratio est passionis siue proprietatis quæ per demonstrationem probatur, illa enim ut probata per demonstrationem, est æquè nota atque Demonstratio siue præmissæ, per quas est probata, & tamen Demonstratio dicitur constare ex notioribus, nimirum quia tam Demonstratio quam Definitio obiectivè sumuntur tanquam instrumenta ad producendam in nobis alicuius rei notitiam.

Obijciat. Propter quod vnumquodque tale, & illud magis, sed definitum distinctè cognoscitur propter distinctam definitionis cognitionem; Ergo illius conceptus notior est quam defini-

tum.

QTÆSTIO PRIMA.

Cur sit difficile definire?

miti. Respondeo. Illud magis in illa maxima Aristotelis non sumitur intensiue, sed perfectiue, & ratione independentiæ, hoc vel est propter quod aliquid illud magis cognoscitur, id est independenter ab alio, assumitur enim tanquam quid perfectiue alterius, hoc autem fieri solet, ut quod alteri perfectionem communicat, ab eo sit independentes. Vel accipi debet definitum secundum se, quomodo definitio quæ assumitur ad ipsum explicandum est notior, si tamen accipiat definitum ut distinctè cognitum, non est definitio notior intensiue loquendo. Atque ex his facile occurrendum argumentis pro parte negatiua, quæ enim sunt pro parte affirmatiua, sunt pro nobis.

Ad primum dicimus. Definitum notius est cognitione confusa. *Ad secundum.* Conclusio nunquam est in Demonstratione continens definitionem nisi tantum materialiter, hoc est tanquam prædicatum quoddam quod de alio dicitur: quidditas enim est simplex & pertinet ad simplicem apprehensionem. *Ad tertium.* Patet ex dictis.

SECTIO QVARTA.

De modo inueniende definitionis.

Omnique & omnino difficillimū est definitionem inuenire, quare querenda est illius certa aliqua methodus. Quia igitur valde confert ad definitionis cognitionem scire eam reperire, operum pretium erit, ecquid etiam poterimus in re tam difficili experiri, præsertim cum impossibilitate quidem omnem definitionem de medio sustulerunt. Primo dicemus causam difficultatis quæ inest in definiendo. Secundo An sit aliqua communis methodus & ratio definiendi. Tertio de particularibus modis.

Supponendum est in prima operatione intellectiua errorem esse posse, si cum vel non apprehendit rem, vel perturbato ordine quæ in re sunt consideranda. Præterea, communes quoque sunt difficultates definiendi ac demonstrandi, quæ tractatu de scientia sunt à nobis demonstratæ. Sed definitio peculiaris quasdam causas habet, quoniam ultimam rei quidditatē, & id per quod ultimè constituitur, cognoscere difficillimum est, ut properea existimamus quidam, si non tollendas, certè non posse à nobis cognosci ultimas eorum differentias. Et huius ratio prima esse potest, quia res aliquando sunt valdè imperfectæ, & suum esse habent independentes à multis alijs, quare Arist. 3. ph. 1. 15. quid sit motus intelligere ait esse difficile, quoniam, inquit, est ens ad aliquid, quam etiam dicit prædic. c. de Relatione. Secunda, Quoniam res ferè omnes à nobis intelliguntur tantum adminiculo sensuum, quo fit vix ac nè vix quidem purus & nudus substantiæ conceptus à nobis formari possit. Tertia, Quoniam, ut inquit Arist. 1. Anima. 1. 4. est communis quidam modus definiendi, hoc est sunt multe res quæ maxima sunt affinitate iunctæ, ac properea cum propriam cuiusque rei quidditatem definire volumus, semper dubitari potest, nū omnia compellendamus quæ pertineant ad illam. Quarta, Quoniam videmus multa esse in rebus quæ solis, semper & omnibus quæ contineantur sub illis, ex quo etiam confurgit quædam suspicio ne illa ipsa pertineat ad intrinsecam rei essentiam, & quia inter hæc est quidam ordo, fortè alicui in mentē veniet primam passionem esse ultimam rei differentiam. Quinta, Quoniam, ut colligitur ex Aristotele 1. Anima. 1. 4. 6. 1. sæpè unus definiendi modus circa

Q o o o 3   aliquod

aliquod particulare entis genus non est accommodatum ad definiendam aliam rem, quare facile est in illum incurrere vt definire volentes hanc rem, adhibeamus modum ad definiendam aliquam aliam rem distinctam; Vt enim inquit Arist. alia est definitio planorum, alia linearum, &c. & alius est modus definiendi res materiales, alius spirituales. Sed præterea particularis quædam difficultas est circa vnam eandemque rem, an sit facilius definire vniuersale, an verò singulare, vel particulare. Cum dico particulare, non intelligo diuiduum, sed minus vniuersale. Hoc tradit Arist. 2. p. s. 22. dicens facilius esse definire singulare quam vniuersale, quod sine dubio habet difficultatem: nā i. p. b. s. 3. 4. 5. dicit Arist. totum vniuersale esse nobis notius quam singulare. Ergo etiam facilius potest definiri vniuersale quam singulare. Ex hoc 3. f. d. 2. quest. 2. colligit speciem infimam secundum proprium suum & distinctum conceptum esse nobis notorem, quam genus. Flam. q. Leg. cap. 10. refert quorundam sententia, qui aiunt facilius esse definire singulare quam vniuersale, definitione confusa, non autem distincta. Hanc sententiā refellit, quoniam genus & aliquid quod est magis commune, est natura prius quam species & id quod est magis commune, ergo non potest speciei tradi definitio, nisi genus autē essentiam explicetur. Distingunt autē ipse cognitionē tribus modis; est enim, inquit, quædam maximè confusa, alia maximè perfecta. Denique datur medius quidam status inter utramque, si ergo loquamur de cognitione maximè confusa, sic, inquit, magis communia prius cognoscuntur, sunt enim vt plurimum quædam sensibilia, quæ in sensus nostros facilius incurrunt. Si autem loquamur de cognitione maximè perfecta, sic, inquit, etiam oportet prius cognosci magis commune, ob iam dictam causam, quia genus vt definitur non eget explicatione specierum, at species non potest definiri nisi à prius definitione genus ponatur. Quid

autem intelligat per suam mediam cognitionem, non satis intelligo, nisi quod tandem includat Arist. dum loquitur de definitione, loqui præcipue de differentia quæ primatum tenet in definitione, sed quicquid sit de hac re, non potest id cum antecedentibus coherere quod ille subdit, nempe facilius esse definire hacratione minus vniuersale, quā magis vniuersale, seu commune, quia sicut cogeri debet genus, vt speciei, cognoscatur definitio, ita profectò cognosci debet constitutiva differentia generis, quia etiam impossibile est perfici definitionem speciei vt est ex genere, si etiā non cognoscatur ipsum genus in se, quod fieri non potest ignorata differentia. Retineatur ergo solutio illa, quā priore loco Flam. protulit, cognitione confusa facilius est definire speciem quā genus, & id quod magis commune, quia minus vniuersalia magis etiam sunt coniuncta cum sensibus nostris: Si autem de distincta cognitione rerum sermo sit, necesse est ante cognoscamus magis vniuersale quam quod minus. Itaque facilius erit hac solum ratione definire minus vniuersale quam magis, si spectetur veritas vtriusque, qua queritur in definitione; cum enim qui rem aliquam minus communem definiendam accipit, non debeat per tam multa vagari, idcirco citius etiam absolvere potest definitionem rei minus vniuersalis: Est enim notandum loqui ibi Aristotelem de modo inuestigandæ definitionis per quandam compositionem. Fit autem hic modus compositionis, cum & singularibus & minus vniuersalibus gradatim ascendimus ad magis vniuersalia & communia, vt rectè ibi notat Caiet. Quare cum incipiendo à singularibus pauciora sint nobis enumeranda, vt perueniatur ad partes rei definiendæ, & à paucioribus sit faciendā abstractio, merito hoc nomine dicitur facilius esse definire minus vniuersale quam magis vniuersale. Quæ etiam de causa Arist. ibid. ait, in eo quod est magis vniuersale latere appellationes, hoc

hoc est cum genus multa sub se contineat, quæ diuersarum sunt rationum & perfectionis, difficile est quodāmodo effugere aliquam æquiuocationem, dum singula nobis longo dictu sunt enumeranda, sed hanc totā rem Them. cap. 22. 2. po. his verbis expressit: Ex ijs, inquit, delucet longè facilius speciem indiuiduam definiiri quam genus, ea enim quæ singularibus insunt communia magis quam quæ speciebus perspicua sunt, definitio speciei ex singularibus definitio generibus ex speciebus colligitur. Præterea euidentior est speciei quam generis enominatio, hominimaque est, præterea dicitur species sensum esse, & sensibilia sunt cognitu magis facilia, ubi duplicem rationem tradit. Prima, Quia species proximè à singularibus abstrahitur, genus à speciebus, quare operosius est & difficilius genus magis abstractum cognoscere, quā speciem minus. Secūda, Quoniam species propius accedit ad sensus, genus longius abest. Et hæc debent accipi secundum suos præcisos gradus, hoc est id quod commune est quatenus est magis commune, & id quod est singulare, vel minus vniuersale quatenus est huiusmodi, absolute enim si de exacta speciei definitione loquamur, haud dubie quin antecedere debeat generis cognitio. Lege Perer. lib. 3. c. 12. Et Fom. 1. Met. c. 2. p. 2. §. 5.

QVÆSTIO SECUNDA.

An detur vna aliqua methodus definiendi?

Arist. 1. Anima. l. 5. maximi facit hanc quæstionem, postquam enim dixit omnino difficultissimum esse fidem aliquā accipere de definitione animæ, tantæ difficultatis hanc causam reddit, quoniā inquit, cōmunis quæstio est num sit aliqua cōmunis via definiendi. Quare videtur Arist. ibi supponere vnam esse aliquam viam definiendi, tamen dubitat ibid Simpl. quoniam definitio ac definiendi ratio rebus ipsi debet esse accō-

modata, sunt autem res valdè distinctæ. Respondet vnam esse definiendi viam, quoniam vna est substantia omnium rerum definiendarum, esse autem plures secundum varietatem & multiplicitatē rerum quæ definiuntur, & tandem concludi esse vnam & plures. Quæ Simpl. cij responsio videtur hanc quæstionem expediri, quod tamen vt facilius intelligatur, nota cum Flād. 1. q. 7. posse esse duplicem huius quæstionis sensum, Primo, Vtrum possit dari aliquis cōmunis modus definiendi ratione præceptorum quæ cum nobis tradant, quo res omnes cadē ratione definire possimus. Secundo, An possit esse aliqua cōmunis definiendi ratio, qua propria etiam cuiusq; rei principia nosse possumus. Et adde hunc modum vel spectari posse in se & seorsim à quolibet particulari definitione, vel certè vt est applicatus ad res ipsas quæ definiuntur.

Prima Propositio. Certum est dari vnam definiendi methodum, qua res omnes propositas definire possumus, hic autem videtur contineri istis verbis Arist. 2. po. com. 70. l. 8. 17. talia itaque accipienda sunt vsque ad hoc, quousq; tot accepta fuerunt primum, quorum vnumquodque in plus inierit, omnia verò non in plus sunt, hunc enim necesse est esse substantiam rei, hoc est vt res aliqua definienda debent accipi essentialiter partes, & tam multæ, vt quamuis quælibet seorsim latius patet, quam id quod definitur, omnes tamen coniunctæ conuertantur cum suo definito. Quod præceptum dat Arist. respiciens vel ad communem illam opinionem quod differentiarū vltimæ nullæ sint, vel certè cum nos latent, vt præceptum sit magis amplum; tunc enim multæ differentiarū sunt ponendæ, quæ propter multum conuersum vni conueniunt rei. Hoc quod diximus, confirmatur, nam datur vna cōmunis methodus probanda accidens desubiecto, i. demonstratio, ergo vna etiā dari debet, qua essentia cuiusvis rei explicetur.

Com-

Confirmatur etiam, quia veteres. Plato præsertim & Hipp. censuerunt unicum etiam modum ac specialem esse definiendi modum.

Secunda Propositio. Possunt plures species modorum definiendi assignari. Est Arist. 2. *post.* ubi triplicem affert viam definiendi: Per compositionem, siue resolutionem, per diuisionem & demonstrationem. Imò etiam 1. *Anima.* 1. 4 cum querendum dixit communem illam viam definiendi dubium quoque esse mouit nūm illa sit diuisio, vel demonstratio, vel aliqua alia. Vbi Iand. has tres methodos aperte distinguit, & diuisionem Platoni ascribit in Soph. & Ciuili, Demonstrationem Hippocrati quod indicat Arist. 2. *post.* sed illam aliam methodum cuius Arist. nomen tacuit Iand. ex Aut. Auerr. putat esse compositam ex vtraque præcedenti, sed fallitur; Vt enim D. Tho. ibi obseruat, tertia methodus distincta est compositionis, siue resolutionis, quod etiam ipse Arist. testatur. Verum uti omnes methodus non habent sibi commune vniuocum valde enim sunt hæc inter se distincta Demonstratio, diuisio, compositio, vel resolutio, si autem conferantur ad res ipsas quibus applicantur, videtur etiam non posse esse aliquid commune vniuocum, quemadmodum nec res ipsæ habent vnā rationem vniuocam, nisi fortasse placeat apprehendere omnes istas methodos tanquam accidentia abstracta, quæ rebus quæ definiuntur tanquam diuersis subiectis applicentur, vt sicut eadem albedo diuersis subiectis applicari potest. Vel sicut quantitas eadem esse potest & in materia cælesti, & in materia inferiorum, cum tamen istæ materiæ dicantur esse diuersarum rationum, & sic eadem generis notio potest accommodari ad substantiam, & ad omnia accidentium genera, ita etiam istæ methodi applicari possunt ad substantia diuersa, retinentes tamen eandem planè rationem.

Tertia Propositio. Si accipiatur definitio ratione rerum ipsarum quæ definiuntur, tunc omnino plures sunt methodi &

modi definiendi; Vt enim rectè docet Aristoteles *de part. animal.* cap. 1. in qualibet scientia est veluti duplex habitus: Vnus est scientiæ ipsius totalis, alter est methodi cuiusdam propriæ quæ præscribitur vt res talis scientiæ propositæ, tali etiam ac determinata ratione definiatur, demonstrantur, ac pertractantur: aliam enim methodum requirit res materialis & sensibilis, aliam res composita ex materia & forma, aliam res spiritualis, aliam substantia, aliam accidens, denique vel illa generis species distinctam definitionis rationem postulat. Verum an hi omnes methodi particulares ad vnā scientiam totalem peruenire possint, diximus tractatu de scientia, & dicemus paulò post. Negat autem Iand. 1. *Anima.* quæst. 7. pertinere has omnes definiendi rationes ad vnā scientiam, quia, inquit, superfluum essent omnes scientiæ, quemadmodum diximus de vna scientia quæ complecteretur rerum omnium cognitionem, quæ tamen sit commoditatis tantum causa distributa in plures partes, ita etiam omnes istæ definiendi rationes pertinere possint ad vnā scientiam, quam appellat 1. *de part. animal.* peritiā, nihilominus partes huius scientiæ quælibet propriam sibi vindicant definiendi rationem, ex qua definiendi ratione collegit Aristoteles 6. *Metaph.* ternarium illum speculatiuarum scientiarum numerum.

QVÆSTIO. TERTIA.

De particularibus methodis definiendi.

Triplicem Aristoteles 2. *post.* à com 69. definiendi methodum esse dixit: Diuisionis, compositionis, & demonstrationis. Diuisio prodest multum ad definiendum, quia illa efficitur vt assumantur definiti ordine quodam partes, vt videlicet ante accipiamus genus quam differentiam, & si proponatur verbj gratia definiendus homo, primo videri debet sub quo supremo genere collocetur, quod vt plurimum notum erit. Est ergo homo sub genere substantiæ, iam verò vt accipitur proximum hominis genus, est diuidenda substantia immediatè in duas differentias, quæ

quæ suo ambitu comprehendant quicquid pertinet ad illud genus, postea ubi vel per se constituerit, vel ratione aliqua leui probatum fuerit hominem contineri sub tali membro, pergendum est ulterius, donec eo deveniatur, ut talis sit repperia differentia, quæ ulterius diuidi non possit, vel si malumus, species constituta per illam, siue quod sit aroma species, siue certe quod peruentum est ad illam rem cuius quærebatur definitio, quæ potest esse & infima, & interiecta: Et idem est proportionaliter de differentia, cuius definitio queritur. Dicit autem Aristoteles *comm. 75. & seq.* debere omnes intermedias nulla omiſſa perſcenſeri, ut ita fiat definitio definitio adæquata & demum concludit optimam hanc esse definiendi rationem, quæ etiam vocari solet definiendi ratio per descensum, & per dissimilitudinem; definientes enim à supremo genere, vel superiore, descendimus usque ad inferiora, & quia accipiuntur semper binæ differentie oppositæ, & inter se maximè dissimiles, idcirco dicitur hic definiendi modus tradi per dissimilitudinem. Hanc methodum Plato magni existimabat, ut ea usus est in *Soph. Phæd.* &c. in *Soph.* ait in *fin.* hoc nomine peccasse antiquas, quod eam non haberent perspectam, in *Phæd.* autem eum qui hac methodo utatur, se profiteatur sequi velle, eiusque vestigia tanquam numinis diuini. Sic ergo solet diuisio quæ propria sunt alicuius rei separare ab ijs quæ sunt distincta. Verum existimo Platonem tanta de diuisione encomia prætulisse, non ut propria est definitionis, sed etiam ut maximè facit ad omnem scientiam, de qua lege Interpretes omnes in *1. pr. sect. 2. cap. 1. Bo. lib. de diuis.* Eust. *2. po.* Auerr. *1. Anima. comm. 5.* Alc. *cap. 5.* Aristor. cum *locis citatis*, tum *1. de part. animal. cap. & 2. & 24. & 5. Top.* quia etiam scripsit Aristoteles librum de diuisione & definitione, ut refert Diogenes. Imò Aristoteles capissimè in definitione utitur hac methodo, præsertim *3. phys.* definiens mo-

tum, & *1. Anima. & lib. 2.* definiens animam. Inquit Aristoteles. *1. Anima. 1. 6.* Primum autem fortassis necessarium est diuidere in quo generum & quid sit, dico autem utrum hoc aliquid substantia sit an qualitas, vel quantitas, &c. quo loco præterea diuidit substantiam ad quam pertinere constabat: animam in actum & potentiam, in materiam & formam, & *lib. 2.* iterum rediens ad definitionem animæ in *1. 3.* diuidit iterum substantiam in materiam, formam, & compositum, quoniam constabat animam esse formam & actum; diuidit corpus, cuius anima erat actus, in naturalia & non naturalia, in organica & non organica, & *7.* ex omnibus membris colligit definitionem animæ. Cæterum hæc ratio definiendi non facit ut probetur à nobis definitio de re quæ definienda proponitur, hac enim de causa Aristoteles *2. post. in text. 10. comm. 75.* refellit diuisionem, nempe quoniam ostendit per syllogismum diuisionum probari de re aliqua definitionem, reuera enim diuisio solum secat rem in suas partes, nec ullam continet probandi vim, quo etiam nomine *1. pr. f. 2. cap. 1.* diuisionem rei ieiio, ut *ibid.* notant Interpretes, de quare vide Domin de Fland. *2. post. quest. 14.* & Zab. *3. de Meth. cap. 10.* Secundæ Ratio definiendi est per compositionem, vel resolutionem, quamuis aliqui hæc duo velint distincta. Traditur ab Aristotele *2. post. 2. comm. 70. usque ad 80.* Fit autem hæc methodus altero horum modorum; Velenim primo consideratur res definienda, quatenus in suis inferioribus spectatur, quod proprium illis est, & id in quod essentialiter omnia conueniunt, hæc posteriora ad rei definitionem pertinent, vel accipiuntur etiam inferiora vnius alicuius generis, ut comparantur cum alijs rebus quæ non sunt sub illo genere, & spectantur ea in quibus tam hæc quam illa inter se conueniunt; nam ex istis efficitur definitio illius superioris; verbi gratia, sit definiendus homo, debe-

mus considerare hunc & illum hominem. & reiectis ijs quibus hic homo ab alio, id quod superest, quoniam est de essentia singularium omnium, etiam pertinebit ad definitionem hominis. Vel etiam si comparetur homo cum rebus alijs non pertinentibus ad idem genus, tunc id quod erit proprium hominis dicetur etiam ad illius quidditatem pertinere, & si definendum sit animal, potest confiteri cum alijs non sunt eodem genere, & considerata sunt ea in quibus ista immed. atq. conveniunt, nam erunt quoddam genus superius ad ista duo. Si autem consideretur id quod proprium est hominis, & quod proprii est bruti, scilicet esse substantiam, viventem, sentientem, & rationis participem, bruti autem rationis expertem. Id quod restat, reiectis utriusque huic speciei proprijs, erit definitio animalis; est enim animal substantia vivens, sentiens. Solet autem hæc methodus appellari & compositionis, & resolutionis, quo utroq; nonnunc Recentiores passim videntur hac methodo, Et si Zab. 4. de *Methodis* sentiat rectius appellari absolute *Resolutionem*. Ratio est, quia quatenus accipiuntur inferiora aliqua, & membratim secantur in suas partes superiores, dicitur esse resolutio, quoniam hæc nihil aliud est nisi reductio rei compositæ in suas partes superiores, & ideo etiam applicatur Methodus assensus atq; similitudinis, quia ab inferioribus ad superiora gradum facimus, & definitio tandem invenitur per collationem earum rerum, in quibus est similitudo. Dicitur autem definitio compositionis, quatenus rem quæ definienda suscipitur, resoluta aliqua re inferiore, ex suis partibus proprijs componimus, & hanc præfert Arist. præcedenti divisioni, quoniam continet aliquam vim probandi: solemus enim in ea inductione quadam uti, ex qua, quoniam videmus definitionem huic & illi inferiori convenire, colligimus esse propriam illius rei definitionem, divisio autem solam distributionem partium continet, nec tamen

Aristoteles propterea vult per hanc methodum probari per se quidditatem de subiecto. Tertia Ratio definiendi est per accidentia, id est ut ex multis accidentibus quæ in rem aliquam unam conveniunt, colligamus à posteriori definitionem rei; sic enim inquit Aristoteles 1. *Animæ*. c. 11. V. detur autem non solum ipsum quid est cognoscere utile esse ad cognoscendas causas accidentium, sed & e contrario accidentia conferunt secundum magnam partem ad cognoscendum ipsum quid est; cum enim habemus reddere rationem de accidentibus aut omnibus, aut pluribus, tunc de substantia habemus quid dicere optime, &c. Vbi hanc rationem reddit, quia maxima est connexio inter accidentia & ipsum quid est, unde inquit, Qui accidentia rectè cognoverit, optime se habere possit circa cognitionem quid est, unde & in demonstratione accidentium medium ipsorum est. ut de subiecto probentur ipsum quid est. Vide Them. & Averroem 4. *phys. comm.* 33. 2. *ead. comm.* 4. 2. *Metaph. comm.* 11. Vocant quidam hæc accidentia essentialia, hoc est, quæ ex essentia manant, & sunt rei propria, quoniam accidentia communia non sunt apta ut ex ijs in cognitionem quidditatis veniamus, in quo nonnulli aliter sentientes reprehenduntur nisi forte intelligant concussum multorum accidentium communium quæ uni soli rei tantum conveniant. Verum doctum est quomodo possimus ex accidentium cognitione in substantia cognitionem venire; hæc enim pro eodem sunt sumenda, ut restatur Simplicio *ibi*, cum tamen præter rem plerique Interpretes moveant ibi questionem de substantia ut est generis entis distinctum ab accidente; nam ut sæpe diximus, potius quidditas ipsa facit nos venire in cognitionem accidentium, imo hæc sine illa non possunt intelligi. Confirmatur primo. Quia quod ad substantiam attinet, ut vult Aristoteles 7. *Metaph. text.* 4. prior est non modo tempore & perfectione, sed etiam cogni-

tionem,

tionem, & idem est si accipiatur substantia pro quidditate in communi, quoniam est causa passionum. Confirmatur secundo. Nam nec substantia cognitionis alterius substantiæ causa esse potest, nec unum accidens alterius, nec obiectum unius alterius obiectum alterius. Multo ergo minus potest accidens esse causa cognitionis substantiæ. Hæc quæstio est propria tractatui de anima intellectiva, de qua rectè land. 1. *anima. quæst.* 10. Varij autem sunt dicendi modi quos habet Tolet. *quæst.* 6. 1. *Anima.* In his primus est Nicolai, qui quoniam, inquit, accidentia sunt quædam similitudines substantiarum, inducunt nos in cognitionem ipsarum, quemadmodum cum primum ovem cernit lupum, concipit imaginem ac notitiam imitariarum. Secundus modus est land. *ibid.* disponi intellectum nostrum per accidentia sicut disponitur materia ad formas substantiales recipiendas, fieri autem vi intellectus agentis vi substantiæ ipsius in intellectu nostro cognitio imprimatur. Tertius Apol. 1. *Anima q.* 7. ait primo à nobis cognosci concreta rerum sensitiarum, id est non modo accidens ipsum abstractum, sed etiam subiectum ipsum in quo est accidens, verbi gratia album, postea autem opera intellectus nostri discutientis secerni virtusque rei huius proprios conceptus. Quartus Zousin. 7. *Metaph. quæst.* 14. dicit cognosci primum totum hoc, videlicet substantiam & quod sensibile est, sed postea vi intellectus agentis elici quamdam speciem à sensibilibus propriam ipsiusmet substantiæ. Denique Caietan. Diennensis dicit percipi à nobis in potentia cogitativa, quam dicit esse cognoscitivam rerum singularium, & substantiam, & id quod sensibile est, sed postea singularem speciem rei substantialis producere vñ cum intellectu in potentia intellectiva speciem universalem. Hi sunt præcipui modi, ex quibus cuiuslibet liberum erit eligere quid magis placeat. Id certe constare videtur proprium & adæquatum substantiæ conceptum,

ut ait Herit. *quodlib.* 3. *quæst.* 12. vix posse vllum putum in hac vita haberi, semper enim admisceberetur cognitioni sensitiæ & accidentali. Quod autem ad rem nostram facit, id nobis sufficit, accidentia ipsa plurimum contere ad cognoscendam & substantiam ipsam, & quidditatem quamlibet in communi, unde si de substantia loquamur, sicut accidens passim dicitur esse virtus propria substantiæ, qua substantia ipsa agit, ita mirum videri non debet si accidens sit veluti quoddam instrumentum ad substantiam in nobis producendam cognitionem. Imò experimur cognitione accidentium viget nos plurimum ad inuestigandam notitiam quidditatis, quæ illorum est vera causa, sic enim Aristoteles 1. *Met. sum* 1. *cap.* 2. ait naturam esse Philosophiam ex admiratione quorundam effectuum propriorum, quorum homines causas nosse cupiebant. Quod si primo habeatur tantum cognitio effectuum ipsorum ut sunt sensibiles & accidentales, tamen progressu deinde temporis, & quadam intellectus perspicacitate efficitur, ut utrumque istum conceptum substantiæ & accidentis discernamus. Hinc ergo ad argumenta respondere facile est: ad rationem enim dicimus substantiam quidem & quidditatem, esse medium quo à priori accidentia cur insint & necesse cognoscamus. Hoc tamen non prohibet quo minus accidentia ipsa terant nos ad cognitionem essentia à posteriori, & ex effectis. Ad primam confirmationem, substantia quidem perfectior est absolute quam accidens, accedens tamen partim est prius, partim posterius. Prius est ratione cognitionis sensibilis & confusæ posterius vero ratione cognitionis distinctæ & perfectæ, ut ait Phil. Accidens cognoscitur ante substantiam, quoad sit, cognoscitur posterius substantia, quoad quod sit, & propter quid sit. Vel etiam vi respondent Apoli. & land. dicitur substantiæ cognitio esse prior, quia perfectior. Vel vi alij respondent, dicitur prior cognitio substantiæ, quia semper cū

cognoscitur accidens, cognoscitur ut affirmum substantiæ, ac proinde cognoscitur substantia ut affecta accidente, & idem est iudicium de substantia si pro quidditate accipiat. Ad secundam confirmationem respondet laud. disparere esse rationem, quia accidentium cum substantia magna quædam est cognatio, prout videlicet hæc aut illa accidentia ex talis subiecti essentialia manant, unde sunt sibi quodammodo illa subordinata, sic cognitio sensitiva cum intellectiva. Porro hæc via investigandæ definitionis eadem videtur esse cum Demonstratione Quia, per quam ex effectis, ex signis, aut quomodolibet à posteriori cognoscimus quidditatem rei. Qui tamen methodum illam traditam ab Aristotele 2. *post.* rependiendæ definitionis expendunt, non existimant Aristotelis sermonem fuisse de hac Demonstratione, præter unum Zab. 4. de *Met.* cap. 13. Reuera enim Aristoteles 2. *post.* vult ex demonstratione ipsa elici definitionem essentialem & perfectam rei, quod non nisi per Demonstrationem à priori & propter quid effici potest.

Sic ergo quarta Methodus inveniendæ Definitionis per Demonstrationem propter quid: quam maximi facit Auerroes. Est autem, cum cognita prius definitione essentiali, quæ est per genus proprium, propriamque differentiam, tum ut ostendamus proprium de re aliqua passionem, adhibemus tanquam medium definitionem causalem illius rei. Et quia definitio essentialis cum nondum est cognita definitio causalis rei, videtur non perfectam nobis de re parere cognitionem: ideo Averr. in *Epit. Log.* appellare solet Definitionem illam Nominalem, quod potissimum accipitur in rebus illis de quarum dubitatur existentia, verbi gratia, si vacuum definiremus locum corpore destitutum: quomodo Arist. 2. *post.* cap. 11. in fine. ubi præmisit glaciæ definitionem, ut, Aqua quædam concreta; subdit postea, ut ostendatur hæc passio congelationis inesse aquæ, utendū hoc medio, quod omni ex parte aqua calore priuatur. Et alibi, postquam dixit, Eclipseis esse defectum luminis in luna, subiicit ut hæc passio demonstretur, mediū esse

debere interpositionem umbræ terræ. Sed dubium est: Quare cum definitio per demonstrationem hac ratione colligatur, ut ad essentialem definitionem apposita casuali resultat quædam totalis definitio maxime perfecta, ex casuali & essentiali, Aristot. 2. *post.* dicit, istam definitionem extendi & elici ex demonstratione debere. Quomodo enim ante demonstrationem ponitur esse à nobis cognita ipsa definitio? Eust. 2. *post.* 1. 176. ait, Definitionem causalem esse in demonstratione propositionem quendam indeterminabilem, & ante cognosci quam efficiatur Demonstratio. Sed si hoc ita est, cum dixerit ante demonstrationem cognosci definitionem essentialem, hic velit cognosci etiam causalem: quid superest nisi ut dicamus definitionem constantem ex utraque cognosci posse ante Demonstrationem. Recentiores quidam dicunt, cognosci definitionem causalem ante demonstrationem non ut est definitio, sed ut est causa. Sed nec hoc satis facit: quoniam propositiones Demonstrationis debent omnes esse aut in primo vel secundo modo. Porro primus modus est, cum prædicatum ponitur in definitione essentialis rei, debet ergo cognosci quod causa est etiam ut definitio est, etiam si non per modum simplicis definitionis. Flamin. *quest. Log.* cap. 7. ait, Aliud esse cognosci re definitionem secundum partem aliquam seorsim, aliud autem simul ut constantem ex his vel illis partibus. Iam ergo potest Definitio siue Causalis siue Effectualis imperfectè cognosci ante constitutā Demonstrationem propter quiddam imperfectè & simul non cognoscitur, nisi ubi est constitutā Demonstratio propter quiddam: sicut, inquit, quamlibet virtutem potest quis imperfectè possidere, sed perfectè nullam, nisi eam comiteptur reliquæ omnes. Cum ergo facta est Demonstratio propter quiddam, aqua Definitio dicitur solo suo & positione differre, statim in potestate nostra est, definitionem perfectam elicere, constantem ex Essentiali & Casuali. Hæc tamen res non potest plane intelligi, vsque dum de definitione siue differente dixerimus. Hoc autem constat, huiusmodi

modi definitionem quam ex Demonstratione elicitur esse tantum accidentis, non autem substantiæ: quia substantia non potest ullam habere causam; accidens autem habet substantiam & subiectum tanquam causam: nec credendum est, definitionem illam probatam fuisse per Demonstrationem.

SECTIO QUINTA.

De Definitione in ordine ad Demonstrationem.

IN hac ultima parte non pertinet Quæstio illa de Definitione ut est medium: nam de ea diximus *intr. de Demonstratione*. hic autem agemus de Definitione ut est instrumentum. Nec etiam conferre volumus Demonstrationem cum Definitione in ratione communi instrumenti sciendi, id enim, Sectione prima fecimus. Restat ergo ut videamus, An Definitio concludi possit vel probari per Demonstrationem: & quid sit definitio quæ solo situ ac positione differre dicitur à Demonstratione.

QVÆSTIO PRIMA.

An Definitio probari possit per Demonstrationem.

Hanc Quæstionem disputat Aristoteles, 2. *post.* d. 1. 3. &c. & Auerr. in 1. *post.* Thomist. in argumento illius quæst. 5. 1. & 59. 1. *post.* Z. m. 13. Thuf. 10. 2. in fin. Alb. 2. *post.* tr. 2. cap. 8. Egid. 4. Met. q. 1. 4. Videntur autem tres esse de hac re sententiæ. Prima est Alphar. apud Aluar. unus eiusdemque rei plures definitiones æquæ perfectas esse posse, & unam ostendi per aliam. Secunda Hippocratis, qui dicit Demonstratione in communi posse concludi de re Definitionem. Tertia Platonis, id fieri posse per divisionem, quamvis reuera non constet Hippocratem vel Platonem aliud voluisse, quam quod dixi, Divisionem ac Demonstrationem esse bonas vias repetendæ Definitionis. Aristoteles verò perinde eas refutat ac si in ea fuisset senten-

tia. Auerr. *locis cit.* hæc dicit: prima, Definitionem in genere loquendo, non posse probari per Demonstrationem; quia, inquit, siue sit perfecta siue imperfecta Definitio, semper, ut probetur per demonstrationem, debet in ea poni mediū quod eiusdem rationis sit cum definitione quæ est probanda; ac ideo semper debere supponi aliquam definitionem, imo peti principium, cum, si definitiones ita sint æquæ perfectæ, oporteat unam æquæ probari posse per alteram. Sic enim argumentatur Aristot. 6. Met. 1. 1. probans non posse substantiam, id est, essentiam probari, quia, inquit, probaretur per substantiam ac proinde vel peteretur principium, vel in infinitum abiremus. Secundo. Dicit Auerr. posse definitionem ex demonstratione deduci non concludi: quod etiam videtur Arist. asserere 2. *post.* comp. 42. ubi Arist. ipse & Græci Interpretes, Auerr. & D. Thom. hoc discrimen esse volunt inter deducere & concludere, quod concludere sit aliquid inferre vi talis medij, ita ut propter argumentationem talem esse rem appareat; deducere autem solum est, posse materialiter ex eo quod continetur in conclusione aliqua alicuius argumentationis deduci hoc vel illud. Sic ergo potest definitio non concludi, sed deduci.

Quod si obiejas, etiam cum inferatur passio de subiecto per demonstrationem, non continetur in conclusione, quod huiusmodi passio directo inferatur, sed id inde deducere possumus. Resp. pro Auerr. Est eo quod in syllogismo sumitur definitio tanquam medium, per se constat ex vi talis syllogismi probari talem passionem subiecto inesse, & cur inquit, quod ante non supponebatur. Concludit ergo Auerr. Definitionem posse aliquo syllogismo concludi, materialiter, & tanquam prædicatū.

Ut tamen hæc res clarior fiat, Nota, triplicem posse esse intelligentiam huius quæstionis. Primus est, an absolute loquendo, id quod est definitio rei probari possit de subiecto tanquam quoddam prædicatum illius. Secundo, An probare possumus orationem aliquam, qua exprimi dicatur rei essentia esse veram illius definitionem.

PPP 3

Tertio

Tertio. An ipsamet rei quidditas & definitio, quatenus est quidditas & essentia, possit concludi de subiecto.

Nota secundo difficultas in hac questione oritur tum ex Arist. ipso, tum ex parte etiam rei: Arist. enim 1. *post. com.* 64. & 11. 2. *com.* 46. ait, Definitionem esse aut principium demonstrationis, aut demonstrationem totam, aut conclusionem eiusdem. Ex quo sequi videtur, posse definitionem formalem reperiri in Conclusionem, ac ideo probari. Idem vero Arist. 1. *post. com.* 73. 75. 6 & 7 dicit, in scientia de cognitione cuiusvis rei scientificæ solum esse principia subiectum & passiones, quæ etiam 1. *post.* 1. 2. dixit à nobis debere præcognosci. Significat ergo Arist. id quod per demonstrationem concluditur solum esse *passionem*: quod nomen quamvis proprie significet passionem quæ accedens est, extenditur tamen etiam ad quodvis prædicatum. Definitio autem secundum se non est prædicatum. Ex parte autem rei, pro affirmatiua sententia sunt dubitationes; pro negatiua autem quæ sunt à nobis allata ex Arist. Quod enim possit definitio probari per syllogismum, probatur primo. Nam rei vniuersales sunt definitiones; potest ergo una de subiecto probari per aliam, quod etiam fecit Arist. probans 1. *post.* 1. 5. definitionem Demonstrationis finalem per materialem, & 1. *de An.* 12. & 24. idem facit. Et confirmatur: quia causæ sunt sibi mutue causæ, ut dicitur 2. *phys.* 30. Secundo, ita probari potest definitio, verbi gratia, hæc, Animal rationale. Omnis oratio constans ex genere & differentia est vera definitio, hæc est eiusmodi. Ergo. Tertio. Per syllogismum diuisiuium ita probari potest. Omne animal aut est rationale aut irrationale. Homo est animal, & non irrationale. Ergo rationale, Ergo animal rationale. Quarto, per syllogismum à contrariis. Albedo essentialiter est Qualitas disgregans visum. Ergo nigredo essentialiter est Qualitas congregans visum. Quinto, per syllogismum qui appellatur Duplex, vel Duplicatiuus, vel eni ex suppositione, hoc modo: Omne quod est aptum ad capessendam beati-

tudinem æternam, est animal rationale in quid. Sed homo est aptus, &c. in quid. Ergo homo est animal rationale in quid. Appellatur hic syllogismus Duplex, quia ponitur illa reduplicatiua pars, in quid. Vltimas quatuor rationes ponit Arist. 2. *post.* aut tertio occasione præbet tum ut crui possint, tum etiam ut dissolui.

Prima Propositio. Definitio non potest probari de vna re per syllogismum duplicatiuum. Ita Arist. 2. *post. com.* 21. 22. 23. *sum.* 1. 3. Ratio: quia cum debeat medium conuerti cum maiori extremo, ut sit perfecta Demonstratio, ac porissima de qua est questio: si definitio probaretur per illum syllogismum, necessario peteretur principium, quia in maiore ponitur prædicari maior extremitas de medio in quid, & in minori medium de minori extremo in quid: quod cum non prædicetur de maiori extremo in quid, quia idem est cum maiori, vel quoad rem, vel conuertibilitatem; quæ dubium est prædicari maiorem extremitatem in quid de minori, atque medium de minori extremo in quid propter maiorem. Et confirmatur: quia in maiori propositione ponitur prædicari maior extremitas de medio in quid: quare supponitur esse illius definitio, eadem autem maior extremitas in conclusione prædicatur de minori in quid: Ergo eadem planè definitio duobus conuenit. At non potest perfecta definitio conuenire nisi vni rei. Confirmatur etiam: Quia in illo syllogismo supponitur id quod probandum est, nempe prædicatum dici in quid. Ergo quod concluditur, ex suppositione tantum concluditur. Et hinc soluta est vltima ratio.

Secunda Propositio. Non probatur definitio de definita per syllogismum diuisiuium. Id ait Arist. 2. *post. com.* 23. Ratio est. Quia diuisio ex se nullam habet vim probandi, sed tantum rem tribuit in suas partes: & si aliquid probat, solum per quandam inductionem, quæ ipsamet, si non recessit fuerint omnia singularia, nihil probabitur. Et confirmatur: Quia in hoc syllogismo plerumque supponuntur quæ maxime tamen essent probanda, vel istius rei quæ definitur hoc esse genus, hæc differentias rei

vel isti conuenire hanc differentiam, non illam, differentiam istam esse essentialem, &c. I ege Aristot. 2. *post. com.* 73. 4. &c. 1. *pr. scilicet*. 2. *cap.* 3. ubi syllogismum istum diuisionum negatorum appellat ac nullum.

Tertia Propositio. Non potest definitio probari per syllogismum qui sit ex contrarijs. Ratio: quia etiam supponit vnum alteri esse contrarium contrarietate essentiali, cum tamen fortassis sola sit oppositioratione qualitarum & accidentium. Deinde, ex contrarijs non est vnum per se magis notum quam alterum, & propterea æquè ambigi potest illius contrarij illam esse quidditativam definitionem, atque istius quod per aliud probatur.

Quarta Propositio. Non potest probari definitio de definito per syllogismum definitiuum. Ita Arist. 2. *post. com.* 27. Ratio. Quia etiam id supponitur, quod oratio ista contineat genus proprium propriamque differentiam. Confirmatur. Quia syllogismo inquit Arist. 2. *post.* non syllogizamus, id est, per definitionem syllogismi non solemus probare syllogismum. Ergo nec per definitionem definitionis probari poterit definitio. Iuuant tamen, inquit Aristot. istæ definitiones tum definitionis tum syllogismi, si extra præmissas sumantur, ut potissimum tanquam ad normam quandam conformare definitionem vel syllogismum, qui à nobis est construendus.

Quinta Propositio. Absolute loquendo, non potest probari definitio de definito. Ratio. Quia definitio ex natura sua est simplex quædam entitas: definitio ex natura sua neque ait neque negat: definitio ex natura sua spectat ad primam operationem intellectus. At id quod de aliqua probatur, debet in propositione aliqua poni, de eo debet ferri iudicium, pertinet ad secundam vel tertiam operationem. Ergo non potest definitio ut definitio est vlla ratione probari. Vnde Arist. 2. *post. com.* 43. ait, Definitionem non posse fieri syllogismum vel demonstrationem; quod est dicere, definitionem per se non posse quidem directè probari per syllogismum vel demonstrationem, tamen cum assumitur tanquam medium, posse ex demonstratione ipsa eli-

ci; quod tandem est, definitionem probari posse per demonstrationem materialiter, & ut est prædicatum. Et in hoc reus è nobis videtur sensisse Auerroes, nisi quod longius digreditur in eam dubitationem de Definitione quæ solo situ differt à Demonstratione; & quia per substantiam, de qua loquitur Aristot. 6. *Met. s. 1.* intelligit prædicamentalem, & non essentiali in communi, Thomæ, ut conciliet dicta Auerrois, multa etiam afferit præter rem. Vnde Arist. *com.* 37. & 38. ait, probari definitionem de definito, non ut definitio est, sed ut est quoddam prædicatum quod dicatur de subiecto. Quod etiam ait com. 36. & 6. *Met. s. 1.* absolute dicit, Non posse substantiam probari. Ut ergo probetur definitioni de definito, debet assumere rationem cuiusdam quæstionis complexæ, ut dicamus, An homo sit animal rationale, & tunc fieri poterit quod primo argumento obijciebatur, ut per vnum causæ genus probetur aliud de aliqua re.

QUESTIO SECUNDA.

Quid sit definitio solo situ differens à demonstratione.

Aristoteles 1. *post. com.* 64. & lib. 2. *com.* 46. ait, Definitionem aut esse principium in Demonstratione, aut esse conclusionem, aut demonstrationem tantum situ differentem. 1. *verò post.* id de definitione dixit, ut ostenderet non posse esse definitionem vel scientiam rerum singularium vel corruptibilium; Quoniam, inquit, in Demonstratione semper est definitio vel tanquam principium, vel conclusio, vel tanquam tota demonstratio: non potest autem definitio esse nisi rerum vniuersalium & incorruptibilium. In 2. *post.* vero definitionem situ solum differentem à demonstratione, appellat demonstrationē continuatam, id est, cum accipitur definitio tota, sine eo ordine & dispositione extremorum qui cernitur in demonstratione. Cū autē idem hic ordo seruetur, appellat discontinuatā demonstrationē, quoniam demonstratio est veluti distributa in multas partes, Vocat autē situ magnum differentem, quod

quoniam se habet definitio si cum demonstratione conferatur, velut de denominationibus, in quibus sola est discrepantia casus. nam denominans ponitur in abstracto, denominatum in concreto. Sic etiam definitio differens situ à demonstratione, in abstracto exprimitur, ipsa autem demonstratio in concreto; ut si dicamus: Tonitru est extinctio ignis in nube, propter quid tonat? quia extinguatur ignis in nube. Quid autem sit definitio differens solo situ à demonstratione valde dubium est, ut Auer. 1. *post. comm.* 64. & 2. *post. comm.* 46. dicat, illa Aristotelis loca esse difficillimè considerationis. De qua re etiam quæsitum scripsit Abitalearis, in quæsito de notificatione generis apud Auerroem, dicit, accepisse à quodam Arabe qui diceret id se ex scriptis Albumazaris hausisse definitionem situ tantum differentem esse quæ ex genere esset & differentia, ita ut probaretur de re aliqua genus, per differentiam tanquam per medium; vel certe definitio generis per definitionem differentiz, verbi gratia, Omne rationale est animal; omnis homo est rationalis, Ergo omnis homo est animal. Vel omne aptum ad utendum ratione est substantia corporea, vivens, sentiens. Sed homo est aptus ad utendum ratione. Ergo est substantia corporea, vivens, sentiens. Refutatur hanc sententiam Benudaris. Quia si differentia est medium; ergo maius extremum erit genus. Ergo de genere, maiori extremo prædicari debet medium, quod est differentia. At in naturalis est prædicatio differentiz de genere. Ergo non potest esse apta & vera demonstratio. Accidit quod non modo nulla est propria definitio differentiz, sed & non potest esse prædicatum per se generis, nec in primo nec in secundo dicendi modo. Denique hæc prædicatum non est uniuersale & secundum quod ipsum. Porro demonstratio à qua sola situ differt Aristoteles & omnes Interpretes maxime faciunt inter omnes demonstrationes. Et Auer. *quæstio* 3. eam vocat commo- dissimam meane tum & mensuram extre-

rarum omniū & cum qua si ceteræ conferantur, sint æquiuocæ demonstrationes. Reliqui ferè Interpretes, Græci præsertim, per definitionem situ differentem intelligunt eam quæ est constata ex materiali & formali: per definitionem quæ conclusio sit, intelligent materialem; per eam quæ sit principium, causalem, vel formalem, ita ut definitio materialis sit quæ constat ex genere & differentia tanquam partibus, cum partium, sit, imitari materiam, verbi gratia, Tonitru est sonus in nube; hæc definitio illis est materialis, hæc verò: Tonitru est extinctio ignis in nube est causalis vel formalis; quæ autem ex utraque conficitur appellatur definitio solo situ differens à demonstratione. Ut enim probemus, Tonitru esse sonitum in nube, ita argumentabimur: Quod extinguatur in nube, sonum edit in eadem; sed tonitru sit per extinctionem nubis in igne. Ergo tonitru est sonus in nube. Auer. *quæstio* 8. in 1. & 2. *post.* dicit, definitionem dici situ differre à demonstratione, quoniam cum definitio ipsa contineatur, solet priorem locum obcinere ea partialis definitio quæ posteriorem habebat in demonstratione, verbi gratia, ut definiamus Ecclipsin lunæ, ita dicimus: Est privatio luminis in luna, ob interpositionem terræ inter ipsum & nos. Ut autem per demonstrationem probemus lunam pati hanc Ecclipsin, quoniam definitio causalis sumitur tanquam medium priorem quoque locum habebit in demonstratione. Dicit etiam, hanc definitionem esse cuius medium sit causa extra vel intra, id est, cum de re aliqua demonstratur causa extrinseca per intrinsecam, vel intrinseca per extrinsecam, verbi gratia, quod ordinatum est ad prohibendas imbres & cæli iniurias debet esse constructum ex camento, lapidibus, &c. Domus est ad id ordinata, Ergo debet constare ex illis. Nam in hac demonstratione ostenditur materialis per finalem; & duplicem licet videre definitionem domus, unam per causam materialem, alteram per finalem: ex qua utraque & una fiat diceretur esse

esse definitio sive tantum differens à demonstratione: & quia ut dixi non potest in demonstratione medij locum tenere definitio, ut definitio est, sed tantum ut causa; scire enim est reperire causam cognoscere, & 2. post. cap. 1. omnis questio medij querit & causam; idcirco monet ibid. Auerroes, hoc ipsum videlicet definitionem, non debere accipi ut definitio est, sed ut est causa & medium. Quod dico propter aliquos, qui negant questionem institui debere, an medium sit definitio, sed an sit causa. Id enim adeo manifestum est ut non egeat questione. Dubitatur autem maxime, An definitio possit esse medij, de qua re nulli disputant, & 4. ph. s. 31. & 1. de Anima in 11. nos etiam in tract. de Demonstratione. Remigius Mel. in tract. de medio demonstrationis dicit, Medium demonstrationis esse definitionem quæ ab Arist. appellatur principium demonstrationis, definitionem autem quæ ab eodem Arist. appellatur Conclusio esse eam quæ ex genere & differentia tantum constat; illam verò quæ principium est, continere causam vel extrinsecam totam autem definitionem ex utraque constantem, differre sive à demonstratione. Cuius etiam reddidit causam. Quia in demonstratione in qua utraque adhibetur definitio, solet fieri quædam permutatio casuum tum aliquorum inter se, tum obliqui in recto, tum recti in obliquo. Nam quæst. Log. 5. reprehendit hanc sententiam & concludit, eam definitionem quæ principium esse dicitur in demonstratione, esse tantum definitionem substantiæ omnino indemonstrabilem: quæ autem sive differre dicitur à demonstratione, ab ea non discrepare quæ ut passio de subiecto ostendatur, cum adhibetur definitio illius passionis, ponitur tantquam principium in demonstratione. V. g. Cum probare volumus Eclipsin de Luna, hæc erit medium: Quoties sit interpositio umbræ terræ, toties deficit Luna, in hac propositione continetur

definitio quam alij dicebant sive differre à demonstratione. Nam constat ex definitione tam causali passionis, tum essentiali, ex genere & differentia. Vnde, inquit, nunquam solet solitarie accipi altera pars definitionis, ut patet in Eclipsi, quam non definis vel tantum interpositionem umbræ terræ inter, &c. vel tantum, priuationem luminis in Luna, ut observat Alex. 3. Met. & colligitur ex Arist. 3. Met. in 1. 13. & 1. 2. 2. post.

Notandum est. Definitio potest esse perfecta & imperfecta. Nimirum perfecta erit si de accidente loquamur, cum ponitur genus differentia, & subiectum ipsum. Imperfecta, si alterum tantum fiat, id est, si genus solum & differentia, vel ordo tantum ad subiectum exprimitur in definitione. Sed sunt præterea accidentia quædam ut efficiantur, dicunt necessarium ordinem ad causas extrinsecas, quas Remigius & alij appellant passionibus extrinsecas, quem tamè loquendi modum refutant. Quia tamen solet demonstratio aliquando esse de istis accidentibus ut fieri possunt, idcirco ponitur etiam in eorum definitione ordo hic ad causam extrinsecam. Et ita definitio quæ hanc quoque partem comprehendit, dicitur omnium perfectissima.

Notandum Secundo. Definitio de qua Arist. loquitur, dicens, Esse principium, conclusionem, vel demonstrationem solo sive differentem, est tantum quæ accidentibus & passionibus tribuitur. Id docent fere omnes, & ex Arist. elici potest. Et ratio est: quia dicitur definitio principium demonstrationis, quæ continet causam illius propriam. Porro sola accidentia habent propriam & veram causam, & demonstrationis solum passio aliqua. Id testatur Eust. 2. post. com. 40.

Notandum Tercio. Definitio potest esse principium in demonstratione, vel incomplexum, ut est propositio quædam in qua definitio de maiori & minori extremo prædicatur. Conclusio autem esse potest quatenus maior extremitas

in conclusione prædicatur de minore. Hæc autem est definitio. Quam conclusionem absolute videtur intelligere Arist. nomine maioris extremi, 1. *post. com.* 37. Vel etiam propter in conclusione ponitur utraque extremitas & maior & minor: sed ut definitio locum habere potest subiecti vel prædicati.

Prima Propositio. Si loquamur secundum mentem Arist. id est, definitione accidentis quod solet demonstratione propria dicta conclusi, ea definitio dicitur esse principium in demonstratione quæ continebit causam accidentis cur de subiecto ostendatur: definitio verò quæ constat ex genere & differentia, dicitur locum habere conclusionis. Denique definitio quæ ex utraque constat definitione appellabitur solo situ ac positione differens definitio. Et ut incipiamus à definitione quæ dicitur esse conclusio, docet id Arist. 2. *de An.* 12. Vbi ait, Rationes definitionum esse conclusiones, ut, inquit, tetragonismus est quale altera parte longiore rectangulum æquilaterale esse: id enim solet demonstrari, & esse conclusio. Quod autem spectat ad principium demonstrationis, ista solet esse definitio quæ continet causam passionis: quamquam Arist. de ea solum locutus est causa quæ accidenti planè est extrinseca, non est tamen omnino necessaria, ut illud accidens fiat: ut est interpositio terræ, si conferatur cum Ecclipsi. Hinc Arist. 2. *post. com.* 37. dicit, idem esse scire & quid sit & propter quid sit res, in his quæ causam habent: vbi tamen non vult Arist. definitionem propriè probare per demonstrationem. Id enim negat *com.* 98. dicens, huiusmodi probationem & syllogismum Topicum esse, & in ea peti principium, si fortè intendat quis probare propriè quidditatem. Itaque si fiat iste syllogismus: Quoties interponitur umbra terræ inter aspectum nostrum & Lunam, toties fit Ecclipsis: sed paulo post fit illa interpositio. Ergo Ecclipsis. In hoc syllogismo si loco Ecclipsis po-

nere libeat definitionem illius ex genere & differentia, id est, esse privationem luminis in Luna; ista definitio erit conclusio syllogismi, principium causalis definitio, sc. Ecclipsis esse interpositionem, &c. tota autem sola situ differens definitio, Lunam pati privationem luminis ob interpositionem terræ, siue Ecclipsis id esse quod dixi, &c. quanquā propriè medium in demonstratione solet esse definitio subiecti ipsius, ipsam enim sicut est id vade essentialiter manat passio; ita etiam essentialis & propria definitio per quam ostendi debet, est subiecti definitio. Et in hac nobis probatur Flam. quamvis illud non videatur esse necessarium, semper debere definitionem quæ principium dicatur demonstrationis, solum subiecti & substantiæ esse definitionem. Hoc enim repugnat Arist. Ecclipsis enim quæ de Luna demonstratur, dicit esse medium in interpositionem terræ.

Secunda Propositio. Potest hæc triplex definitio ratione locum habere in substantia. Nam substantia, etiam si illius quidditas non possit probari per aliam causam priorē: tamen potest de substantia ostendi una causa per aliam. v. g. omne animal rationale est aptum ad beatitudinem. Homo est animal rationale. Ergo aptus ad beatitudinem. Tūc enim quia definitio partialis quæ continet unam causam, quare ponitur ita quam medium in demonstratione, dici poterit principium illa causa quæ in conclusione inferitur, dicitur conclusio quæ demum ex utraque elicitur, dici potest definitio situ differens, siue hæc sit perfecta definitio siue non. Imò in communi loquendo, quoties aliquid pertinet ad essentiam ostenditur per aliquid quod item sit de essentia totius, dici posset triplicem hanc definitionem repetiri, quoniam eadem est causa. Quia tamen in maiore propositione demonstrationis solet poni maior extremitas tanquam prædicatum quoddam, quæ dicatur de medio, quodcum sit, coniunguntur.

conaguntur simul ambo istae Definitiones: idcirco dicebat Flam. Definitionem quae principium esse dicitur, esse ipsammet Definitionem solo situ differentem respiciens non ad Definitionem quae est medium incomplexum, sed ad totam propositionem, & ratione subiecti & praedicati, verbi gratia, allata Demonstrationis haec est maior: Animal rationale est aptum ad beatitudinem; hic continetur utraque definitio hominis partialis; dicitur enim homo esse & animal rationale, & aptus ad beatitudinem. Hoc autem non est propriè loqui, quia nunquam est definitio nisi includat id cuius est definitio, quod rectè non fit, nisi per genus ad minorem, in qua altera definitio praedicatur de subiecto, homine; & ad conclusionem, in qua alia, &c.

Nota. Praeter causas dictas cur definitio solo situ differre dicatur à Demonstratione, haec etiam esse potest:

quia Definitiones loci habent in Demonstratione certo quodam ordine in figura quadam collocata: in Definitione verò etsi habenda ratio ordinis priorum & posse maiorum partium, non tam debet definitio habere formam illam syllogisticam. Nota etiam, Definitionem quae conclusio dicitur, dici posse esse principium non modo quia inter terminos convertibiles fieri potest reciprocos ordo, sed etiam, quia Conclusio est propositio quaedam, quam praenoscere oportet ante confectam Demonstrationem, saltem quoad quid nominis, ratione passionis & ratione subiecti.

Atque haec de Definitione dicta sunt. Quae autem considerari possunt de alijs instrumentis Divisione & Methodo, ea pete ex Compendio. Quae autem tradit Arist. in Topicis & Elenchis, faciliora sunt & à nobis explicata dum de syllogismo Topico & Sophistico diximus.

F I N I S.

